

ND: 15617

ΚΩΕ: 15486

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

Τμήμα Αστικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης

**ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΟΙ ΟΜΙΛΟΙ
& ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ**

Διδακτορική Διατριβή

Γιάννη Τόλιου

ΑΘΗΝΑ 2003

...ὥσπερ εἶπομεν, καθόλου το τοιοῦτου
χρηματιστικόν, εἰάν τις δύνηται
μονοπωλίαν αὐτῷ κατασκευάζειν... ἐν
Σικελίᾳ δὲ τις τεθέντος παρ' αὐτῷ
νομίσματος συνεπρίατο πάντα τον σίδηρον
ἐκ τῶν σιδηρείων, μετὰ δὲ ταῦτα ὡς
ἀφίκοντο ἐκ τῶν ἐμπορίων οἱ ἐμποροί,
ἐπώλει μόνος... ἐπὶ τοῖς πεντήκοντα
ταλάντοις ἐπέλαβεν ἑκατόν.

Ἀριστοτέλης

(Πολιτικά τόμος Α' σελ. 92, εκδ. Κέκτος)

...ὅπως εἶπαμε λοιπόν, ἡ ἰδέα
αὐτὴ ἔχει γενικὴ ἀξία ἀν κάποιος
μπορεῖ νὰ δημιουργεῖ μονοπώλια...
ἐνὰ τέτοιο μονοπώλιο ἐφάρμοσε στὴ
Σικελία κάποιος ποῦ, ἀφοῦ εἶχε
ἀπόθεμα χρημάτων, ἀγόρασε ὅλο το
σίδηρο ἀπὸ τὰ μεταλλεία σιδήρου
καὶ στὴ συνέχεια, μόλις ἔφτασαν οἱ
ἐμποροὶ ἀπὸ τὰ ἄλλα ἐμπορικὰ
κέντρα, πωλοῦσε μόνο αὐτός... στα
πενήντα τάλαντα κέρδισε ἑκατό.

(μετάφραση-εποπτεία Δρος Η.Π. Νικολοῦδη)

**Συγκέντρωση Κεφαλαίου
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΟΙ ΟΜΙΛΟΙ
& Βιομηχανική Πολιτική**

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος	σελ.
Εισαγωγή: Σκοπός και μεθοδολογία της μελέτης	1
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι: Η Συγκέντρωση Κεφαλαίου στην Ελληνική Βιομηχανία στη δεκαετία '90	
1.0. Εισαγωγή	8
1.1. Η συγκέντρωση κεφαλαίου, προσδιοριστικοί παράγοντες και δείκτες μέτρησης	9
1.1.1. Η έννοια της συγκέντρωσης και της συγκεντροποίησης	9
1.1.2. Προσδιοριστικοί παράγοντες και αιτίες της συγκέντρωσης	17
1.1.3. Δείκτες συγκέντρωσης και μέθοδες μέτρησης	24
1.2. Ο βαθμός συγκέντρωσης παραγωγής και κεφαλαίου στην Ελληνική Μεταποίηση	29
1.2.1. Ο βαθμός συγκέντρωσης στη δεκαετία '80	32
1.2.2. Ο βαθμός συγκέντρωσης στη δεκαετία '90: Εναλλακτικές προσεγγίσεις	37
α) Ο βαθμός συγκέντρωσης σε 2ψήφιο επίπεδο κλαδικής ανάλυσης	38
β) Ο βαθμός συγκέντρωσης σε 3ψήφιο επίπεδο κλαδικής ανάλυσης	42
γ) Ο βαθμός συγκέντρωσης σε 4ψήφιο επίπεδο κλαδικής ανάλυσης και οι επιχειρήσεις με «δεσπόζουσα θέση» στη Μεταποίηση	47
1.3. Βιομηχανικοί όμιλοι και ολική συγκέντρωση	53

1.4. Επίδραση του βαθμού συγκέντρωσης στο επίπεδο κερδοφορίας	60

ΚΕΦΑΛΑΙΟ II: Οι Μεγαλύτεροι Βιομηχανικοί Όμιλοι στην Ελληνική Οικονομία στη δεκαετία 1990-2000

2.0. Εισαγωγή	64
2.1. Επιχειρηματικοί όμιλοι και συγκέντρωση κεφαλαίου	65
2.2. Θεσμικό πλαίσιο και επιχειρηματικοί όμιλοι	74
2.3. Εξαγορές – συγχωνεύσεις και βιομηχανικοί όμιλοι	81
2.4. Βαθμός συγκέντρωσης «οικονομικής δύναμης» των βιομηχανικών ομίλων στην Ελληνική Οικονομία το 2000	84
2.5. Οι μεγαλύτεροι βιομηχανικοί όμιλοι	88
- Όμιλος Βαρδινογιάννη (Motor Oil, Τράπεζα Πειραιώς, κά)	90
- Όμιλος Λάτση (Πετρόλα, Eurobank, κά)	96
- Όμιλος ΕΛΠΕ (Ελληνικά Πετρέλαια, ΕΚΟ-ΕΛΔΑ ΑΒΕΕ, κά)	104
- Όμιλος Λεβέντη-Ιωάννου-Δαυίδ (C-C Τρία Έψιλον, Frigoglass, κά)	109
- Όμιλος Κόκκαλη (Intracom, Intralot, κά)	116
- Όμιλος Στασινόπουλου (Βιοχάλκο, ΕΛΒΑΛ, κά)	123
- Όμιλος Καναλλόπουλου-Παπαλεξόπουλου (Τιτάν, κά)	130
- Όμιλος ΑΓΕΤ «Ηρακλής» (Lafarge)	135
- Όμιλος Παπαστράτου (Παπαστράτος ΑΒΕΣ, κά)	142
- Όμιλος Λαμπράκη (ΔΟΛ – Δημοσιογ.Οργαν.Λαμπράκη, κά)	144
- Όμιλος Μπόμπολα (Πήγασος, Ελληνική Τεχνοδομική, κά)	148
- Όμιλος Δασκολόπουλου (Δέλτα Συμμετοχών, Goody's, κά)	153
- Όμιλος Φιλίππου (ΦΑΓΕ, ΕΒΓΑ, Elbisco, Μόρνος, κά)	157

- Όμιλος Siemens (Σήμενς, B.S.P., Τηλεβιομηχανική, κά)	161
- Όμιλος Μυτιληναίου (Όμιλ.Επιχ.Μυτιληναίου, ΜΕΤΚΑ, κά)	164
- Όμιλος Κυριακόπουλου (Αργυρομεταλλευμάτων & Βαρυτίνης, κά)	166
- Όμιλος Λαναρά (ΚΛΩΝΑΤΕΞ, Κλωστήρια Ναούσης, κά)	171
- Όμιλος Μαίλλη (Μ.Μαίλλης, StrapTech, κά)	174
- Όμιλος Πουλιάδη (Πουλιάδης & Συνεργάτες, PC Systems, κά)	177
- Όμιλος Αλαμανή (Alfa-Alfa Συμμετοχές, ΑΛΤΕ, ESHA, κά)	180
2.6. Μικρότεροι βιομηχανικοί όμιλοι	183

ΚΕΦΑΛΑΙΟ III: Βιομηχανική Πολιτική και Βιομηχανικοί Όμιλοι: Θεωρητικές προσεγγίσεις και εμπειρίες

3.0. Εισαγωγή	188
3.1. Οικονομική ανάπτυξη, βιομηχανική ανάπτυξη και βιομηχανική πολιτική	188
3.2. Βιομηχανική αναδιάρθρωση και «αποβιομηχάνιση»	192
3.3. Ανταγωνιστικότητα, βιομηχανική πολιτική και βιομηχανικοί όμιλοι σε συνθήκες «παγκοσμιοποίησης»	199
3.4. Άμεσες ξένες επενδύσεις και πολυεθνικότητα ομίλων	216
3.5. Νέες τεχνολογίες, «ευέλικτη εξειδίκευση» και αποδοτικό μέγεθος επιχειρήσεων	229
3.6. Κράτος, οικονομία και βιομηχανική πολιτική και βιομηχανικοί όμιλοι	243

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV: Βιομηχανικοί Όμιλοι και Βιομηχανική Πολιτική Η ελληνική εμπειρία στη δεκαετία '90

4.0. Εισαγωγή	265
4.1. Βιομηχανική πολιτική της Ε.Ε και οι επιδράσεις της στην ανάπτυξη και δράση των βιομηχανικών ομίλων	266

4.1.1. Το σύγχρονο πλαίσιο βιομηχανικής πολιτικής της ΕΕ	267
4.1.2. Η πολιτική ανταγωνισμού της ΕΕ	270
α) Έλεγχος «συμπράξεων» και «συμφωνιών» τύπου καρτέλ	271
β) Έλεγχος κατάχρησης «δεσπτόζουσας θέσης»	276
γ) Έλεγχος «συγκεντρώσεων» (εξαγορών-συγχωνεύσεων, κá)	279
δ) Κρατικά μονοπώλια και μονοπωλιακά δικαιώματα	282
ε) Κρατικές ενισχύσεις	286
4.2. Η βιομηχανική πολιτική στην Ελλάδα τη δεκαετία '90 και η επίδραση της στους βιομηχανικούς όμιλους	294
4.2.1. Βιομηχανική αναδιάρθρωση και βιομηχανική πολιτική στη δεκαετία '80	297
4.2.2. Βασικά χαρακτηριστικά της βιομηχανικής πολιτικής στη δεκαετία '90 και οι επιδράσεις της στους βιομηχανικούς όμιλους	302
α) Βιομηχανική στρατηγική και βιομηχανική πολιτική	303
β) Νέα βιομηχανική στρατηγική και βιομηχανικοί όμιλοι	307
γ) Αναπτυξιακοί νόμοι και κίνητρα επενδύσεων	311
δ) Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Βιομηχανίας και βιομηχανικοί όμιλοι	316
ε) Πολιτική ιδιωτικοποιήσεων και βιομηχανικοί όμιλοι	324
στ) Μακρο-οικονομική πολιτική και βιομηχανικοί όμιλοι	335
ζ) Πολιτική ανταγωνισμού, Επιτροπή Ανταγωνισμού και βιομηχανικοί όμιλοι	351
Γενικότερα Συμπεράσματα	359
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	382

Ευρετήριο Πινάκων και Διαγραμμάτων

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

Πίνακας 1.1	Κατανομή Μεταποιητικών επιχειρήσεων, με βάση την απασχόληση και τη χρησιμοποιούμενη ιπποδύναμη, κατά τάξεις μεγέθους απασχόλησης, την περίοδο 1978-88.
Πίνακας 1.2	Κατανομή Μεταποιητικών επιχειρήσεων μεγάλης βιομηχανίας, με βάση τη βιομηχανική παραγωγή και την απασχόληση, κατά τάξεις μεγέθους απασχόλησης, την περίοδο 1980-91.
Πίνακας 1.3	Κατανομή Μεταποιητικών επιχειρήσεων της "μεγάλης βιομηχανίας" (ασοκλειστικά ΑΕ και ΕΠΕ), κατά τάξεις μεγέθους απασχόλησης, για τα έτη 1990, 1994, 1999.
Πίνακας 1.4α	Βασικά μετέδη των 4 μεγαλύτερων επιχειρήσεων, με βάση το Ενεργητικό, σε κάθε κλάδο της Μεταποίησης, σε διψήφιο κωδικό, το έτος 1994.
Πίνακας 1.4β	Βασικά μετέδη των 4 μεγαλύτερων επιχειρήσεων, με βάση το Ενεργητικό, σε κάθε κλάδο της Μεταποίησης σε διψήφιο κωδικό, το έτος 1999.
Πίνακας 1.5	Κατανομή "λόγων συγκέντρωσης" παραγωγής 4 μεγαλύτερων επιχειρήσεων της "μεγάλης βιομηχανίας", με βάση την Προστιθέμενη Αξία Παραγωγής, την Ακαθάριστη Αξία Παραγωγής, τις Πωλήσεις και την Απασχόληση, σε τριψήφιο κωδικό, για τα έτη 1993, 1995, 1998.
Πίνακας 1.5α	Βαθμός συγκέντρωσης (CR) των 4 μεγαλύτερων επιχειρήσεων στη Μεγάλη Βιομηχανία, σε τριψήφιο κλαδικό επίπεδο, με βάση την προστιθέμενη αξία, το έτος 1993.
Πίνακας 1.5β	Βαθμός συγκέντρωσης (CR) των 4 μεγαλύτερων επιχειρήσεων στη Μεγάλη Βιομηχανία, σε τριψήφιο κωδικό, με βάση την Προστιθέμενη Αξία Παραγωγής, το έτος 1995.
Πίνακας 1.5γ	Βαθμός συγκέντρωσης (CR) των 4 μεγαλύτερων επιχειρήσεων στη Μεγάλη Βιομηχανία, σε τριψήφιο κωδικό, με βάση την Προστιθέμενη Αξία Παραγωγής, το έτος 1998.
Πίνακας 1.6	Κατανομή των "λόγων συγκέντρωσης" των 4 μεγαλύτερων επιχειρήσεων της Μεταποίησης, με βάση τις Πωλήσεις και τη Μέση Ετήσια Απασχόληση (ΜΕΑ), σε 3ψήφιο κλάδο ανάλυσης, για το έτος 1995.
Πίνακας 1.6α	Βαθμός συγκέντρωσης (CR) των 4 μεγαλύτερων επιχειρήσεων στη Μεταποίηση, με βάση τις πωλήσεις και την απασχόληση το έτος 1995, σε 3ψήφιο κωδικό ανάλυσης.
Πίνακας 1.6β	Οι 4 Μεγαλύτερες Επιχειρήσεις κατά κλάδο δραστηριότητας στη Μεταποίηση, σε τριψήφιο κωδικό, με βάση τις Πωλήσεις, το έτος 1995.
Πίνακας 1.7	Κατανομή των "λόγων συγκέντρωσης" των 4 μεγαλύτερων επιχειρήσεων της Μεταποίησης, με βάση τις Πωλήσεις και την Μέση Ετήσια Απασχόληση (ΜΕΑ), σε 4ψήφιο κλάδο, για το έτος 1995.
Πίνακας 1.7α	Βαθμός συγκέντρωσης (CR) των 4 μεγαλύτερων επιχειρήσεων στη Μεταποίηση, με βάση τις πωλήσεις και την απασχόληση το 1995, σε 4ψήφιο κωδικό ανάλυσης.
Πίνακας 1.7β	Η μεγαλύτερη επιχείρηση σε κάθε κλάδο της Μεταποίησης με μερίδιο αγοράς πάνω από 35%, με βάση τις πωλήσεις, σε τετραψήφιο κωδικό ανάλυσης, το έτος 1995.
Πίνακας 1.8α	Ολική συγκέντρωση κεφαλαίου στην ελληνική βιομηχανία, με βάση το "ενεργητικό" των ΑΕ και ΕΠΕ, για τα έτη 1994 και 1995.
Πίνακας 1.8β	Ολική συγκέντρωση κεφαλαίου στην ελληνική βιομηχανία, με βάση το "ενεργητικό" των ΑΕ και ΕΠΕ, σε κάθε τομέα οικονομικής δραστηριότητας.
Πίνακας 1.9	Βαθμός συγκέντρωσης "ενεργητικού", "πωλήσεων" και "μικτών κερδών", των 4 μεγαλύτερων επιχειρήσεων της Μεταποίησης, για τα έτη 1994 και 1999, σε διψήφιο κλάδο ανάλυσης.
Πίνακας 1.10	Συνοπτική παρουσίαση εκτιμήσεων, της επίδρασης του βαθμού συγκέντρωσης κεφαλαίου ("Ενεργητικού" και "Πωλήσεων"), στο βαθμό συγκέντρωσης "Μικτών Κερδών", στις 4 μεγαλύτερες επιχειρήσεις της Μεταποίησης, σε διψήφιο κωδικό ανάλυσης, στα έτη 1994 και 1995.
Διάγραμμα Ι	Παρουσίαση αποτελεσμάτων παλινδρομικής ανάλυσης και συντελεστή συσχέτισης, μεταξύ Ενεργητικού και Μικτών Κερδών, με βάση το γραμμικό πολυωνυμικό υπόδειγμα το έτος 1994
Διάγραμμα ΙΙ	Παρουσίαση αποτελεσμάτων παλινδρομικής ανάλυσης και συντελεστή συσχέτισης, μεταξύ Πωλήσεων και Μικτών Κερδών, με βάση το γραμμικό πολυωνυμικό υπόδειγμα το έτος 1994
Διάγραμμα ΙΙΙ	Παρουσίαση αποτελεσμάτων παλινδρομικής ανάλυσης και συντελεστή συσχέτισης, μεταξύ Ενεργητικού και Μικτών Κερδών, με βάση το γραμμικό πολυωνυμικό υπόδειγμα το έτος 1999
Διάγραμμα ΙV	Παρουσίαση αποτελεσμάτων παλινδρομικής ανάλυσης και συντελεστή συσχέτισης, μεταξύ Πωλήσεων και Μικτών Κερδών, με βάση το γραμμικό πολυωνυμικό υπόδειγμα το έτος 1999
Διάγραμμα V	Παρουσίαση αποτελεσμάτων παλινδρομικής ανάλυσης και συντελεστή συσχέτισης, μεταξύ Ενεργητικού και Μικτών Κερδών, με βάση το γραμμικό πολυωνυμικό υπόδειγμα το έτος 1999 (χωρίς τον κλάδο Μεταφορικών Μέσων)

Διάγραμμα IV Παρουσίαση αποτελεσμάτων παλινδρομικής ανάλυσης και συντελεστή συσχέτισης, μεταξύ Πωλήσεων και Μικτών Κερδών, με βάση το γραμμικό πολυωνυμικό υπόδειγμα το έτος 1999 (χωρίς τον κλάδο Μεταφορικών Μέσων)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ II

- Πίνακας 2.1 Οι σημαντικότερες Εξαγορές και Συγχωνεύσεις στην Ελληνική Οικονομία, στην πενταετία 1996-2001.
- Πίνακας 2.2 Συνολτική παρουσίαση των Μεγαλύτερων και Μεσαίου μεγέθους Βιομηχανικών Ομίλων, το έτος 2000 στην Ελληνική Οικονομία, καθώς και βαθμός συγκέντρωσης 'οικονομικής δύναμης'.
- Πίνακας 2.3 Βασικά μεγέθη των εταιριών του Ομίλου 'Οικογένειας Βαρδινογιάννη', στα έτη 1993 και 2000.
- Πίνακας 2.4 Βασικά μεγέθη των εταιριών του Ομίλου 'Οικογένειας Λάτση', στο διάστημα 1990-2000.
- Πίνακας 2.5 Βασικά μεγέθη των εταιριών του Ομίλου 'ΕΛΠΕ - Ελληνικά Πετρέλαια', στο διάστημα 1993-2000.
- Πίνακας 2.6 Βασικά μεγέθη των εταιριών του Ομίλου 'ΛΕΒΕΝΤΗ - ΙΩΑΝΝΟΥ - ΔΑΥΙΔ', στο διάστημα 1990-2000.
- Πίνακας 2.7 Βασικά μεγέθη των εταιριών του Ομίλου 'ΚΟΚΚΑΛΗ', στα έτη 1990 και 2000.
- Πίνακας 2.8 Βασικά μεγέθη των εταιριών του Ομίλου 'ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΥ', στα έτη 1990 και 2000.
- Πίνακας 2.9 Βασικά μεγέθη των εταιριών του Ομίλου 'ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΥ - ΠΑΠΑΛΕΞΟΠΟΥΛΟΥ', στα έτη 1993 και 2000.
- Πίνακας 2.10 Βασικά μεγέθη των εταιριών του Ομίλου 'ΑΓΕΤ Ηρακλής' (Lafarge), στα έτη 1993 και 2000.
- Πίνακας 2.11 Βασικά μεγέθη των εταιριών του Ομίλου 'ΠΑΠΑΣΤΡΑΤΟΥ', στο διάστημα 1990-2000.
- Πίνακας 2.12 Βασικά μεγέθη των εταιριών του Ομίλου 'ΛΑΜΠΡΑΚΗ', στο διάστημα 1990-2000.
- Πίνακας 2.13 Βασικά μεγέθη των εταιριών του Ομίλου 'ΜΠΟΜΠΟΛΑ', στα έτη 1993 και 2000.
- Πίνακας 2.14 Βασικά μεγέθη των εταιριών του Ομίλου 'ΔΑΣΚΑΛΟΠΟΥΛΟΥ', στα έτη 1990 και 2000.
- Πίνακας 2.15 Βασικά μεγέθη των εταιριών του Ομίλου 'ΦΙΛΙΠΠΟΥ', στα έτη 1990 και 2000.
- Πίνακας 2.16 Βασικά μεγέθη των εταιριών του Ομίλου 'SIEMENS', στα έτη 1990 και 2000.
- Πίνακας 2.17 Βασικά μεγέθη των εταιριών του Ομίλου 'ΜΥΤΙΛΗΝΑΙΟΥ', στα έτη 1993 και 2000.
- Πίνακας 2.18 Βασικά μεγέθη των εταιριών του Ομίλου 'ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΥ', στα έτη 1990 και 2000.
- Πίνακας 2.19 Βασικά μεγέθη των εταιριών του Ομίλου 'ΑΝΑΡΑ', στα έτη 1990 και 2000.
- Πίνακας 2.20 Βασικά μεγέθη των εταιριών του Ομίλου 'ΜΑΙΛΗ', στα έτη 1993 και 2000.
- Πίνακας 2.21 Βασικά μεγέθη των εταιριών του Ομίλου 'ΠΟΥΛΙΑΔΗ', στα έτη 1994 και 2000.
- Πίνακας 2.22 Βασικά μεγέθη των εταιριών του Ομίλου 'ΑΛΑΜΑΝΗ', στα έτη 1993 και 2000.
- Πίνακας 2.23 Βασικά μεγέθη των εταιριών Μικρότερων Ομίλων με ισχυρή θέση σε κλάδους της Ελληνικής Βιομηχανίας το 2000

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV

- Πίνακας 4.1 Συγκεντρωτικός πίνακας εγκρίσεων επενδύσεων των Ν. 1892/90, 2234/94 και 2601/98, στην πενταετία 1996-2000.
- Πίνακας 4.2 Βιομηχανικές επενδύσεις του Ν. 1892/90 (άρθρα 23α και 23β του Ν. 2234/94) και αντίστοιχα του Ν. 2601/98, κατά κλάδο δραστηριότητας, στο διάστημα 1995-1999.
- Πίνακας 4.3 Επενδύσεις βιομηχανικών ομίλων, του Ν. 1892/90 (άρθρο 23α του Ν.2234/94) και του Ν. 2601/98, στο διάστημα 1995-99.
- Πίνακας 4.4 Οι μεγαλύτερες επενδύσεις του Ν.1892/90 (άρθρο 23β Ν.2234/94) και Ν.2601/98, από βιομηχανικές επιχειρήσεις και ομίλους, στο διάστημα 1995-99.
- Πίνακας 4.5 Επενδυτικές προτάσεις που έχουν υποβληθεί στο ΕΛΚΕ, στο διάστημα 1996-2001.
- Πίνακας 4.6 Σύνολο εγκεκριμένων επενδύσεων ΕΛΚΕ, του Ν.1892/90 και 2601/98, για τα έτη 1996-2001.
- Πίνακας 4.7 Μεγάλες επενδύσεις βιομηχανικών ομίλων, εγκεκριμένων από το Ελληνικό Κέντρο Επενδύσεων (ΕΛΚΕ), στο διάστημα 1996-2000.
- Πίνακας 4.8 Ενισχύσεις Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων (ΜΜΕ) και Πολύ Μικρών Επιχειρήσεων (ΠΜΕ), στα πλαίσια του Επιχειρησιακού Προγράμματος Βιομηχανίας (ΕΠΒ), στα πλαίσια του Β' ΚΠΣ.
- Πίνακας 4.9 Ετήσιο % αύξησης του ΑΕΠ, των Πραγματικών & Κατώτατων Αμοιβών, της Αποδότητας ιδίων Κεφαλαίων και Καθ. Κερδών ανά απασχ/μενο, στις Βιομ.Επιχ. ΑΕ & ΕΠΕ.
- Πίνακας 4.10 Προγραμματικές συμφωνίες, μεταξύ δημοσίων επιχειρήσεων (ΟΤΕ, ΔΕΗ, ΟΣΕ, ΗΣΑΠ, ΗΛΠΑΠ, ΕΥΔΑΠ και ΕΘΕΛ) και εγχώριων βιομηχανιών.
- Πίνακας 4.11 Δανειακές υποχρεώσεις Βιομηχανικών Επιχειρήσεων ΑΕ & ΕΠΕ, στο διάστημα 1995-99.
- Πίνακας 4.12 Αιτήσεις μεταχικού κεφαλαίου ορισμένων μεγάλων βιομηχανικών επιχειρήσεων, στο διάστημα 1999-2000, καθώς και τρόπος χρησιμοποίησης των κεφαλαίων.

Εισαγωγή

Την τελευταία δεκαετία στην Ελλάδα, με την αυξανόμενη χρήση των νέων τεχνολογιών, τη βαθμιαία μετάβαση της οικονομίας σε νέα τεχνολογική βάση, την επιτάχυνση των διαδικασιών ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και «παγκοσμιοποίησης», την ένταση του ανταγωνισμού και την εφαρμογή του «νεοφιλελεύθερου» μοντέλου διαχείρισης, στην ελληνική βιομηχανία συντελούνται σημαντικές παραγωγικές και κεφαλαιακές αναδιαρθρώσεις, που επηρεάζουν το επίπεδο συγκέντρωσης της παραγωγής και κεφαλαίου, την ανάπτυξη νέων κλάδων και επιχειρήσεων, τις διαδικασίες εξαγωγών και συγχωνεύσεων, την πολυκλαδική και πολυεθνική διάρθρωση των βιομηχανικών ομίλων, το ρόλο του κράτους στην οικονομία, καθώς και τις επιλογές της βιομηχανικής πολιτικής.

Ειδικότερα η τάση συγκέντρωσης κεφαλαίου σε λιγότερα χέρια, διευρύνει την άνιση κατανομή του πλούτου, ενισχύει τις ολιγοπωλιακές και μονοπωλιακές δομές της οικονομίας και τη δυνατότητα επιβολής «μονοπωλιακών» ή «συμφωνημένων» τιμών από μεγάλες επιχειρήσεις σε βάρος της κοινωνίας. Επίσης η υπερ-συγκέντρωση οικονομικής δύναμης υπέρ των «επιχειρηματικών ομίλων», ενισχύει τους μηχανισμούς αυτοτελούς παρέμβασης των τελευταίων στα οικονομικά και πολιτικά «δρώμενα» της ελληνικής κοινωνίας, καθώς και στη δημιουργία νέων διαύλων «διαπλοκής συμφερόντων», μεταξύ εκπροσώπων της οικονομικής ελίτ και της πολιτικής εξουσίας.

Κατά συνέπεια η διερεύνηση των ζητημάτων «συγκέντρωσης» στη μεταποίηση και των κυριότερων γνωρισμάτων ανάπτυξης των βιομηχανικών ομίλων, αγκαλιάζει ευρύτερες σφαίρες της οικονομικής διάρθρωσης, τις σχέσεις ιδιοκτησίας, τη λειτουργία του παραγωγικού συστήματος και του μηχανισμού λειτουργίας της οικονομίας. Αγγίζει επίσης ουσιώδεις πλευρές της οικονομικής πολιτικής (ανταγωνισμού, βιομηχανικής, μακρο-οικονομικής, κοινωνικής, ολοκλήρωσης, κá), καθώς και του πολιτικού συστήματος, των δημοκρατικών θεσμών, του συνδικαλιστικού κινήματος, κá. Η διατριβή θα ασχοληθεί με την εξέταση ενός περιορισμένου κύκλου ζητημάτων, ενώ θα

αναφερθεί σύντομα σε άλλες πλευρές του θέματος, όπου αυτό κρίνεται αναγκαίο, στα πλαίσια πάντα των ειδικότερων στόχων της έρευνας.

Ειδικότερα, στόχος της διατριβής είναι: *Πρώτον*, να διερευνήσει τις αλλαγές που έχουν επέλθει στο βαθμό συγκέντρωσης κεφαλαίου στην ελληνική βιομηχανία και να προσδιορίσει τις επιχειρήσεις με δεσπόζουσα θέση και «εν δυνάμει» μονοπωλιακή. Επίσης να διακριβώσει το χαρακτήρα της επίδρασης του επιπέδου κλαδικής συγκέντρωσης στο επίπεδο κερδοφορίας των μεγάλων βιομηχανικών επιχειρήσεων, καθώς και το επίπεδο «ολικής συγκέντρωσης» στο σύνολο της βιομηχανίας και ελληνικής οικονομίας. *Δεύτερον* έχει στόχο, να διερευνήσει τα κυριότερα χαρακτηριστικά και τάσεις ανάπτυξης των μεγαλύτερων βιομηχανικών ομίλων, την πολυκλαδική και πολυεθνική τους συγκρότηση, τις ανακατατάξεις στην οικονομική τους δύναμη και τις αλλαγές στη σύνθεση της βιομηχανικής ελίτ, το χαρακτήρα των σχέσεων με άλλους ομίλους, ξένους και ελληνικούς, καθώς και των προεκτάσεων που συνεπάγεται η δράση τους στην οικονομική και κοινωνική ζωή της χώρας. *Τέλος* επιδίωξη της διατριβής, είναι να εξετάσει τα νέα δεδομένα που έχουν προκύψει στις επιλογές και μέσα άσκησης της βιομηχανικής πολιτικής, καθώς επίσης των επιδράσεων που έχει η εφαρμογή της στη λειτουργία και ανάπτυξη των βιομηχανικών ομίλων στην ελληνική οικονομία, στη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας.

Ειδικότερα στο *πρώτο κεφάλαιο* της διατριβής, εξετάζεται από θεωρητική άποψη, το περιεχόμενο της έννοιας της «συγκέντρωσης», οι παράγοντες που την προσδιορίζουν, οι εμπειρικές μέθοδοι μέτρησης και οι ερμηνείες των αποτελεσμάτων της. Στη συνέχεια, με βάση στοιχεία από επίσημες πηγές, γίνεται εκτίμηση με εναλλακτικές προσεγγίσεις, του «βαθμού «κλαδικής» και «ολικής» συγκέντρωσης» και προσδιορίζονται οι μεγαλύτερες επιχειρήσεις με «δεσπόζουσα θέση» στην ελληνική βιομηχανία στη δεκαετία '90. Επίσης εξετάζεται ο χαρακτήρας της επίδρασης του επιπέδου κλαδικής συγκέντρωσης, στο επίπεδο κερδοφορίας των μεγαλύτερων βιομηχανικών επιχειρήσεων.

Στο *δεύτερο κεφάλαιο*, εξετάζεται κατ' αρχήν από θεωρητική άποψη, η σχέση «συγκέντρωσης κεφαλαίου» και «επιχειρηματικών ομίλων», ο ρόλος των εξαγορών-συγχωνεύσεων, καθώς το θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας τους

στην ελληνική οικονομία. Διερευνώνται επίσης τα κυριότερα χαρακτηριστικά των μεγαλύτερων βιομηχανικών ομίλων, ορισμένοι από τους οποίους έχουν αποκτήσει και γνώρισμα χρηματιστικών ομίλων. Η εξέταση των «ιστορικών διαδρομών» διαμόρφωσης και ανάπτυξης των ομίλων, η πολυκλαδική-πολυεθνική τους επέκταση, οι μορφές «συνεργασίας» και «ανταγωνισμού» μεταξύ τους και των σχέσεων με άλλους ομίλους, αποτελούν στην ουσία μικρές «μονογραφίες» εξέλιξης των κεφαλαιοκρατικών σχέσεων και των επιδράσεων που ασκούν στο σύνολο της ελληνικής κοινωνίας.

Στο *τρίτο κεφάλαιο* της διατριβής, εξετάζονται ορισμένα επίμαχα ζητήματα σχετικά με το χαρακτήρα της βιομηχανικής πολιτικής στις σύγχρονες συνθήκες και των επιδράσεων τους στην ανάπτυξη των βιομηχανικών ομίλων. Ειδικότερα μέσα από την ανασκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας, εξετάζονται οι προεκτάσεις της βιομηχανικής αναδιάρθρωσης στη δύναμη των κρατικών και ιδιωτικών ομίλων, όπως επίσης οι επιδράσεις των διαδικασιών ολοκλήρωσης και «παγκοσμιοποίησης» σε παραδοσιακά εργαλεία άσκησης βιομηχανικής πολιτικής («αντιμονοπωλιακή πολιτική», «κίνητρα», «κρατικές προμήθειες», «ιδιωτικοποιήσεις», κά). Επίσης εξετάζεται ο ρόλος των άμεσων ξένων επενδύσεων στην πολυκλαδική και πολυεθνική επέκταση των ομίλων, η επίδραση των νέων τεχνολογιών και των μοντέλων «ευέλικτης εξειδίκευσης» στο μέγεθος των επιχειρήσεων, ο ρόλος του κράτους στην οικονομία και συνακόλουθα οι συνέπειες των διαφόρων «τύπων» βιομηχανικής πολιτικής, στη λειτουργία και ανάπτυξη των βιομηχανικών ομίλων.

Τέλος στο *τέταρτο κεφάλαιο* της διατριβής, εξετάζονται κατ' αρχήν σε επίπεδο ΕΕ, οι κυριότερες κατευθύνσεις της «βιομηχανικής πολιτικής» και ιδιαίτερα της «πολιτικής ανταγωνισμού», στη λειτουργία και ανάπτυξη των βιομηχανικών ομίλων. Εξετάζονται επίσης σε εθνικό επίπεδο οι κατευθύνσεις της «νέας βιομηχανικής πολιτικής» και των επιδράσεων της στην βιομηχανική ανάπτυξη και στην πολυκλαδική-πολυεθνική επέκταση των ομίλων. Ειδικότερα εξετάζονται οι επιδράσεις των αναπτυξιακών νόμων, των «Επιχειρησιακών Προγραμμάτων Βιομηχανίας» του Β' και Γ' ΚΠΣ, της πολιτικής ιδιωτικοποιήσεων, της πολιτικής ανταγωνισμού και της μακροοικονομικής πολιτικής, στη διαμόρφωση του ευρύτερου οικονομικού περιβάλλοντος δράσης των ομίλων. Όσον αφορά στα γενικότερα

συμπεράσματα, συνοψίζονται τα κυριότερα πορίσματα της έρευνας, αναδεικνύονται τα πεδία επεξεργασίας μέτρων οικονομικής πολιτικής και επισημαίνονται τα νέα θέματα για παραπέρα μελέτη και έρευνα.

Από πλευράς θεωρητικής προσέγγισης, η διατριβή ακολουθεί τη σχολή της μαρξιστικής παράδοσης, ενώ παράλληλα εξετάζει κριτικά, απόψεις και ερμηνείες άλλων σχολών οικονομικής σκέψης (νεοκλασικής, κενυσιανής, θεσμικής, νεοφιλελεύθερης, κá). Στο πεδίο της μεθοδολογίας, ακολουθεί τις γενικότερες αρχές και μέθοδες επιστημονικής έρευνας («ιστορικότητα», «αλληλεξάρτηση», «ανάλυση-σύνθεση», «επαγωγή-απαγωγή», «αιτία-αποτέλεσμα», «γενικό-ειδικό», κá), ενώ στις εμπειρικές μετρήσεις, στηρίζεται κυρίως στις μέθοδες που χρησιμοποιούνται στα πλαίσια της «Κλαδικής Βιομηχανικής» (οικονομετρική ανάλυση, περιγραφική στατιστική, κá). Σε κάθε κεφάλαιο προηγείται η θεωρητική ανάλυση, ακολουθεί η εμπειρική διερεύνηση και η συναγωγή συμπερασμάτων. Ορισμένες οικονομικές κατηγορίες αναλύονται πιο διεξοδικά για τους σκοπούς της έρευνας, ενώ παράλληλα δίδονται με μορφή υποσημειώσεων, πρόσθετες διευκρινήσεις και βιβλιογραφικές αναφορές.

Ειδικότερα κατά την εκτίμηση του βαθμού κλαδικής συγκέντρωσης, ακολουθήσαμε τη μέθοδο των διαδοχικών προσεγγίσεων από το «γενικό» στο «ειδικό», δηλ. από το 2βάθμιο, στο 3βάθμιο και σε συνέχεια στο 4βάθμιο επίπεδο κλαδική ανάλυσης και στο τέλος σε «ολικό» ή «συνολικό» επίπεδο, ώστε να υπάρχει μια ολοκληρωμένη εικόνα των διαφόρων επιπέδων συγκέντρωσης οικονομικής δύναμης. Επίσης η έννοια της συγκέντρωσης δεν προσεγγίζεται «γραμμικά», ούτε «στατικά», αλλά λαμβάνει υπ' όψιν τις αυξομειώσεις που επέρχονται στην πορεία της συσσώρευσης κεφαλαίου, κάτω από την επίδραση διαφόρων παραγόντων και ιδιαίτερα των διαδικασιών ολοκλήρωσης και «παγκοσμιοποίησης», χωρίς ωστόσο να αναιρείται η αυξητική της αύξηση, η οποία αποκτά συγκεκριμένη έκφραση, στα πλαίσια των μεγάλων πολυκλαδικών και πολυεθνικών ομίλων.

Επίσης οι επιχειρηματικοί όμιλοι προσεγγίζονται από πλευράς μεθοδολογίας σε δύο επίπεδα. Τόσο ως σύγχρονη μορφή οργάνωσης των παραγωγικών δυνάμεων, όσο και ως σύγχρονη μορφή κίνησης των κεφαλαιοκρατικών σχέσεων. Σε διάκριση με παλαιότερους βιομηχανικούς

ομίλους, οι σημερινοί όμιλοι διαθέτουν νέα ποιοτικά γνωρίσματα, απόρροια της νέας βαθμίδας εξέλιξης των οικονομικών σχέσεων του σύγχρονου καπιταλισμού. Στην ουσία αποτελούν ανώτερη μορφή ανάπτυξης της «επιχειρηματικότητας» και λειτουργούν στις σύγχρονες συνθήκες, ως κινητήρια δύναμη ή ως τα «άλογα» που σέρνουν πίσω τους με ξέφρενο ρυθμό το «άρμα» των διαδικασιών «ολοκλήρωσης» και «παγκοσμιοποίησης».

Από πλευράς «ωρίμανσης», υπάρχουν σημαντικές διαφορές μεταξύ ομίλων. Οι περισσότεροι βιομηχανικοί όμιλοι, με βάση συγκεκριμένα ποσοτικά και ποιοτικά χαρακτηριστικά, έχουν «ατελή» βαθμό ανάπτυξης, τόσο από πλευράς πολυκλαδικότητας (εσωτερικής και εξωτερικής), όσο και πολυεθνικότητας (περιοχών δράσης και ιδιοκτησίας). Ωστόσο διαθέτουν «εν δυνάμει» τα κυριότερα γνωρίσματα και τάσεις ανάπτυξης των διεθνών ομίλων. Επίσης από την άποψη του χαρακτήρα των σχέσεων που σηματοδοτούν, η ανάλυση φέρνει στο προσκήνιο την ανάγκη διερεύνησης της ύπαρξης «χρηματιστικών ομίλων», ως ανώτερης μορφής συγκέντρωσης οικονομικής δύναμης και ταυτόχρονα ύπαρξης μονοπωλιακών σχέσεων στις σύγχρονες συνθήκες.

Όσον αφορά στη θεώρηση της βιομηχανικής πολιτικής, οι διαδικασίες ολοκλήρωσης και «παγκοσμιοποίησης» και η προώθηση του νεοφιλελεύθερου μοντέλου διαχείρισης, τροποποιεί τις επιλογές και τα μέσα εφαρμογής της. Ειδικότερα η πολιτική στήριξης της «ανταγωνιστικότητας», σύμφωνα με τη διεθνή εμπειρία, βαθμιαία μετατοπίζεται από την πολιτική στήριξης της «εθνικής» ανταγωνιστικότητας, προς την κατεύθυνση στήριξης της ανταγωνιστικότητας των μεγάλων επιχειρήσεων που λειτουργούν σε συνθήκες ολοκλήρωσης και «παγκοσμιοποίησης». Αντίστοιχα οι μορφές στήριξης της «επιχειρηματικότητας», μετατοπίζονται από τα «κάθετα» στα «οριζόντια» μέτρα, από τις κρατικές ρυθμίσεις, με όρους εθνικής οικονομίας, στις ρυθμίσεις με όρους μεγάλων επιχειρήσεων, έχοντας στόχο τη δημιουργία ευνοϊκών συνθηκών ανάπτυξης των πολυκλαδικών και πολυεθνικών ομίλων.

Αντίστοιχα στη θεώρηση της βιομηχανικής πολιτικής στην Ελλάδα, η ανάλυση επικεντρώνεται στις επιδράσεις που είχε η εφαρμογή της, στους βιομηχανικούς όμιλους στις δεκαετίες '80 και '90. Ιδιαίτερη προσοχή δίδεται από μεθοδολογική άποψη, στην αντιφατικότητα των διαδικασιών

προσαρμογής της ελληνικής μεταποίησης στα σύγχρονα μοντέλα βιομηχανικής οργάνωσης, καθώς και η μετάβαση της βιομηχανικής πολιτικής από ένα φιλελεύθερο προς ένα περισσότερο παρεμβατικό και «επιλεκτικό» πλαίσιο στη δεκαετία '80, το οποίο εγκαταλείπεται και πάλι στις αρχές δεκαετίας '90, υπέρ ενός φιλελεύθερου στα πρότυπα των περισσότερων ευρωπαϊκών χωρών, με έντονα στοιχεία «παθητικής προσαρμογής» στις κατευθύνσεις βιομηχανικής πολιτικής της Ε.Ε. Η εξέταση των επιδράσεων της συγκεκριμένης πολιτικής στους βιομηχανικούς ομίλους, γίνεται με την ανάλυση του ρόλου των «αναπτυξιακών κινήτρων», του Β' & Γ' ΚΠΣ για τη βιομηχανία, των ιδιωτικοποιήσεων, της μακροοικονομικής πολιτικής και της πολιτικής ανταγωνισμού στη δεκαετία '90.

Όστος στην πορεία της ανάλυσης διαφόρων «θεματικών» της διατριβής, εμφανίζονται αναπόφευκτα περιορισμοί και ελλείψεις. Κατ' αρχήν δεν ήταν πάντα ευχερής, η εύρεση των κατάλληλων στατιστικών στοιχείων. Για παράδειγμα η ΕΣΥΕ, δεν παρέχει στοιχεία κλαδικής συγκέντρωσης όταν υπάρχουν λιγότερες από τέσσερις επιχειρήσεις σε επίπεδο κλάδου, με αποτέλεσμα να μειώνεται η αξιοπιστία προσδιορισμού της ολιγοπωλιακής διάθρωσης. Επίσης δεν ήταν εφικτή η ποσοτική αξιολόγηση των επιδράσεων ορισμένων μέτρων οικονομικής πολιτικής στην ανάπτυξη και λειτουργία των βιομηχανικών ομίλων. Τέλος η «εναλλακτική πολιτική» σε συγκεκριμένα μέτρα και επιλογές, αναπόφευκτα έχει αποσπασματικό χαρακτήρα, δεδομένου ότι η εξέταση της δεν εμπίπτει στους ειδικότερους στόχους της μελέτης, κά.

Όσον αφορά στις πηγές άντλησης των στατιστικών στοιχείων, στηριχθήκαμε κυρίως σε στοιχεία της ΕΣΥΕ, ορισμένα από τα οποία δημοσιεύονται για πρώτη φορά, όπως του «Μητρώου Επιχειρήσεων». Επίσης χρησιμοποιήσαμε στοιχεία του Οδηγού Επιχειρήσεων ICAP, στοιχεία ειδικών εκδόσεων δημόσιων και ιδιωτικών φορέων, «Ενημερωτικά Δελτία» και «Απολογισμούς Εργασιών» βιομηχανικών και άλλων ομίλων, καθώς και δημοσιεύματα του ημερήσιου και περιοδικού Τύπου. Το μεγαλύτερο μέρος των στοιχείων που περιέχονται στους πίνακες, αποτελούν προϊόν ειδικής επεξεργασίας και από αυτήν την άποψη ενέχουν χαρακτήρα πρωτογενούς «βάσης δεδομένων», για νέες ανάλογες επεξεργασίες στο μέλλον.

Στην προσπάθεια ολοκλήρωσης της διατριβής, πολύτιμες ήταν οι συμβουλές και υποδείξεις του καθηγητή Θεοφάνη Πάκου, όπως επίσης και των καθηγητών Νίκου Πετραλιά και Σαράντη Λώλου. Γιαυτό και τους ευχαριστώ θερμά. Θέλω επίσης να ευχαριστήσω τους οικονομολόγους Ελ.Βελόνη και Χρ.Καραϊσά από την ΕΣΥΕ, όπως και το Θαν.Κεφαλά από το Υπουργείο Ανάπτυξης, για τη διευκόλυνση συγκέντρωσης των απαραίτητων στατιστικών στοιχείων για τις ανάγκες της διατριβής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι: Η ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΤΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ '90

1.0. Εισαγωγή

Η συγκέντρωση «οικονομικής δύναμης» με τις οικονομικές και κοινωνικές προεκτάσεις που σηματοδοτεί, έχει απασχολήσει από καιρό τις σημαντικότερες σχολές οικονομικής σκέψης. Παρά τις διαφορετικές προσεγγίσεις στο εννοιολογικό περιεχόμενο και στην ερμηνεία των αποτελεσμάτων, η σημασία της παραμένει κρίσιμη ως προσδιοριστικό παράγοντα της γενικότερης οικονομικής διάρθρωσης και την επεξεργασία της «πολιτικής ανταγωνισμού». Η γενικευμένη διαρθρωτική κρίση της δεκαετίας '70 και οι συνακόλουθες ανακατατάξεις στη μονοπωλιακή δομή, σε συνδυασμό με την ανάπτυξη των νέων τεχνολογιών και το άνοιγμα των αγορών στο διεθνή ανταγωνισμό, έφεραν προσωρινά σχετική μείωση του ερευνητικού ενδιαφέροντος στο θέμα. Ωστόσο το νέο κύμα εξαγορών-συγχωνεύσεων, η αυξανόμενη ανισοκατανομή του εισοδήματος και πλούτου και η επιτάχυνση των διαδικασιών συγκέντρωσης κεφαλαίου, υπέρ των πολυκλαδικών-πολυεθνικών ομίλων σε παγκόσμια κλίμακα, ξανάφεραν και πάλι τα θέματα «συγκέντρωσης» και των επιδράσεων τους στην οικονομική ζωή και στη λειτουργία των δημοκρατικών θεσμών, στο επίκεντρο του ερευνητικού και πολιτικού ενδιαφέροντος.

Σε αυτό το κεφάλαιο της μελέτης, θα εξετάσουμε κατ' αρχήν από θεωρητική και μεθοδολογική άποψη, τις διαφορετικές προσεγγίσεις στην έννοια της «συγκέντρωσης», τους παράγοντες που την προσδιορίζουν, τις εμπειρικές μέθοδες μέτρησης (σε κλαδικό και ολικό επίπεδο) και τις διαφορετικές ερμηνείες των αποτελεσμάτων της. Στη συνέχεια, με βάση τα υπάρχοντα στοιχεία, θα επιχειρήσουμε τον υπολογισμό του «βαθμού συγκέντρωσης» παραγωγής και κεφαλαίου στην ελληνική βιομηχανία κατά τη δεκαετία '90 και την επίδραση της στο ποσοστό κέρδους των μεγαλύτερων επιχειρήσεων, καθώς τον προσδιορισμό της «δεσπόζουσας θέσης» των μεγαλύτερων εταιριών στους διάφορους κλάδους της μεταποίησης, οι οποίες κατά κανόνα αποτελούν μητρικές εταιρίες, μεγάλων ή μικρότερων βιομηχανικών ομίλων, στην ελληνική οικονομία.

1.1. Η συγκέντρωση κεφαλαίο, προσδιοριστικοί παράγοντες και δείκτες μέτρησης

Στον εννοιολογικό προσδιορισμό και ερμηνεία των αποτελεσμάτων της «συγκέντρωσης», αφηγηριακές θεωρούνται οι προσεγγίσεις του Μαρξ, που κατά μίαν έννοια θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως θεμελιωτής της «βιομηχανικής οικονομικής» («Industrial Economics»). Θα ξεκινήσουμε τη θεωρητική διερεύνηση της έννοιας της «συγκέντρωσης» με βάση τη μαρξιστική παράδοση και ειδικότερα με αναφορά σε κλασικά κείμενα του Μαρξ. Στη συνέχεια θα εξετάσουμε βασικές ιδέες της νεοκλασικής σχολής, καθώς και τις προσεγγίσεις της κρατούσας σχολής «βιομηχανικής οικονομικής» στην προσπάθεια μέτρησης της, σε κλαδικό και σε ολικό επίπεδο.

1.1.1. Η έννοια της συγκέντρωσης και της συγκεντροποίησης

Με βάση τη μαρξιστική παράδοση,¹ η έννοια της «συγκέντρωσης» αναφέρεται τόσο στο επίπεδο της παραγωγής όσο και στο επίπεδο του κεφαλαίου. Η «συγκέντρωση παραγωγής» είναι η συγκέντρωση ολοένα και περισσότερων μέσων παραγωγής (αντικειμένων και μέσων εργασίας) και εργατικής δύναμης σε μεγάλες επιχειρήσεις, με αποτέλεσμα την αύξηση του ρόλου των μεγάλων μονάδων στην παραγωγική διαδικασία και γενικότερα στην οικονομική ζωή. Η συγκέντρωση της παραγωγής επιταχύνεται με τη «συγκεντροποίηση» της, δηλαδή με τη συνένωση ή συγχώνευση δύο ή περισσότερων επιχειρήσεων σε μια μεγαλύτερη επιχείρηση. Όπως χαρακτηριστικά επισημαίνει ο Μαρξ, «η ανάπτυξη των διαστάσεων των βιομηχανικών ιδρυμάτων, αποτελεί παντού αφηγηρία για μια ευρύτερη οργάνωση της συνολικής εργασίας, για μια πιο πλατιά ανάπτυξη των υλικών κινητήριων δυνάμεων της, δηλαδή για την προοδευτική μετατροπή των κομματιασμένων και ρουτινιασμένων προτσές παραγωγής σε κοινωνικά συνδυασμένα και επισημονικά διευθυνόμενα προτσές παραγωγής». {Κεφάλαιο, τομ. Ι (1867), 1963, σελ.650}

---

¹ Στη διάρκεια του περασμένου αιώνα, έγιναν από πολλούς μαρξιστές διαφόρων χωρών και από την Ελλάδα, σημαντικές επεξεργασίες σε θέματα συσώρευσης και συγκέντρωσης κεφαλαίου, που η εξέταση τους δεν βρίσκεται στους στόχους της μελέτης. Ωστόσο στη πορεία της διατριβής και ανάλογα με τις ειδικότερες απαιτήσεις της, θα κάνουμε συγκεκριμένες αναφορές σε ορισμένες από τις σχετικές επεξεργασίες.

Η συγκέντρωση και συγκεντροποίηση της παραγωγής στο πεδίο των καπιταλιστικών σχέσεων, συνδέονται με τη συγκέντρωση και συγκεντροποίηση του κεφαλαίου. Η 'συγκέντρωση κεφαλαίου» είναι η αύξηση του μεγέθους του κεφαλαίου ενός ατομικού καπιταλιστή ή μιας εταιρίας, σαν αποτέλεσμα της συσσώρευσης (κεφαλαιοποίησης) μέρους της παραγόμενης υπεραξίας. Κατά το Μάρξ η «συνεχής ξαναμετατροπή της υπεραξίας σε κεφάλαιο, εκφράζεται στο αυξανόμενο μέγεθος του κεφαλαίου που μπαίνει στο προτσές της παραγωγής. Η συνεχής ξαναμετατροπή, γίνεται με τη σειρά της η βάση διεύρυνσης της κλίμακας παραγωγής, των μεθόδων ανάπτυξης της παραγωγικής δύναμης της εργασίας που τη συνοδεύουν και της επιταχυνόμενης παραγωγής υπεραξίας....Κάθε ατομικό κεφάλαιο γίνεται μια μεγαλύτερη ή μικρότερη συγκέντρωση μέσων παραγωγής, με αντίστοιχη εξουσία πάνω σε μια μεγαλύτερη ή μικρότερη στρατιά εργατών, ενώ κάθε συσσώρευση γίνεται μέσο νέας συσσώρευσης. Αυξάνοντας τη μάζα του πλούτου που λειτουργεί σαν κεφάλαιο, διευρύνει τη συγκέντρωση του στα χέρια ατομικών κεφαλαιοκρατών, επομένως και τη βάση της παραγωγής σε μεγάλη κλίμακα και των ειδικά κεφαλαιοκρατικών μεθόδων παραγωγής'. (το ίδιο, σελ. 647, 648)

Σε διάκριση από τη «συγκέντρωση», η «συγκεντροποίηση κεφαλαίου» είναι η διαδικασία αύξησης του μεγέθους του κεφαλαίου δια μέσου της συγχώνευσης ξεχωριστών κεφαλαίων ή της εθελοντικής συνένωσης τους μέσω της μετοχικής εταιρίας. Η συγκεντροποίηση είναι προϊόν της ανταγωνιστικής πάλης και οδηγεί σε ανακατανομή του υπάρχοντος κεφαλαίου στην κοινωνία. 'Το προτσές αυτό διακρίνεται από το πρώτο, στο ότι προϋποθέτει μόνο μια διαφορετική κατανομή των κεφαλαίων που ήδη υπάρχουν και λειτουργούν και επομένως το πεδίο δράσης του δεν περιορίζεται από την απόλυτη αύξηση του κοινωνικού πλούτου ή από τα απόλυτα όρια της συσσώρευσης. Το κεφάλαιο εδώ, αυξάνει κατά μεγάλες μάζες σ' ένα χέρι, επειδή εκεί χάνεται από πολλά χέρια. Αυτή είναι η καθαυτό συγκεντροποίηση (zentralisation),² σε διάκριση από τη συσσώρευση και τη

---

² Ο γερμανικός όρος «zentralisation», αποδίδεται στην ελληνική γλώσσα (Δρουκόπουλος, 1978, σελ.13), άλλοτε με τον όρο «συγκεντροποίηση» και άλλοτε με τον όρο «κεντριοποίηση». Θεωρούμε ως πλέον δόκιμο τον πρώτο όρο και αυτόν χρησιμοποιούμε στο κείμενο.

συγκέντρωση (konzentration)'. (το ίδιο, σελ. 649). Σε ένα συγκεκριμένο κλάδο παραγωγής 'η συγκεντροποίηση θάφτανε στα έσχατα όρια της, αν όλα τα κεφάλαια που είναι τοποθετημένα σ' αυτόν, συγχωνεύονταν σε ένα μοναδικό κεφάλαιο. Το όριο αυτό σε μια δοσμένη κοινωνία θα επιτυγχάνονταν μόνο τη στιγμή που το συνολικό κοινωνικό κεφάλαιο θα συνενώνονταν στα χέρια, είτε ενός μόνον κεφαλαιοκράτη, είτε μιας μόνης εταιρίας κεφαλαιοκρατών'. (σελ.650)

Η συγκέντρωση και η συγκεντροποίηση, παραγωγής και κεφαλαίου, βρίσκονται σε στενή αλληλεξάρτηση. Κατά το Μάρξ η συσσώρευση εξεταζόμενη συγκεκριμένα, συνίσταται στην αναπαραγωγή του κεφαλαίου σε διευρυνόμενη κλίμακα. 'Η πρόοδος της συσσώρευσης αυξάνει τη συγκεντροποιήσιμη ύλη, δηλ. τα ατομικά κεφάλαια, ενώ η διεύρυνση της κεφαλαιοκρατικής παραγωγής δημιουργεί αλλού την κοινωνική ανάγκη και αλλού τα τεχνικά μέσα για εκείνες τις τεράστιες βιομηχανικές επιχειρήσεις, που η πραγματοποίησή τους εξαρτιέται από μια προηγούμενη συγκεντροποίηση κεφαλαίου.....Η συγκεντροποίηση συμπληρώνει το έργο της συσσώρευσης, δίνοντας στους βιομηχάνους κεφαλαιοκράτες τη δυνατότητα να επεκτείνουν την κλίμακα των επιχειρήσεων τους....Οι μάζες των κεφαλαίων, που συγκολλήθηκαν με τη συγκεντροποίηση εν μια νυκτί, αναπαράγονται και πληθαίνουν όπως και τα άλλα κεφάλαια, μόνο που αναπαράγονται και πληθαίνουν πιο γρήγορα και μετατρέπονται έτσι σε νέους ισχυρούς μοχλούς της κοινωνικής συσσώρευσης'. (σελ. 650, 651)

Ωστόσο τα δύο προτάσεις δε συμπίπτουν πάντα. Ένας καπιταλιστής μπορεί να τοποθετήσει κεφάλαια σε διαφορετικές σφαίρες της οικονομίας, χωρίς να υπάρχει οπωσδήποτε συγκέντρωση της παραγωγής ενώ υπάρχει συγκέντρωση κεφαλαίου. Αντίστροφα μπορούν να υπάρχουν αυτοτελείς (από πλευράς ιδιοκτησιακού καθεστώτος) επιχειρήσεις, με διαμορφωμένους και σταθερούς παραγωγικούς, τεχνολογικούς ή άλλους δεσμούς μεταξύ τους, που να καθιστούν τις συγκεκριμένες επιχειρήσεις, είτε άμεση συνέχεια και αναπόσπαστα τμήματα άλλων επιχειρήσεων (σύνδεση ή εξάρτηση μικρο-επιχειρήσεων από μεγάλες μονάδες τύπου «υπεργολαβιών», «franchising», κλπ), είτε αλυσίδας αυτοτελών επιχειρήσεων σε διάφορες φάσεις παραγωγής (δικτυώσεις MME τύπου «clusters», «βιομηχανικών συνοικιών», κλπ).

Ωστόσο οι παραπάνω περιπτώσεις αποτελούν εξαίρεση και όχι τον κανόνα. Συνήθως η διαδικασία συγκέντρωσης και συγκεντροποίησης του κεφαλαίου είναι ταυτόχρονα και διαδικασία συγκέντρωσης και συγκεντροποίησης της παραγωγής και αντίστροφα.

Η βασική επιχειρηματική μορφή «συγκέντρωσης παραγωγής» στην εποχή του ελεύθερου ανταγωνισμού, ήταν οι μεγάλες επιχειρήσεις-εργοστάσια, ενώ με τη μετάβαση στο μονοπωλιακό καπιταλισμό, εμφανίστηκαν νέες μορφές συγκέντρωσης, όπως οι «ενώσεις επιχειρήσεων» στη βάση της «συνδυσασμένης» και «διαφοροποιημένης» παραγωγής. Στην πρώτη περίπτωση, όπως θα δούμε αναλυτικά στο επόμενο κεφάλαιο, διαφορετικά προϊόντα παράγονται από την ίδια γραμμή παραγωγής και έχουμε τη συνένωση στα πλαίσια μιας μεγάλης επιχείρησης (συνήθως κλαδικού μονοπωλίου), πολλών άλλων επιχειρήσεων του ίδιου κλάδου παραγωγής που συνδέονται τεχνολογικά μεταξύ τους. Αντίθετα στη δεύτερη περίπτωση διαφορετικά προϊόντα παράγονται από διαφορετικές γραμμές παραγωγής και έχουμε συγκέντρωση στα πλαίσια μεγάλων επιχειρήσεων ή πολυκλαδικών ομίλων, οι οποίες δεν συνδέονται απαραίτητα μεταξύ τους με παραγωγικούς ή τεχνολογικούς δεσμούς.

Οι διαδικασίες συγκέντρωσης και συγκεντροποίησης με βάση τη μαρξιστική παράδοση, δεν εξετάζονται μόνο από την πλευρά των προϋποθέσεων μεγαλύτερης ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων (νέα τεχνολογία, έρευνα & ανάπτυξη, νέα προϊόντα, νέες μέθοδοι παραγωγής, εκπαίδευση-κατάρτιση κ.ά) και της δημιουργίας συνθηκών συνεχούς «αυτοαύξησης» του κεφαλαίου. Εξετάζονται επίσης από την πλευρά των κοινωνικών και πολιτικών συνεπειών που συνεπάγεται η συγκέντρωση οικονομικής δύναμης σε λιγότερα χέρια, καθώς και της ιστορικής προοπτικής του συστήματος, δηλαδή των «ορίων» ανάπτυξης των καπιταλιστικών σχέσεων και της δημιουργίας των αντικειμενικών και άλλων συνθηκών υπέρβασής τους.

Όπως επισημαίνει ο Μαρξ, 'ολόκληρος ο χαρακτήρας της κεφαλαιοκρατικής παραγωγής καθορίζεται από την αξιοποίηση της προκαταβλημένης κεφαλαιακής αξίας, δηλαδή κατά πρώτο λόγο από την παραγωγή όσο το δυνατόν περισσότερης υπεραξίας.... και κατά δεύτερο από

την παραγωγή κεφαλαίου, δηλαδή από τη μετατροπή της υπεραξίας σε κεφάλαιο....Το διαρκές μέγλωμα του κεφαλαίου γίνεται όρος διατήρησης του κεφαλαίου'. {τομ.ΙΙ, (1893), 1963, σελ.77} Η συγκέντρωση κεφαλαίου σε λιγότερα χέρια, σηματοδοτεί ταυτόχρονα τη δυνατότητα ολίγων μεγάλων επιχειρήσεων να αποκομίζουν υπερκέρδη, με την επιβολή μονοπωλιακών τιμών και την ένταση της ανισοκατανομής εισοδήματος σε βάρος των μισθωτών εργατών, καθώς και πολλών μικρομεσαίων επιχειρήσεων και ελεύθερων εμπορευματο-παραγωγών.

Επίσης σηματοδοτεί την αυξανόμενη δυνατότητα παρέμβασης των οικονομικά ισχυρών στην κοινωνική και πολιτική ζωή³ και τη διαμόρφωση καταναλωτικών προτύπων και συμπεριφορών, τη χειραγώγηση της κοινωνικής συνείδησης και 'την πιο έντονη άσκηση πίεσης των μεγάλων συμφερόντων σε πρόσωπα και μηχανισμούς της πολιτικής εξουσίας'. (Τόλιος, 2000, σελ.700) Ακριβώς αυτά τα φαινόμενα οδήγησαν πολλούς θεωρητικούς, πέρα από το Μαρξ (Schumpeter, Galbraith, Scherer, κά), να εκφράσουν ανησυχία για τις συνέπειες της συγκέντρωσης οικονομικής δύναμης και την ανάγκη λήψης μέτρων ελέγχου και περιορισμού της.

Ωστόσο ο Μαρξ έδωσε διαφορετική διάσταση στην ιστορική τάση της καπιταλιστικής συσσώρευσης. Θεωρούσε ότι 'η ίδια η συγκεντροποίηση των μέσων παραγωγής και κοινωνικοποίησης της εργασίας, φθάνουν σε ένα σημείο όπου δεν συμβιβάζονται με το κεφαλαιοκρατικό τους περίβλημα. Το περίβλημα σπάει. Σημαίνει το τέλος της καπιταλιστικής ιδιωτικής ιδιοκτησίας. Οι απαλλοτριωτές απαλλοτριώνονται. Ο κεφαλαιοκρατικός τρόπος ιδιοποίησης που προέρχεται από τον κεφαλαιοκρατικό τρόπο παραγωγής, άρα και η κεφαλαιοκρατική ατομική ιδιοκτησία, αποτελεί την πρώτη άρνηση της ατομικής ιδιοκτησίας που βασίζεται στην προσωπική εργασία. Μα η κεφαλαιοκρατική παραγωγή παράγει με την αναγκαιότητα φυσικού προτσές την ίδια της την άρνηση. Πρόκειται για άρνηση της άρνησης. Η άρνηση αυτή,

---

³. Όλοι σχεδόν οι μελετητές των ζητημάτων της «συγκέντρωσης», αναφέρονται στις πολιτικές και κοινωνικές προεκτάσεις που έχει η συγκέντρωση «οικονομικής δύναμης» σε λιγότερα χέρια. Όπως επισημαίνει ο Bain (1968, σελ.91), μια τέτοια συγκέντρωση «είναι ασυμβίβαστη με το δημοκρατικό ιδεώδες» και οδηγεί «σε υποκατάσταση του δημοκρατικού ελέγχου των οικονομικών υποθέσεων από μια ολιγαρχία», ενώ παράλληλα μια τέτοια κατανομή οικονομικής δύναμης επιφέρει «μείωση της αποτελεσματικότητας του ανταγωνισμού», κά.

δεν αποκαθιστά ξανά την ατομική ιδιοκτησία, αποκαθιστά όμως την προσωπική ιδιοκτησία πάνω στη βάση των επιτεύξεων της κεφαλαιοκρατικής εποχής: της συνεργασίας και της κοινής κατοχής της γης και των μέσων παραγωγής που τα παράγει η εργασία η ίδια'. (τομ. Ι, σελ.788) Αυτή η «ιστορική τάση της καπιταλιστικής συσσώρευσης», αποκτά στις μέρες μας ιδιαίτερη επικαιρότητα,⁴ με το νέο κύμα εξαγορών και συγχωνεύσεων (σε εθνικό και διασυννοριακό επίπεδο) και την επιτάχυνση των διαδικασιών καπιταλιστικής ολοκλήρωσης και «παγκοσμιοποίησης» της οικονομικής ζωής.

Σε αντίθεση από τη μαρξιστική προσέγγιση, οι λεγόμενες «ορθόδοξες» θεωρίες (Marshall, νεοκλασική σχολή, νεοαυστριακή σχολή, κά),⁵ εξετάζουν τα φαινόμενα της συγκέντρωσης και συγκεντροποίησης, χωρίς να λαμβάνουν υπ' όψιν τους τις ιστορικές τάσεις της κεφαλαιοκρατικής συσσώρευσης. Επίσης ταυτίζουν την έννοια της «συγκέντρωσης» και της «συγκεντροποίησης»,⁶ με το ότι η πρώτη μπορεί να είναι αποτέλεσμα μεγέθυνσης της επιχείρησης όσο και προϊόν συγχώνευσης. Ιδιαίτερα στα πλαίσια της νεοκλασικής θεωρίας το μέγεθος της επιχείρησης (και έμμεσα της συγκέντρωσης), προσδιορίζεται με βάση τη φθίνουσα καμπύλη ζήτησης και την αύξουσα καμπύλη κόστους. Η μετάβαση σε υψηλότερες «οικονομίες κλίμακας» εκτός από τη μείωση του κόστους, οδηγεί σε αύξηση της συγκέντρωσης, ενώ αντίθετα με σταθερές οικονομίες κλίμακας, το επίπεδο συγκέντρωσης καθορίζεται από τις αυξομειώσεις της ζήτησης. Ωστόσο η παραπάνω θεώρηση οδηγεί σε αδυναμία προσδιορισμού του επιπέδου συγκέντρωσης στην πορεία του χρόνου.

---

4. Σύμφωνα με στοιχεία του ΟΗΕ (UN:Human Development Report, 2001, σελ.19), στη δεκαετία του '90, παρατηρήθηκε αύξηση των εισοδηματικών ανισοτήτων στον κόσμο. Ειδικότερα το 10% των φτωχότερων του πληθυσμού της γης, είχε μόλις το 1,6% του εισοδήματος του αντίστοιχου 10% των πλουσιότερων, ενώ το 1% των τελευταίων είχε το 57% των πρώτων. Επίσης οι πλουσιότεροι πολίτες των ΗΠΑ (γύρω στα 25 εκατ. άτομα) είχαν εισοδήματα όσο το 43% των φτωχότερων σε όλο τον κόσμο (2 δισεκ. άτομα), ενώ οι πιο εύποροι της γης (25% του πληθυσμού) είχαν το 75% του εισοδήματος σε παγκόσμιο επίπεδο.

5. Για μια κριτική θεώρηση των διαφορετικών προσεγγίσεων του θέματος της «συγκέντρωσης», από άλλες σχολές οικονομικής σκέψης εκτός μαρξιστικής παράδοσης, βλέπε σχετικά Δρουκόπουλος, 1978, σελ. 15-25.

6. Σύμφωνα με το Ν 703/77 (άρθρο 4) μετά την τροποποίηση από τον Ν.2837/2000, η «συγκέντρωση» ορίζεται ως συγχώνευση με οποιονδήποτε τρόπο, δύο ή περισσότερων ανεξάρτητων μεταξύ τους επιχειρήσεων ή όταν ένα ή περισσότερα πρόσωπα, αποκτούν άμεσα ή έμμεσα τον έλεγχο του συνόλου ή μνημάτων μίας ή περισσότερων άλλων εταιριών.

Ειδικότερα όπως παρατηρούν οι Aaronovich and Sowyer (1975, σελ.54) 'σύμφωνα με τη νεοκλασική θεωρία, μια επιχείρηση ανεξάρτητα αν είναι μονοπωλητής ή τέλειος ανταγωνιστής, το μέγεθος της προσδιορίζεται από την φθίνουσα κλίση της καμπύλης ζήτησης και την αύξουσα κλίση της καμπύλης κόστους που αντιμετωπίζει. Η συγκέντρωση θα είναι μεγαλύτερη όταν οι συνθήκες κόστους είναι τέτοιες που επιτρέπουν ουσιαστικές οικονομίες κλίμακας σε σχέση με το μέγεθος της αγοράς. Μια αλλαγή στη συγκέντρωση επέρχεται όταν το σχετικό ισοζύγιο μεταξύ οικονομιών κλίμακας και ζήτησης αλλάζει. Για παράδειγμα όταν οι υπάρχουσες οικονομίες κλίμακας δεν αλλάζουν αλλά η ζήτηση μειώνεται, τότε η συγκέντρωση μπορεί τελικά να αυξηθεί. Εάν η ζήτηση αυξηθεί τότε η συγκέντρωση προσδοκάται ότι θα μεγαλώσει, μόνο στην περίπτωση που η τεχνική πρόοδος είναι τέτοια που το άριστο μέγεθος της επιχείρησης επεκτείνεται πιο γρήγορα από ότι αυξάνεται το μέγεθος της αγοράς. Ωστόσο δεν υπάρχει κανένας λόγος να σκεφθούμε ότι η τεχνική πρόοδος έχει οποιαδήποτε ειδική επίδραση στο άριστο μέγεθος'.⁷ Κατά συνέπεια με βάση τη νεοκλασική θεωρία, δεν υπάρχει στην ουσία δυνατότητα προσδιορισμού της συγκέντρωσης στην πορεία του χρόνου.

Πολλοί ερευνητές έχουν επισημάνει την αδυναμία της νεοκλασικής θεωρίας να εξηγήσει τα αποτελέσματα εμπειρικών ερευνών, όπου η συγκέντρωση σε πολλούς βιομηχανικούς κλάδους είναι μεγαλύτερη από ότι θα δικαιολογούσε το άριστο μέγεθος της επιχείρησης (Utton, 1970, σελ.20), όπως επίσης και στις περιπτώσεις όπου ο βαθμός συγκέντρωσης αυξάνει, ενώ το μέσο μέγεθος της παραγωγικής μονάδας μικραίνει και αντίστροφα. (Prais, 1976, σελ.62, 63). Οι ανεπάρκειες της νεοκλασικής θεωρίας έχουν άμεση σχέση με τις αντιλήψεις της νεοκλασικής σχολής για την «επιχείρηση»⁸

---

7. Κατά τους Aaronovich and Sowyer (1975), 'όταν οι τεχνικές αλλάζουν με τρόπο όπου οι μεγάλες επιχειρήσεις ευνοούνται, αυτό δίνει ώθηση στην αύξηση της συγκέντρωσης, ενώ όταν οι τεχνολογικές αλλαγές ευνοούν το μικρό μέγεθος, η τάση αποσυγκέντρωσης δεν ενισχύεται. Οι μεγάλες επιχειρήσεις μπορούν να προσαρμόσουν τη λειτουργία τους σε μικρότερες μονάδες παραγωγής, χωρίς απαραίτητα να μειώσουν το συνολικό τους μέγεθος. Από αυτήν την άποψη η συγκέντρωση τείνει να είναι μονόδρομος'. (σελ.214

8. Η νεοκλασική σχολή, με εξαίρεση το Marshall, δεν διαθέτει στην ουσία ιδιαίτερη θεωρία για την επιχείρηση. Αυτό που αναφέρεται ως θεωρία της επιχείρησης, απορρέει από το υπόδειγμα του «τέλειου ανταγωνισμού» (ομοιογενές προϊόν, μεγάλος αριθμός αγοραστών και πωλητών, συνθήκες τέλειος πληροφόρησης, μηδενικό κόστος ανταλλαγών, ελευθερία εισόδου-εξόδου, κ.ά), το οποίο πολύ μικρή σχέση έχει με την αντικειμενική πραγματικότητα. Επίσης στη σύγχρονη βιβλιογραφία, υπάρχουν διάφορες θεωρητικές προσεγγίσεις για την

και τη διάρθρωση της αγοράς. Κατά τους νεοκλασικούς, «επιχείρηση» θεωρείται κάθε φορέας συναλλαγής (παραγωγός ή καταναλωτής) που προσφέρει ή ζητάει οτιδήποτε στη αγορά, με στόχο το μέγιστο δυνατό κέρδος. Οι φορείς συναλλαγής δεν μπορούν να επηρεάσουν τις συνθήκες της αγοράς, αλλά υποτάσσονται στις απρόσωπες δυνάμεις της προσφοράς και της ζήτησης. Στην ουσία η έννοια της επιχείρησης, αποστερείται όπως παρατηρεί ο Πάκος (2001α) 'από κάθε εσωτερική οργανωτική και λειτουργική υπόσταση και μεταβάλλεται σε μια α-χωρική και α-χρονική λογική κατασκευή, με ρόλο συναλλακτικού αντικριστή και μόνο: δηλαδή σε ρόλο προσφοράς και ζήτησης εμπορευμάτων'. (σελ.14) Σε μεταγενέστερο στάδιο επεξεργασίας, η νεοκλασική αντίληψη της επιχείρησης, ταυτίστηκε με τη νεοκλασική συνάρτηση παραγωγής, η οποία μορφοποιεί τις σχέσεις μεταξύ εισροών-εκροών σε ένα δοσμένο επίπεδο τεχνολογίας. Σε αυτήν την συνάρτηση παραγωγής αντιστοιχεί μια συνάρτηση κόστους, ενώ ο επιχειρηματίας-διευθυντής ταυτίζεται με τον ιδιοκτήτη της επιχείρησης και η μεγιστοποίηση του κέρδους επιτυγχάνεται όταν η επιχείρηση εξισώνει το οριακό κόστος με το οριακό έσοδο.

Ωστόσο μια τέτοια θεώρηση της επιχείρησης, δεν μπορεί να απαντήσει σε κρίσιμα ερωτήματα όπως: γιατί οι σύγχρονες επιχειρήσεις έχουν διαφορετικό μέγεθος και πολύπλοκη εσωτερική δομή, γιατί καταφεύγουν σε εξαγορές-συγχωνεύσεις, γιατί δημιουργούν «συμπράξεις» και μονοπωλιακές ενώσεις, κ.ά. Στην πραγματικότητα μια τέτοια αντίληψη αρνείται την ύπαρξη «οικονομικής διάρθρωσης» που κυριαρχείται διαχρονικά 'από την αυξανόμενη δύναμη των μεγάλων επιχειρήσεων, οι οποίες όχι μόνο δεν κατευθύνονται από τις απρόσωπες δυνάμεις, αλλά τουναντίον διαμορφώνουν την λειτουργία της αγοράς με τρόπο πρόσφορο για την εξυπηρέτηση των ιδίων τους συμφερόντων'. (Πάκος, 2001α, σελ.20)

«επιχείρηση», που η αναλυτική τους εξέταση δεν βρίσκεται στους στόχους της μελέτης. Περιοριζόμαστε μόνο σε απλή αναφορά των σημαντικότερων από αυτές, οι οποίες ως σημειωθεί δεν είναι εσωτερικά ομοιογενείς αλλά εμφανίζουν πλουραλισμό απόψεων. Πρόκειται για τη «θεωρία κόστους συναλλαγών», τη «θεωρία συμβάσεων», τη «θεωρία ιδιοκτησίας», την «εξελικτική θεωρία», τις «διευθυντικές θεωρίες», τις θεωρίες για τις ΜΜΕ (δίκτυα, δικτυώσεις), κ.ά. (Για αναλυτικότερη παρουσίαση, βλέπε Jacobson and Andreosso- O'Callaghan, 1996, σελ.24-45)

Στη βάση των αδιεξόδων της νεοκλασικής σχολής, διαμορφώθηκε στα μέσα του 20ου αιώνα, η σχολή της «βιομηχανικής οικονομικής»,⁹ η οποία προσεγγίζει πιο ρεαλιστικά τα ζητήματα της συγκέντρωσης οικονομικής δύναμης (αιτίες, χαρακτήρα, συνέπειες), χωρίς ωστόσο και αυτή να είναι απαλλαγμένη, από θεωρητικές και μεθοδολογικές ανεπάρκειες, ιδιαίτερα στην ιστορική θεώρηση των ζητημάτων της «συγκέντρωσης» και των κοινωνικών αντιθέσεων που αυτή δημιουργεί στην πορεία της καπιταλιστικής συσσωρεύσης.

1.1.2. Προσδιοριστικοί παράγοντες και αιτίες συγκέντρωσης

Οι παράγοντες που επιδρούν στη συγκέντρωση και συγκεντροποίηση της παραγωγής και του κεφαλαίου, έχουν σύμφωνα με τη μαρξιστική προσέγγιση, αφετηρία και απώτερη επιδίωξη την επίτευξη του βασικού σκοπού της καπιταλιστικής παραγωγής, δηλαδή την απόσπαση όσο γίνεται περισσότερης υπεραξίας και στη συνέχεια μεγαλύτερου δυνατού κέρδους. Η ενότητα «σκοπού» και «μέσου», εκδηλώνεται στον ανταγωνιστικό χαρακτήρα των σχέσεων, τόσο μεταξύ μισθωτής εργασίας και κεφαλαίου όσο και μεταξύ καπιταλιστών, καθώς στον τρόπο λειτουργίας του καπιταλιστικού συστήματος (στοιχειακότητα, ανταγωνισμός, καινοτομία, κινήγι υπεραξίας, μέγιστο κέρδος) και στην αυξανόμενη αντίθεση μεταξύ κοινωνικού χαρακτήρα της παραγωγής και καπιταλιστικού τρόπου (ατομικού ή «συλλογικού») ιδιοποίησης των αποτελεσμάτων της.

---

⁹ Η «βιομηχανική οικονομική» που ιδρυτές της θεωρούνται οι Manson και Bain, εμφανίστηκε ως προσπάθεια υπέρβασης των αδιεξόδων της νεοκλασικής μικρο-οικονομικής θεωρίας, μετά την ανάπτυξη και κυριαρχία στην καπιταλιστική οικονομία των μεγάλων επιχειρήσεων (δηλαδή μετά τη μετάβαση από τον «ελεύθερο ανταγωνισμό» στο «μονοπωλιακό καπιταλισμό»). Ειδικότερα η «βιομηχανική οικονομική», έχει ως πεδίο αναφοράς τον κλάδο, ενώ η δεύτερη την επιχείρηση. Η «βιομηχανική οικονομική» απορρίπτει τη θέση περί πλήρους ανταγωνιστικών αγορών και θέτει στόχο τη διερεύνηση της κρατούσας διάρθρωσης στους επιμέρους κλάδους. Στη μικρο-οικονομική υπάρχουν ελάχιστες υποθέσεις που ζητούν επιβεβαίωση, ενώ στη «βιομηχανική οικονομική», θεωρία και πράξη πάνε μαζί. Τέλος στη μικρο-οικονομική κυριαρχεί ο ατομικιστικός ανταγωνισμός στη διαμόρφωση τιμών, ενώ στην βιομηχανική οικονομική ο ανταγωνισμός αποκτά νέο περιεχόμενο (εκτός από τον ελεύθερο ανταγωνισμό λειτουργεί ο ατελής ή μονοπωλιακός ανταγωνισμός). Κά. Σύμφωνα με τον Bain (1968, σελ. 20, 21) στόχος της «βιομηχανικής οικονομικής» (Industrial Organizations) είναι η διερεύνηση των επιδράσεων της συμπεριφοράς των 'βιομηχανικών οργάνωσεων' στη 'συνολική οικονομική ευημερία', καθώς επίσης 'σε διάφορες πλευρές της κοινωνικής ζωής', στην 'πολιτική οργάνωση και λειτουργία των δημοκρατικών θεσμών', στην 'πολιτική και κοινωνική υπόσταση διαφόρων πολιτικών και κοινωνικών ομάδων', καθώς επίσης στην εξέταση των επιδράσεων μεταξύ 'συγκέντρωσης οικονομικής δύναμης και συγκέντρωσης πολιτικής δύναμης σε ολιγαρχικές κυβερνήσεις', κά

Βασικός μοχλός της συγκέντρωσης και συγκεντροποίησης, είναι ο ενδοκαπιταλιστικός ανταγωνισμός, ο οποίος ενώ διεξάγεται στη σφαίρα της παραγωγής, εκδηλώνεται στη σφαίρα της κυκλοφορίας και ανταλλαγής με το φτήνυμα των εμπορευμάτων. Η μείωση του κατά μονάδα κόστους παραγωγής των εμπορευμάτων, εξαρτάται από την παραγωγικότητα της εργασίας και η τελευταία από την κλίμακα παραγωγής και τις τεχνολογικές καινοτομίες. Και τα δύο προϋποθέτουν την αύξηση του μεγέθους των επιχειρήσεων, μέσα από την ένταση των διαδικασιών συγκέντρωσης και συγκεντροποίησης κεφαλαίου, που έχει ως αποτέλεσμα τον αφανισμό πολλών μικρών κεφαλαιοκρατών.

Ο ανταγωνισμός κατά τον Μάρξ, δεν είναι τίποτα άλλο παρά η εσωτερική φύση του κεφαλαίου που εκδηλώνεται ως εξωτερική αναγκαιότητα. Είναι το βασικό του χαρακτηριστικό που εμφανίζεται και πραγματώνεται ως η αμοιβαία αλληλεπίδραση πολλών κεφαλαίων μεταξύ τους.¹⁰ Στον καπιταλιστικό ανταγωνισμό, βασικό ρόλο παίζει το μέγεθος των κεφαλαίων, τα οποία δίνουν την ευχέρεια σε μια επιχείρηση να πετύχει μικρότερο κόστος παραγωγής με τη δημιουργία οικονομιών κλίμακας. Ωστόσο το μέγεθος μιας επιχείρησης δεν εξαρτάται από την επίτευξη του χαμηλότερου κόστους όσο από την επίτευξη του μεγίστου κέρδους. Γιαυτό μόνιμος στόχος των επιχειρήσεων είναι η μεγαλύτερη συσσώρευση κεφαλαίου, η αύξηση του μεριδίου τους στην αγορά με εξαγορές και συγχωνεύσεις, η προσπάθεια περιορισμού του ανταγωνισμού με παρεμπόδιση εισόδου άλλων επιχειρήσεων, η κατάκτηση μονοπωλιακής θέσης και η επίτευξη, αν είναι δυνατόν, σε μόνιμη βάση υπερκέρδους, πέρα και πάνω από το μέσο ποσοστό κέρδους.

Ισχυρός παράγοντας ενίσχυσης των διαδικασιών συγκέντρωσης και συγκεντροποίησης είναι επίσης και το χρηματοπιστωτικό σύστημα. Ο ίδιος ο

---

¹⁰ Κατά τον Μάρξ {«Οικονομικά Χειρόγραφα» ή «Grundrisse», (1857-1858), 1989}, 'ο ελεύθερος ανταγωνισμός είναι η σχέση του κεφαλαίου μεταξύ του σαν άλλο κεφάλαιο... είναι η πραγματική ανάπτυξη του κεφαλαίου. Αυτός τοποθετεί σαν εξωτερική αναγκαιότητα για το ατομικό κεφάλαιο, αυτό που ανταποκρίνεται στη φύση του κεφαλαίου, στον τρόπο παραγωγής που βασίζεται στο κεφάλαιο, αυτό που ανταποκρίνεται στην έννοια του κεφαλαίου. (σελ.498)...Ο ισχυρισμός ότι ο ελεύθερος ανταγωνισμός ισοδυναμεί με την τελευταία μορφή ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων και άρα της ανθρωπίνης ελευθερίας, δεν σημαίνει παρά τον ισχυρισμό ότι η κυριαρχία της αστικής τάξης είναι το τέλος της παγκόσμιας ιστορίας — ευχάριστη βέβαια σκέψη για τους προχθεσινούς νέοπλουτους'. (σελ.499)

Μάρξ στην εποχή του είχε παρατηρήσει ότι 'το πιστωτικό σύστημα, στις αρχές εισχωρεί λαθραία σαν μετρίοφρων βοηθός της συσσώρευσης και προσελκύει με αόρατα νήματα στα χέρια ατομικών ή συνεταιρισμένων κεφαλαιοκρατών μεγαλύτερα ή μικρότερα χρηματικά ποσά που είναι σκόρπια πάνω στην επιφάνεια της κοινωνίας, γίνεται όμως σε λίγο ένα καινούργιο και τρομερό όπλο στην πάλη του ανταγωνισμού και τελικά μετατρέπεται σε ένα τεράστιο κοινωνικό μηχανισμό για τη συγκεντροποίηση των κεφαλαίων'. (τομ.Ι, σελ. 649) Στις σημερινές συνθήκες μέσα από τις τραπεζικές καταθέσεις, τα αμοιβαία κεφάλαια, τις ομολογίες και άλλες μορφές χρεογράφων, τις εταιρίες «συμμετοχών» και επενδύσεων, τη διάθεση μετοχών στο χρηματιστήριο, κά, συντελούνται εντατικές διαδικασίες συγκέντρωσης και συγκεντροποίησης σε όφελος των μεγάλων κατόχων κεφαλαίου.

Τέλος σημαντικός παράγοντας που διευκολύνει τις διαδικασίες συγκέντρωσης και συγκεντροποίησης, είναι οι μετοχικές εταιρίες, τα σύγχρονα Holdings και πολυκλαδικά-πολυεθνικά συγκροτήματα, που επιτρέπουν την ανάληψη μεγάλης έκτασης δραστηριοτήτων, οι οποίες θα ήταν αδύνατο να πραγματοποιηθούν αν στηρίζονταν στα ατομικά κεφάλαια και στη δανειοληπτική ικανότητα των ατομικών κεφαλαιοκρατών. Ωστόσο η ανάπτυξη της μετοχικής επιχείρησης και ο χωρισμός του «κεφαλαίου ιδιοκτησία» από το «κεφάλαιο λειτουργία», δείχνει πως εμφανίζεται αντικειμενική δυνατότητα μετάβασης προς ένα νέο τρόπο παραγωγής και την υπέρβαση της καπιταλιστικής ιδιοκτησίας.¹¹

Οι προσπάθειες επίτευξης του μέγιστου δυνατού κέρδους, μέσα από τις διάφορες μορφές και μηχανισμούς καπιταλιστικής εκμετάλλευσης (παραγωγής και ιδιοποίησης υπεραξίας), αποτελούν ταυτόχρονα μορφές και μηχανισμοί ενίσχυσης των διαδικασιών συγκέντρωσης και συγκεντροποίησης κεφαλαίου. Ειδικότερα οι μορφές εκμετάλλευσης σε επίπεδο ατομικού

---

¹¹. Όπως τονίζει ο Μάρξ {Κεφάλαιο, τομ.ΙΙΙ, (1894), 1979, σελ. 555, 556} 'σε μια ορισμένη βαθμίδα ανάπτυξης των υλικών παραγωγικών δυνάμεων και στις ανταποκρινόμενες σε αυτές κοινωνικές μορφές παραγωγής, αναπτύσσονται και διαμορφώνονται με φυσική αναγκαιότητα από τον ένα τρόπο παραγωγής, ένας καινούργιος τρόπος παραγωγής....Τις κεφαλαιοκρατικές μετοχικές επιχειρήσεις πρέπει να τις βλέπουμε εξ' ίσου όπως και τα εργοστάσια των συνεταιρισμών, σαν μεταβατικές μορφές από τον κεφαλαιοκρατικό τρόπο παραγωγής στο συνεταιριστικό τρόπο, μόνο που στις πρώτες η αντίθεση έχει αρθεί αρνητικά ενώ στα δεύτερα είναι θετικά'.

κεφαλαίου (επιχείρησης ή ομίλου), αδιάκριτα αν πρόκειται για ιδιωτικό ή κρατικό, εγχώριο ή ξένο, συνδέονται με τις άμεσες μορφές, ενώ αντίθετα αυτές που αναπτύσσονται σε επίπεδο συνολικού (κοινωνικού) κεφαλαίου, έχουν σχέση με τις έμμεσες μορφές.

Οι πρώτες αφορούν τους όρους παραγωγής «απόλυτης» και «σχετικής» υπεραξίας και πρωτογενούς κατανομής εισοδημάτων μεταξύ «εργασίας-κεφαλαίου» και συνδέονται στενά με το χρόνο εργασίας, τις μορφές απασχόλησης, την παραγωγικότητα και εντατικότητα εργασίας, το ύψος των μισθών-ημερομισθίων, τα συστήματα αμοιβών, τις συνθήκες εργασίας, κά, ενώ οι δεύτερες αφορούν τις συμπληρωματικές μορφές εκμετάλλευσης και έχουν σχέση με τις διαδικασίες ανακατανομής των εισοδημάτων μέσα από το μηχανισμό των μονοπωλιακών τιμών, καθώς και τις διάφορες κρατικές ρυθμίσεις σε εθνικό και υπερεθνικό επίπεδο (φορολογία, κίνητρα, πιστωτική πολιτική, δημόσιες επενδύσεις, κρατικές επιχειρήσεις, εισοδηματική και κοινωνική πολιτική, πολιτική κρατικοποιήσεων ή ιδιωτικοποιήσεων, κά).

Δεν είναι στους στόχους της μελέτης, η αναλυτική εξέταση και η μέτρηση των αντίστοιχων επιδράσεων των παραπάνω παραγόντων στο επίπεδο συγκέντρωσης και συγκεντροποίησης της παραγωγής και κεφαλαίου. Κάτι τέτοιο θα αποτελούσε αντικείμενο ειδικής μελέτης. Χρειάζεται ωστόσο να κάνουμε δύο επισημάνσεις. Η πρώτη αφορά τον αντιφατικό χαρακτήρα της συγκεκριμένης διαδικασίας, η οποία κάτω από την επίδραση διαφόρων παραγόντων, όπως κρίσεων και παραγωγικών αναδιαρθρώσεων, ανταγωνισμού, κοινωνικής διαπάλης, κρατικών ρυθμίσεων, κά, εμπεριέχει τόσο τη διάσταση της «καταστροφής» όσο και της «δημιουργίας» νέων επιχειρήσεων, με αντίστοιχες αυξομειώσεις του επιπέδου συγκέντρωσης, η οποία μακροπρόθεσμα κινείται στη λογική των «δύο βημάτων εμπρός και ενός βήματος πίσω».

Η δεύτερη αφορά τον ξεχωριστό ρόλο που παίζουν στις σημερινές συνθήκες οι διαδικασίες τεχνολογικού και παραγωγικού εκσυγχρονισμού, η εφαρμογή του νεοφιλελεύθερου μοντέλου διαχείρισης, καθώς και η επιτάχυνση των διαδικασιών ολοκλήρωσης και «παγκοσμιοποίησης» που επηρεάζουν άμεσα ή έμμεσα τις διαδικασίες συγκέντρωσης και συγκεντροποίησης, σε εθνικό και υπερεθνικό επίπεδο. Ειδικότερα η μετάβαση

της οικονομίας σε νέα τεχνολογική βάση, ανοίγει σε πολλούς κλάδους τη δυνατότητα αύξησης της παραγωγής, ενώ παράλληλα επιταχύνει τις διαδικασίες «ηθικής» φθοράς του πάγιου εξοπλισμού, αλλάζει τη «γκάμα» των παραγόμενων προϊόντων και επιφέρει ανακατατάξεις στο επίπεδο συγκέντρωσης της παραγωγής και κεφαλαίου.

Από την άλλη η προώθηση του νεοφιλελεύθερου μοντέλου διαχείρισης (ιδιωτικοποιήσεις, αναδιάρθρωση κρατικών ομίλων, περιοριστική εισοδηματική πολιτική, μείωση ρόλου δημοσίων επενδύσεων, κά), περιορίζουν ως ένα σημείο το επίπεδο συγκέντρωσης στις υπό κρατικό έλεγχο εταιρίες και ομίλους, ενώ το ενισχύουν σε επίπεδο ιδιωτικού τομέα. Τέλος οι διαδικασίες ολοκλήρωσης και «παγκοσμιοποίησης» ενισχύουν τις εξαγορές-συγχωνεύσεις και την πολυκλαδική-πολυεθνική διάρθρωση του μεγάλου κεφαλαίου, αυξάνοντας έτσι το βαθμό συγκέντρωσης σε εθνικό και διεθνές επίπεδο

Στη σύγχρονη βιβλιογραφία της κρατούσας σχολής «βιομηχανικής οικονομικής», υπάρχουν διάφορες κωδικοποιήσεις των παραγόντων και αιτίων συγκέντρωσης οι οποίες επηρεάζουν τον αριθμό των επιχειρήσεων σε έναν κλάδο και την κατανομή του μεγέθους τους. Οι συγκεκριμένες αιτίες, μπορούν να χωριστούν σύμφωνα με τον Πάκο (1997, σελ.68) σε δύο κατηγορίες. Σε 'φυσικές' (εκείνες δηλαδή που αντανακλούν επιδράσεις φυσικών και τεχνολογικών παραγόντων) και σε 'τεχνητές' ή 'συμπεριφορικές' (εκείνες που απορρέουν από σκοπούμενες πρακτικές των ίδιων των επιχειρήσεων ή/και του κράτους).¹²

Στην πρώτη κατηγορία ξεχωριστή θέση κατέχουν οι 'οικονομίες κλίμακας', η 'τεχνολογία' και τα 'εμπόδια εισόδου', ενώ στη δεύτερη, οι 'εξαγορές-συγχωνεύσεις', οι 'εταιρικές συμπράξεις' και η 'στρατηγική συμπεριφορά' των επιχειρήσεων σε κρίσιμες περιοχές της επιχειρηματικής δράσης, καθώς επίσης και η 'κρατική πολιτική'. Το ύψος της συγκέντρωσης

---

¹² Στη θεωρία της «Βιομηχανικής Οικονομικής», υπάρχουν και άλλες ταξινομήσεις των παραγόντων που επηρεάζουν το επίπεδο κλαδικής συγκέντρωσης. Ο Αντωνάκης (1986, σελ.287), σε επισκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας επισημαίνει τη διάκριση μεταξύ 'εγχώριων' και 'διεθνών' παραγόντων. Οι 'εγχώριοι παράγοντες' περιλαμβάνουν τις οικονομίες κλίμακας, τα εμπόδια εισόδου, το ρυθμό μεταβολής της ζήτησης και ανάπτυξης της αγοράς του συγκεκριμένου προϊόντος, κá. ενώ οι 'διεθνείς' περιλαμβάνουν τους παράγοντες που συνδέονται με τη λειτουργία και συμπεριφορά των πολυεθνικών επιχειρήσεων, κá.

μπορεί τέλος να επηρεαστεί και από 'τυχαίους παράγοντες', 'τον κύκλο ζωής της επιχείρησης', κá. Δεν θα εξετάσουμε αναλυτικά τις συνθήκες επίδρασης των παραπάνω αιτίων στο επίπεδο συγκέντρωσης, αλλά θα επιχειρήσουμε μόνο τη συνοπτική παρουσίαση τους στα πλαίσια των απαιτήσεων της μελέτης.

Ειδικότερα τόσο θεωρητικά όσο και εμπειρικά έχει αποδειχθεί, ότι οι «οικονομίες κλίμακας» αυξάνουν το μέγεθος της επιχείρησης και μειώνουν το κατά μονάδα κόστος. Κρίσιμος παράγοντας που προσδιορίζει την εμφάνιση τους είναι η «τεχνολογία», η οποία σε συνδυασμό με άλλους παράγοντες (πχ. κοινωνικός καταμερισμός εργασίας), προσδιορίζουν το μέγεθος της επιχείρησης που εξασφαλίζει την παραγωγή προϊόντων με το χαμηλότερο δυνατό κόστος. Κατά συνέπεια με δοσμένο το μέγεθος της κλαδικής αγοράς, η τεχνολογία προσδιορίζει¹³ τον αριθμό των επιχειρήσεων που δύνανται να λειτουργήσουν αποτελεσματικά στον κλάδο, προσδιορίζοντας έτσι και το ελάχιστο «φυσικό» επίπεδο κλαδικής συγκέντρωσης.

Στη βάση αυτής της προσέγγισης προσδιορίζεται και το «φυσικό μονοπώλιο», στις περιπτώσεις που το αποτελεσματικό μέγεθος μιας επιχείρησης, ξεπερνάει σε παραγωγή το ύψος της ζήτησης στην αγορά και δεν επιτρέπει τη βιώσιμη λειτουργία περισσότερες από μια επιχείρηση στον κλάδο. Βέβαια σε συνθήκες ολοκλήρωσης και «παγκοσμιοποίησης, το σχετικό μέγεθος της κλαδικής αγοράς μεταβάλλεται και μαζί του μεταβάλλονται οι συνθήκες «φυσικού μονοπωλίου», καθώς επίσης και ο βαθμός «φυσικής» συγκέντρωσης. Τέλος σημαντικό ρόλο σε αυτήν την κατηγορία των αιτίων παίζουν τα «εμπόδια εισόδου», τα οποία έχουν χαρακτήρα «πλεονεκτήματος» (κόστους, οικονομιών κλίμακας, διαφοροποίησης παραγωγής, έρευνας-

---

¹³ Για τις επιδράσεις της τεχνικής προόδου στο επίπεδο της συγκέντρωσης (όπως και αντίστροφα), υπάρχει μια πλούσια βιβλιογραφία με σημαντικές συνεισφορές γνωστών οικονομολόγων (Schumpeter, Galbraith, Scherer, κá), καθώς και πολλών εμπειρικών ερευνών (οικονομικές και ιστορικο-αναλυτικές). Ο Πάκος (1992) σε μια συστηματική εξέταση της σχετικής βιβλιογραφίας (σελ. 367-372), επισημαίνει ότι η τεχνολογική πρόοδος επηρεάζει τη συγκέντρωση με την αύξηση της ελάχιστης αποτελεσματικής κλίμακας παραγωγής (όπου επιτυγχάνεται το χαμηλότερο «μέσο κόστος», όσο και με την έγερση εμποδίων εισόδου (από την επιχείρηση που διαθέτει την τεχνολογική καινοτομία), προκειμένου να εξασφαλίσει μονοπωλιακά κέρδη. Επισημαίνει επίσης ότι ο βαθμός συγκέντρωσης ασκεί θετική επίδραση στην τεχνολογική πρόοδο.

ανάπτυξης, κά) και τα οποία παρεμποδίζουν την είσοδο νέων επιχειρήσεων, διατηρώντας ή αυξάνοντας το επίπεδο κλαδικής συγκέντρωσης.

Όσον αφορά τα «τεχνητά» ή «συμπεριφορικά» αίτια της κλαδικής συγκέντρωσης, έχουν άμεση σχέση με τις ενέργειες των επιχειρήσεων για ενίσχυση της ανταγωνιστικής τους θέσης στην αγορά, με εξαγορές-συγχωνεύσεις, διαφοροποίηση παραγωγής, πολιτική αποτρεπτικής τιμολόγησης και άλλες «στρατηγικές συμπεριφορές», με στόχο τη μεγιστοποίηση των κερδών. Στα «τεχνητά» αίτια συμπεριλαμβάνονται επίσης και οι κρατικές πολιτικές (ανταγωνισμού, εξαγορών-συγχωνεύσεων, χορήγησης αδειών επέκτασης και εγκατάστασης, πολιτική εισαγωγών-εξαγωγών, πολιτική κινήτρων, χορήγηση θεσμικών προνομίων, κά), οι οποίες μπορούν να επηρεάσουν σημαντικά (ενισχύοντας ή περιορίζοντας) το επίπεδο κλαδικής συγκέντρωσης.

Παρ' ότι η τάση συγκέντρωσης έχει μακροχρόνια αυξητικό χαρακτήρα, το αποτέλεσμα της δράσης των διαφόρων αιτίων δεν πρέπει να κατανοούνται «γραμμικά», αλλά όπως ήδη τονίσαμε ως έντονη αντιφατική διαδικασία που εμπεριέχουν το στοιχείο της αυξομείωσης του επιπέδου συγκέντρωσης στην πορεία του χρόνου, χωρίς ωστόσο να αναιρείται η αυξητική του τάση. Οι οικονομίες κλίμακας, οι εξαγορές-συγχωνεύσεις, τα διάφορα τεχνολογικά, οικονομικά και νομοθετικά εμπόδια, τα οποία κάνουν δύσκολη ή αδύνατη την είσοδο νέων επιχειρήσεων σε έναν κλάδο, δεν διαρκούν αιώνια.

Όπως επισημαίνουν ορισμένοι ερευνητές (Αναγνωστοπούλου, 1995, σελ.6), 'τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας έχουν ορισμένη διάρκεια, νέες εναλλακτικές πηγές πόρων ανακαλύπτονται, νέα προϊόντα εμφανίζονται και οι προτιμήσεις των καταναλωτών αλλάζουν' με αποτέλεσμα την αποδυνάμωση των τάσεων συγκέντρωσης, ενώ 'η ανάπτυξη και η επέκταση των κλάδων τείνουν να περιορίζουν τη συγκέντρωση αντισταθμίζοντας τα αποτελέσματα των συγχωνεύσεων και την εσωτερική ανάπτυξη των επιχειρήσεων'. Ωστόσο τα συμπεράσματα που καταλήγουν (ότι αν δεν είναι γνωστές οι 'ομόρροπες' και 'αντίρροπες' δυνάμεις είναι δύσκολο να προσδιοριστεί 'a priori' η

συγκέντρωση) οδηγούν σε απροσδιοριστία της γενικότερης τάσης.¹⁴ Στην ουσία αμφισβητούνται οι βαθύτερες διεργασίες συγκέντρωσης κεφαλαίου που απορρέουν από την ιστορική τάση της κεφαλαιοκρατικής συσσώρευσης, καθώς και οι συνακόλουθες αντιθέσεις που δημιουργεί σε οικονομικό, κοινωνικό και πολιτικό επίπεδο.

Ο εμπειρικός έλεγχος των θεωρητικών υποδειγμάτων μέτρησης της κλαδικής συγκέντρωσης, είναι πολύ πλούσιος στη διεθνή βιβλιογραφία. Οι σχετικές εργασίες στηρίζονται σε στοιχεία 2/ψήφιου, 3/ψήφιου και 4/ψήφιου επιπέδου κλαδικής ανάλυσης, τα οποία αντλούνται συνήθως από δημόσιους καθώς και ιδιωτικούς φορείς στατιστικής πληροφόρησης. Όλες οι σχετικές οικονομετρικές έρευνες έχουν δείξει ότι υπάρχει «σημαντική στατιστική συσχέτιση» ανάμεσα στο βαθμό συγκέντρωσης και στις οικονομίες κλίμακας ανεξάρτητα από τον τρόπο μέτρησης τους, ανάμεσα στο επίπεδο συγκέντρωσης και στο επίπεδο κερδοφορίας, καθώς και την ύπαρξη «αντίστροφης αναλογικής σχέσης» μεταξύ μεγέθους αγοράς και επιπέδου συγκέντρωσης. Επίσης πολλές μελέτες διεθνικής σύγκρισης της συγκέντρωσης, έχουν δείξει ότι σε επίπεδο κλάδων και επίπεδο τομέων, η συγκέντρωση τείνει να είναι υψηλότερη στις μικρότερες χώρες, κά.

1.1.3. Δείκτες συγκέντρωσης και μέθοδοι εκτίμησης

Για τον υπολογισμό του επιπέδου συγκέντρωσης χρησιμοποιούνται διάφοροι δείκτες και βάσεις μέτρησης. Στην επιλογή των κατάλληλων δεικτών ή μέτρων υπολογισμού της, μεγάλη σημασία έχει η επιλογή εκείνων που τηρούν ορισμένα κριτήρια επάρκειας. Τα συγκεκριμένα κριτήρια διακρίνονται σε 'στοιχειώδη' και 'θεμελιώδη'. (Πάκος, 1997). Σύμφωνα με τα «στοιχειώδη», ένας δείκτης οφείλει 'να είναι άμεσα κατανοητός και να υπολογίζεται με ευκολία, να μην εξαρτάται από το μέγεθος του κλάδου και να κυμαίνεται μεταξύ μηδενός, στην περίπτωση ανυπαρξίας συγκέντρωσης (ύπαρξη

---

¹⁴ Στη βιβλιογραφία υπάρχουν διαφορετικές προσεγγίσεις σχετικά με τις προοπτικές εξέλιξης του επιπέδου συγκέντρωσης. Εκτός από την μαρξιστική παράδοση, που θεωρεί ότι στην πορεία της καπιταλιστικής συσσώρευσης λειτουργεί μακροχρόνια αυξητική τάση του βαθμού συγκέντρωσης, υπάρχουν επίσης δύο ακόμα προσεγγίσεις. Η πρώτη (Stigler, 1952) θεωρεί ότι μακροχρόνια λειτουργεί τάση μείωσης του βαθμού συγκέντρωσης, ενώ η δεύτερη (Bain, 1949), θεωρεί ότι η συγκέντρωση μακροχρόνια δεν μεταβάλλεται, ωστόσο υπάρχει πιθανότητα αύξησης της στους μονοπωλιακούς κλάδους. (Για αναλυτικότερη εξέταση των σχετικών απόψεων βλέπε Ράκος, 1982, σελ.385)

πολλών και με πολύ μικρό μέγεθος επιχειρήσεων) και της μονάδας, στην περίπτωση του μονοπωλίου'. (σελ.47). Στην κατανόηση των «θεμελιωδών» κριτηρίων μεγάλη σημασία έχει η χρησιμοποίηση της καμπύλης συγκέντρωσης. Η ιεράρχηση ωστόσο του βαθμού συγκέντρωσης μεταξύ των κλάδων δεν είναι πάντα προφανής και συνήθως απαιτείται στάθμιση των διαφόρων σημείων των καμπυλών συγκέντρωσης, ως προς τη βαρύτητα των μεγάλων και μικρών επιχειρήσεων.

Στη σχετική βιβλιογραφία έχουν προσδιοριστεί και αναλυθεί τέσσερα «θεμελιώδη» κριτήρια επάρκειας των δεικτών συγκέντρωσης. Σύμφωνα με τους Hannah and Kay (1977), ένας δείκτης θα πρέπει να εξασφαλίζει τη 'δυνατότητα ιεράρχησης' (δηλ. ιεράρχηση των επιμέρους κλάδων ως προς το βαθμό συγκέντρωσης), την 'αρχή μεταφοράς' (αύξηση του βαθμού συγκέντρωσης εξ' αιτίας αύξησης των πωλήσεων μιας μεγάλης επιχείρησης σε βάρος μικρότερης), τη 'συνθήκη εισόδου' (η είσοδος μιας μικρής επιχείρησης μειώνει το βαθμό συγκέντρωσης και τον αυξάνει με την έξοδο της, ενώ αντίθετα η είσοδος μιας μεγάλης επιχείρησης αυξάνει το βαθμό συγκέντρωσης) και τέλος τη 'συνθήκη συγχώνευσης' (η συγχώνευση ή εξαγορά μιας επιχείρησης αυξάνει το βαθμό συγκέντρωσης). (σελ.47, 48, 49)

Οι χρησιμοποιούμενοι δείκτες ή μέτρα συγκέντρωσης,¹⁵ αποτελούν στον ένα ή άλλο βαθμό συμπυκνωμένη έκφραση της καμπύλης συγκέντρωσης. Διακρίνονται σε «δείκτες συγκέντρωσης» και σε «δείκτες (απόλυτου) μεγέθους». Η διαφορά μεταξύ τους έγκειται στο ότι οι πρώτοι 'υπολογίζονται με βάση τα μερίδια' ενώ οι δεύτεροι 'με βάση τα απόλυτα μεγέθη των επιχειρήσεων'. (Πάκος, 1997, σελ.51) Ωστόσο είναι φανερό ότι 'οι δείκτες μεγέθους δεν ικανοποιούν ένα από τα στοιχειώδη κριτήρια επάρκειας των δεικτών συγκέντρωσης και συγκεκριμένα την απαίτηση για υπολογισμό των σχετικών δεικτών στη βάση του σχετικού και όχι του απόλυτου μεγέθους των επιχειρήσεων' (το ίδιο, σελ.51), γιαυτό και δεν είναι αξιόπιστοι.

---

¹⁵ Σύμφωνα με τους Aaronovitch-Sawyer (1975), οι περισσότερες έρευνες μέτρησης του επιπέδου συγκέντρωσης, συνδέονται 'με την διερεύνηση του βαθμού ολιγοπωλιακής κυριαρχίας σε ένα κλάδο', καθώς και των μεριδίων και της δύναμης τους στην αγορά. Επίσης σε γενικότερο επίπεδο, αποκαλύπτουν το βαθμό κυριαρχίας των μεγάλων επιχειρήσεων στην οικονομία, τις αλλαγές που έχουν συντελεστεί καθώς και την 'πολιτική δύναμη' των μεγάλων επιχειρήσεων στην οικονομία και κοινωνία. (σελ. 66, 117)

Όσον αφορά τις «βάσεις μέτρησης» χρησιμοποιούνται μεταβλητές «φυσικών» και «αξιακών» μεγεθών. Για παράδειγμα για τη μέτρηση της συγκέντρωσης παραγωγής χρησιμοποιούμε την ιπποδύναμη, τον αριθμό απασχολουμένων, τον όγκο παραγωγής, την ακαθάριστη και προστιθέμενη αξία παραγωγής, κá, ενώ για τη συγκέντρωση του κεφαλαίου γενικά, εκτός από την ακαθάριστη και προστιθέμενη αξία παραγωγής, χρησιμοποιούμε κυρίως τον κύκλο εργασιών, το ενεργητικό, τα πάγια, τα ίδια κεφάλαια, τα μικτά και καθαρά κέρδη, κá. Οι χρησιμοποιούμενες βάσεις ποικίλουν ανάλογα με τον κλάδο δραστηριότητας. Εκτός από τις «αξιακές» βάσεις (ενεργητικό, πάγια, ίδια κεφάλαια, κέρδη, κá), χρησιμοποιούνται και διάφορες άλλες μεταβλητές μέτρησης της γενικότερης οικονομικής δραστηριότητας. Ειδικότερα στον υπολογισμό του επιπέδου συγκέντρωσης παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, χρησιμοποιούμε τους KWH, στην εξόρυξη τους τόνους μεταλλεύματος, στις μεταφορές τα κυβικά μέτρα ή τόνους, στη ναυτιλία τους κ.ο.χ ή dwt, στην ύδρευση τα κυβικά μέτρα, στην αγροτική οικονομία τα στρέμματα, τα εκτάρια, τον αριθμό των τρακτέρ κá, στον τουρισμό τον αριθμό των τουριστών και των ξενοδοχειακών κλινών, στις ασφαλιστικές εργασίες τον αριθμό των συμβολαίων ζωής, στις τράπεζες τα δίκτυα καταστημάτων και τις ΑΤΜς, στα δημόσια θεάματα τον αριθμό των θέσεων και των εισιτηρίων θεατών, κ.ο.κ. Το κύριο πρόβλημα με όλες αυτές τις βάσεις μέτρησης, είναι η εύρεση αναλυτικών στοιχείων, τόσο σε επίπεδο επιχειρήσεων ή ομίλων, όσο και σε επίπεδο κλάδων ή υποκλάδων.

Στη σχετική βιβλιογραφία για την εκτίμηση του βαθμού συγκέντρωσης¹⁶ περιγράφονται διάφοροι δείκτες και μέθοδοι μέτρησης. Δεν βρίσκεται στους στόχους της μελέτης η αναλυτική εξέταση τους. Θα περιοριστούμε μόνο σε μια σύντομη αναφορά στους σημαντικότερους, ενώ θα αναφερθούμε πιο αναλυτικά στο δείκτη «λόγου ή ποσοστού ή συντελεστή συγκέντρωσης» (CR) που θα χρησιμοποιήσουμε στους υπολογισμούς μας. Συγκεκριμένα μεταξύ των γνωστών δεικτών, ιδιαίτερη θέση κατέχει ο δείκτης «Hirschman-Herfindahl»

---

¹⁶ Τις τελευταίες δεκαετίες έχουν δημοσιευτεί πολλές εμπειρικές έρευνες μέτρησης του βαθμού συγκέντρωσης σε διάφορες χώρες. Ενδεικτικά αναφέρουμε ορισμένες από αυτές όπως των Aaronovitch and Sawyer (1975), Hanaah and Kay (1977), Scherer (1980), Pacos (1980 και 1982), Morrissey (1990), Leach (1992), Wood (1992), Clarke (1993), Fourie, F. C. (1993), Waldman and Jensen (1998), Tanski and French (2001), κá.

(αποτελεί στατιστική συμπύκνωση όλων των σημείων της καμπύλης συγκέντρωσης), καθώς και ο δείκτης «Entropy» (μετρά την αβεβαιότητα των επιχειρήσεων σχετικά με τα μερίδια των πωλήσεων τους). Επίσης χρησιμοποιείται ο δείκτης «Niehans» (μετρά το μέσο μέγεθος ίσων επιχειρήσεων ισοδύναμου αριθμού), καθώς και ο δείκτης «Hanaah and Kay» (σύνθεση των δύο δεικτών Hirschman-Herfindahl και Entropy που εκφράζεται με μορφή ισοδύναμου αριθμού και έχει αντίστροφη σχέση με το βαθμό συγκέντρωσης), κ.ά.

Στην πράξη γίνεται κυρίως χρήση του δείκτη «λόγου ή ποσοστού συγκέντρωσης» (concentration ratio-CR), δεδομένου ότι αποκαλύπτει άμεσα και με απλό τρόπο, το βαθμό συγκέντρωσης «οικονομικής δύναμης», ενώ ταυτόχρονα δίνει περισσότερες πληροφορίες στο μέσο πολίτη σε σύγκριση με άλλους δείκτες. Αυτός είναι και ο βασικότερος λόγος που χρησιμοποιούμε τον παραπάνω δείκτη. Ειδικότερα ο «λόγος συγκέντρωσης» μετράει σε ποσοστό, το μερίδιο n μεγάλων εταιριών (τεσσάρων, πέντε, οκτώ, δεκαπέντε, κλπ) στην οικονομική δραστηριότητα ενός κλάδου ή του συνόλου της οικονομίας, με βάση τις πωλήσεις, το ενεργητικό ή κάποιο άλλο οικονομικό μέγεθος, για το οποίο υπάρχουν στατιστικά στοιχεία.

Μαθηματικά το ποσοστό συγκέντρωσης ορίζεται ως εξής:

$$CR_k = \sum_{i=1}^k S_i$$

όπου το s παριστάνει το μερίδιο της επιχείρησης i και το k τον αριθμό των 3,4,8, ... μεγαλύτερων επιχειρήσεων του κλάδου.

Βέβαια ο «λόγος συγκέντρωσης» δεν λαμβάνει υπ' όψη το σχετικό μέγεθος των επιχειρήσεων που χρησιμοποιούνται στον υπολογισμό του. Αν σε δύο αγορές Α και Β, οι τέσσερις μεγαλύτερες επιχειρήσεις προσφέρουν το 70% του συνολικού προϊόντος, δεν γνωρίζουμε το μεταξύ τους μερίδιο (πχ. στον Α κλάδο η μεγαλύτερη επιχείρηση ενδέχεται να προσφέρει το 40% και στο Β κλάδο το 25%), ούτε πως κατανέμεται το υπόλοιπο 30% μεταξύ των άλλων επιχειρήσεων. Το συγκεκριμένο πρόβλημα επιλύεται ως ένα βαθμό με τον υπολογισμό της «αναλογίας μεγέθους» (size ratio) που προσδιορίζεται ως λόγος του μέσου μεγέθους ενός συγκεκριμένου αριθμού επιχειρήσεων (από

τις μεγαλύτερες που επικρατούν στην αγορά), προς το μέσο μέγεθος των υπολοίπων επιχειρήσεων. Η αναλογία μεγέθους παρέχει μια ένδειξη του βαθμού κυριαρχίας των λίγων μεγάλων επιχειρήσεων στην αγορά, ενώ σε συνδυασμό με τους δείκτες απόλυτης συγκέντρωσης, παρέχει πιο ικανοποιητική ανάλυση της διάρθρωσης των διαφορετικών αγορών.

Ωστόσο θα πρέπει να τονίσουμε ότι το αποφασιστικό κριτήριο στην επιλογή του κατάλληλου δείκτη μέτρησης, έχει άμεση σχέση με τους στόχους της έρευνας και τη διαθεσιμότητα των στατιστικών στοιχείων, ενώ τα αποτελέσματα της μέτρησης απεικονίζουν σε κάθε περίπτωση μόνο ως ένα βαθμό την πραγματικότητα. Ειδικότερα στις περιπτώσεις ύπαρξης πολυκλαδικών ομίλων ή κάτω από την επίδραση του εξωτερικού εμπορίου (αυτό αφορά ιδιαίτερα τις πολύ ανοικτές οικονομίες), ο πραγματικός βαθμός συγκέντρωσης μπορεί να αλλοιώνεται σημαντικά.

Τέλος χρειάζεται να τονίσουμε ότι κατά την μέτρηση του βαθμού συγκέντρωσης, προκύπτουν προβλήματα που συνδέονται τόσο με την αξιοπιστία των μετρήσεων, όσο και με την επιλογή των κατάλληλων δεικτών. Οι Aaronovitch-Sawyer (1975, σελ.59), επισημαίνουν ιδιαίτερα την 'απουσία ακριβούς ορισμού' της έννοιας της συγκέντρωσης και των σχετικών μετρήσεων με κάποιο 'ενιαίο θεωρητικό πλαίσιο' ερμηνείας των αποτελεσμάτων της. Επίσης επισημαίνουν τις σοβαρές διχογνωμίες στην επιλογή των κατάλληλων δεικτών, καθώς και την αδυναμία χρησιμοποίησης 'ένος ενιαίου στατιστικού δείκτη προκειμένου να εκφράσει πλήρως μια κατανομή μεγέθους καταστημάτων' κά.

Προβλήματα προκύπτουν επίσης στις περιπτώσεις που η ανάλυση περνάει από το συνολικό επίπεδο (aggregate level) στο επίπεδο του κλάδου ή υποκλάδου (μετάβαση από 2ψήφιο, σε 3ψήφιο ή σε 4ψήφιο επίπεδο κλαδικής ανάλυσης), όπως και αντίστροφα. Τέλος στη μέτρηση του βαθμού συγκέντρωσης, μεγάλη σημασία έχει ο προσδιορισμός της έννοιας της «επιχείρησης», όπως και της έννοιας του «ομίλου». Ο έλεγχος του 51% των κεφαλαίων μιας επιχείρησης, δεν μας δίνει πάντα αξιόπιστα αποτελέσματα δεδομένου ότι ο έλεγχος της μπορεί να επιτυγχάνεται με μικρότερα ποσοστά, ενώ η ύπαρξη οικονομικού ομίλου (με την έννοια της ενότητας οικονομικών

συμφερόντων ενός ή περισσότερων ιδιοκτητών σε ένα αριθμό εταιριών) δεν έχει πάντα νομική έκφραση, ούτε αντανακλάται πάντα σε επίπεδο κλάδου.

Τα παραπάνω προβλήματα μέτρησης, αποκτούν νέα διάσταση όταν εξετάζονται στο έδαφος της ελληνικής πραγματικότητας, με τα γνωστά προβλήματα συλλογής και ταξινομήσης στατιστικών δεδομένων. Ειδικότερα, η απουσία αναλυτικών στατιστικών στοιχείων, πχ. για το σύνολο των πωλήσεων ή της ακαθάριστης αξίας παραγωγής όλων των επιχειρήσεων και κλάδων της ελληνικής οικονομίας, αποστερεί τη δυνατότητα εκτίμησης του «μεριδίου αγοράς» κάθε επιχείρησης, σε κάθε κλάδο ή υποκλάδο της οικονομίας. Το ίδιο ισχύει και στην περίπτωση μιας σειράς άλλων «αξιακών» ή «φυσικών» μεταβλητών (ή βάσεων μέτρησης) που χρησιμοποιούνται για τους υπολογισμούς του επιπέδου συγκέντρωσης.

Ωστόσο οι επίσημες στατιστικές της ΕΣΥΕ, παρέχουν αρκετές δυνατότητες που με κατάλληλη επεξεργασία στατιστικών δεδομένων, μπορούμε να έχουμε αξιόπιστες σχετικά προσεγγίσεις του βαθμού συγκέντρωσης, κατά τομέα και κλάδο οικονομικής δραστηριότητας. Επίσης ο οδηγός επιχειρήσεων ICAP δίνει αναλυτικά στοιχεία (με βάση κυρίως «αξιακές» μεταβλητές σε διψήφιο κωδικό), για όλες τις μεγάλες επιχειρήσεις (ΑΕ & ΕΠΕ) κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας. Από αυτή την άποψη μπορούμε να έχουμε εκτιμήσεις του συνολικού βαθμού συγκέντρωσης της παραγωγής και κεφαλαίου στην ελληνική μεταποίηση, σύμφωνα με τις ειδικότερες απαιτήσεις της έρευνας μας. Δηλαδή τον υπολογισμό του επιπέδου κλαδικής συγκέντρωσης και προσδιορισμό της «δεσπόζουσας ή κυρίαρχης θέσης» (μονοπωλιακή ή ολιγοπωλιακή) των μεγαλύτερων επιχειρήσεων στην ελληνική μεταποίηση.

1.2. Ο βαθμός συγκέντρωσης παραγωγής και κεφαλαίου στην Ελληνική Μεταποίηση

Τις τελευταίες δεκαετίες στην Ελλάδα¹⁷ έχουν γίνει αξιόλογες εμπειρικές έρευνες μέτρησης του βαθμού συγκέντρωσης στη βιομηχανία, με υπολογισμό

---

¹⁷ Η επισκόπηση της ελληνικής βιβλιογραφίας αναφέρεται κυρίως στο τελευταίο τέταρτο του αιώνα που πέρασε. Ωστόσο και στις προηγούμενες δεκαετίες έχουν γίνει αξιόλογες εμπειρικές προσεγγίσεις σε θέματα συγκέντρωσης και οικονομικών ομίλων στα πλαίσια κυρίως γενικότερων ερευνών για την ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας.

κυρίως του δείκτη «λόγου ή ποσοστού συγκέντρωσης». Συγκεκριμένα ο Χασσίδ (1977) στα αποτελέσματα σχετικής έρευνας, διαπίστωσε ότι το ποσοστό κλαδικής απασχόλησης το 1973 (στα 20 μεγαλύτερα καταστήματα σε τριψήφιο επίπεδο ανάλυσης), 'δεν διαφέρει σημαντικά του αντίστοιχου ποσοστού των βιομηχανιών άλλων χωρών της ΕΟΚ' (σελ.59) Επίσης ο Ρακος (1980) με βάση τα στοιχεία της απασχόλησης και ιπποδύναμης του 1969 και 1973, διαπίστωσε 'υψηλό βαθμό συγκέντρωσης με αυξητικές τάσεις', ενώ δύο χρόνια αργότερα (1982) με βάση τα στοιχεία της απογραφής του 1978, διαπίστωσε ότι 'το 25% των κλάδων σε τετραψήφιο επίπεδο, έχουν μονοπωλιακή ή ολιγοπωλιακή διάρθρωση', ότι 'το 40-45% διακρίνεται για τον υψηλό βαθμό συγκέντρωσης' και ότι μόνο 'το 30% μπορεί να θεωρηθεί ότι λειτουργεί ανταγωνιστικά'. (σελ. 410) Ταυτόχρονα διαπίστωσε 'ασυνέχεια' και 'δυϊσμό' στη δομή της κλαδικής συγκέντρωσης, δηλ. την ύπαρξη πολύ υψηλού βαθμού στη μεγάλη βιομηχανία (45% των κλάδων είχαν μονοπωλιακή ή ολιγοπωλιακή διάρθρωση) και πολύ χαμηλού στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις.

Στο ίδιο περίπου διάστημα ο Δραγασάκης (1981), με βάση στοιχεία του ICAP για τη δεκαετία '70, επισημαίνει 'την ύπαρξη μονοπωλιακής διάρθρωσης στην ελληνική μεταποίηση' και επισημαίνει ότι 'μία μικρή ομάδα μεγάλων επιχειρήσεων (544 ή το 0,44% του συνόλου), ιδιοποιείται το 60,3% της παραγόμενης υπεραξίας'. (σελ.19) Επισημαίνει επίσης ότι μετά την κρίση 1973-74 'επιταχύνθηκαν οι διαδικασίες συγκέντρωσης και συγκεντροποίησης' και ότι 'οι 10 μεγαλύτερες βιομηχανικές επιχειρήσεις, στο διάστημα 1977-79, συγκέντρωσαν στα χέρια τους το 40% των καθαρών κερδών όλων των ΑΕ και ΕΠΕ' της ελληνικής βιομηχανίας. (σελ.20)

Ωστόσο ο Δοξιάδης (1984) σε σχετική μελέτη του, αμφισβήτησε την ύπαρξη μονοπωλιακού κεφαλαίου στην Ελλάδα. Παρ' ότι δέχεται, με βάση τα στοιχεία της περιόδου 1953-78, ότι 'ο βαθμός συγκέντρωσης μοιάζει να είναι υψηλός στους περισσότερους κλάδους παραγωγής', θεωρεί ότι το συγκεκριμένο στοιχείο 'από μόνο του δεν μας λέει πολλά για τη μονοπωλιακή δύναμη των μεγάλων μονάδων'. (σελ.44). Αντίθετα ο Γιαννίσης (1985) με

Σημειώνουμε ενδεικτικά τις εργασίες του Meynaud (1964), Μάλιου {(1973), 1975), Μπαμπανάση (1976), Σαμαρά {(1971), 1982), κá.

βάση τα στοιχεία του 1978, υποστηρίζει ότι 'σημαντικότερο τμήμα των κεφαλαιουχικών-ενδιάμεσων κλάδων εμφανίζει μονοπωλιακές ή ολιγοπωλιακές δομές οργάνωσης και παραγωγής'. (σελ.258)

Επίσης ο Αντωνάκης (1986) με βάση στοιχεία του 1976 και 1980, ισχυρίζεται ότι 'η ελληνική βιομηχανία χαρακτηρίζεται από υψηλό βαθμό συγκέντρωσης στους περισσότερους κλάδους' και ότι 'η συγκεντρωτική διάρθρωση διαφέρει από εκείνη των βιομηχανιών της Δυτικής Ευρώπης και ιδιαίτερα των χωρών της ΕΟΚ'. (σελ.286). Επισημαίνει επίσης ότι 'η συγκέντρωση παραγωγής το 1980 ήταν μεγαλύτερη απ' ό,τι το 1976', ενώ οι οικονομίες κλίμακας και το μέγεθος του κεφαλαίου που απαιτούνται για τη λειτουργία μιας επιχείρησης 'εμφανίζονται ως οι πιο σημαντικοί παράγοντες από άποψη ερμηνείας της μεταβλητότητας συγκέντρωσης της παραγωγής'. (σελ.301)

Ο Δρουκόπουλος (1991) εξετάζοντας τους «λόγους συγκέντρωσης» των 4 μεγαλύτερων καταστημάτων κάθε κλάδου της μεταποίησης (σε τετραψήφιο κωδικό ανάλυσης), διαπίστωσε 'μία γενική πτώση στους μέσους όρους των λόγων συγκέντρωσης ανάμεσα στο 1978 και 1984, με ποιο σημαντική εκείνη των κεφαλαιουχικών κλάδων'. (σελ.105) Ωστόσο όπως σημειώνει, η συγκεκριμένη μείωση 'δεν σημαίνει απαραίτητα ότι η δομή της ελληνικής μεταποίησης έγινε λιγότερο ολιγοπωλιακή'. Εκεί όπου μειώθηκε 'μπορεί ακόμα να είναι τόσο υψηλή, ώστε τα μεγαλύτερα μεταποιητικά καταστήματα να νοιάζονται για την πολιτική τιμών, επενδύσεων και παραγωγής των ανταγωνιστών τους (!), ενώ εκεί που αυξήθηκε, μπορεί να είναι ακόμα τόσο χαμηλή ώστε τα μεγαλύτερα εργοστάσια να νοιάζονται περισσότερο για τη συγκυρία της αγοράς, παρά για τη συμπεριφορά των ανταγωνιστών τους'. (σελ.118)

Τέλος η Αναγνωστοπούλου (1995), με βάση στοιχεία του ICAP, υπολόγισε για την περίοδο 1987-93 τους λόγους συγκέντρωσης για τις τέσσερις, οκτώ και δεκαπέντε μεγαλύτερες επιχειρήσεις της μεταποίησης, σε διψήφιο επίπεδο κλαδικής ανάλυσης, με βάση το ενεργητικό. Από τη σχετική έρευνα διαπίστωσε ότι 'η συγκέντρωση υποχώρησε σε 14 από τους 20 κλάδους', ότι 'οι μισοί κλάδοι το 1993 χαρακτηρίζονται από χαμηλή συγκέντρωση, δύο από υψηλή και οι υπόλοιποι από μέτρια συγκέντρωση'.

Τέλος επισημαίνει ότι 'ο ανταγωνισμός είναι εντονότερος σε 8 κλάδους, ενώ στοιχεία oligοπωλιακού ή μονοπωλιακού χαρακτήρα φαίνεται να επικρατούν στους υπόλοιπους κλάδους της μεταποίησης'. (σελ. 10)

Η παραπάνω συνοπτική εξέταση των βασικότερων θεωρητικών και μεθοδολογικών ζητημάτων της κλαδικής συγκέντρωσης, καθώς των αποτελεσμάτων εμπειρικών ερευνών μέτρησης της στην ελληνική μεταποίηση, μας επιτρέπει να περάσουμε στον υπολογισμό του επιπέδου συγκέντρωσης στη βιομηχανία, με βάση νεότερα στοιχεία της ΕΣΥΕ και του Οδηγού Επιχειρήσεων ICAP. Στους σχετικούς υπολογισμούς θα κάνουμε κυρίως χρήση του δείκτη «λόγου ή ποσοστού ή συντελεστή συγκέντρωσης» (CR), ο οποίος παρά τις ατέλειες του, διαθέτει όπως ήδη τονίσαμε σε σχέση με άλλους δείκτες, συγκριτικά πλεονεκτήματα.

Επίσης λόγω αλλαγής της «Στατιστικής Ταξινόμησης των Κλάδων Οικονομικής Δραστηριότητας» (ΣΤΑΚΟΔ) της ΕΣΥΕ από αρχές δεκαετίας '90,¹⁸ και τις δυσκολίες σύγκρισης των στοιχείων σε ενιαία κλαδική βάση, θα προβούμε πρώτα σε υπολογισμό του επιπέδου συγκέντρωσης από τα τέλη δεκαετίας '70, ως τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας '90, ώστε να έχουμε μια εικόνα του επιπέδου συγκέντρωσης στη δεκαετία '80. Σε συνέχεια με βάση τη νέα στατιστική ταξινόμηση και τα νεότερα στοιχεία, θα υπολογίσουμε με εναλλακτικές προσεγγίσεις, το βαθμό συγκέντρωσης σε 2ψήφιο, 3ψήφιο και 4ψήφιο επίπεδο κλαδικής ανάλυσης, καθώς και το μερίδιο αγοράς των μεγαλύτερων επιχειρήσεων στους διάφορους κλάδους της μεταποίησης, από αρχές ως το τέλος της δεκαετίας '90.

1.2.1. Βαθμός συγκέντρωσης στη δεκαετία '80

Η ελληνική μεταποίηση, παρά τα έντονα διαρθρωτικά προβλήματα που αντιμετωπίζει την τελευταία 20ετία, εξακολουθεί να αποτελεί το βασικότερο τομέα της υλικής παραγωγής. Σύμφωνα με στοιχεία της Τράπεζας Ελλάδος

---

¹⁸ Τα στατιστικά στοιχεία της ΕΣΥΕ, προέρχονται κυρίως από τις «Απογραφές Καταστημάτων» (η τελευταία το 1988), τις «Ετήσιες Βιομηχανικές Έρευνες», καθώς και το «Μητρώο Επιχειρήσεων». Η νέα αναθεωρημένη «Στατιστική Ταξινόμηση των Κλάδων Οικονομικής Δραστηριότητας» (ΣΤΑΚΟΔ-91), προέρχεται από τις αντίστοιχες ονοματολογίες δραστηριοτήτων του Γραφείου Στατιστικής των Ηνωμένων Εθνών (Αναθ.3) και των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (NACE, Αναθ.1), η οποία άρχισε να εφαρμόζεται σταδιακά στην Ελλάδα από την 1^η Ιανουαρίου 1993, σε αντικατάσταση των προηγούμενων ταξινομήσεων.

(2001), η συμμετοχή της στην ακαθάριστη προστιθεμένη αξία παραγωγής του δευτερογενούς τομέα το 2000, ήταν πάνω από 53% σε σχέση με 62% το 1985, ενώ το ποσοστό συμμετοχής στο ΑΕΠ ήταν γύρω 12% σε σχέση με 18% το 1985. Ο συνολικός αριθμός των μεταποιητικών επιχειρήσεων, με βάση την τελευταία «Απογραφή Καταστημάτων Βιομηχανίας» της ΕΣΥΕ (1988), ανέρχονταν σε 145.000 καταστήματα, σε σχέση με 144.500 καταστήματα το 1984 και 129.000 το 1978. Ωστόσο ο κύριος όγκος παραγωγής και απασχόλησης, προέρχονταν από τη λεγόμενη «μεγάλη βιομηχανία» (επιχειρήσεις πάνω από 10 απασχολούμενους). Ο αριθμός των συγκεκριμένων καταστημάτων, σύμφωνα με την παλιά στατιστική ταξινόμηση, ανέρχονταν το 1991 σε 8.269 επιχειρήσεις (σε σχέση με 8.433 το 1985 και 8.551 το 1980), ενώ με βάση τη νέα στατιστική ταξινόμηση (ΣΤΑΚΟΔ-91), ανέρχονταν το 1993 σε 6.119 επιχειρήσεις, το 1995 σε 5.814 και το 1998 σε 5.344 επιχειρήσεις.

Θα ξεκινήσουμε με τον υπολογισμό του βαθμού συγκέντρωσης, με βάση την απασχόληση και τη χρησιμοποιούμενη ιπποδύναμη κατά τάξεις μεγέθους απασχόλησης, έχοντας ως αφετηρία τα στοιχεία της «Απογραφής Καταστημάτων» της ΕΣΥΕ για το 1978, 1984 και 1988 και στη συνέχεια με βάση τα στοιχεία των «Ετήσιων Βιομηχανικών Ερευνών» της ΕΣΥΕ για τη «μεγάλη βιομηχανία», στα έτη 1980, 1985 και 1991. Ειδικότερα όπως παρατηρούμε από τα στοιχεία του Πίνακα 1.1, ο συνολικός αριθμός των βιομηχανικών και βιοτεχνικών «καταστημάτων», ανέρχονταν το 1988 σε 144.717 επιχειρήσεις σε σχέση με 144.463 το 1984 και 128.988 το 1978. Επίσης ο συνολικός αριθμός των απασχολούμενων ανέρχονταν το 1988 σε 705.819 άτομα, σε σχέση με 684.146 το 1984 και 671.497 το 1978. Τέλος η χρησιμοποιούμενη συνολική ιπποδύναμη ανέρχονταν το 1988 σε 6.879.985 ίππους, σε σχέση με 6.143.968 το 1984 και 4.512.918 το 1978.

Από τα παραπάνω διαπιστώνουμε ότι στο διάστημα 1978-88, ο αριθμός των επιχειρήσεων αυξήθηκε κατά 12% (15.000), οι απασχολούμενοι κατά 5% (30.000 άτομα), ενώ η χρησιμοποιούμενη ιπποδύναμη κατά 52% (2.300.000 ίππους), γεγονός που δείχνει ότι υπήρξε κατ' αρχήν τάση αύξησης του αριθμού των μικρών μονάδων και ταυτόχρονα σημαντική υποκατάσταση εργατικής δύναμης με σύγχρονο μηχανολογικό εξοπλισμό. Ειδικότερα τα

Πίνακας 1.1 : Κατανομή Μεταποιητικών επιχειρήσεων, με βάση την απασχόληση και χρησιμοποιούμενη ιπποδύναμη, κατά τάξεις μεγέθους απασχόλησης, στην περίοδο 1978-88

	Συνολικά μεγέθη			0 Απασχολούμενοι από 0-9 άτομα			Απασχολούμενοι από 10-49 άτομα		
	1978	1984	1988	1978	1984	1988	1978	1984	1988
(Κ) Καταστήματα	128.988	144.463	144.717	120.321	135.666	135.327	7.139	7.378	7.935
(Α) Απασχόληση	671.497	684.146	705.819	264.140	293.868	301.465	139.174	141.058	151.955
(Π) Ιπποδύναμη	4.512.918	6.143.968	6.879.985	1.039.869	1.513.961	1.746.274	623.148	948.076	1.314.615
Ποσοστά κατανομή									
(Κ) Καταστήματα	100%	100%	100%	93,27%	93,81%	93,51%	5,54%	5,11%	5,48%
(Α) Απασχόληση	100%	100%	100%	39,34%	42,95%	42,71%	20,72%	20,62%	21,53%
(Π) Ιπποδύναμη	100%	100%	100%	23,01%	24,64%	25,38%	13,97%	15,45%	19,11%
Απασχολούμενοι από 50-99 άτομα									
Απασχολούμενοι από 100-499 άτομα									
Απασχολούμενοι από 500 άτομα και πάνω									
	1978	1984	1988	1978	1984	1988	1978	1984	1988
(Κ) Καταστήματα	777	752	775	666	593	604	85	74	76
(Α) Απασχόληση	53.843	52.227	53.232	132.407	122.099	127.218	81.933	74.894	71.949
(Π) Ιπποδύναμη	271.054	389.584	493.236	1.112.737	1.626.829	1.764.240	1.473.110	1.664.518	1.561.620
Ποσοστά κατανομή									
(Κ) Καταστήματα	0,80%	0,52%	0,54%	0,52%	0,41%	0,42%	0,07%	0,05%	0,06%
(Α) Απασχόληση	8,02%	7,63%	7,54%	19,71%	17,84%	18,02%	12,20%	10,95%	10,19%
(Π) Ιπποδύναμη	6,00%	6,34%	7,17%	24,62%	26,47%	25,84%	32,58%	27,09%	22,70%

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφή Καταστημάτων Βιομηχανίας, 1978, 1984, 1988.

Πίνακας 1.2 : Κατανομή των Μεταποιητικών επιχειρήσεων της μεγάλης βιομηχανίας, με βάση τη βιομηχανική παραγωγή και την απασχόληση, κατά τάξεις μεγέθους απασχόλησης, στην περίοδο 1980-91
(σε εκατ. δρχ.)

	Συνολικά μεγέθη			Απασχολούμενοι από 10-49 άτομα			Απασχολούμενοι από 50-99 άτομα			Απασχολούμενοι από 100 άτομα και πάνω		
	1980	1985	1991	1980	1985	1991	1980	1985	1991	1980	1985	1991
Αριθμός Καταστημάτων	8.951	8.433	8.269	7.051	7.048	7.033	734	660	662	766	725	574
Ακαθ. Αξία Παραγωγής	827.651	2.263.286	4.881.198	174.123	478.650	1.434.454	91.508	243.286	581.646	562.020	1.541.350	2.901.098
Προστέλιμη Αξία	257.699	640.680	1.701.737	57.765	154.809	467.730	31.020	73.814	222.933	168.915	412.057	1.011.073
Απασχόληση	383.532	358.219	333.622	128.408	123.243	131.977	49.700	43.783	46.427	204.483	191.193	155.218
Ποσοστά κατανομή												
Αριθμός Καταστημάτων	100%	100%	100%	82,46%	83,58%	85,05%	8,58%	7,83%	8,01%	8,96%	8,60%	6,94%
Ακαθ. Αξία Παραγωγής	100%	100%	100%	21,04%	21,15%	29,39%	11,06%	10,75%	11,92%	67,91%	68,10%	59,43%
Προστέλιμη Αξία	100%	100%	100%	22,42%	24,16%	27,49%	12,04%	11,52%	13,10%	65,55%	64,32%	59,41%
Απασχόληση	100%	100%	100%	33,48%	34,40%	39,56%	12,96%	12,22%	13,92%	53,32%	53,37%	46,53%

Πηγή: ΕΣΥΕ, Στατιστική Έρευνα Βιομηχανίας, 1980, 1985, 1991.

καταστήματα με απασχολούμενους 0-9 άτομα, αποτελούσαν σε όλο το διάστημα 1978-88 γύρω στο 93,5% του συνόλου των καταστημάτων, ενώ το μερίδιό τους στην απασχόληση ανέρχονταν το 1988 σε 42,7% σε σχέση με 42,9% το 1984 και 39,4% το 1978 και στη συνολική ιπποδύναμη 25,3% σε σχέση με 24,6% και 23% αντίστοιχα. Δηλ. υπήρξε αύξηση του ποσοστού των απασχολούμενων καθώς και μικρή αύξηση του ποσοστού της χρησιμοποιούμενης ιπποδύναμης.

Η δεύτερη κατηγορία με απασχολούμενους 10-49 άτομα, παρουσίασε το 1988 σε επίπεδο ποσοστού καταστημάτων, μικρή μείωση (5,4%) σε σχέση με 5,1% το 1984 και 5,5% το 1978, ενώ σε επίπεδο συνολικής απασχόλησης παρουσίασε αύξηση (21,5% το 1988 σε σχέση με 20,6% το 1984 και 20,7% το 1978), όπως επίσης και σημαντική αύξηση της χρησιμοποιούμενης ιπποδύναμης (19,1% το 1988, σε σχέση με 15,4% το 1984 και 13,9% το 1978). Η τρίτη κατηγορία με απασχολούμενους 50-99 άτομα, εκτός από την ποσοστιαία μείωση των καταστημάτων (0,54% το 1988 σε σχέση με 0,52% το 1984 και 0,60% το 1978), παρουσίασε και μείωση της απασχόλησης (7,54% το 1988 σε σχέση με 7,63% το 1984 και 8,02% το 1978), ενώ σε επίπεδο συνολικής ιπποδύναμης παρουσίασε μικρή αύξηση (7,17% το 1988, σε σχέση με 6,34% το 1984 και 6% το 1978). Ανάλογη τάση παρουσίασε και η τέταρτη κατηγορία με απασχολούμενους 100-499 άτομα. Η ποσοστιαία αναλογία των καταστημάτων μειώθηκε σε 0,42% το 1988 σε σχέση με 0,41% το 1984 και 0,52% το 1978, όπως επίσης στον τομέα της απασχόλησης (18% το 1988 σε σχέση με 17,8% το 1984 και 19,7% το 1978). Αντίθετα σε επίπεδο συνολικής ιπποδύναμης, παρουσίασε αύξηση φθάνοντας 25,6% το 1988, σε σχέση με 26,4% το 1984 και 24,6% το 1978.

Τέλος η πέμπτη κατηγορία με απασχολούμενους από 500 άτομα και πάνω, παρουσίασε μείωση σε όλα σχεδόν τα μεγέθη. Δηλαδή εκτός από τη μείωση του αριθμού των μονάδων και των απασχολούμενων (ο αριθμός των επιχειρήσεων ανέρχονταν σε 76 το 1988 και οι απασχολούμενοι σε 71.949 άτομα, σε σχέση με 74 επιχειρήσεις και 74.894 άτομα το 1984, καθώς 85 επιχειρήσεις με 81.933 άτομα το 1978), υπήρξε ταυτόχρονα μείωση της ποσοστιαίας συμμετοχής της χρησιμοποιούμενης ιπποδύναμης (22,7% το

1988 σε σχέση με 27% το 1984 και 32,5% το 1978), παρ' ότι σε απόλυτους αριθμούς υπήρξε μικρή αύξηση.

Το πρώτο συμπέρασμα που βγαίνει από την παραπάνω ανάλυση, είναι ότι με βάση τους δείκτες απασχόλησης και χρησιμοποιούμενης ιπποδύναμης, ο βαθμός συγκέντρωσης της βιομηχανικής παραγωγής στο τέλος της δεκαετίας '80 ήταν αρκετά υψηλός, δεδομένου ότι οι μεγάλες μεταποιητικές επιχειρήσεις με απασχολούμενους πάνω από 100 άτομα, αποτελούσαν το 1988 μόλις το 0,5% όλων των μεταποιητικών καταστημάτων και παρ' όλα αυτά απασχολούσαν το 28,2% των εργαζόμενων και χρησιμοποιούσαν το 48,3% της συνολικής ιπποδύναμης. Αντίστοιχα οι μεσαίες μεταποιητικές επιχειρήσεις, με απασχολούμενους από 10-99 άτομα, αποτελούσαν το 6% των επιχειρήσεων και απασχολούσαν το 29% των εργαζόμενων, ενώ χρησιμοποιούσαν το 26,3% της ιπποδύναμης.

Ένα δεύτερο συμπέρασμα είναι ότι στην περίοδο 1978-88 υπήρξε τάση αύξησης των απασχολουμένων στις μικρές μεταποιητικές μονάδες (αύξηση κυρίως των μικρών επιχειρήσεων) και σχετική μείωση στις μεσαίες μονάδες στις οποίες ωστόσο υπήρξε σχετική αύξηση της χρησιμοποιούμενης ιπποδύναμης. Στις μεγάλες επιχειρήσεις (πάνω από 100 άτομα), υπήρξε τάση μείωσης του αριθμού των εργαζόμενων και αντίστοιχα μικρή αύξηση ή στασιμότητα της χρησιμοποιούμενης ιπποδύναμης. Τα παραπάνω φαινόμενα ήταν ιδιαίτερα έντονα στην περίοδο 1978-84 (περίοδο εμφάνισης των «προβληματικών» και όξυνσης των διαρθρωτικών προβλημάτων της ελληνικής βιομηχανίας, ενώ στη περίοδο 1984-88, με τα πρώτα βήματα εκσυγχρονισμού της βιομηχανικής βάσης (προσαρμογή στα νέα τεχνολογικά δεδομένα και απαιτήσεις διεθνοποίησης της παραγωγής), εμφανίστηκαν τάσεις ενίσχυσης της συγκέντρωσης υπέρ των μεγάλων μονάδων.

Ωστόσο στη συναγωγή συμπερασμάτων, δεν θα πρέπει να ξεχνάμε τις «ατέλειες» των παραπάνω στοιχείων, δεδομένου ότι δεν μας λένε σχεδόν τίποτα για τη συγκέντρωση της παραγωγής και κεφαλαίου με βάση την ακαθάριστη αξία παραγωγής και την προστιθέμενη αξία, γεγονός που περικλείει τον κίνδυνο να έχουμε παραμορφωμένη εικόνα του πραγματικού βαθμού συγκέντρωσης. Κρίναμε κατά συνέπεια σκόπιμο να χρησιμοποιήσουμε τα δεδομένα των «Ετήσιων Βιομηχανικών Ερευνών» της ΕΣΥΕ για

τη «μεγάλη βιομηχανία» (επιχειρήσεις με πάνω από 10 απασχολούμενους) κατά τάξεις μεγέθους απασχόλησης, για τα έτη 1980, 1985 και 1991.

Ειδικότερα σύμφωνα με τα στοιχεία του Πινάκα 1.2, τα καταστήματα με απασχολούμενους 10-49 άτομα, αποτελούσαν το 1991 το 85% του συνολικού αριθμού των καταστημάτων της «μεγάλης βιομηχανίας» (7.033 σε σύνολο 8.269), σε σχέση με 83,5% το 1985 και 82,5% το 1980, ενώ η συμμετοχή τους στην «ακαθάριστη αξία παραγωγής» ήταν 29,4% το 1991, σε σχέση με 21,2% το 1985 και 21% το 1980. Επίσης τα καταστήματα με απασχολούμενους από 50-99 άτομα, αποτελούσαν το 1991 το 8% των μεταποιητικών καταστημάτων (662 σε σύνολο 8.269), σε σχέση με 7,8% το 1985 και 8,6% το 1980, ενώ η συμμετοχή τους στην «ακαθάριστη αξία παραγωγής» ήταν 11,9%, σε σχέση με 10,7% το 1985 και 11% το 1980.

Όσον αφορά τα καταστήματα με απασχολούμενους πάνω από 100 άτομα, αποτελούσαν το 1991 το 6,9% (574 καταστήματα) των μεταποιητικών μονάδων, σε σχέση με 8,6% (725) το 1985 και 8,9% (766) το 1980, ενώ η συμμετοχή τους στην «ακαθάριστη αξία παραγωγής» ήταν 59,4%, σε σχέση με 68,1% το 1985 και 67,9% το 1980. Επίσης οι παραπάνω επιχειρήσεις παρήγαγαν το 1991 το 59,4% της «προστιθεμένης αξίας» σε σχέση με 64,3% το 1985 και 65,5% το 1980, ενώ είχαν 46,5% των απασχολούμενων (155.218 άτομα σε σύνολο 333.62), σε σχέση με 53,4% το 1985 και 53,3% το 1980.

Με βάση τα παραπάνω διαπιστώσαμε κατ' αρχήν, ότι η συγκέντρωση της παραγωγής στις μεγάλες μονάδες ήταν αρκετά υψηλή, δεδομένου ότι αποτελούσαν μόλις το 7% της «μεγάλης βιομηχανίας» και παρήγαγαν σχεδόν το 60% της ακαθάριστης αξίας παραγωγής και προστιθέμενης αξίας, ενώ απασχολούσαν το 46,5% των εργαζόμενων. Αντίθετα οι μεσαίες μονάδες, παρ' ότι αριθμητικά βρίσκονται στο ίδιο περίπου επίπεδο, παρήγαγαν μόλις το 1/5 των τελευταίων (γύρω στο 12-13%), ενώ οι μικρότερες που αποτελούσαν τον κύριο «κορμό» (85% των επιχειρήσεων), συγκέντρωναν γύρω στο 28% της βιομηχανικής παραγωγής και απασχολούσαν το 40% των εργαζόμενων της «μεγάλης βιομηχανίας».

Επίσης στο διάστημα 1980-91, παρατηρήθηκε τάση αύξησης των μικρότερων σχετικά μονάδων της «μεγάλης βιομηχανίας» και αντίστοιχα

μείωση της συγκέντρωσης σε επίπεδο ακαθάριστης αξίας παραγωγής, προστιθέμενης αξίας και απασχόλησης, ενώ στις μεσαίες μονάδες, οι αλλαγές που παρατηρήθηκαν ήταν πολύ οριακές. Όσον αφορά στις μεγάλες μονάδες, η τάση μείωσης του βαθμού συγκέντρωσης ήταν εμφανής. Παρά τη μείωση του αριθμού επιχειρήσεων (574 το 1991 σε σχέση με 725 το 1985 και 766 το 1980), είχαμε ταυτόχρονα και μείωση του ποσοστού ακαθάριστης αξίας παραγωγής, προστιθέμενης αξίας και απασχόλησης, επιβεβαιώνοντας τα συμπεράσματα του Πίνακα 1.1. Ωστόσο και πάλι θα πρέπει να τονίσουμε, ότι οι μεγάλες μονάδες είχαν στον έλεγχο τους το μεγαλύτερο μέρος της παραγωγής και το μισό σχεδόν της απασχόλησης, χωρίς να λαμβάνουμε υπ' όψιν την πρόσθετη συγκέντρωση που υπάρχει αντικειμενικά στα πλαίσια των βιομηχανικών ομίλων.

1.2.2. Βαθμός συγκέντρωσης στη δεκαετία '90: Εναλλακτικές προσεγγίσεις.

Η ανάλυση των παραπάνω στοιχείων (Πίνακες 1.1, 1.2), παρ' ότι μας δίνει μια εικόνα του βαθμού κλαδικής συγκέντρωσης, εξακολουθεί να έχει γενικό χαρακτήρα, δεδομένου ότι δεν μας λείπει σχεδόν τίποτα για το βαθμό συγκέντρωσης σε 2ψήφιο, 3ψήφιο και 4ψήφιο επίπεδο ανάλυσης και για τα μερίδια των μεγαλύτερων επιχειρήσεων στους αντίστοιχους κλάδους. Επί πλέον τα στοιχεία αναφέρονται ως τις αρχές δεκαετίας '90 και στηρίζονται στο παλιό σύστημα στατιστικής ταξινόμησης. Θα επιχειρήσουμε μέσα από διαδοχικές προσεγγίσεις, να εκτιμήσουμε το βαθμό κλαδικής συγκέντρωσης στη δεκαετία '90, πηγαίνοντας από το «γενικό» στο «ειδικό» και σε συνέχεια στο «ξεχωριστό» (μοναδικό). Δηλαδή από το 2ψήφιο στο 3ψήφιο και σε συνέχεια στο 4ψήφιο επίπεδο κλαδικής ανάλυσης, προσδιορίζοντας σε κάθε βήμα και τις μεγαλύτερες επιχειρήσεις που κατέχουν «εν δυνάμει» δεσπόζουσα ή κυρίαρχη θέση στην ελληνική μεταποίηση. Θα ξεκινήσουμε με τον υπολογισμό του βαθμού συγκέντρωσης στη μεγάλη βιομηχανία με βάση στοιχεία του ICAP (επιχειρήσεις ΑΕ και ΕΠΕ), κατά τάξεις μεγέθους της απασχόλησης, για τα έτη 1990, 1994 και 1999.

α) Βαθμός συγκέντρωσης σε 2ψήφιο επίπεδο κλαδικής ανάλυσης

Σύμφωνα με τα στοιχεία του ICAP, το επίπεδο συγκέντρωσης στη βιομηχανία, την περίοδο 1990-1999, εμφανίζει συνολικά τάσεις αύξησης, ενώ ταυτόχρονα παρατηρούνται σημαντικές ανακατατάξεις σε όφελος των μεγαλύτερων επιχειρήσεων. Ειδικότερα σύμφωνα με τα στοιχεία του Πίνακα 1.3, ο αριθμός των βιομηχανικών επιχειρήσεων ΑΕ & ΕΠΕ με πάνω από 10 απασχολούμενους, από 2.843 το 1990 περιορίστηκε στις 2.373 το 1994 και σε συνέχεια αυξήθηκε στις 3.262 επιχειρήσεις το 1999, παρουσιάζοντας συνολική αύξηση κατά 14,8%. Ταυτόχρονα το «συνολικό ενεργητικό» ακολουθώντας περίπου την ίδια κύμανση, αυξήθηκε συνολικά κατά 4 περίπου φορές, τα «ίδια κεφάλαια» κατά 5 φορές, ενώ το «προσωπικό» μειώθηκε κατά 10,5%. Οι αιτίες αυξομείωσης του αριθμού των επιχειρήσεων και όλων σχεδόν των συνακόλουθων οικονομικών μεγεθών στο συγκεκριμένο διάστημα, συνδέονται με τις κυκλικές διακυμάνσεις της οικονομίας (κρίση και ύφεση 1991-93 και άνοδος 1994-99), καθώς και τις γενικότερες κεφαλαιακές αναδιαρθρώσεις και διαδικασίες συγκεντροποίησης κεφαλαίου (εξαγορές-συγχωνεύσεις), τις οποίες θα εξετάσουμε πιο αναλυτικά στο δεύτερο κεφάλαιο της μελέτης.

Ειδικότερα όσον αφορά τις μεγαλύτερες βιομηχανικές εταιρίες (με πάνω από 500 απασχολούμενους), ενώ αποτελούσαν το 1999, σύμφωνα με τα στοιχεία του Πίνακα 1.3, μόλις το 1,7% των ΑΕ & ΕΠΕ, είχαν στον έλεγχο τους το 37,5% των συνολικών κεφαλαίων, το 40% της αξίας των παγίων εγκαταστάσεων, το 40,6% των ιδίων κεφαλαίων και το 43,3% των καθαρών κερδών. Είναι προφανές ότι η συγκεκριμένη ομάδα επιχειρήσεων, παρά το μικρό της μέγεθος (66 εταιρίες συνολικά), είχε στον έλεγχο της πολύ μεγάλο μέρος ιδίων κεφαλαίων και καθαρών κερδών, ενώ ταυτόχρονα διέθετε υψηλότερη αποδοτικότητα (κερδοφορία) κεφαλαίων, σε σχέση με τις δύο άλλες κατηγορίες (13,7%, έναντι 13,5% και 10,6% ή καθαρά κέρδη ανά απασχολούμενο 5 εκατ.δρχ. έναντι 2,8 και 1,6 εκατ.δρχ. αντίστοιχα), γεγονός που υποδηλώνει έμμεσα την ύπαρξη ολιγοπωλιακής θέσης.

Αντίθετα οι επιχειρήσεις με απασχολούμενους από 100-449 άτομα, αποτελούσαν το 1999 το 12,4% των ΑΕ & ΕΠΕ και είχαν στον έλεγχο τους το 35,2% των συνολικών κεφαλαίων, το 32,7% του πάγιου ενεργητικού, το

Πίνακας 1.3 : Κατανομή των Μεταποιητικών επιχειρήσεων της "μεγάλης βιομηχανίας" (αποκλειστικά ΑΕ και ΕΠΕ), κατά τάξεις μεγέθους απασχόλησης, για τα έτη 1990, 1994, 1999

						(σε εκατ.δρχ.)						
ΣΥΝΟΛΙΚΑ ΜΕΓΕΘΗ						Απασχολούμενοι από 10-99 άτομα						
	1990	% στο σύνολο	1994	% στο σύνολο	1999	% στο σύνολο	1990	% στο σύνολο	1994	% στο σύνολο	1999	% στο σύνολο
Αριθμός Επιχειρήσεων	3.448	100%	2.905	100%	3.800	100%	2.843	82,5%	2.373	81,7%	3.262	85,8%
Απασχολούμενο Προσωπικό	281.824	100%	244.609	100%	258.929	100%	89.978	31,9%	78.948	32,3%	99.480	38,4%
Σύνολο Ενεργητικού	3.617.620	100%	5.837.110	100%	12.021.206	100%	847.420	23,4%	1.467.921	25,1%	3.282.688	27,3%
Πάγιο Ενεργητικό	2.527.777	100%	4.119.728	100%	7.601.549	100%	509.043	20,1%	902.788	21,9%	2.083.685	27,4%
Υποχρεώσεις	2.581.888	100%	3.793.609	100%	6.215.448	100%	534.321	20,7%	867.480	22,9%	1.782.129	28,7%
Ιδια Κεφάλαια	1.035.732	100%	2.043.501	100%	5.805.758	100%	313.100	30,2%	600.440	29,4%	1.500.558	25,8%
Καθαρά Κέρδη (Ζημιές)	73.022	100%	243.781	100%	746.078	100%	27.172	37,2%	50.067	20,6%	159.455	21,4%
Αποδοτικότητα	7,05%		11,93%		12,85%		8,68%		8,34%		10,63%	
Καθ. Κέρδη/απασχολούμενο*	259.000		996.620		2.881.000		302.000		634.000		1.603.000	

	Απασχολούμενοι από 100-499 άτομα					Απασχολούμενοι 500 άτομα και πάνω						
	1990	% στο σύνολο	1994	% στο σύνολο	1999	% στο σύνολο	1990	% στο σύνολο	1994	% στο σύνολο	1999	% στο σύνολο
Αριθμός Επιχειρήσεων	522	16,1%	455	16,7%	472	12,4%	83	2,4%	77	2,7%	66	1,7%
Απασχολούμενο Προσωπικό	106.468	37,8%	91.987	37,6%	94.328	36,4%	85.378	30,3%	73.574	30,1%	65.121	25,2%
Σύνολο Ενεργητικού	1.179.736	32,6%	1.922.533	32,9%	4.227.482	35,2%	1.590.463	44,0%	2.446.656	41,8%	4.511.036	37,6%
Πάγιο Ενεργητικό	751.040	29,7%	1.235.570	30,0%	2.484.461	32,7%	1.267.694	60,2%	1.981.370	48,1%	3.033.402	39,9%
Υποχρεώσεις	756.334	29,3%	1.178.844	31,1%	2.281.412	36,7%	1.291.233	50,0%	1.747.284	46,1%	2.151.906	34,6%
Ιδια Κεφάλαια	423.402	40,9%	743.689	36,4%	1.946.069	33,6%	299.230	28,9%	699.371	34,2%	2.359.129	40,6%
Καθαρά Κέρδη (Ζημιές)	65.154	89,2%	94.193	38,8%	263.500	35,3%	19.303	-26,4%	99.521	40,8%	323.122	43,3%
Αποδοτικότητα	15,39%		12,67%		13,54%		6,45%		14,23%		13,70%	
Καθ.Κέρδη/απασχολούμενο*	612.000		1.024.000		2.793.000		-226.000		1.351.000		4.962.000	

(*) Τα καθαρά κέρδη ανά απασχολούμενο είναι σε χιλιάδες δρχ.

Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων, Οδηγού Επιχειρήσεων ICAP, "Η Ελλάδα σε Αριθμούς", 1992, 1996, 2001

33,5% των ιδίων κεφαλαίων, το 35,3% των καθαρών κερδών και το 36,4% των απασχολούμενων. Τέλος οι επιχειρήσεις με απασχολούμενους από 10-99 άτομα, αποτελούσαν τον ίδιο χρόνο το 85,8% και είχαν στον έλεγχο τους το 27,3% των συνολικών κεφαλαίων, το 27,4% του πάγιου ενεργητικού, το 25,8% των ιδίων κεφαλαίων, το 21,4% των καθαρών κερδών και το 38,4% των απασχολούμενων.

Από τα παραπάνω διαπιστώνουμε ότι οι δύο πρώτες κατηγορίες εταιριών (συνολικά 538 εταιρίες), ενώ αποτελούσαν το 14,1% των μεγάλων βιομηχανιών είχαν στον έλεγχο τους πάνω από το 73% των συνολικών κεφαλαίων, 73% του πάγιου ενεργητικού, 74% των ιδίων κεφαλαίων, 79% των καθαρών κερδών και 62% των εργαζόμενων του συνόλου σχεδόν των ΑΕ & ΕΠΕ.¹⁹ Επίσης η παρατηρούμενη μείωση του αριθμού των επιχειρήσεων με πάνω από 500 απασχολούμενους, καθώς και εκείνων από 100-449, συνοδεύτηκε από αύξηση του αριθμού των εταιριών από 10-99 απασχολούμενους, όπως και αύξηση του μεριδίου (ποσοστών) των τελευταίων στο «ενεργητικό», «πάγιο ενεργητικό», «δανειακές υποχρεώσεις» και «εργαζόμενους». Αντίθετα σε επίπεδο «ιδίων κεφαλαίων» και «καθαρών κερδών», η κίνηση των ποσοστών ήταν αντίστροφη, από τις μικρότερες στις μεγαλύτερες εταιρίες, γεγονός που δείχνει ότι λειτουργούσαν ισχυρότερες

---

19. Ο συνολικός αριθμός των βιομηχανικών επιχειρήσεων της μορφής ΑΕ & ΕΠΕ, είναι στην πραγματικότητα μεγαλύτερος περίπου κατά 25% σε σχέση με αυτόν που αναφέρεται στη «μεγάλη βιομηχανία», αν λάβουμε υπ' όψιν και εκείνες τις ΑΕ και ΕΠΕ με λιγότερο από 10 απασχολούμενους. Ειδικότερα σύμφωνα με τον Οδηγό Επιχειρήσεων ICAP (2001), ο συνολικός αριθμός των ΑΕ και ΕΠΕ το 1999, ανέρχονταν σε 5.036 επιχειρήσεις σε σχέση με 3.524 το 1994 και 4.112 το 1990. Οι συγκεκριμένες εταιρίες διέθεταν «συνολικό ενεργητικό» 7.851 δις (σε σχέση με 5.944 δις και με 3.691 δις αντίστοιχα), «πάγιο ενεργητικό» 7.851 δις (σε σχέση με 4.180 δις και 2.565 δις), «ίδια κεφάλαια» 6.016 δις (σε σχέση με 2.089 δις και 1.065 δις), «καθαρά κέρδη» 754 δις (σε σχέση με 244 δις και 71 δις) και «απασχολούμενους» 263.860 άτομα (σε σχέση με 247.435 άτομα το 1994 και 285.569 το 1990). Με άλλα λόγια οι ΑΕ & ΕΠΕ με απασχολούμενους κάτω από 10 άτομα, ανέρχονταν (εξ υπολοίπου) το 1999 σε 1.236 επιχειρήσεις (σε σχέση με 619 το 1994 και 664 το 1990). Παρ' ότι σημαντικός αριθμός από τις συγκεκριμένες επιχειρήσεις για διάφορους λόγους ήταν ανενεργές (διέθεταν μόνο νομική υπόσταση), ο κύριος όγκος αποτελούσε σημαντικό τμήμα του παραγωγικού δυναμικού της χώρας. Ειδικότερα το 1999 αποτελούσαν το 24,5% του συνόλου των εταιριών ΑΕ και ΕΠΕ (σε σχέση με 17,6% το 1994 και 16,1% το 1990) και είχαν στον έλεγχο τους 3,3% των «συνολικών κεφαλαίων», 3,2% των «παγίων», 3,5% των «ιδίων κεφαλαίων», 1% των «καθαρών κερδών» και 1,9% των «απασχολούμενων» στο σύνολο των εταιριών ΑΕ και ΕΠΕ. Παρ' ότι η συγκεκριμένη κατηγορία επιχειρήσεων παρουσιάζει συνολικά μικρότερα ποσοστά κέρδους σε σχέση με τις μεγαλύτερες, ένα τμήμα της (κυρίως στη σφαίρα των νέων τεχνολογιών), έχει σύγχρονη συγκρότηση (από τεχνολογική, παραγωγική και οργανωτική άποψη) και αποκομίζει υψηλά συγκριτικά κέρδη, παρά το μικρό αριθμό μισθωτών που απασχολεί.

τάσεις συσσώρευσης κεφαλαίου προς τις μεγάλες επιχειρήσεις, που κατείχαν την «εν δυνάμει» ολιγοπωλιακή θέση στην ελληνική μεταποίηση.

Ακριβώς για να έχουμε μια εικόνα των συγκεκριμένων τάσεων σε αυτό το επίπεδο ανάλυσης, υπολογίσαμε με βάση τα στοιχεία του ICAP (Πίνακες 1.4-α και 1.4-β), τα μερίδια των 4 μεγαλύτερων βιομηχανικών επιχειρήσεων σε κάθε κλάδο της μεταποίησης²⁰ για τα έτη 1994 και 1999, παίρνοντας ως βάση το ενεργητικό και σε συνέχεια τις πωλήσεις, τα μικτά κέρδη, τα πάγια, τα ίδια κεφάλαια και το προσωπικό. Πρόκειται δηλαδή για τον υπολογισμό των μεριδίων αγοράς περίπου 100 μεγάλων βιομηχανικών επιχειρήσεων, που κατείχαν στο δεύτερο μισό της δεκαετίας '90, ισχυρή θέση στην ελληνική μεταποίηση.

Ειδικότερα το 1994, οι περισσότερες από τις πιο πάνω επιχειρήσεις, αποτελούσαν όπως διαπιστώνουμε από τα στοιχεία του Πίνακα 1.4(α), μητρικές ή θυγατρικές ευρύτερων βιομηχανικών ομίλων, τους οποίους θα εξετάσουμε αναλυτικά στο δεύτερο κεφάλαιο της μελέτης. Επίσης σύμφωνα με τα στοιχεία του ίδιου πίνακα, τα μερίδια αγοράς ορισμένων επιχειρήσεων με βάση τις πωλήσεις, ξεπερνούσαν το 50% του κλάδου (Παπαστράτος, Μότορ Οίλ), ενώ σε άλλες περιπτώσεις κυμαίνονταν από 30-50% (Σέλμαν, Πετρόλα, Ιντρακόμ, B.S.P., Πετρογκάζ, κá). Επίσης σε αρκετές περιπτώσεις οι δύο πρώτες επιχειρήσεις διέθεταν μερίδιο αγοράς πάνω από 50% στον κλάδο (Εταιρία Εμφιαλώσεως και Αθηναϊκή Ζυθοποιία στα «ποτά-αναψυκτικά», Πετρογκάζ και Σούπεργκαζ στο «υγραέριο», Ιντρακόμ και Σήμενς στο «ηλεκτρονικό υλικό», κá). Τα παραπάνω στοιχεία υποδηλώνουν

---

20. Ο Οδηγός Επιχειρήσεων ICAP, δημοσιεύει κάθε χρόνο αναλυτικά στοιχεία για τις 15 μεγαλύτερες επιχειρήσεις των 20 κλάδων της μεταποίησης, εφαρμόζοντας κατά βάση τη στατιστική ταξινόμηση της ΕΣΥΕ σε 2ψήφιο κωδικό. Ωστόσο σε ορισμένες περιπτώσεις, οι κλάδοι χωρίζονται σε δύο υποκλάδους. Για παράδειγμα ο κλάδος «καπνού» χωρίζεται στον υποκλάδο «επεξεργασίας καπνού» και «τσιγάρων», ο κλάδος «ένδυσης-υπόδησης» σε «ενδύματα-λευκά είδη» και «υπόδηματα-δερμάτινα είδη», ο κλάδος «εκδόσεων-εκτυπώσεων» σε «εφημερίδες-περιοδικά» και «εκδόσεις-εκτυπώσεις», ο κλάδος «χημικά» σε «χημικά» και «φάρμακα-καλλυντικά-απορρυπαντικά», ο κλάδος «παραγώγων πετρελαίου-άνθρακα» σε κλάδο «εμφιάλωσης υγραερίου» και «πετρελαίου-άνθρακα» και τέλος ο κλάδος «ειδών εφαρμογής ηλεκτρισμού» σε κλάδο «ηλεκτρολογικού-ηλεκτρονικού υλικού» και «ηλεκτρικών-ηλεκτρονικών συσκευών». Ο συγκεκριμένος χωρισμός παρ' ότι δίνει αναλυτικότερη εικόνα για τη θέση των μεγαλύτερων επιχειρήσεων, δυσκολεύει από την άλλη τις άμεσες συγκρίσεις με βάση τα στοιχεία της ΕΣΥΕ. Ωστόσο τα χρησιμοποιούμε γιατί παρέχουν μια καλή πληροφόρηση σε 2ψήφιο επίπεδο κλαδικής ανάλυσης.

Πίνακας 1.4α : Βασικά μεγέθη των 5 μεγαλύτερων επιχειρήσεων, με βάση το Ενεργητικό, σε κάθε κλάδο της Μεταποίησης, σε διψήφιο κωδικό, το έτος 1994.
(σε εκατ.δρχ.)

Κλάδος - Επιπλέοντα Επιχειρήσεις	Ιδρυση/ετος Καταστάσεις	Συνολικό Ενεργητικό	Μερίδιο Ενεργ. (%)	Πωλήσεις Αγοράς (%)	Μερίδιο Αγοράς (%)	Μιστό Κέρδη	Μερίδιο Μ. Κέρδ. (%)	Πάγια	Ιδια Κεφάλαια	Προσωπικό
ΕΙΡΗ Ανταρπής (627 εταιρίες)		1.036.982		1.337.700		363.402		636.662	384.636	45.292
ΔΕΛΤΑ* Πρωι. Βιομηχ. Γάλακτος ΑΕ	Δασοκομικού	80.532	7,8%	61.215	4,58%	21.817	6,0%	64.309	61.647	1.800
Ελληνική Βιομηχανία Ζάχαρης ΑΕ	ΑΤΕ	41.067	4,0%	74.667	5,58%	24.254	6,7%	16.415	25.676	1.350
ΦΑΙΕ ΑΕ	Φυλίστου	34.275	3,3%	65.230	4,88%	18.520	5,1%	24.975	6.004	1.000
ΕΛΛΑΣ ΑΕ - Ελασκούρ Εμπρησμάτων	Unilever	23.263	2,2%	50.517	3,78%	15.760	4,3%	13.520	11.002	510
Σύνολο των 4 μεγαλύτερων		179.157	17,3%	251.629	18,81%	80.371	22,1%	119.219	104.329	4.660
Πασι - Αναψωπικά (116 εταιρίες)		341.407		370.100		143.133		232.821	133.298	9.019
Αθηναϊκή Συστάσις ΑΕ	Amstel International	71.031	20,8%	82.991	22,42%	42.526	29,7%	68.456	24.741	1.537
3Ε - Ελλην. Εταιρ. Εμφυλάτων ΑΕ	Λιβνιτή-Λιωνίου	70.475	20,6%	98.676	26,72%	35.167	24,6%	32.622	48.125	1.100
Μασιό, Σ. & Η. & Α. ΑΒΕ	Grand Metropolitan	22.515	6,6%	18.150	4,90%	6.946	4,9%	8.928	10.072	359
PEPSICO - HBH ΑΕ	Pepsico Intrenation.	18.850	5,6%	25.655	6,93%	9.618	6,7%	16.795	2.862	675
Σύνολο των 4 μεγαλύτερων		182.871	53,8%	225.672	60,98%	94.277	65,9%	126.801	85.800	3.671
Επιξεργασίας Καπνού (26 εταιρίες)		102.308		64.900		27.446		33.076	23.220	6.373
Μαγαλιός, Α. Καπνική ΑΕ	Μαγαλιός	25.836	25,3%	6.312	6,31%	3.085	22,8%	5.671	3.752	950
Μοσχω, Π. ΑΕ	Μαγαλιός	10.436	10,2%	8.479	13,06%	3.503	12,7%	1.854	1.853	1.020
ΕΞΕΛΑΚ ΑΕ		10.300	10,1%	4.536	13,06%	3.503	12,7%	4.044	2.935	920
Πετρίδη Οδότη Ν. ΑΚΕ		9.952	9,7%	4.536	6,99%	1.684	6,1%	1.922	2.250	250
Σύνολο των 4 μεγαλύτερων		56.524	55,2%	14.584	52,8%	52,8%	13,49%	10.790	3.140	
Τσιγάρα (8 εταιρίες)		136.130		112.100		36.996		61.340	39.068	2.822
Πατισσάρης ΑΒΕ Σιγαρίτων	Πατισσάρη	70.530	62,2%	66.992	61,55%	21.190	57,3%	26.682	22.215	1.250
Καρούλα, Καπνοβιομηχανία ΑΕ	Καρούλα	30.780	22,8%	20.680	18,45%	8.602	23,3%	14.564	10.706	580
Εθνός Καπνοβία ΚΕΡΑΝΗΣ ΑΕ	Καρούλη	16.053	11,8%	11.022	9,83%	1.315	3,6%	10.471	3.370	280
ΙΣΚΑΠ ΑΕ	συνεταιριστική	13.077	9,7%	8.242	7,35%	4.622	12,5%	6.165	1.223	500
Σύνολο των 4 μεγαλύτερων		130.420	96,5%	106.936	97,18%	35.729	95,6%	57.882	37.514	2.610
Κλωστοϋφαντουργίες (368 εταιρίες)		637.668		488.600		108.765		386.233	264.858	30.680
Μουζάκης ΑΕ	Μουζάκη	23.896	4,4%	8.978	1,84%	2.454	2,3%	18.692	14.580	1.140
Κλωστοβία Ναούσης ΑΕ	Λαυρά	21.327	4,0%	20.968	4,30%	4.948	4,5%	10.334	16.934	773
Ελληνική Υφαντουργία ΑΕ	Ακκιά	16.596	3,1%	17.065	3,49%	3.667	3,4%	12.189	12.017	570
Επίλεκτος Κλωστοϋφανουργία ΑΕ	Δαυτά	15.580	2,9%	13.249	2,71%	2.878	2,6%	1.366	13.661	2.261
Σύνολο των 4 μεγαλύτερων		77.379	14,4%	60.290	12,34%	13.848	12,7%	42.581	57.172	4.744
Ενδύματα - Άκουα Είδη (337 εταιρίες)		184.722		200.300		49.881		81.627	69.446	16.042
Δυτική Βιομηχανία Ενδυμάτων ΑΕ	Μανωλάκη, κτ.	16.295	8,82%	16.295	8,11%	2.357	4,7%	4.821	7.430	466
SEX - FORM ΑΕ		5.495	2,86%	6.535	3,25%	1.958	3,9%	1.534	925	590
ARTISTI ITALIANI ΑΕ		5.390	2,81%	4.940	2,46%	2.677	5,4%	924	1.046	370
Τσιρούρη Ινδονήσιου ΑΕ		4.496	2,42%	6.996	3,48%	1.947	3,9%	2.640	2.804	320
Σύνολο των 4 μεγαλύτερων		31.586	17,10%	34.768	17,31%	8.939	17,9%	9.919	12.205	1.726
Υποδήματα - Δερμάτινα Είδη (77 εταιρίες)		38.927		46.800		11.743		16.128	14.294	3.310
Λιανής Φ. & Κ. ΑΒΕΕ		3.149	8,08%	2.680	5,83%	1.273	10,8%	1.417	479	200
ΑΥΤΙΣΙΑ ΑΒΕΕ		2.891	7,43%	2.714	5,80%	803	6,8%	1.657	2.466	120
ΑΛΜΑ ΥΠΟΔΗΜΑΤΟΠΟΙΑ ΑΒΕΕ		2.368	6,08%	2.693	5,85%	622	5,3%	912	622	210
REKOR ΑΒΕΕ ΕΛΑΣΤΙΚΟΥ & ΥΠΟΔΗΜΑΤΩΝ		2.212	6,08%	983	2,14%	369	3,1%	122	1.019	13
Σύνολο των 4 μεγαλύτερων		10.650	27,38%	9.070	19,22%	3.067	26,1%	4.108	4.586	543
Ξύλα & Φελιά (82 εταιρίες)		111.484		77.960		21.988		77.123	44.047	3.819
ΣΕΛΜΑΝ, Ελληνοαλβανική Βιομ. Ξύλου ΑΕ	Ηλιάδη	33.237	29,81%	23.615	30,31%	7.176	32,6%	17.924	17.428	1.097
ΒΑΛΚΑΝ ΕΞΠΟΡΤ ΑΕ	Τακά	27.842	24,97%	10.005	12,84%	3.933	17,4%	19.949	10.951	600
ELDOOR ΑΕ	Τακά	9.287	8,33%	2.073	2,66%	1.461	6,6%	8.077	2.704	180
Ακρίως ΑΕ		4.847	4,35%	3.521	4,52%	1.087	4,9%	3.436	3.054	180
Σύνολο των 4 μεγαλύτερων		75.213	67,48%	39.214	50,34%	13.557	61,7%	49.389	34.138	2.037
Επιπλα (90 εταιρίες)		43.733		38.600		14.666		30.267	18.778	3.541
SATO Βιομ. Επιπλων Γραφείου ΑΕ	Θαλασσάκη	6.621	15,14%	6.381	16,53%	2.998	20,6%	6.107	4.256	370
NEOSET, Επιπλοπλυντήριο ΑΒ & ΒΕ		3.825	8,76%	4.183	10,84%	2.285	15,6%	2.773	1.531	202
ΠΡΟΝΤΑΣΙΟΝ ΑΒΕΕ		3.324	7,60%	1.069	2,77%	363	2,6%	1.615	677	202
Κυριακίδης ΑΕ		1.466	3,33%	1.353	3,51%	635	4,4%	367	245	95
Σύνολο των 4 μεγαλύτερων		15.226	34,82%	12.986	33,64%	6.281	43,2%	10.362	6.709	752
Χαρτί - Είδη από Χαρτί (83 εταιρίες)		168.883		166.800		48.266		115.834	86.778	8.267
Αθηναϊκή Χαρτοποιία ΑΕ	ΟΑΕ	30.405	24,66%	37.213	22,31%	8.291	17,2%	33.548	19.574	2.400
Χαρτοποιία Θράκης ΑΕ	Ζερλή	10.976	6,47%	12.223	7,33%	5.579	11,6%	7.587	4.918	512
ΒΙΣ Βιομηχανία Συσκαματων ΑΕ	Φυλίστου	7.115	4,28%	7.296	4,36%	1.746	3,6%	5.916	2.671	381
KARTONPAK ΑΒΕΕ		6.998	4,38%	11.936	7,16%	2.578	5,3%	4.022	3.037	400
Σύνολο των 4 μεγαλύτερων		64.494	40,36%	68.638	41,15%	18.194	37,7%	51.073	30.200	3.703
Εφημερίδες - Περιοδικά (58 εταιρίες)		77.241		113.400		37.087		36.054	22.898	6.879
Λαμπράκη Δημοσιογραφ. Οργανο ΑΕ	Λαμπράκη	14.769	19,12%	22.915	20,21%	4.271	11,5%	3.992	5.145	634
Πήγατος Εκτυπωτική & Εκδοτική ΑΕ	Μπόμπολα	8.704	11,27%	9.760	8,61%	1.368	3,7%	5.345	3.806	650
Τσιγροπούλου Χ.Κ. Εκδόσεις ΑΕ	Τσιγροπούλου	7.594	9,83%	11.318	9,98%	3.579	9,6%	5.903	547	460
Καθημερινή ΑΕ	Αλυσίου	4.611	6,07%	3.955	3,49%	2.907	7,8%	2.192	2.401	305

Σύνολο των 4 μεγαλύτερων		35.678	46,19%	47.948	42,28%	12.125	32,7%	17.432	11.899	2.062
Εκδόσεις - Εκτυπωτές (143 εταιρείες)		66.974		62.080		14.154		51.610	29.050	4.361
Πήληος Εκτυπωτική & Εκδοτική ΑΕ	Μπόμπολα	4.884	7,29%	9.780	15,74%	318	2,2%	3.947	2.360	200
ΙΝΕΟΡΡ Π. ΛΥΚΟΣ ΑΕ		4.005	6,02%	3.341	5,39%	1.206	8,5%	3.383	2.994	185
ΓΕΝΙΚΗ ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΤΥΠΟΓΡ. ΑΕ		3.905	6,03%	1.689	2,69%	-1.633	-11,5%	2.936	2.111	200
ΠΑΠΥΡΟΣ ΓΡΑΦΙΚΑΙ ΤΕΧΝΑΙ ΑΕ		1.750	2,61%	598	0,95%	285	2,0%	1.294	489	35
Σύνολο των 4 μεγαλύτερων		14.574	21,76%	15.358	24,77%	176	1,2%	11.560	7.954	620
Δέρμα - Γούνα (21 εταιρείες)		20.059		18.500		3.920		16.803	7.663	641
Τρίπου, Αφοι. & Α Κατσούρας ΑΒΕ		3.669	18,29%	3.700	20,00%	733	18,7%	1.478	2.032	138
Βιομηχ Κατριν, Δερμάτων Ελλάς ΑΕ		3.487	17,38%	4.781	25,84%	681	17,4%	2.388	1.586	117
Γουρνακος ΑΕ		2.473	12,33%	2.342	12,66%	666	17,0%	641	551	85
Κορσάνη, Απ. . Υιοι, ΑΕ		1.940	9,67%	1.810	9,78%	636	16,2%	664	770	37
Σύνολο των 5 μεγαλύτερων		11.769	58,67%	12.633	68,29%	2.716	69,3%	5.161	4.941	357
Ελαστικό - Πλαστικό (211 εταιρείες)		201.914		209.800		65.404		144.091	92.051	9.202
Πεϊζιτάκις, Αριστόβουλος Γ. ΑΕ	Πεϊζιτάκι	20.005	9,91%	12.726	6,07%	3.710	6,7%	14.551	10.172	480
ΓΚΟΥΝΤΗΡΑΡ ΕΛΛΑΣ ΑΕ		12.803	6,34%	19.653	9,37%	4.400	7,9%	5.999	4.871	423
ΠΕΤ Πλαστικά Συσκευασίας ΑΒΕΕ	Λεβενή-Ιωάννου	10.846	5,37%	10.870	5,18%	4.046	7,3%	8.901	6.732	165
ΙΜΑΙ ΑΕ		8.220	4,07%	6.324	3,01%	2.928	5,3%	7.642	5.306	240
Σύνολο των 4 μεγαλύτερων		51.877	25,69%	49.573	23,63%	15.082	27,2%	37.093	27.081	1.308
Χημικά (137 εταιρείες)		191.901		233.900		58.956		175.934	80.555	7.827
Χημικές Βιομηχαν. Βορ Ελλάδος ΑΕ	Ιδρ Μποδοσάκη	20.313	10,60%	26.598	11,37%	3.696	6,3%	48.768	14.650	524
Βιομηχ. Φωσφορικών Αιπασμάτων ΑΕ	Ευμφορηκής Τρ	18.485	9,63%	23.686	10,13%	1.848	3,1%	25.919	9.163	720
Πρώιμος Χημικακή Τουριστική ΑΕ	Jansson	14.829	7,73%	13.998	5,98%	272	0,5%	8.561	-2.186	650
ΗΟΕCHST Ελλάς ΑΒΕΕ		9.720	5,07%	13.761	5,88%	4.980	8,4%	6.507	4.174	309
Σύνολο των 4 μεγαλύτερων		63.347	33,01%	78.043	33,37%	10.796	18,3%	89.745	25.801	2.203
Φάρμακα Καλλυντ.-Απορρυπτικά (95 εταιρείες)		244.092		370.800		161.308		112.756	83.689	11.432
Lever Hellas ΑΕ	Unilever	22.733	9,31%	57.946	15,62%	29.946	18,6%	15.052	4.932	940
Lavapharm ΑΕ	Λαββα	14.436	6,11%	5.852	1,58%	4.221	2,6%	5.938	2.574	170
Jansson & Jansson Hellas ΑΕ & ΒΕ		13.952	5,72%	4.075	1,10%	8.891	5,5%	5.326	2.892	300
ΒΙΑΝΕΣ ΑΕ	Γιαννακόπουλου	12.863	5,27%	22.080	5,95%	9.514	5,9%	3.878	2.037	565
Σύνολο των 4 μεγαλύτερων		63.984	26,21%	89.933	24,25%	52.571	32,6%	30.192	12.535	2.065
Εμφύλιση Υγραρίου (8 εταιρείες)		18.233		29.300		13.814		15.696	6.960	711
ΠΕΤΡΟΓΚΑΖ ΑΕ		7.642	41,91%	14.402	49,15%	7.878	57,0%	5.212	1.653	354
ΒΡ ΣΟΥΠΕΡΓΚΑΖ ΑΕΓΕΙΑ		3.881	21,29%	5.623	19,19%	2.380	17,2%	3.740	1.721	80
SHELL GAS ΑΕ & ΒΕ ΥΓΡΑΕΡΙΟΥ		3.388	18,64%	5.363	18,30%	1.512	10,9%	3.479	1.336	87
ΠΕΤΡΟΛΙΝΑ ΑΕ ΠΕΤΡΕΛΑΙΟΕΙΔΩΝ		2.123	11,84%	3.039	10,37%	1.596	11,6%	2.022	298	115
Σύνολο των 4 μεγαλύτερων		17.044	83,46%	28.427	97,02%	13.366	96,8%	14.453	5.008	636
Πετρέλαιο - Ανθρακας (21 εταιρείες)		322.777		398.468		68.707		239.168	123.567	6.519
Μότο Οιλ Ελλάς Διυλητή Κορή ΑΕ	Βορδωγανώνη	121.773	37,73%	178.819	44,88%	16.110	27,1%	54.184	15.771	1.325
Ελληνική Διυλητήρη Ασφαγίου ΑΕ	ΔΕΠ	67.956	21,06%	40.715	10,22%	20.118	30,2%	106.809	42.650	1.150
ΕΚΟ Ελλην. Διυλητήρ & Χημ. Πρώιν ΑΕ	ΔΕΠ	67.295	20,84%	34.600	8,68%	14.011	21,0%	31.822	48.064	1.330
Πετρέλα Ελλάς ΑΕ	Λάιση	48.634	15,12%	128.284	32,19%	10.092	15,1%	36.972	10.047	1.200
Σύνολο των 4 μεγαλύτερων		305.828	94,76%	382.418	95,97%	62.331	91,4%	229.787	116.552	5.005
Μη Μεταλλικά Ορυκτά (368 εταιρείες)		471.750		391.888		93.953		429.334	149.371	19.103
ΑΙΤΕ Ηρακλής	Calcestruzzi	85.304	18,08%	74.740	19,08%	16.247	16,9%	87.951	58.914	1.956
ΤΙΤΑΝ ΑΕ Τσιμέντων	Κανελλάσπουλου	82.771	17,56%	58.455	14,92%	18.926	19,7%	71.499	58.914	1.500
Χάλυβ. Δομικά Υλικά ΑΕ	Cement Français	17.988	3,81%	10.850	2,77%	1.844	1,9%	16.862	12.644	220
Τσιμέντα Χαλκιδας ΑΕ	Καστάγιου	13.779	2,82%	18.487	4,72%	958	1,0%	32.132	-99.050	1.200
Σύνολο των 4 μεγαλύτερων		199.842	42,36%	162.542	41,49%	37.973	39,6%	208.444	31.422	4.875
Βασικές Μεταλλουργικές (32 εταιρείες)		366.726		369.300		43.347		430.295	148.709	8.390
Αλουμίνι της Ελλάδας ΑΕ	Pechiney	94.953	26,82%	49.833	13,49%	9.897	22,4%	186.651	72.678	1.622
Χαλυδαργική ΑΕ	Αγγελόσπουλου	58.821	16,77%	53.140	14,39%	5.130	11,8%	59.280	18.928	900
ΛΑΡΚΟ Γεν. Μεταλ. & Μεταλλουργ. ΑΕ	ΟΑΕ	46.453	13,86%	26.715	7,23%	-3.820	-8,8%	58.126	2.537	1.556
ΕΛΒΑΝ, Έλλη. Ετ. Αλουμινίου ΑΕ	Σιστανόσπουλου	31.185	8,74%	47.775	12,94%	7.472	17,2%	23.636	8.354	950
Σύνολο των 4 μεγαλύτερων		235.412	65,99%	177.463	48,05%	18.479	42,6%	327.673	102.498	4.628
Μεταλλικά Προϊόντα (255 εταιρείες)		384.380		266.800		70.602		234.794	104.011	15.317
ΕΒΟ - Ελλην. Βιομηχ. Οπλών ΑΕ	Πολιμ. Βιομηχαν.	76.940	20,02%	12.478	4,68%	3.988	5,7%	30.299	32.912	1.131
ΠΥΡΚΑΑ - Ελλην. Πυριτ. & Καυκ. ΑΕ	Πολιμ. Βιομηχαν.	46.636	12,18%	6.079	2,28%	5.572	10,8%	9.893	17.849	400
Hellas Cap Εξών Συσκευασίας ΑΕ		24.216	6,30%	24.582	9,21%	7.624	0,4%	6.053	8.736	120
ΕCON - Βιομηχανίας ΑΕ	Οικονομική	14.084	3,68%	1.194	0,45%	278	24,8%	76.508	-1.672	3.251
Σύνολο των 4 μεγαλύτερων		162.075	42,17%	44.333	16,62%	17.462				
Μηχανές - Συσκεύς (129 εταιρείες)		73.631		86.900		16.696		43.856	31.472	3.538
Καζής, Ευ Ν. ΑΒΕΕ		7.964	10,82%	2.054	4,75%	869	5,7%	6.964	4.414	300
Φυρογόνος, Χρ. & Β. ΑΒΕ		6.794	9,23%	4.065	7,27%	867	5,5%	4.956	2.893	310
ΙΝΤΕΡΚΑΙΜΑ ΑΕ		3.633	4,93%	2.910	5,21%	736	4,7%	1.798	928	170
Πετρόπουλος, Π. ΑΕ & ΒΕ		2.829	3,84%	106	0,19%	1.271	8,1%	1.375	1.036	54
Σύνολο των 4 μεγαλύτερων		21.220	28,82%	9.735	17,42%	3.773	24,1%	15.113	8.870	834
Ηλεκτρολογικά-Ηλεκτρονικά Υλικά (162 εταιρείες)		236.882		241.800		67.117		120.983	89.200	6.530
ΙΝΤΡΑΚΟΜ ΑΕ	Κόκασις	75.750	31,98%	58.993	24,40%	27.507	41,0%	30.943	24.877	1.525
ΣΗΜΕΝΣ Τηλεβιομηχανική ΑΕ	SIEMENS	36.459	15,39%	37.484	15,50%	7.216	10,8%	7.545	4.256	360

FULGOR ΕΛ: Ηλεκτρ. Καλωδίων ΑΕ	FULGOR	18.873	8,0%	21.679	8,97%	3.594	5,4%	17.449	8.750	475
Ελληνικά Καλώδια ΑΕ	Στασινόπουλου	13.126	6,8%	15.184	6,28%	3.486	5,2%	6.957	6.032	250
Σύνολο των 4 μεγαλύτερων		144.208	60,9%	133.340	55,14%	41.803	62,3%	62.494	43.954	2.610
Ηλεκτρικές-Ηλεκτρονικές Συσκευές (55 εταιρίες)										
B S P. ΑΕ		22.105	36,2%	31.086	44,66%	9.577	44,8%	9.693	4.263	645
FRIGOREX ABEE		6.502	10,3%	5.726	8,23%	2.764	12,9%	1.012	3.033	230
ELCO-ΒΑΓΓΙΩΝΗΣ ΑΕ		5.110	8,1%	4.628	6,65%	1.424	6,7%	3.299	2.148	250
STIEBEL ELTRON ΕΛΛΑΣ ΑΕ		3.222	6,1%	2.610	3,75%	755	3,5%	1.015	1.485	79
Σύνολο των 4 μεγαλύτερων		36.939	60,8%	44.050	63,29%	14.520	67,9%	15.019	10.939	1.204
Μεταφορικά Μέσα-Ναυπηγία (88 εταιρίες)										
ΕΑΒ - Έλλα Αεροναυτική Ναυπηγικά ΑΕ	Πολύμ. Βιομηχ	290.582	83,0%	25.489	16,68%	5.734	19,1%	254.273	27.715	2.981
Ελληνικά Ναυπηγία ΑΕ		30.858	8,6%	22.462	14,71%	2.877	9,6%	55.156	-49.747	3.057
Ναυπηγία Ελευσινός ΑΕ	Περαπικού	29.799	6,5%	14.708	9,63%	-1.540	-3,1%	26.781	6.416	1.765
Σαρακλή Αφού ΑΕΒΕ	Σαρακλή	18.022	3,9%	19.011	12,45%	4.571	15,2%	9.896	7.967	700
Σύνολο των 4 μεγαλύτερων		378.261	82,0%	81.650	53,47%	11.642	38,7%	346.106	-7.649	8.504
Διάφορα Βιομηχανικά Προϊόντα (99 εταιρίες)										
ΒΙΟΛΕΞ - BIC ΑΕ	Κόβα - Πολύτη	16.499	26,8%	17.493	28,40%	8.194	40,5%	15.726	7.973	890
ΛΥΡΑ ΑΕΒΕ Παγνιδιών		2.327	3,6%	130	0,21%	57	0,3%	2.268	252	35
Χατζόπουλος ΑΒ Ε. ΑΕ		2.211	3,6%	2.841	4,62%	597	3,0%	1.776	607	105
ΕΛΛ Βιομηχ. Νασοκομικά Υλικού ΑΕ		2.171	3,6%	1.318	2,14%	560	2,8%	1.304	1.964	138
Σύνολο των 4 μεγαλύτερων		23.208	37,7%	21.749	35,38%	9.408	46,5%	21.074	10.796	1.168

Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων Οδηγού Επιχειρήσεων ICAP, "Η Ελλάδα σε Αριθμούς", 1998

καθαρά την ύπαρξη ολιγοπωλιακών καταστάσεων στους συγκεκριμένους κλάδους της μεταποίησης.

Κάτι ανάλογο έχουμε με τα δεδομένα του 1999. Σύμφωνα με τα στοιχεία του Πίνακα 1.4(β), παρατηρείται γενική ενίσχυση των μεριδίων των μεγαλύτερων εταιριών στους περισσότερους κλάδους, ενώ σε αρκετές περιπτώσεις υπάρχουν και ανακατατάξεις μεταξύ των 4 μεγαλύτερων εταιριών. Χαρακτηριστικό των τάσεων είναι ότι στους 12 από τους 26 κλάδους, είχαμε αύξηση της οικονομικής δύναμης των 4 μεγαλύτερων εταιριών (με βάση τις πωλήσεις, ενεργητικό και μικτά κέρδη), σε 6 κλάδους είχαμε διατήρηση περίπου στα ίδια επίπεδα, ενώ σε 8 κλάδους είχαμε μικρή υποχώρηση.

Επίσης σε ορισμένους κλάδους τα μερίδια αγοράς της πρώτης επιχείρησης ξεπερνούσαν με βάση τις πωλήσεις (όπως και το 1994) το 50% (Παπαστράτος, Πετρογκάζ), ενώ σε άλλες κυμαίνονταν μεταξύ 30-50% (3E/Coca-Cola, Σέλμαν, Βιομηχανία Κατεργασίας Δέρματος, Ελληνικά Πετρέλαια, Ιντρακόμ, B.S.P.). Επίσης σε αρκετές περιπτώσεις το μερίδιο των δύο πρώτων ξεπερνούσε το 50% του κλάδου (3E/Coca-Cola και Αθηναϊκή Ζυθοποιία στα «ποτά-αναψυκτικά», Βιομηχανία Κατεργασίας Δέρματος και Αφοι Τρίπου στα «δέρματα», Ελληνικά Πετρέλαια και Μότορ Όιλ στα «πετρελαιοειδή», Ιντρακόμ και Γερμανός στο «ηλεκτρονικό-ηλεκτρολογικό υλικό», B.S.P. και Frigoglass στις «ηλεκτρικές συσκευές», κá).

Τέλος στους 20 από τους 26 κλάδους, οι δύο πρώτες επιχειρήσεις είχαν υψηλότερο μερίδιο στα μικτά κέρδη απ' ότι στις πωλήσεις, γεγονός που δείχνει δυνατότητα απόσπασης μονοπωλιακών κερδών. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα για ορισμένες θυγατρικές πολυεθνικών εταιριών, όπως Αθηναϊκή Ζυθοποιία, Triumph International, Air Liquide Hellas, Bayer Ελλάς, Unilever Hellas, Glaxo Wellcome, Αλουμίνιο Ελλάδος (Pechiney), Hellas Can, κá. Όλα τα παραπάνω υποδηλώνουν (όπως και το 1994 αλλά σε μεγαλύτερη έκταση), την ύπαρξη ολιγοπωλιακών καταστάσεων σε αρκετούς κλάδους της ελληνικής μεταποίησης.

Πίνακας 1.4β : Βασικά μεγέθη των 4 μεγαλύτερων επιχειρήσεων, με βάση το Ενεργητικό, σε κάθε κλάδο της Μεταποίησης, σε διηψήφιο κωδικό, το έτος 1999

(σε εκατ. δραχ.)

Κλάδος - Επισημοποιημένη	Ισοκατανομή Καταστάσεις	Συνολικά Ενεργητικά	Μερίδιο Ενεργ. (%)	Πωλήσεις	Μερίδιο Αγοράς (%)	Μικτά Κέρδη	Μερίδιο Μ. Κερδ. (%)	Πάγια	Ίδια Κεφάλαια	Προσυντεκτό
Είδη Δρομολογίου (830 εταιρείες)										
ΦΑΓΕ ΑΕ	Ομίλ. Φωτίνης	1.991.814		2.018.219		678.236		1.362.600	878.516	50.995
ΔΕΛΤΑ Πρωτ. Βιομηχ. Γάλακτος ΑΕ	Ομίλ. Δασκαλάτου	64.616	3,24%	91.051	4,51%	33.323	5,76%	51.462	13.527	1.083
CHIRITA INTERNATIONAL ABEE	Ομίλ. Δασκαλάτου	56.512	2,84%	56.512	2,80%	21.106	3,65%	27.805	44.614	1.000
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΖΑΧΑΡΗΣ ΑΕ	Ομίλ. Α.Τ.Ε.	53.252	2,67%	32.009	1,59%	13.471	2,33%	40.461	32.378	1.067
Σύνολο των 4 μεγαλύτερων		46.459	2,33%	81.563	4,06%	10.863	1,88%	10.136	34.666	1.120
Σύνολο των 4 μεγαλύτερων		220.839	11,09%	261.255	12,96%	78.763	13,62%	129.894	125.205	4.270
Πολύ-Αναπτυχθέντα (164 εταιρείες)										
3Ε - Ελλην. Εταιρ. Εργασιαστών ΑΕ	Ομίλ. Aristel International	767.653		562.101		209.660		423.704	516.094	8.811
Αθηνών Ζυθοποιία ΑΕ	Ομίλ. Λαβρινιώ-Καδώνος	411.381	61,69%	157.718	21,41%	70.283	33,54%	87.345	354.339	1.789
PERPICO - ΗΒΗ ΑΕ	Ομίλ. Grand Metropolitan	81.185	10,68%	116.157	16,15%	60.961	29,04%	124.321	35.449	1.400
Τοπανάκης, Ευαγγ. Α.Ε.	Ομίλ. Persico Intention	26.343	3,43%	28.638	5,70%	11.466	5,47%	26.745	16.684	596
Σύνολο των 4 μεγαλύτερων		14.984	1,84%	13.638	2,72%	5.513	2,63%	7.212	6.568	360
Σύνολο των 4 μεγαλύτερων		533.793	69,64%	316.151	62,97%	148.123	70,69%	245.623	413.040	4.124
Επεξεργασία Κρένου (23 εταιρείες)										
Μεγαλίδης Α. Καπνιστή ΑΕ	Ομίλ. Μεγαλίδης	240.118		148.969		38.176		72.083	52.657	6.264
Μεταπρό ΑΕ	Τζούμας	75.832	31,68%	37.652	25,28%	10.353	27,12%	21.458	18.203	1.000
Μοσχάκης Π. Α.Ε.	Ομίλ. Μεγαλίδης	27.280	11,38%	10.675	7,17%	1.477	3,87%	8.357	3.192	475
ΝΤΑΙΜΟΝ ΕΛΛΑΣ Καπνιστή ΑΕ	Αλλομηνή	20.974	8,73%	14.132	9,49%	2.786	7,30%	5.596	4.433	1.050
Σύνολο των 4 μεγαλύτερων		18.146	7,68%	8.991	6,04%	3.715	9,73%	1.127	1.080	350
Σύνολο των 4 μεγαλύτερων		142.232	69,23%	71.450	47,96%	18.331	48,02%	36.538	26.908	2.875
Προϊόντα Καπνίου (6 εταιρείες)										
Παπαδημιτρίου ΑΒΕ Σιγαρίδων	Ομίλ. Παπαδημιτρίου	220.166		188.436		66.096		101.468	22.866	2.393
Καρίδης, Καπνοβιομηχανία ΑΕ	Ομίλ. Καρίδης	110.675	60,27%	110.275	58,52%	28.629	51,04%	45.875	31.517	1.050
ΣΕΚΑΠ ΑΕ	Ομίλ. Σιγασταρτή	45.041	26,48%	34.802	18,47%	12.356	22,03%	22.446	18.610	482
ΕΘΝΟΣ Καπνοβιομηχανία Γ. Α. Κερνήτης ΑΕ	Ομίλ. Κερνήτης	32.089	14,67%	24.508	13,01%	10.861	19,00%	18.380	5.418	450
Σύνολο των 4 μεγαλύτερων		25.491	11,68%	8.520	4,52%	2.957	5,27%	10.370	6.551	236
Σύνολο των 4 μεγαλύτερων		213.376	96,88%	178.105	84,52%	54.603	87,34%	97.071	62.096	2.218
Κλωστοϋφαντουργίες (388 εταιρείες)										
Κλωστοϋφαντουργία Νάουσας ΑΕ	Ομίλ. Λαορά	869.349		634.012		143.782		690.383	442.827	18.599
Χατζηγεωργίου Holdings Α.Ε.	Ομίλ. Χατζηγεωργίου	80.386	9,36%	23.542	4,41%	9.379	6,52%	24.720	64.844	692
Albia Holdings Α.Ε.	Ομίλ. Κανονίου	45.422	5,28%	15.819	2,96%	6.005	4,16%	22.917	23.812	10
Εννέα Κλωστοϋφαντουργία ΑΕ	Ομίλ. Δονιά	28.866	3,38%	17.972	3,37%	6.477	4,51%	15.203	18.676	4
Σύνολο των 4 μεγαλύτερων		28.294	3,29%	18.351	3,44%	2.672	1,86%	27.556	18.322	760
Σύνολο των 4 μεγαλύτερων		182.971	21,29%	75.684	14,17%	24.533	17,07%	80.396	125.854	1.466
Ενδύματα-Λευκά Είδη (580 εταιρείες)										
FANCO Α.Ε.	Ομίλ. Μανταλάκη, εκδ.	387.839		386.233		96.864		200.768	167.248	19.107
SEX - FORM ΑΕ	Παπαδημιτρίου	21.710	5,90%	12.027	3,26%	2.830	2,95%	11.954	13.238	404
ΣΤΑΘ ΑΕ	Δημοβλάκης	11.454	3,11%	10.464	2,86%	3.094	3,22%	3.327	2.087	670
Πίστας Α.Ε.	Πέτσας	7.870	2,14%	4.074	1,11%	1.900	1,98%	2.463	2.816	105
Σύνολο των 4 μεγαλύτερων		6.223	1,68%	5.328	1,45%	1.578	1,65%	7.506	4.966	430
Σύνολο των 4 μεγαλύτερων		47.257	12,84%	31.893	8,71%	9.392	9,80%	24.842	22.917	1.609
Υποδήματα-Δερμάτινα Είδη (71 εταιρείες)										
Λεμονής, Φ. & Κ. ΑΒΕΕ	Ομίλ. Λεμονή	67.103		46.351		13.184		26.834	16.648	2.367
ΕΛΤΕ ΑΒΕΕ	Παπαδημιτρίου	6.132	10,74%	5.406	11,86%	2.821	21,40%	3.374	742	240
Φαλάς Δ. Ι. ΑΕ	Νταφής	4.219	7,39%	5.649	12,19%	1.587	12,04%	819	947	170
ΑΛΜΑ Υποδηματοποιία ΑΒΕΕ	Μακρής	4.047	7,09%	2.782	6,00%	834	6,33%	2.568	923	158
Σύνολο των 4 μεγαλύτερων		3.094	6,42%	2.256	4,87%	460	3,49%	1.394	300	85
Σύνολο των 4 μεγαλύτερων		17.492	30,63%	16.165	34,92%	5.702	43,25%	8.153	2.912	653
Ξύλο & Φελιξ (116 εταιρείες)										
ΣΕΛΜΑΝ, Ελληνοαμερικανική Βιομ. Ξύλου ΑΕ	Ομίλ. Ηλιάδης	169.668		119.771		27.647		100.796	76.844	3.841
Ακρίτης ΑΕ	Ομίλ. Σαράντη	99.105	37,04%	40.237	33,59%	9.803	34,86%	36.570	27.315	1.200
ALFA WOOD ΑΕ&ΒΕ	Αγοραστάς-Αδομολογίας	9.839	4,77%	7.083	5,91%	1.972	7,16%	6.709	6.799	200
Μαυρίδης Φ. Α. ΑΕ & ΒΕ	Μαυρίδης	7.878	4,84%	4.838	4,04%	1.400	5,19%	3.341	3.050	100
Σύνολο των 4 μεγαλύτερων		5.539	3,47%	5.415	4,52%	1.163	4,22%	4.043	4.035	150
Σύνολο των 4 μεγαλύτερων		82.361	81,61%	57.573	48,07%	14.168	51,43%	51.063	41.159	1.650
Ψηφίο (186 εταιρείες)										
SATO, Βιομ. Επιτηλών Γραφείου ΑΕ	Ομίλ. Θεοδοπίδης	129.332		108.309		39.828		83.271	64.778	6.665
NEOSET, Επιτηλωσανίδες ΑΒ & ΒΕ	Αλεξανδράκης	18.862	14,68%	12.043	11,12%	6.369	15,96%	9.985	11.920	366
COURVA ΑΕ&ΒΕ	Παπαδημιτρίου	16.357	12,66%	16.377	15,12%	7.171	18,01%	7.137	4.672	450
ΔΡΟΜΕΑΣ Παπαδημιτρίου ΑΒΕΕ	Παπαδημιτρίου	6.700	6,18%	4.309	3,96%	1.650	4,14%	2.462	2.776	145
Σύνολο των 4 μεγαλύτερων		5.716	4,42%	4.606	4,25%	2.919	7,33%	4.426	3.468	180
Σύνολο των 4 μεγαλύτερων		47.635	36,83%	37.335	34,47%	18.098	45,44%	24.010	22.836	1.141
Χαρτί & Είδη από Χαρτί (136 εταιρείες)										
Χαρτοποιία Εράνης ΑΕ	Ομίλ. Ζερλή	261.854		214.881		69.742		180.983	97.429	6.682
BIT Βιομηχανία Σιμπετών ΑΕ	Ομίλ. Φωτίνης	20.803	4,26%	17.958	8,36%	8.754	12,73%	17.198	9.832	640
ΑΓΡΟΠΛΑΚ ΑΒΕΕ	Μαυρίδης	17.604	6,99%	11.186	5,21%	3.648	5,31%	16.718	7.543	256
ΚΑΡΤΟΝΙΑΚ ΑΒΕΕ	Σακερτζής	12.832	6,02%	6.946	3,23%	1.987	2,89%	9.466	3.043	160
Σύνολο των 4 μεγαλύτερων		10.541	4,19%	15.952	7,42%	3.247	4,72%	7.531	4.493	400
Σύνολο των 4 μεγαλύτερων		61.580	24,46%	52.042	24,22%	17.636	25,66%	50.902	21.911	1.456
Εφημερίδες & Περιοδικά (131 εταιρείες)										
Λαμπράκη, Δημοσιογραφ. Οργαν. ΑΕ	Ομίλ. Λαμπράκη	376.113		284.120		108.222		116.337	219.821	9.840
Τεγόπουλος Χ.Κ., Εκδόσεις ΑΕ	Ομίλ. Τεγόπουλου	115.705	30,85%	56.032	19,72%	15.081	13,94%	12.435	93.937	1.220
Πήληγος Εκτυπωτική & Εκδόσεις ΑΕ	Ομίλ. Μήδουλας	56.078	14,88%	23.205	8,17%	11.816	10,92%	17.323	45.854	607
Καθημερινή ΑΕ	Ομίλ. Αλεξανδράκη	33.052	8,81%	17.185	6,05%	9.461	8,74%	11.345	22.420	550
Σύνολο των 4 μεγαλύτερων		20.494	5,48%	12.631	4,45%	5.188	4,79%	10.073	11.071	400
Σύνολο των 4 μεγαλύτερων		224.329	68,80%	109.053	38,38%	41.548	38,39%	51.176	174.282	3.017

Εκδόσεις-Εκπαιδευτικές (246 εταιρίες)		268.170		190.387		84.883		148.085	144.394	7.679
ΓΕΝΙΚΗ ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΤΥΠΟΥ ΑΕ	Γεωργακόπουλος	35.007		3.121	1,64%	27.923	32,90%	4.548	31.323	84%
IRIS AEBE	Ομιλ Λαμπράκη	28.363	10,68%	15.696	8,25%	1.976	2,33%	11.880	17.724	320
INFORM Π ΛΥΚΟΣ ΑΕ	Ομιλ Αλκίκου	23.186	8,85%	11.006	6,27%	5.752	6,78%	12.321	15.777	335
Χαϊδεμένος ΑΕΒΕ	Ομιλ Χαϊδεμένου	11.262	4,20%	5.726	3,01%	1.933	2,28%	6.130	9.846	115
Σύνολο των 4 μεγαλύτερων		97.818	36,48%	36.479	19,17%	37.584	44,28%	34.879	74.670	854
Δέρματος & Γυναικεία (27 εταιρίες)		19.933		12.478		1.780		13.680	10.757	395
Βιομηχ Κατεργ Δερμάτων ΕΛΛΑΔ ΑΕ	Foigrafois	4.001	20,10%	3.989	31,73%	753	42,78%	1.927	1.810	110
Τρίπου Αρσφ & Λ Κατασκευής ΑΒΕ	Τρίπου	2.953	14,84%	2.383	19,10%	218	12,39%	1.027	1.853	25
Χρονόνης Ξ & Υιοι ΑΕ	Χρονόνης	1.789	8,89%	333	2,67%	-362	-20,57%	1.586	1.045	18
Καραμανλίδ Απ., Υιός ΑΕ	Καρχ	1.519	7,83%	812	6,51%	193	10,97%	963	1.004	18
Σύνολο των 4 μεγαλύτερων	Καραμανλίδ-Καραμανλίδ	10.262	51,66%	7.487	60,00%	802	45,57%	7.447	5.722	171
Πλαστικών - Ελαστικών (287 εταιρίες)		439.691		318.791		100.974		295.660	231.462	10.925
Πειζιτιάδης, Αρσάβουλας Γ., ΑΕ	Ομιλ Πειζιτιάδ	60.054	13,66%	20.012	6,28%	13.644	13,53%	25.908	40.519	455
Πλαστικά Βράνης ΑΕ	Ομιλ Χαλιωρή	36.333	8,27%	11.781	3,70%	6.906	6,85%	29.085	27.067	610
Μόρνας ΑΕ	Ομιλ Φιλίππου	21.528	4,80%	15.680	4,91%	3.993	3,96%	17.611	5.888	320
ΙΜΑΣ ΑΕ	Koch	13.715	3,12%	15.025	4,71%	4.722	4,68%	10.683	9.469	260
Σύνολο των 4 μεγαλύτερων		131.630	29,84%	62.478	19,60%	29.265	29,01%	83.287	82.943	1.675
Χημικές (188 εταιρίες)		387.197		321.869		94.259		242.834	186.192	7.426
Βιομηχ Φαρμακικών Λατομείων ΑΕ	Ομιλ Εμπορική Τράπεζα	74.875	19,34%	54.081	16,80%	6.709	7,12%	51.574	37.141	1.138
Υ Ρ Ι Α Ε	πολυμερική	23.206	6,99%	10.531	3,27%	1.806	1,92%	16.786	9.654	100
Air Liquide Hellas AEBE	Ομιλ Air Liquide International	15.729	4,06%	9.382	2,91%	5.091	5,40%	17.940	9.181	200
Bayer Ελλάς ΑΒΕΕ	Ομιλ Bayer International	12.641	3,26%	24.074	7,48%	8.777	9,31%	5.055	6.568	308
Σύνολο των 4 μεγαλύτερων		126.451	32,66%	98.068	30,46%	22.383	23,75%	91.355	62.544	1.746
Φάρμακα-Καλλυν-Απορρυπαντικά (103 εταιρίες)		648.785		597.407		275.248		221.070	206.858	10.963
Σαράντης Γρ. ΑΒΕΕ	Ομιλ Σαράντη	71.309	13,04%	28.959	4,85%	17.836	6,48%	12.733	27.068	480
Λαυράντη ΑΕ	Ομιλ Λαββία	65.757	12,03%	5.201	0,87%	8.526	3,10%	13.824	36.379	233
Unilever HELLAS AEBE	Ομιλ Unilever	30.474	6,67%	78.328	13,11%	45.096	16,37%	21.970	8.607	780
GLAXO WELLCOME ΑΕΒΕ	Ομιλ Glaxo International	28.493	6,11%	27.149	4,54%	13.094	4,76%	5.119	8.125	380
Σύνολο των 4 μεγαλύτερων		196.033	36,66%	139.637	23,37%	84.522	30,71%	53.646	80.179	1.873
Εμφυλάτωση Υγγραρίων (14 εταιρίες)		27.207		38.238		18.680		26.837	8.409	608
Παροράζ ΑΕΕ	Ρωμογίτης-Celco	11.863	43,80%	21.020	54,98%	10.337	66,01%	10.724	2.428	310
Shes Gas AEBEY	Μαυματζίτης	5.719	21,02%	7.814	20,44%	2.641	16,86%	7.525	1.846	80
Leon Gas ABE	Νίκας	2.197	8,06%	2.679	7,01%	582	3,72%	2.170	1.187	34
ΒΙΑΚΕΛ ΑΒΕΕ	Βουρβόλης	1.397	6,13%	1.632	4,27%	337	2,15%	1.024	302	22
Σύνολο των 4 μεγαλύτερων		21.176	77,83%	33.145	86,61%	13.897	88,74%	21.443	5.763	446
Παράγωγα Πετρελαιο & Άνθρακα (21 εταιρίες)		801.928		1.148.881		192.038		118.178	393.368	6.283
Ελληνικό Πετρέλαιο ΑΕ	Ομιλ ΕΛΠΕ	507.101	63,24%	546.628	47,58%	108.470	56,48%	356.215	314.514	3.100
Μόρφο Υπ Ελλας Διυλητήρ Κορνή ΑΕ	Ομιλ Βαρθολομαίου	163.347	20,37%	315.436	27,45%	54.272	28,26%	102.225	20.912	1.150
Πειράδα Ελλάς ΑΕ	Ομιλ Αίσθη	100.448	12,90%	261.556	22,77%	23.768	12,38%	43.286	44.126	580
LPC Ελλάς ΑΒΕ	Ομιλ Βαρθολομαίου	12.185	1,62%	17.071	1,49%	2.802	1,46%	5.093	3.737	175
Σύνολο των 4 μεγαλύτερων		786.081	98,02%	1.140.702	99,28%	189.312	98,58%	506.819	383.289	5.005
Μη Μεταλλικών Ορυκτών (539 εταιρίες)		982.314		742.883		232.617		766.644	628.363	21.488
ΤΙΤΑΝ ΑΕ Τσιμέντων	Ομιλ Κανελόπουλου	140.703	14,32%	107.147	14,43%	41.939	18,03%	95.874	90.723	1.270
ΑΓΕΤ ΗΡΑΚΛΗΣ	Ομιλ Concrete (ιταλική)	116.082	11,82%	107.282	14,45%	33.430	14,37%	110.726	64.722	1.466
Αργυρομεταλλευμάτων-Βαρυνής ΑΕ	Ομιλ Ηλσιπ-Κυριακός	53.357	6,43%	20.613	4,12%	13.828	5,94%	47.990	34.062	750
Τσιμέντα Χαλκίδας ΑΕ	Ομιλ Concrete (ιταλική)	36.864	3,76%	32.484	4,37%	10.360	4,47%	38.405	17.409	771
Σύνολο των 4 μεγαλύτερων		347.006	36,33%	277.526	37,37%	99.587	42,81%	282.995	206.919	4.290
Βασικές Μεταλλουργικές (27 εταιρίες)		561.739		478.554		100.214		663.965	324.132	8.032
Αλουμίνια της Ελλάδας ΑΕ	Ομιλ Pechiney	104.679	18,87%	109.121	22,75%	24.139	24,09%	275.660	78.645	1.242
Ελλην Άντων Εισαγ Χάλυβος ΑΕ	ελλ.-αλλαν-γερμ	90.117	16,04%	43.731	9,12%	17.955	17,92%	63.085	54.637	760
Χαλύβουργική ΑΕ	Ομιλ Αγγελόπουλου	70.691	12,58%	32.481	6,77%	1.852	1,85%	73.076	40.050	450
ΧΑΛΚΟΡ ΑΕ	Ομιλ Στασιόπουλου	58.447	10,40%	68.071	14,40%	17.832	17,79%	27.385	42.432	560
Σύνολο των 4 μεγαλύτερων		324.134	87,70%	254.404	53,05%	61.778	61,65%	439.206	215.764	2.822
Μεταλλικά Προϊόντα (448 εταιρίες)		1.101.413		613.622		168.425		832.957	606.452	22.819
ΕΒΟ - Ελλην Βιομηχ. Σπλυν ΑΕ	Ομιλ Πολυμ Βιομηχανιών	94.159	8,56%	10.641	1,73%	2.375	1,50%	37.903	16.958	1.450
ΠΥΡΚΑΛ - Ελλην Πυριφ & Καυκ ΑΕ	Ομιλ Πολυμ Βιομηχανιών	80.180	7,28%	8.932	1,46%	1.892	1,19%	50.658	15.930	1.500
Μαίλας Μ. Ι. ΑΕΒΕ	Ομιλ Μαίλας	51.906	4,71%	23.226	3,79%	9.233	5,63%	27.907	25.447	450
Σιδηροαγγεία Κορνήου ΑΕ	Ομιλ Στασιόπουλου	51.445	4,67%	13.745	2,24%	4.059	2,56%	26.890	22.598	310
Σύνολο των 4 μεγαλύτερων		277.670	25,21%	36.544	9,22%	17.559	11,08%	143.358	80.493	3.710
Μηχανών & Συσκευών (169 εταιρίες)		149.988		116.464		33.617		87.247	65.626	4.977
Καζ/ς Εμ Ν. ΑΒΕΕ	Καζ/ς	10.790	7,19%	4.856	4,21%	1.197	3,57%	10.206	3.907	320
ΑΤΤΙΛΟΣ ΑΒΕΕ	Ομιλ Π Παραγωγικού	9.104	6,07%	4.714	4,08%	1.220	3,64%	5.899	2.562	320
ΚΙΕΜΑΝ ΕΛΛΑΣ ΑΒΕΕ	Κουκουλάκης	8.435	6,02%	8.378	7,26%	2.969	8,83%	3.178	4.929	265
Πειράτσος Π., ΑΕ & ΒΕ	Πειράτσος	7.310	4,87%	10.827	9,38%	2.351	7,01%	1.644	3.119	75
Σύνολο των 4 μεγαλύτερων		35.639	23,78%	28.775	24,92%	7.727	23,05%	20.887	14.517	980
Ηλεκτρολογική-Ηλεκτρονική Υλικό (130 εταιρίες)		685.890		486.944		130.270		232.916	283.178	8.642
INTRAKOM ΑΕ	Ομιλ Κόκελη	223.845	38,23%	223.845	49,00%	52.520	40,32%	54.093	103.979	2.852
Γερμανός ΑΒΕΕ	Ομιλ Γερμανός	131.411	22,44%	75.457	16,52%	20.530	15,76%	22.775	83.483	476
FULGOR Ελ Ελ Ηλεκτρ Καλωδίων ΑΕ	Ομιλ FULGOR	34.907	6,98%	32.332	7,06%	5.788	4,44%	31.919	13.370	512

ΣΗΜΕΝΣ Τηλεβιομηχανική ΑΕ	Ομίλ.SIEMENS	31.632	5,40%	49.444	10,82%	9.089	6,98%	11.151	6.936	320
Σύνολο των 4 μεγαλύτερων		421.795	72,03%	381.078	83,42%	87.927	67,50%	119.938	207.768	3.590
Ηλεκτρικές-Ηλεκτρονικές Συσκευές (92 εταιρίες)										
Frigoless ABEE	Ομίλ.Λαβέντης,Δαυίδ	184.501		139.880		43.887		73.657	98.795	4.272
B.S.P. ABE	Ομίλ Siemens	56.125	30,42%	12.488	8,91%	6.469	14,71%	6.807	52.052	440
ELCO - Βαγιωνής ΑΕ	Βαγιωνής	49.313	26,73%	59.379	42,46%	17.434	39,63%	21.018	13.179	855
Κλιματιστική ΑΕ	Μορίλης	7.724	4,19%	6.693	4,78%	2.582	5,87%	3.750	3.783	230
Σύνολο των 4 μεγαλύτερων		5.346	2,90%	4.699	3,36%	1.260	2,86%	4.467	2.220	110
		118.508	64,23%	83.229	59,51%	27.745	63,08%	36.072	71.234	1.635
Μεταφορικών Μέσων-Ναυπηγεία (123 εταιρίες)										
EAB - ΕΛΛ Αεραπορική Βιομηχανία ΑΕ	Ομίλ.Πολεμ.Βιομηχανιών	672.400		242.736		45.740		628.042	309.123	11.954
ΕΛΒΟ - ΕΛΛ Βιομ Οχημάτων ΑΒΕ	Ομίλ.Πολεμ.Βιομηχανιών	383.659	57,09%	41.655	17,24%	4.330	9,47%	337.254	238.159	2.939
Σαρακλή Αφοι ΑΒΕΕ	Ομίλ.Σαρακλή	72.654	10,81%	59.979	24,71%	8.216	17,96%	14.552	536	1.040
Ελληνικά Ναυπηγεία ΑΕ	Ομίλ.ΕΤΒΑ	47.482	7,08%	32.622	13,44%	9.470	20,70%	11.215	9.767	700
Σύνολο των 4 μεγαλύτερων		42.496	6,32%	10.169	4,19%	-4.316	-9,44%	78.422	18.374	2.000
		546.491	81,27%	144.625	59,56%	17.700	38,70%	441.443	286.836	6.679
Διάφορα Βιομηχανικά Προϊόντα (213 εταιρίες)										
ALTEC ABEE	Παυσαννιμετοχικός	279.866		203.149		73.651		143.295	136.774	6.844
BIOAES - BIC AE	Ομίλ.Κόβα - Πολίτη	86.656	30,98%	50.269	24,74%	20.359	27,68%	8.389	44.870	245
FOLLI - FOLLIE AB&EE	Ομίλ.Κατσολιάτσου	32.943	11,77%	23.077	11,36%	10.011	13,61%	34.684	17.963	1.000
Καρανίτη Μ. & Α. ΑΕ	Καρανίτης	25.560	9,13%	10.133	4,99%	6.220	8,46%	13.448	8.817	225
Σύνολο των 4 μεγαλύτερων		11.132	3,98%	6.824	3,36%	3.262	4,44%	12.961	6.023	430
		156.291	55,85%	90.303	44,45%	39.852	54,18%	69.512	77.673	1.900

Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων Οδηγού Επιχειρήσεων ICAP, "Η Ελλάδα σε Αριθμούς", 2001

β) Βαθμός συγκέντρωσης σε 3ψήφιο επίπεδο κλαδικής ανάλυσης

Παρ' ότι τα στοιχεία των Πινάκων 1.4(α) και 1.4(β), παρέχουν ισχυρές ενδείξεις για την ύπαρξη επιχειρήσεων με ολιγοπωλιακή ως και μονοπωλιακή θέση σε αρκετούς κλάδους της μεταποίησης, χρειάζεται ωστόσο να εξετάσουμε συγκεκριμένα τη θέση τους σε 3ψήφιο επίπεδο ανάλυσης. Θα προχωρήσουμε κατ' αρχήν στον υπολογισμό των «λόγων ή ποσοστών συγκέντρωσης» των 4 μεγαλύτερων επιχειρήσεων στη μεγάλη βιομηχανία, έχοντας ως βάση την προστιθεμένη αξία παραγωγής» και σε συνέχεια την «ακαθάριστη αξία παραγωγής, τις πωλήσεις και τους απασχολούμενους, για τα έτη 1993, 1995 και 1998. Στη συνέχεια θα παρουσιάσουμε αναλυτικά τις συγκεκριμένες επιχειρήσεις με τα βασικά τους μεγέθη και μερίδια στους αντίστοιχους κλάδους.

Αξιοποιήσαμε στοιχεία της ΕΣΥΕ από δύο πηγές: α) από τις «Ετήσιες Βιομηχανικές Έρευνες», υπολογίσαμε τους «λόγους συγκέντρωσης» των 4 μεγαλύτερων επιχειρήσεων της «μεγάλης βιομηχανίας» σε 3ψήφιο κλάδο, για τα έτη 1993, 1995 και 1998 και β) τα στοιχεία του «Μητρώου Επιχειρήσεων» της ΕΣΥΕ με βάση τα οποία υπολογίσαμε τους «λόγους συγκέντρωσης» των 4 μεγαλύτερων επιχειρήσεων στο «σύνολο της μεταποίησης», σε 3ψήφιο κλάδο έχοντας ως βάση τις πωλήσεις και τη «Μέση Ετήσια Απασχόληση» (ΜΕΑ) για το έτος 1995. Στη συνέχεια, με βάση στοιχεία της ίδιας πηγής, προσδιορίσαμε τις μεγάλες επιχειρήσεις σε κάθε κλάδο της μεταποίησης. Τέλος από τον Οδηγό Επιχειρήσεων ICAP καταγράψαμε τα βασικά οικονομικά μεγέθη των επιχειρήσεων και υπολογίσαμε τα αντίστοιχα μερίδια αγοράς των συγκεκριμένων εταιριών (της μορφής ΑΕ και ΕΠΕ), εξασφαλίζοντας μια συνολικότερη εικόνα της οικονομικής τους δύναμης το έτος 1995.

Συγκεκριμένα σύμφωνα με τα στοιχεία του Πίνακα 1.5 (καθώς και των συνοδευτικών Πινάκων 1.5α, 1.5β, 1.5γ), διαπιστώσαμε ότι οι κατανομές των «λόγων συγκέντρωσης» κατά τάξεις μεγέθους των 4 μεγαλύτερων επιχειρήσεων της «μεγάλης βιομηχανίας», με βάση την «προστιθεμένη αξία», την «ακαθάριστη αξία παραγωγής», τις «πωλήσεις» και «απασχόληση», δείχνουν σαφείς τάσεις αύξησης της κλαδικής συγκέντρωσης στην πενταετία 1993-1998. Ειδικότερα η κατανομή των «λόγων συγκέντρωσης» των 4

Πίνακας 1.5 : Κατανομή "λόγων συγκέντρωσης" παραγωγής, 4 μεγαλύτερων επιχειρήσεων της "μεγάλης βιομηχανίας", με βάση την Προστιθέμενη Αξία Παραγωγής, την Ακαθάριστη Αξία Παραγωγής, τις Πωλήσεις και την Απασχόληση, σε τριψήφιο κωδικό, για τα έτη 1993, 1995 και 1998

Α) Λόγοι Συγκέντρωσης με βάση την Προστιθέμενη Αξία Παραγωγής

Τάξη Συγκέντρωσης	1993		1995		1998	
	Αριθ.Κλάδων		Αριθ.Κλάδων		Αριθ.Κλάδων	
0-20	5	5,3%	4	4,3%	3	3,2%
21-40	20	21,3%	18	19,1%	16	17,0%
41-60	25	26,6%	23	24,5%	25	26,6%
61-80	24	25,5%	27	28,7%	27	28,7%
81-100	20	21,3%	22	23,4%	23	24,5%
Σύνολο	94	100,0%	94	100,0%	94	100,0%

Β) Λόγοι Συγκέντρωσης με βάση την Ακαθάριστη Αξία Παραγωγής

Τάξη Συγκέντρωσης	1993		1995		1998	
	Αριθ.Κλάδων		Αριθ.Κλάδων		Αριθ.Κλάδων	
0-20	6	6,4%	4	4,3%	4	4,3%
21-40	27	28,7%	25	26,6%	19	20,2%
41-60	25	26,6%	22	23,4%	26	27,7%
61-80	16	17,0%	20	21,3%	26	27,7%
81-100	20	21,3%	23	24,5%	19	20,2%
Σύνολο	94	100,0%	94	100,0%	94	100,0%

Γ) Λόγοι Συγκέντρωσης με βάση τις Πωλήσεις

Τάξη Συγκέντρωσης	1993		1995		1998	
	Αριθ.Κλάδων		Αριθ.Κλάδων		Αριθ.Κλάδων	
0-20	10	10,6%	8	8,5%	6	6,4%
21-40	23	24,5%	21	22,3%	20	21,3%
41-60	23	24,5%	24	25,5%	26	27,7%
61-80	20	21,3%	19	20,2%	23	24,5%
81-100	18	19,1%	22	23,4%	19	20,2%
Σύνολο	94	100,0%	94	100,0%	94	100,0%

Δ) Λόγοι Συγκέντρωσης με βάση τους Απασχολούμενους

Τάξη Συγκέντρωσης	1993		1995		1998	
	Αριθ.Κλάδων		Αριθ.Κλάδων		Αριθ.Κλάδων	
0-20	19	20,2%	15	16,0%	14	14,9%
21-40	27	28,7%	23	24,5%	21	22,3%
41-60	24	25,5%	24	25,5%	29	30,9%
61-80	14	14,9%	15	16,0%	16	17,0%
81-100	10	10,6%	17	18,1%	14	14,9%
Σύνολο	94	100,0%	94	100,0%	94	100,0%

Πηγή: ΕΣΥΕ, Επεξεργασία στοιχείων Μητρώου Επιχειρήσεων και Ετήσιας Βιομηχανικής Έρευνας για τα έτη 1993, 1995 και 1998

Πίνακας 1.5α : Βαθμός συγκέντρωσης (CR) των 4 μεγαλύτερων επιχειρήσεων στη Μεγάλη Βιομηχανία, σε τριμήνιο κλαδικό επίπεδο, με βάση την προστιθέμενη αξία το 1993. (σε χιλ.δρ.)

ΚΩΔ.	ΕΙΔΟΣ	ΑΡΙ.ΕΤ.	ΠΡΟΪΟΤ.	ΠΡΟΪΟΤ.	ΒΑΘ.Σ.	ΑΚΑΘ.ΑΞΙΑ	ΑΚΑΘ.ΑΞΙΑ	ΒΑΘ.Σ.	ΠΩΛΗΣΕΙΣ	ΠΩΛΗΣΕΙΣ	ΒΑΘ.Σ.	ΑΓΙΑΣ.	ΑΓΙΑΣ.	ΒΑΘ.Σ.
ΚΑΛΑ	ΠΑΡΑΓΩΓΩΝΣΕΣ ΑΡΑΞΗΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ	ΚΑΛΑΣ	ΑΞΙΑ ΚΑΛΑ	ΑΞΙΑ 4 ΜΕΓ.	CR4	ΠΑΡ.ΚΑΛΑ	ΠΑΡ.ΚΑΛΑ	CR4	ΚΑΛΑΔΩ	4 ΜΕΓΑΛ.	CR4	4 ΜΕΓ.	4 ΜΕΓ.	CR4
151	Παραγωγή επιδόρπια και συντηγμάτων κακάου και τριανθ.	103	29.843.877	8.804.348	32%	98.876.681	27.871.229	28%	96.838.423	26.861.888	28%	4.525	813	18%
152	Επιδόρπια και συντηγμάτων βασικών αλεύρων και τριανθ.	29	8.154.797	3.201.442	62%	16.388.802	7.560.756	46%	18.178.566	7.713.414	48%	1.121	609	54%
153	Επιδόρπια και συντηγμάτων φρούτων και λευκών	201	53.426.167	11.729.943	22%	183.858.778	25.056.399	13%	16.380.758	21.611.977	13%	8.794	918	10%
154	Παραγωγή φρούτων και ξηρών ελλείων και λευκών	68	25.034.885	18.910.137	75%	82.628.578	54.175.206	65%	75.929.670	49.250.299	65%	2.197	834	38%
155	Παραγωγή γαλακτομαζακών προϊόντων	68	73.417.489	45.161.384	62%	214.034.724	111.338.517	52%	211.488.267	108.967.918	52%	6.681	3.033	44%
156	Παραγωγή προϊόντων αλευρομύλου παραγωγής αμύλου και	54	28.072.148	10.308.541	37%	123.478.363	45.628.528	37%	120.133.622	44.781.768	37%	2.535	522	21%
157	Παραγωγή παρασκευασμένων ζωοτροφών	50	12.005.119	5.153.884	43%	68.103.100	26.380.037	39%	51.878.498	21.844.526	42%	1.592	668	43%
158	Παραγωγή άλλων ειδών διατροφής	348	125.492.272	24.737.893	20%	275.283.818	63.361.885	23%	261.078.411	56.096.403	21%	15.441	2.226	14%
159	Ποτάκια	158	135.046.815	55.472.426	41%	291.211.916	97.932.580	34%	272.713.336	97.236.397	36%	11.486	1.897	21%
160	Παραγωγή προϊόντων καπνού	14	37.082.652	35.184.831	96%	78.844.863	76.862.528	98%	76.014.669	73.681.377	97%	3.315	2.877	87%
171	Παραπομπή και νηματοποίηση υφασμάτων κλωστή	83	87.808.652	18.978.678	22%	125.778.537	38.132.398	31%	118.720.039	37.374.661	31%	8.953	2.580	26%
172	Υφαντήρια υφαντικών υλών	70	19.728.145	11.027.959	56%	48.404.106	22.481.797	47%	48.745.145	23.807.045	49%	1.314	357	49%
173	Φυλάκιο υφαντικών υλών	61	11.714.476	5.522.436	47%	40.200.045	9.447.363	23%	8.264.129	1.999.499	24%	8.253	529	19%
174	Κατασκευή ισοκλών υφαντικών υφασμάτων κλωστή	87	19.273.344	3.952.026	21%	29.720.640	11.828.836	40%	27.167.477	11.258.192	40%	2.708	580	26%
175	Κατασκευή άλλων υφαντικών υφασμάτων κλωστή	12	11.875.055	4.643.552	39%	24.003.803	8.548.604	36%	22.858.147	8.129.640	36%	2.386	783	33%
176	Κατασκευή κλωστή υφαντικών υφασμάτων κλωστή	42	10.564.119	4.745.648	45%	31.218.578	10.698.222	34%	28.888.178	9.374.125	33%	1.754	890	51%
177	Κατασκευή κλωστή υφαντικών υφασμάτων κλωστή	130	28.485.370	8.105.890	28%	67.821.121	14.631.621	22%	58.876.305	8.778.031	15%	6.539	1.090	19%
181	Κατασκευή διακοσμητικών υφασμάτων	11	483.918	317.867	65%	1.407.121	740.756	53%	1.347.728	674.662	50%	1.656	99	60%
182	Κατασκευή υφασμάτων υφασμάτων και συνδυασμένων υφασμάτων	852	134.255.000	12.884.887	9%	294.646.810	28.063.502	9%	241.240.289	24.574.485	10%	35.268	2.191	6%
183	Κατασκευή και διακοσμητικών υφασμάτων υφασμάτων	40	3.666.133	1.537.545	42%	10.857.368	3.933.133	36%	7.959.639	2.317.474	29%	866	301	35%
191	Κατασκευή υφασμάτων υφασμάτων (πομπόλεων), τσαντών πομπόλεων	25	10.181.528	8.172.798	80%	22.342.742	15.100.623	68%	16.425.361	9.742.767	60%	731	306	42%
192	Κατασκευή υφασμάτων υφασμάτων (πομπόλεων), τσαντών πομπόλεων	32	1.878.488	836.710	44%	3.832.165	1.148.487	30%	3.746.768	1.156.398	31%	403	144	36%
203	Κατασκευή υφασμάτων υφασμάτων και υφασμάτων υφασμάτων	168	22.597.114	4.082.534	18%	52.388.896	8.176.055	16%	51.980.080	7.983.296	16%	5.320	675	13%
201	Παροχές, υφασμάτων και υφασμάτων υφασμάτων	38	3.778.057	1.989.265	53%	10.988.139	8.006.229	67%	8.054.326	3.863.241	48%	896	281	31%
202	Κατασκευή υφασμάτων υφασμάτων και υφασμάτων υφασμάτων	23	21.371.008	18.416.940	86%	51.831.779	43.128.282	83%	45.038.587	36.647.819	81%	2.623	1.950	74%
203	Κατασκευή υφασμάτων υφασμάτων και υφασμάτων υφασμάτων	81	7.590.842	4.318.353	57%	17.075.043	7.966.586	47%	15.059.495	6.200.408	42%	1.384	458	36%
204	Κατασκευή υφασμάτων υφασμάτων και υφασμάτων υφασμάτων	30	1.971.524	730.913	41%	4.478.235	2.037.017	42%	4.540.199	1.938.825	43%	486	151	31%
205	Κατασκευή υφασμάτων υφασμάτων και υφασμάτων υφασμάτων	27	1.425.005	420.310	29%	3.428.960	972.393	28%	3.338.168	990.949	30%	432	110	26%
211	Κατασκευή υφασμάτων υφασμάτων και υφασμάτων υφασμάτων	28	4.871.001	4.843.389	92%	30.737.723	16.444.755	53%	22.080.858	14.642.506	67%	1.648	963	60%
212	Κατασκευή υφασμάτων υφασμάτων και υφασμάτων υφασμάτων	110	49.312.383	21.057.245	43%	111.510.422	44.314.556	40%	107.317.511	41.945.020	39%	6.268	2.090	33%
221	Ελπίδες	112	21.291.463	21.170.528	41%	88.203.288	34.726.216	40%	47.808.534	19.005.315	40%	6.820	1.865	27%
222	Ελπίδες και συνδυασμένων υφασμάτων υφασμάτων	128	22.805.441	5.887.005	26%	42.834.420	10.496.988	24%	35.530.179	8.573.293	24%	3.478	663	19%
232	Παραπομπή και διακοσμητικών υφασμάτων υφασμάτων	18	100.025.386	58.474.688	59%	494.888.898	480.851.466	99%	458.809.481	454.653.087	99%	4.182	2.396	57%
241	Παραγωγή βασικών χημικών προϊόντων	86	46.117.293	26.772.881	58%	110.389.813	71.646.751	65%	115.267.372	71.218.838	62%	4.599	2518	68%
242	Παραγωγή παραπομπών και άλλων χημικών προϊόντων	46	16.138.403	8.850.677	55%	27.474.828	18.972.278	69%	26.482.288	16.842.186	70%	1.112	322	29%
243	Παραγωγή χημικών, βιομηχανικών και παραπομπών παραπομπών	44	14.979.018	9.363.765	63%	38.108.254	22.205.736	58%	37.608.270	21.926.628	59%	1.682	798	47%
244	Παραγωγή παραπομπών και παραπομπών παραπομπών	96	4.364.508	15.065.278	33%	118.544.082	24.351.359	20%	115.128.462	31.248.886	28%	4.454	812	18%
245	Παραγωγή παραπομπών και παραπομπών παραπομπών	81	6.197.868	13.059.739	62%	113.628.608	55.128.389	49%	110.323.023	54.580.178	49%	5.064	925	18%
246	Παραγωγή άλλων χημικών προϊόντων	26	5.832.481	3.121.375	54%	13.442.815	5.787.590	43%	13.345.620	5.749.562	43%	672	232	35%
247	Παραγωγή χημικών και συνδυασμένων χημικών	5	5.893.483	5.649.864	96%	12.894.104	12.594.884	97%	11.783.348	11.056.104	95%	1.056	1.048	99%
251	Κατασκευή προϊόντων από πλαστικά (ελαστικά)	235	11.132.414	9.848.542	88%	24.067.123	21.152.114	88%	23.218.023	20.307.030	87%	1.025	680	66%
252	Κατασκευή πλαστικών προϊόντων	252	58.011.246	8.741.584	15%	134.845.160	19.868.133	15%	131.247.411	17.970.055	14%	6.084	836	10%
261	Κατασκευή υφασμάτων και προϊόντων από γυαλί	27	7.807.869	5.301.347	72%	15.270.048	9.880.287	65%	14.274.749	9.078.234	64%	1.112	621	57%
262	Κατασκευή υφασμάτων και προϊόντων από γυαλί	28	10.887.342	7.185.232	70%	16.921.440	10.807.833	64%	15.957.289	9.861.532	63%	2.028	1.081	54%
263	Κατασκευή κεραμικών πλαστικών και κεραμικών	4	8.894.648	3.688.648	41%	6.643.788	6.643.788	100%	8.303.749	6.203.749	100%	441	441	100%
264	Κατασκευή τσιμέντων, πλαστικών και λευκών διακοσμητικών	68	9.486.205	3.159.248	33%	20.268.552	8.564.806	42%	18.765.725	5.485.773	29%	1.958	449	23%
265	Παραγωγή τσιμέντων, ασφάλτου και γυαλιού	42	63.514.070	42.219.282	66%	135.912.638	88.761.623	65%	138.100.250	93.245.565	67%	5.407	1.889	35%
266	Κατασκευή προϊόντων από συνδυασμένα υφασμάτων και γυαλί	102	16.013.583	3.889.353	24%	17.288.767	6.150.063	35%	16.887.547	7.638.780	45%	5.547	421	8%
267	Κατά και παραπομπών υφασμάτων	17	2.457.407	1.954.885	80%	6.098.162	4.784.671	78%	5.804.304	4.439.044	76%	296	193	65%
268	Παραγωγή άλλων προϊόντων από μη μεταλλικά υφασμάτων	11	2.477.000	26.778.794	88%	134.530.834	11.154.622	33%	120.340.822	10.810.150	89%	2.979	2346	79%
272	Κατασκευή υφασμάτων	40	10.005.243	4.823.811	48%	30.465.583	11.154.847	48%	29.262.488	14.823.100	51%	1.268	487	38%
273	Άλλες χημικές υφασμάτων υφασμάτων και υφασμάτων υφασμάτων	22	5.731.057	4.723.333	82%	36.968.822	16.470.400	45%	32.964.615	14.050.846	43%	1.875	837	34%
274	Παραγωγή βασικών υφασμάτων υφασμάτων και υφασμάτων υφασμάτων	48	52.257.268	36.099.181	73%	186.444.313	143.142.338	77%	170.801.522	132.172.578	77%	4.797	2615	66%
275	Χημικά υφασμάτων	8	721.573	671.528	93%	1.556.465	1.337.178	86%	1.530.551	1.347.212	89%	107	81	85%
281	Κατασκευή διακοσμητικών υφασμάτων	99	10.834.874	6.989.155	64%	44.835.902	16.829.525	38%	38.720.510	14.860.508	38%	2.836	631	22%
282	Κατασκευή υφασμάτων υφασμάτων και υφασμάτων υφασμάτων	92	8.060.293	2.978.702	37%	16.524.961	5.425.551	33%	14.204.676	4.345.563	31%	1.520	361	24%
283	Κατασκευή υφασμάτων υφασμάτων και υφασμάτων υφασμάτων	7	529.392	316.551	60%	1.332.598	794.101	60%	1.233.884	722.128	59%	113	84	87%
285	Κατασκευή και επεξεργασία υφασμάτων υφασμάτων υφασμάτων	37	3.812.305	1.491.844	40%	7.188.527	2.813.326	39%	6.624.041	0	0%	685	181	27%
286	Κατασκευή υφασμάτων υφασμάτων, υφασμάτων και υφασμάτων υφασμάτων	40	10.278.268	7.186.778	70%	19.803.538	13.247.308	67%	18.822.685	12.407.221	66%	1.691	838	50%
287	Κατασκευή άλλων υφασμάτων υφασμάτων	141	31.989.761	12.553.207	39%	86.084.715	32.813.560	38%	80.482.245	30.990.959	39%	4.575	839	18%
291	Κατασκευή υφασμάτων υφασμάτων και υφασμάτων υφασμάτων	58	8.314.407	4.203.365	51%	15.922.882	8.574.843	54%	10.722.873	5.444.753	51%	1.844	668	47%
292	Κατασκευή άλλων υφασμάτων υφασμάτων υφασμάτων	13	13.882.872	5.415.367	40%	29.438.311	11.181.270	38%	27.253.090	11.123.628	41%	2.615	786	30%
293	Κατασκευή υφασμάτων και διακοσμητικών υφασμάτων	54	3.881.018	1.018.808	26%	6.355.331	2.314.151	31%	7.536.102	2.244.626	30%	620	147	19%
294	Κατασκευή υφασμάτων υφασμάτων	11	3.119.142	2.748.989	88%	6.243.006	4.537.182	86%	6.845.210	3.015.108	79%	482	394	82%
295	Κατασκευή άλλων υφασμάτων υφασμάτων υφασμάτων	49	8.544.580	2.628.741	31%	10.701.289	4.141.991	41%	9.396.689	4.130.841	44%	828	152	18%
296	Κατασκευή υφασμάτων και παραπομπών	13	7.877.334	7.224.263	92%	28.230.458	23.240.468	83%	11.304.228	7.947.530	69%	2.634	1764	66%
297	Κατασκευή υφασμάτων υφασμάτων υφασμάτων	15	11.131.390	11.127.419	71%	34.253.471	22.405.553	66%	31.875.807	20.768.274	65%	2.923	1.013	41%
303	Κατασκευή υφασμάτων υφασμάτων και υφασμάτων υφασμάτων	5	4.745.858	4.701.091										

314	Κατασκευή ηλεκτρικών συστημάτων, συστημάτων τηλεπικοινωνιών	10	4.463.081	4.362.414	98%	8.664.130	8.679.241	93%	7.863.684	7.302.407	93%	579	410	71%
315	Κατασκευή φυσικών εξοπλισμού και ηλεκτρικών λοιπών	29	3.206.196	1.720.040	54%	7.073.188	3.245.487	46%	6.943.735	3.148.321	46%	601	233	39%
316	Κατασκευή λοιπού ηλεκτρικού εξοπλισμού μ.α.ε.	6	681.726	643.995	97%	1.566.053	1.524.121	97%	1.513.978	1.477.047	97%	108	96	89%
321	Κατασκευή ηλεκτρικών μηχανών και λοιπών ηλεκτρονικών	11	1.486.217	1.066.805	74%	3.115.012	2.183.994	70%	2.965.940	2.156.981	72%	314	169	54%
322	Κατασκευή τηλεπικοινωνιών και ραδιοφωνικών συστημάτων και δικτύων	6	40.026.600	48.980.406	100%	112.282.893	111.877.429	100%	91.065.988	90.765.737	100%	2.051	1.099	54%
323	Κατασκευή τηλεπικοινωνιών και ραδιοφωνικών συστημάτων, συσκευών	14	864.333	610.132	71%	1.461.223	875.368	60%	804.158	278.860	31%	226	119	53%
331	Κατασκευή επεξεργαστικών εξοπλισμού και αρθροποιήσεων	18	1.712.448	1.187.692	69%	2.847.855	1.998.913	70%	2.886.238	2.050.155	71%	308	196	64%
332	Κατασκευή οργάνων και συσκευών μετρήσης, επεξεργασίας	9	3.069.481	2.768.603	90%	6.808.056	6.335.591	93%	5.938.455	5.821.825	98%	527	411	78%
334	Κατασκευή οργάνων οργάνων και φωτογραφικών εξοπλισμών	9	903.755	781.235	86%	1.899.927	1.598.855	84%	1.756.377	1.462.437	83%	180	126	70%
341	Κατασκευή αυτοκινήτων οχημάτων	12	12.431.129	11.848.226	96%	50.892.102	45.503.078	90%	44.157.131	38.505.765	87%	1.711	1.374	80%
342	Κατασκευή οχημάτων για αυτοκίνητα οχήματα κατασκευής	19	2.068.018	1.280.005	62%	4.805.345	2.982.122	62%	4.564.564	2.846.777	62%	375	168	45%
343	Κατασκευή μηχανών και εξαρτημάτων για αυτοκίνητα οχήματα	16	1.578.596	863.948	55%	2.856.678	1.334.057	47%	2.778.771	1.303.431	47%	258	107	42%
351	Κατασκευή και συναρμολόγηση πλοίων κάθε είδους	92	47.183.320	31.436.478	67%	65.796.795	41.804.480	64%	20.733.914	16.367.147	79%	8.844	5.842	66%
352	Κατασκευή σκάφους οχημάτων και τροχονομικών μηχανών κ	12	11.247.300	8.101.793	72%	14.827.944	10.831.900	73%	10.831.900	7.905.859	73%	2.373	1.701	72%
353	Κατασκευή παρασκευών και διασκευών οχημάτων	5	31.810.234	31.822.329	100%	42.691.673	42.691.673	100%	7.005.859	7.005.859	100%	4.892	4.872	100%
354	Κατασκευή μετασχηματιστών και μετασχηματιστών και λοιπού εξοπλισμού μετασχηματιστών				100%	0	0	100%	0	0	100%	0	0	100%
361	Κατασκευή επίπλων	318	30.967.437	7.264.367	24%	83.920.182	12.294.895	15%	58.212.048	11.386.561	20%	6.822	360	5%
362	Κατασκευή κατασκευών και συσκευών ειδών	31	3.636.132	1.885.895	52%	8.622.610	3.640.543	42%	7.522.901	3.332.146	44%	791	91	12%
364	Κατασκευή ολλανδικών ειδών	10	688.878	502.950	73%	1.419.064	908.329	64%	1.309.880	829.996	63%	164	92	56%
368	Κατασκευή τεχνικών ειδών ειδών	21	3.087.519	2.026.580	66%	4.845.611	2.887.888	60%	5.103.115	3.186.548	62%	379	253	67%
369	Άλλες διακοσμητικές κατασκευές μ.α.ε.	32	3.127.775	1.888.021	60%	6.219.470	3.103.734	50%	6.094.252	3.025.912	50%	705	109	15%
371	Ανακύκλωση μεταλλικών απορριμμάτων και υπολειμμάτων	13	1.371.803	857.494	63%	4.328.421	2.381.253	55%	3.938.541	2.038.160	52%	193		0%

Σύνολο των παρατεταμένων κλάδων (*) 6.118 2.006.111.824 1.006.108.827 6.210.819.297 2.691.811.368 4.630.364.825 2.306.290.980 274.581 84.540

(*) Όσα κλάδοι έχουν αριθμό 1 παραμένουν στην ΕΣΥΕ. Πρόκειται για κλάδους με μικρή (αυτήν ή μονομερή) απασχόληση

Πηγή: ΕΣΥΕ, Επεξεργασμένα στοιχεία Μπρούνο Επεξεργασμένων και Ετήσιος Βαθμολογίας Έργων το 1993

Πίνακας 1.5Β : Βαθμός συγκέντρωσης (CR) των 4 μεγαλύτερων επιχειρήσεων στη Μεγάλη Βιομηχανία, σε τριψήφιο κωδικό, με βάση την Προστιθέμενη Αξία Παραγωγής, το έτος 1995. (σε χιλ. δολ.)

ΚΩΔ. ΚΑΔ	ΕΙΔΟΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ	ΕΠΙΧ. ΚΑΔΑΣ	ΠΡΟΣΘ. ΑΞΙΑ ΚΑΔΑΣ	ΠΡΟΣΘ. ΑΞΙΑ ΜΕΓ.	ΒΑΘ. Γ. CR4	ΑΚΑΘ. ΑΞΙΑ ΠΑΡ. ΚΑΔΑΣ	ΑΚΑΘ. ΑΞΙΑ ΠΑΡ. ΜΕΓ.	ΒΑΘ. Σ. CR4	ΠΟΛΥΣΕΙΣ ΚΑΔΟΥ	ΠΟΛΥΣΕΙΣ 4 ΜΕΓΑΛ.	ΒΑΘ. Σ. ΑΠΛΑΣ. CR4	ΑΠΛΑΣ. ΚΑΔΟΥ 4 ΜΕΓ.	ΒΑΘ. Σ. CR4	
151	Παράγνλη, επεξεργασία και συντήρηση κράσις και προϊόν	101	34.863.588	12.518.531	38,9%	111.963.652	81.735.460	29,2%	98.798.050	31.150.142	28,8%	4.525	788	17,4%
152	Επεξεργασία και συντήρηση βιομηχανικών μηχανημάτων και τριψήφιοι και συντήρηση φορτηγών και λεωφορείων (*)	24	4.653.072	2.935.843	60,8%	16.622.854	8.138.507	48,9%	15.563.022	7.139.557	45,9%	1.003	419	41,4%
153	Επεξεργασία και συντήρηση οχημάτων και λεωφορείων (*)	0	0	0	100%	0	0	100%	0	0	100%	0	0	100%
154	Παράγνλη μηχανών και εξοπλισμών και λοιπών	89	36.301.642	26.761.490	73,7%	116.416.713	78.469.525	67,4%	108.604.296	75.059.029	69,1%	2.081	770	37,4%
155	Παράγνλη μηχανημάτων και εξοπλισμών	89	36.301.642	61.517.503	82,1%	277.437.054	146.083.117	62,7%	264.507.217	142.427.353	53,8%	7.153	2.084	43,1%
156	Παράγνλη προϊόντων ελαστικών, πλαστικών, γυαλίων και	82	30.249.700	12.338.365	40,8%	127.804.607	49.403.474	38,7%	126.938.162	49.296.716	38,8%	2.284	528	23,1%
157	Παράγνλη παρασκευασμένων ζωοτροφών	47	12.305.225	4.544.147	38,9%	66.283.794	22.440.718	33,9%	56.181.490	18.191.999	32,3%	1.291	409	31,7%
158	Παράγνλη άλλων ειδών διατροφής	338	143.818.142	28.318.067	19,7%	316.186.724	64.238.235	20,3%	319.782.805	81.036.598	25,1%	15.703	2.400	15,3%
159	Γλυκίσματα	154	153.248.767	73.265.885	47,8%	349.108.029	136.286.575	39,0%	333.171.833	136.000.596	40,8%	8.649	2.023	23,4%
160	Παράγνλη προϊόντων καπνού	14	47.660.619	45.748.838	96,0%	103.316.976	100.483.494	97,3%	100.588.311	98.554.185	98,0%	2.928	2.486	85,0%
171	Παρασκευασία και μεταποίηση υπηρεσιών υγιεινών	78	68.026.639	23.309.735	34,3%	167.116.307	56.338.048	33,7%	156.110.694	50.771.544	32,5%	631	361	57,3%
172	Υγιεινότητα	59	19.151.055	10.422.131	54,4%	53.576.389	25.801.785	48,2%	49.304.893	22.561.058	45,8%	2.462	1.257	51,1%
173	Ανέγερση υπηρεσιών υγιεινότητας	57	20.251.101	6.299.472	31,0%	37.918.908	11.044.465	29,1%	1.757.107	10.403.341	18,0%	2.561	517	20,2%
174	Κατασκευή εστιασμένων εγκαταστάσεων υπηρεσιών υγιεινότητας	57	13.089.671	8.294.798	63,4%	34.951.511	14.186.092	40,6%	31.034.720	12.862.247	40,9%	1.933	657	34,0%
175	Κατασκευή άλλων εγκαταστάσεων υπηρεσιών υγιεινότητας	87	11.488.067	4.867.865	42,4%	25.513.822	8.099.391	31,7%	23.819.877	8.088.821	33,9%	1.939	582	29,4%
176	Κατασκευή ηλεκτρικών μηχανημάτων και υαλοπινιών πλυσίματος	28	8.802.440	4.482.298	50,9%	20.524.980	13.573.021	66,1%	20.522.295	12.802.828	62,3%	973	437	45,8%
177	Κατασκευή ηλεκτρικών ειδών και υαλοπινιών πλυσίματος	134	28.621.728	8.697.123	30,4%	66.596.069	14.867.529	22,6%	58.818.777	11.656.185	19,5%	4.810	797	16,6%
181	Κατασκευή δομημένων ενδυμάτων	10	402.237	340.577	73,7%	1.276.431	988.517	77,3%	1.173.576	890.740	75,9%	126	84	66,7%
182	Κατασκευή άλλων ενδυμάτων και συναρμωγών εξοπλισμού	748	13.515.686	14.510.317	10,7%	312.895.647	20.036.980	6,4%	259.300.457	22.344.341	9,9%	28.765	2.209	7,7%
183	Κατασκευές και βελτίωση υαλοπινιών κατασκευής υαλοπινιών ειδών	3	3.045.756	1.275.386	41,9%	11.533.322	4.401.591	38,2%	9.378.215	3.507.898	37,4%	748	292	39,0%
184	Κατασκευές και βελτίωση υαλοπινιών κατασκευής υαλοπινιών ειδών	2	5.681.843	4.011.278	70,6%	18.802.079	13.159.444	70,0%	16.586.499	11.541.909	69,6%	631	361	57,3%
192	Κατασκευή άλλων υαλοπινιών (αποσκευών, τσαντών, παπουτσιών)	25	1.592.944	786.163	50,0%	3.229.183	1.420.118	44,0%	3.173.290	1.472.923	46,4%	300	102	34,0%
201	Κατασκευή υαλοπινιών και εξοπλισμών του ύψους	181	25.645.468	5.551.618	21,6%	56.525.611	11.246.353	19,7%	57.221.465	10.403.341	18,2%	2.716	699	25,7%
202	Κατασκευή υαλοπινιών κατασκευής υαλοπινιών ειδών	4	4.120.763	2.322.180	56,4%	12.458.014	7.216.021	58,0%	8.967.062	4.157.304	46,4%	799	263	32,9%
203	Κατασκευή υαλοπινιών κατασκευής υαλοπινιών ειδών	20	22.558.629	17.707.540	78,9%	61.188.055	47.308.704	77,3%	57.515.368	44.075.518	76,8%	2.403	1.701	70,8%
204	Κατασκευή υαλοπινιών κατασκευής υαλοπινιών ειδών	53	5.981.714	3.044.451	50,9%	14.884.251	5.899.304	39,6%	12.998.788	5.142.915	38,8%	927	324	35,0%
205	Κατασκευή υαλοπινιών κατασκευής υαλοπινιών ειδών	25	2.045.914	888.041	43,4%	8.004.673	2.341.054	29,0%	5.793.829	2.196.776	38,0%	410	132	32,2%
206	Κατασκευή υαλοπινιών κατασκευής υαλοπινιών ειδών	31	4.486.085	440.058	9,8%	3.823.458	1.103.104	28,8%	3.526.471	1.060.297	30,1%	380	84	22,1%
211	Κατασκευή υαλοπινιών κατασκευής υαλοπινιών ειδών	24	19.550.322	12.101.202	61,9%	69.270.811	46.135.749	66,6%	68.293.441	31.725.989	46,3%	7.455	1.503	20,0%
212	Κατασκευή υαλοπινιών κατασκευής υαλοπινιών ειδών	115	57.645.377	21.189.065	36,8%	148.773.987	47.638.119	32,0%	148.858.402	46.936.214	31,6%	5.604	1.092	19,5%
221	Ελκυστήρες	111	63.887.106	27.285.818	42,7%	98.115.522	52.220.368	53,2%	59.187.017	32.520.227	54,6%	6.956	2.092	30,1%
222	Επισκευές και συντήρηση οχημάτων διασποράς	125	27.428.206	6.928.798	25,3%	54.339.373	12.407.161	22,9%	46.557.344	11.027.890	23,8%	3.366	681	19,9%
232	Κατασκευή και συντήρηση οχημάτων διασποράς	17	89.844.464	88.027.500	98,0%	620.132.493	611.395.367	98,6%	510.278.846	501.750.393	98,3%	4.117	3.507	85,2%
241	Παράγνλη βιομηχανικών μηχανημάτων	85	56.559.248	33.838.320	60,0%	165.886.195	100.686.368	60,7%	159.578.186	98.583.014	61,8%	4.352	2.305	53,0%
242	Παράγνλη παρασκευασμένων υαλοπινιών	21	7.875.114	8.005.309	75,3%	22.376.487	16.807.240	75,1%	21.246.478	15.973.896	75,2%	859	381	44,4%
243	Παράγνλη υαλοπινιών, βιομηχανικών και παρασκευασμένων υαλοπινιών	44	17.747.360	11.307.913	63,7%	47.712.131	27.133.092	56,8%	47.145.523	27.911.708	59,2%	1.733	867	50,0%
244	Παράγνλη παρασκευασμένων υαλοπινιών, μηχανημάτων και υαλοπινιών	90	80.833.858	18.840.547	23,3%	148.281.697	41.503.098	28,0%	134.505.523	33.587.408	28,3%	5.677	315	5,6%
245	Παράγνλη υαλοπινιών και παρασκευασμένων υαλοπινιών	70	75.279.864	38.448.117	51,0%	143.001.714	70.215.297	49,1%	139.085.241	68.615.172	49,0%	4.801	854	17,8%
246	Παράγνλη άλλων υαλοπινιών	29	8.844.292	3.187.527	36,0%	21.318.928	8.287.408	39,0%	21.016.431	8.328.588	39,1%	869	239	27,6%
247	Παράγνλη υαλοπινιών και παρασκευασμένων υαλοπινιών	5	7.745.383	7.713.388	100,0%	18.440.811	18.377.242	99,8%	17.211.524	17.146.629	99,6%	940	625	66,5%
251	Κατασκευή υαλοπινιών από πλαστικά (αποσκευές)	25	11.447.214	10.026.526	87,6%	26.407.889	24.999.182	94,7%	28.112.958	24.736.470	88,0%	1.031	696	67,5%
252	Κατασκευή υαλοπινιών από πλαστικά (αποσκευές)	243	73.445.551	11.713.841	16,0%	196.202.116	20.348.173	10,5%	184.610.462	26.285.275	14,3%	8.502	709	8,3%
261	Κατασκευή υαλοπινιών από πλαστικά (*)	0	0	0	100%	0	0	100%	0	0	100%	0	0	100%
262	Κατασκευή υαλοπινιών από πλαστικά (*)	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
263	Κατασκευή υαλοπινιών από πλαστικά (*)	4	4.236.802	4.236.802	100%	7.402.308	7.402.308	100%	7.124.544	7.124.544	100%	450	450	100%
264	Κατασκευή υαλοπινιών από πλαστικά (*)	55	7.540.141	3.123.836	41,6%	17.388.124	5.577.520	32,1%	17.518.577	5.435.451	31,0%	1.487	394	26,6%
265	Κατασκευή υαλοπινιών από πλαστικά (*)	38	70.102.801	51.896.737	74,1%	157.065.544	109.861.892	69,9%	159.864.029	115.435.825	72,3%	4.771	2.365	49,6%
266	Κατασκευή υαλοπινιών από πλαστικά (*)	240	31.828.948	4.851.489	14,7%	102.460.840	11.710.728	11,4%	108.510.721	11.626.766	10,9%	8.444	411	4,9%
267	Κατασκευή υαλοπινιών από πλαστικά (*)	15	15.406.824	4.827.989	31,3%	37.477.785	8.862.949	23,8%	31.152.523	8.420.346	27,1%	2.080	625	30,0%
268	Κατασκευή υαλοπινιών από πλαστικά (*)	11	3.348.899	2.714.338	81,0%	8.670.058	7.029.843	81,0%	8.132.470	6.818.107	83,9%	323	231	71,5%
271	Κατασκευή υαλοπινιών από πλαστικά (*)	12	35.444.342	32.203.212	91,2%	190.802.462	166.395.982	87,2%	168.934.698	156.698.433	92,7%	2.594	2.080	80,6%
272	Κατασκευή υαλοπινιών από πλαστικά (*)	35	10.887.263	5.596.423	51,4%	40.046.334	21.533.273	53,8%	37.712.237	20.144.303	53,4%	1.047	436	41,6%
273	Άλλες παρασκευασμένες υαλοπινιών από πλαστικά (*)	22	21.752.918	18.485.405	85,0%	68.707.464	56.968.295	82,9%	65.998.472	54.548.978	82,7%	1.625	1.408	77,2%
274	Κατασκευή υαλοπινιών από πλαστικά (*)	80	50.588.234	20.570.158	40,7%	317.500.404	236.864.479	74,6%	281.928.422	221.799.540	78,0%	4.904	2.437	49,8%
275	Κατασκευή υαλοπινιών από πλαστικά (*)	6	1.861.770	1.548.877	83,2%	3.234.604	3.008.839	93,0%	2.378.575	2.155.948	90,6%	259	244	94,3%
281	Κατασκευή υαλοπινιών από πλαστικά (*)	88	18.146.200	8.584.367	47,3%	47.896.244	20.535.372	43,0%	40.233.904	16.999.804	42,3%	2.281	625	27,4%
282	Κατασκευή υαλοπινιών από πλαστικά (*)	46	8.533.470	3.382.372	39,6%	19.398.684	6.945.261	36,0%	15.982.318	4.866.538	30,4%	1.459	450	30,9%
283	Κατασκευή υαλοπινιών από πλαστικά (*)	8	629.809	428.257	68,1%	1.415.740	845.213	60,0%	1.340.783	811.525	60,6%	90	61	67,8%
285	Κατασκευή υαλοπινιών από πλαστικά (*)	32	4.707.765	2.121.011	45,1%	11.191.013	4.434.183	39,6%	5.306.546	1.964.974	36,9%	891	214	24,0%
286	Κατασκευή υαλοπινιών από πλαστικά (*)	42	15.021.878	11.795.052	78,5%	28.800.573	21.291.531	73,9%	23.881.680	16.751.823	69,9%	1.698	912	53,7%
287	Κατασκευή υαλοπινιών από πλαστικά (*)	147	28.522.871	15.247.347	53,6%	104.987.574	41.595.735	39,6%	87.396.340	39.179.594	45,0%	4.472	803	18,0%
291	Κατασκευή υαλοπινιών από πλαστικά (*)	52	8.080.793	4.510.221	55,8%	17.579.919	7.302.586	41,6%	11.201.721	2.997.874	26,8%	1.541	782	50,6%
292	Κατασκευή υαλοπινιών από πλαστικά (*)	87	18.792.057	8.678.063	46,2%	42.232.958	19.368.067	45,8%	37.309.480	17.818.167	47,2%	2.986	960	32,0%
293	Κατασκευή υαλοπινιών από πλαστικά (*)	48	3.341.922	1.250.180	37,4%	9.047.132	2.952.153	32,6%	8.074.137	2.590.655	32,1%	637	95	14,9%
294	Κατασκευή υαλοπινιών από πλαστικά (*)	12	3.474.945	3.041.853	87,6%	8.100.338	5.108.492	63,1%	2.762.928	1.823.763	65,9%	414	321	77,6%
296	Κατασκευή υαλοπινιών από πλαστικά (*)	56	5.252.394	1.530.367	29,1%	11.53								

314	Κατασκευή ηλεκτρικών συσκευασιών, πρωτογενών ή και	8	3.862.057	3.780.311	97,6%	7.495.997	8.993.222	83,3%	6.932.728	8.447.124	93,0%	409	319	78,0%
315	Κατασκευή φυσικών εξοπλισμών και ηλεκτρικών λοιπών (*)	28	4.117.982	2.522.375	61,3%	8.174.154	4.918.801	60,1%	9.009.835	4.802.627	53,3%	580	250	43,1%
316	Κατασκευή λοιπών ηλεκτρικών εξοπλισμών μ.α.κ.	6	862.236	845.090	98,0%	1.197.462	1.770.505	148,0%	1.621.139	1.596.727	98,5%	140	128	91,4%
321	Κατασκευή ηλεκτρικών μηχανών και λοιπών ηλεκτρικών	11	1.863.922	1.417.115	76,0%	4.048.388	2.848.693	70,3%	3.968.384	2.802.838	70,3%	341	181	53,1%
322	Κατασκευή ηλεκτρικών και ραδιοφωνικών πατημάτων και συσ	6	38.153.798	37.899.688	99,6%	80.732.084	80.453.892	99,7%	58.987.036	59.817.426	101,7%	2.032	1.952	96,1%
323	Κατασκευή ηλεκτρικών και ραδιοφωνικών δικτύων, συσκευ	12	930.087	734.962	79,0%	1.503.685	1.092.359	72,6%	737.132	355.606	48,2%	164	97	59,1%
331	Κατασκευή επεξεργασμένων εξοπλισμών και ορθοπεδικών	17	1.799.595	1.314.893	73,1%	2.850.398	2.073.755	72,8%	2.818.527	2.081.210	73,8%	317	155	48,9%
332	Κατασκευή οργάνων και συσκευών μέτρησης, επεξεργασ	8	4.381.558	4.245.185	96,7%	11.895.837	11.588.409	97,2%	10.947.375	10.947.375	100,0%	621	580	93,4%
334	Κατασκευή οπτικών οργάνων και φωτογραφικών εξοπλισμ	8	1.588.292	1.407.848	88,6%	3.319.448	2.953.024	89,0%	2.831.951	2.513.227	88,7%	336	273	81,3%
341	Κατασκευή αυτοκινήτων οχημάτων	11	10.448.397	9.990.942	95,6%	38.894.127	34.080.488	87,8%	40.501.338	36.247.445	94,4%	1.453	1.317	90,6%
342	Κατασκευή αυτοκινήτων για ανισομερή οχήματα κατασκευ	18	2.027.300	1.514.020	74,7%	5.015.797	3.826.680	76,3%	4.463.985	3.223.994	72,2%	311	185	59,5%
343	Κατασκευή μοσών και εξαρτημάτων για αυτοκίνητα οχήματ	20	2.018.115	1.162.939	57,6%	3.858.780	1.921.973	49,8%	3.648.760	1.808.554	49,6%	378	160	42,3%
351	Ναυπηγική και επεξεργασία πλοίων εκτός ελίκων	101	47.520.891	30.315.079	63,8%	88.418.829	42.108.724	47,6%	18.205.688	15.830.812	87,4%	8.551	5.613	65,6%
352	Κατασκευή αεροδυναμικών και προηχοδυναμικών μηχανών κ	13	13.087.434	8.405.162	64,2%	17.197.911	12.235.851	71,1%	0	κατασκευασ	0,0%	2.214	1.570	70,9%
353	Κατασκευή αεροσκαφών και διαστημικών σκαφών	8	38.530.244	38.494.114	99,9%	40.245.856	48.187.928	119,8%	8.860.241	8.802.313	99,3%	4.595	4.569	99,4%
354	Κατασκευή μοτοσικλετών και μοτοποδημάτων και λοιπών κ	7	642.482	585.280	91,1%	2.585.255	1.719.812	66,5%	2.874.326	1.825.399	63,5%	115	114	99,1%
361	Κατασκευή επιβαλίων	295	32.735.407	8.405.295	25,7%	69.975.215	14.498.080	20,7%	64.787.537	13.291.892	20,5%	5.959	664	11,1%
362	Κατασκευή κομμητήριων και συναφών ειδών	32	5.470.748	3.141.180	57,4%	12.898.766	6.655.340	51,6%	11.228.510	5.722.852	50,9%	804	335	41,7%
364	Κατασκευή οχημάτων ειδών	12	1.013.332	519.750	51,3%	2.237.589	1.085.711	48,5%	2.280.338	1.151.213	50,5%	178	79	44,3%
365	Κατασκευή παρόμοιων ειδών	14	1.067.202	492.869	46,2%	2.250.340	929.081	41,3%	2.254.548	908.144	40,3%	206	85	41,8%
368	Άλλες βιομηχανικές κατασκευές μ.α.κ.	31	4.031.662	2.470.574	61,3%	7.933.407	4.473.502	56,4%	7.717.170	4.397.151	57,0%	714	320	44,9%
371	Αναδιόρθωση και πολυμερών απορριμμάτων και υπολειμμάτων	10	977.197	744.152	76,2%	7.082.900	4.702.974	66,4%	6.634.181	4.446.344	66,9%	127	70	55,1%

Σύνολο των παραγόμενων ειδών (*) 6.581 2.237.069.878 1.169.324.258 6.986.978.838 3.248.393.447 6.416.862.480 2.847.611.296 243.490 84.180

(*) Data κλάδου έχουν αφαιρεθεί επιχορηγήσεις κάτω από 4 δεν διατίθενται στοιχεία από την ΕΛΓΕ. Πρόκειται για κλάδους με υψηλή (αυτήν) βιομηχανική ανάπτυξη

ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ ΜΕΤΑΛΛΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ (ΜΕΤΑΛΛΟΕΚΔΟΣΕΙΣ) 6.814 2.326.434.146 6.370.484.818 6.853.818.206 255.914

Πηγή: ΕΛΓΕ, Επιθεώρηση Στοιχείων Μητρώου Επιχειρήσεων και Ετήσιος Βιομηχανικής Έκθεσης το 1995

Πίνακας 1.5γ : Βαθμός συγκέντρωσης (CR) των 4 μεγαλύτερων επιχειρήσεων στη Μεγάλη Βιομηχανία, σε τριμήριο κωδικό, με βάση την Προστιθέμενη Αξία Παραγωγής, το έτος 1998. (σε χιλ. Ευ.)

ΚΩΔ. ΚΑΔΑ	ΕΙΔΟΣ ΠΑΡΑΓΟΓΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ	ΕΠΙΧ. ΚΑΔΑ	ΠΡΟΣΤ. ΑΞΙΑ ΚΑΔΑ	ΠΡΟΣΤ. ΑΞΙΑ 4 ΜΕΓ.	ΒΑΘ.ΣΥΝ. CR4	ΑΚΑΘ.ΑΞΙΑ ΠΑΡ.ΚΑΔΑ	ΑΚΑΘ.ΑΞΙΑ ΠΑΡ.4 ΜΕΓ.	ΒΑΘ.ΣΥΝ. CR4	ΠΟΣΩΣΤ. ΚΑΔΑ	ΠΟΣΩΣΤ. 4 ΜΕΓ.	ΒΑΘ.ΣΥΝ. ΑΠΛΑΧ. CR4	ΑΠΛΑΧ. ΑΞΙΑ 4 ΜΕΓ.	ΒΑΘ.ΣΥΝ. CR4	
151	Παραγωγή επιβατικών και ανυπόγειων κλάσεων και π	92	44.178.974	19.054.147	41%	142.673.155	39.333.360	28%	136.602.708	36.841.338	28%	4.539	909	20%
152	Επιβλεπτική και συντήρηση βρωμένων οχημάτων και	18	5.771.620	4.184.448	73%	15.690.107	10.031.628	64%	13.825.924	8.828.418	64%	832	544	65%
153	Επιβλεπτική και συντήρηση φορτηγών και λεωφορείων	184	73.960.554	11.288.131	16%	257.895.087	28.399.178	11%	221.225.207	23.620.626	11%	8.341	899	11%
154	Παραγωγή φορτηγών και ζυγών οχημάτων και λεωφ	80	27.540.118	19.883.220	72%	108.425.287	73.886.441	69%	105.579.540	72.713.933	69%	1.792	785	43%
155	Παραγωγή γεωκτηνοτροφικών προϊόντων	90	132.347.465	74.179.720	56%	365.893.365	105.497.552	31%	305.685.336	102.047.678	31%	7.545	3.510	47%
156	Παραγωγή προϊόντων ορυχείων και παραγωγή ομίλ	78	34.601.681	15.341.460	44%	133.149.484	54.488.938	41%	131.339.674	53.563.372	41%	2.066	572	28%
157	Παραγωγή παρασκευασμένων ζωοτροφών	46	14.980.147	5.782.819	39%	72.486.697	26.121.446	36%	60.539.964	19.923.087	31%	1.288	227	18%
158	Παραγωγή άλλων ειδών διατροφής	329	182.941.511	40.638.735	22%	401.782.332	75.297.642	19%	377.632.185	74.527.159	20%	9.146	2.214	14%
159	Ποτιστικά	149	213.071.021	40.731.999	20%	423.207.795	180.838.934	43%	400.598.032	186.037.468	46%	9.447	1.824	20%
160	Παραγωγή προϊόντων καπνού	11	53.438.171	52.697.937	99%	115.794.873	113.912.854	99%	114.823.323	113.312.676	99%	2.623	320	88%
172	Υφαντουργία	50	15.618.378	7.828.324	44%	160.941.382	62.740.646	39%	150.704.428	57.825.944	38%	7.256	2.653	37%
173	Φυλάκτες υφαντικών υφών	50	26.747.685	8.265.081	31%	48.538.624	14.807.065	31%	43.023.037	1.627.577	54%	2.345	487	21%
174	Κατασκευή ύφανσης καταπονητογενικών ειδών, και	56	10.842.250	6.098.811	56%	47.422.868	25.713.491	54%	43.276.358	23.131.382	54%	2.316	997	40%
175	Κατασκευή άλλων υφαντογενικών προϊόντων ειδών	62	12.457.037	5.453.861	36%	33.835.202	6.870.924	26%	36.836.584	8.408.860	23%	1.924	450	23%
176	Κατασκευή πλαστικών υφαντικών και υφαντικών τιάλ	31	10.202.750	6.482.084	63%	38.351.038	15.957.408	42%	34.981.170	11.454.970	38%	911	432	47%
177	Κατασκευή πλαστικών ειδών και ειδών άλλης κροσ	110	29.075.588	10.560.443	36%	64.459.043	21.590.024	33%	58.920.479	18.890.312	32%	3.758	942	25%
181	Κατασκευή δερμάτινων ειδών	8	571.351	501.418	88%	1.086.732	811.950	74%	886.965	598.790	67%	84	67	80%
182	Κατασκευή άλλων ειδών ενδυμάτων και συναφών εξοπλισ	622	137.327.332	17.208.815	13%	320.643.545	35.220.728	11%	270.831.432	27.891.759	10%	2.428	2.409	11%
183	Κατασκευή και βιομηχανία υφαντικών υφαντικών υφών	37	5.077.695	2.281.958	46%	20.408.485	8.120.281	40%	15.814.768	7.229.850	47%	740	340	46%
191	Κατασκευή και βιομηχανία υφαντικών υφαντικών υφών	20	4.538.005	3.397.751	75%	15.286.880	11.315.443	74%	13.481.368	9.913.385	73%	429	293	68%
192	Κατασκευή άλλων υφαντικών υφαντικών υφών	19	1.505.322	937.999	62%	2.817.836	1.573.002	56%	2.741.368	1.567.020	57%	214	107	50%
193	Κατασκευή υφαντικών υφαντικών υφαντικών υφών	143	21.821.040	5.511.511	25%	48.665.415	11.014.546	22%	44.047.196	10.809.765	22%	3.304	644	19%
201	Πρόσβαση, υφαντική και υφαντική υφαντικών υφών	28	4.242.088	2.562.498	60%	11.695.063	6.375.398	54%	9.338.150	4.724.997	51%	580	373	40%
202	Κατασκευή υφαντικών υφαντικών υφαντικών υφών	21	21.007.244	18.544.404	89%	64.574.378	50.117.068	77%	58.917.098	44.722.684	76%	2.453	1.396	57%
203	Κατασκευή υφαντικών υφαντικών υφαντικών υφών	53	8.522.086	4.843.875	57%	18.372.830	9.081.842	47%	18.378.538	8.683.623	47%	1.017	351	35%
204	Κατασκευή άλλων υφαντικών υφαντικών υφών	22	2.084.837	1.318.486	64%	5.321.180	2.548.752	48%	4.511.916	1.841.581	41%	310	112	36%
205	Κατασκευή άλλων υφαντικών υφαντικών υφών	23	1.533.719	583.670	38%	3.182.122	993.748	31%	2.952.507	862.416	29%	305	108	35%
211	Κατασκευή υφαντικών υφαντικών υφαντικών υφών	37	17.758.768	8.419.187	47%	51.488.386	23.809.219	46%	35.672.396	14.643.316	41%	2.038	714	35%
215	Κατασκευή άλλων υφαντικών υφαντικών υφών	113	88.180.940	25.882.520	29%	154.887.451	47.587.874	31%	149.764.048	46.581.607	31%	5.345	1.178	22%
221	Εξοπλισμός	110	85.084.646	38.343.582	46%	154.564.783	71.114.800	46%	148.062.018	43.013.747	44%	7.524	2.401	32%
222	Εξοπλισμός και συναφών δραστηριοτήτων	122	35.585.973	9.248.308	26%	85.510.843	15.808.180	18%	80.034.547	15.308.180	19%	3.517	703	20%
232	Παραγωγή προϊόντων βιομηχανίας τεχνολογίας	15	18.917.393	162.254.378	97%	717.378.444	706.501.047	98%	685.400.898	674.538.389	98%	3.530	3.046	86%
241	Παραγωγή βασικών χημικών προϊόντων	69	67.323.423	38.011.494	56%	173.007.875	105.964.308	61%	164.533.808	106.344.719	65%	3.712	1.645	44%
242	Παραγωγή παρασκευασμένων και άλλων οργανικών υ	13	8.532.191	6.723.478	79%	21.576.181	17.374.572	81%	19.974.080	16.081.317	80%	745	361	48%
243	Παραγωγή παρασκευασμένων, βιομηχανικών και παρασκευασ	4	22.204.522	13.368.371	60%	54.855.871	31.168.703	57%	53.716.873	30.521.433	57%	1.750	617	47%
244	Παραγωγή παρασκευασμένων προϊόντων, χημικών προϊόν	86	68.576.348	20.808.134	31%	183.085.521	68.087.098	38%	161.811.547	56.428.863	35%	5.654	725	13%
245	Παραγωγή οργανικών και ανorganικών, προϊόντων	63	96.807.078	50.890.288	53%	170.204.558	84.522.031	50%	165.062.172	81.462.305	49%	4.532	1.207	27%
246	Παραγωγή άλλων χημικών προϊόντων	5	6.885.474	4.168.202	60%	18.588.258	7.263.289	39%	16.268.842	7.065.882	39%	695	209	30%
247	Παραγωγή τεχνικών και ανorganικών ειδών	5	8.864.735	8.868.785	100%	16.808.835	16.808.835	100%	14.482.348	14.482.348	100%	777	775	100%
251	Κατασκευή πλαστικών από πλαστικά (κατασκευές)	21	8.534.779	6.887.489	81%	19.986.808	16.328.291	82%	15.758.145	16.181.578	92%	827	378	46%
252	Κατασκευή πλαστικών προϊόντων	225	91.877.826	18.134.142	21%	223.187.042	46.471.814	21%	206.503.867	41.001.818	20%	8.622	1.072	12%
261	Κατασκευή υφαντικών και προϊόντων από γυαλί	10	11.122.415	9.328.377	84%	18.781.761	14.881.752	80%	18.223.632	14.684.854	80%	906	831	92%
262	Κατασκευή υφαντικών υφαντικών υφαντικών υφών	25	15.894.826	10.225.732	65%	25.582.044	16.045.141	63%	23.783.538	15.236.287	64%	1.568	832	53%
263	Κατασκευή υφαντικών υφαντικών υφαντικών υφών	4	5.087.787	5.087.787	100%	8.834.056	8.834.056	100%	8.491.181	8.491.181	100%	433	433	100%
264	Κατασκευή υφαντικών υφαντικών υφαντικών υφών	47	14.515.480	8.113.182	42%	27.529.898	9.496.811	34%	26.375.012	8.802.120	33%	1.354	417	31%
265	Κατασκευή υφαντικών υφαντικών υφαντικών υφών	38	138.669.200	96.148.212	71%	233.891.373	182.206.107	78%	223.024.671	158.857.983	71%	4.257	2.123	60%
266	Κατασκευή προϊόντων από αναμεικτά, πλαστικά και γυ	243	49.106.711	6.725.357	14%	155.192.637	15.273.816	10%	154.281.707	15.141.685	10%	5.026	427	8%
267	Κατασκευή υφαντικών υφαντικών υφαντικών υφών	98	18.140.334	6.274.322	35%	39.525.822	11.759.524	30%	35.168.499	10.330.747	29%	2.252	518	23%
268	Παραγωγή άλλων προϊόντων από μη μεταλλικά ορυκ	8	5.448.101	4.848.732	89%	13.418.331	11.768.121	88%	12.248.275	11.625.308	88%	366	263	72%
269	Παραγωγή βασικών υφαντικών υφαντικών υφών	14	35.383.024	32.773.428	93%	171.159.398	136.833.308	80%	155.260.582	134.551.658	87%	2.042	1.306	64%
272	Κατασκευή υφαντικών υφαντικών υφαντικών υφών	37	18.472.508	12.098.818	66%	66.832.480	43.514.558	65%	63.451.771	40.100.386	63%	1.159	494	43%
273	Άλλες χημικές υφαντικές υφαντικές υφαντικές υφών	46	11.896.025	12.819.513	84%	86.763.840	38.217.708	44%	81.230.620	31.750.721	39%	1.784	766	43%
274	Παραγωγή βασικών υφαντικών υφαντικών υφών	10	4.258.880	3.783.291	89%	369.074.429	288.076.841	78%	338.508.108	256.128.828	76%	5.913	2.565	61%
275	Χημικά προϊόντα	6	2.564.067	2.434.273	95%	4.728.471	4.408.263	94%	4.348.417	3.987.486	92%	263	247	94%
281	Κατασκευή βασικών υφαντικών υφαντικών υφών	95	26.275.359	12.758.626	44%	81.886.453	38.448.793	46%	89.400.540	32.894.157	47%	2.828	789	27%
282	Κατασκευή υφαντικών υφαντικών υφαντικών υφών	5	8.381.578	5.678.261	68%	23.683.370	10.036.069	42%	22.814.037	7.075.782	31%	1.521	510	34%
283	Κατασκευή υφαντικών υφαντικών υφαντικών υφών	46	10.352.272	482.984	5%	2.053.478	1.184.125	58%	1.871.294	1.057.953	57%	111	70	63%
285	Κατασκευή και επεξεργασία υφαντικών υφαντικών υφών	30	5.889.321	2.632.643	45%	11.111.973	5.937.853	53%	4.872.029	3.322.364	71%	714	240	34%
286	Κατασκευή υφαντικών υφαντικών υφαντικών υφών	36	16.515.307	12.703.482	77%	32.504.650	24.518.222	76%	27.532.180	19.816.881	72%	1.811	983	61%
287	Κατασκευή υφαντικών υφαντικών υφαντικών υφών	136	48.706.028	19.277.818	39%	121.063.283	47.188.391	39%	111.889.871	44.448.682	40%	4.314	732	17%
291	Κατασκευή υφαντικών υφαντικών υφαντικών υφών	29	14.488.722	5.469.800	38%	18.758.008	8.989.726	48%	12.096.578	4.322.878	36%	1.474	777	53%
292	Κατασκευή υφαντικών υφαντικών υφαντικών υφών	67	26.308.904	13.598.110	52%	53.806.348	26.591.872	49%	48.165.201	25.133.872	52%	2.739	832	30%
293	Κατασκευή υφαντικών υφαντικών υφαντικών υφών	46	4.433.655	1.365.960	31%	11.102.509	2.876.398	26%	9.917.115	2.487.879	25%	859	154	20%
294	Κατασκευή υφαντικών υφαντικών υφαντικών υφών	10	4.258.880	3.783.291	89%	7.097.961	6.034.917	85%	7.381.621	2.727.429	72%	411	332	81%
295	Κατασκευή υφαντικών υφαντικών υφαντικών υφών	13	7.889.205	2.587.392	33%	14.955.467	5.208.598	35%	13.099.683	4.788.016	37%	932	186	20%
296	Κατασκευή υφαντικών υφαντικών υφαντικών υφών	13	17.430.398	16.264.421	93%	41.850.031	35.855.012	86%	35.269.828	22.538.743	89%	3.052	2.333	76%
297	Κατασκευή υφαντικών υφαντικών υφαντικών υφών	51	27.793.525	20.415.068	73%	60.433.127	43.225.374	72%	57.890.688	42.407.255	74%	2.381	1.311	56%
300	Κατασκευή υφαντικών υφαντικών υφαντικών υφών	3	1.451.228	1.451.228	100%	2.192.366	2.192.366	100%	454.731	454.731	100%	108	108	100%
311	Κατασκευή υφαντικών υφαντικών υφαντικών υφών	16	11.341.15											

315	Κατασκευή φυσηκτικού εξοπλισμού και ηλεκτρικών καλωδίων	27	5.386.517	3.455.082	64%	12.502.522	7.161.986	67%	12.334.993	7.071.043	67%	864	308	47%
318	Κατασκευή λοιπού ηλεκτρικού εξοπλισμού μ.α.κ.	8	1.468.179	1.356.148	92%	3.069.040	2.843.828	93%	2.904.161	2.701.337	93%	146	130	89%
321	Κατασκευή ηλεκτρονικών συσκευών και λοιπών ηλεκτρικών	7	2.358.418	2.085.762	89%	3.765.270	3.238.983	86%	3.550.552	3.061.272	86%	311	295	95%
322	Κατασκευή ηλεκτρικών και ραδιοφωνικών συσκευών κ	7	62.711.735	62.345.388	99%	126.192.600	124.607.755	99%	93.469.157	92.015.103	98%	2.216	2.101	95%
323	Κατασκευή ηλεκτρικών και ραδιοφωνικών συσκευών κ	13	921.794.009	732.956	8%	1.689.203	1.214.646	73%	959.001	526.578	53%	139	76	55%
331	Κατασκευή απορροφητικών εξοπλισμού και ορθών	17	2.324.584	1.583.002	68%	3.986.836	2.761.587	69%	3.302.070	2.202.331	67%	342	175	51%
332	Κατασκευή οργάνων και μηχανών μετρήσης, επεξεργ	5	5.080.772	5.033.528	99%	13.355.291	13.355.291	100%	12.498.151	12.498.151	100%	665	640	96%
334	Κατασκευή οργάνων οργάνων και φωτογραφικών εξοπ	7	680.985	499.150	73%	1.267.876	828.189	73%	1.254.599	812.179	73%	132	99	75%
341	Κατασκευή αυτοκινήτων οχημάτων	8	7.207.607	7.088.508	98%	33.933.304	33.700.238	99%	28.716.930	28.507.260	99%	1.057	1.013	96%
342	Κατασκευή οχημάτων για αυτοκίνητο οχημάτων κ	15	3.751.430	2.808.313	75%	10.400.898	8.244.009	79%	8.350.877	7.426.703	79%	399	241	60%
343	Κατασκευή μερών και εξαρτημάτων για αυτοκίνητο ο	20	2.592.750	1.479.885	57%	4.882.170	2.380.385	49%	4.885.159	2.367.235	49%	414	177	43%
351	Ναυπηγήσει και επισκευή πλοίων κάθε είδους	79	85.799.467	47.741.413	56%	96.881.278	84.304.476	87%	31.751.201	26.848.112	85%	6.495	3.979	61%
352	Κατασκευή επιβατοφορέων και τροχοφορέων μικρο	13	15.595.810	11.085.727	71%	20.484.630	14.369.913	70%	0	0	0%	2.195	1.534	70%
353	Κατασκευή αεροσκαφών και διαστημικών σκαφών	8	47.254.236	47.153.846	100%	58.394.158	58.138.072	100%	5.389.575	5.143.689	95%	4.090	4.066	99%
354	Κατασκευή μηχανοκίνητων και μηχανοδηγούμενων και κ	5	1.212.361	624.718	52%	3.178.118	2.162.311	68%	3.053.994	2.100.130	69%	148	107	72%
361	Κατασκευή σπιντλιν	278	38.164.682	10.389.587	27%	78.079.170	18.048.739	23%	73.020.842	16.732.015	23%	5.725	876	15%
362	Κατασκευή κινητήρων και συναρμωσών ειδών	29	8.003.971	5.513.838	69%	15.746.292	9.715.267	62%	13.696.874	8.245.989	60%	842	388	46%
364	Κατασκευή αερίων ειδών	12	947.867	643.883	68%	2.078.767	1.168.299	56%	2.099.861	1.171.587	56%	177	81	46%
365	Κατασκευή σπιντλιν ειδών	12	834.734	560.866	67%	1.584.581	943.891	60%	1.685.015	925.697	55%	143	80	56%
368	Άλλες βιομηχανικές κατασκευές μ.α.κ.	28	4.521.854	3.181.106	70%	8.358.424	5.340.172	64%	8.174.578	5.292.320	65%	613	313	51%
371	Ανακύκλωση μεταλλικών απορριμμάτων και υπολειμ	8	855.237	728.228	85%	5.053.475	3.860.246	77%	4.952.391	3.759.163	76%	128	99	77%

Σύνολο των παραπάνω κλάδων (*) 6.344 2.921.891.491 1.868.079.961 7.349.833.736 3.863.253.330 8.885.286.896 3.447.411.408 225.746 82.284

(*) Όσα κλάδοι έχουν αριθμό επιτηρημένων από την ΕΣΥΕ. Γράφονται για κλάδους με υψηλή (αυξημένη μονοπωλιακή) συγκέντρωση

Πηγή: ΕΣΥΕ, Επιθεώρησης εταιρειών Μητρώου Επιχειρήσεων και Ετήσιος Βιομηχανικής Ξενοφάνης το 1998

μεγαλύτερων επιχειρήσεων με βάση την «προστιθέμενη αξία», αποκαλύπτει ότι οι κλάδοι με χαμηλό βαθμό συγκέντρωσης (κάτω από 20%), εμφανίζουν τάση υποχώρησης (δηλ. από 25 κλάδους ή το 5,3% του συνόλου το 1993 μειώθηκαν σε 19 κλάδους ή 3,2% του συνόλου το 1998). Αντίστοιχα οι κλάδοι με μέσο βαθμό συγκέντρωσης (από 21-60%) εμφανίζουν επίσης τάση υποχώρησης (από 45 κλάδους ή 47,9% του συνόλου σε 41 κλάδους ή 43,6% του συνόλου). Αντίθετα οι κλάδοι με υψηλό βαθμό συγκέντρωσης (από 61-100%) εμφανίζουν τάση ενδυνάμωσης της συγκέντρωσης (από 44 κλάδους ή 46,8%, σε 50 κλάδους ή 53,2% του συνόλου).

Πιο ειδικότερα το 1998, από τους 50 κλάδους με υψηλό βαθμό συγκέντρωσης, σε τριψήφιο πάντα επίπεδο ανάλυσης, στους 23 κλάδους το μερίδιο των 4 μεγαλύτερων επιχειρήσεων με βάση την «προστιθέμενη αξία παραγωγής», ήταν μεταξύ 81-100% και στους 27 μεταξύ 61-80%. Αντίθετα στους 41 κλάδους μέσου βαθμού συγκέντρωσης, οι 25 ήταν μεταξύ 41-60% και οι 16 μεταξύ 21-40%, ενώ μόνο σε 3 κλάδους ήταν κάτω από 20%. Αντίστοιχες τάσεις αύξησης του βαθμού συγκέντρωσης παρουσιάζουν στην πενταετία 1993-98 και οι κατανομές των «λόγων συγκέντρωσης», με βάση την «ακαθάριστη αξία παραγωγής», τις «πωλήσεις» και την «απασχόληση». Ωστόσο θα πρέπει να παρατηρήσουμε ότι οι «λόγοι συγκέντρωσης» με βάση τις συγκεκριμένες μεταβλητές, υπολογίστηκαν με αφετηρία την κατανομή των επιχειρήσεων με βάση την «προστιθέμενη αξία» και κατά συνέπεια μόνο έμμεσα δείχνουν το επίπεδο κλαδικής συγκέντρωσης.

Όσον αφορά τους κλάδους με πολύ υψηλό βαθμό συγκέντρωσης το 1998 (πάνω από 81%), αφορούσαν, σύμφωνα με τα στοιχεία του Πίνακα 1.5γ, τους κλάδους παραγωγής «προϊόντων καπνού», «κατασκευής δερμάτων ειδών», «παραγωγής προϊόντων διύλισης πετρελαίου», «παραγωγής συνθετικών ινών», «κατασκευής προϊόντων από ελαστικό», «παραγωγής γυαλιού και προϊόντων γυαλιού», «κατασκευής κεραμικών πλακιδίων», «παραγωγής προϊόντων από μη μεταλλικά ορυκτά», «παραγωγής σιδήρου και χάλυβα», «χύτευσης μετάλλων», «κατασκευής εργαλειομηχανών», «κατασκευής μηχανών γραφείου και Η/Υ», «κατασκευής ηλεκτρικών συσσωρευτών», «κατασκευής ηλεκτρικών λυχνιών», «κατασκευής τηλεοπτικών και ραδιοφωνικών πομπών», «κατασκευής οργάνων και

συσκευών μέτρησης», «κατασκευής οχημάτων», «κατασκευής αεροσκαφών», καθώς και του κλάδου «ανακύκλωσης μεταλλικών απορριμμάτων».

Ο υπολογισμός των «λόγων συγκέντρωσης» των 4 μεγαλύτερων επιχειρήσεων με βάση την «προστιθέμενη αξία» σε 3ψήφιο κλάδο, δίνει οπωσδήποτε πιο καθαρή εικόνα για το επίπεδο συγκέντρωσης. Ωστόσο για μια καλύτερη εικόνα χρειάζεται να υπολογίσουμε τους «λόγους συγκέντρωσης» των 4 μεγαλύτερων επιχειρήσεων στο σύνολο της μεταποίησης. Αυτό βεβαίως θα μπορούσε να γίνει εξ' αρχής αν είχαμε αναλυτικά στοιχεία. Δυστυχώς το «Μητρώο Επιχειρήσεων» της ΕΣΥΕ, παρέχει μόνο στοιχεία για τις πωλήσεις («τζίρος») και τη «μέση ετήσια απασχόληση» (ΜΕΑ). Με βάση αυτά τα στοιχεία προχωρήσαμε στον υπολογισμό των «λόγων συγκέντρωσης» των 4 μεγαλύτερων επιχειρήσεων του συνόλου της μεταποίησης σε 3ψήφιο κλάδο για το έτος 1995. Στη συνέχεια αφού προσδιορίσαμε τις μεγάλες επιχειρήσεις, βρήκαμε από τον Οδηγό Επιχειρήσεων τα βασικά τους μεγέθη, υπολογίσαμε το μερίδιο αγοράς και τη θέση τους στη μεταποίηση

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6 : Κατανομή των "λόγων συγκέντρωσης" των 4 μεγαλύτερων επιχειρήσεων της Μεταποίησης, με βάση τις Πωλήσεις και την Μέση Ετήσια Απασχόληση (ΜΕΑ), σε 3ψήφιο κλάδο για το έτος 1995.

Τάξη Συγκέντρωσης	ΠΩΛΗΣΕΙΣ		ΜΕΑ	
	Αριθ.Κλάδων		Αριθ.Κλάδων	
0-20	13	12,7%	27	26,5%
21-40	21	20,6%	29	28,4%
41-60	30	29,4%	19	18,6%
61-80	13	12,7%	15	14,7%
81-100	25	24,5%	12	11,8%
Σύνολο Κλάδων	102	100,0%	102	100,0%

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων ΕΣΥΕ, Μητρώου Επιχειρήσεων 1995

Συγκεκριμένα από τα στοιχεία του Πίνακα 1.6 και του συνακόλουθου Πίνακα 1.6(α), συνάγεται ότι ο βαθμός συγκέντρωσης το 1995 με βάση τις πωλήσεις («τζίρος») σε 3ψήφιο κλάδο, ήταν σε 13 κλάδους ή στο 12,7% των κλάδων «χαμηλός» (κάτω από 20%), σε 51 κλάδους ή στο 50% των κλάδων «μέσου βαθμού» (από 21-60%) και σε 38 κλάδους ή στο 37,3% των κλάδων

Πίνακες 1.6α : Βαθμός συγκέντρωσης (CR) των 4 μεγαλύτερων επιχειρήσεων στη Μεταποίηση με βάση τις πωλήσεις και την αποσκόληση, το έτος 1995 σε 3ψήφιο κωδικό ανάλυσης
(σε εκατ.δρχ.)

ΚΩΔ. ΚΑΛΣ	ΕΙΔΟΣ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ (σε τριψήφιο κωδικό ανάλυσης)	ΣΥΝ.ΑΡ. ΜΕΤΗ ΕΤ ΕΠΙΧ.ΚΑΛ ΑΠΑΛΣΣ	ΣΥΝΟΛ. 4 ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΕΣ ΤΙΣΡΙΟΣ	ΜΕΑ ΤΙΣΡΙΟΣ	CR4 βάσει CR4 Τίτρου	CR4 ΜΕΑ		
151	Παραγωγή, επεξεργασία και συντήρηση κράσις και τη	340	3.688	112.124	1.018	48.959	41,8%	27,8%
152	Επεξεργασία και συντήρηση βρώσιμων αλευριών και	84	1.211	24.987	499	12.591	80,4%	41,2%
153	Επεξεργασία και συντήρηση φρούτων και λαχανικών	419	8.054	296.217	2.125	149.593	80,0%	24,6%
154	Παρασκευή φυτικών και ζωικών ελαίων και λιπών	1.884	3.792	272.483	902	157.718	87,8%	23,8%
155	Παραγωγή γαλακτοκομικών προϊόντων	972	8.845	318.007	2.993	129.944	44,3%	43,7%
156	Παραγωγή προϊόντων αλευροβόλων - παραγωγή εμύλι	336	2.100	145.185	583	59	18,9%	28,2%
157	Παραγωγή παρασκευασμένων (κρεατικών)	54	778	28.542	401	18.291	87,1%	91,7%
158	Παραγωγή άλλων ειδών διατροφής	9.992	28.618	743.374	4.020	184.824	24,8%	13,9%
159	Ποτοποιία	773	7.289	303.893	2.877	142.953	48,9%	36,7%
160	Παραγωγή προϊόντων καπνού	40	4.321	192.944	2.164	157.568	81,7%	60,1%
171	Προπαρασκευή και χρηματοποίηση υφασμάτων νούν	189	8.247	136.610	1.518	50.077	38,9%	24,3%
172	Υφαντουργία	258	2.516	65.268	846	31.832	48,1%	32,6%
173	Φάρμακα υφασμάτων υλών	247	3.305	50.152	811	15.199	28,9%	24,6%
174	Κατασκευή έτοιμων κλωστοϋφαντουργικών ειδών, εκτό	960	4.414	66.484	1.857	23.978	26,1%	42,1%
175	Κατασκευή άλλων κλωστοϋφαντουργικών ειδών	784	3.357	58.435	713	13.505	22,7%	21,2%
176	Κατασκευή πλαστικών υφασμάτων και υφασμάτων πλέξ	124	1.509	38.918	384	16.935	42,4%	28,1%
177	Κατασκευή πλαστικών ειδών και ειδών πλέξης ερμού	713	8.769	102.145	897	16.925	16,0%	13,2%
181	Κατασκευή δερματινών ενδυμάτων	312	604	11.706	51	5.528	47,2%	2,4%
182	Κατασκευή άλλων ενδυμάτων και συνόψεων εξοπλισμού	12.143	47.884	802.719	1.989	35.360	8,9%	8,9%
183	Κατασκευή και βαφή γυναικείων κατασκευών γυναικών	1.985	2.148	33.520	172	5.258	16,7%	16,7%
191	Κατασκευή και βαφή δερμάτιν	273	1.119	35.530	354	12.875	36,2%	31,6%
192	Κατασκευή ειδών ταξιδιού (αποσκευών), ισανιών παρ	271	886	10.785	79	1.465	13,0%	8,7%
193	Κατασκευή υποδημάτων	1.987	7.518	133.120	732	33.299	26,0%	9,7%
201	Πρόσθετα, μάσκα και εμπορεύματα του ξύλου	395	2.619	64.170	1.668	43.808	68,0%	63,7%
202	Κατασκευή φύλλων κατακόρυφου και ιεραχίτης ξυλός	49	534	15.661	405	13.029	83,2%	75,6%
203	Κατασκευή ξυλουργικών προϊόντων για την οικοδομή	6.372	5.156	66.613	236	6.198	7,9%	20,7%
204	Κατασκευή ειδών συσκευασίας από ξύλο	202	398	5.593	82	1.307	23,2%	28,4%
205	Κατασκευή άλλων προϊόντων από ξύλο κατασκευών ού	806	1.612	26.300	586	14.519	68,6%	84,0%
211	Κατασκευή χαρτοποικίλων, χαρτί και χαρτίονα	239	3.627	78.297	3.048	83.237	80,8%	84,0%
212	Κατασκευή ειδών από χαρτί και χαρτίονα	583	8.028	195.031	1.227	86.471	34,1%	18,8%
221	Εκδόσεις	1.029	10.569	227.510	2.282	88.949	29,2%	21,2%
222	Εκτυπώσεις και συναρτάς δραστηριότητες	3.929	9.442	155.398	345	9.682	8,2%	3,7%
223	Αναπαραγωγή προεγγεγραμμένων μέσων εγγραφής ή	25	208	7.304	142	6.198	84,8%	88,3%
231	Παραγωγή προϊόντων οπτανθροποίησης (κυκλοποίηση	168	100	2.341	4	508	21,9%	4,0%
232	Παραγωγή προϊόντων διύλισης πετρελαίου	47	4.498	845.478	3.053	760.944	90,0%	87,9%
241	Παραγωγή βιοτικών χημικών προϊόντων	138	4.572	165.332	1.421	84.144	80,8%	31,1%
242	Παραγωγή παρασκευασμένων και άλλων αγροχημικών π	18	587	33.783	444	20.878	87,1%	78,3%
243	Παραγωγή χημικών, βιοτικών και παραρμένων επιχη	342	3.075	89.712	1.122	33.391	37,2%	28,6%
244	Παραγωγή φαρμακευτικών προϊόντων, χημικών προϊόν	90	6.781	293.383	1.086	103.465	38,3%	16,1%
245	Παραγωγή αστοματιών και απορρυπαντικών, προϊόν	365	6.705	281.805	1.210	129.226	46,5%	18,6%
246	Παραγωγή άλλων χημικών προϊόντων	132	1.158	48.122	420	19.468	41,4%	38,3%
247	Παραγωγή ιεραχίτων και συνθετικών κούν	5	254	26.605	1.252	26.584	89,9%	89,9%
251	Κατασκευή προϊόντων από ελαστικό (καουτσούκ)	164	1.284	40.610	608	27.700	88,2%	47,7%
252	Κατασκευή πλαστικών προϊόντων	742	9.268	237.518	1.069	45.620	19,2%	21,8%
261	Κατασκευή γυαλίου και προϊόντων από γυαλί	210	1.394	28.492	596	14.290	80,2%	42,8%
262	Κατασκευή μη δομημένων, μη τυμλμένων κεραμικών ειδώ	460	2.792	53.296	842	25.137	47,2%	23,0%
263	Κατασκευή κεραμικών πλαστικών και κυβοβόλων	32	666	11.022	503	9.127	82,8%	78,8%
264	Κατασκευή τοιβών, πλαστικών και λοιπών δομημένων π	277	1.705	28.147	568	12.914	49,4%	34,4%
265	Παραγωγή ιασημικών, σφόνδης και γύψου	214	3.828	138.390	2.133	100.821	72,9%	66,7%
266	Κατασκευή προϊόντων από σκυρόδεμα: ταιμμένα και γυ	868	8.082	180.606	454	42.615	23,6%	7,6%

267	Καπνός και κατεργασία άλλων	1.229	2.977	42.509	334	6.848	16,1%	11,2%
268	Παραγωγή άλλων προϊόντων από μη μεταλλικά ορυκτά	47	400	7.801	210	4.094	83,2%	82,8%
271	Παραγωγή βασικών προϊόντων και χυλίσια και σπινθηρο	54	2.412	171.136	1.051	129.993	78,8%	68,4%
272	Κατασκευή σιμάντων	78	808	33.384	310	16.186	48,4%	34,8%
273	Άλλες πρωτογενείς κατεργασίες του σιδήρου και του χύ	35	770	66.540	695	64.247	88,8%	88,0%
274	Παραγωγή βασικών προϊόντων μετάλλων και άλλων μ	123	4.820	292.948	2.648	227.060	77,8%	67,3%
275	Χύτευση μετάλλων	220	1.083	34.569	401	23.417	67,7%	46,3%
281	Κατασκευή δομημένων μεταλλικών προϊόντων	2.478	6.049	118.798	551	20.408	17,8%	9,1%
282	Κατασκευή μεταλλικών ντεσποχών, δομημένων και δοχ	201	1.802	30.521	675	16.740	84,5%	42,1%
283	Κατασκευή μηχανημάτων, μη εξαρτάται τσας Αλφίτης,	22	143	2.579	99	2.205	88,1%	69,3%
284	Σφινθηροποίηση, κόλληση, σπινθηροποίηση τσίπας και μορ	1.209	1.093	19.084	202	9.184	48,1%	16,0%
285	Κατεργασία και επεξεργασία μετάλλων γενικής μηχανολο	1.478	3.530	98.897	172	7.095	11,8%	4,9%
286	Κατασκευή μηχανημάτων, εργαλείων και σπινθηρο	478	2.956	48.250	1.358	30.252	62,7%	63,0%
287	Κατασκευή άλλων μεταλλικών προϊόντων	1.034	5.273	113.628	1.051	30.103	28,4%	16,8%
291	Κατασκευή μηχανημάτων για την παραγωγή και τη χρ	180	974	16.609	180	6.707	33,7%	16,4%
292	Κατασκευή άλλων μηχανημάτων γενικής χρήσης	592	4.482	87.890	925	21.638	24,6%	20,7%
293	Κατασκευή μηχανημάτων και δομημένων μηχανημάτων	518	1.328	33.108	123	5.864	17,2%	9,3%
294	Κατασκευή εργαλειομηχανών	72	281	5.420	70	3.233	42,8%	24,8%
295	Κατασκευή άλλων μηχανημάτων ειδικής χρήσης	270	1.707	28.450	503	29.235	28,6%	28,6%
296	Κατασκευή σιμάντων και πυρροποιημένων	14	3.431	32.570	3.400	31.914	88,6%	89,1%
297	Κατασκευή σιμάντων σιμάντων μ.σ.κ.	383	3.018	83.951	1.277	54.248	84,4%	42,3%
300	Κατασκευή μηχανών γραφικών και ηλεκτρονικών υπολ	37	304	20.695	148	17.498	84,8%	49,0%
311	Κατασκευή ηλεκτρονικών, ηλεκτρονικών και καλωδών	68	643	21.024	448	16.980	80,8%	68,8%
312	Κατασκευή συσκευών βιομηχανικών, ηλεκτρονικών και καλωδών	69	1.004	21.428	487	15.239	71,1%	64,4%
313	Κατασκευή συσκευών συστημάτων, πρωτογενών η	45	2.211	112.936	1.005	83.138	83,8%	48,8%
315	Κατασκευή φωτιστικών εξοπλισμού και ηλεκτρονικών	39	212	12.031	154	10.785	80,8%	72,8%
318	Κατασκευή λοιπών ηλεκτρονικών εξοπλισμού μ.σ.κ.	638	1.313	28.437	175	6.007	27,8%	13,3%
321	Κατασκευή ηλεκτρονικών συστημάτων, πρωτογενών η	58	1.711	50.078	1.074	36.348	78,8%	62,8%
322	Κατασκευή ηλεκτρονικών συστημάτων και λοιπών ηλεκτρο	40	312	4.563	162	2.977	68,2%	68,3%
323	Κατασκευή ηλεκτρονικών συστημάτων και λοιπών η	20	1.745	51.028	1.634	49.491	88,8%	83,8%
331	Κατασκευή ηλεκτρονικών και ηλεκτρονικών συστημάτων, συ	140	358	6.772	188	3.294	47,8%	61,7%
332	Κατασκευή οργάνων και συσκευών μέτρησης, εκπαίδε	251	984	21.752	357	12.008	68,2%	38,3%
333	Κατασκευή εξοπλισμού ελέγχου των βιομηχανικών μ	64	348	5.652	327	3.740	68,2%	61,1%
334	Κατασκευή σιμάντων οργάνων και φωτιστικού εξοπ	8	23	568	10	540	88,8%	82,8%
335	Κατασκευή οργάνων	157	840	30.170	515	36.078	88,8%	61,3%
341	Κατασκευή υποδημάτων οργάνων	187	112	2.095	24	631	30,1%	21,4%
342	Κατασκευή οργάνων για αυτοκίνητα οργάνων	179	525	11.481	146	8.426	87,1%	84,8%
343	Κατασκευή οργάνων και εξοπλισμού για αυτοκίνητα οργ	129	875	18.595	198	10.963	83,1%	22,4%
351	Ναυπηγική και σκαφών πλοίων κάθε είδους	157	11.587	95.629	4.368	40.652	44,8%	37,8%
352	Κατασκευή σκαφών και πλοίων	3					100,0%	100,0%
353	Κατασκευή αεροσπορικών και δομημένων αεροσπο	4	5.752	34.213	5.752	34.213	100,0%	100,0%
354	Κατασκευή αεροσπορικών και αεροσπορικών	13	148	3.788	132	3.532	83,7%	80,4%
355	Κατασκευή λοιπών εξοπλισμού μεταφορών μ.σ.κ.	4	24	341	24	341	100,0%	100,0%
361	Κατασκευή πλοίων	1.138	12.120	151.898	834	17.885	11,8%	8,9%
362	Κατασκευή οργάνων και συσκευών ειδών	4.058	3.297	44.655	298	6.844	14,8%	9,1%
363	Κατασκευή οργάνων και συσκευών ειδών	32	35	479	17	321	87,6%	48,8%
365	Κατασκευή οργάνων και συσκευών ειδών	129	350	8.984	118	3.910	64,3%	33,1%
368	Άλλες βιομηχανικές κατασκευές μ.σ.κ.	285	940	22.333	153	10.086	48,2%	16,3%
371	Ανακόλληση μεταλλικών απορρυπαντικών και υποκατα	14	112	4.478	92	3.873	88,8%	82,1%
372	Ανακόλληση μη μεταλλικών απορρυπαντικών και υποκα	9	62	4.598	45	4.722	84,8%	72,8%
ΣΥΝΟΛΟ 162 κλάδων σε τριψήφιο κωδικό		74.838	363.807	8.344.350	82.198	4.514.078	26,1%	46,1%

(*) Από 4 επιχειρήσεις και κάτω ανά κλάδο, δεν παρέχονται αναλυτικά στοιχεία για τον 1ο και 2ο και 3ο και 4ο και 5ο και 6ο και 7ο και 8ο και 9ο και 10ο και 11ο και 12ο και 13ο και 14ο και 15ο και 16ο και 17ο και 18ο και 19ο και 20ο και 21ο και 22ο και 23ο και 24ο και 25ο και 26ο και 27ο και 28ο και 29ο και 30ο και 31ο και 32ο και 33ο και 34ο και 35ο και 36ο και 37ο και 38ο και 39ο και 40ο και 41ο και 42ο και 43ο και 44ο και 45ο και 46ο και 47ο και 48ο και 49ο και 50ο και 51ο και 52ο και 53ο και 54ο και 55ο και 56ο και 57ο και 58ο και 59ο και 60ο και 61ο και 62ο και 63ο και 64ο και 65ο και 66ο και 67ο και 68ο και 69ο και 70ο και 71ο και 72ο και 73ο και 74ο και 75ο και 76ο και 77ο και 78ο και 79ο και 80ο και 81ο και 82ο και 83ο και 84ο και 85ο και 86ο και 87ο και 88ο και 89ο και 90ο και 91ο και 92ο και 93ο και 94ο και 95ο και 96ο και 97ο και 98ο και 99ο και 100ο και 101ο και 102ο και 103ο και 104ο και 105ο και 106ο και 107ο και 108ο και 109ο και 110ο και 111ο και 112ο και 113ο και 114ο και 115ο και 116ο και 117ο και 118ο και 119ο και 120ο και 121ο και 122ο και 123ο και 124ο και 125ο και 126ο και 127ο και 128ο και 129ο και 130ο και 131ο και 132ο και 133ο και 134ο και 135ο και 136ο και 137ο και 138ο και 139ο και 140ο και 141ο και 142ο και 143ο και 144ο και 145ο και 146ο και 147ο και 148ο και 149ο και 150ο και 151ο και 152ο και 153ο και 154ο και 155ο και 156ο και 157ο και 158ο και 159ο και 160ο και 161ο και 162ο

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της ΕΥΕ (Μηνιαία Επιχειρηματική Έρευνα 1995)

«υψηλού βαθμού» (από 61-100%). Αξίζει να σημειωθεί ότι σε ανάλογη διερεύνηση που έγινε το 1992 από το ΚΕΠΕ²¹ σε 57 κλάδους, σε 3ψήφιο επίπεδο ανάλυσης, ο βαθμός συγκέντρωσης βρέθηκε αρκετά χαμηλότερος.

Ωστόσο το αντίστοιχο ποσοστό συγκέντρωσης με βάση τη Μέση Ετήσια Απασχόληση (ΜΕΑ), εμφανίζεται σε όλες γενικά τις «τάξεις συγκέντρωσης» μικρότερο απ' ότι στις πωλήσεις. Αυτό εξηγείται κατ' αρχήν από το γεγονός ότι ο βαθμός συγκέντρωσης με βάση τις πωλήσεις εμφανίζεται γενικά υψηλότερος στις μεγάλες επιχειρήσεις και δεύτερον από το ότι οι «λόγοι συγκέντρωσης» υπολογίστηκαν μετά την κατάταξη των επιχειρήσεων με βάσει τις πωλήσεις (τζίρο) και κατά συνέπεια δεν αντανακλούν πλήρως τον πραγματικό επίπεδο συγκέντρωσης, αν ήταν κανονικά με βάση τη ΜΕΑ.

Ενδιαφέρον επίσης παρουσιάζει η σύγκριση των λόγων συγκέντρωσης του συνόλου της μεταποίησης και της μεγάλης βιομηχανίας για το ίδιο έτος με βάση τις πωλήσεις. Από τη σύγκριση των στοιχείων σε ποσοστιαία βάση (γιατί ο αριθμός των κλάδων διαφέρει), διαπιστώνουμε ότι οι κλάδοι με *χαμηλό βαθμό* συγκέντρωσης, αποτελούσαν το 1995 το 8,5% της μεγάλης βιομηχανίας σε σχέση με 12,7% στο σύνολο της μεταποίησης, με *μέσο βαθμό* συγκέντρωσης το 47,9% και 50% αντίστοιχα και με *υψηλό βαθμό* το 43,6% και 37,3% αντίστοιχα. Οι παρατηρούμενες αποκλίσεις πρέπει να θεωρηθούν «φυσιολογικές», διότι είναι λογικό όταν κάνουμε υπολογισμούς για το βαθμό συγκέντρωσης στη μεγάλη βιομηχανία και στο σύνολο της μεταποίησης, να υπάρχουν διαφορές υπέρ της πρώτης.

---

²¹ Σε ειδική έρευνα του ΚΕΠΕ (1995) για την «Πορεία των περιθωρίων κέρδους και τις επιπτώσεις στον τιμάρημο» το έτος 1992, τα μερίδια αγοράς των τεσσάρων μεγαλύτερων επιχειρήσεων με βάση τις πωλήσεις ξεπερνούσε σε 4 κλάδους το 80% (καπνοβιομηχανία, είδη αλουμινίου, ζυθοποιία, καλώδια) ενώ σε 2 άλλους κλάδους (σοκολατοποιία-ζαχαρώδη και αναψυκτικά) κυμαίνονταν μεταξύ 60-79%. Επίσης σε 7 κλάδους (φυτικά και ζωικά λίπη, οινόποια, κλωστοβιομηχανία, κατεργασία ξύλου, κεραμικά-είδη πορσελάνης, είδη σιδήρου-χάλυβα και λοιπές βιομηχανίες) κυμαίνονταν μεταξύ 40-59%, ενώ σε 9 (προϊόντα γάλακτος, κατεργασίας λινού, χαρτομάζα-χαρτί-χαρτόνι, είδη από χαρτί, προϊόντα από ελαστικό, βασικές χημικές, καλλυντικά & αρώματα, βασικές μεταλλουργικές, τηλεπικοινωνιακό & ηλεκτρονικό υλικό) μεταξύ 30-39%. Τέλος σε 13 κλάδους τα μερίδια αγοράς ήταν από 20-29% και σε 22 από 10-19%. Αξίζει να σημειωθεί ότι στους κλάδους με υψηλό βαθμό συγκέντρωσης, υπήρχε χαμηλός βαθμός εισαγωγικής διείσδυσης, ενώ αντίθετα σε κλάδους με χαμηλή συγκέντρωση υπήρχε μεγαλύτερη εισαγωγική διείσδυση.

Όσον αφορά τις μεγαλύτερες επιχειρήσεις, τα βασικά μεγέθη και αντίστοιχα μερίδια αγοράς, εμφανίζονται κατά κλάδο δραστηριότητας στον Πίνακα 1.6(β). Σε αρκετές περιπτώσεις δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία για όλες τις επιχειρήσεις, διότι ο Οδηγός Επιχειρήσεων ICAP, δημοσιεύει μόνο στοιχεία ΑΕ και ΕΠΕ. Ωστόσο οι συγκεκριμένες περιπτώσεις δεν αλλοιώνουν τα γενικότερα συμπεράσματα. Ειδικότερα σύμφωνα με τα στοιχεία του συγκεκριμένου πίνακα διαπιστώνουμε ότι ο βασικός πυρήνας των μεγάλων εταιριών σε 3ψήφιο κλάδο, το 1995 περιείχε όλες σχεδόν τις μεγαλύτερες εταιρίες σε 2ψήφιο κλάδο του έτους 1994 (Πίνακες 1.4-α). Ωστόσο μεταξύ τους υπήρχαν και σημαντικές διαφορές, ιδιαίτερα όσον αφορά τα μερίδια αγοράς, που δείχνει ότι όσο προχωράμε από το «γενικό» στο «ειδικό» (δηλ. από το 2ψήφιο στο 3ψήφιο κλάδο), τόσο πιο εμφανής γίνεται η ολιγοπωλιακή διάρθρωση της ελληνικής μεταποίησης.

Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι στον κλάδο «ειδών διατροφής», το μερίδιο της εταιρίας ΔΕΛΤΑ σε 2ψήφιο επίπεδο ήταν 5,6% και σε 3ψήφιο 20%, της ΦΑΓΕ σε 2ψήφιο 4,9% και σε 3ψήφιο 22%, της Ελληνικής Βιομηχανίας Ζάχαρης 5,6% και 11% αντίστοιχα, της Ελαΐς 3,8% και 22%, κοκ. Επίσης στον κλάδο «ποτών-αναψυκτικών», το μερίδιο της 3Ε/Coca-Cola σε 2ψήφιο κλάδο ήταν 26,7% και σε 3ψήφιο 37%, της Αθηναϊκής Ζυθοποιίας 22,4% και 29%, της Pepsico 6,9% και 8%, της Μεταξά 4,9% και 6%, κοκ. Συνολικά στο 40% των κλάδων της μεταποίησης σε 3ψήφιο κλάδο, η μεγαλύτερη επιχείρηση (κάθε κλάδου) κατείχε μερίδιο πάνω από 30%, ενώ το ίδιο ποσοστό κατείχαν οι δύο πρώτες επιχειρήσεις στο 55% των κλάδων.

Ιδιαίτερα υψηλά ποσοστά κατείχαν στον κλάδο «προϊόντων καπνού» η Παπαστράτος (54%), στα «υφαντήρια» η Ελληνική Υφαντουργία (25%), στα «πλεκτά υφάσματα» η Ηλτέξ (36%), στην «εμποτισμένη ξυλεία» η Σέλμαν (49%), στο «χαρτοπολτό» η Αθηναϊκή Χαρτοποιία (61%), στα «αγροτικά φάρμακα» η Μπάγερ (58%), στις «τεχνητές και συνθετικές ίνες» η ΕΤΜΑ (47%), στα «προϊόντα ελαστικού» η ΙΜΑΣ (31%), στα «κεραμικά και πλακίδια» η Φιλκεράμ-Τζόνσον (61%), στα «τσιμέντα» η ΑΓΕΤ Ηρακλής (63%), στα «είδη ηλεκτρικού εξοπλισμού» η Σήμενς (66%), στο «ηλεκτρολογικό υλικό» η Ιντρακόμ (81%), κοκ. Τα παραπάνω στοιχεία επιβεβαιώνουν με συγκεκριμένο

Πίνακας 1.6β : Οι 4 Μεγαλύτερες Επιχειρήσεις κατά κλάδο δραστηριότητας στη Μεταποίηση, σε τριμήσιο κωδικό, με βάση τις Πωλήσεις το 1995

(σε εκατ.δρχ.)

ΚΩΔ. ΚΛΑΔ.	ΚΛΑΔΟΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ (τμήφιση επίπεδο ανάλυσης)	ΕΠΩΝΥΜΙΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ	NOM.	ΔΡΘ. ΜΟΡΦ. ΥΠΟΚ.	ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ	ΜΕΡΙΔ. ΠΩΛΗΣΕΙΣ ΑΓΟΡ.	ΕΝΕΡΓΗΤ. ΚΕΦΑΛ.	ΙΔΙΑ ΚΑΘ.	ΑΡΙΘ. ΑΠΛΣΧ. ΑΠΛΣΧ.	ΜΕΡΙΔ.		
151	Παραγωγή, επεξεργασία και συντήρηση κράσιος	ΘΡΑΚΗ ΑΕ	ΑΕ	9	ΟΜΙΛΟΣ ΣΠΕΝΤΖΟΥ	20.489	18%	14.369	5.149	309	430	12%
151	Παραγωγή, επεξεργασία και συντήρηση κράσιος	ΝΙΚΑΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ	ΑΕ		ΟΜΙΛΟΣ ΝΙΚΑ	11.764	10%	15.588	8.535	1.489	230	6%
151	Παραγωγή, επεξεργασία και συντήρηση κράσιος	ΥΦΑΝΤΗΣ Α-Χ ΑΕ	ΑΕ		Α. ΥΦΑΝΤΗΣ	7.132	6%	4.386	1.847	495	156	4%
151	Παραγωγή, επεξεργασία και συντήρηση κράσιος	ΒΙΚΗ ΑΕ	ΑΕ		Δ. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗΣ	6.318	6%	7.046	1.443	44	250	7%
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων						45.703	41%				1.066	29%
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (340 εταιρίες)						112.124					3.686	
152	Επεξεργασία και συντήρηση βρώσιμων αλευμάτων	ΚΟΝΤΟΒΕΡΟΣ ΑΕΒΕ ΚΑΤΕΥΓΥΜΜΕΝΣ ΑΕ	ΑΕ	3		4.139	17%				163	13%
152	Επεξεργασία και συντήρηση βρώσιμων αλευμάτων	ΚΟΝΣΕΡΒΟΠΟΙΙΑ ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ ΑΕ	ΑΕ	1	Θ. ΤΖΙΚΑΣ, Ν. ΤΖΙΚΑΣ & Θ. Δ. Τ.	3.813	15%	3.213	763	160	210	17%
152	Επεξεργασία και συντήρηση βρώσιμων αλευμάτων	ΣΙΦΙΑΣ ΑΕ	ΑΕ	1	Μ. ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ	3.358	13%	5.709	2.156	324	220	18%
152	Επεξεργασία και συντήρηση βρώσιμων αλευμάτων	ΒΙΟΜΑΡ ΗΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΝΩΝΥΜΗ ΒΙΟΜ.	ΑΕ		ΟΜΙΛΟΣ ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΥ	1.281	6%	816	53	2	6	0.5%
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων						12.591	50%				499	41%
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (64 εταιρίες)						24.997					1.211	
153	Επεξεργασία και συντήρηση φρούτων και λαχανικών	ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΕΜΦΙΑΛΩΣΙΣ Α Ε	ΑΕ	3	ΟΜΙΛΟΣ ΛΕΒΕΝΤΗ-ΔΑΥΙΔ	112.056	37%	74.886	52.623	17.517	2.000	23%
153	Επεξεργασία και συντήρηση φρούτων και λαχανικών	ΚΡΟΝΟΣ ΑΕ	ΑΕ		Ε. ΙΑΤΤΗΣ & Ε. ΝΤΡΙΠΚΟΓΙΑΣ	9.038	3%	8.785	2.902	708	560	8%
153	Επεξεργασία και συντήρηση φρούτων και λαχανικών	ΕΛΛΗΝ ΒΙΟΜΗΧ. ΕΙΔΩΝ ΔΙΑΤΡΟΦΗΣ ΑΕ	ΑΕ		Τ. WARNER	8.515	3%	12.118	3.410	216	650	8%
153	Επεξεργασία και συντήρηση φρούτων και λαχανικών	ΓΕΝΙΚΗ ΤΡΟΦΙΜΩΝ ΑΕ	ΑΕ	2	ΟΜΙΛΟΣ ΔΑΣΚΑΛΟΠΟΥΛΟΥ	8.106	3%	12.224	6.706	304	300	3%
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων						137.717	46%				3.610	41%
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (418 εταιρίες)						299.217					8.664	
154	Παρασκευή φυτικών και ζωικών ελαίων και λιπών	ΣΟΓΙΑ ΕΛΛΑΣ ΑΕ	ΑΕ	6	Ι. ΒΙΤΟΡΙΑΣ-Μ. ΛΕΒΙ	66.686	24%	18.940	5.423	435	210	6%
154	Παρασκευή φυτικών και ζωικών ελαίων και λιπών	ΕΛΑΙΣ ΑΕ	ΑΕ	6	ΟΜΙΛΟΣ UNILEVER	60.424	22%	26.670	11.962	5.334	510	13%
154	Παρασκευή φυτικών και ζωικών ελαίων και λιπών	ΜΙΝΕΡΒΑ ΑΕ	ΑΕ	4	ΟΜΙΛΟΣ Ν. ΚΟΣΜΑ	19.496	7%	12.628	5.540	175	296	8%
154	Παρασκευή φυτικών και ζωικών ελαίων και λιπών	ΠΑΝ.ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΕΛΑΙΟΥΡΓΙΕΣ ΑΕ	ΑΕ	3	Ι. ΒΟΠΑΤΖΗΣ	10.703	4%	4.203	1.352	119	180	5%
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων						167.311	68%				1.188	32%
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (1.884 εταιρίες)						272.483					3.792	
155	Παραγωγή γαλακτοκομικών προϊόντων	ΦΑΓΕ ΑΕ	ΑΕ	8	ΟΜΙΛΟΣ ΦΑΙΛΠΟΥ	69.209	22%	39.935	6.649	1.508	1.000	15%
155	Παραγωγή γαλακτοκομικών προϊόντων	ΔΕΛΤΑ ΠΡΟΤΥΠΟΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΓΑΛ ΑΕ*	ΑΕ*		ΟΜΙΛΟΣ ΔΑΣΚΑΛΟΠΟΥΛΟΥ	62.991	20%	78.895	62.444	3.067	1.900	28%
155	Παραγωγή γαλακτοκομικών προϊόντων	ΜΕΓΓΛΑ ΑΕ	ΑΕ	4	Κ.ΧΑΤΖΑΚΟΣ	28.249	9%	16.822	3.395	524	910	13%
155	Παραγωγή γαλακτοκομικών προϊόντων	ΕΒΓΑ ΑΒΕΕ	ΑΕ*		ΟΜΙΛΟΣ ΦΑΙΛΠΟΥ	18.238	6%	15.825	4.651	512	500	7%
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων						178.696	67%				4.310	63%
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (872 εταιρίες)						316.007					6.845	
156	Παραγωγή προϊόντων αλευρομύλων: παραγωγή αμ	ΜΥΛΟΙ ΣΟΦΙΑΣ	ΑΕ	3	Μ.ΦΩΛΟΥΔ-ΠΑΒΡΟΓΛΟΥ	22.076	18%	9.651	2.674	303	120	6%
156	Παραγωγή προϊόντων αλευρομύλων: παραγωγή αμ	ΜΥΛΟΙ ΑΓ.ΓΕΩΡΓΙΟΥ	ΑΕ	4	Α.ΣΥΜΕΩΝΟΠΟΥΛΟΥ	14.724	16%	11.864	4.052	803	238	11%
156	Παραγωγή προϊόντων αλευρομύλων: παραγωγή αμ	CRISSEL ΑΕ ΓΕΩΡΓΙΚΩΝ ΕΚΜΕΤΑΛΛ. ΑΕ	ΑΕ	3	ΑΡ. ΑΡΥΟΥΠΟΥΛΟΣ	10.888	7%	13.891	2.383	245	75	4%
156	Παραγωγή προϊόντων αλευρομύλων: παραγωγή αμ	ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΔΗΜΗΤΡΙΑΚΩΝ ΒΟΡΕΙΟΥ ΕΛΛ.	ΑΕ	3	ΟΜΙΛΟΣ ΛΕΒΕΝΤΗ-ΔΑΥΙΔ	8.732	6%	10.683	6.997	517	144	7%
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων						56.420	39%				677	27%
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (338 εταιρίες)						146.186					2.160	
157	Παραγωγή παρασκευασμένων ζωοτροφών	ΑΓΡΟINVEST ΑΕ	ΑΕ*		Μ. GUERRY	22.000	59%	19.717	3.401	-1.950	270	35%
157	Παραγωγή παρασκευασμένων ζωοτροφών	ΕΛ.ΒΙ.Ζ. ΑΕ (ΕΛΛΗΝ.ΒΙΟΜ.ΣΩΤΡΩΦ. ΑΕ)	ΑΕ	3	Η. ΧΑΛΚΟΣ	8.678	23%	7.242	-1.576	730	231	30%
157	Παραγωγή παρασκευασμένων ζωοτροφών	ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ ΑΦΟΙ	ΑΕ		Γ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ	2.880	8%	1.280	730	11	33	4%
157	Παραγωγή παρασκευασμένων ζωοτροφών	ΕΥΡΩΤΡΟΦΕΣ ΕΛΛΑΣ	ΑΕ		ΟΜΙΛΟΣ ΔΑΣΚΑΛΟΠΟΥΛΟΥ	2.066	6%	1.035	231	23	29	4%
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων						36.624	95%				661	73%
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (64 εταιρίες)						37.460					776	
158	Παραγωγή άλλων ελαίων διατροφής	ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΖΑΧΑΡΗΣ Α Ε	ΑΕ		ΟΜΙΛΟΣ ΑΤΕ	81.592	11%	46.567	30.106	11.511	1.350	5%
158	Παραγωγή άλλων ελαίων διατροφής	ΛΟΥΜΙΑΝ ΑΒΕ	ΑΕ		ΟΜΙΛΟΣ PHILIP MORRIS	62.253	6%	25.705	5.452	8.306	570	2%
158	Παραγωγή άλλων ελαίων διατροφής	ΚΟΙ ΑΕ	ΑΕ	1	ΛΟΣ ΚΩΤΣΙΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΑΡΚΑ	21.327	3%	16.763	5.940	917	1.080	4%
158	Παραγωγή άλλων ελαίων διατροφής	ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΜΠΙΚΟΤΩΝ	ΑΕ	2	ΟΜΙΛΟΣ ΦΑΙΛΠΟΥ	17.930	2%	14.006	7.444	1.502	520	2%
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων						183.162	26%				3.620	12%
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (3.992 εταιρίες)						743.374					28.916	
159	Ποτιστικά	ΑΘΗΝΑΙΚΗ ΖΥΘΟΠΟΙΙΑ	ΑΕ	4	BREWING INVEST HOLDING	87.146	29%	77.062	29.486	20.937	1.330	18%
159	Ποτιστικά	PERPICO-BIB ΑΒΕ	ΑΕ	3	ΟΜΙΛΟΣ PERPICO	25.006	8%	23.365	7.745	1.767	660	9%
159	Ποτιστικά	ΜΕΤΑΣΑ Σ.Η.Α	ΑΕ	1	SERVAC NEDELL B.V.	18.156	6%	21.196	9.342	577	359	5%
159	Ποτιστικά	ΤΣΑΝΤΑΛΗΣ Ε	ΑΕ	4	ΟΜΙΛΟΣ ΤΣΑΝΤΑΛΗ	12.355	4%	12.292	5.257	634	380	5%
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων						142.662	47%				2.703	37%
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (773 εταιρίες)						303.893					7.289	
160	Παραγωγή προϊόντων καπνού	ΠΑΠΑΣΤΡΑΤΟΣ ΑΒΕ ΣΙΓΑΡΕΤΩΝ ΑΕ	ΑΕ*		ΟΜΙΛΟΣ ΠΑΠΑΣΤΡΑΤΟΥ	84.580	64%	70.022	24.658	10.758	1.250	29%
160	Παραγωγή προϊόντων καπνού	ΚΑΠΝΟΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΚΑΡΕΛΙΑ ΑΕ	ΑΕ	2	ΟΜΙΛΟΣ ΚΑΡΕΛΙΑ	20.978	13%	27.866	11.807	1.289	580	13%
160	Παραγωγή προϊόντων καπνού	ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ Α. ΚΑΠΝΙΚΗ ΑΕ	ΑΕ*		ΟΜΙΛΟΣ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗ	14.853	9%	32.794	11.152	56	1.250	29%
160	Παραγωγή προϊόντων καπνού	ΕΞΕΛΑΚΑ ΑΕ	ΑΕ		ΣΤ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ	14.618	9%	9.759	4.796	2.325	750	18%
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων						136.039	96%				3.870	90%
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (60 εταιρίες)						167.568					4.321	
171	Προπαρασκευή και νηματοποίηση υφαντικών νήν	ΚΑΣΙΘΕΡΙΑ ΝΑΟΥΣΗΣ ΑΝΩΝΥΜΟΣ Ε ΑΕ	ΑΕ	5	ΟΜΙΛΟΣ ΛΑΝΑΡΑ	24.319	18%	23.417	17.214	1.784	773	12%
171	Προπαρασκευή και νηματοποίηση υφαντικών νήν	ΚΑΣΙΘΕΡΙΑ ΠΡΕΒΕΖΗΣ	ΑΕ		ΟΜΙΛΟΣ ΑΡΓΥΡΟΥ	8.086	6%	9.770	4.135	-363	350	6%
171	Προπαρασκευή και νηματοποίηση υφαντικών νήν	ΗΛΙΟΣ TEN CATE ΚΑΣΙΤΟΥΦΑΝΤΟΥΡΓΙΑ Α ΑΕ*	ΑΕ*		ΟΜΙΛΟΣ ΑΚΚΑ	7.892	6%	5.685	2.605	85	320	5%
171	Προπαρασκευή και νηματοποίηση υφαντικών νήν	ΗΛΙΟΤΕΣ ΑΕ	ΑΕ		ΟΜΙΛΟΣ ΑΚΚΑ	7.452	6%	8.697	3.009	118	327	5%
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων						47.748	34%				1.779	28%
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (189 εταιρίες)						138.610					6.247	
172	Υφαντήρια	ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΥΦΑΝΤΟΥΡΓΙΑ ΑΕ	ΑΕ	1	ΟΜΙΛΟΣ ΑΚΚΑ	16.290	25%	17.188	11.654	-289	570	23%
172	Υφαντήρια	ΕΠΙΛΕΚΤΟΣ ΚΑΣΙΤΟΥΦΑΝΤΟΥΡΓΙΑ Α Ε*	ΑΕ*	3	ΟΜΙΛΟΣ ΔΟΝΤΑ	16.003	25%	16.799	15.451	3.523	839	33%
172	Υφαντήρια	ΚΑΣΙΤΟΥΦΑΝΤΟΥΡΓΙΑ ΝΑΥΠΑΚΤΟΥ ΑΕ	ΑΕ		Γ. ΠΟΛΥΧΡΟΝΟΣ	4.052	6%	3.337	2.308	1.112	125	5%
172	Υφαντήρια	ΚΑΣΙΘΕΡΙΑ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΑΕ	ΑΕ*	3	Ι. ΔΕΔΕΟΓΛΟΥ	3.851	6%	6.638	1.724	23	132	5%
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων						40.199	62%				1.666	66%
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (256 εταιρίες)						65.288					2.516	
173	Φθίνεμα υφαντικών υλών	ΜΑΞΙΜ ΠΕΤΣΙΝΙΔΗΣ ΑΕ	ΑΕ		ΟΙΚ.ΠΕΤΣΙΝΙΔΗΣ	5.529	11%	6.990	3.487	544	430	13%
173	Φθίνεμα υφαντικών υλών	ΚΟΡΤΑΓΚ ΚΑΣΙΤΟΥΦΑΝΤΟΥΡΓΙΑ ΑΕ ΑΕ	ΑΕ		G A KUERNERS	3.635	7%	2.647	804	55	185	6%
173	Φθίνεμα υφαντικών υλών	ΚΥΚΝΟΣ ΠΟΥΚΑ ΑΒΕΕ ΒΑΦΕΙΑ ΠΛΕΙ ΑΕ	ΑΕ	1	Σ. ΦΛΩΡΟΚΑΤΗΣ	3.195	6%	5.908	2.136	-195	140	4%
173	Φθίνεμα υφαντικών υλών	ΗΛΙΟΦΙΝ ΑΕ	ΑΕ		Γ. ΧΗΜΤΣΙΣ	2.981	6%	2.005	1.313	317	170	5%

Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων					16.039	30%				926	28%	
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (247 εταιρίες)					60.762					3.366		
174	Κατασκευή έτοιμων κλωστοϋφαντουργικών ειδών, α	ΜΟΥΖΑΚΗΣ ΕΛΔ ΑΕ	ΑΕ*	2	ΟΜΙΛΟΣ ΜΟΥΖΑΚΗ	13.010	20%	22.723	14.989	1.962	1.140	26%
174	Κατασκευή έτοιμων κλωστοϋφαντουργικών ειδών, α	ΜΠΟΥΛΛΑΣΙΝΗΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ	ΑΕ			4.351	7%				296	7%
174	Κατασκευή έτοιμων κλωστοϋφαντουργικών ειδών, α	ΑΚΡΙΔΑ ΑΦΟΙ	ΑΕ	1	Γ ΑΚΡΙΔΑΣ	4.265	8%	5.425	3.166	481	270	6%
174	Κατασκευή έτοιμων κλωστοϋφαντουργικών ειδών, α	ΚΛΩΣΤΗΡΙΑ ΠΛΕΚΤΗΡΙΑ ΑΘΗΝΩΝ ΑΙ ΑΕ			ΟΜΙΛΟΣ ΔΟΝΤΑΣ	2.353	4%	2.516	566	-40	151	3%
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων					23.878	36%				1.857	42%	
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (960 εταιρίες)					66.484					4.144		
175	Κατασκευή άλλων κλωστοϋφαντουργικών ειδών	ΒΙΟΚΑΡΠΕΤ	ΑΕ		ΟΜΙΛΟΣ ΚΑΝΤΩΝΙΑ	6.401	11%	11.025	6.468	904	290	9%
175	Κατασκευή άλλων κλωστοϋφαντουργικών ειδών	ΒΕΛΛΗΣ Κ	ΑΕ		Κ ΒΕΛΛΗΣ	2.690	6%	1.889	635	66	200	6%
175	Κατασκευή άλλων κλωστοϋφαντουργικών ειδών	ΦΙΝΤΕΣΠΟΡΤ	ΑΕ		Ν ΒΡΑΝΟΠΟΥΛΟΣ	2.440	4%	2.959	630	21	155	5%
175	Κατασκευή άλλων κλωστοϋφαντουργικών ειδών	ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ ΑΦΟΙ	ΑΕ	1	Ι ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ	1.984	3%		871ΜΗΛ		100	3%
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων					13.605	23%				745	22%	
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (784 εταιρίες)					69.436					3.367		
176	Κατασκευή πλακιδίων υφασμάτων και υφασμάτων τι	ΗΛΤΕΧ ΑΕ	ΑΕ*		Κ ΗΛΙΑΔΗΣ	14.474	36%	8.854	1.622	280	125	8%
176	Κατασκευή πλακιδίων υφασμάτων και υφασμάτων τι	ΑΦΟΙ ΑΝΕΞΟΥΛΑΚΗ ΑΝΩΝ ΕΤΑΙΡ ΒΑ ΑΕ			ΟΜΙΛΟΣ ΑΝΕΞΟΥΛΑΚΗ	6.241	16%	6.187	1.785	455	235	16%
176	Κατασκευή πλακιδίων υφασμάτων και υφασμάτων τι	ΠΛΕΚΤΗΡΙΑ ΣΠΑΙΝΤΕΡ	ΑΕ		Α.ΤΣΙΡΩΔΙΔΗΣ-Ι. ΚΑΚΑΡΑΝΤΖΙ	3.550	8%	1.664	1.087	223	37	2%
176	Κατασκευή πλακιδίων υφασμάτων και υφασμάτων τι	ΚΟΛΟΡΑ ΑΕ	ΑΕ		Α. & Ι. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ	3.375	8%	3.388	2.730	506	90	6%
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων					27.640	69%				487	32%	
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (124 εταιρίες)					39.818					1.568		
177	Κατασκευή πλακιδίων ειδών και ειδών πλήξης κρασί	VENUS VICTORIA & ΧΑΤΖΗΔΑΝΝΟΥ ΑΕ*	ΑΕ*	4	ΟΜΙΛΟΣ ΧΑΤΖΗΔΑΝΝΟΥ	5.743	6%	8.615	2.957	806	300	4%
177	Κατασκευή πλακιδίων ειδών και ειδών πλήξης κρασί	ΕΛΕΝΕ ΚΛΑΜΠ	ΑΕ	2	Γ. ΜΟΥΡΤΥΖΟΥΧΟΣ-Ε. ΡΑΧΕΥ	3.794	4%	4.888	759	320	200	3%
177	Κατασκευή πλακιδίων ειδών και ειδών πλήξης κρασί	ΑΡΙΑΔΩΝ ΑΕ	ΑΕ		Α. & Ε. ΠΑΛΛΗΣ	3.344	3%	1.702	322	83	176	3%
177	Κατασκευή πλακιδίων ειδών και ειδών πλήξης κρασί	Θ ΒΟΥΛΙΝΟΣ ΑΕ	ΑΕ	1	Θ ΒΟΥΛΙΝΟΣ	3.325	3%	2.555	1.484	52	220	3%
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων					18.208	16%				896	13%	
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (713 εταιρίες)					102.145					6.789		
181	Κατασκευή δερμάτων ενδυμάτων	LEATHER GEMMAΣ	ΑΕ			6.626	47%				51	8%
181	Κατασκευή δερμάτων ενδυμάτων	ΤΟΥΤΟΥΝΤΙΔΗΣ ΧΡ	ΕΠΕ	1		11.708					604	
181	Κατασκευή δερμάτων ενδυμάτων	Ν ΡΟΥΣΣΟΣ-Ν ΣΟΦΡΑΣ-ΣΙΑ	ΟΕ			10.209	2%	3.521	1.354	110	850	2%
181	Κατασκευή δερμάτων ενδυμάτων	ΛΑΛΙΟΓΛΟΥ Ι-ΣΙΑ	ΟΕ			8.816	1%	4.242	2.585	467	320	1%
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων					6.626	47%						
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (312 εταιρίες)					11.708							
182	Κατασκευή άλλων ενδυμάτων και συναφών εξαρτημ	SCHIESSER-PALAS (ΣΙΣΣΕΡ-ΠΑΛΛΑΣ ΕΠΕ	ΕΠΕ		ΕΥ.ΤΗΟΔΩΡΟΥ, Η Α ΓΑΙΓΕΙ	10.209	2%	3.521	1.354	110	850	2%
182	Κατασκευή άλλων ενδυμάτων και συναφών εξαρτημ	ΤΡΙΟΥΛΦ-ΙΝΤΕΡΝΑΣΙΟΝΑΛ	ΑΕ		Α. ΗΟΡΙΛΑΧΕΡ	8.816	1%	4.242	2.585	467	320	1%
182	Κατασκευή άλλων ενδυμάτων και συναφών εξαρτημ	ΑΡΤΙΣΤΙ ΙΤΑΛΙΑΝΙ ΑΕ	ΑΕ	19	Α ΜΠΑΚΑΡΟΣ	8.247	1%	8.031	2.422	814	280	1%
182	Κατασκευή άλλων ενδυμάτων και συναφών εξαρτημ	ΣΕΣ ΦΟΡΜ	ΑΕ		ΧΡ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ	7.654	1%	5.859	1.241	517	700	1%
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων					36.127	6%				2.166	4%	
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (112.143 εταιρίες)					602.719					47.884		
183	Κατεργασία και βελή γυναικείων κατασκευή γυνών	ΓΟΥΝΑΡΙΚΑ Π Ζ ΑΒΕΕ	ΑΕ	2								
183	Κατεργασία και βελή γυναικείων κατασκευή γυνών	ΕΞΟΠΕΙΑ ΕΥΛΑΣ ΑΕ	ΑΕ		Κ ΒΑΛΑΧΑΚΗΣ	1.474	4%	1.402	191	45	62	3%
183	Κατεργασία και βελή γυναικείων κατασκευή γυνών	ΧΑΡ ΑΛΕΞΙΟΥ-ΣΙΑ ΟΒΕ	ΟΕ	1								
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων					1.093	3%	903	285	8	80	4%	
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (1.967 εταιρίες)					6.268	16%				172	8%	
191	Κατεργασία και βελή δέρματος	ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΚΑΤΕΡΓΑΣΙΑΣ ΔΕΡΜΑΤ	ΑΕ		J.V. FOLGAROIAS	4.249	12%	4.282	1.356	-223	120	11%
191	Κατεργασία και βελή δέρματος	ΤΡΙΠΟΥ ΑΦΟΙ-ΚΑΤΣΟΥΡΗΣ Λ	ΑΕ	1	Ι. ΤΡΙΠΟΣ	3.822	11%	4.283	2.094	197	138	12%
191	Κατεργασία και βελή δέρματος	ΧΡΟΝΑΚΗ ΑΝΤ ΥΓΙΟ	ΕΠΕ			2.666	8%				31	3%
191	Κατεργασία και βελή δέρματος	ΓΕΡΜΑΝΑΚΟΣ	ΑΕ	1	Ι. ΓΕΡΜΑΝΑΚΟΣ	2.138	8%	3.041	603	87	65	6%
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων					12.875	36%				364	32%	
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (273 εταιρίες)					35.630					1.119		
192	Κατασκευή ειδών τοξιδίου (ασπασκίων), ιασηνών τι	ΡΟΛΟ ΑΕ	ΑΕ		Α ΤΟΥΜΠΑΝΑΚΗ	464	4%	441	220	35	42	5%
192	Κατασκευή ειδών τοξιδίου (ασπασκίων), ιασηνών τι	ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ-ΓΕΩΡΓ-ΚΥΡ	ΠΡΟΣ	5								
192	Κατασκευή ειδών τοξιδίου (ασπασκίων), ιασηνών τι	ΑΔΕΛΦΟΙ ΠΡΕΒΕΝΑ ΕΠΕ	ΕΠΕ									
192	Κατασκευή ειδών τοξιδίου (ασπασκίων), ιασηνών τι	ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΑΥΚΟΓΙΑΝΝΗΣ-ΣΙΑ ΟΕ	ΟΕ									
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων					1.455	14%				79	9%	
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (271 εταιρίες)					10.758					886		
193	Κατασκευή υποδημάτων	ΛΑΙΩΝ ΕΥΛΑΣ ΑΕ	ΑΕ	1		22.986	17%				242	3%
193	Κατασκευή υποδημάτων	ΕΜΒΑΣ ΥΠΟΔΗΜΑΤ ΑΝΩΝΥΜΗ ΒΙΟΤΙ ΑΕ	ΑΕ		Δ. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΑΤΟΣ & Ν. ΖΑΧΑ	4.576	3%	3.072	486	189	180	2%
193	Κατασκευή υποδημάτων	Φ-Κ ΛΕΜΟΝΗΣ ΑΒΕΕ	ΑΕ	10	Κ ΛΕΜΟΝΗΣ	3.057	2%	3.247	562	132	190	3%
193	Κατασκευή υποδημάτων	ΑΛΥΣΙΑ ΑΒΕΕ	ΑΕ*		Ι. ΣΤΕΦΑΝΟΥ	2.680	2%	3.048	2.615	401	120	2%
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων					33.299	26%				732	10%	
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (1.937 εταιρίες)					133.120					7.618		
201	Πρίνομα, πλάνωμα και εμποτισμός του ξύλου	ΣΕΛΜΑΝ	ΑΕ	5	ΟΜΙΛΟΣ ΗΛΙΑΔΗ	31.712	49%	33.917	18.240	1.312	1.097	42%
201	Πρίνομα, πλάνωμα και εμποτισμός του ξύλου	ΜΟΥΡΙΚΗΣ ΦΩΤΙΟΣ	ΑΕ	2	Ε ΜΟΥΡΙΚΗΣ	4.500	7%	4.519	2.305	304	170	6%
201	Πρίνομα, πλάνωμα και εμποτισμός του ξύλου	ΑΒΕΕ ΑΒΕ ΣΥΛΕΙΑΣ	ΑΕ	2	Α ΝΤΟΝΤΗ	3.767	6%	3.358	1.566	75	120	5%
201	Πρίνομα, πλάνωμα και εμποτισμός του ξύλου	ΚΑΡΑΜΠΕΛΑ ΑΦΟΙ	ΑΕ	1	Π. ΚΑΡΑΜΠΕΛΑΣ	2.154	3%	1.660	773	92	30	1%
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων					42.132	66%				1.417	64%	
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (395 εταιρίες)					64.170					2.619		
202	Κατασκευή φύλλων καταμαρ και ιασηνήξ ηλκίας	ΑΚΡΙΤΑΙ ΑΕ	ΑΕ	2	Α. ΣΑΡΑΝΤΗΣ	5.027	32%	5.880	3.651	956	162	30%
202	Κατασκευή φύλλων καταμαρ και ιασηνήξ ηλκίας	ΠΙΝΔΟΣ ΑΕ	ΑΕ		ΕΥΑΓΓ ΣΧΟΙΝΑΣ	3.110	26%	3.014	750	1.506	104	19%
202	Κατασκευή φύλλων καταμαρ και ιασηνήξ ηλκίας	ΚΟΥΡΒΑ ΑΝ ΕΜΠ-ΒΙΟΜ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΕΠ ΑΕ	ΑΕ		Ρ. ΒΟΔΣΑΓΑΛΩΝ	2.840	18%	2.800	642	226	100	19%
202	Κατασκευή φύλλων καταμαρ και ιασηνήξ ηλκίας	PURIPLAST HELLAS ΑΕ	ΑΕ		Ι. ΡURICELLI	1.911	12%	1.012	247	34	55	10%
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων					12.888	82%				421	78%	
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (49 εταιρίες)					15.661					634		
203	Κατασκευή ξυλοφυρκών προϊόντων για την οικοδομ	ΕΛΑΝΤΟΡ ΑΕ	ΑΕ	3	ΟΜΙΛΟΣ ΟΙΚ ΤΑΚΑ	2.406	4%	9.776	3.416	15	150	3%
203	Κατασκευή ξυλοφυρκών προϊόντων για την οικοδομ	RAMINO ΚΟΥΡΤΙΝΟΣ-ΥΛΑ ΕΙΔΗ ΕΠΙΠΛΑ	ΑΕ		Δ. ΦΟΥΝΤΟΥΚΙΔΗΣ & Β ΚΑΖΕΠΙ	793	1%	580	244	131	23	0.4%
203	Κατασκευή ξυλοφυρκών προϊόντων για την οικοδομ	ΙΤΣΙΟΣ ΣΩΤΗΡΙΟΣ	ΑΕ	4	Ι & Ε ΙΤΣΙΟΣ	748	1%	1.136	347	21	45	1%
203	Κατασκευή ξυλοφυρκών προϊόντων για την οικοδομ	Ν ΠΑΛΛΗΚΑΡΗΣ ΑΕ	ΑΕ		Ν ΠΑΛΛΗΚΑΡΗΣ	661	1%	632	362	13	40	1%
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων					6.186	8%				288	6%	
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (5.372 εταιρίες)					68.613					6.710		
204	Κατασκευή ειδών συσκευασίας από ξύλο	ΑΦΟΙ ΔΗΜΗΤΡ ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ ΑΝΓ ΑΕ	ΑΕ		Γ ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ	446	8%	333	244	12	37	9%
204	Κατασκευή ειδών συσκευασίας από ξύλο	ΤΡΟΚΟΥΔΗΣ-ΣΙΑ ΟΕ	ΟΕ	1								

204	Κατασκευή υδών συσκευασίας από ξύλο	ΜΙΧΟΣ Γ ΜΟΝΟΠΡΟΣΩΠΗ ΕΠΕ	ΕΠΕ		Γ ΜΙΧΟΣ			17		60	15%
204	Κατασκευή υδών συσκευασίας από ξύλο	ΜΙΧ ΦΥΚΑΤΑΣ-ΣΙΑ	ΟΕ								
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων						1.307	23%			82	21%
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (202 εταιρίες)						8.893				396	
205	Κατασκευή άλλων προϊόντων από ξύλο κατασκευής	ΒΑΛΚΑΝΕΣΠΟΡΤ ΕΜΠΟΡΙΟ-ΜΕΤΑΛΛ ΑΕ		1	ΟΜΙΛΟΣ ΟΙΚ ΤΑΚΑ	11.841	44%	26.640	10.035	-558	9%
205	Κατασκευή άλλων προϊόντων από ξύλο κατασκευής	ΚΟΚΟ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΑΕ ΦΑΘΙΝΟΝ ΕΙΔΙ ΑΕ			Θ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ	982	4%	835	705	80	1%
205	Κατασκευή άλλων προϊόντων από ξύλο κατασκευής	ΑΓΕΧ ΑΒΕΕ	ΑΕ								
205	Κατασκευή άλλων προϊόντων από ξύλο κατασκευής	ΠΑΥΛΟΣ ΑΥΓΕΡΙΝΟΣ-ΑΒΕΕ ΑΝΩΝ ΒΙΛ ΑΕ		1							
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων						14.819	66%			1.307	23%
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (806 εταιρίες)						26.300				8.893	
211	Κατασκευή χαρτοπαλτού, χαρτιού και χαρτονού	ΑΘΗΝΑΙΚΗ ΧΑΡΤΟΠΟΙΑ	ΑΕ	25	ΟΜΙΛΟΣ ΟΑΕ	47.924	61%	54.245	19.554	145	2.375 65%
211	Κατασκευή χαρτοπαλτού, χαρτιού και χαρτονού	ΧΑΡΤΟΠΟΙΑ ΒΙΟΧΑΡΤΙΚΗ ΑΝΩΝΥΜΗ	ΑΕ		Σ & Χ ΒΟΥΤΣΙΔΑΣ	7.010	9%	7.454	2.865	359	230 6%
211	Κατασκευή χαρτοπαλτού, χαρτιού και χαρτονού	ΧΑΡΤΟΠΟΙΑ ΦΕΙΔΙΩΔΟΣ	ΑΕ	1	Θ ΘΑΝΟΠΟΥΛΟΣ	4.131	8%	3.538	1.824	489	200 6%
211	Κατασκευή χαρτοπαλτού, χαρτιού και χαρτονού	ΧΑΤΣΟΠΟΥΛΟΣ ΑΘΑΝΑΣ	ΑΕ		Ε ΧΑΤΣΟΠΟΥΛΟΣ	3.837	8%	2.358	750	276	120 3%
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων						62.903	80%			2.925	81%
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (238 εταιρίες)						78.297				3.827	
212	Κατασκευή υδών από χαρτί και χαρτόν	HELLAS CAN ΑΕ	ΑΕ	2	ΥΜΙΛΟΣ CAN INTERNATIONAL	28.365	16%	27.672	20.234	5.866	413 7%
212	Κατασκευή υδών από χαρτί και χαρτόν	ΚΑΡΤΟΝΠΑΚ	ΑΕ	2	Θ ΣΕΦΕΡΤΖΗΣ	16.884	9%	8.856	3.863	1.538	480 8%
212	Κατασκευή υδών από χαρτί και χαρτόν	ΧΑΡΤΟΠΟΙΑ ΑΡΑΚΗΣ	ΑΕ	9	ΟΜΙΛΟΣ ΖΕΡΠΗ	11.382	6%	11.797	5.492	611	545 9%
212	Κατασκευή υδών από χαρτί και χαρτόν	ΧΑΡΤΕΛΛΑΣ ΑΝΩΝΥΜΗ ΒΙΟΜΗΧ-ΕΜΙ ΑΕ	ΑΕ	2	Ν. ΑΠΕΡΓΗΣ	9.591	5%	7.408	2.085	-484	260 4%
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων						66.232	34%			1.698	27%
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (883 εταιρίες)						196.031				6.208	
221	Εκδόσεις	ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ Λ ΑΕ	ΑΕ	17	ΟΜΙΛΟΣ ΛΑΜΠΡΑΚΗ	29.804	12%	18.264	6.534	1.704	634 6%
221	Εκδόσεις	ΤΕΓΟΠΟΥΛΟΣ Χ Κ-ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΕ	ΑΕ		ΟΜΙΛΟΣ ΤΕΓΟΠΟΥΛΟΥ	13.176	6%	8.830	1.060	212	480 5%
221	Εκδόσεις	ΠΗΓΑΣΟΣ ΕΚΔΟΣΤΙΚΗ-ΕΚΤΥΠΩΤΙΚΗ ΑΕ	ΑΕ	7	ΟΜΙΛΟΣ ΜΠΟΜΠΟΛΑ	11.407	6%	10.523	4.730	175	643 6%
221	Εκδόσεις	ΙΔΡΥΜΑ ΤΥΠΟΥ	ΑΕ	6	Μ. ΣΑΡΡΗΣ	10.136	4%	5.129	2.419	-491	-450 4%
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων						64.823	28%			2.207	21%
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (1.629 εταιρίες)						227.510				10.668	
222	Εκτυπώσεις και συναφείς δραστηριότητες	ΚΥΤΙΟΠΟΙΑ-ΛΙΘΟΓΡΑΦΙΑ ΣΤΥΛΙΑΝΟ ΑΕ	ΑΕ	1	ΣΤ ΚΟΚΚΙΝΙΔΗΣ	3.037	2%	1.658	1.221	146	130 1%
222	Εκτυπώσεις και συναφείς δραστηριότητες	ΑΛΦΑ ΡΟΤΟ ΑΒΕΕ	ΑΕ		Ι & Χ ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΣ	2.467	2%	1.581	577	56	37 0.4%
222	Εκτυπώσεις και συναφείς δραστηριότητες	ΓΕΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΤΙΚΗ ΤΥΠΟΥ ΑΕ	ΑΕ		ΟΜΙΛΟΣ ΒΑΡΔΙΝΟΓΙΑΝΝΗ	2.063	1%	4.268	3.177	-297	200 2%
222	Εκτυπώσεις και συναφείς δραστηριότητες	ΤΥΠΟΧΡΩΜ ΑΕ	ΑΕ	5	ΕΥΣΤ. ΤΣΟΡΠΑΤΖΟΓΛΟΥ	1.942	1%	1.284	297	69	45 0.5%
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων						9.828	8%			412	4%
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (3.029 εταιρίες)						165.398				9.442	
223	Αναπαραγωγή προεγγεγραμμένων μέσων εγγραφής	SONY MUSIC ENTERTAINMENT GRE ΑΕ	ΑΕ		Δ. ΠΑΡΜΕΝΤΙΝΗΣ	3.081	42%	3.035	213	200	55 26%
223	Αναπαραγωγή προεγγεγραμμένων μέσων εγγραφής	ΦΑΜΠΕΛΣΑΟΥΝΤ ΑΕ	ΑΕ	2	Π. ΖΑΝ-ΜΑΡΙΝΟΣ	1.775	24%	1.347	245	124	70 34%
223	Αναπαραγωγή προεγγεγραμμένων μέσων εγγραφής	VIDEOSONIC ΑΕ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΕΠΕΞΕ ΑΕ	ΑΕ	1	ΣΑΡΡΑΣ Σ & Δ. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΚ	782	11%	450	288	88	33 16%
223	Αναπαραγωγή προεγγεγραμμένων μέσων εγγραφής	ΦΙΝΟΥ-ΑΓΓΕΛ-ΦΙΛΑ	ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ			558	8%				
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων						6.196	85%			142	88%
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (26 εταιρίες)						7.304				288	
232	Παραγωγή προϊόντων διύλισης πετρελαίου	ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΠΙΧΕΙΡ ΠΕΤΡΕΛΑΙΟΥ ΑΕ	ΑΕ		ΟΜΙΛΟΣ ΔΕΠ	357.906	42%	289.034	179.186	6.664	100 2%
232	Παραγωγή προϊόντων διύλισης πετρελαίου	ΜΟΤΟΡ ΟΙΛ ΔΙΛΥΣΤΗΡΙΑ ΚΟΡΙΝΘΟΥ ΑΕ	ΑΕ	2	Μ. ΑΛ ΗΑΖΑΖΥ	180.479	21%	153.953	13.371	-2.465	1.325 29%
232	Παραγωγή προϊόντων διύλισης πετρελαίου	ΠΕΤΡΟΛΑ ΕΛΛΑΣ ΑΕΒΕ	ΑΕ		ΟΜΙΛΟΣ ΛΑΤΙΝ	159.475	19%	88.387	8.134	-2.038	800 18%
232	Παραγωγή προϊόντων διύλισης πετρελαίου	ΕΚΟ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΔΙΛΥΣΤΗΡΙΑ-ΧΗΜΙΚΑ ΑΕ*	ΑΕ	5	ΟΜΙΛΟΣ ΔΕΠ	38.296	6%	70.344	47.542	4.088	740 18%
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων						738.166	87%			2.868	86%
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (47 εταιρίες)						846.478				4.498	
241	Παραγωγή βασικών χημικών προϊόντων	ΧΗΜΙΚΑ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΒΟΡΕΙΟΥ ΕΛΛ ΑΕ	ΑΕ	1	ΙΔΡΥΜΑ ΜΠΟΔΟΖΑΚΗ	30.969	19%	23.430	15.912	2.701	530 12%
241	Παραγωγή βασικών χημικών προϊόντων	ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΦΟΣΦΟΡΙΚΩΝ ΛΙΠΑΣΜΕ ΑΕ	ΑΕ	4	ΟΜΙΛΟΣ ΕΜΠΟΡΙΚΗΣ	30.607	19%	21.919	9.976	1.087	720 16%
241	Παραγωγή βασικών χημικών προϊόντων	ΔΩΩ ΕΛΛΑΣ ΑΒΕΕ	ΑΕ	3	DAW CHEMICAL INTERNATIO	13.695	8%	8.768	2.472	845	110 2%
241	Παραγωγή βασικών χημικών προϊόντων	ΓΙΑΝΝΙΔΗ ΑΦΟΙ	ΑΕ	3	ΣΤ ΓΙΑΝΝΙΔΗΣ	7.748	6%	7.473	3.733	801	330 7%
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων						82.989				1.690	37%
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (138 εταιρίες)						165.332				4.672	
242	Παραγωγή παρασκευασμάτων και άλλων αγροχημικών	ΜΠΑΓΕΡ ΕΛΛΑΣ	ΑΕ	14	ΟΜΙΛΟΣ BAYER	19.746	88%	9.163	3.320	1.198	290 51%
242	Παραγωγή παρασκευασμάτων και άλλων αγροχημικών	ΒΙΟΜ ΕΜΓΕΩΡ ΦΑΡΜ.ΧΕΛΛΑΦΑΡΜ ΑΕ	ΑΕ	2	Φ ΛΕΓΑΚΙ	3.117	9%	3.114	1.320	103	100 18%
242	Παραγωγή παρασκευασμάτων και άλλων αγροχημικών	ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ Α	ΑΕ								
242	Παραγωγή παρασκευασμάτων και άλλων αγροχημικών	Α	ΑΕ								
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων						29.876	88%			444	78%
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (18 εταιρίες)						33.793				687	
243	Παραγωγή χρωμάτων, βερνικιών και παραγόμενων επί	BIBEXPOW ΔΡ., ΣΤ Δ ΠΑΤΕΡΑΣ	ΑΕ	1	Ι ΣΙΤΙΝΑΣ	11.291	13%	7.426	3.195	2.179	323 11%
243	Παραγωγή χρωμάτων, βερνικιών και παραγόμενων επί	HOECHST ΕΛΛΑΣ ΑΒΕΕ	ΑΕ	2	ΟΜΙΛΟΣ HOECHST	8.766	10%	9.034	4.287	-16	308 9%
243	Παραγωγή χρωμάτων, βερνικιών και παραγόμενων επί	ΝΙΚΟΛΑΟΓΙΑΝΝΗΣ Β-ΤΙΜΠΟΥΚΗΣ Γ	ΑΕ	6		7.277	8%			280	10%
243	Παραγωγή χρωμάτων, βερνικιών και παραγόμενων επί	ΒΙΟΧΡΩΜ ΑΕ	ΑΕ		Δ ΓΚΕΡΤΣΙΟΣ	6.056	7%	5.239	3.866	1.070	210 7%
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων						33.390	37%			1.122	36%
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (342 εταιρίες)						89.712				3.075	
244	Παραγωγή φαρμακευτικών προϊόντων, χημικών πικρ	GLAXO WELLCOME ΑΕΒΕ	ΑΕ	9	ΟΜΙΛΟΣ GLAXO WELLCOME	24.007	8%	15.516	10.850	1.184	430 6%
244	Παραγωγή φαρμακευτικών προϊόντων, χημικών πικρ	ΒΙΑΝΕΣ	ΑΕ	1	ΟΜΙΛΟΣ ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	24.140	8%	14.996	2.937	6.886	570 8%
244	Παραγωγή φαρμακευτικών προϊόντων, χημικών πικρ	ΣΙΜΠΑ-ΓΚΕΙΓΚΥ ΕΛΛΑΣ ΑΒΕΕ	ΑΕ	3	ΟΜΙΛΟΣ CIBA-GEIGY	22.420	8%	10.800	1.780	-550	-250 4%
244	Παραγωγή φαρμακευτικών προϊόντων, χημικών πικρ	BRISTOL-MYERS SQUIBB Α Ε Β Ε	ΑΕ		ΟΜΙΛΟΣ BRISTOL-MYERS SI	20.542	7%	15.220	4.115	57	198 3%
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων						91.109	31%			1.448	21%
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (59 εταιρίες)						293.383				6.761	
245	Παραγωγή ασηπτικών και απορρυπαντικών, πρσι	LEVER HELLAS ΑΕΒΕ	ΑΕ	5	ΟΜΙΛΟΣ UNILEVER	65.690	23%	24.328	6.347	5.684	900 13%
245	Παραγωγή ασηπτικών και απορρυπαντικών, πρσι	ΚΟΛΓΕΤΤ ΠΑΛΜΟΛΙΒ ΕΛΛΑΣ	ΑΕ		ΟΜΙΛΟΣ PROCTER & GABLE	24.195	9%	8.347	425	4.146	313 5%
245	Παραγωγή ασηπτικών και απορρυπαντικών, πρσι	JOHNSON-JOHNSON ΕΛΛΑΣ ΑΕΒΕ	ΑΕ		ΟΜΙΛΟΣ JOHNSON-JOHNSC	21.538	8%	15.655	3.918	2.109	330 5%
245	Παραγωγή ασηπτικών και απορρυπαντικών, πρσι	WARNER LAMBERT ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΤΕ ΑΕ	ΑΕ	3	ΟΜΙΛΟΣ WARNER LAMBERT	15.564	6%	5.363	1.208	446	300 4%
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων						126.977	46%			1.843	27%
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (285 εταιρίες)						281.805				6.705	
246	Παραγωγή άλλων χημικών προϊόντων	HOECHST SCHERING AGREEV ΕΛΛ ΑΕ	ΑΕ	1	ΟΜΙΛΟΣ HOECHST	8.766	18%	9.034	4.287	-16	309 27%
246	Παραγωγή άλλων χημικών προϊόντων	INTERKEM ΕΛΛΑΣ ΑΒΕΕ	ΑΕ		Α ΚΟΙΣΥΒΑΣ, Ι ΣΟΦΙΑΝΟΣ	5.060	11%	4.130	1.408	254	97 8%
246	Παραγωγή άλλων χημικών προϊόντων	ΤΟΣΟΝ ΕΛΛΑΣ ΑΒΕ	ΑΕ		ΟΜΙΛΟΣ ΤΟΣΟΝ	4.229	9%	5.657	2.426	-146	120 10%
246	Παραγωγή άλλων χημικών προϊόντων	ΕΛΒΙΕΜΕΚ ΑΕ	ΑΕ	2	Δ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΔΗΣ	3.753	8%	5.763	2.960	-436	136 12%
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων						21.808	46%			684	67%
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (132 εταιρίες)						48.122				1.166	

247	Παραγωγή τεχνητών και συνθετικών νιτών	ΕΤΜΑ	ΑΕ	ΟΜΙΛΟΣ ΔΙΑΜΠΕΗ	12.531	47%	16.454	6.916	800	730	58%
247	Παραγωγή τεχνητών και συνθετικών νιτών	ΕΛΛΑΤΕΕ	ΑΕ	ΟΜΙΛΟΣ ΔΙΑΜΠΕΗ	8.271	31%	6.014	1.993	682	330	26%
247	Παραγωγή τεχνητών και συνθετικών νιτών	ΠΟΛΥΕΤΜΑ	ΑΕ	ΟΜΙΛΟΣ ΔΙΑΜΠΕΗ	4.135	16%	3.310	488	5	190	15%
247	Παραγωγή τεχνητών και συνθετικών νιτών	Α ΚΑΨΗΛΗ-Κ ΤΡΙΑΝΤΗΣ ΟΕ	ΟΕ		1.648	6%				2	0,2%
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων					26.584	100%				1.262	100%
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (6 εταιρίες)					26.605					1.264	
251	Κατασκευή προϊόντων από ελαστικά (καουτσούκ)	ΙΜΑΣ ΑΕ	ΑΕ	ΟΜΙΛΟΣ CLOUTH GUMMIWERI	12.626	31%	7.608	5.730	1.231	255	20%
251	Κατασκευή προϊόντων από ελαστικά (καουτσούκ)	ΛΑΝΤΗΣ ΑΒΕΕ	ΑΕ	Π. ΛΑΝΤΗΣ	6.995	17%	4.022	1.329	1.078	173	5%
251	Κατασκευή προϊόντων από ελαστικά (καουτσούκ)	ΠΛΑΣΤΙΚΑ ΘΡΑΚΗΣ ΑΒΕΕ	ΑΕ	1 ΟΜΙΛΟΣ ΑΦΟΙ ΧΑΛΙΠΗΡΗ	6.611	16%	12.548	7.530	1.009	300	23%
251	Κατασκευή προϊόντων από ελαστικά (καουτσούκ)	ΕΛΑΣΤΙΚΑ ΒΟΡΕΙΟΥ ΕΛΛΑΔΟΣ ΑΕ	ΑΕ	Η ΘΕΟΔΩΡΙΔΗΣ	1.462	4%	678	154	76	9	1%
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων					27.760	68%				737	67%
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (164 εταιρίες)					40.810					1.288	
252	Κατασκευή πλαστικών προϊόντων	ΠΕΤ ΠΛΑΣΤΙΚΑ ΑΒΕΕ	ΑΕ	ΟΜΙΛΟΣ ΛΕΒΕΝΤΗ-ΔΑΥΙΔ	14.196	6%	11.616	7.516	1.905	165	2%
252	Κατασκευή πλαστικών προϊόντων	ΠΕΤΖΕΤΑΚΗΣ Γ ΑΡΙΣΤΟΒ	ΑΕ	5 ΟΜΙΛΟΣ ΠΕΤΖΕΤΑΚΙ	13.249	6%	26.655	10.311	221	470	5%
252	Κατασκευή πλαστικών προϊόντων	ΠΛΑΣΤΙΚΑ ΚΡΗΤΗΣ	ΑΕ	3 ΟΜΙΛΟΣ ΑΦΟΙ ΛΕΜΠΙΔΑΚΗ	8.375	4%	5.441	2.688	669	165	2%
252	Κατασκευή πλαστικών προϊόντων	ΝΤΑΡΤ ΕΛΛΑΣ	ΑΕ	2 Ι. ΠΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ	6.950	3%	2.358	784	10	240	11%
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων					42.778	18%				1.040	
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (742 εταιρίες)					237.618					5.264	
261	Κατασκευή γυαλιού και προϊόντων από γυαλί	ΠΟΥΛΑ	ΑΕ	ΟΜΙΛΟΣ ΒΟΥΓΛΑΡΑΚΗ	8.638	30%				46	3%
261	Κατασκευή γυαλιού και προϊόντων από γυαλί	ΥΑΛΟΥΡΓΙΑ ΚΡΟΝΟΣ ΑΒΕΕ	ΑΕ	ΟΜΙΛΟΣ ΒΟΥΓΛΑΡΑΚΗ	3.611	13%	5.713	1.054	55	223	16%
261	Κατασκευή γυαλιού και προϊόντων από γυαλί	ΑΦΟΙ ΝΙΚΗΤΑ ΒΑΛΑΒΑΝΗ ΑΕ	ΑΕ	Ν & Κ & Δ ΒΑΛΑΒΑΝΗΣ	1.105	4%	829	595	67	72	5%
261	Κατασκευή γυαλιού και προϊόντων από γυαλί	ΜΟΝΟΘΕΡΜ	ΑΕ	Ν. ΝΙΚΟΛΑΟΥ	936	3%	851	302	3	50	4%
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων					14.290	60%				391	28%
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (210 εταιρίες)					28.492					1.334	
262	Κατασκευή κεραμικών ειδών υγιεινής	ΜΕΛΛΗΝΥΚΕ ΕΛΛΑΣ ΑΝΟΝ ΕΤ ΒΙΟΜ Ε ΑΕ	2	ΣΤ. ΝΕΖΗΣ	10.596	20%	5.711	3.644	726	253	9%
262	Κατασκευή κεραμικών ειδών υγιεινής	ΙΝΤΕΛ ΣΤΑΝΤΑΡΤ	ΑΕ	ΟΜΙΛΟΣ ΙΝΤΕΛ HOLDING	6.720	13%	3.699	883	92	390	14%
262	Κατασκευή κεραμικών ειδών υγιεινής	ΒΙΤΡΟΥΒΤΙ ΕΛΛΗΝ ΒΙΟΜΗΧ ΕΙΔΩΝ ΥΓΙΕ	1	ΟΜΙΛΟΣ ΙΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΥ	3.556	7%	4.167	1.381	261	260	10%
262	Κατασκευή κεραμικών ειδών οικιακής χρήσης και	ΚΕΡΑΜΙΚΑ ΟΛΥΜΠΙΑ	2	Γ. ΜΑΡΑΝΖΑΝΑ	1.793	3%	1.447	-333	1.720	250	9%
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων					22.664	43%				1.163	42%
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (460 εταιρίες)					63.298					2.782	
263	Κατασκευή κεραμικών πλακιδίων και κυβολίθων	ΦΙΛΑΚΕΡΑΜ ΤΖΟΝΣΟΝ	ΑΕ	Γ. ΦΙΛΙΠΠΟΥ	6.758	61%	7.695	1.963	36	440	66%
263	Κατασκευή κεραμικών πλακιδίων και κυβολίθων	ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ-ΜΕΤΑΛΛΕΥΤΙΚΗ	ΑΕ	1 Α. ΜΙΧΑΗΛ	817	7%	629	161	27	20	3%
263	Κατασκευή κεραμικών πλακιδίων και κυβολίθων	Β ΜΑΛΟΥΡΓΗΣ ΑΒΕ	ΑΕ	Ι. ΜΑΛΟΥΡΓΗΣ	456	4%	596	525	3	30	5%
263	Κατασκευή κεραμικών πλακιδίων και κυβολίθων	ΑΜΟΡΓΙΑΝΟΣ Α Γ ΥΙΟΙ ΑΕ	2	Γ. ΑΜΟΡΓΙΑΝΟΣ	303	3%	453	162	11	35	5%
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων					8.333	76%				626	79%
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (32 εταιρίες)					11.022					666	
264	Κατασκευή τοίχων, πλακιδίων και λοιπών δομικών	ΣΟΛΗΝΟΥΡΓΕΙΑ ΚΟΡΙΝΘΟΥ ΑΕ	ΑΕ	1 ΟΜΙΛΟΣ ΙΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΥ	6.277	24%	6.625	1.783	157	200	12%
264	Κατασκευή τοίχων, πλακιδίων και λοιπών δομικών	ΒΑΘΥΛΟΠΗΤΗΣ-ΓΟΥΝΑΡΗΣ-ΜΗΤΑΚΗΣ ΑΕ	1	Β. ΓΟΥΝΑΡΗΣ	3.596	14%	7.046	6.292	424	150	9%
264	Κατασκευή τοίχων, πλακιδίων και λοιπών δομικών	ΑΦΟΙ Ο ΣΑΠΟΥΝΑΣ-ΣΙΑ ΑΒΕΤ ΑΕ	ΑΕ	Δ ΜΗΤΣΙΠΟΝΑΣ & Γ. ΣΑΠΟΥΝ	1.416	6%	2.310	1.094	-242	115	7%
264	Κατασκευή τοίχων, πλακιδίων και λοιπών δομικών	ΒΕΑΚ ΑΕ	ΑΕ	ΧΡ ΜΠΟΣΚΟΣ & ΓΡ ΓΡΑΜΜΕΝΟΥ	1.185	8%	2.150	947	1	80	5%
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων					12.474	48%				648	32%
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (277 εταιρίες)					28.147					1.786	
265	Παραγωγή τσιμέντου	ΑΓΕΤ ΗΡΑΚΛΗΣ	ΑΕ	10 ΟΜΙΛΟΣ CONCRETUM	83.971	63%	86.929	61.098	9.268	1.628	50%
265	Παραγωγή τσιμέντου	ΤΙΤΑΝ	ΑΕ	ΟΜΙΑ ΚΑΝΕΛΑ -ΠΑΠΑΛΕΞΟΠ	63.992	40%	86.834	45.303	10.432	1.420	36%
265	Παραγωγή τσιμέντου	ΧΑΛΥΒ	ΑΕ	ΟΜΙΛΟΣ CEMENT FRANCAIS	10.610	7%	18.806	11.664	-1.073	220	6%
Σύνολο 3 Επιχειρήσεων					168.664					3.686	100%
265	Παραγωγή ασφάλτης	ΙΟΝΙΑΝ ΚΑΛΚ ΑΕ	ΑΕ	2 Ι. ΚΑΛΑΘΑΤΗΣ	1.711	17%	2.649	1.191	222	45	10%
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (161 εταιρίες)					9.957					470	
266	Κατασκευή προϊόντων από σκυρόδεμα, τσιμέντα και	ΗΡΑΚΛΗΣ ΔΙΕΘΝΗΣ	ΑΕ	ΟΜΙΛΟΣ CONCRETUM							
266	Κατασκευή προϊόντων από σκυρόδεμα, τσιμέντα και	ΜΑΡΜΑΡΑ ΚΑΒΑΛΑΣ ΑΕ	ΑΕ	24 ΟΜΙΑ ΚΑΝΕΛΑ -ΠΑΠΑΛΕΞΟΠ	14.183	8%	12.017	7.266	395	300	5%
266	Κατασκευή προϊόντων από σκυρόδεμα, τσιμέντα και	ΒΟΓΙΑΤΣΗΣ ΑΕ ΕΤΟΙΜΟ ΣΚΥΡΟΔΕΜΑ ΟΕ	5								
266	Κατασκευή προϊόντων από σκυρόδεμα, τσιμέντα και	ΛΟΥΛΟΣ ΑΓΓ-ΙΩΑΝΝ	ΟΕ								
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων					42.616	24%				454	7%
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (866 εταιρίες)					180.606					6.082	
267	Κατή και καταργασία λίθων	Η ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ ΜΑΡΜΑΡΑ ΓΡΑΝΙΤΕΣ ΑΕ	1	Η. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ	1.757	4%	3.048	1.049	279	70	2%
267	Κατή και καταργασία λίθων	ΜΑΡΜΑΡΑ ΚΑΒΑΛΑΣ ΑΕ	ΑΕ	Κ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΟΠΟΥΛΟΥ	1.790	4%	2.789	1.067	-38	190	6%
267	Κατή και καταργασία λίθων	ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΓΡΑΝΙΤΩΝ ΑΒΕ ΑΕ	1	ΣΤ. ΣΥΝΟΥ	1.662	4%	2.146	1.764	446	44	1%
267	Κατή και καταργασία λίθων	ΙΚΤΙΝΟΣ ΕΛΛΑΣ ΑΕ	ΑΕ	1 Ε. ΧΑΙΔΑΣ	1.277	3%	1.461	582	63	40	1%
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων					6.846	16%				344	12%
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (1.229 εταιρίες)					42.608					2.977	
268	Παραγωγή άλλων προϊόντων από μη μεταλλικά ορυ	ΜΠΙΤΟΥΛΑΝΗ ΒΙΟΜ ΑΣΦΑΛΤΙΚΩΝ Χ ΑΕ	1	Ι. ΑΝΤΩΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ	1.644	21%	3.782	2.017	62	40	10%
268	Παραγωγή άλλων προϊόντων από μη μεταλλικά ορυ	ΜΑΓΚΝΟΜΙΑΣ ΑΕ ΓΕΝΙΚΩΝ ΕΠΙΧ ΜΕΤ/Α	4	Β. ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΙΔΗΣ	1.349	17%	1.299	739	30	95	24%
268	Παραγωγή άλλων προϊόντων από μη μεταλλικά ορυ	ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΚΑΛ-ΣΙΑ	ΟΕ							21	5%
268	Παραγωγή άλλων προϊόντων από μη μεταλλικά ορυ	G.V.C SA	ΑΕ*	Ι. ΚΑΜΠΑΚΑΣ			1.677	1.052	32	54	14%
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων					4.064	62%				210	63%
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (47 εταιρίες)					7.801					460	
271	Παραγωγή βασικών σιδηρού και χάλυβα και σιδηρού	ΧΑΛΥΒΟΥΡΓΙΚΗ	ΑΕ	ΟΜΟΛΟΣ ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΥ	61.738	36%	61.324	17.807	-198	900	37%
271	Παραγωγή βασικών σιδηρού και χάλυβα και σιδηρού	ΣΙΔΕΝΟΡ	ΑΕ	1 ΟΜΙΛΟΣ ΙΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΥ	32.136	19%	19.417	9.830	1.809	510	21%
271	Παραγωγή βασικών σιδηρού και χάλυβα και σιδηρού	ΧΑΛΥΒΟΥΡΓΙΑ ΒΕΪΣΣΙΑΔΙΣ	ΑΕ	3 Ν. ΜΑΝΕΛΗΣ	14.997	9%	13.790	6.655	11	330	14%
271	Παραγωγή βασικών σιδηρού και χάλυβα και σιδηρού	ΜΠΗΤΡΟΣ	ΑΕ	ΟΜΙΛΟΣ ΜΠΗΤΡΟΥ	14.603	9%	16.960	6.243	1.114	92	4%
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων					123.473	72%				1.832	76%
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (54 εταιρίες)					171.138					2.412	
272	Κατασκευή σωλήνων	ΚΕΜ ΑΕ	ΑΕ*	ΟΜΙΛΟΣ ΙΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΥ	9.246	28%	7.710	2.222	147	155	17%
272	Κατασκευή σωλήνων	ΣΩΛΗΝΟΥΡΓΙΑ ΚΟΡΙΝΘΟΥ	ΑΕ*	ΟΜΙΛΟΣ ΙΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΥ	6.276	19%	6.605	1.783	156	200	22%
272	Κατασκευή σωλήνων	ΠΡΟΦΙΛ ΣΩΛΗΝΟΥΡΓΙΑ Α ΤΖΙΡΑΚΙΑΝ ΑΕ	ΑΕ	Δ ΤΖΙΡΑΚΙΑΝ	4.630	14%	4.946	2.194	442	75	8%
272	Κατασκευή σωλήνων	ΣΩΛΗΝΟΥΡΓΙΑ ΘΕΒΩΝ ΑΕ	ΑΕ	Σ. ΚΑΠΕΤΑΣ	4.278	13%	6.777	2.014	271	100	11%
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων					24.428	73%				530	69%
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (76 εταιρίες)					33.384					896	
273	Άλλες πρωτογενείς καταργασίες του σιδηρού και του	ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΝΩΝ ΕΤΑΙΡ ΧΑΛΥΒΟΣ	ΑΕ	1 Ι. ΛΥΚΙΔΗΣ	50.427	76%	31.179	7.671	-147	553	72%
273	Άλλες πρωτογενείς καταργασίες του σιδηρού και του	ΜΑΛΙΝΗΣ Ι ΜΙΧ	ΑΕ	3 ΟΜΙΛΟΣ ΜΑΛΙΝ	8.882	13%	9.926	3.066	1.031	128	17%
273	Άλλες πρωτογενείς καταργασίες του σιδηρού και του	ΒΕΚΤΟΡ - ΕΙΔΙΚΟΙ ΧΑΛΥΒΕΣ	ΑΕ*	1 ΟΜΙΛΟΣ ΙΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΥ	2.406	4%	2.170	1.139	482	134	17%
273	Άλλες πρωτογενείς καταργασίες του σιδηρού και του	ΣΑΚΑΡΕΛΗ ΔΗΜ ΥΙΟΙ	ΟΕ		2.722	4%					

Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων										64.247	97%						685
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (35 εταιρίες)										66.640							770
274	Παραγωγή βασικών πολυτμητων μεταλλικών και άλλων	ΑΛΟΥΜΙΝΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ	ΑΕ	1	ΟΜΙΛΟΣ ΡΕΧΙΝΕΥ	90.034	31%	101.683	67.461	9.770	1.600	35%					
274	Παραγωγή βασικών πολυτμητων μεταλλικών και άλλων	ΕΛΒΑΛ	ΑΕ		ΟΛΙΓΟΣ ΣΤΑΙΝΟΠΟΥΛΟΥ	68.596	23%	34.964	10.988	4.695	500	11%					
274	Παραγωγή βασικών πολυτμητων μεταλλικών και άλλων	ΧΑΛΚΟΡ	ΑΕ		ΟΜΙΛΟΣ ΣΤΑΙΝΟΠΟΥΛΟΥ	58.149	20%	19.997	7.302	3.814	320	7%					
274	Παραγωγή βασικών πολυτμητων μεταλλικών και άλλων	ΕΧΑΛCO SA	ΑΕ		ΟΜΙΛΟΣ ΚΑΝΤΟΝΙΑ	11.805	4%	6.714	1.764	748	320	7%					
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων										228.695	78%					2.740	
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (123 εταιρίες)										292.949						4.820	
275	Χύτευση μετάλλων	ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΧΑΛΥΒΟΥΡΓΙΑ	ΑΕ		Ε. ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΥ-Β. ΣΑΛΑΠΑΤΑ	15.684	45%	11.063	4.213	82	400	38%					
275	Χύτευση μετάλλων	ΚΟΝΤΙ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΧΑΛΥΒΟΥ	ΑΕ	1	Σ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ	4.654	13%	3.582	917	195	145	14%					
275	Χύτευση μετάλλων	ΜΕΤΑΛΛΑΜ ΑΒΕΕ ΚΕΝΤΡΟ ΕΠΕΞΕΡΓΕΙΑΣ	ΑΕ	1	Χ. ΝΑΧΜΙΑΣ	2.039	6%	1.720	1.248	47	40	4%					
275	Χύτευση μετάλλων	BIEM ΑΕ	ΑΕ		ΟΜΙΛΟΣ ΣΤΑΙΝΟΠΟΥΛΟΥ	239	1%	262	151	28	15	1%					
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων										22.617	66%					600	
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (230 εταιρίες)										34.689						1.063	
281	Κατασκευή δομικών μεταλλικών προϊόντων	ΜΕΤΚΑ-ΜΕΤΑΛΛΙΚΑ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΙΑ Ε/Α	ΕΕ		ΑΝ. ΑΝΑΣΤΑΣΟΠΟΥΛΟΣ	12.654	11%	12.026	7.725	1.339	500	8%					
281	Κατασκευή δομικών μεταλλικών προϊόντων	ΙΝΤΡΑΜΕΤ ΜΕΤΑΛΛΙΚΕΣ-ΗΛΕΚΤΡΟΜ	ΑΕ		ΟΜΙΛΟΣ ΚΟΚΚΑΛΗ	3.008	3%	1.891	1.274	481	150	2%					
281	Κατασκευή δομικών μεταλλικών προϊόντων	ΝΤΟΡΑΛ ΒΙΟΤΕΧΝΙΑ ΘΥΡΩΝ-ΠΑΡΑΘ	ΑΕ		ΧΡ. & ΣΤ. ΚΑΛΛΙΑΣ	2.379	2%	1.612	565	85	117	2%					
281	Κατασκευή δομικών μεταλλικών προϊόντων	Σ. ΙΚΑΛΑΒΟΣ	ΑΕ		Α. ΓΕΩΡΓΑΝΤΑΣ	1.815	2%	1.106	434	82	70	1%					
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων										19.857	17%					837	
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (2.476 εταιρίες)										118.786						6.049	
282	Κατασκευή μεταλλικών ντεποζιτών, δεξαμενών και ζ	SOULIS ABEE	ΑΕ	2	Α. ΣΟΥΛΗΣ	10.017	33%	10.104	5.523	405	330	21%					
282	Κατασκευή μεταλλικών ντεποζιτών, δεξαμενών και ζ	ΒΙΟΣΩΛ	ΑΕ	6	Ν. ΣΦΟΡΝΟΣ	2.494	8%	5.787	3.461	25	190	12%					
282	Κατασκευή μεταλλικών ντεποζιτών, δεξαμενών και ζ	ΤΕΧΝΟΚΑΝ ΑΕ	ΑΕ*		Γ. ΠΛΑΝΙΚΗΣ	1.693	6%	1.312	701	125	140	9%					
282	Κατασκευή μεταλλικών ντεποζιτών, δεξαμενών και ζ	ΒΑΚΟΝΤΙΟΣ Γ Δ ΑΒΕΕ	ΑΕ		Γ. ΒΑΚΟΝΤΙΟΣ	1.617	5%	694	304	110	24	1%					
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων										16.821	62%					684	
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (261 εταιρίες)										30.621						1.602	
283	Κατασκευή σιμωοειδών, με εξάρτηση τους λέβητ	ΚΙΛΙΜΗΣ ΕΤ.ΚΑ	ΑΕ	1	ΣΤ. ΚΙΛΙΜΗΣ	1.271	49%	1.173	317	64	50	35%					
283	Κατασκευή σιμωοειδών, με εξάρτηση τους λέβητ	ΕΡΓΟΣΤ ΕΞΑΡΤΗΜ ΤΕΧΝΗΤ ΒΡΟΧΗΣ	ΑΕ														
283	Κατασκευή σιμωοειδών, με εξάρτηση τους λέβητ	ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΕΣ ΒΙΟΤΕΧΝΙΚΕΣ ΚΑΤΑΣΤ	ΑΕ														
283	Κατασκευή σιμωοειδών, με εξάρτηση τους λέβητ	ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣ-ΓΕΩΡΓΙΟΣ-ΕΜΜΑΝΟΥΙΛ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ															
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων										2.205	85%					99	
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (22 εταιρίες)										2.679						143	
284	Σφुरλλήδηση, κολλήση, αναστάση ιτιπωση και μο	ΘΕΟΔΩΣΙΑΚΗΣ-ΝΙΚΟΛΑ-ΕΜΜ	ΑΕ		ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ	4.663	24%										
284	Σφुरλλήδηση, κολλήση, αναστάση ιτιπωση και μο	ΜΕΤΑΛΛΟΥΡΓΙΑ ΑΤΤΙΚΗΣ	ΑΕ	3	Γ. ΜΑΣΤΟΡΑΚΟΣ, Μ. ΓΟΥΤΣΙ	2.152	11%	1.888	772	86	130	12%					
284	Σφुरλλήδηση, κολλήση, αναστάση ιτιπωση και μο	GROUPAL ΓΚΡΟΥΠ ΑΛΟΥΜΙΝΙΟ ΕΛΛ	ΑΕ	1	Δ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΟΥ	1.925	10%	1.692	336	6	70	7%					
284	Σφुरλλήδηση, κολλήση, αναστάση ιτιπωση και μο	ΚΑΠΑΝΙΚΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ-ΥΙΟΣ	ΑΕ		Ι. ΚΑΠΑΝΙΚΗΣ	444	2%	658	521	21	20	2%					
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων										9.184	48%					202	
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (1.209 εταιρίες)										19.084						1.063	
285	Κατεργασία και επικόλληση μετάλλων γενικές μηχαν	ΑΣΤΡΟΝ Τ.Ε.Β. ΑΕ	ΑΕ		Δ. ΚΑΝΑΚΑΚΗΣ	1.707	3%	1.736	179	93	50	1%					
285	Κατεργασία και επικόλληση μετάλλων γενικές μηχαν	ΕΛΛΗΝ ΜΗΧ ΚΑΤΕΡΓΑΣΙΑΣ ΧΑΛΥΒΟΥ	ΑΕ														
285	Κατεργασία και επικόλληση μετάλλων γενικές μηχαν	ΑΦΘΙ ΚΑΜΤΗ ΑΕ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΕΜΙ	ΑΕ		Τ.ΚΑΜΤΗΣ	910	2%	565	301	151	7	0.2%					
285 Κατεργασία και επικόλληση μετάλλων γενικές μηχαν ΜΙΧ ΔΡΟΥΔΑΚΗΣ-Γ ΔΡΟΥΔΑΚΗΣ-ΣΙΑ										OE							
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων										10.042	17%					172	
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (1.479 εταιρίες)										69.897						3.630	
286	Κατασκευή μαχαθροσας, εργαλείων και σιδηρών	ΒΙΟΛΕΣ-BIC ΑΒΕΕ	ΑΕ		Γ. ΚΟΒΑΣ	19.456	40%	19.892	8.419	3.866	960	25%					
286	Κατασκευή μαχαθροσας, εργαλείων και σιδηρών	DIAMANT WINTER ΕΛΛΑΣ ΕΠΕ	ΕΠΕ		Δ. ΣΟΥΡΛΑΣ, Μ. WINTER, G.W	3.918	8%	3.402	446	82	120	5%					
286	Κατασκευή μαχαθροσας, εργαλείων και σιδηρών	FICTO ΑΕ	ΑΕ		Δ. ΓΟΝΤΣΣ	3.803	8%	2.715	358	101	110	4%					
286	Κατασκευή μαχαθροσας, εργαλείων και σιδηρών	ΚΛΕΙΘΡΟΦΟΡΙΑ DOMUS ΑΝΘΝ ΕΜΠ	ΑΕ		Ι. ΚΟΥΝΕΛΗΣ	1.796	4%	1.672	457	1	130	5%					
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων										28.972	66%					1.260	
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (476 εταιρίες)										48.268						2.658	
287	Κατασκευή άλλων μεταλλικών προϊόντων	ΕΛΤΑ	ΑΕ	2	Γ. ΚΑΡΚΑΖΗΣ	11.441	10%	11.708	3.845	22	300	6%					
287	Κατασκευή άλλων μεταλλικών προϊόντων	ΠΥΡΑΜΙΣ ΜΕΤΑΛΛΟΥΡΓΙΑ	ΑΕ	2	Α. ΜΠΑΚΑΤΣΕΛΟΣ	5.578	8%	6.531	1.948	3	320	6%					
287	Κατασκευή άλλων μεταλλικών προϊόντων	ΑΛΟΥΜΑΝ ΑΒΕΕ	ΑΕ		Π.ΜΑΝΙΑΣ	5.463	8%	5.530	2.736	70	180	3%					
287	Κατασκευή άλλων μεταλλικών προϊόντων	ΣΚΑΖΙΚΗΣ Ε-ΜΑΡΓΑΓΚΟΣ Α	ΑΕ	2	Γ. & Κ. ΜΑΡΑΓΓΟΣ	3.192	3%	2.715	779	401	70	1%					
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων										25.675	23%					890	
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (1.034 εταιρίες)										113.828						5.273	
291	Κατασκευή μηχανημάτων για την παραγωγή και τη	ΒΙΛΟ ΕΛΛΑΣ	ΑΕ	1	ΕΥΣΤ. ΚΑΤΣΑΝΤΩΝΗΣ	3.207	16%	3.013	694	284	33	3%					
291	Κατασκευή μηχανημάτων για την παραγωγή και τη	ΚΟΥΡΟΣ	ΑΕ		Γ. & Χ. ΚΟΥΡΟΣ	1.661	8%	1.061	505	286	60	6%					
291	Κατασκευή μηχανημάτων για την παραγωγή και τη	ΡΟΤΕΣ ΑΕΒΤΕ	ΑΕ		Ε. ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ	1.015	6%	1.009	226	11	30	3%					
291	Κατασκευή μηχανημάτων για την παραγωγή και τη	ΠΑΠΑΝΤΩΝΑΤΟΣ ΑΒΕΕ	ΑΕ		Θ. ΠΑΠΑΝΤΩΝΑΤΟΥ	787	4%	1.026	177	60	55	6%					
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων										6.872	33%					178	
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (180 εταιρίες)										18.829						974	
292	Κατασκευή άλλων μηχανημάτων γενικής χρήσης	ΦΡΙΓΚΟΡΕΣ	ΑΕ	1	Ι. ΔΗΜΟΥ	6.120	8%	9.403	4.732	1.912	320	7%					
292	Κατασκευή άλλων μηχανημάτων γενικής χρήσης	ΒΙΟΜ ΜΗΧ ΚΑΙΜ ΗΛ ΕΝΕΡΓ ΑΒΕ Χ-Β	ΑΕ	4	ΧΡ. ΦΥΡΓΟΓΕΝΗΣ	4.666	8%	6.967	2.458	36	310	7%					
292	Κατασκευή άλλων μηχανημάτων γενικής χρήσης	ΜΕΤΑΛΛΟΒΙΟΜΗΧ ΑΡΚΑΔ. ΡΟΚΑΣ ΧΙΛ	ΑΕ	3	ΟΜΙΛΟΣ ΧΡ. ΡΟΚΑ	3.306	4%	8.184	4.570	831	205	5%					
292	Κατασκευή άλλων μηχανημάτων γενικής χρήσης	INTERKALMA ΑΒΕΕ	ΑΕ		Τ. ΜΠΙΣΙΜΗΣ	3.271	4%	4.305	1.046	6	170	4%					
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων										18.693	22%					1.006	
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (692 εταιρίες)										87.890						4.462	
293	Κατασκευή γεωργικών και δασοκομικών μηχανημά	ΕΣΚΙΑΔΗΣ Ι-ΣΙΑ	ΑΕ	3	Δ.ΕΣΚΙΑΔΗΣ-Δ. ΜΑΥΡΟΓΕΝΗ	1.860	6%	1.174	63	88	18	1%					
293	Κατασκευή γεωργικών και δασοκομικών μηχανημά	ΚΟΝΤΡΟΛ ΑΙΡ ΒΑΛΚΑΝ ΑΝΩΝΥΜΟΣ	ΙΑΕ	1	ΣΠ. ΠΑΠΑΛΕΞΙΟΥ	1.360	4%	1.076	415	-13	60	5%					
293	Κατασκευή γεωργικών και δασοκομικών μηχανημά	ΚΑΤΣΑΡΟΣ Κ-ΣΙΑ	ΟΕ														
293	Κατασκευή γεωργικών και δασοκομικών μηχανημά	ΥΙΟΙ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΤΑΤΑΡΙΔΗ ΟΒΕΕ	ΟΕ	1													
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων										6.694	17%					123	
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (518 εταιρίες)										33.108						1.326	
294	Κατασκευή εργαλειομηχανών	ΔΕΓΟ ΘΕΜΜΑΣ	ΑΕ														
294	Κατασκευή εργαλειομηχανών	ΑΓΡΟΤΕΧΝΙΚΗ-ΜΠΙΣΙΟΝΗΣ Ι-ΣΙΑ	ΟΕ														
294	Κατασκευή εργαλειομηχανών	ΜΠΟΛΕΡ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΣΥΓΚΟΛΛΗΣΗΣ	ΑΕ		Ε. ΚΟΪΚΙΝΑΣ	360	7%	224	90	7	13	5%					
294	Κατασκευή εργαλειομηχανών	ΒΕΚ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΑ ΕΡΓΑ ΚΑΤΑΣΚΕΥ	ΑΕ	1	ΕΥΑΓΓ. ΣΥΝΤΡΟΠΟΥΛΟΣ	359	7%	516	329	3	35	12%					
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων										2.323	43%					70	
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (72 εταιρίες)										6.420						281	
295	Κατασκευή άλλων μηχανημάτων ειδικής χρήσης	ΕΒΕΙΣΚ ΑΕ	ΑΕ	5	ΟΜΙΛΟΣ CONCRETUM	5.977	20%	1.504	730	150	365	5%					
295	Κατασκευή άλλων μηχανημάτων ειδικής χρήσης	ΑΛΟΥΜΙΝΟ ΑΒΕΕ	ΑΕ	1	Π. & Κ. ΧΕΙΛΑΔΑΚΗΣ	1.078	4%	930	363	6	50	5%					
295	Κατασκευή άλλων μηχανημάτων ειδικής χρήσης	ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΑΕ	ΑΕ			860	3%										

295	Κατασκευή άλλων μηχανημάτων ειδικής χρήσης Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (270 εταιρίες)	XAPPY ΚΑΤΙΚΑΣ ΑΕΒΕ	ΑΕ	1	Ε ΚΑΤΙΚΑΣ	677	2%	462	140	25	32	2%
						8.593	25%				503	29%
						28.460					1.707	
296	Κατασκευή όπλων και πυρομαχικών	ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΟΠΛΩΝ ΑΕ	ΑΕ	3	ΟΜΙΛΟΣ ΕΒΟ	13.978	43%	78.742	35.072	-6.239	1.300	38%
296	Κατασκευή όπλων και πυρομαχικών	ΕΤΑΙΡΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΠΥΡΗΓΩΓΟΕΙΔΕ	ΑΕ		ΟΜΙΛΟΣ ΕΒΟ	11.226	34%	48.831	-85.638	-24.585	1.800	52%
296	Κατασκευή όπλων και πυρομαχικών	ΦΙΟΚΙΟ ΕΛΛΑΣ ΑΕ	ΑΕ	1	Κ. ΒΑΜΒΑΚΟΥΡΑΣ	642	2%	636	166	18	15	0,4%
296	Κατασκευή όπλων και πυρομαχικών	ΑΦΟΙ Σ. ΛΑΜΠΡΟΥ ΑΒΕΕ	ΑΕ		Γ. & Α. ΛΑΜΠΡΟΥ	558	2%	473	187	20	25	1%
	Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (14 εταιρίες)					26.404	81%				3.140	92%
						32.670					3.431	
297	Κατασκευή αεροσπιν σκευών μ.α.κ	ΑΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΟΙΚΙΑΚΟ	ΑΕ	10	ΟΜΙΛΟΣ ΣΙΕΜΕΝΣ	33.273	40%	25.941	6.683	1.229	690	22%
297	Κατασκευή αεροσπιν σκευών μ.α.κ	ΑΦΟΙ ΦΟΥΡΑΗ ΑΒΕΕ	ΑΕ		ΟΜΙΛΟΣ ΦΟΥΡΑΗ	10.794	13%	8.911	5.761	1.375	220	7%
297	Κατασκευή αεροσπιν σκευών μ.α.κ	ΕΛΚΟ ΒΑΓΓΙΝΗΣ	ΑΕ		Π. ΒΑΓΓΙΝΗΣ	5.607	7%	5.812	2.231	232	270	9%
297	Κατασκευή αεροσπιν σκευών μ.α.κ	ΚΛΙΜΑΤΕΧΝΙΚΗ	ΑΕ	1	Γ. ΜΑΡΙΔΗΣ	2.935	4%	2.646	1.041	65	110	4%
	Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (293 εταιρίες)					52.610	63%				1.269	42%
						83.691					3.018	
300	Κατασκευή μηχανών γραφείου και ηλεκτρονικών υπ	INFOQUEST ΑΕΒΕ-ΗΛΕΚ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤ ΑΕ	ΑΕ		ΟΜΙΛΟΣ ΦΕΣΣΑ	12.352	80%	7.384	1.425	248	80	26%
300	Κατασκευή μηχανών γραφείου και ηλεκτρονικών υπ	ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΚΑΤΑΣΚΕΥΕ	ΑΕ	1	Κ. ΜΠΑΛΛΑΔΗΣ	2.247	11%	1.855	511	245	85	28%
300	Κατασκευή μηχανών γραφείου και ηλεκτρονικών υπ	ΑΒΕΕ ΜΗΧΑΝΟΝ ΓΡΑΦΕΙΟΥ-ΕΙΔΙΟΝ Υ ΑΕ	ΑΕ			1.846	9%				20	
300	Κατασκευή μηχανών γραφείου και ηλεκτρονικών υπ	COMPUTER TRADE CENTER	ΑΕ	2	ΕΜΜ. ΜΑΡΩΔΑΚΗΣ	1.041	6%	425	19	19	19	6%
	Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (37 εταιρίες)					17.488	84%				204	67%
						20.698					304	
311	Κατασκευή ηλεκτροκίνητων, ηλεκτρογεννητριών κ	ΑΕΓ ΕΛΛΑΣ	ΑΕ	3	ΟΜΙΛΟΣ ΑΕΓ	7.125	34%	7.236	3.634	26	280	44%
311	Κατασκευή ηλεκτροκίνητων, ηλεκτρογεννητριών κ	ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ ΠΕΤΡΟΣ	ΑΕ		Ι. ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ	4.283	20%	3.263	1.120	182	62	10%
311	Κατασκευή ηλεκτροκίνητων, ηλεκτρογεννητριών κ	ΣΒΑΜΠΕ ΕΛΛΑΣ	ΕΠΕ									
311	Κατασκευή ηλεκτροκίνητων, ηλεκτρογεννητριών κ	ΓΕΩΡΓΙΟΣ Π. ΑΥΓΕΡΙΝΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΣ ΑΕ	ΑΕ									
	Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (88 εταιρίες)					18.990	81%				449	70%
						21.024					643	
312	Κατασκευή αεροσπιν διασποράς και ούζου ηλεκτρ	ΛΑΝΤΙΣ ΕΝΤ ΓΚΥΡ ΕΛΛΑΣ	ΑΕ	1	Κ. ΛΑΒΔΑΣ	10.234	49%	5.755	2.162	700		
312	Κατασκευή αεροσπιν διασποράς και ούζου ηλεκτρ	Ν. ΛΑΚΑΣΙΔΣ-Π. ΑΡΒΑΝΙΤΙΔΗΣ	ΑΕ	1		4.024	19%					
312	Κατασκευή αεροσπιν διασποράς και ούζου ηλεκτρ	TECHNICAL CONSULTING BUREAU ΓΙΕΠΕ	ΑΕ		Π. ΑΥΓΙΔΗΣ	886	4%	271	183	210	100	10%
312	Κατασκευή αεροσπιν διασποράς και ούζου ηλεκτρ	ΤΣΟΥΝΑΚΗΣ Γ. Ν	ΑΕ	3	Ν. ΤΣΟΥΝΑΚΗΣ	95	0,4%	185	102	15	2	0,2%
	Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (69 εταιρίες)					18.238	71%				647	64%
						21.428					1.004	
313	Κατασκευή μονομηνών συρμάτων και καλωδίων	ΦΟΥΛΓΚΟΡ	ΑΕ	4	ΟΜΙΛΟΣ FULGOR	32.752	29%	24.379	8.808	600	475	21%
313	Κατασκευή μονομηνών συρμάτων και καλωδίων	ΑΛΚΑΤΕΛ ΚΑΛΩΔΙΑ ΕΛΛΑΣ ΑΒΕ	ΑΕ	4	ΟΜΙΛΟΣ ALCATEL	21.906	19%	12.211	5.577	166	250	11%
313	Κατασκευή μονομηνών συρμάτων και καλωδίων	ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΚΑΛΩΔΙΑ	ΑΕ	2	ΟΜΙΛΟΣ ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΥ	21.476	19%	15.244	6.665	1.513	295	13%
313	Κατασκευή μονομηνών συρμάτων και καλωδίων	ΚΑΛΩΔΙΑ ΒΟΛΟΥ (ΧΑΝΔΡΗΣ) ΑΝΩΝΥ ΑΕ*	ΑΕ	1	ΟΜΙΛΟΣ ALCATEL	13.807	12%	4.496	1.786	-24	140	6%
	Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (46 εταιρίες)					99.841	80%				1.160	62%
						112.836					2.211	
314	Κατασκευή ηλεκτρικών συσσωρευτών, πρωτογενών	ΓΕΡΜΑΝΟΣ ΜΠΑΤΑΡΙΕΣ-ΑΝΩΝ ΕΜΠΣ ΑΕ	ΑΕ	3	ΟΜΙΛΟΣ ΓΕΡΜΑΝΟΥ	9.589	79%	11.364	3.889	501	190	61%
	Κατασκευή ηλεκτρικών συσσωρευτών, πρωτογενών	ΤΥΔΟΡ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΒΕ	ΑΕ*		ΧΡ. ΚΙΤΡΟΠΗΛΙΔΗΣ	3.532	2%	2.224	1.148	116	45	14%
314	Κατασκευή ηλεκτρικών συσσωρευτών, πρωτογενών	ΕΡΓΟΝ ΣΥΣΣΕΥΡΕΥΤΑ ΕΠΕ	ΕΠΕ		ΑΦΟΙ ΣΤΡΟΦΥΛΛΑ-Λ. ΦΑΪΣ	525	4%	256	15	81	10	3%
314	Κατασκευή ηλεκτρικών συσσωρευτών, πρωτογενών	ΠΑΠΑΖΟΓΛΟΥ ΝΙΚ-ΣΙΑ	ΟΕ									
	Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (39 εταιρίες)					10.766	88%				264	81%
						12.091					312	
315	Κατασκευή φυσικοποιο εξοπλισμού και ηλεκτρικών /	ΕΒΙΟΠ ΤΕΜΠΟ	ΑΕ*		ΟΜΙΛΟΣ SIEMENS	6.068	21%	5.207	2.656	508	630	48%
315	Κατασκευή φυσικοποιο εξοπλισμού και ηλεκτρικών /	OSRAM ΑΕΕΗΛΑ	ΑΕ	1	ΟΜΙΛΟΣ SIEMENS	4.462	16%	3.265	639	136	36	3%
315	Κατασκευή φυσικοποιο εξοπλισμού και ηλεκτρικών /	ΒΙΟΚΑΡ ΑΕ	ΑΕ*		Χ. ΚΑΡΑΧΑΛΩΣ	1.268	4%	1.897	1.153	87	60	5%
315	Κατασκευή φυσικοποιο εξοπλισμού και ηλεκτρικών /	ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΣ Δ	ΑΕ	7	Δ. ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΣ	372	1%	744	436	101	40	3%
	Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (836 εταιρίες)					12.150	41%				766	68%
						29.437					1.313	
316	Κατασκευή λοιπού ηλεκτρικού εξοπλισμού μ.α.κ.	ΣΙΜΕΝΣ ΤΗΛΕΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ Α.Ε.	ΑΕ	6	ΟΜΙΛΟΣ SIEMENS	33.075	88%	32.719	4.500	1.144	350	20%
316	Κατασκευή λοιπού ηλεκτρικού εξοπλισμού μ.α.κ.	ΣΚΕΝΕΤΡ ΕΛΕΚΤΡΙΚ ΑΕ	ΑΕ	2	ΟΜΙΛΟΣ SCHIEDER	6.288	13%	4.250	2.462	601	222	13%
316	Κατασκευή λοιπού ηλεκτρικού εξοπλισμού μ.α.κ.	ΕΡΛΙΚΟΝ ΒΙΟΜ. ΕΠΙΕΣ. ΜΕΤΑΛΛΩΝ Α Ε	ΑΕ	1	ΟΜΙΛΟΣ ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΥ	3.656	7%	3.136	1.806	241	110	8%
316	Κατασκευή λοιπού ηλεκτρικού εξοπλισμού μ.α.κ.	ΠΛΟΥΣ	ΑΕ		Α. ΠΑΡΑΒΑΝΤΙΝΟΣ	886	2%	1.234	410.363	44	50	3%
	Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (99 εταιρίες)					43.805	88%				732	43%
						60.078					1.711	
321	Κατασκευή ηλεκτρονικών κυκλωτών και λοιπών ηλεκτρ	Μ-Σ ΧΟΥΡΔΑΚΗΣ ΑΒΕΕ ΤΥΠΟΜΕΝΑ Ι ΑΕ	ΑΕ		Μ. ΧΟΥΡΔΑΚΗΣ	1.700	37%	2.788	2.050	83	125	40%
321	Κατασκευή ηλεκτρονικών κυκλωτών και λοιπών ηλεκτρ	ΜΕΤΕΛΚΟ	ΑΕ		Α. ΝΙΚΟΛΑΪΤΣ	601	13%	670	146	9	50	16%
321	Κατασκευή ηλεκτρονικών κυκλωτών και λοιπών ηλεκτρ	ΔΙΕΛ ΣΤΑΜΕΛΑΚΟΣ-ΣΙΑ ΕΕ	ΕΕ			377	8%				5	2%
321	Κατασκευή ηλεκτρονικών κυκλωτών και λοιπών ηλεκτρ	ΒΕΛΕΣ ΑΝΩΝΥΜΗ ΓΕΩΡΓΙΚΗ ΕΜΠΟΙ ΑΕ	ΑΕ		Δ. ΧΑΤΖΗΜΙΧΑΛΗΣ	299	7%	627	524	39	2	1%
	Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (40 εταιρίες)					2.977	66%				182	68%
						4.563					312	
322	Κατασκευή ηλεκτρονικών και ραδιοφωνικών ταμπών	INTRACOM ΑΕ	ΑΕ	2	ΟΜΙΛΟΣ ΚΟΚΚΑΛΗ	41.579	81%	76.523	26.658	6.200	1.422	81%
322	Κατασκευή ηλεκτρονικών και ραδιοφωνικών ταμπών	ΑΗΚΟ ΑΕ	ΑΕ*		Μ. ΔΑΛΑΚΟΥΡΑΣ-Χ. ΔΑΔΑΚΟΥ	2.280	4%	1.711	447	70	124	7%
322	Κατασκευή ηλεκτρονικών και ραδιοφωνικών ταμπών	NETCOM ΑΕ	ΑΕ*		Α. ΚΟΥΣΑΒΑΝΑΣ	2.187	4%	1.281	507	156	85	5%
322	Κατασκευή ηλεκτρονικών και ραδιοφωνικών ταμπών	MARAC ELECTRONICS ΑΕ	ΑΕ*		Ν. ΠΙΠΙΤΣΟΥΛΗΣ - Β. ΣΙΑΦΗΣ	1.187	2%	970	375	45	60	3%
	Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (20 εταιρίες)					47.213	93%				1.691	97%
						61.026					1.745	
323	Κατασκευή ηλεκτρονικών και ραδιοφωνικών δακτύων	ΣΤΑΤ ΑΕ	ΑΕ	2	Ι. ΤΑΛΟΥΜΗΣ	1.732	25%	1.929	167	3	92	23%
323	Κατασκευή ηλεκτρονικών και ραδιοφωνικών δακτύων	INTERSONIC	ΑΕ		Κ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ	984	14%	898	331	4	50	13%
323	Κατασκευή ηλεκτρονικών και ραδιοφωνικών δακτύων	ΑΒΕΕ ΣΥΣΤΗΜ ΗΧΟΥ-ΡΑΔΙΟΦΩΝΕΙΑ ΑΕ	ΑΕ			340	8%				30	8%
323	Κατασκευή ηλεκτρονικών και ραδιοφωνικών δακτύων	MATEL ΑΦΟΙ ΜΑΤΘΑΙΟΥ ΑΕ	ΑΕ		Β. Γ. Γ. ΜΑΤΘΑΙΟΥ	238	3%	195	87	11	30	8%
	Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (140 εταιρίες)					3.284	48%				202	61%
						6.872					398	
331	Κατασκευή ιατροτεχνολογικού εξοπλισμού και ορθο	ΓΕΝ. ΕΙΣ-ΕΞΑΓ. ΕΤ. ΙΑΤΡΟΦΑΡΜ ΗΛΕΚ ΑΕ	ΑΕ	4								
331	Κατασκευή ιατροτεχνολογικού εξοπλισμού και ορθο	HELP ΑΒ ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΟΝ ΝΟΤΟΚΣ ΑΕ	ΑΕ	1	ΕΥΑΓΓ. ΖΕΚΚΑΣ	2.671	12%	1.960	198	-89	94	10%
331	Κατασκευή ιατροτεχνολογικού εξοπλισμού και ορθο	ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΝΟΣΟΚΟΜΕ ΑΕ	ΑΕ	2								
331	Κατασκευή ιατροτεχνολογικού εξοπλισμού και ορθο	ΑΝΑΓΩΓΩΤΗΣ Θ	ΑΕ	2								
	Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (261 εταιρίες)					12.088					357	36%
						21.762					994	
332	Κατασκευή οργάνων και συσκευών μέτρησης, επα	DIAMANT BOARD ΕΛΛΑΣ ΑΒΕΕ	ΑΕ		Δ. ΤΟΥΛΟΥΖΑΣ	2.736	48%	2.202	1.053	88	107	31%

332	Κατασκευή οργάνων και συσκευών μέτρησης, επαύ	ΠΕΙΡΑΙΚΗ ΟΡΕΙΧΑΛΚΟΥΡΓΙΑ	ΑΕ		Κ. ΑΝΤΩΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ	499	9%	860	316	-15	80	23%
332	Κατασκευή οργάνων και συσκευών μέτρησης, επαύ	ΚΑΤΣΑΡΟΣ ΑΥΤΟΜΑΤΙΣΜΟΙ	ΑΕ	1	Β. ΚΑΤΣΑΡΟΣ	261	6%	321	61	2	18	5%
332	Κατασκευή οργάνων και συσκευών μέτρησης, επαύ	ΒΙΚΙΝΓΚ ΕΛΛΑΣ ΕΠΕ	ΕΠΕ			244	4%				32	9%
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων						3.740	66%				237	68%
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (64 εταιρίες)						6.662					348	
333	Κατασκευή εξοπλισμού ελέγχου των βοηθητικών ι	ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΑΥΤΟΜΑΤΙΣΜΟΙ ΑΝΩΝΥΜΕ			Ε. ΘΕΟΔΩΡΟΥ	297	52%	164	103	27	20	87%
333	Κατασκευή εξοπλισμού ελέγχου των βοηθητικών ι	ΚΟΝΤΡΟΛ ΤΕΧΝΙΚΗ ΑΝ ΒΙΟΤ ΕΜΠ ΤΕ) ΑΕ			Ε. ΧΑΤΖΗΠΑΝΝΗΣ & Γ. ΒΑΡΦΑΛ	134	24%	84	17	5	8	35%
333	Κατασκευή εξοπλισμού ελέγχου των βοηθητικών ι	Σ. ΜΑΝΤΖΟΥΡΑΤΟΣ-Θ. ΜΑΥΡΟΜΜΑΤΗ-ΟΕ										
333	Κατασκευή εξοπλισμού ελέγχου των βοηθητικών ι	ΜΑΝΙΑΣ-ΓΡΗΓΟΡ-ΑΘΑ	ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ									
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων						643	86%				19	83%
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (6 εταιρίες)						668					23	
334	Κατασκευή οπτικών οργάνων και φωτογραφικού εξ	ΣΗΜΕΝΣ ΑΕ	ΑΕ	1	ΟΜΙΛΟΣ SIEMENS	26.616	68%	20.231	7.360	2.294	545	65%
334	Κατασκευή οπτικών οργάνων και φωτογραφικού εξ	ΣΑΡΑΤΙΣΤΟΠΟΥΛΟΣ-ΣΙΑ ΟΕ	ΟΕ			6.812	17%				40	5%
334	Κατασκευή οπτικών οργάνων και φωτογραφικού εξ	ΤΖΕΝΕΡΑΛ ΣΥΣΤΗΜΕΣ ΝΤΖΑΙΝ	ΕΠΕ		ΟΜΙΛΟΣ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ	1.180	3%	966	420	177	10	1%
334	Κατασκευή οπτικών οργάνων και φωτογραφικού εξ	Σ.Α. ΒΑΙΡΑΜΟΓΛΟΥ ΑΒΕΕ	ΑΕ		ΣΤ. ΒΑΙΡΑΜΟΓΛΟΥ	470	1%	237	162	40	33	4%
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων						36.078	90%				616	62%
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (167 εταιρίες)						39.178					840	
335	Κατασκευή ρολογιών	ΜΟΥΧΤΑΡΗΣ ΑΝ ΕΜ ΒΙΟΤ ΕΤ. ΔΡΟΛΑΣ			Θ. ΜΟΥΧΤΑΡΗΣ	179	9%	153	125	10	11	10%
335	Κατασκευή ρολογιών	Ι. ΚΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ ΟΕ	ΟΕ									
335	Κατασκευή ρολογιών	ΣΤΑΥΡΟΥΛΑ ΤΡΑΜΠΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	ΟΕ									
335	Κατασκευή ρολογιών	ΖΕΝΕΤΟΣ Ν. ΠΑΠΟΧΛΙΑΣ Α	ΟΕ	1								
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων						631	38%				24	21%
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (187 εταιρίες)						2.696					112	
341	Κατασκευή αυτοκινήτων οχημάτων	ΕΛΒΟ-ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΟΧΗΜΑ	ΑΕ	1	Η. ΕΥΘΥΜΙΑΔΗΣ	24.676	60%	21.697	3.349	1.496	1.000	61%
341	Κατασκευή αυτοκινήτων οχημάτων	ΤΕΟΚΑΡ ΑΒΕΕ	ΑΕ	2	ΟΜΙΛΟΣ ΘΕΟΧΑΡΑΚΗ	11.099	27%	6.323	2.965	1.168	57	3%
341	Κατασκευή αυτοκινήτων οχημάτων	ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ Σ. ΜΑΚΗΣ	ΑΕ	4	ΧΡ. ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ	2.620	6%	1.288	788	50	35	2%
341	Κατασκευή αυτοκινήτων οχημάτων	ΜΕΚΟΜΟΤΟΡ ΕΛΛΑΣ	ΑΕ		Μ. ΒΟΝΦΙΓΛΙΟΛΙ	778	2%	873	466	103	18	1%
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων						39.176	95%				1.110	88%
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (43 εταιρίες)						41.389					1.640	
342	Κατασκευή αεροσφαιρίων για αυτοκίνητα οχήματα: κ	ΚΑΟΥΣΗΣ Α	ΑΕ		Ι. ΚΑΟΥΣΗΣ	3.015	26%	2.850	609	423	54	10%
342	Κατασκευή αεροσφαιρίων για αυτοκίνητα οχήματα: κ	ΝΙΚ ΤΡΕΛΛΗΣ ΜΕΤΑΦΟΡΙΚΑ ΜΕΣΑ	ΑΕ									
342	Κατασκευή αεροσφαιρίων για αυτοκίνητα οχήματα: κ	ΗΦΑΙΣΤΟΣ ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΑΝΩΝ ΒΙΟΤ Ε ΑΕ			ΣΤ. & Γ. ΣΤΕΦΑΝΟΥ	769	7%	616	131	22	30	6%
342	Κατασκευή αεροσφαιρίων για αυτοκίνητα οχήματα: κ	ΤΑΣΙΑΡΧΟΥ-ΔΗΜΗΤΡ-ΠΑΝ	ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ									
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων						6.426	66%				145	28%
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (179 εταιρίες)						11.481					626	
343	Κατασκευή μερών και εξαρτημάτων για αυτοκίνητα: ε	ΠΡΟΜΟΤΕ ΕΙ Ι ΛΙΝΟΠΟΥΛΟΥ ΑΕ	ΑΕ	4	ΟΜΙΛΟΣ ΛΙΝΟΠΟΥΛΟΥ	6.513	46%	6.356	2.434	113	110	13%
343	Κατασκευή μερών και εξαρτημάτων για αυτοκίνητα: ε	ΝΤΙΛΛ ΕΛΛΑΣ	ΕΠΕ			1.109	6%					
343	Κατασκευή μερών και εξαρτημάτων για αυτοκίνητα: ε	ΠΕΒΣΣΑ	ΑΕ	1;	ΣΑΡΑΦΩΙΔΗΣ & Κ. ΑΜΠΑΤΖΗ	743	4%	767	282	27	50	6%
343	Κατασκευή μερών και εξαρτημάτων για αυτοκίνητα: ε	ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΙΣΤΙΚΗ	ΑΕ		Α. & Μ. ΒΑΔΟΚΑΣ	598	3%	1.364	1.158	96	40	5%
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων						10.983	69%				196	22%
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (129 εταιρίες)						18.666					876	
351	Ναυπηγική και επισκευή πλοίων κάθε είδους	ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΝΑΥΠΗΓΕΙΑ ΑΕ	ΑΕ		Ι. ΚΟΛΛΙΝΑΤΗΣ	20.141	21%	37.306	-54.777	-5.663	2.200	19%
351	Ναυπηγική και επισκευή πλοίων κάθε είδους	ΝΑΥΠΗΓΕΙΑ ΕΛΕΥΣΙΝΟΣ	ΑΕ		ΟΜΙΛΟΣ ΕΜΠΟΡΙΚΗΣ	14.708	16%	29.800	6.417	-8.762	1.766	15%
351	Ναυπηγική και επισκευή πλοίων κάθε είδους	ΑΦΟΙ ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΥ ΑΒΕΕ	ΑΕ			4.834	6%				110	1%
351	Ναυπηγική και επισκευή πλοίων κάθε είδους	ΝΑΥΠΗΓΕΙΑ ΑΥΛΩΔΟΣ ΑΕ	ΑΕ		Γ. ΛΕΛΑΚΗΣ	2.969	3%	3.822	-73	122	290	3%
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων						42.662	46%				4.366	38%
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (867 εταιρίες)						96.829					11.697	
353	Κατασκευή αεροσφαιρίων και διαστημικών σκαφών	ΕΛΒ-ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΕΡΟΠΟΡΙΚΗ ΒΙΟΜΗ	ΑΕ		Α. ΝΕΖΗΣ	27.481	80%	300.756	207.656	493	2.852	50%
353	Κατασκευή αεροσφαιρίων και διαστημικών σκαφών	Α-Κ ΜΕΤΑΣΣ ΟΕ	ΟΕ									
353	Κατασκευή αεροσφαιρίων και διαστημικών σκαφών	ΚΑΒΟΥΛΑΚΟΣ-ΒΑΣΙΛΗΣ-ΝΙΚΟΛΑΟΣ	ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ									
353	Κατασκευή αεροσφαιρίων και διαστημικών σκαφών	SKY FOX ΓΕΝΙΚΗΣ ΑΕΡΟΠΟΡΙΚΗΣ Ε	ΕΠΕ									
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων						34.213	100%				6.762	100%
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (4 εταιρίες)						34.213					6.762	
354	Κατασκευή μοτοσικλετών και μοτοσποδηλίων	ΝΙΚΟΣ ΜΑΝΙΑΤΟΠΟΥΛΟΣ ΑΕ	ΑΕ		Α. ΜΑΝΙΑΤΟΠΟΥΛΟΣ	1.593	42%	1.558	799	134	60	41%
354	Κατασκευή μοτοσικλετών και μοτοσποδηλίων	ΑΦΟΙ ΑΘ ΚΟΚΟΤΗ	ΑΕ		Σ. ΚΟΚΟΤΗΣ	949	25%	901	506	80	29	20%
354	Κατασκευή μοτοσικλετών και μοτοσποδηλίων	ΜΟΤΟΡ ΣΤΑΡ	ΑΕ	1	Ε. ΓΥΖΗΣ	636	17%	7.540	543	-260	30	21%
354	Κατασκευή μοτοσικλετών και μοτοσποδηλίων	ΔΡΗΜΑΛΑΣ-ΒΑΣΙΛ-ΘΕΜ	ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ			362	9%				13	9%
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων						3.632	94%				132	90%
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (13 εταιρίες)						3.768					146	
355	Κατασκευή λοιπού εξοπλισμού μεταφορών μ.α.κ	Ν. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ-ΣΙΑ ΟΕ	ΟΕ									
355	Κατασκευή λοιπού εξοπλισμού μεταφορών μ.α.κ	ΤΣΟΜΠΑΝΟΥΔΗ ΑΦΟΙ	ΟΕ									
355	Κατασκευή λοιπού εξοπλισμού μεταφορών μ.α.κ	ΛΟΥΚΑΣ ΒΑΤΙΚΟΤΗΣ ΜΟΝΟΠΡΟΣΩΠ	ΕΠΕ									
355	Κατασκευή λοιπού εξοπλισμού μεταφορών μ.α.κ	ΚΟΥΡΑΚΟΣ ΣΙΑ ΕΠΕ	ΕΠΕ									
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων						341	100%				24	100%
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (4 εταιρίες)						341					24	
361	Κατασκευή επιπλων	ΣΑΤΟ	ΑΕ		ΟΜΙΛΟΣ ΘΕΟΔΩΡΙΔΗ	9.372	6%	8.323	4.712	846	420	3%
361	Κατασκευή επιπλων	ΕΠΙΠΛΟΣΥΝΘΕΣΙΣ ΝΕΟΣΕΤ ΑΒΕΕ	ΑΕ	3	Κ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΑΚΗΣ	4.732	3%	4.122	1.834	286	202	2%
361	Κατασκευή επιπλων	ΑΘΗΝΑΙΚΗ ΣΤΡΩΜΑΤΟΠΟΙΙΑ	ΑΕ		Ι. ΝΙΡΑΦΟΣ	2.224	1%	2.118	434	52	120	1%
361	Κατασκευή επιπλων	ΑΒΕΠΕ	ΑΕ		Θ. Θ. ΒΑΡΑΓΓΗΣ & ΑΙΚ. ΚΑΦΟΠ	1.569	1%	1.313	732	368	140	1%
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων						17.897	12%				882	7%
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (4.138 εταιρίες)						161.898					12.120	
362	Κατασκευή κοσμημάτων και συναφών ειδών	FOLI-FOLI ΑΒΕΕ ΚΟΣΜΗΜΑΤΩΝ-ΘΡΣΑΕ	ΑΕ		Σ. ΣΜΙΛΙΟΣ Δ. ΚΟΥΤΣΟΛΙΟΥΤΣΟ	3.169	7%	2.314	631	606	115	3%
362	Κατασκευή κοσμημάτων και συναφών ειδών	GREEK GOLD ΑΒΕΕ	ΑΕ		ΑΙΚ. & Μ. ΛΑΛΛΑΟΥΝΗ	1.680	4%	2.025	1.362	162	130	4%
362	Κατασκευή κοσμημάτων και συναφών ειδών	ΚΟΣΜΗΜΑΤΟΠΟΙΙΑ ΣΟΛΩΤΣΑΕ	ΑΕ		ΣΤ. ΜΙΧΑΛΑΡΙΑΣ	1.207	3%	53	-25	-54	13	0.4%
362	Κατασκευή κοσμημάτων και συναφών ειδών	ΦΑΚΑΝΤΟΡΟ	ΑΕ	1	Θ. ΚΟΥΤΣΟΓΥΜΝΑΡΗΣ	998	2%	1.743	720	24	42	1%
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων						7.044	16%				300	9%
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (1.968 εταιρίες)						44.655					3.297	
363	Κατασκευή μοσχοκίτων οργάνων	ΞΑΞΗΡΑ ΑΦΟΙ	ΟΕ									
363	Κατασκευή μοσχοκίτων οργάνων	ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ ΜΠΙΣΤΑ-ΣΙΑ ΕΕ	ΕΕ									
363	Κατασκευή μοσχοκίτων οργάνων	ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΜΑΤΙΚΑΣ ΑΒΕΕ	ΑΕ	1								
363	Κατασκευή μοσχοκίτων οργάνων	ΑΓΓΙΩΝΗΣ Π. ΣΥΜΠΕΡΑΣ ΟΕ	ΟΕ									
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων												
						321	67%				17	49%

Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (32 εταιρίες)										478						35	
364	Κατασκευή αθλητικών ειδών	ΔΟΡΚΑΣ ΑΒΕΕ	ΑΕ	2	Δ ΔΗΜΗΤΡΕΛΙΑΣ											40	11%
364	Κατασκευή αθλητικών ειδών	ΛΑΛΙΖΑΣ-ΣΤΑΥΡ-ΓΕΩ	ΠΡΟΣ	1		1.829	20%	973	462	122							
364	Κατασκευή αθλητικών ειδών	Α ΛΟΥΚΑΡΗ Β ΚΑΡΑΒΑΣΙΝΗΣ ΒΙΟΤΕ) ΑΕ															
364	Κατασκευή αθλητικών ειδών	ΚΟΛΛΑΡΟΣ Α-ΜΠΑΛΑΣ Ν	ΑΕ														
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων										3.970	44%					116	33%
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (139 εταιρίες)										8.984						360	
365	Κατασκευή παιχνιδιών κάθε είδους	ΗΗΘΜΕΝΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ ΒΙΟΤΕΧΝΙΚΑΙ	ΑΕ														
365	Κατασκευή παιχνιδιών κάθε είδους	ΕΛΚΟΙΝ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΑ Α Ε	ΑΕ	5	Ν ΠΑΠΑΔΟΔΗΜΑΣ	2.233	22%	1.313	384	410						12	1%
365	Κατασκευή παιχνιδιών κάθε είδους	ΑΣ ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΒΙΟΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ	ΑΕ	1													
365	Κατασκευή παιχνιδιών κάθε είδους	ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ν ΜΟΥΣΤΑΚΑΣ ΥΠΕΡ ΜΑΡ	ΑΕ		Γ ΜΟΥΣΤΑΚΑΣ	1.062	5%	927	213	21						30	3%
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων										10.695	46%					163	16%
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (286 εταιρίες)										22.333						940	
366	Άλλες βιομηχανίες κατασκευών μ.α.κ.	ROBERT BOSCH ANON ΒΙΟΜ-ΕΜΠΟΙ	ΑΕ														
366	Άλλες βιομηχανίες κατασκευών μ.α.κ.	KARNA ΑΒΕΕ	ΑΕ														
366	Άλλες βιομηχανίες κατασκευών μ.α.κ.	ΕΜΠΟΡΟΒΙΟΤΕΣ ΑΒΕΕ	ΑΕ	Μ	ΚΟΜΝΗΝΟΣ & ΑΡΓ. ΑΓΓΥΡΙΑΣ	1.181	2%	1.551	719	95						87	3%
366	Άλλες βιομηχανίες κατασκευών μ.α.κ.	ΜΕΤΟΧ ΤΑΜΕΙΟ ΣΤΡΑΤΟΥ ΝΠΔΔ Δ/Ν ΜΗ ΚΕΡΔΟΣΚΟΠΙΚΟ															
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων										14.227	28%					386	13%
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (1.788 εταιρίες)										64.469						2.919	
371	Ανακύκλωση μεταλλικών απορριμμάτων και υπολείμ.	Κ.ΚΩΣΤΟΥΛΑΣ ΑΒΕΕ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΑΓ	ΑΕ		Κ. ΚΩΣΤΟΥΛΑΣ	2.636	69%	1.683	476	167						110	96%
371	Ανακύκλωση μεταλλικών απορριμμάτων και υπολείμ.	ΚΑΛΑΜΑΣ ΑΝΩΝ ΒΙΟΤΕΧΝΙΚΗ-ΕΜΠΟ	ΑΕ														
371	Ανακύκλωση μεταλλικών απορριμμάτων και υπολείμ.	ΜΕΤΑΛΛΟΣΚΡΑΦ ΑΕΒΕ	ΑΕ		Κ. ΦΩΛΠΟΠΟΥΛΟΣ, ΕΥΓ &	295	7%	269	202	6						10	9%
371	Ανακύκλωση μεταλλικών απορριμμάτων και υπολείμ.	ΚΩΝ/ΝΟΣ ΜΑΥΡΟΜΑΤΗΣ ΠΑΛ ΜΕΤΑΛ	ΑΕ														
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων										3.873	87%					92	82%
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (14 εταιρίες)										4.476						112	
372	Ανακύκλωση μη μεταλλικών απορριμμάτων και υπολ.	ΑΝΑΚΥΚΛΩΣΗ ΜΕΤΑΛΛΩΝ	ΑΕ	2													
372	Ανακύκλωση μη μεταλλικών απορριμμάτων και υπολ.	ΕΛΒΑΝ ΑΒΕΕ	ΑΕ		Δ ΚΑΣΤΑΝΗΣ			ΜΕΤΧ ΚΕΦ	200 εκατ δοχ							30	46%
372	Ανακύκλωση μη μεταλλικών απορριμμάτων και υπολ.	Ε.ΣΤΕΡΠΟΠΟΥΛΟΣ-Η ΚΑΡΑΜΙΧΑΛΟΣ	ΟΕ														
372	Ανακύκλωση μη μεταλλικών απορριμμάτων και υπολ.	ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΑΝΑΚΥΚΛΩΣ	ΕΠΕ														
Σύνολο 4 Μεγαλύτερων Επιχειρήσεων										4.723	95%					46	73%
Σύνολο Επιχειρήσεων Κλάδου (8 εταιρίες)										4.996						62	

Πηγή: Επιξεργασία στοιχείων, ΕΣΥΕ: Μητρώο Επιχειρήσεων 1996 και ΙΣΑΡ: Η Ελλάδα στ Αριθμούς 1997

τρόπο την ανάλυση των «λόγων συγκέντρωσης» σε 3ψήφιο κλάδο για την ύπαρξη ισχυρών ολιγοπωλιακών δομών στην ελληνική μεταποίηση

γ) Βαθμός συγκέντρωσης σε 4ψήφιο επίπεδο κλαδικής ανάλυσης και οι επιχειρήσεις με «δεσπόζουσα θέση» στην Μεταποίηση

Παρ' ότι η μέχρι τώρα ανάλυση, έχει αποκαλύψει σε μεγάλο βαθμό το επίπεδο κλαδικής συγκέντρωσης στη μεταποίηση, χρειάζεται ωστόσο να προχωρήσουμε σε αντίστοιχους υπολογισμούς σε 4ψήφιο κλάδο, ώστε να έχουμε πιο αναλυτική εικόνα της ολιγοπωλιακής και «εν δυνάμει» μονοπωλιακής διάρθρωσης της ελληνικής μεταποίησης. Θα ακολουθήσουμε, από μεθοδολογική άποψη, την ίδια διαδικασία σε 2ψήφιο και 3ψήφιο επίπεδο, χρησιμοποιώντας ωστόσο στοιχεία μόνο του «Μητρώου Επιχειρήσεων» της ΕΣΥΕ για το 1995. Συγκεκριμένα θα υπολογίσουμε τους «λόγους συγκέντρωσης» των 4 μεγαλύτερων επιχειρήσεων σε 4ψήφιο επίπεδο με βάση τις πωλήσεις και τη ΜΕΑ και στη συνέχεια από τον Οδηγό Επιχειρήσεων ICAP θα βρούμε τα βασικά μεγέθη και μερίδια αγοράς των μεγαλύτερων, ώστε να είμαστε σε θέση να γνωρίζουμε ποιες και πόσες από τις παραπάνω επιχειρήσεις κατέχουν δεσπόζουσα και «εν δυνάμει» ολιγοπωλιακή και μονοπωλιακή θέση.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.7 : Κατανομή των "λόγων συγκέντρωσης" των 4 μεγαλύτερων επιχειρήσεων της Μεταποίησης, με βάση τις Πωλήσεις και την Μέση Ετήσια Απασχόληση (ΜΕΑ), σε 4ψήφιο κλάδο για το έτος 1995.

Τάξη Συγκέντρωσης	ΠΩΛΗΣΕΙΣ		ΜΕΑ	
	Αριθ.Κλάδων		Αριθ.Κλάδων	
0-20	19	7,9%	44	18,2%
21-40	41	16,9%	56	23,1%
41-60	50	20,7%	42	17,4%
61-80	45	18,6%	50	20,7%
81-100	87	36,0%	50	20,7%
Σύνολο Κλάδων	242	100,0%	242	100,0%

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων ΕΣΥΕ, Μητρώου Επιχειρήσεων 1995

Σύμφωνα με τα στοιχεία του Πίνακα 1.7 και του συνακόλουθου Πίνακα 1.7(α), διαπιστώσαμε ότι 19 κλάδοι ή το 7,9% του συνόλου της μεταποίησης, είχαν χαμηλό βαθμό συγκέντρωσης (κάτω από 20%), 91 κλάδοι ή το 37,6%

Πίνακας 1.7α : Βαθμός συγκέντρωσης (CR) των 4 μεγαλύτερων επιχειρήσεων στη Μεταποίηση, με βάση τις πωλήσεις και την απασχόληση το 1995, σε 4ψήφιο κωδικό ανάλυσης
(σε εκατ. δρχ.)

ΚΛΑΔΟΣ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ		ΕΥΝ. ΑΡ.	ΜΕΣΗ ΕΤΗΣΥΛΟΙΚΟΙ ΟΙ 4 ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΕΣ	CR4	CR4 βάση	CR4 βάση	
		ΕΠΙΚ. ΑΡ.	ΑΠΛΑΧ.	ΜΕΣΗ	ΤΖΙΡΟΣ	ΤΖΙΡΟΣ	
1511 Παραγωγή συντήρησης κρέατος	60	588	19.249	136	10.203	83,0%	23,1%
1512 Παραγωγή και συντήρηση κρέατος πουλερικών	15	641	2.032	45	1.235	80,8%	7,0%
1513 Παραγωγή προϊόντων από κρέας ζώων και πουλερικών	265	2.457	90.843	1.018	46.959	81,7%	41,4%
1520 Επεξεργασία και συντήρηση βρώσιμων αλιευμάτων και των π	64	1.211	24.997	499	12.591	80,4%	41,2%
1521 Επεξεργασία και συντήρηση ψαριών	63	362	12.470	280	8.435	87,6%	6,6%
1532 Παραγωγή ψαριών από φρούτα και λαχανικά	9	2.004	142.173	1.818	135.214	85,1%	80,7%
1533 Παραγωγή ζαχαρώδων προϊόντων από φρούτα και λαχανικά	58	1.548	26.666	593	11.560	83,3%	38,3%
1539 Επεξεργασία και συντήρηση φρούτων και λαχανικών μ. α. κ.	238	4.709	117.686	1.202	35.982	80,8%	28,6%
1541 Ελαιόβιβα	1.781	2.194	99.957	242	33.372	34,4%	11,0%
1542 Παραγωγή άλλων μη επεξεργασμένων ελαίων και λιπών	28	253	4.754	194	3.556	78,7%	78,7%
1543 Παραγωγή ζελεογεννητών ελαίων και λιπών	58	1.308	166.420	1.013	148.950	88,3%	77,8%
1544 Παραγωγή μαγειρικών και παχυντικών βρασμένων λιπών	9	38	1.352	28	875	72,1%	71,8%
1551 Αισιουργία γαλακτοκομικών και τυροσέρια	864	6.461	306.293	2.953	138.944	46,4%	46,2%
1552 Παραγωγή παγωτών	88	364	7.714	145	3.671	47,9%	38,8%
1561 Παραγωγή προϊόντων αλευρομύλων	324	2.073	144.507	593	58.195	41,0%	28,6%
1562 Παραγωγή αμύλων και προϊόντων αμύλου	12	27	678	16	557	82,3%	69,3%
1571 Παραγωγή παρασκευασμένων ζωοτροφών για ζώα που εκτρέ	46	731	27.208	401	16.291	89,8%	84,8%
1572 Παραγωγή παρασκευασμένων ζωοτροφών για κατοικίδια ζώ	8	45	1.334	20	1.142	86,6%	44,4%
1581 Αριστοία παραγωγή κινωτών ειδών ζαχαροπλαστικής	8.862	15.917	281.812	1.059	21.214	7,8%	7,8%
1582 Παραγωγή पेξιζωμών και μπακλαών, παραγωγή διατηρητ	352	3.487	100.086	2.048	85.237	86,2%	88,7%
1583 Παραγωγή ζαχαρώδων, σοκολάτας και ζαχαρώδων	15	2.411	83.931	2.400	83.767	89,9%	89,8%
1584 Παραγωγή κακάου, σοκολάτας και ζαχαρώδων	165	3.543	152.583	2.022	107.092	76,2%	87,1%
1585 Παραγωγή μακαρονιών, λαζανιών, κουσκούς και παρόμοιων	81	1.060	26.984	684	23.403	80,7%	64,6%
1586 Επεξεργασία ιαγούρι και αραβί	364	444	15.586	93	5.541	36,6%	20,8%
1587 Παραγωγή αρμυρίσων και καρυκευμάτων	35	718	19.193	152	14.715	76,7%	71,3%
1588 Παραγωγή ορυζοτηγανισμένων παρασκευασμάτων διασπο	15	343	21.890	285	21.072	86,3%	83,1%
1589 Παραγωγή άλλων ειδών διασπορών μ. α. κ.	107	993	39.305	242	18.555	47,2%	24,4%
1591 Παραγωγή αποσπασμένων αλκοολικών ποτών	287	1.370	60.255	434	36.942	66,6%	36,1%
1592 Παραγωγή αλκοολικής αλκοόλης από υγρό που υφίσταται ζύ	19	52	7.703	17	7.273	93,8%	72,0%
1593 Παραγωγή κρασιού	294	2.053	70.201	962	34.412	48,9%	48,8%
1594 Παραγωγή μηλίτη και κρασών από άλλα φρούτα	6	5	113	5	107	94,7%	100,0%
1595 Παραγωγή άλλων μη αποσπασμένων ποτών που υφίσταται ζ	10	28	517	26	510	98,8%	88,7%
1596 Ζυθοποιία	20	1.748	95.976	1.741	95.224	99,8%	99,8%
1597 Παραγωγή βιολί	1					100,0%	100,0%
1598 Παραγωγή μη αλκοολικών ποτών και αναψυκτικών	136	1.990	68.973	658	35.462	81,4%	53,1%
1600 Παραγωγή προϊόντων καπνού	40	4.321	192.944	2.184	157.568	81,7%	78,8%
1701 Προστατευτική και νηματοποίηση βαμβακερών νήων	90	5.433	119.165	1.292	49.293	41,4%	33,0%
1712 Προστατευτική και νηματοποίηση νήων ελαίου για την κατε	27	232	1.933	21	2.867	74,8%	81,8%
1713 Προστατευτική και νηματοποίηση νήων ελαίου για την κατε	17	124	2.828	116	2.619	92,8%	83,6%
1714 Προστατευτική και νηματοποίηση νήων λινού	4	4	389	4	389	100,0%	100,0%
1715 Ξυρνοφύλα και προστατευτική μετεξέλιξη, έλαιο από νήους	28	54	1.043	4	122	11,7%	7,4%
1716 Κατασκευή ραφελωτικών	15	299	9.284	112	9.152	88,8%	37,8%
1719 Προστατευτική και νηματοποίηση άλλων υφαντικών νήων	8	101	2.068	98	1.995	96,6%	97,0%
1721 Ύφανση βαμβακερών νημάτων	201	1.798	51.374	750	31.273	84,8%	41,8%
1722 Ύφανση ερμιονικών κορπών	16	367	5.656	334	5.204	92,0%	81,0%
1723 Ύφανση ερμιονικών πεντ	8	31	231	6	230	96,8%	18,4%
1724 Ύφανση μεταξωτών νημάτων	10	58	1.430	45	1.338	89,8%	77,8%
1725 Ύφανση άλλων νημάτων	23	264	6.595	176	5.513	83,6%	69,7%
1730 Ώνιωμα υφαντικών υλών	247	3.305	50.752	811	15.189	29,8%	24,5%
1740 Κατασκευή έτοιμων κλωστοϋφαντουργικών ειδών, εκτός από	960	4.414	66.484	1.857	23.978	36,1%	42,1%
1751 Κατασκευή χαλιών και κилиνών	77	740	15.405	408	11.073	71,8%	64,9%
1752 Κατασκευή χοιρίων και λεπτιών σκονιών, σπάγγων και διγυ	18	296	5.384	267	4.533	84,2%	10,2%
1753 Κατασκευή μη υφαντών ειδών και προϊόντων από μη υφαν	13	105	3.084	74	2.803	90,9%	70,8%
1754 Κατασκευή άλλων υφαντουργικών προϊόντων μ. α. κ.	678	2.218	39.918	394	16.935	42,4%	26,1%
1760 Κατασκευή πλεκτών υφαντικών και υφαντικών πλέξης κρο	124	1.559	22.458	20	157	46,8%	27,8%
1761 Κατασκευή πλεκτών υφαντικών και υφαντικών πλέξης κρο	243	1.681	20.157	467	8.666	40,4%	27,8%
1772 Κατασκευή πλεκτών πουλόβερ, ζακετών και παρόμοιων ειδών	470	5.108	81.988	821	13.958	17,0%	16,1%
1810 Κατασκευή δερμάτινων ενδυμάτων	312	604	11.706	51	5.526	47,2%	8,4%
1821 Κατασκευή ενδυμάτων εργασίας	108	422	6.444	166	3.561	83,6%	39,8%
1822 Κατασκευή άλλων εξειδικευμένων ενδυμάτων	10.578	38.218	469.327	1.694	23.791	8,1%	8,1%
1823 Κατασκευή ενδυμάτων	1.177	7.619	103.142	2.345	32.189	29,6%	29,6%
1824 Κατασκευή ενδυμάτων	2.177	7.619	103.142	2.345	32.189	29,6%	29,6%
1825 Κατασκευή ενδυμάτων	2.177	7.619	103.142	2.345	32.189	29,6%	29,6%
1826 Κατασκευή ενδυμάτων	2.177	7.619	103.142	2.345	32.189	29,6%	29,6%
1827 Κατασκευή ενδυμάτων	2.177	7.619	103.142	2.345	32.189	29,6%	29,6%
1828 Κατασκευή ενδυμάτων	2.177	7.619	103.142	2.345	32.189	29,6%	29,6%
1829 Κατασκευή ενδυμάτων	2.177	7.619	103.142	2.345	32.189	29,6%	29,6%
1830 Κατασκευή ενδυμάτων	2.177	7.619	103.142	2.345	32.189	29,6%	29,6%
1910 Κατασκευή και διήνη βέργας	5910						
1920 Κατασκευή υδρών τρέβλων (σποσκειών), ιστανών παρόμοιων	1930						
1930 Κατασκευή υδρών τρέβλων (σποσκειών), ιστανών παρόμοιων	1967						
2010 Πρήνισμα, πλένισμα και εμποτισμός του ξύλου	364	2.519	64.170	1.695	43.029	80,0%	83,7%
2020 Κατασκευή ξυλινών κατασκευών και τεχνητής ξυλίας	46	534	15.681	405	13.028	71,2%	78,8%
2030 Κατασκευή ξυλινών προϊόντων για την οικοδομική	6.372	5.710	68.613	238	5.186	7,8%	4,2%
2040 Κατασκευή ξυλινών προϊόντων από ξύλο	2.072	356	5.950	81	1.307	23,4%	20,7%
2051 Κατασκευή άλλων προϊόντων από ξύλο	567	1.580	24.580	268	13.028	66,9%	31,6%
2052 Κατασκευή ειδών από φέλλα και υδρών καλδοποτών και στα	36	65	1.740	33	1.900	78,2%	80,8%
2111 Κατασκευή χαρτοπολτών	14	161	5.573	138	5.117	81,8%	88,7%
2112 Κατασκευή χαρτί και χαρτονού	225	3.468	72.724	2.876	80.264	82,8%	85,9%
2121 Κατασκευή πυλωμαδοσών χαρτί και χαρτονού και υδρών πυ	280	3.100	115.382	875	80.580	82,6%	28,2%
2122 Κατασκευή υδρών οικιακής χρήσης, υδρών υγιεινής και υδρών τε	64	1.531	42.363	1.180	29.366	40,4%	77,1%
2123 Κατασκευή υδρών χαρτοπολτών	133	704	17.369	233	8.688	38,6%	33,1%
2124 Κατασκευή χαρτί για επενδύσεις τσιμέντου (ταπισσεράρι)	17	98	1.364	63	1.258	82,2%	64,3%
2126 Κατασκευή άλλων υδρών από χαρτί και χαρτονό μ. α. κ.	89	775	16.524	435	12.222	86,0%	96,1%
2211 Εκδόση βιβλίων	628	4.368	115.325	1.243	46.452	40,3%	28,6%
2212 Εκδόση εφημερίδων	462	4.603	73.693	1.789	38.626	62,3%	38,8%
2213 Εκδόση περιοδικών και άλλων	134	1.074	28.060	507	18.003	60,1%	47,2%
2214 Εκδόση προγεγραμμένων μέσων εγγραφής ήχου	1					100,0%	100,0%
2218 Άλλες εκδόσεις δραστηριοτήτων	214	528	10.151	17	2.360	23,2%	3,4%
2221 Εκτύπωση εφημερίδων	81	19	1.944	38	742	71,1%	48,1%
2222 Εκτύπωση μ. α. κ.	2.285	6.272	104.390	493	8.652	8,4%	7,7%
2223 Βιβλιοδομία και φιλομνη	254	732	9.956	115	1.680	14,6%	18,7%
2224 Στοιχοδομία και σύνθεση τυπογραφικών πλακών	19	787	12.287	101	2.601	23,8%	13,2%
2225 Άλλες δραστηριότητες συναφείς με την εκτύπωση	252	1.580	28.746	268	7.233	27,0%	28,4%
2231 Αναπαραγωγή προγεγραμμένων μέσων εγγραφής ήχου	12	74	2.750	83	2.736	98,1%	86,1%
2232 Αναπαραγωγή προγεγραμμένων μέσων εγγραφής εικόνας	10	125	4.347	68	3.870	89,0%	76,8%
2233 Αναπαραγωγή προγεγραμμένων μέσων εγγραφής ήχου	3					100,0%	100,0%
2234 Αναπαραγωγή προγεγραμμένων μέσων εγγραφής ήχου	16	100	2.341	0	158	0,0%	0,0%
2310 Παραγωγή προϊόντων από ορυκτά καύσιμα (καυστήρες)	47	4.498	845.478	3.053	780.944	80,0%	67,8%
2320 Παραγωγή προϊόντων βύθισης πετρελαίου	21	732	15.247	501	11.851	77,7%	88,4%
2411 Παραγωγή βρωμιονικών υαλίων	17	364	9.885	344	6.627	80,1%	80,8%
2413 Παραγωγή άλλων ανδρικών βρωμιών χημικών υαλίων	9	103	4.444	48	4.264	88,8%	46,8%
2414 Παραγωγή άλλων ορυκτών βρωμιών χημικών υαλίων	28	574	26.401	287	18.671	70,7%	67,6%
2415 Παραγωγή άλλων ορυκτών βρωμιών χημικών υαλίων	22	2.250	79.762	1.615	73.221	81,8%	71,8%
2416 Παραγωγή άλλων ορυκτών βρωμιών χημικών υαλίων	36	518	26.478	246	20.132	88,3%	88,3%
2417 Παραγωγή ανθεκτικών πλαστικών (τεχνητόν καουτσούκ) *	2					100,0%	100,0%
2420 Παραγωγή παρασκευασμένων και άλλων τεχνητών προϊόντων	18	567	33.753	368	26.664	78,8%	66,1%
2430 Παραγωγή χρωμάτων, βερνικιών και παρασκευών επιχρισμάτων	342	3.075	89.712	1.122	33.391	37,3%	36,8%
2441 Παραγωγή βρωμιών φορμαλικών προϊόντων	22	1.018	31.421	400	21.276	67,7%	38,3%
2442 Παραγωγή φορμαλικών παρασκευασμένων	77	5.743	261.962	1.098	103.465	36,8%	18,8%
2451 Παραγωγή αποβλήτων και απορριμμάτων, προϊόντων καπ	150	2.447	144.566	1.162	114.613	76,8%	47,8%
2452 Παραγωγή αρμυρίσων και παρασκευασμένων καλλυπτικών	215	4.248	132.240	1.364	65.107	46,2%	34,2%
2453 Παραγωγή αρμυρίσων και παρασκευασμένων καλλυπτικών	6	161	5.647	16	5.500	89,0%	5,0%
2454 Παραγωγή άλλων υαλίων τύπου άλλων και ζελατινών	27	234	8.117	145	6.548	80,7%	82,0%
2463 Παραγωγή αλβανικών υαλίων	4	10	368	10	368	100,0%	100,0%
2464 Παραγωγή χημικών παρασκευασμένων για φωτογραφίες γ	6	18	153	12	137	71,0%	67,7%
2465 Παραγωγή μη προγεγραμμένων (κενών) μέσων εγγραφής ή	3					100,0%	100,0%
2469 Παραγωγή άλλων χημικών προϊόντων μ. α. κ.	68	700	33.518	30	6.260	18,8%	4,3%
2470 Παραγωγή τεχνητών και συνθετικών υαλίων	5	1.254	26.605	1.252	26.584	99,8%	99,8%
2511 Κατασκευή επωκίων και αεροβλαστών από καουτσούκ	27	143	3.000	69	1.404	48,8%	49,8%
2512 Αντιβρωμική και ανακτατική επωκίων από καουτσούκ	28	125	3.292	54	2.204	67,0%	43,3%
2518 Κατασκευή άλλων προϊόντων από καουτσούκ	18	1.020	34.318	630	27.593	80,4%	81,8%
2521 Κατασκευή πλαστικών πλακών, φύλλων, σωλήνων και υδρών	101	1.871	51.489	754	26.731	81,9%	40,3%
2522 Κατασκευή πλαστικών υδρών σωλήνων	169	2.287	67.792	429	25.093	37,0%	18,4%
2523 Κατασκευή πλαστικών οικοδομικών υαλίων	92	1.103	25.116	310	22.916	38,8%	28,1%
2529 Κατασκευή άλλων πλαστικών προϊόντων	380	4.033	99.121	600	22.362	24,0%	17,0%
2611 Κατασκευή επιτόμων γυαλιού	57	149	3.723	44	2.282	61,3%	39,8%
2612 Μορφοποίηση και κατεργασία επιτόμων γυαλιού	81	404	6.354	138	2.462	36,1%	34,4%
2613 Κατασκευή άλλων προϊόντων από γυαλί	2813	81	16.663	571	17.715	81,2%	81,2%
2614 Κατασκευή κατεργασίας γυαλιού	13	84	1.618	42	1.454	88,8%	68,8%
2619 Κατασκευή και κατεργασία άλλων υαλίων, περλαβόν	32	158	2.180	62	1		

ΚΛΑΔΟΣ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ

- 2628 Κατασκευή τυμπάνων κεραμικών προϊόντων
- 2629 Κατασκευή κεραμικών πλακιδίων και κυβοβλάντων
- 2640 Κατασκευή ταυτρίων, πλακιδίων και λοιπών δομικών προϊόντων
- 2651 Παραγωγή ιστιών
- 2652 Παραγωγή σπλήνων
- 2653 Παραγωγή γυφτού
- 2654 Κατασκευή δομικών προϊόντων από σκυρόδεμα
- 2655 Κατασκευή δομικών προϊόντων από γύψο
- 2658 Παραγωγή τσιμεντο σκυροδέματος
- 2664 Παραγωγή κοκαλιών
- 2665 Παραγωγή ισοστηρίων
- 2666 Κατασκευή άλλων προϊόντων από σκυρόδεμα, γύψο και τσιμента
- 2670 Κοπή και κατεργασία αλυσών
- 2681 Παραγωγή λιπαντικών προϊόντων
- 2688 Παραγωγή άλλων προϊόντων από μη μεταλλικά ορυκτά μ.α.
- 2710 Πύρινα προϊόντα από σιλικόνη, γυάλινα και σπινθηρογενή
- 2721 Κατασκευή χημικών προϊόντων
- 2722 Κατασκευή γαλβανοβλάντων
- 2731 Ψυχρή επεξεργασία ελαίων
- 2732 Ψυχρή λήψη στενών φύλλων
- 2733 Ψυχρή μορφοποίηση ή διήθηση
- 2734 Συρματοποίηση
- 2736 Άλλες πρωτογενείς κατεργασίες του σιδήρου και χάλυβα μ.α.
- 2741 Παραγωγή προϊόντων μεταλλικών
- 2742 Παραγωγή αλουμινίου (αργή)
- 2743 Παραγωγή χαλκού, ψευδαργύρου και κασσιτέρου
- 2744 Παραγωγή χάλυβα
- 2745 Παραγωγή άλλων μη σιδηρέων μεταλλικών
- 2751 Χύτευση σιδήρου
- 2752 Χύτευση χάλυβα
- 2753 Χύτευση ελαφρών μετάλλων
- 2754 Χύτευση άλλων μη σιδηρέων μετάλλων
- 2811 Παραγωγή προϊόντων από σιδήρου και χάλυβα με μ.α.
- 2812 Κατασκευή μεταλλικών κομμημάτων
- 2813 Κατασκευή μεταλλικών ντεσιφών, βερμειών και δοκίων
- 2822 Κατασκευή σωμάτων και αξόνων κεντρικής βέργας
- 2830 Κατασκευή μηχανημάτων, με εξάρτητα τους άλλους (ζευγύ)
- 2840 Σφυρηλάτηση, κόλληση, ανασάθρωση υπαρκτού και μορφοποίηση
- 2851 Κατασκευή και επεξεργασία μετάλλων
- 2852 Γενικές μηχανουργικές επεξεργασίες
- 2853 Κατασκευή μηχανικών
- 2854 Κατασκευή κλειδαριών και μηχανισμών
- 2871 Κατασκευή χυλοβλάντων δομικών και πόρτων δοκίων
- 2872 Κατασκευή λαβών μεταλλικών υδίων συσκευασίας
- 2873 Κατασκευή πινών από σίδηρο
- 2881 Κατασκευή συνδυασμών εν γένει, προϊόντων κομμητοζωάνων, κ.
- 2878 Κατασκευή άλλων μεταλλικών προϊόντων μ.α.
- 2911 Κατασκευή κεντρικών και περιφερικών, με εξάρτητα τους κινητήρες
- 2912 Κατασκευή αλμάτων και συμπιεστών
- 2913 Κατασκευή δυνάμει κρονοσφαιρών και βαλβίδων
- 2914 Κατασκευή τριβών, οδοντωτών μηχανισμών μετάδοσης κίνησης
- 2921 Κατασκευή κλιβάνων και κοπτήρων
- 2922 Κατασκευή εξοπλισμού ανύψωσης και διακίνησης φορτίων
- 2923 Κατασκευή ψυκτικών και κλιματιστικών εξοπλισμών μη οικιακών
- 2928 Κατασκευή άλλων μηχανημάτων γενικής χρήσης μ.α.
- 2931 Κατασκευή μηχανημάτων επεξεργασίας
- 2932 Κατασκευή άλλων γεωργικών και δασοκομικών μηχανημάτων
- 2940 Κατασκευή εργαλειακών
- 2951 Κατασκευή μηχανημάτων για τη μεταλλουργία
- 2952 Κατασκευή μηχανημάτων για τα ορυκτά, τα λιπώδη και τις πέτρες
- 2953 Κατασκευή μηχανημάτων επεξεργασίας τροφίμων, ποτών και καπνών
- 2954 Κατασκευή μηχανημάτων για τη βιομηχανία κλωστοϋφαντουργίας
- 2955 Κατασκευή μηχανημάτων για την παραγωγή χαρτί και χαρτονιού
- 2956 Κατασκευή άλλων μηχανημάτων ειδικής χρήσης μ.α.
- 2960 Κατασκευή άλλων μηχανημάτων
- 2971 Κατασκευή ηλεκτρονικών οργάνων συσκευών
- 2972 Κατασκευή μη ηλεκτρικών οργάνων συσκευών

ΚΛΑΔΟΣ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ

- 3001 Κατασκευή μηχανών γραφείου
- 3002 Κατασκευή ηλεκτρονικών υπολογιστών και λογισμικού εξοπλισμού
- 3110 Κατασκευή ηλεκτρονικών, ηλεκτρονικών, ηλεκτρονικών και ηλεκτρικών
- 3120 Κατασκευή συσκευών θέρμανσης και ελαστικών ηλεκτρικών ραβδίων
- 3130 Κατασκευή ηλεκτρονικών συστημάτων και καλωδίων
- 3140 Κατασκευή ηλεκτρονικών συστημάτων, ηλεκτρονικών, ηλεκτρονικών ηλεκτρικών
- 3150 Κατασκευή ηλεκτρονικών εξοπλισμού και ηλεκτρονικών ηλεκτρικών
- 3161 Κατασκευή ηλεκτρικών εξοπλισμού για κλιματισμό και αερισμό
- 3186 Κατασκευή λογισμικού ηλεκτρικών εξοπλισμού για κλιματισμό
- 3200 Κατασκευή ηλεκτρονικών συστημάτων και λογισμικών ηλεκτρονικών
- 3220 Κατασκευή ηλεκτρονικών και ραδιοφωνικών συστημάτων και συσκευών
- 3230 Κατασκευή ηλεκτρονικών και ραδιοφωνικών συστημάτων, συσκευών
- 3300 Κατασκευή ηλεκτρονικών εξοπλισμού και ορθοστάτων
- 3310 Κατασκευή ηλεκτρονικών συστημάτων, ηλεκτρονικών, ηλεκτρονικών
- 3320 Κατασκευή εξοπλισμού ελαστικών και ηλεκτρονικών συστημάτων
- 3340 Κατασκευή συστημάτων οργάνων και ηλεκτρονικών συστημάτων
- 3360 Κατασκευή ηλεκτρικών
- 3410 Κατασκευή αυτοκινήτων οχημάτων
- 3420 Κατασκευή μηχανών για αυτοκίνητα οχήματα κατασκευαστικά
- 3511 Κατασκευή αμαρτωλών και εξοπλισμού για αυτοκίνητα οχήματα κατασκευαστικά
- 3512 Ναυπηγική και κατασκευή σκαφών αυτοκινήτων και οχημάτων
- 3520 Κατασκευή αεροπλανοφόρων και τροχοφόρων οχημάτων* και
- 3530 Κατασκευή αεροπλανοφόρων και οχημάτων αυτοκινήτων
- 3541 Κατασκευή αυτοκινήτων
- 3542 Κατασκευή ποδημάτων
- 3543 Κατασκευή αυτοκινήτων αυτοκινήτων*
- 3550 Κατασκευή λογισμικού εξοπλισμού αυτοκινήτων μ.κ.
- 3551 Κατασκευή αυτοκινήτων αυτοκινήτων αυτοκινήτων
- 3612 Κατασκευή άλλων επιτηλών για γραφείο και καταστήματα
- 3613 Κατασκευή άλλων επιτηλών οικιακών
- 3614 Κατασκευή άλλων επιτηλών
- 3615 Κατασκευή επιτηλών
- 3621 Κατασκευή υφασμάτων και μεταλλικών
- 3622 Κατασκευή υφασμάτων και υφασμάτων υφασμάτων
- 3630 Κατασκευή υφασμάτων υφασμάτων υφασμάτων
- 3640 Κατασκευή υφασμάτων υφασμάτων υφασμάτων
- 3650 Κατασκευή υφασμάτων υφασμάτων υφασμάτων
- 3661 Κατασκευή υφασμάτων υφασμάτων υφασμάτων
- 3662 Κατασκευή υφασμάτων υφασμάτων υφασμάτων
- 3663 Αλλες βερμάντες κατασκευών μ.κ.
- 3700 Κατασκευή υφασμάτων υφασμάτων υφασμάτων
- 3710 Κατασκευή υφασμάτων υφασμάτων υφασμάτων
- 3720 Κατασκευή υφασμάτων υφασμάτων υφασμάτων

(*) Από 4 επιχορήγους και κάτω ανά κλάδο, δεν παράγονται αναλυτικά στοιχεία για το 1/10α και την απασφάλισή τους.

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της ΕΣΥΕ (Μητρώο Επιχειρήσεων 1996) και του ICAP (Η Ελλάδα σε Αριθμούς 199

είχαν το 1995 μέσο βαθμό συγκέντρωσης (από 21-60%) και 132 κλάδοι ή το 54,6% είχαν υψηλό βαθμό συγκέντρωσης (από 61-100%). Με άλλα λόγια πάνω από το μισό των κλάδων της Μεταποίησης παρουσίασε το 1995 έντονη ολιγοπωλιακή διάρθρωση. Δυστυχώς δεν υπάρχουν νεότερα στοιχεία για να συγκρίνουμε την εξέλιξη του επιπέδου συγκέντρωσης ως τέλος δεκαετίας '90. Σε σχέση πάντως με τα ποσοστά σε 3ψήφιο κλάδο, διαπιστώνουμε ότι ο βαθμός συγκέντρωσης σε 4ψήφιο επίπεδο είναι γενικά υψηλότερος.

Ωστόσο θα πρέπει να σημειώσουμε ότι τα στοιχεία του «Μητρώου Επιχειρήσεων» της ΕΣΥΕ, παρουσιάζουν σημαντικές ελλείψεις οι οποίες δύσκολα αναπληρώνονται από τα στοιχεία του ICAP (ιδιαίτερα όσον αφορά τις εταιρίες που δεν είναι της μορφής ΑΕ και ΕΠΕ).²² Συγκεκριμένα σύμφωνα με τα στοιχεία του Πίνακα 1.7(α), διαπιστώνουμε ότι στο 35% των κλάδων σε 4ψήφιο κωδικό (85 σε σύνολο 242 κλάδους), η μεγαλύτερη επιχείρηση σε κάθε κλάδο, είχε το 1995 με βάση τις πωλήσεις, μερίδιο αγοράς πάνω από 30%, ενώ περισσότερο από 50% είχαν σε 36 κλάδους (ή 15% του συνόλου). Είναι φανερό ότι το σύνολο σχεδόν των παραπάνω επιχειρήσεων κατείχαν δεσπόζουσα θέση και αποτελούσαν την «πυρήνα» της ολιγοπωλιακής και μονοπωλιακής διάρθρωσης της ελληνικής μεταποίησης.

Παρ' ότι η αναλυτική εξέταση της έννοιας της «δεσπόζουσας ή κυρίαρχης θέσης» θα γίνει στο τέταρτο κεφάλαιο σε σύνδεση με την «πολιτική ανταγωνισμού», θα δώσουμε εδώ ένα σύντομο ορισμό, όπως και της έννοιας του ολιγοπωλίου και μονοπωλίου, ώστε να διευκολυνθεί η εμπειρική διερεύνηση της ολιγοπωλιακής-μονοπωλιακής διάρθρωσης της ελληνικής μεταποίησης, με βάση τα διαθέσιμα στοιχεία. Ειδικότερα με βάση το άρθρο 82 της Συμφωνίας των ΕΚ και την ερμηνεία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου, η δεσπόζουσα ή κυρίαρχη θέση συνδέεται με τη «θέση οικονομικής δύναμης» που μια επιχείρηση κατέχει στην αγορά, η οποία της δίνει τη δυνατότητα να παρεμποδίζει τον ανταγωνισμό και να της εξασφαλίζει ανεξαρτησία συμπεριφοράς έναντι των ανταγωνιστών, των πελατών και των

²² Από το σύνολο των 4 μεγαλύτερων επιχειρήσεων σε 242 κλάδους της μεταποίησης με 4ψήφιο κωδικό το 1995, δηλαδή συνολικά σε 968 επιχειρήσεις, οι 712 ή το 73,5% ήταν ΑΕ, οι 57 ή το 5,9% ήταν ΕΠΕ, οι 11 ή το 1,1% ήταν Ε.Ε., οι 111 ή το 11,5% ήταν Ο.Ε., οι 72 ή το 7,5% ήταν Προσωπικές και τέλος 4 ήταν Συνεταιριστικές και 1 Κοινοπραξία. Συνολικά οι ΑΕ και ΕΠΕ (για τις οποίες ο ICAP παρέχει αναλυτικά στοιχεία) αποτελούσαν το 1995 το 80% του συνόλου των 4 μεγαλύτερων επιχειρήσεων των κλάδων της μεταποίησης.

καταναλωτών.²³ Η δεσπόζουσα ή κυρίαρχη θέση, όπως και οι περιπτώσεις της «καταχρηστικής εκμετάλλευσης» της, μπορεί να αφορούν είτε μια επιχείρηση είτε περισσότερες επιχειρήσεις ή όμιλο επιχειρήσεων.

Αντίστοιχα η «ολιγοπωλιακή θέση» προκύπτει 'όταν μια μικρή ομάδα επιχειρήσεων σε μια αγορά ή σειρά σχετικών αγορών, μπορεί να συντονίζει τις ενέργειες της με τρόπο που μια ή περισσότερες από τις πιο πάνω επιχειρήσεις εξασφαλίζουν μεγάλο βαθμό ανεξαρτησία συμπεριφοράς από τους ανταγωνιστές, τους πελάτες και τελικά τους καταναλωτές'. (Williamson, 1994, σελ.135) Παρ' ότι ο ορισμός της «δεσπόζουσας» και «ολιγοπωλιακής» θέσης είναι σχεδόν ταυτόσημος, ωστόσο διαφέρουν στο ότι η ύπαρξη ολιγοπωλιακής θέσης προϋποθέτει μικρό αριθμό εταιριών και αποτελεσματικό συντονισμό ενεργειών μεταξύ ολιγοπωλητών. Στο εμπειρικό πεδίο η ολιγοπωλιακή κυριαρχία προσδιορίζεται όταν ο βαθμός συγκέντρωσης των τεσσάρων μεγαλύτερων επιχειρήσεων ενός κλάδου (CR4) είναι πάνω από 50% (το ίδιο, σελ.156).²⁴

Τέλος όσον αφορά τη «μονοπωλιακή θέση», αυτή με βάση τη νεοκλασική αντίληψη προσδιορίζεται από τη δυνατότητα του «μονοπωλητή» να καθορίζει τιμές στο ύψος του οριακού εσόδου. Με άλλα λόγια στα πλαίσια της κρατούσας σχολής, το «μονοπώλιο» ερμηνεύεται ως φαινόμενο της αγοράς (θεωρία «καθαρού» μονοπωλίου), ενώ σύμφωνα με την αυστριακή σχολή το μονοπώλιο είναι κυρίως προϊόν κρατικής παρέμβασης στην

23. Το υπόδειγμα της «δεσπόζουσας επιχείρησης» διατυπώθηκε για πρώτη φορά από τον Forchheimer και προσφέρεται για τη μελέτη της δομής κλάδων όπου μια ομάδα κ μεγάλων επιχειρήσεων συμπεριφέρονται ως οιονεί μονοπωλητές οι οποίες ωστόσο μεγιστοποιούν το κέρδος τους κάτω από την ανταγωνιστική πίεση των n-k μικρομεσαίων επιχειρήσεων. (Για αναλυτικότερη παρουσίαση βλέπε σχετικά Πάκος, 1997, σελ.416-420).

24. Σε κάθε χώρα η σχετική νομοθεσία περί «ανταγωνισμού», προσδιορίζει τα μερίδια αγοράς πέραν των οποίων διαμορφώνονται προϋποθέσεις δημιουργίας ολιγοπωλιακής διάρθρωσης. Ειδικότερα ως τα μέσα της δεκαετίας '90, τα συγκεκριμένα όρια ήταν για μία επιχείρηση στην Αγγλία 25% και πάνω, στη Γερμανία για τρεις επιχειρήσεις 50% και πάνω και για πέντε επιχειρήσεις 67% και πάνω. (Williamson, 1994, σελ.149, 150). Στην πορεία της ευρωπαϊκής ενοποίησης τα συγκεκριμένα όρια αναπροσαρμόζονται με τάση αύξησης τους. Ήδη η ελληνική νομοθεσία, μετά την τροποποίηση του Ν.703/77 (Ν.2837/2000, άρθρο 4β) προβλέπει ότι μια επιχείρηση με μερίδιο αγοράς πάνω από 35% θεωρείται ότι κατέχει δεσπόζουσα θέση (σε σχέση με 25% που ήταν πριν) και σε περίπτωση εξαγοράς ή συγχώνευσης της με άλλη θα πρέπει πρώτα να τύχει έγκρισης από την αρμόδια Επιτροπή Ανταγωνισμού.

οικονομία.²⁵ Στη βάση των δύο παραπάνω προσεγγίσεων καθορίζονται και τα μέτρα αντιμετώπισης των μονοπωλιακών καταστάσεων (αποτελεσματική λειτουργία της αγοράς και κατάργηση κρατικών ρυθμίσεων).

Ωστόσο γύρω από το εννοιολογικό περιεχόμενο του μονοπωλίου, διεξάγεται από καιρό μια μεγάλη θεωρητική συζήτηση, με μεγάλο ιστορικό βάθος που φθάνει ως τους κλασικούς της οικονομικής επιστήμης (Smith, Ricardo, Marx). Δεν είναι στους στόχους της μελέτης η αναλυτική εξέταση της σχετικής συζήτησης και η επισκόπηση της αντίστοιχης βιβλιογραφίας.²⁶ Θα περιοριστούμε μόνο στη συνοπτική παρουσίαση της έννοιας του μονοπωλίου από μαρξιστική άποψη, ενώ στη συνέχεια θα επιχειρήσουμε τον προσδιορισμό των επιχειρήσεων με δεσποζούσα και «εν δυνάμει» ολιγοπωλιακή και μονοπωλιακή θέση στην ελληνική μεταποίηση.

Ειδικότερα σύμφωνα με τη μαρξιστική θεώρηση το καπιταλιστικό μονοπώλιο είναι προϊόν της κεφαλαιοκρατικής συσσώρευσης που γεννιέται στη σφαίρα της παραγωγής και εκδηλώνεται στη σφαίρα της κυκλοφορίας με τον έλεγχο σημαντικού μεριδίου αγοράς,²⁷ που δίνει τη δυνατότητα

²⁵ Σύμφωνα με εκπροσώπους της Νεοαυστριακής Σχολής (Mises, Menger, Hayek), το μονοπώλιο» είναι προϊόν των ατελειών του μηχανισμού της αγοράς και των δυσκαμψιών της αγοράς εργασίας, τα οποία οφείλονται αποκλειστικά στην κρατική παρέμβαση, ενώ αντίθετα η παρουσία ενός μονοπωλίου που προκύπτει από την ελεύθερη λειτουργία της αγοράς, δεν έχει καμία αρνητική συνέπεια στην κοινωνία. Κατά συνέπεια τα οποιαδήποτε «αντιμονοπωλιακά μέτρα» πρέπει να κατευθύνονται κυρίως στην κατάργηση της κρατικής παρέμβασης στην οικονομία. (Για αναλυτικότερη κριτική παρουσίαση των σχετικών απόψεων, βλέπε Πάκος, 1992, σελ.199-207)

²⁶ Για μια κριτική παρουσίαση των απόψεων των διάφορων σχολών οικονομικής σκέψης σχετικά με την έννοια του «μονοπωλίου», καθώς και τη σχέση «μονοπωλίου» και «ανταγωνισμού», βλέπε ενδεικτικά Δραγασάκης (1981), Pakos (1982), Ιωαννίδης (1989), Πάκος (1992), κá. Ειδικότερα ο Pakos (1982) κωδικοποιεί τις διάφορες θεωρίες περί «μονοπωλίου» σε τρεις κατηγορίες. «Η πρώτη κατηγορία περιλαμβάνει όλες εκείνες τις θεωρίες που έχουν κοινό χαρακτηριστικό την ιστορική προσέγγιση του μονοπωλίου» μεταξύ αυτών και την προσέγγιση του Μαρξ, των νεομαρξιστών και του Schumpeter (σελ.164). Στη δεύτερη κατηγορία περιλαμβάνει τη «θεωρία του ατελούς ή μονοπωλιακού ανταγωνισμού η οποία στην πραγματικότητα αποτελεί ανάπτυξη του κλασικού μοντέλου του ελεύθερου ανταγωνισμού» που αναπτύχθηκε από την Robinson και τον Chamberlin στις αρχές δεκαετίας 1930. (σελ.167) Η τρίτη κατηγορία «περιλαμβάνει τη λεγόμενη «αντ-τραστ» φιλολογία, η οποία κριτικάρει το μονοπώλιο από την πλευρά το κλασσικού μοντέλου του ελεύθερου ανταγωνισμού». (σελ.168) Η συγκεκριμένη προσέγγιση αποτελεί και το θεωρητικό πλαίσιο εφαρμογής της «αντι-τραστ» νομοθεσίας ή «αντιμονοπωλιακής» πολιτικής.

²⁷ Σχετικά με τα ποσοστά ελέγχου της αγοράς, προκειμένου να εξασφαλιστεί η αποκόμιση υπερκερδών, δεν είναι μια για πάντα δοσμένο κάποιο σταθερό ποσοστό. Ωστόσο σύμφωνα με ορισμένους μελετητές (Nouchonish, 1989, σελ.9), για να μπορεί μια μεγάλη επιχείρηση να επιβάλει έλεγχο στην αγορά και να αποκομίζει μονοπωλιακό κέρδος (δηλ. για να είναι μονοπώλιο), θα πρέπει «να ελέγχει γύρω στο 1/3 μέχρι το 50% του όγκου πωλήσεων

αποκόμισης μονοπωλιακού υπερκέρδους. Σε σχέση με προηγούμενες μορφές μονοπωλίων²⁸ το καπιταλιστικό μονοπώλιο ξεχωρίζει ακριβώς γιατί έχει την ιδιότητα να εξασφαλίζει σε μόνιμη βάση στους ιδιοκτήτες του ένα πρόσθετο κέρδος, δηλαδή πάνω από το μέσο κέρδος που συνήθως εξασφαλίζουν ισοδύναμα κεφάλαια στα πλαίσια του διακλαδικού ανταγωνισμού. Κατά συνέπεια από μαρξιστική άποψη η διαφορά μεταξύ «δεσπόζουσας», «ολιγοπωλιακής» και «μονοπωλιακής» θέσης έχει περισσότερο «ποσοτικό» παρά «ποιοτικό» χαρακτήρα. Από ποσοτική άποψη η συγκεκριμένη διάκριση διευκολύνει την κατηγοριοποίηση των μεγάλων επιχειρήσεων με βάση το μερίδιο αγοράς σε έναν κλάδο, ενώ από ποιοτική άποψη και ειδικότερα από την άποψη της αποκόμισης ενός «υπερκέρδους» και των οικονομικών σχέσεων που αυτό σηματοδοτεί,²⁹ δεν υπάρχει ουσιαστική διαφορά, δεδομένου ότι πρόκειται για πρακτικές μικρότερης ή μεγαλύτερης «ληστρικής τιμολόγησης», η οποία συνοδεύεται από απώλεια κοινωνικής ευημερίας.

του συγκεκριμένου προϊόντος στην εθνική αγορά». Σε συνθήκες ολιγοπωλιακής δομής της αγοράς, ο αντίστοιχος έλεγχος εξασφαλίζεται «με ένα μικρό αριθμό μεγάλων επιχειρήσεων, κάθε μια από τις οποίες κατέχει για τον εαυτό της ένα σταθερό μερίδιο». Όσον αφορά σε επίπεδο διεθνούς αγοράς, ο μονοπωλιακός έλεγχος εξασφαλίζεται «με μερίδιο που κυμαίνεται από 10-15% του συνολικού όγκου πωλήσεων», ενός ή άλλου είδους εμπορεύματος ή υπηρεσιών.

28. Τα «προ-καπιταλιστικά μονοπώλια» στηρίζονταν είτε στον εξω-οικονομικό καταναγκασμό (νομικά προνόμια, κρατική προστασία, κά) είτε στους γενικούς νόμους της απλής εμπορευματικής παραγωγής και είχαν μορφή «τυχαίου», «τεχνητού» ή «φυσικού» μονοπωλίου. Το κοινό γνώρισμα όλων των παραπάνω μονοπωλίων στηρίζονταν στην ύπαρξη κάποιου «πλεονεκτήματος» το οποίο έδινε στον κάτοχο του τη δυνατότητα απόσπασης ενός υπερκέρδους, όσο διάστημα διατηρούσε ή είχε στον έλεγχο του το συγκεκριμένο «πλεονέκτημα». Ο Αριστοτέλης είναι από τους πρώτους διανοητές της αρχαιότητας που ασχολήθηκε με το μονοπώλιο (χρησιμοποιεί τη λέξη «μονοπώλια»), περιγράφοντας έναν έμπορο από τις Συρακούσες, ο οποίος διαθέτοντας σημαντικό ποσό χρημάτων αγόρασε όλο το σίδηρο που υπήρχε στα μεταλλεία σιδήρου και σε συνέχεια αξιοποιώντας την έλλειψη του στην αγορά, τον πούλησε στους εμπόρους σε υψηλότερη τιμή πραγματοποιώντας υπερκέρδη. («Πολιτικά», βιβλίο πρώτο, σελ 93).

29. Πηγή του μονοπωλιακού υπερκέρδους είναι κατ' αρχήν η «πρόσθετη υπεραξία» που παράγεται στις μονοπωλιακές επιχειρήσεις (από την κατοχή κάποιου τεχνολογικού πλεονεκτήματος). Επίσης είναι μέρος της «υπεραξίας» που παράγεται στις μεσαίες και μικρές επιχειρήσεις και μέρος του «καθαρού εσόδου» των μικροεμπορευματο-παραγωγών της πόλης και του χωριού που ανακατανέμεται μέσα από το μηχανισμό των μονοπωλιακών τιμών (αγορά εμπορευμάτων σε χαμηλές τιμές και πώληση προϊόντων σε υψηλές τιμές). Επίσης σημαντική πηγή υπερκέρδους είναι μέρος της «νέας αξίας» που δημιουργείται σε άλλες χώρες (κυρίως του τρίτου κόσμου) και ιδιοποιούνται τα πολυεθνικά μονοπώλια μέσα από τους άνιστους όρους ανταλλαγής που επιβάλλουν στους τελευταίους. Τέλος μια ακόμα σημαντική πηγή εξασφάλισης μονοπωλιακών κερδών, είναι οι διάφορες κρατικές και υπερεθνικές ρυθμίσεις (κίνητρα, κρατικές προμήθειες, ευνοϊκές χρηματοδοτήσεις, κά), όπως επίσης οι συστηματικές παραβιάσεις των εθνικών νομοθεσιών (κυρίως από πολυεθνικές) όσον αφορά το περιβάλλον, τη φορολογία, τις συνθήκες εργασίας, κ.ά.

Με βάση τα παραπάνω θα επιχειρήσουμε να προσδιορίσουμε τη «δεσπτόζουσα» και «εν δυνάμει» ολιγοπωλιακή ή μονοπωλιακή θέση των μεγαλύτερων επιχειρήσεων στην ελληνική μεταποίηση στη δεκαετία '90, παίρνοντας ως αφετηρία τα μερίδια αγοράς 35% που προβλέπει η κείμενη νομοθεσία ως στοιχείο ύπαρξης δεσπτόζουσας θέσης.³⁰ Συγκεκριμένα σύμφωνα με στοιχεία του Μητρώου Επιχειρήσεων της ΕΣΥΕ και του Οδηγού Επιχειρήσεων ICAP, οι μεγαλύτερες επιχειρήσεις με μερίδιο αγοράς πάνω από 35% σε 4ψήφιο κλάδο με βάση τις πωλήσεις, ανέρχονταν το 1995 σε 80 επιχειρήσεις. Το σύνολο σχεδόν των παραπάνω εταιριών σύμφωνα με τα στοιχεία του Πίνακα 1.7(β), αφορούσε την πρώτη μεγαλύτερη επιχείρηση του αντίστοιχου κλάδου, ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις και οι δεύτερες μεγαλύτερες επιχειρήσεις είχαν ανάλογο μερίδιο αγοράς.

Ωστόσο ο συγκεκριμένος πυρήνας εταιριών είναι μεγαλύτερος αν λάβουμε υπ' όψιν στην παραγωγή συγκεκριμένων προϊόντων, μια σειρά επιχειρήσεις έχουν μεγαλύτερο μερίδιο απ' ό,τι εμφανίζουν γενικά σε 4ψήφιο επίπεδο κλάδου. Για παράδειγμα 'η «Chipita» ενώ δε συμπεριλαμβάνεται στις επιχειρήσεις με δεσπτόζουσα θέση στον κλάδο αρτοποιίας και μπισκότων, κατέχει πάνω από το 65% της αγοράς «κρουασάν» και ο «Μεταξάς» με μερίδιο 6% στο κλάδο ποτοποιίας σε 3ψήφιο επίπεδο, κατέχει πάνω από το 70% της εγχώριας αγοράς κονιάκ. Επίσης η «ΧΑΛΚΟΡ» ενώ εμφανίζεται με μερίδιο 20% στον κλάδο βασικής μεταλλουργίας, στη πράξη ελέγχει πάνω από το 90% της αγοράς ημικατεργασμένου χαλκού και κραμάτων στην Ελλάδα. Αντίστοιχα η «Αλουμίνιο της Ελλάδος» (Πεσινέ) εμφανίζεται με μερίδιο 31% στον κλάδο, ενώ στη πράξη αποτελεί το μοναδικό παραγωγό αλουμίνας και πρωτόχυτου αλουμινίου στην ελληνική αγορά', κοκ. (Τόλιος, 1999, σελ.149)

Με άλλα λόγια ο αριθμός των επιχειρήσεων με δεσπτόζουσα και «εν δυνάμει» ολιγοπωλιακή και μονοπωλιακή θέση στην ελληνική μεταποίηση αυξάνεται όσο πηγαίνουμε από 3ψήφιο σε 4ψήφιο επίπεδο ανάλυσης και σε

---

³⁰ Σύμφωνα με το Ν.2837/2000 (άρθρο 4β), κάθε «συγκέντρωση» που οδηγεί σε μερίδια αγοράς, αγαθών ή υπηρεσιών πάνω από 35%, θα πρέπει υποχρεωτικά να κοινοποιείται στην «Επιτροπή Ανταγωνισμού», ώστε να υπάρχει δυνατότητα ελέγχου δημιουργίας «δεσπτόζουσας θέσης» και ενδεχόμενης καταχρηστικής εκμετάλλευσης της τελευταίας.

Πίνακας 1.7β : Η μεγαλύτερη επιχείρηση σε κάθε κλάδο της Μετποίησης, με μερίδιο αγοράς πάνω από 35%, με βάση τις πωλήσεις, σε τετραψήφιο κωδικό ανάλυσης, το έτος 1995

(σε εκατ.δρχ.)

ΚΩΔ. ΚΛΑΔ	ΚΛΑΔΟΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ (τετραψήφιο κωδικό ανάλυσης)	ΕΠΩΝΥΜΙΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ	ΝΟΜ. ΑΡ. ΜΟΡ ΥΠΟΧ	ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ	ΣΥΝΟΛΟ ΜΕΡΙΔ. ΠΩΛΗΣΕΩΝ ΑΓΟΡ.	ΣΥΝΟΛΟ ΕΝΕΡΓΗΤ. ΚΕΦΑΛ.	ΙΔΙΑ ΚΕΦΑΛΑ ΚΕΡΑΝ ΑΠΛΑΞ.	ΚΑΘΑΡΑ ΣΥΝΟΛΑ ΚΕΡΑΝ ΑΠΛΑΞ.			
1532	Παραγωγή χυμών από φρούτα και λαχανικά	ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΕΜΒΟΛΙΣΜΟΣ ΑΕ	ΑΕ	3	ΟΜΙΛΟΣ ΛΕΒΕΝΤΗ-ΔΑΥΔ	112.056	78%	74.886	52.623	17.517	2.000
1542	Παραγωγή άλλων μη επεξεργασμένων ελαίων και	ΒΙΟΠΕ ΒΙΟΜΗΧ ΕΠΕΣ ΕΜΠΟΡ ΑΓΡΟΤ ΠΡΟΙΟ	ΑΕ	2	Δ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥ	1.688	36%	855	186	45	30
1543	Παραγωγή επεξεργασμένων ελαίων και λιπών	ΣΟΓΙΑ ΕΛΛΑΣ ΑΕ	ΑΕ	6	Ι ΒΙΤΟΡΙΑΣ-Μ.ΛΕΒΙ	66.666	40%	18.940	5.423	435	210
1571	Παραγωγή παρασκευασμένων ζωοτροφών για ζώ	ΑΓΡΟINVEST ΑΕ	ΑΕ*	1	M GUERRY	22.000	55%	19.717	3.401	-1.950	270
1583	Παραγωγή (ζαχαρώδους)	ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΖΑΧΑΡΗΣ ΑΕ	ΑΕ	0	ΟΜΙΛΟΣ ΑΤΕ	81.592	97%	46.567	30.106	11.511	1.350
1584	Παραγωγή κακάου, σκευάσματος και (ζαχαρωτών	ΛΟΥΜΙΔΗΣ ΑΒΕ	ΑΕ	0	ΟΜΙΛΟΣ PHILIP MORRIS	62.263	41%	25.705	5.452	8.336	570
1585	Παραγωγή μακαρονιών, λαζανιών, κουρκούσι και π	ΚΙΚΙΖΑΣ ΑΛΕΞΑΝ ΑΕ	ΑΕ	3	Γ. ΚΙΚΙΖΑΣ-ΟΜΙΛΟΣ STAR	11.468	46%	11.079	4.917	522	320-520
1587	Παραγωγή αρτοποιιών και καρυκευμάτων	ΚΡΑΦΤ ΕΛΛΑΣ ΑΕ	ΑΕ	4	ΟΜΙΛΟΣ PHILIP MORRIS	9.383	48%	13.584	1.477	-347	300
1588	Παραγωγή συσκευασμένων παρασκευασμάτων	ΕΛΙΤΑ ΑΒΕΕ	ΑΕ	1	ΣΤ ΔΡΑΒΙΛΛΑ	10.079	48%	10.330	1.042	247	50-150
1591	Παραγωγή αποσταγμένων αλκοολικών ποτών	ΜΕΤΑΣΕ Σ.Η.Α	ΑΕ	1	ΟΜΙΛΟΣ SERVAC NED. BV	18.156	30%	21.196	9.342	577	359
1596	Παραγωγή άλλων μη αποσταγμένων ποτών που ε	ΠΟΤΟΠΟΙΙΑ ΛΗΘΗ ΑΒΕΕ	ΑΕ	0	ΕΥΣΤΡ ΑΝΔΡΟΝΗΣ	255	48%	165	87	1	14
1596	Ζυτάρια	ΑΘΗΝΑΙΚΗ ΖΥΘΟΠΟΙΙΑ	ΑΕ	4	BREVINVEST HOLDING	87.146	91%	77.062	29.486	20.937	1.330
1598	Παραγωγή μεταλλικών νεφών και αναψυκτικών	PERFISO-ΗΘΗ ΑΒΕ	ΑΕ	3	ΟΜΙΛΟΣ PERFISO	25.006	36%	23.395	7.745	1.767	545-775
1600	Παραγωγή προϊόντων κρέατος	ΠΑΠΑΣΤΡΑΤΟΣ ΑΒΕ ΣΙΓΑΡΕΤΟΝ ΑΕ	ΑΕ*	0	ΟΜΙΛΟΣ ΠΑΠΑΣΤΡΑΤΟΥ	84.590	44%	70.022	24.658	10.758	1.250
1712	Προσπορευτική και ημεμετοποίηση νών κρέου για τ	ΕΡΙΟΥΡΓΙΑ ΤΡΙΑ ΑΛΦΑ	ΑΕ	1	Μ.ΕΦΑΙΜΟΓΛΟΥ	1.165	30%	1.533	664	-10	74
1713	Προσπορευτική και ημεμετοποίηση νών κρέου για τ	ΛΑΝΑΚΑΜ ΑΗ ΚΑΔΣΤ ΤΕΧΝΙΚ ΕΠΕΝΔΥΣΗ ΝΑΙ	ΑΕ	2	Κ ΜΑΛΛΙΩΤΑΚΗΣ	1.582	56%	2.418	2.019	192	100
1719	Προσπορευτική και ημεμετοποίηση άλλων υφαντικ	ΒΑΡΒΑΡΕΣΟΣ TEXTIL ΑΕ	ΑΕ	Κ	Κ ΒΑΡΒΑΡΕΣΟΣ-Α. ΒΑΡΒΑ	1.215	59%	2.027	980	21	88
1721	Υφαντική βελανδρινών υφάσματων	ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΥΦΑΝΤΟΥΡΓΙΑ	ΑΕ	1	ΟΜΙΛΟΣ ΑΚΚΑ	16.293	32%	17.168	11.664	-289	570
1722	Υφαντική κρομμυμάτων κρομμύ	ΕΡΙΟΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΜΠΡΙΤΑΝΝΙΑ ΑΕ	ΑΕ	Δ	ΑΝΤΩΝΑΚΟΣ	3.392	60%	5.322	3.028	259	220
1724	Υφαντική μεσοζωνών υφάσματων	ΒΑΓΓΕΡ	ΑΕ	1	Φ & Κ ΒΑΓΓΕΡ	536	37%	808	593	49	20
1751	Κατασκευή χαλκών και κελυμών	ΒΙΟΚΑΡΠΕΤ	ΑΕ	0	ΟΜΙΛΟΣ ΚΑΝΤΩΝΙΑ	6.401	42%	11.025	6.468	904	290
1752	Κατασκευή χοντρού και λεπτού σπινώδους, σπινώδους	ΒΕΛΛΗΣ Κ	ΑΕ	0	Κ. ΒΕΛΛΗΣ	2.680	60%	1.889	635	66	200
1753	Κατασκευή μη υφαντικών εδών και προϊόντων στ	ΣΙΑΜΙΔΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ	ΑΕ	1	Κ. ΣΙΑΜΙΔΗΣ	1.451	47%	1.610	537	61	32
2010	Πρόσπορευτική και ημεμετοποίηση νών κρέου για τ	ΣΕΛΑΜΑΝ	ΑΕ	5	ΟΜΙΛΟΣ ΗΛΙΑΔΗ	31.712	48%	33.917	18.240	1.312	1.097
2020	Κατασκευή φύλλων καπνιστή και ιαχρηστής ζυμωσών	ΑΚΡΗΤΑΣ ΑΕ	ΑΕ	2	Α. ΣΑΡΑΝΤΗΣ	5.027	32%	5.880	3.851	956	162
2051	Κατασκευή άλλων προϊόντων από ξύλο	ΒΑΛΚΑΝΕΠΟΡΤ ΕΜΠΟΡΙΟ-ΜΕΤΑΛΛΕΙΑ-ΒΙΟ	ΑΕ	1	ΟΜΙΛΟΣ ΤΑΚΑ	11.641	47%	26.640	10.035	-558	505
2052	Κατασκευή εδών από φελό και εδών καλαθοποι	ΚΟΚΟ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΑΕ ΨΑΘΙΝΩΝ ΕΙΔΩΝ	ΑΕ	0	Γ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ	982	66%	835	765	80	60
2111	Κατασκευή χαρτί και χαρτονο	ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ ΑΘΑΝΑΣ	ΑΕ	Ε	ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ	3.837	69%	2.358	750	276	120
2112	Κατασκευή χαρτί και χαρτονο	ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΧΑΡΤΟΠΟΙΙΑ	ΑΕ	25	ΟΜΙΛΟΣ ΟΑΕ	47.924	66%	54.245	19.554	146	2.375
2221	Εκτύπωση εφημερίδων	ΕΚΤΥΠΩΤΙΚΗ ΑΘΗΝΩΝ ΑΕ	ΑΕ	Γ	Κ. ΚΟΥΡΑΣΗΣ	313	30%	123	54	16	20
2232	Ανταρραφή και προεργασμένων μέσων εγγραφ	ΦΑΜΙΛΕΑΣΙΩΝ	ΑΕ	2	Π. ΣΑΝ-ΜΑΡΙΝΟΣ	1.775	41%	1.347	245	124	70
2320	Παραγωγή προϊόντων διύλισης πετρελαιο	ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΠΙΧΕΙΡ ΠΕΤΡΕΛΑΙΟΥ ΑΕ	ΑΕ	0	ΟΜΙΛΟΣ ΔΕΠ	357.906	42%	288.034	179.186	6.664	100
2411	Παραγωγή βιομηχανικών αερίων	AIR LIQUIDE HELLAS ANONYMOS ΕΤΑΙΡΙΑ Β	ΑΕ	8	AIR LIQUIDE INTERNATIONAL	6.179	41%	5.947	4.084	1.258	200
2451	Παραγωγή σπινώδους και σπινώδους, σπινώδους	LEVER HELLAS ΑΒΕΕ	ΑΕ	5	ΟΜΙΛΟΣ UNILEVER	65.690	44%	24.328	6.347	5.684	900
2461	Παραγωγή ελαστικών	ΕΛΒΙΕΜΕΚ ΑΕ	ΑΕ	2	ΟΜΙΛΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ	3.753	68%	5.763	2.950	436	138
2462	Παραγωγή ελαστικών τύπων κάλλας και ζελανθίνων	ΧΑΤΖΗΛΟΥΚΑΣ	ΑΕ	2	Δ. ΑΒΡΑΜΙΔΗΣ	2.887	36%	1.741	699	46	52
2463	Παραγωγή ελαστικών ελαίων	ΣΙΝΤΕΚΟ ΣΙΝΤΑΜΕΤ ΕΛΛΑΣ ΑΒΕΤΕ	ΑΕ	4	Β. ΚΟΥΝΤΟΥΡΗΣ	344	83%	158	77	6	9
2470	Παραγωγή ιαχρηστής και συνθετικών νών	ΕΤΜΑ	ΑΕ	0	ΟΜΙΛΟΣ ΔΙΑΜΠΗ	12.531	47%	16.454	6.916	800	730
2512	Ανταρραφή και ανακατασκευή σπινώδους από κα	ΕΛΑΣΤΙΚΑ ΒΟΡΕΙΟΥ ΕΛΛΑΔΟΣ ΑΕ	ΑΕ	Η	ΘΕΟΔΩΡΙΔΗΣ	1.462	44%	678	154	78	9
2519	Κατασκευή άλλων προϊόντων από καουτσούκ	ΙΜΑΣ ΑΕ	ΑΕ	0	ΟΜΙΛΟΣ CLOUTH GUMMWERK	12.626	37%	7.608	5.730	1.231	255
2622	Κατασκευή κερυμικών εδών ιαχρηστής	ΜΕΛΑΥΚΗΣ ΕΛΛΑΣ ΑΝΩΝ ΕΤ ΒΙΟΜ ΕΙΔΩΝ Α	ΑΕ	2	ΣΤ ΝΕΖΗΣ	10.596	38%	5.711	3.644	726	263
2630	Κατασκευή κερυμικών πλαστικών και κυβερνών	ΦΥΛΑΚΕΡΑΜ ΤΟΜΟΝ	ΑΕ	0	Γ. ΦΥΛΑΚΕΡΑ	6.795	61%	6.965	1.983	36	440
2651	Παραγωγή τσιμέντου	ΑΓΕΤ ΗΡΑΚΛΗΣ	ΑΕ	10	ΟΜΙΛΟΣ CONCRETUM	83.971	63%	86.929	61.098	9.268	1.628
2684	Παραγωγή κονιαμάτων	ΜΑΚ-ΜΠΕΤΟΝ ΕΛΛΑΣ	ΑΕ	0	Ι.ΔΗΛΑΒΕΡΗΣ	1.736	70%	1.284	647	405	42-54
2689	Κατασκευή άλλων προϊόντων από σκυρόδεμα, γύα	ΒΕΝΙΚ ΑΣΦΑΛΤΟΣ ΑΕ	ΑΕ	Β	ΧΑΡΜΑΔΟΠΟΥΛΟΣ	1.548	36%	679	-217	-219	8
2710	Παραγωγή βασικών σιδήρου και χάλυβα και σιδή	ΧΑΛΥΒΟΥΡΓΙΚΗ	ΑΕ	0	ΟΜΙΛΟΣ ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΥ	61.738	36%	61.324	17.607	-198	900
2739	Άλλες πρωτογενείς κατασκευές του σιδήρου και χ	ΚΑΡΟΥΣΑΤΟΣ	ΑΕ	Α	ΚΑΡΟΥΣΑΤΟΣ	207	72%	224	172	12	20
2742	Παραγωγή αλουμινίου (αργήδου)	ΑΛΟΥΜΙΝΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ	ΑΕ	1	ΟΜΙΛΟΣ PECHINEY	90.034	48%	101.683	67.481	9.770	1.600
2743	Παραγωγή αλουμινίου, ψευδαργύρου και κασσίτερου	ΑΛΑΚΟ	ΑΕ	3	Γ. & Α. ΛΑΜΠΡΟΥ	1.266	78%	1.017	310	-29	85
2744	Παραγωγή χαλκού	ΧΑΛΚΟΡ	ΑΕ	0	ΟΜΙΛΟΣ ΣΤΑΤΙΣΤΟΠΟΥΛΟΥ	58.149	90%	19.997	7.302	3.814	320
2748	Παραγωγή άλλων μη σιδηρούων μετάλλων	DURALOX ΑΒΕΕ	ΑΕ	Α	Ι. ΤΡΙΠΑΚΙΑΝ	639	71%	538	242	203	55
2751	Χύτευση σιδήρου	ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΧΑΛΥΒΟΥΡΓΙΑ	ΑΕ	Ε	ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΥ-Β. ΣΑΛΑΠΙ	15.684	77%	11.063	4.213	82	400
2752	Χύτευση χάλυβα	ΚΟΠΤΕ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΧΑΛΥΒΟΣ	ΑΕ	1	Ε. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ	4.654	60%	3.582	917	195	145
2759	Χύτευση άλλων μη σιδηρούων μετάλλων	ΤΥΡΟΜΕΤΑΛΛΟ	ΑΕ	0	Κ. ΚΟΚΚΟΝΗΣ	307	39%	136	11	7	22
2822	Κατασκευή σιμάντων και λειψώνων κερυμικών θερμ	ΣΟΛΙΣ ΑΒΕΕ	ΑΕ	2	Α. ΣΟΥΛΗΣ	10.017	43%	10.104	5.523	405	330
2830	Κατασκευή αμινοεστέριων, με εξαίρεση τους λει	ΚΑΛΜΗΣ ΕΣ.ΚΑ	ΑΕ	1	ΣΤ. ΚΑΛΜΗΣ	1.271	48%	1.173	317	64	50
2861	Κατασκευή μαγειρευτικών	ΒΙΟΛΕΞ-ΒΙΟ ΑΒΕΕ	ΑΕ	0	ΟΜΙΛΟΣ ΚΟΒΑ-ΠΟΛΙΤΗ	19.456	87%	19.892	8.419	3.866	890
2872	Κατασκευή υφασμάτων μεταλλικών εδών συσκευασ	ΕΛΣΙΑ	ΑΕ	2	ΟΜΙΛΟΣ ΚΑΡΚΑΤΖΗ-ΚΩΤΣΙ	11.441	38%	11.709	3.645	22	300
2914	Κατασκευή τριβών, οδοντωτών μηχανισμών, μετά	ΡΑΟΥΛΟΤΕΧΝΙΚΗ ΑΒΕΕ	ΑΕ	Μ	ΜΠΟΥΛΟΠΟΛΗΣ	500	35%	500	149	16	20
2921	Κατασκευή κλιμάτων και καυστήρων	ΜΗΤΣΑΣ ΜΑΡΙΟΣ	ΑΕ	2	Μ. ΜΗΤΣΑΣ	1.427	36%	1.389	237	99	120
2935	Κατασκευή μηχανημάτων για την παραγωγή χαρτί	ΜΕΓΑΛΑΚ ΑΕ	ΑΕ	Α	Α. ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ	348	64%	189	71	9	24
2980	Κατασκευή όπλων και πυρομαχών	ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΟΠΛΩΝ ΑΕ	ΑΕ	3	ΚΡΑΤΙΚΗ	13.878	43%	78.742	36.072	-6.238	1.300
2971	Κατασκευή ηλεκτρικών οικιακών συσκευών	BSP ANONYMOS ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΟΙΡ	ΑΕ	10	ΟΜΙΛΟΣ SIEMENS	33.723	43%	25.941	6.983	1.229	660
3140	Κατασκευή ηλεκτρικών συσκευών, πτυσσόμενων ΓΕΡΜΑΝΟΣ ΜΠΑΤΑΡΕΣ-ΑΝΩΝ ΕΜΠΟΡ ΕΤΑΙ	ΣΙΜΕΝΣ ΤΗΛΕΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ Α.Ε.	ΑΕ	0	ΟΜΙΛΟΣ GERMANOY	9.569	78%	11.364	3.868	501	210
3169	Κατασκευή λοιπών ηλεκτρικών εξοπλισμών μ.α.κ.	ΣΙΜΕΝΣ ΤΗΛΕΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ Α.Ε.	ΑΕ	6	ΟΜΙΛΟΣ SIEMENS	33.075	46%	32.719	4.500	1.144	365
3210	Κατασκευή ηλεκτρονικών κυκλωμάτων και λοιπών ηλε	Μ.Σ. ΧΟΥΡΑΚΙΔΗΣ ΑΒΕΕ ΤΥΠΟΜΕΝΑ ΚΥΚΛΩ	ΑΕ	Μ	Μ. ΧΟΥΡΑΚΙΔΗΣ	1.700	37%	2.788	2.050	83	135
3220	Κατασκευή ηλεκτρονικών και ραδιοφωνικών πομπ	ΙΝΤΡΑΚΟΜ	ΑΕ	2	ΟΜΙΛΟΣ ΚΟΚΚΑΛΑ	41.579	81%	76.523	26.668	6.200	1.522
3320	Κατασκευή οργάνων και συσκευών μέτρησης, επ	ΝΤΙΑΜΑΝΤ ΜΟΠΑΡΤ ΕΛΛΑΣ	ΑΕ	Δ	Δ. ΤΟΥΛΟΥΣΤΑΣ	2.736	48%	2.202	1.053	88	107
3330	Κατασκευή εξοπλισμού λήψης των βιομηχανικών	ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΑΥΤΟΜΑΤΙΣΜΟΙ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΒΙΟ	ΑΕ	Ε	Ε. ΘΕΟΔΩΡΟΥ	297	62%	164	103	27	20
3340	Κατασκευή οπτικών οργάνων και φωτογραφική	ΣΙΜΕΝΣ ΑΕ	ΑΕ	1	ΟΜΙΛΟΣ SIEMENS	26.516	68%	20.231	7.360	2.294	555
3410	Κατασκευή αυτοκινήτων οχημάτων	ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΟΧΗΜΑΤΩΝ	ΑΕ	Κ	ΚΡΑΤΙΚΗ	24.678	60%	21.697	3.349	1.486	1.000
3430	Κατασκευή μερών και εξαρτημάτων για αυτοκίνη	ΠΡΟΜΟΤ ΕΙ ΛΑΙΝΟΠΟΥΛΟΣ ΑΕ	ΑΕ	4	ΟΜΙΛΟΣ ΛΑΙΝΟΠΟΥΛΟΥ	8.513	46%	6.356	2.434	113	120

3530	Κατασκευή αεροσκαφών και διαστημικών σκαφών	ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΕΡΟΠΟΡΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ	ΑΕ	ΚΡΑΤΙΚΗ	27.481	80%	300.735	207.856	493	2.852
3541	Κατασκευή μοτοσυκλετών	ΝΙΚΟΣ ΜΑΝΙΑΤΟΠΟΥΛΟΣ	ΑΕ	Α. ΜΑΝΙΑΤΟΠΟΥΛΟΣ	1.593	78%	1.558	799	134	60
3542	Κατασκευή ποδηλάτων	ΑΦΟΙ ΑΘ ΚΟΚΟΤΗ	ΑΕ	Σ ΚΟΚΟΤΗΣ	946	67%	901	596	80	29
3612	Κατασκευή άλλων επίπλων για γραφεία και κατασ	ΣΑΤΟ	ΑΕ	ΟΜΙΛΟΣ ΘΕΟΔΩΡΙΔΗ	9.372	36%	8.323	4.712	846	420
3710	Ανακύκλωση μεταλλικών απορριμμάτων και υπολ	Κ ΚΩΣΤΟΥΛΑΣ ΑΒΕΕ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΑΠΟΡΡΙΜ	ΑΕ	Κ ΚΩΣΤΟΥΛΑΣ	2.636	69%	1.683	476	167	110
Σύνολο 77 μεγαλύτερες επιχειρήσεις σε αντίστοιχους κλάδους της Μεταποίησης										

Ορισμένες από τις δεύτερες σε σειρά μέγεθος επιχειρήσεις, με μερίδιο αγοράς πάνω από 35% με βάση τις πωλήσεις, σε 4ψήφιο κωδικό ανάλυσης

1598	Παραγωγή ομογενοποιημένων παρασκευασμάτων ΠΩΤΗΣ	ΑΕ	5	ΟΜΙΛΟΣ ΠΩΤΗ	9.844	46%	6.865	4.574	828	250	
2415	Παραγωγή λιπασμάτων και αζωτούχων ενόσεων	ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΦΩΣΦΟΡΙΚΩΝ ΛΙΠΑΣΜΑΤΩΝ	ΑΕ	4	ΟΜΙΛΟΣ ΕΜΠΟΡΙΚΗΣ	30.607	38%	21.919	9.976	1.097	720
2651	Παραγωγή τσιμέντου	ΤΙΤΑΝ	ΑΕ		ΟΜΙΛ ΚΑΝΕΛΛ.-ΠΑΠΑΛΕΞ	63.982	40%	86.534	45.303	10.432	1.420

(7) Η ένταξη των παραπάνω εταιριών στη θέση άλλων, έγινε μετά από τη διασφάλιση στοιχείων του ICAP, με τον αρχικό κατάλογο εταιριών του Μητρώου Επιχειρήσεων της ΕΣΥΕ

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων, ΕΣΥΕ "Μητρώο Επιχειρήσεων" 1996 και ICAP "Η Ελλάδα σε Αριθμούς" 1997

συνέχεια σε επίπεδο συγκεκριμένων προϊόντων (ενδιάμεσων ή τελικών), ενώ με την αυξανόμενη δύναμη των πολυκλαδικών ομίλων, δημιουργούνται όπως θα δούμε στο επόμενο κεφάλαιο της μελέτης, πρόσθετες δυνατότητες κατάκτησης «δεσπόζουσας θέσης» και καταχρηστικής εκμετάλλευσης της, με την επιβολή μονοπωλιακών ή ολιγοπωλιακών τιμών σε βάρος της κοινωνίας.

1.3. Βιομηχανικοί όμιλοι και ολική συγκέντρωση

Από τεχνική άποψη, οι δείκτες μέτρησης της κλαδικής συγκέντρωσης μπορούν να χρησιμοποιηθούν, με μικρές προσαρμογές, για τη μέτρηση της ολικής συγκέντρωσης, ενώ τα προβλήματα που αναφέρονται συνδέονται κυρίως με τον εντοπισμό της πραγματικής έκτασης του φαινομένου. Επίσης τα αποτελέσματα των μετρήσεων επηρεάζονται από τη χρησιμοποιούμενη μέθοδο (αν πάρουμε ως βάση την απασχόληση εμφανίζεται σχετικά μικρότερη, με βάση το ενεργητικό σχετικά μεγαλύτερη, ενώ με την προστιθέμενη αξία είναι πιο κοντά στην πραγματικότητα). Ωστόσο στην πράξη πολλά καθορίζονται από τη διαθεσιμότητα των στοιχείων. Οι εμπειρικές έρευνες της ολικής συγκέντρωσης, είναι πολύ λίγες (τόσο σε επίπεδο εθνικών οικονομικών όσο και παγκόσμιας οικονομίας), ενώ σε ξεχωριστούς τομείς, όπως στη βιομηχανία η κατάσταση είναι σχετικά καλύτερη.

Για παράδειγμα στις ΗΠΑ έχει υπολογιστεί, ότι ο βαθμός ολικής συγκέντρωσης με βάση το μερίδιο των 50, 100 και 200 μεγαλύτερων βιομηχανιών στο διάστημα 1947-92, παρουσιάζει τάσεις αύξησης. (Waldman and Jensen, 1998, σελ.79) Επίσης σύμφωνα με άλλες έρευνες (Bain, 1968, σελ.111), η εξέλιξη της ολικής συγκέντρωσης χαρακτηρίζεται διαχρονικά από περιόδους 'γρήγορης αύξησης' και μεγάλα διαλείμματα 'σχετικής σταθερότητας'. Ωστόσο υπάρχουν και περιπτώσεις σχετικής υποχώρησης, ενώ μακροχρόνια λειτουργούν συνολικά αυξητικές τάσεις. Τέλος σε αντιστοιχία με το επίπεδο κλαδικής συγκέντρωσης, η ολική συγκέντρωση στις μικρότερες χώρες εμφανίζεται συνήθως μεγαλύτερη σε σύγκριση με τις μεγάλες χώρες.

Συνολικά και ανεξάρτητα από το επίπεδο εκτίμησης της βιομηχανικής ή ολικής συγκέντρωσης, η πραγματική συγκέντρωση «οικονομικής δύναμης» σε λιγότερα χέρια είναι πολύ μεγαλύτερη απ' ό,τι αρχικά εμφανίζεται. Η

υποεκτίμηση οφείλεται στην αδυναμία των εμπειρικών ερευνών να εντοπίσουν την πραγματική έκταση των διασυνδέσεων των πολυκαλαδικών και πολυεθνικών συγκροτημάτων, οι οποίοι ελέγχονται κατά κανόνα από ένα μικρό πυρήνα μεγαλομετόχων και ανώτερων στελεχών, με συγγενικούς ή άλλους δεσμούς, συμφερόντων μεταξύ τους.³¹

Όσον αφορά σε επίπεδο ελληνικής οικονομίας, δεν υπάρχουν απ' όσο γνωρίζουμε εμπειρικές έρευνες μέτρησης της ολικής συγκέντρωσης. Βεβαίως σε επίπεδο τομέων και ιδιαίτερα της βιομηχανίας, υπάρχουν προσεγγίσεις που αναφέρονται στη δεκαετία '70. Ειδικότερα ο Pakos (1982) με βάση την απασχόληση και τη χρησιμοποιούμενη ιπποδύναμη, υπολόγισε το επίπεδο ολικής συγκέντρωσης στην ελληνική μεταποίηση (μερίδιο των 100 μεγαλύτερων επιχειρήσεων) για το διάστημα 1958-78. Η συγκεκριμένη έρευνα διαπίστωσε ότι «η ολική συγκέντρωση στη βιομηχανία ήταν σχετικά υψηλή» (σελ.363) και ότι «στο διάστημα μεταξύ 1969 και 1973 παρουσίασε αυξητική τάση, ενώ στο επόμενο διάστημα μείωση. Ωστόσο το 1978 ήταν συνολικά υψηλότερη σε σχέση με το 1969». (σελ.364)

Επίσης οι ετήσιες έρευνες του ICAP, δημοσιεύουν στοιχεία για το μερίδιο των 200 μεγαλύτερων βιομηχανικών επιχειρήσεων (στο σύνολο των ΑΕ και ΕΠΕ της μεγάλης βιομηχανίας), με βάση το ενεργητικό, τις πωλήσεις και τα καθαρά κέρδη, όπως επίσης και στοιχεία για τους περισσότερους τομείς της οικονομίας. Ωστόσο τα συγκεκριμένα στοιχεία δεν παρέχουν μια συνθετική εικόνα της ολικής συγκέντρωσης. Γιαυτό με βάση τις ειδικότερες ανάγκες της μελέτης και ιδιαίτερα του δευτέρου κεφαλαίου που αναφέρεται στους βιομηχανικούς ομίλους, θεωρούμε αναγκαίο να προχωρήσουμε σε αναλυτικότερες επεξεργασίες, τόσο για τον υπολογισμό της ολικής συγκέντρωσης στη βιομηχανία όσο και του συνόλου της οικονομίας.

Στηριχτήκαμε κυρίως σε στοιχεία του ICAP δεδομένου ότι τα στοιχεία της ΕΣΥΕ δεν διευκολύνουν τους σχετικούς υπολογισμούς. Τα συγκεκριμένα

---

³¹ Ο υπολογισμός της ολικής συγκέντρωσης, με βάση το πλειοψηφικό πακέτο μετοχών των μητρικών εταιριών των ομίλων, δεν αποκαλύπτει πάντα την πραγματικότητα. Όπως επισημαίνει ο Bain (1968, σελ.82) οι μετοχικοί δεσμοί «δεν αντανακλώνται πάντα σε επίπεδο διεύθυνσης», πολλές φορές «η μειοψηφική συμμετοχή συνοδεύεται με δικαίωμα ελέγχου», ενώ σε αρκετές περιπτώσεις «ο έλεγχος από έναν όμιλο δεν στηρίζεται πάντα σε κεφαλαιακούς δεσμούς», αλλά παίρνει και με άλλες μορφές.

στοιχεία αναφέρονται στις εταιρίες ΑΕ και ΕΠΕ στη βιομηχανία και σε όλους τους τομείς της οικονομίας. Ειδικότερα για τη βιομηχανία τα στοιχεία αφορούν τα έτη 1994 και 1999, ενώ για τους υπόλοιπους τομείς μόνο το 1999, διότι τα προηγούμενα έτη έχουν αποσπασματικό χαρακτήρα και δεν καλύπτουν όλους τους τομείς της οικονομίας. Επιπλέον εμφανίζουν σημαντικό έλλειμμα πληρότητας, διότι δεν λαμβάνουν υπ' όψιν όλες τις επιχειρήσεις στους κλάδους και τομείς. Ωστόσο για τους σκοπούς της μελέτης, αποτελούν μια καλή βάση συναγωγής αξιόπιστων συμπερασμάτων. Θα υπολογίσουμε πρώτα την ολική συγκέντρωση στη βιομηχανία στα έτη 1994 και 1999 και σε συνέχεια την ολική συγκέντρωση στο σύνολο της οικονομίας το έτος 1999.

Για τον υπολογισμό της ολικής συγκέντρωσης πήραμε ως βάση το ενεργητικό και σε συνέχεια τα ίδια κεφάλαια, μικτά κέρδη, καθαρά κέρδη και τους απασχολούμενους. Τα αποτελέσματα είναι άκρως ενδιαφέροντα όχι μόνο γιατί αποτελούν την πρώτη προσπάθεια συνολικής προσέγγισης του θέματος, όσο και για αυτά καθ' αυτά τα αποτελέσματα των επεξεργασιών. Ειδικότερα σύμφωνα με τα στοιχεία του Πίνακα 1.8(α), διαπιστώνουμε ότι το 1994 στην ελληνική βιομηχανία (3.524 ΑΕ και ΕΠΕ), οι 5 μεγαλύτερες εταιρίες (0,3% του συνόλου) είχαν το 11,4% του ενεργητικού, 10,4% των ιδίων κεφαλαίων, 4,3% των μικτών κερδών, 9% καθαρών κερδών και 3,8% των απασχολούμενων, ενώ αντίστοιχα το 1999 (σε 5.036 ΑΕ και ΕΠΕ), οι 5 μεγαλύτερες επιχειρήσεις (μόλις το 0,1%), είχαν το 13,6% του ενεργητικού, 17,2% των ιδίων κεφαλαίων, 9,8% των μικτών κερδών, 18,3% των καθαρών κερδών και 4,3% των απασχολούμενων. Με άλλα λόγια είχαμε σημαντική αύξηση της ολικής συγκέντρωσης υπέρ ενός μικρότερου σχετικά αριθμού εταιριών στο σύνολο των ΑΕ και ΕΠΕ.

Κάτι αντίστοιχο παρατηρούμε και στις 15 μεγαλύτερες επιχειρήσεις. Ειδικότερα οι 15 μεγαλύτερες βιομηχανίες είχαν το 1994 το 23% του ενεργητικού, 26% των ιδίων κεφαλαίων, 16,6% των μικτών κερδών, 36,2% των καθαρών κερδών και 9,2% της απασχόλησης, ενώ το 1999 είχαν αντίστοιχα το 22,4%, 27,2%, 17,5%, 29,6% και 4,3%. Το μικρότερο σχετικά ποσοστό ενεργητικού το 1999 είναι οριακό, ενώ στην απασχόληση αντανakλά τα αποτελέσματα της πολιτικής «εξορθολογισμού» που οδηγεί σε μείωση των θέσεων εργασίας. Τέλος το υψηλότερο σχετικά μερίδιο καθαρών κερδών το

Πίνακας 1.8α : Ολική συγκέντρωση κεφαλαίου στην ελληνική βιομηχανία, με βάση το "ενεργητικό" των ΑΕ και ΕΠΕ, το 1994 και 1999

(σε εκατ. δρχ.)

ΕΠΩΝΥΜΙΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ	ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΚΟ ΚΑΘΕΣΤΟΣ	ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ	ΙΔΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ	ΜΙΚΤΑ ΚΕΡΔΗ	ΚΑΘΑΡΑ ΚΕΡΔΗ	ΣΥΝΟΛΟ ΑΠΑΣΧΥΣΕΩΝ
1994						
1.ΕΑΒ-ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΕΡΟΠΟΡΙΚΗ	ΚΡΑΤΙΚΗ	290.582	27.715	5.734	948	2.981
2.ΜΟΤΟΡ ΟΙΛ ΕΛΛΑΣ ΑΕ	ΟΜΙΛΟΣ ΒΑΡΔΙΝΟΓΙΑΝΝΗ	121.773	15.771	18.110	1.637	1.325
3.ΑΛΟΥΜΙΝΙΟ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΑΒ	ΟΜΙΛΟΣ PETCHINEY	94.952	72.678	9.697	4.134	1.622
ΑΓΕΤ ΗΡΑΚΛΗΣ	ΟΜΙΛΟΣ CALSESTRUZZI	85.304	58.914	16.274	7.420	1.955
ΤΙΤΑΝ ΑΕ ΤΣΙΜΕΝΤΩΝ	ΟΜΙΛΟΣ ΚΑΝΕΛΟΠΟΥΛΟΥ ΠΑΙ	82.770	41.478	18.926	7.819	1.500
ΔΕΛΤΑ ΠΡΟΤΥΠΟΣ ΒΙΟΜ ΓΑΛ	ΟΜΙΛΟΣ ΔΑΣΚΑΛΟΠΟΥΛΟΥ	80.531	61.647	21.817	6.124	1.800
ΕΒΟ ΕΛΛ. ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ	ΚΡΑΤΙΚΗ	76.940	32.912	3.988	-5.416	1.131
ΙΝΤΡΑΚΟΜ ΑΕ	ΟΜΙΛΟΣ ΚΟΚΚΑΛΗ	75.750	24.877	27.507	10.039	1.525
ΑΘΗΝΑΙΚΗ ΣΥΘΟΠΟΙΙΑ ΑΕ	ΠΟΛΥΕΘΝΙΚΟΣ	71.031	24.741	42.526	19.888	1.537
ΠΑΠΑΣΤΡΑΤΟΣ ΑΒΕ ΣΙΓΑΡΕΤΩΝ	ΟΜΙΛΟΣ ΠΑΠΑΣΤΡΑΤΟΥ	70.529	22.215	21.190	19.216	1.250
ΞΕ ΕΛΛ.ΕΤΑΙΡΙΑ ΕΜΦΥΛΛΩΣ.	ΟΜΙΛΟΣ ΛΕΒΕΝΤΗ ΔΑΥΙΔ	70.475	48.124	35.187	16.911	1.100
ΕΛΔΑ ΕΛΛΗΝ. ΔΙΥΛΙΣΤΗΡΙΑ	ΟΜΙΛΟΣ ΔΕΠ (ΚΡΑΤΙΚΟΣ)	67.956	42.649	29.118	10.014	1.150
ΕΚΟ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΔΙΥΛΙΣΤΗΡΙΑ	ΟΜΙΛΟΣ ΔΕΠ (ΚΡΑΤΙΚΟΣ)	67.264	48.084	14.011	6.496	1.330
ΧΑΛΥΒΟΥΡΓΙΚΗ ΑΕ	ΟΜΙΛΟΣ ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΥ	59.821	18.928	5.130	-1.195	900
ΛΑΡΚΟ ΓΕΝΙΚΗ ΜΕΤΑΛΛ.&ΜΕΤ.	ΟΜΙΛΟΣ ΟΑΕ (ΚΡΑΤΙΚΟΣ)	49.453	2.537	-3.820	-15.492	1.556
ΣΥΝΟΛΟ ΤΩΝ 5 ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΩΝ		675.381	216.556	68.741	21.958	9.883
ΣΥΝΟΛΟ ΤΩΝ 15 ΜΕΓΑΛΥΤΕΡ		1.365.131	543.270	265.395	88.543	22.662
ΣΥΝΟΛΟ ΤΩΝ 100 ΜΕΓΑΛΥΤΕΡ		2.904.963	887.543	692.994	104.556	75.270
ΣΥΝΟΛΟ ΤΩΝ 200 ΜΕΓΑΛΥΤ.		3.691.455	1.159.782	953.000	154.824	104.996
ΣΥΝΟΛΟ 3.524 ΕΤΑΙΡΙΩΝ		5.943.812	2.089.000	1.602.081	244.832	247.435
ΠΟΣΟΣΤΟ ΤΩΝ 5 ΜΕΓΑΛΥΤ.		11,40%	10,40%	4,30%	9,00%	3,80%
ΠΟΣΟΣΤΟ ΤΩΝ 15 ΜΕΓΑΛΥΤ.		23,00%	26,00%	16,60%	36,20%	9,20%
ΠΟΣΟΣΤΟ ΤΩΝ 100 ΜΕΓΑΛΥΤ.		48,90%	42,50%	43,30%	42,70%	30,40%
ΠΟΣΟΣΤΟ ΤΩΝ 200 ΜΕΓΑΛΥΤ.		62,10%	55,50%	59,50%	63,20%	30,40%
1999						
ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΕΤΡΕΛΑΙΑ ΑΕ	ΟΜΙΛΟΣ ΕΛΠΕ	507.101	314.514	108.470	59.972	3.100
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΕΜΦΥΛΛΩΣΕΩΣ	ΟΜΙΛΟΣ ΛΕΒΕΝΤΗ - ΔΑΥΙΔ	411.381	354.339	70.283	31.068	1.768
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΕΡΟΠΟΡΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧ	ΚΡΑΤΙΚΗ	383.859	238.159	4.330	-3.548	2.939
ΙΝΤΡΑΚΟΜ ΑΕ	ΟΜΙΛΟΣ ΚΟΚΚΑΛΗ	223.845	103.979	52.520	25.329	2.282
ΜΟΤΟΡ ΟΙΛ ΕΛΛΑΣ ΔΙΥΛΙΣΤΗΡΙΑ	ΟΜΙΛΟΣ ΒΑΡΔΙΝΟΓΙΑΝΝΗ	163.347	20.912	54.272	24.881	1.150
ΤΙΤΑΝ ΑΕ ΤΣΙΜΕΝΤΩΝ	ΟΜΙΛΟΣ ΚΑΝΕΛΟΠΟΥΛΟΥ ΠΑΙ	140.703	90.723	41.939	30.471	1.270
ΓΕΡΜΑΝΟΣ ΑΒΕΕ	ΟΜΙΛΟΣ ΓΕΡΜΑΝΟΥ	131.411	83.483	20.530	7.353	476
ΑΓΕΤ ΗΡΑΚΛΗΣ	ΟΜΙΛΟΣ CONCRETUM	116.082	64.722	33.430	-2.597	1.499
ΛΑΜΠΡΑΚΗ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΚΟΣ	ΟΜΙΛΟΣ ΛΑΜΠΡΑΚΗ	115.705	93.937	15.081	3.750	1.220
ΠΑΠΑΣΤΡΑΤΟΣ ΑΒΕ ΣΙΓΑΡΕΤΑ	ΟΜΙΛΟΣ ΠΑΠΑΣΤΡΑΤΟΥ	110.675	31.517	28.629	17.164	1.050
ΑΛΟΥΜΙΝΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ	ΟΜΙΛΟΣ PETCHINEY	104.879	78.645	24.139	7.012	1.242
ΠΕΤΡΟΛΑ ΕΛΛΑΣ ΑΕΒΕ	ΟΜΙΛΟΣ ΛΑΤΣΗ	103.448	44.126	23.768	11.012	580
ΕΛΛ. ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΟΠΛΩΝ	ΚΡΑΤΙΚΗ	94.159	16.558	2.375	-14.345	1.450
ΕΛΒΑΛ ΕΛΛ.ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ	ΟΜΙΛΟΣ ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΥ	90.117	54.637	17.955	12.045	670
ΑΙΤΕΣ ΑΒΕΕ	ΠΟΛΥΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΟΣ	86.656	44.870	20.359	13.512	245
ΣΥΝΟΛΟ ΤΩΝ 5 ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΩΝ		1.689.532	1.031.903	289.875	137.702	11.239
ΣΥΝΟΛΟ ΤΩΝ 15 ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΩΝ		2.783.367	1.635.123	518.080	223.078	20.941
ΣΥΝΟΛΟ ΤΩΝ 100 ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΩΝ		6.097.188	3.196.264	1.361.783	444.630	69.788
ΣΥΝΟΛΟ ΤΩΝ 200 ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΩΝ		7.460.223	3.805.166	1.738.537	523.596	100.977
ΣΥΝΟΛΟ 5.036 ΕΤΑΙΡΙΩΝ		12.428.561	6.016.534	2.962.244	754.199	263.860
ΠΟΣΟΣΤΟ ΤΩΝ 5 ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΩΝ		13,60%	17,20%	9,80%	18,30%	4,30%
ΠΟΣΟΣΤΟ ΤΩΝ 15 ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΩΝ		22,40%	27,20%	17,50%	29,60%	4,30%
ΠΟΣΟΣΤΟ ΤΩΝ 100 ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΩΝ		49,10%	53,10%	46,00%	59,00%	26,40%
ΠΟΣΟΣΤΟ ΤΩΝ 200 ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΩΝ		60,00%	63,20%	58,70%	69,40%	38,30%

1994 οφείλεται μάλλον σε συγκυριακούς παράγοντες, δεδομένου ότι σε όλες τις άλλες ομαδοποιήσεις εμφανίζονται αυξημένα. Τέλος στις 100 και 200 μεγαλύτερες επιχειρήσεις οι δείκτες συγκέντρωσης, σύμφωνα με τα στοιχεία του Πίνακα 1.8(α), είναι κατά κανόνα, αυξημένοι σε σχέση με το 1994. Ειδικότερα οι 100 μεγαλύτερες εταιρίες (δηλ. στο 2% των εταιριών) είχαν το 1999 το 49,1% του ενεργητικού, το 53,1% ιδίων κεφαλαίων, 46% των μικτών κερδών, 59% των καθαρών κερδών και 26,4% της απασχόλησης, ενώ το 1994 είχαν αντίστοιχα το 48,9% ενεργητικού, το 42,5% ιδίων κεφαλαίων, το 43,3% μικτών κερδών, 42,7% καθαρών κερδών και 30,4% της απασχόλησης.

Από την ανάλυση των παραπάνω στοιχείων διαπιστώνουμε το υψηλό επίπεδο ολικής συγκέντρωσης στη μεγάλη βιομηχανία, η οποία σε σχέση με το 1994 παρουσιάζει αυξητική τάση. Βεβαίως οι υπολογισμοί με βάση το ενεργητικό υπερεκτιμούν ως ένα βαθμό το ποσοστό συγκέντρωσης και καλύτερο θα ήταν να είχαμε ως βάση την προστιθεμένη αξία παραγωγής. Δυστυχώς δεν υπάρχουν διαθέσιμα στατιστικά στοιχεία. Επίσης πρέπει να σημειώσουμε το μεγάλο μερίδιο καθαρών κερδών των μεγαλύτερων βιομηχανικών επιχειρήσεων, συγκριτικά με το ενεργητικό και τα ίδια κεφάλαια, σε όλα σχεδόν τα επίπεδα μέτρησης, γεγονός που επιβεβαιώνει την ολιγοπωλιακή διάρθρωση της ελληνικής μεταποίησης.

Τέλος αξίζει να σημειώσουμε τις ανακατατάξεις που έχουν συντελεστεί στους κόλπους των 15 μεγαλύτερων εταιριών, στο διάστημα 1994-1999. Στον κατάλογο των 15 πρώτων το 1999, υπάρχουν 5 νέες εταιρίες που δεν υπήρχαν το 1994, ενώ μεταξύ των υπολοίπων 10 σημειώθηκαν αλλαγές στη σειρά κατάταξης. Επίσης οι 15 πρώτες, με εξαίρεση τις δύο κρατικές αμυντικές βιομηχανίες (ΕΑΒ και ΕΒΟ), ήταν μητρικές μεγάλων βιομηχανικών ομίλων. Από τις τελευταίες τα «Ελληνικά Πετρέλαια» ήταν κατά πλειοψηφία κρατικά, η ΑΓΕΤ Ηρακλής και το Αλουμίνιο Ελλάδος κατά πλειοψηφία ξένων συμφερόντων, ενώ όλες οι υπόλοιπες ήταν ιδιωτικών συμφερόντων και σε αρκετές υπήρχε μειοψηφική συμμετοχή ξένων πολυεθνικών (Εταιρία Εμφιαλώσεων, Ιντρακόμ, Μότορ Όιλ, Altec, κá).

Όσον αφορά την ολική συγκέντρωση στους υπόλοιπους τομείς της οικονομίας, από τη σχετική επεξεργασία των στοιχείων του Πίνακα 1.8(β) για το έτος 1999 (συμπεριλαμβάνουμε για λόγους σύγκρισης και τα δεδομένα της

Πίνακας 1.8β : Ολική συγκέντρωση κεφαλαίου στην ελληνική οικονομία το 1999, με βάση το Ενεργητικό των ΑΕ και ΕΠΕ, σε κάθε τομέα οικονομικής δραστηριότητας
(σε εκατ.δρχ.)

ΤΟΜΕΑΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ	ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ ΚΑΘΕ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΗ ΚΕΦΑΛΑΙΑ	ΙΔΙΑ ΚΕΡΗ	ΜΙΚΤΑ ΚΕΡΗ	ΚΑΘΑΡΑ ΚΕΡΗ	ΣΥΝΟΛΟ ΑΠΑΣΧΩΝ	
ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ						
1 ΝΗΡΕΥΣ ΙΧΘΥΟΚΑΛΙΕΡΓΕΙΕΣ ΧΙΟΥ Α.Ε.	Όμιλος Μπιάλε	36.754	19.144	8.289	2.780	455
2 SEA FARM ΙΟΝΙΑΝ Α.Ε.	Όμιλος Λαζάρου	32.686	25.197	1.952	791	77
3 ΣΕΛΑΝΤΑ ΙΧΘΥΟΤΡΟΦΕΙΑ Α.Ε.Γ.Ε.	Όμιλος Αφών Στρωστήρη	19.034	11.554	3.108	1.501	213
4 ΑΩΛΑ ΗΕΛΛΑΣ ΙΧΘΥΟΤΡΟΦΕΙΑ ΑΤΑΛΑΝΤΗΣ Α.Ε.		10.245	2.315	904	83	89
5 ΣΟΥΡΑΣ ΦΑΡΜ Α.Ε.		9.218	2.723	1.350	302	45
Συνόλο των 5 μεγαλύτερων		107.935	60.934	15.604	5.457	879
ΣΥΝΟΛΟ ΤΩΝ 15 ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΩΝ		323.792	156.584	50.817	16.147	5.182
ΣΥΝΟΛΟ ΤΟΜΕΑ (Δεν υπάρχουν συνολικά στοιχεία για όλες τις εταιρίες του τομέα)						
Ποσοστό των 5 μεγαλύτερων		33,3%	38,9%	30,7%	33,8%	17,0%
ΟΡΥΧΕΙΑ-ΜΕΤΑΛΛΕΙΑ*						
1 TVX HELLAS Α.Ε.	T.V.X. International	72.731	-1.378	1.141	-8.687	650
2 ΑΡΓΥΡΟΜΕΤΑΛΛΕΥΜΑΤΩΝ & ΒΑΡΥΤΙΝΗΣ Α.Ε.	Όμιλος Κυριακόπουλου	53.357	34.062	13.828	4.211	750
3 ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΕΥΚΟΛΙΘΟΙ Α.Μ.Β.Ε.Ε.	πρώην Συγκ. Σκαλιστήρη	8.743	7.279	1.459	616	440
4 ΔΕΛΦΟΙ - ΔΙΣΤΟΜΟ Α.Μ.Ε.	Όμιλος Pechiney	8.783	4.492	1.849	1.159	207
5 ΛΑΒΑ ΜΕΤΑΛΛΕΥΤΙΚΗ & ΛΑΤΟΜΙΚΗ Α.Ε.	Όμιλος Concretum	4.418	3.464	2.125	842	70
Συνόλο των 5 μεγαλύτερων		146.032	47.921	20.402	141	2.117
ΣΥΝΟΛΟ 15 ΕΤΑΙΡΙΩΝ		168.017	59.435	24.850	1.117	2.600
ΣΥΝΟΛΟ ΤΟΜΕΑ (Δεν υπάρχουν συνολικά στοιχεία για όλες τις εταιρίες του τομέα)						
Ποσοστό των 5 μεγαλύτερων		86,8%	80,6%	82,1%	12,7%	81,4%
(*) Η Αργυρομεταλλουργία & Βαρυνήση αντικατέστησε τα "Ελληνικά Σιδηροορύγματα" (ΕΛΣ) που είναι σε εκκαθάριση						
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ						
1 ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΕΤΡΕΛΑΙΑ Α.Ε.	Όμιλος ΕΛΠΕ	507.101	314.514	108.470	59.972	3.100
2 ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΕΜΦΙΑΛΩΣΕΩΣ Α.Ε.	Όμιλος Αβελήνη-Δαυίδ	411.381	354.338	70.283	31.068	1.768
3 ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΕΡΟΠΟΡΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ Α.Ε.	κρατική	363.859	328.159	4.330	-3.548	2.939
4 INTRACOM Α.Ε.	Όμιλος Κάκκαλη	223.845	103.979	52.520	25.329	2.282
5 ΜΟΤΟΡ ΟΙΛ (ΕΛΛΑΣ) ΔΙΛΥΣΙΕΡΙΑ ΚΟΡΙΝΘΟΥ	Όμιλος Βαρδολιμνίου	163.347	20.912	54.272	24.881	1.156
6 ΤΙΤΑΝ Α.Ε. ΤΙΜΕΝΤΟΝ	Όμιλος Καλλιόπουλου-Ι	140.703	90.723	41.839	30.471	1.270
7 ΓΕΡΜΑΝΟΣ Α.Β.Ε.Ε.	Όμιλος Γερμανού	131.411	83.483	20.530	7.353	476
8 ΗΡΑΚΛΗΣ ΑΝΩΝ ΓΕΝ. ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΤΙΜΕΝΤΟΝ	Όμιλος Concretum	116.082	64.722	33.430	-2.587	1.499
9 ΛΑΜΠΡΑΚΗ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ	Όμιλος Λαμπράκη	115.705	93.937	15.081	3.750	1.220
10 ΠΑΛΑΣΤΡΑΤΟΣ Α.Β.Ε. ΣΙΓΑΡΕΤΤΩΝ	Όμιλος Παπασιράτου	110.875	31.517	28.629	17.164	1.050
11 ΛΑΟΥΝΙΟΥΝ ΤΗ ΕΛΛΑΔΟΣ Β.Ε.Α.Ε.	Όμιλος Pechiney	104.879	78.845	24.138	7.012	1.242
12 ΠΕΤΡΟΛΙΑ ΕΛΛΑΣ Α.Β.Ε.Ε.	Όμιλος Αίσιας	103.446	44.128	23.768	11.012	580
13 ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΟΠΛΩΝ (Ε.Β.Ο.) Α.Ε. κρατική		94.159	16.558	2.375	-14.345	1.450
14 ΕΛΒΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΛΑΟΥΜΙΝΙΟΥ	Όμιλος Τσιανόπουλου	90.117	54.637	17.965	12.045	670
15 ALTEC Α.Β.Ε.Ε.	πολυεπιχειρησιακή	86.658	44.870	20.359	13.512	245
Συνόλο των 5 μεγαλύτερων		1.689.532	1.031.803	289.875	137.702	11.239
Συνόλο των 15 μεγαλύτερων		2.783.367	1.635.123	518.080	223.078	20.941
Συνόλο των 100 μεγαλύτερων		6.097.188	3.198.264	1.361.783	444.630	69.788
Συνόλο των 200 μεγαλύτερων		7.480.223	3.805.166	1.738.337	523.598	100.977
ΣΥΝΟΛΟ 5.036 ΕΤΑΙΡΙΩΝ		12.428.561	6.016.534	2.982.244	754.199	263.860
Ποσοστό των 5 μεγαλύτερων		13,6%	17,2%	9,8%	18,3%	4,3%
Ποσοστό των 15 μεγαλύτερων		22,4%	27,2%	17,8%	29,4%	7,8%
Ποσοστό των 100 μεγαλύτερων		48,1%	52,1%	48,0%	69,0%	28,4%
Ποσοστό των 200 μεγαλύτερων		60,0%	63,2%	58,7%	85,4%	38,3%

ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ

1 ΜΗΧΑΝΙΚΗ Α.Ε.	Όμιλος Εμφιερί (όγκου)	228.898	221.908	7.644	5.380	874
2 ΤΕΧΝΙΚΗ ΟΛΥΜΠΙΑΚΗ Α.Ε.	Όμιλος	192.368	138.362	11.148	9.150	300
3 ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΕΧΝΟΔΟΜΙΚΗ Α.Ε.	Όμιλος	112.301	68.124	14.947	11.916	404
4 ΑΕΓΕΚ Α.Ε.	Όμιλος	81.899	47.981	10.048	4.208	1.343
5 ΘΕΜΕΛΙΟΔΟΜΗ Α.Ε.	Όμιλος	53.243	44.551	4.419	3.366	466
6 ΕΓΝΑΤΙΑ ΟΔΟΣ Α.Ε.	Κοινοπραξία	298.147	291.941	4.669	156	200
Συνόλο των 5 μεγαλύτερων		648.697	550.926	48.204	33.998	3.387
Συνόλο των 15 μεγαλύτερων		948.844	842.887	52.873	34.154	3.587
Συνόλο των 100 μεγαλύτερων		1.253.815	1.037.108	96.489	55.146	5.563
ΣΥΝΟΛΟ 1.188 ΕΤΑΙΡΙΩΝ		2.748.147	1.913.435	419.941	224.762	43.341
Ποσοστό των 5 μεγαλύτερων		23,4%	28,8%	11,5%	16,1%	7,8%
Ποσοστό των 15 μεγαλύτερων		34,5%	44,0%	12,6%	16,2%	8,3%
Ποσοστό των 100 μεγαλύτερων		45,7%	65,2%	23,0%	24,8%	12,8%

ΤΗΛΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ

1 ΠΑΝΑΦΩΝ Α.Ε.Ε.Τ.	Όμιλος Vodafone	255.715	98.308	180.645	68.175	1.300
2 ΣΤΕΤ ΕΛΛΑΣ Α.Ε.Β.Ε.	Όμιλος Stet International	167.857	28.463	89.477	11.235	1.000
3 COSMOTE ΚΙΝΗΤΗΣ ΤΗΛΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ Α.Ε.	Όμιλος ΟΤΕ	159.224	45.747	67.803	10.919	436
4 UNIFON Α.Ε.	Όμιλος Vodafone	48.279	31.300	31.347	4.027	831
5 MULTICHOICE HELLAS Α.Ε.Ε.	Όμιλος	16.419	-1.721	12.340	-3.013	120
Συνόλο των 5 μεγαλύτερων		648.294	200.098	361.402	111.344	3.687
ΣΥΝΟΛΟ 81 ΕΤΑΙΡΙΩΝ		751.919	240.428	400.299	116.332	5.791
Ποσοστό των 5 μεγαλύτερων		86,0%	83,2%	80,3%	85,7%	63,7%

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗ

1 INTRASOFT Α.Ε.	Όμιλος Κάκκαλη	132.207	109.588	10.191	5.822	802
2 SINGULAR Α.Ε.	Όμιλος Singular	20.953	18.728	3.365	1.250	367
3 ΔΕΛΤΑ Α.Β.Ε.Ε. ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ	Όμιλος Κωστόπουλου, κτ	18.327	12.712	3.688	4.102	310
4 INTRASOFT Α.Ε.	Όμιλος Κάκκαλη	14.994	12.328	2.809	1.734	74
5 UNISOFT Α.Ε.	Όμιλος Altec	7.516	4.665	2.568	1.832	250
Συνόλο των 5 μεγαλύτερων		193.997	158.018	23.571	14.539	1.803
ΣΥΝΟΛΟ 231 ΕΤΑΙΡΙΩΝ		259.704	207.416	68.044	31.247	7.097
Ποσοστό των 5 μεγαλύτερων		84,7%	78,2%	36,7%	46,8%	25,4%

ΑΚΤΙΝΟΒΛΑΣΤΑ

1 ΜΙΝΟΙΚΕΣ ΓΡΑΜΜΕΣ Α.Ν.Ε.	Όμιλος Μινωικές Γραμμές	217.061	137.867	31.828	18.780	1.200
2 MINDAN FLYING DOLPHINS Α.Ν.Ε.	Όμιλος Μινωικές Γραμμές	187.474	167.982	6.088	2.398	150
3 ΝΑΥΤΙΑΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΚΡΗΤΗΣ (Α.Ν.Ε.Κ.) Α.Ε.	πολυεπιχειρησιακή	95.485	49.491	13.058	4.480	1.150
4 ΤΡΙΠΤΗΤΗ ΓΡΑΜΜΕΣ, ΝΑΥΤΙΑΚΗ Α.Ε.	Όμιλος Τρίπτη	65.034	57.320	8.688	2.901	347
5 ΝΑΥΤΙΑΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΛΕΙΒΩ Α.Ε.	πολυεπιχειρησιακή	40.808	24.740	3.371	1.071	502
Συνόλο των 5 μεγαλύτερων		635.853	437.400	63.069	27.678	3.349
ΣΥΝΟΛΟ 33 ΕΤΑΙΡΙΩΝ		745.870	521.138	75.001	26.081	4.308
Ποσοστό των 5 μεγαλύτερων		85,3%	83,9%	84,1%	104,0%	77,7%

ΕΜΠΟΡΙΟ

1 ΜΥΤΙΛΗΝΑΙΟΣ ΟΜΙΛΟΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ Α.Ε.	Όμιλος Μυτιληναίου	113.110	78.124	25.369	12.062	72
2 ΣΦΑΚΙΑΝΑΚΗΣ Α.Ε.Β.Ε.	Όμιλος Τσικανόδη	107.673	15.309	25.673	2.018	290
3 ΕΚΟ - ΕΛΒΑ Α.Β.Ε.Ε.	Όμιλος ΕΛΠΕ	106.031	44.663	33.781	3.631	600
4 ΝΙΚΗ Α.Ε.	Όμιλος Μαρτσόπουλου	92.360	10.264	38.798	856	5.000
5 BP HELLAS Α.Ε.	Όμιλος Mobil-BP	80.055	40.811	46.274	5.470	342
6 INFO QUEST Α.Ε.Β.Ε.	Όμιλος Φέσσα	78.733	32.779	14.122	8.360	381
Συνόλο των 5 μεγαλύτερων		569.278	169.171	177.865	24.035	8304
Συνόλο των 15 μεγαλύτερων		588.032	221.530	191.987	32.385	6685
Συνόλο των 50 μεγαλύτερων		2.271.444	891.844	837.861	164.278	39.487
Συνόλο των 100 μεγαλύτερων		3.162.749	928.086	1.186.728	237.177	53.725
ΣΥΝΟΛΟ 7.708 ΕΤΑΙΡΙΩΝ		8.654.691	2.393.035	3.119.550	556.907	174.679
Ποσοστό των 5 μεγαλύτερων		6,9%	7,9%	8,7%	4,3%	3,6%

Ποσοστό των 6 μεγαλύτερων	8,8%	8,3%	8,2%	8,8%	3,8%
Ποσοστό των 50 μεγαλύτερων	28,2%	28,9%	28,9%	29,6%	22,8%
Ποσοστό των 100 μεγαλύτερων	38,8%	38,7%	38,0%	42,8%	30,8%

ΤΡΑΠΕΖΕΣ

1 ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.	Όμιλος Εθνικής	12.978.477	730.873	564.963	228.737	15.644
2 ΕΛΛΑΔΟΣ, ΤΡΑΠΕΖΑ, Α.Ε.	Κεντρική Τράπεζα	12.834.913	218.178	188.053	110.132	3.234
3 ALPHA BANK Α.Ε.	Όμιλος Κωστόπουλου, κτ	5.904.191	591.149	278.703	144.577	8.435
4 ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.	Όμιλος ΑΤΕ	4.848.440	478.451	385.615	113.128	5.200
5 ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.	Όμιλος Εμπορικής	4.543.799	591.445	474.838	311.575	7.350
6 ΕFG EUROBANK ERGASIAS ΤΡΑΠΕΖΑ Α.Ε.	Όμιλος Λάσης	2.575.014	328.998	177.312	36.631	7.000
7 ΕΡΓΑΣΙΑΣ, ΤΡΑΠΕΖΑ, Α.Ε.	Όμιλος Λάσης	2.188.284	248.609	159.115	92.535	3.000
8 ΠΕΙΡΑΙΩΣ, ΤΡΑΠΕΖΑ, Α.Ε.	πολυσημμετοχικός	1.525.080	433.745	79.652	50.210	3.504
9 ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤ	Όμιλος ΕΤΒΑ	925.610	378.342	68.122	39.562	470
10 ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ - ΘΡΑΚΗΣ, ΤΡΑΠΕΖΑ, Α.Ε.	πολυσημμετοχικός	830.278	173.734	39.920	10.440	1.574
11 ΧΙΟΥ, ΤΡΑΠΕΖΑ, Α.Ε.	Όμιλος Βαρδολογιάννη	678.432	80.103	35.651	17.120	730
12 ΓΕΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.	Όμιλος Γενικής	654.991	41.403	43.182	10.389	1.846
13 ΕΓΝΑΤΙΑ, ΤΡΑΠΕΖΑ, Α.Ε.	Όμιλος Θεσσαρικής	525.038	74.148	30.002	8.911	1.256
14 ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ ΒΙΟΜΗΧΑΝ	Όμιλος Εθνικής	515.135	53.544	30.213	22.823	195
15 ΑΤΤΙΚΗΣ, ΤΡΑΠΕΖΑ, Α.Ε.	Όμιλος Εμπορικής	341.798	49.306	21.700	7.182	817
Σύνολο των 5 μεγαλύτερων		41.107.820	2.600.896	1.892.380	908.147	40.063
Σύνολο των 15 μεγαλύτερων		51.883.440	4.428.825	2.577.209	1.200.630	60.458
ΣΥΝΟΛΟ 21 ΤΡΑΠΕΖΩΝ		52.681.121	4.648.033	2.607.807	1.212.464	61.318
Ποσοστό των 6 μεγαλύτερων		78,0%	58,0%	72,8%	74,9%	65,3%
Ποσοστό των 15 μεγαλύτερων		98,4%	95,3%	98,8%	99,0%	98,6%

ΑΣΦΑΛΕΙΣ

1 INTERAMERICAN ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗ ΖΩ	Όμιλος Καναρινή	427.777	402.381	64.384	44.212	1.089
2 ΕΘΝΙΚΗ, Η. Α.Ε.Γ.Α.	Όμιλος Εθνικής	421.330	387.683	25.607	12.880	1.528
3 ALICO AIG LIFE	Όμιλος Allico	193.639	188.710	9.485	6.835	225
4 NATIONALE NEDERLANDEN ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΣΦΑ	Όμιλος I.N.G.	187.165	179.280	11.781	3.918	298
5 ΑΣΙΕΣ ΠΡΟΝΟΙΑ Α.Ε. - ΓΕΝΙΚΟΝ ΑΣΦΑΛΕΙΩΝ	Όμιλος Ψευμώδη	132.663	117.387	10.812	8.342	335
6 ΦΟΙΝΙΣ - ΓΕΝΙΚΑ ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α	Όμιλος Εμπορικής	103.403	19.951	7.018	1.708	480
Σύνολο των 5 μεγαλύτερων		1.382.573	1.273.381	121.929	78.185	3.451
Σύνολο των 6 μεγαλύτερων		1.485.975	1.283.332	128.947	77.891	3.911
Σύνολο των 15 μεγαλύτερων		2.000.422	1.778.549	179.290	99.829	5.547
ΣΥΝΟΛΟ 107 ΕΤΑΙΡΙΩΝ		2.480.390	2.189.260	225.028	123.510	9.732
Ποσοστό των 6 μεγαλύτερων		64,8%	68,7%	64,2%	61,7%	36,4%
Ποσοστό των 15 μεγαλύτερων		59,1%	69,6%	57,3%	63,1%	40,1%
Ποσοστό των 18 μεγαλύτερων		80,6%	81,9%	78,7%	80,8%	58,8%

ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΧΟΝΟΜΙΚΕΣ

1 ΒΙΟΧΛΩΔΑ Α.Ε.	Όμιλος Σισανόπουλου	288.420	281.356	45.422	43.519	4
2 ALPHA ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ Α.Ε.	Όμιλος Κωστόπουλου, κτ	270.625	228.434	83.136	80.568	8
3 ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ ΧΑΡΤΟΦΥ	Όμιλος ΕΤΒΑ	251.889	212.988	77.906	77.137	20
4 ΕΘΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ ΧΑΡΤΟΦΥΛΑ	Όμιλος Εθνικής	182.030	145.798	41.285	41.006	7
5 ΤΕΛΕΣΤΕΣ ΧΡΗΜΑΤΙΣΤΗΡΙΑΚΗ Α.Ε.	Όμιλος Τέλεστας	149.809	17.302	23.718	19.438	125
6 ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΑΤΤΙΚΗΣ Α.Ε.	Όμιλος Παναγόπουλου	113.282	109.950	3.245	2.851	9
Σύνολο των 5 μεγαλύτερων		1.140.971	885.878	271.445	261.653	164
Σύνολο των 6 μεγαλύτερων		1.254.233	995.828	274.690	264.504	173
ΣΥΝΟΛΟ 803 ΕΤΑΙΡΙΩΝ		5.134.435	2.961.432	1.415.593	1.137.703	11.560
Ποσοστό των 6 μεγαλύτερων		22,2%	29,9%	19,2%	23,0%	1,4%
Ποσοστό των 8 μεγαλύτερων		24,4%	33,6%	19,4%	23,2%	1,5%

ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΤΟΜΕΑΣ

1 ΔΕΗ-ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΗΛΕΚΤΡΙΣΜΟΥ	κρατική	2.739.535	856.059	494.822	29.562	34.000
2 ΟΤΕ-ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΤΗΛΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ ΕΛΛΑΔ	Όμιλος ΟΤΕ	2.057.427	1.034.789	392.879	288.665	21.925
3 ΟΣΕ-ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΣΙΜΗΡΟΔΡΟΜΩΝ ΕΛΛΑΔΟΣ	κρατική	1.042.205	341.701	-47.152	-137.860	10.322

4 ΔΕΠΑ-ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΑΕΡΙΟΥ Α.Ε.	Όμιλος ΕΛΠΕ	547.546	403.952	20.278	1.464	234
5 ΟΑΣΑ-ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΑΣΤΙΚΩΝ ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΩΝ	Όμιλος ΟΑΣΑ	526.703	208.907	1.668	668	150
6 ΕΥΔΑΠ-ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΥΔΡΕΥΣΗΣ & ΑΠΟΧΕΤΥΣΗΣ	κρατική	330.180	228.066	48.236	21.182	5.000
7 ΔΕΚΑ-ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΚΙΝΗΤΩΝ ΑΣΙΩΝ	κρατική	129.452	75.736	1.544.032	11.328	10
8 ΕΛΤΑ-ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΤΑΧΥΔΡΟΜΕΙΑ Α.Ε.	κρατική	109.958	7.046	16.856	2.246	11.500
9 ΕΡΤ-ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΡΑΔΙΟΦΩΝΙΑ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ Α &	κρατική	108.739	49.948	20.742	2.547	3.432
10 Ε.Θ.Ε.Α. Α.Ε.	Όμιλος ΟΑΣΑ	104.528	-58.849	-21.876	-40.837	6.000
Σύνολο των 5 μεγαλύτερων		6.913.416	2.905.408	862.495	162.477	66.631
Σύνολο των 10 μεγαλύτερων		7.694.272	3.207.374	2.470.488	159.143	92.573
ΣΥΝΟΛΟ 27 ΕΤΑΙΡΙΩΝ		8.148.920	2.548.749	2.693.713	238.212	97.869
Ποσοστό των 5 μεγαλύτερων		84,9%	114,1%	32,0%	68,2%	68,1%
Ποσοστό των 10 μεγαλύτερων		94,4%	128,5%	91,7%	88,8%	94,8%

ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ

1 ΑΤΤΙΚΟ ΜΕΤΡΟ Α.Ε.	πολυσημμετοχική	571.145	419.070	5.623	-4.359	350
2 ΕΘΝΙΚΗ ΑΚΙΝΗΤΩΝ Α.Ε.	Όμιλος Εθνικής	118.355	115.381	808	-96	189
3 ANTENNA TV Α.Ε.	Όμιλος Κυριακού, κτ	95.292	39.592	23.961	4.186	612
4 ΙΑΤΡΙΚΟ ΑΘΗΝΩΝ Α.Ε.Ε.	Όμιλος Αποστολίδου	56.423	35.104	16.725	12.274	1.145
5 ΤΗΛΕΤΥΠΟΣ Α.Ε.	πολυσημμετοχική	45.182	28.428	12.769	4.011	588
Σύνολο των 5 μεγαλύτερων		886.397	635.584	59.683	15.987	2.884
ΣΥΝΟΛΟ 3.088 ΕΤΑΙΡΙΩΝ		2.822.160	1.304.524	683.905	139.512	81.559
Ποσοστό των 6 μεγαλύτερων		31,4%	48,7%	8,7%	11,6%	3,5%

ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

1 ΑΥΤΟΘΕΛΛΑΣ (HERTZ) Α.Τ.Ε.Ε.	Όμιλος Βασιλικά	37.871	15.581	5.755	1.924	413
2 ΑΣΤΗΡ ΠΑΛΑΣ ΒΟΥΛΙΑΓΜΕΝΗΣ Α.Ε.Ε.	Όμιλος Εθνικής	34.414	31.085	2.189	1.224	1.050 κλιν
3 OLYMPIC "AVIS RENT A CAR" Α.Ε.	Όμιλος Βασιλικά	30.478	1.850	5.332	71	300
4 ΓΕ.ΤΟ Σ.Ε.Κ. "ALDEMAR" Α.Ε.		29.798	7.988	3.918	680	2.314 κλιν
5 ΗΛΙΟΣ Α.Ε.		25.302	8.537	3.587	1.512	1.130 κλιν
6 ΙΟΝΙΚΗ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ Α.Ε.	Όμιλος Λάσης	24.628	14.871	2.289	1.152	745 κλιν
Σύνολο των 5 μεγαλύτερων		157.857	64.441	20.760	5.411	
Σύνολο των 6 μεγαλύτερων		182.485	79.311	23.028	6.563	
Σύνολο των 15 μεγαλύτερων		328.565	118.913	37.783	7.034	
ΣΥΝΟΛΟ 2.625 ΕΤΑΙΡΙΩΝ		1.598.910	824.313	223.356	-3.228	
Ποσοστό των 6 μεγαλύτερων		9,9%	7,8%	9,3%		
Ποσοστό των 8 μεγαλύτερων		11,4%	9,6%	10,3%		
Ποσοστό των 16 μεγαλύτερων		20,5%	14,4%	18,9%		

Σύνολο των 70 επιχειρήσεων		55.670.487	10.404.162	4.166.418	1.724.525	145.391
Σύνολο των 100 επιχειρήσεων		69.201.169	14.086.547	6.757.461	2.159.225	201.244
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ 21.008 ΑΕ και ΕΠΕ		98.982.437	28.662.338	14.988.148	4.674.848	788.918
Ποσοστό των 70 μεγαλύτερων		56,2%	40,1%	27,8%	37,7%	18,9%
Ποσοστό των 100 μεγαλύτερων		69,9%	54,3%	45,1%	47,2%	28,2%

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων ICAP, "Η ΕΛΛΑΔΑ στα Αριθμούς", 1999

βιομηχανίας) διαπιστώσαμε τα εξής. Στον *αγροτικό τομέα* και στον τομέα της *εξόρυξης*, τα διαθέσιμα στοιχεία είναι αρκετά ελλιπή (αφορούν μόνο τις 15 πρώτες ΑΕ και ΕΠΕ) και από αυτήν την άποψη οι σχετικοί δείκτες έχουν μόνο ενδεικτική σημασία των τάσεων ολικής συγκέντρωσης. Ωστόσο στους υπόλοιπους τομείς, έχουμε γενικά αξιόπιστες προσεγγίσεις, με βάση πάντα τις εταιρίες ΑΕ και ΕΠΕ.

Ειδικότερα στις *κατασκευές* το επίπεδο ολικής συγκέντρωσης δεν εμφανίζεται ιδιαίτερα υψηλό. Οι 5 μεγαλύτερες επιχείρησης (σε σύνολο 1.200 ΑΕ και ΕΠΕ), είχαν το 23,6% του ενεργητικού, 28,8% των ιδίων κεφαλαίων, 11,5% των μικτών κερδών, 15,1% καθαρών κερδών και 7,8% της απασχόλησης.³² Αντίθετα στις *ηλεπικοινωνίες* (κυρίως κινητή τηλεφωνία) το επίπεδο ολικής συγκέντρωσης ήταν πολύ υψηλό. Οι 5 μεγαλύτερες εταιρίες είχαν το 86% του ενεργητικού, 83,2% ιδίων κεφαλαίων, 90,3% μικτών κερδών, 95,7% των καθαρών κερδών και 63,7% της απασχόλησης.

Σημαντικά υψηλή ήταν επίσης η ολική συγκέντρωση στον τομέα της *πληροφορικής* (οι 5 πρώτες είχαν το 64,7% του ενεργητικού, 76,2% ιδίων κεφαλαίων, 35,7% μικτών κερδών, 46,5% καθαρών κερδών και 25,4% απασχόλησης), καθώς επίσης στην *ακτοπλοία* (οι 5 πρώτες είχαν το 85,3% του ενεργητικού, 83,9% ιδίων κεφαλαίων, 84,1% μικτών κερδών, το ύψος καθαρών κερδών μεγαλύτερο από το σύνολο του κλάδου λόγω ζημιολόγων αποτελεσμάτων πολλών άλλων εταιριών και 77,7% της απασχόλησης).

Αντίθετα στον τομέα του *εμπορίου*, το επίπεδο ολικής συγκέντρωσης ήταν σε σύγκριση με άλλους τομείς (πχ. βιομηχανία) σχετικά χαμηλότερο. Οι 5 πρώτες είχαν το 5,9% του ενεργητικού, 7,9% ιδίων κεφαλαίων, 5,7% μικτών κερδών, 4,3% καθαρών κερδών και 3,6% απασχόλησης, ενώ οι 100 μεγαλύτερες είχαν το 36,5% του ενεργητικού, 38,7% ιδίων κεφαλαίων, 38% μικτών κερδών, 42,6% καθαρών κερδών και 30,8% απασχόλησης. Προς την αντίθετη κατεύθυνση ήταν το επίπεδο ολικής συγκέντρωσης στον τομέα των

---

³² Στον τομέα των κατασκευών μετά την ψήφιση του νόμου για τις συγχωνεύσεις τεχνικών εταιριών το 2000 και την κατάταξη τους στην 7η τάξη έχει ξεκινήσει η διαδικασία συγχώνευσης πάνω από 750 εταιριών και η δημιουργία 20 περίπου μεγάλων κατασκευαστικών ομίλων (σε πολλές περιπτώσεις με πυρήνα τους ήδη υπάρχοντες). Έτσι επιταχύνθηκαν οι διαδικασίες συγκέντρωσης και συγκεντροποίησης με αποτέλεσμα να αλλάξει ριζικά το επίπεδο συγκέντρωσης στον τομέα των κατασκευών σε σχέση με το 1999 («Εξπρές», 2.2.2001)

τραπεζών. Οι 5 μεγαλύτερες τράπεζες μαζί και η κεντρική τράπεζα, είχαν το 78% του ενεργητικού, 56% ιδίων κεφαλαίων, 72,6% μικτών κερδών, 74,9% καθαρών κερδών και 65,3% απασχόλησης.

Υψηλή ήταν επίσης η ολική συγκέντρωση στις *ασφαλιστικές εταιρίες* (οι 5 πρώτες εταιρίες είχαν το 54,9% του ενεργητικού, 58,7% ιδίων κεφαλαίων, 54,2% μικτών κερδών, 61,7% καθαρών κερδών και 35,4% απασχόλησης), ενώ στις υπόλοιπες χρηματοοικονομικές ήταν συγκριτικά χαμηλότερη παρ' ότι σε ξεχωριστούς κλάδους ήταν πολύ υψηλή (οι 5 πρώτες εταιρίες είχαν το 22,2% του ενεργητικού, 29,9% ιδίων κεφαλαίων, 19,2% μικτών κερδών, 23% καθαρών κερδών και 1,4% απασχόλησης).

Όσον αφορά στον τομέα των *δημοσίων επιχειρήσεων κοινής ωφέλειας* (ΔΕΚΟ), το επίπεδο ολικής συγκέντρωσης ήταν πολύ υψηλό, δεδομένου ότι οι περισσότερες επιχειρήσεις αποτελούσαν «φυσικά μονοπώλια», τα οποία μετά την ένταξη στην ONE άρχισαν βαθμιαία καταργούνται. Οι 5 μεγαλύτερες επιχειρήσεις είχαν το 1999 το 84,9% του ενεργητικού, το ύψος ιδίων κεφαλαίων ήταν μεγαλύτερο από το σύνολο διότι υπήρχαν ΔΕΚΟ με αρνητική θέση, είχαν επίσης 32% των μικτών κερδών, 68,2% καθαρών κερδών και 68,1% απασχόλησης.

Τέλος σημαντικά χαμηλότερο ήταν το επίπεδο ολικής συγκέντρωσης στον τομέα *«διαφόρων υπηρεσιών»* (οι 5 πρώτες εταιρίες είχαν το 31,4% του ενεργητικού, 48,7% ιδίων κεφαλαίων, 8,7% μικτών κερδών, 11,5% καθαρών κερδών και 3,5% απασχόλησης), καθώς και στον τομέα του *τουρισμού* (οι 5 πρώτες εταιρίες είχαν το 9,9% του ενεργητικού, 7,8% ιδίων κεφαλαίων, 9,3% μικτών κερδών, αντί κέρδη εμφανίζουν ζημιές, ενώ στην απασχόληση οι ξενοδοχειακές εμφανίζουν στοιχεία μόνο για τις κλίνες και δεν μπορούμε να έχουμε πλήρη εικόνα).

Όσον αφορά στο *σύνολο της οικονομίας*, τα αντίστοιχα ποσοστά εμφανίζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Σε σύνολο περίπου 21.000 ΑΕ και ΕΠΕ, με συνολικό ενεργητικό περίπου 100 τρις δρχ., ίδια κεφάλαια 25 τρις, μικτά κέρδη 15 τρις, καθαρά κέρδη 5 τρις και απασχολούμενους γύρω στα 750.000 άτομα, οι 70 μεγαλύτερες επιχειρήσεις (οι 5 πρώτες από κάθε τομέα) είχαν το 56% του ενεργητικού, 40% ιδίων κεφαλαίων, 28% μικτών κερδών, 38% καθαρών

κερδών και 19% της απασχόλησης. Επίσης οι 100 πρώτες (με ορισμένες προσθήκες στις 70, κυρίως βιομηχανικών, τραπεζικών και ΔΕΚΟ), τα αντίστοιχα ποσοστά ανέρχονται 70% του ενεργητικού, 55% ιδίων κεφαλαίων, 45% καθαρών κερδών, 47% καθαρών κερδών και 26% της απασχόλησης. Με άλλα λόγια το επίπεδο ολικής συγκέντρωσης στην ελληνική οικονομία ήταν το 1999 ιδιαίτερα υψηλό.

Βεβαίως οι συγκεκριμένοι υπολογισμοί αφορούν μόνο τις επιχειρήσεις ΑΕ και ΕΠΕ. Αν στους σχετικούς υπολογισμούς λάβουμε υπ' όψιν το σύνολο των επιχειρήσεων (δυστυχώς δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία), το επίπεδο ολικής συγκέντρωσης θα ήταν ασφαλώς πολύ χαμηλότερο. Ωστόσο δεν θα πρέπει να ξεχνάμε ότι η ολική συγκέντρωση με βάση τις ξεχωριστές επιχειρήσεις, συνήθως υποεκτιμάται διότι δεν λαμβάνει υπ' όψιν τους άμεσους και έμμεσους κεφαλαιακούς δεσμούς, καθώς και άλλες μορφές ελέγχου ενός σημαντικού αριθμού επιχειρήσεων από μεγάλους επιχειρηματικούς ομίλους. Κατά συνέπεια η παραπάνω προσέγγιση δίνει κατά τη γνώμη μας μια αρκετά ρεαλιστική εικόνα, τόσο του βαθμού ολικής συγκέντρωσης σε επίπεδο τομέων, όσο γενικότερα σε επίπεδο ελληνικής οικονομίας. Ταυτόχρονα υπογραμμίζει τη μεγάλη ανισότητα κατανομής του πλούτου και οικονομικής δύναμης στην ελληνική κοινωνία, καθώς την ανεδαφικότητα του «ανταγωνιστικού υποδείγματος» να εξηγήσει θεωρητικά τη σύγχρονη διάρθρωση της ελληνικής οικονομίας.

Οι περισσότερες από τις παραπάνω 100 μεγαλύτερες επιχειρήσεις, αποτελούν μητρικές ή θυγατρικές πολυκλαδικών και πολυεθνικών ομίλων και από πλευράς ιδιοκτησιακού καθεστώτος, οι περισσότερες είναι ιδιωτικές, αρκετές είναι κρατικές ή ξένες, ενώ όλο και περισσότερες αποκτούν μικτό ιδιοκτησιακό καθεστώς. Η αναλυτικότερη εξέταση των μεγαλύτερων βιομηχανικών ομίλων στο επόμενο κεφάλαιο, θα μας αποκαλύψει σημαντικές πλευρές της ολικής συγκέντρωσης, που είναι αθέατες σε «πρώτη ανάγνωση», καθώς και τις τάσεις εξέλιξης των βιομηχανικών ομίλων και του ιδιοκτησιακού καθεστώτος, οι οποίες σηματοδοτούν σημαντικές αλλαγές στη δομή των οικονομικών ομίλων, καθώς στη σύνθεση της οικονομικής ελίτ στην ελληνική κοινωνία.

1.4. Επίδραση του βαθμού συγκέντρωσης στο επίπεδο κερδοφορίας

Το τελευταίο μέρος του παρόντος κεφαλαίου, επιχειρούμε την εμπειρική διερεύνηση της επίδρασης του βαθμού συγκέντρωσης κεφαλαίου (ενεργητικού και πωλήσεων) στο βαθμό συγκέντρωσης κερδών των επιχειρήσεων με δεσπόζουσα και «εν δυνάμει» ολιγοπωλιακή ή μονοπωλιακή θέση στην ελληνική μεταποίηση. Βεβαίως από τις εκτιμήσεις των «λόγων συγκέντρωσης» που έχουμε ως τώρα παρουσιάσει, έχει γίνει φανερό ότι υπάρχει θετική συσχέτιση. Ωστόσο θα ήταν χρήσιμο να εξετάσουμε την ένταση και τη μορφή της ποσοτικής τους σχέσης σε διαφορετικές χρονικές περιόδους, χρησιμοποιώντας περισσότερο σύνθετα οικονομετρικά εργαλεία.

Πιο συγκεκριμένα με βάση τα δεδομένα του Πίνακα 1.9, θα προχωρήσουμε στη διερεύνηση του χαρακτήρα της εξαρτησιακής σχέσης, μεταξύ βαθμού συγκέντρωσης κεφαλαίου («ενεργητικού» και «πωλήσεων») και βαθμού συγκέντρωσης «μικτών κερδών» (εξαρτημένη μεταβλητή), των τεσσάρων μεγαλύτερων επιχειρήσεων της μεταποίησης σε 2ψήφιο κλάδο ανάλυσης, για τα έτη 1994 και 1999. Η οικονομετρική μέθοδος που θα χρησιμοποιήσουμε είναι κατ' αρχήν το υπόδειγμα της απλής παλινδρόμησης, ενώ η εμπειρική μας ανάλυση στη συνέχεια θα επικεντρωθεί στο υπόδειγμα της πολυωνυμικής παλινδρόμησης δευτέρου βαθμού. Η εκτίμηση και των υποδειγμάτων θα γίνει με τη «μέθοδο των ελαχίστων τετραγώνων» (Least Squares Method).

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα των παλινδρομήσεων που παρουσιάζουμε στον Πίνακα 1.10 και των συνακόλουθων διαγραμμάτων I (α,β,γ), παρατηρούμε ότι το 1994, ο βαθμός συγκέντρωσης «ενεργητικού» είχε ισχυρή θετική επίδραση στη συγκέντρωση «μικτών κερδών». Η τιμή του συντελεστή προσδιορισμού R^2 , ανέρχεται στο γραμμικό υπόδειγμα, σε 0,8609, γεγονός που δείχνει αρκετά καλή ερμηνευτική δύναμη του υποδείγματος και ειδικότερα της σημασίας της συγκεκριμένης ανεξάρτητης μεταβλητής στον προσδιορισμό της συμπεριφοράς του βαθμού συγκέντρωσης των «μικτών κερδών». Επίσης η σταθερά b της ανεξάρτητης μεταβλητής X_1 , έχει τιμή 0,9748, γεγονός που υποδηλώνει ότι σε κάθε

Πίνακας 1.9 : Βαθμός συγκέντρωσης "ενεργητικού", "πωλήσεων" και "μικτών κερδών", των 4 μεγαλύτερων επιχειρήσεων της Μεταποίησης, για τα έτη 1995 και 1999, σε διψήφιο κλάδο ανάλυσης

Κλάδοι Δραστηριότητας	1994		Πωλήσεις CR4	Μ.Κέρδη CR4	1999		Πωλήσεις CR4	Μ.Κέρδη CR4
	Ενεργητικό CR4	Μ.Κέρδη CR4			Ενεργητικό CR4	Μ.Κέρδη CR4		
Είδη Διατροφής	17,30%	22,10%	18,81%	22,10%	11,09%	13,62%	12,96%	13,62%
Ποτά - Αναψυκτικά	53,60%	65,90%	60,98%	65,90%	69,54%	70,69%	62,97%	70,69%
Επεξεργασία Καπνού	55,20%	52,80%	50,18%	52,80%	59,23%	48,02%	47,96%	48,02%
Προϊόντα Καπνού	96,50%	96,60%	97,18%	96,60%	96,88%	97,34%	94,52%	97,34%
Κλωστοϋφαντουργίες	14,40%	12,70%	12,34%	12,70%	21,29%	17,07%	14,17%	17,07%
Ενδύματα - Λευκά Είδη	17,10%	17,90%	17,31%	17,90%	12,84%	9,80%	8,71%	9,80%
Υποδήματα-Δερμάτινα Είδη	27,40%	26,10%	19,72%	26,10%	30,63%	43,25%	34,92%	43,25%
Ξύλο - Φελλό	67,50%	61,70%	50,34%	61,70%	51,61%	51,43%	48,07%	51,43%
Επιπλα	34,80%	43,20%	33,64%	43,20%	36,83%	45,44%	34,47%	45,44%
Χαρτί - Είδη από Χαρτί	40,30%	37,70%	41,15%	37,70%	24,45%	25,66%	24,22%	25,66%
Εφημερίδες - Περιοδικά	46,20%	32,70%	42,28%	32,70%	59,80%	38,39%	38,38%	38,39%
Εκδόσεις - Εκτυπώσεις	21,80%	1,20%	24,77%	1,20%	36,48%	44,28%	19,17%	44,28%
Δέρμα - Γούνα	58,70%	69,30%	68,29%	69,30%	51,56%	45,57%	60,00%	45,57%
Ελαστικά - Πλαστικά	25,70%	27,20%	23,63%	27,20%	29,94%	29,01%	19,60%	29,01%
Χημικά	33,01%	18,30%	33,37%	18,30%	32,66%	23,75%	30,46%	23,75%
Φάρμακα-Καλλυνί. -Απορρυπ/κά	26,20%	32,60%	24,25%	32,60%	35,85%	30,71%	23,37%	30,71%
Εμφιάλωση Υγραερίου	93,50%	96,80%	97,02%	96,80%	77,83%	88,74%	86,69%	88,74%
Πετρέλαιο - Ανθρακας	94,70%	93,40%	95,97%	93,40%	98,02%	98,58%	99,28%	98,58%
Μη Μεταλλικά Ορυκτά	42,40%	39,60%	41,49%	39,60%	35,33%	42,81%	37,37%	42,81%
Βασικές Μεταλλουργικές	66,00%	42,60%	48,05%	42,60%	57,70%	61,65%	53,05%	61,65%
Μεταλλικά Προϊόντα	42,20%	24,80%	16,62%	24,80%	25,21%	11,08%	9,22%	11,08%
Μηχανές - Συσκεύες	28,80%	24,10%	17,42%	24,10%	23,76%	23,05%	24,92%	23,05%
Ηλεκτρολογικό-Ηλεκτρονικό Υλικό	60,90%	62,30%	55,14%	62,30%	72,03%	67,50%	83,42%	67,50%
Ηλεκτρικές-Ηλεκτρονικές Συσκευές	58,80%	67,90%	63,29%	67,90%	64,23%	63,08%	59,51%	63,08%
Μεταφορικά Μέσα-Ναυπηγεία	82,00%	38,70%	53,47%	38,70%	81,27%	38,70%	59,58%	38,70%
Διάφορα Βιομηχανικά Προϊόντα	37,70%	46,50%	35,38%	46,50%	55,85%	54,18%	44,45%	54,18%

Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων Οδηγού Επιχειρήσεων ICAP, "Η Ελλάδα σε Αριθμούς", 1998 και 2001

μεταβολή κατά 1% του βαθμού συγκέντρωσης «ενεργητικού», επιφέρει κατά 0,9748% αύξηση της συγκέντρωσης «μικτών κερδών».

Ωστόσο παρ' ότι το κλασικό γραμμικό υπόδειγμα $Y_i = a + bX_i + u_i$, φαίνεται να ερμηνεύει αρκετά καλά τη σχέση μεταξύ των δύο μεταβλητών, χρησιμοποιήσαμε και το πολυωνυμικό υπόδειγμα παλινδρόμησης $Y_i = a + bx_i + cx_i^2 + u_i$, σε μια προσπάθεια βελτίωσης της ερμηνευτικής ισχύος του απλού γραμμικού υποδείγματος. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι η επιλογής μας ήταν σωστή. Ο συντελεστής προσδιορισμού R^2 του πολυωνυμικού υποδείγματος έχει τιμή 0,8653, δηλ. είναι οριακά μεγαλύτερος απ' ότι στο γραμμικό υπόδειγμα, ενώ η καμπύλη παλινδρόμησης από ένα σημείο και μετά αλλάζει κλίση.

Συγκεκριμένα όταν ο βαθμός συγκέντρωσης «ενεργητικού» είναι χαμηλός, ο βαθμός συγκέντρωσης «μικτών κερδών» αυξάνει με μικρότερο ρυθμό από το ρυθμό που αυξάνει όταν ο βαθμός συγκέντρωσης του ενεργητικού είναι υψηλός. Ειδικότερα, σε χαμηλά επίπεδα συγκέντρωσης «ενεργητικού» (πχ. περίπου 30%), μια αύξηση 1% του βαθμού συγκέντρωσης θα οδηγήσει σε αύξηση κατά 1% του βαθμού συγκέντρωσης μικτών κερδών. Κατά συνέπεια όταν η συγκέντρωση «ενεργητικού» ξεπερνάει ένα σημείο, η συγκέντρωση μικτών κερδών αυξάνεται ταχύτερα, γεγονός που υποδηλώνει την εμφάνιση ολιγοπωλιακών και μονοπωλιακών καταστάσεων. Σε υψηλά επίπεδα συγκέντρωσης «ενεργητικού» (πχ. 70%), μια αύξηση 1% του βαθμού συγκέντρωσης θα οδηγήσει σε αύξηση κατά 1,15% του βαθμού συγκέντρωσης μικτών κερδών.

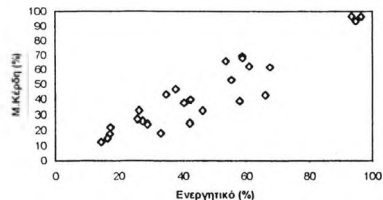
Αντίστοιχα αποτελέσματα έχουμε με την εξέταση της σχέσης βαθμού συγκέντρωσης πωλήσεων και μικτών κερδών. Σύμφωνα με τα στοιχεία του Πίνακα 1.10 και των συνακόλουθων διαγραμμάτων II (α,β,γ) ο συντελεστής προσδιορισμού R^2 ανέρχεται σε 0,9162, γεγονός που δείχνει υψηλότερη ερμηνευτική ισχύ συγκριτικά με το υπόδειγμα του βαθμού συγκέντρωσης ενεργητικού. Η παράμετρος της ανεξάρτητης μεταβλητής X_i ανέρχεται σε 0,956, γεγονός που δείχνει ότι σε κάθε 1% αύξηση της συγκέντρωσης των πωλήσεων, έχουμε 0,95% περίπου αύξηση της συγκέντρωσης μικτών κερδών. Ακολουθώντας την ίδια διαδικασία με το πολυωνυμικό υπόδειγμα,

Πίνακας 1.10 : Συνοπτική παρουσίαση εκτιμήσεων, της επίδρασης του βαθμού συγκέντρωσης κεφαλαίου («Ενεργητικού» και «Πωλήσεων»), στο βαθμό συγκέντρωσης «Μικτών Κερδών», στις 4 μεγαλύτερες επιχειρήσεις της Μεταποίησης, σε διψήφιο κωδικό ανάλυσης, στα έτη 1994 και 1995.

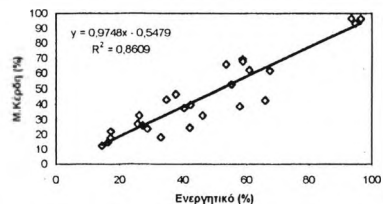
1994		
Γραμμικό Υπόδειγμα	$Y_i = a + bx_i + u_i$	
% Ενεργητικού, % Μικτ. Κερδών	$Y = 0,9748x - 0,5479$	$R^2 = 0,8609$
% Πωλήσεων, % Μικτ.Κερδών	$Y = 0,956x + 2,9434$	$R^2 = 0,9162$
Πολυωνυμικό Υπόδειγμα	$Y_i = a + bx_i + bx_i^2 + u_i$	
% Ενεργητικού, % Μικτ. Κερδών	$Y = 0,0027x^2 + 0,6876x + 5,6281$	$R^2 = 0,8653$
% Πωλήσεων, % Μικτ.Κερδών	$Y = 0,001x^2 + 0,8465x + 5,1923$	$R^2 = 0,9169$
1999		
Α) Στο σύνολο της Μεταποίησης		
Γραμμικό Υπόδειγμα	$Y_i = a + bx_i + u_i$	
% Ενεργητικού, % Μικτ. Κερδών	$Y = 0,9099x + 1,7073$	$R^2 = 0,8067$
% Πωλήσεων, % Μικτ Κερδών	$Y = 0,8844x + 7,0273$	$R^2 = 0,8779$
Πολυωνυμικό Υπόδειγμα	$Y_i = a + bx_i + bx_i^2 + u_i$	
% Ενεργητικού, % Μικτ. Κερδών	$Y = 0,0007x^2 + 0,8378x + 3,2183$	$R^2 = 0,807$
% Πωλήσεων, % Μικτ.Κερδών	$Y = 0,0006x^2 + 0,8239x + 8,1611$	$R^2 = 0,8782$
Β) Χωρίς τον κλάδο «Μεταφορικά Μέσα»		
Γραμμικό Υπόδειγμα		
% Ενεργητικού, % Μικτ. Κερδών	$Y = 1,0014x - 1,1065$	$R^2 = 0,906$
% Πωλήσεων, % Μικτ.Κερδών	$Y = 0,905x + 6,9854$	$R^2 = 0,9079$
Πολυωνυμικό Υπόδειγμα		
% Ενεργητικού, % Μικτ Κερδών	$Y = 0,0014x^2 + 0,8481x + 2,1108$	$R^2 = 0,9073$
% Πωλήσεων, % Μικτ Κερδών	$Y = -0,0006x^2 + 0,972x + 5,7382$	$R^2 = 0,9082$

Διάγραμμα I: Παρουσίαση αποτελεσμάτων πολυνόρμικης ανάλυσης και συντελεστή συσχέτισης, μεταξύ Ενεργητικών και Μικτών Κερδών, με βάση το γραμμικό και πολυνομικό υπόδειγμα, για το έτος 1994

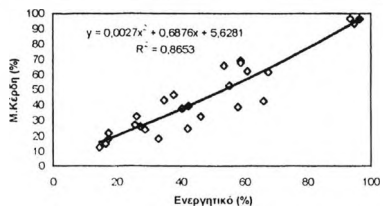
Ια: Γραμμική απεικόνιση παρατηρήσεων

Ιβ: Αποτελέσματα με βάση το γραμμικό υπόδειγμα

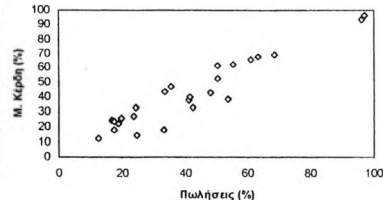

Ιγ: Αποτελέσματα με βάση το πολυνομικό υπόδειγμα

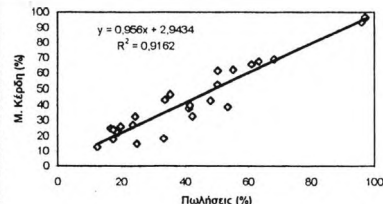

Διάγραμμα II: Παρουσίαση αποτελεσμάτων πολυνόρμικης ανάλυσης και συντελεστή συσχέτισης, μεταξύ Πωλήσεων και Μικτών Κερδών, με βάση το γραμμικό και πολυνομικό υπόδειγμα, για το έτος 1994.

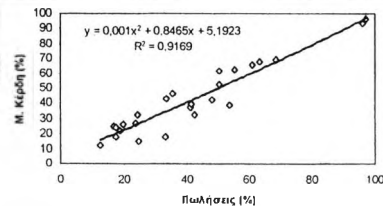
IIα: Γραμμική απεικόνιση παρατηρήσεων

IIβ: Αποτελέσματα με βάση το γραμμικό υπόδειγμα

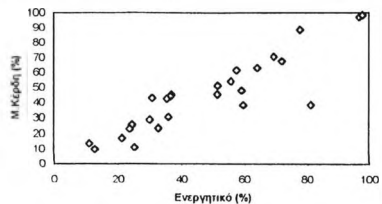

IIγ: Αποτελέσματα με βάση το πολυνομικό υπόδειγμα

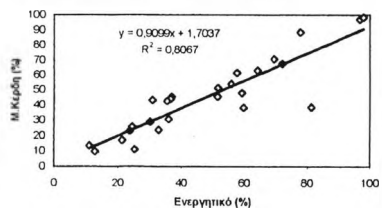

Αντίγραφο III: Παρουσίαση αποτελεσμάτων πολυνομοτικής ανάλυσης και συντελεστή συσχέτισης, μεταξύ Ενεργητικού και Μικτών Κερδών, με βάση το γραμμικό και πολυωνυμικό υπόδειγμα, για το έτος 1999

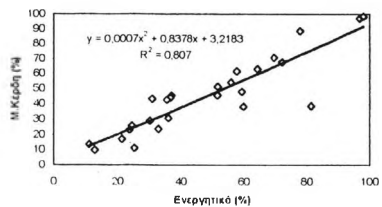
IIIα: Γραμμική απεικόνιση παρατηρήσεων

IIIβ: Αποτελέσματα με βάση το γραμμικό υπόδειγμα

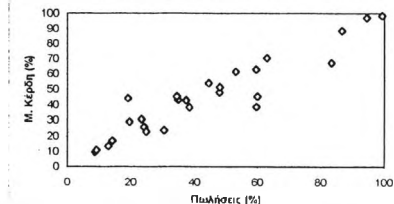

IIIγ: Αποτελέσματα με βάση το πολυωνυμικό υπόδειγμα

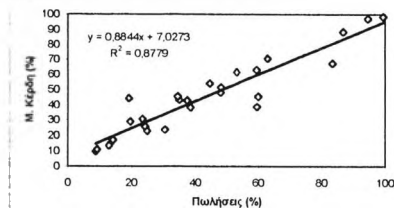

Αντίγραφο IV: Παρουσίαση αποτελεσμάτων πολυνομοτικής ανάλυσης και συντελεστή συσχέτισης, μεταξύ Πωλήσεων και Μικτών Κερδών, με βάση το γραμμικό και πολυωνυμικό υπόδειγμα, για το έτος 1999.

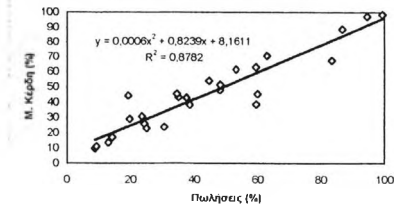
IVα: Γραμμική απεικόνιση παρατηρήσεων

IVβ: Αποτελέσματα με βάση το γραμμικό υπόδειγμα

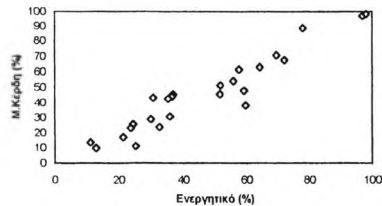
IVγ: Αποτελέσματα με βάση το πολυωνυμικό υπόδειγμα

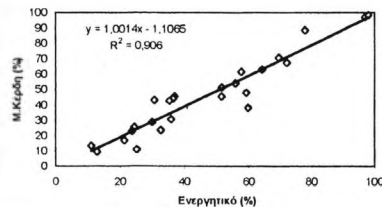
Διάγραμμα V: Παρουσίαση αποτελεσμάτων παλινδρομικής ανάλυσης και συντελεστή συσχέτισης μεταξύ Ενεργητικού και Μικτών Κερδών, με βάση το γραμμικό και πολυωνυμικό υπόδειγμα, για το έτος 1999.

(*) (Χωρίς τον κλάδο Μεταφορικών Μέσων)

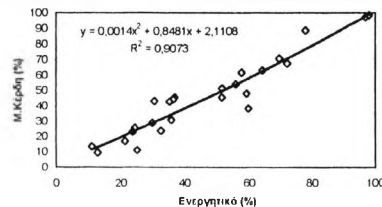
Vα: Γραμμική απεικόνιση παρατηρήσεων

Vβ: Αποτελέσματα με βάση το γραμμικό υπόδειγμα

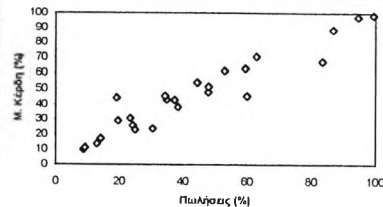
Vγ: Αποτελέσματα με βάση το πολυωνυμικό υπόδειγμα

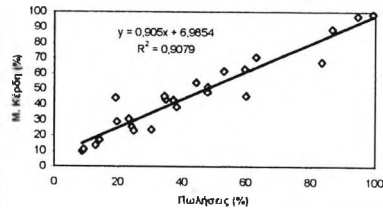
Διάγραμμα VI: Παρουσίαση αποτελεσμάτων παλινδρομικής ανάλυσης και συντελεστή συσχέτισης μεταξύ Πωλήσεων και Μικτών Κερδών, με βάση το γραμμικό και πολυωνυμικό υπόδειγμα, για το έτος 1999.

(*) (Χωρίς τον κλάδο Μεταφορικών Μέσων)

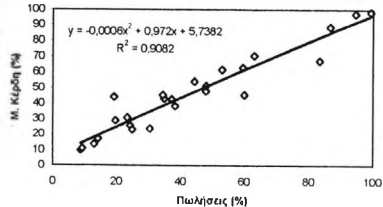
VIα: Γραμμική απεικόνιση παρατηρήσεων

VIβ: Αποτελέσματα με βάση το γραμμικό υπόδειγμα

VIγ: Αποτελέσματα με βάση το πολυωνυμικό υπόδειγμα

διαπιστώνουμε ότι ο συντελεστής προσδιορισμού R^2 έχει μεγαλύτερη τιμή (0,9169), ενώ η γραμμή παλινδρόμησης είναι κυρτή και η κλίση της καμπύλης δείχνει όπως και προηγούμενα, ότι από ένα σημείο και πάνω (πχ. 70%), η αύξηση του βαθμού συγκέντρωσης των πωλήσεων, οδηγεί σε μεγαλύτερη αύξηση των μικτών κερδών, άρα συνοδεύεται από την εμφάνιση ολιγοπωλιακών και μονοπωλιακών καταστάσεων.

Ακολουθώντας την ίδια μεθοδολογία με βάση τα στοιχεία του 1999, διαπιστώνουμε σύμφωνα τα στοιχεία του Πίνακα 1.10 και των συνακόλουθων διαγραμμάτων III-IV, ότι ο συντελεστής προσδιορισμού τόσο στο γραμμικό όσο και πολυωνυμικό υπόδειγμα εμφανίζεται στατιστικά μη σημαντικός (0,807), παρ' ότι στις πωλήσεις ανάλυσης της επίδρασης του βαθμού συγκέντρωσης του ενεργητικού και των πωλήσεων στα «μικτά κέρδη», εμφανίζεται λίγο μικρότερος (0,807 και 0,877 αντίστοιχα) συγκριτικά με το έτος 1994. Από την εξέταση των στοιχείων και τη διαγραμματική παρουσίαση, διαπιστώνουμε ότι ο κλάδος των «μεταφορικών μέσων», εμφανίζει ασυνήθιστα χαμηλό επίπεδο συγκέντρωσης «μικτών κερδών», γεγονός που οφείλεται στο ότι τρεις από τις τέσσερις μεγαλύτερες επιχειρήσεις (ΕΑΒ, ΕΛΒΟ, Ναυπηγεία Σκαρμαγκά), είχαν λόγω «προβληματικότητας» αρνητικά αποτελέσματα. Ειδικότερα η τελευταία εταιρία είχε και αρνητικά μικτά κέρδη, με αποτέλεσμα τη σημαντική μείωση (κατά ¼ περίπου) των συνολικών μικτών κερδών των τεσσάρων μεγαλύτερων εταιριών, επηρεάζοντας αντίστοιχα την τιμή του συντελεστή συσχέτισης.

Αφού αφαιρέσαμε τον κλάδο «μεταφορικών μέσων», επαναλάβαμε τους σχετικούς υπολογισμούς, τόσο με βάση το γραμμικό όσο και πολυωνυμικό υπόδειγμα. Σύμφωνα με τα στοιχεία του Πίνακα 1.10 και των συνακόλουθων διαγραμμάτων V-VI, διαπιστώσαμε ότι ο συντελεστής προσδιορισμού R^2 είναι (0,906) στο υπόδειγμα της επίδρασης του βαθμού συγκέντρωσης του ενεργητικού και (0,9079) στο υπόδειγμα των πωλήσεων. Ωστόσο η παράμετρος της ανεξάρτητης μεταβλητής X_i στο γραμμικό υπόδειγμα, ανέρχεται σε 1,0014 που σημαίνει ότι σε κάθε 1% αύξηση της συγκέντρωσης κεφαλαίου θα έχουμε πάνω από 1% αύξηση της συγκέντρωσης μικτών κερδών, ενώ στο πολυωνυμικό υπόδειγμα, η καμπύλη παλινδρόμησης είναι κυρτή, γεγονός που δείχνει ότι μόνο από ένα σημείο και

πάνω (πχ. 60%) η αύξηση της συγκέντρωσης «ενεργητικού» συνεπάγεται γρηγορότερη αύξηση της συγκέντρωσης μικτών κερδών.

Το πολυωνυμικό υπόδειγμα παλινδρόμησης έχει ξανά υψηλότερη ερμηνευτική ισχύ, όσον αφορά την ανάλυση της επίδρασης του βαθμού συγκέντρωσης ενεργητικού στα μεικτά κέρδη, όπως επίσης και της επίδρασης των πωλήσεων πάνω στην εξαρτημένη μεταβλητή. Ειδικότερα σύμφωνα με τα στοιχεία του Πίνακα 1.10, ο R^2 έχει τιμή 0,9082 και είναι στατιστικά σημαντικός, ενώ η τιμή της παραμέτρου b της ανεξάρτητης μεταβλητής, στο γραμμικό υπόδειγμα είναι 0,905 και στο πολυωνυμικό υπόδειγμα η κλίση αυξάνεται με φθίνοντα ρυθμό, κάτι που σημαίνει ότι η αύξηση του ρυθμού συγκέντρωσης, αυξάνει με μικρότερο βαθμό το ποσοστό των μικτών κερδών. Όσον αφορά τον έλεγχο σημαντικότητας της ανεξάρτητης μεταβλητής X_i (ενεργητικό ή πωλήσεις), προχωρήσαμε στον έλεγχο t και διαπιστώσαμε ότι είναι στατιστικά σημαντική.

Βάσει της οικονομετρικής μας ανάλυσης συμπεραίνουμε ότι το πολυωνυμικό υπόδειγμα ερμηνεύει καλύτερα την επίδραση του βαθμού συγκέντρωσης κεφαλαίου βαθμού συγκέντρωσης κεφαλαίου (ενεργητικού και πωλήσεων), πάνω στο βαθμό συγκέντρωσης μικτών κερδών. Επίσης τα υψηλά επίπεδα συγκέντρωσης συνδέονται με την εμφάνιση ολιγοπωλιακών και μονοπωλιακών καταστάσεων και την απόσπαση υπερκερδών συνήθως με την επιβολή μονοπωλιακών τιμών σε βάρος της κοινωνίας και στην απώλεια γενικότερα κοινωνικής ευημερίας.

Τα αποτελέσματα της οικονομετρικής ανάλυσης, επιβεβαιώνουν τα συμπεράσματα της περιγραφικής στατιστικής ανάλυσης, ότι οι επιχειρήσεις με δεσπτόζουσα θέση διαθέτουν «εν δυνάμει» δυνατότητες αποκόμισης ολιγοπωλιακών-μονοπωλιακών κερδών. Στο επόμενο κεφάλαιο θα δούμε ότι η συγκεκριμένη δυνατότητα ενισχύεται στα πλαίσια των βιομηχανικών ομίλων, όπου η συγκέντρωση κεφαλαίου αποκτά νέα διάσταση, την οποία συνήθως δεν αποκαλύπτει η ανάλυση της κλαδικής συγκέντρωσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ II : ΟΙ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΟΙ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΟΙ ΟΜΙΛΟΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ 1990-2000

2.0. Εισαγωγή

Η διερεύνηση του επιπέδου κλαδικής συγκέντρωσης και ολιγοπωλιακής-μονοπωλιακής διάρθρωσης της ελληνικής μεταποίησης, δεν αποκαλύπτει πλήρως, όπως διαπιστώσαμε στο Κεφάλαιο I, τον πραγματικό βαθμό συγκέντρωσης «οικονομικής δύναμης» στην ελληνική βιομηχανία. Για μια πληρέστερη εικόνα χρειάζεται να εξετάσουμε τις δραστηριότητες και το μέγεθος των μεγαλύτερων πολυκλαδικών και πολυεθνικών ομίλων στη ελληνική μεταποίηση και γενικότερα στην ελληνική οικονομία.

Σε αυτό το κεφάλαιο θα διερευνήσουμε αρχικά τη σχέση «συγκέντρωση κεφαλαίου» και «επιχειρηματικοί όμιλοι», καθώς και την «αλληλοσύνδεση» μεταξύ μεγάλων βιομηχανικών, τραπεζικών και άλλων μονοπωλιακών επιχειρήσεων και τη δημιουργία «χρηματιστικών ομίλων». Στη συνέχεια θα εξετάσουμε το θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας των σύγχρονων ομίλων, το ρόλο των εξαγορών-συγχωνεύσεων στην ανάπτυξη τους, καθώς το επίπεδο συγκέντρωσης «οικονομικής δύναμης» στα πλαίσια των βιομηχανικών ομίλων. Τέλος αφού παρουσιάσουμε συνοπτικά τους σημαντικότερους πολυκλαδικούς και πολυεθνικούς βιομηχανικούς ομίλους, θα εξετάσουμε πιο αναλυτικά τους μεγαλύτερους, ενώ θα αναφερθούμε σύντομα και στους μικρότερους.

Τα ειδικότερα ερωτήματα που θα μας απασχολήσουν, αφορούν τόσο το μέγεθος και τους βασικούς τομείς δραστηριότητας, όσο την πολυκλαδική διάρθρωση, το ιδιοκτησιακό καθεστώς, την οργανωτική συγκρότηση, τις διασυνδέσεις με άλλους ομίλους (ελληνικής, ξένης ή μικτής ιδιοκτησίας), την εταιρική τους συμπεριφορά, τα βασικότερα φυσιογνωμικά χαρακτηριστικά, κá. Η εξέταση των «ιστορικών διαδρομών» διαμόρφωσης και ανάπτυξης των μεγαλύτερων βιομηχανικών ομίλων, αποτελούν στην ουσία μικρές «μονογραφίες» εξέλιξης των κεφαλαιοκρατικών σχέσεων, καθώς και των επιδράσεων που ασκούν οι συγκεκριμένοι όμιλοι στο σύνολο της ελληνικής κοινωνίας.

2.1. Επιχειρηματικοί Όμιλοι και Συγκέντρωση κεφαλαίου

Στο πρώτο κεφάλαιο της μελέτης, εξετάζοντας με βάση τη μαρξιστική προσέγγιση, τις διαδικασίες συγκέντρωσης και συγκεντροποίησης κεφαλαίου, διαπιστώσαμε ότι στο κοινωνικό πεδίο οι συγκεκριμένες διαδικασίες συνδέονται με τις ιστορικές μορφές ανάπτυξης της «επιχειρηματικότητας». Αν στην πρώτη περίοδο του καπιταλισμού με το χαμηλό βαθμό συγκέντρωσης, κυρίαρχη μορφή επιχειρηματικής οργάνωσης ήταν η ατομική επιχείρηση, με τη συσσώρευση κεφαλαίου και αύξηση της συγκέντρωσης, έχουμε τη δημιουργία μεγάλων μετοχικών εταιρειών και στη συνέχεια κλαδικών «επιχειρηματικών ομίλων» της μορφής «καρτέλ», «συνδικάτων», «τραστ», ενώ με την ανάπτυξη της «διαφοροποίησης» (diversification), έχουμε την εμφάνιση των πολυκλαδικών ενώσεων τύπου «κοντσέρν» και «κονγκλόμερατ».³³ Με άλλα λόγια η εμφάνιση των επιχειρηματικών ομίλων, ήταν προϊόν των διαδικασιών συγκέντρωσης και συγκεντροποίησης της παραγωγής και κεφαλαίου, ενώ οι διαφορετικοί τύποι ομίλων, αποτέλεσαν συγκεκριμένες ιστορικές μορφές οργάνωσης των παραγωγικών δυνάμεων και ταυτόχρονα ιστορικές μορφές κίνησης των καπιταλιστικών σχέσεων.

Οι σύγχρονοι «επιχειρηματικοί όμιλοι», ανάλογα με τα κριτήρια κατάταξης τους, προσδιορίζουν διαφορετικής τάξης φαινόμενα. Με βάση τους τομείς δραστηριότητας, διακρίνονται σε κλαδικούς και πολυκλαδικούς, με βάση το ιδιοκτησιακό καθεστώς σε ιδιωτικούς, κρατικούς, μικτής ιδιοκτησίας, «πολυσυμμετοχικούς» και διεθνικούς, με βάση τη θέση τους στην οικονομία σε μονοπωλιακούς και μη μονοπωλιακούς, με βάση τη γεωγραφική περιοχή δράσης, σε εθνικούς και πολυεθνικούς, ενώ σε κάθε περίπτωση υπάρχουν πάντα ενδιάμεσες ή ατελείς μορφές ανάπτυξης τους. Στόχος της ανάλυσης,

---

³³ Η διαφοροποιημένη παραγωγή αναφέρεται στην επέκταση μιας επιχείρησης σε νέες, σχετιζόμενες ή μη σχετιζόμενες μεταξύ τους, παραγωγικές δραστηριότητες. Στην πρώτη περίπτωση έχουμε διαφοροποίηση στα πλαίσια μιας μεγάλης επιχείρησης ή ενός ομίλου τύπου «κοντσέρν», ενώ στη δεύτερη έχουμε διαφοροποίηση τύπου «κονγκλόμερατ». Η διαφοροποίηση επιτυγχάνεται είτε με την αύξηση των γραμμών παραγωγής στα πλαίσια μιας επιχείρησης (εσωτερική διαφοροποίηση), είτε με εξαγορές-συγχωνεύσεις (εξωτερική διαφοροποίηση). Οι εξαγορές-συγχωνεύσεις, κατά τον Jacobson and Andreosso-O'Callaghan (1996), όταν συνδέονται παραγωγικά αποτελούν μορφή επιχειρηματικής ολοκλήρωσης 'οριζόντιου τύπου' (δηλ. κοντσέρν), ενώ όταν δεν συνδέονται παραγωγικά αποτελούν μορφή 'κονγκλόμερατ τύπου'. Οι παράγοντες που ωθούν τις επιχειρήσεις προς «διαφοροποίηση», είναι η 'επίτευξη οικονομικών κλίμακας', ο 'καθορισμός τιμών στην αγορά' η 'μείωση των επιχειρηματικών κινδύνων' (σελ.172) και συνολικά το μέγιστο κέρδος.

δεν είναι κυρίως η εξέταση των διαφορετικών παραγωγικών, τεχνολογικών, οργανωτικών και άλλων γνωρισμάτων μεταξύ ομίλων, όσο ο χαρακτήρας των οικονομικών σχέσεων που σηματοδοτούν.

Ακριβώς στη βάση του συγκεκριμένου χαρακτηριστικού, χρειάζεται να αναφερθούμε σύντομα στους «χρηματιστικούς ομίλους» (όπως επίσης και στο «χρηματιστικό κεφάλαιο»)³⁴, για να αποκαλυφθεί καλύτερα η συνθετότητα του πλέγματος σχέσεων και συμφερόντων που αναπτύσσονται στα πλαίσια των μεγάλων πολυκλαδικών και πολυεθνικών ομίλων. Ειδικότερα οι χρηματιστικοί όμιλοι³⁵ αποτελούν προϊόν της διαφοροποιημένης παραγωγής και κυρίως της «συνύφανσης» κεφαλαίων και συμφερόντων, μεταξύ μεγάλων βιομηχανικών, τραπεζικών, εμπορικών και άλλων μονοπωλιακών επιχειρήσεων. Στην ουσία αποτελούν αναπτυγμένη μορφή μονοπώλησης, εκτεταμένων σφαιρών της παραγωγής και κυκλοφορίας και έχουν κατά κανόνα «επιχειρηματικό κέντρο» κάποιο βιομηχανικό κοντσέρν ή μεγάλη τράπεζα, ή ασφαλιστική ή «συμμετοχική εταιρία» (holding company). Η πολυκλαδικότητα σε συνδυασμό

---

³⁴ Ο πρώτος που χρησιμοποίησε τον όρο «χρηματιστικό κεφάλαιο» ήταν ο αυστριακός οικονομολόγος Hilferding (1910), ο οποίος με αφετηρία το χωρισμό του «κεφαλαίου-ιδιοκτησία» από το «κεφάλαιο-λειτουργία», την ανάπτυξη των μετοχικών εταιριών και τον αυξανόμενο ρόλο των τραπεζών στην συγκέντρωση και διάθεση χρηματικών πόρων, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι ένα αυξανόμενο μέρος του βιομηχανικού κεφαλαίου δεν ανήκει πλέον στους βιομηχάνους που το χρησιμοποιούν, αλλά στις τράπεζες που είναι ιδιοκτήτες του. Έτσι χαρακτήρισε 'το τραπεζικό κεφάλαιο - δηλαδή το κεφάλαιο σε χρηματική μορφή που έχει μετατραπεί με αυτό τον τρόπο σε βιομηχανικό - ως χρηματιστικό κεφάλαιο'. (σελ.225) Παρά τη μεγάλη συμβολή του Hilferding στην ανάλυση των συνθηκών εμφάνισης και ανάπτυξης των καπιταλιστικών μονοπωλίων και των μηχανισμών κυριαρχίας του χρηματιστικού κεφαλαίου σε όλους σχεδόν τους τομείς της οικονομικής ζωής (μέσω του συστήματος συμμετοχής και της αμοιβαίας σύμπλεξης τραπεζών και βιομηχανίας), ο ορισμός του περιείχε θεωρητικές και μεθοδολογικές ανεπάρκειες, τις οποίες επεσήμαναν αρκετοί μαρξιστές της εποχής του, όπως Λένιν (1916) και Bukharin (1918), καθώς και άλλοι μεταγενέστεροι, όπως Sweezy (1942), Heimann (1945), Perlo (1957), Menshikov (1973), κά. Ο Bottomore (1981), με αφορμή την επανέκδοση του βιβλίου του R.Hilferding για το «Χρηματιστικό Κεφάλαιο» (Finance Capital), κάνει στην εισαγωγή μια συνολική παρουσίαση της σχετικής βιβλιογραφίας (κριτικής αξιολόγησης) του έργου του Hilferding.

³⁵ Οι όροι «χρηματιστικό κεφάλαιο» (finance capital) και «χρηματιστικοί όμιλοι» (finance groups), χρησιμοποιούνται κυρίως από τη σχολή της μαρξιστικής παραδόσης, ενώ άλλες σχολές οικονομικής σκέψης χρησιμοποιούν συνήθως τους όρους «χρηματοπιστωτικό κεφάλαιο» (financial capital) και «χρηματοπιστωτικοί όμιλοι» (financial groups). Η διαφορά ορολογίας δεν είναι τυπική αλλά ουσιαστική, δεδομένου ότι σηματοδοτεί διαφορετικό πλέγμα οικονομικών σχέσεων. Σύμφωνα με τη μαρξιστική παράδοση το «χρηματιστικό κεφάλαιο» και οι «χρηματιστικοί όμιλοι» υποδηλώνουν αναπτυγμένη μορφή οργάνωσης του μονοπωλιακού κεφαλαίου, ενώ το «χρηματο-πιστωτικό κεφάλαιο» και οι «χρηματο-πιστωτικοί όμιλοι» συνδέονται κυρίως με το χρηματικό και πιστωτικό κεφάλαιο που διαχειρίζονται οι χρηματοπιστωτικές εταιρίες (τράπεζες, ασφαλιστικές εταιρίες, κά). Ωστόσο στην πράξη, οι μεγάλοι «χρηματοπιστωτικοί όμιλοι» είναι κατά κανόνα και «χρηματιστικοί όμιλοι».

με την αυξανόμενη πολυεθνικότητα,³⁶ δίνουν στους χρηματιστικούς ομίλους την ευχέρεια ελέγχου ευρύτερων πλουτοπαραγωγικών πόρων και τη δυνατότητα χρησιμοποίησης των νέων επιτευγμάτων της επιστήμης και της τεχνικής, για την εδραίωση της κυριαρχίας τους και την εξασφάλιση υψηλών κερδών.

Στις σημερινές συνθήκες ενώ διατηρούνται και αναπαράγονται όλες σχεδόν οι παραδοσιακές (άμεσες και έμμεσες) μορφές σύνδεσης τραπεζών και βιομηχανίας (αμοιβαία κατοχή πακέτου μετοχών, συμμετοχή στα κεφάλαια θυγατρικών εταιριών, αμοιβαία εκπροσώπηση στα όργανα διοίκησης, διεκπεραίωση εργασιών υπολογισμού και ελέγχου, στήριξη της πολυκλαδικής και πολυεθνικής επέκτασης, κá), εμφανίζονται ταυτόχρονα νέες μορφές σύμπλεξης, ως αποτέλεσμα της χρήσης νέων τεχνολογιών. της προσφοράς νέων χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών, της δημιουργίας νέων εταιριών και διεθνικής επέκτασης και διαπλοκής κεφαλαίων μεταξύ βιομηχανικών και τραπεζικών ομίλων. Οι αυξημένες ανάγκες χρηματοδότησης μεγάλων πολυεθνικών επιχειρήσεων, η χρηματοοικονομική στήριξη εξαγορών και συγχωνεύσεων, η παροχή υπηρεσιών διαχείρισης περιουσιακών στοιχείων, η ηλεκτρονική πρόσβαση στις διεθνείς χρηματο-πιστωτικές αγορές, κá, φέρνουν πιο κοντά τις τράπεζες και τις μεγάλες βιομηχανίες, δημιουργώντας νέες μορφές συνεργασίας μεταξύ τους. Ταυτόχρονα η προσφορά χρηματοπιστωτικών εργασιών από μεγάλους βιομηχανικούς και εμπορικούς ομίλους,³⁷ μετατρέπουν ουσιαστικά τους τελευταίους, σε «εν δυνάμει» ή «οιονεί» χρηματιστικούς ομίλους.

³⁶ Σύμφωνα με στοιχεία του ΟΗΕ (WIR, 2001, σελ.96), ο βαθμός «πολυεθνικότητας» (transnationality) των 100 μεγαλύτερων πολυεθνικών συγκροτημάτων (τύπου «General Electric», «Exxon/Mobil Corporation», «Royal Dutch/Shell», «General Motors», «Ford Motors Company», «Toyota Motor Corporation», «DaimlerChrysler», κá), αυξήθηκε στη δεκαετία '90, από 51% το 1990, σε 55% το 1997, ενώ υποχώρησε στο 53% το 1999.

³⁷ Πολλές μεγάλες βιομηχανικές και εμπορικές επιχειρήσεις, προσφέρουν ήδη από τη δεκαετία του '80, χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες, είτε απ' ευθείας οι ίδιες, είτε μέσω θυγατρικών εταιριών. Όπως επισημαίνει ο Ρουσσάκης (1991), 'μερικές από τις τελευταίες στηρίζουν τις πωλήσεις προϊόντων μητρικών τους εταιριών (General Motors Acceptans Corporation, Ford Motor Credit Co. και IBM Credit Corp.), ενώ άλλες διευρύνουν τον κύκλο εργασιών τους πέραν των μητρικών εταιριών (General Electric Credit, Westinghouse Credit, κá). Συνολικά οι παραπάνω θυγατρικές 'παρέχουν χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες σε καταναλωτές και σε εταιρίες'. Στους καταναλωτές 'παρέχουν καταναλωτική πίστη' (πχ. χρηματοδότηση αγοράς αυτοκινήτων), ενώ στις εταιρίες 'παρέχουν χρηματοδοτική μίσθωση ή εμπορική πίστη' (με μορφή εμπορικών και βιομηχανικών δανείων), καθώς επίσης 'κτηματική πίστη' (σελ.3).

Η πιο χαρακτηριστική περίπτωση νέας μορφής κεφαλαιακής σύμπλεξης εμποροβιομηχανικών και χρηματοπιστωτικών ομίλων, είναι η ανάπτυξη εταιριών διαχείρισης αμοιβαίων κεφαλαίων, ασφαλιστικών εταιριών, χρηματιστηριακών εταιριών, εταιριών επενδύσεων χαρτοφυλακίου, εταιριών leasing, factoring και venture capital, εταιριών παροχής χρηματοοικονομικών συμβουλών, κá.³⁸ Η συνύφανση κεφαλαίων, πραγματοποιείται τόσο με την αμοιβαία κατοχή πακέτου μετοχών και εκπροσώπηση στα διοικητικά συμβούλια, όσο και τη δημιουργία θυγατρικών εταιριών στα πλαίσια των ομίλων.³⁹ Από αυτή την άποψη, οι μεγάλοι «χρηματοπιστωτικοί όμιλοι» (financial conglomerates ή financial supermarkets),⁴⁰ αποτελούν στην ουσία σύγχρονες μορφές ύπαρξης των «χρηματιστικών ομίλων» (finance groups), το ίδιο όπως και οι μεγάλοι πολυκλαδικοί όμιλοι (βιομηχανικοί, κατασκευαστικοί, εμπορικοί, μεταφορικοί, κλπ), που έχουν στους κόλπους τους μεγάλες χρηματοπιστωτικές εταιρίες.

³⁸ Για αναλυτικότερη παρουσίαση των νέων μορφών συνύφανσης κεφαλαίων τραπεζών και βιομηχανίας, βλέπε σχετικά, Τόλιος (1998), «Συγκέντρωση κεφαλαίου, τραπεζικοί και ασφαλιστικοί όμιλοι στην ελληνική κοινωνία», σελ. 53-61, Αθήνα, εκδ. «Σάκκουλα».

³⁹ Στη Γερμανία η διαπλοκή σχέσεων τραπεζών και επιχειρήσεων υπερβαίνει τις αυστηρά χρηματοδοτικές σχέσεις. Όπως παρατηρεί ο γάλλος οικονομολόγος M. Albert (1993), 'πολύ συχνά οι τράπεζες, είναι μέτοχοι των επιχειρήσεων με δύο διαφορετικούς τρόπους: είτε με την άμεση κατοχή μέρους του κεφαλαίου, είτε με την άσκηση του δικαιώματος ψήφου μετόχων, που έχουν το λογαριασμό τους σ' αυτές. Έτσι με αυτό το παίγνιό των συσσωρευμένων ψήφων, οι τράπεζες ασκούν πολύ σημαντική επιρροή στην καρδιά των διοικητικών συμβουλίων. Για παράδειγμα η Deutsche Bank έχει το ένα τέταρτο (δηλ. τη μειοψηφία ελέγχου των αποφάσεων) του γίγαντα Daimler-Benz που κατασκευάζει αυτοκίνητα, αεροπλάνα και μηχανές, καθώς και της Philipp Holzmann, του πρώτου ομίλου κατασκευής κτιρίων και δημοσίων έργων, όπως επίσης της Karstadt, του ηγέτη στις λιανικές πωλήσεις. Η Dresdner Bank και η Commerzbank ελέγχουν, από την πλευρά τους, περισσότερο από το ένα τέταρτο του κεφαλαίου μιας δεκάδας μεγάλων εταιριών. Αντίστροφα, οι μεγάλοι βιομηχανικοί όμιλοι λαμβάνουν συχνά μέρος στα εποπτικά συμβούλια των τραπεζών, των οποίων είναι πολλές φορές και οι κυριότεροι μέτοχοι, παρόλο που οι μεμονωμένες συμμετοχές σπάνια ξεπερνούν το 5%. Αυτές οι διασταυρούμενες συμμετοχές δημιουργούν έναν πραγματικό ιστό, μια «βιομηχανο-χρηματοοικονομική κοινότητα», πολύ στέρεη και σχετικά κλειστή'. (σελ. 109)

⁴⁰ Στην ελληνική γλώσσα, η συνηθέστερη απόδοση του όρου «financial conglomerate» είναι 'χρηματοπιστωτικός όμιλος' (Γκόρτσος, 1992, σελ. 19). Όμως ορισμένοι μελετητές χρησιμοποιούν διαφορετικούς όρους, όπως 'εταιρική σύμπληξη' (Φίλιος, 1989, σελ. 37), 'χρηματοοικονομικό συγκρότημα' (Καπετανάκη-Σιφάκη, 1991, σελ. 15), 'χρηματοπιστωτικές συναθροίσεις' (Χρηστίδου, 1995, σελ. 13), κá. Θεωρούμε σαν πλέον δόκιμο τον όρο «χρηματοπιστωτικός όμιλος» (τον οποίο διαχωρίζουμε από το όρο «χρηματιστικός όμιλος» ή «finance group») και αυτόν θα εννοούμε όταν αναφερόμαστε στα «financial conglomerates».

Η επιτάχυνση των διαδικασιών ολοκλήρωσης και «παγκοσμιοποίησης» επιφέρουν αλλαγές στη σύνθεση του χρηματιστικού κεφαλαίου. Η συγκεκριμένη διαδικασία έχει δύο όψεις. Από τη μια έχουμε αυξανόμενη «πολυκλαδικότητα» (αλληλοσύνδεση μονοπωλιακών επιχειρήσεων σε διάφορους τομείς δραστηριότητας) και από την άλλη αυξανόμενη «πολυεθνικότητα» (παρουσία σε πολλές χώρες και συνύφανσης κεφαλαίων διαφορετικών χωρών), η οποία και σηματοδοτεί τη σημαντικότερη πλευρά της ανασύνθεσης του. Ειδικότερα οι στενές σχέσεις πολυεθνικών τραπεζών και μεγάλων πολυεθνικών εταιριών (για τον έλεγχο αγορών και την εξασφάλιση υψηλών κερδών), δημιουργούν μια νέα μορφή χρηματιστικού κεφαλαίου, το οποίο αποκαλούμε «διεθνικό χρηματιστικό κεφάλαιο». Στα πλαίσια του τελευταίου, το παραγωγικό και πιστωτικό μονοπωλιακό κεφάλαιο από διάφορες χώρες, συνδέεται στενά μέσω πολυεθνικών εταιριών και ομίλων, οι οποίοι όλο και περισσότερο αποσπώνται από τον «εθνικό κορμό» και μετασχηματίζονται σε κοσμοπολίτικους ή «παγκοσμιοποιημένους» ομίλους.

Οι αλλαγές στη διάρθρωση του χρηματιστικού κεφαλαίου και η ενίσχυση της δύναμης των πολυκλαδικών και πολυεθνικών ομίλων, σε συνδυασμό με την εφαρμογή της νεοφιλελεύθερης πολιτικής, επιφέρουν αλλαγές και στη σύνθεση της «οικονομικής ελίτ»,⁴¹ καθώς και στις σχέσεις της τελευταίας με την πολιτική εξουσία. Ειδικότερα σε συνθήκες αυξανόμενης διεθνοποίησης και ολοκλήρωσης, όλο και περισσότερο ενισχύουν τη θέση τους εκείνα τα τμήματα της οικονομικής ελίτ που από άποψη οικονομικών και πολιτικών συμφερόντων, συνδέονται στενά με τη δράση των πολυεθνικών ομίλων και τα οποία σε πολιτικό επίπεδο επιδιώκουν τη δημιουργία θεσμικών ή άτυπων οργάνων, προώθησης των άμεσων και μακροπρόθεσμων συμφερόντων τους.

---

⁴¹ Η έννοια της «οικονομικής ελίτ» προσεγγίζει από μαρξιστική άποψη, την έννοια της «οικονομικής ολιγαρχίας», δηλ. εκείνης της μικρής και προνομιάς κοινωνικής ομάδας, η οποία στα πλαίσια της καπιταλιστικής κοινωνίας, κατέχει, διαχειρίζεται και χρησιμοποιεί (σε όφελος της), μεγάλο μέρος του κοινωνικού πλούτου και παίζει αποφασιστικό ρόλο στην οικονομική και κοινωνική ζωή, ασκώντας μέσα από ένα σύνθετο πλέγμα δεσμών και σχέσεων, ουσιαστική επιδραση στο χαρακτήρα και τις μορφές άσκησης της πολιτικής εξουσίας. (Για μια συνολικότερη εξέταση των διαφόρων θεωριών περί «ελίτ», βλέπε σχετικά, Bottomore (1969), Mills (1956), 1991}, Κουτσούκης (1990), Τόλιος (1999), κά).

Ωστόσο πρέπει να τονίσουμε ότι κάθε «πολυκλαδικός» ακόμα και «πολυεθνικός» όμιλος, δεν είναι οπωσδήποτε και «χρηματιστικός». Για την ύπαρξη των τελευταίων εκτός από την ύπαρξη επιχειρήσεων με «δεσπτόζουσα θέση» σε διάφορους κλάδους της οικονομίας, χρειάζεται να υπάρχει και σταθερή συνύφανση τραπεζικού, βιομηχανικού, εμπορικού, κλπ, μονοπωλιακού κεφαλαίου, ώστε να τους εξασφαλίζει ισχυρή παρουσία σε ευρύτερες σφαίρες της παραγωγής και της κυκλοφορίας. Γιαυτό και ο αριθμός των χρηματιστικών ομίλων σε κάθε χώρα είναι πολύ μικρός, ενώ αντίθετα των πολυκλαδικών ομίλων είναι πολύ μεγαλύτερος.

Η ανάλυση των γνωρισμάτων των σύγχρονων ομίλων, στην πιο αναπτυγμένη τους μορφή, διευκολύνει τη μελέτη και ανάλυση των «ενδιάμεσων» ή «ατελών» μορφών ομίλων, σε κάθε χώρα ξεχωριστά, μαζί και στην Ελλάδα. Θα επιχειρήσουμε μια συνοπτική παρουσίαση των κυριότερων γνωρισμάτων των σύγχρονων ομίλων, τύπου «κοντσέρν» και «κονγλόμερατ», ώστε να διευκολυνθεί η μελέτη των αντίστοιχων χαρακτηριστικών, των σημαντικότερων βιομηχανικών ομίλων στην ελληνική οικονομία, οι οποίοι κατά κανόνα έχουν «ατελή» βαθμό ανάπτυξης.

Ειδικότερα τα διαφοροποιημένα «κοντσέρν» (γερμανικά Konzern = συγκρότημα) εμφανίστηκαν με την ανάπτυξη της καθετοποιημένης παραγωγής (κάθετη ολοκλήρωση).⁴² Πρόκειται για «μονοπωλιακές ενώσεις», που περιλαμβάνουν στους κόλπους τους δεκάδες (ακόμα και εκατοντάδες) αυτοτελείς από νομική άποψη επιχειρήσεις, που συνδέονται μεταξύ τους με το σύστημα της συμμετοχής, τις συμφωνίες γενικού συμφέροντος, την προσωπική ένωση, τις τεχνολογικές συμφωνίες, τα ερευνητικά προγράμματα, τη στενή παραγωγική συνεργασία, το σύστημα χρηματοδότησης, κá. Τα

⁴² Η «κάθετη ολοκλήρωση», αποτελεί την πιο πρώιμη μορφή πολυκλαδικής οργάνωσης στην ιστορία του καπιταλισμού. Το περιεχόμενο της αντιστοιχεί με τη διείσδυση μεγάλων εταιριών σε διάφορες σφαίρες δραστηριότητας, οι οποίες σε σχέση με τη βασική παραγωγική δραστηριότητα, εκπληρώνουν τη λειτουργία των συνεχιζόμενων τεχνολογικών φάσεων παραγωγής, καθώς και τις διαδικασίες προμηθειών και πώλησης. Η κάθετη ολοκλήρωση αποτέλεσε τη βάση για την εμφάνιση των διαφοροποιημένων κοντσέρν στο μεσοπόλεμο, τα οποία επεκτάθηκαν μεταπολεμικά σε όλες τις αναπτυγμένες χώρες. Οι κυριότεροι λόγοι δημιουργίας των «διαφοροποιημένων» επιχειρηματικών ομίλων, ήταν κατά τους Ghemawat and Khanna (1998, σελ 36), η προσπάθεια 'ένισχυσης της δύναμης τους στις κλαδικές αγορές', η 'αποτελεσματικότερη αξιοποίηση πρώτων υλών, παραγωγικών διαδικασιών, τεχνολογίας, πελατολογείου, κá', καθώς και 'οι μεγαλύτερες δυνατότητες τοποθέτησης κεφαλαίων και αυτοχρηματοδότησης', με στόχο την επίτευξη μέγιστου κέρδους.

διαφοροποιημένα «κοντσέρν», διαθέτουν κλαδικό πυρήνα, μονοκεντρική και συγκεντροποιημένη στρατηγική διεύθυνση και αποκεντρωμένη παραγωγική δραστηριότητα. Επίσης διαθέτουν δικό τους σύστημα χρηματοοικονομικού ελέγχου, μέσω του οποίου θέτουν σε «χρηματοοικονομική εξάρτηση» πολυάριθμες και τυπικά αυτοτελείς εταιρίες σε διάφορους κλάδους παραγωγής. Σημαντικό ρόλο στη δραστηριότητα του κοντσέρν παίζει η λειτουργία τράπεζας (ή τραπεζών), ενώ χαρακτηριστικό τους γνώρισμα, είναι η δημοσίευση ενοποιημένου ισολογισμού, για το σύνολο των εταιριών που συμπεριλαμβάνονται στους κόλπους του ομίλου.

Τα κοντσέρν σε σχέση με το ιδιοκτησιακό καθεστώς, χωρίζονται σε ιδιωτικά (οικογενειακά ή πολυσυμμετοχικά), κρατικά και διεθνικά. Σε σχέση με το χαρακτήρα και τις περιοχές δράσης, σε εθνικά και διεθνή, ενώ σε σχέση με το βασικό κλάδο δραστηριότητας, σε βιομηχανικά, τραπεζικά, ασφαλιστικά, εμπορικά, μεταφορικά, εκδοτικά-επικοινωνιακά, κá. Τέλος σε σχέση τους τομείς δράσης διακρίνονται σε «μονοκλαδικά» (πολύ σπάνια) και «διαφοροποιημένα» (τυπική περίπτωση στις σημερινές συνθήκες).⁴³ Με άλλα λόγια τα σύγχρονα μεγάλα κοντσέρν, αποτελούν διαφοροποιημένους, εξειδικευμένους πολυεθνικούς ομίλους, με συγκεντρωτική διεύθυνση, σφιχτό χρηματο-οικονομικό έλεγχο και αποκεντρωμένη παραγωγική δραστηριότητα.

Όσον αφορά τα «κονγκλόμερατ» (conglomerate⁴⁴ = «συνενώσεις» ή «συναθροίσεις» επιχειρήσεων), αποτελούν πολυκλαδικές μονοπωλιακές

---

⁴³ Σύμφωνα με εμπειρικές έρευνες (Spruill, 1982, σελ.61), μια εταιρία θεωρείται «διαφοροποιημένη» αν λειτουργεί 'σε περισσότερους από δύο κλάδους με 2ψήφιο κωδικό ή σε περισσότερους κλάδους με 4ψήφιο κωδικό'. Ωστόσο για τα «κονγκλόμερατ», το επίπεδο «διαφοροποίησης» υπολογίζεται με βάση την παρουσία του σε κλάδους με 2ψήφιο και όχι με 4ψήφιο κωδικό.

⁴⁴ Ο όρος «κονγκλόμερατ» (conglomerate), προέρχεται από την γεωλογία και σημαίνει «κρκαλοπαγή πετρώματα». Στην οικονομική βιβλιογραφία χρησιμοποιείται για να περιγράψει «συνενώσεις» ή «συναθροίσεις» μεγάλων επιχειρήσεων (μέσα από διαδικασίες εξαγορών και συγχωνεύσεων), οι οποίες 'δεν συνδέονται μεταξύ τους για την παραγωγή ιδίων ή παρόμοιων προϊόντων, ούτε για την προμήθεια διαφόρων ειδών'. (Maycock, 1986, σελ.1) Οι παράγοντες που ωθούν σε τέτοιες «συνενώσεις» συνδέονται με τη δημιουργία οικονομικών κλίμακας, τη διασπορά κινδύνων, την κατάκτηση δεσπόζουσας θέσης στην αγορά και τη μεγιστοποίηση κερδών. Ανάλογα με το βασικό τομέα δραστηριότητας τα κονγκλόμερατ διακρίνονται σε βιομηχανικά (industrial conglomerates), εμπορικά (commercial conglomerates), τραπεζικά (universal banking), χρηματοοπιστωτικά (financial conglomerates), κλπ. Τα τελευταία σε διάκριση από τα βιομηχανικά και εμπορικά, χαρακτηρίζονται 'από υψηλό βαθμό συμπληρωματικότητας των υπηρεσιών που προσφέρουν οι επιχειρήσεις που τα αποτελούν'. (το ίδιο σελ.2) Η διαδικασία «κονγκλομεροποίησης» πήρε γρήγορη ανάπτυξη στη

ενώσεις, οι οποίες δημιουργούνται στους πιο διαφορετικούς κλάδους της οικονομίας, κυρίως μέσω εξαγορών και συγχωνεύσεων, με κατ' εξοχήν στόχο την αύξηση των κερδών. Όπως επισημαίνει ο Spruill, (1982) τα κονγκλόμερατ 'λειτουργούν ως ολιγοπώλια σε μια αγορά, δρώντας ταυτόχρονα σε πολλές αγορές'. (σελ.1) Μιά επιχείρηση ή ένας όμιλος με 'μικρά μερίδια σε πολλές αγορές, δεν διαθέτει συνολικά την οικονομική δύναμη του κονγκλόμερατ' (Montgomery, 1994, σελ.165) και από αυτήν την άποψη δεν μπορεί να χαρακτηριστεί κονγκλόμερατ.⁴⁵

Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των κονγκλόμερατ αποκαλύπτονται καλύτερα αν συγκριθούν με εκείνα των κοντσέρν, με βάση τους τομείς δράσης, τα αίτια εμφάνισης, το ρόλο της βασικής εταιρίας και τον τύπο οργάνωσης. Ειδικότερα σε σχέση με τους τομείς δράσης, τα κοντσέρν παρά την πολυκλαδική τους δομή, διατηρούν τον κλαδικό τους πυρήνα, ενώ τα κονγκλόμερατ έχουν περισσότερο ρευστή διάρθρωση. Τα κοντσέρν είναι κυρίως αποτέλεσμα εσωτερικής διαφοροποίησης της παραγωγής και εσωτερικής συσσώρευσης κεφαλαίου, ενώ τα κονγκλόμερατ είναι κυρίως αποτέλεσμα συγκεντροποίησης του κεφαλαίου με εξαγορές και συγχωνεύσεις (εξωτερική διαφοροποίηση) και έχουν ως κατ' εξοχήν στόχο το μέγιστο κέρδος. Τα κοντσέρν συνδέουν, την τεχνολογική τους ολοκλήρωση με τη συγκεντρωτική διεύθυνση, ενώ οι εταιρίες στα πλαίσια των κονγκλόμερατ, δεν έχουν κατά κανόνα μεταξύ τους σταθερούς τεχνολογικούς ή παραγωγικούς δεσμούς, με εξαίρεση τους χρηματο-πιστωτικούς ομίλους (financial conglomerates), των οποίων οι εταιρίες εμφανίζουν μεγάλο βαθμό «συμπληρωματικότητας» στις παρεχόμενες υπηρεσίες.

δεκαετία του '60 και έγινε ευρύτερα γνωστή με τις δύο περιπτώσεις βιομηχανικών κονγκλόμερατ (Ling-Temco-Vouht ΗΠΑ και Slater Walker Αγγλίας), τα οποία διαλύθηκαν αρκετά χρόνια αργότερα, ενώ νέα ώθηση πήραν στη δεκαετία '80.

⁴⁵ Στη βιβλιογραφία αναφέρονται διάφοροι τρόποι με τους οποίους τα «κονγκλόμερατ» συμπεριφέρονται «αντι-ανταγωνιστικά». Η Montgomery (1994) επισημαίνει τρεις: πρώτον τη 'σταυροειδή επιδότηση' (cross-substitution) όπου μια επιχείρηση χρησιμοποιεί 'τα κέρδη της σε μια αγορά για να στηρίξει την πολιτική τιμών σε μια άλλη', δεύτερον, την 'αμοιβαία χαλάρωση του ανταγωνισμού' (mutual forbearance) όταν 'οι ανταγωνιστές που συναντώνται σε πολλές αγορές αναγνωρίζουν την μεταξύ τους αλληλεξάρτηση και μειώνουν τον ανταγωνισμό' και τρίτον τις 'αμοιβαίες αγοραπωλησίες' (reciprocal buying), όπου 'οι ενδο-επιχειρησιακές σχέσεις μεταξύ μεγάλων διαφοροποιημένων επιχειρήσεων αποκλείουν τους μικρούς ανταγωνιστές από κλαδικές αγορές', με αποτέλεσμα να 'μειώνουν τον ανταγωνισμό και να οδηγούν το επίπεδο βιομηχανικής συγκέντρωσης σε υψηλά επίπεδα'. (σελ.165)

Τέλος όσον αφορά την οργάνωση και λειτουργία, στα κοντσέρν είναι χαρακτηριστική η «συγκεντρωτική-μονοκεντρική» διεύθυνση με επικεφαλής τη μητρική εταιρία, ενώ στα κονγκλόμερα ισχύει συνήθως η «αποκεντρωτική-πολυκεντρική» δομή διεύθυνσης, παρ' ότi σε ορισμένες περιπτώσεις (ιδιαίτερα σε νεοδημιουργούμενα κονγκλόμερα), έχουν «προσωποποιημένη συγκεντρωτική» διοίκηση.⁴⁶ Η απουσία σταθερών τεχνολογικών και παραγωγικών δεσμών μεταξύ των εταιριών του κονγκλόμερα, διευκολύνει αντικειμενικά την αποκεντρωτική τους διεύθυνση, ενώ το συγκεντρωτικό στοιχείο περιορίζεται κυρίως στους χρηματοοικονομικούς δεσμούς και τις αποφάσεις προσανατολισμού. Βέβαια η μεγάλη αυτονομία μεταξύ των επιχειρήσεων του κονγκλόμερα, δημιουργεί ορισμένες παρενέργειες που αποδυναμώνει τη συνοχή του (ο ανταγωνισμός αγκαλιάζει ορισμένες φορές τις επιχειρήσεις του ίδιου κονγκλόμερα),⁴⁷ ενώ η απολυτοποίηση του στοιχείου του κέρδους, μπορεί να είναι σε βάρος συνολικά του κονγκλόμερα.

Μεταξύ κοντσέρν και κονγκλόμερα, δηλαδή των δύο αναπτυγμένων μορφών σύγχρονων πολυκαδικών-πολυεθνικών ομίλων, δεν υπάρχουν μόνο διαφορές αλλά και κοινά σημεία, δεδομένου ότi και οι δύο επεκτείνουν τη δράση τους με το σύστημα συμμετοχής και τους μακροπρόθεσμους χρηματοοικονομικούς δεσμούς. Επίσης τόσο τα κοντσέρν όσο και

---

⁴⁶ Σχετικά με τον τύπο διοίκησης των κονγκλόμερα, υπάρχουν διαφορετικές κωδικοποιήσεις των χαρακτηριστικών τους. Παρ' όλα αυτά γίνεται γενικά αποδεκτό (Ross, W.B., 1988), ότi υπάρχουν τουλάχιστον δύο τύποι. Η «συλλογική» (committee-commanded) και η λεγόμενη «μονοπρόσωπη» (leader-commanded) μορφή διοίκησης. Η πρώτη συνδέεται 'με τα λεγόμενα αμυντικά κονγκλόμερα τα οποία σχηματίζονται από ώριμες επιχειρήσεις που αντιμετωπίζουν προβλήματα ανάπτυξης στους παραδοσιακούς τομείς δραστηριότητας', ενώ η δεύτερη συνδέεται 'με τα πιο επιθετικά και γρήγορα αναπτυσσόμενα κονγκλόμερα'. (σελ.8)

⁴⁷ Στη βιβλιογραφία υπάρχουν πολλές αναφορές για τις ανταγωνιστικές σχέσεις που εμφανίζονται μεταξύ επιχειρήσεων του ίδιου κονγκλόμερα. Οι Weinstein and Yafeh (1995), αναλύοντας τους ιαπωνικούς χρηματοπιστωτικούς ομίλους «keiretsu», επισημαίνουν ότi 'οι θυγατρικές εταιρίες του «keiretsu» έχουν την τάση να ανταγωνίζονται μεταξύ τους περισσότερο έντονα απ' ότi τις ανεξάρτητες επιχειρήσεις, λόγω των ειδικών σχέσεων που έχουν με τη μητρική τράπεζα'. (σελ.359) Οι συγκεκριμένοι όμιλοι που έχουν στο κέντρο τους μια μεγάλη τράπεζα, περιλαμβάνουν πολλές εταιρίες από διάφορους κλάδους της βιομηχανίας. Οι εταιρίες του ομίλου 'συνδέονται μεταξύ τους με τον εξής μηχανισμό: πρώτον, η βασική τράπεζα είναι ο βασικός δανειστής των μελών του ομίλου, κατέχει σημαντικό αριθμό μετοχών των εταιριών και συμμετέχει συχνά στη διοίκηση τους, δεύτερον, οι επιχειρήσεις του ομίλου εφαρμόζουν σύστημα σταυροειδούς κεφαλαιακής συμμετοχής και ορισμένες φορές ανταλλάσσουν προσωπικό μεταξύ τους και τέλος στα πλαίσια του ομίλου οργανώνονται συναντήσεις των προέδρων ή των διευθυντών στις λεγόμενες «προεδρικές λέσχες» (shacho-kai meetings)' (σελ.360)

κονγκλόμερα, συνδέονται στενά με το κράτος και το σύστημα των κρατικών προμηθειών, την πολιτική κινήτρων και άλλων οικονομικών ρυθμίσεων.

2.2. Θεσμικό πλαίσιο και Επιχειρηματικοί Όμιλοι

Η εξέταση σε ένα γενικό επίπεδο των κυριότερων γνωρισμάτων των σύγχρονων πολυκλαδικών και χρηματιστικών ομίλων, μας επιτρέπει πλέον να περάσουμε στην εξέταση των σημαντικότερων βιομηχανικών ομίλων στην ελληνική οικονομία. Μέσα από τη διερεύνηση της «ιστορικής διαδρομής» δημιουργίας και ανάπτυξης το βαθμό πολυκλαδικότητας και πολυεθνικότητας, τις σχέσεις τους με άλλους ομίλους και το κράτος, το ιδιοκτησιακό καθεστώς, την οργάνωση και διοίκηση, τις κοινωνικές και πολιτικές διασυνδέσεις (όπου αυτό είναι δυνατόν) και τις διαδικασίες παρακμής ορισμένων από αυτούς, αποκαλύπτεται το ειδικό βάρος κάθε ομίλου στην οικονομική και κοινωνική ζωή της χώρας. Δυστυχώς η σχετική βιβλιογραφία στην Ελλάδα είναι πολύ περιορισμένη, γεγονός που δυσκολεύει την ανάλυση των κυριότερων χαρακτηριστικών τους. Ωστόσο θα επιχειρήσουμε τη διερεύνηση τους αφού πρώτα εξετάσουμε την έννοια του «ομίλου» από οικονομική και θεσμική άποψη.

Για τον προσδιορισμό της οικονομικής έννοιας του ομίλου, στη σχετική βιβλιογραφία χρησιμοποιούνται εναλλακτικοί ορισμοί, όπως «συνδεδεμένες επιχειρήσεις», «ενιαίο κέντρο επιχειρηματικών αποφάσεων», «δεσπίζουσα επιχείρηση του ομίλου», «επιχείρηση που ασκεί οικονομικό έλεγχο», «ενιαίος εργοδότης», «κυρίαρχος εργοδότης», «ενιαία επιχειρηματική βούληση», κά.⁴⁸ Στην ελληνική νομοθεσία (Ν.2190/20, Ν.1041/80, Ν.1264/82, Ν.1876/90, Ν.2339/95), όσο και στην κοινοτική (Οδηγία 94/95/ΕΟΚ), υπάρχουν επίσης εναλλακτικοί ορισμοί της οικονομικής ουσίας του ομίλου.

Ειδικότερα στο ελληνικό δίκαιο, η έννοια του ομίλου είναι σχεδόν ταυτόσημη με τις «συνδεδεμένες επιχειρήσεις». Σύμφωνα με το άρθρο 42ε, παραγ.5 του Ν.2190/20, συνδεδεμένες επιχειρήσεις είναι 'οι επιχειρήσεις μεταξύ των οποίων υπάρχει σχέση μητρικής επιχείρησης προς θυγατρική'. Η παραπάνω σχέση υφίσταται όταν μια επιχείρηση (μητρική) έχει: α) την

⁴⁸ Για αναλυτικότερη παρουσίαση, βλέπε σχετικά, Αισιόπουλος (1992), Χασιώτης (1994), Λεβέντης (1995). Τραυλός-Τζανετάτος (1995), Αυδής (1995), κά.

πλειοψηφία του κεφαλαίου ή των δικαιωμάτων ψήφου μιας άλλης επιχείρησης, ή β) ελέγχει την πλειοψηφία των δικαιωμάτων ψήφου μιας άλλης επιχείρησης μετά από συμφωνία με τους μετόχους ή τους εταίρους της επιχείρησης, ή γ) συμμετέχει στο κεφάλαιο μιας άλλης επιχείρησης και έχει το δικαίωμα, είτε άμεσα είτε μέσω τρίτων, να διορίζει ή να παύει την πλειοψηφία των μελών της διοίκησης της επιχείρησης, ή τέλος ασκεί δεσπτόζουσα επιρροή σε μια άλλη επιχείρηση. Δεσπτόζουσα επιρροή υπάρχει, όταν η μητρική επιχείρηση διαθέτει άμεσα ή έμμεσα, το 20% τουλάχιστον του κεφαλαίου ή των δικαιωμάτων ψήφου της θυγατρικής και ταυτόχρονα ασκεί κυρίαρχη επιρροή στη διοίκηση ή τη λειτουργία της. Κατά παρόμοιο τρόπο ορίζεται η έννοια του ομίλου (ή των «συνδεδεμένων επιχειρήσεων») στο άρθρο 55 παρ.2 του Ν.1041/80. Τέλος στην έννοια του ομίλου, θα μπορούσαν να ενταχθούν και οι «κοινοπραξίες» εταιριών (όμιλοι «εν τοις πράγμασι»), καθώς και άλλα εταιρικά σχήματα με περιορισμένο χρονικό ορίζοντα. Ωστόσο εδώ θα ασχοληθούμε μόνο με τους ομίλους της πρώτης κατηγορίας.

Όσον αφορά σε επίπεδο κοινοτικής νομοθεσίας, η έννοια του ομίλου προσδιορίζεται από τις διατάξεις της Οδηγίας 94/95 της 22/9/94 του Συμβουλίου της ΕΕ. Σύμφωνα με το άρθρο 2, ένας όμιλος επιχειρήσεων περιλαμβάνει 'ελέγχουσα' και 'ελεγχόμενες' επιχειρήσεις. Ελέγχουσα επιχείρηση είναι εκείνη η οποία μπορεί 'να ασκεί δεσπτόζουσα επιρροή σε μια άλλη ελεγχόμενη επιχείρηση, όπως για παράδειγμα λόγω δικαιωμάτων κυριότητας, χρηματοδοτικής συμμετοχής ή κανόνων που τη διέπουν'. Η δυνατότητα άσκησης επιρροής τεκνέρεται όταν μια επιχείρηση έναντι μιας άλλης επιχείρησης, αμέσως ή εμμέσως, α) κατέχει την πλειοψηφία του καλυφθέντος κεφαλαίου της επιχείρησης, ή β) διαθέτει την πλειοψηφία των ψήφων που συνδέονται με τα μερίδια τα οποία εκδίδει η επιχείρηση, ή γ) μπορεί να διορίσει περισσότερα από τα μισά μέλη του διοικητικού συμβουλίου, ή του διευθυντικού ή του εποπτικού οργάνου της επιχείρησης. Τέλος στα πλαίσια της συγκεκριμένης Οδηγίας, ορίζεται και ο 'όμιλος επιχειρήσεων κοινοτικής κλίμακας'. Ένας όμιλος επιχειρήσεων είναι «κοινοτικής κλίμακας», όταν απασχολεί τουλάχιστον 1000 εργαζόμενους στα κράτη μέλη, έχει τουλάχιστον δύο επιχειρήσεις, μέλη του ομίλου, σε διαφορετικά κράτη μέλη και μία τουλάχιστον επιχείρηση του ομίλου,

απασχολεί τουλάχιστον 150 εργαζόμενους σε ένα κράτος μέλος και τουλάχιστον μία άλλη επιχείρηση του ομίλου, απασχολεί τουλάχιστον 150 εργαζόμενους σε κάποιο άλλο κράτος μέλος'.

Με βάση τα παραπάνω, η ουσία του ομίλου συνδέεται άμεσα με την έννοια της «ιδιοκτησίας» και της «διεύθυνσης», καθώς και το χωρισμό του «κεφαλαίου-ιδιοκτησία» από το «κεφάλαιο-λειτουργία». Δηλ. ο «όμιλος» (ή οι «συνδεδεμένες επιχειρήσεις»), είναι εκείνες οι επιχειρήσεις που 'ανεξάρτητα από τη νομική μορφή και το δίκαιο που διέπονται, είναι άμεσες ή έμμεσες θυγατρικές της ίδιας (επικεφαλής) μητρικής εταιρίας ή διοικούνται κατά πλειοψηφία από τα ίδια πρόσωπα'. (Αισιόπουλος, 1992, σελ. 84) Κατά συνέπεια θα συνοπτικά θα μπορούσαμε να πούμε, ότι «όμιλος επιχειρήσεων» από οικονομική άποψη, αποτελεί «ενότητα οικονομικών συμφερόντων» μεταξύ βασικών μετόχων-ιδιοκτητών μιας ορισμένης ομάδας επιχειρήσεων, οι οποίες κατά κανόνα αποκτούν και θεσμική υπόσταση.

Όσον αφορά τις βασικές αρχές διοίκησης των ομίλων, αυτές σύμφωνα με το Χασιώτη (1994), θα πρέπει να εξασφαλίζουν κατ' αρχήν 'τη συμπληρωματική και όχι ανταγωνιστική σχέση μεταξύ των εταιριών του', δεύτερον 'την εφαρμογή όλων των κανόνων επιχειρηματικής διοίκησης' σε συνδυασμό με την 'αυθύπαρκτη επιχειρηματική οντότητα' του ομίλου, τρίτον την προώθηση κατά προτεραιότητα των 'στρατηγικών συμφερόντων' του έναντι της 'εξατομικευμένης δράσης των εταιριών του' και τέταρτον οι αποφάσεις παίρνονται 'από τα θεσμικά όργανα του ομίλου και είναι υποχρεωτικές για τις εταιρίες του' στο βαθμό που τις αφορούν (γενικά ή ειδικά). (σελ.92) Τέλος ο συντονισμός των δραστηριοτήτων του θα πρέπει να γίνεται στη βάση 'των στρατηγικών στόχων του και όχι με υποκατάσταση των διοικήσεων των ξεχωριστών εταιριών, από τα κεντρικά όργανα (ή πρόσωπα) αποφάσεων του ομίλου'. (σελ. 93)

Σε νομικό (θεσμικό) επίπεδο, η έννοια της «μητρικής εταιρίας», διακρίνεται κατ' αρχήν σε εκείνες που ασκούν ταυτόχρονα αυτοτελή επιχειρηματική δραστηριότητα και δεύτερον, σε εκείνες που δεν έχουν δικό τους κύκλο εργασιών (ή έχουν πολύ περιορισμένο), ενώ το κύριο αντικείμενο τους είναι ο έλεγχος και διαχείριση άλλων επιχειρήσεων (πρόκειται δηλαδή για Holdings εταιρίες). Σε ότι αφορά τις πρώτες (σύμφωνα με τις διατάξεις του

N.2190/20 και N. 2339/95), «μητρική εταιρία» είναι εκείνη η εταιρία που καλύπτει μια ή και περισσότερες από τις πιο κάτω προϋποθέσεις. Πρώτον, έχει στην κυριότητα της το 51% των μετοχών ή μεριδίων συμμετοχής σε άλλη επιχείρηση, δεύτερον, ελέγχει την πλειοψηφία των συνελεύσεων των μετόχων ή των εταίρων μιας άλλης επιχείρησης (ακόμα κι αν η συμμετοχή στα κεφάλαια είναι μικρότερη του 51%), τρίτον, έχει το δικαίωμα να διορίζει ή να παύει την πλειοψηφία των οργάνων διοίκησης μιας επιχείρησης, έστω κι αν η συμμετοχή της στο κεφάλαιο είναι μικρότερη από το 51% και τέλος στις περιπτώσεις που ασκεί αποδεδειγμένα κυριαρχική επιρροή στη διοίκηση ή στη λειτουργία μιας επιχείρησης, έστω και αν η συμμετοχή στα κεφάλαια της είναι μικρότερη από το 51% (όχι όμως μικρότερη από 20%). Στα πλαίσια αυτά, θυγατρική εταιρία είναι εκείνη η επιχείρηση που ελέγχεται άμεσα με έναν τουλάχιστον από τους παραπάνω τρόπους, από μία ή περισσότερες μητρικές εταιρίες. (Η δεύτερη περίπτωση αφορά τις θυγατρικές που έχουν δική τους θυγατρική ή θυγατρικές επιχειρήσεις και οι οποίες θεωρούνται «υποθυγατρικές» ή «εγγονές» της κύριας «μητρικής» εταιρίας).

Σε ότι αφορά τη δεύτερη κατηγορία (δηλ. τις Holdings εταιρίες), σύμφωνα με απόφαση του Χρηματιστηρίου Αθηνών (8.9.94), εντάσσονται οι εταιρίες που δεν έχουν δικό τους «κύκλο εργασιών» και κατ' επέκταση ούτε «μικτά κέρδη», ενώ εμφανίζουν στον ισολογισμό τους υψηλά ποσοστά «συμμετοχών» σε σύγκριση με το σύνολο του ενεργητικού τους.⁴⁹ Στις «εταιρίες συμμετοχών» συμπεριλαμβάνονται και εκείνες που διαθέτουν μικρή παραγωγική δραστηριότητα (όχι πάνω από το 20% της δραστηριότητας των διαχειριζόμενων επιχειρήσεων). Οι εταιρίες Holdings, υποχρεούνται να δημοσιεύουν κάθε 30/6 και 31/12 «λογιστικές καταστάσεις» των εταιριών που «συμμετέχουν» στον όμιλο τους (με ποσοστό πάνω από 20%), ενώ κάθε αλλαγή του ποσοστού συμμετοχής μεγαλύτερο του 5% πρέπει οπωσδήποτε

---

⁴⁹ Με βάση την παραπάνω απόφαση του Χρηματιστηρίου Αθηνών, κρίθηκαν το 1994 ως «εταιρίες Holding», οι παρακάτω εταιρίες οι οποίες βρίσκονταν επικεφαλής αντίστοιχων ομίλων. Πρόκειται για τις εταιρίες «Βιοχάλκο ΑΕ» (ομίλου Στασινόπουλου), «Cosmos Ανώνυμος Βιομηχανική» και «Globe ΑΕ» (ομίλου Χατζή), «ΑΕ Μεταφορών Εμπορίου Τουρισμού-ΑΕΜΕΤ» (ομίλου Στεφανή), «Γ.Α. Κεράνης ΑΒΕΝΕ» (ομίλου Κεράνη-πολυσυμμετοχικός), «Όμιλος INTEAL ΑΕ» (ομίλου INTEAL-πολυσυμμετοχικός), «Κλωνατέξ ΑΒΕΝΤΤΕ» (ομίλου Λαναρά) και «Ι.Μπουτάρης & Υιός ΑΑΟΒ & ΕΕ» (ομίλου Μπουτάρη). Οι παραπάνω εταιρίες, καθώς και άλλες που δημιουργήθηκαν στην πορεία (ως τέλος δεκαετίας '90 είχαν ξεπεράσει τις 100), θεωρούνται πλέον ως ξεχωριστή κατηγορία εταιριών.

να γνωστοποιείται στο επενδυτικό κοινό και στις αρμόδιες υπηρεσίες του Χρηματιστηρίου. («Εξπρές», 9.9.94) Τέλος στους «επιχειρηματικούς ομίλους» συμπεριλαμβάνονται όπως αναφέραμε και οι «κοινοπραξίες εταιριών» (κυρίως στον κατασκευαστικό τομέα), καθώς και διάφορες άλλες μορφές «ομίλων», θεσμικού ή άτυπου χαρακτήρα.⁵⁰

Επίσης σημαντικό θεσμικό στοιχείο, προσδιορισμού της «ταυτότητας» του ομίλου, είναι η «λογιστική απεικόνιση» και παρακολούθηση των δραστηριοτήτων του, μέσω της δημοσίευσης «ενοποιημένου ισολογισμού» ή «ενοποιημένων οικονομικών καταστάσεων» (consolidated accounts or consolidated financial statments), οι οποίες από τις αρχές της δεκαετίας '90, έχουν για όλους τους επιχειρηματικούς ομίλους στις χώρες-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης υποχρεωτικό χαρακτήρα, στα πλαίσια της εναρμόνισης των εθνικών νομοθεσιών προς τις διατάξεις της 7ης Κοινοτικής Οδηγίας.⁵¹ Από την υποχρέωση δημοσίευσης «ενοποιημένων ισολογισμών», εξαιρούνται εκείνες οι «μητρικές» εταιρίες, που από πλευράς μεγέθους δεν υπερβαίνουν ορισμένα ελάχιστα όρια (ενεργητικού, κύκλου εργασιών, αριθμού απασχολούμενων) και με την προϋπόθεση ότι οι μετοχές τους δεν έχουν εισαχθεί σε κανένα χρηματιστήριο αξιών, χώρας-μέλους της ΕΕ.⁵²

⁵⁰ Μια συνηθισμένη μορφή «επιχειρηματικού ομίλου» (άτυπου κατά κανόνα χαρακτήρα), είναι τα λεγόμενα «κονσόρτια», που έχουν επικεφαλής συνήθως μια μεγάλη τράπεζα. Τα «κονσόρτια» διακρίνονται σε βραχυχρόνια και μακροχρόνια. Τα πρώτα σχηματίζονται για την τοποθέτηση σχετικά μικρών ποσών σε ομολογίες εθνικών και ξένων δανείων, καθώς επίσης για την πραγματοποίηση βραχυπρόθεσμων κερδοσκοπικών πράξεων, ενώ τα δεύτερα δημιουργούνται κυρίως για τη διεξαγωγή χρηματιστηριακών πράξεων σημαντικής κλίμακας, καθώς επίσης για την τοποθέτηση μεγάλων ποσών κρατικών ή ιδιωτικών δανείων στο εσωτερικό μιας χώρας και στο εξωτερικό. «Κονσόρτιο» δημιουργούνται επίσης για την ίδρυση μετοχικών εταιριών και την απόκτηση ιδρυτικών κερδών, καθώς και για την κατασκευή μεγάλων βιομηχανικών έργων (ατομικοί αντιδραστήρες, συμπαραγωγή αεροπλάνων, κ.ά).

⁵¹ Η διαδικασία εναρμόνισης των «λογιστικών προτύπων» και της ενιαίας λογιστικής απεικόνισης της κατάστασης των εταιριών, εκτιμάται ότι θα ολοκληρωθεί ως το 2005-6. (Για αναλυτικότερη παρουσίαση των σχετικών προβλημάτων, βλ. Μερτζάνης, 2001, σελ. 17-27)

⁵² Τα ελάχιστα όρια «ενεργητικού», «κύκλου εργασιών» και «μέσης ετήσιας απασχόλησης», καθορίστηκαν στις 1.7.1990 (ημερομηνία έναρξης των διαδικασιών προσαρμογής του Ν.2190/20 στις διατάξεις της κοινοτικής νομοθεσίας), σε 500 εκατ. δρχ. για το πρώτο, σε 1.000 εκατ. δρχ. για το δεύτερο και 250 απασχολούμενους για το τρίτο. Στη διάρκεια της δεκαετίας '90 τα παραπάνω όρια προσαρμόστηκαν βαθμιαία, στο 1.250 εκατ. για το «ενεργητικό», 2.500 εκατ. για το «κύκλο εργασιών» και στα 500 άτομα σε ότι αφορά τη «μέση ετήσια απασχόληση».

Το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του «ενοποιημένου ισολογισμού», είναι ότι δίνει μια πιο σαφή εικόνα για την πραγματική «καθαρή θέση» (ίδια κεφάλαια) και άλλα μεγέθη των επιχειρήσεων του ομίλου συνολικά (equity method),⁵³ δεδομένου ότι φροντίζει να απαλείψει εκείνες τις συναλλαγές μεταξύ των εταιριών του ομίλου, 'που δημιουργούν ένα μη πραγματικό ή αμφίβολο οικονομικό αποτέλεσμα' για τον όμιλο. (Αισιόπουλος, 1992, σελ. 83) Θα πρέπει παρ' όλα αυτά να τονίσουμε, ότι οι «ενοποιημένες οικονομικές καταστάσεις», απεικονίζουν μόνο την «καθαρή θέση» και άλλα βασικά μεγέθη (ενεργητικό πάγιες εγκαταστάσεις, καθαρά κέρδη, κλπ), των «συνδεδεμένων» (με «κεφαλαιακή συμμετοχή») επιχειρήσεων, ενώ άλλες ανεξάρτητες συμμετοχές του ίδιου ιδιοκτήτη (σε αυτοτελείς επιχειρήσεις), δεν εμφανίζονται στους «ενοποιημένους ισολογισμούς», με αποτέλεσμα να υποεκτιμάται η πραγματική συγκέντρωση οικονομικής δύναμης. Το φαινόμενο αυτό παρατηρείται κυρίως σε προσωποπαγείς ή οικογενειακού χαρακτήρα ομίλους και λιγότερο σε «ώριμους» (πολυσυμμετοχικού και πολυεθνικού χαρακτήρα) ομίλους.

Ένας ακόμα τομέας που εκδηλώνεται η αναντιστοιχία μεταξύ «οικονομικής» και «θεσμικής» υπόστασης του ομίλου, είναι ο τομέας των εργασιακών δικαιωμάτων και ειδικότερα των «συλλογικών συμβάσεων εργασίας». Σύμφωνα με το Ν.1876/90, οι «Συλλογικές Συμβάσεις Εργασίας-ΣΣΕ», διακρίνονται σε «επιχειρησιακές», «κλαδικές» και «ομοιοεπαγγελματικές», ενώ παράλληλα υπάρχουν οι εθνικές γενικές Σ.Σ.Ε. που καταρτίζονται από τις τριτοβάθμιες εργατικές οργανώσεις και αφορούν τους εργαζόμενους όλης της χώρας. Το παραπάνω θεσμικό πλαίσιο δεν προβλέπει Σ.Σ.Ε. για τους εργαζόμενους σε ομίλους επιχειρήσεων, παρ' ότι στο αρχικό Νομοσχέδιο υπήρχε σχετική πρόβλεψη. Η απάλειψη από τον τότε υπουργό εργασίας στη Βουλή (1990) δικαιολογήθηκε, στο 'ότι η έννοια του ομίλου δεν έχει ακόμα διευκρινιστεί' και επιπλέον χρειάζεται να 'επιτευχθεί

---

⁵³ Η μέθοδος της «καθαρής θέσης» (equity method), δίνει αναλυτικά στοιχεία για την κατάσταση των επιχειρήσεων, στις οποίες η συμμετοχή της μητρικής είναι πάνω από 50%, ενώ παρέχει σχετικά μικρότερη ανάλυση για τις επιχειρήσεις με συμμετοχή 20-49% και πολύ συνοπτική για τις επιχειρήσεις με «συμμετοχή» κάτω από 20%. Στη βάση αυτή υπολογίζεται και η «καθαρή θέση» (ίδια κεφάλαια), με τους όρους «Tier I», «Tier II» και «Tier III».

σύγκλιση απόψεων και να καταστεί δυνατή η ψήφιση του νόμου'. (Λεβέντης, 1995, σελ. 16)

Όμως κατά τη γνώμη εργατολόγων-νομικών (Τραυλός-Τζανετάτος, 1995), η παραπάνω πράξη δεν είχε σχέση 'με την αποδοχή ενός μη γνήσιου, ηθελημένου νομικού κενού, δεκτικού δικαιοπλαστικής νομολογιακής παρέμβασης' (σελ.22), αλλά για 'συνειδητή επιλογή' που εξυπηρετούσε κυρίως τα συμφέροντα των πολυκλαδικών και πολυεθνικών ομίλων και η οποία απειλεί το θεσμό των συλλογικών διαπραγματεύσεων με 'λειτουργικό εκφυλισμό, αναξιοπιστία και πλήρη διάβρωση'. (σελ. 23) Είναι φανερό ότι η υπογραφή ενιαίας Σ.Σ.Ε. για τους εργαζόμενους σε ένα όμιλο, αφαιρεί από τη διοίκηση πολλά περιθώρια ελιγμών σε ζητήματα εργασιακών σχέσεων, ενώ από την άλλη διευκολύνει αντικειμενικά την ενιαία συνδικαλιστική «έκφραση» (οργάνωση) όλων των εργαζόμενων στον όμιλο, πράγμα μη επιθυμητό κατά κανόνα από τις διοικήσεις των ομίλων.

Η μη θεσμοθέτηση Σ.Σ.Ε. σε επίπεδο ομίλου, φέρνει ταυτόχρονα σε δυσμενέστερη διαπραγματευτική θέση τους εργαζόμενους σε επίπεδο θυγατρικής επιχείρησης.⁵⁴ δεδομένου ότι 'σε κάθε διένεξη ή διαπραγμάτευση', έχουν στην πράξη να αντιμετωπίσουν τη συνασπισμένη δύναμη πολλών κεφαλαίων, που βρίσκονται κάτω από κοινό εργοδότη και 'ενιαία επιχειρηματική βούληση'. (Αυδής, 1995, σελ. 30) Από αυτή την άποψη η θεσμοθέτηση Σ.Σ.Ε. σε επίπεδο «επιχειρηματικών ομίλων», αποτελεί στοιχειώδες μέτρο προσαρμογής των «συλλογικών διαπραγματεύσεων» στις νέες συνθήκες.

---

⁵⁴ Κατά το Τραυλό-Τζανετάκη (1995), η μη εφαρμογή των Σ.Σ.Ε. σε επίπεδο Ομίλου αποδυναμώνει το θεσμό των συλλογικών διαπραγματεύσεων και λειτουργεί σε βάρος των εργαζόμενων. Ειδικότερα 'μία θυγατρική επιχείρηση, καλυπτόμενη με το μανδύα της αυτοτέλειας του νομικού προσώπου και την τυπική-νομική εργοδοτική ιδιότητα που τη νομιμοποιεί ως κοινωνικό συνολητή, αφ' ενός μεν αποστρέφει από την εργατική πλευρά, σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό είτε παντελώς, τη δυνατότητα να ασκήσει ουσιαστικά το διαπραγματευτικό της δικαίωμα, αφ' ετέρου δε περιορίζει σημαντικά ή και κατά περίπτωση ματαιώνει την αντίστοιχη υποχρέωση της για καλόπιστη διαπραγμάτευση, καθώς και την προβλεπόμενη κρίσιμη συναφή υποχρέωση για ακριβή και πλήρη ενημέρωση της εργατικής πλευράς'. (σελ.23) Από τα παραπάνω προκύπτει αβίαστα η αναγκαιότητα υπογραφής Σ.Σ.Ε. σε επίπεδο Ομίλου Επιχειρήσεων και η διασφάλισή τους ως ουσιαστική πλευρά του συστήματος της συλλογικής διαπραγμάτευσης.

2.3. Εξαγορές - Συγχωνεύσεις και Βιομηχανικοί όμιλοι

Οι εξαγορές και συγχωνεύσεις (Ε/Σ), αποτελούν την κυριότερη μορφή συγκεντροποίησης κεφαλαίου και ενίσχυσης της οικονομικής δύναμης των επιχειρηματικών ομίλων. Την τελευταία δεκαετία στην ελληνική οικονομία, κάτω από την επίδραση των διαδικασιών ολοκλήρωσης και «παγκοσμιοποίησης», επιτάχυνσης των διασυνοριακών εξαγορών-συγχωνεύσεων, προώθησης της πολιτικής ιδιωτικοποιήσεων, αυξανόμενης επέκτασης των μεγάλων ελληνικών επιχειρήσεων στο εξωτερικό και της σύναψης «στρατηγικών συμμαχιών» μεταξύ ελληνικών και ξένων ομίλων, βρίσκεται σε εξέλιξη ένα νέο «κύμα» εξαγορών και συγχωνεύσεων που το βάθος και η διάρκεια του δεν μπορεί με ακρίβεια να προσδιοριστεί.

Δεν είναι στους στόχους της μελέτης η αναλυτική εξέταση του ζητήματος και των διαφόρων προεκτάσεων που σηματοδοτεί από οικονομική και κοινωνική άποψη. Ωστόσο θα αναφερθούμε σύντομα στις σημαντικότερες Ε/Σ που πραγματοποιήθηκαν την τελευταία πενταετία (1996-2001) στην ελληνική οικονομία και ιδιαίτερα στην μεταποίηση, καθώς και στα πορίσματα πρόσφατων ερευνών στο συγκεκριμένο θέμα. Ορισμένες πλευρές των εξαγορών-συγχωνεύσεων που συνδέονται με τη βιομηχανική πολιτική, θα εξεταστούν στα επόμενα κεφάλαια, ενώ οι εξαγορές επιχειρήσεων στο εξωτερικό από ελληνικές εταιρίες και ομίλους, θα εξεταστούν κατά την πορεία της ανάλυσης της δράσης των μεγαλύτερων βιομηχανικών ομίλων.

Σύμφωνα με στοιχεία της «Επιτροπής Ανταγωνισμού», της «Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς», «Ενημερωτικά Δελτία» και «Απολογισμούς Χρήσης» των Επιχειρηματικών Ομίλων και δημοσιεύματα του ημερήσιου και περιοδικού Τύπου, διαπιστώσαμε ότι στην πενταετία 1996-2001 πραγματοποιήθηκαν στην ελληνική οικονομία πάνω από 300 εξαγορές-συγχωνεύσεις σε σχέση με 250 που είχαν πραγματοποιηθεί στο διάστημα 1987-95.⁵⁵ Παρ' ότι τα συγκεκριμένα στοιχεία δεν είναι πλήρη, προσεγγίζουν

---

⁵⁵ Σύμφωνα με ορισμένες μελέτες (Μαρμαγκιώλης-Παξινός, 1989, Γεωργόπουλος, 1995), στο διάστημα 1987-95, στην ελληνική οικονομία πραγματοποιήθηκαν πάνω από 250 εξαγορές και συγχωνεύσεις (Ε/Σ), σε όλους σχεδόν τους τομείς και κλάδους της ελληνικής οικονομίας. Από το σύνολο των Ε/Σ, οι 130 αφορούσαν βιομηχανικές επιχειρήσεις (κυρίως στους κλάδους των τροφίμων, ποτών, μη μεταλλικών ορυκτών), ενώ οι υπόλοιπες 90 αφορούσαν επιχειρήσεις στους άλλους τομείς της οικονομίας (κυρίως στον τομέα του

σε μεγάλο βαθμό την πραγματικότητα, δεδομένου ότι αναφέρονται στις σημαντικότερες εξαγορές και συγχωνεύσεις στο συγκεκριμένο διάστημα. Επίσης, πολλές εξαγορές οδήγησαν σε άμεση απορρόφηση των «επιχειρήσεων-στόχος» από την εξαγοραζόμενη επιχείρηση και κατά κανόνα δεν εμφανίζονται στις «ενοποιημένες λογιστικές καταστάσεις» των επιχειρηματικών ομίλων.

Ειδικότερα σύμφωνα με τα στοιχεία του Πίνακα 2.1., σημαντικό μέρος των Ε/Σ αφορούσε βιομηχανικές επιχειρήσεις (39%), καθώς επίσης κατασκευαστικές (27%), χρηματοπιστωτικές (8,5%), εμπορικές (10%), δημόσιες επιχειρήσεις (6,5%) και άλλες εταιρίες (9%) σε διάφορους κλάδους της οικονομίας. Από πλευράς ύψους εξαγορών-συγχωνεύσεων, το μεγαλύτερο μέρος αναλογούσε στις χρηματοπιστωτικές εταιρίες (κυρίως τράπεζες) και στις δημόσιες επιχειρήσεις και οργανισμούς, που ήταν η βρίσκονται σε διαδικασίες μερικής ή κατά πλειοψηφία ιδιωτικοποίησης. Στις περισσότερες περιπτώσεις «αγοραστές» ήταν μεγάλοι επιχειρηματικοί όμιλοι, ενώ οι «εταιρίες-στόχος» ήταν κατά κανόνα μικρότερες επιχειρήσεις, στον ίδιο ή συγγενικό κλάδο, ή και σε άλλους κλάδους της οικονομίας.

Πιο ειδικότερα στον τομέα της βιομηχανίας, από τις 100 περίπου Ε/Σ που πραγματοποιήθηκαν στο παραπάνω διάστημα, το μεγαλύτερο μέρος (60%) αφορούσε εξαγορές μικρότερων επιχειρήσεων από μεγάλους βιομηχανικούς ομίλους (Μυτιληναίου 9 εταιρίες, Φιλίππου 8, Λεβέντης-Δαυίδ-Ιωάννου 8, Λαναράς 7, Λαμπράκης 6, Δασκαλόπουλος 4, Πουλιάδης 3, Αλαμανής 3, κόκ). Από πλευράς βαρύτητας, σημαντικότερες ήταν οι εξαγορές της Motor Oil Holdings (ομίλου Βαρδινογιάννη) κατά 50% από τον Όμιλο Aramco Saudi Arabian, της Jet-Oil (ομίλου Μαμιδάκη) από τον Όμιλο Ελληνικά Πετρέλαια-ΕΛΠΕ, της ΕΛΒΟ και ΜΕΤΚΑ από τον Όμιλο Μυτιληναίου, της Goody's από τον Όμιλο Δασκαλόπουλου, της Τρία Έπιφλον (ομίλου Λεβέντη-Δαυίδ-Ιωάννου) από τον Όμιλο Coca-Cola International, της Αθηναϊκής Χαρτοποιίας (Softex) από την κοινοπραξία ξένων εταιριών (Goldman Sachs, Bolton Group, κá), της εξορυκτικής Μυκομπάρ από τον

εμπορίου και των ασφαλιστικών υπηρεσιών). Ο κύκλος εργασιών των πρώτων, αντιπροσώπευε το 8,5% του κύκλου εργασιών όλων των εταιριών της μεταποίησης (ΑΕ και ΕΠΕ) ή το 8,7% του ενεργητικού, ενώ των δεύτερων αντιπροσώπευε γύρω στο 7% και 3% αντίστοιχα.

Πίνακας 2.1. Οι σημαντικότερες Εξαγορές και Συγχωνεύσεις στην Ελληνική Οικονομία στην πενταετία 1996-2001

Έτος	Εταιρία-Διατείνουσα αγοραστής	Όμιλος που ανήκει	Κλάδος Δραστηριότητας	Εταιρία-Στόχος εξαγοράς	Μάκροτομ.επιχειρήσεις	Κλάδος Δραστηριότητα εξαγοράς	(σε εκατ. δολ.)	
							Διατείνου	%
Βιομηχανικές Εταιρίες								
1996	Αλουμινό της Ελλάδας ΑΕ	Όμιλος Pechiney	μεταλλουργικές δραστηριότητες	ΕΠ.ΑΛ.ΜΕ. ΑΕ		παρ κραμ. αλουμινίου		100.0%
1996	Alpacas Overseas Com. BV	Όμιλος Alpacas Sauri/ Arabid	κύκλωμα πετρελασών	Makor Oil Holdings AE		διώληση πετρελίου κ.ά		50.0%
1996	ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΧΑΛΥΒΕΥΜΑΤΟΡΓΗ ΑΕ	Όμιλος Ίστανόπουλου	μεταλλουργικές δραστηριότητες	Στηλέη και Εμπορική Διοικήτ. Υαλίν		επι μεταλ. προϊόντων		100.0%
1996	Canermet SA	Όμιλος Fenezi	μη μεταλλικά ορυκτά	Τσιμέντα Χαλκιδας ΑΕ	Όμιλος Κασσιόπουλου	παραγωγή τσιμέντων		72.0%
1996	ΔΕΛΤΑ Γαλακτοβιομηχανία ΑΕ	Όμιλος Δασκαλόπουλου	παρ γαλακτοκομικών προϊόντων	Rhylio AE		επεξ γαλακτος, παρ γαλακ. πρ		82.0%
1996	ΦΑΓΕ ΑΕ	Όμιλος Φυλλίπου	παρ γαλακτοκομικών προϊόντων	Βορράς ΑΕ		επεξ γαλακτος, παρ γαλακ. πρ		75.5%
1996	Παυλίδης & Συναγρίτες ΑΕ	Όμιλος Παυλίδη	παρ επι ειδών πληροφορικής	Desper Helios AE		παρ & επι ειδών πληροφορικής		34.0%
1997	Παυλίδης & Συναγρίτες ΑΕ	Όμιλος Παυλίδη	παρ επι ειδών πληροφορικής	PC Systems AE		ολοκληρ. λογιστ. πληροφορικής		80.0%
1997	ΦΑΓΕ ΑΕ	Όμιλος Φυλλίπου	παρ γαλακτοκομικών προϊόντων	Ταρκιμα ΑΕ		επεξ γαλακτος, παρ γαλακ. πρ		73.0%
1997	Π.Γ.Νίκας ΑΒΕ	Όμιλος Νίκα	παρ επι ελληνικών προϊόντων	Εστιας Ζαχαρ "Διον Ζωναρς" ΑΕ		επιστημόρ-εξαγοράρ καλακάτ		37.7%
1997	EKO ΑΒΕΕ	Όμιλος ΔΕΠ	κύκλωμα πετρελασών	Πετρελαιο ΑΕ		παρ επι υπαρχουσ		100.0%
1997	Amber Ltd	Όμιλος Ταβουλάρη	συμμετοχές δραστηριότητες	Ναυπηγεία Ελευθερίας ΑΕ		ναυπηγικές επιχειρείς		<50%
1998	ΦΑΓΕ ΑΕ	Όμιλος Φυλλίπου	παρ γαλακτοκομικών προϊόντων	Βίκας ΑΕ		παρ γαλακτοκομικών προϊόν		45.0%
1998	Chigita International AE	Όμιλος Σταθούπουλου	παρ τυποποιημένων προϊόντων	ΕΛΛΑΣ Ενέκμα ΑΕ		διαν. τροφίμ. & ζαχαρωδών		80.0%
1998	Chigita International AE	Όμιλος Σταθούπουλου	παρ τυποποιημένων προϊόντων	Ολυμπία-Μουδάνης ΑΕ		παρ επι καρυμλίκ. κ.ά		72.5%
1998	Chigita International AE	Όμιλος Σταθούπουλου	παρ τυποποιημένων προϊόντων	Ψυχιά Chigita ΑΕ		παραγ. επι καρυμλίκ. κ.ά		100.0%
1998	Alco Helios SA	Όμιλος Θ. Γιωρίδη	επισκευή, παρ επί αλουμινίου	Γραυρά Aluminum ABEE		παρ επί αλουμινίου		100.0%
1998	Singulux AE	Όμιλος Singulux	πρόβλεψη πληροφορικής	Selabs AE		πρόσθ. πληροφορικής		100.0%
1998	Alfo Βακαράκη ΑΕ	Όμιλος Κονιναίου	παραγωγή τσιμέντων κ.ά	Εξάκμο ΑΕ		δολομ. αλουμινίου		98.4%
1998	Goldman Sachs,Bolton group κ.ά	Καναπ. πολυεθν. εταιρ	δολομ. δραστηριότητες	Αθηνάϊκ. Χαρτολάτ-Softex	Όμιλος ΟΑΕ	πρόσθ. χάρτιου		100.0%
1998	ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΕΤΡΕΛΙΑ-ΕΛΠΕ	Όμιλος ΕΛΠΕ	διώληση & εμπορία πετρελίων	Μαυραδάκης & Σία ΑΕΕ Πετρελ	Όμιλος Μαυραδάκη	εμπόριο πετρελίων		100.0%
1998	ΕΛΚΑΣ ΑΕ	Όμιλος Unilever	παραγωγή ειδών διατροφής	Μελισσά Καζάρς ΑΕ	Όμιλος Κιζιότ	(εξ.α μόνον το προϊόν τοματοζ)		<50%
1998	Μελίτης ΑΒΕΕ	Όμιλος Μελίη	ειδ. συσκευασίας	Incorplast AE		ειδ. συσκευασίας		100.0%
1998	A Γ.Παζιζάνης ΑΕ	Όμιλος Παζιζάνη	παρ επι πλαστικών σφαιλίων	BEXPO AE		παρ επι βερνικιών & χρωματίν		60.0%
1998	A Γ.Παζιζάνης ΑΕ	Όμιλος Παζιζάνη	παρ επι πλαστικών σφαιλίων	XPCMO AE		παρ επι χρωμ. βερν. μιν. υλικών		<50%
1998	Altes ΑΒΕΕ	Όμιλος Αθανασούλη,Βελουσι	αντιπληθ. συστήμ. ΗΥ επι πληρ.	Microland Computers ABEE		επι ειδών πληροφορικής		51.0%
1998	Altes ΑΒΕΕ	Όμιλος Αθανασούλη,Βελουσι	αντιπληθ. συστήμ. ΗΥ επι πληρ.	STAT Επισκευασμός ΑΕ		παραγ. ολολ. ηλεκτρ. μηχανών		96.3%
1998	Altes ΑΒΕΕ	Όμιλος Αθανασούλη,Βελουσι	αντιπληθ. συστήμ. ΗΥ επι πληρ.	Αδής Μ.ΑΕΤΕ		επι ειδ. οπτικοακουστικ. μέσων		50.0%
1998	Altes ΑΒΕΕ	Όμιλος Αθανασούλη,Βελουσι	αντιπληθ. συστήμ. ΗΥ επι πληρ.	A.C.N. (ex ΑΙΑΣ) Δ.κ.Ε.Μ.Κ.ΑΕ		υπ.ηρ. τηλεπ. & δικτύων		70.0%
1998	Altes ΑΒΕΕ	Όμιλος Αθανασούλη,Βελουσι	αντιπληθ. συστήμ. ΗΥ επι πληρ.	Infocenter AE		εμπόριο πληροφορικής		80.0%
1999	Όμιλος Εμπόρ. Μυτιληνάς ΑΕ	Όμιλος Μυτιληνάς	συμμετοχές δραστηριότητες	METKA AE	Όμιλος ΟΑΕ	μεταλλικές κατασκευές	2 000	60.3%
1999	Όμιλος Εμπόρ. Μυτιληνάς ΑΕ	Όμιλος Μυτιληνάς	συμμετοχές δραστηριότητες	Alco Helios ΑΕ	Όμιλος Θ. Γιωρίδη	παρ επί αλουμινίου		5.0%
1999	Αλουρέμιον Λούλη ΑΕ	Όμιλος Λούλη	αλουρεμζήσες κ.ά	Milko Ay Γαυρούλη ΑΕ	Όμιλος Τσιμεντολογίου	αλουρεμζήσες κ.ά		100.0%
Εκτός								
1999	Πύργος Εκδοτική-Εκτυπωτική ΑΕ	Όμιλος Μπόμπουλα	εκδόσεις-εκτυπώσεις, μ.μ. κ.ά	Hachette Rizzoli Πετρελ. ΑΕ	Όμιλος Hachette Intern	εκδόσεις βιβλίων & πετρελίων		50.0%
1999	Info Onaid ΑΒΕΕ	Όμιλος Φίσιπα	πληροφορική, κ.ά	Ergetels ΑΕ	Όμιλος Τρ.Εργασίας	πληροφορική		>50%
1999	SATO Βιοφ.Επιπλ. ΑΕ	Όμιλος Σταθούρη	αλυσίδα καπν. σκευών επιπλ.κ	BENT Εργοληπτική ΑΤΕ		κατασκευαστικές δραστηριότητες		>50%
1999	Singulux AE	Όμιλος Singulux (παιδαγωγικ.)	πληροφορική	Bank Company AE		πληροφορική		>50%
1999	Αρναυτομεταλλευμάτων & Βιομηχ. Όμιλος	Όμιλος Κυριακούδης	εξορυκτικές-βιομηχανικές	Μικρομάρτ ΑΕ	Βιολ. πολυμερικής	εξορυκτ. ορυκτών		100.0%
1999	Γενική Τροφίμων ΑΕ	Όμιλος Δασκαλόπουλου	εμπόριο ειδών διατροφής	Μακεδονική Σφαλα ΑΕ		παρ ειδών διατροφής		100.0%
1999	Μάρκας ΑΒΕ	Όμιλος Φυλλίπου	επι ειδ. πλαστ. ειδών συσκευασίας	Nónas S.B. Δ.α. Γραφ. Τεχ. ΑΕ		παρ αυτοκόλλητων ετικετών κ.ά		>50%
1999	Πατισιούνης ΑΕ	Όμιλος Λαβέντη-Δανιήλ-Βλ.Βλ.	συστημ. κ.ά διαρρήκτων	Νίκος Λ.Α.Δ. ΑΕ		ειδ. βινυλ. τσιμεντ. κ.ά		66.7%
1999	Π.Γ.Νίκας ΑΒΕ	Όμιλος Νίκα	παρ επι ελληνικών προϊόντων	"BOSS" I X Σιγουρούλη ΑΒΕΕ		επεξ & υπε. κατεργαστ. κρέατων		60.0%
1999	Κλωστήρια Ναούσης ΑΕ	Όμιλος Λασιρά	κλωστοϋφαντουργικές, συμμ. βραστή	Κλωστοϋφαντ. ΔΟΥΔΟΣ ΑΕ		παρ & επι μιν. υφάσματων		32.3%
1999	Κλωστήρια Ναούσης ΑΕ	Όμιλος Λασιρά	κλωστοϋφαντουργικές, συμμ. βραστή	Κλωστ. ΟΤΤΟ Εβρος ΑΕ		παρ βαφ. & συν. υφάσματων		75.9%
1999	Κλωστήρι Όμιλος Εμπόρ.Μυτιληνάς Α	Όμιλος Λασιρά	κλωστοϋφαντουργικές, συμμ. βραστή	Κλωστήρια Φάκμο ΑΕ		παρ υφάσματων πεν. κ.ά		75.0%
1999	Fapco ΑΕ	Όμιλος Λασιρά	κλωστοϋφαντουργικές δραστηρι.	Factory Outfit ΑΕ		παρ επι κλωστούν πρ		75.0%
1999	ΔΟΑ ΑΕ	Όμιλος Λασιρά	εκδόσεις-εκτυπώσεις, μ.μ. κ.ά	Αγγελίδης, Γ.ωραγόπουλος ΑΕ		επι & εμπορία χάρτιου		50.0%
1999	IRIS ΑΒΕΕ	Όμιλος Λασιρά	εκδόσεις-εκτυπώσεις, μ.μ. κ.ά	Αγγελίδης, Γ.ωραγόπουλος ΑΕ		εκτυπώσεις		50.0%
1999	Μισράβι ΑΕ	Όμιλος Κελεκή	παρ ηλεκτρονικ. υλικών	Σάμενς-Τηλεβιομηχανική ΑΕ	Όμιλος Siemens	παρ ηλεκτρονικών υλικών		40.0%
2000	Πλαστικά Εράνης ΑΕ	Όμιλος Αφών Χαλιώρη	παραγωγή πλαστικών	ΦΑΠΑΛΑΣΤ ΑΕ		παρ ανεικ. πλαστ. υλίων		51.0%
2000	Πλαστικά Εράνης ΑΕ	Όμιλος Αφών Χαλιώρη	παραγωγή πλαστικών	Μεγατοκάνα ΑΒΕΕ		παρ σκευών πολυμερικών		>50%
2000	Πλαστικά Εράνης ΑΕ	Όμιλος Αφών Χαλιώρη	παραγωγή πλαστικών	Thrace Pac ΑΒΕΕ		παρ ειδών πολυμερικών		>50%
2000	Πλαστικά Εράνης ΑΕ	Όμιλος Αφών Χαλιώρη	παραγωγή πλαστικών	Θρακή ΑΒΕΕ		παρ προϊόν. προστ. αγρ. χρήστων		>50%
2000	ΔΟΑ-Διμήνη Οργαν. Λασιρά	Όμιλος Λασιρά	εκδόσεις-εκτυπώσεις, μ.μ. κ.ά	Ρεπερζογκ Τσικουράδης ΑΕ		πρόσθ. χάρτιου		31.4%
2000	ΔΟΑ-Διμήνη Οργαν. Λασιρά	Όμιλος Λασιρά	εκδόσεις-εκτυπώσεις, μ.μ. κ.ά	Α Τερόπουλος ΑΕ	Όμιλος Τερόπουλου	περισκόπ. τυπός		50.0%
2000	ΔΟΑ-Διμήνη Οργαν. Λασιρά	Όμιλος Λασιρά	εκδόσεις-εκτυπώσεις, μ.μ. κ.ά	Εκδόρ. Παπασιμπίου ΑΕ	Οκ. Παπασιμπίου	εκδόσεις βιβλίων & πετρελίων		35.0%
2000	ΔΟΑ-Διμήνη Οργαν. Λασιρά	Όμιλος Λασιρά	εκδόσεις-εκτυπώσεις, μ.μ. κ.ά	Εκδ.ΕΛΛΗΝΙΚ. Ράδιομα ΑΕ	Οκ. Παπασιμπίου	εκδόσεις βιβλίων & πετρελίων		49.0%
2000	ΦΑΓΕ ΑΕ	Όμιλος Φυλλίπου	παρ γαλακτοκομικών προϊόντων	Αφ.α Ζήγρια ΑΕ		παρ γαλακτοκομικών προϊόντων		96.0%
2000	ΕΒΓΑ ΑΕ	Όμιλος Φυλλίπου	παρ παγωτών, ζαχαρ. κ.ά	Dinileas ΑΕ		παρ επι ειδών καλ. μαζ. χρήσ		>50%
2000	ΕΒΓΑ ΑΕ	Όμιλος Φυλλίπου	παρ παγωτών, ζαχαρ. κ.ά	Ipsos ΑΕ		παρ παγωτών, ζαχαρ. προϊόν		>50%
2000	Κλωστήρια Ναούσης ΑΕ	Όμιλος Λασιρά	κλωστοϋφαντουργικές δραστηρι.	Fapco ΑΕ		παρ επι κλωστούν προϊόντων		47.5%
2000	Κλωστήρια Ναούσης ΑΕ	Όμιλος Λασιρά	παρ κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων	Κλωστ. Πέλλης ΑΕ		παρ κλωστούν προϊόντων		>50%
2000	ΜΕΤΚΑ ΑΕ	Όμιλος Μυτιληνάς	βιομηχ. καπν. δραστηριότητες	Radex ΑΕ		μεταλλικές κατασκευές		100.0%
2000	ΜΕΤΚΑ ΑΕ	Όμιλος Μυτιληνάς	βιομηχ. καπν. δραστηριότητες	ΖΚΠ-Τρι. Κάπν. Π. ΑΤΕΕ		εγκ.α. μηχαν. & ηλεκτρολογικ. έργων		100.0%
2000	ΜΕΤΚΑ ΑΕ	Όμιλος Μυτιληνάς	βιομηχ. καπν. δραστηριότητες	EKME ΑΕ		ηλεκτ. μηχαν. εργ. ακ. εργασίας		100.0%
2000	ΜΕΤΚΑ ΑΕ	Όμιλος Μυτιληνάς	βιομηχ. καπν. δραστηριότητες	TCB-Tech. Comp. Bur. ΑΕ		ηλεκτρονικ. συμβούλ. υπηρεσίες		100.0%
2000	Όμιλος Μυτιληνάς ΑΕ	Όμιλος Μυτιληνάς	επι ορυφοβιομηχανικές δραστηρι.	ΕΛΒΟ ΑΕ	κρατική βιομηχανία	καπν. σχήματα		43.0%
2000	Όμιλος Μυτιληνάς ΑΕ	Όμιλος Μυτιληνάς	χονδρ. & εμπόρ. μετάλλων, κ.ά	ΕΛΕΜΚΑ ΑΕ		παραγ. ειδ. τεχνών ηγ. έργων		100.0%
2000	Λαμψή ΑΕ	Όμιλος Λαβδό	επι ειδ. παρ φορητ. τεχνικών προϊόν	EKEPIY-Επ. Καν. Επιλ. Πρ. Υγείας ΑΕ		επι κατασλ. προϊόντων υγιειν.		100.0%
2000	Μητρώς Συμμετοχική ΑΕ	Όμιλος Μητρώς	συμμετοχ. & μεταλλ. δραστηριότητες	Konf. Sten Heliass ΑΕ		καπν. προϊόν. αλουμινίου		20.0%
2000	Μητρώς Συμμετοχική ΑΕ	Όμιλος Μητρώς	συμμετοχ. & μεταλλ. δραστηριότητες	Θυρίδ. Αντιστοιμ. ΑΕΤΒΕ		αντικαταμ. κατασκευές		75.0%

2000	Μητρώος Συμμετοχική ΑΕ	Όμιλος Μητρώου	συμμετοχές και μεταλλ. δραστηριότητες	N Κολωνίης ΑΕ	N Κολωνίης	βιοκατασχευμάτων	30,0%
2000	Μητρώος Συμμετοχική ΑΕ	Όμιλος Μητρώου	συμμετοχές και μεταλλ. δραστηριότητες	Μεταλλουργία ΑΒΕΕ		απ. εμπ. γυαλίου & σφύρου	77,0%
2000	3E-Coca-Cola ΑΕ	Όμιλος Αζένθην-Δαυίδ	αναψυκτικά, εμφιαλωμένα νερά	Βελαντίτρου ΑΕ	Όμιλος Αζένθην-Δαυίδ	εμφιαλωμένα νερά	100,0%
2000	3E-Coca-Cola ΑΕ	Όμιλος Αζένθην-Δαυίδ	αναψυκτικά, εμφιαλωμένα νερά	Can Drinks ΑΕ		ασφαλτικό γυαλί	100,0%
2000	3E-Coca-Cola ΑΕ	Όμιλος Αζένθην-Δαυίδ	αναψυκτικά, εμφιαλωμένα νερά	Ροδόκη Πιλοτόνια ΑΕ		αναψυκτικά γυαλί	100,0%
2000	3E-Coca-Cola ΑΕ	Όμιλος Αζένθην-Δαυίδ	αναψυκτικά, εμφιαλωμένα νερά	Three 1-3I Χυμάλ Αναψυκτικά ΑΕΕ		παρ. χυμών, αναψυκτικών	100,0%
2000	3E-Coca-Cola ΑΕ	Όμιλος Αζένθην-Δαυίδ	αναψυκτικά, εμφιαλωμένα νερά	ΠΕΤ Πλάστ Φαβ. Είδ. Συσκευασίας ΑΕ		παρ. πλαστικ. φελλών	100,0%
2000	PIJAS Εμπορική ΑΕ	Όμιλος Αζένθην-Δαυίδ	αναψυκτικά, εμφιαλωμένα νερά	Ομίλια Foods ΑΕ		παρ. τριτ. οδοντ. διαβρωσής	75,0%
2000	Όμιλος INTEAL ΑΕ	Όμιλος Αζένθην-Δαυίδ	αναψυκτικά, εμφιαλωμένα νερά	Κάσι Απορροή ΑΕ		πρόσβαση στο δαδ. λ. α.	51,0%
2000	ΔΕΛΤΑ Συμμετοχών ΑΕ	Όμιλος Δασκαλάκου	συμμετοχές δραστηριότητες	Κυλινδρόμακ. Παρτέλ ΑΕ	απ. Παρτέλ	δάμπα-εξθ. διαβρωσής	80,4%
2000	Κίρκας ΑΒΕΕ Τροφίμων	Όμιλος Κίρκας	παρ. γαλακτ. (παστευσίμ. & η/α)	Βιάρος Αρ. Μπαρζαρί ΟΕ		χημικά	100,0%
2000	SINGULAR ΑΕ	Όμιλος Singular (παστευσίμ. & η/α)	παστευσίμ. & η/α	Space Helles ΑΕ		παστευσίμ.	23,1%
2000	Αρτοποιαλλοματών & Βορηνή Όμιλος Καρασάου	Όμιλος Καρασάου	εξωορυκτ.-βιομηχανικές δραστ.	ΔΕΛΤΑ/Πληροφορική	Όμιλος Alpha Πιλοτόνια	συγγνώμο	100,0%
2000	Παυλίδης & Συνεργάτες ΑΕ	Όμιλος Παυλίδης	εξωορυκτ.-βιομηχανικές δραστ.	Εμτ. Μίχαν ΑΕ (Ergostat)		αντιπ. ασφ. εμπ. αντηλ. μηχαν. κ.ά.	100,0%
2000	Χατζηφωάννου ΑΒΕΕ	Όμιλος Χατζηφωάννου	παστευσίμ. & η/α	Desper Helles ΑΕ		παστευσίμ.	34,0%
2000	Χατζηφωάννου ΑΒΕΕ	Όμιλος Χατζηφωάννου	καστοδερματοορυκτικές δραστηριότητες	Blue Point ΑΕΕ		παρ. ασφ. ελαστ. ενδυμάτων	70,0%
2000	Χατζηφωάννου ΑΒΕΕ	Όμιλος Χατζηφωάννου	καστοδερματοορυκτικές δραστηριότητες	Apple Boxer ΑΒΕΕ		παρ. ασφ. ελαστωματ.	80,0%
2000	Χατζηφωάννου ΑΒΕΕ	Όμιλος Χατζηφωάννου	καστοδερματοορυκτικές δραστηριότητες	Infant ΑΒΕΕ		καπ. εμπ. αντηλ. Η/Υ, κ.ά.	100,0%
2000	Αλφα-Αλφα Συμμετοχές ΑΕ	Όμιλος Αλαμάνη	συμμετοχές δραστηριότητες	Anker ΑΒΕΕ		παρ. υακ. διατεργ. συσκευασίας	96,3%
2000	Anker ΑΒΕΕ	Όμιλος Αλαμάνη	παρ. υακ. διατεργ. συσκευασίας	Αντήκη ΑΒΕΕ		απ. εμπ. μηχαν. συσκευασίας	87,0%
2000	Εργο Ελλάς ΑΒΕΕ	Όμιλος Αλαμάνη	ασφαλτικό, χημικά κ.ά. προϊόντα	Βιστουμένη ΑΕ		χονδ. εμπ. καυστ. & ασφαλ. προϊόντα	100,0%
2001	ΔΕΛΤΑ Συμμετοχών ΑΕ	Όμιλος Δασκαλάκου	συμμετοχές δραστηριότητες	Goodye ΑΕ		αλυσίδα ελαίου φαγητού	32,1%
2001	Altec ΑΕ	Όμιλος Αθανασίου Βαλαστού & η/α	παστευσίμ. & η/α	Unioff ΑΕ	Όμιλος Altec	παστευσίμ.	100,0%
2001	Altec ΑΕ	Όμιλος Αθανασίου Βαλαστού & η/α	παστευσίμ. & η/α	Synwave ΑΕ	Όμιλος Altec	παστευσίμ.	100,0%
2001	Info-Quasi ΕΒΕΕ	Όμιλος Φίτσας	παστευσίμ. & η/α	Ελντορ Εργασίας-Εργασίας	Όμιλος Τρ. Εργασίας	παστευσίμ.	100,0%
2001	MDW-Ferretal	Κονσέρν γκαζ. ναυτ. εταιρ.	παστευσίμ. & η/α	Ελληνικά Ναυπηγεία	Όμιλος ΕΤΒΑ	ναυπηγεία-επισκευές	51,0%
2001	Ι.Ρ.Σ. Ελλάς ΑΕ	Όμιλος Βασιλειανθή	επεξεργασία λιπαντικών	Πλαστικό Μασκινόπουλος ΑΕ	Όμιλος Ραζ. (εξθ.)	(εξθωρ. μόνο του σιμέντου)	100,0%
2001	Μόρνικ ΑΒΕ	Όμιλος Φιλιππου	παρ. & εμπ. οδοντ. συσκευασίας	Μουγ. Πλάστ ΑΕ		παρ. γαλακτ. παστικών	100,0%
2001	Όμιλος Μυτιληνέας ΑΕ	Όμιλος Μυτιληνέας	χονδρ. εμπόριο μετάλλων, κ.ά.	Στάλκο ΑΕ		καπ. ηλεκτ. ραδιοφων. υακ. κ.ά.	>50%

Εμπορικές Εταιρείες

1998	Όμιλος Παπαελληνα ΑΕ	Όμιλος Παπαελληνα	εμπορικές κ.ά. δραστηριότητες	Πόλλης ΑΕ		εξθ. βελιοποι. σκευασίων	100,0%
1998	Όμιλος Παπαελληνα ΑΕ	Όμιλος Παπαελληνα	εμπορικές κ.ά. δραστηριότητες	Άρνη ΑΕ		εμπορικές δραστηριότητες	100,0%
1999	Όμιλος Παπαελληνα ΑΕ	Όμιλος Παπαελληνα	εμπορικές δραστηριότητες	Σπάρταμον ΑΕ		ελαίου ενδυμ.	100,0%
1998	Π. Κωστόβολος ΑΕ	Όμιλος Φουρλή	εμπορικές κ.ά. δραστηριότητες	Ρόδο-Αθήνα ΑΕ		εμπ. ηλεκτ. συσκευ.	100,0%
1998	Ρόδος Καρασάου ΑΕ	Όμιλος Καρασάου	εμπορικές δραστηριότητες	Microsmia ΑΕ		φωτιστική ραβδόφ. μηχαν.	100,0%
1998	SANYO Helles Holding SA	Όμιλος Παπαεργαίου	εμπορικές κ.ά. δραστηριότητες	Ηλεκτροπληγική ΑΕ		εμπορικές δραστηριότητες	>50%
1998	Σπάρταμον ΑΕ	Όμιλος Σπάρτη	εμπορικές κ.ά. δραστηριότητες	Ενδυση ΑΕ		εμπορικές δραστηριότητες	>50%
1999	Ρόδος Καρασάου ΑΕ	Όμιλος Καρασάου	εμπορικές δραστηριότητες	Σαρανθής ΑΕ		ηλεκτρικ. & ηλεκτ. μηχαν.	>50%

1999	SANYO Helles Holding SA	Όμιλος Παπαεργαίου	εμπορικές κ.ά. δραστηριότητες	ALMAKO SA		εμπορικές δραστηριότητες	40,0%
1999	SANYO Helles Holding SA	Όμιλος Παπαεργαίου	εμπορικές κ.ά. δραστηριότητες	Ειρηόνοια ΑΕ		εμπ. "μ.μ.ε.", εκδόσεις-εκπαιδ.	32,6%
1999	SANYO Helles Holding SA	Όμιλος Παπαεργαίου	εμπορικές κ.ά. δραστηριότητες	Καστερόπια ΝΕΟΝ ΑΒΕΕ		αλυσίδα ασφαριών κ.ά. γρήγ. εξήμ.	34,0%
2000	SANYO Helles Holding SA	Όμιλος Παπαεργαίου	εμπορικές κ.ά. δραστηριότητες	Μουσικοεκδόσεις ΑΒΕΕ		εκδόσεις-εκπαιδ.	30,0%
2000	SANYO Helles Holding SA	Όμιλος Παπαεργαίου	εμπορικές κ.ά. δραστηριότητες	Καζέβα ΑΒΕΕ		ελαίου	24,9%
2000	SANYO Helles Holding SA	Όμιλος Παπαεργαίου	εμπορικές κ.ά. δραστηριότητες	Southgate Communital Helles ΑΕ		ηλεκτρονικ. συσκευ.	50,0%
2000	Αρ. Φουρλή ΑΕ	Όμιλος Φουρλή	εμπορικές κ.ά. δραστηριότητες	Ιπτινιός ΑΕ		υποπ. ασφ. μεταφορ.	>50%
2000	Π. Κωστόβολος ΑΕ	Όμιλος Φουρλή	εμπορικές κ.ά. δραστηριότητες	Deonta ΑΕ		λιπν. εμπόρ.	>50%
2000	Γρη. Σπάρτης ΑΒΕΕ	Όμιλος Σπάρτη	εμπορικές δραστηριότητες	Αθήνα ΑΕ		εμπόρ.	>50%
2000	Γρη. Σπάρτης ΑΒΕΕ	Όμιλος Σπάρτη	εμπορικές δραστηριότητες	Φορμιτσόφ Κ. Μαρωνίτσας	Όμιλος Μαρωνίτσας	φάρμακ. & καλλυντ. κ.ά.	>50%
2000	Γρη. Σπάρτης ΑΒΕΕ	Όμιλος Σπάρτη	εμπορικές δραστηριότητες	ΕΚΑΖ ΑΕ		ασφ. εμπ. καλλυντ. προϊόντ.	>50%
2000	Notes Com Holding ΑΕ	Όμιλος Παπαεργαίου	συμμετοχές δραστηριότητες	Remak ΑΕ		εμπ. ασφ. μεταφορ.	51,1%
2000	Shell Helles ΑΕ	Όμιλος Shell Intern.	εμπόρ. πετρελ. προϊόντ.	Tessaco ΑΕ Πετρελ. κ.ά.	Όμιλος Tessaco Intern.	εμπόρ. πετρελ. προϊόντ.	>50%
2000	Ge Medical Systems SA	St. Vagiani	εμπόρ. ασφ. & υακ. κ.ά.	Tasmetica ΑΕ		εμπ. ασφ. & υακ. κ.ά.	>50%
2001	Ρόδος Καρασάου Telecom ΑΕ	Όμιλος Καρασάου	εμπορικές δραστηριότητες	Στεκού ΑΕ		εξθ. κηλητ. τηλεμ. κ.ά.	>50%
2001	A-B Βασιλειανθ. ΑΕ	Dehntre de Lion-Βελγίου	αλυσίδα SuperMarket	Αλυσίδα ΤΡΟΦΟ Α	Όμιλος Σπανού	αλυσίδα SuperMarket	22.800
2001	Αλ. Ιωάννη ΑΕ	Όμιλος Αποστόλου	αλυσίδα SuperMarket	Γαλινός Δαν. ΑΕ		αλυσίδα SuperMarket	>50%
2001	Αρ. Βερόπουλου ΑΕ	Όμιλος Βερόπουλου	αλυσίδα SuperMarket	Παπαεργαίου ΑΕ		αλυσίδα SuperMarket	>50%

Μετονομοποίησης & Διευκόλυνσης δημόσιων επιχειρήσεων (ΔΕΚΟ) και κρατικών τραπεζών

1998-01	ΟΤΕ	μετονομοποίηση-διευκόλυνση	εγχώρια & ξένα βιομηκ. επενδύσεις, π.απ. επενδυτικό κοινό	1.110.000	>50%
1998-01	ΕΛΠΤΕ (Ελληνική Πετρέλεια)	μετονομοποίηση-διευκόλυνση	βιομηκ. & ιδιωτ. επενδύσεις και π.απ. επενδυτικό κοινό	185.000	<50%
1998-01	Εθνική Τράπεζα	μετονομοποίηση-διευκόλυνση	εγχώρια & ξένα βιομηκ. επενδύσεις, π.απ. επενδυτικό κοινό	344.000	<50%
1998-01	Ελληνική Χρηματοπαιρ.	μετονομοποίηση	βιομηκ. επενδύσεις και π.απ. επενδυτικό κοινό	40.000	<50%
1999	ΚΑΕ (Καταρ. Αφορ. Είδ. κ.ά.)	μετονομοποίηση	βιομηκ. & ιδιωτ. επενδύσεις και π.απ. επενδυτικό κοινό	149.000	<50%
1999	ΔΕΤΑ (Δημόσια Επ.ηλ. Αρ. κ.ά.)	μετονομοποίηση	βιομηκ. & ιδιωτ. επενδύσεις και π.απ. επενδυτικό κοινό	63.000	<50%
1999	Olympic Catering	μετονομοποίηση	βιομηκ. επενδύσεις και π.απ. επενδυτικό κοινό	8.000	<50%
1999	ΕΥΑΑΠ	μετονομοποίηση	βιομηκ. επενδύσεις και π.απ. επενδυτικό κοινό	68.000	<50%
2000	ΕΛΑΒ	μετονομοποίηση	Όμιλος Μυτιληνέας	4.000	<50%
2000	Comate	μετονομοποίηση-διευκόλυνση	μετονομοποίηση	143.000	<50%
2000	Εμπορική Τράπεζα	μετονομοποίηση	Όμιλος Credit Agricole	94.000	<50%
2000	Αγροτική Τράπεζα	μετονομοποίηση	βιομηκ. επενδύσεις και π.απ. επενδυτικό κοινό	46.000	<50%
2001	ΕΤΒΑ	μετονομοποίηση	Όμιλος Τράπεζας Περ. κ.ά.	30.000	<50%
2001	ΟΑΚ (Οργ. Λιμένων Βαθ. κ.ά.)	μετονομοποίηση-διευκόλυνση	εγχώρια βιομηκ. επενδύσεις, π.απ. επενδυτικό κοινό	55.000	25,0%
2001	ΕΥΑΒ (Ε. Υδρομ. Απορ. Θεο. Μετ.)	μετονομοποίηση-διευκόλυνση	εγχώρια βιομηκ. επενδύσεις, π.απ. επενδυτικό κοινό	53.000	25,5%
2001	ΑΕΑΚ (Διεύρ. Κερ. κ.ά.)	μετονομοποίηση-διευκόλυνση	εγχώρια βιομηκ. επενδύσεις, π.απ. επενδυτικό κοινό	5.000	100,0%
2001	ΟΠΑΠ	μετονομοποίηση-διευκόλυνση	εγχώρια βιομηκ. επενδύσεις, π.απ. επενδυτικό κοινό	32.000	5,4%

Τράπεζες & Ασφαλείες & Χρηματοπιστωτικές Εταιρείες

1996	Consolidated Eurofinance Holdings	Ομίλος Αδελφών	χρηματοπιστωτικές εργασίες	Interbank AE	Ομίλος Καποπόλεως	χρηματοπιστωτικές δραστηριότητες	>50%
1996	Alfa Finance SA	Ομίλος Alpha Bank	χρηματοπιστωτικές εργασίες	Alfa AXE AE	Ομίλος Καποπόλεως	χρηματοπιστωτικές δραστηριότητες	>50%
1998	ΕFG Eurobank AE	Ομίλος Αδελφών	τροπικές χρηματοπιστωτικές	Τράπεζα Κρήτης AE	Ομίλος Τρ. Κρήτης	χρηματοπιστωτικές	22.000
1998	ΕFG Eurobank AE	Ομίλος Αδελφών	τροπικές χρηματοπιστωτικές	Τράπεζα Αθηνών AE	Ομίλος Τρ. Αθηνών	χρηματοπιστωτικές	>50%
1998	Τράπεζα Παράσχας AE	Ομίλος Τράτρ. Παράσχας	τροπικές χρηματοπιστωτικές	Τράπεζα Μακεδ. - Θράκης	Ομίλος Μακεδ. - Θράκης	χρηματοπιστωτικές	27.000
1998	Τράπεζα Παράσχας AE	Ομίλος Τράτρ. Παράσχας	τροπικές χρηματοπιστωτικές	Credit Lyonnais Greece AE	Ομίλος Credit Lyonnais	τροπικές χρηματοπιστωτικές	>50%
1998	Επενδύση Τράπεζας AE	Ομίλος Θεσσαλονίκης	τροπικές χρηματοπιστωτικές	Τράπεζα Κεντρικής Ελλάδος	Ομίλος ΤΕΑΕ	τροπικές χρηματοπιστωτικές	52.000
1998	International Bank	Ομίλος Κοινοβίου	τροπικές χρηματοπιστωτικές	Γενική Τράπεζα AE	Ομίλος Γενικής	τροπικές χρηματοπιστωτικές	>50%
1998	Εθνική Τράπεζα AE	Ομίλος Εθνικής	τροπικές χρηματοπιστωτικές	Εθνική Κινηματική Τράπεζα ΑΕ	Ομίλος Εθν. κιν.	τροπικές χρηματοπιστωτικές	συγκρίσιμα
1998	Alpha Bank AE	Ομίλος Alpha Bank	τροπικές χρηματοπιστωτικές	Ιωνική Τράπεζα AE	Ομίλος Εμπόρευσης	τροπικές χρηματοπιστωτικές	272.001
1999	ΕFG Eurobank AE	Ομίλος Αδελφών	τροπικές χρηματοπιστωτικές	Τράπεζα Εργασιών AE	Ομίλος Τρ. Εργασιών	τροπικές χρηματοπιστωτικές	300.000
1999	Τράπεζα Παράσχας AE	Ομίλος Τράτρ. Παράσχας	τροπικές χρηματοπιστωτικές	Τράπεζα Χίου AE	Ομίλος Βαρδινογιάννη	τροπικές χρηματοπιστωτικές	>50%
1999	Τράπεζα Παράσχας AE	Ομίλος Τράτρ. Παράσχας	τροπικές χρηματοπιστωτικές	Δυση Τράπεζα AE	Ομίλος Ν.Δ.Δ.Π.Π.	τροπικές χρηματοπιστωτικές	>50%
1999	Τελεμα Χρηματοπιστωτική AE	Ομίλος Επενδύσεων, κ.δ	χρηματοπιστωτικές εργασίες	North-West Bank (Ελλάδα)	Ομίλος North-West bank	τροπικές χρηματοπιστωτικές	>50%
2000	Τράπεζα Αττικής AE	Ομίλος Εμπορίου	τροπικές χρηματοπιστωτικές	Δωρεάν Τράπεζα AE	Ομίλος Μαυροειδή	τροπικές χρηματοπιστωτικές	>50%
2000	Παράσχας Prime Bank AE	Ομίλος Τράτρ. Παράσχας	τροπικές χρηματοπιστωτικές	Καζάνδης Εργασίες AXE	Ομίλος Εμπόρευσης	χρηματοπιστωτικές	έξοφληση
2000	Alpha Bank AE	Ομίλος Alpha Bank	τροπικές χρηματοπιστωτικές	Σημα ΑΕ. Χιός ΑΕ. Μακεδονίας Εργασίες AXE	Ομίλος Εμπόρευσης	χρηματοπιστωτικές	συγκρίσιμα
2000	Banque Paribas AE	Ομίλος Paribas	τροπικές χρηματοπιστωτικές	Alpha Finance AE	Ομίλος Alpha Bank	χρηματοπιστωτικές	συγκρίσιμα
2001	ΕFG Eurobank AE	Ομίλος Αδελφών	τροπικές χρηματοπιστωτικές	Banque National de Paris AE	Ομίλος Banque National	τροπικές χρηματοπιστωτικές	>50%
2001	Eurobank B.N.	Ομίλος Eurobank (πολυεθνική)	οπισθοπονητικές χρηματοπιστωτικές	Hebes On Line Com Quest AE	Ομίλος Φόρετος	επάρκεια προών πληροφοριότητας	60.0%
2001	Τράπεζα Παράσχας AE	Ομίλος Τράτρ. Παράσχας	τροπικές χρηματοπιστωτικές	International Bank & Zurich AE	Ομίλος Καποπόλεως	οπισθοπονητικές χρηματοπιστωτικές	132.200
2001	ΕFG Eurobank AE	Ομίλος Αδελφών	τροπικές χρηματοπιστωτικές	ETBA AE	Ομίλος ETBA	τροπικές χρηματοπιστωτικές	>50%
2001	Τελεμα Τράπεζα Επενδύσεων	Ομίλος ΤΕΒΑ	τροπικές χρηματοπιστωτικές	Τελεμα Τράπεζα Επενδύσεων	Ομίλος ΤΕΒΑ	τροπικές χρηματοπιστωτικές	>50%

Katodolysierte Elektrode

1996	Μηχανική ΑΕ	Ομίλος Εμπορίου	κατασκευαστικές δραστηριότητες		
1996	Ελληνική Τηλεόραση ΑΤΕ	Ομίλος Μηνόμορφα, κδ.	κατασκευαστικές δραστηριότητες	ΤΕΒ-Τηλεπν Εταιρεία Βόλου Α Ομίλος Αφών Τηλεπ	>50%
1996	Ελληνική Τηλεόραση ΑΤΕ	Ομίλος Μηνόμορφα, κδ.	κατασκευαστικές δραστηριότητες	ΚΑΙΤΟΡ ΑΕ	>50%
1996	ΑΑΤΕ ΑΕ	Ομίλος Αλκαζομή	κατασκευαστικές δραστηριότητες	ΑΝΝΕΣ ΑΤΕ	100.0%
1999	ΑΤΤΙΚΑΤ ΑΤΕ	Ομίλος Τσάβου	κατασκευαστικές δραστηριότητες	Σηλάς ΑΤΕ	100.0%
1999	ΑΒΑΧ ΑΤΕ	Ομίλος πολυμεταμετοχές	κατασκευαστικές δραστηριότητες	Κ & Ρ ΕΛΛΑΣ ΑΤΕ	>50%
1999	ΑΕΓΕΚ ΑΤΕ	Ομίλος Τρανσφορμάλι	κατασκευαστικές δραστηριότητες	ΕΚΤΕΡ ΑΤΕ	100.0%
1999	ΓΕΚ-Γενική Εταιρεία Κατασκευών Α	Ομίλος πολυμεταμετοχές	κατασκευαστικές δραστηριότητες	Τέρμα ΑΤΕ	>50%
2000	ΑΕΚΕ ΑΕ	Ομίλος Αλκαζομή	κατασκευαστικές δραστηριότητες	Καροπός ΑΤΕ	>50%
2000	Ιππερώδη Κατασκευές ΑΕ	Ομίλος Κόκεσκι	κατασκευαστικές δραστηριότητες	Χαλκιά Sports Data ΑΕ	100.0%
2000	Consolidated Lambda Holdings ΑΕ	Ομίλος Αδιστή	αθλητική ακινήτων, συμμετοχές	Χ.Α. Κωνσταντίνος ΑΤΕ	80.0%
2000	Μεταφορές-Καταστήρ-Συμμετοχές	Ομίλος Μπλάτσο	αθλητική ακινήτων, συμμετοχές	Μόλις Αλφ. Γεωργιάς ΑΕ	>50%
2000	Διαφήμ. Κρήτης ΑΕ	Ομίλος Συναίστηση	κατασκευαστικές δραστηριότητες	Ικίτιος Αλφ. Γεωργιάς ΑΕ	100.0%
2000	ΓΕΚ-Γενική Εταιρεία Κατασκευών	Ομίλος πολυμεταμετοχές	κατασκευαστικές δραστηριότητες	Κυριαζού ΑΤΕ	10.0%
2000	ΓΕΚ-Γενική Εταιρεία Κατασκευών	Ομίλος πολυμεταμετοχές	κατασκευαστικές δραστηριότητες	Ερμής ΑΤΕ	18.9%
				Διευθύνση ακινήτων	10.0%
				Διευθύνση ακινήτων	10.0%

2000	ΑΕΓΕΚ ΑΤΕ	Διόικος πολιτισμικών υπηρεσιών	κατασκευαστικές δραστηριότητες	ΕΤΕΠ ΑΤΕ	κατασκευαστικές δραστηριότητες	>50%
2000	ΑΕΓΕΚ ΑΤΕ	Διόικος πολιτισμικών υπηρεσιών	κατασκευαστικές δραστηριότητες	Ευελκίδης ΑΤΕ	κατασκευαστικές δραστηριότητες	>50%
2000	Μηχανική ΑΕ	Διόικος Εργαστηρίων	κατασκευαστικές δραστηριότητες	Μεταμάρκα Καβέλας ΑΕ	πρόσβαση μαρμαρέων-κατασκευές	>50%
2001	ΑΤΕ ΑΕ	Διόικος Αλυσίδας	κατασκευαστικές δραστηριότητες	Γ. Στυλιών ΑΤΕ	δημόσια και ιδιωτικά έργα	100,0%
2001	ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ-ΑΚΤΟΡ	Διόικος Μηνυμάτων	κατασκευαστικές δραστηριότητες	Τσιού ΑΤΕ	κατασκευαστικές δραστηριότητες	>50%

2001 Εξαγορές και Συγχωνεύσεις από κατασκευαστικών εταιριών για τη δημιουργία μεγάλων κατασκευαστικών εταιριών 7ης Τάξης στις αρχές 2002. (Εξέπρεξ, 1.2.2002)

[illegible]

- 2001 ΒΙΟΤΕΡ (7η τάξη) Απορρόφηση των εταιριών Ερμού, Α. Ζαχαράτουλος, Τσίτσας, Σιάδης, Αμύντας Δωρεάς
- 2001 Αίσιας (7η τάξη) Απορρόφηση των εταιριών Εργασιμική, Πολυκρήτης ΑΤΕΕ και Χαρίδου
Ομιλος Προσευκτικής - Μπιτάλαφο
- 2001 Προσευκτική (7η τάξη) Απορρόφηση των εταιριών Κ. Μπιτάλαφο ΑΤΕ, Αθηνική Τεχνική, Παρκών, Θεσσαυική, Εγνατία, Πίνδος, Αφρά Καραντινή, Υποδομή και ΒΕΤΤΟ
Ομιλος Αφρά Μεσογειώτης
- 2001 Αφρά Μεσογειώτης (8η τάξη) Απορρόφηση της εταιρίας Ποταβουλιά
- 2001 Εγδάμωρ ΑΤΕ (8η τάξη)
Ομιλος ΓΕΚ - Τάρνα
- 2001 Τάρνα (7η τάξη) Απορρόφηση του κατασκευαστικού κλάδου της ΓΕΚ και των εταιριών Ηλόγας, Ψυκτική Ελλάδας, Εργασιμική, Δομική Ανάπτυξη
- 2001 Τάρνα Ενταγμένη (8η τάξη)
- 2001 Ηλόγωρ (4η τάξη) Απορρόφηση των εταιριών Γράβας και Μπετόν Σουλίου
Ομιλος ΑΤΤΙ - ΚΑΤ
- 2001 ΑΤΤΙ - ΚΑΤ (7η τάξη) Απορρόφηση των ΣΣ, Σηλάας, ΑΤΕΜΚΕ, ΝΧΟΡΛΑΙΣΤ και ΗΛΜΕΚ
- 2001 Τεχνολογική (7η τάξη) Απορρόφηση των εταιριών Χ.Ι. Καλογρίτσας, Νίδα - Φραγκιάς, Τέλλας, Μέδουσα, Τελεμάν, Μας, Ανάπτυξη και Τεχέτης ΑΤΕΒΕ
Ομιλος ΔΙΕΚΑΤ
- 2001 Γ.Ν. Σωτηράτουλος (8η τάξη) Απορρόφηση των εταιριών Πάλας, Ευρωπαϊκή, Γ. Κοσμάκης, Τεράντης και Χών Τεχνική
Ομιλος Μηχανικής
- 2001 Μηχανική (7η τάξη) Απορρόφηση των ΚΕΡΝ, ΒΙΟΜΗΛΙΚΑ, Κ.Γ. Ασκούνης, Αφρά Κατενιάνη, Ν. Παπαδάκης, Μηχανική Ενέργεια
- 2001 Βόλας (8η τάξη) Απορρόφηση των εταιριών Π. Παχλιδανδής, Χρονομετρητική, Ακρίλας
Ομιλος ΓΕΝΕΡ
- 2001 ΓΕΝΕΡ (8η τάξη) Απορρόφηση της εταιρίας Τέχνημα Λαβού
Ομιλος Intracom Κατασκευές
- 2001 Intracom Κατασκευές (8η τάξη) Απορρόφηση της Μ - Π Τεχνική ΑΕ
Ομιλος Ευρωπαϊκής Τεχνικής
- 2001 Ευρωπαϊκή Τεχνική (8η τάξη) Απορρόφηση της εταιρίας ΕΤΙΚΟΑ
Ομιλος Τεχνικής Ολυμπιακής
- 2001 Ολυμπιακή (7η τάξη) Απορρόφηση των κατασκευαστικών κλάδων των Τεχνική Ολυμπιακή και ΔΙΕΚΑΤ και των εταιριών Άλφα Τεχνική, Ελληνικές Κατασκευές και Σειράδαλος Θεόδωρος ΑΤΕΒΕ
- 2001 Παρασία στην 8η τάξη με εξαγορά εταιρίας που θα καταταγεί στην συγκεκριμένη κατηγορία
- 2001 Τεχέτης (4η τάξη) Απορρόφηση της εταιρίας Παλμάρα ΑΕ
Ομιλος Θεμελιωδών
- 2001 Θεμελιώδης (7η τάξη) Απορρόφηση των εταιριών Νισίας, Ευρωδωμή, Τεχνική Μακεδονίας, Β. Παγιώνης, Προδρομή και Αναστάσιος Π. ΕΠΕ
- 2001 Κρίσιμος (8η τάξη) Απορρόφηση των εταιριών Βίλας και Ανδρόρρη
- 2001 Παρασία στην 3η τάξη με εξαγορά εταιρίας που θα καταταγεί στην συγκεκριμένη κατηγορία
- 2001 ΤΟΚΑΤ (4η τάξη) Απορρόφηση της Εργασιμική
- 2001 Περβάλλων (4η τάξη) Απορρόφηση της Σπασσιόπουλος ΑΤΕ
- 2001 Παρασία στην 3η τάξη με νέα πηγή
Ομιλος ΓΕΚΑΤ - Γνώμων
- 2001 Γνώμων (7η τάξη) Απορρόφηση των εταιριών ΓΕΚΑΤ, ΤΕΓΚ, Κορώνης, ΕΡΓΟΚΑΤ, Άλφα, Μέτρικ, Δόμησις και ΚΑΙΣΤΑΤ
Μη εισηγμένες εταιρίες

- 2001 Θεμέλη (7η τάξη) Απορρόφηση των εταιριών Οράζων, Ηπαιρωτική, Νεοδαμή και Κόστας ΑΤΕ
- 2001 Ελευ ΑΤΕ (8η τάξη) Απορρόφηση της Φωκική
- 2001 Ενταγμός (8η τάξη) Απορρόφηση της Ακμή ΑΤΕ
- 2001 Ανατολική (8η τάξη) Απορρόφηση της εταιρίας Ερμύς ΑΕ
- 2001 BENT ΑΤΕ (8η τάξη) Απορρόφηση των εταιριών Διαγώνιος Τεχνική και ΓΚΟΛΑΜΑ
- 2001 Αίθριμος (8η τάξη) Απορρόφηση της εταιρίας ΑΙΣΤΑΤΕ - Τέκτων
- 2001 ΑΑΔΕΦΕΡΑΣ (8η τάξη) Απορρόφηση της εταιρίας Πυλαία ΑΤΕΒΕ
- 2001 ΕΚΑΤ - ΕΤΑΝ (8η τάξη) Απορρόφηση των εταιριών Ιόνος Τεχνική, Λέων, Γενική Τεχνική, Τεχνήμιον, ΕΡΓΟΜΑΚ, Οδομητική Ρόδου και Ελληνός ΑΤΕ
- 2001 ΕΡΓΟΤΕΜ (8η τάξη) Απορρόφηση των εταιριών Δομοστατική, ΕΛΙΣ, Σανίδα, Θέτις, Δράμων ΑΤΕ

Εταιρίες σε διαφορετικές τομείς

1998 Ιαση ΑΕ	Πολυμεταλλουργική	Παροχή υπηρεσιών υποστηρίξεων	Υγρα ΑΕ	Παροχή υπηρεσιών υποστηρίξεων	>50%
1999 Euromedica - Αισία ΑΕ	Ομιλος Λαοανατόμου	Παροχή υπηρεσιών υποστηρίξεων	Euromedica Βορ Ελλάδας ΑΕ	Παροχή υπηρεσιών υποστηρίξεων	>50%
1999 Νηρέας Ιθυσούλης Χίου ΑΕ	Ομιλος Μπτάλε	ηλεκτροφόρα	Σαρδνική ΑΕ	ηλεκτρικά κοπτικά	>50%
1999 Minosai Lines ΑΕ	Πολυμεταλλουργική	αεροπλοΐα	ΑΚ - Ορεσός ΑΕ	αερομεταφορές	>50%
1999 Ομιλος Σάλλοτα ΑΕ	Ομιλος Αφρά Στεφανή	ηλεκτροφόρα	Swafem Ιωνία ΑΕ	ηλεκτροφόρα	>50%
1999 Ιππερέ Κλήτρο Αθηνών ΑΕ	Ομιλος Αποστολίδουλου	Παροχή υπηρεσιών υποστηρίξεων	Ιππερέ Κλήτρο Θεσσαλονίκης ΑΕ	Παροχή υπηρεσιών υποστηρίξεων	>50%
2000 Ομιλος Σάλλοτα ΑΕ	Ομιλος Αφρά Στεφανή	ηλεκτροφόρα	Νηρέας Ιθυσούλης Χίου ΑΕ	Ομιλος Μπτάλε	10,8%
2000 Νηρέας Ιθυσούλης Χίου ΑΕ	Ομιλος Μπτάλε	ηλεκτροφόρα	Ελληνικές Ηλεκτρικές ΑΕ	ηλεκτροφόρα	16,2%
2000 Ηγυαί Regency ΑΕ	Ομιλος Ηγυαί	αυτοκινητά ενοικιαζόμενα	Λαμία ΑΕ - Σαμ Βρετανία ΑΕΕ	ενοικιαζόμενα	>50%
2000 Ομιλος Μυτιληνέου ΑΕ	Ομιλος Βασιλάκη	χονδρικό εμπόριο μεταλλών, κα σε εμπ. συστημάτων & αναλλακτικά	Ηράκλεις ΠΑΕ	επτασφαιρισμός	51,0%
2000 ΕΡΓΟΛΑΕ ΑΕ	Ομιλος Βασιλάκη	κα σε εμπ. συστημάτων & αναλλακτικά	Μεταλλουργία ΑΕ	κα σε εμπ. συστημάτων & αναλλακτικά	>50%
2000 Κλωνική Ομιλος Επιχειρήσεων ΑΤΟ	Ομιλος Λαοανατόμου	κλωστοϋφαντουργία & συμμαχικές δραστηριότητες	HUB-Hel Unif. Backdona ΑΕ	κλωστοϋφαντουργία	29,0%
2000 Multitama ΑΕΒΕ	Ομιλος Γερμανού	βελανήδες ηλεκτρονικών	Αθήνα ΑΕ	Παροχή υπηρεσιών υποστηρίξεων	>50%
2000 Εμφανός ΑΕ (Marfin Com)	Ομιλος Παπαγεωργίου, κα	υπηρεσίες "μ.μ.ε.", αεροδ. - αεροπορικές	TV-NET ΑΕ	Παροχή υπηρεσιών υποστηρίξεων	>50%
2000 Εμφανός ΑΕ (Marfin Com)	Ομιλος Παπαγεωργίου, κα	υπηρεσίες "μ.μ.ε.", αεροδ. - αεροπορικές	Μελιτόν Media ΑΕ	Παροχή υπηρεσιών υποστηρίξεων	>50%
2000 Εμφανός ΑΕ (Marfin Com)	Ομιλος Παπαγεωργίου, κα	υπηρεσίες "μ.μ.ε.", αεροδ. - αεροπορικές	Chinergon ΑΕ	Παροχή υπηρεσιών υποστηρίξεων	>50%
2000 Αιαντική ΑΕ	Ομιλος Αλμαζάν	συμμετοχές δραστηριοτήτες	Εστρία Τουριστική ΑΕ	Παροχή υπηρεσιών υποστηρίξεων	59,3%
2000 Πάναφον Εμπορική ΑΕ	Ομιλος VODAFON	Παροχή τηλεφωνικών υπηρεσιών	Πατρίστια ΑΕ	Παροχή υπηρεσιών υποστηρίξεων	>50%
2000 Πάναφον Εμπορική ΑΕ	Ομιλος VODAFON	Παροχή τηλεφωνικών υπηρεσιών	Στελλιάς ΑΕ	Παροχή υπηρεσιών υποστηρίξεων	>50%
2000 Πάναφον ΑΕ	Ομιλος VODAFON	Παροχή τηλεφωνικών υπηρεσιών	Ισάι Telecom ΑΕ	Παροχή υπηρεσιών υποστηρίξεων	>50%
2001 Πάναφον ΑΕ	Ομιλος VODAFON	Παροχή τηλεφωνικών υπηρεσιών	Unifon ΑΕ	Παροχή υπηρεσιών υποστηρίξεων	>50%
2001 Νηρέας Ιθυσούλης Χίου ΑΕ	Ομιλος Μπτάλε	ηλεκτροφόρα	ΑΛΠΙΝΟ ΑΕ	Παροχή υπηρεσιών υποστηρίξεων	>50%
2001 Auto-Hellas ΑΤΕΕ	Ομιλος Βασιλάκη	τουριστικές δραστηριότητες	Μόνος Τράβελ ΑΕ	Ομιλος Μόνος	>50%

Όμιλο Κυριακόπουλου, της Dispec Hellas και PC Systems από τον Όμιλο Πουλιάδη, της Ναυπηγεία Ελευσίνας από τον Όμιλο Ταβουλάρη, των Τσιμέντων Χαλκίδας από την ιταλική Concretum,⁵⁶ της Δέλτα Πληροφορικής από τον Όμιλο Singular, της Ergodata Τράπεζας Εργασίας από τον Όμιλο Φέσσα, των Ναυπηγείων Σκαρμαγκά από τον γερμανικό όμιλο HDW-Ferrostaal AG, της Fanco από τον Όμιλο Λαναρά, της Σήμενς-Τηλεβιομηχανική από τον Όμιλο Κόκκαλη, κοκ.

Όσον αφορά τις αιτίες πραγματοποίησης των Ε/Σ, σημαντικό ρόλο έπαιξαν οι προσπάθειες των επιχειρήσεων να ενισχύσουν την ανταγωνιστική τους θέση (οικονομίες κλίμακας, κά) στην εγχώρια και στην εξωτερική αγορά και τη διατήρηση ή κατάκτηση δεσπόζουσας θέσης. Επίσης σημαντικό ρόλο έπαιξε η επιδίωξη «συνεργιών» και η σύναψη «στρατηγικών συμμαχιών» τόσο μεταξύ ελληνικών, όσο και μεταξύ ελληνικών και ξένων επιχειρήσεων. Τέλος σημαντικό ρόλο έπαιξε η καθετοποίηση δραστηριοτήτων, η διαφοροποίηση παραγωγής, η εξασφάλιση δικτύων διανομής με στόχο την ενδυνάμωση της ανταγωνιστικής τους θέσης και την εξασφάλιση όσο το δυνατόν υψηλότερων κερδών.

Είναι χαρακτηριστικό σε πρόσφατη εμπειρική έρευνα του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθήνας (Παπαδάκης, 2002) για τις «εξαγορές-συγχωνεύσεις» στο διάστημα 1997-1999, επιβεβαιώνονται οι περισσότερες από τις παραπάνω διαπιστώσεις. Ειδικότερα σε δείγμα 72 επιχειρήσεων από 14 κλάδους της ελληνικής οικονομίας, διαπιστώθηκε (σελ.50), ότι η μεγάλη πλειοψηφία των επιχειρήσεων (83,3%), προτιμά Ε ή Σ με επιχειρήσεις οι οποίες είτε είναι άμεσοι ανταγωνιστές ('οριζόντιες' Ε ή Σ), είτε ανήκουν σε συγκεντρικούς κλάδους ('συσχετισμένες' Ε ή Σ), ενώ μόνο το 16,7% επεκτείνεται σε κλάδους που δεν είναι συγγενείς (ασυσχέτιστες Ε ή Σ). Κύριο ρόλο στις Ε ή Σ παίζει 'η αύξηση των μεριδίων αγοράς και η αναζήτηση συνεργιών', ενώ σημαντικό ρόλο παίζουν επίσης οι προσδοκίες 'αυξημένων αποδόσεων' στους μετόχους, η 'γεωγραφική εξάπλωση', η 'απόκτηση δικτύων διανομής', η

---

⁵⁶ Η εξαγορά της «ΑΓΕΤ Ηρακλής» (που ανήκε στον ιταλικό όμιλο «Concretum») από την αγγλική «Blue Circle» και σε συνέχεια η εξαγορά της τελευταίας (μαζί και της «ΑΓΕΤ Ηρακλής») από τη γαλλική «Lafarge», δεν συμπεριλαμβάνεται στον κατάλογο των μεγαλύτερων εξαγορών στην ελληνική μεταποίηση, δεδομένου ότι αποτελεί αλλαγή στο ιδιοκτησιακό καθεστώς στα πλαίσια ξένων μεγάλων πολυκλαδικών-πολυεθνικών ομίλων.

‘καθετοποίηση εργασιών’, η ‘ένισχυση της ανταγωνιστικής θέσης’, κá. (σελ.27) Επίσης σύμφωνα με την ίδια έρευνα, δύο στις τρεις επιχειρήσεις είχαν εμπειρία τουλάχιστον μιας εξαγοράς ή συγχώνευσης πριν από την τελευταία, ενώ οι μεγάλες επιχειρήσεις ‘στην πλειοψηφία τους βελτιώνουν τη σχετική τους απόδοση’ σε αντίθεση με τις μικρότερες που συνήθως δεν τη βελτιώνουν, κá. (σελ.50)

Η ένταση των εξαγορών και συγχωνεύσεων και η αύξηση του μεγέθους των επιχειρήσεων, ενισχύει συνήθως την «εσωτερική» και «εξωτερική» πολυκλαδικότητα των βιομηχανικών ομίλων, ενώ οι εξαγορές επιχειρήσεων στο εξωτερικό, ενισχύουν την πολυεθνικότητα, τόσο από πλευράς περιοχών δράσης όσο και της σύνθεσης κεφαλαίων. Τέλος οι εξαγορές που είναι αποτέλεσμα της πολιτικής των ιδιωτικοποιήσεων, αποδυναμώνουν τις κρατικές επιχειρήσεις και ομίλους σε όφελος των ιδιωτικών (τα κρατικά μονοπώλια/ολιγοπώλια μετατρέπονται συνήθως σε ιδιωτικά) και παράλληλα αποδυναμώνουν τους μηχανισμούς οικονομικής ρύθμισης και περιθώρια άσκησης εθνικής αναπτυξιακής πολιτικής.

2.4. Βαθμός συγκέντρωσης «οικονομικής δύναμης» των Βιομηχανικών Ομίλων στην Ελληνική Οικονομία το 2000

Η εξέταση του επιπέδου κλαδικής συγκέντρωσης, του «κύματος» και εξαγορών συγχωνεύσεων και του θεσμικού πλαισίου λειτουργίας των επιχειρηματικών ομίλων, μας επιτρέπει πλέον να περάσουμε στην εξέταση των κυριότερων γνωρισμάτων των βιομηχανικών ομίλων και τον υπολογισμό του βαθμού συγκέντρωσης «οικονομικής δύναμης»⁵⁷ στην ελληνική

---

⁵⁷ Η «δύναμη» μιας επιχείρησης μπορεί να προσδιοριστεί ανάλογα με τα κριτήρια που χρησιμοποιούνται. Για παράδειγμα το κριτήριο της «οικονομικής δύναμης» μετράει το βαθμό έλεγχου του ενεργητικού (ή των πόρων) ή ενός τομέα της οικονομίας από την επιχείρηση. Το «μερίδιο αγοράς» μετράει το βαθμό κυριαρχίας της επιχείρησης σε ένα συγκεκριμένο κλάδο. Το κριτήριο της «διαφοροποίησης» μετράει την ικανότητα της επιχείρησης να μετακινεί πόρους μεταξύ αγορών στις οποίες δραστηριοποιείται και επομένως μετράει το βαθμό εξάρτησης (ή ανεξαρτησίας) από κάθε συγκεκριμένη αγορά σε ό,τι αφορά την επιβίωση της. Τέλος το κριτήριο της «κονκλομεροποίησης» μετράει το μέγεθος των πόρων που διαθέτει μια επιχείρηση σε σχέση με τους βασικούς ανταγωνιστές της στις διάφορες αγορές που λειτουργεί. (Spruill, 1982, σελ. 11, 12) Ειδικότερα όσον αφορά την έννοια της «οικονομικής δύναμης», η κοινοτική νομοθεσία περί ανταγωνισμού (άρθρο 82. Συμφωνία των ΕΚ και νομολογία Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου), δίνει μια πιο ευρύτερη ερμηνεία, συνδέοντας τη θέση «οικονομικής δύναμης» με τη «δεσπόζουσα θέση» μιας επιχείρησης, η οποία της δίνει τη δυνατότητα να παρεμποδίζει τον ανταγωνισμό στη «σχετική αγορά» και να της εξασφαλίζει «ανεξαρτησία συμπεριφοράς» έναντι των ανταγωνιστών, των τέλων και

βιομηχανία. Με βάση στοιχεία από «ενοποιημένους ισολογισμούς» μητρικών εταιριών, «Ενημερωτικά Δελτία» προς το ΧΑΑ, «Ετήσιους Απολογισμούς Χρήσης» των ομίλων (Annual Report) και δημοσιεύματα του ημερήσιου και περιοδικού Τύπου, καταγράψαμε τους σημαντικότερους βιομηχανικούς ομίλους στην ελληνική οικονομία, κατά την περίοδο 1990-2000. Η κατάταξη τους γίνεται σύμφωνα με το μέγεθος και το ειδικότερο βάρος και ρόλο τους στην ελληνική βιομηχανία. Όσον αφορά την επωνυμία τους, επιλέξαμε τη χρήση του ονόματος του βασικού «μετόχου-ιδιοκτήτη», δεδομένου ότι διευκολύνει μεταξύ άλλων την πληρέστερη καταγραφή όλων των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, οι οποίες αναφέρονται στο ίδιο πρόσωπο και οι οποίες δεν είναι πάντα συνδεδεμένες με τη «μητρική» εταιρία.

Ειδικότερα με βάση τις παραπάνω πηγές, το 2000 στην ελληνική οικονομία λειτουργούσαν γύρω 120-130 βιομηχανικούς ομίλους (μεγάλου, μεσαίου και μικρού μεγέθους), από τους οποίους οι πολύ μεγάλοι είχαν εμφανή γνωρίσματα χρηματιστικών ομίλων (Βαρδινογιάννη, Λάτση, Στασινόπουλου, Λεβέντη, κá). Ωστόσο μόνο δύο από αυτούς (Βαρδινογιάννη και Λάτση), μπορούσαν με βάση τα σύγχρονα δεδομένα, να χαρακτηριστούν «χρηματιστικοί όμιλοι», παρ' ότι και αυτοί όπως θα δούμε στη συνέχεια, παρουσιάζουν σημαντικές ιδιαιτερότητες. Στους πιο πάνω ομίλους δεν περιλαμβάνουμε τους υπο-ομίλους ξένων πολυεθνικών, που κατά κανόνα αποτελούν τμήματα μεγάλων χρηματιστικών ομίλων, όπως για παράδειγμα οι όμιλοι Siemens, Lafarge (ελέγχει τον όμιλο «ΑΓΕΤ Ηρακλής»), κá.

Από το σύνολο των βιομηχανικών ομίλων, οι μεγαλύτεροι με βάση τον κύκλο εργασιών (πωλήσεις), το ενεργητικό, πάγια, ίδια κεφάλαια, καθαρά κέρδη και απασχολούμενους, ήταν γύρω στους 20, ενώ οι μεσαίου μεγέθους όμιλοι (περιλαμβανομένων και υπο-ομίλων ξένων πολυεθνικών), ήταν περίπου 50. Οι υπόλοιποι ήταν κατά κανόνα μικροί και υπό διαμόρφωση όμιλοι και δεν θα αναφερθούμε στην πορεία της ανάλυσης. Παρ' ότι από πλευράς μεγέθους και επιπέδου ανάπτυξης, οι περισσότεροι όμιλοι, ιδιαίτερα οι μεσαίου μεγέθους, είχαν «ατελή βαθμό ωρίμανσης», ωστόσο με τις

των καταναλωτών. (Druesne και Κρέμλης, 1991) Στην πράξη η μέτρηση της «οικονομικής δύναμης» μιας επιχείρησης ή ομίλου επιχειρήσεων, συνδέεται με το βαθμό ελέγχου του ενεργητικού, πωλήσεων, ιδίων κεφαλαίων, κλπ, μιας επιχείρησης ή ομίλου επιχειρήσεων, στο σύνολο ενός τομέα (πχ. βιομηχανία) ή στο σύνολο της οικονομίας.

εντατικές διαδικασίες συσσώρευσης και την αυξανόμενη διεθνοποίηση τους, αποκτούν όλο και περισσότερα γνωρίσματα σύγχρονων πολυκλαδικών και πολυεθνικών ομίλων. Με βάση τον κύριο τομέα δραστηριότητας,⁵⁸ από τους 70 μεγάλους και μεσαίους μεγέθους ομίλους, οι 17 είχαν, σύμφωνα με τα στοιχεία του Πίνακα 2.2., ως κύριο πεδίο δραστηριότητας, τους κλάδους «διατροφής» και «ποτών» (πρόκειται για τους ομίλους Λεβέντη-Ιωάννου-Δαυίδ, Δασκαλόπουλου, Φιλίππου, Δημητρίου, Θεοδωρόπουλου, Κασέλη, Κωτσιόπουλου-Καρκατζή, Λούλη, Μπουτάρη, Νίκα, Παπαδοπουλου, «Αθηναϊκής Ζυθοποιίας», «Grand Metropolitan», «Nestle», «Pepsico», «Phillip Morris» και «Unilever»). Επίσης 9 ήταν στην «εξόρυξη-μεταλλουργία» (Στασινόπουλου, Κυριακόπουλου, Μυτιληναίου, Αγγελόπουλου, Καντώνια, Μπήτρου, Ρόκα, Hellas Can και Pechiney), 7 ήταν κλάδο «εκδόσεων-εκτυπώσεων-χαρτιού» (Λαμπράκη, Μπόμπολα, Αλαφούζου, Κωστόπουλου, Λυμπέρη, Τεγόπουλου και Ζερίτη) και 6 ήταν στον κλάδο «ηλεκτρικών-ηλεκτρονικών» (Κόκκαλης, Siemens, Πουλιάδη, Αθανασούλη-Βαλασαμίδα, Κουκούντζου και Λύκου).

Επίσης 4 ήταν στον κλάδο «καπνού» (Παπαστράτου, Καρέλια, Κεράνη και Μιχαϊλίδη), 4 στα «φάρμακα-καλλυντικά» (Γιαννακόπουλου, Γλαχο, Λαβίδα και Σαράντη), 3 ήταν στο κλάδο «πετρελαιοειδών» (Βαρδινογιάννη, Λάτση, Ελληνικά Πετρέλαια-ΕΛΠΕ), 3 επίσης στα «μη μεταλλικά ορυκτά» (Κανελλόπουλου-Παπαλεξόπουλου, ΑΓΕΤ Ηρακλής-Lafarge και Ciment Francais) και ακόμα 3 στα «πλαστικά» (Λεμπιδάκη, Πετζεντάκι, Χαλιώρη), ενώ 2 ήταν στα «υλικά συσκευασίας» (Μαίλλη, Αλαμανή), 2 στον κλάδο «ξύλου-επίπλων» (Ηλιάδη, Θεοδωρίδη) και από ένας στα «κοσμήματα» (Κουτσογιούτσου), «υαλουργία» (Βουλγαράκη) και «ναυπηγεία» (Ταβουλάρη).

Από πλευράς «οικονομικής δύναμης», σαφή υπεροχή είχαν οι όμιλοι των πετρελαιοειδών, ενώ από πλευράς ιδιοκτησιακού καθεστώτος, όλοι σχεδόν ήταν ιδιωτικοί (με εξαίρεση τα «Ελληνικά Πετρέλαια» που ήταν

⁵⁸ Ο χαρακτηρισμός ενός πολυκλαδικού ομίλου, ως «βιομηχανικού», ή «εμπορικού», ή «κατασκευαστικού», ή «ναυτιλιακού», κλπ, γίνεται με βάση την ανάλυση του «κύκλου εργασιών» (πωλήσεις) κατά τομείς δραστηριότητας, σύμφωνα με τη νέα αναθεωρημένη «Στατιστική Ταξινόμηση των Κλάδων Οικονομικής Δραστηριότητας» (ΣΤΑΚΟΔ-91) της ΕΣΥΕ. Στο βαθμό που το μεγαλύτερο μέρος του «κύκλου εργασιών» των εταιριών ενός ομίλου, με βάση τον «ενοποιημένο ισολογισμό», προέρχεται από βιομηχανική, δραστηριότητα, ο όμιλος χαρακτηρίζεται «βιομηχανικός» και αντίστοιχα «εμπορικός», «κατασκευαστικός», κλπ.

κρατικός) και 12 ελέγχονταν από ξένους ομίλους. Οι μεγάλοι όμιλοι είχαν διαμορφωμένη πολυκλαδική δομή (αν και αρκετοί διατηρούσαν τον κλαδικό τους χαρακτήρα) και διέθεταν σημαντική διεθνή παρουσία, ενώ οι περισσότεροι μεσαίοι μεγέθους ήταν υπό ανάπτυξη και είχαν μικρή σχετικά πολυκλαδική και πολυεθνική επέκταση. Ιδιαίτερα εκτεταμένες διεθνείς δραστηριότητες από τους μεγάλους ομίλους, είχαν οι όμιλοι Βαρδινογιάννη, Λάτση, Λεβέντη-Ιωάννου-Δαυίδ, Κόκκαλη, Κανελλόπουλου-Παπαλεξόπουλου, Μπόμπολα, Φιλίππου, Κυριακόπουλου, Μαίλλη, Πουλιάδη και Αλαμανή, ενώ από τους μεσαίους, οι όμιλοι Αγγελόπουλου, Αθανασούλη-Βαλαμιδή, Λαβίδα, Θεοδωρόπουλου, Μηχαϊλίδη, Πετζετάκι, Σαράντη, κá.

Η ισχυρή θέση των βιομηχανικών ομίλων στην ελληνική μεταποίηση και γενικότερα στην ελληνική οικονομία, μπορεί να υπολογιστεί κατά προσέγγιση με την εκτίμηση του βαθμού συγκέντρωσης «οικονομικής δύναμης», παίρνοντας ως βάση τα κυριότερα οικονομικά μεγέθη των 70 ομίλων στο σύνολο των επιχειρήσεων της μεγάλης βιομηχανίας (εταιριών ΑΕ και ΕΠΕ). Δυστυχώς λόγω της απουσίας αναλυτικών και συγκρίσιμων στοιχείων για όλες τις θυγατρικές των ομίλων σε «ενοποιημένη βάση», κάτι τέτοιο δεν είναι εφικτό. Ωστόσο μπορούμε να πετύχουμε μια αξιόπιστη προσέγγιση, χρησιμοποιώντας τα αναλυτικά στοιχεία των δύο πρώτων επιχειρήσεων των 20 μεγαλύτερων βιομηχανικών ομίλων (συνολικά 40 εταιρίες) και τα στοιχεία της μεγαλύτερης επιχείρησης των 50 μεσαίου μεγέθους ομίλων (συνολικά άλλες 50 εταιρίες). Με βάση τα παραπάνω στοιχεία και έχοντας ως αφετηρία τα μεγέθη των 5.196 βιομηχανικών επιχειρήσεων της μορφής ΑΕ και ΕΠΕ από τον Οδηγό Επιχειρήσεων ICAP, υπολογίσαμε το βαθμό συγκέντρωσης «οικονομικής δύναμης» των 70 μεγαλύτερων βιομηχανικών ομίλων το 2000, στο σύνολο των επιχειρήσεων της μεγάλης βιομηχανίας.

Συγκεκριμένα σύμφωνα με τα στοιχεία του Πίνακα 2.2., Οι 90 μεγαλύτερες εταιρίες των 70 βιομηχανικών ομίλων, είχαν το 56% του κύκλου εργασιών (πωλήσεων) της μεγάλης βιομηχανίας (εταιριών ΑΕ και ΕΠΕ), το 103% του ενεργητικού (λόγω συνυπολογισμού του ενεργητικού δύο τραπεζών των ομίλων Λάτση και Βαρδινογιάννη οι οποίες από τη φύση τους έχουν διογκωμένο ενεργητικό), καθώς το 44% των παγίων, το 66% των ιδίων

Πίνακας 2.2: Συνοπτική παρουσίαση των Μεγαλύτερων και Μεσαίων μεγέθους Βιομηχανικών Ομίλων το έτος 2000 στην Ελληνική Οικονομία και βαθμός συγκέντρωσης "οικονομικής δύναμης"

Επισημάρια Ομίλου	Διοικητικό κατάστημα	Αριθ. Συνδ. Εταπ. >10% (εξωτερ.)	Βασικές Εταιρίες του Ομίλου	Κύριος Τομέας Δραστηριότητας	Πωλήσεις (επίσης εργ. Ενέργητος)	Συνολικός	Πάγια (καθαρά)	Κα κεφάλαιο	Καθαρά Κέρδη	(σε χιλ. ευρώ) % Συμμετ.	Αριθμ. Απασχολ.
A) ΜΕΓΑΛΟΙ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΟΙ ΟΜΙΛΟΙ											
1. Όμιλος ΒΑΡΔΙΝΟΓΙΑΝΝΗ	ιδιωτικός	131	46	MOTOR OIL ΑΕ ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΕΙΡΑΙΩΣ	1.869.221 7.18.005	810.836 10.817.954	2.502 82.257	86.015 1.095.173	126.641 186.918	50,0% >10%	1.060 3.600
2. Όμιλος ΛΑΤΣΗ	ιδιωτικός	115	44	PETROLIA ΑΕ EUROBANK ERGASIAS	1.455.831 1.512.006	3.77.902 15.393.101	119.809 252.000	187.930 1.753.103	52.852 314.424	73,7% >50%	534 6.963
3. Όμιλος ΕΛΠΕ	κρατικός	31	6	ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΕΤΡΕΛΙΑ ΕΚΟ - ΕΛΑΔ ΑΕ	3.275.793 1.739.782	2.051.526 375.185	1.048.730 118.359	1.241.869 135.308	245.419 14.863	100,0% 100,0%	3.289 700
4. Όμιλος ΛΕΒΕΝΤΗ-ΔΑΥΙΔ-ΙΩΑΝΝΗ	ιδιωτικός	154	87	C-C TPIA EYHON A.E. FRIGOGLOSS A.E.	561.590 32.221	3.494.194 186.044	3.333.927 119.825	2.757.798 157.327	97.239 7.666	>50% >50%	2.251 360
5. Όμιλος ΚΟΚΚΑΛΗ	ιδιωτικός	67	24	INTRALCOM ΑΕ INTRALCOM ΑΕ	613.227 30.369	1.222.988 86.875	610.064 7.878	354.521 38.877	106.702 22.233	>50% >50%	0,982 3
6. Όμιλος ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΥ	ιδιωτικός	93	27	ΒΙΟΧΑΛΑΣ ΑΕ ΕΛΒΑΛ ΑΕ	64.711 328.687	881.578 408.435	846.748 197.125	864.451 301.139	48.477 32.812	>50% 63,4%	850
7. Όμιλος ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΥ-ΠΑΓ	ιδιωτικός	47	19	ΤΙΤΑΝ ΑΕ INTERPETON ΑΕ	72.657 107.804	462.106 295.556	308.303 174.430	314.895 259.298	93.155 23.871	51,0% >50%	1.220 970
8. Όμιλος ΑΓΕΤ ΗΡΑΚΛΗΣ	γαλλικός	58	11	ΑΓΕΤ ΗΡΑΚΛΗΣ ΑΕ ΑΣΤΗΡ-ΛΑΤΟ ΑΒΕΕ	403.266 39.908	402.944 33.273	207.130 20.076	191.592 10.344	36.383 -1.706	100,0% 91,8%	410 161
9. Όμιλος ΠΑΠΑΣΤΡΑΤΟΥ	ιδιωτικός	9	5	ΠΑΠΑΣΤΡΑΤΟΣ ΑΒΕΣ ΙΟΝΙΚΗ ΑΕ	263.526 33.378	307.014 11.802	84.207 620	88.303 1.183	35.890 3.593	100,0% 100,0%	1.200 580
10. Όμιλος ΛΑΜΠΡΑΚΗ	ιδιωτικός	45	1	ΔΗΜ.ΟΡΓ.ΛΑΜΠΡΑΚΗ ΑΕ IRIS ΑΕ	107.804 100.822	295.556 31.679	174.430 80.329	259.298 85.973	23.871 7.164	>50% 100,0%	970 580
11. Όμιλος ΜΠΟΜΠΟΛΑ	ιδιωτικός	96	13	ΠΗΓΑΙΟΣ ΑΕ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΕΧΝΟΔΟΜΙΚΗ	58.178 194.773	136.781 452.639	99.336 364.773	125.906 413.976	6.878 30.149	57,4% >50%	640 563
12. Όμιλος ΔΑΣΚΟΛΟΠΟΥΛΟΥ	ιδιωτικός	67	6	ΔΕΛΤΑ ΠΡΟΤ.ΒΙΟΜ.ΓΑΛ. GOODY'S ΑΕ	232.571 14.302	168.567 43.700	70.233 26.925	132.046 37.554	10.023 4.329	70,0% 23,1%	1.000 1.080
13. Όμιλος ΦΙΛΙΠΠΟΥ	ιδιωτικός	53	16	ΦΑΓΕ ΑΕ ΕΛΒΙΣΚΟ ΑΕ	281.827 82.335	207.777 70.079	113.103 64.574	49.290 74.646	2.978 2.963	>50% 100,0%	1.080 2
14. Όμιλος SIEMENS ΑΕ	γερμανικός	13	2	SIMENS ΑΕ BSP-BOSCH-SIEMENS-PI	212.948 232.958	127.164 175.265	17.795 22.826	24.817 42.097	14.780 11.286	100,0% 80,0%	700 1.200
15. Όμιλος ΜΥΤΙΛΗΝΑΙΟΥ	ιδιωτικός	27	7	ΜΥΤΙΛΗΝΑΙΟΣ ΟΜ.ΕΠΙΧ. ΕΛΥΟ ΑΕ	249.277 159.211	393.030 189.704	196.407 22.621	247.781 -10.356	36.844 -16.559	100,0% 43,0%	75 1.020
ΣΥΝΟΛΟ: Βασικά μεγέθη των δύο μεγαλύτερων εταιρειών των 20 μεγαλύτερων βιομηχανικών ομίλων (48 εταιρείες)					18.060.714	41.246.808	8.844.819	12.086.662	1.293.148		36.544
B) ΜΕΣΑΙΟΥ ΜΕΓΕΘΟΥΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΟΙ ΟΜΙΛΟΙ											
Βαθ. Ελλειμμάτων Συμμετέχοντων											
1. Όμιλος ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΥ	ιδιωτικός	10	8	ΧΑΛΥΒΟΥΡΓΙΚΗ ΑΕ (1946 παρ.χρησίδιων & τρεσ.)	97.814	241.839	159.040	132.751	-3.084	>50%	450
2. Όμιλος ΑΚΚΑ	ιδιωτικός	10	1	ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΥΦΑΝΤΟΥΡΓΗ παραγωγής υφαντικών υφ.	68.027	83.137	19.646	38.828	3.681	>50%	577
3. Όμιλος ΑΡΙΕΤ-ΑΛΛΑΦΟΥΖΟΥ	ιδιωτικός	15	2	ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ ΑΕ, Έδρα: έκδοσης εφημερίδων και π.	36.115	116.892	52.967	102.598	4.544	74,9%	419
4. Όμιλος ALTEC (Αθηνάσουλής Βα)	ιδιωτικός	48	10	ALTEC Συστ.Πληρ. & Επικ. Ανάστ.συστ. ΗΥ.Ολοκλ.Υπολ.	173.922	245.332	82.222	130.019	15.962	>50%	948
5. Όμιλος Οικονομικής ΑΡΙΓΥΟΥ	ιδιωτικός	4	6	ΚΑΔΩΤΗ ΝΑΟΥΣΗΣ ΑΕ	25.373	32.093	11.209	12.630	191	>50%	420
6. Όμιλος Οικον. ΒΟΥΛΓΑΡΑΚΗ	ιδιωτικός	9	6	ΠΟΛΥΣ ΥΑΛΟΥΡ ΒΙΜΒΑΚΗ παρ.παιχνιδιών & υλίων ειδ.	34.889	122.048	59.335	80.842	5.818	59,0%	322
7. Όμιλος Αρχών ΠΑΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	ιδιωτικός	5	6	ΒΙΝΕΑΣ ΑΕ (1971)	104.965	87.212	19.146	16.323	20.567	>50%	708
8. Όμιλος Οικον.Μαρ.ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ	ιδιωτικός	6	1	ΣΟΓΙΑ ΕΛΛΑΣ ΑΒΕΕ (1971 παρ.παιγ. & εμτ.συναλλαγ.)	167.687	81.867	16.998	16.180	1.011	>50%	205
9. Όμιλος Οικονομικής ΔΟΝΤΑ	ιδιωτικός	3	0	ΕΠΙΛΕΚΤΟΣ ΚΑΔΩΤΗ ΑΕ παρ.δοσ.βιβλ.ντομ. & υλ.	50.395	92.220	43.869	56.736	5.772	>50%	742
10. Όμιλος ΣΕΡΙΤΗ	ιδιωτικός	6	3	ΧΑΡΤΟΠΟΙΙΑ ΘΡΑΚΗΣ ΑΕ παρ.διαφορ.τύπων χαρτί	46.277	59.629	16.456	19.578	1.810	>50%	560
11. Όμιλος ΗΛΙΑΔΗ	ιδιωτικός	6	1	ΣΕΛΑΜΑΝ ΑΕ (1962)	122.881	218.615	99.706	133.947	7.954	>50%	1.216
12. Όμιλος ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΥ	ιδιωτικός	31	19	CHIRITA INTERNATIONAL τυπογραφία, τροφίμων (κρασ.)	94.882	181.237	137.401	98.075	5.655	>50%	1.367
13. Όμιλος Αφών ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗ	ιδιωτικός	10	5	SATO Βιοφ.Εμπτ.Γρωσ.ΑΕ παρ.εμτ.επιτλ.γρωσ.	39.416	71.502	41.909	35.811	4.047	>50%	383
14. Όμιλος ΚΑΝΤΟΝΙΑ	ιδιωτικός	9	2	ΕΚΑΙΣΟ ΑΕ (1973)	78.787	82.636	26.465	26.805	7.819	98,4%	466
15. Όμιλος ΚΑΡΕΛΑ	ιδιωτικός	5	2	ΚΑΡΕΛΑ ΚΑΠΝΟΒΛΑΝ ΑΕ παρ.εμτ. & εμπτ. υφάσματα	125.426	149.090	32.236	61.855	15.588	>50%	482
16. Όμιλος ΚΑΤΣΕΛΗ	ιδιωτικός	16	1	ΚΑΤΣΕΛΗΣ Χ & ΥΙΟ ΑΕΒΙ παρ.εμτ.αυτ.αριστ. -ζαχαρ.	28.801	44.986	21.209	35.470	2.907	>50%	522
17. Όμιλος ΚΕΡΑΝΗ	ιδιωτικός	11	3	ΚΕΡΑΝΗΣ ΑΒΕΕ (1993)	22.511	74.404	37.475	40.670	-0.593	>50%	236
18. Όμιλος Αφών ΚΟΥΚΟΥΝΤΖΟΥ	ιδιωτικός	4	2	KLEEMANN HELLAS ΑΒΕ κατασκευ.αυτοκ.συστημ. αναλ.	27.619	47.353	7.854	36.601	8.113	100,0%	340
19. Όμιλος ΚΟΥΤΣΟΠΟΥΤΣΟΥ	ιδιωτικός	7	5	FOLLI-FOLLIE ΑΒΕΕ (1988 παρ.εμτ.αριστ. κοσμημάτων & υλ.)	38.204	110.736	53.628	90.265	13.403	>50%	260
20. Όμιλος Π.ΚΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ	ιδιωτικός	9	0	IMACO MEDIA MET GROI έκδοσης περιοδικών (Αυστρία)	23.736	31.267	14.568	17.238	2.371	>50%	169
21. Όμιλος ΚΩΤΣΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΑΡΚΙ	ιδιωτικός	6	0	ΙΟΝ ΑΕ - Βιοφ.Εμπτ.Κακάο παρ.συστ.κακάο καραμ.	83.021	94.141	36.892	37.422	4.330	>50%	1.080
22. Όμιλος ΛΑΒΙΔΑ	ιδιωτικός	22	9	ΛΑΒΙΔΑΡΜ ΑΒΕ (1975)	142.955	193.797	89.754	107.219	5.583	>50%	240
23. Όμιλος ΑΛΑΜΠΗ	ιδιωτικός	6	2	ΕΛΛΑΤΕΣ ΣΥΝΔ.ΙΝΕΞ ΑΕ παρ. & εμτ.συνδ.εμτ.ντομ.	29.457	41.469	21.895	16.336	1.189	100,0%	250
24. Όμιλος Αφών ΑΕΜΠΙΔΑΚΗ	ιδιωτικός	5	3	ΠΛΑΣΤΙΚΑ ΚΡΗΤΗΣ ΑΕ (1 παραγωγή πλαστικών υλίων & υλ.)	50.099	48.005	15.795	13.689	6.087	>50%	230
25. Όμιλος ΛΟΥΛΗ	ιδιωτικός	10	7	ΜΥΛΟΙ ΛΟΥΛΗ ΑΕ (1827) παραγωγή αλεύρων και υτ.	40.596	133.962	110.100	67.458	4.523	>50%	198

26. Ομίλος ΛΥΚΟΥ	ιδιωτικός	8	2	INFORM ΛΥΚΟΣ ΑΕ (1981 παραρ. χαρ. εκτυπ., διαρ. πρ	48.361	72.425	27.703	47.183	15.791	>50%	460
27. Ομίλος ΛΥΜΠΕΡΗ	ιδιωτικός	5	0	ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΛΥΜΠΕΡΗ ΑΕ έκδοση περιοδικών και βιβλ	32.599	40.362	14.529	27.403	4.593	>50%	270
28. Ομίλος ΜΙΧΑΛΙΔΗ	ιδιωτικός	24	11	ΜΙΧΑΛΙΔΗΣ Α.Α.-ΚΑΠΙΝΙΚΗ / παραρ. & εμπρ. συμφέρειμ	109.032	231.923	60.713	59.996	1.012	>50%	2.700
29. Ομίλος ΜΟΥΖΑΚΗ	ιδιωτικός	9	4	ΜΟΥΖΑΚΗΣ Ε.Α.Δ ΑΕΒΕΗ παραρ. αντιπροσ. εταρ. εμπ	45.954	103.335	57.964	49.507	3.125	>50%	1.150
30. Ομίλος ΜΠΗΤΡΟΥ	ιδιωτικός	16	2	ΜΠΗΤΡΟΣ ΜΕΤΑΛΛΟΥΡΓΙ εμπρία σιδήρου & χαλυβο	55.355	59.436	9.431	20.527	2.408	100,0%	141
31. Ομίλος ΜΠΟΥΤΑΡΗ	ιδιωτικός	13	2	ΜΥΘΟΣ ΖΥΘΟΠΟΙΑ ΑΕ παραρ. & εμπρ. μπίρας, αναρ	20.440	55.293	30.769	34.875	3.344	100,0%	320
32. Ομίλος ΝΙΚΑ	ιδιωτικός	21	8	Π.Γ.ΝΙΚΑΣ ΑΒΕ (1971) παραρ. & εμπρ. ελληνικών	52.448	107.596	60.644	66.928	3.890	>50%	269
33. Ομίλος ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ	ιδιωτικός	3	0	ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ Ε.Ι. ΑΕ παραρ. & εμπρ. μπακάλι & ζακ	65.846	52.909	18.206	37.962	6.476	>50%	1.000
34. Ομίλος ΠΕΤΖΕΤΑΚΗ	ιδιωτικός	24	18	Α.Γ. ΠΕΤΖΕΤΑΚΗΣ Ε.Α.Θαμ. παραρ. εμπρ. είκομητ. & σ	71.753	208.402	119.033	120.778	5.690	>50%	545
35. Ομίλος ΡΟΚΑ	ιδιωτικός	6	0	ΜΕΤΑΛΛΟΒΙΟΜΗΧΑΡΚΑ μεταλλικών και μηχανολογ	31.387	94.374	47.760	77.448	11.879	>50%	184
36. Ομίλος ΣΑΡΑΝΤΗ	ιδιωτικός	24	11	ΣΑΡΑΝΤΗΣ Γ.Ρ. ΑΒΕΕ (198 παραρ. & διδ. καλλυν. φαρμ	83.357	287.823	171.527	139.432	2.620	>50%	390
37. Ομίλος ΤΑΒΟΥΛΑΡΗ	ιδιωτικός	5	1	ΝΑΥΠΗΓΕΙΑ ΕΛΕΥΣΙΝΑΣ / ναυπηγεσικο-εμπορικ. δραστ	81.473	238.913	93.685	16.975	10.301	>50%	750
38. Ομίλος ΤΕΓΟΠΟΥΛΟΥ	ιδιωτικός	17	0	Χ.Κ.ΤΕΓΟΠΟΥΛΟΣ ΕΚΔΟΣ έκδοση-εκτυπώσεις εφημ	76.418	141.038	91.875	121.908	3.031	71,4%	899
39. Ομίλος Αφών ΧΑΛΙΩΡΗ	ιδιωτικός	16	8	ΠΛΑΣΤΙΚΑ ΘΡΑΚΗΣ ΑΒΕΕ / παραρ. υφαντών από πολυεστ	47.015	113.869	78.795	80.235	5.020	>50%	600
40. Ομίλος ΧΑΤΖΗΔΑΝΝΟΥ	ιδιωτικός	22	3	VERTICAL ΑΒΕΕ (1978) παραρ. καλλυντ. εταρ. και νημ	50.970	100.218	47.372	43.808	7.679	99,9%	650
ΣΥΝΟΛΟ : Βασικά μεγέθη των μεγαλύτερων εταιρειών των 40 μεσάσι μεγέθους βιομηχανικών ομίλων					2.646.787	4.563.385	2.167.785	2.364.690	225.678		23.054

Ββ) Ξένων Πολιτιστικών Συμμετεχόντων Υπό Όμιλου

41. Ομίλος ΑΘΗΝΑΙΚΗΣ ΖΥΘΟΠΟΙΪ (ολανδικών σι	4	2	ΑΘΗΝΑΙΚΗ ΖΥΘΟΠΟΙΑ Α παραρ. μπίρας AMSTEL κ	355.487	240.506	136.769	105.419	78.177	>50%	1.400
42. Ομίλος CEMENT FRANCAIS (γαλλικών συμ	8	0	ΧΑΛΥΒ ΔΟΜ.ΥΛΙΚΑ(εξα παραρ. τσιμέντ. & αδραν. υλικ	58.146	89.359	27.675	46.078	13.446	>50%	167
43. Ομίλος GLAXO (αγγλικών συμ	2	0	GLAXO WELLCOME ΑΕΒΙ παραρ. & εμπρ. φαρμάκων	103.439	87.781	14.186	22.945	3.710	>50%	98
44. Ομίλος GRAND METROPOLITA (αγγλικών συμ	2	0	ΜΕΤΑΞΑ Σ.Δ. Η. & Α.ΑΒΕΕ / παραρ. και εμπρ. ονομαστ. πο	28.546	29.456	10.893	19.834	5.453	>50%	96
45. Ομίλος HELLAS CAN (αμερικανικών	3	2	HELLAS CAN Βιομ. Εξιδν. / παραρ. γαλ. μεταλλικών δο	140.309	136.740	39.547	85.642	11.493	>50%	462
46. Ομίλος NESTLÉ (ελβετικών συμ	5	0	NESTLÉ ΕΛΛΑΣ ΑΒΕ (197 παραρ. ζαχν. διατροφής	300.701	109.536	35.520	27.142	56.490	>50%	691
47. Ομίλος PECHINEY (γαλλικών συμ	5	0	ΛΑΔΥΜΙΝΟ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ παραρ. αλουμινίου & αλουμ	424.047	446.109	164.865	265.098	93.552	>50%	1.300
48. Ομίλος PERSICO (αμερικανικών	2	0	TASTY FOODS ΑΕ (εξογ. παραρ. τοπικ. κρουασάν, κλπ	78.046	42.030	20.068	21.907	10.034	10,0%	650
49. Ομίλος PHILIP MORRIS (αμερικανικών	3	0	PHILIP MORRIS HELLAS, εμπρ. και διασποράς τσιγ	119.536	48.608	1.292	25.834	12.747	100,0%	30
60. Ομίλος UNILEVER (αγγλο-αλλανδικ	4	0	UNILEVER HELLAS ΑΕ (1 χρηματοοικονομικ. δραστ	240.010	104.069	51.607	25.333	30.191	100,0%	600
ΣΥΝΟΛΟ : Βασικά μεγέθη των μεγαλύτερων εταιρειών 16 μεσάσι μεγέθους ξένων βιομηχανικών ομίλων				1.844.289	1.314.194	602.442	646.832	316.293		6.786

(*) στις περιπτώσεις ισχυρής συμμετοχής ξένου κεφαλαίου, σημειώνεται με την ένδειξη "συμ. ξέμ"

(**) οι αρμόνιες "συμμετοχές εταιρείας" οι "πυλωλίες" αφορούν το ακαθόριστο έσοδο

Βαθμός συγκέντρωσης κεφαλαίου των 70 μεγαλύτερων βιομηχανικών ομίλων στην Ελληνική Οικονομία το έτος 2000

(σε χιλ. ευρώ)

	Πωλήσεις	Ενεργητικό	Πάγια	Ίδια Κεφάλαια Καθ.Κέρδη	Απασχόληση
ΣΥΝΟΛΟ : Βασικά μεγέθη των δύο μεγαλύτερων εταιρειών, 20 μεγέθων βιομηχανικών ομίλων (40 εταιρείες)	18.980.714	41.246.806	8.846.619	12.886.682	1.382.148
ΣΥΝΟΛΟ : Βασικά μεγέθη της μεγαλύτερης εταιρείας, 40 μεσάσι μεγέθους ελληνικών βιομηχανικών ομίλων	2.846.787	4.563.385	2.167.786	2.364.690	23.054
ΣΥΝΟΛΟ : Βασικά μεγέθη της μεγαλύτερης εταιρείας, 10 μεσάσι μεγέθους ξένων βιομηχανικών ομίλων	1.844.289	1.314.194	602.442	646.832	6.786
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ : Βασικά μεγέθη των μεγαλύτερων εταιρειών, 70 βιομηχανικών ομίλων στην Ελλην. Οικονομία	20.650.750	47.114.185	12.308.848	16.088.184	1.934.019

ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ : Βασικά μεγέθη των 5.194 βιομηχανικών εταιρειών (ΑΕ & ΕΠΕ) στην Ελληνική Οικονομία	36.728.970	46.733.189	27.472.882	22.882.477	2.423.384

Βαθμός συγκέντρωσης "Οικονομικής Δύναμης", των 70 μεγαλύτερων & μεσάσι μεγέθους βιομηχαν. ομίλων	56,0%	103,0%	44,8%	68,0%	79,8%

(*) Το ποσοστό 103,3% στη συγκέντρωση ενεργητικού, οφείλεται στον υπολογισμό του ενεργητικού δύο τραπεζών, των ομίλων Βασιλειανόνη και Λάση

Πηγή: Ενοποιημένοι Ισολογισμοί Εταιρειών, Ενημερωτικά Δελτία και Απολογισμοί Χρήσης 2000, Επεξεργασία στοιχείων ICAP 2000, Δημοσιεύματα ημερήσιου και περιοδικού τύπου 2000

κεφαλαίων, το 80% των καθαρών κερδών και το 23% της απασχόλησης. Πρόκειται για μια ισχυρή συγκέντρωση πλούτου και οικονομικής δύναμης, η οποία είναι σε σημαντικό βαθμό υπο-εκτιμημένη, αν λάβουμε υπ' όψιν ότι δεν περιλαμβάνονται τα μεγέθη όλων των θυγατρικών των ομίλων και ιδιαίτερα του εξωτερικού, τα οποία για τους μεγάλους ομίλους είναι ιδιαίτερα σημαντικά.

Επίσης με βάση τα στοιχεία του Πίνακα 2.2, διαπιστώθηκε ότι το μερίδιο των 20 μεγαλύτερων ομίλων στις πωλήσεις και καθαρά κέρδη, του συνόλου των υπό εξέταση 70 ομίλων, ήταν τον ίδιο χρόνο 78,1% και 72%, ενώ των 40 μεσαίου μεγέθους ελληνικών ομίλων ήταν 12,9% και 11,6% και των 10 μεσαίου μεγέθους πολυεθνικών ήταν αντίστοιχα 9% και 16,3%. Το γεγονός δείχνει ότι οι ξένοι όμιλοι είχαν πολύ υψηλότερα ποσοστά κερδοφορίας, ως απόρροια κυρίως της «δεσπόζουσας θέσης» που κατείχαν στην ελληνική βιομηχανία. Η εξέταση στη συνέχεια των μεγαλύτερων και συνοπτικά των μικρότερων βιομηχανικών ομίλων, θα αποκαλύψει και άλλες πλευρές της δράσης των μεγαλύτερων βιομηχανικών ομίλων, καθώς και των προεκτάσεων που ασκούν στην οικονομική και κοινωνική ζωή της χώρας.

2.5. Οι Μεγαλύτεροι Βιομηχανικοί Όμιλοι

Τα κριτήρια επιλογής των μεγάλων βιομηχανικών ομίλων, στηρίχτηκαν κατ' αρχήν στη διαπίστωση της ύπαρξης μεγάλης βιομηχανικής επιχείρησης με δεσπόζουσα ή ολιγοπωλιακή θέση σε έναν ή περισσότερους κλάδους της μεταποίησης. Επίσης βασικό ρόλο έπαιξαν τα οικονομικά μεγέθη των εταιριών (πωλήσεις, ενεργητικό, πάγια, ίδια κεφάλαια, καθαρά κέρδη και απασχολούμενοι), ενώ στο διαχωρισμό μεταξύ «μεγάλων» και «μεσαίων» ομίλων (με βάση τα ελληνικά δεδομένα), ελήφθη ιδιαίτερα υπ' όψιν ο κύκλος εργασιών και τα καθαρά κέρδη. Για παράδειγμα οι όμιλοι με ενοποιημένα κέρδη πάνω από 10 δις δραχ. (ή 30 εκατ. ευρώ), εντάσσονται στους μεγάλους ομίλους,⁵⁹ ενώ εκείνοι με κέρδη από 1 ως 10 δις δραχ. (ή από 300 χιλ. ευρώ ως 30 εκατ. ευρώ), εντάσσονται στους μεσαίου μεγέθους ομίλους.

⁵⁹ Οι μεγάλοι όμιλοι στην ελληνική οικονομία, αν συγκριθούν με αντίστοιχους ομίλους σε ευρωπαϊκό ή παγκόσμιο επίπεδο, είναι φανερό ότι πρόκειται για μικρούς ή μεσαίους ομίλους. Συγκεκριμένα σύμφωνα με στοιχεία του 2000, για τις 500 μεγαλύτερες εταιρίες στο κόσμο (Ειδικό αφιέρωμα του «Financial Times», 11.5.2001), οι περισσότερες εταιρίες ήταν μητρικές πολυκλαδικών και πολυεθνικών ομίλων. Από πλευράς χωρών προέλευσης οι (239 εταιρίες) ήταν αμερικανικές, 64 ιαπωνικές, 40 αγγλικές, 28 γαλλικές, 21 γερμανικές, κοκ. Ο

Επίσης ο βαθμός πολυκλαδικής και πολυεθνικής επέκτασης, αποτέλεσε κρίσιμο στοιχείο επιλογής των ομίλων, όπως επίσης οι διασυνδέσεις με το τραπεζικό κεφάλαιο, οι «στρατηγικές συμμαχίες» με ελληνικούς και ξένους ομίλους, η παρουσία σε ευαίσθητους τομείς της κοινωνικής ζωής (μέσα μαζικής ενημέρωσης, επαγγελματικό αθλητισμό, πολιτισμό), κá. Τέλος ειδική προσοχή δόθηκε στον «τύπο» οργάνωσης και διοίκησης των ομίλων, στο ιδιοκτησιακό καθεστώς το οποίο συνήθως ερμηνεύει επιχειρηματικές επιλογές και αντιθέσεις με άλλους ομίλους, οι οποίες σε ορισμένες περιπτώσεις αποκτούν κυρίαρχη έκφραση στην οικονομική και πολιτική ζωή της ελληνικής κοινωνίας.

Τέλος πριν προχωρήσουμε στη συγκεκριμένη εξέταση των ομίλων, αξίζει να σημειώσουμε ότι η ανάλυση της «ιστορικής διαδρομής» των μεγαλύτερων ομίλων, αποκαλύπτει σε μικρογραφία τα σημαντικότερα γνωρίσματα και τις αντιθέσεις του ελληνικού καπιταλισμού στις τελευταίες δεκαετίες, το επίπεδο ανάπτυξης και τις ιδιομορφίες του, καθώς το ρόλο των κυριότερων οικονομικών παραγόντων στις επιλογές της οικονομικής πολιτικής. Εξυπακούεται ότι η θέση και ρόλος, του ενός ή άλλου ομίλου στην οικονομική και κοινωνική ζωή, δεν είναι μια για πάντα δοσμένος, αλλά βρίσκεται σε διαρκή κίνηση και μεταβολή. Ωστόσο σε κάθε συγκεκριμένη περίοδο, ορισμένοι όμιλοι παίζουν πρωταγωνιστικό ρόλο. Εδώ θα εξετάσουμε τη δράση και το ρόλο των μεγαλύτερων ομίλων στη δεκαετία 1990-2000.

κύκλος εργασιών της πρώτης, της αμερικανικής «General Electric», ανέρχονταν σε 128 δις δολάρια και οι απασχολούμενοι σε 313.000 άτομα. Τα αντίστοιχα μεγέθη, της τελευταίας (στον κατάλογο) εταιρίας (500^η), της ιαπωνικής «Sankyo», ανέρχονταν ο κύκλος εργασιών σε 5,2 δις δολάρια και οι απασχολούμενοι σε 6.500 άτομα. Στο σχετικό πίνακα δεν υπήρχε καμία μεγάλη ελληνική εταιρία. Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, από τις 500 μεγαλύτερες εταιρίες, οι 143 ήταν αγγλικές, 68 γαλλικές, 60 γερμανικές, 46 ιταλικές, 31 ελβετικές, 25 σουηδικές, 23 ολλανδικές, 20 ισπανικές, 13 δανέζικες, 12 βελγικές, 11 ελληνικές, κοκ. Μεγαλύτερη εταιρία, ήταν η αγγλικο/ολλανδική «Royal Dutch/Shell» με κύκλο εργασιών 149 δις δολάρια και απασχολούμενους 95.000 άτομα, ενώ τελευταία (500^η), ήταν η ιταλική «Montatori Ed», με κύκλο εργασιών 1,2 δις δολάρια και απασχολούμενους 904 άτομα. Όσον αφορά τις 11 ελληνικές, ήταν από διάφορους κλάδους (κυρίως τράπεζες), ενώ βιομηχανικές ήταν τρεις. Η «Coca-Cola Τρία Έψιλον» του ομίλου Λεβεντή-Δαυιδ (στην 345^η θέση), τα «Ελληνικά Πετρέλαια» του ομίλου ΕΛΠΕ (στην 462^η θέση) και η «Intracom» του ομίλου Κόκκαλη (στην 478^η θέση). Η αναλυτική εξέταση των παραπάνω εταιριών, θα γίνει στα πλαίσια των αντίστοιχων ομίλων.

1. Όμιλος ΒΑΡΔΙΝΟΓΙΑΝΝΗ (Motor Oil, Τράπεζα Πειραιώς, κá)

Ο όμιλος επιχειρήσεων «Οικογένεια Βαρδινογιάννη», είναι από τους μεγαλύτερους πολυκλαδικούς ομίλους στην ελληνική οικονομία. Από τη δεκαετία '70 παρουσιάζει δυναμική ανάπτυξη εργασιών και σταθερή επέκταση σε νέους τομείς στην εγχώρια αγορά και στο εξωτερικό. Οι κυριότεροι τομείς δραστηριότητας είναι η παραγωγή και εμπορία πετρελαιοειδών, οι ναυτιλιακές, τουριστικές και χρηματοπιστωτικές εργασίες, οι κατασκευές, τα «μέσα μαζικής επικοινωνίας», ο επαγγελματικός αθλητισμός, οι υπηρεσίες διαδικτύου, διάφορες εμπορικές δραστηριότητες, κá. Σύμφωνα με δημοσιεύματα του αμερικάνικου περιοδικού «Fortune», η προσωπική περιουσία του επί κεφαλής του ομίλου Βαρδή Βαρδινογιάννη, ξεπερνούσε στις αρχές δεκαετίας '90 τα 1 δις δολάρια. (περιοδ.«Status»,No.56, Νοέμ.'92).

Η διαδικασία διαμόρφωσης του Ομίλου, ξεκίνησε τη δεκαετία '60 με τη δημιουργία σταθμού ανεφοδιασμού καυσίμων για πλοία στους Καλούς Λιμένες Κρήτης και τη δημιουργία των Διυλιστηρίων Motor Oil Hellas το 1968 στους Αγ.Θεοδώρους Κορίνθου. Στη δεκαετία του '70 ο Όμιλος επέκτεινε τις δραστηριότητες του στη ναυτιλία και τον τουρισμό, στη δεκαετία του '80 στο χώρο του επαγγελματικού αθλητισμού (εξαγορά ΠΑΕ Παναθηναϊκός, κá) και στην αγορά «μέσων μαζικής επικοινωνίας» (εξαγορά εφημερίδας ΜΕΣΗΜΒΡΙΝΗ, δημιουργία επιχείρησης παραγωγής βιντεο-ταινιών, συμμετοχή στο τηλεοπτικό κανάλι Mega Channel, δημιουργία Star Channel, κá), ενώ στη δεκαετία '90 στο χρηματοπιστωτικό τομέα (δημιουργία Ομίλου Χiosbank ο οποίος στην πορεία συγχωνεύτηκε με τον όμιλο Τράπεζα Πειραιώς). Τέλος σημαντική εξέλιξη στη ζωή του ομίλου ήταν η «στρατηγική συμμαχία» στα μέσα της δεκαετίας '90, με το Σαουδαραβικό όμιλο πετρελαίου Aramco (συμμετοχή 50% στα κεφάλαια της Motor Oil και της Avin Oil), δίνοντας νέα διάσταση στην πολυκλαδική και πολυεθνική του διάρθρωση, τόσο από πλευράς περιοχών δράσης, όσο και κεφαλαιακής σύνθεσης.

Παρ' ότι δεν είναι πλήρως γνωστή η έκταση και το συνολικό ύψος των δραστηριοτήτων του ομίλου, ιδιαίτερα στο εξωτερικό, σύμφωνα με στοιχεία από διάφορες πηγές (Πίνακας 2.3), ο Όμιλος το 2000 παρουσίασε την εξής εικόνα. Βασική βιομηχανική επιχείρηση ήταν η «Motor Oil Hellas», με κύριο αντικείμενο τη διύλιση αργού πετρελαίου, την παραγωγή υγρών καυσίμων και

Πίνακας 2.3 : Βασικά μεγέθη των εταιριών του Ομίλου "Οικογένειες Βαρδινογιάννη", στα έτη 1993 και 2000

Κλάδος - Επισημάνσεις Επιχείρησης	Είδος Δραστηριότητας	Πωλήσεις (Κικλ.Εργασ.)	Συνολικά Ενεργητικά	Πάγια	Ιδια Κεφάλαια	Καθαρά Κέρδη	% Συμμετοχ.	Αριθμός Απασχολ.
1993								
Βιομηχανικές - Εμπορικές								
Molitor Oil (Hellas) AE (1970)	δυσλητήριο πετρελ.	87.340	47.694	14.954	6.000	100.0%		1.300
AVIN OIL AE (1977)	εμπ. πρ.ωί υλ.εξ-πετρ.	6.794	2.884	696	62	100.0%		138
L.P.C. Hellas AE (1980)	παργ. & εμπορ. ορυκτέλ.	4.539		1.675	141	100.0%		140
SEKA AE (1961)	εμπ. καισι. βανερ. πλ.	3.651	1.053	1.327	156	100.0%	110-130	
SEKAVIN AE (1979)	ανερ. πλ.οι. εκμλ. ρυμλ.	3.280	340	1.259	236	100.0%		22
Μπρεβόνα Εφοδομηχανική Α.Ε. (εξάγ.μερδ. 1992)	κλωστοϋφαν. προϊόν.	3.798	2.055		217	4.7%		117
ΤΡΙΦΥΛΛΙ: Είδη Ρουχαλιού & Δώρων ΑΕΒΕ (1992)	εξδ. ρουχαλ. & δώρων			δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία		100.0%		
"Allports" A.E (1992)	εμπορ. αθλητ. ειδών			δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία		100.0%		
"Genesis" A.E (1992)	αντιπ. αυτοκ. Φεττρί			δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία		100.0%		
"Δούπλας" ΑΕ (1994)	εμπ. αθλητ. ειδ. & εξοπ.			δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία		100.0%		
Τουριστικές								
BARNIMA AE (1959)	τουρισμ. ξενοδοχ. δραστ.	1.615	3.109	687	-52	100.0%		210
Χρηματοοικονομικές								
"Κρήνη" Πρακτ. Γεν. Ασφαλ. ΕΠΕ (1973)	ασφαλιστ. εργασίες	35		23	23	100.0%		2
XIOSBANK A.E (1991)	τραπεζικές εργασίες	110.237	2.352	6.475	151	99.0%		295
XIOSMETRO ΑΕΔΑΚ (1992)	διαχείριση Αμ. Κεφαλ.			μετοχ. κεφαλ. 50 εκατ. δρχ.		80.0%		2
Εμπορική Τράπεζα (συμμετοχή 1993)	τραπεζικές εργασίες	2.999.667	45.248	166.516	33.336	2.0%		7.057
Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας								
Audio Visual Enterprises AE (1982)	παραιν. ιστινών-δίσκων	2.411	2.124	775	-238	90.0%		90
Γενική Εκδοτική Τύπου ΑΕ (1982)	Εκτύπ. εφημ. & περ.οδ.	2.416	1.865	1.560	-966	100.0%		162
THAETYPLOS A.E. - MEGA CHANEL (1989)	Τηλεοπτικός Σταθμ.	18.439	7.426	4.868	3.046	16.0%		690
STAR CHANEL A.E (1993)	Ραδιο-Τηλεοπτικές εργ.			μετοχ. κεφαλ. 50 εκατ. δρχ.		<50%		437
Nita Τηλεόραση (εξάγονται) 1994	Τηλεοπτικές Σταθμούς			η εταιρία βρίσκεται σε αδράνεια		75.0%		
Αθλητικές								
ΠΑΕ "Παναθηναϊκός" (εξάγονα)	ποδοσφαιρ. εταιρία			μετοχ. κεφαλ. 290 εκατ. δρχ.		100.0%		
ΠΑΕ Ο.Φ.Η. (εξάγονα)	ποδοσφαιρ. εταιρία			μετοχ. κεφαλ. 450 εκατ. δρχ.		100.0%		
ΠΑΕ Κόρινθος (εξάγονα)	ποδοσφαιρ. εταιρία			δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία		100.0%		
ΑΒΑ Κέντρο "All Sports Club" ΑΕ (1990)	ΑΒΑ Κέντρο Πολ. Εξοπ.			δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία		100.0%		
Ναυτιλιακές Εταιρείες (Ελληνικές Ναυτιλιακές Οδηγίες 1992)								
VARNIMA CORPOR. INTERNAT. S.A. (1986)	γραφέρι αντιπροσωπείας που ασχολείται με την διαχείριση 6 πλοίων					100.0%		
AVIN INTERNAT. BULKERS SUPPLY S.A. (1988)	γραφέρι αντιπροσωπείας που ασχολείται με την διαχείριση 6 πλοίων					100.0%		
AVIN INTERN. CORP. of Panama S.A. (1988)	γραφέρι αντιπροσωπείας που ασχολείται με την διαχείριση 20 πλοίων					100.0%		
AVIN LINERS CO. S.A. (1988)	γραφέρι αντιπροσωπείας που ασχολείται με την διαχείριση 1 πλοίου					100.0%		
ΕΛΕΝΙ SHIPING CO.								
KALI LIMENES III SHIPPING CO.	ναυτιλιακή εταιρία που ασχολείται με τη διαχείριση 1 πλοίου					100.0%		
KRITI GERANI SHIPPING CO.	ναυτιλιακή εταιρία που ασχολείται με τη διαχείριση 1 πλοίου					100.0%		
PAVLOS SHIPPING CO.	ναυτιλιακή εταιρία που ασχολείται με τη διαχείριση 1 πλοίου					100.0%		
SEKA S.A.	εκτός από τις άλλες δραστηριότητες ασχολείται με τη διαχείριση 3 πλοίων					100.0%		
SEKAVIN S.A.	εκτός από τις άλλες δραστηριότητες ασχολείται με τη διαχείριση 3 πλοίων					100.0%		
SEKAVIN SHIPPING CO.	ναυτιλιακή εταιρία που ασχολείται με τη διαχείριση 2 πλοίων					100.0%		
SFAKIA SHIPPING CO.	ναυτιλιακή εταιρία που ασχολείται με τη διαχείριση 1 πλοίου					100.0%		
ZEFIROS SHIPPING CO.	ναυτιλιακή εταιρία που ασχολείται με τη διαχείριση 1 πλοίου					100.0%		
Εταιρείες Εξωτερικού (Ναυτιλιακές Οδηγίες 1994)								
VARNIMA CORPOR. INTERN. (Panama) S.A. (1972)	ναυτιλιακή εταιρ. που λειτουργεί στην Ελλάδα με βάση το προνομικό καθεστώς του Ν.89/1967					>50%		
VARNIMA (London) LTD	ναυτιλιακή εταιρία που αντιπροσωπεύει πλοία και άλλες επιχειρητικές δραστηριότητες του ομίλου					>50%		
VARNIMA CORP. INTR. (Cairo) S.A.	ναυτιλιακή εταιρία που ασχολείται με ρυμολακιστ. και διεύθυνση πλοίων στο Σαουδ.					>50%		
AVIN OIL ANSTAL VADUZ (Λυξεμπόργκ) S.A. (1977)	διεθνής εμπορική εταιρία πετρελαιοειδών που λειτουργεί με το προνομικό καθεστώς του Ν.89/1967					>50%		
AVIN INTER. BULKERS SUPPLY(S. Arabia) S.A. (1977)	ναυτιλ. ετ. που ασχολ. με ρυμολακιστ. & διεύθυνση πλοίων. Έχει γραφ. αντιπροσ. στο Παράσι					>50%		
AVIN INTERN. CORP. of Panama S.A. (1979)	ναυτιλιακή εταιρ. που λειτουργεί στην Ελλάδα με βάση το προνομικό καθεστώς του Ν.89/1967					>50%		
AVIN LINERS CO. (Panama) S.A. (1979)	ναυτιλιακή εταιρία που ασχολείται με την διαχείριση πλοίων. Διαθέτει γραφ. αντιπροσ. στο Παράσι					>50%		
AVIN OIL TRADE MARITIME (Panama) CO S.A.	ναυτιλιακή εταιρ. που λειτουργεί στην Ελλάδα με βάση το προνομικό καθεστώς του Ν.89/1967					>50%		
AVIN CHARTERING CO. (Panama) S.A.	ναυτιλιακή εταιρία					>50%		
NOVA PETR. INTER. ESTBL. (Λυξεμπόργκ) S.A. (1983)	διεθνής εμπορική εταιρία πετρελαιοειδών. Δεν διαθέτει γραφείο στην Ελλάδα					>50%		
SS TTT SHIPPING AGENCIES (N YORK) S.A.	ναυτιλιακή εταιρία που ασχολείται με την διαχείριση πλοίων					>50%		
ELOUDA MARINE CO S.A.	ναυτιλιακή εταιρία					>50%		
A and G Oil S.A.	διεθνής εταιρία εμπορίας αργού πετρελαίου					>50%		
INTERN OIL PROCESSING AND SHIPPING CO S.A.	διεθνής εταιρία εμπορίας αργού πετρελαίου					>50%		
TRUST OIL AND SHIPPING S.A.	διεθνής εταιρία εμπορίας αργού πετρελαίου					>50%		
LIFSTREAM OIL RESR ANST. (Λυξεμπόργκ) S.A. (1978)	διεθνής εμπορ. ετ. πετρελαιοειδών. Αντιπροσώπων στην Ελλάδα μέσω της AVIN ANSTAL VADUZ S.A					>50%		
VARIAN AGENCIES LTD	ναυτιλιακό γραφείο					>50%		
KITTI EXPLORATION S.A.	εταιρία έρευνας και εξόρυξης αργού πετρελαίου στο Τέξας ΗΠΑ, στην Αλγερία και άλλες χώρες					>50%		
THE CORINTHEAN S.A. (U.S.A)	κινηματική εταιρία που εμεταλλεύεται ορυκτοεύρη 70 ορυκτών στη περιοχή Μαχάτσαν. Ν. Υόρκης					>50%		
RUS-VAR S.A. (Ρωσία)	εταιρία έρευνας εξόρυξης-εμπορίας αργού πετρελαίου στη Ρωσία και άλλες θημοκ. της Ε.Ε.Σ.Σ.Δ					>50%		
BUL-VAR S.A. (Βουλγαρία)	εταιρία διαφόρων επιμηκίων δραστηριοτήτων (τουριστικές, εμπορική, πετρελ. κ.ά) στη Βουλγαρία					>50%		
XIOS INVESTMENT MANAGEMENT S.A. (Λουξεμβ.)	χρηματοοικονομική εταιρία Xiosin Company με συμμετοχές σε αντίστοιχες εταιρίες στην Ελλάδα					>50%		
Gienhil Holding Ltd (Κύπρος)	εταιρία εμπορικών και άλλων δραστηριοτήτων					>50%		
Feingreen Holdings Ltd (ns Tower (Κύπρος)	εταιρία εμπορικών και άλλων δραστηριοτήτων					>50%		
Landings Ltd (ns Tower (Κύπρος)	εταιρία εμπορικών και άλλων δραστηριοτήτων					>50%		
Metacoast S.A. (Βουλγαρία) 1992	μηκί επιχείρηση που μεταλλεύεται σύγχρονα εμπορικά κέντρα στη Σόφια Βουλγαρίας					>50%		
L.P.C. S.A. (Russia) 1994	εταιρία δούλκων και αναγέννησης ορυκτελαίων					>50%		

2000

Βιομηχανικές κδ

MOTOR ΟΛΑ ΕΛΛΑΣ ΑΕ (1970)
AVINOL ABENET Πετρέλαιον (1977)
LPC Helios AE (1980)
-Πλαστικά Μολιόνης (εξοργιστ 2000)
OEK-Ολυμπιακή Εταιρεία Καυσιμων ΑΕ (1998)
ΕΛΚΑΑ ΕΙ Αγγλυ Καυσιμων ΑΕ (2000)
ΕΛΑΤΕΠ-ΕΛΛΗΝ Τετ Πετρελαιο ΑΕ (1998)
Motor Oil Holdings SA (1995, Αουζ)
-CENTENIA Finance SA (1987, Αουζ)
-Pedestal Enterprises SA (1992, Παναμάς)
-Baltimore Oriole SA (1984, Παναμάς)
-Vergin Sky Enterprises SA (1996, Παναμάς)
AVIN Holdings SA (1991, Αουζ)
Nova Petroleum International AG (1996, Λιχτενστάιν)
Sea Cost Investment SA (1991, Αουζ)

Ναυτιλιακές

AVIN International AE
AVIN-Oil Trader Maritime
SEKA AE (1981)
SEKABIN AE (1979)
-SEKABAR AE (1995)
Ιθαλικές Γραμμές ANE
Κρήνη Γεωδης Ναυπηγική Εταιρεία (1985)
Πύραυρος Ναυπηγική Εταιρεία (1985)
Παύλος Ναυπηγική Εταιρεία (1985)
Κατασκευαστικές
δακός ΑΕ (1991)
Γωλιας ΑΕ (1982)
ΚΤΗΜΑ ΑΕ

Εμπορικές

ΤΡΙΦΥΛΛΗ - ΕΙΡΗ Ρουχαλιού & Δωρον ΑΕΒΕ (1992)
Δαπλάσας ΑΕ (1994)
Μέσων Μαζικών Εντυπωμωμής
Γενική Εκδοτική Τύπου ΑΕ (1982)
Audio Visual Enterprises AE (1982)
-ON Production AE (1994)
THETAYTOS A.E. - MEGA CHANNEL (1989)

(τα αναλυτικά στοιχεία το 2000, είναι σε χιλιάδες ευρώ, 1 ευρώ = 340,75 δρχ.)

Εταιρεία	1999	2000	2001	2002	66.015	126.641	50.0%	1.060
παραγωγή πετρελαιοειδών κα ραβίων πετρελαιοειδών	455.570	102.814	21.796	5.752	2.250	50.0%	184	
επεξεργασία λιπαντικών πετρελαιοειδών	84.109	36.363	8.895	11.924	2.066	73.0%	175	
χρηματική διαχείριση	20.877	23.139	8.194	2.794	277	75.0%	138	
επισκευή και συντήρηση αυτοκινήτων, αεροπλάνων, θαλάσσιων σκαφών, γεωργικών μηχανημάτων, για νέα αεροπλάνα, αεροπλάνα τεχνολογίας, επεξεργασία πετρελαιοειδών, επεξεργασία πετρελαιοει								

-PICAR AEE Εταιρία & Διαχ. Χώρ Μόχ Μ.Τ.Σ. (2000)	ακίνητα ακινήτων	μετοχικό κεφάλαιο 44 020 χιλ. ευρώ	90,0%	
-Παραγωγ. Real Estate Development Financing AE (2000)	επιμετώπιση ακινήτων	μετοχικό κεφάλαιο 7.337 χιλ. ευρώ	>50%	
-Παραγωγ. Build Transfer Investem Financing AE (2000)	τεχνικά έργα	μετοχικό κεφάλαιο 7.337 χιλ. ευρώ	100,0%	
-Παραγωγ. BOT/IFIN AE	συμμετοχές και εμπορικές δραστηριότητες	μετοχικό κεφάλαιο 3 000 εκατ. δρχ	>50%	
-Παραγωγ. REDFIN AE	συμμετοχές και εμπορικές δραστηριότητες	μετοχικό κεφάλαιο 3 000 εκατ. δρχ	>50%	
-Παραγωγ. Συμβουλευτική/Επενδύσεων AE	συμβ. υπηρ. διαχ. venture capital	μετοχικό κεφάλαιο 92 εκατ. δρχ	50,0%	
-Παραγωγ. AE Εξυπλ. Ακτοπλοϊκών & Άλλων Μιστοφορών	εμπορικές δραστηριότητες	μετοχικό κεφάλαιο 500 εκατ. δρχ	100,0%	
-Πολυεθνικό Κέντρο Τράπεζας Μακεδονίας Θράκης	πολυεθνικές δραστηριότητες	μετοχικό κεφάλαιο 400 εκατ. δρχ	>50%	
-EMI K.E.K. AE	εξειδικευμένο σιμάνωμα	534 1 274 106 419 74	>50%	15
-E-Vislon Προηγμένα Συστήματα & Υπηρεσίες Πληροφοριών	υπηρεσίες Internet ηλεκτρονικών	230 32 180 32 130 40	99,0%	
-Exodus AE (1994)	υπηρεσίες e-business	5 016 6 428 2 125 4 812 2 104	50,1%	87
-Intermedia Δίκτυο Τηλεμασφορών AE (νέα ίδρυση)	υπηρεσίες τηλεμασφορών	1 074 782 219 327 13	>50%	160
-E-Phonia AE (νέα ίδρυση 2000)	υπηρεσίες τηλεφωνίας	μετοχικό κεφάλαιο 30 εκατ. δρχ	99,0%	
-Project on Line AE Υπ. Προηγ. Τεχν. (νέα ίδρυση 2000)	υπηρες. προηγμ. τεχνολογίας	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	40,0%	
Ηλεκτρα ABE H/Y	εμπόριο Η/Υ και ειδών πληροφορικής	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	>50%	
Ηλεκτρα ABEE	υπηρες. τηλεμασφορών	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	>50%	
-Ηλεκτρα Βαρδίου Ελλάδος AE	υπηρες. τηλεμασφορών	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	>50%	
-Effective Management International Έ.Μ.Ι. AE	παρασφορ. εξειδ. υπηρεσιών	μετοχικό κεφάλαιο 210 εκατ. δρχ	>50%	
-Blue Wings AE	εμπορικές δραστηριότητες	μετοχικό κεφάλαιο 146 εκατ. δρχ	>50%	
Τραπεζικές - Χρηματοπιστωτικές Εταιρίες Ομίλου Παραγωγ. στο εξωτερικό				
Marathon National Bank of New York (1989)	τραπεζικές δραστηριότητες	172 500 14 700 3 900	60,8%	48
Titanis Bank IBC (1996)	τραπεζικές δραστηριότητες	104 000 10 400 2 200	66,9%	81
Piraeus Bank Romania SA (1995)	εξυγ. Banca de Credit Patei	44 700 19 100 400	100,0%	53
XIOSINVEST Management Co. SA (1991/Λουξεμβ.)	διαχείριση σμολ. κεφαλαίων	36 500	99,9%	
Euroinvestm and Finance Ltd (Cyprus)	χρηματοδοτικές δραστηριότητες	78 972 23 789 1 998	>50%	
-EMF Investors Ltd (Cyprus)	χρηματοοικονομικές δραστηριότητες	το 2000 τα ίδια κεφάλαια ανέρχονταν σε 629 εκατ. δρχ	>50%	
-Imperial Stockbrokers Ltd (Cyprus)	χρηματοοικονομικές δραστηριότητες	το 2000 τα ίδια κεφάλαια ανέρχονταν σε 72 εκατ. δρχ	>50%	
-Imperial Eurobrokers Ltd (Cyprus)	χρηματοοικονομικές δραστηριότητες	το 2000 τα ίδια κεφάλαια ανέρχονταν σε 245 εκατ. δρχ	>50%	
-Φινλοκτηματική Ltd (Cyprus)	χρηματοοικονομικές δραστηριότητες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	>50%	
Global Capital Ltd (Cyprus)	χρηματοοικονομικές δραστηριότητες	μετοχικό κεφάλαιο 563 εκατ. δρχ	>50%	
Oblivio Co. Ltd (Cyprus)	συμμετοχές και εμπορικές δραστηριότητες	μετοχικό κεφάλαιο 365 εκατ. δρχ	>50%	
Μέγ. Θυγατρικές του Ομίλου Τράπεζας Παραγωγ. μετά το 2000				
Ομίλος ΕΤΒΑ (εξαγορά 2001)	τραπεζικές, χρηματοοικονομικές και συμμετοχικές δραστηριότητες		57,8%	
ING Bank (στρατηγική) συμμαχία αρχής 2002, με αμοιβαία ανταλλαγή πακέτων μετοχών, μεταξύ Τράπεζας Παραγωγ. και N-N Ελλάδος			20,0%	

Πηγή : Επιχειρησιακά στοιχεία Οδηγού Επιχειρήσεων NCAP 1993-2000, Ναυτιλιακός Οδηγός 1992-04, Ενσημεριωθέν Δελτίο Monitor Οκτ 2001, Ένσημα Έκθεση εργασιών Τράπεζας Παραγωγ. 2000, δημοσιεύματα ημερήσιου και πενθήμερου Τύπου περιόδου 1990-2001

λιπαντικών, καθώς και άλλων παραγώγων πετρελαίου. Ο κύκλος εργασιών της εταιρίας ξεπερνούσε τα 1.669 εκατ.ευρώ, το ενεργητικό 610 εκατ., τα ίδια κεφάλαια 66 εκατ., και τα καθαρά κέρδη 126 εκατ.ευρώ. Η εταιρία διαθέτει σύγχρονες εγκαταστάσεις και είναι το δεύτερο σε μέγεθος διυλιστήριο στη χώρα, κατέχοντας ολιγοπωλιακή θέση (27,7% της αγοράς), ενώ παράλληλα καλύπτει το 50% των συνολικών εξαγωγών του κλάδου. Στον τομέα του χονδρικού εμπορίου ορυκτέλαιων και υγρών καυσίμων, σημαντικό ρόλο παίζει η εταιρία AVIN OIL, με μεγάλο δίκτυο πρατηρίων σε όλη τη χώρα. Επίσης στο «κύκλωμα» πετρελαιοειδών δραστηριοποιούνται και οι εταιρίες L.P.C. Hellas (παραγωγή και χονδρεμπόριο ορυκτέλαιων, παραφίνης και αντιψυκτικών αυτοκινήτων), η Seka (ανεφοδιασμός πλοίων με καύσιμα, λιπαντικά και τρόφιμα), η Sekavin και Sekabar (πρακτόρευση και ανεφοδιασμός πλοίων με καύσιμα-λιπαντικά και εκμετάλλευση ρυμουλκών), η ΕΑΚΑΑ (διαχείριση αγωγού καυσίμων για το νέο αεροδρόμιο) κá.

Άμεσα συνδεδεμένες με τον τομέα πετρελαιοειδών είναι οι ναυτιλιακές δραστηριότητες. Ο Όμιλος το 2000 είχε στον έλεγχο και διαχείριση του 48 πλοία διαφόρων τύπων (κυρίως δεξαμενόπλοια), συνολικού τονάζ 2.075.237 dwt (σχεδόν διπλάσιο τονάζ σε σχέση με 1992), γεγονός που τον κατατάσσει μεταξύ των είκοσι μεγαλύτερων εφοπλιστικών οίκων της χώρας (Naftiliaki, Summer, 2001, p.5). Η διαχείριση των πλοίων γίνεται από ναυτιλιακές επιχειρήσεις, οι περισσότερες από τις οποίες έχουν την έδρα τους στο εξωτερικό και διατηρούν γραφεία αντιπροσωπείας στην Ελλάδα, απολαμβάνοντας τις προνομιακές ρυθμίσεις του Α.Ν.89/1967 που εξασφαλίζει ευνοϊκό φορολογικό καθεστώς και άλλα προνόμια.

Σημαντική επίσης είναι η παρουσία του Ομίλου στον τομέα των οπτικο-ακουστικών μέσων, εκδόσεων-εκτυπώσεων και μέσων μαζικής ενημέρωσης. Ειδικότερα στον χώρο των οπτικο-ακουστικών μέσων, διαθέτει την Audio Visual Enterprises η οποία ασχολείται με την αντιπροσώπευση, αναπαραγωγή και διανομή βιντεοκασετών και κινηματογραφικών ταινιών, ενώ στον χώρο των εκδόσεων-εκτυπώσεων διαθέτει τη «Γενική Εκδοτική Τύπου» με δεσπόζουσα θέση στον κλάδο. Επίσης στα μέσα μαζικής ενημέρωσης, ελέγχει από κοινού με τους ιδιοκτήτες μεγάλων συγκροτημάτων Τύπου (Λαμπράκη, Μπόμπολα και Τεγόπουλο) τον τηλεοπτικό σταθμό Mega

Channel και αυτοτελώς το Star Channel. Επίσης έχει σημαντική παρουσία στον τομέα του επαγγελματικού αθλητισμού (ελέγχει την ΠΑΕ Παναθηναϊκός, ΠΑΕ ΟΦΗ, κá) και στον τομέα του τουρισμού (μέσω της Varnima ΑΕ ελέγχει το ξενοδοχειακό συγκρότημα Meridien), ενώ στον τομέα των κατασκευών διαθέτει τις εταιρίες Δοκός ΑΕ, Γωνία ΑΕ, κá.

Όσον αφορά το χρηματοπιστωτικό τομέα, ο Όμιλος μετά τη συγχώνευση της θυγατρικής Χiosbank και των συνδεδεμένων εταιριών με τον Όμιλο Πειραιώς, αποτελεί από τα τέλη της δεκαετίας '90 το βασικότερο μέτοχο της Τράπεζας Πειραιώς⁶⁰ και των θυγατρικών της εταιριών. Ο Όμιλος Πειραιώς, μετά από νέες ιδρύσεις τραπεζών στην εγχώρια αγορά (Πειραιώς Prime Bank) και διεθνώς (Tirana Bank INC), καθώς και τις αλληπάλληλες εξαγορές μικρότερων κρατικών και ιδιωτικών τραπεζών στην Ελλάδα (Μακεδονίας-Θράκης, Chase Manhattan Ελλάς, Χiosbank, Nat-West Bank Ελλάς και Ομίλου ΕΤΒΑ)⁶¹ και στο εξωτερικό (Marathon National Bank of New York, Piraeus Bank Romania), έχει μετεξελιχθεί σε ένα ισχυρό χρηματοπιστωτικό όμιλο τύπου «financial conglomerate». Η Τράπεζα Πειραιώς είναι η 5^η σε μέγεθος ελληνική τράπεζα, ενώ οι θυγατρικές της κατέχουν ισχυρές θέσεις σε χρηματοπιστωτικές εργασίες (2^η θέση στον τομέα των χρηματιστηριακών συναλλαγών και 6^η στις χρηματοδοτικές μισθώσεις). Το συνολικό ενεργητικό σε ενοποιημένη βάση ξεπερνούσε το 2000 τα 3.801

⁶⁰ Η Τράπεζα Πειραιώς είναι «πολυσυμμετοχική» τράπεζα. Το 1996 στο Δ.Σ. εκτός από τον πρόεδρο Μιχ.Σάλλα συμμετείχαν οι Νίκ.Δασκαλαντωνάκης Δ/νων Σύμβουλος του Ομίλου Τουριστικών Επιχειρήσεων Grecotel ΑΕ, Σολ.Καπέτας πρόεδρος της βιομηχανίας ΠΡΟΦΙΣΩΛ ΑΕ, Θεοδ.Βασιλάκης, μέλος ΔΣ Ομίλου Εταιριών Θ.ΒΑΣΙΛΑΚΗ, Στυλ.Γκολέμης, πρόεδρος του Ομίλου Εταιριών GOLDAIR, Μιχ.Γουλιανδρής, εφοπλιστής, Θεαγ.Ηλιάδης, πρόεδρος της εταιρίας SHELMAN ΑΕ, Παν.Μπήτρος, πρόεδρος της ΜΠΗΤΡΟΣ ΑΕ, Στ.Παπαγεωργίου, πρόεδρος της SANYO HELLAS ΑΕ, Δημ.Παπαγιάννης, πρόεδρος του Ομίλου Εταιριών ΒΙΚΗ ΑΕ, Γεωρ.Σορτικός, πρόεδρος της UNIFINANCE ΑΕ, Ιωαν.Τζιβέλης, επιχειρηματίας, Βασ.Φουρλής, σύμβουλος διοίκησης του Ομίλου ΦΟΥΡΛΗ, κá.

⁶¹ Ο Όμιλος ΕΤΒΑ, το 2000 αποτελείτο από 7 χρηματοπιστωτικές εταιρίες (ETBAbank, ETBA Leasing, ETBA Finance, ETBA ΕΑΔΑΚ, ΒΙΠΕΤΒΑ και ETBA Ασφαλιστική), καθώς από μια σειρά ακόμα εταιρίες (πλειοψηφικής ή μειοψηφικής συμμετοχής) σε διάφορους κλάδους της οικονομίας. Ειδικότερα διέθετε πλειοψηφική συμμετοχή στις εταιρίες «Ελληνικά Ναυπηγεία (Σκαρामαγκά) ΑΕ», «Ελληνικά Συστήματα Πληροφορικής ΑΕ», «ΜΑΒΕ ΑΕ», «Ελληνικός Αμύαντος ΑΕ», «Forsol ΑΕ» και μειοψηφική στις εταιρίες «Libeco ΑΕ» (49%), «Βιομηχανία Κατεργασίας Δερμάτων ΑΕ» (43,8%), «Hellenic Steel ΑΕ» (31%), Στάλκο (Ηλεκτρολογικού Εξοπλισμού) ΑΕ (25%), «ΕΤΑΝΑΛ ΑΕ» (25%), καθώς και σε πολλές άλλες εταιρίες με μικρότερο ύψος συμμετοχής. (ΕΤΒΑ, Ετήσια Έκθεση 2000, σελ.70). Η Τράπεζα Πειραιώς εξαγόρασε το 2001 το 57,8% των μετοχών της «ETBAbank», αντί 173,8 δις δρχ., το ελληνικό δημόσιο διατηρεί 7,8% και η Αγροτική Τράπεζα 10,5%, ενώ το υπόλοιπο 23,9% ανήκει στο ευρύ επενδυτικό κοινό. («Εξπρές», 31.3.2002)

δισ δρχ και τα καθαρά κέρδη 48,2 δισ δρχ. Η εξαγορά του Ομίλου ETBA το 2001 και η σύναψη «στρατηγικής συμμαχίας» στις αρχές 2002 με τον ολλανδικό όμιλο «ING Group» (συμμετοχή της Τράπεζας Πειραιώς 20% στη Nationale-Nederlanden του ING Group και αντίστοιχα 5% της ING στην Τράπεζα Πειραιώς), διευρύνει τα πεδία των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων του Ομίλου και τη θέση του στην εγχώρια και διεθνή αγορά. («Εξπρές», 22.1.2002)

Τέλος, σημαντικός τομέας δράσης του Ομίλου είναι οι διεθνείς δραστηριότητες, κυρίως στους τομείς παραγωγής και εμπορίας πετρελαιοειδών, υπερπόντιων ναυτιλιακών μεταφορών, χρηματοπιστωτικών εργασιών και άλλων «συμμετοχικών» δραστηριοτήτων. Η πραγματική έκταση και το ύψος των διεθνών δραστηριοτήτων του Ομίλου δεν είναι γνωστές, δεδομένου ότι οι συνδεδεμένες επιχειρήσεις, ακόμα κι αυτές που έχουν θυγατρικές ή γραφεία αντιπροσωπείας στην Ελλάδα, δε δημοσιεύουν ισολογισμούς, ούτε άλλα στοιχεία για την έκταση των δραστηριοτήτων. Ωστόσο σύμφωνα με ορισμένες μελέτες (Χριστόπουλος, 1991, σελ.42, Τόλιος 1999, σελ.178) και δημοσιεύματα στον ημερήσιο και περιοδικό Τύπο, έχουμε μια αρκετά καλή εικόνα. Ειδικότερα με βάση τα στοιχεία του Πίνακα 2.3, οι περισσότερες επιχειρήσεις του Ομίλου στο εξωτερικό είναι ναυτιλιακές εταιρίες, εταιρίες εμπορίας πετρελαιοειδών και άλλων ειδών, καθώς και «συμμετοχικές» (Holdings), με έδρα κυρίως αναπτυσσόμενες χώρες ή διεθνή εξω-εγχώρια (Off-Shore) χρηματοπιστωτικά κέντρα.

Από τις αρχές δεκαετίας '90, βασικές περιοχές επέκτασης του Ομίλου είναι οι βαλκανικές και ανατολικο-ευρωπαϊκές χώρες. Ειδικότερα στη Βουλγαρία εκτός από τη δημιουργία μεγάλου εμπορικού κέντρου στη Σόφια (με την ονομασία «Metrocom»), ο Όμιλος είναι βασικός προμηθευτής υγρών καυσίμων και έχει στον έλεγχο του μεγάλο μέρος του δικτύου διανομής καυσίμων στη βουλγάρικη αγορά. Επίσης έχει ισχυρή παρουσία στη Ρωσία και Ουκρανία, μετά τη συμφωνία κατασκευής διυλιστηρίου αναγέννησης μεταχειρισμένων ορυκτέλαιων στο Κρασναντάρ Ρωσίας, συνολικής επένδυσης 36 εκατ.δολ., με χρηματοδότηση κατά 1/3 από την «Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης» («Εξπρές», 31.3.94) και τη συμφωνία κατασκευής 9 σύγχρονων πλοίων (με διπλούς πυθμένες) στα

ναυπηγεία «Νικολάγιεβ» Ουκρανίας, για λογαριασμό της θυγατρικής «Avin International», χωρητικότητας 45.000 τόνων και συνολικής αξίας 270 εκατ. δολ. («Εξπρές», 7.6.94)

Ο Όμιλος Βαρδινογιάννη, είναι οικογενειακός όμιλος, γεγονός που επηρεάζει τον τρόπο διοίκησης, τη δομή και ανάπτυξη των δραστηριοτήτων του. Ιδρυτής θεωρείται ο Νίκος Βαρδινογιάννης, πρώην αξιωματικός του πολεμικού ναυτικού, ενώ κεντρικό ρόλο στη διεύθυνση του παίζει σήμερα ο Βαρδής Βαρδινογιάννης με τους αδελφούς του Σήφη και Γιώργο Βαρδινογιάννη, όπως επίσης η νέα γενιά μελών της ευρύτερης οικογένειας, που αναλαμβάνει υπεύθυνες θέσεις στις εταιρίες του Ομίλου. Από πλευράς «τυπολογίας» ο Όμιλος θα μπορούσε να χαρακτηριστεί «διαφοροποιημένο βιομηχανικό κοντσέρν», δεδομένου ότι διαθέτει κάθετη και οριζόντια επέκταση δραστηριοτήτων (κύκλωμα έρευνας, εξόρυξης, μεταφοράς, διύλισης, εμπορίας και εξαγωγής προϊόντων πετρελαίου). Παρ' ότι επίσημα δεν υπάρχει μητρική εταιρία του Ομίλου, στην πράξη το συγκεκριμένο ρόλο, από άποψη παραγωγικών και τεχνολογικών δεσμών, τον παίζει η Motor Oil Hellas» με τις Avinoil EBENEΠ και Avin International, ενώ από πλευράς συγκεντρωτικής διεύθυνσης, τον αντίστοιχο ρόλο παίζει ο επικεφαλής του ομίλου Βαρδής Βαρδινογιάννης.

Ωστόσο ο χαρακτηρισμός του Ομίλου ως διαφοροποιημένου κοντσέρν, με βάση ποσοτικά μεγέθη και λειτουργικά χαρακτηριστικά, εμφανίζει σημαντικές διαφορές από αντίστοιχα διαφοροποιημένα κοντσέρν των αναπτυγμένων χωρών. Ειδικότερα με βάση τον κύκλο εργασιών, μετοχικό κεφάλαιο, ύψος κερδών και αριθμό απασχολούμενων, το συγκρότημα είναι μεσαίου μεγέθους, ενώ από άποψη δαπανών «έρευνας και ανάπτυξης» είναι κυρίως χρήστης και όχι παραγωγός νέας τεχνολογίας. Κατά συνέπεια, ο τομέας των πετρελαιοειδών θα μπορούσε να χαρακτηριστεί «ατελές διαφοροποιημένο βιομηχανικό κοντσέρν», ενώ με βάση το σύνολο των δραστηριοτήτων του, ο Όμιλος έχει χαρακτηριστικά «κονγκλόμερατ». Επίσης με την επέκταση των δραστηριοτήτων στο χρηματοπιστωτικό τομέα και τη σύνδεση του με τον Όμιλο Τράπεζας Πειραιώς, έκανε σημαντικά βήματα μετατροπής του σε σύγχρονο χρηματιστικό όμιλο. Βέβαια η διαδικασία αυτή

δεν έχει ολοκληρωθεί, αλλά κινείται προς την κατεύθυνση της σύγχρονης τάσης ανάπτυξης των χρηματιστικών ομίλων.

Ειδικότερα η συμφωνία συνεργασίας με τη Σαουδαραβική «Aramco», άλλαξε σχεδόν όλα τα παραγωγικά, τεχνολογικά, κεφαλαιακά και ιδιοκτησιακά δεδομένα. Κατά μίαν έννοια ο όμιλος ελέγχεται κατά το ήμισυ από τον όμιλο «Aramco»⁶² και από αυτήν την άποψη αποκτά έντονα πολυεθνικά χαρακτηριστικά. Την εταιρία εκπροσωπούν οι κ.κ.Βαρδής Βαρδινογιάννης και Abdulhakim A.Al-Gouhi, οι οποίοι ενεργούν από κοινού, δύνανται δε να μεταβιβάζουν την εξουσία υπογραφής σε άλλο στέλεχος της εταιρίας για συγκεκριμένα ζητήματα. («Ενημερωτικό Δελτίο» Motor Oil, σελ.133). Επίσης ο νέος όμιλος (Motor Oil - Aramco) θα συμμετέχει κατά 10% σε όλες τις νέες δραστηριότητες της μητρικής Aramco στην Ελλάδα, στα Βαλκάνια και στην Ευρώπη (Δυτική και Ανατολική), ενώ δεσμεύτηκε να εξασφαλίζει στη Motor Oil τις ποσότητες αργού πετρελαίου και προϊόντων για τις δραστηριότητες εντός και εκτός ελληνικής αγοράς. («Εξπρές», 7.4.95)

Με την παραπάνω συμφωνία, ο Όμιλος Βαρδινογιάννη γίνεται στην ουσία «leader» στην εγχώρια αγορά πετρελαιοειδών, με αντίστοιχες επιπτώσεις στη πολιτική τιμών και στη χάραξη της καυσίμο-ενεργειακής πολιτικής, δεδομένου ότι ενισχύει τη δεσπόζουσα θέση που κατείχε σε όλο το «κύκλωμα», προμήθειας, διύλισης, μεταφοράς, εμπορίας, πετρελαίου και πετρελαιοειδών. Ειδικότερα εν όψει της κατασκευής του αγωγού μεταφοράς ρωσικού πετρελαίου «Μπουργκάς-Αλεξανδρούπολης», η δημιουργία διυλιστηρίου στη Βόρ.Ελλάδα, εμφανίζεται για τον Όμιλο εξαιρετικά ζωτική, δεδομένου ότι η διείσδυση του στην αγορά των Βαλκανίων και άλλων

---

⁶² Η εταιρία Aramco, είναι η μεγαλύτερη εταιρεία πετρελαίου στο κόσμο και ανήκει κατά 100% στο Σαουδαραβικό κράτος, μετά την εξαγορά των μεριδίων των αμερικάνικων εταιριών Mobil-Texaco-Esso στην δεκαετία '70. Στην ουσία πρόκειται για πολυκλαδικό όμιλο που αγκαλιάζει όλο το κύκλωμα έρευνας, εξόρυξης, διύλισης, μεταφοράς, εμπορίας και εξαγωγής πετρελαίου και πετρελαιοειδών. Η εταιρία τη δεκαετία '90 ξεκίνησε επενδυτικό πρόγραμμα εγκατάστασης σε όλες τις μεγάλες αγορές, με την εξαγορά εταιριών ή τη δημιουργία κοινοπραξιών (joint venture) με κρατικούς και ιδιωτικούς φορείς διύλισης και εμπορίας πετρελαιοειδών και διάθεσης αργού πετρελαίου. Τα αποθέματα της Aramco που υπολογίζονται στο 1/3 των παγκοσμίων αποθεμάτων (Επενδυτής 15-16.4.95) Η πρώτη συμφωνία που υπέγραψε η Aramco στο εξωτερικό, ήταν με την Texaco στις ΗΠΑ αρχές δεκαετίας '90 και αφορούσε τις αγορές των νότιων πολιτειών της Αμερικής. Η δεύτερη στη Ν.Κορέα και αφορούσε την εξαγορά 50% μεγάλου ιδιωτικού διυλιστηρίου. Η τρίτη στις Φιλιππίνες με την εξαγορά 50% του κρατικού διυλιστηρίου και η τέταρτη στην Ελλάδα (και ευρύτερα στην Ε.Ε.) με την εξαγορά 50% της Motor Oil και Avin. («Επενδυτής», 15-16.4.95).

ευρωπαϊκών χωρών, αποτελεί μέρος των στρατηγικών επιδιώξεων και των δύο ομίλων.

Το συμπέρασμα που βγαίνει από την σύντομη ανάλυση του Ομίλου, είναι ότι πρόκειται για έναν από τους μεγαλύτερους και δυναμικά αναπτυσσόμενους επιχειρηματικούς ομίλους στη ελληνική οικονομία, οικογενειακού χαρακτήρα, με σημαντική παραγωγική βάση και δεσπόζουσα θέση στο κύκλωμα πετρελαιοειδών, στη ναυτιλία, στα μέσα μαζικής επικοινωνίας και άλλους τομείς. Ο Όμιλος παρουσιάζει αυξανόμενη διεθνοποίηση δραστηριοτήτων και ενίσχυσης της πολυεθνικότητας των κεφαλαίων του. Από πλευράς «τυπολογίας» εμφανίζει στο σύνολο του χαρακτηριστικά «κονγλόμερατ», ενώ από πλευράς θεσμικής συγκρότησης δεν έχει ακόμα νομική υπόσταση, αλλά λειτουργεί περισσότερο ως «ενότητα οικονομικών συμφερόντων» μεταξύ των μελών της ευρύτερης οικογένειας Βαρδινογιάννη. Οι ιδιοκτήτες του Ομίλου διαθέτουν όλα εκείνα τα κοινωνιολογικά χαρακτηριστικά που τους κατατάσσουν στο στρώμα της διεθνικής ή «κοσμοπολίτικης» οικονομικής ελίτ.

2. Όμιλος ΛΑΤΣΗ (Πετρόλα, Eurobank, κá)

Ο Όμιλος επιχειρήσεων «Οικογένειας Λάτση», είναι από τους μεγαλύτερους και τους πλέον διεθνοποιημένους πολυκλαδικούς ομίλους της ελληνικής οικονομίας. Η δράση του απλώνεται από τις ναυτιλιακές μεταφορές, την παραγωγή και εμπορία πετρελαιοειδών, τις κτηματικές, κατασκευαστικές και τουριστικές δραστηριότητες, τις χρηματοοικονομικές εργασίες, το εσωτερικό και εξωτερικό εμπόριο, τις νέες τεχνολογίες κá. Την τελευταία δεκαετία ο Όμιλος βρίσκεται σε διαδικασίες οργανωτικής αναδιάρθρωσης και εκσυγχρονισμού των δραστηριοτήτων του, ενώ ενισχύει την παρουσία του στην ελληνική οικονομία, λαμβάνοντας υπ' όψιν τις νέες γεωπολιτικές στρατηγικές που διαμορφώνονται στην ΕΕ, στα Βαλκάνια και στις Ανατολικοευρωπαϊκές χώρες.

Ειδικότερα με την εξαγορά σειράς τραπεζικών και χρηματοπιστωτικών εταιριών, στην Ελλάδα, στα Βαλκάνια (Βουλγαρία, Ρουμανία) και στον ευρωπαϊκό χώρο, ο Όμιλος έχει δημιουργήσει ένα ισχυρό χρηματοπιστωτικό όμιλο τύπου «financial conglomerate», με την επωνυμία «EFG-European

Financial Group». Επίσης στους βασικότερους τομείς δραστηριότητας έχει δημιουργήσει υπο-ομίλους εταιριών με επικεφαλής μεγάλη εταιρεία (στο βιομηχανικό-ενεργειακό τομέα έχει την «Πετρόλα ΑΕΒΕ», στις κτηματικές-κατασκευαστικές-τουριστικές εργασίες την «Lamda Development», στις ναυτιλιακές μεταφορές την «Bilinder Marine Corp.», κοκ), οι οποίες ελέγχονται πλήρως από μέλη της Οικογένειας Λάτση.

Το μεγαλύτερο μέρος των δραστηριοτήτων του Ομίλου (πάνω από το 60%) πραγματοποιείται στο εξωτερικό, για τις οποίες δυστυχώς δεν υπάρχουν διαθέσιμα αναλυτικά στοιχεία. Ωστόσο σύμφωνα με δημοσιεύματα του αμερικάνικου περιοδικού «Fortune», η συνολική περιουσία του ιδρυτή του Ομίλου Γιάννη Λάτση, ξεπερνούσε στις αρχές δεκαετίας '90 τα 3,5 δις δολάρια και εθεωρείτο ένας από τους πλουσιότερους ανθρώπους του κόσμου (Fortune, June 28, 1993), ενώ στο τέλος της δεκαετίας '90, η συνολική περιουσία μόνο του γιου του, Σπύρου Λάτση, σύμφωνα πάντα με την ίδια πηγή, ξεπερνούσε τα 2,8 δις δολάρια. («The Global Power Elit», Fortune, ειδικό αφιέρωμα, 1999)

Παρ' ότι η συνολική έκταση των δραστηριοτήτων του Ομίλου δεν είναι γνωστή, θα επιχειρήσουμε με βάση τα υπάρχοντα στοιχεία να παρουσιάσουμε τα κυριότερα μεγέθη και τάσεις ανάπτυξης του στη δεκαετία 1990-2000. Ειδικότερα σύμφωνα με τα στοιχεία του Πίνακα 2.4, οι δραστηριότητες του Ομίλου στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, εμφανίζουν σημαντικές ανακατατάξεις και αλλαγές. Στις αρχές της δεκαετίας '90, οι κυριότεροι τομείς ήταν η παραγωγή και εμπορία πετρελαιοειδών, οι ναυτιλιακές μεταφορές, οι εμπορικές, κτηματικές, τουριστικές και χρηματοπιστωτικές δραστηριότητες. Ωστόσο από τα μέσα της δεκαετίας '90, με την ανάληψη της διεύθυνσης των εταιριών του Ομίλου από τα παιδιά του Γιάννη Λάτση και ιδιαίτερα από το γιο του Σπύρο Λάτση, άρχισε βαθμιαία η μετατόπιση του βασικού πεδίου δραστηριότητας από τις ναυτιλιακές προς τις χρηματοπιστωτικές εργασίες, ενώ παράλληλα ενισχύθηκε η παρουσία του στην ελληνική οικονομία, τόσο στον τραπεζικό όσο και στον βιομηχανικό-ενεργειακό τομέα.

Ειδικότερα στον τομέα της παραγωγής και εμπορίας πετρελαιοειδών, ο Όμιλος διέθετε το 2000 την εταιρία «Πετρόλα Ελλάς ΑΕ», η οποία είχε στον

Πίνακας 2.4 : Βασικά μεγέθη των εταιριών του Ομίλου "Οικογένειας ΛΑΤΣΗ", στο διάστημα 1990 - 2000

Κλάδος - Επιχειρηματική 1990	Είδος Δραστηριότητας	Πωλήσεις (Κόστ. Έργα)	Συνολικό Ενεργητικό	Πάγια	Ώσα Κεφάλαια	Καθαρά Κέρδη	% σημασχ.	Αριθμός Αποσχαλ.
Βιομηχανικές								
ΠΕΤΡΟΛΑ ΕΛΛΑΣ ΑΕΒΕ (1969)	δωλειαση πετρελαιο	32.280	16.009	22.271	2.641	678	100,0%	850
Εμπορικές								
Vianex AE (1962)	εξαγωγές φύλλων καπνού	37	71	12	30	-10	100,0%	6
ΠΕΤΡΟΛΑ ΑΕ (1969)	εμπορία πετρελαιοειδών		η εταιρία βρίσκεται σε αδράνηση				100,0%	5
ΛΑΜΔΑ ΑΕ & ΒΕ Αιθίων (1972)	ασ εμπι επηγήδ ασιοκήτων	5.620	829	62	42	-41	100,0%	30
Κατασκευαστικές								
ΔΗΜΟΟΥΡΓΙΑ ΑΕ (1969)	κατασκευές ιδιωτ. έργων		η εταιρία βρίσκεται σε αδράνηση				100,0%	
Ναυτιλιακές								
ΑΡΓΟΝΑΥΤΗΣ Ναυτ. & Εμπ. ΑΕ (1977)	πλετ. δεσμ. πετρελ. βρυμολ.	1.003	1.792	2.757	103	20	100,0%	57
BILINDER MARINE CORP. S.A.	ναυτιλιακές δραστηριότητες		η εταιρία έρε στην διοκίτηρ της 84 πλοία χωρητ. 3,4 ε				100,0%	
Κτηματικές - Τουριστικές								
ΠΑΛΛΑΣ ΔΟΧΗΝΑ Κτηματική ΑΕ (1969)	τουριστικές δραστηριότητες		10 μεσοκή καφάλαιο της εταιρίας ήσαν 2.190 εκατ. δρχ.				100,0%	
Εταιρίες Εξωτερικού στο διάστημα 1991-93								
Τραπεζικές - Χρηματοοικονομικές								
BANQUE DE DEPOTS, Switzerland (εξαγορά 1984)	τραπεζικές εργασία		δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				>50%	
BANQUE DE DEPOTS (LUXEMBOURG)	τραπεζικές εργασία		δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				>50%	
PRIVATE BANK AND TRUST COMPANY, London (1989)	τραπεζικές εργασία		δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				>50%	
PRIVATE BANK AND TRUST COMPANY (Guernsey)	τραπεζικές εργασία		δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				>50%	
EUROFINANCIERE D' INVESTISSEMENT S.A., Monaco	επενδυτικές δραστηριότητες		δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				>50%	
EUROPEAN FINANCIAL GROUP-EPG	Holding Company		δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				>50%	
CONSOLIDATED EUROFINANCE HOLDINGS SA	Holding Company		δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				>50%	
ERMITAGE MANAGEMENT LTD (London, εξαγορά 1996)	επενδυτικές δραστηριότητες		δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				>50%	
Εταιρίες υπό την άμεση διεύθυνση του Γιάννη ΛΑΤΣΗ								
PETROLA International S.A., Γενεύη	δωλειαση πετρελαιοειδών		δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				100,0%	
BILINDER MARINE CORP. S.A.	ναυτιλιακή εταιρία διακίρησης πλοίων		δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				>50%	
SETE S.A	ναυτιλιακή εταιρία		δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				>50%	
LATSIS JOHN S.A. (Geneva)	ναυτιλιακή εταιρία		δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				>50%	
LATSIS JOHN LTD (LONDON)	ναυτιλιακή εταιρία		δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				>50%	
LATSIS JOHN S.A. (New York)	ναυτιλιακή εταιρία		δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				>50%	
LATSIS JOHN S.A. (Paris)	ναυτιλιακή εταιρία		δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				>50%	
LATSIS JOHN S.A. (Cairo)	ναυτιλιακή εταιρία		δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				>50%	
LATSIS JOHN S. OVERSEAS LTD(Tokyo)	ναυτιλιακή εταιρία		δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				>50%	
LATSIS JOHN & CO. LDT (Libya)	ναυτιλιακή εταιρία		δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				>50%	
LATSDIS JOHN S. AFRICA PTY LTD (Johannesburg)	δωλειαση εταιρία		δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				>50%	
LATSIS GROUP OF COMPANIES (Washington)	δωλειαση εταιρία		δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				>50%	
TRANSWORLD HEAVY CONSTRUCTION S.A.(Liechtenstein)	δωλειαση κατασκευαστική εταιρία		δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				>50%	
THE INTERNATIONAL TRADING CO. Sa (Beirut)	δωλειαση εμπορική εταιρία		δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				>50%	
PETROLAIR SYSTEME S A BELLEVUE	δωλειαση αεροπορική εταιρία		δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				>50%	
SOCIETE GENERALE POUR L' INDUSTRIE (S.G.I.), MEYRIT δωλειαση βιομηχανική εταιρία	δωλειαση βιομηχανική εταιρία		δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				>50%	
Εταιρίες υπό την άμεση διεύθυνση της Ερρίκας ΛΑΤΣΗ-ΤΣΙΟΥΚΑΛΑ (συν.Γ. Λάτση)								
Petrolino S.A. Bellevue (Ελβετία)			δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				>50%	
S.I. Arime Tour, Bellevue			δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				>50%	
S.I. Bole-Gourmad, Bellevue			δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				>50%	
S.I. de la Petite Gryonne, chesieres Dilon			δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				>50%	
S.I. Margotta, Bellevue			δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				>50%	
Εταιρίες υπό την άμεση διεύθυνση της Μαργερίτας ΛΑΤΣΗ (συν.Γ. Λάτση)								
Regie Promotions Immobilières S.A. Bellevue			δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				>50%	
Εταιρίες υπό την άμεση διεύθυνση της Μαργερίτας ΛΑΤΣΗ (συν.Γ. Λάτση)								
S.I. Arima S.A. Bellevue			δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				>50%	
S.I. Vieux Pranjon C., Bellevue			δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				>50%	
Societe d' Etudes Techniques et Economiques, Bellevue			δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				>50%	
Εταιρίες υπό την άμεση διεύθυνση της Στίβουρας ΛΑΤΣΗ (συν.Γ. Λάτση)								
Nyctis Holding S.A. Fridburg			δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				>50%	
Regie. Promotions Immobilières S.A. Bellevue			δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				>50%	
Societe d' Etudes Techniques et Economiques, Bellevue			δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				>50%	
Petrolair System S.A. Bellevue			δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				>50%	

Πηγή : EUROBANK, Annual Report 1993, Οδηγός Επιχειρηματικών "Orbit Fussli Internationalen", κ.δ 1991

2000

Βιομηχανικές								
PANEUROPEAN OIL & INDUSTRIAL HOLDINGS (1990, Λουξεμβούργο)		το 1999 είχε ενεργητικό 364,6 εκατ. δολ. και καθ. κέρδη 14,3 εκατ. δολ.				100,0%		
ΠΕΤΡΟΛΑ ΕΛΛΑΣ ΑΕΒΕ (1969)	δωλειαση,εμπορία,σποηή πετρελαιο	1.455.831	377.902	119.809	187.930	52.852	73,7%	534
Εμπορικές								
ΠΕΤΡΟΛΑ ΑΕ (1969)	εμπορία πετρελαιοειδών		δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				100,0%	
ΕΑΚΑΑ - Ετ. Αγίου Κωνσταντίνου, Αθηνών ΑΕ	κατασκευαστική,εμπορία αγροτικού		μεγαλό κεφάλαιο 500 εκατ. δρχ.				16,0%	
Οράδα ΑΕ Ετ. Διαβολικών Αγίου Πετρελαιο	κατασκευαστική,εμπορία πετρελαιο		δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				>50,0%	
ΣΕΤΕ Γενικές Υποχρεώσεις ΑΕ (1987)	εμπορικές δραστηριότητες	10.195	2.354	279	1.226	129	>50,0%	170
ΕΑΤΡΑΚ ΑΕ (συνμ. 2000)	ασση εμπ. χωματουργων μηχαν. μηχανητρων	46.361	33.878	12.161	20.249	2.957	27,0%	177
ΤΕΘΙΝ ΑΕ Εμπ. Αυτοκ. & Μηχηνμ. (1994)	εμπορικές δραστηριότητες	226.167	182.734	52.525	8.311	8.955	50,0%	70
Ναυτιλιακές - Μεταφορικές								

(τα αναλυτικά στοιχεία το 2000, είναι σε χιλ.ευρώ 1 ευρώ=340,75 δρχ.)

BILINDER MARINE CORP. S A	ναυτιλιακές δραστηριότητες	100.0%							
LATSIS JOHN (London) LTD	ναυτιλιακές δραστηριότητες	100.0%							
LATSIS JOHN (New York) CO	ναυτιλιακές δραστηριότητες	100.0%							
ADRIAN SHIP & TRAD. CORP. SA (Παναμάς)	ναυτιλιακές δραστηριότητες	100.0%							
AFRONATHI Nautia & Export AE (1977)	πλοία & οχηματ. πτητικά οξυγόνα	100.0%							
DANZAS AE	μεταφορικές δραστηριότητες	<10.0%							
Κτηματαίξιες - Κατασκευαστικές - Τουριστικές									
CONSOLIDATED LAMDA HOLDINGS SA	συμμετοχές δραστηριότητες	100.0%							
Lada Development AE (2000)	real estate και συμμετοχές δραστηριότητες	5.334	127.884	74.275	123.832	3.950	100.0%	14	
-EFG Eurobank Properties AE (πρ. EBO) (1952)	αξιοποίηση ακινήτων	3.800	55.982	52.503	34.919	1.909	80.0%	35	
-Δημοκρίτης AE (1961)	διαχείριση ακινήτων	3.043	21.832	12.915	20.593	1.042	100.0%	45	
-Ολύμπιος AE (1964)	ακτιβιστική εταιρεία	1.935	1.688	916	1.242	399	100.0%		
-Ηρώς AE (1990)	επιχειρ. συντήρ. σκαφών αναψυχής	263	446	165	149		75.0%	5	
-Γη και Κατασκευή AE (2000)	κατασκευή τουριστ. συγκροτήματος						60.0%		
-Swissport Lamda Hellas AE	υπηρετ. handling σε αεροδρόμια						50.0%		
-Swissport Hellas Cargo AE (2000)	εμπορευματικές δραστηριότητες						>50.0%	68	
-Swissport Ελλάς SUD	κτηματαίξιες - κατασκευαστικές δραστηριότητες						>50.0%		
-Lamda Πυλός AE	κτηματαίξιες - κατασκευαστικές δραστηριότητες						>50.0%		
-Lamda Ακρότιο AE	κτηματαίξιες - κατασκευαστικές δραστηριότητες						>50.0%		
-Lamda Μεγάλη Εργα AE	κτηματαίξιες - κατασκευαστικές δραστηριότητες						>50.0%		
-Lamda HELIX AE	κτηματαίξιες - κατασκευαστικές δραστηριότητες						>50.0%		
-CITYPARK AE	κτηματαίξιες - κατασκευαστικές δραστηριότητες						>50.0%		
-4K Ανάπτυξη Ακτινίου AE	τουριστικές δραστηριότητες						>50.0%		
-WSW SKYCAP Services AE	τουριστικές δραστηριότητες						>50.0%		
EKAAN Tour & Travel Επιχειρήσεις AE (1994)	τουριστικές δραστηριότητες						>50.0%		
Ξενοδοχ. Της Ελλάδος AE	τουριστικές δραστηριότητες						100.0%		
Ξενοδοχική Αιολοδωτή Αθηνών AE	τουριστικές δραστηριότητες						20.0%		
ΠΑΛΛΑΣ AGHNA Κτηματική AE (1931)	τουριστικές δραστηριότητες	1.377	11.454	10.434	11.262		>50.0%		
Αυτοκίνητο Εμπόριο & Τουριστική AE (1998)	αγορ. πωλ. & ενοικ. αυτοκ. μεταφορ. οχημ.	2.676	1.998	1.353	807	77	74.0%	7	
Μίκας Τεχνολογικές									
Dialux Logis - DIS AE	παραγωγή, εμπόριο λογισμικού	23.669	54.237	33.458	33.681	5.297	10.0%	470	
COMQUEST AE Εμπ. Συστ. & Υπηρετ. Τηλεπικ.	εμπόριο λογισμικού & τηλεπικ. συστημ.						40.0%		
Πληροφορική Εργασίας AE	παραγ. εμπορ. προϊόν. πληροφορικής						12.0%		
EFG Internet Services AE	υπηρεσίες διαδικτύου						>50.0%		
Business Exchanges AE (e - Solutions)	ηλεκτρονικές ανταλλαγές						100.0%		
Χρηματοπιστωτικές δραστηριότητες στην Ελλάδα									
CONSOLIDATED EUROFINANCE HOLDINGS SA	συμμετοχές δραστηριότητες						100.0%		
EFG Eurobank Ergasies (1924)	τραπεζ. & χρηματοπιστωτικές δραστηριότητες	1.512.006	15.393.101	252.000	1.753.103	314.424	>50.0%	6.963	
EFG Finance AERIE (2000)	χρηματοοικονομικές δραστηριότητες	1.513	16.364	687	15.308	972	100.0%	40	
Eurobank Cards AE Διευθ. Πρ. Κατ. Πλατ. (1997)	δισκ. προϊόν. καναλιού πίστωσης	19.835	8.039	2.718	1.383	1.525	100.0%	480	
EFG Eurobank Χρηματοδ. Μετόξια AE (1998)	υπηρεσίες leasing	26.779	168.588	157.716	6.799	691	100.0%	15	
EFG AEDAK - Αν. Ετ. Δισκ. Αμοιβ. Καρ. (1996)	διαχείριση Αμοιβών Καρφαλίων	8.817	6.181	414	1.300	394	87.0%	29	
Alice - Eurobank AEDAK (1992)	διαχείριση Αμοιβών Καρφαλίων	24.981	13.047	512	7.258	5.678	50.0%	58	
EFG Ασφαλιστικές Υπηρεσίες AE (1992)	πρωτογενείς ασφαλιστικές	1.531	2.992	243	709	65.0%	23		
EFG Ασφαλιστική Ζωής AEAZ (1988)	ασφαλιστικές δραστηριότητες	3.800	9.090	5.907	1.908	100.0%	29		
EFG Ασφαλιστική ΑΕΓΑ (1988)	ασφαλιστικές δραστηριότητες	1.682	10.060	6.627	743	100.0%	28		
EFG Eurobank Χρηματοπιστωτική ΑΧΕΠΕΥ (1999)	χρημ. πιστωτικές δραστηριότητες	44.327	54.927	6.969	16.960	24.924	100.0%	90	
EFG Factors AEPEA (1999)	υπηρεσίες factoring	1.102	27.778	6.071	386	100.0%	23		
Πρόδοξ Ελλογικές Επενδύσεις ΑΕΕΧ (1990)	επενδυτικές δραστηριότητες	29.839	167.668	151.736	26.217	15.0%	5		
Επενδύσεις Αναπτύξεως ΑΕΕΧ (1981)	επενδυτικές δραστηριότητες	10.537	110.613	538	110.278	8.647	35.0%	5	
Επενδύσεις Εργασίας ΑΕΕΧ (1977)	επενδυτικές δραστηριότητες	61.968	495.555	4.036	454.423	41.215	31.0%	14	
Gairol Finance AE (Αθήνα) (1991)	διαχείριση Venture Capital	8.230	12.958	943	1.845	16.241	>50.0%	30	
KANTOP Σύμβαση Εμπόρευσαν AE	συμβαση χρηματοοικ. υπηρεσιών	7.180	8.579	1.735	3.732	1.057	20.0%	40	
OPEN 24 AE (2000)	πρωτ. πωλ. τραπεζ. υπηρεσιών	2.644	2.734	942	95	90	100.0%	500	
Χρηματοπιστωτικές Μετόξια Εργασίας AE (1991)	υπηρεσίες leasing						70.0%		
AEDAK Εργασίας AE (1993)	διαχείριση Αμοιβών Καρφαλίων						99.0%		
Εργασίας Χρηματοπιστωτική ΑΧΕ (1990)	χρηματοπιστωτικές δραστηριότητες						>50.0%	5	
Ευρωπαϊκές Αναπτύξεως ΑΕΕΧ	επενδυτικές δραστηριότητες						>50.0%	20	
Eurobank International Limited	χρηματοπιστωτικές δραστηριότητες						100.0%		
EFG Business Services AE (2000)	προσφ. υπηρεστ. προς επιχειρήσεις						100.0%		
EFG Eurobank Ergasies - Υποκατάστημα Λονδίνου	τραπεζικές δραστηριότητες						100.0%		
Σύμβαση Επενδύσεων Εργασίας AE (1992)	συμβαση χρηματοοικ. υπηρεσιών						65.0%		
First Direct AE (2000)	δανεισμός πωλ. προϊόν. - συμβ. υπηρετ.						100.0%		
Eurofinance AE Χρημ. Υπηρετ. & Συμβ. (1993)	χρηματοοικονομικές δραστηριότητες						99.0%		
Ασφαλιστική Πρωτογενής AE (1995)	πρωτ. ασφαλιστ. υπηρεσιών						100.0%		
Διεθν. Ασφαλιστικές Πορτογαλίας AE	πρωτ. ασφαλιστ. υπηρεσιών						100.0%		
Κύδων AE Ασφαλ. Πρωτογενούς AE	πρωτ. ασφαλιστ. υπηρεσιών						100.0%		
UNIT Bank AE (2000)	πρωτ. ασφαλιστ. υπηρεσιών						50.0%	40	
Χρηματοπιστωτικές δραστηριότητες στο Εξωτερικό									
EFG Consolidated Holdings SA (Γενική)	συμμετοχές δραστηριότητες						100.0%		
EFG Bank European Financial Group (Γενική)	τραπεζικές χρηματοπιστωτικές εργασίες						100.0%		
EFG Private Bank SA (Ζυρίχη)	τραπεζικές χρηματοπιστωτικές εργασίες						>50.0%		
EFG Private Bank Limited (Λονδίνο)	τραπεζικές χρηματοπιστωτικές εργασίες						>50.0%		
EFG Hellas PCL (1992, Λονδίνο)	χρηματοοικονομικές δραστηριότητες						100.0%		
EFG Private Bank (Luzernburg) SA (1978)	τραπεζικές, χρηματοπιστωτικές εργασίες						>50.0%		
EFG Eurofinance d'investissements (Μονακό)	χρηματοπιστωτικές δραστηριότητες						>50.0%		
EFG Private Bank (Channel Islands) Limited	τραπεζικές, χρηματοπιστωτικές εργασίες						>50.0%		
EFG Asset Management Limited (Λονδίνο)	τραπεζικές, χρηματοπιστωτικές εργασίες						>50.0%		

EFG Exchange Holdings Limited (Λουάνο)	συμμετοχικές δραστηριότητες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	>50.0%
EFG Reads Trust Company Ltd (Channel Islands)	χρηματοπιστωτικές δραστηριότητες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	>50.0%
EFG Capital International Corp (Μονάχα - ΗΠΑ)	χρηματοπιστωτικές δραστηριότητες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	>50.0%
M M & K Limited (Λουάνο)	χρηματοπιστωτικές δραστηριότητες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	>50.0%
Alco CEH Balkan Holdings	συμμετοχικές δραστηριότητες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	>50.0%
-Post Bank Βουλγαρίας ΑΕ (έξοδα 2000)	τραπεζικές, χρηματοπιστωτικές εργασίες	διαθέσιμο δίκτυο 112 καταστήματα επεξεργασίας 1.200 άτομα	43.0%
Banc Post Ρουμανίας ΑΕ	χρηματοπιστωτικές δραστηριότητες	διαθέσιμο δίκτυο 130 καταστήματα επεξεργασίας 3.500 άτομα	36.2%
Ergobank International SA (1998, Channel Islands)	χρηματοπιστωτικές δραστηριότητες	το μετοχικό κεφάλαιο ανερχόταν σε 10 εκατ. λίρες Αγγλίας	100.0%
Εμπροσθόνομιση εντός και Συμμετοχικές Εταιρείες Εξωτερικού			
PETROLIA International SA Γενεύη	διαφόρων εταιρειών πετρελαιοειδών	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	100.0%
WIMBLEDON INTERNATIONAL	χρηματοπιστωτικές δραστηριότητες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	100.0%
SETE Technical Services SA (Παναμάς)	εμπόριο οδών νέων τεχνολογιών	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	100.0%
SETE Technical Services SA (Njord Guernsey)	εμπόριο οδών νέων τεχνολογιών	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	100.0%
Hula SETE Marine Works Ltd (Σαουδική Αραβία)	ναυπηγικές δραστηριότητες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	100.0%
Hula SETE Marine Works Ltd (Αλγυρινός)	ναυπηγικές δραστηριότητες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	>50.0%
Sgi EMIS Ltd (Σαουδική Αραβία)	εμπόριο οδών νέων τεχνολογιών	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	>50.0%
Sgi EMIS (Αλγυρινός)	εμπόριο οδών νέων τεχνολογιών	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	>50.0%
Bercedo SA (Παναμάς)	εμπόριο οδών νέων τεχνολογιών	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	>50.0%
Cosmos Building Material Shanghai Co. Ltd (Κίβη)	εξόρυξη-επεξεργασία μαρμάρων	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	>50.0%
Lanza Group Ltd (Ζυρίχη)	συμμετοχικές-επενδυτικές δραστηριότητες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	>50.0%
Lanza Ltd, Visp (Ελβετία)	συμμετοχικές-επενδυτικές δραστηριότητες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	>50.0%
Lanza SpA (Μιλάνο)	συμμετοχικές-επενδυτικές δραστηριότητες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	>50.0%
Lanza Hong Kong Ltd (Κίβη)	συμμετοχικές-επενδυτικές δραστηριότητες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	>50.0%
Lanza Singapore PTE Ltd. (συνεταιρισμός)	συμμετοχικές-επενδυτικές δραστηριότητες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	>50.0%
Lanza Inc. (Νέα Υόρκη)	συμμετοχικές-επενδυτικές δραστηριότητες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	>50.0%
Alaustee - Lanza Singapore PTE Ltd (συνεταιρισμός)	συμμετοχικές-επενδυτικές δραστηριότητες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	>50.0%
Mowenpick Holding Ltd (Ζυρίχη)	συμμετοχικές δραστηριότητες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	>50.0%
PETROMIN SA	συμμετ. στο βελικό Ρούμιν Σαουδ Αραβίας	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	>50.0%
INCHCAPE Overseas Investments B V	συμμετοχικές-επενδυτικές δραστηριότητες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	100.0%
Νέες Εταιρείες του Ομίλου μετά το 2000			
Telesta Επενδυτική Τράπεζα (εξογαρά 2001)	τραπεζικές, χρηματοπιστωτικές εργασίες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	100.0%
Infoquest AE (συνμετοχή 2001)	εμπόριο οδών πληροφορικής	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	20.0%
Hellas On Line (εξογαρά 2001)	υπηρεσίες πληροφορικής	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	60.0%
Equicorp Capital (2001)	διαχείριση Venture Capital	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	50.0%
ΕΛΛ. Εταιρ. Διαβ. Εμπορίου & Ανάπτυξης ΑΕ	εμπορικές δραστηριότητες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	100.0%
EFG Διαν. Συστ. & Υπομ. Οικ. Προώθησης ΑΕ	πρωτοβόρα εξόδοι υπηρεσιών	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	100.0%

[7] Τα στοιχεία για τις εταιρείες εξωτερικού στο διάστημα 1990-93, προέρχονται από τον Οδηγό Επενδύσεων "Ond Fursal Internationawake" 1991, από την EUROBANK, Annual Report 1993 και από δημοσιεύματα του ημερήσιου και περικοδικού Τύπου.

έλεγχο της το τρίτο σε μέγεθος διυλιστήριο της χώρας στην περιοχή Ελευσίνας. Το συγκεκριμένο διυλιστήριο, στα μέσα της δεκαετίας '90, ξεκίνησε επενδύσεις εκσυγχρονισμού και επέκτασης των εγκαταστάσεων του λαμβάνοντας κρατική επιχορήγηση 40% του κόστους επένδυσης, χωρίς ωστόσο να δημιουργηθεί καμιά νέα θέση εργασίας. Επίσης, παρά τις αντιδράσεις των κατοίκων και φορέων της περιοχής, για μη επέκταση του διυλιστηρίου λόγω σοβαρών περιβαλλοντικών προβλημάτων που δημιουργεί, η κυβέρνηση ακολουθώντας πολιτική ευνοϊκής μεταχείρισης του Ομίλου, χορήγησε τη σχετική άδεια.⁶³

Με τις επενδύσεις εκσυγχρονισμού (το συνολικό ύψος επενδύσεων προβλέπεται να φθάσει τα 700 εκατ.δολ.), δεν προβλέπεται αύξηση της δυναμικότητας διύλισης. Ωστόσο αναβαθμίζεται ο ρόλος της Πετρόλα και του ευρύτερου Ομίλου στο ενεργειακό κύκλωμα, με την υποκατάσταση μέρους της παραγωγής μαζούτ από την παραγωγή ντίζελ (η εγχώρια παραγωγή είναι μικρότερη σε σχέση με τη ζήτηση), καθώς και την παραγωγή πρώτων υλών

---

⁶³ Το ζήτημα της συνεχούς επέκτασης των εγκαταστάσεων της Πετρόλα, στην ευρύτερη περιοχή της Ελευσίνας, έχει ιστορία τουλάχιστον είκοσι ετών, με αντίστοιχες τραγικές συνέπειες, λόγω των ατυχημάτων που έχει συνδεθεί. Ειδικότερα παρ' ότι η Οδηγία «Σέβεζο» (82/501/ΕΟΚ) και η νέα Οδηγία 88/610/ΕΟΚ, υποχρεώνει τα κράτη μέλη να θέτουν στη διάθεση του κοινού πληροφορίες για τα μέτρα ασφάλειας από τη λειτουργία βιομηχανιών, που ενέχουν κινδύνους ατυχημάτων μεγάλης έκτασης, στην περίπτωση της ΠΕΤΡΟΛΑ, όχι μόνο δε δόθηκαν τέτοιες πληροφορίες αλλά οι αρμόδιες κυβερνητικές υπηρεσίες έδειξαν άκρως ευνοϊκή μεταχείριση υπέρ της εταιρίας. Ειδικότερα παρ' ότι τον Απρίλιο '91 ο επίτροπος Περιβάλλοντος της Κοινότητας κ.Ρίπα ντι Μένεα, σε απάντηση ερώτησης του ευρωβουλευτή Α.Αλαβάνου, διαβεβαίωσε ότι θα κινηθεί η διαδικασία παραπομπής της Ελλάδας στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο για μη εφαρμογή των Κοινοτικών Οδηγιών, στις 19 Ιουνίου '91 το Υπουργείο Βιομηχανίας χορήγησε άδεια λειτουργίας μιας νέας μονάδας αποθέρωσης (Gas Oil) και στις 4 Δεκέμβρη '91 χορήγησε άδεια δημιουργίας μονάδας συμπαραγωγής ατμού και ηλεκτρικής ενέργειας. (ΦΕΚ 191Α/12.12.91).

Στο μεταξύ το Σ.Τ.Ε, μετά από προσφυγή του Δήμου Ελευσίνας, αποφάσισε την προσωρινή αναστολή της άδειας λειτουργίας των νέων μονάδων και επέστρεψε το σχετικό φάκελο στο ΥΠΕΧΩΔΕ για την επανεξέταση της αδειοδότησης. Στις 1.9.92, γίνεται μεγάλη έκρηξη από πυρκαγιά στη ΠΕΤΡΟΛΑ, με αποτέλεσμα 12 νεκροί και πολλοί τραυματίες. Μετά την άσκηση ποινικής δίωξης, η εταιρία ανακοίνωσε ότι δεν θα τεθεί σε λειτουργία η μονάδα στην οποία συνέβη το ατύχημα, αν δεν γίνουν οι απαραίτητες επισκευές, έλεγχοι και επιθεωρήσεις. («Ναυτεμπορική», 7.11.92). Τελικά στις 16.1.93 χορηγείται και πάλι άδεια επέκτασης, ενώ η επένδυση εντάσσεται εκ των υστέρων στις ευεργετικές διατάξεις του αναπτυξιακού νόμου. («Το Βήμα», 4.12.94) Ωστόσο νέα έκρηξη στις 15.5.2000 έχει ως αποτέλεσμα τον σοβαρό τραυματισμό εργαζόμενων και νέα υπόσχεση της εταιρίας για εκπόνηση μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Τον Ιούνιο 2001 το Νομαρχιακό Συμβούλιο Δυτικής Αττικής, απορρίπτει ομόφωνα τη σχετική «Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων» της Πετρόλα. Παρ' όλα αυτά οι εργασίες επέκτασης του διυλιστηρίου συνεχίζονται με την ανοχή αν όχι ενθάρρυνση των κυβερνητικών υπηρεσιών.

λιπαντικών υψηλής τεχνολογίας, τα οποία πωλεί στην αμερικάνικη εταιρία Chevron με την οποία έχει υπογράψει συμφωνία στρατηγικής συνεργασίας. Ο Όμιλος κατέχει δεσπόζουσα θέση στην αγορά πετρελαιοειδών, όχι μόνο λόγω του σημαντικού μεριδίου που κατέχει στη διύλιση (25%), στις πωλήσεις στην εσωτερική αγορά (22%), στους εφοδιασμούς πλοίων και αεροσκαφών (36%) και στις εξαγωγές (31%), αλλά και από τους μεγάλους αποθηκευτικούς χώρους (34% του συνόλου), οι οποίοι αποτελούν «στρατηγικό πλεονέκτημα», έναντι των άλλων διυλιστηρίων και των εταιριών εμπορίας πετρελαιοειδών στην ελληνική αγορά. («Οικονομικός Ταχυδρόμος», 20.10.2001)

Επίσης μεγάλη σημασία αποκτά η στρατηγική συνεργασία του Ομίλου με το ρωσικό Όμιλο Lukoil,⁶⁴ για την από κοινού εξαγορά 25-30% του Ομίλου «Ελληνικά Πετρέλαια» (ΕΛΠΕ), στα πλαίσια της πολιτικής ιδιωτικοποιήσεων που προωθεί η ελληνική κυβέρνηση («Ναυτεμπορική», 28.8.2001) και η συμμετοχή του σε συνεργασία με τον Όμιλο Κοπελούζου, στην κατασκευή του αγωγού «Μπουργκάς-Αλεξανδρούπολη», για τη μεταφορά ρωσικού πετρελαίου στην εγχώρια και ευρωπαϊκή αγορά. Η σύμπραξη με τη Lukoil αποτελεί για τον Όμιλο συμμαχία διεθνούς εμβέλειας, αφού με την τεχνογνωσία που διαθέτουν οι δύο όμιλοι και την ισχυρή χρηματοοικονομική τους θέση, θα μπορούν να καταστούν ισχυροί επιχειρηματικοί «παίκτες» στην πετρελαιοκή αγορά της Ανατολικής και Νότιας Ευρώπης. Σε αυτό το ενδεχόμενο αντιδρά ο όμιλος Motor Oil – Aramco, ο οποίος δεν επιθυμεί στρατηγική συμμετοχή στα ΕΛΠΕ των ομίλων Λάτση και Lukoil.

Στενά δεμένοι με τον το κύκλωμα πετρελαιοειδών, είναι και ο τομέας των ναυτιλιακών μεταφορών. Πρόκειται για το αρχικό πεδίο δραστηριότητας του ιδρυτή του Ομίλου, Γιάννη Λάτση, πριν επεκταθεί στους υπόλοιπους τομείς. Ως τα μέσα της δεκαετίας '90, ο Όμιλος διέθετε έναν από τους μεγαλύτερους εμπορικούς στόλους στον κόσμο. Ειδικότερα το 1993, έχοντας ως βασική εταιρία την «Billinder Marine Corp.» και ένα δίκτυο θυγατρικών ναυτιλιακών εταιριών στα μεγαλύτερα ναυτιλιακά κέντρα του κόσμου και

---

⁶⁴ Η Lukoil, είναι τέταρτη μεγαλύτερη εταιρία πετρελαίου στον κόσμο, με αποθεδεγμένα αποθέματα σε αργό πετρέλαιο και φυσικό αέριο, πάνω από 12,2 δις βαρέλια. Επίσης είναι η μεγαλύτερη εταιρία πετρελαίου στη Ρωσία. Λειτουργεί σε καθετοποιημένη βάση (από την πετρελαιοπηγή ως το πρατήριο), ενώ έχει παρουσία σε 25 χώρες μεταξύ άλλων και στις ΗΠΑ, με δίκτυο 1.260 πρατηρίων βενζίνης. («Ελευθεροτυπία», 6.4.2002).

Πειραιά, είχε στην ιδιοκτησία και εκμετάλλευση του πάνω από 85 πλοία συνολικής χωρητικότητας 3,6 εκατ. dwt. Ωστόσο από το 1997, με τη βαθμιαία μετατόπιση των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων στον τραπεζικό τομέα, το βάρος των ναυτιλιακών δραστηριοτήτων περιορίστηκε σημαντικά (από 85 πλοία, συνολικής χωρητικότητας 3,4 εκατ.dwt, μειώθηκαν σχεδόν στα μισά με λιγότερο από 1 εκατ. dwt το 2001). Ωστόσο η μείωση των ναυτιλιακών δραστηριοτήτων δεν συνεπάγεται και οριστική αποχώρηση του Ομίλου από το συγκεκριμένο τομέα. Αντίθετα συντελείται βαθμιαία εκσυγχρονισμός του στόλου με κατασκευή νέων σκαφών, ενώ στη διεύθυνση των ναυτιλιακών δραστηριοτήτων, έχει ήδη περάσει ο Γιάννης Σ.Λάτσης, εγγονός του Γιάννη Λάτση. («Naftiliaki», summer 1997).

Εκτός από το τομέα πετρελαιοειδών και ναυτιλιακών δραστηριοτήτων, ο Όμιλος αναπτύσσει από παράδοση ποικίλες άλλες εμπορικές δραστηριότητες, όπως εξαγωγές φύλλων καπνού μέσω της εταιρίας «Visanex», εμπόριο πετρελαιοειδών μέσω της εταιρίας «Πετρόλα ΑΕ», εισαγωγή και εμπόριο αυτοκινήτων, μοτοσικλετών, θαλασσίων σκαφών, κλπ, μέσω της «Τεφίν ΑΕ», χονδρεμπόριο χρωματοουργικών μηχανημάτων, γεννητριών, κλπ, μέσω της «Ελτράκ ΑΕ», κá. Επίσης τα τελευταία χρόνια έχει επεκταθεί στην παραγωγή και εμπορία ειδών λογισμικού, με τη συμμετοχή κυρίως σε εταιρίες πληροφορικής (Πληροφορική Εργασίας, Comquest, Computer Logic-Dis), κá.

Σημαντικός επίσης τομέας δραστηριότητας είναι οι κατασκευαστικές, κτηματικές και τουριστικές εργασίες, με άξονα την εταιρία «Lamda Development Holding». Ο τομέας της αγοράς, διαχείρισης και αξιοποίησης ακινήτων (real estate), βρίσκεται τα τελευταία χρόνια σε διαδικασίες ανάπτυξης στην Ελλάδα και ο Όμιλος μέσω των εταιριών «EFG Eurobank Properties», «Δημιουργία ΑΕ» και «Ολύμπια ΑΕ», έχει δυναμική παρουσία. Οι δραστηριότητες του Ομίλου στον συγκεκριμένο τομέα συναρτώνται με τις κατασκευαστικές και τουριστικές δραστηριότητες, μέσω των εταιριών «Γη και Κατασκευή ΑΕ», «Ήφαιστος ΑΕ», «Swissport Lamda Hellas ΑΕ», «Παλλάς Αθηνά Κτηματική», «Εκάλη Τουριστικές Επιχειρήσεις», «Ξενοδοχεία Ελλάδος», «Autorental ΑΕ», κá.

Τέλος στον τομέα των τραπεζικών και γενικότερα των χρηματοπιστωτικών εργασιών, ο Όμιλος μετά τη δημιουργία σειράς τραπεζών στο εξωτερικό, δημιούργησε αρχές δεκαετίας '90 στην Ελλάδα, την «Ευρωεπενδυτική Τράπεζα» (Eurobank), η οποία σε διάστημα μερικών ετών, κατάφερε να κατακτήσει την τρίτη θέση μεταξύ των ιδιωτικών τραπεζών, ενώ προς το τέλος της δεκαετίας '90, μετά την εξαγορά της «Interbank Ελλάδος» (1996), της «Credit Lyonnais Greece» (1997), της «Τράπεζας Αθηνών» (1998), της «Τράπεζας Κρήτης» (1998), της «Τράπεζας Εργασίας» (1999) και τέλος της «Telesis Επενδυτικής Τράπεζας» (2001), έγινε ο δεύτερος μεγαλύτερος ιδιωτικός χρηματοπιστωτικός όμιλος στην ελληνική οικονομία.

Ειδικότερα σύμφωνα με τα στοιχεία του Πίνακα 2.4, το 2000 ο Όμιλος, με επικεφαλής την τράπεζα «EFG Eurobank Ergasias» και 30 περίπου εξειδικευμένες θυγατρικές εταιρίες, προσέφερε στην εγχώρια αγορά όλων των ειδών τις χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες. Το συνολικό ενεργητικό του «ενοποιημένου ισολογισμού» της μητρικής τράπεζας, ξεπερνούσε τα 6 τρις δρχ. (ή 55 δις ευρώ) και τα καθαρά κέρδη τα 131 δις δρχ. (ή 386 εκατ. ευρώ). Ο Όμιλος διέθετε δίκτυο 330 υποκαταστημάτων με 8.138 εργαζόμενους και κατείχε ισχυρή θέση στην αγορά καταναλωτικής πίστης (25,7%), στεγαστικής πίστης (16,7%), υπηρεσίες αναδόχου (19,2%), χρηματοπιστωτικές συναλλαγές (5,8%), αγορά αμοιβαίων κεφαλαίων (17,8%), σύνολο χορηγήσεων (17%), κλπ. (EFG Eurobank Ergasias, Απολογισμός Εργασιών 2000). Ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη των εργασιών του Ομίλου, παίζει η «στρατηγική συμμαχία» με την «Deutsche Bank AG», η οποία κατέχει το 10% του μετοχικού κεφαλαίου της μητρικής «EFG Eurobank Ergasias», καθώς το 20% της «EFG Eurobank Properties». Επίσης σημαντικός στρατηγικός εταίρος στην επέκταση του στα Βαλκάνια, είναι ο πορτογαλικός τραπεζικός όμιλος «Banco Portugues de Investimento» (BPI), που από κοινού κατέχουν το 53,2% της «Banc Post» Ρουμανίας.

Όσον αφορά τις άλλες διεθνείς δραστηριότητες του Ομίλου δεν είναι στο σύνολο τους γνωστές. Ωστόσο με βάση τα στοιχεία του Πίνακα 2.4, παρατηρούμε ότι το 2000 διέθετε στο εξωτερικό, πάνω από 15 τράπεζες και χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς (κυρίως σε Βαλκανικές χώρες και στην ΕΕ), όπως επίσης πάνω από 20 εμποροβιομηχανικές, ναυτιλιακές και

«συμμετοχικές» εταιρίες, σε διάφορες περιοχές του κόσμου. Βασικό κέντρο συντονισμού των διεθνών δραστηριοτήτων στον εμποροβιομηχανικό τομέα, είναι η εταιρία «Petrola International S.A» που εδρεύει στην Γενεύη. Τέλος ένας ακόμα τομέας διεθνούς δράσης που παραμένει σχεδόν «αθέατος», είναι η αγορά ακινήτων σε μεγάλες ευρωπαϊκές πόλεις. Ειδικότερα στο Λονδίνο, η οικογένεια Λάτση διαθέτει το μέγαρο «Bridgewater House» όπου ο Γ.Λάτσης έχει υποδεχτεί κατά καιρούς πολλούς ισχυρούς παράγοντες της γης, καθώς και μια σειρά ακίνητα στην οδό Cergen του κεντρικού Λονδίνου, συνολικής έκτασης 4,5 στρεμμάτων, η αξία των οποίων υπολογίζεται ότι ξεπερνά τα 150 εκατ.λίρες. («Τα Νέα», 30.5.96)

Ο Όμιλος Λάτση είναι καθαρά οικογενειακός Όμιλος. Ανάμεσα στα μέλη της οικογένειας υπάρχει ένας καταμερισμός ευθυνών και μια σταδιακή μεταφορά αρμοδιοτήτων από τον πατέρα Γιάννη Λάτση στα παιδιά του (Σπύρο, Μαρίνα και Μαργαρίτα Λάτση). Τα τελευταία χρόνια τον κύριο ρόλο στη διεύθυνση των υποθέσεων του Ομίλου έχει αναλάβει ο Σπύρος Λάτσης, ο οποίος είναι επικεφαλής των τραπεζικών, βιομηχανικών και άλλων δραστηριοτήτων. Ο Όμιλος δεν έχει συγκεκριμένη θεσμική υπόσταση (στο σύνολο των δραστηριοτήτων του), αλλά λειτουργεί περισσότερο ως «ενότητα οικονομικών συμφερόντων» μεταξύ των μελών της ευρύτερης Οικογένειας Λάτση.

Ο συντονισμός των διεθνών δραστηριοτήτων των εταιριών, εξασφαλίζεται όπως και στην Ελλάδα με την ύπαρξη εξειδικευμένων εταιριών Holdings σε κάθε τομέα δραστηριότητας, οι οποίες βρίσκονται υπό τον έλεγχο των μελών της Οικογένειας. Ειδικότερα στο βιομηχανικό τομέα λειτουργεί η «Paneuropean Oil & Industrial Holdings», στο ναυτιλιακό η «Bilinder Marine Corp.», στον τραπεζικό η «Consolidated Eurofinance Holdings», στις κτηματικές-κατασκευαστικές-τουριστικές εργασίες η «Consolidated Lamda Holdings», στις διεθνείς χρηματοπιστωτικές η «EFG Consolidated Holdings», στις διεθνείς πετρελαιοειδή η «Petrola International», κοκ. Ωστόσο με τη σύναψη «στρατηγικών συμμαχιών» (Deutsche Bank AG), την δημιουργία μικτών επιχειρηματικών σχημάτων (Alico-Eurobank, «Venture Capital» κá), την αυξανόμενη πολυσυμμετοχικότητα στη σύνθεση των κεφαλαίων (διάθεση μετοχών σε θεσμικούς επενδυτές και στο ευρύ κοινό, κá), η σύνθεση των

κεφαλαίων και η διαδικασία λήψης αποφάσεων, αποκτούν όλο και περισσότερο «συλλογικό» και «θεσμοθετημένο» χαρακτήρα, γεγονός που αμβλύνει ως ένα βαθμό τον οικογενειακό τρόπο διεύθυνσης του Ομίλου.

Από πλευράς «τύπου» οργάνωσης, ο Όμιλος σε ορισμένους τομείς εμφανίζει χαρακτηριστικά «κοντσέρν» (κύκλωμα πετρελαιοειδών), σε ορισμένους άλλους (τραπεζικός) έχει χαρακτηριστικά «χρηματοπιστωτικού κονγλόμερατ», ενώ σε άλλους παρουσιάζει χαμηλό βαθμό κάθετης και οριζόντιας ολοκλήρωσης εργασιών. Ωστόσο συνολικά τείνει στη δημιουργία ενός πολυκλαδικού «κονγλόμερατ» μικτού τύπου, άτυπης συνολικά θεσμικής συγκρότησης, με αναπτυσσόμενη πολυκλαδική και πολυεθνική δραστηριότητα. Η κατοχή ολιγοπωλιακής θέσης στην ελληνική αγορά σε συγκεκριμένους τομείς (τραπεζικό και πετρελαιοειδών), καθώς η αλληλοσύνδεση βιομηχανικών, χρηματοπιστωτικών και άλλων δραστηριοτήτων, σε συνδυασμό με την αυξανόμενη πολυκλαδικότητα και πολυεθνικότητα δράσης, προσδίδουν στον Όμιλο χαρακτηριστικά σύγχρονου χρηματιστικού ομίλου.

Συμπερασματικά, από τη συνοπτική εξέταση των δραστηριοτήτων του, συνάγεται ότι ο Όμιλος Λάτση αποτελεί αντιπροσωπευτικό δείγμα του κοσμοπολίτικου τμήματος του ελληνικού κεφαλαίου, ιδιαίτερα του βιομηχανικού, τραπεζικού και εφοπλιστικού, που συνδυάζει την πολυκλαδική και πολυεθνική δραστηριότητα, με τις ιδιαιτερότητες διαμόρφωσης του χρηματιστικού κεφαλαίου στην ελληνική οικονομία. Από πλευράς ιδιοκτησιακού καθεστώτος, ο Όμιλος έχει βασικά οικογενειακό χαρακτήρα. Ωστόσο με την επέκταση σε νέους τομείς, νέες περιοχές δράσης, την αλληλοσυνύφανση κεφαλαίων με εγχώριους και ξένους ομίλους, υφίσταται βαθμιαία μετάλλαξη στο ιδιοκτησιακό καθεστώς και τρόπο διεύθυνσης. Ο Όμιλος κατέχει «δεσπόμενη θέση» στο κύκλωμα πετρελαιοειδών και στον χρηματοπιστωτικό τομέα, ενώ από άποψη διαρθρωτικών χαρακτηριστικών, μπορεί να χαρακτηριστεί «ατελές πολυκλαδικό κονγλόμερατ». Μεγάλο μέρος των δραστηριοτήτων του δεν είναι γνωστές, ενώ πολλές εταιρίες Holding στο εξωτερικό εξυπηρετούν «ανάγκες» παράκαμψης των εθνικών νομοθεσιών (αποφυγή φορολογίας, κá) και στήριξης των δραστηριοτήτων του στην παγκόσμια αγορά. Η οικονομική δύναμη των ιδιοκτητών του Ομίλου, οι στενοί δεσμοί με πολιτικούς και οικονομικούς παράγοντες στην Ελλάδα και στο

εξωτερικό, τους κατατάσσουν από κοινωνιολογική άποψη στην διεθνική χρηματιστική ελίτ.

3. Όμιλος “ΕΛΠΕ” (Ελληνικά Πετρέλαια, ΕΚΟ-ΕΛΔΑ ΑΒΕΕ, κá)

Ο Όμιλος «ΕΛΠΕ», δραστηριοποιείται κυρίως στον ενεργειακό «κύκλωμα» και ειδικότερα στην έρευνα, παραγωγή, προμήθεια, διύλιση, εμπορία πετρελαίου-πετρελαιοειδών και φυσικού αερίου. Η διαμόρφωση του Ομίλου πέρασε από δύο διακριτές φάσεις, οι οποίες συνδέονται άμεσα με το εκάστοτε πλαίσιο κρατικής πολιτικής στον ενεργειακό τομέα. Η πρώτη ξεκίνησε στα μέσα της δεκαετίας '70 και ολοκληρώθηκε στα τέλη της δεκαετίας '80, έχοντας κύριο χαρακτηριστικό την εφαρμογή ενός αναπτυσσόμενου πλαισίου κρατικής ρύθμισης των καυσιμο-ενεργειακών σχέσεων και τη δημιουργία ενός ισχυρού κρατικο-μονοπωλιακού συγκροτήματος με κέντρο την «Δημόσια Επιχείρηση Πετρελαίου» (ΔΕΠ).⁶⁵ Η δεύτερη φάση ξεκίνησε στις αρχές της δεκαετίας '90, έχοντας ως κύριο χαρακτηριστικό την βαθμιαία «απελευθέρωση» της αγοράς πετρελαίου και πετρελαιοειδών, την αλλαγή του καθεστώτος λειτουργίας της ΔΕΠ και τη μετεξέλιξη της σε όμιλο ΕΛΠΕ, με την προώθηση παράλληλα της πολιτικής ιδιωτικοποίησης του. Από τα μέσα της δεκαετίας '90, ο Όμιλος ακολουθώντας εντατικές διαδικασίες συγκέντρωσης κεφαλαίου (επενδύσεις εκσυγχρονισμού, εξαγορές συγχωνεύσεις, νέες ιδρύσεις και στρατηγικές συνεργασίες), επέκτεινε τη δράση του σε συγγενικούς κλάδους στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, αποκτώντας χαρακτηριστικά σύγχρονου πολυκλαδικού-πολυεθνικού ομίλου.

Συγκεκριμένα το 2000 ο Όμιλος ΕΛΠΕ, σύμφωνα με τα στοιχεία του Πίνακα 2.5, αποτελείτο από 30 περίπου εταιρίες στην Ελλάδα και στο

⁶⁵ Μέχρι τέλος δεκαετίας '80, ο νόμος που ρύθμιζε τα βασικότερα ζητήματα της καύσιμο-ενεργειακής πολιτικής, ήταν ο Ν.1571/86. Η ΔΕΠ είχε το αποκλειστικό δικαίωμα αγοράς και διάθεσης αργού πετρελαίου στα κρατικά και ιδιωτικά διυλιστήρια, καθώς και τη διαμόρφωση (σε συνεργασία με το υπουργείο Βιομηχανίας) των τιμών των υγρών καυσίμων. Ταυτόχρονα έπαιζε ρόλο εποπτεύοντος οργανισμού («ενιαίου φορέα») στις κρατικές εταιρίες που εμπλέκονταν στο κύκλωμα πετρελαίου. Ωστόσο το συγκεκριμένο θεσμικό πλαίσιο (και ειδικότερα το σύστημα καθορισμού τιμών διύλισης), υφίστατο συνεχείς επιθέσεις από τις ιδιωτικές εταιρίες εμπορίας πετρελαιοειδών, ιδιαίτερα τις ξένες (Mobil, BP, Shell, Texaco), καθώς και από ορισμένους κύκλους της Κοινότητας, με αποτέλεσμα η Ελλάδα να οδηγηθεί στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο, με την κατηγορία της παραβίασης των κανόνων «ανταγωνισμού» και μη «απελευθέρωσης» της αγοράς πετρελαιοειδών. Ωστόσο το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο δικαίωσε την Ελλάδα (ως προς το θεσμικό πλαίσιο) και η ελληνική κυβέρνηση προχώρησε στον εκσυγχρονισμό των κρατικών διυλιστηρίων Ασπροπόργου (ΕΛΔΑ), προκειμένου να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις της «ενιαίας εσωτερικής αγοράς» του '92.

Πίνακας 2.5 : Βασικά μεγέθη των εταιριών του Ομίλου "ΕΛΠΕ - Ελληνικά Πετρέλαια", στο διάστημα 1993 - 2000

Επωνυμία Εταιρίας - Έτος ίδρυσης	Είδος Δραστηριότητας	Πωλήσεις (κιά.λερ.)	Σύνολο Ενεργητικ.	Καθαρά Πόγια	Ίδια Κεφαλ.	Καθ. Κέρδη	%(εκστ.δρχ.) % συμμετ.	Αριθμός Αποσφαλ.
1993								
Δ.Ε.Π. ΑΕ (Δημ. Επιχ/ση Πετρελ.) 1975	επ. χαρτοφλ. & αγορ. οργάν.	341.775	180.806	94.461	109.132	8.246	100,0%	60
Δ.Ε.Π. - ΕΚΥ ΑΕ (Ερευ. & Εκμ. Υδρ.) 1975	ερευ. & εκμ. υδρογονανθράκων	0	46.581	23.735	44.950	1.309	100,0%	231
ΕΛ.Δ.Α. ΑΕ (Ελλην. Δημόσι. Ασφρ.) 1958	δημοσί. Ασφροπυργισμ.	42.509	71.772	34.199	35.674	11.928	100,0%	1.130
ΕΛ.Δ.Α. - Διανθής Εμπορική ΑΕ 1988	εμπορίας πετρελ/ν	11.167	2.557	7,5	610	349	100,0%	10
ΑΣΠΡΟΦΩΣ ΑΕ (Μεταλλ. Εργων) 1983	μεταλλ. Εργων-επιβλ.-συμβ.	2.572	1.743	78	812	485	100,0%	150
ΕΚΟ - ΕΛ.Δημ. & Χημ. Μακεδ. ΑΒΕΕ (1992)	δύοκοι οργάν.-παρ. περιρδών	29.436	53.449	11.171	38.576	3.113	100,0%	819
ΕΚΟ - ΕΛ.Καυσ. & Ορυκτά ΑΒΕΕ (1984)	εμπορία πετρελ/σας/δίων	216.820	46.671	15.439	17.356	3.478	100,0%	486
ΕΚΟ - ΤΑΚΟ Α.Ε. (1992)	εμπ.ορ. κοινοτήτων στη Κω	24	305	263	225	-1	49,0%	5
Δ.Ε.Π.Α. ΑΕ (Δημ. Επιχ. Ατρίου) 1988	μπαρ. & διαγ. φυσικ. αερίου	0	100.084	69.563	63.628	203	100,0%	300
2000								
(τα αναλυτικά στοιχεία το 2000, είναι σε χιλ.ευρώ, 1 ευρώ=340,75 δρχ.)								
ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΕΤΡΕΛΑΙΑ ΑΕ (πρ.ΔΕΠ, 1975)	δύωκοι & εμπορία πετρελ/σας/δίων	3.275.793	2.051.526	1.048.730	1.241.869	245.419	100,0%	3.289
ΕΚΟ - ΕΛ.Δ.Α. ΑΒΕΕ (1997)	εμπορία πετρελ/σας/δίων & υγραερίου	1.739.782	375.185	118.359	135.309	14.863	100,0%	700
-ΕΚΟΛΙΝΑ ΑΕ (πρ. Πετρολίνα, εζαγ. 1997)	παραγωγή & εμπορία υγραερίου		το 2000 συγχωνεύθηκε δι' απορροφήσεως από την ΕΚΟ-ΕΛ.Δ.Α.				100,0%	
-Τ. ΜΑΜΜΙΔΑΚΗΣ & ΣΙΑ Α.Ε.Ε.Π. (εζαγ. 1998)	εμπορία πετρελ/σας/δίων		το 2000 συγχωνεύθηκε δι' απορροφήσεως από την ΕΚΟ-ΕΛ.Δ.Α.				100,0%	
-ΕΚΟΤΑ ΚΟ ΑΕ (1992)	αποθήκ. & εμπ. πετρελ/σας/δίων		το 1999 εχθ. ενεργητικ. 230 εκατ. δρχ. καθ. κέρδη 4,3 εκατ. δρχ.				49,0%	
-ΕΚΟ Georgia Ltd (1995)	εμπ.ορ. εζαγ. πετρελ/σας/δίων-φυσ. αερίου		το 2000 εχθ. ενεργητικ. 1.125 εκατ. δρχ. καθ. ζημιές -118 εκατ. δρχ.				77,0%	
-SAFCO ΑΕ-Εξ. & Παρ. Υψηλ. Αθην. (2000)	εμπορία πετρελ/σας/δίων		δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				25,0%	
ALGRE Αν. & Γεν. Εμπ. Βιομ. & Πετρελ. (1996)	εμπορίας & βιομηχ. δραστηριότητες		το μετασχηκ. κεφάλαιο ανέρχεται σε 40 εκατ. δρχ.				35,0%	
ΔΙΑΧΟΝ ΑΒΕΕ (πρ. ΕΚΟ-Φυσ. Συσκ.) 1997	παρ. & εμπ. πλαστ. συσκευασίας	10.433	75.940	62.776	30.182	766	100,0%	66
ΑΣΠΡΟΦΩΣ ΑΕ (1983)	μεταλλ. & προσηπ. ιατρ. υπηρηστών	22.469	13.520	2.869	8.217	2.786	100,0%	166
ΕΛ.Π.Ε.Τ. Βαλκανική ΑΕ (1999)	εμπ.ορ. & συμμετοχ. δραστηριότητες		79.181	58.879	36.270	-3.349	63,0%	100
-ΟΚΤΑ ΑΔ Σκορπ. (εζαγ. 1999)	δύωκοι & εμπορία πετρελ/σας/δίων		το 2000 εχθ. ενεργητικ. 36,6 δς δρχ. καθ. κέρδη 4,4 δς δρχ.				70,0%	
GLOBAL SA (εζαγ. 1999)	εμπορία πετρελ/σας/δίων		το 2000 εχθ. ενεργητικ. 3,4 δς δρχ. καθ. ζημιές -203 εκατ. δρχ.				86,4%	
-ELDA Petroleum Albania Sh.P.K.	εμπ.ορ. πετρελ/σας/δίων Αλβανίας		το 2000 εχθ. ενεργητικ. 137 εκατ. δρχ. καθ. ζημιές -82 εκατ. δρχ.				100,0%	
ΔΕΠΑ ΑΕ (1988)	αποσλ. & εμεταλλ. φυσικού αερίου	363.512	1.889.096	1.445.475	1.221.537	17.739	35,0%	257
-ΕΔΑ (ΕΠΑ Θεσσαλονίκης ΑΕ) (1995)	παραγ. φυσικού αερίου	5.601	197.668	189.522	36.286	2.305	51,0%	
-ΕΔΑ (ΕΠΑ Θεσσαλίας ΑΕ)	παραγ. φυσικού αερίου		δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				51,0%	
-ΕΔΑ (ΕΠΑ Αττικής ΑΕ)	παραγ. φυσικού αερίου		δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				51,0%	
V.P.I. ΑΕ - PET Industries (1995)	παραγ. ρητινών PET κιά οδών	48.357	68.225	47.288	34.363	5.853	35,0%	100
NAPC-Ει. Πετρ. Βορ. Αγγλίου ΕΠΕ	παραγωγή πετρελ/σας		δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				16,7%	
STPC-Ει. Πετρ. Θρακικού Πελάγους ΕΠΕ	παραγωγή πετρελ/σας		δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				16,7%	
EANT-Ει. Αναστ. Ναυπ. Τεχνολ. ΑΕ	εμπ. βιομηχ. δραστηριότητες		η εταιρία είναι αδρανής				9,0%	
ΕΑΚΑΑ-Ει. Αγγλ. Καυσ. Αερ. Αθηνών ΑΕ	εμπ.ορ. & διαμετασφ. καυσίμων		δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				34,0%	
Συμμετοχές σε Κοινοπραξίες								
ΘΡΑΚΗ ΑΕ (1998)	μεταλλ. & καταστ. αγγων. Βιταγ. -Αλμ.ζάνδρ.		δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				25,0%	
DENISON Mines (B. Αγγλ.)	ερευ. & εκμ. υδρογονανθράκων		δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				25,0%	
TRITON Helles (Γαλλικός Κόλπος)	ερευ. & εκμ. υδρογονανθράκων		δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				12,0%	
TRITON Helles (Αιτωλικό-ακρωτήριο)	ερευ. & εκμ. υδρογονανθράκων		δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				12,0%	
ENTERPRISE OIL & MOL. Greece (Ιαόννηνα)	ερευ. & εκμ. υδρογονανθράκων		δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				18,7%	
ENTERPRISE OIL & MOL. Greece (ΒΔ. Πελοπόν.)	ερευ. & εκμ. υδρογονανθράκων		δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				26,8%	
OMV Albanien (Αλβανία)	ερευ. & εκμ. υδρογονανθράκων		δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				49,0%	
OMV και NESCO (Ρόδη)	ερευ. & εκμ. υδρογονανθράκων		δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				30,0%	
SIPETROL (Ιταλία)	ερευ. & εκμ. υδρογονανθράκων		δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				49,5%	

Πηγή: Απολογισμός Ομίλου ΔΕΠ 1993, Απολογισμός Ομίλου ΕΛΠΕ 2000, Ενημερωτικό Δελτίο ΕΑΠΕ 2000, Επεξεργασία στοιχείων Οδηγού ICAP 1991-2001, Δημοσιεύματα Οικονομικού Τύπου 1990-2001

εξωτερικό, έχοντας σε «ενοποιημένη βάση», κύκλο εργασιών 1.441 δις δρχ., ενεργητικό 827 δις, πάγια 297 δις, ίδια κεφάλαια 412 δις, καθαρά κέρδη 59 δις και απασχολούμενους γύρω στα 4.500-5000. Πρόκειται για έναν από τους μεγαλύτερους ομίλους στην ελληνική οικονομία, με καθετοποιημένη παραγωγή και δεσπόζουσα θέση στο κύκλωμα πετρελαίου-πετρελαιοειδών. Ειδικότερα στον τομέα της διύλισης, ο Όμιλος διαθέτει την εταιρία «Ελληνικά Πετρέλαια», η οποία μετά την αναδιοργάνωση και απορρόφηση των δραστηριοτήτων της ΔΕΠ, ΕΛΔΑ και ΕΚΟ, κατέχει ηγετική θέση στην παραγωγή πετρελαιοειδών. Μετά δύο σύγχρονα διυλιστήρια που διαθέτει στον Ασπρόπυργο και Θεσσαλονίκη, καλύπτει το 57% της εγχώριας παραγωγής πετρελαιοειδών, ενώ το τρίτο διυλιστήριο που διαθέτει στα Σκόπια (μετά την εξαγορά της «OKTA AD Skopje» το 1999), καλύπτει το 100% των αναγκών της πΓΔΜ.

Στον τομέα της λιανικής πώλησης πετρελαιοειδών, ο Όμιλος διαθέτει την «ΕΚΟ-ΕΛΔΑ ΑΒΕΕ», η οποία μετά την εξαγορά της «Γ.Μαμιδάκης & Σία ΑΒΕΕΠ» το 1998, κατέχει στην εγχώρια αγορά την πρώτη θέση, με μερίδιο πάνω από 26%, ενώ ηγετική θέση κατέχει στις πωλήσεις καυσίμων προς αεροπορικές εταιρίες και στη ναυτιλία, με ποσοστό 52,7% και 26,5% αντίστοιχα. Στις αρχές 2000 ο Όμιλος διέθετε πάνω από 1.550 πρατήρια με τα διακριτικά γνωρίσματα ΕΚΟ, Elda, ΜΑΜΙΔΑΚΗΣ, επί συνόλου 7.500 πρατηρίων σε όλη την Ελλάδα. (Ενημερωτικό Δελτίο ΕΛΠΕ, 2000, σελ.49). Επίσης με την εξαγορά και σε συνέχεια με την απορρόφηση της ΕΚΟΛΙΝΑ (1999), ο Όμιλος εισήλθε στην παραγωγή και εμπορία υγραερίου. Παράλληλα διαθέτει το μοναδικό πετροχημικό συγκρότημα στη χώρα, το οποίο παράγει προπυλένιο (Ασπρόπυργος) και πολυπροπυλένιο (Θεσσαλονίκη), όπως επίσης και μονάδα παραγωγής BOPP Φίλμ (για συσκευασίες) μέσω της «Diachon ΑΒΕΕ» στην Κομοτηνή. Τέλος σε συνεργασία με την «Coca-Cola Ελληνική Εταιρία Εμφιαλώσεως», έχει δημιουργήσει στο Βόλο την «V.P.I. ΑΕ» που παράγει το πλαστικό υλικό PET, το οποίο χρησιμοποιείται στην κατασκευή πλαστικών φιαλών.

Ο Όμιλος έχει αναλάβει την κατασκευή και εκμετάλλευση του αγωγού καυσίμων Ασπρόπυργου-Αεροδρομίου Ελ.Βενιζέλος, ενώ συμμετέχει με τις εταιρίες εμπορίας πετρελαιοειδών (ΕΚΟ-ΕΛΔΑ, Shell Hellas, BP Greece και

Mobil Oil Hellas) στην εταιρία «Safco AE», με στόχο την εκμετάλλευση του συστήματος ανεφοδιασμού αεροσκαφών με καύσιμα. Όσον αφορά τον τομέα της έρευνας και εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων, ο Όμιλος μέσω της «ΔΕΠ-ΕΚΥ» συμμετέχει με 25% στη κοινοπραξία «Θράκη ΑΕ» (κατασκευάζει τον αγωγό Μπουργκάς-Αλεξανδρούπολη), καθώς στην κοινοπραξία «Denison Mines AE» με 25% (έρευνα και εκμετάλλευση κοιτασμάτων πετρελαίου στο Β.Αιγαίο), στην «Triton Hellas» με 12% (έρευνα υδρογονανθράκων στο Δυτικό Πατραϊκό και Αιτωλοακαρνανία) και στις «Enterprise Oil Exploration Ltd», «MOL Greece Ltd» και «Union Texas Hellas Inc.», με 20% (έρευνα υδρογονανθράκων στη ΒΔ Πελοπόννησο και Ιωάννινα). Τέλος συμμετέχει σε κοινοπραξίες έρευνας και εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων στην Αλβανία, Ιράν και Λιβύη.

Όσον αφορά τον τομέα του φυσικού αερίου, ο Όμιλος συμμετέχει με 35% στη «Δημόσια Επιχείρηση Αερίου- ΔΕΠΑ». Το σύστημα μεταφοράς περιλαμβάνει δίκτυο αγωγών υψηλής και μέσης πίεσης (για τροφοδοσία μεγάλων βιομηχανιών), καθώς και δίκτυο χαμηλής πίεσης (για οικιακή χρήση και εμπορικό τομέα). Η ΔΕΠΑ έχει δημιουργήσει τρεις θυγατρικές «εταιρίες διανομής αερίου» (Αττικής, Θεσσαλονίκης και Θεσσαλίας), οι οποίες σε συνέχεια έχουν ιδρύσει αντίστοιχες «εταιρίες παροχής αερίου» (ΕΠΑ) για την εκμετάλλευση των δικτύων χαμηλής πίεσης. Ωστόσο στις ΕΠΑ συμμετέχουν με ποσοστό 49% ξένες εταιρίες (στις ΕΠΑ Θεσσαλονίκης και Θεσσαλίας συμμετέχει η ιταλική «Italgas», ενώ στην ΕΠΑ Αττικής η αμερικάνικη «Sinergy» και η αγγλο-ολλανδική «Shell»). Όσον αφορά το μελετητικό-τεχνικό τομέα (engineering), ο Όμιλος διαθέτει την εταιρία «ΑΣΠΡΟΦΟΣ ΑΕ», τη μεγαλύτερη εταιρία βιομηχανικών κατασκευών στο χώρο των πετρελαιοειδών, των υδρογονανθράκων και πετροχημικών.

Τέλος στο διεθνή χώρο, ο Όμιλος δημιούργησε μια σειρά θυγατρικές, κυρίως στις χώρες της Βαλκανικής και της Ευρω-Ασίας. Ειδικότερα το 1995 δημιούργησε στη Γεωργία, εταιρία εμπορίας πετρελαιοειδών και φυσικού αερίου (ΕΚΟ Georgia SA), ενώ το 1999 ίδρυσε την «ΕΛΠΕΤ Βαλκανική ΑΕ» με συμμετοχή του Ομίλου Αρφάνη-Χιώνη («Μέτων ΑΕ» 7% και «ΕΤΕΠ ΑΕ» 30%), η οποία εξαγόρασε τον εθνικό φορέα «ΟΚΤΑ AD Skopje» διύλισης και εμπορίας πετρελαιοειδών στην πΓΔΜ. Το 1999 ο Όμιλος εξαγόρασε την

αλβανική εταιρία εμπορίας καυσίμων «Global SA» και δημιούργησε την «Elda Petroleum Albania Sh.P.K.», η οποία εκμεταλλεύεται δίκτυο πρατηρίων βενζίνης με το σήμα Elda. Οι παραπάνω εξαγορές ενίσχυσαν τη θέση του Ομίλου στην περιοχή της Ν.Α.Ευρώπης και δημιουργούν προϋποθέσεις παραπέρα επέκτασης και σε γειτονικές χώρες.

Από τη μέχρι τώρα ανάλυση γίνεται φανερό, ότι ο Όμιλος ΕΛΠΕ παίζει αποφασιστικό ρόλο στο ενεργειακό τομέα της χώρας. Το γεγονός έχει ιδιαίτερη σημασία, αν υπολογίσουμε ότι ο Όμιλος βρίσκεται υπό δημόσιο έλεγχο και ο ρόλος του είναι κρίσιμος στην υλοποίηση κυβερνητικών επιλογών. Ωστόσο με την προώθηση της πολιτικής ιδιωτικοποιήσεων (ΕΛΠΕ και ΔΕΠΑ), χάνεται στην ουσία η δυνατότητα άσκησης ενεργειακής πολιτικής και σε μεγάλο βαθμό αναπτυξιακής πολιτικής. Ειδικότερα με τη διαδικασία μετοχοποίησης των ΕΛΠΕ, το μερίδιο του ελληνικού δημοσίου περιορίστηκε το 1998 στο 77% και το 2000 στο 60,1%. Με την απόφαση της ελληνικής κυβέρνησης να πωλήσει ένα επιπλέον ποσοστό 23-26%, σημαίνει την απώλεια δημοσίου ελέγχου των ΕΛΠΕ. Ήδη έχουν κατατεθεί προσφορές μεταξύ αυτών και του Ομίλου Λάτση σε συνεργασία με το ρωσικό Όμιλο Loukoil, για εξαγορά 23% των μετοχών, γεγονός που θα αλλάξει το ιδιοκτησιακό καθεστώς των ΕΛΠΕ και τα δεδομένα του ενεργειακού τομέα, με σημαντικές προεκτάσεις στον οικονομικό, κοινωνικό και αμυντικό τομέα.

Βεβαίως στα πλαίσια της δημιουργίας διευρωπαϊκών δικτύων μαζί και ενεργειακών, θεωρείται αναγκαία η αναζήτηση στρατηγικών συμμαχιών και συνεργασιών καθώς και η διεθνής επέκταση του Ομίλου σε χώρες της Βαλκανικής. Ωστόσο δεν συνεπάγεται αναπόφευκτα την απώλεια του δημόσιου χαρακτήρα του Ομίλου, δεδομένου ότι το θεσμικό πλαίσιο της ΕΕ για τις κρατικές επιχειρήσεις, δεν θέτει θέμα αλλαγής του. Επίσης το σημερινό ιδιοκτησιακό καθεστώς δεν παρεμποδίζει τη διεθνή συνεργασία, όπως φάνηκε με την προμήθεια φυσικού αερίου από τη Ρωσία και Αλγερία. Τέλος δεν υπάρχει πρόβλημα χαμηλής αποδοτικότητας των κεφαλαίων του σε σχέση με τα ιδιωτικά διυλιστήρια, γεγονός που ενδεχομένως θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ως άλλοθι για δικαιολόγηση της πολιτικής ιδιωτικοποιήσεων. Αντίθετα η υψηλή κερδοφορία των ΕΛΠΕ, η προσπάθεια ενίσχυσης της θέσης ορισμένων επιχειρηματικών ομίλων στο ενεργειακό κύκλωμα, σε συνδυασμό

με την «ταμειακή λογική» αντιμετώπισης των δημοσίων ελλειμμάτων, είναι οι κυριότεροι παράγοντες που προωθούν την ιδιωτικοποίηση του. Ωστόσο μια τέτοια επιλογή θα οδηγήσει στον έλεγχο του κλάδου πετρελαιοειδών από δύο συγκροτήματα, με αρνητικές συνέπειες από κοινωνική και αναπτυξιακή άποψη.

Όσον αφορά την οργανωτική συγκρότηση και λειτουργία του Ομίλου, εμφανίζει χαρακτηριστικά «βιομηχανικού κοντσέρν». Εκτός από την κάθετη και οριζόντια ανάπτυξη δραστηριοτήτων, διαθέτει κεντρικό συντονισμό επενδυτικών σχεδίων και ενιαία χρηματοοικονομική διαχείριση. Οι θυγατρικές και συνδεδεμένες εταιρίες υποβάλλουν στη μητρική τα αποτελέσματα δράσης τους σε μηνιαία βάση. Ο κεντρικός έλεγχος και η ομοιογένεια της διοίκησης των εταιριών, ενισχύεται από τη σύνθεση των διοικητικών συμβουλίων. Στο διοικητικό συμβούλιο της μητρικής ΕΛΠΕ, «συμμετέχουν οι πρόεδροι και διευθύνοντες σύμβουλοι των θυγατρικών εταιριών και αντίστροφα στα διοικητικά συμβούλια όλων των εταιριών του Ομίλου συμμετέχουν υψηλόβαθμα στελέχη της μητρικής εταιρίας». (ΕΛΠΕ, Απολογισμός 2000, σελ.6)

Από τη σύντομη ανάλυση των βασικών χαρακτηριστικών του Ομίλου προκύπτουν τα εξής. Πρόκειται για έναν από τους μεγαλύτερους βιομηχανικούς ομίλους της χώρας, με υψηλή κερδοφορία και «δεσπόζουσα» (ολιγοπωλιακή) θέση στο καυσίμο-ενεργειακό τομέα. Ο Όμιλος παρουσιάζει γρήγορη ανάπτυξη εργασιών και σταθερή επέκταση σε συγγενικούς κλάδους στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, ενισχύοντας σταθερά τον πολυκλαδικό και πολυεθνικό του χαρακτήρα. Η προωθούμενη πολιτική ιδιωτικοποίησης, αποδυναμώνει τη δυνατότητας χάραξης εθνικής ενεργειακής πολιτικής και δεν εξασφαλίζει καλύτερες προϋποθέσεις αξιοποίησης των πλεονεκτημάτων της ευρωπαϊκής και διεθνούς συνεργασίας. Η διατήρηση του δημόσιου χαρακτήρα, σε συνδυασμό με τη χάραξη μακροπρόθεσμης στρατηγικής ανάπτυξης, με οικονομικά και κοινωνικά κριτήρια, η αξιοκρατική στελέχωση και αποτελεσματική διαχείριση των εταιριών του, θα μπορούσαν να εξασφαλίζουν ευνοϊκότερες προοπτικές ανάπτυξης του στο άμεσο μέλλον.

4. Όμιλος ΛΕΒΕΝΤΗ-ΙΩΑΝΝΟΥ-ΔΑΥΪΔ (C-C Τρία Έψιλον, Frigoglass, κά)

Ο Όμιλος των Οικογενειών Λεβέντη-Ιωάννου-Δαυίδ (ελληνο-κυπριακής καταγωγής), άρχισε να διαμορφώνεται στη δεκαετία του '70 με βασικό επιχειρηματικό κέντρο την «Ελληνική Εταιρία Εμφιαλώσεως» (3Ε) και κύριο αντικείμενο την εμφιάλωση και εμπορία προϊόντων της αμερικάνικης «The Coca-Cola Company» (TCCC). Ο Όμιλος την τελευταία δεκαετία ακολουθώντας εντατικούς ρυθμούς συσσώρευσης (αυξήσεις μετοχικού κεφαλαίου, εξαγορές-συγχωνεύσεις, ιδρύσεις νέων εταιριών, επιχειρηματικές συνεργασίες, κά), παρουσίασε θεαματική ανάπτυξη εργασιών, επέκτεινε τη δράση του σε νέους τομείς στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, ενώ με τη συντελούμενη οργανωτική αναδιάρθρωση και επανακαθορισμό των σχέσεων με την αμερικάνικη εταιρία TCCC, απόκτησε νέα ποιοτικά γνωρίσματα, που τον φέρνουν πιο κοντά στις σύγχρονες μορφές συγκρότησης και λειτουργίας των πολυκλαδικών-πολυεθνικών ομίλων.

Το 2000 ο Όμιλος περιλάμβανε στους κόλπους του πάνω από 150 επιχειρήσεις στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, οι οποίες απλώνονταν σε επτά κυρίως τομείς: α) στον τομέα ποτών (παραγωγής και εμφιάλωσης coca-cola, αναψυκτικών, χυμών, νερών, μπύρας, κά), β) στον τομέα παραγωγής επαγγελματικών ψυγείων, ψυκτικών θαλάμων, ειδών συσκευασίας, υαλουργίας, πλαστικών, κά, γ) στον τομέα βιομηχανίας και εμπορίας τροφίμων και άλλων ειδών, δ) στον τομέα παραγωγής και εμπορίας υποδημάτων και ειδών ρουχισμού, ε) στον τομέα παραγωγής και εμπορίας προϊόντων και υπηρεσιών νέας τεχνολογίας, στ) στον τομέα τουρισμού και τέλος ζ) στον τομέα χρηματοοικονομικών και συμμετοχικών δραστηριοτήτων.

Παρά τους διακριτούς τομείς δράσης, η συνολική έκταση και ύψος των οικονομικών δραστηριοτήτων των Οικογενειών Λεβέντη - Ιωάννου - Δαυίδ, δεν είναι πλήρως γνωστή, δεδομένου ότι δεν υπάρχει ενιαία θεσμική συγκρότηση του Ομίλου, αλλά λειτουργεί περισσότερο ως «ενότητα οικονομικών συμφερόντων» μεταξύ μελών των τριών οικογενειών, που έχουν μεταξύ τους και συγγενικούς δεσμούς (ο Κωνσταντίνος Λεβέντης και Γεώργιος Α.Δαυίδ, είναι ανίψια του ιδρυτή του Ομίλου Αναστασίου Γ.Λεβέντη). Μια ένδειξη της οικονομικής δύναμης του Ομίλου, δίνει ο τομέας των «ποτών-αναψυκτικών», με βασική εταιρία την «Coca-Cola Τρία Έψιλον ΑΕ», η οποία

το 2000 παρουσίασε σε «ενοποιημένη βάση», κύκλο εργασιών 682 δις (σε σχέση με 61 δις), συνολικό ενεργητικό 996 δις δρχ. (σε σχέση με 48 δις το 1991), ίδια κεφάλαια 231 δις (σε σχέση με 31 δις) και καθαρά κέρδη 32,5 δις (σε σχέση με 10 δις), ενώ το σύνολο των απασχολούμενων στην Ελλάδα και στο εξωτερικό ήταν γύρω στα 10.000 άτομα σε σχέση με 3.000 το 1990. Το ύψος εργασιών και το γεγονός ότι διαθέτει 60 παραγωγικές μονάδες σε περισσότερες από 25 χώρες, δείχνει ότι είναι σήμερα ο μεγαλύτερος ελληνικός πολυεθνικός όμιλος.

Σύμφωνα με τα στοιχεία του Πίνακα 2.6, ο Όμιλος των Οικογενειών Λεβέντη-Ιωάννου-Δαυίδ, όπως ήδη αναφέραμε, αρθρώνεται σε επτά τομείς, έχοντας σε κάθε τομέα μια βασική εταιρία ως επιχειρηματικό κέντρο. Ειδικότερα στον τομέα των «ποτών-αναψυκτικών», ο Όμιλος μετά την εξαγορά το 2000 του ομίλου εταιριών της «Coca-Cola Beverages Pcl» Αγγλίας και την απορρόφηση μιας σειράς θυγατρικών του (Ροδιακή Ποτοποιία ΑΕ, Can Drinks Hellas ΑΕ, Βαθυπέτρου ΑΕ, Πέτ Πλαστικά & Είδη Συσκευασίας ΑΕ, Three I - 3I ΑΕ, κά), δημιούργησε μια νέα εταιρία, την «Coca-Cola Ελληνική Εταιρία Εμφιαλώσεως ΑΕ» (C-C HBC), η οποία με τον έλεγχο 30 περίπου θυγατρικών εταιριών στην Ελλάδα, Ευρώπη και Αφρική, αποτελεί το δεύτερο μεγαλύτερο εμφιαλωτή coca-cola στον κόσμο μετά την μητρική TCCC. Η εταιρία κατέχει μονοπωλιακή θέση στην εμφιάλωση και εμπορία coca-cola στην Ελλάδα και σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες, καθώς επίσης δεσπόζουσα θέση στην παραγωγή χυμών (Amita), αναψυκτικών (Fanta, Sprite, κά), εμφιαλωμένων νερών (Αύρα), παραγωγή μπύρας (στην αγορά της Βουλγαρίας), ενώ επεκτείνει σταθερά τη δράση του σε νέες αγορές, κυρίως των βαλκανικών, παραεuxeϊνιων και ανατολικο-ευρωπαϊκών χωρών (Γιουγκοσλαβία, Βουλγαρία, Ρουμανία, Fugrom, Μολδαβία, Ρωσία, Εσθονία, Λετονία, Αρμενία, κά).

Ο Όμιλος την τελευταία δεκαετία, έχει προχωρήσει σε μεγάλες επενδύσεις (κυρίως στο εξωτερικό) και έχει διευρύνει τις επιχειρηματικές συνεργασίες με ελληνικούς και ξένους ομίλους. Εκτός από την εξαγορά της «Coca-Cola Beverages» Αγγλίας, προχώρησε σε συνεργασία με τα «Ελληνικά Πετρέλαια» (ΕΛΠΕ) και τον ιταλικό όμιλο Radici, στη δημιουργία μονάδας «PET Πλαστικών» στο Βόλο, ενώ σε συνεργασία με την «Αθηναϊκή

Πίνακας 2.6 : Βασικά μεγέθη των εταιριών του Ομίλου "ΛΕΒΕΝΤΗ - ΙΩΑΝΝΟΥ - ΔΑΥΙΔ", στο διάστημα 1990 - 2000

Κλάδος - Επων. Επιχειρήσεως	Είδος Δραστηριότητας	Πωλήσεις (Κόκ.Εργασ.)	Συνολικό Ενεργητικ.	Πάγια	Κόστ. Κεφάλα.	Κοστος Κόστηθ	(σε εκατ. δρχ.) % Συμμετ.	Αριθ. Απασχ.
Βιομηχανίες Παλιν								
ΕΛΛ.Εταιρ.Εμπορ.Λασης (1969)	Αναμικτ.-Χυμ.-Νερά	19.232	8.282	5.498	5.532	100,0%		1.300
Can Driegr AE (1984)	Αερώζια Παρό-Χυμολ	3.163	1.052	873	1.113	100,0%		100
Ροδολ. Παπαδόα AE (1977)	Αναμικτ.-Χυμολ	619	368	425	64	100,0%		57
Βαθμ.Εταιρ. AE (1980)	Παργ. Εμφυλά Χυμών	1.140	691	436	174	100,0%		117
ΒΕΛΚ AE (1986)	Παργ. Αιολογ. Παλιν	796	348	423	-275	100,0%		25
Τελερά AE (1980)	Αναμ. Χυμ.-Αναμικ	1.708	796	590	392	100,0%		20
ΠΑΚΟ Helios AE	Παργ. Συμτ. Χυμών	637	321	552	10	67,0%		100
Βόρια AE	Κρεσά Αλκολ. Πατό	1.180	178	589	-110	100,0%		50
Βιομηχανίες ΗΛ.Συσκευών (Ψυγεία)								
FRIGOREX AE (1978)	Κατασκ. Ψυκ. Θεάδρ.	1.243	490	242	131	100,0%		150
Χημικές Βιομηχανίες								
ΠΕΤ Πλάστ. & Ελόν Συσκ. (1987)	Πλάστ. Φάκ. Ελόν Συσκ.	7.803	3.715	3.508	3.348	100,0%		180
Π.Δ.Γαροτσάνης ΑΒΕΕ	Σύστω. Ελάσ. Συσκ./Οξ.	2.212	941	1.243	-268	82,0%		190
Τουριστικές Επιχειρήσεις								
ATHENAOUM AE (1971)	Ξενοδοχ. Επιχειρήση	9.994	8.965	3.102	-1.240	100,0%		565

2000

(τα αναλυτικά στοιχεία το 2000, είναι σε χιλ.ευρώ, 1 ευρώ = 340,75 δραχ.)

ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΗ "COCA-COLA ΤΡΙΤΗ ΕΠΙΧΩΡΩΣΗ": Τομέας Βιομηχανίες Ποτών (Ανασχεματικό, Χυμολ, Εμπ.Νερό, Μπίρα, κλπ.)									
Coca-Cola ΕΛ.Εταιρ.Εργασ.ΑΕ (1993)	Ανασχημ.-Χυμολ-Νερό	561.590	3.494.194	3.333.927	2.767.798	97.239	>50%	2.251	
BEAK AE (1993)	Παραγ. Αεριούχων Ποτών	8.183	8.656	3.747	2.054	152	100,0%	52	
Τελερέζ ΑΕ (1980)	Ανασχημ. Χυμολ-Ανασχημ.	31.624	8.593	4.041	3.092	3.448	100,0%		
ΠΑΚΟ Helias AE (1963)	Παραγ. Συμπλ. Χυμολών	10.925	13.199	2.233	8.619	3.346	22,0%	3	
The Coca-Cola Beverages Pci (Αγγλία)	Εργαστήριο coca-cola						61,3%		
ΕΛ ΧΥΜ. (AMITA) ΑΕ (1990)	Φρουτοχυμολ						100,0%		
Can Drinks Ελλάς ΕΒΑΕ (1984)	Αεριούχα Ποτά-Χυμολ								
Ροδάκινα Ποσιτοπία ΑΕ (1977)	Ανασχεματικό-Χυμολ								
Βοδυστήριου ΑΕ (1980)	Παραγ. Εμπυδ. Χυμολών								
Three I-3i Χυμολ Ανασχημ. ΑΕΕ (1992)	Παρ. χυμολών, ανασχεματικών κλπ								
ΠΕΤ Πλάστ. & Είδ. Ξυλ. (1987)	Πλάστ. Φιάλ. Είδ. Ξυλ.σιν								
Εταιρείες Εξωτερικού									
Dunkinor Ltd (N Ιαπωνία) 1992	Ανασχημ. Χυμολ, Εμπ. Νερό						55,0%		

-Coca-Cola Bottlers Ulfiler (B Ιρσλίας)	Αναμικτ. Χυμούς, Έμφρ Νερά	δεν υπάρχουν διαθέσιμα αναλυτικά στοιχεία	>50%
-Coca-Cola Bottlers Ireland (Ιρλανδία)	Έμφρλωση coca-cola	δεν υπάρχουν διαθέσιμα αναλυτικά στοιχεία	>50%
-Clarine Holding S A (Bουλγαρία) 1992	Αναμικτά, Έμφρ Νερά	δεν υπάρχουν διαθέσιμα αναλυτικά στοιχεία	75.0%
-Coca-Cola Bottlers Sofia SA	Έμφρλωση αναμικτικών	δεν υπάρχουν διαθέσιμα αναλυτικά στοιχεία	>50%
-Plodivn Bottling Company SA	Έμφρλωση αναμικτικών	δεν υπάρχουν διαθέσιμα αναλυτικά στοιχεία	>50%
-Burgas Bottling Company SA	Έμφρλωση αναμικτικών	δεν υπάρχουν διαθέσιμα αναλυτικά στοιχεία	>50%
-Targovishte Bottling Company	Έμφρλωση αναμικτικών	δεν υπάρχουν διαθέσιμα αναλυτικά στοιχεία	>50%
-Pleven Bottling Company	Έμφρλωση αναμικτικών	δεν υπάρχουν διαθέσιμα αναλυτικά στοιχεία	>50%
Brewinvest S.A. (Βουλγαρία) 1993	Κοκτανστράζα με 3Ε	δεν υπάρχουν διαθέσιμα αναλυτικά στοιχεία	50.0%
-Zagorze SA (έξφρ 1995) Βουλγαρία	Παραγωγή Μπίρας	δεν υπάρχουν διαθέσιμα αναλυτικά στοιχεία	50.0%
-Arlanis AD (έξφρ 1986) Βουλγαρία	Παραγωγή Μπίρας	δεν υπάρχουν διαθέσιμα αναλυτικά στοιχεία	50.0%
Pivara Sozije (Φυρμ)	Παραγ μπίρας & εμφρ αναμικτικών	δεν υπάρχουν διαθέσιμα αναλυτικά στοιχεία	25.5%
IBP Beograd (Γουγκοσλαβία)	Παραγ αναμικτικών & ποτών	δεν υπάρχουν διαθέσιμα αναλυτικά στοιχεία	>50%
Amite Cyprus Ltd (Κύπρος)	Παραγωγή χυμών, κ.ε	δεν υπάρχουν διαθέσιμα αναλυτικά στοιχεία	100.0%
3E Cyprus Ltd (Κύπρος)	Έμφρλωση coca-cola	δεν υπάρχουν διαθέσιμα αναλυτικά στοιχεία	>50%
Molno Beverages Holding S.A(Ρουμανία)	Συμμετέχει σε 4 εταιρείες στη Ρουμανία	δεν υπάρχουν διαθέσιμα αναλυτικά στοιχεία	>50%
-Coca-Cola Bihor SA	Έμφρλωση αναμικτικών	δεν υπάρχουν διαθέσιμα αναλυτικά στοιχεία	>50%
-Coca-Cola Iasi SA	Έμφρλωση αναμικτικών	δεν υπάρχουν διαθέσιμα αναλυτικά στοιχεία	>50%
-Coca-Cola Timis SA	Έμφρλωση αναμικτικών	δεν υπάρχουν διαθέσιμα αναλυτικά στοιχεία	>50%
Coca-Cola Chisinau Sri (Μολδαβία) 1994	Έμφρ coca-cola, παργ αναμικτ.	δεν υπάρχουν διαθέσιμα αναλυτικά στοιχεία	60.0%
Coca-Cola Molno Beverng Ltd (Ρουσία)	Έμφρ coca-cola, παργ αναμικτ.	δεν υπάρχουν διαθέσιμα αναλυτικά στοιχεία	60.0%
Coca-Cola Refreshment Moscow (Ρουσία)	Έμφρ coca-cola, παργ αναμικτ.	δεν υπάρχουν διαθέσιμα αναλυτικά στοιχεία	>50%
Coca-Cola Dzerefil (Αρμενία)	Έμφρ coca-cola, παργ αναμικτ.	δεν υπάρχουν διαθέσιμα αναλυτικά στοιχεία	>50%
Coca-Cola Beverages of Esthonia (Εσθονία)	Έμφρ coca-cola, παργ αναμικτ.	δεν υπάρχουν διαθέσιμα αναλυτικά στοιχεία	>50%
Coca-Col Bottlers Armenia (Αρμενία)	Έμφρ coca-cola, παργ αναμικτ.	δεν υπάρχουν διαθέσιμα αναλυτικά στοιχεία	>50%
Nisenzan Bottling Company (Νιζνολία)	Παραγ εμφρλω coca-cola	δεν υπάρχουν διαθέσιμα αναλυτικά στοιχεία	>50%

ΩΜΙΛΟΣ FRIGOGLOSS : Τούτες Βιομηχανίες Επαν.Ψυγίων-Υαλουργίας-Ρητίνης ΡΕΤ-Λοιπών Πλαστικών

FRIGGLASS ABEE (1983)	Παράγ. στήριξη ψυγείων & καταψυγείων	32.221	169.044	119.625	157.327	7.666	>50%	350
Thine N "3N" AE (1986)	Παράγ. κύλινδρων αερίων συσκευασίας	3.571	4.671	3.294	-223	-619	50,0%	40
EL PACK AE (1986)	Βιοχημικά χαρτοκιβώτια	26.934	23.023	5.867	6.690	1.400	25,0%	170
VPI-Volvo Pet Industries AE (1995)	Παραγωγή πλαστικών ρολών	48.357	68.225	47.269	34.363	5.853	51,0%	100
ΤΕΦΙΑ ΕΡΕΥΝΑΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΑΕ (1996)	Παράγ. εμπορ. πλαστικών σωλήνων	521	316	1	19	-8	>50%	7
ΤΕΦΙΑ ΑΕ (1988)	Παράγ. & διαν. προϊόν. βελ. Απτον & ελαστικ.	20.115	11.568	3.174	1.993	279	100,0%	35
Κηροπλαστική ΑΕ (έξοδ. 2000)	Παράγ. & διαν. προϊόν. βελ. Απτον & ελαστικ.						74,0%	0
ΕΛΑ Εταιρ. Ανάπτυξη & Ανακύκλ. Πλαστί. ΑΕ	Ανάπτυξη & ανακύκλωση πλαστικών						>50%	
η/τ ΕΛΑΥ ΑΕ	Είσοδος συμματόνων						50,0%	

ΕΠΙΘΕΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ

Pegasus Ltd (Κύπρος)	Εμπορικές δραστηριότητες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα αναλυτικά στοιχεία	>50%					
TEFIL Cateas Ltd (Κύπρος)	Παρ & δεν πηλή Βιομ λίπαν & υασιση	δεν υπάρχουν διαθέσιμα αναλυτικά στοιχεία	>50%					
3P Cyprus Ltd (Κύπρος)	Παροχ πλάσι τρεάνων	δεν υπάρχουν διαθέσιμα αναλυτικά στοιχεία	33,3%					
Pampak Ltd (Ισπανία)	Παροχ φακών τύπου PET	δεν υπάρχουν διαθέσιμα αναλυτικά στοιχεία	>50%					
Iprome AD (Βουλγαρία)	Παροχ πλαστικών προϊόντων	μετοχές κεφάλαιο 1.015,7 εκατ δρχ	100,0%					
3P Boulgaria (Βουλγαρία)	Παροχ πλάσι φακών & κυβικών	δεν υπάρχουν διαθέσιμα αναλυτικά στοιχεία	51,0%					
3P Armenia (Αρμενία)	Παροχ πλάσι φακών & κυβικών	δεν υπάρχουν διαθέσιμα αναλυτικά στοιχεία	33,0%					
3P Romania SRL (Ρουμανία)	Παροχ πλάσι προϊόντων	μετοχές κεφάλαιο 1.580,8 εκατ δρχ	100,0%					
Tic-A-Plant SRL (Ρουμανία)	Παροχ φακών τύπου PET	μετοχές κεφάλαιο 154,4 εκατ δρχ	97,6%					
Crownas Inter/nel SRL (Ρουμανία)1993	Παροχ μεταλλ πωμάτων	μετοχές κεφάλαιο 691,2 εκατ δρχ	100,0%					
Crownpack SRL (Ρουμανία)	Παροχ πλαστικών πωμάτων	μετοχές κεφάλαιο 2.207,8 εκατ δρχ	100,0%					
Beta Glass Plc (Gummi Plant, Αθήνα, Νηργίος)	Παροχ υαλοφυργικών προϊόντων	δεν υπάρχουν διαθέσιμα αναλυτικά στοιχεία	100,0%					
Beta Glass Plc (Delta Plant, Ουγγαρία, Νηργίος)	Παροχ υαλοφυργικών προϊόντων	μετοχές κεφάλαιο 1.743,1 εκατ δρχ	57,0%					
Beta Industries Ltd (εξον 1997,Νηργίος)	Παρ πλάσι τρεάν φακών, μεταλλ πωμα, κδ	μετοχές κεφάλαιο 6.357,8 εκατ δρχ	68,9%					
Beta Adams Plastics (Βενία,Νηργίος)	Παροχ πλαστικών προϊόντων	μετοχές κεφάλαιο 5,1 εκατ δρχ	88,0%					
Beta Crown SA (Yebu Ode, Νηργίος)	Παροχ μεταλλ πωμάτων	δεν υπάρχουν διαθέσιμα αναλυτικά στοιχεία	>50%					
Drujbe Glass Ptd (Βουλγαρία)	Παροχ υαλοφυργικών προϊόντων	η συμμετοχή πωλήθηκε στο τέλος 2000	>50%					
Strnd Glass SA (Βουλγαρία)	Παροχ υαλοφυργικών προϊόντων	η συμμετοχή πωλήθηκε στο τέλος 2000	70,0%					
Frigorice Eutassia LLC (Ορέλ, Ρωσία)	Παροχ & εμτρ. ψυκτικών θαλάμων	μετοχές κεφάλαιο 3.841,3 εκατ δρχ	100,0%					
Frigorice Romania SA (Ρουμανία)	Παροχ & εμτρ. ψυκτικών θαλάμων	μετοχές κεφάλαιο 1.617,5 εκατ δρχ	100,0%					
Frigorice Indonesia PT (Ινδονησία)	Παροχ & εμτρ. ψυκτικών θαλάμων	μετοχές κεφάλαιο 1.838,1 εκατ δρχ	100,0%					
Frigorice Philippines Inc (Φιλιππίνες)	Παροχ & εμτρ. ψυκτικών θαλάμων	μετοχές κεφάλαιο 63,5 εκατ δρχ	100,0%					
Frigorice East Africa Ltd (Κίβου)	Παροχ & εμτρ. ψυκτικών θαλάμων	μετοχές κεφάλαιο 56,3 εκατ δρχ	100,0%					
Husky Ltd (εξον 1999, Ν Αφρική)	Κασι εμτρο ετοιμ ψυγών, κδ	δεν υπάρχουν διαθέσιμα αναλυτικά στοιχεία	100,0%					
TSG-Tripex Secur. Glass Ltd (εξον 2000,Νηργίος)	Παρ ρα υαλοφυργίες, κδ	δεν υπάρχουν διαθέσιμα αναλυτικά στοιχεία	60,0%					
Noracool Norway Holding AS (εξοναδ 1999)	Συμμετοχές δραστηριότητες	μετοχές κεφάλαιο 48,6 εκατ δρχ	100,0%					
-Noracool India (P) LTD	Παροχ εμτρ ηλ ψυγ. ψυκτικ θαλάμ κδ	μετοχές κεφάλαιο 967,2 εκατ δρχ	100,0%					
-Noracool Ireland LTD	Παροχ εμτρ ηλ ψυγ. ψυκτικ θαλάμ κδ	μετοχές κεφάλαιο 69,3 εκατ δρχ	100,0%					
-Noracool Norway AS	Παροχ εμτρ ηλ ψυγ. ψυκτικ θαλάμ κδ	μετοχές κεφάλαιο 41,3 εκατ δρχ	100,0%					
-Noracool Norway HOF AS	Παροχ εμτρ ηλ ψυγ. ψυκτικ θαλάμ κδ	μετοχές κεφάλαιο 20,7 εκατ δρχ	100,0%					
-Noracool Poland SP ZOO	Παροχ εμτρ ηλ ψυγ. ψυκτικ θαλάμ κδ	μετοχές κεφάλαιο 179,5 εκατ δρχ	100,0%					
-Noracool Spain SL	Παροχ εμτρ ηλ ψυγ. ψυκτικ θαλάμ κδ	μετοχές κεφάλαιο 206,7 εκατ δρχ	100,0%					
-Noracool India PVT Ltd	Παροχ εμτρ ηλ ψυγ. ψυκτικ θαλάμ κδ	μετοχές κεφάλαιο 967,2 εκατ δρχ	100,0%					
-Blue Ice & Company Norway AS	Παροχ εμτρ ηλ ψυγ. ψυκτικ θαλάμ κδ	μετοχές κεφάλαιο 223,1 εκατ δρχ	100,0%					
-Noracool Belgium BVBA	Εμτρήο ηλ ψυγ. ψυκτικ θαλάμ κδ	μετοχές κεφάλαιο 12,7 εκατ δρχ	100,0%					
-Noracool Germany GMBH	Εμτρήο ηλ ψυγ. ψυκτικ θαλάμ κδ	μετοχές κεφάλαιο 17,4 εκατ δρχ	100,0%					
-Noracool Sweden AB	Εμτρήο ηλ ψυγ. ψυκτικ θαλάμ κδ	μετοχές κεφάλαιο 19,2 εκατ δρχ	100,0%					
-Noracool UK Appliances LTD	Εμτρήο ηλ ψυγ. ψυκτικ θαλάμ κδ	μετοχές κεφάλαιο 202,2 εκατ δρχ	100,0%					
-Noracool France Eurline SA	Εμτρήο ηλ ψυγ. ψυκτικ θαλάμ κδ	μετοχές κεφάλαιο 13 εκατ δρχ	100,0%					
-Noracool France SA	Εμτρήο ηλ ψυγ. ψυκτικ θαλάμ κδ	μετοχές κεφάλαιο 51,9 εκατ δρχ	100,0%					
Letel Holdings Ltd (Κύπρος)	Συμμετοχές δραστηριότητες	μετοχές κεφάλαιο 22.057,2 εκατ δρχ	100,0%					
Coalnevel Holdings Ltd (Κύπρος)	Συμμετοχές δραστηριότητες	μετοχές κεφάλαιο 8.571,4 εκατ δρχ	100,0%					
Frigorice Cyprus Ltd (Κύπρος)	Συμμετοχές δραστηριότητες	μετοχές κεφάλαιο 25,7 εκατ δρχ	100,0%					
Packnevel Holdings Ltd (Κύπρος)	Συμμετοχές δραστηριότητες	μετοχές κεφάλαιο 514,7 εκατ δρχ	50,0%					
Ticars Holdings SA (Αουζμβούργο)	Συμμετοχές δραστηριότητες	μετοχές κεφάλαιο 1.672,7 εκατ δρχ	51,0%					
Ticarna Trading Ltd (Κύπρος)	Συμμετοχές δραστηριότητες	μετοχές κεφάλαιο 0,8 εκατ δρχ	51,0%					
Nigernevel Holdings Ltd (Κύπρος)	Συμμετοχές δραστηριότητες	μετοχές κεφάλαιο 2.113,8 εκατ δρχ	100,0%					
Africannevel Holdings Ltd (Κύπρος)	Συμμετοχές δραστηριότητες	μετοχές κεφάλαιο 68,2 εκατ δρχ	100,0%					
Deltaevel Holdings Ltd (εξον 2000, Κύπρος)	Συμμετοχές δραστηριότητες	μετοχές κεφάλαιο 51,61 εκατ δρχ	100,0%					
Yakos Holdings Ltd (Κύπρος)	Συμμετοχές δραστηριότητες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα αναλυτικά στοιχεία	>50%					
ΩΜΙΑΣ ΠΛΙΑΣ : Τομέας Βιομηχανίας & Εμπορίας Ειδών Διατροφής και Άλλων Ειδών								
PLIAS Εμπορική ΑΕ (2000,πρ Πατωουασης ΑΒΕΕ	Εμπορικές κδ συμμετοχες δραστηριότ	25.779	81.683	61.646	43.005	-3.727	>50%	129
-Freshways AE (1998)	Παροχολη σιταλίων	4.427	8.599	646	-1.628	-3.136	100,0%	130
-Olympos Foods ABEE (εξον 2000)	Παρ εμτρ ηυε πρεσων διατροφής	8.137	7.322	3.095	1.689	-807	75,0%	62
-Tasolres ABEE (εξον 2000)	Είδη ανακτικ, κατασκευ κδ	5.781	8.648	7.676	756	-1.357	69,7%	59
-Yad X Καταλίας ΑΒΕΕ (συμ 2000)	Παροχ & εμτρο οριστικασματων	28.801	44.986	21.209	35.470	2.907	22,0%	522
-BIOPLA AE (1972)	Χημικη βιομηχανία	8.856	9.194	3.609	5.181	1.079	40,0%	95
-Gagros ABEE (1983)	Εμπορικές δραστηριότητες	3.106	3.219	1.624	832	137	100,0%	23
-Yorplast AE (1996)	Παροχ γασοφυρικη "Yorplast"						δεν υπάρχουν διαθέσιμα αναλυτικά στοιχεία	100,0%
-Man Trading KFT	Εμτρο ετοιμω φωνήου						δεν υπάρχουν διαθέσιμα αναλυτικά στοιχεία	100,0%
-Δ Π Πατωουασης ΕΠΕ	Παροχ εμτρ σιταλίων, αλάτων κδ						δεν υπάρχουν διαθέσιμα αναλυτικά στοιχεία	100,0%
-Frenta AE (1994)	Παροχ αναμικη, Lucosade						δεν υπάρχουν διαθέσιμα αναλυτικά στοιχεία	100,0%
-Serviceways AE (1962)	Εμπορικές δραστηριότητες						δεν υπάρχουν διαθέσιμα αναλυτικά στοιχεία	100,0%
-Lamda Ακχλητα ΑΕ	Αξιοποίηση ακχλητων						δεν υπάρχουν διαθέσιμα αναλυτικά στοιχεία	50,0%
-Carnac Ltd (Κύπρος)	Παροχ & εμτρο οριστικασματων						δεν υπάρχουν διαθέσιμα αναλυτικά στοιχεία	50,0%
Aninas Holdings SA	Συμμετοχές δραστηριότητες						δεν υπάρχουν διαθέσιμα αναλυτικά στοιχεία	>50%
Zora Holdings SA	Συμμετοχές δραστηριότητες						δεν υπάρχουν διαθέσιμα αναλυτικά στοιχεία	>50%
Three D (3D)	Ιδρυθηκε το 1991 με μετοχες κεφαλ 20 εκατ δρχ						>50%	
Three L (3L) (1992)	παρ εμτρ κδ διατρ P/TTA PAN οη επτς	1.177	3.757	2.368	955	-615	>50%	15
ΑΛΛΑΤΙΝΙ ΑΕ (1937)	Εστ εμτρ αλάτω ζαχαριτης, σιμας δρ	30.873	50.652	36.961	38.389	225	>50%	60
-ΕΙ Δημητριακων Β Ελλάδος ΑΒΕΕ	Παρ αλάτω & υποπρ γαλκη & ζαχαρς	21.136	48.412	35.459	33.637	-2.950	>50%	105
-ΕΛΑΒΙΝΕΤ ΑΕ (1997)	Παροχ κασιε πρεσων ζυσης κδ	3.956	4.573	3.402	1.298	-1.006	>50%	49
-ΜΥΛΟΙ ΑΙΣΙΠΟΥ ΑΒΕΕ (1999)	Παροχ αλάτων & υποπρεσων	10.411	6.429	4.398	2.503	-1.311	>50%	36
-ΑΛΑΤΙΝΙ ΚΡΑΨ ΜΕΛ ΑΔ (Βουλγαρία)	Εμπορικές δραστηριότητες						δεν υπάρχουν διαθέσιμα αναλυτικά στοιχεία	>50%

ΟΜΙΛΟΣ ΜΟΥΡΙΑΔΗ : Τομέας Βιομηχανίας και Εμπορίας Υποκαρμάτων και Ειδών Ρουχοποιίας								
ΜΟΥΡΙΑΔΗ ΑΒΕΕ (1956)	Παραγ σε εμτ. από την υποδομή των	1.956	8.438	3.858	4.165	-15.993	>50%	18
-Πιρίλδης ΑΒΕΕ (1975)	Παραγ σεμτ. και εμπορ. υποδομή των	10.837	14.636	4.093	4.116	-1.953	67.0%	150
-Green Helles ΑΕ (1990)	Παραγ σεμτ. και εμπορ. αθλητ. παρ. και ρού	5.421	14.236	6.917	4.127	-1.104	70.0%	42
-ΕΛΕΑΝ ΑΒΕΕ (1985)	Εισαγ. γυν. εμτ. από εμτ. από γυν. κ.ά	7.365	12.963	412	-287	-1.612	>50%	5
-Όργανο ΕΠΕ	Εμπορικ. δραστηριότητες						δεν υπάρχουν διαθέσιμα αναλυτικά στοιχεία	>50%
-Πύρρος ΕΠΕ	Εμπορικ. δραστηριότητες						δεν υπάρχουν διαθέσιμα αναλυτικά στοιχεία	>50%
-Ελληνική Αθλητική ΕΠΕ	Εμπορικ. δραστηριότητες						δεν υπάρχουν διαθέσιμα αναλυτικά στοιχεία	>50%
-Ιωάννη Αλεξάνδρος & Σία ΟΕ	Παραγ εμτ. ειδών ρουχοποιίας						δεν υπάρχουν διαθέσιμα αναλυτικά στοιχεία	>50%
-Καραμαντά Αθλητ. & Σία ΟΕ	Παραγ εμτ. ειδών ρουχοποιίας						δεν υπάρχουν διαθέσιμα αναλυτικά στοιχεία	>50%

ΟΜΙΛΟΣ INTEAL : Τομέας Παραγωγής-Εμπορίας Ειδών Πληροφορικής και Άλλων Βιομηχανικών Προϊόντων								
IDEAL STADARD ΑΕ (1966)	παραγ σε εμτ. από την «Κρονο» κ.ά	29.950	19.187	8.007	9.273	1.738	>50%	344
ΟΜΙΛΟΣ INTEAL ΑΒΕΕΔΕΣ (1991)	συμμετοχές δραστηριότητες	1.180	57.018	38.664	55.647	-541	>50%	10
INTEAL Πυρίλδης Α.Β.Ε. (1986)	παραγ. τυρ. προϊόντων	5.842	10.932	4.623	1.095	-2.533	100.0%	83
INTEAL Ηλεκτρονική ΑΒΕΕ (1978)	εμτ. ηλεκτρον. κ.ά. και συστ. γραφείου	33.351	38.713	2.391	6.856	-1.016	100.0%	90
-INTEAL Εργασία Ηλεκτ. κ.ά. ΑΒΕΕ (1996)	εμτ. ηλεκτρον. κ.ά. και συστ. γραφείου	2.997	1.080	62	92	60	51.0%	11
-INTEAL Ηλεκτρον. ΑΒΕΕ (1999)	εμτ. ηλεκτρον. κ.ά. και συστ. γραφείου						26.4%	
-INTEAL Ολυμπία ΑΒΕΕ	εμτ. ηλεκτρον. κ.ά. και συστ. γραφείου						60.0%	
-INTEAL Κρήτης ΑΒΕΕ	εμτ. ηλεκτρον. κ.ά. και συστ. γραφείου						34.0%	
INTEAL Κωστής ΑΒΕΕ (1982)	εμτ. συστ. ασφαλ. και παρ. ολ.κ.ά. συστ.κ.ά.						100.0%	
-Σύμβουλα Δικτύων ΑΕ (1999)	παραγ. υπηρεσιών δικτύωσης	4.683	2.205	111	492	341	47.0%	18
-Peteleakis Com AE	δομημένη εκπαίδευση για οικιακ. χρήση	768	902	22	583	-28	33.3%	20
-Gen. Elect. Cap. Infor. Tech. Solut. (από 2000)	παραγ. υπηρεσιών δικτύωσης κ.ά						100.0%	
INTEAL Telecom ΑΕ (1995)	εμτ. τηλεπικοινων. εξοπλ. και υπ. δικτύου	2.705	11.488	5.616	2.035	-670	80.0%	22
-Spacephone ΑΕ (1999)	εμτ. προαβ. υπηρεσιών κινητ. τηλεφωνίας	39.384	13.055	556	1.400	861	50.0%	55
Mediterranean Advanced Syst (1995)	εμτ. υπ. υπηρεσιών δικτύου και εμτ. Η/Υ	2.544	2.912	173	1.146	138	100.0%	20
IDEAL Solutions ΑΕ (1999)	ανάπτ. υπ. υπηρεσιών λογισμικού	2.084	19.730	9.199	13.956	-130	51.0%	32
-Pentastylis ΑΕ (1983)	ολοκληρωμ. λύσεις πληροφορ. κ.ά.	19.208	11.699	541	3.669	1.026	30.0%	78
-Entropia Inc (1999)	δωρεαστ. πύλη (σε ιστ. Ελλάδα)	349	405	18	358	222	55.0%	
-Ideal Acropolis ΑΕ (από 1999)	παραγ. στο δίκτυο	185	1.184	685	-308	-462	51.0%	11
-Ideal Entropia (2000)	δικτυωτ. πύλη (σε ιστ. Ελλάδα)						74.0%	15
-Adacom ΑΕ	ασφαλ. δικτύου και ψηφιακ. υποστηρίξη						90.0%	
IDEAL Refractories	εμτ. συστ. ηλεκτρονικών ειδών						100.0%	
IMTEC ΑΕ (από 1999)	εξοπλ. για ανάλυση και δομ. εξοπλ.						η εταιρία βρίσκεται σε αδράνεια	100.0%
My Multishop ΑΕ (π.α. Ιντεκ ΑΕ)	εμτ. συστ. φυσιοσυναρμολογίας						μετοχές κεφάλαιο 50 εκατ. δρχ	100.0%
Εταιρεία Εξοπλισμού								
IDEAL Graphics Ltd (Κύπρος) 1973	εμτ. συστ. Η/Υ και συστ. γραφείου						μετοχές κεφάλαιο 193 εκατ. δρχ	100.0%

IDEAL Global Ltd (Κύπρος)	εταιρία συμμετοχών					δεν υπάρχουν διαθέσιμα αναλυτικά στοιχεία	50.0%
-Ideal Informatics Ltd (Νιγηρία)	εμτ. προϊόν. λογισμικού					δεν υπάρχουν διαθέσιμα αναλυτικά στοιχεία	25.0%

Τομέας Τουρισμού						
ATHENAEUM AE (1971) INTERCONTINENTAL	Ξενοδοχ. Επιχείρηση	31.695	36.321	29.308	20.786	3.022 >50%

Χρηματοοικονομικές - Επενδυτικές Εταιρείες			
EAGLE ENTERPRISES AE	Συμμετοχές δραστηριότητες (PLIAS Εμπορικ., κ.ά)		
Softinvest Holdings Ltd (Κύπρος)	Συμμετοχές δραστηριότητες (Molano Holdings, Dunloog Ltd. κ.ά)		100.0%
Softinvest Investments Ltd (Κύπρος)	Συμμετοχές δραστηριότητες (σε εταιρίες εμφιάλωσης σε αποστασιοποιημένες χώρες)		100.0%
Balkaninvest Holdings Ltd (Κύπρος)	Συμμετοχές δραστηριότητες (σε εταιρίες εμφιάλωσης σε βελγικές χώρες)		100.0%
KAR-TESS Holding (Λουβίνο)	Συμμετοχές δραστηριότητες (BEL-PET, BOVAL, Coca-Cola Τρίτη Έμφυλο, Frigoglass, κ.ά)		100.0%
-BEL - PET S A (Βέλγιο)	Συμμετοχές δραστηριότητες (Coca-Cola Τρίτη Έμφυλο, κ.ά)		100.0%
-BOVAL S A (Λουβίνο)	Συμμετοχές δραστηριότητες (Frigoglass, Coca-Cola Τρίτη Έμφυλο, EAGLE ENTERPRISES, κ.ά)		100.0%
-Socomer SA (Βέλγιο)	Συμμετοχές δραστηριότητες (Coca-Cola Τρίτη Έμφυλο, κ.ά)		100.0%
MOLINO HOLDING SA (1992, Λουξεμβ.)	Συμμετοχές δραστηριότητες (σε εταιρίες εμφιάλωσης κ.ά)		100.0%
Animes Holdings SA (Λουξεμβούργο)	Συμμετοχές δραστηριότητες (σε εταιρίες εμφιάλωσης κ.ά)		100.0%
LAG Leventis (Νιγηρία)	Συμμετοχές δραστηριότητες (σε εταιρίες στη Νιγηρία, κ.ά)		100.0%
LAVONOS SA (Αργεντινή)	Συμμετοχές δραστηριότητες (Thrush Investments Holdings, κ.ά)		100.0%
-THRUSH Investments Holdings Ltd	Συμμετοχές δραστηριότητες (Ομίλος INTEAL, PLIAS Εμπορικ., Μουράδης, κ.ά)		100.0%
TINOLA Holdings SA	Συμμετοχές δραστηριότητες (Αλυσίδα, Yael X Κασιόλης, κ.ά)		100.0%
PALLETIA FINANCE SA	Συμμετοχές δραστηριότητες (Ομίλος INTEAL, Μουράδης, κ.ά)		100.0%

Πηγή: Απολογισμοί Ομίλου Εταιριών "Τρίτη Έμφυλο" (2Ε) 1990-2000 και Ομίλου INTEAL, Ετήσιες Δελτία, 1994 & 2000, Ετήσιο Δελτίο Frigoglass 2000, Επεξεργασία στοιχείων Οδηγού Επιχειρήσεων ICAP 1990-2000, δημοσιεύματα ημερήσιου και περσοδικού τύπου 1990-2001

Ζυθοποιία» εξαγόρασε μέσω της κοινοπραξίας «Brewinvest» δύο μεγάλες εταιρίες παραγωγής μπύρας στη Βουλγαρία (Zagorga, Ariana) και μία στη ΠΓΔΜ (Pivara Skorje). Επίσης δημιούργησε αλυσίδα θυγατρικών εταιριών παραγωγής coca-cola και αναψυκτικών σε όλες τις βαλκανικές χώρες και στις περισσότερες χώρες της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης, ακολουθώντας μικτά επιχειρηματικά σχήματα (joint ventures). Όσον αφορά τη συνεργασία της με την αμερικάνικη TCCC, εκτός από πληρωμές royalties για τα δικαιώματα εμφιάλωσης, υπάρχει κεφαλαιακή συνεργασία με συμμετοχή της TCCC στα κεφάλαια της και αντίστροφα, καθώς και συμμετοχή σε νεο-ιδρύομενες επιχειρήσεις εμφιάλωσης.

Στον τομέα της παραγωγής επαγγελματικών ψυγείων, ειδών συσκευασίας, υαλουργίας, ρητίνης PET, πλαστικών και μεταλλικών πωμάτων, έχει δημιουργηθεί ένας υπο-όμιλος εταιριών με κέντρο την εταιρία «Frigoglass», ο οποίος καλύπτει ανάγκες του τομέα παραγωγής και εμπορίας coca-cola, αναψυκτικών, χυμών και άλλων προϊόντων του ομίλου. Πρόκειται για ένα υπο-όμιλο 50 εταιριών, οι περισσότερες από τις οποίες βρίσκονται σε χώρες της Ευρώπης, Αφρικής και Ασίας (Πίνακας Ι). Η «Frigoglass» εξασφαλίζει τους αναγκαίους ψυκτικούς θαλάμους για την προώθηση των προϊόντων της 3E, ενώ παράλληλα πραγματοποιεί εξαγωγές γύρω στο 30% της παραγωγής. Κατέχει δεσπόζουσα θέση στον κλάδο επαγγελματικών ψυγείων, όπως επίσης και στην παραγωγή υλικών συσκευασίας με τις εταιρίες «EI Pack AE», «3N AE», «V.P.I. AE», «Τέφιλ AE», κá. Μεγάλη είναι επίσης η διεθνής επέκταση της «Frigoglass», κυρίως με εξαγορές και νέες ιδρύσεις, σε χώρες της Ευρώπης, Ασίας και Αφρικής (ιδιαίτερα ισχυρή είναι η θέση της στην αγορά της Νιγηρίας). Ο κύκλος εργασιών του υπό-ομίλου σε ενοποιημένη βάση, ξεπέρασε το 2000 τα 83 δις δρχ. με καθαρά κέρδη 6,3 δις, από τα οποία 3 δις προήλθαν από τις δραστηριότητες στη Νιγηρία.

Την τελευταία τετραετία οι συνολικές επενδύσεις της «Frigoglass», ξεπέρασαν τα 100 δις δρχ. και μεγάλο μέρος πραγματοποιήθηκε από εταιρίες «συμμετοχής» με έδρα την Κύπρο και Λουξεμβούργο, λόγω του ευνοϊκού φορολογικού καθεστώτος και της διευκόλυνσης των επιχειρηματικών σχημάτων συνεργασίας. (Ετήσιο Δελτίο Frigoglass, σελ.6) Σημαντικό βήμα διεθνούς επέκτασης, ήταν επίσης η εξαγορά το 1999 του νορβηγικού ομίλου

«Norgool» που του εξασφάλισε παρουσία στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες και σε άλλες περιοχές της Ασίας και Αφρικής. Η συγκεκριμένη εξαγορά επέδρασε στην απόφαση της Επιτροπής Ανταγωνισμού της ΕΕ, κατά την εξέταση της εξαγοράς της «Coca-Cola Beverages» Αγγλίας από την «Τρία Έψιλον», η οποία έβαλε ως όρο έγκρισης της συγχώνευσης, τη διάθεση όλων των μετοχών που κατέχει η «Τρία Έψιλον» στην «Frigoglass», καθώς και την πώληση των συμμετοχών της «Frigoglass» στις εταιρίες υαλοουργίας στην Ελλάδα (Γιούλα) και στη Βουλγαρία (Drujba, Stind). Ωστόσο η διάθεση των μετοχών της «Τρία Έψιλον» στην «Frigoglass», έγινε σε στρατηγικούς και θεσμικούς επενδυτές, εντός και εκτός Ελλάδας, χωρίς τελικά να μεταβληθεί το ιδιοκτησιακό της καθεστώ, το οποίο κατά πλειοψηφία παραμένει στον έλεγχο του ευρύτερου ομίλου εταιριών των οικογενειών Λεβέντη-Ιωάννου-Δαυίδ.

Επίσης στον τομέα της παραγωγής και εμπορίας ειδών διατροφής, ο Όμιλος με κέντρο την εταιρία «Plas Εμπορική» (πρώην Παπουτσάνης), έχει δημιουργήσει ένα υπόομιλο 20 εταιριών που παρασκευάζει και εμπορεύεται είδη διατροφής (έτοιμο φαγητό, αρτοσκευάσματα, σαλάτες, πατατάκια, είδη ζαχαροπλαστικής, άλευρα, κá). Ο συγκεκριμένος υπόομιλος βρίσκεται σε διαδικασίες ανάπτυξης, με νέες ιδρύσεις εταιριών, εξαγορές-συγχωνεύσεις, «συμμετοχές» σε άλλες εταιρίες και επέκταση στο εξωτερικό. Ιδιαίτερα σημαντικές είναι οι «συνεργασίες» με τους ομίλους «Υιοί Χ.Κατσέλη» και «Αλλατίνης». Αντίστοιχες κινήσεις γίνονται και στον τομέα της παραγωγής και εμπορίας υποδημάτων και ειδών ρουχισμού. Με κέντρο την εταιρία «Μουριάδης ΑΕ», έχει δημιουργηθεί ένας υπόομιλος 10 εταιριών με ισχυρή θέση στην παραγωγή και κυρίως εισαγωγή και εμπορία διαφόρων τύπων υποδημάτων.

Σημαντική τέλος θέση κατέχει ο Όμιλος, στον τομέα της παραγωγής και εμπορίας ειδών πληροφορικής, τηλεπικοινωνιακών συσκευών, παροχής υπηρεσιών «διαδικτύου», καθώς στην παραγωγή ορισμένων βιομηχανικών ειδών. Ειδικότερα στο πεδίο των νέων τεχνολογιών, ο Όμιλος διαθέτει την εταιρία «Όμιλος INTEAL ABEEΔΕΣ» με δίκτυο 20 θυγατρικών και σημαντική θέση στην ελληνική αγορά. Το 2000 παρουσίασε σε «ενοποιημένη βάση», πωλήσεις πάνω από 26 δις, ίδια κεφάλαια 16,6 δις, καθαρά κέρδη 435 εκατ.δρχ. ενώ απασχολούσε γύρω στα 450 άτομα. Ο Όμιλος Ιντεάλ κατέχει

σημαντική θέση στην παραγωγή πυρίμαχων προϊόντων μέσω της «Ιντεάλ Πυρίμαχα», καθώς επίσης στην παραγωγή, εισαγωγή και εμπορία ειδών υγιεινής και κρουνοποιίας, μέσω της εταιρίας «Ideal Standard». Η τελευταία ανήκει τυπικά στον όμιλο «INTEAL», αλλά στον ευρύτερο Όμιλο Εταιριών συμφερόντων των οικογενειών Λεβέντη-Ιωάννου-Δαυίδ.

Ένας ακόμη τομέας με σημαντική παρουσία του Ομίλου, είναι ο τομέας του τουρισμού και έμμεσα των κατασκευαστικών δραστηριοτήτων. Ο Όμιλος διαθέτει την εταιρία «ΑΘΗΝΑΙΟΝ», η οποία έχει στην ιδιοκτησία της το ξενοδοχείο «Intercontinental», μια από τις μεγαλύτερες ξενοδοχειακές μονάδες στην Αθήνα. Η επιχείρηση διευθύνεται από το Λεωνίδα Ιωάννου, ο οποίος παράλληλα συμμετέχει με την οικογένεια Παρασκευαΐδη στην κατασκευαστική εταιρία «J & P Hellas» και από κοινού ελέγχουν το διεθνή κατασκευαστικό και εργοληπτικό όμιλο «J & P Overseas Ltd», με σημαντικές δραστηριότητες σε διάφορες περιοχές του κόσμου. Πρόκειται για έναν από τους μεγαλύτερους διεθνείς κατασκευαστικούς ομίλους (βρίσκεται μεταξύ 25ης και 50ης θέσης σε παγκόσμιο επίπεδο), με γραφεία και αντιπροσωπείες στο Ντουμπάι, Ριάντ, Πακιστάν, Αίγυπτο, Αλγερία, Νιγηρία, Τανζανία, Μαλαισία, Μ.Ανατολή, Ελλάδα, Κύπρο, Βρετανία, Σαν Φραντζίσκο ΗΠΑ, κá. Στην Ελλάδα η Οικογένεια Παρασκευαΐδη, εκτός από τη συμμετοχή της στο ξενοδοχείο «Intercontinental», ελέγχει και το ξενοδοχειακό συγκρότημα «Ledra Marriot» στην Αθήνα. («Εξπρές», 28.8.94)

Τέλος σημαντική πλευρά των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων του Ομίλου Λεβέντη-Ιωάννου-Δαυίδ, είναι οι διάφορες χρηματοοικονομικές, «συμμετοχικές» και «of-shore» εταιρίες με έδρα κυρίως το εξωτερικό. Πρόκειται για εταιρικές μορφές που εξυπηρετούν ποικίλες επιχειρηματικές σκοπιμότητες (συντονισμό δραστηριοτήτων, ευελιξία επιλογών, «συμμαχίες» και συνεργασίες, αποφυγή φορολογίας, κá). Σε κάθε βασικό τομέα δραστηριότητας, εκτός από τις παραγωγικές, εμπορικές και άλλες εταιρίες, λειτουργούν παράλληλα «συμμετοχικές» εταιρίες, των οποίων ο πραγματικός αριθμός και ύψος δραστηριοτήτων, δεν είναι στο σύνολο τους γνωστές.

Η γρήγορη ανάπτυξη του Ομίλου σε «κάθετη» και «οριζόντια» βάση, δημιούργησε την ανάγκη εκτεταμένων διαρθρωτικών αλλαγών, τόσο σε επίπεδο διεύθυνσης όσο και σε επίπεδο οργανωτικής συγκρότησης. Ήδη οι

επιχειρήσεις του κλάδου ποτών (αναψυκτικών, χυμών, μπύρας, κλπ), καθώς των ειδών συσκευασίας (φιαλών, πωμάτων, πλαστικών κιβωτίων, κá), έχουν ισχυρή διασύνδεση μεταξύ τους και προσδίδουν στον Όμιλο χαρακτηριστικά «διαφοροποιημένου κοντσέρν». Αντίθετα οι υπόλοιποι τομείς, λειτουργούν με μεγαλύτερη αυτοτέλεια (στη βάση των κατευθύνσεων που δίνουν οι ξεχωριστές Holding Company) και από αυτή την άποψη ο ευρύτερος Όμιλος παρουσιάζει χαρακτηριστικά «κονγλόμερα».

Επίσης ο Όμιλος αναπτύσσει στενή συνεργασία με άλλους επιχειρηματικούς ομίλους στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Ειδικά με την αμερικάνικη μητρική εταιρία «TCCC», έχει δεσμούς συνεργασίας τύπου «franchising»,⁶⁶ οι οποίοι τελευταία ενισχύθηκαν και σε κεφαλαιακό επίπεδο (αμοιβαία συμμετοχή στα κεφάλαια τους). Επίσης στον τομέα της μπύρας έχει συνεργασία, στα πλαίσια της κοινοπραξίας «Brewinvest», με τον ολλανδικό όμιλο «Amstel International», ενώ στον τομέα των πλαστικών όπως αναφέραμε με τον όμιλο ΕΛΠΕ, στον τομέα της παραγωγής και εμπορίας ειδών διατροφής με τον όμιλο Κατσέλη, στον τομέα του τουρισμού και των κατασκευών με τον όμιλο Παρασκευαΐδη, κá.

Ο ευρύτερος Όμιλος εταιριών της «Τρία Έψιλον», ελέγχεται από τα μέλη των οικογενειών Κ.Λεβέντη-Λ.Ιωάννου-Γ.Δαυίδ, χωρίς ωστόσο να είναι γνωστή η αναλογία των ποσοστών μεταξύ τους. Βέβαια με την αυξανόμενη πολυκλαδικότητα και η πολυεθνικότητα του Ομίλου, ενισχύεται η «πολυσυμμετοχικότητα» και «πολυεθνικότητα» των κεφαλαίων του. Ήδη μετά τη συγχώνευση της «Τρία Έψιλον» με την «Coca-Cola Beverages» Αγγλίας, τη δημιουργία της «Coca-Cola Ελληνική Εταιρία Εμφιαλώσεως» (C-C HBC) και την αύξηση του μετοχικού κεφαλαίου, έχουν επέλθει σημαντικές αλλαγές στο ιδιοκτησιακό καθεστώς. Βασικοί μέτοχοι της νέας εταιρίας, στο τέλος 2000,

⁶⁶ Όπως είναι γνωστό το «Business Format Franchise», είναι παροχή άδειας από ένα «δικαιοπάροχο» προς ένα «δικαιοδόχο», σύμφωνα με την οποία ο πρώτος δίνει στον δεύτερο το δικαίωμα να πωλήσει προϊόντα ή υπηρεσίες με τη βοήθεια ενός πακέτου «δικαιόχρησης». Η σχέση αυτή μπορεί να πραγματοποιηθεί με πολλούς τρόπους. Οι πιο συνηθισμένοι είναι τρεις. Είτε ο δικαιοπάροχος δίνει «άδεια» (licence) στον δικαιοδόχο ο οποίος πραγματοποιεί το 100% της επένδυσης και φυσικά έχει το 100% της εκμετάλλευσης, είτε ο δικαιοπάροχος δημιουργεί με το δικαιοδόχο ένα «μικτό» εταιρικό σχήμα και σε συνέχεια παρέχει την άδεια πραγματοποίησης της επένδυσης έχοντας αντίστοιχα το 100% της εκμετάλλευσης, είτε τέλος ο δικαιοπάροχος επενδύει 100% στο κατάστημα ή στην εταιρία (company owned) και σε συνέχεια ενοικιάζει την επιχείρηση, έναντι κάποιας αμοιβής, σε ένα κατάλληλο πρόσωπο που τη διευθύνει αποκλειστικά ο ίδιος (full franchise).

ήταν οι εταιρίες συμμετοχών «Kar-Tess Holdings SA» και «Boval SA» συμφερόντων Λεβέντη-Ιωάννου-Δαυίδ, με 36,7% των μετοχών,⁶⁷ καθώς οι εταιρίες «Coca-Cola Overseas Parent Ltd» και «Atlantic Industries» συμφερόντων της αμερικάνικης TCCC με 20,8% και τέλος η εταιρία «Compnetrol Establishment» συμφερόντων του ομίλου Olayan με 5,1%, ενώ το υπόλοιπο ανήκε σε θεσμικούς επενδυτές και στο ευρύτερο επενδυτικό κοινό στην Ελλάδα και στο εξωτερικό.

Αντίστοιχα στη «Frigoglass», βασικοί μέτοχοι το 2000, ήταν οι εταιρίες «Kar-Tess Holdings SA» και «Boval SA» με 59,8%, ο Όμιλος Olayan με 8,5%, ενώ το υπόλοιπο ανήκε σε διάφορους θεσμικούς επενδυτές στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Παρόμοιο ιδιοκτησιακό καθεστώς εμφανίζουν και οι άλλες βασικές εταιρίες. Συγκεκριμένα η «Πλιας Εμπορική», η «Μουριάδης ABEE» και ο «Όμιλος Ιντεάλ», ελέγχονταν από τη «συμμετοχική» εταιρία «Thrush Investments Holdings Ltd» με έδρα την Κύπρο, η οποία με τη σειρά της ήταν υπό τον έλεγχο της «Lavonos SA» συμφερόντων Λεβέντη-Ιωάννου-Δαυίδ, με έδρα το Λιχενστάιν, κοκ.

Το ιδιοκτησιακό καθεστώς των βασικών εταιριών, αντανακλάται και στο επίπεδο σύνθεσης των διοικήσεων τους. Το 2000 στο Δ.Σ της «Coca-Cola Τρία Έψιλον» συμμετείχαν ο Γεώργιος Α.Δαυίδ ως πρόεδρος, ο Κωνσταντίνος Λεβέντης ως αντιπρόεδρος, Λεωνίδας Ιωάννου και Αναστάσιος Λεβέντης ως μέλη, καθώς και εκπρόσωποι της «TCCC» με επικεφαλής τον Irial Finan διευθύνοντα σύμβουλο. Επίσης στο Δ.Σ της «Frigoglass» συμμετείχαν ο Αναστάσιος-Παύλος Λεβέντης ως αντιπρόεδρος και οι Χαράλαμπος-Κρίτωνα Λεβέντης, Λεωνίδας Ιωάννου, Χαράλαμπος Δαυίδ, ως μέλη, κά. Στο Δ.Σ της «Πλιας Εμπορική» και «Ιντεάλ ABEEΔΕΣ» συμμετείχε ο Χαράλαμπος Δαυίδ ως μέλος, στη «Μουριάδης ABEE» ο Αθανάσιος Δαυίδ ως διευθύνων σύμβουλος, κοκ.

---

⁶⁷ . Σύμφωνα με νεότερη ανακοίνωση της εταιρίας «Boval AE» (επιστολή 15.3.2002 προς το ΧΑΑ), το μερίδιο της στο μετοχικό κεφάλαιο της «Coca-Cola Ελληνική Εταιρία Εμφιαλώσεως», αυξήθηκε μετά την απόκτηση του ελέγχου της εταιρίας «Socomex SA», ανεβαζοντας το συνολικό ποσοστό των Λεβέντη-Ιωάννου-Δαυίδ στην «Τρία Έψιλον» στο 41,5%. Ειδικότερα το ποσοστό δικαιωμάτων ψήφου μόνο της «Boval SA» ανέρχεται σε 6,3%, της Kar-Tess Holding SA σε 30,4% και της εταιρίας «Socomex SA» σε 4,8% («Ναυτεμπορική», 13.4.2002)

Τα ειδικότερα συμπεράσματα που βγαίνουν από τη σύντομη ανάλυση του Ομίλου, είναι ότι πρόκειται για έναν από τους δυναμικότερα αναπτυσσόμενους ομίλους της ελληνικής οικονομίας. Τα τελευταία χρόνια εμφανίζει γρήγορη επέκταση εργασιών (σε «κάθετο» και «οριζόντιο» επίπεδο) και εντατικές διαδικασίες συγκέντρωσης κεφαλαίου (νέες ιδρύσεις, εξαγορές-συγχωνεύσεις, συμμετοχές κá). Ιδιαίτερα εντυπωσιακή είναι η διεθνική επέκταση του Ομίλου (κυρίως σε χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, Ασίας και Αφρικής), καθώς και η διεύρυνση της συνεργασίας του με ελληνικούς και ξένους ομίλους. Βασικό ανταγωνιστικό πλεονέκτημα και πηγή υψηλών κερδών, είναι το αποκλειστικό δικαίωμα (μονοπωλιακό προνόμιο) παραγωγής και διάθεσης Coca-Cola, όπως και η «δεσπόζουσα θέση» στο τομέα των αναψυκτικών, χυμών, μπύρας, επαγγελματικών ψυγείων, ειδών συσκευασίας, πλαστικών, κá. Σημαντικό τέλος στοιχείο ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας είναι η εφαρμογή συστημάτων «ολικής ποιότητας», σύγχρονου μάνατζμεντ και η συνεχής επαγγελματική κατάρτιση του προσωπικού.

Από πλευράς οργανωτικής συγκρότησης, ο Όμιλος σε ορισμένους τομείς εμφανίζει χαρακτηριστικά διαφοροποιημένου «κοντσέρν» μικτού τύπου και στο σύνολο γνωρίσματα «κονγλόμερατ», ενώ από πλευράς διεύθυνσης κυριαρχούν τα οικογενειακά χαρακτηριστικά. Ο Όμιλος ελέγχεται από τις οικογένειες Λεβέντη-Ιωάννου-Δαυίδ μέσω «συμμετοχικών» εταιριών που διαθέτουν στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Ωστόσο η γρήγορη ενίσχυση της πολυκλαδικής και πολυεθνικής του δράσης, αυξάνει αντικειμενικά τα «πολυσυμμετοχικά» και «πολυεθνικά» του χαρακτηριστικά, τόσο από πλευράς κλάδων και περιοχών δράσης όσο και από πλευράς σύνθεσης κεφαλαίων. Οι επικεφαλής του Ομίλου από κοινωνιολογική άποψη εντάσσονται στην διεθνική οικονομική ελίτ.

5. Όμιλος ΚΟΚΚΑΛΗ (Intracom, Intralot, κá)

Ο Όμιλος «Κόκκαλη» είναι από τους νεότερους πολυκλαδικούς ομίλους στην ελληνική οικονομία. Οι κυριότεροι τομείς δράσης, είναι η παραγωγή τηλεπικοινωνιακού υλικού και προϊόντων πληροφορικής, η προσφορά «λογισμικού» και υπηρεσιών κινητής τηλεφωνίας, η τεχνολογική στήριξη και διαχείριση τυχερών παιγνιδιών, η κατασκευή τεχνικών έργων και τηλεπικοινωνιακών εγκαταστάσεων, οι υπηρεσίες «τράπεζας πληροφοριών»

και εφαρμογής εκπαιδευτικών προγραμμάτων, οι ραδιοτηλεοπτικές και εκδοτικές δραστηριότητες, ο επαγγελματικός αθλητισμός, οι υπηρεσίες διαδικτύου, οι ασφαλιστικές και χρηματοοικονομικές δραστηριότητες, κá. Παρ' ότi η έκταση των δραστηριοτήτων του Ομίλου, ιδιαίτερα στο εξωτερικό, δεν είναι γνωστή, σύμφωνα με δημοσιεύματα του περιοδικού «Forbes», ο Σωκράτης Κόκκαλης, ήταν το 2000, στον κατάλογο των διακοσίων πλουσιότερων ανθρώπων του κόσμου (169^η θέση), με περιουσία πάνω από 2,7 δις δολάρια. («Εξπρές», 18.6.2000).⁶⁸

Τα τελευταία χρόνια ο Όμιλος, με ιδρύσεις νέων εταιριών, εξαγορές- συγχωνεύσεις, αυξήσεις μετοχικού κεφαλαίου, «συμμετοχές», στρατηγικές συνεργασίες, κá, επεκτάθηκε σε νέους τομείς και περιοχές, ιδιαίτερα της Ανατολικής Ευρώπης, Μέσης Ανατολής και ΗΠΑ, μετασχηματιζόμενος βαθμιαία σε ένα μεγάλο και ισχυρό πολυκλαδικό-πολυεθνικό όμιλο. Η παρουσία ειδικότερα του Ομίλου στα «μ.μ.ε.» (ραδιο-σταθμός «Flash» και «Θρύλος TV»), στον επαγγελματικό αθλητισμό (ιδιοκτήτης της ΠΑΕ και ΚΑΕ Ολυμπιακός), καθώς στο κύκλωμα κρατικών προμηθειών και δημοσίων έργων, έχουν φέρει πολλές φορές στο προσκήνιο τον επικεφαλής του Ομίλου Σ.Κόκκαλη, με καταγγελίες για σκάνδαλα, αδιαφανείς συναλλαγές, «διαπλοκή συμφερόντων» κá, τα οποία είναι ενδεικτικά του χαρακτήρα των σχέσεων μεταξύ εκπροσώπων της οικονομικής και πολιτικής ελίτ.⁶⁹

⁶⁸ Η διαδικασία ανάπτυξης και διαμόρφωσης του Ομίλου, εκτός από τις επιχειρηματικές ικανότητες του ιδρυτή του, είναι σε μεγάλο βαθμό προϊόν της πολιτικής που ακολούθησαν όλες οι μεταπολιτευτικές κυβερνήσεις στο τομέα των τηλεπικοινωνιών. Συγκεκριμένα ενώ το 1977 είχε εξαγγελθεί η δημιουργία κρατικής επιχείρησης παραγωγής ηλεκτρονικού υλικού και είχε δημιουργηθεί η θυγατρική του ΟΤΕ «ΕΛΒΗΛ» με μετοχικό κεφάλαιο 400 εκατ.δρχ, η συγκεκριμένη επένδυση ουδέποτε πραγματοποιήθηκε. Κύρια αίτια ήταν οι ανταγωνισμοί και οι πιέσεις πολυεθνικών εταιριών (κυρίως SIEMENS και ERICSSON) οι οποίες δεν ήθελαν τη δημιουργία της, δεδομένου ότι αποτελούσαν τους βασικούς προμηθευτές του ΟΤΕ σε τηλεπικοινωνιακό και ηλεκτρολογικό υλικό. Ειδικότερα μετά την απόφαση του ΚΥΣΥΜ στις 16 Σεπτέμβρη 1986 να σταματήσει κάθε ενέργεια κατασκευής μονάδας ηλεκτρονικού και τηλεπικοινωνιακού υλικού από την ΕΛΒΗΛ και ανατέθηκε η προμηθειών ψηφιακών του ΟΤΕ στις SIEMENS και ERICSSON (και στις συνδεδεμένες μαζί τους Siemens Hellas και Intracom), δρομολογήθηκαν εξελίξεις που εκτός από το «πάγωμα» της επένδυσης της ΕΛΒΗΛ, τροφοδότησαν και σκανδαλώδεις αδιαφάνειες στο σύστημα προμηθειών του ΟΤΕ. («Καθημερινή», 19.5.96)

⁶⁹ Ο πρώην πρωθυπουργός κ.Κ.Μητσοτάκης απέδωσε την πτώση της κυβέρνησης της ΝΔ το Σεπτέμβρη '93 στα «μεγάλα συμφέροντα», αναφέροντας μεταξύ άλλων και το όνομα του Σωκ.Κόκκαλη. Όπως χαρακτηριστικά δήλωσε την ημέρα της παραίτησής του. «βρεθήκαμε αντιμέτωποι με το Σωκρ.Κόκκαλη διότι δεν κάναμε αυτό το οποίο αυτός επιθυμούσε εκείνη την ώρα και το οποίο ενδεχομένως θεωρούσε δίκαιο». (Βήμα 10.10.93) Σε

Το 2000 ο αριθμός των εταιριών του Ομίλου με επικεφαλής την μητρική «INTRAKOM», ξεπερνούσε, σύμφωνα με τα στοιχεία του Πίνακα 2.7, τις 60 εταιρίες σε σχέση με 14 το 1993 και 8 το 1990. Με βάση τα στοιχεία του «ενοποιημένου ισολογισμού» της INTRAKOM (αναφέρεται σε αποτελέσματα 15 βασικών εταιριών), το συνολικό ενεργητικό ξεπερνούσε το 2000 τα 533 δις δρχ., ο κύκλος εργασιών 283 δις (από τα οποία 111 δις ήταν εξαγωγές), τα ίδια κεφάλαια 200 δις, τα καθαρά κέρδη 50 δις και σύνολο απασχολούμενων 6.500 άτομα.

Βασική εταιρία του Ομίλου, που παίζει και ρόλο «μητρικής εταιρίας», ήταν η «INTRAKOM», με κύριο αντικείμενο την παραγωγή συστημάτων διαχείρισης τηλεπικοινωνιακών δικτύων, λογισμικού τηλεπικοινωνιακών συστημάτων, ολοκληρωμένων επιχειρησιακών δικτύων, συστημάτων διαχείρισης ενέργειας, ψηφιακής δορυφορικής τεχνολογίας, αμυντικών συστημάτων, ολοκληρωμένων δικτύων τυχερών παιγνιδιών κá. Πρόκειται για τις πλέον σύγχρονες και δυναμικές επιχειρήσεις στην ελληνική οικονομία, με δεσπόζουσα θέση στον κλάδο παραγωγής ηλεκτρονικού και τηλεπικοινωνιακού υλικού και προϊόντων πληροφορικής, με σύγχρονες γραμμές παραγωγής, αυτόματες μηχανές συναρμολόγησης (robotics) και καταγραφής των παραγόμενων προϊόντων. Μετά την εξαγορά σημαντικού πακέτου (40%) της «Siemens-Τηλεβιομηχανικής» το 1999, η εταιρία ανέβασε ουσιαστικά το μερίδιό της στον κλάδο παραγωγής ηλεκτρονικού και τηλεπικοινωνιακού υλικού από 38,5% το 1999 σε 65% το 2000.

Την τελευταία πενταετία η «Intracom», γνώρισε γρήγορη ανάπτυξη εργασιών και επέκτεινε την παραγωγική της βάση, δημιουργώντας έναν καθετοποιημένο όμιλο με παραγωγικές μονάδες στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Η γρήγορη ανάπτυξη της οφείλεται στην ανάληψη κατ' αρχήν μεγάλων παραγγελιών του ΟΤΕ (ανάληψη με «Ζήμενς» στη δεκαετία '90 προμήθειας 1,1 εκατ. ψηφιακών παροχών συνολικού ύψους 223 δις, όπως επίσης της Cosmote για επέκταση του δικτύου κινητής τηλεφωνίας), καθώς και συμμετοχή σε μεγάλα επενδυτικά προγράμματα του δημοσίου

απάντηση ο κ. Σ.Κόκκαλης χαρακτήρισε απαράδεκτο δημόσιοι άνδρες να αποδίδουν πολιτικά κίνητρα σε «συγκρούσεις συμφερόντων μεταξύ μιας ελληνικής βιομηχανίας, η οποία αναδείχτηκε ομόφωνα μειοδότης στο διαγωνισμό για τα ψηφιακά με τα άνομα συμφέροντα μεγάλων ξένων συμφερόντων και των εκπροσώπων τους στην Ελλάδα». («Το Βήμα», 10.10.93).

Πίνακας 2.7 : Βασικά μεγέθη των εταιριών του Ομίλου "ΚΟΚΚΑΛΗ", στα έτη 1990 κα 2000

Επωνυμία - Κλάδος	Είδος Δραστηριότητας	Πωλήσεις (Κικλ. Έργα)	Συνολικά Ενεργητικό	Πάγια	Κόσ Κεφάλαια	(σε εκατ. δρχ)		Αριθμ. Απασχολ.
						Καθαρό Κέρδη	% συμμετοχ.	
1990								
Βιομηχανίες παραγωγής Τηλεπικοινωνιακού Υλικού & Πληροφορικής								
INTRAKOM ΑΕ (1977)			22.199	9.267	12.648	3.540	>60%	830
SIBER ΑΕ (1987)			1.021	461		35	>50%	70
INTRASOFT ΑΕ (1988)			439	170	118	76	56.0%	322
Βιομηχ. Μεταλλικών Προϊόντων								
"ΚΑΤΣΙΔΑΝΑΣ" ΑΕ (1987)								
	κατασκευάζει πύλιν & χάλκινα υλικά		1.185	931	588	21	97.0%	110
Κατασκευαστικές								
INTRAKOM Κατασκευές ΑΕ (1987)								
	μελ. εκτελ. δημόσι. & ιδιωτ. εργ.		289	6	228	18	95.0%	20
Εμπορικές								
INTEGRA ΑΕ (1976)								
	εμπόρ. ηλεκτρικ. υλικού κ.ά.		3.909	73		22	>50%	8
INTEGRA - Εξαγωγική ΑΕ (1989)			42	1	1010	2	>50%	7
Μίκτων Μοχλούς Επικοινωνίας								
FLASH ΑΕ (1989)								
	ροθωφών σταθμός		307	124	170	-308	>50%	168
Εκδόσεις "Επικοινωνήσις" ΑΕ (1988)								
	εκδόσεις εφημερίδ. & περιοδ.						75.0%	
NEA ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ ΑΕ (1989)							15.0%	
	τηλεοπτικός σταθμός							
	Εκδόσεις της εφημερίδας "Επικοινωνήσις"							
	Η εταιρεία είναι σε αδράνηση από το 1989							

2000

(τα αναλυτικά στοιχεία το 2000, είναι σε χιλ. ευρώ, 1 ευρώ=340,75 δραχ.)

Διοργανώσεις παραγωγής Τηλεοπτικού υλικού	Ηλεκτρονικού Υλικού & Πληροφορικής	Επικοινωνίας	Κατασκευαστικές	Άλλες δραστηριότητες	Σύνολο		
INTRAKOM AE (1977)	613 227	1 222 988	610 084	354 521	1 067 702	>50%	3 082
INTRASOFT AE (1987)	116 298	413 168	54 018	328 328	27 423	>50%	930
UNIBRAIN AE (1980)	3 634	5 843	1 824	4 002	1 013	40 %	25
HELLASCOM International AE (1994)	17 462	45 436	25 620	22 861	2 253	51,4%	35
SIEMENS-Τηλεβίση/τηλεφωνία (εξάγ 1986)	147 513	139 361	19 406	22 902	16 434	40,0%	301
PANAFON-VODAFON AE (συμμετοχή)	950 923	1 006 261	721 068	461 990	256 473	10,0%	1 669
ALPHA TVP/ZIN Intefach AE (1988)	10 189	8 731	560	4 465	2 629	>50%	25
INFORM Processing Services AE (1988)	2 086	6 681	4 884	6 082	4 062	>50%	85
Switch Link AE						δε υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	
CROS Solutions AE (1997)	1 662	906	175	648	271	12,5%	15
ΔΙΑΛΟΓΟΣ-Speech Commun. AE (εξ'2000)						δε υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	
INTRANET AE						δε υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	
ΕΛΛΗΝΙΚΗ Ενέργεια & Ανάπτυξη (HE & D)						δραστή στην ενεργ. & ηλεκτροπαραγωγή	
Κατασκευαστικές						δε υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	

[illegible]

INTRASOFT International SA (1997)	διεθνείς εμπορικές δραστηριότητες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	70.0%
INTRAROM S A (1993, Ρουμανία)	παραγωγή τηλεοπτικών & ηλεκτρικών εξοπλισμών	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	56.7%
INTRAINVEST SA (1996, Ρουμανία)	παραγωγή συμβουλευτικών υπηρεσιών	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	51.0%
INTRACOM Construct SA (Ρουμανία)	κατασκευαστικές δραστηριότητες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	80.0%
BULFON SA (1995, Βουλγαρία)	έρευνα ανάπτυξης, ηλεκτρ. & ηλεκτρον. συστημ.	εγκατεστημένη μετ'άλλωστη δικτύου 25 000 καρτών/λεωάνων	66.0%
-GLOBAL Net EOOD (1999, Βουλγαρία)	ασύρμ. -έξωγ. υπηρεσία διαμεσολάβησης	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	100.0%
INTRACOM (Bulgaria) EOOD	δικτύω. κινήτ. τηλεπ. & συστήμ. τηλεπ.	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	100.0%
INTRACOM YUGOSLAVIA	παραγωγή τηλεοπτικών & ηλεκτρικών εξοπλισμών	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	>50%
FORNAX R.T. (έξωγ. 2000, Ουγγαρία)	τηλεπ. τηλεπ. & ηλεκτρον. εφαρμογές	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	57.0%
LOTARIA MOLDAVEI SA (1993 Μολδαβία)	ανάπτυξη τυχερών παιχν. & ΛΟΤΤΟ	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	43.8%
KENTFORD Investments (Μολδαβία)	επενδύσεις, συμμετοχές και χ/π. συναλλαγές	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	>50%
MOLDAVIAN TELECOMS Systems (Μολδαβία)	ανάπτυξη τυχερών παιχν. & ΛΟΤΤΟ	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	>50%
INTRALBAN SA (Αλβανία)	μελ. σχεδ. εκτέλ. λειτουργ. περ. έργων	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	90.0%
NEXA Unibrain SA	εμπορικές και άλλες δραστηριότητες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	>50%
-UNIBRAIN Inc. (USA)	παραγωγή λογισμ. & ηλεκτρ. συστημάτων	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	100.0%
CONKLIN Corporation (έξωγ. 2000, ΗΠΑ)	παρ. πρ. ψηφιακ. μετ'άδ. & συνδρ. συστημάτων	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	100.0%
INTRACOM Group USA Inc. (ΗΠΑ)	προαύθ. δραστηρ. του Ομίλου στις ΗΠΑ	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	100.0%
PCC (ΗΠΑ)	εμπορικές και άλλες δραστηριότητες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	>50%
INTRACOM doo	εμπορικές και άλλες δραστηριότητες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	100.0%
INTRACOM (Cyprus) Ltd (Κύπρος)	τεχ. ενέβαλ. υποσ. συστήμ. περ. τεχ. παρ. γινόμενων	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	100.0%
INTRACOM East FZE (Dubai)	προαύθ. δραστηρ. Ομίλου στη Μ. Ανατολή, Αφρική, κ.ά.	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	100.0%
INTRASOFT Jordan (Ιορδανία)	προαύθ. δραστηρ. Ομίλου στην Ιορδανία	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	>50%
SECTRO SA (Γενεύη, Ελβετία)	εμπορ. συμμετοχές κ.ά. δραστηριότητες	η εταιρεία είναι σε αδράνεια	100.0%
EUROPEAN Games LTD (Zurich, Ελβετία)	εμπορ. συμμετοχές κ.ά. δραστηριότητες	η εταιρεία είναι σε αδράνεια	100.0%
Νέες Εταιρείες μετά το 2000			
GANTEK Technologies (συν.μ. 2001, Τουρκία)	παραγωγή ηλεκτρ. προϊόντων πληροφορικής	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	100.0%
-Ganpro	ηλεκτρον. λύσεις web-enabled	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	20.0%
-Alto	εμπορικές δραστηριότητες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	20.0%
-Tema	εμπορικές δραστηριότητες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	20.0%
EURO-Football (έξ. 2001, Βουλγαρία)	παρ. υπηρεσ. καθορισμ. στοιχείων	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	49.0%
Intermil USA (έξωγ. 2001)	εμπορ. παραγωγή υπηρεσ. & διαχείρ. λογισμικού		

Πηγή: Έτησιες Απολογισμικοί Εργασίων Ομίλου INTRACOM 1998-2000, Επεξεργασία στοιχείων Οδύγηου ICAP 1990-2000, Δημοσιεύματα εφημερίδων και περιοδικού Τύπου 1990-2001.

(τηλεπικοινωνιακή ανάπτυξη Αττικής μέσω του κοινοτικού «Crash Programme» ύψους 45 δις δρχ) και επενδυτικά προγράμματα εταιριών εξωτερικού (εκσυγχρονισμός βουλγαρικών τηλεπικοινωνιών ύψους 5 δις, ρουμανικών σιδηροδρόμων ύψους 20 δις, τηλεπικοινωνιών Ρουμανίας, Μολδαβίας, Αρμενίας, Αλβανίας, κά). Τέλος με τη δημιουργία μικτών επιχειρήσεων και θυγατρικών στο εξωτερικό (εξαγορά της ουγγρικής «Formax» και της αμερικανικής «Conclin Corp.»), η Intracom εξασφάλισε παρουσία στις περισσότερες χώρες της Αν.Ευρώπης, Ρωσίας, Φιλανδίας, Ιρλανδίας, Κύπρου, Μέσης Ανατολής, ΗΠΑ, Μεξικού, κά.

Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της «Intracom» είναι οι υψηλές δαπάνες για «έρευνα και τεχνολογία» (διαθέτει σύγχρονο «Κέντρο Έρευνας και Ανάπτυξης»), οι οποίες ανέρχονται γύρω στο 6% του κύκλου εργασιών, όσο περίπου και στις μεγάλες πολυεθνικές. Παράλληλα διαθέτει σημαντικά κονδύλια για εκπαίδευση και κατάρτιση του προσωπικού. (Απολογισμός INTPAKOM, 2000) Συμμετέχει επίσης στο «Ευρωπαϊκό Κέντρο Τηλεπικοινωνιακής Τυποποίησης» (ETSI) και στην «Ευρωπαϊκή Ένωση Βιομηχανιών (UNICE), ενώ συνεργάζεται με μεγάλες πολυεθνικές εταιρίες («Ericsson», «Siemens», «Vodafone», «CISCO Systems», «Marconi» κά), καθώς και με εγχώριους πολυκλαδικούς ομίλους (στις τηλεπικοινωνίες με τη «Hellascom International» του ΟΤΕ και την Panafon του Ομίλου Vodafone, στην ενέργεια με την «H.E. & D. - Ελληνική Ενέργεια και Ανάπτυξη» του Ομίλου Μπόμπολα, στις ταχυμεταφορές με τη «Φτερωτός Ερμής» του Ομίλου Λαμπράκη, στο χρηματοοικονομικό τομέα με τον Όμιλο «Alpha Bank», κά). Μετά την απόφαση απορρόφησης της θυγατρικής «Ιντρασόφτ», η «Ιντρακόμ» ενίσχυσε η θέση της στην παραγωγή προϊόντων πληροφορικής και «λογισμικού», ενώ με τη δημιουργία νέων εταιριών (Unibrain, Inform Processing Services, Διάλογος-Speech Communications, Alpha Γρίσιν Infotech, κά), ενισχύθηκε συνολικά η θέση του στην εγχώρια αγορά πληροφορικής.

Σημαντική είναι επίσης η θέση του Ομίλου στον τομέα των κατασκευών, όπου διαθέτει τρεις εταιρίες. Την «INTPAMET AE» στις μεταλλικές και ηλεκτρομηχανικές κατασκευές, την «INTPAKOM Κατασκευές AE» στον τομέα των δημόσιων και ιδιωτικών έργων και την «Galanis Sport

Data AE» στον τομέα της μελέτης και εκτέλεσης αθλητικών εγκαταστάσεων. Ο κύκλος εργασιών των τριών εταιριών ανήλθε το 2000 σε 25 δις δρχ. και τα καθαρά κέρδη 5,5 δις δρχ. Επίσης σημαντική είναι η θέση του στον εμπορικό τομέα, όπου δραστηριοποιούνται τέσσερις εταιρίες (NAMAΚO AE, Θρύλος AE, Θρύλος Μονοπρόσωπη ΕΠΕ και Infosport), με συνολικό κύκλο εργασιών 8,2 δις και καθαρά κέρδη 1,4 δις δρχ. Επίσης ισχυρή θέση κατέχει στον τομέα των τυχερών παιγνιδιών, όπου διαθέτει τρεις εταιρίες. Την «INTRALOT», παραγωγής λογισμικού στήριξης και διαχείρισης τυχερών παιγνιδιών, την «Εταιρία Στοιχημάτων» διαχείρισης του παιγνιδιού «Στοίχημα», ενώ συμμετέχει στην κοινοπραξία διαχείρισης του «Στιγμιαίου Λαχείου» (Ξυστό), καθώς στην εταιρία «Ατραπός». Ο κύκλος εργασιών των πιο πάνω εταιριών ξεπέρασε το 2000 τα 46 δις και τα καθαρά κέρδη τα 14 δις δρχ.

Ο Όμιλος δραστηριοποιείται επίσης και στον τομέα των ασφαλιστικών, τουριστικών και χρηματοοικονομικών υπηρεσιών. Στον ασφαλιστικό τομέα διαθέτει τις εταιρίες «Άμυνα» και «Άμυνα-Μεσίτες Ασφαλίσεων» που παρέχουν ασφαλιστική στήριξη σε εταιρίες του Ομίλου, ενώ στον τουρισμό τις εταιρίες «Intratour» και «Κέκροψ», στις συμβουλευτικές υπηρεσίες την «Oros Solutions», στις συμμετοχικές δραστηριότητες τις εταιρίες «Intrapar», «Sinstar», κá. Όσον αφορά στον εκπαιδευτικό-ερευνητικό τομέα, ο Όμιλος διαθέτει μια πλειάδα εταιριών όπως την «Τράπεζα Πληροφοριών», «Eurocom Expertise», «Εταιρία Έρευνας-Επιμόρφωσης», «Τεχνολογικό Ινστιτούτο Αθηνών», «Ινστιτούτο Έρευνας-Μελέτης Πληροφορικής» κá.

Τέλος σημαντική είναι η παρουσία του Ομίλου σε δύο ακόμα τομείς, ιδιαίτερα ευαίσθητους από κοινωνική και πολιτική άποψη. Πρόκειται για τους τομείς των «μέσων μαζικής ενημέρωσης» και επαγγελματικού αθλητισμού. Στον πρώτο ο Όμιλος διαθέτει πέντε εταιρίες (ραδιοσταθμό «Flash 9,61», τηλεοπτικό κανάλι «Θρύλος TV», «Flash Πολυμέσα» και ηλεκτρονική εφημερίδα «Sportnews»), ενώ στο δεύτερο ελέγχει την «ΠΑΕ Ολυμπιακός» (ποδόσφαιρο) και «ΚΑΕ Ολυμπιακός» (μπάσκετ) και παίζει παράλληλα σημαντικό ρόλο στον ερασιτεχνικό Ολυμπιακό (βόλεϋ, πόλο, κολύμβηση, στίβο, κá). Η παρουσία του Ομίλου στους δύο συγκεκριμένους τομείς, παρότι δεν είναι ιδιαίτερα κερδοφόροι, εξασφαλίζουν ωστόσο στον ιδιοκτήτη του Σωκράτη Κόκκαλη, ισχυρή κοινωνική παρουσία και δυνατότητα παρέμβασης

στα κοινωνικά και πολιτικά δρώμενα, με στόχο την εξυπηρέτηση γενικότερων συμφερόντων του Ομίλου.

Εκτός από την ελληνική οικονομία, ο Όμιλος τα τελευταία χρόνια έχει κάνει σημαντικά βήματα στο εξωτερικό (αρχικά στις χώρες της Αν.Ευρώπης και τελευταία στις δυτικο-ευρωπαϊκές χώρες, στις χώρες της Μέσης Ανατολής, καθώς στις ΗΠΑ). Ο συνολικός αριθμός των εταιριών και ο κύκλος εργασιών τους δεν είναι γνωστός. Ωστόσο είναι γνωστό ότι διαθέτει εταιρίες με παραγωγική βάση στη Βουλγαρία (Bulfon SA, Intracom Bulgaria EOOD), στη Ρουμανία (Intrarom SA, Intracom Constructions SA), στη Γιουγκοσλαβία (Intrarom Yugoslavia), Ουγγαρία (Formax RT), στη Μολδαβία (Loteria Moldavei SA), στην Αλβανία (Intralban SA), στην Κύπρο (Intracom Cyprus Ltd), στις ΗΠΑ (Colkin Inc., Unibrain Inc. Intracom Group USA, κá), ενώ εταιρίες με εμπορικές δραστηριότητες, διαθέτει σε περισσότερες χώρες. Σημαντικό ρόλο στην εξωτερική επέκταση του Ομίλου, αλλά και στις εγχώριες δραστηριότητες, παίζουν οι «συμμετοχικές εταιρίες» (Holdings), οι περισσότερες από τις οποίες λειτουργούν σε εξω-εγχώρια (off-shore) χρηματοπιστωτικά κέντρα, απολαμβάνοντας ευνοϊκό φορολογικό καθεστώς και «ελευθερία» επιχειρηματικών κινήσεων.

Ο Όμιλος INTRAKOM είναι καθαρά οικογενειακός Όμιλος. Βασικός μέτοχος του Ομίλου είναι ο Σωκράτης Κόκκαλης, ενώ σημαντικό ποσοστό μειοψηφίας διαθέτει ο Κωνστ.Γ.Δημητριάδης. Ειδικότερα στην εταιρία INTRAKOM, που παίζει και ρόλο «μητρικής εταιρίας», την πλειοψηφία των μετοχών (άμεσα και έμμεσα) κατείχε το 2000 ο Σωκ.Κόκκαλης, με ποσοστό πάνω από 51%, ενώ ο Κωστ.Δημητριάδης είχε 15,2%. Σημαντικό επίσης ποσοστό κατείχαν η πολυεθνική «Ericsson» και η Τράπεζα Alpha Bank. Το υπόλοιπο των μετοχών ανήκε σε διάφορους θεσμικούς επενδυτές και στο ευρύ επενδυτικό κοινό.

Στις περισσότερες εταιρίες του Ομίλου, ανάλογα με το είδος της οικονομικής δραστηριότητας, συμμετέχουν με ποσοστά μειοψηφίας διάφοροι επενδυτές, που κατά κανόνα σηματοδοτούν «στρατηγικές συμμαχίες» του Ομίλου με ελληνικούς και ξένους οίκους. Ειδικότερα στην «Τράπεζα Πληροφοριών» συμμετέχει ο Όμιλος Λαμπράκη, στην εταιρία INTPΑΣΟΦΤ αμερικανοί επενδυτές μέσω της «Capital Group AE», στην Κοινοπραξία

«Στιγμαίσιου Λαχείου» η αμερικάνικη «Scientific Games Inc», στην «Sinstar» η «FLS Global Teleconsulting», στην «Intralot» η «Crown SA» κοκ. («Ελευθεροτυπία», 24.2.02) Επίσης οι περισσότερες εταιρίες εξωτερικού, ιδιαίτερα στις χώρες της Αν.Ευρώπης, έχουν τη μορφή «μικτών εταιριών» (συνεργασία με ιδιωτικές και κρατικές εταιρίες ή οργανισμούς).

Το ιδιοκτησιακό καθεστώς του Ομίλου, επηρεάζει όπως είναι φυσικό τον τύπο διεύθυνσης και οργάνωση του. Σε επίπεδο διεύθυνσης αποφασιστικό ρόλο παίζει ο Σωκράτης Κόκκαλης στις βασικές επιλογές του. Ο Όμιλος από πλευράς «τυπολογίας» παρουσιάζει έντονα γνωρίσματα «βιομηχανικού κοντσέρν» (κάθετη και οριζόντια διαφοροποίηση εργασιών, μεγάλες δαπάνες έρευνας & ανάπτυξης, συγκεντρωτική διεύθυνση, κá), ενώ στο σύνολο των δραστηριοτήτων του εμφανίζει χαρακτηριστικά «κονγλόμερατ». Όσον αφορά τη θεσμική του συγκρότηση, δεν έχει ενιαία υπόσταση, αλλά λειτουργεί περισσότερο ως «ενότητα οικονομικών συμφερόντων» της Οικογένειας Κόκκαλη (Σωκράτη, Ελένης και Πέτρου).

Τα ειδικότερα συμπεράσματα που βγαίνουν από τη σύντομη ανάλυση του Ομίλου, είναι ότι πρόκειται για ένα σύγχρονο και δυναμικά αναπτυσσόμενο πολυκλαδικό όμιλο, με κύριο τομέα δραστηριότητας την παραγωγή και εμπορία ηλεκτρονικού και τηλεπικοινωνιακού υλικού και προϊόντων νέας τεχνολογίας, με δεσπόζουσα θέση στην εγχώρια αγορά. Βασικός παράγοντας γρήγορης ανάπτυξης του Ομίλου ήταν η πολιτική κρατικών προμηθειών στον τομέα του ηλεκτρονικού και τηλεπικοινωνιακού υλικού. Η επέκταση των δραστηριοτήτων του στα «μέσα μαζικής επικοινωνίας» και στον «επαγγελματικό αθλητισμό», δίνουν στον Όμιλο οικονομικά και πολιτικά πλεονεκτήματα, ενισχύοντας γενικά το ρόλο του στην οικονομική και κοινωνική ζωή της χώρας.

Ο Όμιλος παρ' ότι έχει οικογενειακό χαρακτήρα, αποκτά βαθμιαία «διεθνικά» χαρακτηριστικά, τόσο από πλευράς περιοχών δράσης όσο και σύνθεσης κεφαλαίων. Η αυξανόμενη διεθνοποίηση του (κυρίως στις χώρες της Αν.Ευρώπης) και η ενίσχυση της συνεργασίας του με ξένους επιχειρηματικούς φορείς, διευκολύνουν την πρόσβαση του στις διεθνείς αγορές, μετασχηματίζουν τα φυσιογνωμικά του χαρακτηριστικά, προσεγγίζοντας εκείνα των σύγχρονων πολυκλαδικών και πολυεθνικών

ομίλων. Από πλευράς «τυπολογίας», ο Όμιλος, με βάση τις δραστηριότητες στην παραγωγή προϊόντων πληροφορικής και τηλεπικοινωνιακού υλικού, έχει χαρακτηριστικά «κοντσέρν», ενώ από πλευράς συνολικών δραστηριοτήτων, εμφανίζει γνωρίσματα «κονγλόμερατ». Στην ουσία ανήκει στην κατηγορία των πολυκλαδικών ομίλων «μικτού τύπου», με «ατελή» ωστόσο θεσμική συγκρότηση και χαμηλό σχετικά βαθμό «ωρίμανσης». Τέλος οι συγκρούσεις συμφερόντων που εμφανίζονται στην πορεία ανάπτυξης του, αντανακλούν τον αντιφατικό χαρακτήρα των σχέσεων μεταξύ διαφόρων μερίδων της οικονομικής ελίτ, με εκπροσώπους της πολιτικής εξουσίας.

6. Όμιλος Οικογένειας ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΥ (Βιοχάλκο, ΕΛΒΑΛ, κá)

Ο Όμιλος «Οικογένειας Στασινόπουλου», άρχισε να διαμορφώνεται στη δεκαετία του '60 και στα μέσα της δεκαετίας του '80 ήταν μεταξύ των δέκα πρώτων μεγαλύτερων βιομηχανικών ομίλων της χώρας. Κύριος τομέας δραστηριότητας είναι ο κλάδος μεταλλουργίας (παραγωγή, κατεργασία και εμπορία προϊόντων σιδήρου, χάλυβα, χαλκού, ορείχαλκου και αλουμινίου), καθώς η παραγωγή πλακιδίων και ειδών υγιεινής. Ο Όμιλος κατέχει ολιγοπωλιακή-μονοπωλιακή θέση με μερίδιο αγοράς 80% στον κλάδο χαλκού, 90% του αλουμινίου, 35% του χάλυβα και 35% των καλωδίων (Βιοχάλκο, Ενημερωτικό Δελτίο, 2000, σελ. 12), ενώ ενισχύει σταθερά τη θέση του στην παγκόσμια αγορά, τόσο με εξαγωγές (15% ως 80% της συνολικής παραγωγής) όσο και με παραγωγική παρουσία.

Την τελευταία δεκαετία ο Όμιλος επέκτεινε τη δράση του σε συμπληρωματικού χαρακτήρα δραστηριότητες (κατασκευαστικές, κτηματικές, ναυτιλιακές, παροχής υπηρεσιών), καθώς στον τουριστικό και χρηματοοικονομικό τομέα, ενώ έκανε σημαντικά βήματα στο εξωτερικό, με την ίδρυση ή εξαγορά θυγατρικών εταιριών κυρίως στο βαλκανικό και ευρύτερο ευρωπαϊκό χώρο. Στα κεφάλαια των βασικών εταιριών του Ομίλου με ποσοστά μειοψηφίας ξένες εταιρίες (τράπεζες και βιομηχανικά συγκροτήματα), ενώ ο Όμιλος έχει υπογράψει συμφωνίες τεχνολογικής συνεργασίας με διάφορες πολυεθνικές εταιρίες. Το 2000 στους κόλπους του Ομίλου περιλαμβάνονταν γύρω στις 90 εταιρίες, κυρίως βιομηχανικές και εμπορικές, καθώς και αρκετές «συμμετοχικές» με επικεφαλής τη «Βιοχάλκο», μέσω των οποίων η οικογένεια Στασινόπουλου ασκούσε τον έλεγχο στις

υπόλοιπες εταιρίες του Ομίλου. Ο κύκλος εργασιών των βασικότερων εταιριών, σύμφωνα με τα στοιχεία του «ενοποιημένου ισολογισμού» της μητρικής «Βιοχάλκο», ξεπερνούσε το 2000 τα 412 δις δρχ, το ενεργητικό 534 δις, τα ίδια κεφάλαια 193 δις, τα καθαρά κέρδη 34 δις και ο αριθμός των απασχολούμενων ήταν γύρω στα 5.000 άτομα.

Τα κυριότερα μεγέθη και δραστηριότητες των εταιριών του Ομίλου, στο διάστημα 1990-2000, εμφανίζονται στον Πίνακα 2.8. Ο μεγάλος αριθμός των εταιριών, δεν επιτρέπει αναλυτική εξέταση των δραστηριοτήτων τους. Θα περιοριστούμε κατά συνέπεια στη συνοπτική παρουσίαση των σημαντικότερων και των διαφαινόμενων τάσεων ανάπτυξης του Ομίλου συνολικά. Ειδικότερα η επικεφαλής εταιρία η «Βιοχάλκο ΑΕ», στο παρελθόν ασχολείτο με την παραγωγή και κατεργασία χαλκού και αλουμινίου, ενώ σήμερα λειτουργεί ως βασική «συμμετοχική εταιρία» (Holding Company). Οι σημαντικότεροι μέτοχοι είναι μέλη της «Οικογένειας Στασινόπουλου», καθώς η εταιρία «Del Mar Investment Ltd» συμφερόντων της ίδιας οικογένειας. Μειοψηφικό πακέτο κατέχει επίσης ο βελγικός όμιλος «Compagnie Bruxelles Lambert Pour La France Et L' Industrie», ο οποίος εκπροσωπείται, μέσω της εταιρίας «Cofidin SA», με δύο μέλη στη διοίκηση.

Επίσης στον κλάδο παραγωγής καλωδίων, ο Όμιλος διαθέτει την εταιρία «Ελληνικά Καλώδια ΑΕ» και τη θυγατρικής της «Τηλεκλώδια ΑΕ», οι οποίες κατέχουν δεσπόζουσα θέση στον κλάδο (πάνω από 35%), παράγοντας καλώδια ενέργειας (εναέριους αγωγούς χαλκού, αλουμινίου και κραμάτων αλουμινίου), καθώς και σύρματα περιελίξεων. Τα «Ελληνικά Καλώδια» είναι η μόνη επιχείρηση στην Ελλάδα που παράγει καλώδια υψηλών τάσεων (πάνω από 30.000V-170.000V), καθώς καλώδια υψηλής τεχνολογίας (οπτικών ινών και πλαστικά). Εφαρμόζει σύγχρονο σύστημα διασφάλισης ποιότητας και έχει σύμβαση τεχνολογικής συνεργασίας με την ιαπωνική «Furukawa Electric Co. Ltd» και την αμερικάνικη «Phelps Dodge International Corporation». (Η τελευταία συμμετέχει με μικρό ποσοστό στα κεφάλαια της). Το 70% της παραγωγής κατευθύνεται στην εγχώρια αγορά (βασικοί προμηθευτές είναι οι κρατικές επιχειρήσεις ΔΕΗ, ΟΤΕ, ΟΣΕ), ενώ το υπόλοιπο εξάγεται σε διάφορες χώρες. («Ελληνικά Καλώδια», Ενημερωτικό Δελτίο, Αύγουστος 1994) Η εταιρία τα τελευταία χρόνια έχει απορροφήσει

Πίνακας 2.8 : Βασικά μεγέθη των εταιριών του Ομίλου "ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΥ", στα έτη 1990 και 2000

Κλάδος - Επιχειρηματική Είδος Δραστηριότητας	Πωλήσεις (σε δισ. ευρώ)	Συνολικό Ενέργητικό	Πόστα (Μιστά)	Ιδια Κεφάλαια	Καθαρά Κέρδη	(σε εκατ. δρχ) % συμμετοχή	Αριθμός Αποσχαλ.
1990							
Βιομηχανίες Καλωδίων							
ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΚΑΛΩΔΙΑ ΑΕ (1973)	7.218	3.687	1.799	1.638	827	>50%	240
ΕΛΛΗΝ. ΚΑΛΩΔ. ΜΕΣΟΓ. ΑΕ (1977)	1.921	1.217	716	681	435	>50%	100
ΚΑΛΩΔΙΑ ΒΑΛΚΑΝ. ΑΕ (1973)		1.396			183	>50%	87
Βιομηχανίες Σιδήρου-Χάλυβα-Αλουμινίου-Χαλκού-Ορείων							
ΣΙΔΕΡΟΡ. ΑΕ (1962)	20.685	13.710	8.632	6.244	3.152	>50%	400
ΑΝΟΣΑΛ ΑΕ (1981)	261	110	73	43	39	>50%	30
ΒΕΚΤΟΡ ΑΕ (1977)	1.749	1.334	1.195	552	86	>50%	74
ΒΕΠΑΛ ΑΕ (1981)	385	366	403	216	91	>50%	30
ΒΙΕΜ ΑΕ (1964)	111	107	50	53	8	>50%	15
ΕΡΑΙΚΟΝ Βιομ. Επιστ. Μεταλ. ΑΕ (1974)	893	564	334	121	85	>50%	80
ΕΤΕΧΑ ΑΕ Χάρτ. Δαλουμίου (1980)	838	479	342	199	81	>50%	35
ΙΒΣ ΗΝΩΜ. ΣΙΔΗΡΟΥΡΓΙΑ ΑΕ (1973)	4.968	3.198	1.697	1.189	76	>50%	245
ΜΕΤΑΛΛΟΥΡΓΙΑ ΑΤΤΙΚΗΣ ΑΕ (1970)	1.690	1.235	382	511	105	>50%	125
ΣΙΔΗΡΟΥΡΓΙΑ ΚΟΡΙΝΘΟΥ ΑΕ (1969)	6.200	6.417	1.288	1.826	145	>50%	200
ΦΙΤΟΣ Εμπρ. Βιομ. ΑΕ (1984)	1.097	798	439	178	55	>50%	42
ΔΟΠΑΛ ΑΕ (19...)		656			82	>50%	85
ΕΛΒΑΛ ΕΑ Βιομ. Αλουμ. ΑΕ (1973)	26.022	15.410	9.830	4.535	1.319	>50%	300
ΕΤΕΜ ΑΕ (1976)	4.181	2.458	1.448	538	249	>50%	170
ΧΑΛΚΟΡ ΑΕ (1976)	17.639	5.599	5.483	3.277	1.309	>50%	360
NOVAL ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΒΕΕ (1973)		45			19	>50%	6
Βιομηχανίες Μη Μεταλλικών Ορυκτών							
ΒΙΤΡΟΥΒΙΤ ΑΕ (1964)	2.093	1.917	1.825	778	119	>50%	310
Μεταφορικές - Ναυτιλιακές							
ΑΝΤΙΣΤΑΛ ΕΠΕ (1981)		43	2	21	9	>50%	20
Εμπορικές							
ΑΛΜΕΤ ΕΠΕ (1975)	506	280	27	34		>50%	30
ΔΕΠΑΛ ΑΕ (1963)	3.928	685	127	93	86	>50%	42
ΕΛΕΜ - ΕΑ Εμπρ. Μεταλ. ΑΕ (1974)						>50%	
ΜΕΠΑΛ ΑΕ (1979)						>50%	
ΒΕΡΙΤΑΣ-ΣΑΝΤΙΣ ΕΠΕ (1964)						>50%	
ΒΙΟΧΑΛΚΟ ΕΞΑΓΩΓΑΙ ΕΠΕ (1974)						>50%	
Τοιχοποιίες - Ξυνοδογραφικές						>50%	
ΞΕΚΑ ΑΕ (1986)						>50%	
Εταιρείες Χαρτοπωλείων						>50%	
2000							
Βιομηχανίες Καλωδίων							
ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΚΑΛΩΔΙΑ ΑΕ (1973)	106.189	95.685	43.005	57.079	5.000	75,3%	390
ΤΗΛΕΚΑΛΩΔΙΑ ΑΕ (1991)	14.556	14.859	4.018	10.920	2.896	100,0%	48
Βιομηχανίες Σιδήρου-Χάλυβα-Αλουμινίου-Χαλκού-Ορείων							
ΣΙΔΕΡΟΡ. Βιομ. Κατεργ. Σιδήρ. ΑΕ (1974)	215.820	278.944	155.710	204.103	17.639	59,6%	289
ΕΡΑΙΚΟΝ Βιομ. Επιστ. Μεταλ. ΑΕ (1974)	88	87		85	2	100,0%	90
SOVEL ΑΕ ΕΛ.ΕΙ. Κατεργ. Χάλυβα (1981)	29.422	105.954	89.636	77.408	-2.001	90,5%	
ΧΑΛΚΟΡ ΑΕ (πρ. Βεκτορ ΑΕ) 1977	298.592	245.308	136.336	145.722	20.582	72,8%	666
ΦΙΤΟΣ ΑΕ Βιομ. Επιστ. Μεταλ. & Εξ. Χαλ. (1984)	17.878	11.886	3.241	3.552	1.936	62,8%	125
ΕΡΑΙΚΟΝ Βιομ. Επιστ. Μεταλ. ΑΕ (1969)		11.87		85	2	100,0%	90
ΚΕΜ ΑΕ-Κέντρο Επιστ. Μεταλ. (1973)	23.380	25.383	10.917	14.437	1.155	71,9%	90
ΜΕΤΑΛΛΟΥΡΓΙΑ ΑΤΤΙΚΗΣ ΑΕ (1967)	7.040	7.908	1.791	2.958	-29	50,0%	100
ΣΙΔΗΡΟΥΡΓΙΑ ΚΟΡΙΝΘΟΥ ΑΕ (1968)	45.324	218.822	136.195	68.653	3.013	15,3%	643
ΕΤΕΜ ΑΕ (1971)	50.858	73.047	27.106	53.758	6.403	56,1%	285
ΕΛΒΑΛ-ΕΑ Βιομ. Αλουμ. ΑΕ, 1977	328.687	406.435	197.125	301.138	32.812	63,4%	850
ΥΜΕΤΑΛ ΑΕ (1990)	10.624	9.085	2.771	8.487	656	100,0%	69
ΒΙΟΜΑΛ ΑΕ (1985)	7.252	8.825	3.662	2.909	352	50,0%	50
ΑΝΑΜΕΤ (1992)	21.415	1.558	205	968	823	100,0%	26
ΔΕΠΑΛ ΑΕ (1963)	1.461	3.317	2.388	2.737	334	90,9%	33
ΕΤΗΛ ΑΕ (1990)	9.208	2.008	805	366	599	100,0%	310
ΑΝΟΣΑΛ ΑΕ (1981)	969	969	59	154	8	100,0%	32
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΧΑΛΥΒΟΥΡΓΙΑ ΑΕ (1938)	82.853	46.353	15.840	22.245	4.551	20,6%	410
ΤΕΚΑ ΕΠΕ - Τεχν. Κατασκευές (1975)						86,7%	
POLAROU Ηellas ΕΠΕ (1981)						50,0%	
Βιομηχανίες Μη Μεταλλικών Ορυκτών							
ΒΙΤΡΟΥΒΙΤ ΑΕ (1964)	13.096	20.432	6.724	6.085	-487	100,0%	195
ΕΒΙΕΠ ΑΕ (1982)	9.348	10.986	7.770	8.464	982	100,0%	39
Μύλων Τσιμεντοποιών							
ΤΕΚΑ SYSTEMS ΑΕ (1980)	16.199	11.227	307	8.217	1.782	50,1%	65
ΒΙΕΜ ΕΠΕ - Βιομ. Εργαλ. Μεταλ. (1996)						99,9%	

(τα αναλυτικά στοιχεία το 2000, είναι σε χιλ.ευρώ, 1 ευρώ = 340,75 δρχ.)

ΠΡΙΣΜΑ ΑΕ Σισιό Η/Υ & Τηλεφών ΑΕ (198 παραγωγή λογισμικού ΕΛ ΚΕ ΜΕ ΑΕ (2000) ερευνητικό κέντρο μετάλλων	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	>50% 85,0%
Κατασκευαστικές - Αερίων		
ΕΒΚΕ ΑΕ-Επενδ Βιομ.Εμ.Καί Επ. (200 κατασκευή κτημ.εμπορ.δραστηριότητες ΕΒΜΕΤ ΑΕ-Επενδ Βιομ.Εμ.Καί Επ. (2000 κατασκευή κτημ.εμπορ.δραστηριότητες	μετοχές κεφάλαιο 20 εκατ.δρχ μετοχές κεφάλαιο 20 εκατ.δρχ	100,0% 100,0%
Εμπορικές		
ΣΑΝΤΑΙ Αντιπαρασυρτικές ΑΕ (1981) εμπορία χαλβουργιών προϊόντων	1.647 9.989 1.253 1.563 135	100,0% 50
ΑΝΤΜΕΤ ΑΕ Αν.Εμ. & Βιομ.Επ.Πρ.Μεταλλ.Σανιτ.δουμ.υλ.σάνδαρ.πλαστ.αδ.θερμ.	10.180 2.946 80 93 148	50,2% 16
ΑΝΑΜΕΤ ΑΕ (1992) εμπρ.μετάλλων σκαρ.	21.416 1.958 205 998 823	16,7% 26
ΒΙΕΣΑΛ ΑΕ (1990) εξογ. & εμπρ.δομικών υλικών	22.193 4.311 367 848 804	93,5% 20
ΔΙΑΠΕΜ Εμπορική ΑΕ (1989) γονιφόρα εμπόρευμα υγραερίου	323 452 300 281 1	>50% 1
ΣΤΗΜΕΤ ΑΕ (1981) υπηρ.δισκ. & υποστ.εταρ.οπίλου	3.983 1.302 427 514 402	29,6% 84
ΑΜΕΤ ΕΠΕ (1975) αντιπροσωπ.ξέν.οικων-εμπ.μετάλλων	μετοχές κεφάλαιο 6 εκατ.δρχ	100,0%
ΑΛΟΥΜΙΝΟΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΕ εμπόρευμα ειδών αλουμινίου	μετοχές κεφάλαιο 0,5 εκατ.δρχ	98,3%
ΒΙΕΣΑΛ ΕΠΕ εμπρ.δομικών υλικών	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	75,0%
ΕΛΛΗΝΙΚΗ Χαλβιδεμπορική ΑΕ (εξογ.199 εμπρ.ειδών υγιειν.υδραυλ.	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	86,0%
VERITAS SANITAS ΕΠΕ (1964) εμπρ.πρώτων αλουμινίου	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	>50%
ALCOMET ΑΕ εμπόρευμα ειδών αλουμινίου	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	88,7%
ΔΙΑΤΟΥΡ ΑΕ εμπόρευμα ειδών αλουμινίου	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	85,7%
ΒΕΠΕΜ ΑΒΕΕ εμπ.μεταλλ. & μεταλλουργ.π.π.ροήτων	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	100,0%
ΕΤΑΛ ΑΕ εμπ.μεταλλ. & μεταλλουργ.π.π.ροήτων	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	100,0%
ΕΒΙΤΕ ΑΕ εμπ.μεταλλ. & μεταλλουργ.π.π.ροήτων	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	100,0%
ΕΔΕ ΑΕ εμπ.μεταλλ. & μεταλλουργ.π.π.ροήτων	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	100,0%
ΑΚΡΟ ΑΕΒΕ εμπ.μεταλλ. & μεταλλουργ.π.π.ροήτων	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	40,6%
Ε.ΚΑΝ ΑΛ. ΑΕ εμπ.μεταλλ. & μεταλλουργ.π.π.ροήτων	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	14,3%
ΒΙΕΜΕΤ ΑΕ εμπ.μεταλλ. & μεταλλουργ.π.π.ροήτων	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	100,0%
ΒΕΜΕΤ ΑΕ εμπ.μεταλλ. & μεταλλουργ.π.π.ροήτων	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	100,0%
ΣΙΔΑ ΑΕ εμπ.μεταλλ. & μεταλλουργ.π.π.ροήτων	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	37,6%
CORPERPROM ΕΠΕ εμπ.μεταλλ. & μεταλλουργ.π.π.ροήτων	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	61,0%
ΕΞΕΚΑ ΕΠΕ εμπ.μεταλλ. & μεταλλουργ.π.π.ροήτων	η εταιρία είναι αδρανής	100,0%
ΕΤΝΑ ΕΠΕ εμπ.μεταλλ. & μεταλλουργ.π.π.ροήτων	η εταιρία είναι αδρανής	85,0%
Τουριστικές - Ξενοδοχειακές		
ΝΟΒΑ Ελληνική ΑΕ (1973) εκμ.ταξ.τουρισμ. (camping)	μετοχές κεφάλαιο 3.043 εκατ.δρχ	100,0%
ΝΟΒΙΤΑΣ ΑΕ-Ξεν.Τουρ.Επ.Τεχ.Επ. (1959) ξενοδ.τουρισμ.εμπορ.δραστηριότητες	μετοχές κεφάλαιο 20,1 εκατ.δρχ	100,0%
ΞΕΝΚΑ ΑΕ (1986) ξενοδοχειακές δραστηριότητες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	95,5%
SOUSSAKI Beach Tour Εμπ.ΕΠΕ ξενοδοχειακές δραστηριότητες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	65,0%
Χημικοκατασκευαστικές δραστηριότητες		
ΑΤΤΙΚΗ ΑΕ Αν.Επ.Πρακτ.Ασφ.Επ. (1973) υπηρεσίες ασφαλιστικού π.π.εταρ.οπίλου	μετοχές κεφάλαιο 50,1 εκατ.δρχ	100,0%
ΕΠΕΝΔΥΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΕΛΛΑΔΟΣ ητ.π.π. επενδύσιμ.δραστηριότητες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	10% <
Εταιρίες Χαρτοφυλακίου	(έσοδα)	

ΒΙΟΧΑΛΚΟ ΑΕ (1937) συμμετοχικές δραστηριότητες	64.711 881.578 846.748 864.451 48.477	>50%
ΑΛΟΥΜΙΝΙΟ ΑΘΗΝΩΝ (1965) π.π.αν.αλουμ. & συμμ.δραστηρ.	78.813 189.778 117.545 186.138 53.442	62,0% 10
SANITAS Εμπορική (1988) συμμετοχικές δραστηριότητες	4.127 16.552 4.147 16.232 4.080	100,0%
ΕΤΑΙΡΙΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ ΑΕ επενδυτικές δραστηριότητες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	>50%
Εταιρίες Εξωτερικού		
GENECOS SA, Γαλλία (1993) εμπόρευμα μετάλλου π.π.ροήτων	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	85,0%
DOMOPLEX Ltd, Κύπρος (1983) βιομ.κατασκ.δομικ.υλ.π.π.ρ.	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	12,9%
BELANTEL Holdings Ltd (Λαγκωσία) συμμετοχικές δραστηριότητες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	100,0%
METAL Agencies Ltd, Λονδίνο (1994) εμπ.εταρ.π.π.ροήτων π.π.ρ.	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	89,0%
BRIDGNORTH Aluminium Ltd, Αγγλία εμπ.κατασκ.κ.δ.δραστηριότητες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	>50%
TEPRO Metal AG, Γερμανία (εξογ.1994) εμπ.εταρ.π.π.ροήτων π.π.ρ.	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	96,0%
TEPRO Metal Vertebrae GNBH εμπόρευμα μετάλλου π.π.ροήτων	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	100,0%
CPW European Trading (2000)Γ.ερωσ. εμπόρευμα συλλήνων κ.δ.ειδών	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	>50%
TEPRO Romania (Βουκουρεστί) εμπόρευμα μετάλλου π.π.ροήτων	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	99,9%
ICME ECAB SA (εξογ.2000,Βουκουρεστί) παρ.εταρ.δισκ.ειδών καλωδίων	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	81,5%
TEPRO Metal Ltd (Βουλγαρία) εμπόρευμα μετάλλου π.π.ροήτων	αξία μετοχών 538 εκατ.δρχ	100,0%
STEELMET AD (Βουλγαρία) παρ.π.π.ροήτων αλουμινίου	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	100,0%
STEELMET AD(2) (Βουλγαρία) παρ.π.π.ροήτων αλουμινίου	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	35,4%
SOFIA MED AD (εξ.Ταμ.Μετ.Σόφια) επ.εξ.χαλκού & κ.ρ.μ.χαλκού	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	89,8%
SOFIACOPPER AD (εξ.Κοσ.ΑΔ.2000)βο.παρ.εταρ.π.π.ρ.β.εξ.αλουμ.χαλκού	αξία εξογ. 2.85 δρχ	>50%
ELVAL Australia PTY Ltd εμπ.εταρ. & συμμ.εταρ.δραστηριότητες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	100,0%
Eastern Aluminium Ltd,Aust.(εξογ.2000) παρ.εταρ.π.π.ροήτων αλουμινίου	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	100,0%
KARAY Metals Inc. εμπόρευμα μετάλλου π.π.ροήτων	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	41,0%
BELANTEL Holdings Ltd (Λαγκωσία) συμμετοχικές δραστηριότητες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	100,0%
IRISH Investments EGB επενδυτικές δραστηριότητες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	100,0%
WHEATLAND HOLDING LTD συμμετοχικές δραστηριότητες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	>50%
DEL MAR INVESTMENT LTD (ημ.δ. Cayman) συμμετοχικές δραστηριότητες	μετοχές κεφάλαιο 50.000 δολάρια	>50%
MADELEINE INVESTMENT SA συμμετοχικές δραστηριότητες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	>50%
DONAT INVESTMENT SA συμμετοχικές δραστηριότητες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	>50%
HITCHCOCK INVESTMENT SA συμμετοχικές δραστηριότητες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	>50%
BELFORT HOLDINGS συμμετοχικές δραστηριότητες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	>50%
NEPTON SA συμμετοχικές δραστηριότητες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	>50%
Νέες Εταιρίες του Ομίλου μετά το 2000		
LAWSON Maiden Star Ltd. (εξογ.2001) παρ.εταρ.φύλλων κ.ρ.εταρ.οπίλου	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	>50%
LESCO EOOD (εξογ.2001)Βουλγαρία παρ.εταρ.φύλλων υλικών συσκευασίας	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	99,0%
STOMANA Industry AD (εξογ.2001)Βουλγαρία παρ.εταρ.π.π.ρ.β.εξ.αλουμ.χαλκού	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	>50%

Πηγή: Επιτελεργασία στοιχείων Οδηγού Επιχειρήσεων ICAP 1990-2000, Ετήσιος Απολογισμού Εταιριών Ομίλου Βιοχάλκο 1990 και 2000, Ενημερωτικό Δελτίο "ΒΙΟΧΑΛΚΟ" 2000, "Ελληνικά Καλιχάρια" και "Ερμιον" 1994, Δημοσκοπήματα ημερήσιου & πενθημερικού Τύπου, 1990-2001.

αρκετές ομοειδείς θυγατρικές της και συμμετέχει παράλληλα σε άλλες 10 εταιρίες του Ομίλου, ενώ από το 1994 εισήλθε στο Χρηματιστήριο και εμφανίζει ευνοϊκές προοπτικές ανάπτυξης.

Στον τομέα της βασικής μεταλλουργίας, ο Όμιλος διαθέτει γύρω στις 20 εταιρίες οι οποίες ασχολούνται με την παραγωγή και κατεργασία σιδήρου, χάλυβα, χαλκού, ορείχαλκου και αλουμινίου. Οι σημαντικότερες από αυτές είναι η «Σινεδόρ ΑΕ», «Χαλκόρ ΑΕ», «Fitco ΑΕ», «Έρλικον ΑΕ», κά. Ειδικότερα η «Σινεδόρ» είναι μια από τις μεγαλύτερες εταιρίες, με ολιγοπωλιακή θέση στη κατεργασία σιδήρου (καλύπτει το 35% της εγχώριας αγοράς) και παράγει πρίσματα σιδήρου («μπιγέτες»), σίδηρο μπετόν, δομικά πλέγματα, σίδηρο εμπορίου (μορφοσίδηρο), σιδηροταινίες θερμής έλασης, κά. Η εταιρία από πλευράς ενεργητικού κατείχε το 2000 την 3η θέση (277 δις) στο κατάλογο των μεγαλύτερων εταιριών του κλάδου, ενώ συμμετείχε σε 13 εταιρίες του Ομίλου στις περισσότερες με πλειοψηφική συμμετοχή.

Η «Χαλκόρ» με τη σειρά της είναι η μεγαλύτερη εταιρία παραγωγής ημικατεργασμένων προϊόντων χαλκού και κραμάτων στην Ελλάδα, με μονοπωλιακή θέση στον κλάδο (κατέχει 80% της ελληνικής αγοράς) και σημαντικές εξαγωγές (40% της παραγωγής). Το 2000 κατείχε από πλευράς ενεργητικού την 4η θέση (245 δις) στο κατάλογο των μεγαλύτερων εταιριών βασικής μεταλλουργίας. Με τη σειρά της η «Fitco» ήταν από τις σημαντικότερες εταιρίες επεξεργασίας και παραγωγής προϊόντων χαλκού και κραμάτων ορείχαλκου (ειδίκευση στους ορείχάλκινους σωλήνες), ενώ η «Έρλικον» ήταν από τις σημαντικότερες εταιρίες παραγωγής ηλεκτροδίων και δομικών πλεγμάτων, διαθέτοντας το σύνολο της παραγωγής στην εγχώρια αγορά.

Όσον αφορά τον κλάδο του αλουμινίου, ο Όμιλος διέθετε πάνω από πέντε εταιρίες κατεργασίας και παραγωγής ειδών αλουμινίου, με σημαντικότερη την «ΕΛΒΑΛ-Ελληνική Βιομηχανία Αλουμινίου ΑΕ». Πρόκειται για τη μεγαλύτερη εταιρία παραγωγής προϊόντων ελάσεως αλουμινίου, στην Ελλάδα και στην Ευρώπη, με μονοπωλιακή θέση στην εγχώρια αγορά (μερίδιο πάνω από 90%). Η εταιρία εξάγει το 60% της παραγωγής της (ΗΠΑ, Γαλλία, Αγγλία, Μ.Ανατολή) και από πλευράς ενεργητικού (406 δις), κατείχε το 2000 τη δεύτερη θέση στον κατάλογο των εταιριών του κλάδου βασικής

μεταλλουργίας. Τέλος η «ΕΤΕΜ-Εταιρία Ελαφρών Μετάλλων ΑΕ», είναι από τις μεγαλύτερες εταιρίες παραγωγής προϊόντων διελάσεως (προφίλ) αλουμινίου και από πλευράς κύκλου εργασιών παρουσιάζει ευνοϊκές προοπτικές ανάπτυξης.

Όσον αφορά τον τομέα των μη μεταλλικών ορυκτών και ειδικότερα την παραγωγή πλακιδίων και ειδών υγιεινής, ο Όμιλος διέθετε τη «Βιτρουβίτ ΑΕ» και την «ΕΒΙΕΠ ΑΕ». Η πρώτη ήταν από τις μεγαλύτερες εταιρίες στο κλάδο, ενώ η δεύτερη είχε σημαντική θέση στην παραγωγή ειδών κρουνοποιίας και υγιεινής. Επίσης ο Όμιλος διέθετε μια σειρά εταιρίες παροχής υποστηρικτικών υπηρεσιών (στον τομέα των νέων τεχνολογιών τις εταιρίες «ΠΡΙΣΜΑ Συστήματα Η/Υ & Τηλεπικοινωνιών ΑΕ» και «ΤΕΚΑ Systems ΑΕ», στις ναυτιλιακές μεταφορές την «ΑΝΤΙΣΤΑ ΑΕ», στις κτηματικές-κατασκευαστικές τις «ΕΒΙΚΕ ΑΕ» και ΕΒΙΜΕΤ ΑΕ», στην έρευνα τις «ΒΙΕΜ ΕΠΕ» και ΕΛΚΕΜΕ ΑΕ» κά). Όσον αφορά τον εμπορικό τομέα, ο Όμιλος διέθετε πάνω από 20 εταιρίες προώθησης των προϊόντων του στην εγχώρια αγορά. Οι σημαντικότερες από αυτές σύμφωνα με τα στοιχεία του Πίνακα 2.8, ήταν «ΒΙΕΞΑΛ ΑΕ», «Ελληνική Χαλυβδεμπορική ΑΕ», «ΔΕΠΑΛ ΑΕ», «ΑΝΑΜΕΤ ΑΕ», κά.

Τέλος τα τελευταία χρόνια ο Όμιλος έχει επεκτείνει τις δραστηριότητες του σε διάφορους άλλους τομείς, ενισχύοντας την πολυκλαδική και πολυεθνική του συγκρότηση. Συγκεκριμένα μέσω των εταιριών «ΞΕΝΚΑ ΑΕ», «ΝΟΒΑΛ ΑΕ», «Novitas ΑΕ» και «Soussaki Beach ΑΕ», έχει επεκταθεί στον τουρισμό και σε συνεργασία με τη Hilton International, σχεδιάζει την κατασκευή νέου ξενοδοχειακού συγκροτήματος Hilton Αθηνών σε ιδιόκτητο χώρο. (Βιοχάλκο, Απολογισμός, 2000). Επίσης στον τομέα των χρηματοπιστωτικών εργασιών, εκτός από την ασφαλιστική εταιρία «ΑΤΤΙΚΗ ΑΕ», έχει ιδρύσει την «Εταιρία Διεθνών Επενδύσεων ΑΕ» και παράλληλα συμμετέχει στα κεφάλαια της νεοιδρυθείσας «Επενδυτικής Τράπεζας Ελλάδος».

Όσον αφορά την παρουσία του στο εξωτερικό, ο Όμιλος έχει κάνει σημαντικά βήματα, με σημαντικές επενδύσεις (ιδρύσεις, εξαγορές και εκσυγχρονισμούς εταιριών), δημιουργώντας ένα πολυεθνικό δίκτυο εταιριών. Χωρίς να υπάρχουν αναλυτικά στοιχεία για το σύνολο των διεθνών

δραστηριοτήτων, σύμφωνα με τα υπάρχοντα στοιχεία, ο Όμιλος διαθέτει πάνω από 25 εταιρίες, από τις οποίες οι περισσότερες είναι εμπορικές (πρώτης προώθησης προϊόντων), αρκετές είναι «συμμετοχικές» (εξυπηρέτησης διαφόρων επιχειρηματικών σκοπιμοτήτων), ενώ μέσω εξαγορών έχει δημιουργήσει και παραγωγικές μονάδες. Ειδικότερα θυγατρικές με παραγωγική δραστηριότητα, διαθέτει στη Βουλγαρία (εξαγορά του βιομηχανικού συγκροτήματος παραγωγής προϊόντων χαλκού «Kocm AD» αντί 2 δις, τη «Steelmet AD» παραγωγής προφίλ αλουμινίου, τη «Lesco Eood AD» παραγωγής ξύλινων υλικών συσκευασίας, κά), στη Ρουμανία (εξαγορά της «ICME ECAB SA» παραγωγής διαφόρων ειδών καλωδίων), στην Αγγλία (εξαγορά της «Lawson Mardon Star Ltd» παραγωγής φύλων λιθογραφίας), στην Αυστραλία (εξαγορά της «Eastern Aluminium Ltd» παραγωγής προτόχουτου αλουμινίου), στην Κύπρο (συμμετέχει στην «Domoplex Ltd» παραγωγής δομικού πλέγματος), κά. Η ανάπτυξη παραγωγικών δραστηριοτήτων του Ομίλου στο εξωτερικό, σηματοδοτεί ένα ποιοτικό άλμα στην ανάπτυξη και βαθμιαίο μετασχηματισμό του σε πολυεθνικό όμιλο.

Ο Όμιλος «Στασινόπουλου», είναι κατ' εξοχήν οικογενειακός Όμιλος. Βασικοί μέτοχοι είναι αδελφοί Νικόλαος και Ευάγγελος Στασινόπουλος, καθώς και τα νεότερα μέλη της οικογένειας, Ιπποκράτης-Ιωάννης και Μιχάλης Στασινόπουλος. Στη μητρική εταιρία «Βιοχάλκο Όμιλος Εταιριών», η συμμετοχή της Οικογένειας Στασινόπουλου ανέρχεται σε 50,3% των μετοχών, ενώ εκπροσωπούν το 73,5% των ψήφων. (Εξπρές 28.1.96) Ο έλεγχος του Ομίλου πραγματοποιείται μέσα από ένα «πολυδαίδαλο» σύστημα αμοιβαίας συμμετοχής των εταιριών στο μετοχικό τους κεφάλαιο, στα πλαίσια του οποίου οι Οικογένεια εξασφαλίζει τον έλεγχο και διεύθυνση των δραστηριοτήτων τους. Η διασπορά του μετοχικού κεφαλαίου όλων των εταιριών μεταξύ τους, έχει ως αποτέλεσμα τη διάχυση κερδών (μαζί και ζημιών) σε όλες τις εταιρίες, οι οποίες στα αποτελέσματα τους δεν εμφανίζουν μόνο την ατομική τους αποδοτικότητα, αλλά το μέσο επίπεδο αποδοτικότητας (ποσοστό κέρδους) ολόκληρου του Ομίλου.

Σε επίπεδο οργανωτικής συγκρότησης, ο Όμιλος κυριαρχεί ως τα μέσα δεκαετίας '90, από «κρυψίνοια» όσον αφορά την έκταση και το ύψος των δραστηριοτήτων του, σε αντίθεση με την πρακτική των «ώριμων» ομίλων

που παρουσιάζουν μεγαλύτερη διαφάνεια λειτουργιών και εργασιών. Χαρακτηριστικό της οργανωτικής του συγκρότησης ως το 1995, ήταν η μη δημοσίευση «ενοποιημένου ισολογισμού», ενώ δεν είχε ως Όμιλος θεσμική υπόσταση και κυρίως λειτουργούσε ως «ενότητα οικονομικών συμφερόντων» μεταξύ μελών της ίδιας οικογένειας. Ωστόσο μετά το 1995, προχώρησε σε εκτεταμένες οργανωτικές και λειτουργικές αναδιαρθρώσεις και στην εφαρμογή προγράμματος εκσυγχρονισμού βασικών εταιριών και προσαρμογής στα σύγχρονα επιχειρηματικά και οικονομικά δεδομένα της ευρωπαϊκής αγοράς.

Στα πλαίσια αυτά ο Όμιλος προχώρησε στην απορρόφηση διαφόρων θυγατρικών από τη «Βιοχάλκο» και μετατροπή της τελευταίας σε βασική εταιρία «συμμετοχών» του ομίλου (Holding Company). Επίσης για την ενίσχυση της κεφαλαιακής του βάσης και την κάλυψη του επενδυτικού προγράμματος (ύψους 56 δις πενταετία 1996-2001), εισήγαγε στο Χρηματιστήριο στις μεγαλύτερες εταιρίες (Ελβάλ, Ελληνικά Καλώδια, Σινεδόρ, Χαλκόρ, Έρλικον, ETEM, Fitco), ενώ προχώρησε στην δημιουργία θυγατρικών εταιριών και την ενίσχυση της τεχνολογικής και οικονομικής συνεργασίας με ξένους ομίλους. Παράλληλα πέτυχε σημαντική στήριξη από κρατικές επιχορηγήσεις (κίνητρα) στα πλαίσια των αναπτυξιακών νόμων. Είναι χαρακτηριστικό σύμφωνα με στοιχεία του «Ελληνικού Κέντρου Επενδύσεων» (ΕΛΚΕ), στο διάστημα 1996-2001, οι βασικές εταιρίες του ομίλου (Χακόρ, Ελβάλ, Σωληνουργία Κορίνθου και ETEM), πήραν δωρεάν επιχορήγηση ύψους 20,6 δις δρχ., για επενδύσεις συνολικού ύψους 55,8 δις (δηλ. 37% του συνολικού κόστους επένδυσης).

Ειδικότερα όσον αφορά τις σχέσεις του με ξένα συγκροτήματα, όπως ήδη αναφέραμε, ορισμένες πολυεθνικές συμμετέχουν με ποσοστά μειοψηφίας στα κεφάλαια βασικών του εταιριών. Συγκεκριμένα σύμφωνα με στοιχεία του ΧΑΑ, («Τα Νέα», 21.11.2000), οι βασικοί μέτοχοι της «Βιοχάλκο» ήταν το 2000 ο Ευάγγελος Στασινόπουλος με 34,9%, η εταιρία «Del Mar Investment» συμφερόντων της οικογένειας Στασινόπουλου με 17,3%, η «Cofidin SA» 9,2% του βελγικού ομίλου «Bruxelles Lambert», η «Belford Holding» με 5,8% η «Hepton SA» με 6,5%, κá. Αντίστοιχα στο Δ.Σ. της μητρικής «Βιοχάλκο», εκτός από το Νικόλαο Στασινόπουλο και εκπροσώπους εταιριών του ευρύτερου Ομίλου, συμμετείχαν και εκπρόσωποι του βελγικού συγκροτήματος

«Compagnie Bruxelles Lambert Pour La Finance Et L' Industrie», καθώς εκπρόσωπος της «EFG Eurobank-Ergasias» του Ομίλου Λάτση. Επίσης στην ΕΛΒΑΛ, εκτός από τους εκπρόσωπους της «Bruxelles Lambert», συμμετείχε εκπρόσωπος της εταιρίας «Αλουμίνιο της Ελλάδος» (θυγατρική της γαλλικής Pechiney). Επίσης συμμετοχή της «Bruxelles Lambert» υπήρχε και στις εταιρίες «Σινεδόρ», «Χαλκόρ» και «Αλουμίνιο Αθηνών».

Αντίθετα στα «Ελληνικά Καλώδια» συμμετείχαν εκπρόσωποι του γερμανικού ομίλου «Siemens» και της αμερικάνικης «Phelps Dodge International Corporation», ενώ στην ΚΕΜ συμμετείχαν εκπρόσωποι της γαλλικής UNISOR, καθώς της ΕΤΕΒΑ του ομίλου Εθνικής. Επίσης στη «Βιτρούβιτ» συμμετείχαν εκπρόσωποι εταιριών ιταλικών συμφερόντων και στην «ΤΕΚΑ Systems» από την «Ergodata» του ομίλου Φέσσα. Από την πλευρά του ο Όμιλος συμμετέχει με μικρό ποσοστό στην ελβετική τράπεζα «Banque De Credit Suisse» με έδρα τη Γενεύη. Τέλος από πλευράς «τυπολογίας» ο Όμιλος αν και παρουσιάζει χαρακτηριστικά «βιομηχανικού κοντσέρν» (σταθερές και αναπτυγμένες ενδοκλαδικές σχέσεις, οριζόντια και κάθετη ανάπτυξη δραστηριοτήτων, κá), λόγω χαμηλού βαθμού ανάπτυξης άλλων χαρακτηριστικών (μικρές δαπάνες για «έρευνα & ανάπτυξη», υπό διαμόρφωση οργανωτική δομή, κá), κατατάσσεται στην κατηγορία των «ατελών» και μη ολοκληρωμένων «βιομηχανικών κοντσέρν».

Τα ειδικότερα συμπεράσματα που βγαίνουν από τη σύντομη ανάλυση του είναι τα εξής: Πρόκειται για έναν από τους μεγαλύτερους πολυκλαδικούς ομίλους της ελληνικής βιομηχανίας, με «δεσπόζουσα θέση» στην επεξεργασία και παραγωγή προϊόντων μεταλλουργίας (σιδήρου, χάλυβα, χαλκού, ορείχαλκου και αλουμινίου), καθώς και άλλων προϊόντων στην ελληνική οικονομία. Ο Όμιλος διατηρεί στενούς τεχνολογικούς και οικονομικούς δεσμούς συνεργασίας με πολυεθνικά συγκροτήματα, ενώ βρίσκεται σε εντατική φάση διεθνοποίησης των δραστηριοτήτων του. Ο οικογενειακός χαρακτήρας του Ομίλου, συνοδεύεται από ένα σύστημα κεφαλαιακής συμμετοχής, που εκτός από τη διασπορά επιχειρηματικών κινδύνων μεταξύ επιχειρήσεων, δίνει ταυτόχρονα τη δυνατότητα στην Οικογένεια Στasiνόπουλου να ελέγχει τις πολυάριθμες επιχειρήσεις του.

Ο Όμιλος δεν έχει ολοκληρώσει την οργανωτική και θεσμική του συγκρότηση και εξακολουθεί σε μεγάλο βαθμό να λειτουργεί ως «ενότητα οικονομικών συμφερόντων» μεταξύ μελών της ίδιας οικογένειας. Οι στενοί δεσμοί του Ομίλου με πολυεθνικά συγκροτήματα και χρηματιστικούς ομίλους, στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, καθώς η συμμετοχή του σε χρηματοπιστωτικές δραστηριότητες, του προσδίδουν χαρακτηριστικά χρηματιστικού ομίλου, ενώ οι ιδιοκτήτες του από κοινωνιολογική άποψη κατατάσσονται στη διεθνική οικονομική ελίτ.

7. Όμιλος ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΥ-ΠΑΠΑΛΕΞΟΠΟΥΛΟΥ (Τιτάν, κά)

Ο Όμιλος «Κανελλόπουλου-Παπαλεξόπουλου» με κέντρο την εταιρία «Τιτάν», διαμορφώθηκε στη δεκαετία του '70. Τις τελευταίες δεκαετίες, παρουσίασε δυναμική ανάπτυξη εργασιών, με ιδιαίτερο χαρακτηριστικό την εξωτερική του επέκταση. Κυριότεροι τομείς δράσης είναι η παραγωγή και εμπορία διαφόρων τύπων τσιμέντου και δομικών υλικών, οι χερσαίες και ναυτιλιακές μεταφορές, οι εμπορικές και εξαγωγικές δραστηριότητες, καθώς η παροχή διαφόρων υπηρεσιών. Από τις αρχές δεκαετίας '80 ως τα μέσα της δεκαετίας '90, ο Όμιλος Τιτάν (όπως και ο όμιλος ΑΓΕΤ Ηρακλής πριν την εξαγορά του από την Calsestruzzi), βρέθηκε αντιμέτωπος στο σκληρό και «ανορθόδοξο» ανταγωνισμό του ευρωπαϊκού «καρτέλ»⁷⁰ τσιμέντου, με

⁷⁰ Στα πρώτα χρόνια της δεκαετίας '80, οι ελληνικές τσιμεντοβιομηχανίες μετά την κατάρρευση των αραβικών αγορών (λόγω μείωσης τιμών πετρελαίου και αύξηση εθνικής παραγωγής τσιμέντου), βρέθηκαν από πλευράς εξαγωγών σε δύσκολη θέση. Αναγκαστικά στράφηκαν στην αγορά της ΕΟΚ, στην οποία ως πλήρες μέλος δεν υπήρχε (τυπικά τουλάχιστον) κανένα εμπόδιο διάθεσης των πλεονασμάτων τους. Ωστόσο «έπεσαν πάνω» στο ευρωπαϊκό καρτέλ τσιμέντου (αποτελείται από δέκα περίπου μεγάλες τσιμεντοβιομηχανίες, μεταξύ των οποίων την ελβετική «Holderbank», την αγγλική «Blue Circle», τις γαλλικές «Corree Lagarge» και «Ciments Français», τη γερμανική «Schwenk Heideberg», τη νορβηγο-σουηδική «Aker/Euroc», την ιταλική «Italcementi» κά), το οποίο με ένα σύστημα «ρυθμίσεων» και άλλων «δεσμεύσεων», καθόριζε τα μερίδια αγοράς και «τιμωρούσε» όσους παραβίαζαν τα συμφωνηθέντα ή όσους αμφισβητούσαν την κυριαρχία του. Η εμφάνιση των ελληνικών εταιριών με τις χαμηλές τιμές πώλησης θεωρήθηκε παράγοντας «ανωμαλίας», γιατί και τους κήρυξαν «πόλεμο», εφαρμόζοντας την τακτική του «μαστίγιου» και του «καρότου» με στόχο είτε να τις θέσουν στο περιθώριο, είτε να τις προσδέσουν στο άρμα τους.

Είναι χαρακτηριστικό ότι σε σύσκεψη των εκπρόσωπων του «καρτέλ» (του λεγόμενου «Cembureau Task Force») το 1986 στην Στοκχόλμη, αποφασίστηκε η εισαγωγική και παραγωγική διείσδυση στην ελληνική αγορά, η παρεμπόδιση ελληνικών εξαγωγών στις ευρωπαϊκές αγορές και η απορρόφηση των πλεονασμάτων τσιμέντου από τις χώρες με πλεονασματική παραγωγή. Αποφασίστηκε επίσης και ίδρυση σχετικής εταιρίας (της «Intercement S.A») με τη συμμετοχή των 8 μεγαλύτερων εταιριών του «καρτέλ». Όπως επεσήμαναν υπάλληλοι της «Γενικής Διεύθυνσης Ανταγωνισμού» της Κοινότητας (που έκαναν έφοδο στα γραφεία της «Italcementi» στο Μιλάνο κατάσχοντας σχετικά έγγραφα), «τα

αποτέλεσμα να παρατηρηθεί επιβράδυνση των ρυθμών αύξησης των πωλήσεων στην εγχώρια και στην ευρωπαϊκή αγορά.

Ωστόσο με την επέκταση του δικτύου στην Ευρώπη (σταθμούς διανομής στη Βενετία, Μασσαλία, Βαλέντσια και Χαλ Αγγλίας), την εδραίωση της θέσης του στην αγορά των ΗΠΑ (θυγατρική τσιμεντοβιομηχανία στη Βιρτζίνια), την αυξανόμενη διείσδυση στις βαλκανικές αγορές και στην Αίγυπτο (εξαγορά τσιμεντοβιομηχανιών και δημιουργία νέων σταθμών εμπορίας), πέτυχε τελικά τη διεύρυνση του κύκλου εργασιών και της κερδοφορίας του. Παράλληλα με μέτρα οργανωτικής αναδιάρθρωσης και εκσυγχρονισμού (νέες επενδύσεις, εξαγορές και συγχωνεύσεις εταιριών, κá), βελτίωσε την ανταγωνιστική του θέση στην ελληνική αγορά. Σύμφωνα με ο εβδομαδιαίο περιοδικό «Business Week», η εταιρία Τιτάν το 1999, ήταν στον κατάλογο των 200 κορυφαίων επιχειρήσεων των αναδυόμενων αγορών του κόσμου, με βάση το κριτήριο της κεφαλαιοποίησης. («Εξπρές», 4.7.99)

Στη δύναμη του Ομίλου, σύμφωνα με τα στοιχεία του Πίνακα 2.9, ανήκαν το 2000 πάνω από 45 εταιρίες στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Ο κύκλος εργασιών, με βάση τα αποτελέσματα του «ενοποιημένου ισολογισμού» 2000, ξεπερνούσε τα 212 δις σε σχέση με 50 δις το 1990, το συνολικό ενεργητικό τα 361 δις σε σχέση με 47 δις, τα ίδια κεφάλαια 119 δις σε σχέση με 23 δις, τα καθαρά κέρδη 50,5 δις σε σχέση με 5,4 δις και οι απασχολούμενοι γύρω στα 3.500-4000 άτομα, από τους οποίους 2.000 ήταν σε εταιρίες εξωτερικού. Από τα παραπάνω είναι εμφανής η σταθερή αύξηση του κύκλου εργασιών, των ιδίων κεφαλαίων και κερδών, καθώς των απασχολούμενων στο εξωτερικό.

Πιο συγκεκριμένα στον τομέα παραγωγής τσιμέντων, βασική εταιρία που παίζει και ρόλο «Holding Company», είναι η «Ανώνυμος Εταιρία Τσιμέντων TITAN», δεύτερη σε μέγεθος και η μόνη εναπομείνουσα ελληνική τσιμεντοβιομηχανία, μετά την εξαγορά των υπολοίπων από το ευρωπαϊκό

παραπάνω σχέδια αποτελούσαν σοβαρή απειλή για την ελληνική τσιμεντοβιομηχανία». («Το Βήμα», 22.3.92) Τα συγκεκριμένα σχέδια επιβεβαιώθηκαν λίγα χρόνια αργότερα, όταν οι βασικές εταιρίες του «καρτέλ» (στο διάστημα 1988-93), έκαναν πραγματική «εισβολή» στην Ελλάδα, εξαγοράζοντας και ιδρύοντας νέες εταιρίες στο κλάδο τσιμέντου και αδρανών υλικών, ενώ με διάφορες μεθοδεύσεις παρεμπόδισαν τις ελληνικές εξαγωγές και παράλληλα με διάφορες συμφωνίες, κατάφεραν να προσδέσουν τις ελληνικές τσιμεντοβιομηχανίες στο άρμα τους, μέχρι την τελική εξαγορά όλων, πλην των «Τσιμέντων Τιτάν».

Πίνακας 2.9 : Βασικά μεγέθη των εταιριών του Ομίλου "ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΥ - ΠΑΠΑΛΕΞΟΠΟΥΛΟΥ", στα έτη 1993 και 20

Κλάδος - Επιθυμία Επιχείρησης 1993	Είδος Δραστηριότητας	Πωλήσεις (Κικλ.Εργασ)	Συνολικό Ενεργητικό	Πάγια (Μικτά)	Ιδια Κεφάλαια	Καθαρά Κέρδη	% συμμετοχ.	Αριθμός Αποσπασμ.
Βιομηχανίες Τσιμέντου & Δομικών Υλικών								
ΑΕ "Τοιμήτων ΤΙΤΑΝ" (1911)	παράγ. & εμπ.πορ. τσιμέντων	54.809	77.071	67.419	37.714	6.928	51,0%	1.517
ΙΝΤΕΡΜΠΕΤΟΝ ΑΕ (1977)	παράγ. & εμπ.πορ. σκυροδ. & ασφ.	5.183	4.060	2.895	1.484	-536	100,0%	300
-ΒΙΕΜΕΚ ΑΕ (19.)	βιομ. & εμπ.πορ. μεταλλ. κατασκευ.	συνολικό ύψος συμμετοχής	100 εκατ. δρχ.				100,0%	
-Γεν. Επιχ. Μεταλ. & Λατ. Εργ. (ΓΕΜΛΕ) ΑΕ	μεταλ. τσιμέντ. & τσιμέντ. & ασφ.	συνολικό ύψος συμμετοχής	1.377 εκατ. δρχ.				99,5%	
-ΔΡΥΜΟΣ ΑΕ (εξαγορά 1990)	επιχ. κατασκευ. αδρανών υλικών	συνολικό ύψος συμμετοχής	160 εκατ. δρχ.				100,0%	
-ΕΛΜΜΕ ΑΕ (1982)	λατομ. - μεταλ. & μεταλ. εργ.	συνολικό ύψος συμμετοχής	2.032 εκατ. δρχ.				100,0%	
-ΕΡΓΟΔΟΜΙΚΗ ΑΕ (19.)	επιχ. τσιμέντ. σκυροδ. & ασφ.	συνολικό ύψος συμμετοχής	125 εκατ. δρχ.				70,0%	
-ΕΥΡΥΠΟΣ ΜΠΕΤΟΝ ΑΕ (1990)	επιχ. τσιμέντ. σκυροδ. & ασφ.	συνολικό ύψος συμμετοχής	324 εκατ. δρχ.				100,0%	
-Γ. ΚΟΤΟΠΟΥΛΕΑΣ ΑΕ (1982)	επιχ. τσιμέντ. σκυροδ. & ασφ.	συνολικό ύψος συμμετοχής	509 εκατ. δρχ.				100,0%	
-Σ. ΚΟΤΟΠΟΥΛΕΑΣ ΑΕ (1991)	λατομ. & επεξεργασία	182	57	41	35	21	100,0%	5
-ΛΑΤΟ ΑΕ (1985)	λατομ. & επεξεργασία	955	793	1.066	44	-270	100,0%	30
-ΛΑΤΕΜ ΑΕ (19.)	επιχ. τσιμέντ. - λατομ. & επεξεργ.	συνολικό ύψος συμμετοχής	1.213 εκατ. δρχ.				100,0%	
ΕΥΡΩΤΙΤΑΝ ΕΠΕ (1989)	επιχ. τσιμέντ. σκυροδ. & ασφ.	συνολικό ύψος συμμετοχής	478 εκατ. δρχ.				100,0%	
ΛΕΞΕΜ ΑΕ (19.)	λατομ. & επεξεργασία	συνολικό ύψος συμμετοχής	9 εκατ. δρχ.				100,0%	
ΛΙΘΟΣ ΑΕ (19.)	λατομ. & επεξεργασία	συνολικό ύψος συμμετοχής	92 εκατ. δρχ.				100,0%	
ΑΧΑΙΚΗ ΑΕ (19.)	επιχ. αδρανών υλικών	συνολικό ύψος συμμετοχής	313 εκατ. δρχ.				>50%	
ΑΤΕΚ Μπενών ΑΕ (19.)	επιχ. αδρανών υλικών	συνολικό ύψος συμμετοχής	134 εκατ. δρχ.				>50%	
Γεν. Κατασκευ. Βιομ. Ελλάδας ΑΕ (19.)	επιχ. αδρανών υλικών	συνολικό ύψος συμμετοχής	9 εκατ. δρχ.				>50%	
ΓΕΔΥΚΟΣ ΕΠΕ (19.)	επιχ. αδρανών υλικών	συνολικό ύψος συμμετοχής	312 εκατ. δρχ.				>50%	
Γ & Χ ΡΙΤΣΙΟΠΟΥΛΟΣ ΑΕ (19.)	επιχ. αδρανών υλικών	331	271	172	148	7	>50%	13
ΕΛΤΕΡ ΑΕ (1982)	επιχ. τσιμέντ. σκυροδ. & ασφ.	1.048	556	83	156	61	>50%	36
ΕΜΠΟΡΟΜΠΕΤΟΝ ΑΕ (1990)	επιχ. τσιμέντ. σκυροδ. & ασφ.	συνολικό ύψος συμμετοχής	125 εκατ. δρχ.				>50%	
ΕΡΓΟΔΟΜΙΚΗ ΒΟΛΟΥ ΑΕ (19.)	επιχ. τσιμέντ. σκυροδ. & ασφ.	1.630	526	469	84	-117	51,0%	37
ΕΡΓΟΜΠΕΤΟΝ ΑΕ (1977)	επιχ. τσιμέντ. σκυροδ. & ασφ.	351	374	624	254	-58	>50%	27
ΗΛΕΙΑΚΟ ΜΠΕΤΟΝ ΑΕ (1979)	επιχ. αδρανών υλικών	105	23	34	4	1	>50%	5
ΗΛΕΙΑΚΟ ΣΚΥΡΟΔΕΜΑ ΑΕ (1985)	επιχ. τσιμέντ. σκυροδ. & ασφ.	733	485	352	105	42	>50%	30
ΚΩΣ ΜΠΕΤΟΝ ΑΕ (1978)	επιχ. τσιμέντ. σκυροδ. & ασφ.	σε εκκαθάριση					>50%	
ΚΕΡΑΜΙΚΗ ΕΛΛΗΝ ΑΕ (19.)	λατομ. & επεξεργασία	συνολικό ύψος συμμετοχής	73 εκατ. δρχ.				>50%	
ΛΑΤΟΜ. ΚΟΙΝΤΑΣ ΤΑΓΑΡΑΔΩΝ ΑΕ (19.)	λατομ. & επεξεργασία	συνολικό ύψος συμμετοχής	111 εκατ. δρχ.				>50%	
ΛΑΤΟΜΕΙΑ Ν. ΚΟΡΑΚΑΣ ΑΕ (19.)	λατομ. & επεξεργασία						>50%	
ΛΑΤΟΜΕΙΑ ΠΑΤΡΩΝ ΑΕ (19.)	λατομ. & επεξεργασία						>50%	
ΛΑΤΟΜΕΙΑ ΤΑΓΑΡΑΔΩΝ "ΕΡΜΗΣ" ΑΕ (19.)	λατομ. & επεξεργασία	συνολικό ύψος συμμετοχής	90 εκατ. δρχ.				>50%	
ΜΠΕΤΟΜΕΙΑ ΑΕ (1990)	επιχ. αδρανών υλικών	συνολικό ύψος συμμετοχής	73 εκατ. δρχ.				>50%	
Αφρ. Ντιομυθίου ΑΕ (19.)	επιχ. τσιμέντ. σκυροδ. & ασφ.	461	258	220	25	-54	>50%	21
ΡΕΝΤΥΜΙΣ-Κ. ΜΠΑΡΛΑΣ ΑΕ (1978)	επιχ. τσιμέντ. σκυροδ. & ασφ.						>50%	
Μεταφορικές - Ναυτιλιακές								
"ΝΑΥΤΙΤΑΝ" Ναυτ. Επιχ. Δι.Επ. ΑΕ (1979)	διαχ. πλοίων & παρ. ναυτ. υπηρ.	204	38	8	14	6	100,0%	19
- ΑΙΟΛΙΚΗ Ν.Ε. (19.)	ναυτιλ. & επεξεργ.	συνολικό ύψος συμμετοχής	100,0%				100,0%	
- ΑΧΑΙΚΗ Ν.Ε. (19.)	ναυτιλ. & επεξεργ.	συνολικό ύψος συμμετοχής	100,0%				100,0%	
- ΔΟΡΙΚΗ Ν.Ε. (19.)	ναυτιλ. & επεξεργ.	συνολικό ύψος συμμετοχής	100,0%				100,0%	
- ΚΙΜΩΛΟΣ Ν.Ε. (19.)	ναυτιλ. & επεξεργ.	συνολικό ύψος συμμετοχής	100,0%				100,0%	
- ΠΟΛΙΧΟΣ Ν.Ε. (19.)	ναυτιλ. & επεξεργ.	συνολικό ύψος συμμετοχής	100,0%				100,0%	
- ΤΙΤΑΝ Ν.Ε. (19.)	ναυτιλ. & επεξεργ.	συνολικό ύψος συμμετοχής	100,0%				100,0%	
- ΥΠΕΡΙΩΝ Ν.Ε. (19.)	ναυτιλ. & επεξεργ.	συνολικό ύψος συμμετοχής	100,0%				100,0%	
- ΛΑΦΙΟΣ ΑΕ (19.)	ναυτιλ. & επεξεργ.	συνολικό ύψος συμμετοχής	100,0%				100,0%	
Εμπορικές - Εξαγωγικές								
ΤΙΤΑΝ Διεθν. Τσιμέντ. ΑΕ (1975)	εξαγωγ. τσιμέντ.	2.732	1.449	4	633	89	100,0%	4
ΙΝΤΕΡΤΙΤΑΝ ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΔΙΕΘΝΗΣ ΑΕ (1990)	εμπ. & εξαγωγ. τσιμέντ.	236	1.342	532	1.001	-76	99,0%	
ΕΒΡΟΣ Αν. Βιομ. Εμπ. & Μεταλ. Εργ. (1980)	εμπ. & εξαγωγ. τσιμέντ.	συνολικό ύψος συμμετοχής	97,0%					
ΙΝΤΕΡΜΠΕΤΟΝ ΜΕΛ & ΚΑΤΑΣΚ. ΕΠΕ (1977)	διαχ. σταθ. διαν. τσιμ. ΗΓΙΑ	1.843	1.083	3	334	72	100,0%	5
ΙΤΑΛΤΙΤΑΝ ΕΠΕ (1985)	διαχ. σταθ. διαν. τσιμ. Ιταλίας	34	212	128	-77		100,0%	
ΙΣΤΑΤΙΤΑΝ ΕΠΕ (1989)	σταθ. διαν. τσιμ. Ισπανίας	138	509	320	314	-42	100,0%	
ΙΣΠΑΣΕΜ ΑΕ (19.)	σταθ. διαν. τσιμ. Ισπανίας	συνολικό ύψος συμμετοχής	100,0%				100,0%	
Παραγωγή Υψηλότερης								
ΙΝΦΟΓΡΑΦΙΑΝ ΑΕ (1983)	επιχ. πληροφορ. & επεξεργ.	341	277	38	217	65	100,0%	32
Εταιρίες Εξωτερικού								
ΤΙΤΑΝ Τσιμέντ. Αιθιοπίας ΑΒΕΕ (1991)	παράγ. & εμπ.πορ. τσιμέντ.	συνολικό ύψος συμμετοχής	6.832 εκατ. δρχ.				100,0%	
CAROLINAS CEMENT CO. U.S.A. (19.)	παράγ. & εμπ.πορ. τσιμέντ.	συνολικό ύψος συμμετοχής	37 εκατ. δρχ.				<50%	
CASTLE HAYNE DEVELOPMENT INC. U.S.A. (19.)	συσθ. τσιμέντ.	συνολικό ύψος συμμετοχής	9 εκατ. δρχ.				<50%	
FINTITAN GEIE Italy (19.)	συσθ. τσιμέντ.	συνολικό ύψος συμμετοχής	73 εκατ. δρχ.				<50%	
FINTITAN SRL Italy (19.)	συσθ. τσιμέντ.	συνολικό ύψος συμμετοχής	37 εκατ. δρχ.				<50%	
VENETA CEMENTI SRL Italy (19.)	συσθ. τσιμέντ.	συνολικό ύψος συμμετοχής	295 εκατ. δρχ.				100,0%	
MULTISCAN G.m.d.H. Germany (19.)	συσθ. τσιμέντ.	συνολικό ύψος συμμετοχής	36 εκατ. δρχ.				<50%	
MADITERRANEA DE SILOS SA Spain (19.)	συσθ. τσιμέντ.	συνολικό ύψος συμμετοχής	26 εκατ. δρχ.				<50%	
TITAN CEMENT U.K. Ltd (19.)	συσθ. τσιμέντ.	συνολικό ύψος συμμετοχής	36 εκατ. δρχ.				<50%	
TITAN SILOS S.A. DE MALAGA (19.)	συσθ. τσιμέντ.	συνολικό ύψος συμμετοχής	36 εκατ. δρχ.				<50%	
Ναυτ. Επιχ. Διεθ. Τσιμέντ. Μ. Ανατολ. ΑΕ	συσθ. τσιμέντ.	συνολικό ύψος συμμετοχής	36 εκατ. δρχ.				<50%	
NEVILLE CORP. (Liberia)	συσθ. τσιμέντ.	συνολικό ύψος συμμετοχής	36 εκατ. δρχ.				<50%	

'2000

Βασιλίσκος Τσιμέντων & Δομικών Υλικών

(τα αναλυτικά στοιχεία το 2000, είναι σε χιλ. ευρώ, 1 ευρώ=340,75 δρχ.)

TITAN ΑΕ Τσιμέντων (1911)	παραγ & εμπορ. τσιμέντων	339.873	462.108	306.303	314.895	93.155	51,0%	1.230
INTERMΠETON Δομικά Υλικά ΑΕ (1977)*	παραγ & εμπορ. σκυροδέματος	72.857	60.014	27.071	35.730	7.189	100,0%	410
ΕΡΓΟΜΠΕΤΟΝ ΑΕ (1977)	παραγ & εμπορ. σκυροδέματος	8.573	3.670	1.107	2.035	1.085	100,0%	30
ΕΛΤΕΡ ΑΕ (1982)	εξορυκτή αδρανών υλικών	2.646	2.307	816	915	752	100,0%	11
Λατομικά Τσιμέντων ΑΕ (1981)	εξορυκτή αδρανών υλικών	2.585	2.081	314	716	890	99,9%	25
Λατομ. Ταγερδών "Ο Ερμής" ΑΒΕΕ (1990)	εξορυκτή αδρανών υλικών	4.163	3.317	526	928	1.506	79,0%	15
ΙΩΝΙΑ ΑΒΕΕ Ε-Θ Πασαλά & Οικ. Εξοτ. (1985)	παραγ. ασβ. πορτολά & ασβ. - ένοδο αέζο	7.447	1.437	86	388	-56	100,0%	265
ΕΥΡΩΤΙΤΑΝ ΑΕ (1989)	παραγ & εμπορ. σκυροδέματος						100,0%	
ΕΛΥΒΟΜ ΑΕ	λατομικές επιτηχερήσεις						100,0%	
ΛΕΞΙΣΜ ΑΕ	λατομικές επιτηχερήσεις						100,0%	
ΑΛΜΠΑΞΕΜ ΑΕ	λατομικές επιτηχερήσεις						100,0%	
Λάμχος ΑΕ	εξορυκτή αδρανών υλικών						100,0%	
Αδρανή Υλικά Γρανίτης ΑΕ	εξορυκτή αδρανών υλικών						100,0%	
Λατομικά Δυτικής Ελλάδος ΑΕ	εξορυκτή αδρανών υλικών						100,0%	
Λατομικά Κανόνιτας Ταγερδών ΑΕ (1993)	εξορυκτή αδρανών υλικών						63,1%	
Εμπορικές - Εργολογικές								
TITAN Τσιμέντο Αιλικανικού ΑΒΕΕ (1991)	συμμετάχ. δραστ. έλεγχ. τιτ. ΗΠΑ	41.111	60.479	46.785	21.322	7.680	100,0%	2
TITAN Διεθνής Εμπορική Τσιμέντων ΑΕ (1993)	εμπόριο & εξορυγτικές τσιμεντογ.	5.442	1.039	4	205	327	99,8%	3
INTERTITAN Εμπορική Διεθνής ΑΕ (1990)	εμπόριο & εξορυγτικές τσιμεντογ.	5.280	6.562	3.014	5.530	485	100,0%	
ΙΣΠΑΤΙΤΑΝ ΑΕΕ ΤΣΙΜΕΝΤΟΝ (1990)	στοιμ. δυν. ισπ. ισπανία	573	475	315	220	22	100,0%	
INTERZEMENT ΑΕ (1977)	δισκορ. στοιμ. δυν. ισπ. ΗΠΑ						100,0%	
ΓΚΑΤΙΤΑΝ ΕΠΕ (1989)	δισκορ. στοιμ. δυν. ισπ. Ιταλία						100,0%	
MIDDLE EAST (Αθήνα)	στοιμ. δυν. ισπ. Μέση Ανατολή						37,0%	
Παροχές Υπηρεσιών								
ΙΝΦΟΦΑΝ ΑΕ (1983)	εταρεία πληροφορικής	970	986	1	758	86	99,9%	18
Μεταφορικές-Ναυπηγικές								
ΝΑΥΤΙΤΑΝ ΑΕ (1979)	ναυπηγικές μεταφορές						99,9%	
Ασκλητή Ν.Ε.	ναυπηγικές μεταφορές						100,0%	
Αγασκή Ν.Ε.	ναυπηγικές μεταφορές						100,0%	
Πολικός Ν.Ε.	ναυπηγικές μεταφορές						100,0%	
Κίρκωλος Ν.Ε.	ναυπηγικές μεταφορές						100,0%	
Εταιρίες Εξυπηρέσεως								
Caroline Cement Co. GP (ΗΠΑ)	παραγ & εμπορ. τσιμέντων						100,0%	
TARMAC AMERICA INC. (USA, εξαγορά 2000)	παραγ & εμπορ. τσιμέντων						100,0%	
Castle Hayne Develop. Inc. (ΗΠΑ)	στοιμ. δυν. δισκορ. τσιμεντογ.						56,1%	
TITAN Atlantic LLC (ΗΠΑ)	στοιμ. δυν. δισκορ. τσιμεντογ.						100,0%	
FINTTAN SRL (Ιταλία)	στοιμ. δυν. δισκορ. τσιμεντογ.						100,0%	
TITAN Cement UK Ltd. (Αγγλία)	στοιμ. δυν. δισκορ. τσιμεντογ.						50,0%	
Plevenaki Cement AD, Bulgaria (εξογ. 1998)	παραγ. και εμπορ. τσιμεντογ.						98,8%	
USJE Cementarnica AD, Fyrom (εξογ. 1998)	παραγ. και εμπορ. τσιμεντογ.						48,4%	
BENI SUEF CEMENT CO. Egypt (εξογ. 1999)	παραγ. και εμπορ. τσιμεντογ.						47,5%	
MISRIEEN TITAN Trade Distr. Co. (Αιγύπτιος)	στοιμ. δυν. δισκορ. τσιμεντογ.						46,0%	
Four M TITAN Silos Co. LLC (Αιγύπτιος)	στοιμ. δυν. δισκορ. τσιμεντογ.						50,0%	
Balkan Cement Enterprises Ltd (Κύπρος)	συμμετοχικές δραστηριότητες						51,0%	
MedCement Trading Co (Κύπρος)	συμμετοχικές δραστηριότητες						50,0%	
AEMOS Ltd. (Κύπρος)	συμμετοχικές δραστηριότητες						100,0%	
-TITHYS Ltd (Κύπρος)	συμμετοχικές δραστηριότητες						100,0%	
-PLEVCEM Ltd (Κύπρος)	συμμετοχικές δραστηριότητες						100,0%	
IAPETOS Ltd (Κύπρος)	συμμετοχικές δραστηριότητες						100,0%	
-BALKCEM Ltd (Κύπρος)	συμμετοχικές δραστηριότητες						51,0%	
-LAFARGE TITAN EGYPS. INV LTD (Ch Islands)	συμμετοχικές δραστηριότητες						50,0%	
Μέγες εταιρίες μετά το 2000								
KOSJERIC, Υγρολίαν (εξογ. 2001)	παραγ. και εμπορ. τσιμεντογ.						70,0%	

(*) Το 1994, η INTERMΠΕΤΟΝ απορρόφησε 10 εταιρίες του Ομίλου (ΒΙΕΜΕΚ, ΓΕΜΕΛ, ΔΡΥΜΟΣ, ΕΡΓΟΔΟΜΙΚΗ, ΕΥΡΥΠΟΣ, Γ.ΚΟΤΟΠΟΥΛΕΑΣ, ΛΑΤΟ και ΛΑΤΕΜ) ενώ το 1995 απορρόφησε άλλες 7 εταιρίες του Ομίλου (ΚΩΣ ΜΠΕΤΟΝ, ΗΛΕΙΑΚΟ ΣΚΥΡΟΔΕΜΑ, ΑΧΑΪΚΗ, ΗΛΕΙΑΚΟ ΜΠΕΤΟΝ, ΕΡΓΟΔΟΜΙΚΗ ΒΟΛΟΥ, ΡΕΝΤΙΜΥΣ ΜΠΑΡΑΔΑΣ και ΜΠΕΤΟΜΙΣ).

Πηγή: Ετήσιες Εκθέσεις Απολογισμού ΑΕ "Τσιμεντών ΤΙΤΑΝ" 1993-2000, Επεξεργασία στοιχείων ICAP 1993-2000, Δημοσιεύματα ημερήσιου και περιοδικού τύπου 1990-2001

«καρτέλ» τσιμέντου (ΑΓΕΤ Ηρακλής, Τσιμέντα Χαλκίδας και Τσιμέντα Χάλυψ). Η εταιρία διαθέτει σύγχρονες παραγωγικές εγκαταστάσεις, δυναμικότητας 5.800.000 τόνων το χρόνο, με ολιγοπωλιακή θέση στην εγχώρια αγορά (με μερίδιο γύρω στο 40% και σημαντική παρουσία στη διεθνή αγορά (εξάγει 35-40% της παραγωγής, κυρίως προς την Ιταλία, Ισπανία, Γαλλία, Αγγλία και ΗΠΑ). Σύμφωνα με απολογιστικά στοιχεία του Ομίλου, η εταιρία τα τελευταία χρόνια παρουσιάζει μείωσης των εξαγωγών, λόγω αύξησης παραγωγής στο εξωτερικό, υλοποιεί εκτεταμένο πρόγραμμα επενδύσεων εκσυγχρονισμού και εφαρμόζει σύγχρονα μέτρα περιβαλλοντικής προστασίας (πιστοποίηση ISO 14001 με έλεγχο ΕΛΟΤ), κ.ά. Ωστόσο οι επενδύσεις εκσυγχρονισμού, ενώ οδηγούν σε αύξηση της κατά κεφαλήν παραγωγής, του κύκλου εργασιών και του ποσοστού κερδοφορίας, συνοδεύονται ταυτόχρονα από μείωση των θέσεων εργασίας (οι απασχολούμενοι στην Τιτάν, από 1.700 άτομα το 1990, μειώθηκαν σε 1.250 άτομα το 2000).

Όσον αφορά στον τομέα των δομικών υλικών, βασική εταιρία του Ομίλου είναι η «INTERMPETON ΑΕ», η μεγαλύτερη εταιρία παραγωγής ετοίμου σκυροδέματος και 7η από πλευράς μεγέθους στο κλάδο «Μη μεταλλικών ορυκτών». Το 1994 απορρόφησε 10 θυγατρικές εταιρίες παραγωγής μπετόν του Ομίλου («Εργοδομική ΑΒΕΕ», «Εύρυπος Μπετόν ΑΒΕΕ», «Δρυμός ΑΕ», κ.ά), ενώ το 1995 απορρόφησε άλλες 7 αργότερα μερικές ακόμα («Το Βήμα», 17.9.95). Παρά τις εκτεταμένες συγχωνεύσεις, στη δύναμη του Ομίλου παραμένουν ακόμα αρκετές αυτοτελείς θυγατρικές επιχειρήσεις «παραγωγής και εμπορίας δομικών υλικών» («Ελτερ ΑΕ», «Λεεσέμ ΑΕ», «Ευρωτιτιάν ΑΕ», «Ελυβόμ ΑΕ», «Λατομ.Ταγαράδων ΕΡΜΗΣ ΑΕ», «Λατομ.Κοινोट.Ταγαράδων .ΑΕ», «Λατομ.Γουρνών ΑΕ», «Εργομπετόν ΑΕ», «ΑΛΜΠΑΣΕΜ ΑΕ»), καθώς και άλλων δραστηριοτήτων («ΙΩΝΙΑ ΑΒΕΕ Ειδών Πορσελάνης & Οικιακού Εξοπλισμού», κ.ά).

Ο Όμιλος έχει σημαντική παρουσία στον τομέα των ναυτιλιακών και χερσαίων μεταφορών για την εξασφάλιση της μεταφοράς και εμπορίας τσιμέντου. Βασική εταιρία είναι η «NAYTITAN ΑΕ» με καθαρά κέρδη πάνω από 1 δις το 2000. Η εταιρία ελέγχει γύρω στα 10 πλοία συνολικής χωρητικότητας 90 χιλ.τόνους dwt, τα περισσότερα από τα οποία αποτελούν αυτοτελείς ναυτιλιακές επιχειρήσεις που ελέγχονται από την «NAYTITAN»

(«Αιολική ΝΕ», «Αχαϊκή ΝΕ», «Κίμωλος ΝΕ», «Πολικός ΝΕ», κά). Επίσης στον εμπορικό και εξαγωγικό τομέα, ο Όμιλος διαθέτει την εταιρία «TITAN Διεθνής Τσιμέντων ΑΕ», ενώ αυξανόμενη δραστηριότητα αναπτύσσει και η «INTERTITAN Εμπορική Διεθνής ΑΕ» (ελέγχει τους σταθμούς διακίνησης τσιμέντου στη Γαλλία). Ο Όμιλος διαθέτει επίσης σειρά εταιριών διαχείρισης των σταθμών διανομής τσιμέντου σε άλλες χώρες («INTERΣIMENT ΑΕ», «ΙΤΑΛΤΙΤΑΝ ΑΕ», «ΙΣΠΑΤΙΤΑΝ ΑΕ», κά), καθώς και την εταιρία «ΙΝΦΟΠΛΑΝ ΑΕ» στον τομέα πληροφορικής.

Τέλος στο εξωτερικό, ο Όμιλος παρουσιάζει αυξανόμενη δραστηριότητα σε όλο το φάσμα παραγωγής, εμπορίας και διακίνησης τσιμέντου. Ειδικότερα στις ΗΠΑ, ο Όμιλος μέσω της Holding εταιρίας «TITAN Τσιμέντα Ατλαντικού ΑΒΕΕ», απέκτησε το 1992 τον έλεγχο της τσιμεντοβιομηχανίας «Termax America Inc» στη Virginia, την οποία μετονόμασε σε «Carolinas Cement Co.». Η εταιρία διαθέτει σύγχρονο εργοστάσιο στην περιοχή Roakone δυναμικότητας 1,3 εκατ.τόνων, ενώ ελέγχει παράλληλα την εταιρία «ProAsh LLC», επεξεργασίας και εμπορίας ιπτάμενης τέφρας. Τέλος μέσω της «Τίταν Atlandic LLC», εξαγόρασε το 2000 την «Tarmac America Inc.» που δραστηριοποιείται στην παραγωγή και εμπορία δομικών υλικών στην Ανατολική Ακτή των ΗΠΑ, ενισχύοντας παραπέρα τη θέση του στην αμερικανική αγορά. Το συνολικό κόστος εξαγοράς ανήλθε σε 145 εκατ.δολ. (περίπου 56 δις δρχ.) μια από τις μεγαλύτερες επενδύσεις που πραγματοποίησε ελληνική βιομηχανία την τελευταία πενταετία στη διεθνή αγορά.

Σημαντικά επίσης βήματα έκανε ο Όμιλος και στην βαλκανική αγορά,⁷¹ εξαγοράζοντας σταδιακά το 96% της βουλγαρικής εταιρίας «Plevenski Cement AD» δυναμικότητας 400 χιλ.τόνων, με 340 εργαζόμενους, ελέγχοντας το 20% της γειτονικής αγοράς τσιμέντου. Παράλληλα εξαγόρασε σε συνεργασία με την ελβετική «Holderbank» το 83,8% της «Cementarnica VSJE AD» Σκοπίων, δυναμικότητας 1 εκατ.τόνων με 1.000 εργαζόμενους. («Οικονομικός Ταχυδρόμος», 9.12.99) Τέλος σε συνεργασία με τη γαλλική

⁷¹ Ο Όμιλος προχώρησε στα τέλη 2001, στην εξαγορά μιας ακόμα τσιμεντοβιομηχανίας στην περιοχή των Βαλκανίων. Πρόκειται για το 70% της σερβικής εταιρίας Kocjeric παραγωγικής ικανότητας 600.000 τόνων τσιμέντου το χρόνο. Το τίμημα εξαγοράς ανέρχεται σε 35,5 εκατ.δολ. («Εξπρές», 1.2.02)

Lafarge, προχώρησε την άνοιξη '99, στην εξαγορά του 76% της αιγυπτιακής «Beni Suef Cement Co», δυναμικότητας 1,4 εκατ.τόνων και κύκλο εργασιών 25 δις δρχ. το 2000. («Το Βήμα», 14.1.2001) Η συνεργασία του Ομίλου με δύο βασικές εταιρίες του «ευρωπαϊκού καρτέλ τσιμέντου» (Holderbank και Lafarge), αντανακλούν την επιλογή «στρατηγικών συμμαχιών» αντί της «σύγκρουσης» μαζί τους, για την από κοινού εκμετάλλευση νέων ευκαιριών σε αναδυόμενες αγορές.

Τέλος ο Όμιλος διαθέτει στο εξωτερικό μια σειρά ακόμα από «συμμετοχικές εταιρίες» (Holdings) με έδρα κυρίως την Κύπρο (AEMOS CEMENT LTD, IAPETOS LTD, BULKCEM LTD, PLEVCEM LTD, TITHYS LTD, MEDCEMENT TR.CO), καθώς και εταιρίες εμπορίας και διακίνησης τσιμέντου στις αγορές των ΗΠΑ, της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Μ.Ανατολής (Castle Hayne Development Inc. ΗΠΑ, FINTITAN SRL Ιταλία, TITAN CEMENT UK Ltd Αγγλία, 4 M TITAN SILOS CO. LLC και MISRIEENT TITAN TR. & DISTR. CO. Αίγυπτο, κά).

Ο Όμιλος TITAN είναι οικογενειακός όμιλος. Το μεγαλύτερο μέρος των μετοχών της μητρικής εταιρίας «Τιτάν», ελέγχεται από τις οικογένειες «Κανελλόπουλου-Παπαλεξόπουλου», που έχουν συγγενικούς δεσμούς μεταξύ τους. Σημαντικό επίσης μερίδιο κατέχει ο Όμιλος «Εθνικής Τράπεζας» (κυρίως μέσω της ΕΤΕΒΑ), ενώ οι υπόλοιπες μετοχές βρίσκονται στα χαρτοφυλάκια διαφόρων επενδυτών, φυσικών και νομικών προσώπων. Παράλληλα οι ιδιοκτήτες του Ομίλου συμμετέχουν στην «Αίφρα Τράπεζα Πίστωσης», γεγονός που προσδίδει στον Όμιλο χαρακτηριστικά «χρηματιστικού ομίλου».

Από πλευράς οργανωτικής συγκρότησης και λειτουργίας, ο Όμιλος έχει γνωρίσματα «βιομηχανικού κοντσέρν» (καθετοποιημένη παραγωγή, συμπληρωματικές δραστηριότητες θυγατρικών, ερευνητικό κέντρο τσιμέντου, κά). Η διοίκηση του ασκείται από μέλη των δύο οικογενειών Κανελλόπουλου-Παπαλεξόπουλου. Το 2000 πρόεδρος της μητρικής εταιρίας ήταν ο Ανδ.Κανελλόπουλος και διευθύνων σύμβουλος ο Δημ.Παπαλεξόπουλος, οι οποίοι έχουν και την ευθύνη του καθορισμού της στρατηγικής και της διαχείρισης των εταιρικών υποθέσεων του Ομίλου. Στο ΔΣ συμμετείχαν επίσης και άλλα μέλη των δύο οικογενειών, εκπρόσωποι εταιριών μετοχικού

ενδιαφέροντος και στελέχη του Ομίλου (Γ.Προβόπουλος της Alpha Τράπεζας Πίστewς, Μ.Κολακίδης πρώην αντιπρόεδρος της Εθνικής Τράπεζας, Ν.Αναλυτής στέλεχος της εταιρίας και μέλος του Δ.Σ του ΣΕΒ, κá). Ταυτόχρονα ο Ανδ.Κανελλόπουλος συμμετείχε στο Δ.Σ. της Alpha Τράπεζα Πίστewς.

Σημαντική τέλος είναι η κοινωνική παρουσία και δραστηριότητα των ιδιοκτητών του Ομίλου. Συγκεκριμένα ο Ανδ.Κανελλόπουλος, είναι πρόεδρος του ΣΕΒ, ενώ ο Θεοδ.Παπαλεξόπουλος, μέλος του Δ.Σ. της μητρικής εταιρίας, έχει διατελέσει στο παρελθόν (1985-89) πρόεδρος του ΣΕΒ και του IOBE (Ινστιτούτο Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών), καθώς και μέλος της «Ευρωπαϊκής Στρογγυλής Τράπεζας Βιομηχάνων» (European Round Table of Industrialists), κá. (STATUS, Νοέμβρης '92, σελ.149) Η δυνατότητα παρέμβασης των ιδιοκτητών του Ομίλου («άτυπα» ή «θεσμικά») στα κοινωνικά και πολιτικά «δρώμενα», είναι περισσότερο από προφανής, τόσο λόγω της οικονομικής δύναμης και των ευρύτερων διασυνδέσεων που διαθέτουν, όσο και του ειδικότερου ρόλου που ασκούν στην κορυφή της μεγαλύτερης εργοδοτικής οργάνωσης της χώρας.

8. Όμιλος ΑΓΕΤ "ΗΡΑΚΛΗΣ" (Lafarge)

Ο Όμιλος «ΑΓΕΤ Ηρακλής» διαμορφώθηκε στη δεκαετία του '70, με κύριο τομέα δραστηριότητας την παραγωγή και εμπορία τσιμέντων και μη μεταλλικών ορυκτών, καθώς την ανάπτυξη συμπληρωματικών βιομηχανικών, εμπορικών, κατασκευαστικών, ναυτιλιακών, ασφαλιστικών και διεθνών δραστηριοτήτων. Στις αρχές δεκαετίας '80, ο Όμιλος αντιμετώπισε σοβαρά προβλήματα βιωσιμότητας, λόγω κακοδιαχείρισης και αναπροσανατολισμού εξαγωγών, με αποτέλεσμα να βρεθεί στη «δίνη» της υπερχρέωσης και να μετατραπεί σε «προβληματική» επιχείρηση. Με κυβερνητική παρέμβαση το 1983, άλλαξε η διοίκηση και το 1984 εντάχθηκε στον κρατικό «Όργανισμό Ανασυγκρότησης Επιχειρήσεων-ΟΑΕ», ενώ το 1986 άλλαξε και το ιδιοκτησιακό καθεστώς, με την εξαγορά της πλειοψηφίας των μετοχών της ΑΓΕΤ Ηρακλής από τον ΟΑΕ. Το 1991 με κυβερνητική απόφαση, η ΑΓΕΤ πωλήθηκε στην ιταλική «Calcestruzzi», ενώ η όλη διαδικασία πώλησης, λόγω του χαμηλού τιμήματος και των αδιαφανών διαδικασιών, εξελίχθηκε σε ένα

από τα μεγαλύτερα οικονομικο-πολιτικά σκάνδαλα της μεταπολιτευτικής περιόδου.⁷²

Με την αλλαγή του ιδιοκτησιακού καθεστώτος, άλλαξε και ο χαρακτήρας του Ομίλου, ο οποίος στην ουσία μετατράπηκε σε τμήμα (υπο-όμιλο), ενός ευρύτερου πολυεθνικού χρηματιστικού συγκροτήματος, του Ομίλου «Ferruzzi-Montedison», με έδρα την Ιταλία. (Ετήσια Έκθεση «ΑΓΕΤ Ηρακλής», 1993) Οι «περιπέτειες» ωστόσο της ΑΓΕΤ δεν σταματούν εδώ. Η

---

⁷² Η ΑΓΕΤ Ηρακλής, αποτελεί ίσως τη μοναδική περίπτωση επιχείρησης που απασχόλησε για τόσο μεγάλο διάστημα στην ελληνική κοινωνία. Τα προβλήματα ξεκίνησαν το 1983, όταν ο τότε υπουργός Εθνικής Οικονομίας, Γερ. Αρσένης, διόρισε εξ' ονόματος του βασικού μετόχου (Εθνικής Τράπεζας), νέα διοίκηση και ταυτόχρονα άσκησε ποινική δίωξη για απάτη και απιστία κατά της τότε διοίκησης της ΑΓΕΤ Ηρακλής Γ. Τσάτσου και μελών της οικογένειας, καθώς και στενών συνεργατών του), η οποία σηματοδότησε μια μακροχρόνια δικαστική διαμάχη, η οποία έληξε έντεκα χρόνια αργότερα με απαλλακτικό βούλευμα, λόγω παραγραφής των αδικημάτων. («Εξέπρες», 27.4.94) Το 1986 η ΑΓΕΤ πέρασε στον έλεγχο του ΟΑΕ και έγινε μετοχοποίηση χρεών (27,5 δις), παραχωρώντας στην Εθνική πακέτο εγγυημένων ομολόγων του δημοσίου. Ωστόσο η μετοχοποίηση χρεών, κάτω από την πίεση του ευρωπαϊκού καρτέλ τσιμέντου, θεωρήθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή ως «κρατική ενίσχυση» και οδήγησε σε πολύχρονη διένεξη με την ελληνική κυβέρνηση, η οποία έληξε το 1990, με τη δέσμευση της ελληνικής πλευράς να ιδιωτικοποιήσει την ΑΓΕΤ Ηρακλής. Έτσι το 1991 η ελληνική κυβέρνηση αποφάσισε την πώληση της ΑΓΕΤ στην ιταλική εταιρία Calcestruzzi, με αδιαφανείς διαδικασίες και χαμηλό τίμημα (η μόνη προσφορά που κατατέθηκε ήταν της κοινοπραξίας Cal-Nat μεταξύ Calcestruzzi-Εθνικής, ενώ η τιμή εξαγοράς για το 69% των μετοχών της ΑΓΕΤ, ανήλθε σε 128 δις δρχ., τη στιγμή που η πραγματική τους αξία, σύμφωνα με εκτιμήσεις αναδόχων τραπεζών, ανέρχονταν σε 150 δις).

Ωστόσο στις αρχές 1993, εκ μέρους της αξιωματικής αντιπολίτευσης, κατατέθηκε στον εισαγγελέα του Αρείου Πάγου, μηνυτήρια αναφορά βουλευτών για τον τρόπο πώλησης της ΑΓΕΤ. Διατάχτηκαν ανακρίσεις και ήλθαν στο φως σημαντικά στοιχεία. Παρ' όλα αυτά δύο μέρες πριν από τις εκλογές Οκτωβρίου '93, η υπόθεση μπήκε στο αρχείο. Με την επάνοδο του ΠΑΣΟΚ στην εξουσία, ξανάνοιξε ο φάκελος, ενώ η κρίση στον όμιλο Ferruzzi το 1994, έδωσε νέα τροπή στην υπόθεση. Ο ιταλικός τύπος πρότεινε στην ελληνική πλευρά να ξαναπάρει την ΑΓΕΤ με το ίδιο τίμημα, ευκαιρία την οποία δεν αξιοποίησε η νέα κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ. («Εξέπρες», 5.2.94) Ταυτόχρονα στελέχη του ομίλου Φερουζί και της Calcestruzzi (Μπερλίνι και Πανταβόλτα), αποκάλυψαν ότι υπήρξε χρηματισμός πολιτικών προσώπων στην Ελλάδα κατά την πώληση της ΑΓΕΤ. («Καθημερινή», 8.5.94) Στις αρχές 1994 δολοφονείται στην Αθήνα από την 17 Νοέμβρη ο διοικητής της Εθνικής Τράπεζας Μιχ. Βρανόπουλος, τραγικό πρόσωπο της υπόθεσης, ενώ λίγους μήνες αργότερα το Συμβούλιο Εφετών παρέπεμψε σε δίκη το Ν. Γεωργιάδη, αντιπρόεδρο της ΑΓΕΤ για παράβαση του νόμου «περί μεσαζόντων». («Τα Νέα», 30.7.94) Παράλληλα η ελληνική Βουλή αποφάσισε στις 26.4.94 τη σύσταση «προανακριτικής επιτροπής», για διερεύνηση της ύπαρξης ποινικών ευθυνών στον τρόπο πώλησης της ΑΓΕΤ εκ μέρους κυβερνητικών στελεχών. Με βάση το πόρισμά της «προανακριτικής επιτροπής», η Βουλή αποφάσισε στις 16.9.94 την παραπομπή στο Ειδικό Δικαστήριο του πρ. πρωθυπουργού Κ. Μησιστάκη και των υπουργών Παλαϊοκρυσά και Ανδιανόπουλου. Ωστόσο τέσσερις μήνες αργότερα (17.1.95) αποφάσισε την αναστολή της ποινικής δίωξης των τριών κατηγορουμένων και η υπόθεση μπήκε προσωρινά (στην ουσία οριστικά) στο αρχείο. («Ελευθεροτυπία», 17.1.95) Στο φόντο των παραπάνω εξελίξεων, εμπλέκονται και οι ενέργειες του ευρωπαϊκού καρτέλ τσιμέντου, το οποίο είχε απότερο στόχο να ελέγξει την ελληνική τσιμεντοβιομηχανία. Μέσα από διάφορα σχήματα συνεργασίας και εξαγορών με ελληνικές εταιρίες, πέτυχε τελικά να τις δέσει στο άρμα του. (Για αναλυτικότερη παρουσίαση του θέματος, βλέπε σχετικά, Γ. Τόλιος 1999, σελ. 198-223.

κρίση στο συγκρότημα «Ferruzzi» το 1994, οδήγησε σε ανάληψη της διαχείρισης του από 4 τράπεζες (Modiobanca, Banca di Roma, Credito Italiano, Banca Commerciale), ενώ ο κλάδος τσιμέντου πέρασε στον έλεγχο του ομίλου «Compart», που με τη σειρά του έλεγχε την «Concretum» (διάδοχο της «Calcestruzzi») και τελικά την ΑΓΕΤ Ηρακλής. («Το Βήμα», 25.1.98)

Το 2000 έχουμε και πάλι αλλαγές. Η βρετανική τσιμεντοβιομηχανία «Blue Circle» εξαγοράζει από τον ιταλικό όμιλο την πλειοψηφία των μετοχών της ΑΓΕΤ Ηρακλής (54%) καθώς και των «Τσιμεντών Χαλκίδας» που ήταν ήδη στον έλεγχο της τελευταίας, αντί 200 δις δρχ. («Εξπρές», 3.5.2000). Ένα χρόνο αργότερα η γαλλική τσιμεντοβιομηχανία «Lafarge», εξαγοράζει την «Blue Circle» μαζί και την ΑΓΕΤ Ηρακλής. Ο Όμιλος για τρίτη φορά μέσα σε δέκα χρόνια αλλάζει ιδιοκτησιακό καθεστώς και μετατρέπεται σε τμήμα ενός ευρύτερου πολυεθνικού ομίλου με επικεφαλής τη «Lafarge». («Εξπρές», 9.1.2001) Η «πολυτάραχη» ιστορία της ΑΓΕΤ Ηρακλής, αποκαλύπτει ορισμένες πτυχές του χαρακτήρα των κεφαλαιοκρατικών σχέσεων στην ελληνική οικονομία στη διάρκεια της τελευταίας εικοσαετίας και στον τρόπο άσκησης της κυριαρχίας του χρηματιστικού κεφαλαίου στην ελληνική κοινωνία.

Το 2000 στην δύναμη του Ομίλου ΑΓΕΤ Ηρακλής, σύμφωνα με τα στοιχεία του Πίνακα 2.10, περιλαμβάνονταν πάνω από 50 θυγατρικές εταιρίες, στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, οι οποίες σε ενοποιημένη βάση παρουσίαζαν κύκλο εργασιών 215 δις δρχ. σε σχέση με 83 δις το 1993, ενεργητικό 162 δις σε σχέση με 96 δις, ίδια κεφάλαια 69 δις σε σχέση με 54 δις, καθαρά κέρδη 102 εκατ. δρχ. σε σχέση με 5 δις και απασχολούμενους 2.328 άτομα σε σχέση με 3.223 άτομα το 1993. (Έκθεση Εργασιών ΑΓΕΤ Ηρακλής, 1993 και 2000). Η εξέλιξη των βασικών μεγεθών δείχνει σχετική απώλεια δυναμισμού του Ομίλου, που δεν είναι άσχετη με την πολιτική που ακολούθησαν οι νέοι ιδιοκτήτες της ΑΓΕΤ μετά την εξαγορά της. Δηλαδή την μετατροπή του Ομίλου σε ρόλο ενός περιφερειακού «παίκτη» στη διεθνή αγορά τσιμέντου.

Ειδικότερα στον τομέα της παραγωγής και εμπορίας τσιμεντών και μη μεταλλικών υλικών, ο Όμιλος διέθετε το 2000 γύρω στις δέκα εταιρίες με βασικότερη την «ΑΓΕΤ Ηρακλής». Η τελευταία δημιουργήθηκε το 1911 με

(σε εκατ δρχ)

2000

(τα αναλυτικά στοιχεία το 2000, είναι σε γιγ. ευρώ. 1 ευρώ = 340.75 δρχ.)

[illegible]

Συναρτήσεις Ομίλων LAFARGE κατάς ομίλους ΑΓΕΤ Ηρακλής								
HELLAMAT AΒΕΜΕ (1990)	αγοή & επί πληρωμ. παρ.έτοιμ σκυροδ α	16.077	33.872	24.308	28.568	-2.458	100,0%	80,0%
-ΔΟΜΗΜ ΑΕ (ετήσια 1991)	παρ.έτοιμ σκυροδ -επί αδρ.υλ.κ.						100,0%	
								δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία
-ΤΕΙΕ ΒΕΤΟΝ ΑΕ (ετήσια 1991)	παρ.έτοιμ σκυροδ -επί αδρ.υλ.κ.						100,0%	
								δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία
-ΔΥΝΑΜΙΚΗ ΑΕ (ετήσια 1991)	παρ.έτοιμ σκυροδ -επί αδρ.υλ.κ.						100,0%	
								δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία
-Γ Α ΤΑΚΟΠΟΛΥΣ(ετή.1991)	παρ.έτοιμ σκυροδ -επί αδρ.υλ.κ.						100,0%	
								δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία
-ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ ΑΕ (ετή.1991)	παρ.έτοιμ σκυροδ -επί αδρ.υλ.κ.						100,0%	
								δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία
-ΕΛ.ΒΟ.Σ ΕΛΚΩΝ ΜΠΑΡΟΥ (ετή 1992)	παρ.έτοιμ σκυροδ -επί αδρ.υλ.κ.						100,0%	
								δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία
-ΕΛΛΑΜΑΓΕ ΜΟΝ ΠΥΡ ΑΕ (ετή 1992)	παρ.έτοιμ σκυροδ -επί αδρ.υλ.κ.						100,0%	
								δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία
ΜΠΕΤΟΝ ΤΕΜΑΤ ΑΕ	παρ.έτοιμ σκυροδ -επί αδρ.υλ.κ.						100,0%	
								δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία
ΠΑΡΟΣ ΜΠΕΤΟΝ ΑΕ	παρ.έτοιμ σκυροδ -επί αδρ.υλ.κ.						100,0%	
								δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία
ΜΠΕΤΟΝ ΑΕ	παρ.έτοιμ σκυροδ -επί αδρ.υλ.κ.						100,0%	
								δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία

Πηγή: Επίσημα Εκθέσεις ΑΓΕΤ "Ηρακλής" 1990-2000, Επιχειρησιακά στοιχεία ΙΚΑΡ 1993-2000, Ναυτιλιακάς Οδηγός 1993, Δημοσιεύματα Πανεπιστημίου και Περιοδικού Τύπου 1990-2001

αντικείμενο την παραγωγή και εμπορία διαφόρων τύπων τσιμέντου. Το 1919 οι μετοχές της εταιρίας εισήχθησαν το Χρηματιστήριο Αθηνών, ενώ μετά το 1929, με την απορρόφηση του εργοστασίου τσιμέντων «ΟΛΥΜΠΟΣ» Βόλου, γνώρισε μια δυναμική πορεία ανάπτυξης ως αρχές δεκαετίας '80, όπου λόγω «κακοδιαχείρισης» και «υπερχρέωσης» παρουσίασε ζημιές (1983-87). Με την ένταξη της ΑΓΕΤ στον ΟΑΕ (1984) και την εφαρμογή προγράμματος εξυγίανσης, γίνεται και πάλι κερδοφόρα από το 1988.

Η ΑΓΕΤ Ηρακλής (μετά την εξαγορά και απορρόφηση των Τσιμεντών Χαλκίδας), διαθέτει 3 εργοστάσια παραγωγής τσιμέντου, παραγωγικής δυναμικότητας 9,3 εκατ.τόνων ετησίως, έχει 10 κέντρα αποθήκευσης και διανομής τσιμέντου χύμα και σακκευμένου, 10 πλοία μεταφοράς τσιμέντου και πρώτων υλών, 267 σιλοφόρα μεταφοράς τσιμέντου, άνθρακα και τέφρας, 1.569 σιλό αποθήκευσης τσιμέντου, καθώς και 11 λατομεία από τα οποία 6 ιδιόκτητα και 5 μισθωμένα. Η εταιρία κατέχει «ολιγοπωλιακή» θέση στην εγχώρια παραγωγή τσιμέντου, ελέγχοντας το 53-54% της αγοράς και κατέχοντας την πρώτη θέση στις εξαγωγές (4,4 εκατ.τόνους), κυρίως προς τις ΗΠΑ, Ε.Ε., Μ.Ανατολή και αναπτυσσόμενες αγορές της Αφρικής. Η εξαγορά από τον όμιλο «Lafarge» της «Blue Circle» και κατ' επέκταση της ΑΓΕΤ Ηρακλής, έφεραν τη Lafarge στην πρώτη θέση της παγκόσμιας κατάταξης παραγωγής και εμπορίας τσιμέντου, με συνολική παραγωγική δυναμικότητα 150 εκατ.τόνους ετησίως, ακολουθούμενη από την ελβετική «Holcim» (Holderbank), με ετήσια παραγωγική δυναμικότητα 95 εκατ.τόνων. (ΑΓΕΤ Ηρακλής, Απολογισμός 2000, σελ.23)

Η εταιρία εκτός από τις σύγχρονες εγκαταστάσεις, διαθέτει επίσης δικό της «Κέντρο Ερευνών Τσιμέντου», στο οποίο εκπονεί μελέτες που αφορούν το σχεδιασμό, την ανάπτυξη, τον ποιοτικό έλεγχο και την τεχνική βελτίωση τσιμέντου, σκυροδέματος, πρώτων υλών και δομικών προϊόντων. Αναπτύσσει επίσης νέα προϊόντα και υλικά δόμησης, ενώ λειτουργεί ως σύμβουλος ελέγχου ποιότητας μεγάλων έργων και κατασκευών. Παράλληλα η εταιρία εφαρμόζει σε μόνιμη βάση προγράμματα επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης του προσωπικού, καθώς και προγράμματα προστασίας του περιβάλλοντος (απομάκρυνση σκόνης, αποκατάσταση χώρου λατομείων, κά).

Εκτός από την παραγωγή και εμπορία τσιμέντων, ο Όμιλος κατέχει σημαντική θέση στους βασικούς κλάδους παραγωγής και εμπορίας «μη μεταλλικών ορυκτών». Ειδικότερα στον κλάδο ετοιμού σκυροδέματος, διέθετε το 2000 τις εταιρίες «Αστήρ-Λάτο ΑΕ» και «Σκυρόδεμα ΑΕ», στον κλάδο εξόρυξης αδρανών υλικών τη «Λαβα Μεταλλευτική-Λατομική ΑΕ» με μεταλλεία ελαφρόπετρας (είναι ο μεγαλύτερος εξαγωγέας στο κόσμο), καθώς μεταλλεία γύψου, πουζολάνης, πυριτίου και άλλων υλικών. Στον κλάδο κτιριακών υλικών, διέθετε την εταιρία «EMMY-Κτηριακά Στοιχεία ΑΕ», με κύριο αντικείμενο την παραγωγή και εμπορία ξηρών κονιαμάτων, στον κλάδο συσκευασίας τσιμέντου τις εταιρίες «Αιγίς ΑΕ» (παράγει σάκους όλων των τύπων, ποιοτήτων, μεγεθών και χρήσεων) και «Ηρακλής Συσκευασίας ΑΕ» (παράγει είδη συσκευασίας φιλικά προς το περιβάλλον). Επίσης στον κλάδο κατασκευών διέθετε την «ΕΒΙΕΣΚ ΑΕ», εξειδικευμένη στην κατασκευή κέντρων διανομής χύδην φορτίων και συντήρησης εξοπλισμού εργοστασίων παραγωγής τσιμέντου, ενώ στον κλάδο βιομηχανικών αυτοματισμών και ελέγχου συστημάτων παραγωγής, είχε την εταιρία «Αμπέρ ΑΕ», κá. Με λίγα λόγια όλες οι θυγατρικές εταιρίες του Ομίλου, έχουν άμεση σχέση με τη στήριξη της βασικής δραστηριότητας, την παραγωγή και εμπορία τσιμέντου.

Τον ίδιο στόχο εξυπηρετούν και οι άλλες εταιρίες του Ομίλου στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Ειδικότερα στον τομέα διακίνησης τσιμέντου, ο όμιλος διέθετε στις χερσαίες μεταφορές την «Ηρακλής Μεταφορική ΑΕ» και τις ναυτιλιακές μεταφορές την «Ηρακλής Ναυτιλιακή ΑΕ», η οποία είχε στον έλεγχο της δέκα ναυτιλιακές εταιρίες που διαχειρίζονταν ισάριθμα πλοία μεταφοράς τσιμέντου. Τέλος ο Όμιλος διέθετε μια σειρά εταιρίες στο εξωτερικό, με κύριο αντικείμενο τη διακίνηση και εμπορία τσιμέντου, καθώς και την στήριξη άλλων εμπορικών και συμμετοχικών δραστηριοτήτων. Πρόκειται για τις εταιρίες «Hermes Compania Naviera S.A» (Panama), «Helacem SA» (Geneva), «International Flag» (Egypt), «International Mediterranean Shipping S.A» (Luxembourg), «Depot and Coordination Co. S.A» (Panama), «Port Said Silo Investment Company S.A», «Maritime Company Esperides S.A», «Alexandria Silo Investment Company S.A» (Panama), κá, για τις οποίες δεν υπάρχουν διαθέσιμα αναλυτικά στοιχεία. Συνολικά από τη σύγκριση των εταιριών του Ομίλου στα έτη 1993 και 2000,

διαπιστώνουμε ότι δεν υπάρχουν ουσιαστικές μεταβολές, με εξαίρεση την εξαγορά και απορρόφηση των εταιριών του Ομίλου Τσιμέντα Χαλκίδας, γεγονός που δείχνει ότι μετά την πώληση της ΑΓΕΤ ο Όμιλος περιορίστηκε κυρίως στην εδραίωση της θέσης του κυρίως στην εγχώρια αγορά τσιμέντου.

Όπως ήδη αναφέραμε, ο Όμιλος ΑΓΕΤ Ηρακλής ανήκει από το τέλος του 2000 στον ευρύτερο Όμιλο Lafarge γαλλικών συμφερόντων, όπως και η μέχρι τότε αγγλική εταιρία «Blue Circle», η οποία είχε στον έλεγχο της την ΑΓΕΤ Ηρακλής. Ειδικότερα μετά την εξαγορά και απορρόφηση των «Τσιμέντων Χαλκίδας» και των θυγατρικών τους εταιριών (Τσιμέντα Χαλκίδος Εμπορική ΑΕ, Τσιμέντα Χαλκίδος Διεθνής ΑΕ, Ηνίοχος ΑΕ, κ.ά),⁷³ η μετοχική σύνθεση της ΑΓΕΤ διαμορφώθηκε ως εξής: Η «Blue Circle Investments» και έμμεσα η Lafarge, διέθετε ποσοστό 52,7%, ο Όμιλος Εθνικής Τράπεζας 28,5%, οι θεσμικοί επενδυτές εσωτερικού 5,5%, οι θεσμικοί επενδυτές εξωτερικού 2,2% και το υπόλοιπο στο ευρύ επενδυτικό κοινό. (ΑΓΕΤ Ηρακλής, Ετήσιος Απολογισμός 2000, σελ.7)

Όσον αφορά τη διοίκηση της ΑΓΕΤ και των θυγατρικών της, το ιδιοκτησιακό καθεστώς προσδιορίζει και τη σύνθεση της (5 μέλη από την «Blue Circle Investments» και 4 από τον Όμιλο Εθνικής Τράπεζας). Ειδικότερα στο τέλος του 2000, πρόεδρος του ΔΣ της ΑΓΕΤ ήταν ο Πέτρος Δούκας και διευθύνων σύμβουλος ο Jeremy Watts. Όσον αφορά την οργανωτική συγκρότηση του Ομίλου, η ΑΓΕΤ διαθέτει σύγχρονη δομή και μακρόχρονη επιχειρηματική εμπειρία. Η ύπαρξη κέντρου έρευνας και ανάπτυξης, καθώς και η δημιουργία «στεφάνης» θυγατρικών εταιριών που στηρίζουν τη βασική της δραστηριότητα (παραγωγή και διάθεση τσιμέντου στην εγχώρια και διεθνή αγορά), προσδίδουν στον Όμιλο χαρακτηριστικά

⁷³ Η αρχική συμφωνία εξαγοράς της ΑΓΕΤ Ηρακλής από την ιταλική Calcestruzzi, προέβλεπε και την εξαγορά του Ομίλου Τσιμέντων Χαλκίδας, αντί ποσού 41,5 δις δρχ. Ωστόσο η Calcestruzzi, αφού εξαγόρασε την ΑΓΕΤ αθέτησε τη συμφωνία με αποτέλεσμα η διοίκηση των Τσιμέντων Χαλκίδας να προσφύγει στη διεθνή διαιτησία. Τελικά το 1995 το «Διεθνές Εμπορικό Επιμελητήριο Γενεύης» επιδίκασε την εξαγορά των Τσιμέντων Χαλκίδας στην Calcestruzzi, όμως σε ποσό μικρότερο (32 δις δρχ). Η εταιρία πέρασε σε συνέχεια στον έλεγχο της ΑΓΕΤ Ηρακλής και άρχισε να λειτουργεί με θετικά αποτελέσματα, αφού πρώτα ρυθμίστηκαν με ευνοϊκό τρόπο για τους ιδιοκτήτες τους Κισσόεργλου-Τακόπουλος τα τεράστια χρέη ύψους 240 δις που είχαν δημιουργήσει. Για τη δημιουργία των χρεών και τον τρόπο ρύθμισής τους, οι βουλευτές του κυβερνώντος κόμματος κ.κ. Κεδίκογλου, Μπενάτος, Κολλιопάνος, Πάγκαλος, Παπασπύρου και Πιπεριάς, επέκριναν στη Βουλή την κυβέρνηση και τη διοίκηση της Εθνικής Τράπεζας. («Τα Νέα», 3.5.95)

«βιομηχανικού κοντσέρν», το οποίο λειτουργεί στα πλαίσια του ευρύτερου πολυεθνικού χρηματιστικού ομίλου Lafarge.

Παρ' ότι δεν είναι στους στόχους της μελέτης η εξέταση του Ομίλου Lafarge, θεωρούμε αναγκαίο να αναφερθούμε σύντομα στη διεθνή και εγχώρια δραστηριότητα του. Όπως ήδη αναφέραμε η Lafarge βρίσκεται μεταξύ των μεγαλύτερων τσιμεντοβιομηχανιών στο κόσμο, με ηγετική θέση στον τομέα των δομικών υλικών, με παρουσία σε 65 χώρες και με απασχολούμενους πάνω από 65.000 άτομα. Με την «επιθετικού» χαρακτήρα εξαγορά της «Blue Circle» (συνολικού ύψους 7,4 δις ευρώ ή 3,4 τρις δρχ. για το 77,4% των μετοχών), κατάκτησε την πρώτη θέση διεθνώς, παίζοντας ηγετικό ρόλο στο παγκόσμιο καρτέλ τσιμέντου.⁷⁴ Στην Ελλάδα η Lafarge, εκτός από τον έλεγχο της ΑΓΕΤ Ηρακλής, διαθέτει επίσης μια σειρά εταιρίες, κυρίως στον τομέα εισαγωγής και εμπορίας τσιμέντου («Hellamat AEBE»), καθώς στον τομέα παραγωγής και εμπορίας σκυροδέματος και αδρανών υλικών (εταιρίες παραγωγής σκυροδέματος στη Σύρο, Μύλο, Πάρο, Λάρισα και Παλλήνη Αττικής). («Καθημερινή», 21.1.2001) Κατά συνέπεια το βάρος της Lafarge στον κλάδο παραγωγής και εμπορίας τσιμέντου και δομικών υλικών στην Ελλάδα, είναι πολύ μεγαλύτερο από ότι απορρέει από τον έλεγχο της ΑΓΕΤ Ηρακλής. Τέλος η «συνεργασία» της Lafarge με την τσιμεντοβιομηχανία «Τιτάν» στην αγορά της Αιγύπτου, ενισχύουν το ρόλο της στις αγορές τσιμέντου της Μ.Ανατολής.

Το γενικότερο συμπέρασμα που συνάγεται από την εξέταση της δραστηριότητας του Ομίλου ΑΓΕΤ και του ευρύτερου Ομίλου Lafarge, είναι ότι πρόκειται έναν από τους ισχυρότερους ομίλους στην ελληνική οικονομία, με δεσπόζουσα θέση στην παραγωγή και εμπορία τσιμέντων στην Ελλάδα και στο διεθνή χώρο. Η διαδρομή της ΑΓΕΤ Ηρακλής την τελευταία 20ετία, η κρίση «υπερχρέωσης», το πέρασμα στον έλεγχο του ΟΑΕ, οι διαδικασίες ιδιωτικοποίησης, οι αλληπάλληλες αλλαγές στο ιδιοκτησιακό καθεστώς και τελικά ο έλεγχος της από το ευρωπαϊκό καρτέλ τσιμέντου, έφεραν στο

⁷⁴ Το παγκόσμιο καρτέλ τσιμέντου αποτελείται μετά τις τελευταίες ανακατατάξεις, από 8 μεγάλες εταιρίες οι οποίες ελέγχουν το 75% της παγκόσμιας παραγωγής τσιμέντου. Οι μεγαλύτερες από αυτές είναι ευρωπαϊκές, με επικεφαλής τη γαλλική Lafarge, την βρετανική Castle, την ελβετική Holderbank, την ιταλική Italcementi, τις γερμανικές Ducherhoff και Heidelberger, τη σουηδική Scanem, την μεξικοσπανική Cemex, κ.ά. («Το Βήμα», 14.1.2001)

προσκήνιο αθέατες πλευρές των πολυδαίδαλων και αντιφατικών σχέσεων που αναπτύσσονται μεταξύ των σύγχρονων πολυκλαδικών-πολυεθνικών ομίλων, καθώς και εκπροσώπων της οικονομικής και πολιτικής ελίτ, σε εθνικό και υπερεθνικό επίπεδο.

9. Όμιλος ΠΑΠΑΣΤΡΑΤΟΥ (Παπαστράτος ΑΒΕΣ, κá)

Ο Όμιλος Παπαστράτου, είναι από τους παλαιότερους βιομηχανικούς ομίλους στην ελληνική οικονομία και κατέχει «δεσπόζουσα θέση» στον κλάδο παραγωγής και εμπορίας καπνικών προϊόντων. Η διαμόρφωση του άρχισε στη δεκαετία του '30 και συνεχίστηκε στη μεταπολεμική περίοδο, χωρίς ωστόσο να σημειώσει μεγάλη πολυκλαδική ανάπτυξη σε σχέση με άλλους ομίλους. Κύριος τομέας δράσης ήταν και παραμένει η παραγωγή και εμπορία διαφόρων τύπων τσιγάρων και καπνού και οι εμπορικές δραστηριότητες. Από τις αρχές δεκαετίας '90, ο Όμιλος επεκτάθηκε σε νέους τομείς, ενώ έκανε τα πρώτα βήματα στο εξωτερικό χωρίς ιδιαίτερη επιτυχία, με την ίδρυση εταιριών παραγωγής και εμπορίας καπνικών προϊόντων.

Το 2000 στη δύναμη του Ομίλου, σύμφωνα με τα στοιχεία του Πίνακα 2.11, ανήκαν 9 εταιρίες σε σχέση με 7 στις αρχές δεκαετίας '90. Με βάση τα αποτελέσματα του «ενοποιημένου ισολογισμού» της μητρικής εταιρίας «Παπαστράτος ΑΒΕΣ», το 2000 ο Όμιλος, παρουσίασε κύκλο εργασιών 99 δις δρχ., ενεργητικό 103 δις, ίδια κεφάλαια 25,5 δις, καθαρά κέρδη 10,2 δις, ενώ απασχολούσε γύρω στα 1.500 άτομα. Η μητρική εταιρία «Παπαστράτος ΑΒΕΣ», αντιμετώπισε τις τελευταίες δεκαετίες, όπως και όλες γενικά οι ελληνικές καπνοβιομηχανίες, το σκληρό ανταγωνισμό των ξένων τσιγάρων, με αποτέλεσμα τη σταθερή μείωση του μεριδίου ελληνικών καπνικών προϊόντων στην εγχώρια αγορά.⁷⁵ Ο Όμιλος ακολουθώντας πολιτική «συνεργασίας» με

⁷⁵ Το μερίδιο των ξένων τσιγάρων στην εγχώρια αγορά από 1,6% το 1980, ανέβηκε στο 14% το 1990 και στο 31% το 1994. Ο ανταγωνισμός στα ελληνικά καπνικά προϊόντα δεν διεξάγεται τόσο με όρους ποιότητας, όσο κυρίως με όρους διαφήμισης. Η τακτική των ξένων εταιριών είναι παρόμοια με αυτή σε άλλους τομείς (αθλητικά είδη, ρουχισμός, τρόφιμα, κλπ). Δηλαδή στόχος της διαφήμισης δεν είναι η προβολή της ποιότητας, όσο η δημιουργία καταναλωτικών ροτών, τάσεων και στερεότυπων, ιδιαίτερα όταν απευθύνεται σε νεαρής ηλικίας άτομα. Η απάντηση των ελληνικών εταιριών άργησε τόσο στο πεδίο της διαφήμισης όσο και στην παραγωγή διαφορετικών καπνικών προϊόντων. ενώ δεν υπήρξε συγκεκριμένη καπνική πολιτική εκ μέρους της Πολιτείας (αναδιάρθρωση παραγωγής, προώθηση εξαγωγών, προβολή ελληνικών τσιγάρων στο εξωτερικό κá). Οι μεγάλες ελληνικές εταιρίες καπνού, κατέφυγαν στην λύση των «συνεργασιών» με τις πολυεθνικές εταιρίες,

Πίνακας 2.11 : Βασικά μεγέθη των εταιριών του Ομίλου "ΠΑΠΑΣΤΡΑΤΟΥ", στο διάστημα 1990-2000

Κλάδος - Επωνυμία Επιχείρησης	Είδος Δραστηριότητας	Πωλήσεις	Συνολικά	Πάγια	Ιδια	Καθαρά	(σε εκατ. δρχ)	Αριθμός
		(Κύκλ.Εργασ)	Ενεργητικά		Κεφάλαια	Κέρδη	% συμμετοχ.	
1990								
Βιομηχανικές Εταιρίες								
ΠΑΠΑΣΤΡΑΤΟΣ ΑΒΕΣ (1930)	βιομηχανία τσιγάρων	25.549	25.212	1.366	1.064	5.138	100,0%	1.806
VIOCHROM ANILINE AE (1932)	παραγ.βαφών,παραγ.φασόν απορυπ.	3.819	3.049	2.007	1.920	1.028	45,0%	180
ΔΑΜΒΕΡΓΗΣ ΑΕ (1934)	παραγ.εμπ.φαρμακευτ. προϊόντων	557	316	109	41	-36	30,0%	90
PAPASTRATOS FRER.DE TABACS AE(1960)	παραγωγή φύλλων καπνού		μετοχ.κεφαλ.407 εκατ.		616	0	100,0%	
Εμπορικές Εταιρίες								
IONIAN TRADING COMPANY AE (1978)	εταιρία γενικού εμπορίου	5.746	1.356	27	416	33	100,0%	29
TREND AE (1985)	εταιρ.τροφίμων & γενικ.εμπορίου	309	146	10	32	16	49,0%	15
MAKRO CASH & CARRY WHOLESAL AE(1988)	εταιρ.εισαγ.-εξαγ.& χονδρ.εμπορ.		3.235	3.069	3.180	-6	10,0%	74
2000								
								(τα αναλυτικά στοιχεία το 2000, είναι σε χιλ.ευρώ, 1 ευρώ=340,75 δρχ.,
Βιομηχανικές Εταιρίες								
Παπαστράτος ΑΒΕΣ (1930)	παραγ.εμπορ.καπνικών προϊόντων	263.926	307.014	84.207	88.303	35.890	100,0%	1.200
Παπαστράτος Αφοί Α.Κ.Ε.	εκμίσθωση ακινήτων	3.807	2.358		3.723	123	100,0%	
Ιονική ΑΕΕ (1978)	εισγ. & εμπ. τράνζιτ τσιγάρων & ποτών	33.378	11.602	620	1.183	3.593	100,0%	33
Γενική Τροφίμων ΑΕ (1990)	παραγ.εμπ.κατεψυγμένων τροφίμων	40.503	56.816	29.728	39.742	3.997	14,0%	330
Ιδρυμα Τάσου Παπαστράτου (1999)	ανάπτυξη πολιτιστικών, κοινωνικών, κ.ά δραστηριοτήτων							
Εταιρίες Εξωτερικού								
Papastratos International BV Ολλανδία (1992)	εμπορ.ειδών καπνού, συμμετοχ.δραστηριότητ						100,0%	
-Papastratos Romania SRL (1993)	παραγωγή, εμπορία ειδών καπνού						100,0%	
-Papastratos Commercial SRL Ρουμανία(1999)	εμπορία ειδών καπνού						100,0%	
-Papastratos Ukraine (1995)	παραγωγή, εμπορία ειδών καπνού						100,0%	
ALPHA Συμμετοχές Ρουμανίας ΑΕ (συμμ.1993)	εταιρία χαρτοφυλακίου						15,0%	
Νέες Συμμετοχές μετά το 2000								
ΑΥΣ ΑΕ (συμμ.2001)	οργάνωση συστημάτων συλογικής διαχείρισης συσκευασιών						8,8%	

Πηγή: Παπαστράτος ΑΒΕΣ, Απολογισμοί 1990-2000, Επεξεργασία στοιχείων ICAP 1990-2000, Δημοσιεύματα ημερήσιου και περιοδικού Τύπου, 1990-2001

ξένες πολυεθνικές (παραγωγή και διάθεση καπνικών προϊόντων της Philip Morris, Altadis, Ritmeester, κά),⁷⁶ πέτυχε να διατηρήσει τη δεσπόζουσα θέση που κατείχε στην εγχώρια αγορά και να επεκτείνει τις δραστηριότητες του στο εξωτερικό, κυρίως στη Ρουμανία και Ουκρανία. Ειδικότερα το μερίδιο του Ομίλου στα εγχωρίως παραγόμενα είδη καπνού ανέρχονταν το 2000 στο 14%, ενώ στο σύνολο των καπνικών προϊόντων (εγχώριας και ξένης προέλευσης) στο 40% και στον τομέα των εξαγωγών στο 60% των ελληνικών προϊόντων. (Παπαστράτος, Ετήσιο Δελτίο 2000, σελ.23) Η εταιρία «Παπαστράτος ΑΒΕΣ» διαθέτει πέντε εργοστάσια καπνού, ενώ παράλληλα παίζει ρόλο «Holdig Company» των εταιριών του Ομίλου.

Το 2000 ο Όμιλος είχε στον έλεγχο του την εταιρία «Ιονική ΑΕ», με κυρίαρχο ρόλο στον τομέα της διανομής τσιγάρων και ποτών στην εχώρα αγορά Duty Free, ενώ συμμετείχε παράλληλα στην «Γενική Τροφίμων Μπάρμα-Στάθης ΑΕ» του Ομίλου Δασκαλόπουλου. Διέθετε επίσης την εταιρία «Αφοί Παπαστράτου ΑΕ» στον τομέα της εκμίσθωσης ακινήτων. Όσον αφορά στο εξωτερικό, ο Όμιλος δημιούργησε στα μέσα της δεκαετίας '90 την εταιρία «Papastratos International» με έδρα την Ολλανδία, η οποία εκτός από εμπορικές, αναπτύσσει παράλληλα και συμμετοχικές δραστηριότητες. Επίσης δημιούργησε δύο εταιρίες στη Ρουμανία (παραγωγής και εμπορίας προϊόντων καπνού με μερίδιο αγοράς 3%) και συμμετείχε στην «Alpha Συμμετοχών Ρουμανίας» (του Ομίλου της «Alpha Bank»), η οποία έχει στον έλεγχό της την «Τράπεζα Βουκουρεστίου». Τέλος στην Ουκρανία ο Όμιλος δημιούργησε μια εταιρία παραγωγής και εμπορίας καπνικών προϊόντων, η οποία ωστόσο στα πρώτα χρόνια λειτουργίας της, δεν έχει σημειώσει ιδιαίτερα θεαματικά αποτελέσματα

επιταχύνοντας στην ουσία τον «αφελληνισμό» της ελληνικής καπνοπαραγωγής και τελικά της ίδια της ελληνικής καπνοβιομηχανίας.

⁷⁶ Το 2000 έκλεισαν 25 χρόνια συνεργασίας του Ομίλου Παπαστράτου με την πολυεθνική «Philip Morris», η οποία παίζει βασικό ρόλο στην εγχώρια αγορά, με μερίδιο που ξεπερνά το 26% και συνεχώς αυξάνεται. Η εταιρία «Philip Morris» εκτός από τσιγάρα «Marlboro» που κατέχουν ηγετική θέση στην παγκόσμια αγορά καπνού, δραστηριοποιείται μέσω θυγατρικών και στις αγορές τροφίμων (Kraft, Foods Inc.), ζύθου (Miller, Brewing Co.), χρηματοοικονομικές υπηρεσίες (Philip Morris Capital Corporation). κά. Επίσης ο Όμιλος συνεργάζεται με την πολυεθνική Altadis (συγχώνευση γαλλικής Seita και ισπανικής Tabacalera) που παράγει τα τσιγάρα Gauloises και Gitanes, πούρα Havanitos, κά. καθώς με τη Ritmeester που παράγει πούρα και cigarilos Moods. Livarde, Royal Dutch, Corona, κά. (Παπαστράτος ΑΒΕΣ, Απολογισμός Χρήσεως 2000, σελ.13-14)

Ο Όμιλος Παπαστράτου, είναι οικογενειακός Όμιλος. Κυριότεροι μέτοχοι της μητρικής «Παπαστράτος ΑΒΕΣ», είναι οι οικογένειες Παπαστράτου και Γκέρτσου (με συγγενικούς δεσμούς μεταξύ τους), ενώ σημαντικό ποσοστό κατείχαν το 2000 η Αλίκη Γουλανδρή, Κριεζή Ασημίνα, Ηλιάσκου Αλεξάνδρα και Παναγιώτου Μαρίνα. Την ουσιαστική διεύθυνση του Ομίλου είχαν ο πρόεδρος Χρίστος Οικονόμου και ο διευθύνων σύμβουλος Φίλιπ Πόλι, καθώς και άλλα στελέχη των εταιριών του. Ο Όμιλος δεν έχει θεσμική συγκρότηση, αλλά λειτουργεί περισσότερο ως «ενότητα οικονομικών συμφερόντων» μεταξύ βασικών μετόχων της μητρικής εταιρίας. Από πλευράς οργάνωσης έχει χαρακτηριστικά εμποροβιομηχανικού κοντσέρν, ενώ με την συμμετοχή του σε χρηματο-οικονομικές δραστηριότητες, αποκτά γνωρίσματα χρηματιστικού ομίλου.

Τα ειδικότερα συμπεράσματα που βγαίνουν από τη σύντομη ανάλυση του Ομίλου είναι ότι πρόκειται για έναν από τους παλαιότερους ομίλους στην ελληνική οικονομία, με ολιγοπωλιακή θέση στο κλάδο παραγωγής και εμπορίας καπνικών προϊόντων και στον τομέα εξαγωγής ελληνικών καπνών. Ο Όμιλος έχει μακροχρόνια στενή συνεργασία με ξένους ομίλους (στην παραγωγή και διάθεση καπνικών προϊόντων στην εγχώρια αγορά) και τα τελευταία χρόνια έχει κάνει σημαντικά βήματα στο εξωτερικό. Από πλευράς οργάνωσης παρουσιάζει χαρακτηριστικά εμποροβιομηχανικού κοντσέρν, ενώ με την επέκταση της δράσης του στο εξωτερικό αποκτά γνωρίσματα πολυεθνικού ομίλου.

10. Όμιλος ΛΑΜΠΡΑΚΗ (ΔΟΛ-Δημοσιογ.Οργαν.Λαμπράκη, κá)

Ο Όμιλος «Λαμπράκη», είναι από τα μεγαλύτερα συγκροτήματα στον κλάδο έκδοσης «εφημερίδων και περιοδικών», καθώς της εκτύπωσης βιβλίων και εντύπων και της προσφοράς υπηρεσιών «διαδικτύου», «οπτικο-ακουστικών», τουριστικών και άλλων υπηρεσιών. Βασική επιχείρηση που παίζει και ρόλο μητρικής εταιρίας, είναι ο «Δημοσιογραφικός Οργανισμός Λαμπράκη» (ΔΟΛ), ο οποίος την τελευταία δεκαετία με εξαγορές-συγχωνεύσεις, νέες ιδρύσεις και αυξήσεις μετοχικού κεφαλαίου, παρουσίασε ραγδαία ανάπτυξη εργασιών, επεκτάθηκε σε νέους κλάδους και τομείς και ανέπτυξε διάφορες μορφές συνεργασίας με άλλους πολυκλαδικούς ομίλους. Το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του συνδέεται με το ειδικό βάρος που Όμιλου

στην κοινωνική ζωή που απορρέει όχι τόσο από το οικονομικό του μέγεθος, όσο κυρίως από τη φύση των δραστηριοτήτων του, οι οποίες του παρέχουν τη δυνατότητα επηρεασμού των πολιτικών εξελίξεων και αναπαραγωγής των κυρίαρχων αντιλήψεων στην ελληνική κοινωνία.

Το 2000 στην δύναμη του Ομίλου Λαμπράκη, περιλαμβάνονταν σύμφωνα με τα στοιχεία του Πίνακα 2.12, γύρω στις 45 θυγατρικές και μετοχικού ενδιαφέροντος εταιρίες, σε σχέση με 4 μόλις εταιρίες που είχε στις αρχές δεκαετίας '90. Σε «ενοποιημένη βάση», η μητρική εταιρία ΔΟΛ είχε το 2000 κύκλο εργασιών πάνω από 105 δις δρχ., ενεργητικό 185 δις, ίδια κεφάλαια 107 δις, καθαρά κέρδη 11,5 δις δρχ., ενώ απασχολούσε γύρω στα 4.500 άτομα.

Ειδικότερα στον τομέα της έκδοσης εφημερίδων και περιοδικών, ο Όμιλος μέσω της ΔΟΛ, είχε στον έλεγχο του τις εφημερίδες «Το Βήμα» και «Τα Νέα», καθώς και μια σειρά έντυπα και περιοδικά ποικίλης ύλης («Οικονομικός Ταχυδρόμος», «Marie Claire», «Γάμος», «Διακοπές», «Travel Plan», «National Geographic», «Το Παιδί μου κι Εγώ», «RAM», «HiTECH», «Market HiTECH», «rom», «Vita», κá). Το μερίδιο αγοράς στο συνολικό «τιράζ» κυκλοφορίας των εφημερίδων, ήταν τέλος δεκαετίας '90, γύρω στο 23-25% (το μεγαλύτερο μερίδιο απ' όλα τα εκδοτικά συγκροτήματα), ενώ στα περιοδικά, παρά τις συνεχείς ανακατατάξεις (λόγω αλλεπάλληλων ανοιγμάτων και αναστολής έκδοσης), ήταν σταθερά μεταξύ δεύτερης και τρίτης θέσης. Σημαντικό μέρος των εσόδων της ΔΟΛ (23% του κύκλου εργασιών), προέρχονται από διαφημίσεις (ΔΟΛ, Ενημερωτικό Δελτίο, 1999, σελ.41), οι οποίες σε πολλές περιπτώσεις αντανακλούν και τις ευρύτερες οικονομικές διασυνδέσεις του Ομίλου με τον επιχειρηματικό κόσμο.

Σημαντική θέση στις εκδοτικές του δραστηριότητες, κατέχουν μια σειρά νέες εταιρίες που ιδρύθηκαν ή εξαγοράστηκαν τα τελευταία χρόνια, αυξάνοντας το συνολικό μερίδιο του Ομίλου στον κλάδο. Ειδικότερα μέσω της εταιρίας «Νέα Ακτίνα» εκδίδει το παιδικό περιοδικό «Mickey Mouse», μέσω της «Δ.Ε. Εκδοτική Μονοπρόσωπη» τις «Super Αγγελίες» και το «Σταυρολύνω», μέσω της «Ειδικές Εκδόσεις» τα περιοδικά «Κλικ», «MEN», «Πανόραμα», μέσω της «Μέλλον Group» (από κοινού με τον Όμιλο Μπόμπολα) το περιοδικό «TV Zapping», μέσω της «Αθηναϊκά Νέα» την

Πίνακας 2.12 : Βασικά μεγέθη των εταιριών του Ομίλου "ΛΑΜΠΡΑΚΗ", στο διάστημα 1990 - 2000

Κλάδος - Επιχειρηματική Επένδυση	Είδος δραστηριότητας	Πωλήσεις (Κικλ.Εργασ.)	Συνολικό Ενέργησιμη	Πάγιο	Ιδια Κεφάλαια	Κοστος Κέρδη	(σε εκατ.δρχ) % Συμμετοχές	Αριθμός Αποσχελ.
1990								
Δημοσιονόμος Οργάνισμός Λαμπράκη ΑΕ (1970)	Εκδότ. εφημ. & περ. - εκμ. τουρ. γρ.	6.873	1.584	2.612	1.758	100,0%	650	
"Θεσφονικός Ν." Εκδότ. Επ. γρ. ΑΕ (1967)	Εκδότ. & εκτύπωση περ. εκδότ.	894	781	-168	-566	97,0%	47	
Ηλεκτρονική Εκδοτική ΑΕ (1987)	Εκδότ. & εκτύπωση βιβλ.			60		50,0%		300
ΤΗΛΕΤΥΠΟΣ ΑΕ - MEGA CHANNEL (1985)	Τηλεοπτικές επιχορήγ.	6.946	3.272	1.554	102	20,0%		
Ανεξάρτητο ΡΑΔΙΟ Τ.Υ. - ΤΟΠ Α.Ε. (1987)	Ραδιοφ. Στοιμ. ΤΟΠ - F.M	η εταιρία πωλήθηκε το 1990 και λειτουργεί με άλλο όνομα						
2000								
<i>(τα αναλυτικά στοιχεία το 2000, είναι σε χιλ.ευρώ, 1 ευρώ=340,75 δρχ.)</i>								
Εκδοτικές-Επικοινωνιακές Δραστηριότητες								
ΔΟΛ-Δημοσ. Οργ. Λαμπράκη ΑΕ (1970)	εκδότ. και συμμετοχικές δραστηριότητες	107.604	295.556	174.430	259.298	23.871	66,0%	970
Δ.Ο.Λ. Επικοινωνιακές ΑΕ (1987)	εφημ. επιχορ. προδ. και βιβλ. ανα εκδότ. περ. Mickey Mouse	1.190	2.403	1.784	1.338	-123	100,0%	16
Nita Aktiva ΑΕ (1999)	εκδότ. και εκτύπωση περ. εκδότ.	4.580	857	71	157	384	50,5%	22
Αθηνιακά Νέα ΑΕ (1993)	εκδότ. εφημ. Athens News	1.256	600	263	-965	-1.065	100,0%	30
Εκδότ. Εκδότ. Αρχ. Τριλόπουλος ΑΕ (αξ. 2000)	εκδότ. και εκτύπωση ΚΑΙΚ. ΜΕΝ. Πανόραμα	8.487	9.701	897	-178	-2.274	50,0%	86
Εκδότ. Παπασταθίου ΑΕ (αξ. 2000)	εκδότ. και εκτύπωση των βιβλ. και περ. εκδότ.	22.291	13.105	2.016	2.341	1.095	35,0%	130
MC Ελλάς ΑΕ (1999)	Εκδότ. περ. Marie Claire	9.753	7.096	164	1.515	1.543	>50%	40
Milano Group ΑΕ (1995)	Εκδότ. περ. TV Zappeta	12.111	5.245	50	2.618	1.341	50,0%	412
Λογος ΑΕ (1998)	πορ. υπηρ. διακομ. εφημ. - περ. εκδότ. περ. Super door to door	76.750	12.506	3.228	2.859	619	38,5%	320
Φιλικός Εργ. ΑΕ (1998)	πορ. υπηρ. Super door to door	7.317	2.051	470	-3.038	-3.873	95,0%	150
Εκδότ. Ελληνική Γράμμα ΑΕ (αξ. 2000)	εκδότ. και εκτύπωση βιβλ. και περ. εκδότ.						49,0%	
Δ.Ε. Εκδότ. Μονογράφηση ΕΠΕ (1993)	εκδότ. και εκτύπωση βιβλ. και περ. εκδότ.						100,0%	
Εκδότ. Ελληνική Λογοτεχνία ΑΕ (αξ. 2000)	εκδότ. και εκτύπωση βιβλ. και περ. εκδότ.						49,0%	
μετοχικό κεφάλαιο 830 χιλ. ευρώ								
το 1998 το μετοχικό κεφάλαιο ήταν 341,5 εκατ. δρχ.								
δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία								
Βιομηχανικές Εκτυπωτικές Δραστηριότητες								
Iris ABBE (αξ. 1998)	εκτύπωση περ. και εκτύπωση περ. εκδότ. περ. εκδότ. περ. εκδότ.	100.922	131.679	80.329	85.973	7.164	100,0%	580
ΦΟΙΝΙΞ ΑΒΕ (1998)	εκτύπωση περ. εκδότ. περ. εκδότ. περ. εκδότ.	13.368	7.099	1.302	2.676	985	50,0%	64
Multimedia ΑΕ (1988)	εκτύπωση περ. εκδότ. περ. εκδότ. περ. εκδότ.	8.475	10.278	1.578	2.277	3.611	100,0%	
Heaven - DOL ΕΠΕ (1999)	εκδότ. και εκτύπωση περ. εκδότ. περ. εκδότ.	2.464	2.543	1.008	1.181	-316	50,0%	
Εκδότ. Βορ. Ελλάς ΑΕ (1996)	εκδότ. και εκτύπωση περ. εκδότ. περ. εκδότ.	22.112	35.300	19.672	19.049	132	33,3%	375
Αγγλιώτης-Γαλακτοπία ΑΒΕΕ (αξ. 1999)	εκτύπωση και εκτύπωση περ. εκδότ.	54.376	53.788	3.989	5.315	2.556	50,0%	76
PressDesign ΑΕ (1997)	εκτύπωση περ. εκδότ. περ. εκδότ. περ. εκδότ.	207	187	71	106	19	50,0%	5
Paper Pack 1 Τεχνολογία ΑΕ (αξ. 2000)	εκτύπωση και εκτύπωση περ. εκδότ.	8.897	20.471	14.777	13.461	754	31,4%	131
-Αφει Φωκ. ΑΒΕΕ	κατασκευή χάρτι. ειδών συσκευασίας	3.775	4.618	1.110	2.475	661	>50%	55
-Ευρωπαϊκή ΑΕ	εκτυπωτικές δραστηριότητες						>50%	
δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία								
-Λαοαρχ. ΑΕ Γραφικών Τεχνών	εκτυπωτικές δραστηριότητες						>50%	
Εκδότ. Εργ. ΕΠΕ (1969)*	εκδότ. και εκτύπωση περ. εκδότ.						65,0%	
Ισός ΕΠΕ (1960)*	εκδότ. και εκτύπωση περ. εκδότ.						100,0%	
δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία								
το 1998 ήταν 6,9 εκατ. δρχ.								
το μετοχικό κεφάλαιο το 1998 ήταν 3 εκατ. δρχ.								
Νέων Τεχνολογιών (Πληροφορικής-Διαδικτύου-Τηλεπικοινωνιών)								
ΔΟΛ Digital ΑΕ (1987)	επιχορ. συμμετοχ. εταιρ. πληρ. internet	12.304	25.021	12.634	19.656	2.840	100,0%	4
RamNet ΑΕΕ (1998)	επιχορ. πληρ. - ψηφ. εκδότ. - οργαν. δι. πληρ.	1.495	3.253	1.015	-4.821	-9.752	65,0%	140
Action Plan ΑΕ (1999)	πορ. υπηρ. πληρ. και τηλεπικοινων. διακομ. πληρ. και τηλεπικοινων.	5.796	4.784	1.476	-1.207	-2.748	95,0%	150
F-Microland ΑΕ (1992)	κατασκευή και εκτύπωση περ. εκδότ.	42.708	49.004	13.080	20.992	2.677	50,0%	176
Dataforma ΑΕ (αυμ. 1996)	κατασκευή και εκτύπωση περ. εκδότ.						20,6%	
Ram-Net Design ΑΕ (1999)	επιχορ. πληρ. - ψηφ. εκδότ. και εκδότ.						65,0%	
Ram-Net Shop ΑΕ (1999)	επιχορ. πληρ. - ψηφ. εκδότ. και εκδότ.						65,0%	
Phaistos Network ΑΕ (αξ. 2000)	διακομ. της "πύλης" Pathfinder στο διαδίκτυο						60,0%	
δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία								
Οπτικο-ακουστικές-Εκπαιδευτικές Δραστηριότητες								
ΤΗΛΕΤΥΠΟΣ ΑΕ (συμμετοχή 1989)	τηλεοπτικές σταθμ. Mega Channel	117.274	158.871	85.396	79.089	9.506	11,0%	619
Multichoice Hellas ΑΕ (1994)	υπηρεσίες ψηφ. διακομ. συνδ. τηλεδ.	129.095	54.851	17.292	-23.990	-23.264	42,0%	120
Studio ATA ΑΕ (1992)	πορ. και επεξεργ. τηλεοπτ. προγραμμ.	7.292	6.178	1.223	251	3	95,0%	95
Odeon ΑΕ (1985/0)	ιδ. εκμ. και εκμ. και εκμ. και εκμ. και εκμ.	16.888	18.698	3.984	6.673	956	50,0%	27
Μ.Λ.Φ. ΑΕ (Lingophone, αξ. 1993)	στηματογραφ. και εκμ. και εκμ. και εκμ.	1.727	5.252	1.293	4.559	114	50,0%	
Ιδρυμα Μελάνι Λαμπράκη	μη κερδοσκοπ. μελετ. και φορέας						100,0%	
δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία								
Τουριστικές και Δραστηριότητες								
EuroStar ATEBE (Travel Plan) (1997)	τουριστικές δραστηριότητες	29.134	15.430	1.684	8.004	497	100,0%	110
EuroPlan ΑΕ (1999)	διακομ. και εκμ. και εκμ. και εκμ. και εκμ.	642	545	49	-204		50,1%	5
FreeGates Tourism ΑΕ (αξ. 1991)	πορ. ολικ. ταξιδι. υπηρεσιών στις ΗΠΑ						100,0%	
το 1999 το μετοχικό κεφάλαιο ήταν 2,4 εκατ. δολάρια ΗΠΑ								

(*) Η εταιρία διαλύθηκε από την ΕΛ Σαββ. α.α.α. της Χρ. Λαμπράκη

(**) Τα στοιχεία αφορούν τη πρώτη εταιρική χρήση 1993-94

(***) Συμμετοχή Ομίλου μέσω "Τράπεζας Πληροφοριών" η οποία συμμετείχε στην ΠΑΝΑΦΟΝ με 10%

αγγλόφωνη εφημερίδα «Athens News», κά. Τέλος με τη συμμετοχή και έλεγχο δύο νέων εκδοτικών οίκων («Ελληνικά Γράμματα» και «Παπασωτηρίου»), ο Όμιλος απέκτησε σημαντική θέση στην αγορά λογοτεχνικού και τεχνολογικο-εκπαιδευτικού βιβλίου.

Ωστόσο το μεγαλύτερο μέρος του κύκλου εργασιών της εταιρίας ΔΟΛ (γύρω στο 75%), προέρχεται από τις εκτυπωτικές δραστηριότητες για λογαριασμό τρίτων. Η εταιρία διαθέτοντας τρεις σύγχρονες εκτυπωτικές μονάδες, εκδίδει δεκάδες έντυπα και εξειδικευμένα περιοδικά, ενώ μέσω μιας σειράς θυγατρικών εταιριών (ΙΠΙΣ ΑΕ, Φοινίξ ΑΕ, Αγγελίδης-Γεωργακόπουλος ΑΕ, Εκδοτική Βορείου Ελλάδος ΑΕ, Multimedia ΑΕ, Press-Design ΑΕ, Paper-Pack ΑΕ, Αφοί Φωκά ΑΕ, κά), έχει πετύχει την καθετοποίηση των εκτυπωτικών του διαδικασιών. Τέλος μέσω της θυγατρικής «Άργος ΑΕ» ο Όμιλος εξασφαλίζει τη διακίνηση και διανομή των εντύπων του, ενώ μέσω της εταιρίας «Φτερωτός Ερμής ΑΕ» επιδιώκει (από κοινού με τον Όμιλο Κόκκαλη), την εξαγορά σημαντικού ποσοστού από την ιδιωτικοποίηση των ΕΛΤΑ («Κέρδος», 3.4.01)

Σημαντική είναι επίσης η παρουσία του Ομίλου, μέσω της «DOL Digital, στον τομέα των νέων τεχνολογιών». Η εταιρία παίζει ρόλο τεχνολογικού holding που ενσωματώνει όλες τις δραστηριότητες του Ομίλου, σχετικές με το Internet και τις τηλεπικοινωνίες. Ειδικότερα μέσω της θυγατρικής «RamNet», την «Paistos Network» και τη μετοχικό ενδιαφέροντος «ACN-Altec Communications Network», προσφέρει υπηρεσίες διαδικτύου, ενώ μέσω της «Action Plan» προσφέρει υπηρεσίες τηλεπωλήσεων. Τέλος μέσω των «RamNet Design» και «RamNet Shop» επεξεργάζεται το σχεδιασμό και εφαρμογή πληροφοριακών εφαρμογών, ψηφιακών εκδόσεων κά.

Όσον αφορά στον τομέα των οπτικο-ακουστικών υπηρεσιών, ο Όμιλος κατέχει δεσπόζουσα θέση, τόσο στον κλάδο παραγωγής τηλεοπτικών προγραμμάτων («Studio ATA»), όσο και στην εκμετάλλευση κινηματογραφικών αισθουσών μέσω της αλυσίδας «ODEON». Επίσης ελέγχει με τρεις ακόμα μεγαλοεκδότες (Τεγόπουλο, Μπόμπολα, Βαρδινογιάννη), το τηλεοπτικό κανάλι «Mega Channel», το οποίο συμμετέχει παράλληλα με 42% (μέσω της «Τηλέτυπος ΑΕ») στην εταιρία «Multichoise Hellas» που

προσφέρει υπηρεσίες ψηφιακής, δορυφορικής, συνδρομητικής τηλεόρασης. Τέλος σημαντική είναι η παρουσία του Ομίλου στον τομέα του τουρισμού, μέσω των εταιριών «EuroStar» (πρακτορείο Travel Plan), «FreeGate Tourism» (προσφέρει ολοκληρωμένες υπηρεσίες σε αμερικανούς τουρίστες), καθώς και την εταιρία «ExproPlan», που αναλαμβάνει τη διοργάνωση και εκμετάλλευση εκθέσεων, συνεδρίων και άλλων τουριστικών εκδηλώσεων.

Ωστόσο η παρουσία του Ομίλου στην κοινωνική ζωή, δεν περιορίζεται μόνο στις παραπάνω δραστηριότητες. Ο Όμιλος διαθέτει το «Ίδρυμα Μελετών Λαμπράκη» (μη κερδοσκοπικός οργανισμός) που αναπτύσσει δραστηριότητες στους τομείς εκπαίδευσης, πολιτισμού, περιβάλλοντος, νέων τεχνολογιών, κá. Επίσης μέσω του προέδρου του Χ.Λαμπράκη, έχει σημαντική παρουσία στη σφαίρα του πολιτισμού, με τη συμμετοχή του στον «Όμιλο Ενίσχυσης Πολιτιστικών Δραστηριοτήτων» (ΟΜΕΠΟ),⁷⁷ στο Σύλλογο «Οι Φίλοι της Μουσικής»,⁷⁸ καθώς και στον «Οργανισμό Μουσικού Μεγάρου Αθηνών» (ΟΜΜΑ).⁷⁹

Ο Όμιλος από πλευράς «ιδιοκτησιακού καθεστώτος» έχει οικογενειακό χαρακτήρα. Βασικοί μέτοχοι της μητρικής εταιρίας ΔΟΛ είναι ο Χρ.Λαμπράκης (53,5%) και οι αδελφές του Λένα Γ.Σαββίδη (5,2%) και Άννα Δ.Λαμπράκη-Συμηριώτη (8%), ενώ οι υπόλοιπες μετοχές ανήκουν σε διάφορους επενδυτές (φυσικά και νομικά πρόσωπα). (ΔΟΛ, Ενημερωτικό Δελτίο, 1999, σελ.77) Το ιδιοκτησιακό καθεστώς καθορίζει σε μεγάλο βαθμό και τον «τύπο διοίκησης».

---

⁷⁷ Ο «Όμιλος Ενίσχυσης Πολιτιστικών Δραστηριοτήτων» (ΟΜΕΠΟ), ιδρύθηκε το 1986 από μεγάλες εταιρίες μεταξύ αυτών και το «Δημοσιογραφικό Οργανισμό Λαμπράκη», με στόχο την «οικονομική στήριξη» (χορηγία) διαφόρων πολιτιστικών δραστηριοτήτων και την καλλιέργεια της μουσικής παιδείας, σε αντάλλαγμα την προβολή του ονόματος τους, καθώς και την έκπτωση των «χορηγιών» από τη φορολογία εισοδήματος.

⁷⁸ Ο «Σύλλογος Φίλοι της Μουσικής» (ΣΦΜ), είναι μη κερδοσκοπικό σωματείο (με επικεφαλής το Χρ.Λαμπράκη) που έχει ως κύριο στόχο την προβολή μουσικών έργων, την ενθάρρυνση της μουσικής παιδείας και της μουσικής δημιουργίας, μέσα από τη διοργάνωση εκδηλώσεων και την ανάπτυξη διαφόρων σχετικών δραστηριοτήτων.

⁷⁹ Ο «Οργανισμός Μουσικού Μεγάρου Αθηνών» (ΟΜΜΑ), είναι κρατικός φορέας μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, ο οποίος δημιουργήθηκε στα τέλη της δεκαετίας '80 ως ΝΠΙΔ. Ο Οργανισμός διοικείται από Δ.Σ. του οποίου τα μισά μέλη διορίζονται από τον υπουργό Πολιτισμού και τα άλλα μισά από το «Σύλλογο Φίλοι της Μουσικής». Πρόεδρος του «Μουσικού Μεγάρου» (από την έναρξη λειτουργίας του), είναι ο Χρ.Λαμπράκης. Οι πόροι του «Οργανισμού» προέρχονται από ετήσιες κρατικές επιχορηγήσεις, από έσοδα των εκδηλώσεων, από «χορηγίες» του «ΟΜΕΠΟ» και από διάφορες άλλες ενισχύσεις φυσικών και νομικών προσώπων (δημόσιου και ιδιωτικού δικαίου).

με προεξέχοντα το ρόλο του Χ.Λαμπράκη στη διεύθυνση του. Ωστόσο εκτός από το Δ.Σ. της ΔΟΛ, για την αποτελεσματικότερη διεύθυνση των πολυσχιδών δραστηριοτήτων του, αποφασίστηκε τελευταία η συγκρότηση «Διοικούσας Επιτροπής» για την εποπτεία και συντονισμό των δραστηριοτήτων των εταιριών του Ομίλου, απαρτιζόμενη από μέλη του Δ.Σ και ανώτερα διευθυντικά στελέχη. Αποφασίστηκε επίσης η συγκρότηση «Ελεγκτικής Επιτροπής» με αρμοδιότητα την αξιολόγηση και αξιοποίηση των ευρημάτων των ελεγκτικών οργάνων και την αναφορά τους στο Δ.Σ. της μητρικής εταιρίας. («Το Βήμα», 13.1.2002)

Από πλευράς οργάνωσης, ο Όμιλος στον τομέα των εκδόσεων-εκτυπώσεων έχει χαρακτηριστικά βιομηχανικού «κοντσέρν». Ωστόσο είναι εμφανείς οι τάσεις ενίσχυσης της εξωτερικής πολυκλαδικότητας, ιδιαίτερα στον τομέα του διαδικτύου, των οπτικο-ακουστικών μέσων και τουριστικών υπηρεσιών, ενώ είναι σχεδόν ανύπαρκτη η διεθνής επέκταση των εργασιών του. Τα ειδικότερα συμπεράσματα που βγαίνουν από την σύντομη εξέταση των δραστηριοτήτων του Ομίλου, είναι ότι πρόκειται για το μεγαλύτερο συγκρότημα Τύπου στην ελληνική κοινωνία, με «δεσπίζουσα θέση» στον τομέα των «μέσων μαζικής ενημέρωσης», που διευρύνει σταθερά την πολυκλαδική του επέκταση. Ιδιαίτερα σημαντική είναι η παρουσία του (μέσω του επικεφαλής Χρ.Λαμπράκη), στον πολιτιστικό τομέα, ιδιαίτερα στη διεύθυνση του «Μεγάρου Μουσικής» και του «Ιδρύματος Μελετών Λαμπράκη». Όλες οι παραπάνω δραστηριότητες και οι πολύμορφες διασυνδέσεις των ιδιοκτητών του Ομίλου με οικονομικούς και πολιτικούς παράγοντες, του δίνουν τη δυνατότητα να λειτουργεί ως βασικό κέντρο οικονομικής και πολιτικής δύναμης στην ελληνική κοινωνία.

11. Όμιλος ΜΠΟΜΠΟΛΑ (Πήγασος, Ελληνική Τεχνοδομική, κά)

Ο Όμιλος «Μπόμπολα» διαμορφώθηκε στη δεκαετία του '80, με κύριο πεδίο εργασιών τις εκδοτικές, εκτυπωτικές, κατασκευαστικές, εμπορικές, τουριστικές και τις ναυτιλιακές δραστηριότητες. Στη διάρκεια της δεκαετίας '90 επέκτεινε τη δράση του σε νέους τομείς (ράδιο-τηλεοπτικό, σφαίρα ψυχαγωγίας, υπηρεσίες διαδικτύου, κά), ενισχύοντας συνολικά το ρόλο του στην οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας. Ειδικότερα από τα τέλη της δεκαετίας '90, ο Όμιλος με κέντρο την εταιρία «Πήγασος», προχώρησε σε

εξαγορές-συγχωνεύσεις, αυξήσεις μετοχικού κεφαλαίου, νέες ιδρύσεις, «στρατηγικές συνεργασίες» και εξασφάλισε δεσπίζουσα θέση στον εκδοτικό-εκτυπωτικό κλάδο. Παράλληλα με κέντρο την εταιρία «Ακτωρ», προχώρησε στον τομέα των κατασκευών σε συνεργασία με δύο μεγάλους κατασκευαστικούς ομίλους («Τεχνική Εταιρία Βόλου-ΤΕΒ» και «Ελληνική Τεχνοδομική»), στη δημιουργία ενός ευρύτερου ομίλου, με δεσπίζουσα θέση στις κατασκευές, διευρύνοντας το πεδίο δραστηριοτήτων του στην εγχώρια και διεθνή αγορά.

Το 2000 στη δύναμη του Ομίλου περιλαμβάνονταν γύρω στις 90 επιχειρήσεις σε σχέση με 12 το 1990. Κύρια πεδία δραστηριότητας ήταν οι βιομηχανικές, κατασκευαστικές, οπτικο-ακουστικές, εμπορικές, τουριστικές και άλλες εργασίες. Σε «ενοποιημένη βάση», ο κύκλος εργασιών της μητρικής του βιομηχανικού κλάδου «Πήγασος Εκδοτική-Εκτυπωτική», ανήλθε σε 67 δις, ενεργητικό 92 δις, ίδια κεφάλαια 68 δις, καθαρά κέρδη 4,2 δις και απασχολούμενους 2.600 άτομα, ενώ της μητρικής του κατασκευαστικού κλάδου «Ελληνική Τεχνοδομική», ο κύκλος εργασιών ξεπέρασε τα 127 δις, ενεργητικό 163 δις, ίδια κεφάλαια 126 δις, καθαρά κέρδη 9 δις και απασχολούμενους γύρω στις 3.000-3.500 άτομα.

Πιο αναλυτικά στον τομέα των εκδόσεων-εκτυπώσεων, ο Όμιλος διέθετε ένα σύγχρονο και πλήρες καθετοποιημένο εκτυπωτικό συγκρότημα παραγωγής και διανομής εντύπων (εφημερίδων και περιοδικών), με μερίδιο αγοράς πάνω από 15%. Με βάση τα στοιχεία του Πίνακα 2.13, εκτός από τη μητρική «Πήγασος Εκδοτική-Εκτυπωτική», διέθετε παράλληλα και τις εταιρίες «Ημερησία», «Οραpress», «Λιάπης Βιβλιοδετική», κá. Συνολικά οι παραπάνω εταιρίες είχαν την έκδοση των εφημερίδων «Έθνος», «Κυριακάτικο Έθνος» και «Ημερησία», καθώς τα περιοδικά «Έθνος Σπόρ», «Έθνος TV», «Ιδανικό Σπίτι», «Μενού και Άλλα», «Τάϊμ Άουτ», «Χρήμα & Σπόρ», «Κυνηγόσκυλα», «AutoMarket», «New Gen», «Info Plus», «Σινεμα» «Ακίνητη Περιουσία», κá.

Επίσης σε συνεργασία με άλλους εκδοτικούς οίκους, εκτύπωνε και διακινούσε έντυπα ποικίλης ύλης και ευρείας κυκλοφορίας. Ειδικότερα μέσω της «Εκδοτική Βορείου Ελλάδος» (προϊόν συνεργασίας με τους ομίλους Μπακατσέλου και Λαμπράκη), είχε αναλάβει την έκδοση των εφημερίδων «Αγγελιοφόρος», «Αγγελιοφόρος της Κυριακής» και το περιοδικό «Close Up».

	Είδος Δραστηριότητας	Πωλ/ήσεις (Κόστος/Λεγ.)	Συνολικός Ενεργητικό	Ιδια Κεφάλαια	Καθάρη Κέρδη	% Συμμετοχ.	Αριθμός Αποσπασμάτ.
Κλάδος - Επιτυχημένα επιτελέσματα							
1990							
Βιομηχανικές (Εκδοτικές-Εκτυπωτικές, κλπ)							
"ΓΗΤΑΣΙΟΣ" Εκτύπ & Εκδόσεις ΑΕ (1980)	βιομ., εκδόσεων-εκτύπ.	1.606	813	1.142	297	98,0%	110
"ΑΚΑΔΗΜΟΣ" Εκδοτική Εταιρ ΑΕ (1978)	βιομ., εκδόσεων-εκτύπ.	33	0	1	-6	99,0%	2
"ΕΘΝΟΣ" Εκδοτικός ΑΕ (εξαγορά, 1981)	έδωξ εφημερίδων-επισφιδ.	2.555	627	861	37	99,0%	400
"ΗΡΑ" ABEE (1973)	βιομηχ. υποδημάτων	η εταιρία ήταν σε εκκαθάριση· έπαψε να λειτουργεί από τις 31.12.88					
Κατασκευαστικές							
"ΑΚΤΩΡ" (1977)	κατασκ. δημοσ. & ιδιωτ.ερ.	2.303	245	1.178	297	90,0%	592
"ΤΕΧΝΟΔΟΜΙΚΗ" ΑΕ (1968)	κατασκευ./ιδιωτ. έργων	η εταιρία ήταν σε αδρότητα από το 1987 - 1990					
Συμμετοχή στ Κανονιστικές	κατασκ. δημοσ. & ιδιωτ.ερ.	το μέρὸς του κύκλῳ εργασιών στις Κανονιστικές ήταν 7,3 δις δραχ.					
Τουριστικές							
"Διακοπές Αναψυχ." ΑΕ (1987)	τουρισμ. κατασκ. ξενοδοχ.	η εταιρία ήταν σε αδρότητα μέχρι το 1990					
"Τοιχεία & Τύποι Ξενοδοχ. Επιχειρ/σεως" ΑΕ(1968)	τουρισμ. ξενοδοχ. τεχνολογ.	η εταιρία ήταν σε αδρότητα μέχρι το 1990					
"ΑΣΤΡΙΟΙΣ" ΑΕ (1969)	τουρισμ. ξενοδοχ. τεχνολογ.	η εταιρία ήταν σε αδρότητα μέχρι το 1991					
Όπτικο-ακουστικές							
"ΦΥΛΕΤΥΠΟΣ" ΑΕ - MEGA CHANNEL (1989)	ηλεκτρονικό κανάλι	6.945	3.272	1.553	101	20,0%	500
"ΑΝΩΣΗ" ΑΕ (1987)	μουσικ. εκδόστ. & παροχ. υπ.	η εταιρία ήταν σε αδρότητα μέχρι το 1990					
Ναυτιλιακές							
INTEROCEAN SHIPPING CO (Panama)	ναυτιλ. αεροπλ. εταιρία	η εταιρία είναι σε αδρότητα από το 1987					

Παραγωγικές (Εκδοτικές-Εκπαιδευτικές)								
"ΠΗΓΑΙΟΣ" Εκτ. & Ενδοσχ. ΑΕ (1990)	εκδόσεις εκπαιδευτικής ετημ.-περισθ.	58.176	139.781	99.336	125.909	6.878	57,4%	640
"ΉΜΕΡΗΣΙΑ" ΑΕΕ (1992)	εκδόσεις εφημερίδας, διημερησική πώληση	13.343	9.040	3.553	5.591	10	100,0%	174
ΛΙΑΠΗΣ Ν. Βιβλιοπωλείο ΑΕ (εξάρχ. 1994)	λειτουργία βιβλιοπωλείου, βιβλιοδεσίες	11.100	895	156	177	50	51,0%	35
ORAPRESS Βιοφ. Εγμ. Έργα ΑΕ (εξάρχ. 1997)	λειτουργία βιβλιοπωλείου	2.591	14.858	13.866	14.069	133	100,0%	22
DATIZOIS Αν. Βιοφ. & Εγμ. ΕΤ Γραφ. Τεχν. (εξάρχ. 1998)	πρωτότυπα λειτουργία φωτοτυπίων εργασίας	839	1.491	851	359	-936	20,6%	20
HACHETTE FORMIX Περιοδικά ΑΕΕ (εξάρχ. 1998)	ετήσιες περ. Elle Mac, Carat D'Orre, L'orient d'or	16.990	11.950	1.663	-3.598	-509	50,0%	110
Εκδοτική Βορείου Ελλάδος ΑΕ (συμμ. 1995)	ετήσ. "Αγγελιοφόρος", περιοδ. Close Up, κ.ά	22.112	35.300	19.672	19.049	132	33,3%	375
Mellani Group ΑΕ (συμμ. 1995)	ετήσ. παραγωγή TV ZAPPING	12.121	5.245	49	2.618	1.341	50,0%	40
IRIS Εκπαιδευτικός ΑΒΕΕ (συμμ. 2000)	ολοκληρ. λύσεις παραγωγικής τριτοβάθμιας	100.921	131.677	76.672	85.975	7.164	30,0%	580
-ΦΟΙΝΙΞ ΑΕ Εκπι. Εργασίων (1996)	ολοκληρ. εκπαιδευτικές δραστηριότητες	13.387	7.098	1.392	2.675	995	50,0%	64
-ΑΓΓΕΛΑΚΗΣ ΓΕΩΡΓΑΚΟΠΟΥΛΟΣ ΑΒΕΕ (1997)	εμπροσθο και επεξεργασία χαρτίου	54.976	53.798	3.869	5.314	2.556	50,0%	76
"Ευνοϊκή" Πρωτ. Διαν. Τόπ ΑΕ (1999)	προσεύχοντα κάρτες	46.378	12.079	3.040	1.569	148	33,3%	380

[illegible]

ΨΥΤΑΛΕΙΑ ΝΑΥΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΑΕ (2000)	επιμετά διαχείριση επιχειρησίων πλοίων		650	κεφάλαιο 702 χιλ. ευρώ	33,3%			
ΑΤΤΙΚΕΣ ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ ΑΕ	κατασκευαστικές κ.δ. δραστηριότητες		100,0%	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	4,3%			
ΓΥΛΟΥ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΑΕ (2000)	διαχ. επιμετά ασφάλτ. / ευρωπ. δραστ.		65,0%	μετοχ. κεφ. 2.798 χιλ. ευρώ, αποτελέσματα -58 χιλ. ε.	65,0%			
REDS ΑΕ (2000)	παρ. υπηρ. έλκρας & ανάπτυξης		50,0%	μετοχ. κεφ. 293 χιλ. ευρώ, αποτελέσματα 5 χιλ. ευρώ	8,5%			
ΑΤΤΙΚΑ ΔΙΟΔΙΑ ΑΕ (2000)	κατ. & επιμετά διαδ.ων Ελευσθ.ας Στ.αυρού		33,3%	μετοχ. κεφ. 642 χιλ. ευρώ	>50%			
ΤΕΧΝΟΛΟΓ. Εμπ. Λατομ. Βιομ. ΑΕ (1994)	επιμετά καταρ. εμπ.αρ. μαρμάρων		70,0%	μετοχ. κεφ. 123 χιλ. ευρώ	33,3%			
ΕΚΤΕ ΑΕ - Αν. Τεχ. Εμπ. -Βιομ. Εί. Ερ. & Γεν. Επ. (1965)	επίλ. πώσας φώσας τεχν. έργων		100,0%	μετοχ. κεφ. 164 χιλ. ευρώ	>50%			
-ΑΣΙΑ ΑΕ	κατ. επιμετά μ.εν. σταθμ. υπηρ. καυσίμων		26,2%	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	26,2%			
ΤΕΧΝΟΒΑΣ ΑΕ (1997, Μολδαβία)	κατ. επιμετά μ.εν. σταθμ. υπηρ. καυσίμων		39,2%	μετοχ. κεφ. 31,9 εκατ. MDL	39,2%			
-TERMINAL SA (1995, Μολδαβία)	συμμετοχ. & κατασ. δραστηριότητες		50,0%	μετοχ. κεφ. 337 χιλ. ευρώ, αποτελέσματα -3 χιλ. ευρώ	50,0%			
HELINVEST CONSTRUCT. LTD (1995, Κύπρος)	αξιοποίηση ακινήτων		100,0%	μετοχ. κεφ. 480 χιλ. δολ.	100,0%			
TECHNOBAL ETD GmbH (1997)	μελέτη σχεδ. υλοπ. τεχ. έργων		100,0%	ενεργητικό 42,8 χιλ. DM, αποτελέσματα -24 χιλ. DM	100,0%			
TECHNICAL OLYMPIC INC (USA)	κατασκευαστικές κ.δ. δραστηριότητες		>50%	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	>50%			
NEWMARK HOMES (USA)	κατασκευαστικές κ.δ. δραστηριότητες		>50%	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	>50%			
ENGLÉ HOLDINGS (USA)	συμμετοχ. & κατασ. δραστηριότητες		>50%	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	>50%			
WESTBROOKE ACQUISITION (USA)	κατασκευαστικές κ.δ. δραστηριότητες		>50%	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	>50%			
Νέες εταιρίες μετά το 2000								
ΠΥΡΡΟΣ ΑΕ (2001)	επιμετά λατομ. αβρ. υλικών, εμπ. ασφάλτου		40,0%	μετοχ. κεφ. 1.200 χιλ. ευρώ	40,0%			
ΣΕΑ ΑΤΤΙΚΟΙ ΣΤΑΘΜΟΙ ΑΕ (2001)	μελ. κατ. επιμετ. σταθ. ελ.εν. αυτοκινήτων		65,0%	μετοχ. κεφ. 59 χιλ. ευρώ	65,0%			
ΑΙΟΛΙΚΗ ΚΑΝΔΥΛΙΟΥ ΑΕ (2001)	μελ. κατ. επιμετ. έργων παρ. ηλ.κατ. ενέργ.		80,0%	μετοχ. κεφ. 59 χιλ. ευρώ	80,0%			
ΑΙΟΛΙΚΗ ΠΑΝΕΙΟΥ ΑΕ (2001)	μελ. κατ. επιμετ. έργων παρ. ηλ.κατ. ενέργ.		90,0%	μετοχ. κεφ. 59 χιλ. ευρώ	90,0%			
ΑΙΟΛΙΚΗ ΟΛΥΜΠΟΥ ΕΥΒΟΙΑΣ ΑΕ (2001)	μελ. κατ. επιμετ. έργων παρ. ηλ.κατ. ενέργ.		90,0%	μετοχ. κεφ. 59 χιλ. ευρώ	90,0%			
ΑΙΟΛΙΚΑ ΠΑΡΚΑ ΕΛΛΑ. ΤΡΟΙΧΗΝΙΑ ΑΕ (2001)	μελ. κατ. επιμετ. έργων παρ. ηλ.κατ. ενέργ.		90,0%	μετοχ. κεφ. 59 χιλ. ευρώ	90,0%			
ΑΙΟΛΙΚΗ ΠΑΡΝΩΝΟΣ ΑΕ (2001)	μελ. κατ. επιμετ. έργων παρ. ηλ.κατ. ενέργ.		85,0%	μετοχ. κεφ. 59 χιλ. ευρώ	85,0%			
ΑΙΟΛΙΚΗ ΖΑΡΑΦΑ ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΗΣ ΑΕ (2001)	μελ. κατ. επιμετ. έργων παρ. ηλ.κατ. ενέργ.		90,0%	μετοχ. κεφ. 59 χιλ. ευρώ	90,0%			
ΑΙΟΛΙΚΑ ΠΑΡΚΑ ΚΟΛΩΣΣΟΣ ΑΕ (2001)	μελ. κατ. επιμετ. έργων παρ. ηλ.κατ. ενέργ.		85,0%	μετοχ. κεφ. 59 χιλ. ευρώ	85,0%			
ΑΝΑΔΡΟΜΑΧΗ ΑΕ (2001)	κατασ. επιμετά έλκρας, συστημάτων		40,0%	μετοχ. κεφ. 1.200 χιλ. ευρώ	40,0%			
ΑΤΤΙΚΕΣ ΤΗΛΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ ΑΕ (2001)	επιμετά τηλεπ. συστημάτων δικτύων, κ.δ.		8,5%	μετοχ. κεφ. 600 χιλ. ευρώ	8,5%			
ΑΝΠΤΥΧ. ΔΙΑΧ. ΕΝΕΡΓ. & ΥΔΑΤ. ΠΟΡΩΝ ΑΕ(2001)	κατασ. έργα, αξιοποίηση νερού κ.δ.		32,0%	μετοχ. κεφ. 63 χιλ. ευρώ	>50%			
Σύνολος ΑΚΤΟΡ								
ΑΚΤΟΡ ΑΕ (1981)	συμμετοχ. & κατασ. δραστηριότητες	152.431	248.186	85.545	181.900	23.791	50,5%	1.000
ΤΕΒ ΑΕ (1949)	συμμετοχ. & κατασ. δραστηριότητες	79.872	134.434	53.128	110.657	1.954	17,5%	240
ΤΕΜΚΑΤ ΑΕ (1983)	παρ. αδραν. υλικών, παρ. ασφάλτου κ.δ.	4.690	4.953	1.589	2.546	76	70,0%	45
ΤΕΜΚΑΤ ΑΤΕ (1991)	επίλ. κατασ. δημόσιων & ιδιωτικών έργων	6.042	2.806	624	1.619	271	70,0%	40
ΤΟΜΗ ΑΕ	επίλ. κατασ. δημόσιων & ιδιωτικών έργων	6.125	19.055	6.333	11.589	4.437	20,0%	
ΑΤΤΙΚΗ ΟΔΟΣ ΑΕ (1996)	κατασ. λεωφόρου Ελευσθ.ας Στ.αυρ. κ.δ.	συνολικά ενεργητικό 221.529 εκατ. δραχ.					17,1%	
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑ & ΑΝΑΠΤΥΧ. ΑΕ (1999)	κατ. επιμ. έργων ενέργειας & περιβάλλοντος	μετοχ. κεφ. 1.541 χιλ. ευρώ, αποτελέσματα 0,0 χιλ. ε.					33,3%	
ΑΘΗΝΑΙΚΟΙ ΣΤΑΘΜΟΙ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ ΑΕ (2001)	μελ. κατασ. υπηρ.ων σταθμ. αυτοκινήτων	μετοχ. κεφ. 1.040 εκατ. δραχ.					25,0%	

ΑΤΤΙΚΑ ΔΙΟΔΙΑ ΑΕ (2000)	κατ & επιμετά διαδων Ελευσθ.ας Στ.αυρού	μετοχές κεφάλαιο 642 χιλ ευρώ	17,1%					
ΑΤΤΙΚΕΣ ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ ΑΕ	κατασκευαστικές κ.δ. δραστηριότητες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	8,7%					
ΗΛΕΚΤΡΟΝ ΑΒΕΤΕΤΕ (1992)	ηλεκτρονικ.οικ. υπηρεσίες	μετοχές κεφάλαιο 10 εκατ δραχ	50,0%					
ΧΕΛΩΔΟΝ ΑΕ (1997)	κατασ. επιμετά έλκρας & αγοράς παρ. μονάδων	μετοχές κεφάλαιο 10 εκατ δραχ	50,0%					
ΓΥΛΟΥ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΑΕ (2000)	εμπορ. & τουριστικές δραστηριότητες	μετοχές κεφάλαιο 950 εκατ δραχ	35,0%					
ΚΑΝΤΖΑ ΑΕ-Αν. Εί. Ανατ. Δι. & Εμπ. Ακιν. (1999)	ανάπτ. διαχειρ. επιμετά ακινήτων	μετοχ. κεφ. 6.000 χιλ ευρώ, αποτελέσματα -50 χιλ ε	15,5%					
STOWNSTIL LTD (Κύπρος)	συμμετοχ. & κατασ. δραστηριότητες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	100,0%					
Νέες εταιρίες μετά το 2000								
ΑΝΠΤΥΧ. ΔΙΑΧ. ΕΝΕΡΓ. & ΥΔΑΤ. ΠΟΡΩΝ ΑΕ(2001)	κατασ. έργα, αξιοποίηση νερού κ.δ.	μετοχές κεφάλαιο 63 χιλ ευρώ	32,0%					
ΠΥΡΡΟΣ ΑΕ (2001)	επιμετά λατομ. αβρ. υλικών, εμπ. ασφάλτου	μετοχές κεφάλαιο 1.200 χιλ. ευρώ	60,0%					
ΑΝΑΔΡΟΜΑΧΗ ΑΕ (2001)	ανάπτ. επιμετά έλκρας, συστημ. υλικών, κ.δ.	μετοχές κεφάλαιο 1.200 χιλ. ευρώ	60,0%					
ΔΗΜΗΤΡΑ ΑΕ Βιομ. & Εμπ. Εργ. Λατομ. (2001)	επιμετά λατομικών αδρανών υλικών κ.δ.	μετοχές κεφάλαιο 180 χιλ. ευρώ	50,5%					
ΑΤΤΙΚΕΣ ΤΗΛΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ ΑΕ (2001)	επιμετά τηλεπ. συστημάτων δικτύων, κ.δ.	μετοχές κεφάλαιο 600 χιλ. ευρώ	17,1%					
Σύνολος ΤΕΒ								
ΤΕΒ-ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΒΟΛΟΥ ΑΕ (1949)	συμμετοχ. & κατασ. δραστηριότητες	79.872	134.434	53.128	110.657	1.954	>50%	240
ΚΑΜΠΑΣ ΑΚΙΝΗΤΩΝ ΑΕ	αξιοποίηση ακινήτων, κτηματικές δραστηριότητες	2.893	37.694	22.087	35.930	697	42,3%	9
ΓΕΦΥΡΑ ΑΕ (1995)	κατασ. γέφυρας (ζεύξης Ρίου-Αντιρρίου)	συνολικά ενεργητικό 148.984 εκατ. δραχ.						7,7%
ΑΤΤΙΚΗ ΟΔΟΣ ΑΕ (1996)	κατασ. λεωφόρου Ελευσθ.ας Στ.αυρ. κ.δ.	συνολικά ενεργητικό 221.529 εκατ. δραχ.						8,5%
ΑΤΤΙΚΑ ΔΙΟΔΙΑ ΑΕ (2000)	κατ & επιμετά διαδων Ελευσθ.ας Στ.αυρ.	μετοχές κεφάλαιο 642 χιλ. ευρώ						8,5%
ΔΙΕΘΝΗΣ ΑΚΗ ΑΕ (1996)	αγορά, μέσωση γης & ακινήτων	μετοχ. κεφ. 3.189 χιλ. ευρώ, αποτελέσματα -182 χιλ. ε						35,0%
ΑΤΤΙΚΕΣ ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ ΑΕ	κατασκευαστικές κ.δ. δραστηριότητες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία						4,3%
INTEGRATION HELLENIC CONSTRUCT LTD	συμμετοχ. & κατασ. δραστηριότητες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία						33,3%
Νέες εταιρίες μετά το 2000								
ΑΤΤΙΚΕΣ ΤΗΛΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ ΑΕ (2001)	επιμετά τηλεπ. συστημάτων δικτύων, κ.δ.	μετοχές κεφάλαιο 600 χιλ. ευρώ						8,5%
GLOBAL FUND MANAGEMENT ΑΕΠΕΥ (2001)	χρηματοοικονομ. δραστηριότητες							1,4%

(*) εταιρίες αποκλειστικών συμφερόντων Οργανισμού Μετόχων, (**) εταιρίες αποκλειστικών συμφερόντων Αφών Καλλισθένων.

Πηγή: "ΤΗΜΕΛΙΟΣ" Ενημερωτικό Δελτίο 2000 & Ετήσιο Δελτίο 2000, Ετήσιο Ενημερωτικό Δελτίο "ΑΚΤΟΡ ΑΕ" και "Ελληνικές Τεχνοδομητές ΑΕ" 1999-2002, Επεξεργασία στοιχείων ICAP 1990-2000, δημοσίευμα δημοσίευση και περικοπών Τύπου 1990-2001

Επίσης μέσω της «Μέλλον Group» και της «Iris Εκτυπώσεις» (συνεργασία με όμιλο Λαμπράκη) είχε την έκδοση του εβδομαδιαίου περιοδικού «TV Zapping», ενώ μέσω της «Hachette Rizzoli» (συνεργασία με ομώνυμο ιταλικό-γερμανικό όμιλο), είχε την έκδοση των περιοδικών «Max», «Car and Driver», «Elle», «Λοιπόν», «Astra και Όραμα», «Fit for Fun», «Αρμονία», κá. Τέλος μέσω του πρακτορείου τύπου «Ευρώπη» και της εταιρίας διανομής «Αποστολή», εξασφάλιζε πανελλαδική διακίνηση και κυκλοφορία των εντύπων. Από το σύνολο των εσόδων του κλάδου εκδόσεων-εκτυπώσεων, το 40% προέρχονταν από την κυκλοφορία των εντύπων, το 29,9% από τις εκτυπώσεις και το 29,2% από τις διαφημίσεις. («Πήγασος», Ενημερωτικό Δελτίο, 2000, σελ.19)

Όσον αφορά τον οπτικο-ακουστικό τομέα, ο Όμιλος από κοινού με τους ομίλους Λαμπράκη, Τεγόπουλου και Βαρδινογιάννη, είχαν στον έλεγχο τους τον τηλεοπτικό σταθμό «Mega Channel», ο οποίος κατείχε το 25-30% της τηλεθέασης στη περιοχή Αττικής. Επίσης μέσω της «Lexitel» παρείχε τηλεφωνικές υπηρεσίες τηλεηχοπληροφόρησης, ενώ μέσω της «Interactive» και της «3Nsold», παρείχε υπηρεσίες διαδικτύου (to.gr, be.gr, hellas gate.gr, pyli.gr, eurika.gr, κá). Επίσης μέσω της «Άνωσης» παρείχε ηχογραφήσεις-βιντεοσκοπήσεις, ενώ μέσω της «Ρόδον» και της «Κινηματογραφικής Εταιρίας Αθηνών», αναλάμβανε τη διοργάνωση μουσικών εκδηλώσεων, φεστιβάλ, λειτουργία κέντρων διασκέδασης κá. Τέλος στον τομέα του τουρισμού ο Όμιλος διέθετε τρεις εταιρίες μικρής σχετικά εμβέλειας, οι οποίες ωστόσο προβλέπεται να παίξουν σημαντικό ρόλο εν όψει των «ΟΑ 2004».

Σημαντική είναι επίσης η παρουσία στον τομέα των κατασκευών. Ο Όμιλος τα τελευταία χρόνια, έκανε θεαματικά άλματα κατακτώντας δεσπόζουσα θέση στον κλάδο. Με κέντρο την εταιρία «Άκτωρ» προχώρησε σε συνεργασία με δύο κατασκευαστικούς ομίλους («Ελληνική Τεχνοδομική» των Αφών Καλλιτσάντη και «Τεχνικής Εταιρίας Βόλου-ΤΕΒ» του Ν.Τρίχα), καθώς και τη συμμετοχή του Ομίλου Εθνικής Τράπεζας, στη συγκρότηση ενός ευρύτερου ομίλου, με την ίδρυση ή εξαγορά μικρότερων τεχνικών εταιριών, ώστε να έχει τη δυνατότητα συμμετοχής σε όλες τις δημοπρατήσεις τεχνικών έργων, ανεξαρτήτου μεγέθους.

Το 2000, σύμφωνα με τα στοιχεία του Πίνακα 2.13, στον όμιλο της «Ελληνικής Τεχνοδομικής», περιλαμβάνονταν πάνω από 40 κατασκευαστικές εταιρίες που κάλυπταν όλο το φάσμα εταιριών, μικρότερης της Η' τάξεως. Το αντικείμενο εργασιών δεν αναφέρονταν μόνο σε δημόσια και ιδιωτικά έργα, αλλά και σε ποικίλες άλλες δραστηριότητες, όπως παραγωγή αδρανών υλικών, αξιοποίηση ακινήτων, παροχή τεχνικών συμβουλών, υπηρεσίες έρευνας & ανάπτυξης, τηλεπικοινωνιακά δίκτυα, μελέτη-κατασκευή-εκμετάλλευση σταθμών παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, τουριστικές δραστηριότητες, κá. Ειδικότερα ο τομέας των ανανεώσιμων μορφών ενέργειας, βρίσκεται στις προτεραιότητες ανάπτυξης του Ομίλου (μετά το 2000 έχουν ήδη δημιουργηθεί 7 εταιρίες αξιοποίησης της αιολικής ενέργειας).

Στα κεφάλαια πολλών κατασκευαστικών εταιριών, συμμετέχουν και άλλες εταιρίες, δημιουργώντας ένα πυκνό δίκτυο παραγωγικών, τεχνολογικών και οικονομικών εξαρτήσεων με άλλους επιχειρηματικούς ομίλους, ελληνικών και ξένων συμφερόντων. Για παράδειγμα στην εταιρία «Αστικές Αναπτύξεις» συμμετέχει ο όμιλος Alpha Bank, στη «Reds» έρευνας & ανάπτυξης η πολυεθνική «Lend Lease Continental Holdings», στα αιολικά πάρκα η «Eneco ΜΕΛΕ», στην «ΣΕΑ Αττικοί Σταθμοί» οι εταιρίες «J & P», «Αβαξ», στην εταιρία μαρμάρων «Τεχνολίτ» η «Βιολιγνίτ» του ομίλου Βαρβούτη, στην «Ελληνική Ενέργεια & Ανάπτυξη» η «Intracom» του ομίλου Κόκκαλη, στην εταιρία «Γέφυρα» η γαλλική «Vinci», στην εταιρία «Πολύκλωνος» αναπαλαίωσης ιστορικών κτηρίων η «Αφοι Μαρινόπουλοι», στην «Αττική Οδό» οι όμιλοι «ΑΒΑΞ», «ΕΛΤΕ», «J & P», κοκ. Τέλος αυξανόμενη είναι η παρουσία του ομίλου στο εξωτερικό, με τη συμμετοχή ή δημιουργία εταιριών κατασκευής έργων ή άλλων δραστηριοτήτων (Μολδαβία, Βουλγαρία, Γερμανία, ΗΠΑ, Κύπρο, κá). Ωστόσο η συνολική έκταση των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων στο εξωτερικό δεν είναι πλήρως γνωστή.

Ο Όμιλος Μπόμπολα έχει βασικά οικογενειακό χαρακτήρα, με κύριους μετόχους τον ιδρυτή του Γεώργιο Φ.Μπόμπολα και συνιδιοκτήτες τα τρία παιδιά του, Φώτη, Λεωνίδα, Μαρία και τη γυναίκα του Άννα. Ωστόσο τα τελευταία χρόνια, παρουσιάζει αυξανόμενη συμμετοχή ελληνικών και ξένων εταιριών που ενισχύουν τα πολυσυμμετοχικά του χαρακτηριστικά. Ειδικότερα στη μητρική του βιομηχανικού τομέα «Πήγασος Εκδοτική-Εκτυπωτική», παρ'

ότι το 57% των μετοχών βρίσκεται σε μέλη της Οικογένειας Μπόμπολα, υπάρχει παράλληλα στρατηγική συμμετοχή, με 20% του ομίλου «Rizzoli», μέσω της εταιρίας «Burda RCS International Holding GmbH», ενώ το υπόλοιπο ποσοστό ανήκει στο ευρύ επενδυτικό κοινό. («Πήγασος, Ετήσιο Δελτίο, 2000, σελ.15)

Επίσης στη μητρική του κατασκευαστικού τομέα «Ελληνική Τεχνοδομική», παρ' ότι βασικός μέτοχος είναι ο Λεωνίδας Μπόμπολας με ποσοστό 22,2%, σημαντικό μερίδιο κατέχουν επίσης οι Αφοί Καλλιτσάντση με 14,8%, ο Ν.Τρίχας με 3,2% και ο Όμιλος Εθνικής με 5,16%, ενώ το υπόλοιπο βρίσκεται στα χέρια θεσμικών και μη επενδυτών. Η μετοχική σύνθεση των μητρικών εταιριών, αντανακλάται όπως είναι φυσικό στη σύνθεση των διοικήσεων τους. Ειδικότερα στο Δ.Σ. της «Πήγασος Εκδοτική-Εκτυπωτική» εκτός από μέλη της Οικογένειας Μπόμπολα και στενούς συνεργάτες στελέχη των εταιριών του Ομίλου, συμμετέχουν επίσης δύο εκπρόσωποι του ομίλου «Rizzoli», ενώ στην «Ελληνική Τεχνοδομική» πρόεδρος είναι ο Νικ.Τρίχας, διευθύνων σύμβουλος ο Λεων.Μπόμπολας, διευθύνων σύμβουλος και τεχνικός διευθυντής ο Αναστ.Καλλιτσάντσης και μέλος ο υποδιοικητής της Εθνικής Τράπεζας Θεοδ.Πανταλάκης. («Ελληνική Τεχνοδομική», Ετήσιο Δελτίο 2001)

Ο Όμιλος δεν έχει συνολικά θεσμική συγκρότηση, αλλά λειτουργεί ως ένα σύνολο αυτοτελών εταιριών, το μεγαλύτερο μέρος των οποίων είναι ενταγμένες σε δύο υπο-ομίλους, συμφερόντων κυρίως της Οικογένειας Μπόμπολα. Από πλευράς οργανωτικής διάρθρωσης, τόσο ο βιομηχανικός όσο και ο κατασκευαστικός υπο-όμιλος έχουν χαρακτηριστικά «κοντσέρν», ενώ ανάλογα χαρακτηριστικά αποκτά βαθμιαία και ο οπτικο-ακουστικός τομέας. Η αυξανόμενη επέκταση του Ομίλου σε νέους τομείς στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, ενισχύουν τα πολυκλαδικά και πολυεθνικά του χαρακτηριστικά, ενώ η συμμετοχή του Ομίλου Εθνικής Τράπεζας και αντίστοιχα του Ομίλου στην «Εθνική Ακινήτων», του προσδίδουν γνωρίσματα χρηματιστικού ομίλου.

Το ειδικότερο συμπέρασμα που βγαίνει από τη σύντομη ανάλυση του Ομίλου, είναι ότι πρόκειται για ένα ισχυρό πολυκλαδικό όμιλο, με σημαντική θέση στο τομέα των εκδόσεων-εκτυπώσεων και των τεχνικών έργων, καθώς των «μέσων μαζικής ενημέρωσης» και της ψυχαγωγίας. Παρ' ότι στη σύνθεση

των κεφαλαίων του και στη διοίκηση πολλών εταιριών του, συμμετέχουν εκπρόσωποι και άλλων επιχειρηματικών φορέων, ο Όμιλος εξακολουθεί να έχει βασικά οικογενειακό χαρακτήρα, λειτουργώντας. περισσότερο ως «ενότητα οικονομικών συμφερόντων» μεταξύ μελών της ίδιας οικογένειας. Επίσης η σημαντική παρουσία του Ομίλου στον τομέα των «μ.μ.ε.», προσδίδει στον Όμιλο «συγκριτικό πλεονέκτημα» στην προσπάθεια προώθησης των ιδιαίτερων συμφερόντων του, δεδομένου ότι έχει ένα ισχυρό μοχλό πίεσης προς την πολιτική εξουσία (άλλοτε με «στήριξη» και άλλοτε με «κριτική» σε επιλογές και πρακτικές διαχείρισης). Η αυξανόμενη επέκταση του Ομίλου σε νέους τομείς στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, ενισχύουν τα «πολυκλαδικά» και «πολυεθνικά» χαρακτηριστικά του, ενώ ενισχύεται παράλληλα και η δύναμη παρέμβασης του στην ελληνική κοινωνία.

12. Όμιλος ΔΑΣΚΑΛΟΠΟΥΛΟΥ (Δέλτα Συμμετοχών, Goody's, κá)

Ο Όμιλος «Δασκαλόπουλου» άρχισε να διαμορφώνεται στα τέλη της δεκαετίας '80, μετά την ολοκλήρωση του προγράμματος καθετοποίησης εργασιών της γαλακτοβιομηχανίας «Δέλτα» και την επέκταση της στους φρουτοχυμούς, στα καταψυγμένα προϊόντα, στην παραγωγή ζωοτροφών, κá. Από τις αρχές της δεκαετίας '90, ο Όμιλος παρουσίασε θεαματική ανάπτυξη εργασιών και ενίσχυσε την κεφαλαιακή του βάση, με εξαγορές συγχωνεύσεις, νέες ιδρύσεις, άντληση κεφαλαίων από το χρηματιστήριο και «στρατηγικές συμμαχίες», ενώ έκανε τα πρώτα βήματα στο εξωτερικό. Χαρακτηριστικό των ρυθμών συσσώρευσης, είναι το ύψος των επενδύσεων στην περίοδο 1994-2000, οι οποίες έφθασαν τα 128 δις δρχ. Η ανάπτυξη του Ομίλου επέβαλε την οργανωτική του αναδιάρθρωση, ώστε να βρίσκεται σε αντιστοιχία με τα σύγχρονα πρότυπα λειτουργίας των επιχειρηματικών ομίλων. Οι νέες εξαγορές (Κυλινδρόμυλοι Παφίλη, Goody's, κá) και οι νέες «στρατηγικές συμμαχίες» (σκανδιναβική Arla Foods), καθώς και η επέκταση του σε νέους τομείς και αγορές, μετέτρεψαν τον Όμιλο σε έναν από τους μεγαλύτερους βιομηχανικούς ομίλους στον τομέα της παραγωγής και εμπορίας ειδών διατροφής στην ελληνική οικονομία.

Το 2000 στη δύναμη του Ομίλου περιλαμβάνονταν πάνω από 60 επιχειρήσεις, απ' τις οποίες το 1/3 ήταν στο εξωτερικό. Ο κύκλος εργασιών των συγκεκριμένων εταιριών, σύμφωνα με τα στοιχεία του Πίνακα 2.14,

Πίνακας 2.14: Βασικά μεγέθη των εταιριών του Ομίλου "ΔΑΣΚΑΛΟΠΟΥΛΟΥ", στα έτη 1990 και 2000

Κάδος - Επων. Επηρεήσεως	Είδος Δραστηριότητας	Πωλήσεις (Κιλά.Εργασ.)	Συνολικό Ενεργητικό	Πάγια	Ιδια Κεφάλαια	Καθαρά Κέρδη	(σε εκατ.δρχ.)	
							Συμμετ.	Απασχολ.
1990								
ΔΕΛΤΑ Γρατ. Βιομ. Γαλακτός ΑΕ (1972)	Βιομ. παραγ. προϊόν. γάλακτος		26.636	13.941	19.729	3.441	100.0%	1.163
ΦΡΟΖΑ Βιομ. Καπν. Οπωρών ΑΕ (1988)	Βιομ. Καπν. Οπωρών		1.979	1.448	843	-166	100.0%	160
ΕΥΡΩΤΡΟΦΕΥΣ ΕΛΛΑΣ ΑΒΕΕ (1988)	Βιομ. παραγ. ζωοτροφών		389	355	151	32	100.0%	38
ΑΡΜΟΣ ΑΕ Εί: Μελά & Εργών (1950)	Εί: Μελά & Καπνιστών		δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					
2000								
<i>(τα αναλυτικά στοιχεία το 2000 είναι σε χιλ.ευρώ, 1 ευρώ = 340,75 δρχ.)</i>								
ΔΕΛΤΑ Εταιρία Συμμετοχών ΑΕ (1968)	συμμετοχικές δραστηριότητες	10.326	432.715	274.278	279.192	37.716	100.0%	235
ΔΕΛΤΑ Γρήνητος Βουλγαρίας Γαλακτός ΑΕ	παραγ. γαλακτοκομ. προϊόν. & χυμών	232.571	168.567	70.233	132.046	10.023	70.0%	1.000
ΔΕΛΤΑ Βιομηχανία Παγωτών ΑΕ (1998)	παραγωγή παγωτών	66.311	97.127	69.445	53.760	2.583	100.0%	350-700
Γενική Τροφίμων ΑΕ (εξαρ. Μπόρας Στάθης 1994)	καταμ. λαχαν. Μπόρας Στάθης, κ.α. καταμ. είδη	40.503	56.816	29.728	36.742	3.987	53.2%	330
Άλυσή Αρτοποιοαροποι. ΑΒΕΕ (εξ. 1994)	παραμ. είδη αρτοποι. και γαλακτοκομικών	15.861	14.404	8.016	7.534	1.826	67.0%	200
Κυλινδρόμα Παγωτών ΑΕ (εξαρ. 2000)	παραμ. προϊόν. αλευριών	14.045	14.577	5.194	10.493	1.631	80.4%	3
Παγωτά Δωδεκλή ΑΒΕΕ (συμμετ. 1999)	παραγ. παγωτών και γαλακτοκομικών	8.016	11.291	8.182	4.248	1.369	25.0%	157
Ευρωπαϊκή ΕΛΛΑΣ ΑΒΕΕ (1973)-	βιομητ. παραγ. ζωοτροφών	5.808	4.799	3.002	2.142	20	100.0%	25
Μύλα Παρωφίλη ΑΕ (2000)	εμπόριο διαγ. τύπων αλευριών		25	1	26	-48	100.0%	95
ARLA Foods Ελλάς ΑΒΕΕΕ (1998)	παραμ. είδη τυρών, βούτυρων, λιπαρών, κ.α.	ενεργητικό 6.950 εκατ. δρχ. Ιδια κεφάλαια 663 εκατ. δρχ.				40.0%		
Βιγίλα ΑΒΕΕ (εξαρ. 1996)	επιτεζ. γάλακτος, παραγ. γαλακτοκομικών	ενεργητικό 3.664 εκατ. δρχ. Ιδια κεφάλαια 366 εκατ. δρχ.				92.0%		
Ομίλος Goody's								
Goody's ΑΕ (1991)	παραγ. επιμ. έτοιμου φαγητού, συμμετοχ. δραστ.	14.302	43.700	26.925	37.554	4.329	23.1%	168
Hellenic Catering ΑΕ (1980)	βιομητ. φαγητών & τροφίμων	59.674	44.162	15.447	28.813	7.234	99.0%	250
Interstate Catering ΑΒΕΕ (1992)	παραγ. προϊόν. έτοιμου φαγητού	5.163	2.327	268	1.567	213	93.0%	150
Foca ΑΕ (εξαρ. 1992)	παραγ. τυποστ. παγωτών, ειδών λαχανοποι.	4.260	10.694	5.750	7.078	-285	100.0%	71
Εστιατ. Ζοχ. Α. Κρησινός ΑΕ (1983)	εστιατ. εστιατ. καφεζαχαροποι. & συμμ. δραστ.	3.665	721	528	-76	-287	100.0%	95
Εστιατ. Χαραλάμης ΑΕ (1980)	εστιατ. εστιατ. καφεζαχαροποι. & συμμ. δραστ.	1.082	543	179	119	242	51.0%	20
AFMA - Επενδυτική ΑΕ (1991)	εστιατ. γρήγορης επίστασης	998	361	13	92	197	25.0%	18
Εστιατ. Πανόρμος ΑΕ (1996)	εστιατ. γρήγορης επίστασης	815	300	231	154	54	51.0%	19
Εστιατ. Ευκαρπίας ΑΕ (1996)	εστιατ. γρήγορης επίστασης	1.103	371	200	106	150	51.0%	22
Εστιατ. Χαραλάμης ΑΕ (1996)	εστιατ. γρήγορης επίστασης	452	191	169	87	-21	12.0%	21
ΚΑΤΣΑΛΟ ΑΕ (1997)	υπηρεσίες και προϊόντα επίστασης	1.677	943	649	366	150	15.0%	40
Εστιατ. Αμαρουσίου ΑΕ (1998)	εστιατ. εστιατ. καφεζαχαροποι. & συμμ. δραστ.	1.655	868	596	436	203	60.0%	40
ΔΙΑΣΤΑΘΜΟΣ ΑΕ (1987)	εστιατ. εστιατ. καφεζαχαροποι. & συμμ. δραστ.	2.029	485	232	153	-66	89.3%	48
ΕΝΔΕΚΑ ΑΕ (1987)	εστιατ. εστιατ. καφεζαχαροποι. & συμμ. δραστ.	1.330	424	153	-212	-222	87.7%	40
Εστιατ. Παράδεισος ΑΕ (1994)	εστιατ. εστιατ. καφεζαχαροποι. & συμμ. δραστ.	1.655	554	313	258	151	70.0%	43
Εστιατ. Fast Food Ν. Μάρκας ΑΕ (1987)	εστιατ. εστιατ. καφεζαχαροποι. & συμμ. δραστ.	799	464	394	121	-4	30.0%	20-27
ΣΑΡΑΝΤΑ ΑΕ (1990)	εστιατ. εστιατ. καφεζαχαροποι. & συμμ. δραστ.	1.736	843	80	131	122	70.0%	45
Planet Hollywood Athens (1999)	εστιατ. εστιατ. καφεζαχαροποι. & συμμ. δραστ.	1.095	4.639	4.109	1.086	-1.333	33.3%	60
Εστιατ. Ζοχ. Επ.τ. Μιγάνων ΑΕ (1999)	εστιατ. εστιατ. καφεζαχαροποι. & συμμ. δραστ.	2.454	2.563	1.956	803	77	51.0%	90
ΑΧΑΡΝΕΣ ΑΕ (1996)	εστιατ. εστιατ. καφεζαχαροποι. & συμμ. δραστ.	844	304	202	-3	-61	70.0%	24
Εστιατ. Ζοχ. Δράκων ΑΕ (1988)	εστιατ. εστιατ. καφεζαχαροποι. & συμμ. δραστ.	1.108	305	131	80	134	50.1%	20
Εστιατ. Ζοχ. Τερών ΑΕ (1986)	εστιατ. εστιατ. καφεζαχαροποι. & συμμ. δραστ.	1.136	374	89	203	185	50.1%	24
Εστιατ. Καβάλας ΑΕ (1987)	εστιατ. εστιατ. καφεζαχαροποι. & συμμ. δραστ.	1.167	415	40	80	244	51.0%	20
Εστιατ. Βόλου ΑΕ (1991)	εστιατ. εστιατ. καφεζαχαροποι. & συμμ. δραστ.	963	415	268	105	12	30.0%	30
Εστιατ. Παράδεισος Βόλου ΑΕ (1987)	εστιατ. εστιατ. καφεζαχαροποι. & συμμ. δραστ.	1.403	852	465	298	102	50.0%	33
Εστιατ. Κιλκίς ΑΕ (1997)	εστιατ. εστιατ. καφεζαχαροποι. & συμμ. δραστ.	723	412	302	162	28	30.0%	16
Εστιατ. Επενδυτική ΑΕ (1985)	εστιατ. εστιατ. καφεζαχαροποι. & συμμ. δραστ.	1.064	471	377	262	30	51.0%	24-35
Καφεζαχαροποι. Παράδεισος ΑΕ (1997)	εστιατ. εστιατ. καφεζαχαροποι. & συμμ. δραστ.	763	1.449	1.122	1.376	-26	85.0%	24
ΝΑΥΤΙΛΟΣ ΑΕ (1984)	εστιατ. εστιατ. καφεζαχαροποι. & συμμ. δραστ.	559	277	167	95	16	45.0%	16
ΦΛΟΚΕΤ ΑΕ (1990)	εστιατ. εστιατ. καφεζαχαροποι. & συμμ. δραστ.	615	313	241	203	11	79.0%	17
Εστιατ. Ζοχ. Ζαΐφης ΑΕ (1995)	εστιατ. εστιατ. καφεζαχαροποι. & συμμ. δραστ.	πωλήσεις 913 εκατ. δρχ. Ιδια κεφάλ. 294 εκατ. δρχ.				89.5%		
Εστιατ. Ζοχ. Hollywood ΑΕ (1999)	εστιατ. εστιατ. καφεζαχαροποι. & συμμ. δραστ.	πωλήσεις 1.196 εκατ. δρχ. Ιδια κεφάλ. 306 εκατ. δρχ.				25.0%		
Ι. Μελιόπουλος & Σ. Ο.Ε. (1985)	εστιατ. εστιατ. καφεζαχαροποι. & συμμ. δραστ.	πωλήσεις 762 εκατ. δρχ. Ιδια κεφάλ. 21 εκατ. δρχ.				74.2%		
Σ. ΝΕΝΔΟΣ - SELECT ΑΕ (1991)	παραγ. είδη αρτοποι. σφολιάτας, ζαχαροποι.	πωλήσεις 3.080 εκατ. δρχ. Ιδια κεφάλ. 2.534 εκατ. δρχ.				32.0%		
-Ιωνική Σφολιάτας ΑΕ (2000)	παραγ. είδη αρτοποι. σφολιάτας	πωλήσεις 345 εκατ. δρχ. Ιδια κεφάλ. 437 εκατ. δρχ.				30.0%		
Ταυρ. Επ.τ. Εστιατ. Ζαχαροποι. Αρι. 27 ΑΕ (1997)	εστιατ. εστιατ. καφεζαχαροποι. & συμμ. δραστ.	πωλήσεις 108 εκατ. δρχ. Ιδια κεφάλ. 140 εκατ. δρχ.				25.2%		
Καφεζαχαροποι. Δεσφ. ΑΕ (1997)	εστιατ. εστιατ. καφεζαχαροποι. & συμμ. δραστ.	πωλήσεις 130 εκατ. δρχ. Ιδια κεφάλ. 31 εκατ. δρχ.				94.5%		
ΔΕΣΜΟΣ Ανταρτοποι. ΑΕ (2000)	ανταρτοποι. με σήμα Donut's	πωλήσεις 100 εκατ. δρχ. Ιδια κεφάλ. 100 εκατ. δρχ.				30.0%		
Farma Food Services ΑΕ (2000)	ανταρτοποι. με σήμα Donut's	πωλήσεις 30 εκατ. δρχ. Ιδια κεφάλ. 30 εκατ. δρχ.				30.0%		
ΚΟΡΑΝΗΣ ΑΕ (1997)	εστιατ. εστιατ. καφεζαχαροποι. & συμμ. δραστ.	πωλήσεις 133 εκατ. δρχ. Ιδια κεφάλ. 31 εκατ. δρχ.				92.0%		
Lami Restaurants Ltd (1995, Κύπρος)	παραγ. έτοιμου φαγητού, συμμετ. δραστ.	πωλ. κερ. 1,8 εκατ. Αλφ. Κυτ., κ.α. κερ. 2,1 εκατ. Αλφ. Κή				16.0%		
Balkan Restaurant SA (1996, Βουλγαρία)	δραστ. εστιατ. καφεζαχαροποι. & συμμ. δραστ.	πωλ. κερ. 4,6 εκατ. Α. Βουλ., κ.α. κερ. 1,3 εκατ. Α. Βουλ.				72.0%		
Εταιρεία Εξυπηρέτησης		ενεργητικό 2.312 εκατ. δρχ. Ιδια κεφάλαια 3.035 εκατ. δρχ.				100.0%		
DELTA Food Holdings Ltd (1998, Κύπρος)	συμμετοχικές δραστηριότητες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				100.0%		
DELTA Food Participat & Investm. Ltd (Κύπρος)	συμμετοχικές δραστηριότητες	η εταιρεία είναι αδρανής τα τρία τελευταία χρόνια				100.0%		
DELTA Dairy Holding Ltd (Κύπρος)	συμμετοχικές δραστηριότητες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				100.0%		
DELTA Investments Ltd (Κύπρος)	συμμετοχικές δραστηριότητες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				100.0%		
VALTOP HOLDINGS LTD (Κύπρος)	συμμετοχικές δραστηριότητες	μετοχές κεφάλαια 5.000 κυπρ. λίρες				25.0%		
FOURMASTER Enterprises Ltd (Κύπρος)	συμμετοχικές δραστηριότητες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				100.0%		
CHIPITA Eastern Europe Ltd (συμμετ. 1999, Κύπρος)	συμμετοχικές δραστηριότητες	ενεργητικό 21.837 εκατ. δρχ. Ιδια κεφάλαια 9.659 εκατ. δρχ.				100.0%		
DELTA International Holdings SA (1994, Λαϊβύρι)	παραγ. εμπορ. προϊόντων	ενεργητικό 7.125 εκατ. δρχ. Ιδια κεφάλαια 3.871 εκατ. δρχ.				65.6%		
-DELTA Romania SA (1998, Ρουμανία)	παραγ. εμπορ. προϊόντων	ενεργητικό 4.852 εκατ. δρχ. Ιδια κεφάλαια 2.190 εκατ. δρχ.				60.8%		
-DELTA Bulgaria SA (Βουλγαρία)	παραγ. εμπορ. γαλακτοκομικών	ενεργητικό 10.401 εκατ. δρχ. Ιδια κεφάλαια 8.799 εκατ. δρχ.				90.0%		
-DELTA 6 SA (εξαρ. 1998, ΠΓΔΜ)	εμπόριο γαλακτοκομικών	ενεργητικό 652 εκατ. δρχ. Ιδια κεφάλαια 620 εκατ. δρχ.				100.0%		
-VITALACT SA (εξαρ. 1997, Βουλγαρία)	βιομητ. γάλακτος	ενεργητικό 1.464 εκατ. δρχ. Ιδια κεφάλαια 1.266 εκατ. δρχ.				99.8%		
-DELTA Distribucija Srl (εξαρ. 1994)	εμπορ. δραστηριότητες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				80.0%		

Πηγή: ΔΕΛΤΑ Ετήσια Δελτία Απολογισμού 1990-2000, Goody's Ετήσια Δελτία Απολογισμού 2000, Επεξεργασία στοιχείων ICAP 1990-2000, δημοσιεύματα μικροοικονομικού και περσοοικονομικού Τύπου 1990-2001

ανέρχονταν σε ενοποιημένη βάση, γύρω στα 152 δις, το ενεργητικό 205 δις, πάγια 71 δις, τα ίδια κεφάλαια 86 δις, καθαρά κέρδη 16 δις και απασχολούμενοι γύρω στα 4.000 άτομα. Βασική παραγωγική επιχείρηση ήταν η γαλακτοβιομηχανία «ΔΕΛΤΑ», με αντικείμενο την παραγωγή και εμπορία προϊόντων γάλακτος (φρέσκο, σοκολατούχο, παστεριωμένο, διάφορα είδη γιαουρτιών και παγωτών), καθώς και φρουτοχυμών «Life». Πρόκειται για μια καθετοποιημένη και τεχνολογικά σύγχρονη επιχείρηση, με εκτεταμένο δίκτυο διανομής και πώλησης. η οποία κατέχει δεσπόζουσα θέση στην εγχώρια αγορά και σε ορισμένες ξένες, κυρίως των βαλκανικών χωρών. Σύμφωνα με στοιχεία του Ομίλου, το 2000 η «Δέλτα» και οι συγγενείς τις επιχειρήσεις «Δέλτα Παγωτά» και «Γενική Τροφίμων» (κατεψυγμένα «Μπάρμπα Στάθης»), κατείχαν το 41% της αγοράς στο φρέσκο γάλα, 42% στο σοκολατούχο, 18% στους φρουτοχυμούς, 30% στα γιαούρτια, 40% στα παγωτά και πάνω από 70% στα καταψυγμένα λαχανικά. Επίσης κατείχαν ηγετική θέση στα παγωτά στη Βουλγαρία με μερίδιο αγοράς 80%, στη Ρουμανία με 57% και στη Σερβία με 52%. («ΔΕΛΤΑ», Ετήσιο Δελτίο 2000, σελ.4) Τέλος μέσω της εταιρίας «Ευρωτροφές», ο Όμιλος παρήγαγε συμπυκνωμένες ζωοτροφές και μίγματα ιχθυοτροφών, αφυδατωμένου τριφυλλιού, κά, τα οποία παρείχε με ευνοϊκές τιμές σε γαλακτοπαραγωγούς-συνεργάτες, διευκολύνοντας την απόδοση του ζωικού κεφαλαίου.

Η απόκτηση της αρτοζαχαροπλαστικής εταιρίας «Άλεις» και της «Κυλινδρόμυλοι Παφίλης», άνοιξαν το δρόμο διείσδυσης του Ομίλου στον κλάδο των αρτοσκευασμάτων και γλυκών και την απόκτηση ηγετικής θέσης, με μερίδιο 40% στα κατεψυγμένα προϊόντα ζύμης. Επίσης σε συνεργασία με τον σκανδιναβικό όμιλο «Arla Foods» (με δραστηριότητα στα τυροκομικά και βούτυρο), άνοιξε μέσω της εταιρίας «Βίγλα», την είσοδο του στον κλάδο τυριού (παράγει τη φέτα «ΦΙΛΕΜΑ» με μερίδιο αγοράς 3,8%). Επίσης η δημιουργία με άλλες μεγάλες ευρωπαϊκές εταιρίες (Nestle, Henkel, Danone, Barila, κά), πανευρωπαϊκής διαδικτυακής πλατφόρμας προμηθειών, πρώτων υλών και συσκευασίας για βιομηχανίες καταναλωτικών αγαθών, επέτρεψαν την ανάπτυξη συνεργιών και μείωσης του κόστους προμηθειών όλων των εταιριών του Ομίλου.

Η συμμετοχή της «Δέλτα Συμμετοχών» το 2000 στην εταιρία Goody's, σηματοδότησε την είσοδο του Ομίλου στο χώρο της μαζικής εστίασης. Ο Όμιλος Goody's είναι ο μεγαλύτερος, με μεγάλη απόσταση από τους ανταγωνιστές, στο χώρο του έτοιμου φαγητού, καθώς της παραγωγής αρτοσκευασμάτων και ειδών ζαχαροπλαστικής. Διαθέτει δίκτυο 40 περίπου καταστημάτων (τα περισσότερα με τη μέθοδο franchising) τα οποία διαρκώς αυξάνονται, καθώς και θυγατρικές εταιρίες στήριξης των δραστηριοτήτων του. Διαθέτει επίσης μικρό δίκτυο καταστημάτων στο εξωτερικό, κυρίως στην Κύπρο και Βουλγαρία. Ο Όμιλος Goody's παρουσίασε το 2000 σε «ενοποιημένη βάση», κύκλο εργασιών 37 δις, ενεργητικό 34,5 δις, ίδια κεφάλαια 23,5 δις, καθαρά κέρδη 4,5 δις και προσωπικό 1.500 άτομα.

Η συμμετοχή της «Δέλτα» με 23% στον όμιλο Goody's έχει στρατηγικό χαρακτήρα⁸⁰ και επιδιώκει την αξιοποίηση των δικτύων μαζικής εστίασης και διάθεσης ειδών διατροφής, για την προώθηση των προϊόντων του και την επέκταση του σε συγγενικούς κλάδους. Ανάλογο χαρακτήρα έχει και η συμμετοχή με 25% στην εταιρία «Παγωτά Δωδώνη» που διαθέτει δίκτυο καταστημάτων πώλησης «παγωτού-καφέ» με ηγετική θέση στον κλάδο, καθώς και η συμμετοχή με 13% στην εταιρία «Chipita Eastern Europe» που διαθέτει επιχειρηματικές μονάδες παραγωγής και εμπορίας κρουασάν, snacks και άλλων ειδών ζαχαροπλαστικής, σε χώρες της Βαλκανικής και της Ανατ.Ευρώπης. («Δέλτα», Ετήσιο Δελτίο, 2000, σελ.41)

Τέλος σημαντική είναι η αυτοτελής παρουσία του Ομίλου Δέλτα στο εξωτερικό, με τη δημιουργία θυγατρικών εταιριών παραγωγής και εμπορίας παγωτών, γαλακτοκομικών, φρουτοχυμών και άλλων προϊόντων. Οι περιοχές δραστηριότητας είναι κυρίως η Κύπρος, οι χώρες της Βαλκανικής (Βουλγαρία, Ρουμανία, πΓΔΜ, Σερβία) και ορισμένες ευρωπαϊκές χώρες (Ιταλία). Σημαντικό ρόλο στις διεθνείς δραστηριότητες παίζουν οι εταιρίες Holdings του Ομίλου με έδρα την Κύπρο και Λουξεμβούργο (Delta Food Holdings Ltd, Delta Food Participations & Investments Ltd, Fourmaster Enterprises Ltd, Delta

---

⁸⁰ Η «Δέλτα Συμμετοχών», είναι ο μεγαλύτερος μέτοχος της Goody's, δεδομένου ότι πρόκειται για πολυσυμμετοχική εταιρία. Άλλοι βασικοί μέτοχοι με ποσοστό άνω του 3% είναι ο Αχ.Φώλιας, πρόεδρος και διευθύνων σύμβουλος της εταιρίας με ποσοστό 8,1%, ο Νίκ. Παπάς αντιπρόεδρος με 5% και ο Φώτης Κορκόβελος με 4,8%. μέλος του ΔΣ. (Goody's, Ετήσιο Δελτίο, 2000, σελ.26)

International Holdings SA). Η συνολική έκταση των διεθνών δραστηριοτήτων δεν είναι γνωστή, αλλά μόνο έμμεσα αντανακλούνται στα τελικά ενοποιημένα αποτελέσματα της μητρικής εταιρίας «Δέλτα Συμμετοχών».

Ο Όμιλος «Δασκαλόπουλου» είναι οικογενειακός όμιλος. Στο τέλος 2000, βασικοί μέτοχοι της μητρικής εταιρίας «Δέλτα Συμμετοχών», ήταν ο επικεφαλής του Ομίλου Δημήτρης Δασκαλόπουλος με 51%, ενώ ένα άλλο 20% ανήκε στη θυγατρική «Delta Food Participations & Investments Ltd». Το υπόλοιπο 29% ανήκε σε επενδυτές φυσικά και νομικά πρόσωπα. Ωστόσο στα κεφάλαια της «Δέλτα Βιομηχανία Γάλακτος», σημαντική θέση κατέχει (μερίδιο 30%) η γαλλική Danone, ενώ στην τυροκομική «Βίγλα» το μεγαλύτερο ποσοστό κατέχει η «Arla Foods». Σε επίπεδο διοίκησης, πρόεδρος και διευθύνων σύμβουλος της μητρικής εταιρίας ήταν το 2000 ο Δημ.Δασκαλόπουλος και μέλη του Δ.Σ. ανώτερα στελέχη του Ομίλου, καθώς και ισχυρά επιχειρηματικά ονόματα με τα οποία ο Όμιλος έχει στρατηγική συνεργασία μαζί τους (Αχ.Φώλιας, πρόεδρος της Goody's, Σπ.Θεοδωρόπουλος, πρόεδρος της Chipita, Οδ.Κυριακόπουλος, πρόεδρος της «Αργυρομεταλλευμάτων & Βαρυτίνης» και πρόεδρος του ΣΕΒ, Στ.Αργυρός, πρόεδρος των «Κλωστηρίων Πρεβέζης» και πρώην πρόεδρος του ΣΕΒ, κá).

Ο Όμιλος «Δασκαλόπουλου», διαθέτει σύγχρονη οργάνωση και υλοποιεί στην πράξη τις αρχές της λεγόμενης «εταιρικής διακυβέρνησης», με κύρια χαρακτηριστικά, τη διαφάνεια στη διοίκηση, ανεξαρτησία στους τρόπους άσκησης της διοίκησης και του ελέγχου, καθώς την επίτευξη υψηλών αποτελεσμάτων. Ειδικότερα το τμήμα εσωτερικού ελέγχου έχει ως αρμοδιότητα «την τήρηση του κανονισμού εσωτερικής λειτουργίας των εταιριών του Ομίλου, την τήρηση του κανονισμού επιπέδων έγκρισης αρμοδιοτήτων των διευθυντικών στελεχών, την ορθή χρήση των αντληθέντων κεφαλαίων από το χρηματιστήριο, τον έλεγχο των σχέσεων της εταιρίας με τις συνδεδεμένες επιχειρήσεις, καθώς τον έλεγχο των σχέσεων με τις επιχειρήσεις που συμμετέχουν οι κύριοι μέτοχοι και τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου, κá». («Δέλτα Συμμετοχών», Ετήσιο Δελτίο 2000, σελ.50) Το Τμήμα Εσωτερικού Ελέγχου υποχρεώνεται να ενημερώνει εγγράφως και κατά τακτά χρονικά διαστήματα το Δ.Σ. της μητρικής εταιρίας, για τα αποτελέσματα

των ελέγχων. Τέλος από πλευράς «κάθετης» και «οριζόντιας» επέκτασης, ο Όμιλος έχει χαρακτηριστικά διαφοροποιημένου «κοντσέρν», ενώ η αυξανόμενη πολυκλαδική του διάρθρωση, συνοδεύεται και από αυξανόμενη πολυεθνική δραστηριότητα.

Τα ειδικότερα συμπεράσματα που βγαίνουν από την ανάλυση των δραστηριοτήτων του Ομίλου, είναι ότι πρόκειται για ένα σύγχρονο και δυναμικά αναπτυσσόμενο όμιλο που την τελευταία δεκαετία παρουσίασε εντατικούς ρυθμούς συσσωρευσης, με εξαγορές-συγχωνεύσεις, αυξήσεις μετοχικού κεφαλαίου, κεφαλαιοποίηση κερδών, καθώς συνεργασία με άλλες επιχειρήσεις. Ο Όμιλος κατέχει δεσπόζουσα θέση στην παραγωγή και διάθεση γαλακτοκομικών προϊόντων, παγωτών, χυμών και κατεψυγμένων ειδών, ενώ τελευταία εισήλθε στο χώρο της μαζικής εστίασης. Η εφαρμογή εκτεταμένου επενδυτικού προγράμματος με εκσυγχρονισμό μονάδων, δημιουργία νέων εταιριών, διεύρυνση του δικτύου διανομής, επέκταση δραστηριοτήτων σε νέους κλάδους, κá, δίνουν στον Όμιλο χαρακτηριστικά διαφοροποιημένου «κοντσέρν». Τα τελευταία χρόνια ο Όμιλος επέκτεινε τη δράση του σε νέες αγορές κυρίως της Βαλκανικής, ενισχύοντας τα πολυκλαδικά και πολυεθνικά του χαρακτηριστικά. Ταυτόχρονα οι αλλαγές που επήλθαν στην οργάνωση και λειτουργία, σηματοδοτούν τη μετάβαση του από τον οικογενειακό τύπο διοίκησης στο «διευθυντικό», με βάση τις αρχές της λεγόμενης «εταιρικής διακυβέρνησης».

13. Όμιλος ΦΙΛΙΠΠΟΥ (ΦΑΓΕ, ΕΒΓΑ, ELBISCO, ΜΟΡΝΟΣ, κá)

Ο Όμιλος των οικογενειών Κυριάκου και Ιωάννου Φιλίππου, είναι από τους μεγαλύτερους και δυναμικά αναπτυσσόμενους πολυκλαδικούς ομίλους στην ελληνική βιομηχανία. Κύριος τομέας δράσης είναι η βιομηχανία τροφίμων και ειδικότερα η παραγωγή γαλακτοκομικών προϊόντων, μπισκότων αρτοσκευασμάτων, φρουτοχυμών, όπως και η παραγωγή ειδών συσκευασίας. Την τελευταία δεκαετία ακολουθώντας εντατικές διαδικασίες συγκέντρωσης και συγκεντροποίησης (εξαγορές-συγχωνεύσεις, αυξήσεις μετοχικού κεφαλαίου, νέες ιδρύσεις και υψηλό τραπεζικό δανεισμό), γνώρισε γρήγορη ανάπτυξη εργασιών και κατάκτησε «δεσπόζουσα θέση» στο κλάδο γάλακτος και γιαουρτιών, μπισκότων, φρυγανιών και χυμών. Τα τελευταία χρόνια επέκτεινε τις δραστηριότητες του στις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες, τις

κατασκευές, τον τουρισμό, τις διαφημιστικές δραστηριότητες και τον επαγγελματικό αθλητισμό, ενώ έκανε σημαντικά βήματα στο εξωτερικό, κυρίως στις αγορές των βαλκανικών χωρών, καθώς της ΕΕ, των ΗΠΑ και της Ν.Αφρικής.

Το 2000 στη δύναμη του Ομίλου περιλαμβάνονταν πάνω από 50 εταιρίες, σε σχέση με 9 μόνο το 1990. Παρ' ότι δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία, σε «ενοποιημένων βάση», για το σύνολο των εταιριών του, σύμφωνα με τα αποτελέσματα των δύο μεγαλύτερων (ΦΑΓΕ, Elbisco), ο κύκλος εργασιών το 2000 ξεπερνούσε τα 135 δις, το ενεργητικό 140 δις, τα ίδια κεφάλαια 36 δις και αντί κέρδη παρουσίασε ζημιές 1,9 δις, ενώ οι απασχολούμενοι σε όλες τις εταιρίες του Ομίλου, ανέρχονταν σε 6.500-7.000 άτομα. Ωστόσο τα ζημιολόγια αποτελέσματα δεν οφείλονται στη χαμηλή απόδοση των κεφαλαίων, όσο στις υψηλές χρηματοοικονομικές δαπάνες (εξυπηρέτηση δανείων 3,8 δις, καθώς και σε αρνητικές συναλλαγματικές διαφορές (ύψους 3,7 δις δρχ.). Συνολικά ο Όμιλος το 2000, είχε θετικά αποτελέσματα, παρ' ότι δεν είναι γνωστό το συνολικό ύψος δραστηριοτήτων, ιδιαίτερα στο εξωτερικό. Με βάση νεότερα στοιχεία, οι δέκα μεγαλύτερες εταιρίες του Ομίλου (ΦΑΓΕ, Elbisco, ΕΒΓΑ, Elite, Βοσινάκης, Μόρνος, Παλάς, CAS Ice Cream, Νάνος, Denistone), είχαν το 2000 πωλήσεις 223 δις και κέρδη προ φόρων και αποσβέσεων 19 δις δρχ. («Εξπρές», 13.12.01)

Οι παραγωγικές δραστηριότητες του Ομίλου, σύμφωνα με τα στοιχεία του Πίνακα 2.15, αρθρώνονται σε πέντε τομείς, επικεφαλής των οποίων είναι βασικές εταιρίες του Ομίλου, οι οποίες έπαιζαν παράλληλα και ρόλο «συμμετοχικών» εταιριών. Συγκεκριμένα στον τομέα των γαλακτοκομικών, η «ΦΑΓΕ» με οκτώ θυγατρικές και δίκτυο 4.000 συνεργαζόμενων παραγωγών, συγκέντρωνε το 16% του παραγόμενου αγελαδινού γάλακτος, το οποίο σε συνέχεια επεξεργαζόταν σε τέσσερα σύγχρονα εργοστάσια παραγωγής γαλακτοκομικών προϊόντων. Τα προϊόντα της κατείχαν δεσπόζουσα θέση στην εγχώρια αγορά, με μερίδια 73% στο γιαούρτι, 19% στο γάλα και 25% στα τυποποιημένα τυριά (φέτα, κασέρι, γραβιέρα, κεφαλοτύρι), ενώ παράλληλα είχε δίκτυο διακίνησης και εμπορίας προϊόντων της σε 22 χώρες. («Fage», Annual Report, 2000, p.31).

Πίνακας 2.15: Βασικά μεγέθη και δραστηριότητες των εταιριών του Ομίλου "ΦΙΛΙΠΠΟΥ" το 1990 και 2000

Κλάδος - Επιχειρηματική Εξέλιξη	Είδος Δραστηριότητας	Πωλήσεις (Κίνηση)	Συνολικά Ενεργητικά	Πάγια	Ιδια Κεφάλαια	Καθαρά Κέρδη	% συμμετοχ.	Αριθμός Αποσπασ.
1990								
Βιομηχανίες Τροφίμων								
ΦΑΓΕ ΑΕ (1977)	παρ. γαλακτ. προϊόντων	18.020	9.850	5.182	2.147	587	100,0%	430
ΕΒΓΑ ΑΒΕΕ (1934)	γαλακτ. προϊόντ. & γαγιωτά	6.248	4.346	3.286	1.845	287	100,0%	430
ΕΛ.ΕΙ.Μποσκίων ΑΕ(εξογαρ 1987)	παρ. μπροσνών & αρ. ζαχαρτ.	148	729	730	260	-225	65,0%	380
ΕΛΙΤΕ ΑΕ (εξογαρ 1988)	παρ. φρυγανιών & αρτοποι.	2.854	3.053	1.313	1.313	1.127	60,0%	147
ΚΑΝΑΚΙ ΑΕ (εξογαρ 1988)	παρ. σφολιάτας-φύλλου κ.ά	1.189	1.241	724	585	10	>50%	155
Βιομηχανίες Εξιδών Συσκευασίας								
ΒΙΣ Βιομηλ. Συσκ.ών ΑΕ (1988)	παρ. χαρτοφθιδίων συσκ.	3.796	3.092	1.801	1.773	11	>50%	400
ΑΠΚΟ ΑΕ (εξογαρ 1986)	υλκ. συσκευασ. & πλαστικ.	4.110	6.487	7.033	637	134	>50%	380
Χρηματοοικονομικές								
ΔΑΦΝΟΣ ΑΕ (1981)	εταρ. χαρτοφθιδίου επενδ.	1.180	5.008	131	1.943	1.282	100,0%	8
ΙΟΦΛΑ ΑΕ (1990)	εταρ. συμμετχ. & διαφθ.μ.	μετοχ. κεφάλαιο 450 εκατ.					>50%	
2000								
(τα αναλυτικά στοιχεία το 2000 είναι σε χιλ.ευρώ, 1 ευρώ = 340,75 δρχ.)								
Τομέας Γαλακτοκομικών και Χυμών								
ΦΑΓΕ ΑΕ (1977)	παρ. γαλακτ. προϊόντων	281.827	207.777	113.103	49.290	2.976	>50%	1.080
~ΤΥΡΑΣ ΑΕ (εξογαρ 1992)	παρ. γαλακτ. προϊόντων	44.678	47.641	20.497	15.923	1.382	6,5%	250
~ΠΙΛΟΣ ΑΕ (εξογαρ 1992)	παρ. φέτας & κρέμας γάλακτος	12.902	15.776	5.895	1.257	-373	99,4%	80
~ΒΟΡΑΣ ΑΕ (εξογαρ 1996)	παρ. τυρών & γαλακτοπ.	16.183	8.796	5.141	198		75,5%	
~ΣΥΛΟΥΡΗΣ ΑΕ (εξογαρ 1995)	παρ. τυρών κρήνης τυρών	1.814	5.336	3.087	663	25	51,0%	14
~ΖΑΓΚΑ Αφρ. ΑΕ (εξογαρ 2000)	παρ. τυροκομικών προϊόντων	1.112	846	812	753	8	98,0%	12
~ΤΑΜΥΡΑ ΑΕ (εξογαρ 1997)	παρ. τυροκομικών προϊόντων	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					73,0%	
~ΒΕΙΟΣ ΑΕ (εξογ 1998)	παρ. τυροκομικών προϊόντων	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					45,0%	
~ΣΙΔΕΡΗΣ & Σία ΑΕ (εξογ 1998)	παρ. τυροκομικών προϊόντων	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					>50%	
~ΑΓΡΟΚΗΜΙΑ Αγ. Ιωάννης ΑΕ (εξογ 1998)	πρώτου σιταρ. παρ. γαλακτος	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					99,9%	
~ΑΓΡΟΦΙΛ ΑΕ (1981)	μεταποίηση σιταρ. προϊόντων	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					>50%	
~ΙΩΑΝΝΗΣ Νικόλαος ΑΕ	εμπορ. γαλακτοκομικών προϊόντων	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					>50%	
~ΙΛΙΑΤΟΡ ΑΕ	κατασκευαστικές δραστηριότητες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					97,0%	
ELLENICA SRL Ιταλία (εξογαρ 1993)	εταρ. διανομής αρθρ. διατροφής	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					88,8%	
Ει.Εμπορ.Προδ. ΦΑΓΕ Αγγλία (1992)	εμπορ. προϊόν. Ομίλου	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					100,0%	
FAGE USA Corp (ΗΠΑ)	εταρ. χαρτοφθιδίου επενδ.	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					100,0%	
ΜΥΡΤΟΣ ΑΕ	συμμετοχές δραστηριότητες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					>50%	
Τομέας Πολυτών & Καθημερινών Προϊόντων								
ΕΒΓΑ ΑΒΕΕ (1934)	παρ. εμπ. προϊόντων, χυμών, κατω. ειδών	82.217	110.051	85.884	34.182	802	>50%	768
~DENISTONE ΑΕ (εξογ 2000)	χονδ. εμπ. αρθ. καβ. & ειδών οικ. χρήσης	3.549	2.874	98	328	2	>50%	20
~ΙΟΛΟ ΑΕ (εξογαρ 2000)	παρ. προϊόντων, κατω. εμπ. αρθ. ζαχαροπλαστ.	1.107	1.396	456	602	66	>50%	26
~ΚΑΝΑΚΙ ΑΕ (εξογαρ 1989)	παρ. προϊόν. ζαχαροπλ., εκμ. καφεζα.	435	275	176	177	-35	>50%	
Τομέας Εξιδών Συσκευασίας								
~HELLENIC Quality Foods ΑΕ (εξ.Μελκός 1989)	παρ. εμπ. νσηών κατω. & κρέας, πουλερ.	33.524	113.243	72.377	30.750	379	99,4%	750
~CAS Ice Cream SA (εξογ 1999, Ν.Αφρική)	παρ. εμπ. προϊόντων καβ. ειδών	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					>50%	
Τομέας Μεταλλικών & Αεροσκαφών								
ELIBSCO ΑΕ Συμμετοχών (1987)	συμμετοχές δραστηριότητες	82.335	78.079	64.574	74.646	2.963	100,0%	100
~ΒΟΖΝΙΑΚΗΣ ΑΕ (εξογαρ 1995)	παρ. φρυγανιών & αρτοποι.	8.758	13.007	2.893	2.873	102	67,9%	28
~ΒΙΧΕΠ ΑΕ (εξογαρ 1990)	επεξεργασία χαρτονιών	6.248	4.532	2.038	1.404	31	>50%	300
~ΕΛΙΤΕ Αεροβιομηχανία ΑΕ (εξογ 1988)	παρ. φρυγανιών & αρτοποι.	23.037	41.016	28.925	28.128	182	68,0%	
~ΕΛΙΤΕ Εμπορική (2000)	εταρ. διανομής προϊόντων του ομίλου	μετοχ. κεφ. 8.625 εκατ. δρχ.					>50%	
~ΕΛ.ΕΙ.Μποσκίων ΑΕ (ΗΒC, 2000)	παρ. μπροσν. αρωμ. σιμιγδ. & σιμιγδ.	μετοχ. κεφ. 7.500 εκατ. δρχ.					100,0%	230
~Ελευθε Εμπορική ΑΕ	εμπορικές δραστηριότητες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					100,0%	
~ΖΙΤΟ LUX SA (εξογ 2000, ΠΓΔΜ)	παρ. αρθρ. & ζαχαροπλαστικής	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					51,9%	1.900
~HELBERICA SA (εξογ 2000, Ισπανία)	παρ. εμπ. μπροσ. & αρτοποι. σκευαγμάτων	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					50,0%	
~KARAT Boulangerie Ltd (1993, Βουλγαρία)	εμπορικές δραστηριότητες	μετοχ. κεφ. 100 ΛΕ					99,0%	97
~ELATI Holdings SA (1994, Λουξεμβούργο)	συμμετοχές δραστηριότητες	μετοχ. κεφ. 83,4 εκατ. LUF					51,0%	
ΑΓΑΝ ΑΕ	εμπορικές δραστηριότητες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					50,0%	
Βιομηχανίες Εξιδών Συσκευασίας								
ΜΟΡΦΟΣ ΑΕ (1981)	αρθ. εμπ. πλαστικ. αρθ. συσκευασίας	54.824	70.437	38.517	20.706	2.127	>50%	680
~ΒΙΣ Βιομηλ. Συσκ.ών ΑΕ (1988)	παρ. χαρτοφθιδίων & χαρτί συσκ.	22.293	56.412	33.664	21.330	307	>50%	235
~ΝΑΝΟΣ Σ & Σία Γραφ. Τέχν. (εξογ 1999)	κατ. αυτοκ. ειδ. κατ. - μηχαν. εκτυπώσεως	5.219	3.189	1.124	374	-185	>50%	80
ΜΟΡΦΑC SA	εμπορικές δραστηριότητες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					>50%	
Κατασκευές - Τουριστικές								
ΠΑΛΛΑΣ ΑΤΕ (1981)	καταστ. δραστ. για εταιρίες ομίλου, κ.ά	μετοχ. κεφ. 145,3 εκατ. δρχ.					>50%	
Προσφορές υπηρεσιών								
ΙΟΦΛΑ ΑΕ (1990)	συμμετ. δραστ. - δικ. λογιστ. υπηρ.	35.440	96.972	93.316	67.778	17.658	100,0%	70
~ASPECT Τηλεπικοινωνιακή ΑΕ(1992)	διαφθ.μ. & επενδύσεις	23.788	13.957	386	5.442	870	>50%	40
Αθλητικές								
ΑΕΚ ΠΑΕ (1979)	ποδοσφαιρική εταρ. ομίλου	3.110	21.396	18.307	-38.704	-15.471	33,0%	
ΑΕΚ ΚΑΕ (1997)	ομάδα μπασκετ.	1.998	9.930	8.084	3.524	-526	100,0%	4
Χρηματοοικονομικές								
ΔΑΦΝΟΣ ΑΕ (1981)	εταρ. χαρτοφθιδίου επενδ.	45.818	61.460	46.431	50.779	35.560	100,0%	
ΠΙΚΕΡΜΙ Holding ΑΕ (1993)	εταρ. χαρτοφθιδίου επενδ.	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					>50%	
Εταιρίες Εξωτερικού								
LEKEREN Holding S.A Λουξεμβούργο(1992)	εταρ. χαρτοφθιδίου επενδ.	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					>50%	
EAGLE Holding & Investments SA, Λουξεμβούργο	εταρ. χαρτοφθιδίου επενδ.	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					>50%	
ALBA TRUST HOLDINGS SA	συμμετοχές δραστηριότητες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					100,0%	
CONDOR DEVELOPMENTS LTD	συμμετοχές δραστηριότητες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					100,0%	
TATINA ENTERPRISES CO. LTD	συμμετοχές δραστηριότητες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					100,0%	
HAWK HOLDINGS SA	συμμετοχές δραστηριότητες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					100,0%	
BROWN HOLDINGS SA	συμμετοχές δραστηριότητες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					100,0%	
ALBATROS HOLDINGS SA	συμμετοχές δραστηριότητες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					100,0%	

(τα αναλυτικά στοιχεία το 2000 είναι σε χιλ.ευρώ, 1 ευρώ = 340,75 δρχ.)

Ο δεύτερος τομέας δραστηριότητας ήταν οι φρουτοχυμοί, τα παγωτά και τα κατεψυγμένα τρόφιμα. Ο Όμιλος με επικεφαλής την ΕΒΓΑ και τέσσερις ακόμα εταιρίες, κατείχε δεσπόζουσα θέση στον τομέα του παγωτού (μερίδιο 35%), στους φρουτοχυμούς με το προϊόν «Refresh» (μερίδιο 33%), όπως επίσης στην παραγωγή σοκολατούχου γάλακτος. (Εξπρές 23.12.94). Σημαντικό βήμα επέκτασης των διεθνών δραστηριοτήτων ήταν η εξαγορά της Ν.Αφρικανικής εταιρίας παγωτού «CAS Ice Cream», ενώ στο εσωτερικό με την εξαγορά στις αρχές 2001 της αλυσίδας μαζικής εστίασης «Igloo» με 50 καταστήματα σε όλη την Ελλάδα, δημιούργησε νέες δυνατότητες προώθησης των προϊόντων της στην εγχώρια αγορά.

Ο τρίτος τομέας είναι η παραγωγή μπισκότων και αρτοσκευασμάτων, με επικεφαλής την εταιρία «Elbisco» (πρώην Ελληνικά Μπισκότα), η οποία κατέχει δεσπόζουσα θέση (μερίδιο αγοράς 33%), καθώς τις εταιρίες «Βοσινάκης» και «Elite» με μονοπωλιακή σχεδόν θέση στην παραγωγή φρυγανιών (μερίδιο αγοράς πάνω από 80%), ενώ τέλος στα αρτοσκευάσματα και στα είδη ζαχαροπλαστικής, η «Κανάκι» κατέχει σημαντική θέση. Σε διεθνές επίπεδο, ο Όμιλος με την εξαγορά της «ZitoLux» Σκοπίων (παραγωγή άρτου και ειδών ζαχαροπλαστικής με 200 πρατήρια πώλησης και 1.900 απασχολούμενους), έκανε σημαντικό βήμα επέκτασης στις αγορές της Βαλκανικής. («Ναυτεμπορική» 16.3.2001) Ο τέταρτος τομέας ήταν η παραγωγής ειδών συσκευασίας, τόσο για τις ανάγκες του Ομίλου όσο και άλλων εταιριών, με πυρήνα την εταιρία «Μόρνος» και τις θυγατρικές «ΒΙΣ» και «Νάνος». Ο πέμπτος τομέας ήταν οι κατασκευές με επικεφαλής την εταιρία «Παλλάς», η οποία διαθέτει «know how» στη κατασκευή βιομηχανικών εγκαταστάσεων με το «κλειδί στο χέρι», ενώ παράλληλα έχει στον έλεγχο του ομώνυμου ξενοδοχείου «Παλλάς» στη Κηφισιά.

Ωστόσο οι επιχειρηματικές δραστηριότητες των Αφών Φιλίππου, δεν περιορίζονται μόνο στους παραπάνω τομείς. Έχουν επίσης επεκταθεί και στις υπηρεσίες (διαφημίσεις, λογιστική τυποποίηση), στον τομέα του επαγγελματικού αθλητισμού (συμμετοχή στην ΠΑΕ ΑΕΚ και έλεγχο της ΤΑΚ ΑΕΚ). Ειδικότερα η παρουσία του Ομίλου στο χώρο του επαγγελματικού αθλητισμού, αξιοποιείται για τη διαφήμιση των εταιριών και προϊόντων του Ομίλου, όσο και για την κοινωνική προβολή και ενίσχυση της επιρροής των

ιδιοκτητών στα κοινωνικά δρώμενα. Ο Όμιλος διαθέτει επίσης μια σειρά «συμμετοχικές» εταιρίες στην Ελλάδα και στο εξωτερικό («Δάφνος ΑΕ», «Μυρτός ΑΕ», «Ιωφίλ ΑΕ», «Μόρνος ΑΕ», «Πικέρμι Holding ΑΕ», «Lekeren Holding SA», «Elati Holdings», «Eagle Holding and Investments SA», κá), μέσω των οποίων εξασφαλίζει τον έλεγχο των εταιριών και τον συντονισμό των δραστηριοτήτων τους.

Ο Όμιλος «Φιλίππου» είναι οικογενειακός Όμιλος. Βασικοί μέτοχοι είναι τα μέλη των οικογενειών Κυριάκου και Γιάννη Φιλίππου. Ωστόσο μεγαλύτερο μερίδιο και ρόλο στις επιχειρήσεις παίζει ο Κυριάκος Φιλίππου. Ειδικότερα η βασική εταιρία του Ομίλου «ΦΑΓΕ», ανήκει εξ' ημισείας στο Κυριάκο και Γιάννη Φιλίππου (θέσεις πρόεδρου και διευθύνοντος συμβούλου), ενώ στις υπόλοιπες εταιρίες ο μὲν Κυριάκος Φιλίππου παίζει πρωταγωνιστικό ρόλο στην «Elbisco», «ΕΒΓΑ», «Μόρνο», «Παλλάς», κá, ο δε Ιωάννης Φιλίππου στη «ΒΙΣ», «Ιωφίλ», κá.

Βασικό ρόλο στον έλεγχο των εταιριών και στη χάραξη της αναπτυξιακής τους στρατηγικής, παίζουν οι «συμμετοχικές» (holdings) εταιρίες, χωρίς ωστόσο να υπάρχει ένα ενιαίο επιχειρησιακό κέντρο (μητρικό Holdings) που να εξασφαλίζει ενιαία στρατηγική και διεύθυνση. Από αυτή την άποψη παρά τα βήματα που σημείωσε ο Όμιλος στην απόκτηση σύγχρονης μορφής οργάνωσης, διατηρεί έντονα τα οικογενειακά χαρακτηριστικά, τόσο από πλευράς ιδιοκτησιακού καθεστώτος, όσο και από πλευράς τρόπου διεύθυνσης. Όσον αφορά τα οργανωτικά και λειτουργικά του χαρακτηριστικά, προσεγγίζει αυτά του «βιομηχανικού κοντσέρν» (κάθετη και οριζόντια ανάπτυξη εργασιών, συγκεντρωτική διεύθυνση, κá), τα οποία ωστόσο βρίσκονται ακόμα στην αρχική φάση ανάπτυξης. Με αυτήν την έννοια, ο Όμιλος μπορεί να χαρακτηριστεί «ατελής» (μη ολοκληρωμένο) «βιομηχανικό κοντσέρν».

Τα ειδικότερα συμπεράσματα που βγαίνουν από τη σύντομη εξέταση του Ομίλου Φιλίππου, είναι ότι πρόκειται για έναν από τους μεγαλύτερους και γρήγορα αναπτυσσόμενους πολυκλαδικούς ομίλους στην ελληνική οικονομία, με «δεσπόζουσα θέση» στον τομέα των γαλακτοκομικών, των μπισκότων, αρτοσκευασμάτων και χυμών, καθώς και ειδών συσκευασίας. Τα τελευταία χρόνια ακολουθώντας εντατικές διαδικασίες συγκέντρωσης, με νέες ιδρύσεις,

εξαγορές-συγχωνεύσεις, εισαγωγή εταιριών στο χρηματιστήριο και υψηλό τραπεζικό δανεισμό, ενίσχυσε τη θέση του σε βιομηχανικούς κλάδους ειδών διατροφής, αποκτώντας χαρακτηριστικά βιομηχανικού κοντσέρν. Εξακολουθεί ωστόσο να έχει οικογενειακό χαρακτήρα, τόσο από πλευράς κεφαλαίων όσο και στον τύπο διεύθυνσης. Τα τελευταία χρόνια με την επέκταση σε νέους τομείς και επιτάχυνση των διαδικασιών διεθνοποίησης, συντελούνται αλλαγές στο ιδιοκτησιακό καθεστώς και στον τρόπο διεύθυνσης, αποκτώντας όλο και περισσότερο χαρακτηριστικά σύγχρονου βιομηχανικού ομίλου.

14. ΟΜΙΛΟΣ SIEMENS (Σήμενς, B.S.P., Τηλεβιομηχανική, κá)

Η γερμανική εταιρία Siemens A.G, εγκαταστάθηκε στην Ελλάδα τη δεκαετία του '30, εξαγοράζοντας μέσω της OSRAM το «Ελληνικό Εργοστάσιο Λαμπτήρων ΑΕ», ενώ ίδρυσε παράλληλα την εμπορική εταιρία «Σήμενς Ελληνική Ηλεκτροτεχνική ΑΕ», η οποία αργότερα μετονομάστηκε σε «Σήμενς ΑΕ». Κατά τη μεταπολεμική περίοδο, η Siemens A.G. σε συνεργασία με ελληνικές επιχειρήσεις, επέκτεινε τη δράση της και σε άλλες δραστηριότητες δημιουργώντας βαθμιαία ένα υπο-όμιλο 13 εταιριών που λειτουργούν στα πλαίσια των κατευθύνσεων του μητρικού Ομίλου «Siemens Group» Γερμανίας. Κύριο πεδίο δράσης είχε την παραγωγή και εμπορία ηλεκτρικών και ηλεκτρονικών ειδών, τηλεπικοινωνιακού υλικού και συστημάτων πληροφορικής στα οποία κατέχει δεσπόζουσα θέση, ενώ παράλληλα κατέχει από πλευράς κύκλου εργασιών, την πρώτη θέση από όλους τους ξένους βιομηχανικούς ομίλους στην ελληνική οικονομία. Στη δεκαετία '90, Όμιλος διεύρυνε την παρουσία του στην ελληνική αγορά, με τη δημιουργία νέων εταιριών και τη συμμετοχή της «μητρικής» Siemens, στην θυγατρική του ΟΤΕ «HellasCom International», καθώς στην κοινοπραξία κατασκευής του «Ολυμπιακού Μετρό» Αθήνας και σε άλλα δημόσια έργα. Παράλληλα οι θυγατρικές του Ομίλου στην Ελλάδα, επέκτειναν τη δράση τους στις αγορές βαλκανικών και παρασευζείνιων χωρών.

Σύμφωνα με τα στοιχεία του Πίνακα 2.16, ο συνολικός κύκλος εργασιών (πωλήσεις) των εταιριών του Ομίλου ανήλθε το 2000 αθροιστικά, σε 240 δις δρχ, ενεργητικό 180 δις, πάγια 28 δις, ίδια κεφάλαια 46 δις, καθαρά κέρδη 18,3 δις και απασχολούμενοι γύρω στις 3.500 άτομα. Παρ' ότι σε ενοποιημένη βάση τα πιο πάνω μεγέθη (με εξαίρεση την απασχόληση), είναι

Πίνακας 2.16 : Βασικά μεγέθη των εταιριών του Ομίλου "SIEMENS", στα έτη 1990 και 2000

Κλάδος - Επων. Επεξεργασίας	Είδος Δραστηριότητας	Πωλήσεις (Κύκλ.Εργασ.)	Συνολικά Ενεργητικά	Πάγια	Ιδια Κεφαλ.	Καθαρά Κέρδη	(σε εκατ.δρχ)	
							% Συμμετ.	Αριθμ. Απασχολ.
1990								
Σήμενος ΑΕ (1939)	Εισ. & Εμπόρ. Ηλεκτρ. Πρπ.	15.169	12.372	1.952	3.608	1.072	100,0%	807
OSRAM (Hellas) ΑΕ (1990)*	Εισ. & Εμπ. Ηλεκτ. Λαμπτ.	1.883	1.407	492	478	64	100,0%	36
Σήμενος Τηλεβιομηχανική ΑΕ (1964)	Κατασκ. Τηλεπικ. Υλικού	6.645	7.876	2.800	1.549	270	70,0%	300
ΕΒΙΟΠ - ΤΕΜΠΟ ΑΕ (1970)	Παραγ. Ηλεκτρολογ. Υλικ.	3.300	2.522	2.268	970	166	67,0%	650
Σήμενος Βιομηχανική ΑΕ (1971)	Κατασκ. Ηλεκτ. Πινάκων	1.307	1.084	193	174	34	100,0%	100
ΠΙΤΣΟΣ ΑΕ (εξαγ. 1976)	Κατασκ. Ηλεκτ. Οικ. Συσκ.	16.638	13.440	5.033	1.664	685	60,0%	724
ΣΥΝΟΛΟ		44.942	38.701	12.738	8.443	2.291		2.617

(*) Η OSRAM ΑΕ το 1990 έγινε εμπορική και άλλαξε επωνυμία σε OSRAM Hellas ΑΕ

2000*(τα αναλυτικά στοιχεία το 2000, είναι σε χιλ.ευρώ, 1 ευρώ=340,75 δρχ.)***Βιομηχανικές Εταιρίες**

Σήμενος ΑΕ (1939)	Εισαγωγή & Εμπόρ. Ηλεκτρ. Προϊόντι	212.948	127.164	17.795	24.817	14.780	100,0%	700
OSRAM Hellas ΑΕ (1990)	Εισαγ. & Εμπόρ. Ηλεκτ. Λαμπτήρ., συ	18.436	12.771	354	2.255	259	100,0%	36
Σήμενος Τηλεβιομηχανική ΑΕ (1964)	Παραγωγή Τηλεπικοινων. Υλικού υψηλ	147.514	139.361	19.406	22.802	16.434	70,0%	301
ΕΒΙΟΠ - ΤΕΜΠΟ ΑΕ (1970)	Παραγ. Σύγχρ. Ηλεκτρολογ. Υλικού	29.746	32.257	10.051	20.496	3.652	72,0%	600
Siemens-MATERING ΑΕ (1970)	Παραγ. μετρητ. ηλεκτρ. ενέργ., εμπ. μι	38.074	15.939	6.533	10.374	2.617	50,0%	432
BSP ΑΕ (Bosch-Siemens-Pitsos) 1963	Κατασκ. & Εισαγ. Ηλεκτ. Οικ. Συσκ. &	223.956	179.265	22.926	42.097	11.286	60,0%	1.200
ΤΗΛΕΚΑΛΩΔΙΑ ΑΕ (1991)	Κατασκ. Τηλεπικοινωνιών Καλωδίων	14.558	14.859	4.017	10.920	2.896	50,0%	48
ELIT ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΕ (1997)	Εγκαταστ. Συστημ. Επικοινωνιών	16.764	6.493	461	1.731	1.695	100,0%	48
ΣΥΝΟΛΟ		701.996	528.109	81.543	135.492	53.619		3.365
HellasCom International ΑΕ (1994)	Κατασκ. Τηλεπικοινωνιών Εργων, κά.	17.462	45.436	25.620	22.982	2.253	14,0%	30-35
Software Center D.I. & P. Siemens ΑΕ	Ανάπτυξη Τηλεπικ/κού Λογισμικού		δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				100,0%	
System Engineering & Services ΑΕ	Υπηρεσίες κινητών δικτύων		δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				100,0%	

Εταιρίες Εξωτερικού

ELIT RA (Αρμενία)	Πληροφορικής & Επικοινωνιών		δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				100,0%	
Siemens EOOD (Βουλγαρία)	Εισαγωγή & Εμπόρ. Ηλεκτρ. Προϊόντων		δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				100,0%	

Πηγή : Απολογισμός Ομίλου "ΣΗΜΕΝΟΣ" 1993-2000, Επεξεργασία στοιχείων ICAP 1990-2000, Δημοσιεύματα ημερήσιου και περιοδικού τύπου 1990-2000

μικρότερα περίπου κατά 1/3, δείχνουν ωστόσο ότι ο Όμιλος κατέχει στην ελληνική οικονομία ισχυρή θέση και σε ορισμένους τομείς «δεσπόζουσα», η οποία του δίνει τη δυνατότητα αποκόμισης (συγκριτικά με τα πάγια και ίδια κεφάλαια που διαθέτει) υψηλών κερδών. (Η αποδοτικότητα των ιδίων κεφαλαίων ξεπερνάει το 30%).

Ειδικότερα η εταιρία «Σήμενς ΑΕ» που παίζει και ρόλο μητρικής εταιρίας στην Ελλάδα, ασχολείται με την εισαγωγή και εμπόριο ηλεκτρικών και ηλεκτρονικών ειδών, καθώς τη μελέτη, σχεδιασμό, εγκατάσταση, συναρμολόγηση και τεχνική υποστήριξη των προϊόντων του Ομίλου. Με τη σειρά της η «OSRAM Hellas», ασχολείται με την εισαγωγή και εμπόριο ηλεκτρικών λαμπτήρων, με δεσπόζουσα θέση στον κλάδο, ενώ η «B.S.P.» (Bosch-Siemens-Pitsos) που προήλθε από την εξαγορά της «Πίτσος ΑΕ» το 1976, ασχολείται με την παραγωγή, εισαγωγή και χονδρικό εμπόριο ηλεκτρικών ειδών (κυρίως οικιακών συσκευών), κατέχοντας την πρώτη θέση στο κλάδο. Επίσης η «Σήμενς Τηλεβιομηχανική», είναι βασική εταιρία κατασκευής τηλεπικοινωνιακού υλικού (ψηφιακά, τηλεφωνικά κέντρα και άλλα προϊόντα αναμετάδοσης), η οποία κατέχει τη δεύτερη θέση στον κλάδο μετά την Ιντρακόμ. Στο μετοχικό κεφάλαιο της «Τηλεβιομηχανικής» συμμετείχε με 30% η Εθνική Τράπεζα, ενώ από το 2001 με την εξαγορά του 41% της «Τηλεβιομηχανικής» από την Ιντρακόμ, το ποσοστό της Εθνικής περιορίστηκε στο 18% όπως επίσης και της μητρικής Siemens στο 41%.

Στην παραγωγή ηλεκτρολογικού υλικού, σημαντική θέση κατέχει η «ΕΒΙΟΠ-ΤΕΜΠΟ» η οποία εξαγοράστηκε το 1970 από την Siemens και στο κεφάλαιο της συμμετέχει με 33% η ΕΤΕΒΑ, θυγατρική της Εθνικής Τράπεζας. Επίσης στον ίδιο κλάδο δραστηροποιείται και η «Siemens Matering», η οποία ασχολείται με την κατασκευή ηλεκτρικών πινάκων χαμηλής και μέσης τάσεως, ενώ στον τομέα εγκατάστασης συστημάτων τηλεπικοινωνιών ασχολείται η «ELIT Ελληνική» και στην ανάπτυξη τηλεπικοινωνιακού λογισμικού και υπηρεσιών δικτύων, οι «Softwar Center DI&P Siemens» και «System Engineering». Τέλος στην κατασκευή τηλεπικοινωνιακών καλωδίων και συμβατικών και οπτικών ινών, σημαντική θέση κατέχει η «Τηλεκαλώδια» (ελέγχεται από κοινού με τον Όμιλο Στασινόπουλου), ενώ στην κατασκευή τηλεπικοινωνιακών έργων, συμμετέχει με 14% στη «HellasCom International»

του ΟΤΕ, στην οποία συμμετέχουν παράλληλα και άλλες ελληνικές και ξένες εταιρίες (Intracom, Alcatel, Fulgor κá).

Η οργάνωση και διοίκηση του υπο-ομίλου κινείται στους ίδιους άξονες της μητρικής Siemens. Επιτελικό και συντονιστικό κέντρο των δραστηριοτήτων στην Ελλάδα είναι η «Σήμενς ΑΕ». Ιδιαίτερη σημασία αποκτά η κεφαλαιακή συμμετοχή της Εθνικής Τράπεζας και της ΕΤΕΒΑ, καθώς των Ομίλων Στασινόπουλου και Κόκκαλη, σε εταιρίες του, αποδείχνοντας τις ευρύτερες διασυνδέσεις με επιχειρηματικούς κύκλους της χώρας. Επίσης η συστηματική συμμετοχή της Siemens στις κρατικές προμήθειες (κυρίως του ΟΤΕ) σε συνεργασία με την Intracom του Ομίλου Κόκκαλη, καθώς και η συμμετοχή της στη νεοσυσταθείσα «HellasCom International» του ΟΤΕ, δείχνουν τις ευρύτερες διασυνδέσεις του γερμανικού ομίλου, με οικονομικούς και πολιτικούς παράγοντες της χώρας.

Όσον αφορά τη γενικότερη δράση του μητρικού Ομίλου Siemens, είναι από τους μεγαλύτερους χρηματιστικούς ομίλους στην ευρωπαϊκή ήπειρο (πολυεθνικό διαφοροποιημένο «κοντσέρν»), με σημαντική εμπορική και παραγωγική δραστηριότητα σε περισσότερες από 190 χώρες και κύκλο εργασιών που ξεπερνούσε το 2000 τα 78 δις ευρώ, ενεργητικό 79 δις ευρώ, ίδια κεφάλαια 26 δις, καθαρά κέρδη 8 δις ευρώ και απασχολούμενους 447.000 άτομα από τους οποίους 55.000 ερευνητές. (SIEMENS, Annual Report 2000). Οι κυριότεροι τομείς δραστηριότητας του Ομίλου είναι η πληροφορική, τηλεπικοινωνίες, συστήματα αυτοματισμού και ελέγχου, ενέργεια, συστήματα μεταφορών και ασφάλεια μεταφορικών μέσων, προηγμένος εξοπλισμός για νοσοκομεία, φωτισμός, χρηματοοικονομικά, real estate, κá.

Τα ειδικότερα συμπεράσματα που βγαίνουν από τη σύντομη εξέταση των δραστηριοτήτων του Ομίλου στην Ελλάδα, είναι ότι αποτελεί το μεγαλύτερο ξένο υπο-όμιλο εταιριών στην ελληνική οικονομία, με δεσπόζουσα θέση στη παραγωγή και διάθεση ηλεκτρικών ειδών, ηλεκτρολογικού και τηλεπικοινωνιακού υλικού, συστημάτων αυτοματισμού κá, αποκομίζοντας υψηλά κέρδη. Την τελευταία δεκαετία ο Όμιλος παρουσίασε θεαματική ανάπτυξη εργασιών, επέκταση σε νέους τομείς (ίδρυση και εξαγορά νέων

εταιριών), συμμετοχή σε ευέλικτα επιχειρηματικά σχήματα, καθώς και διεύρυνση του πεδίου συνεργασίας με εγχώριους επιχειρηματικούς ομίλους.

15. Όμιλος «ΜΥΤΙΛΗΝΑΙΟΥ» (Όμ.Επιχ.Μυτιληναίος, ΜΕΤΚΑ, κá)

Ο Όμιλος Μυτιληναίου είναι από τους νεότερους εμποροβιομηχανικούς ομίλους στην ελληνική οικονομία. Η διαμόρφωση του ξεκίνησε στις αρχές δεκαετίας '90, με το χονδρικό εμπόριο μετάλλων και σταδιακά επεκτάθηκε στους τομείς εξόρυξης και επεξεργασίας, στις μεταλλικές κατασκευές, στην παραγωγή οχημάτων (λεωφορείων και φορτηγών), στην παραγωγή ενέργειας, στις χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες, στον επαγγελματικό αθλητισμό, κá. Ο όμιλος ακολουθώντας εντατικές διαδικασίες συσώρευσης (εξαγορές-συγχωνεύσεις, αυξήσεις μετοχικού κεφαλαίου, νέες ιδρύσεις), επέκτεινε τις δραστηριότητες, εκτός από την εγχώρια και στη διεθνή αγορά, μετεξελισσόμενος σταθερά σε έναν πολυκλαδικό, όμιλο με ισχυρή θέση στην ελληνική και ευρωπαϊκή οικονομία.

Ο Όμιλος το 2000, περιλάμβανε στους κόλπους του, σύμφωνα με τα στοιχεία του Πίνακα 2.17, γύρω στις 25 εταιρίες σε σχέση με 8 το 1993. Ο κύκλος εργασιών, σε «ενοποιημένη βάση», ξεπερνούσε τα 140 δις δρχ., το ενεργητικό 126 δις, τα πάγια 18 δις, τα ίδια κεφάλαια 53 δις, τα καθαρά κέρδη 14 δις, ενώ οι απασχολούμενοι ήταν συνολικά 3.500-4.000 άτομα, από τους οποίους το 1/3 στο εξωτερικό. Ειδικότερα στο βιομηχανικό τομέα-μεταλλικές κατασκευές, ο Όμιλος με την εξαγορά της «ΑΛΚΟ Ελλάς» και σε συνέχεια του Ομίλου ΜΕΤΚΑ (με πέντε θυγατρικές), κατέλαβε ισχυρή θέση, ενώ με την εξαγορά της «ΕΛΒΟ» (Ελληνική Βιομηχανία Οχημάτων), κατέχει μονοπωλιακή θέση στην κατασκευή λεωφορείων και φορτηγών, κυρίως για στρατιωτική χρήση. Η εξαγορά από τον Όμιλο της «ΕΛΒΟ», ήταν κίνηση στρατηγικής σημασίας γιατί ενδυνάμωσε την παρουσία του στους αμυντικούς εξοπλισμούς, ενώ λειτουργεί συμπληρωματικά στον ενεργειακό και μεταλλευτικό τομέα. Αξίζει να σημειωθεί ότι η «ΕΛΒΟ» συμμετέχει στη συναρμολόγηση του υπό προμήθεια άρματος μάχης «Main Battle Tank-MBT» από τις Ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις, καθώς του τεθωρακισμένου οχήματος «Κένταυρος», όπως επίσης στον εκσυγχρονισμό των υπαρχόντων αρμάτων και λοιπών οχημάτων. (Όμιλος Επιχειρήσεων Μυτιληναίος, Ετήσιο Δελτίο 2000, σελ.11)

Πίνακας 2.17 : Βασικά μεγέθη των εταιριών του Ομίλου "ΜΥΤΙΛΗΝΑΙΟΥ", στα έτη 1993 και 2000

Κλάδος - Επων. Επιχειρήσεις	Είδος Δραστηριότητας	Πωλήσεις (Κύκλ.Εργα Ενεργητικό)	Συνολικό	Πάγια	Ιδια Κεφ.αλ.	(σε εκατ.δρχ.)		
						Καθαρά Κέρδη	% Συμμετ.	Αριθμ. Απασχολ.
1993								
ΜΥΤΙΛΗΝΑΙΟΣ ΟΜ.ΕΠΙΧ.ΑΕ(1990)	συμμετ.εταιρ.-εργ. & εμ.μεταλ.	3.984	2.459	311	556	112	100,0%	24
ΜΥΤΙΛΗΝΑΙΟΣ Ε & Ι.ΑΕ (1985)	αντιπρ.χονδρ.εμπρ.μεταλ.πρωτίν.	546	193	10	17	1	100,0%	3
ΓΕΝ.ΣΙΔΗΡΟΜΕΤΑΛΛΙΚΗ ΑΕ(1988)	εμπρ.μετάλ. & μεταλ.πρωτίν.	133	53		24	6	50,0%	
ΓΕΝ.ΣΙΔΗΡΕΜΠΟΡΙΚΗ ΑΒΕΕ(1990)	εμπόριο δομητών υλικών	813	102	21	28	14	100,0%	
ΓΕΝ.ΑΝΤΙΠΡΟΣ.ΔΕΜΠΟΡ.ΑΕ(1992)	ασαν. & εμπρ.μετάλ.-μυσαπαρ.	1.790	419	1	12	3	100,0%	1
ΕΥΡΩΠ.ΛΑΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ (1992)	τραπεζικές δραστηριότητες		29.148	1.479	5.994	552	1,4%	75
SBS ΕΛΛΑΣ Α (1990)	αντιπρ.εσση.εμπ.οδ.κουζίνας	302	328	29	74	7	87,5%	18
ΣΥΝΘΕΣΙΣ ΑΕ (1988)	εσση.εμπ.πλαστικών τοιχών	486	252	15	76	40	>50%	11
ΚΗΑΙ ΕΛΛΑΣ ΑΕ (1988)	εμπ.κλωστοϋφανέρ.πρωτίνων	123	120	35	37	6	40,0%	5
Γ.ε.Εμπ."Τ.α.μ.ς" ΑΒΕΕ (εξ.εγ.1995)	αποθήκευτικό κέντρο		δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				100,0%	
2000								
(τα αναλυτικά στοιχεία 2000, είναι σε χιλ.ευρώ, 1 ευρώ=340,75 δρχ)								
Βιομηχανικές-Κατασκευαστικές								
ΜΕΤΚΑ-Μεταλλ.Καταστ.Ελλάδα ΑΕ (εξ.εγ.1999)	παιανός ελκός μεταλλικές κατασκευές	60.268	128.108	53.360	95.511	9.151	60,3%	534
-ΕΚΜΕ ΑΕ (εξ.εγ.2000)	μεταλλικές κατασκευές	13.805	17.265	5.718	2.224	3.585	100,0%	260
-RÖDAX ΑΤΕΕ (εξ.εγ.2000)	μεταλλικές κατασκευές	4.912	5.109	698	3.025	1.295	100,0%	80
-TCB-Tech Consts Bureau ΑΕ (εξ.εγ.2000)	μελετητή συμβουλ.υπηρεσίες κατασκευών	7.371	7.199	186	5.843	2.206	100,0%	260
-3ΚΠ ΑΤΕΕ (εξ.εγ.2000)	μεταλλικές κατασκευές συντηρ.δεξαμ.καυσίμων	5.591	4.669	355	3.890	739	100,0%	50-200
-Ελλην.Βιομ.Κατεργ.Χάλυβος ΑΕ (Servsteel)	επεξεργασία μετάλλων	5.049	8.611	2.253	3.811	961	99,9%	38
ΕΛΒΟ-Ελλην.Βιομηχ.Οχημάτ.ΑΒΕ (εξ.εγ.2000)	κατασκευές οχημάτων (φορτηγά, λεωφορεία, κά)	159.211	189.704	22.621	-10.356	-16.559	43,0%	1.020
ΑΛΚΟ ΕΛΛΑΣ ΑΒΕΕ (συμμ.1998)	επισκευή προφίλ αλουμινίου	26.185	75.679	33.338	40.048	1.987	5,0%	138
ΕΛΕΜΚΑ ΑΕ ΕΛ.Τ.Κατ.Τουρ. & Ε.μπ. (εξ.εγ.1996)	παροχ.εξ.εξ.εργ.τεχνολογίας σε τεχνικά έργα	10.866	6.402	221	1.845	1.038	100,0%	20-30
Κονοστροφία Αρμενικών Βιομηχανιών	παραγωγικές και εμπ.οικ.δραστηριότητες		Ιδια κεφάλαια 300 χιλ.δρχ.				52,4%	
Γενική Αρμενικού Υλικού ΑΕ	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία						100,0%	
MPGS-Μυτιληναίος-Παρ.-Ε.μπ.Ηλεκτ.Ενέρ.ΑΕ (2000)	παραγ.εμπρ.ηλεκτρικ.ενέργειας		δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				100,0%	
-Θέρμη Σερρών ΑΕ (2000)	σταθμός συμπαραγ.ηλεκτρικ. & θερμότητας		δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				100,0%	
Μητ.ΥΠ-Μυτιληναίος-Ανακ.Ενεργ.Ελλάδα ΑΕ (2000)	παραγ.εμπρ.αυτοκτ.ενέργειας		δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				80,0%	
-Ενεργειακή Κρήτης ΑΕ (2000)	συνδ.αυτοκτ.δυναμ. & υδροηλεκτρ.μονάδ.παραγ.ηλεκτ.ρεύματ.		δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				100,0%	
Εμπορικές								
ΜΥΤΙΛΗΝΑΙΟΣ Ομίλος Επ.εργ.εστ.ΑΕ (1990)	χονδρ.εμπρ.μετάλλων, συμμετοχ.δραστηριότητες	248.277	363.030	196.407	247.781	36.844	100,0%	75
Γενική Σιδηρομεταλλική ΑΕ (1987)	εμπρ.γυάλινοισμ.συμμάτ. & πρ.συν.πολυπροπυλε	881	237		80	65	50,0%	
ΚΗΑΙ Ελλάς ΑΕ	εμπόριο μετάλλων κ.δ.δραστηριότητες		δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				40,0%	
C.B.S. Ελλάς ΑΕΕ	εμπόριο μετάλλων κ.δ.δραστηριότητες		δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				87,5%	
Χρηματοπιστωτικές								
Ασκή Τράπεζα (συμμ.1993)	τραπεζικές δραστηριότητες	151.325	2.252.887		79.130	25.501	<10%	1.103
Επενδυτική ΑΕ (1990)	επενδυτική δραστηριότητα	1.396	11.544	10.725	-1.385	-1.837	51,0%	17
Εταιρίες Εξαερεσμού								
S.C.SOMETRA SA (εξ.εγ.1998, Ρουμανία)	μεταλλικά παραγ.μεταλλοβ.ψευδαργύρου		μετοχ.κεφ.40.845 εκατ.δρχ., κύκλ.εργασ.12.929 εκατ.δρχ.				98,0%	1.500
Hellenic Copper Mines Ltd. (Cyprus, 1994)	εξόρυξη χαλκού		μετοχ.κεφ.4.151 εκατ.δρχ., κύκλ.εργασ.3.524 εκατ.δρχ.				31,4%	
Mytilineos Finance SA (1998, Λουξεμβούργο)	συμμετοχικές δραστηριότητες		μετοχ.κεφ.115 εκατ.δρχ., κύκλ.εργασ.26.889 εκατ.δρχ.				100,0%	7
-STANMED Ltd. (1998, Cyprus)	εμπόριο μετάλλων		δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				100,0%	
-RDA Trading & Marine Co. Ltd (1998, Romania)	εμπόριο μετάλλων		δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				100,0%	
-Mytilineos Beigrade DOO (1997, Serbia)	εμπόριο μετάλλων		δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				100,0%	
-MYVEKT International (1997, Skopje)	εμπόριο μετάλλων		δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				100,0%	
Νέες Εταιρίες μετά το 2000								
ΙΤΑΛΚΟ ΑΕ (εξ.εγ.2001)	επισκευή ηλεκτρονικού υλικού, μεταλλ.κατασκευές	6.863	5.078	1.833	1.944	226	>50%	63
Τεχνολογικό Πάρκο Θεσσαλίας ΑΕ (2001)	νέες τεχνολογίες		δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				100,0%	
BEAT-Βιομηχ.Εφαρμογ.Έρευνας ΑΕ (2001)	νέες τεχνολογίες		δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				100,0%	

Πηγή: Απολογισμός "Ομίλος Μυτιληναίος", 1995-2000, Επεξεργασία στοιχείων ICAP 1993-2000, Διημερίσματα ημερήσιου και περικοδικού Τύπου 1990-2001

Με την εξαγορά επίσης της «Sometra», της μεγαλύτερης μεταλλουργίας της Ρουμανίας (διαθέτει μεταλλεία παραγωγής μόλυβδου-ψευδάργυρου με 1.500 εργαζόμενους) και τη συμμετοχή στην κυπριακή «Hellenic Copper Mines» (παραγωγή χαλκού), έκανε σημαντικό βήμα στην εξόρυξη και επεξεργασία μεταλλουργικών προϊόντων. Ωστόσο βασικός τομέας παραμένει το χονδρικό εμπόριο μετάλλων (κυρίως χαλκού, μόλυβδου, ψευδάργυρου, αλουμινίου, και κραμάτων αυτών), κατέχοντας ηγετική θέση σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Ο Όμιλος, λόγω εξαγορών και συμφωνιών συνεργασίας που έχει υπογράψει, δεν λειτουργεί ως απλός εμπορικός εταίρος και μεσολαβητής, αλλά μετεξελίσσεται σε συντονιστή και διαχειριστή της παραγωγής ορισμένων εκ των σημαντικότερων πηγών ορυκτού πλούτου στην Ευρώπη. Βασική εμπορική επιχείρηση έχει την «Όμιλος Επιχειρήσεων Μυτιληναίος ΑΕ», που παίζει και ρόλο μητρικής εταιρίας, καθώς και μια σειρά άλλες εμπορικές θυγατρικές σε διάφορες χώρες, οι οποίες βρίσκονται υπό τον έλεγχο της «Mytilinaios Finance» με έδρα το Λουξεμβούργο.

Ένα νέο πεδίο δραστηριότητας που επεκτάθηκε πρόσφατα ο Όμιλος, είναι της ενέργειας, όπου διαθέτει μακρά και πετυχημένη κατασκευαστική εμπειρία μέσω της θυγατρικής METKA. Ο Όμιλος συμμετέχει σε διάφορα κοινοπρακτικά σχήματα παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, με αξιοποίηση της αιολικής ενέργειας και την καύση φυσικού αερίου. (Στη «Θέρμη Σερρών ΑΕ» συμμετέχει η δανέζικη «ELSAM» και η ελληνική «ΙΤΑ ΑΕ»). Στην ανάπτυξη του συγκεκριμένου τομέα αποσκοπεί και η εξαγορά (αρχές 2001) της «ΣΤΑΛΚΟ ΑΕ» κατασκευής ηλεκτρονικού υλικού. Τέλος δύο ακόμα τομείς δραστηριότητας δίνουν στον Όμιλο πρόσθετη οικονομική και κοινωνική εμβέλεια. Ο πρώτος αφορά τη συμμετοχή στην «Λαϊκή Τράπεζα», κυπριακών συμφερόντων, η οποία εξασφαλίζει ευρύτερη οικονομική επιφάνεια στον Όμιλο, ενώ ο δεύτερος συνδέεται με την εξαγορά της «ΠΑΕ Ηρακλής», η οποία δίνει στον Όμιλο κοινωνική επιφάνεια και λειτουργεί έμμεσα ως παράγοντας εξυπηρέτησης των επιχειρηματικών του σχεδίων.

Ο Όμιλος «Μυτιληναίου» είναι οικογενειακός όμιλος. Βασικοί μέτοχοι της μητρικής εταιρίας «Όμιλος Επιχειρήσεων Μυτιληναίος» είναι ο Ευάγγελος και Ιωάννης Μυτιληναίος, πρόεδρος και αντιπρόεδρος αντίστοιχα, η αδελφή τους Σοφία Μυτιληναίου-Δασκαλάκη, μέλος του Δ.Σ. και υπεύθυνη των

εταιρικών σχέσεων, καθώς ο Γεώργιος Κοντούζογλου ετεροθαλής αδελφός τους και εντεταλμένος σύμβουλος. Σε αρκετές εταιρίες του Ομίλου, συμμετέχουν και άλλοι επιχειρηματικοί όμιλοι (στη «Σιδηρομεταλλευτική» η «Κορωνάκης ΑΕΒΕ», στη «Sometra» η «SIF Banat Cricina», στη «Hellenic Copper Mines» η αυστραλιανή «Oxiana Resources», η «Mid East Mines», η «Hellenic Investment Bank» κá), ενώ στην «ΕΛΒΟ» με 34,9% συμμετέχει το ελληνικό δημόσιο και με 16,1% ο Όμιλος ΕΤΒΑ, ο οποίος πρόσφατα εξαγοράστηκε από τον όμιλο Τράπεζας Πειραιώς.

Από πλευράς συγκρότησης ο Όμιλος «Μυτιληναίου» διαθέτει σύγχρονη οργάνωση. Εκτός από τη θεσμική του υπόσταση, διαθέτει σε κάθε τομέα δραστηριότητας μια βασική επιχείρηση που παίζει και ρόλο «συμμετοχικής» εταιρίας, διευκολύνοντας τον έλεγχο και την ανάπτυξη των εργασιών του. Ο Όμιλος έχοντας κύριο άξονα δραστηριότητας τις εργασίες μετάλλου (εξόρυξη, επεξεργασία, εμπορία, μεταλλικές κατασκευές, παραγωγή μεταλλικών μερών, κá), αποκτά βαθμιαία χαρακτηριστικά βιομηχανικού κοντσέρν, ενώ με την επέκταση του στην ενέργεια και σε ορισμένες άλλες δραστηριότητες, στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, ενισχύει τα πολυκλαδικά και πολυεθνικά του χαρακτηριστικά.

16. Όμιλος ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΥ (Αργυρομεταλλευμάτων & Βαρυτίνης κá)

Ο Όμιλος «Κυριακόπουλου», είναι από τους πρώτους πολυκλαδικούς ομίλους που δημιουργήθηκαν στην ελληνική οικονομία κατά τη μεταπολεμική περίοδο. Βασικό πεδίο δράσης έχει την έρευνα, εξόρυξη, επεξεργασία και εμόριο διαφόρων ειδών ορυκτού πλούτου. Στη δεκαετία του '70 ο Όμιλος επέκτεινε τις δραστηριότητες του στην τυποποίηση και εμπορία αγροτικών προϊόντων, στην εισαγωγή και εμπορία διαφόρων ειδών μηχανημάτων, αυτοκινήτων, μοτοσικλετών, ηλεκτρικών ειδών, προϊόντων νέας τεχνολογίας, καθώς και προσφορά ασφαλιστικών υπηρεσιών. Από τις αρχές της δεκαετίας '90, διεθνοποίησε τη δράση του, με τη δημιουργία παραγωγικών μονάδων στη Γερμανία και σ' άλλες ευρωπαϊκές χώρες, καθώς και σε χρηματοοικονομικές δραστηριότητες στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Τα τελευταία χρόνια με τις απορροφήσεις εταιριών από την «Αργυρομεταλλευμάτων & Βαρυτίνης» (Α & Β), τη δημιουργία νέων εταιριών στο εξωτερικό και τη διεύρυνση των

«στρατηγικών συμμαχιών» με διεθνείς βιομηχανίες ορυκτών, έχει ενισχύσει τα πολυεθνικά του χαρακτηριστικά.

Το 2000 στους κόλπους του Ομίλου, περιλαμβάνονταν σύμφωνα με τα στοιχεία του Πίνακα 2.18, γύρω στις 40 εταιρίες από τις οποίες 25 στο εξωτερικό, σε σχέση με 10 εταιρίες στο 1990 και μία στο εξωτερικό. Ο κύριος τομέας δραστηριότητας ήταν η εξόρυξη, επεξεργασία, εμπορία και εξαγωγές βαρυτίνης, μπετονίτη, περλίτη, καολίνης και άλλων βιομηχανικών ορυκτών (βωξίτη, χρυσού, κλπ), καθώς η πραγματοποίηση διαφόρων ειδών εμπορικών δραστηριοτήτων. Αν και δεν υπάρχουν πλήρη στοιχεία για τη δράση όλων των εταιριών του Ομίλου ιδιαίτερα στο εξωτερικό, ο κύκλος εργασιών τους το 2000, με βάση τα ενοποιημένα αποτελέσματα της μητρικής «A & B», ξεπερνούσε τα 102 δις δρχ., το ενεργητικό 107 δις, τα ίδια κεφάλαια 36 δις, τα καθαρά κέρδη 10 δις, ενώ ο συνολικός αριθμός απασχολούμενων έφθανε τα 1.500 άτομα, από τα οποία 600 ήταν σε εταιρίες εξωτερικού.

Ειδικότερα στον τομέα της εξόρυξης, επεξεργασίας, εμπορίας και εξαγωγής βιομηχανικών ορυκτών, η «A & B» παίζει βασικό ρόλο, κατέχοντας μονοπωλιακή θέση στην εγχώρια αγορά και ηγετική θέση σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Ειδικότερα στον τομέα του «μπετονίτη» (ο οποίος χρησιμοποιείται στα χυτήρια, σιδηρομεταλλουργία, τεχνικά έργα, γεωτρήσεις πετρελαίου, κá), διαθέτει ειδικά ορυχεία στη Μήλο εξάγοντας το μεγαλύτερο μέρος της παραγωγής στην Ευρώπη (κατέχει το 40% της αγοράς), στη Βορ.Αμερική, Ασία και Αφρική.

Επίσης στη Μήλο, μέσω της θυγατρικής της «Ορυχεία Οτάνι Ελλάς» εξορύσσει το αδρανές υλικό «περλίτης», το οποίο με κατάλληλη επεξεργασία (διόγκωση), αποκτά λευκό χρώμα και εξαιρετικές μονωτικές και άλλες ειδικές φυσικές ιδιότητες, οι οποίες, συνδυαζόμενες με το πολύ μικρό ειδικό βάρος, το καθιστούν κατάλληλο για ένα ευρύ φάσμα χρήσεων (μονωτικό υλικό, γεωργικές εφαρμογές, διήθηση υγρών, πυρίμαχες εφαρμογές στα χυτήρια, κá). Το 90% της παραγωγής διατίθεται στην Ευρώπη (κατέχει το 35% της αγοράς), στη Β.Αμερική, Ασία και Αφρική. Συνολικά ο Όμιλος με τον έλεγχο των μονάδων παραγωγής «περλίτη» στο εξωτερικό είναι ο μεγαλύτερος παραγωγός ακατέργαστου περλίτη διεθνώς. («A & B», Απολογισμός Χρήσης 2000, σελ.25)

Πίνακας 2.18 : Βασικά μεγέθη των εταιριών του Ομίλου "ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΥ", στα έτη 1990 και 2000

Κλάδος - Επιτυχημένη Επιχείρησης	Είδος Δραστηριότητας	Πωλήσεις (Κύκλ.Εργαστ.)	Συνολικό Ενέργησιμ.	Πάγιο	Ίδια Κεφάλαια	Καθαρά Κέρδη	(σε εκατ.δρχ.) % συμμετοχ.	Αριθμός Απασχολ.
1990								
Εξορυκτικές Βιομηχανίες								
A.E.M. Βωξίτη Παρνασσού (1933)	εξόρυξη βωξίτη & εξογαλγής	5.865	12.774	13.187	5.445	342	100.0%	650
A.E.E. Αργυρομεταλλευνών Βαρυνής (1934)	εξ. βαρυν. μπεν. κασσί. περλί επέδωξη & συσκευασ. όρυμου	3.860	3.783	4.229	1.462	410	100.0%	323
EKO-KAY A.E. (1990)				μετοχ. κεφάλαιο 10 εκατ.			>50%	5
Βιομηχανίες Τροφίμων								
ΠΑΜΟΝΑ A.E. (1977)	υποστ. εμπρ. & εξ. αγροτ. προϊόν.	232	154	118	40	-25	>50%	8-300
Εμπορικές - Ν.Τεχνολογικών								
Αφοι Ηλαιοπούλου A.E.E. (1958)	κατ. εμπρ. αυτοκ. μηχαν. ηλεκτρ.	10.859	6.313	1.487	1.282	40	98.5%	180
IMPEXIM A.E. (1984)	αυτ. χονδρ. εμπρ. Ηλεκτ./Υπολ.		189			1	>50%	6
DYNASOFT A.E. (1986)	αυτ. εμπρ. & παρ. προϊόν. software	1.594	2	41	7	2	100.0%	20
Ασφαλιστικές Εταιρίες								
ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ A.E. (1981)	πράκτορ. ασφαλιστών	15	52	28	9	1	100.0%	3
Χρηματοοικονομικές Υπηρεσίες								
KAYINVEST A.E. (1989)	προσφ. χρημ. οίκου. υπηρεσ.			μετοχ. κεφάλαιο 5 εκατ.			>50%	
Εταιρίες Εξωτερικού								
IBECO GmbH Γερμ. joint venture με IKO (1987)	επέδ. & εμπρ. μπεν. οντή			δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία			50.0%	
2000								
Εξορυκτικές Βιομηχανίες								
A.E.E. Αργυρομεταλλευνών & Βαρυνής (1934)	Εξόρυξη & επεξεργασία περλίτη και	131.505	185.188	126.592	118.129	25.032	100.0%	1.484
OPYXEX OTABI EΛΛΑΔ A.E. (1976)	Εξόρυξη και επεξεργασία περλίτη στη Μήλο	5.528	5.937	3.072	2.896	620	100.0%	1
ΕΛΛΗΝΙΚΟΙ ΒΩΞΙΤΗ ΕΛΑΙΟΧΩΣ A.E. (εξογ. 1994)	Εξόρυξη βωξίτη με μερικό αποθέματα, κά			μετ. κεφ. 1.362 εκατ.δρχ., πωλήσεις 428 εκατ.δρχ.			100.0%	
ΧΡΥΣΟΡΥΧΕΙΑ ΘΡΑΚΗΣ Α.Μ.Β.Ε. (1991)	Εκμετάλλευση κοιτασμάτων χρυσού Πύραμο κ.ά			μετ. κεφ. 2.706 εκατ.δρχ., πωλήσεις 0 εκατ.δρχ.			20.0%	
ΓΕΩΔΟΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ & ΑΝΑΠΤΥΞΗ Α.Ε. (1994)	Έρευνες για χρυσό στην Ελλάδα			μετ. κεφ. 460 εκατ.δρχ., πωλήσεις 0 εκατ.δρχ.			100.0%	
ΣΙΑΜΙΤΗΣ Α.Ε. (1997)	Κοντρολέρ με την Γνωστική για το άμφορο πυριτικό			μετ. κεφ. 258 εκατ.δρχ., πωλήσεις 0 εκατ.δρχ.			50.0%	
Εμπορικές								
ΕΜΠΕΙΞ ΔΙΠΡΟΧΩΝ & ΜΗΧ.ΘΑΛΑΣ A.E.E. (1993)	Αντιπροσ. προϊόν. Yamaha, ανταλ. αξια. λιπαντ. κ.ά	58.508	18.250	1.715	5.712	4.789	85.0%	82
ΕΜΠΟΡ. ΜΗΧΑΝ. (ΕΡΓΟΤΡΑΚ) Α.Ε. (εξογ. 2000)	Αντιπ. ασημ. γονθ. εμπρ. ασημ. μηχαν. κινήτη	15.087	9.571	480	7.805	1.767	100.0%	55
ISOCON A.E. (1996)	Εμπορία δομητικών υλικών περλίτη για οικοδομ. κ.ά	2.903	1.372	76	50	42	60.0%	14
ΔΙΕΘΝΗΣ ΝΕΟΚΕΥ A.E. (1996)	Εμπορικές δραστηριότητες			Ίδια κεφάλαια 18 εκατ.δρχ.			100.0%	
ΣΥΝΒΕΙΞ A.E.	Εμπορικές δραστηριότητες			μετ. κεφ. 2.706 εκατ.δρχ., πωλήσεις 0 εκατ.δρχ.			>50%	
DYNASOFT A.E. (1986)	Εισαγ. εμπρ. & παρ. προϊόν. software			Ίδια κεφάλαια 24 εκατ.δρχ.			>50%	
Αφοι ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΥ A.E.E. (1958)	Εισαγωγή εμπρ. αυτοκ. μηχαν. & ηλεκτρ. αξιών			συνγκωνώθηκε το 1998 με Αργυρομεταλλ. & Βαρυνής			>50%	
Χρηματοοικονομικές Υπηρεσίες								
Alpha Συμμετοχών Ρουμανίας A.E. (συσμ. 1994)	Συμμετοχικές δραστηριότητες	16.022	11.840	2.519	13.503	2.528	10.0%	
Εταιρίες Εξωτερικού								
Γερμανία								
ARISEZE S.A. (1986)	Συμμετοχή στην "Ελληνική Βωξίτη Ελαϊκός Α.Β.Ε.Μ.Ε."			μετ. κεφ. 872 εκατ.δρχ., πωλήσεις 0 εκατ.δρχ.			100.0%	
ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ A.E. (1981)	Αντιπροσ. πρ.αυτ. ασφαλιστικών εταιριών			μετ. κεφ. 20 εκατ.δρχ., πωλήσεις 34 εκατ.δρχ.			58.0%	
Γερμανία								
IKO ERBSLOEH GmbH & Co KG (εξογ. 1994, Γερμανία)	Προμηθ. μπεν. οντή και άνθρακα σε χυτήρια, κ.ά			μετ. κεφ. 2.818 εκατ.δρχ., πωλήσεις 18.243 εκατ.δρχ.			100.0%	
IKO FILL GmbH & Co Kg (1996, Γερμανία)	Παράγ. εμπρ. υλικών από άνθρακα, ασβέστη			μετ. κεφ. 728 εκατ.δρχ., πωλήσεις 290 εκατ.δρχ.			100.0%	
OTAVI PERLIT GmbH (1998, Γερμανία)	Παραγωγή εμπρ. δομητικών υλικών περλίτη στη Γερμανία			μετ. κεφ. 1.530 εκατ.δρχ., πωλήσεις 1.729 εκατ.δρχ.			100.0%	
OTAVI MINERALS GmbH (εξογ. 1998, Γερμανία)	Επεξεργασία και εμπ.αυτ. βαρυτιμών ορυκτών			μετ. κεφ. 3.877 εκατ.δρχ., πωλήσεις 8.523 εκατ.δρχ.			100.0%	
S & B HOLDINGS GmbH (1992, Γερμανία)	Συμμετοχές στη Γερμανία, τις ΗΠΑ και την Τουρκία			μετ. κεφ. 6.396 εκατ.δρχ., πωλήσεις 0 εκατ.δρχ.			100.0%	
S & B MINERALS BETEILIGUNGS GmbH (1992, Γερμανία)	Συμμετοχές σε εταιρ. στη Γερμανία, Τουρκία			μετ. κεφ. 2.865 εκατ.δρχ., πωλήσεις 0 εκατ.δρχ.			100.0%	
OTAVI MINEN AG (εξογ. 1998, Γερμανία)	Διαχειρίζεται την OTAVI PERLIT και την OTAVI IBERICA			μετ. κεφ. 3.714 εκατ.δρχ., πωλήσεις 0 εκατ.δρχ.			95.0%	
Γαλλία								
IKO FRANCE S.A.R.L. (1994, Γαλλία)	Παράγ. πρόσφ. υλικ. για χυτήρια & γεωτρήσ. χρήστ.			μετ. κεφ. 767 εκατ.δρχ., πωλήσεις 4.046 εκατ.δρχ.			100.0%	
ARISEZE S.A. (Γαλλία)	Συσμ. στην Ελληνική Βωξίτη Ελαϊκός A.E.			μετ. κεφ. 872 εκατ.δρχ., πωλήσεις 0 εκατ.δρχ.			100.0%	
Ιταλία								
SARDA PERLITE S.r.l. (εξογ. 1996, Ιταλία)	Εξόρυξη και επεξεργασία περλίτη στη Σαρδηνία			μετ. κεφ. 289 εκατ.δρχ., πωλήσεις 1.090 εκατ.δρχ.			61.0%	
LAVIOSA CHIMICA MINERARIA S.p.A. (1996, Ιταλία)	Παραγωγή και επεξεργασία μπεν. οντή			μετ. κεφ. 5.313 εκατ.δρχ., πωλήσεις 13.090 εκατ.δρχ.			35.0%	
BENTEC S.p.A. (1989, Ιταλία)	Παραγωγή οργάνωσης μπεν. οντή			μετ. κεφ. 526,3 εκατ.δρχ., πωλήσεις 1.548 εκατ.δρχ.			23.0%	
Ισπανία								
LAVIOSA PROMASA S.A. (εξογ. 1997, Ισπανία)	Παραγωγή μπεν. οντή για ισπανικά χυτήρια			μετ. κεφ. 530 εκατ.δρχ., πωλήσεις 2.617 εκατ.δρχ.			20.1%	
OTAVI IBERICA S.A. (1998, Ισπανία)	Παραγωγή εμπρ. δομητικών υλικών περλίτη σε Ισπανία			μετ. κεφ. 238 εκατ.δρχ., πωλήσεις 477 εκατ.δρχ.			100.0%	
ΗΠΑ								
SILVER & BARYTE N.A.MERICA Inc. (1999, ΗΠΑ)	Διανομή περλίτη μπεν. οντή και βωξίτη στη Β.Αμερική			μετ. κεφ. 656 εκατ.δρχ., πωλήσεις 5.830 εκατ.δρχ.			100.0%	
Κίνα								
SINO-HELLENIC INDUSTRIAL MINER Co (1996, Κίνα)	Επεξεργασία και πώληση περλίτη στην Κίνα			μετ. κεφ. 890 εκατ.δρχ., πωλήσεις 467 εκατ.δρχ.			100.0%	
XIYANG-ATHENIAN MINING Co Ltd (1997, Κίνα)	Εξόρυξη περλίτη στην Κίνα			μετ. κεφ. 732 εκατ.δρχ., πωλήσεις 0 εκατ.δρχ.			25.0%	
Τουρκία								
SABA MADENCILIK A.S. (1998, Τουρκία)	Παραγωγή περλίτη στην Τουρκία			μετ. κεφ. 209 εκατ.δρχ., πωλήσεις 10 εκατ.δρχ.			98.0%	
BALK MADEN A.S. (εξογ. 1978, Τουρκία)	Εξόρυξη περλίτη στην Τουρκία			μετ. κεφ. 14 εκατ.δρχ., πωλήσεις 10 εκατ.δρχ.			97.9%	
Βαλκανικές & Αν. Ευρώπης								
ASKANA Ltd. (1997, Γαλλία)	Παράγ. φυσικού ναφθαίου μπεν. οντή			μετ. κεφ. 242 εκατ.δρχ., πωλήσεις 116 εκατ.δρχ.			97.7%	
SOMIN Ltd. (1997, Βουλγαρία)	Συμμετοχές σε εταιρίες στα Βαλκάνια			μετ. κεφ. 40 εκατ.δρχ., πωλήσεις 0 εκατ.δρχ.			25.0%	
ELIOPOULOS BROS Ltd (Sofia)	Εμπορικές δραστηριότητες			μετ. κεφ. 149 εκατ.δρχ., πωλήσεις 0 εκατ.δρχ.			100.0%	
GRAMEX Ltd (1994, Βουλγαρία)	Έρευνες για χρυσό στη Βουλγαρία			μετ. κεφ. 1.8 εκατ.δρχ., πωλήσεις 0 εκατ.δρχ.			50.0%	
GRAMEX Ltd (1999, Βουλγαρία)	Έρευνες για χρυσό στη Ρουμανία			μετ. κεφ. 24,4 εκατ.δρχ., πωλήσεις 0 εκατ.δρχ.			45.0%	
SIBIMIN OVERSEAS Ltd (1996, Κύπρος)	Συμμετοχές σε εταιρίες στην Κίνα			μετ. κεφ. 2.803 εκατ.δρχ., πωλήσεις 1.439 εκατ.δρχ.			100.0%	

Πηγή : Απολογισμός "A.E. Βωξίτη Παρνασσού" & "A.E.E. Αργυρομεταλλευνών-Βαρυνής" 1983, Ετήσιο Δελτίο "A.E.E. Αργυρομεταλλευνών & Βαρυνής" 2000, Επεξεργασία στοιχείων ICAP 1990-2000, Δελτία οικονομικών και περ. οντή, 1990-2001

Στη Μήλο παράγονται επίσης δύο ακόμα σημαντικά ορυκτά. Ο «καολίνης» και η «βαρυτίνη». Το πρώτο χρησιμοποιείται στην παραγωγή λευκού τσιμέντου, χαρτοβιομηχανία, βιομηχανία χρωμάτων και πλαστικού, ενώ το δεύτερο (με το εξαιρετικά μεγάλο ειδικό βάρος και ελάχιστη διαλυτικότητα στο νερό), σε γεωτρήσεις, βιομηχανίες χρωμάτων και ελαστικού, ενώ σε καθαρή μορφή χρησιμοποιείται και στην ιατρική. Τέλος σε ορυχεία της Βόρ.Ελλάδας, παράγει «κλινοπτιλόλιθο», προϊόν ηφαιστειακής δραστηριότητας που χρησιμοποιείται στις ζωοτροφές, λιπάσματα, κατεργασία υδάτων και αποβλήτων, άμμος υγιεινής κατοικίδιων ζώων, κá.

Όσον αφορά στον τομέα της εξόρυξης και εμπορίας «βωξίτη» (εκτός από την παραγωγή αλουμίνας και αλουμινίου, χρησιμοποιείται στη χαλυβουργία, παραγωγή αλουμινούχου τσιμέντου, κá), η «Α & Β» διαθέτει ιδιότητα και μισθωμένα μεταλλεία στις ορεινές περιοχές του Παρνασσού και της Γκιώνας. Είναι από τις μεγαλύτερες εταιρίες παραγωγής βωξίτη διεθνώς, με δεσπόζουσα θέση στην εγχώρια αγορά (βασικό προμηθευτής της «Αλουμίνιο της Ελλάδος») και εξαγει το 50% της παραγωγής σε διάφορες χώρες. Το 1994 ο Όμιλος εξαγόρασε την εταιρία «ΑΕΕ Βωξίτες Ελληνικώνος Γ.Μπάρλος», που ανήκε στην γαλλική εταιρία τσιμέντων «Corpe Lafage», με τη δέσμευση να της προμηθεύει βωξίτη για την παραγωγή «αλουμινούχου τσιμέντου». («Ναυτεμπορική», 18.2.95)

Επίσης το 1994, συστάθηκε η εταιρία «Μήδας ΑΕ» η οποία στην πορεία μετονομάστηκε σε «ΑΕ Γεωλογικής Έρευνας & Ανάπτυξης». Η συγκεκριμένη εταιρία έχει αναλάβει σε συνεργασία με τις εταιρίες «Royal Gold» (ΗΠΑ) και «Aegean Gold» (Αυστραλία), την έρευνα και εκμετάλλευση χρυσού στη Μήλο. Ανάλογες έρευνες έχουν γίνει και στην τοποθεσία Πέραμα Θράκης, μέσω της θυγατρικής «Χυσωρυχεία Θράκης». Ωστόσο η εκμετάλλευση των κοιτασμάτων δεν έχει προχωρήσει γιατί προϋποθέτει σημαντικά έργα περιβαλλοντικής προστασίας.

Εκτός από την εξόρυξη, επεξεργασία και εμπόριο βιομηχανικών ορυκτών, ο Όμιλος ασχολείται με εμπορικές και χρηματοπιστωτικές δραστηριότητες. Ειδικότερα μέσω της «Ergotrak» εισάγει και εμπορεύεται χωματοουργικά μηχανήματα, μηχανήματα διακίνησης φορτίων, κινητήρες ντήζελ, ηλεκτροπαραγωγή ζεύγη, κá, ενώ μέσω της «Μοτοδυναμικής ΑΕ»,

αντιπροσωπεύει, εισάγει και εμπορεύεται προϊόντα της εταιρίας «Yamaha» (δίκλυκα, εξωλέμβιες, φουσκωτά σκάφη, αξεσουάρ μοτοσικλετών, λιπαντικά, ανταλλακτικά, κá). Επίσης στο χρηματοπιστωτικό τομέα, ο Ομίλος διέθετε το 2000 το ασφαλιστικό πρακτορείο «Παρνασσός» για εξυπηρέτηση αναγκών του Ομίλου, ενώ συμμετείχε στην «Alpha Συμμετοχών Ρουμανίας» θυγατρική του Ομίλου Alpha Τράπεζας, η οποία με τη σειρά της ελέγχει την Τράπεζα Βουκουρεστίου και μια σειρά ακόμα χρηματοπιστωτικές εταιρίες.

Τέλος όσον αφορά στις εταιρίες εξωτερικού, ο Όμιλος διαθέτει πάνω από 25 επιχειρήσεις σε διάφορες χώρες, πολλές από τις οποίες είναι προϊόν «στρατηγικών συμμαχιών», που αποσκοπούν κυρίως στον έλεγχο πηγών πρώτων υλών (μπετονίτη και περλίτη), καθώς και την επεξεργασία και εμπορία προϊόντων του Ομίλου σε παγκόσμια κλίμακα. Ιδιαίτερα σημαντική είναι η θέση του σύμφωνα με τα στοιχεία του Πίνακα Ι, στις αγορές της Γερμανίας, Γαλλίας, Ισπανίας, Ιταλίας, ΗΠΑ, Κύπρου, Βουλγαρίας, Ρουμανίας, Γεωργίας, Τουρκίας, Κίνας, κá. Μέσα από εντατικές διαδικασίες εξαγορών-συγχωνεύσεων, «στρατηγικές συμμαχίες» και νέες ιδρύσεις, ο Όμιλος τείνει να εξαλιχθεί σε «παγκόσμιο παίκτη» στο χώρο των βιομηχανικών ορυκτών, ιδιαίτερα μπετονίτη, περλίτη και βωξίτη.

Ο Όμιλος «Κυριακόπουλου» είναι βασικά οικογενειακός όμιλος. Οι κυριότεροι μέτοχοι της μητρικής εταιρίας «Α & Β», ήταν το 2000, η επίτιμος πρόεδρος Αικατερίνη Π.Κυριακόπουλου (μητέρα) με 52,2%, ο πρόεδρος και διευθύνων σύμβουλος Οδυσσέας Π.Κυριακόπουλος, με 3,7%, η Φλώρα-Μαρία Π.Κυριακοπούλου, με 3,7% και οι θεσμικοί επενδυτές του Ομίλου Alpha Τράπεζας (Ιονική Μετοχικό και Άλφα Αναπτυξιακό) με 6,2%, ενώ το υπόλοιπο ήταν στο ευρύ επενδυτικό κοινό. Αξίζει να σημειωθεί ότι η μητρική «Α & Β», αποφάσισε το 2000 την ονομαστικοποίηση των μετοχών, ώστε «να υπάρχει διαφάνεια του ιδιοκτησιακού καθεστώτος». (Αργυρομεταλλευμάτων & Βαρυτίνης, Απολογισμός Χρήσης 2000, σελ.7) Παρά τον αποκλειστικό έλεγχο της μητρικής και των θυγατρικών της από την Οικογένεια Κυριακόπουλου, στο Δ.Σ. της «Α & Β», συμμετέχουν εκτός από στελέχη του Ομίλου, γνωστά ονόματα του επιχειρηματικού κόσμου (Ελ.Αντωνάκοπουλος, πρ.πρόεδρος του ΣΕΒ, Στέλιος Αργυρός επίσης πρ.πρόεδρος του ΣΕΒ, Ν.Νανόπουλος αντιπρόεδρος της «Eurobank»), καθώς και πρώην κυβερνητικοί σύμβουλοι

(Μιράνα Ξαφά, οικονομική σύμβουλος του πρώην πρωθυπουργού Κ.Μητσοτάκη, Ι.Παπαθανασίου, οικονομικός σύμβουλος του πρώην πρωθυπουργού Α.Παπανδρέου, κá). Αξίζει να σημειωθεί ότι το πρόεδρος του Ομίλου Οδυσσέας Κυριακόπουλος, ήταν το 2000 εκτελεστικός πρόεδρος του ΣΕΒ, γεγονός που ενισχύει το βάρος του Όμιλου στα κοινωνικά και πολιτικά δρώμενα της χώρας.

Ο Όμιλος διαθέτει σύγχρονη οργανωτική δομή και εξειδικευμένα «Κέντρα Επιχειρηματικής Δραστηριότητας» (ΚΕΔ), για κάθε ένα από τα κύρια προϊόντα παραγωγής και εμπορίας (μπετονίτη, περλίτη, βωξίτη, βιομηχανικά ορυκτά και νέες επιχειρηματικές δραστηριότητες). Διαθέτει επίσης σημαντικές δαπάνες για «έρευνα & ανάπτυξη» και ειδικευμένα τμήματα στο «μπετονίτη», «περλίτη» και στο «βωξίτη». Ο Όμιλος ακολουθεί τις αρχές της λεγόμενης «εταιρικής διακυβέρνησης», με στόχο τη μεγαλύτερη διαφάνεια και αξιοπιστία της εταιρίας, πέραν των δεσμεύσεων που απορρέουν από τη κείμενη νομοθεσίας. Επίσης η μητρική, εκτός από το ΔΣ διαθέτει «Επιτροπή Πολιτικής» που αποτελείται από το διευθύνοντα σύμβουλο και τους εντεταλμένους συμβούλους, η οποία λειτουργεί ως κεντρικό συντονιστικό όργανο των δραστηριοτήτων της «Α & Β». Διαθέτει επίσης βοηθητικές επιτροπές μεταξύ αυτών και Επιτροπή Εσωτερικού Ελέγχου, η οποία αναφέρεται απ' ευθείας στο Δ.Σ της εταιρίας.

Από πλευράς «τυπολογίας» ο Όμιλος παρουσιάζει γνωρίσματα «βιομηχανικού κοντσέρν» με κάθετη και οριζόντια επέκταση εργασιών, με εξειδικευμένες λειτουργίες «έρευνας & ανάπτυξης» και «δεσπόζουσα θέση» στη παραγωγή και διάθεση ορισμένων βιομηχανικών ορυκτών. Ταυτόχρονα η αμοιβαία συμμετοχή κεφαλαίων, θυγατρικών του Ομίλου και εταιριών του Ομίλου Alpha Τράπεζας, προσδίδουν στον Όμιλο χαρακτηριστικά χρηματιστικού ομίλου. Τέλος η συμμετοχή ξένων εταιριών στα κεφάλαια θυγατρικών εταιριών εξωτερικού και η αυξανόμενη διεθνής επέκταση των δραστηριοτήτων του, δίνουν στον Όμιλο χαρακτηριστικά πολυεθνικού ομίλου.

Τα ειδικότερα συμπεράσματα που βγαίνουν από τη σύντομη εξέταση του Ομίλου «Κυριακόπουλου», είναι ότι πρόκειται για το μεγαλύτερο μεταλλευτικό συγκρότημα στην ελληνική οικονομία, με μονοπωλιακή θέση στην παραγωγή και εξαγωγή μπετονίτη, περλίτη, βωξίτη, καθώς και ισχυρή

θέση σε άλλα βιομηχανικά ορυκτά και στο εμπόριο διαφόρων μηχανημάτων και ηλεκτρικών ειδών. Από τις αρχές της δεκαετίας '90, ο Όμιλος έκανε σημαντικά βήματα διεθνοποίησης των παραγωγικών και εμπορικών του δραστηριοτήτων (κυρίως στον ευρωπαϊκό χώρο) και επέκταση της δράσης του στον χρηματοοικονομικό τομέα. Από πλευράς ιδιοκτησίας, πρόκειται για οικογενειακό Όμιλο, με τάσεις ωστόσο ενίσχυσης των πολυεθνικών χαρακτηριστικών του, ενώ από πλευράς οργανωτικής συγκρότησης παρουσιάζει γνωρίσματα πολυκλαδικού κοντσέρν. Η σημαντική θέση του Ομίλου στον εξορυκτικό-βιομηχανικό τομέα και ο ρόλος του επικεφαλής στη μεγαλύτερη εργοδοτική οργάνωση της χώρας, δίνουν στον Όμιλο πρόσθετα περιθώρια παρέμβασης στην οικονομική και κοινωνική ζωή της χώρας.

18. Όμιλος ΛΑΝΑΡΑ (ΚΛΩΝΑΤΕΞ, Κλωστήρια Ναούσης, κá)

Ο Όμιλος «Λαναρά» άρχισε να διαμορφώνεται στη δεκαετία '70, με κύριο τομέα δραστηριότητας την παραγωγή & εμπορία κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων, ενώ στη δεκαετία '80 επεκτάθηκε στα έτοιμα ενδύματα και άλλες εμπορικές δραστηριότητες. Η κρίση της κλωστοϋφαντουργίας στη δεκαετία '80, ώθησε τον Όμιλο σε επενδύσεις εκσυγχρονισμού και σε οργανωτική αναδιάρθρωση. Από αρχές δεκαετίας '90, επέκτεινε τη δράση του στις ναυτιλιακές και χρηματοοικονομικές δραστηριότητες, ενώ το μεγάλο άλμα για την κατάκτηση δεσπόζουσας θέσης στην εγχώρια αγορά κλωστοϋφαντουργικών, έγινε στην περίοδο 1999-2000. Ακολουθώντας εντατικές διαδικασίες συσώρευσης (εξαγορές-συγχωνεύσεις, νέες ιδρύσεις, άντληση κεφαλαίων από χρηματιστήριο, «στρατηγικές συμμαχίες», κá), ο Όμιλος ενίσχυσε τη θέση του στην αγορά, επέκτεινε τη δράση του σε νέους τομείς και στο εξωτερικό, μετασχηματιζόμενος βαθμιαία σε Όμιλο ευρωπαϊκών διαστάσεων στο χώρο της κλωστοϋφαντουργίας.

Το 2000 στη δύναμη του Ομίλου, περιλαμβάνονταν σύμφωνα με τα στοιχεία του Πίνακα 2.19, γύρω στις 40 εταιρίες, με κύκλο εργασιών σε ενοποιημένη βάση, πάνω από 81 δις δρχ., ενεργητικό 173 δις, ίδια κεφάλαια 76 δις, καθαρά κέρδη 417 εκατ. και απασχολούμενους 3.000-3.500 άτομα. Τα χαμηλά κέρδη το 2000 δεν αντανακλούν χαμηλή αποδοτικότητα κεφαλαίων (το 1999 ξεπέρασαν τα 35 δις), αλλά κυρίως οφείλονται σε υψηλές

Πίνακας 2.19 : Βασικά μεγέθη των εταιριών του Ομίλου "ΑΝΑΡΑ", στα έτη 1990 και 2000

(σε εκατ δρχ)

Κλάδος - Επιθυνη Επιχείρηση	Είδος Δραστηριότητας	Πωλήσεις (Κύκλ. Έργα)	Συνολικό Ενεργητικό	Πάγιο	Ιδια Κεφάλαια	Καθαρά Κέρδη	% συμμετοχ.	Αριθμός Απασχολ.
1990								
Χρηματοοικονομικές Εταιρίες								
"ΚΑΘΝΑΤΕΣ" ABENTTE (1963)	συμμετοχικές δραστηριότητες	12.625	9.255	72	8.607	731	>50%	
ΒΙΟΛΑΝ ΑΕ (1986)	συμμετοχικές δραστηριότητες		5 μετοχές κεφ. 44 εκατ.		258	140	>50%	
Βιομηχανικές Εταιρίες								
ΤΡΙΚΟΛΑΝ ΓΑΛΛΟ-ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΕ (1973)	παγρ. καταρ. -πλακιδών & ελ. μεσά	2.089	1.608	531	123	2	85,0%	300
ΠΡΟΦΗ ΑΕ (1974)	παγρ. κλωστοϋφαντουργικ. προικ.	1.501	1.057	1.212	358	100	>50%	150
ΟΛΥΜΠΙΑΚΗ Κλωστοϋφαντουργία ΑΕ (1976)	παγρ. βαμβακιοαντημάτων	1.351	923	910	251	81	66,0%	40
ΒΕΡΛΑΝ Βαμβακοϋφαντουργία ΑΕ (1978)	παγρ. υφανμάτων ενδύσεως	1.180	1.216	923	364	-6	99,9%	60
ΚΩΔΑΒΑΝ ΑΕ (εξαγορά 1990)	παγρ. βαμβακ. νημάτων υφαντοϋφ.		1.765 μετοχ. κεφ. 947 εκατ.		1.013	-1	100,0%	
Εταιρίες Νέων Τεχνολογιών								
ΛΑΝΤΕΚ ΑΕ Τεχνολ. Εφαρμογ. (1981)	ηλεκτ. υφαντογ. - μηχαν. γραφ. κ.	705	600	173	163	65	>50%	60
ΚΟΜΠΟΥΤΑΝ ΑΕ (1983)	αντικ. ασχ. & επιρ. ΗΥ-επεξ. προγρμ.	15	7	6	5	-6	>50%	
ΛΑΝΤΕΚ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ ΑΕ (1990)	αντικ. ασχ. & επιρ. τηλεπικοινων.	119	69	9	-25	-30	>50%	
ΛΑΝΤΕΚ Τηλεπ. Υπηρεσίες ΑΕ (1990)	ηλεκτ. υφαντογ. - μηχαν. γραφ. κ.		μετοχ. κεφ. 102 εκατ.				>50%	30
Ασφαλιστικές Εταιρίες								
ΑΝΑΚΟΤ ΕΠΕ (1971)	πρωτ. ασφαλιστικές υπηρεσιών		26		1	23	90,0%	
2000								
ΚΑΘΝΑΤΕΣ Όμιλος Επιχειρήσεων ΑΕ (1999)	συμμετοχικές δραστηριότητες		181.592	166.561	88.045	37.938	>50%	25
Κλωστοϋφαντουργικά Προϊόντα								
Θρακικό Εκαοκαστρία ΑΕ (συσμ. 1999)	εκαοκαστρία βάμβακος	31.049	33.337	11.994	18.201	5.305	34,0%	30-130
Κλωστήρια Ναούσια ΑΕ (1963)	παγρ. νηματα ακροί, συμμικτα, fancy νηματα κ.	78.070	255.211	185.593	204.116	18.996	80,0%	1.013
Κλωστήρια Ραβάνης ΑΕ (1996)	παγρ. βαμβακίων νημάτων παν. κ.	12.933	31.216	20.048	18.045	273	100,0%	82
Κλωστήρια Μακρυλάς ΑΕ (1998)	παγρ. βαμβακίων νημάτων παν. κ. τύπου comfort	12.478	38.297	22.182	24.636	2.779	100,0%	125
Ολυμπιακή Κλωστοϋφαντουργία ΑΕ (1976)	παγρ. νημάτων από υφαντοκ. κ. και ορειν. κ.	10.297	11.734	2.190	3.936	1.312	75,0%	48
Κλωστήρια Φάκω ΑΒΕΕ (εξ. 1999)	παγρ. νημάτων παν. κ.	7.806	31.561	20.975	14.978	441	75,0%	83
Γέννης Γαλανού ΑΒΕΕ (1978)	βαφ. φινιρίσματα υφαντοκ. κ.	9.847	12.775	6.995	10.160	2.594	48,3%	115
Κλωστοϋφαντουργία Κ. Δουδός ΑΕ (εξ. 1999)	παγρ. επιρ. κ. & νημάτων φυτ. κ. κ. συν. κ. κ.		184.240	73.425	181.837	-8.347	32,3%	221
ΒΕΡΛΑΝ Βαμβακοϋφαντουργία ΑΕ (1978)	παγρ. βαμβακ. υφαντοκ. κ.		ενεργητικό 7.709 χιλ. ευρώ, ίδια κεφ. 1.745 χιλ. ευρώ				99,0%	
Κλωστήρια ΟΤΤΟ Έβρος ΑΒΕΕ (εξ. 1999)	παγρ. βαμβακ. & συν. κ. νημάτων		ενεργητικό 38.975 χιλ. ευρώ, ίδια κεφ. 22.930 χιλ. ευρώ				75,9%	
Προφ. ΑΕ (εξ. 2000)	παγρ. νημάτων κλωστοϋφαντοκ. κ. κ.		αποσπ. από Κλωστήρια Ναούσια				>50%	
Κλωστήρια Πέλης ΑΕ (εξ. 2000)	παγρ. νημάτων κλωστοϋφαντοκ. κ. κ.		δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				>50%	
Έτοιμα Ενδύματα								
ΤΡΙΚΟΛΑΝ Γαλλοελληνική ΑΕ (1973)	παγρ. νημάτων ενδ. κ. κ. προμ. κ. κ.	16.678	13.143	7.123	3.522	-1.551	57,3%	250
-N Μυτιληνάς & Υι. ΑΒΕΕ "Flamme"	παγρ. νημάτων καλ. κ.		ενεργητικό 1.674 χιλ. ευρώ, ίδια κεφ. 1.25 χιλ. ευρώ				80,0%	
-Kilmeister Hosiery ΑΕ	παγρ. νημάτων καλ. κ.		ενεργητικό 1.784 χιλ. ευρώ, ίδια κεφ. 1.213 χιλ. ευρώ				66,3%	
Gallor ΑΕ	παγρ. & εμπορ. καταρ. κ. κ. κ. κ. κ.	3.328	3.363	612	1.857	308	80,2%	73
Made Magnum ΑΕ	εμπορ. παρ. ενδ. κ. κ. κ. κ. κ.	4.217	6.188	1.319	4.531	724	28,5%	42
FANCO ΑΕ (εξ. 1999)	αθλητ. ενδ. κ. κ. κ. κ. κ. κ. κ.	32.809	57.792	28.263	28.592	-7.249	75,0%	334
-Φάνης ΑΒΕΕ (1995)	παγρ. εμπορ. υφαντοκ. κ.	5.461	5.882	49	1.237	139	55,0%	10
-Fanware ΑΒΕΕ	παγρ. εμπορ. αθλητ. κ. κ. κ. κ.	2.277	4.391	3.061	2.028	243	70,0%	40
Δίδος Πλαστικό ΑΕ (συσμ. 2000)	παγρ. εμπορ. πλαστικών ειδ. κ.	10.681	24.598	8.306	18.086	3.068	9,1%	40-50
Νέων Τεχνολογιών								
ΛΑΝ-NET Επικοινωνίες ΑΕ (1999)	εμ. κ. κ. κ. κ. κ. κ. κ. κ. κ.	655	26.142	20.681	15.111	-2.487	99,2%	80
HUB-SATLINE ΑΕ (2000)	δορυ. επ. κ. κ. κ. κ. κ. κ. κ.	355	310	119	207	18.864	33,8%	3
HUB (Hellenic United Backbone) ΑΕ (εξ. 2000)	επ. κ. κ. κ. κ. κ. κ. κ. κ. κ.	1.318	1.228	126	731	-169	29,0%	25
ΕΛΙΣ Βιοτεχνολογία ΑΕ (2000)	εμ. κ. κ. κ. κ. κ. κ. κ. κ. κ.		μετοχ. κεφ. 450 εκατ. δρχ.				98,2%	
-INKAT ΑΕ (2000)	κιν. κ. κ. κ. κ. κ. κ. κ. κ. κ.		μετοχ. κεφ. 300 εκατ. δρχ.				100,0%	
Ναυτιλικά								
TARGA Finance SA (Λίβερν)	ναυτιλ. κ. κ. κ. κ. κ. κ. κ. κ. κ.		ενεργητικό 3.169 χιλ. ευρώ, ίδια κεφ. 3.166 χιλ. ευρώ				100,0%	
-Kingship Marine Inc. (Λίβερν)	ναυτιλ. κ. κ. κ. κ. κ. κ. κ. κ. κ.		ενεργητικό 8.596 χιλ. ευρώ, ίδια κεφ. 3.032 χιλ. ευρώ				100,0%	
Τοιχοποιίες								
Adimer ΑΕ (συσμ. 2000)	αλυσ. κ. κ. κ. κ. κ. κ. κ. κ. κ.		ενεργητικό 131 χιλ. ευρώ, ίδια κεφ. 54 χιλ. ευρώ				10,0%	
Επενδυτικές								
ΒΙΟΛΑΝ ABENTTE	συμμετοχικές δραστηριότητες	12.186	34.900	19.690	15.210	6.517	>50%	
Αττω ΑΕΧ	επενδ. κ. κ. κ. κ. κ. κ. κ. κ. κ.	3.778	113.319	1.184	113.068	-11.574	>50%	4
Ευρωδυναμική ΑΕΧ	επενδ. κ. κ. κ. κ. κ. κ. κ. κ. κ.	1.053	30.176	331	30.099	-2.144	>50%	4
Ασφαλιστικές								
ΑΝΑΚΟΤ Πρωτοκόλλος ΕΠΕ	ασφαλιστικές δραστηριότητες		ενεργητικό 27 χιλ. ευρώ, ίδια κεφ. 20 χιλ. ευρώ				90,0%	
Εταιρίες Εξωτερικού								
Alfan SA (Αλβανία)	παγρ. αθλητ. κ. κ. κ. κ. κ. κ. κ.		ενεργητικό 3.973 χιλ. ευρώ, ίδια κεφ. 1.136 χιλ. ευρώ				99,8%	
Bulfano AD (Βουλγαρία)	παγρ. & εμπορ. κ. κ. κ. κ. κ. κ.		ενεργητικό 2.281 χιλ. ευρώ, ίδια κεφ. 1.135 χιλ. ευρώ				97,7%	
LANCO Ltd (Βουλγαρία)	βιοτεχν. κ. κ. κ. κ. κ. κ. κ. κ. κ.		ενεργητικό 150 χιλ. ευρώ, ίδια κεφ. 173 χιλ. ευρώ				90,0%	
TEXTILKO EOOD (εξ. 2000, Βουλγαρία)	παγρ. & εμ. κλωστοϋφαντοκ. κ. κ. κ.		δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				>50%	
KAVASKO Ltd (εξ. 2000, Ρωσία)	ροστ. αθλητ. κ. κ. κ. κ. κ. κ. κ.		δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				>50%	
N.S.M. Investments Ltd (1999, Κύπρος)	συμμετοχικές δραστηριότητες		ενεργητικό 6.642 χιλ. ευρώ, ίδια κεφ. 3.986 χιλ. ευρώ				100,0%	
Klona Communication Ltd (2000, Κύπρος)	συμμετοχικές δραστηριότητες		δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				>50%	

Πηγή : Όμιλος ΚΑΘΝΑΤΕΣ, Έτησιο Δελτίο και Απολογισμός Χρήσης 2000, Εμπειρικό Δελτίο Κλωστοκ. Ναούσιας 1999,

Επεξεργασία στοιχείων ICAP 1990-2000, Δημοσίευση ημερησίου και περιοδικού Τύπου 1990-2001

χρηματοοικονομικές δαπάνες, έκτακτες ζημιές και υποτιμήσεις χρεογράφων. (Όμιλος Κλωνατέξ, Ετήσιο Δελτίο & Απολογισμός Χρήσης 2000)

Ειδικότερα στον τομέα της παραγωγής κλωστοϋφαντουργικών ειδών, ο Όμιλος διέθετε το 2000 πάνω από δέκα επιχειρήσεις (τέσσερις εξαγοράστηκαν τα τελευταία χρόνια), οι οποίες κάλυπταν όλες τις φάσεις παραγωγής και εμπορίας (εκκόκιση βάμβακος, παραγωγή διαφόρων τύπων νημάτων φυτικής, ζωϊκής και συνθετικής προέλευσης, υφαντήρια, βαφεία, φινιριστήρια, κá). Βασική επιχείρηση στον συγκεκριμένο τομέα, ήταν το 2000 τα «Κλωστήρια Ναούσης», η μεγαλύτερη εταιρία στον κλάδο με μεγάλη διαφορά από τις υπόλοιπες, η οποία μαζί με τις άλλες δέκα επιχειρήσεις («Κλωστήρια Ροδόπης», «Κλωστήρια Μαρωνιάς», «Ολυμπιακή Κλωστοϋφαντουργία», «Κλωστήρια Φάνκο», «Γιαν.Γιαννούσης», «ΒΕΡΛΑΝ», «Δοῦδος», «Κλωστήρια ΟΤΤΟ Έβρος», «Προφίν»), εξασφάλιζαν στον Όμιλο δεσπόζουσα θέση στον κλάδο. Στις 23.11.2000 αποφασίστηκε η απορρόφηση των τριών τελευταίων εταιριών από τα «Κλωστήρια Ναούσης» για την απόκτηση μεγέθους ευρωπαϊκών διαστάσεων. Αξίζει να σημειωθεί ότι στα κεφάλαια της «Κλωστήρια Ναούσης» όσο και άλλων εταιριών του Ομίλου συμμετέχουν με ποσοστά μειοψηφίας ελληνικές και ξένες εταιρίες.⁸¹

Ο δεύτερος βασικός τομέας δραστηριότητας του Ομίλου, είναι ο τομέας της παραγωγής και εμπορίας ετοιμών ενδυμάτων (υφασμάτων, παιδικών ρούχων, αθλητικών ενδυμάτων και παπουτσιών, εσωρούχων, καλτσών, κá). Οι σημαντικότερες εταιρίες είναι η «Τρικολάν Γαλλοελληνική» με τις θυγατρικές «Flamma», «Gallor», «Klitmaster» και «Moda Magnum», καθώς η «Fanco», ο μεγαλύτερος καθετοποιημένος παραγωγός ετοιμού ενδύματος στην Ελλάδα με τις θυγατρικές «Φαντέξ» «Fanware», «Alfan», «Bulfanco» και «Κλωστήρια Φάνκο». Τέλος στον τομέα των νέων τεχνολογιών (εφαρμογές διαδικτύου, εμπόριο τηλεπικοινωνιακού υλικού, ηλεκτρονικό εμπόριο, εκμετάλλευση πατεντών, κá), ο Όμιλος διέθετε έξι εταιρίες με σημαντικότερη τη «Λαν-Νετ», και «Hub».

⁸¹ Στις εταιρίες «Κλωστήρια Πέλλης» και «Κλωστήρια ΟΤΤΟ Έβρος», συμμετέχει η ΕΤΕΒΑ της Εθνικής Τράπεζας με ποσοστά 21% και 22% αντίστοιχα, ενώ στην «Ολυμπιακή Κλωστοϋφαντουργία» συμμετέχει η γαλλική εταιρία «Gerard C.Clement», κá.

Όσον αφορά στο ναυτιλιακό τομέα, διέθετε δύο εταιρίες («Targa Finance» και «Kingship Marine» με έδρα τη Λιβερία), που είχαν στην ιδιοκτησία τους πλοία για την πραγματοποίηση εμπορευματικών μεταφορών για τις ανάγκες του Ομίλου. Επίσης στον τουριστικό τομέα ο Όμιλος συμμετείχε στην εταιρία «Aldemar», με 6 υπερπολυτελείς ξενοδοχειακές μονάδες στην Κρήτη, Ρόδο και Αρχαία Ολυμπία. Τέλος στο χρηματοοικονομικό τομέα, διέθετε τέσσερις εταιρίες, από τις οποίες η «Βιολάν ABENTTE» είναι βασικός μέτοχος της μητρικής «Κλωνατέξ», η «Agrow» και η «Ευρωδυναμική» εταιρίες επενδύσεων και η «Λανακότ» ασφαλιστικό πρακτορείο για τις ανάγκες των εταιριών του Ομίλου. Όσον αφορά την επέκταση στο εξωτερικό, ο Όμιλος έχει δημιουργήσει τα τελευταία χρόνια μια πλειάδα εταιριών παραγωγής και εμπορίας κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων σε βαλκανικές χώρες (Βουλγαρία, Αλβανία, ΠΓΔΜ). Τέλος στην Κύπρο διέθετε δύο ακόμα «συμμετοχικές» εταιρίες, καλύπτουν παράλληλα διάφορες άλλες επιχειρηματικές δραστηριότητες του Ομίλου.

Ο Όμιλος «Λαναρά» είναι οικογενειακός όμιλος, με βασικούς μετόχους το Χρίστο Λαναρά και τα παιδιά του Θωμά και Μαρία. Τα τελευταία χρόνια στη διεύθυνση των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων του, έχει αναλάβει ο Θωμάς Λαναράς, ο οποίος είναι βασικός μέτοχος της «Βιολάν ABENTTE» και πρόεδρος των περισσότερων εταιριών του Ομίλου.⁸² Στο Διοικητικό Συμβούλιο της μητρικής «Κλωνατέξ», συμμετέχουν κυρίως στελέχη των εταιριών του Ομίλου και στενοί συνεργάτες του Θωμά Λαναρά, ενώ ο αντιπρόεδρος και νομικός σύμβουλος του Ομίλου Ιωάννης Δρυλλεράκης, συμμετέχει στα Δ.Σ. τριών εταιριών του Ομίλου, καθώς και άλλων έντεκα εκτός ομίλου εταιριών. («Όμιλος Κλωνατέξ», Ετήσιο Δελτίο και Απολογισμός Χρήσης, 2000, σελ.61).

Από πλευράς «τυπολογίας», ο Όμιλος ιδιαίτερα όσον αφορά στην παραγωγή και εμπορία κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων και ετοιμάτων ενδυμάτων, παρουσιάζει γνωρίσματα βιομηχανικού «κοντσέρν», ενώ με την

---

⁸² . Στον κλάδο της κλωστοϋφαντουργίας λειτουργούν και άλλες επιχειρήσεις ιδιοκτησίας της ευρύτερης οικογένειας Λαναρά. Για παράδειγμα ο Σταύρος Λαναράς εξάδελφος του Χρίστου Λαναρά, είναι ιδιοκτήτης και διευθύνων σύμβουλος της εταιρίας «Μακεδονικά Κλωστήρια ΑΕ». Ωστόσο μεταξύ των εταιριών τους δεν υπάρχουν κεφαλαιακοί ή άλλοι επιχειρηματικοί δεσμοί.

επέκταση του σε άλλους τομείς (ναυτιλία, νέες τεχνολογίες, τουρισμό, χρηματοοικονομικές υπηρεσίες κá), ενισχύεται η πολυκλαδική του φυσιογνωμία. Παράλληλα με την αυξανόμενη διεθνική του επέκταση, ενισχύονται τα πολυεθνικά του χαρακτηριστικά. Ο Όμιλος διαθέτει σύγχρονη οργάνωση και από πλευράς θεσμικής συγκρότησης προσεγγίζει τα πρότυπα των αναπτυσσόμενων πολυκλαδικών-πολυεθνικών ομίλων.

Τα ειδικότερα συμπεράσματα που βγαίνουν από τη σύντομη ανάλυση της δράσης του Ομίλου, είναι ότι πρόκειται για έναν ισχυρό και δυναμικά αναπτυσσόμενο όμιλο, με δεσπόζουσα θέση στην παραγωγή και εμπορία κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων και σημαντική θέση στον κλάδο ετοίμων ενδυμάτων, με τάσεις γρήγορης ενίσχυσης της θέσης του σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Ο Όμιλος έχει οικογενειακό χαρακτήρα, ενώ στα κεφάλαια αρκετών επιχειρήσεων του συμμετέχουν με ποσοστά μειοψηφίας ελληνικές και ξένες επιχειρήσεις.

17. Όμιλος «ΜΑΪΛΛΗ» (Μ.Ι.Μαίλλης, StrapTech, κá)

Ο Όμιλος «Μαίλλη» είναι από τους νεότερους και περισσότερο διεθνοποιημένους ομίλους της ελληνικής βιομηχανίας. Κύριος τομέας δραστηριότητας είναι η παραγωγή και εμπορία πάσης φύσεως ταινιών συσκευασίας (μεταλλικών και πλαστικών), η παραγωγή και εμπορία υλικών και μηχανημάτων συσκευασίας, η κατάρτιση τεχνικών μελετών και παροχή τεχνογνωσίας για την κατασκευή βιομηχανικού εξοπλισμού και συναφών γραμμών παραγωγής, κá. Ο Όμιλος έχει καθαρά εξαγωγικό προσανατολισμό, δεδμενένο ότι εξάγει το 95% της παραγωγής του, ενώ μεγάλο μέρος των δραστηριοτήτων του πραγματοποιείται στο εξωτερικό. («Μ.Ι.Μαίλλης», Ετήσιο Δελτίο και Απολογισμός Χρήσης 2000, σελ.10)

Η δημιουργία του Ομίλου ξεκίνησε στις αρχές δεκαετίας '90, με τον τεχνολογικό εκσυγχρονισμό των εγκαταστάσεων της μητρικής εταιρίας και την απόκτηση πιστοποιητικού διασφάλισης ποιότητας ISO. Από τα μέσα της δεκαετίας '90, αρχίζει βαθμιαία να επεκτείνεται στο εξωτερικό, με τη δημιουργία εμπορικού δικτύου στη Βουλγαρία, Ρουμανία, Πολωνία, Τσεχία, Αλβανία, ενώ στο τέλος της δεκαετίας '90 άρχισε να επεκτείνεται και στις δυτικο-ευρωπαϊκές χώρες, με τη δημιουργία εταιριών παραγωγής και

εμπορίας ειδών συσκευασίας και την εξαγορά ομοειδών επιχειρήσεων στην Ισπανία, Αγγλία, Γαλλία, Ιταλία, Γερμανία και Αμερική. Από τις αρχές 2000, ο Όμιλος διαθέτει σημαντική παρουσία σε όλες σχεδόν της ευρωπαϊκές χώρες.

Το 2000 στη δύναμη του Ομίλου, περιλαμβάνονταν σύμφωνα με τα στοιχεία του Πίνακα 2.20, πάνω από 35 εταιρίες, από τις οποίες δύο μόνο ήταν στην Ελλάδα, ενώ οι υπόλοιπες στο εξωτερικό. Ο κύκλος εργασιών του Ομίλου, με βάση τα ενοποιημένα αποτελέσματα της μητρικής «Μ.Ι.Μαίλλης», ανέρχονταν σε 78 δις δρχ., το ενεργητικό σε 136 δις, τα πάγια σε 39 δις, τα ίδια κεφάλαια σε 71 δις, τα καθαρά κέρδη 7 δις και οι απασχολούμενοι γύρω στα 1.500 άτομα από τα οποία 2/3 στο εξωτερικό. Ειδικότερα στην Ελλάδα ο Όμιλος διαθέτει την «Μ.Ι.Μαίλλης ΑΒΕΕ», που παράγει μεταλλικά και πλαστικά είδη συσκευασίας, καθώς την «StrapTech-Συστημάτων και Υλικών Συσκευασίας», η οποία παράγει υλικά και μηχανήματα συσκευασίας. Πρόκειται για δύο σύγχρονες εταιρίες, πλήρως καθετοποιημένες, με συμπληρωματικές δραστηριότητες και μονοπωλιακή σχεδόν θέση στην εγχώρια αγορά, οι οποίες αναπτύσσουν παράλληλα «συμμετοχικές» δραστηριότητες σε ομοειδείς εταιρίες στο εξωτερικό. Όπως ήδη αναφέραμε, από τα τέλη δεκαετίας '90 ο Όμιλος έχει δημιουργήσει δίκτυο εμπορικών και παραγωγικών εταιριών στις ευρωπαϊκές χώρες και στις ΗΠΑ, το οποίο εξασφαλίζει σημαντική θέση στη διεθνή αγορά των ειδών συσκευασίας.

Το μεγάλο ωστόσο άλμα στην ανάπτυξη του Ομίλου και τον μετασχηματισμό του σε πολυεθνικό όμιλο (τόσο από την άποψη των γεωγραφικών περιοχών δράσης όσο κυρίως από πλευράς έκτασης και όγκου εργασιών), έγινε το 2000, με την ολοκλήρωση μιας σειράς στρατηγικών και πολύ σημαντικών εξαγορών. Συγκεκριμένα ο Όμιλος εξαγόρασε τον ιταλικό όμιλο «Siat SpA» που δραστηριοποιείται στην παραγωγή κλειστικών μηχανών χαροκιβωτίων με αυτοκόλλητες ταινίες, μηχανές περιέδεσης για stretch, παραγωγή τσερκομηχανών, κá. Επίσης εξαγόρασε την αυστριακή εταιρία «Cyclop» που μετονομάστηκε σε «Contipak», η οποία θεωρείται «leader» στην αγορά ειδών δευτερογενούς συσκευασίας στην Αυστρία, καθώς την φινλανδική εταιρία «Oy Astrap AB» και τη θυγατρικής της στη Σουηδία, που διαθέτουν εκτεταμένο εμπορικό δίκτυο.

Πίνακας 2.20 : Βασικά μεγέθη των εταιριών του Ομίλου "ΜΑΪΛΗ", στα έτη 1993 και 2000

Κλάδος - Επων. Εταιρείας	Είδος Δραστηριότητας	Πωλήσεις (Κύκλ.Εργασ. Εννεμήτ.Ε)	Συνολικά Πάγια	Ιδια Κεφάλαια	Καθαρά Κέρδη	(σε εκατ.δρχ) % Συμμετοχή	Αριθμ. Αποσπασ.
1993							
M.I. MAILVAHS ABEE (1976)	παράγ. μεταλ. & πλαστ. ειδών συσκευ. -συμμετ. δραστηρ.	4.139	2.435	1.509	1.021	46,0%	109
HORQUETTA Holdings Ltd (1992) Br.Virgin Islands	συμμετοχικές δραστηριότητες (μητρική εταιρ.κ.ά)	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				100,00%	
2000							
Βιομηχανίες Ειδών Συσκευασίας							
M.I. MAILVAHS ABEE (1976)	παράγ. μεταλ. & πλαστ. ειδών συσκευ. -συμμετ. δραστηρ.	92.361	333.317	123.817	230.056	>50%	364
StrapTech AE-Συστημ. & Υλικ. Συσκευασίας (1995)	κατ. εκσ. εμπ. υλικών & μηχανημάτων συσκευασίας	13.967	24.627	12.302	10.479	99,00%	108
Εταιρείες Εξωτερικού							
HORQUETTA Holdings Ltd (1992) Br.Virgin Islands	συμμετοχικές δραστηριότητες (μητρική εταιρ.κ.ά)	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				100,00%	
M.J. Mailles Bulgaria EOOD (1994)	εμπορία μεταλ. & πλαστ. εδ. συσκευασίας	ίδιο κεφάλαιο 125 εκατ.δρχ., καθ. κέρδη 30 εκατ.δρχ.				100,00%	36
M. J. Mailles Romania SRL (1994)	παράγ. εμπ. stretch film & αυτοκόλλ. τυτ. ταινιών	ίδιο κεφάλαιο 929 εκατ.δρχ., καθ. κέρδη 314 εκατ.δρχ.				81,70%	
MARFLEX M.J. Mailles Group SpZOO (έξ. 1996, Πολωνία)	παράγ. εμπ. stretch film & πλαστ. σακουλ.	ίδιο κεφάλαιο 1.927 εκατ.δρχ., καθ. κέρδη 343 εκατ.δρχ.				98,80%	
M. J. Mailles Czech SRO (1998)	εμπορία μεταλ. & πλαστ. εδ. συσκευασίας	ίδιο κεφάλαιο -176 εκατ.δρχ., καθ. κέρδη -114 εκατ.δρχ.				100,00%	
M. J. Mailles Albania Ltd (1998)	εμπορία μεταλ. & πλαστ. εδ. συσκευασίας	ίδιο κεφάλαιο 29 εκατ.δρχ., καθ. κέρδη 29 εκατ.δρχ.				100,00%	
M. J. Mailles Espana SA (έξ. 1998)	παρ. & εμπ. υλικ. δευτερογ. συσκευασίας	ίδιο κεφάλαιο -122 εκατ.δρχ., καθ. κέρδη -168 εκατ.δρχ.				100,00%	
ROCALU SA (έξ. 1998, Ισπανία)	παράγ. κητομαρματικών υφασμάτων	ίδιο κεφάλαιο 58 εκατ.δρχ., καθ. κέρδη 14 εκατ.δρχ.				100,00%	
HELERO BV (έξ. 1999, Ολλανδία)	συμμετοχικές δραστηριότητες	ίδιο κεφάλαιο 1.199 εκατ.δρχ., καθ. κέρδη -192 εκατ.δρχ.				100,00%	
Danubei Pack Mailles Group KFT (1999, Ουγγαρία)	παρ. & εμπ. υλικ. δευτερογ. συσκευασίας	ίδιο κεφάλαιο 301 εκατ.δρχ., καθ. κέρδη 80 εκατ.δρχ.				100,00%	
M. J. Mailles France SAS (1999)	συμμετοχικές δραστηριότητες	ίδιο κεφάλαιο 5.402 εκατ.δρχ., καθ. κέρδη -287 εκατ.δρχ.				100,00%	
-Cerbere Sovanec SA (έξ. 1999, Γαλλία)	διακίνηση stretch & shrink film	ίδιο κεφάλαιο 251 εκατ.δρχ., καθ. κέρδη -361 εκατ.δρχ.				100,00%	
-Cerbere Agrafvit SA (έξ. 1999, Γαλλία)	διακίνηση μεταλλ. τεντωσά PET και PP	ίδιο κεφάλαιο 255 εκατ.δρχ., καθ. κέρδη 20 εκατ.δρχ.				100,00%	
Payma Strapping Systems Ltd (έξ. 1999, Αγγλία)	εμπορία μεταλ. & πλαστ. εδ. συσκευασίας	ίδιο κεφάλαιο 2.114 εκατ.δρχ., καθ. κέρδη 189 εκατ.δρχ.				100,00%	
Columbe Srl (έξ. 1999, Ιταλία)	παράγ. τεντωτήσεων & εργαλείων	ίδιο κεφάλαιο 427 εκατ.δρχ., καθ. κέρδη 247 εκατ.δρχ.				60,00%	
SIAT S.p.A. Group (έξ. 2000, Ιταλία)	εμπορία μεταλ. & πλαστ. εδ. συσκευασίας	ίδιο κεφάλαιο 4.448 εκατ.δρχ., καθ. κέρδη 2.441 εκατ.δρχ.				100,00%	
-IPE Co (έξ. 2000, Ιταλία)	αναρροχή μηχαν. συσκευασίας	ίδιο κεφάλαιο 595 εκατ.δρχ., καθ. κέρδη 37 εκατ.δρχ.				100,00%	
-Grimega S.p.A (έξ. 2000, Ιταλία)	παρ. εμπ. εξοπλ. μηχαν. συσκευασίας	ίδιο κεφάλαιο 363 εκατ.δρχ., καθ. κέρδη 100 εκατ.δρχ.				100,00%	
-AR TE S.r.l (έξ. 2000, Ιταλία)	παρ. εμπ. εξοπλ. μηχαν. συσκευασίας	ίδιο κεφάλαιο 989 εκατ.δρχ., καθ. κέρδη 530 εκατ.δρχ.				100,00%	
-CISME S.r.l (έξ. 2000, Ιταλία)	παρ. αναλλασκ. μηχαν. συσκευασίας	ίδιο κεφάλαιο 257 εκατ.δρχ., καθ. κέρδη 94 εκατ.δρχ.				80,00%	
-TAM S.r.l (έξ. 2000, Ιταλία)	παρ. μηχανισμ. περσόν. & αναλλασκ. μηχαν.	ίδιο κεφάλαιο 127 εκατ.δρχ., καθ. κέρδη 51 εκατ.δρχ.				71,00%	
-MEGA S.r.l (έξ. 2000, Ιταλία)	παρ. συντ. μηχαν. συσκευασίας υψηλ. ταχύτητας	ίδιο κεφάλαιο 40 εκατ.δρχ., καθ. κέρδη 37 εκατ.δρχ.				70,00%	
-COMBI Packing (έξ. 2000, ΗΠΑ)	παρ. προσαρμ. γραμμών συσκευασίας	ίδιο κεφάλαιο 451 εκατ.δρχ., καθ. κέρδη 506 εκατ.δρχ.				33,00%	
-SIAT USA (έξ. 2000, ΗΠΑ)	εμπ. δραστηριότητες	η εταιρεία είναι προς το παρόν αδρανής.				100,00%	
OY ASTRAP AB (έξ. 2000, Φινλανδία)	εμπ. εδ. δευτερογενούς συσκευασίας	ίδιο κεφάλαιο 77 εκατ.δρχ., καθ. κέρδη -25 εκατ.δρχ.				51,30%	
ASTRAP AB (έξ. 2000, Σουηδία)	εμπ. εδ. δευτερογενούς συσκευασίας	ίδιο κεφάλαιο -30 εκατ.δρχ., καθ. κέρδη -34 εκατ.δρχ.				70,00%	
Νέες Εταιρείες μετά το 2000							
-NYDENS Forpackings AB (έξ. 2000, Σουηδία)	εμπ. εδ. δευτερογενούς συσκευασίας	ίδιο κεφάλαιο 6 εκατ.δρχ., καθ. κέρδη 0,02 εκατ.δρχ.				100,00%	
MAILLIS SANDER Vertriebung GmbH (έξ. 2000, Γερμ.)	εμπ. δραστηριότητες	το μετο. κεφάλαιο ανέρχεται σε 25 χιλ. ευρώ				100,00%	
SANDER GmbH & Co KG (έξ. 2000, Γερμανία)	παράγ. μηχαν. συσκευασίας	ίδιο κεφάλαιο 815 εκατ.δρχ., καθ. κέρδη 1.060 εκατ.δρχ.				100,00%	
SANDER Packaging B.V. (2000, Ολλανδία)	εμπορία ειδών συσκευασίας	το μετο. κεφάλαιο ανέρχεται σε 18,3 χιλ. ευρώ				100,00%	
SANDER N.V./SA (έξ. 2000, Βέλγιο)	εμπ. δραστηριότητες	το μετο. κεφάλαιο ανέρχεται σε 25 χιλ. ευρώ				100,00%	
Contipack GmbH & Co KG (έξ. 2000, Αυστρία)	εμπορία ειδών συσκευασίας	ίδιο κεφάλαιο 709 εκατ.δρχ., καθ. κέρδη 100 εκατ.δρχ.				100,00%	
Contipack GmbH (έξ. 2000, Αυστρία)	συμμετοχ. & εμπ. δραστηριότητες	το μετο. κεφάλαιο ανέρχεται σε 500 χιλ. ATS				100,00%	
Europack SA (έξ. 2000, Λουξεμβούργο)	συμμετ. δραστ. εμπορία υλικ. συσκευασίας	ίδιο κεφάλαιο 1.024 εκατ.δρχ., καθ. κέρδη -2 εκατ.δρχ.				94,80%	
Νέες Εταιρείες μετά το 2000							
M. J. Maille Sverige AB (2001, Δανία)	εμπορία μεταλ. & πλαστ. εδ. συσκευασίας	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				100,00%	
United Packaging Pol (2001, Αγγλία)	εμπορία μεταλ. & πλαστ. εδ. συσκευασίας	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				100,00%	
Samuel Strapping Systems Ltd (2001, Αγγλία)	εμπορία μεταλ. & πλαστ. εδ. συσκευασίας	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				100,00%	
Wolffert International Inc (έξ. 2002, Καναδάς)	παρ. μηχαν. stretch wrapping	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία				100,00%	

Πηγή: Ενημερωτικό Δελτίο "Μ.Υ.Μαίλης ΑΒΕΕ" 2000, Έτησια Δελτία Απολογισμού 1997-2000, Ετήσιες αναφορές ICAP 1990-2001, Δημοσιεύματα ημερήσιου-εβδομαδιαίου τύπου

Προχώρησε επίσης στην εξαγορά της τσέχικης «Df Partner Sro», από τους μεγαλύτερους διανομείς ειδών δευτερογενούς συσκευασίας, καθώς τη γερμανική «Sander GmbH», η οποία ασχολείται με το σχεδιασμό, παραγωγή και διάθεση αυτόματων μηχανών συσκευασίας. Εξαγόρασε επίσης την ιταλική «Sicme Srl», εξειδικευμένη στην παραγωγή ανταλλακτικών και εξαρτημάτων μηχανών συσκευασίας, καθώς την πολωνική «Marflex Sp.Zoo», το μεγαλύτερο παραγωγό Stretch Film στην Ανατολική Ευρώπη και σε πλαστικές σακούλες στην Πολωνία, όπως επίσης τη σουηδική «Nydens Forpacking AB» με μεγάλο εμπορικό δίκτυο, κ.ά. («Μ.Ι.Μαίλλης», Ετήσιο Δελτίου και Απολογισμός Χρήσης 2000, σελ.12) Με την ολοκλήρωση των παραπάνω εξαγορών-συγχωνεύσεων και τη δημιουργία νέων εταιριών, ο Όμιλος ισχυροποίησε στη θέση του στην ευρωπαϊκή αγορά, διαθέτοντας το 77% της παραγωγής του (23% στις χώρες της ΕΕ), ενώ τα προϊόντα του διακινούνται από 300 διανομείς σε 55 χώρες. (το ίδιο, σελ.20)

Ο Όμιλος «Μαίλλη» είναι οικογενειακός Όμιλος. Βασικοί μέτοχοι της μητρικής εταιρίας «Μ.Ι.Μαίλλης ΑΒΕΕ», είναι ο επικεφαλής πρόεδρος και διευθύνων σύμβουλος Μιχ.Μαίλλης (26,4%), καθώς και η εταιρία συμμετοχών «Horquetta Holdings Ltd» (29,1%) συμφερόντων του Μ.Μαίλλη με έδρα τα «British Virgin Islands». Οι υπόλοιπες μετοχές βρίσκονται στα χέρια επενδυτών, καθώς και επιχειρήσεων που ο Όμιλος έχει συνάψει «στратηγική συνεργασία» μαζί τους, όπως τον ιταλικό όμιλο «Siat Spa» του οποίου εκπρόσωπος συμμετέχει στο Δ.Σ. της μητρικής εταιρίας. Ο Όμιλος διαθέτει σύγχρονη οργάνωση και τμήμα έρευνας για την παραγωγή νέων προϊόντων συσκευασίας, βελτίωση μεθόδων παραγωγής και χρήση ανακυκλώσιμων πρώτων υλών, οι οποίες μειώνουν το κόστος παραγωγής. Από πλευράς «τυπολογίας», ο Όμιλος ανήκει στην κατηγορία των κλαδικών βιομηχανικών ομίλων, με κάθετη οργάνωση παραγωγής και υψηλό βαθμό διεθνοποίησης δραστηριοτήτων.

Το ειδικότερ συμπεράσματα που βγαίνει από τη σύντομη ανάλυση του Ομίλου, είναι ότι πρόκειται για έναν από τους νεότερους βιομηχανικούς ομίλους στην ελληνική βιομηχανία, είναι κλαδικού χαρακτήρα και υψηλού βαθμού διεθνοποίησης, με δεσπόζουσα θέση στην εγχώρια αγορά και ισχυρή ευρωπαϊκή παρουσία, ο οποίος επεκτείνει σταθερά τη δράση του σε νέες

χώρες μέσω εξαγωγών-συγχωνεύσεων, νέες ιδρύσεις και την ανάπτυξη δικτύων διανομής, τα οποία του εξασφαλίζουν αποτελεσματική παρουσία σε παγκόσμια κλίμακα.

19. Όμιλος «ΠΟΥΛΙΑΔΗ» (Πουλιάδης & Συνεργάτες, PC Systems,)

Ο Όμιλος «Πουλιάδη» είναι από τους νεότερους ομίλους στην ελληνική οικονομία. Η «γιγάντωση» του πραγματοποιήθηκε την τελευταία πενταετία, μέσα από ανάπτυξη στρατηγικών συνεργασιών, νέες ιδρύσεις, εισαγωγή εταιριών στο χρηματιστήριο και εξαγορές-συγχωνεύσεις. Κύριος τομέας δραστηριότητας είναι ο τομέας της παραγωγής και εμπορίας προϊόντων πληροφορικής, ανάπτυξης εφαρμογών λογισμικού και παροχής υπηρεσιών διαδικτύου. Πρόκειται στην ουσία για όμιλο της «Νέας Οικονομίας», με δεσπόζουσα θέση στην εγχώρια αγορά και με αυξανόμενη διεθνική δραστηριότητα.

Το 2000 ο Όμιλος περιλαμβάνει στους κόλπους του, σύμφωνα με τα στοιχεία του Πίνακα 2.21, γύρω στις 60 επιχειρήσεις στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, σε σχέση με μία μόνο επιχείρηση το 1994. Ο κύκλος εργασιών, σε ενοποιημένη βάση, ξεπερνούσε το 2000 τα 175 δις δρχ., σε σχέση με 15 δις το 1994, ενεργητικό 123 δις σε σχέση με 11 δις, ίδια κεφάλαια 23 δις σε σχέση με 745 εκατ., καθαρά κέρδη 11 δις σε σχέση με 935 εκατ, ενώ οι απασχολούμενοι ανέρχονταν σε 2.000 άτομα σε σχέση με 145 άτομα το 1994. Η υψηλή αποδοτικότητα κεφαλαίων αντανakλά τη δεσπόζουσα θέση που Ομίλου στην εγχώρια αγορά, καθώς τη σύγχρονη οργάνωση και επιτυχή επέκταση του σε νέες κερδοφόρες δραστηριότητες.

Ειδικότερα στον τομέα της παραγωγής και εμπορίας προϊόντων πληροφορικής, ο Όμιλος κατέχει ηγετική θέση στη διανομή προϊόντων των σημαντικότερων πολυεθνικών εταιριών πληροφορικής, ενώ πρωτοπορεί στην υιοθέτηση νέων τεχνολογιών που προσφέρει η διεθνής οικονομία. Συγκεκριμένα στο χώρο της παραγωγής λογισμικού, κατασκευάζει από το 1996 τον ελληνικό υπολογιστή «Plato» (πιστοποιημένος κατά ISO 9001), διαθέτει σύγχρονη μονάδα παραγωγής ψηφιακών μέσων αποθήκευσης (CD-Rs, DVD-Rs, κά), καθώς και παραγωγή φορολογικών συστημάτων, ταμειακών μηχανών και προϊόντων ασύρματης παραγγελιοληψίας (Plato

Πίνακας 2.21 : Βασικά μεγέθη των εταιριών του Ομίλου "ΠΟΥΛΙΑΔΗ", στα έτη 1994 και 2000

Εταιρία και έτος ίδρυσης	Είδος δραστηριότητας	Πωλήσεις (Κύκλος Έργων, Ένεργητικό)	Ευνοϊκό Πάγια	Ιδια Κεφάλαια	(σε εκατ. δρχ.) Κοστος κέρδη	% συμμετοχής	Αριθμ. Απασχολ.
1994							
ΠΟΥΛΙΑΔΗΣ & ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ ΑΕ (1987)	παραγωγή-διανομή προϊόν πληροφορικής	15.145	11.050	345	745	935	100,0%
2000							
<i>(τα αναλυτικά στοιχεία το 2000 είναι σε χιλ.ευρώ, 1 ευρώ=340,75 δρχ.)</i>							
Εταιρίες Παραγωγής & Διανογής Προϊόντων Πληροφορικής							
ΠΟΥΛΙΑΔΗΣ & ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ ΑΕ (1987)	παραγωγή-διανομή προϊόν πληροφορικής	210.099	267.946	103.781	95.561	15.253	100,0%
DESPEC Hellas ΑΕ (συνμ. 1996)	παραγωγή-διανομή προϊόν πληροφορικής	38.848	41.678	16.552	10.051	1.851	34,0%
Ευρωπαϊκή Πληροφορική ΑΕ (1997)	παραγωγή-διανομή προϊόν πληροφορ (αντιπ. Σύστημα)	24.122	20.988	1.679	838	-630	28,0%
SAMARAS ΑΕ (1984)	παραγωγή-διανομή προϊόν πληροφορ (εμπ. αξ γραφ)	8.359	5.129	735	1.926	291	50,0%
CD Media ΑΕ (συνμ. 1993)	παραγωγή-διανομή προϊόν πληροφορ (multimedia)	7.072	9.910	1.362	1.851	379	33,0%
DESPEC Multimedia Systems ΑΕ (1996)	παραγωγή-διανομή προϊόν πληροφορ (multimedia)	6.574	8.584	1.437	3.043	702	50,0%
Digital Media ΑΕ (1998)	παραγωγή-διανομή προϊόν πληροφορ (οπτικοακ. πολυμ.)	6.337	4.901	525	1.072	183	51,0%
INTERSONIC ΑΕ (συνμ. 2000) (1988)	μονάδα κατασκευής CD-Rs	2.283	6.987	4.674	3.452	236	51,0%
INT Electronics ABBE	ολοκληρωμένα έργα πληροφορικής (αντιπ Pason)	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					51,0%
Εταιρίες Ανάπτυξης Εφαρμογών Λογισμικού							
Q & R (Quality & Reliability) ΑΕ (συνμ. 1999)	ανάπτυξη & εφαρμογή λογισμ. στο e-learning	5.283	5.500	1.209	1.647	2.057	37,8%
Brooks Systems ΑΕ (συνμ. 1999) (1996)	ανάπτυξη εφαρμογών λογισμ. στις χρηματοπιστ. εργασ.	6.353	7.775	1.117	4.244	3.986	10,0%
MultiSoft ΑΕ (συνμ. 2000) (1992)	ανάπτυξη & εφαρμογή λογισμ. στην αγορά retail	891	974	89	665	164	35,0%
Prosystems ΑΕ (συνμ. 2000)	ανάπτυξη & εφαρμογ. λογισμ. τοξ γραφ & αεροπ. σταθ	553	724	327	249	8	>50,0%
IP/ROTECH Software & Publications ΑΕ (συνμ. 2000)	ανάπτυξη & εφαρμογή λογισμικού	4.700	6.562	2.967	2.560	1.359	20,0%
Computer Solutions ΑΕ (1999)	ανάπτυξη εφαρμογών λογισμ. στον κλάδο υγείας	1.778	4.871	830	3.859	972	35,0%
PanaSoft ΑΕ (συνμ. 2000)	ανάπτυξη & εφαρμογ. λογισμ. εξοπλ-ισμ.αυτ.	435	332	17	128	68	>50,0%
Data Communication ΑΕ	μηχανογράφηση λογισμ. των γραφείων	1.832	4.398	861	3.186	592	20,0%
BSI ΑΕ (συνμ. 2000) (2000)	ηλεκτρον. καταστ. & docum. imaging	2.956	2.010	57	590	228	40,0%
AlfaWare ΑΕ (συνμ. 1999)	ανάπτυξη εφαρμογών λογισμ. στην Τ.Α.	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					45,0%
Stocktrade ΑΕ	ανάπτυξη εφαρμογών λογισμ. στις χρηματοπιστ. συναλλαγές	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					33,0%
Εταιρίες για Ολοκληρωμένα Έργα Πληροφορικής							
PC Systems ΑΕ (1987), (έξ. 1997)	ολοκληρωμένα έργα πληροφορ (syst. integration)	45.131	34.851	4.361	12.059	2.099	80,0%
TELSYS ΑΕ (1997)	ολοκληρωμένα έργα πληροφορ (αντ. DELL Comp. κώ)	6.892	3.054	47	2.187	-826	70,0%
Λογιστική ΑΕ	ολοκληρωμένα έργα πληροφορικής	3.628	5.041	1.922	3.751	883	>50,0%
Eagle Research ΑΕ (2000)	ολοκληρωμένα έργα πληροφορ (ηλεκτρον. παραγ. κώ)	1.208	2.669	823	663	127	42,0%
Logic Data ΑΕ (1994) (συνμ. 1999)	ολοκληρωμένα έργα πληροφορ (retail business, κώ)	1.011	1.443	360	253	53	45,0%
PANOU ΑΕ (1989) (συνμ. 2000)	ολοκληρωμένα έργα πληροφορ (επιχειρησιαστ. μέσο)	4.879	4.506	1.037	3.085	305	30,0%
Synba ΑΕ (1994) (συνμ. 2000)	ολοκληρωμένα έργα πληροφορ (προσάρτ. στο ευρώ, κώ)	2.246	2.750	1.214	1.687	208	25,0%
Σύμβουλοι Διεύθυνσης ΑΕ (1998)	ολοκληρωμένα έργα πληροφορ (συστ. μηχαν. κέντρων, κώ)	4.693	2.205	111	492	341	47,0%
European Profiles ΑΕ (1998)	ολοκληρωμένα έργα πληροφορ (μικτά πληροφορικής, κώ)	1.843	2.013	128	1.145	355	35,0%
ELNET ABBE (1999)							
ATL-Adv. Techn. Lem. Center ΑΕ (1998)	ολοκληρωμένα έργα πληροφορικής (m-business)	10.825	5.319	115	1.045	1.430	100,0%
Εταιρίες Internet E-Business	ολοκληρωμένα έργα πληροφορικής (e-learning, κώ)	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					100,0%
CYBERCE ΑΕ (συνμ. 1999)	Internet e-business (ολοκληρωμ. λύσεις)	797	731	31	315	306	40,0%
Synapsis ΑΕ (1996)	Internet e-business	2.265	4.364	960	3.355	582	35,0%
Netmarket ΑΕ (1996) (συνμ. 1999)	Internet e-business, εφαρμογές λογισμικού	236	375	267	310	34	45,0%
Globe ΑΕ (συνμ. 1999)	Internet e-business, ανάπτυξη λογισμ. κ. ηλεκτρον. υπηρεσιών	304	1.925	1.337	1.413	206	45,0%
E-Auctions ΑΕ (συνμ. 1999)	Internet e-business (ηλεκτρον. δημοπρασίες)	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					50,0%
E-Commerce ΑΕ (συνμ. 1999)	Internet e-business (πρωτότ. IT προϊόν. μέσω διαδικτύου)	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					50,0%
INSONIC ABBE	Internet e-business	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					51,0%
IS Impact ΑΕ (συνμ. 1999)	Internet e-business (B2B, B2C)	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					45,0%
Abinet ΑΕ (συνμ. 1999)	Internet e-business, παροχή ολικών υπηρεσιών	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					45,0%
InStore ΑΕ (συνμ. 2000)	Internet e-business, υπηρ. (ηλεκτ. εμπόριο B2C)	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					40,0%
Εταιρίες Εξωτερικού							
Intel Tech AD (FYROM)	πληροφορική & ηλεκτρονικές	82.183	35.069	4.387	17.018	8.055	100,0%
Q & R International SA (Βέλγιο)	ολοκληρωμένα έργα πληροφορικής	5.283	5.500	1.209	1.647	2.057	70,0%
Watermate Inc. Belgium (2000, Βέλγιο)	σύστημα ασύρματης παραγωγής λογισμ. κώ	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					100,0%
VDDG-Van Dorp Despec Group NV (συνμ. 1)	ολοκληρωμένα έργα πληροφορικής	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					30,0%
Poullada Poland SP (Πολωνία)	ολοκληρωμένα έργα πληροφορικής	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					100,0%
Poullada Romania (2000, Ρουμανία)	ολοκληρωμένα έργα πληροφορικής	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					100,0%
DESPEC Romania SRL (Ρουμανία)	ολοκληρωμένα έργα πληροφορικής	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					67,0%
Glory Worldwide Holdings (συνμ. 2000, Κύπρος)	συμμετοχές δραστηριότητες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					100,0%
Glory Technology Ltd (2000, Κύπρος)	παραγ. υπηρεσιών Internet, αξ. εφαρμογ. λογισμ. κώ	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					48,0%
Poullada Associates Cyprus Ltd (1996)	παραγ. ΗΥ & διανομή προϊόν. & υπηρεσιών	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					99,9%
Despec Cyprus Ltd (Κύπρος)	ολοκληρωμένα έργα πληροφορικής	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					33,0%
ALT Cyprus Ltd (Κύπρος)	ολοκληρωμένα έργα πληροφορικής	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					50,0%
P.J. Holdings Ltd (Κύπρος)	συμμετοχές δραστηριότητες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					100,0%
Q & R Investments Ltd (Κύπρος)	συμμετοχές δραστηριότητες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					100,0%
DataGate (Τουρκία)	ολοκληρωμένα έργα πληροφορικής	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					50,0%
Index Bilgisayar AS (έξ. 2000, Τουρκία)	παραγωγή-διανομή προϊόντων πληροφορικής	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					50,0%
DESPEC BILGISAYAR SA (Τουρκία)	παραγωγή-διανομή προϊόντων πληροφορικής	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					50,0%
Poullada MEA, Dubai (Μ. Ανατολή)	ολοκληρωμένα έργα πληροφορικής	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					100,0%
Gulf Cyberworks, Dubai (Μ. Ανατολή)	ολοκληρωμένα έργα πληροφορικής	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					50,0%
Άλλες Εταιρίες μετά το 2000							
Integration KEK ΑΕ (συνμ. 2001)	ολοκληρωμένα έργα πληροφορικής (e-learning, κώ)	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					35,0%
VDDG-Van Dorp Despec Group NV (έξ. 2001, Ολλανδία)	ολοκληρωμένα έργα πληροφορικής σε διάφ. χώρες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					52,0%
Altalus Ltd (Κύπρος)	συμμετοχές δραστηριότητες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					>50,0%

Πηγή: Όμιλος Πουλιάνη, Απολογισμός 2000, Επεξεργασία στοιχείων ICAP 1994-2000, Δημοσιεύματα ημερήσιου & περιοδικού Τύπου 1900-2001

POS, Epson Fiscal, κá). Στην παραγωγή και εμπορία προϊόντων πληροφορικής λειτουργούν γύρω στις 10 εταιρίες, με επικεφαλής τη μητρική «Πουλιάδης & Συνεργάτες» και τις «Dispec», «Ευρωηλεκτρονική» κá. Παράλληλα διαθέτει δίκτυο συνεργατών το μεγαλύτερο σε όλη τη χώρα (ξεπερνά τους 2.500). Ωστόσο το 20% των πωλήσεων γίνεται μέσω Internet. (Όμιλος Πουλιάδης, Απολογισμός 2000, σελ.33)

Επίσης στον τομέα της παραγωγής λογισμικού, ο Όμιλος διαθέτει πάνω από 10 εταιρίες που ειδικεύονται στην ανάπτυξη «πακέτων» για κάθε είδους επιχειρήσεις. Μέσω συμμετοχών και στρατηγικών συνεργασιών με νέες και δυναμικές επιχειρήσεις («Q & R», «Broker Systems», «Ipirotiki Softwar», «Computer Solutions», «BSI», κá), ο Όμιλος παρέχει εξειδικευμένες λύσεις στο χώρο της υγείας, εκπαίδευσης, τουρισμού, δημοσίων οργανισμών, ΟΤΑ, κá. Παράλληλα προσφέρει, μέσω εξειδικευμένων επιχειρήσεων ολοκληρωμένες λύσεις πληροφορικής. Ειδικότερα μέσω της «PC Systems» έχει πάρει μέρος στην ανάπτυξη της τεχνολογικής υποδομής του νέου αερολιμένα «Ελ.Βενιζέλος», σε ολοκληρωμένες λύσεις ΔΕΚΟ, δημόσιους οργανισμούς και υπηρεσίες. Επίσης μέσω της «Σύμβουλοι Δικτύων» δραστηριοποιείται στη μελέτη, σχεδιασμό και υλοποίηση μηχανογραφικών κέντρων και τηλεπικοινωνιακών κόμβων, ενώ μέσω της «Telsys» είναι επίσημος αντιπρόσωπος της DELL Computer Corporation στην Ελλάδα. Τέλος σημαντική είναι η παρουσία του στον τομέα του «διαδικτύου». Μέσω συμμετοχών και στρατηγικών συνεργασιών με νέες επιχειρήσεις, προσφέρει ευρύ φάσμα υπηρεσιών στον τομέα «e-business». Ειδικότερα μέσω της «Cyberce» παρέχει συμβουλευτικές υπηρεσίες Ιντερνέτ, μέσω της «Instore» έχει δημιουργήσει ειδικό portal προσφέροντας λύσεις ηλεκτρονικού εμπορίου, μέσω της «Globo» ίδρυσε και υποστηρίζει τη μεγαλύτερη πλατφόρμα ηλεκτρονικών δημοπρασιών, κá.

Όσον αφορά τη διεθνή του παρουσία, ο Όμιλος αποτελεί το ισχυρότερο επιχειρηματικό σχήμα νέας τεχνολογίας στη ΝΑ Ευρώπη, Ανατολική Μεσόγειο και Μέση Ανατολή. (Όμιλος Πουλιάδης, Απολογισμός 2000, σελ.36) Συγκεκριμένα η παρουσία του στο εξωτερικό έχει δύο άξονες. Ο πρώτος αφορά τη δημιουργία θυγατρικών και συνδεδεμένων εταιριών που ξεκινούν από το Βέλγιο (Q & R International και Waitermate Inc), την Πολωνία και

Πουμανία (Pouliadis Poland και Pouliadis Romania), την πΓΔΜ (Intertech), την Τουρκία (Data Gate και Index Bilgisayar), την Κύπρο (Pouliadis Associates, Glory Technology Holdings και ATL Cyprus) και φθάνουν ως το Ντουμπάι (Pouliadis MEA και Gulf Cyberworks). Ο δεύτερος άξονας είναι η στρατηγική συνεργασία με τον ολλανδικό όμιλο «Van Dorp Despect Group» (VDDG), ο οποίος διαθέτει 21 θυγατρικές και ηγετική θέση στη διανομή αναλώσιμων προϊόντων πληροφορικής σε παγκόσμιο κλίμακα. Το συγκεκριμένο όμιλο εξαγόρασε (52%) ο Όμιλος Πουλιάδη το πρώτο εξάμηνο 2001 («Εξπρές», 6.7.01), ενισχύοντας ουσιαστικά την παρουσία του στις διεθνείς αγορές ειδών πληροφορικής.

Ο Όμιλος Πουλιάδη είναι οικογενειακός Όμιλος. Κύριος μέτοχος της μητρικής εταιρίας «Πουλιάδης & Συνεργάτες» είναι ο Αθαν.Πουλιάδης, πρόεδρος και διευθύνων σύμβουλος της μητρικής εταιρίας, με μερίδιο 64%, ενώ μικρό ποσοστό κατέχει ο αδελφός του Γρηγ.Πουλιάδης, μέλος του Δ.Σ. Επίσης στα κεφάλαια της εταιρίας, συμμετέχουν με μικρότερα ποσοστά στενοί συνεργάτες του Αθ.Πουλιάδη, ενώ στις εταιρίες που είναι προϊόν στρατηγικής συνεργασίας, τα Δ.Σ. έχουν μικτή διεύθυνση. Από αυτήν την άποψη ο Όμιλος έχει γνωρίσματα πολυσυμμετοχικού ομίλου.

Ο Όμιλος διαθέτει «επιχειρηματικές ενότητες» (business units) σε κάθε βασικό τομέα δραστηριότητας (παραγωγή και εμπορία προϊόντων πληροφορικής, ανάπτυξης εφαρμογών λογισμικού, ολοκληρωμένες λύσεις πληροφορικής, παροχή υπηρεσιών Internet και e-business, διεθνείς δραστηριότητες), που του εξασφαλίζουν καθετοποίηση εργασιών, δημιουργία «συνεργιών» και οικονομιών κλίμακας, υψηλή προστιθεμένη αξία και κερδοφορία. Ο Όμιλος διαθέτει ειδικό τομέα «έρευνας & ανάπτυξης», έχει σύγχρονη οργάνωση και έχει συστήσει ειδική «επιτροπή παρακολούθησης» των εργασιών (Steering Committee), με επικεφαλής τον πρόεδρο και διευθύνοντα σύμβουλο, Αθ.Πουλιάδη. Τα ειδικότερα συμπεράσματα που βγαίνουν από τη σύντομη ανάλυση του, είναι ότι πρόκειται για το μεγαλύτερο καθετοποιημένο όμιλο πληροφορικής στην Ελλάδα, με δεσπόζουσα θέση στην εγχώρια αγορά και αυξανόμενη διεθνή παρουσία, ιδιαίτερα στην περιοχή της ΝΑ Ευρώπης, με ευνοϊκές προοπτικές ανάπτυξης.

20. Όμιλος ΑΛΑΜΑΝΗ (Alfa-Alfa Συμμετοχές, ΑΛΤΕ, ESHA, κά)

Ο Όμιλος «Αλαμανή» άρχισε να διαμορφώνεται στο πρώτο μισό της δεκαετίας '90, έχοντας κύριους τομείς δραστηριότητας, τις κατασκευές, τη βιομηχανία ασφαλικών προϊόντων, το εμπόριο πετρελαιοειδών κά. Από το τέλος της δεκαετίας '90, επεκτάθηκε με εξαγορές-συγχωνεύσεις, με νέες ιδρύσεις και «στρατηγικές συνεργασίες», στη βιομηχανία ειδών συσκευασίας, στον ενεργειακό τομέα, στους τομείς ψυχαγωγίας και τουρισμού, ενώ έκανε σημαντικά βήματα στο εξωτερικό. Πρόκειται για ένα δυναμικά αναπτυσσόμενο πολυκλαδικό όμιλο, που βρίσκεται σε διαδικασίες εντατικής ανάπτυξης εργασιών, στην Ελλάδα και διεθνώς.

Το 2000 ο Όμιλος περιλαμβάνει στους κόλπους του, σύμφωνα με τα στοιχεία του Πίνακα 2.22, πάνω από 40 επιχειρήσεις στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, σε σχέση με 5 επιχειρήσεις το 1993. Ο κύκλος εργασιών, σε ενοποιημένη βάση, ξεπερνούσε το 2000 τα 74 δις δρχ., το ενεργητικό 223 δις, πάγια 127 δις, ίδια κεφάλαια 108 δις, καθαρά κέρδη 17 δις και απασχολούμενους γύρω στους 3.000-3.500 άτομα, από τα οποία 1.500 στο εξωτερικό. Κύρια πεδία δραστηριότητας έχει όπως ήδη αναφέραμε, τις κατασκευές, τη βιομηχανία υλικών συσκευασίας, πετρελαιοειδών και ασφαλικών προϊόντων, καθώς τις υπηρεσίες τουρισμού-αναψυχής.

Ειδικότερα στον τομέα της παραγωγής υλικών συσκευασίας, με την εξαγορά των εταιριών «Anker», «Alpack», «Λάντζης» και «G.V.C.» και την προβλεπόμενη συνένωση τους με επικεφαλής την πρώτη, δημιουργείται ένας υπο-όμιλος με δεσπόζουσα θέση στην εγχώρια αγορά και δυνατότητες επέκτασης στο εξωτερικό (ήδη έχει δημιουργηθεί η θυγατρική «Multipack» στη Ρουμανία). Επίσης στον τομέα των ασφαλικών προϊόντων και μονωτικών υλικών, ο Όμιλος με βάση την εταιρία «ΕΣΧΑ Ελλάς» και την εξαγορά της «Βιτουμίνα» και «Βαποθέρμ», κατέχει ηγετική θέση στην εγχώρια αγορά, ενώ με την εξαγορά της ολλανδικής «Esha Holdings», απόκτησε σημαντική θέση και στην παραγωγή πετρελαιοειδών σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Ειδικότερα η «Esha Holdings», είναι «ηγέτιδα δύναμη στην αγορά ασφαλικών προϊόντων και πετρελαιοειδών, με ιδιόκτητο διυλιστήριο στο Άμσטרνταμ, μεγάλους αποθηκευτικούς χώρους στο λιμάνι της ίδιας πόλης, με δύο εργοστάσια στην Ολλανδία και ένα στη Γερμανία, στόλο δεξαμενοπλοίων, υπερσύγχρονο

Πίνακας 2.22 : Βασικά μεγέθη των εταιριών του Ομίλου "ΑΛΑΜΑΝΗ", στα έτη 1993 και 2000

Κλάδος - Επων. Επιχείρησης	Είδος Δραστηριότητας	Πωλήσεις (Κύκλ.Εργασ. Ενεργητικό)	Συνολικό	Πάγια	Ιδια Κεφαλ.	Κεφαλό Κέρδη	(σε εκατ.δρχ) % Συμμετ.	Αριθμ. Απασχολ.
1993								
ΑΛΤΕ ΑΕ (1980)	κατασκευή δημόσιων & ιδιωτικών έργων	738	2.305	154	1.228	693	70,0%	75-500
ANNEX ΑΤΕ (1990)	δημόσια & ιδιωτ. έργα		82	53	70	-	>50%	
ΑΛΟΥΜΙΝΙΟ ΑΤΤΙΚΗΣ ΑΕ (έξαρ.1993)	επεξεργασία αλουμινίου	1.300	3.330	869	2.953	121	70,0%	60
ΑΛΚΟ ΑΕ (1982)	μελέτη κατασκευής έργων						>50%	
ΑΤΛΑΝΤΙΣ ΑΕ (1992)	συμμετοχικές δραστηριότητες						>50%	
2000								
Βιομηχανικές								
ANKER ABEE (έξαρ.2000)	παρ υλικ. δευτερογ. συσκευασίας (φθμ. πολυτμ. κά)	28.255	88.112	43.854	43.687	1.984	95,3%	491
-ALPACK ΑΕ (έξαρ.πρ. Multipack 1998)	παρ υλικ. εύκαμπτης συσκευασίας (φθμ. πολυτμ. κά)	829	808	378	501	60	100,0%	15
-ΛΑΝΤΖΗΣ ΑΒΕΕ (έξαρ.2000)	εξαγ. εμπ. μηχανημάτων και υλικών συσκευασίας	4.698	4.002	708	800	74	87,0%	18
-GVC ΑΕ (έξαρ.2000)	παρ υλικών συσκ. (φθμ. πολυτμ., αυτοκ. ιαν. συσκ. κά)	569	352	117	133	148	100,0%	9
ΕΣΧΑ ΕΛΛΑΣ ΑΒΕΕ (1982)	βιοα. σφαλκινά & ηχηκ. προδόν. εμπρ. πετρελαιοειδών,	8.880	14.928	8.265	8.129	1.182	86,3%	56
ΒΙΤΟΥΜΙΝΑ ΑΕ (έξαρ.2000)	ποσθ. εμπ. καυσ. σφαλκινών υλικών, κά.	5.983	3.329	1.453	1.198	183	100,0%	
ΒΑΠΟΒΕΡΜ ΕΛΛΑΣ ΕΠΕ (1979)	παρ. μηχανικών & πλαστών πολυμερικών						100,0%	3
Κατασκευαστικές-Κτηματοχίες								
ΑΛΤΕ ΑΤΕ (1980)	κατασκευή δημόσιων & ιδιωτικών έργων	76.936	174.078	92.825	79.205	12.770	70,0%	649
ΚΟΡΟΝΤΖΗΣ ΑΤΕ (έξαρ.2000)	κατασκευαστικές δραστηριότητες (οικοδ. λιμενικά έργα)	21.357	17.728	11.062	11.313	3.371	100,0%	237
ΙΡΙΣ ΑΤΕ (έξαρ.1996)	κατασκευή δημόσιων & ιδιωτικών έργων	13.343	22.100	2.679	13.443	1.369	100,0%	36
ΟΔΩΝ & ΟΔΟΣΤΡΩΜΑΤΩΝ ΑΕ (1986)	κατασκευή δημόσιων & ιδιωτικών έργων	47.617	47.854	14.537	19.416	4.778	50,4%	257
ΘΕΜΕΛΙΑ 79 ΑΤΕ	παρ. αδρ. υλικών, παρ. σφαλκινωμάτων, έργα οδοστρώμα	7.612	4.614	2.270	2.769	182	>50%	75
ΔΟΡΙΚΗ ΑΤΕ (1987)	παρ. αδρ. υλικών, παρ. σκυροδέματος και σφαλκινών	5.043	5.227	724	2.676	302	>50%	40
ANNEX ΑΤΕ (έξαρ.1998)	τεχνικά έργα, ανάπτυξη ακινήτων κά		1.344	493	1.332		100,0%	
-AXON AXE ΑΕ (1991)	χρηματοπιστωτικές δραστηριότητες	16.124	32.496	5.970	8.099	4.036	4,7%	60
ΒΑΚΩΝ ΑΤΕ (1987)	εμπ. τεχν. μελέτων, εκτέλεση κατασκευών έργων	42.035	20.205	185	7.351	8.741	25,0%	50
ΑΛΚΟ ΑΤΕ (1982)	μελέτη, επίβλεψη κατασκευής τεχνικών έργων							
INTEGRATION HELLENIC CONSTR. ΕΠΕ (1997)	κατασκ. δραστηριότ. σε Αν. Ευρωπαϊκές χώρες							
ΑΤΤΙΚΗ ΟΔΟΣ ΑΕ	κατασκευή λεωφορ. Ελευσινίας-Σπάτων							
ΑΤΤΙΚΕΣ ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ ΑΕ	κατασκευαστικές δραστηριότητες							
ΑΤΤΙΚΑ ΔΙΟΔΙΑ ΑΕ	κατασκ. εκμετάλλ. "δεσμών" λεωφ. Ελευσινίας-Σπάτων							
ΑΤΤΙΚΕΣ ΘΡΑΚΗΚΟΙΝΩΝΕΣ ΑΕ	εκμετάλλευση τηλεοπτικών δικτύων							
Νέων Τεχνολογιών								
ALFA ALFA ΣΥΣΤ. ΠΛΗΡΩΦΟΡΙΚΗΣ ΑΕ (2000)	εγκατάστ. υποστήριξη ολοκληρ. πληρωφ. συστημάτων						70,0%	
Ψαράγειοι-Τουριστικές								
ΑΤΛΑΝΤΙΣ ΑΕ (1982)	συμμετοχικές και άλλες δραστηριότητες							
ΕΣΤΡΕΛΙΑ Τουριστική ΑΕ (έξαρ.2000)	κατ. πάρκου αναψυχής Star City Ασπ. Γλυφάδας							
KAZINO ΑΘΗΝΩΝ ΑΕΤΕ (1985)	εκμετάλλ. καζίνο κ.α. τουριστικών εγκαταστάσεων							
ΞΕΝΟΔ.ΕΤ.ΑΕΡΟΠΟΡΟΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ ΑΕ (1998)	κατασκ. εκμετάλλ. ξενοδοχ. συγκροτήματος Sofitel							
OGDEN HELLENIC AVIATION ΑΕ (1999)	ετήσια εξυπηρέτηση αεροσκαφών (πτήσεων, φορτίων, κά)							
STADKA ΑΕ (2000)	εργασίες αναβάθμισης & εκμετάλλ. Σταθμού Καραϊσκάκη							
Χρηματοοικονομικές								
ALFA-ALFA Συμμετοχές ΑΕ (πρ. ΑΛΟΥΜΑΤΤΙΚ.)	συμμετοχικές δραστηριότητες	591	252.814	193.635	215.167	5.601	51,4%	8
AVC VENTURE CAPITAL ΑΕ (1999)	διαχείριση venture capital	352	4.725	46	4.674	272	24,4%	3
Εταιρικές Εξυπηρεσίες								
MULTIPACK Romania Srl (1999 Ρουμανία)	παρ. εμπ. επί συσκευ. από αλουμιν. & εύκαμ. υλικά							
ALFA ALFA INTERNATIONAL SA (2000, Λουξεμβ.)	συμμετοχικές δραστηριότητες							
-ALFA ALFA AMERICA INCOR (2000)	συμμετοχικές δραστηριότητες							
—ALFA Smartia Parla Inc (έξαρ.2000, ΗΠΑ)	εκμετάλλ. 12 πάρκων αναψ. ψαράγειας-αναψυχής							
JSC ZANGAS (συνμ. 2000, Ρωσία)	κατασκευή ενεργειακών έργων (φωτ. ασπ., πετρελ. κά)							
Μέγας Εταιρεία μετά το 2000								
Γ. ΣΧΙΝΑΣ ΑΤΕ (έξαρ.2001)	δημόσια και ιδιωτικά έργα οδοστρώμα							
PARKING SPACE ΑΕ (2001)	έκδοση-εκμετάλλ. υποστ. στάθμευσης αυτοκ.							
ALFA POWER CENTRAL ΑΕ (2001)	κατασκ. λειτουργ. εκμετάλλ. μονάδων παραγ. ηλεκτ. ενέργειας							
GLOBAL BITUMEN ΑΕ (2001)	εμπορία πάσης φύσεως σφαλκινών προϊόντων							
ESHA Holdings B.V. (έξαρ.2001, Ολλανδία)	διεπιστήμια παρ. σφαλκιν. οδοστρώμα μελέτες, συμμετοχές							
ESHA Bulgaria SA (2001, Βουλγαρία)	πώληση κατ. αρμογών σφαλκινών μεμβρανών κά							
ESSENTIAL BUSINESS MANAG INC. (έξαρ.2001)	συμμετοχικές δραστηριότητες							

(τα αναλυτικά στοιχεία το 2000 είναι σε χιλ.ευρώ, 1 ευρώ=340,75 δρχ.)

Πηγή: "ALFA-ALFA Συμμετοχές" Ετήσιο Δελτίο Χρήσης 2001, "ΑΛΤΕ" Ετήσιο Δελτίο Χρήσης 2001 και "ESHA", Ετήσιο Δελτίο Χρήσης 2001, Επεξεργασία στοιχείων ICAP 1993-2000, Δημοσιεύματα ημερήσιου και πενθημερικού τύπου 1990-2001

«Κέντρο Έρευνας & Ανάπτυξης», μεγάλο αριθμό εργοστασίων και εμπορικών γραφείων σε ολόκληρο τον πλανήτη», κά. («Alfa-Alfa Συμμετοχές», Ετήσιο Δελτίο Χρήσης 2001, σελ.19) Τέλος στον ενεργειακό τομέα η θέση του Ομίλου προβλέπεται να ενισχυθεί με την επέκταση του στην παραγωγή ηλεκτρικού ρεύματος (η θυγατρική «Alfa Power Central» πήρε σχετική άδεια από την Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας για δημιουργία μονάδας 390 MW).

Όσον αφορά τον τομέα των κατασκευών, ο Όμιλος με κύρια εταιρία την «ΑΛΤΕ» και τις θυγατρικές «Κοροντζής», «ΙΡΙΣ», «Οδών & Οδοστρωμάτων», «Θεμέλιο» «Δωρική», «ΑΝΝΕΞ», «Βάκων», «ΑΛΚΟ», «Σχοινάς», κά, κατέχει ισχυρή θέση στα δημόσια και ιδιωτικά έργα, ενώ συμμετέχει με άλλους ομίλους στην κατασκευή και εκμετάλλευση διαφόρων έργων («Αττική Οδός», «Αττικά Διόδια», «Αττικές Τηλεπικοινωνίες», «Βάκων», «Integration», «Stacka», κά). Με την απόφαση απορρόφησης όλων των θυγατρικών κατασκευαστικών εταιριών από την «ΑΛΤΕ», προβλέπεται η δημιουργία μιας μεγάλης ευρωπαϊκών διαστάσεων εταιρίας κατασκευής, ενώ η «στратηγική συνεργασία» με το ρωσικό κατασκευαστικό όμιλο «JCS Zangas», ανοίγει νέες προοπτικές ανάπτυξης τόσο στον κατασκευαστικό όσο και στον ενεργειακό τομέα (η «JCS Zangas» έχει εμπειρία στα ενεργειακά έργα, καθώς και σε έργα υποδομής φυσικού αερίου).

Τέλος όσον αφορά τον τομέα αναψυχής και τουρισμού, ο Όμιλος μετά την εξαγορά της αμερικάνικης «Smarts Parks Inc.» (έχει στην ιδιοκτησία και εκμετάλλευση της 12 πάρκα οικογενειακής ψυχαγωγίας και αναψυχής σε διάφορες πολιτείες των ΗΠΑ), καθώς και της «Εστρέλια Τουριστική» στην Ελλάδα, έχει ξεκινήσει την κατασκευή πάρκου αναψυχής «Star City» στα Αστέρια της Γλυφάδας. Ο Όμιλος κατέχει επίσης το 1/3 του μεγάλου ξενοδοχειακού συγκροτήματος «Sofitel» στο νέο Αεροδρόμιο Αθήνας και ελέγχει την εταιρία «Ogden Hellenic Aviation» εξυπηρέτησης αεροσκαφών. Επίσης με άλλους ομίλους συμμετέχει στην κατασκευή του «Καζίνο Αθηνών», ενώ σε συνεργασία με τον όμιλο Κόκκαλη έχει αναλάβει στην ανακατασκευή και εκμετάλλευση του Σταδίου Καραϊσκάκη.

Ωστόσο εκτός από τους παραπάνω τομείς, ο Όμιλος επεκτείνεται και σε άλλες δραστηριότητες, όπως στην κατασκευή και εκμετάλλευση «γκαράζ» αυτοκινήτων (Parking Space), στην πληροφορική (Alfa-Alfa Συστήματα

Πληροφορικής), σε χρηματοπιστωτικές εργασίες (συμμετοχή στην «AVC Venture Capital» και «Αχον Χρηματιστηριακή») και διάφορες άλλες δραστηριότητες μέσω συμμετοχικών εταιριών στην Ελλάδα και στο εξωτερικό (Alfa-Alfa Συμμετοχές, Ατλαντίς, Alfa-Alfa International, Alfa-Alfa America Inc., Essensial Business Management Inc., κá).

Ο Όμιλος Αλαμανή είναι οικογενειακός όμιλο. Βασικός μέτοχος της μητρικής «Alfa Alfa Συμμετοχών» είναι ο Απ.Αλαμανής με 51,4%, πρόεδρος και διεθύνων σύμβουλος, ενώ το υπόλοιπο ποσοστό ανήκει σε θεσμικούς επενδυτές και στο ευρύ επενδυτικό κοινό. Στις περισσότερες θυγατρικές του Ομίλου εκτός από τη συμμετοχή της μητρικής εταιρίας, διαθέτει συνήθως μικρά ποσοστά ο Απ.Αλαμανής τα οποία σε αρκετές περιπτώσεις είναι αυξημένα («Κοροντζής», «Οδών & Οδοστρωμάτων»), ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις ελέγχει αυτοτελώς εταιρίες (πχ. «ΑΛΚΟ ΑΤΕ»), οι οποίες τυπικά είναι εκτός επίσημου ομίλου. Παρά τον οικογενειακό χαρακτήρα, ο Όμιλος αναπτύσσει «στρατηγικές συνεργασίες» με άλλες μεγάλες επιχειρήσεις και ομίλους στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, ενισχύοντας αντικειμενικά τον «πολυσυμμετοχικό» και «πολυεθνικό» χαρακτήρα των κεφαλαίων του. Ειδικότερα εκτός από τη συμμετοχή θεσμικών επενδυτών στη μητρική «Alfa Alfa Συμμετοχών», συμμετέχουν επίσης στην «ΑΛΤΕ» η «Ιντεραμέρικαν Α/Κ» (όμιλος Κοντομηνά), στη ξενοδοχειακή «Sofitel» η «Eurobank Ergasias» (όμιλος Λάτση) και η γαλλική «Accor», στην τουριστική «Εστρέλια» και συμμετοχική «Ατλαντίς» η «Αχον» (όμιλος Λιακουνάκου), στην «Οδών & Οδοστρωμάτων» και στην «AVC Venture Capital» η «Altec» (όμιλος Αθανασούλη-Βαλσαμίδη), στην «Stadka» η «Ιντρακόμ Κατασκευές» (όμιλος Κόκκαλη), κοκ.

Από πλευράς συγκρότησης, ο Όμιλος διαθέτει σύγχρονη οργανωτική δομή (μητρική «συμμετοχική» εταιρία, επικεφαλής εταιρίες σε κάθε βασικό τομέα που ασκούν παράλληλα και συμμετοχικές δραστηριότητες), καθετοποίηση εργασιών, λειτουργίες «έρευνας & ανάπτυξης», κá, ενώ με τις προωθούμενες συγχωνεύσεις, ενισχύεται το μέσο μέγεθος των θυγατρικών εταιριών προσεγγίζοντας τα ευρωπαϊκά επίπεδα. Η αυξανόμενη πολυεθνική και πολυεθνική επέκταση του Ομίλου δίνει χαρακτηριστικά «κονγλόμερα», ωστόσο με ατελή ακόμα βαθμό ανάπτυξης (λειτουργιών, τομέων δράσης,

οικονομικής δύναμης, κά). Συμπερασματικά πρόκειται για έναν από τους νεότερους ομίλους στην ελληνική οικονομία, με ευνοϊκές προοπτικές ανάπτυξης στην τρέχουσα δεκαετία.

2.6. Μικρότεροι Βιομηχανικοί Όμιλοι

Εκτός από τους μεγάλους πολυκλαδικούς και πολυεθνικούς βιομηχανικούς ομίλους, σε διάφορους κλάδους της μεταποίησης, λειτουργούν δεκάδες άλλοι «Μικρότεροι Όμιλοι», με δεσπίζουσα θέση σε ορισμένους τομείς και με αυξανόμενη πολυκλαδική-πολυεθνική δραστηριότητα. Η διαδικασία ανάπτυξης και διαμόρφωσης των παραπάνω ομίλων, ξεκίνησε για πολλούς τις προηγούμενες δεκαετίες με πυρήνα μεγάλες εμποροβιομηχανικές εταιρίες και επιταχύνθηκε στη δεκαετία '90 με την ένταση των εξαγωγών-συγχωνεύσεων και την ίδρυση νέων εταιριών. Ωστόσο η δημιουργία νέων ομίλων στην ελληνική οικονομία σε τέτοια μαζική κλίμακα, είναι αποτέλεσμα των διαδικασιών «καθετοποίησης» και «διαφοροποίησης» της βιομηχανικής παραγωγής, των έντονων τεχνολογικών αναδιαρθρώσεων, της ενδυνάμωσης του ανταγωνισμού και επιτάχυνσης των διαδικασιών «παγκοσμιοποίησης», καθώς και της έξοδου των μεγάλων ελληνικών επιχειρήσεων στις διεθνή αγορά, κυρίως σε βαλκανικές και ευρωπαϊκές χώρες. Δεν είναι στους στόχους της μελέτης η αναλυτικότερη εξέταση των «Μικρότερων Ομίλων». Ωστόσο θεωρούμε αναγκαία τη συνοπτική παρουσίαση των κυριότερων χαρακτηριστικών τους, ώστε να υπάρχει μια γενικότερη εικόνα των εξελίξεων και τάσεων ανάπτυξης, των βιομηχανικών ομίλων στο σύνολο τους.

Ειδικότερα σύμφωνα με τα στοιχεία του Πίνακα 2.23, οι «Μικρότεροι Όμιλοι» (με κύκλο εργασιών από 30-300 χιλ. ευρώ ή 10-100 δις δρχ. και καθαρά κέρδη από 3-30 χιλ ευρώ, ή 1-10 δις δρχ.), ξεπερνούσαν το 2000 τους 50 ομίλους, από τους οποίους 40 ήταν ελληνικών και 10 ξένων συμφερόντων. Συγκεκριμένα πρόκειται (όπως ήδη έχουμε αναφέρει), για τους ομίλους, Αγγελόπουλου («Χαλυβουργική»), Αθανασούλη-Βαλασαμίδη («Altec»), Ακκά («Ελληνική Υφαντουργία»), Αλαφούζου («Καθημερινή»), Αργυρού («Κλωστήρια Πρεβέζης»), Βουλγαράκη («Υαλουργία Γιούλα»), Γιαννακόπουλου («Βιανέξ»), Δημητρίου («Σόγια Ελλάς»), Δοντά («Επίλεκτος Κωστούφαντουργία»), Ζερίτη («Χαροποιία Θράκης»), Ηλιάδη («Σέλμαν»), Θεοδωρόπουλου («Chipita»), Θεοδωρίδη («Sato»), Καντώνια («Exalco»),

Πίνακας 2.23 : Βασικά μεγέθη των εταιριών Μικρότερων Ομίλων, με ισχυρή θέση σε κλάδους της Ελληνικής Βιομηχανίας, το 2000

Κλάδος - Επων. Επιχειρήσεις	Είδος Δραστηριότητας	Πωλήσεις (Κύκλ.Εργο Εντεταγμένο)	Συνολικό Πάγιο	Ιδια Κεφ.Α.	Καθαρά Κέρδη	(σε χιλ.ευρώ)		
						% Συμμετ.	Αριθμ. Απασχολ.	
Όμιλος Οικογενειακές ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΥ								
ΧΑΛΥΒΟΥΡΓΙΚΗ ΑΕ (1948)	παράγ. χυτοσίδηρου & προ-σίδηρ.	97.914	241.839	159.040	132.751	-3.084	>50%	450
ΑΤΛΑΣ ΕΛΛ.ΕΙΣΚΟΔ.ΑΕ (1967)	εμπρ. οικοδομικών υλικών						100,0%	
GESELLSCHAFT FUER INDUS (Γερμ.)	συμμετοχή εταιρία						100,0%	
CREDIT INDUST. SA (Ελβετία)	συμμετοχή εταιρία						100,0%	
ALPHA STEEL LTD (εξάγ. 1994, Αγγλία)	βιομηχανία χάλυβα						100,0%	
BETA STEEL CORP. (εξάγ. 1994, ΗΠΑ)	βιομηχανία χάλυβα						100,0%	
METROFIN LTD (Αγγλία)	ναυπηγικές δραστηριότητες						100,0%	
-Metrostar Manag. Corp.	ακτινοβόλωση φορτηγών πλοίων						100,0%	
-Navistar Corp.	ακτινοβόλωση φορτηγών πλοίων						100,0%	
UNION BANK OF SWITZERLAND (συνμ.)	χρηματοπιστωτικές δραστηριότητες						<50%	
Όμιλος ΑΚΚΑ								
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΥΦΑΝΤΟΥΡΓΙΑ ΑΕ (1973)	παραγωγή υφασμάτων ξέν	66.027	63.137	19.646	39.828	3.681	>50%	577
ΕΚΚΟΚΙΣΤΗΡΙΑ ΘΡΑΚΗΣ ΑΕΒΕ (1996)	εκδόσεις βιβλίων	10.540	9.137	5.972	5.136	1.244	100,0%	30-80
ΚΑΘΙΣΤΗΡΙΑ ΘΡΑΚΗΣ ΑΕΒΕ (1996)	παραγωγή βαμβακερών νημάτων	11.773	31.326	22.862	11.345	299	100,0%	82
ΗΛΙΟΤΕΣ ΑΕ-Κλωστοϋφαντουργία (1973)	παραγ. βαμβακερών νημάτων	11.429	20.245	8.995	7.001	-1.757	>50%	230
ΕΥΡΩΤΕΣ ΑΕ & ΒΕ (1981)	υφαντικές εσάγ. - εξάγν.	1.362	1.243	354	95	10	>50%	18
-LOGISMOS ΜΗΧΑΝΟΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΑΕ (1970)	εμπρ. Η.Υ. & μηχανών γραφείου	3.628	5.041	1.922	3.751	883	<50%	80
ΗΛΙΟΤΡΑΝΣ ΕΠΕ (1981)	δισκίοι εγχειρίδια - γραφ. εντ. υποστ.	701	117	3	-12	-9	>50%	3
ΕΚΚΟΚΙΣΤΗΡΙΑ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ ΑΒΕΕ (2000)	εκδόσεις βιβλίων						100,0%	16-88
ΑΜΦΙΚΙΤΩΝΙΑ ΑΕ (1992)	συμβούλια επένδυσεων						>50%	
DENIM SERVICE SA (1994, Πολωνία)	παράγ. & εμπρ. υφασμάτων ένδερ						50,0%	
Όμιλος ΑΡΕΤΕΛΛΑΦΟΥΖΟΥ								
ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ ΑΕ - Έκδοση Εντύπων-ΜΜΕ (εξάγ. 1988)	έκδοσης ενημερωτικών και περιοδικών	36.115	116.892	52.967	102.595	4.544	74,9%	419
ΜΕΛΑΛΙΑ ΑΕ ΜΜΕ & ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ (1991)	ραδιοφωνικός σταθμός "Μελαιάδα"	4.344	3.188	459	1.145	703	100,0%	40
ΔΕΣΙΣ ΑΕ ΕΚΔΟΤ. ΡΑΔΙΟΦ. ΠΑΡΑΓ. ΠΡΟΓΡΑΜ. (1996)	έκδοση περιοδικών (Μισρά, κ.ά)	1.319	748	100	48	434	100,0%	19
CITY SERVER ΑΕ (1993)	ακτινοβολία μηχανογραφικών εντύπων, κ.ά	6.525	13.351	6.864	7.047	43	22,5%	73
ΕΥΡΩΠΗ ΑΕ (1999)	παραγωγή τίτλων	46.976	12.079	3.039	1.586	148	21,0%	380
ΒΙΒΛΙΟΕΠΕΡΧΕΓΓΑΤΙΑ ΑΕΠΕΕ (1997)	έντυπες εκδόσεις, οπτικοακουστικές δραστηριότητες	8.519	8.257	3.350	4.311	1.727	20,0%	125
ΑΠΟΣΤΟΛΑ ΑΕ ΔΙΑΔΟΧΗΝ (1994)	διανομή ενημερωτικών και περιοδικών	1.211	308	90	59	50	20,0%	84
INTERNAT. HERALD TRIBUNE-KATHMERINΗ ΑΕ (1996)	έκδοση εφημερίδας Herald Tribune-Καθημερινή						50,0%	5
ΑΝΘΥΜΟΣ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΕΡΓΩΝ ΑΕ	κατασκευαστικές δραστηριότητες						100,0%	
ΚΑΤΑΣΤ. ΤΥΠΟΥ ΔΙΕΘ. ΑΕΡΟΔΡΟΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ ΑΕ	εμπορικές δραστηριότητες						25,0%	
Όμιλος ΑΡΕΤΕΛΛΑΦΟΥΖΟΥ								
ΠΕΡΙΘΕΡΕΙΑ ΑΕ	εμπορικές δραστηριότητες						30,0%	
ΚΟΙΝΟΠΡΑΞ ΠΑΠΑΔΟΠ. -ΚΑΘΗΜΕΡ.-ΕΥΡ.ΑΡΓΟΣ ΑΕ	κοινωνία διακίνησης ημερησίου-περιοδικού τύπου						26,0%	
ΝΑΥΣΙΟΣ ΝΑΥΣΙΟ ΝΑΥΤΙΛΙΑΚΗ ΑΕ	ναυπηγικές δραστηριότητες						100,0%	
ERMIS MARITIME CORP. (Ρωμανία)	ναυπηγικές δραστηριότητες						100,0%	
GLAFKO HELLAS MARITIME CORP. (Ρωμανία)	ναυπηγικές δραστηριότητες						100,0%	
Όμιλος ALTEC (Αδ. Αθηναιοπούλης και Γεωργ. Βασιλαγιάννης, κ.ά)								
ALTEC Συστ. Πληρ. & Επικ. ΑΒΕΕ (1988)	Αντίσ. συστ. Η.Υ. Ολοκλ. λύσ., εσάγ. εμπ. πληρ.	173.923	245.332	82.222	130.019	15.952	>50%	948
MIKROLAND Computers ΑΕΒΕ (εξάγ. 1998)	εσάγ. & εμπ. Η.Υ. συναρμολόγ. Η.Υ. περ. προγράμ.	42.708	49.004	13.078	20.953	2.676	51,0%	176
ALTEC Promotion ΑΕ (2000)	εργασ. αγοράς, προώθ. πωλ. ελ. πληρ.	5.156	3.732	24	-388	-640	>50%	
ISI Hellas ΑΕ (1993)	σύνταξη προγραμμάτων Η.Υ.	2.421	2.707	148	899	466	466,0%	47
E-MICROLAND ΑΕ (2000)	παράγ. υπηρεσιών διαδικτύου και e-commerce						100,0%	
ALTEC Quality Πληροφορικής ΑΕ (1998)	ολοκληρωμένα συστήματα πληροφορικής						90,0%	8
ΕΛΛΗΝΙΚ. ΕΤΑΙΡΙΑ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ ΑΕ (1997)	ολοκλ. ανάπτυξη-παράγ. προδ.ν. πληροφορικής						95,5%	
A.F.T. ΑΕ (1991)	παράγ. ολοκληρωτ. μηχανογραφικών λύσεων						88,2%	
INTERFACE ΑΕ (1994)	παρ. υπηρ. εκπαιδ. σε θέμ. πληρ.						100,0%	
SYNWARE Ολοκλ. Συστ.μ. Πληρ.	ολοκληρωμένα συστήματα πληροφορικής						62,3%	198
-A.F.T. ΑΕ (1991)	παράγ. ολοκληρωτ. μηχανογραφικών λύσεων						88,2%	
-DATABASE ΑΕ Healthcare Integrator (1999)	ολοκληρωτ. συστήμ. πληρ.						70,0%	
-MIT Συστ. & Τουρ Ολοκλ. Τηλεφ. ΑΕ (1999)	ολοκληρωτ. συστήμ. πληρ.						>50%	
Κοινωνία ALTEC-BYTE (1998)	συναρμολόγηση Η.Υ. IBM						50,0%	
UNISOFT ΑΕ (συνμ. 1998)	ολοκληρωμένα συστήματα πληροφορικής						24,0%	327
-ΟΡΟΣΗΜΟ Πληροφορική ΑΕ	εμπόρ. ελ.ν. πληρ.						60,0%	>50%
-H.E.M.S. ΕΠΕ	ολοκληρωμένα συστήματα πληροφορικής						>50%	
-OTS ΑΕ	εμπόρ. ελ.ν. πληρ.						>50%	
-ADVANCED CONSULTING ΑΕ (1997)	ένσπ. παρ.μ. πληρ.						>50%	20
-RAMNET Design ΑΕ (συνμ. 2000)	αντίσπ. επεξεργασία, δικτυακή πωλ.	1.494	3.253	1.015	-4.821	-9.752	17,5%	140
ΕΒΕΝΙΣ Μ. ΑΕΤΕ & ΝΕ (εξάγ. 1999)	παρ. εμπ. οπτικοακουστικών μέσων (τηλεφ. κ.ά)	1.727	5.252	1.293	4.556	113	50,0%	27
ALTECOM Συστ.μ. Τηλεπικοινωνιών ΑΕ (1998)	παρ. εμπ. τηλεπικοινωνιακά εξοπλ.						100,0%	60
STAT Επικοινωνίες ΑΕ (εξάγ. 1998)	παράγ. ολοκληρωτ. τηλεπικοινων. λύσεων						96,3%	131
-ATEX ΑΕ (1995)	εμπ. ελ.ν. ασυρμ. τηλεπικοινων. κ.ά						100,0%	>50%
ACN (πρ. ΑΠΟΛ) Δι.κ. Επικ. ΑΕ (εξάγ. 1999)	υπηρεσίες διαδικτύου και τηλεπικοινωνιών						70,0%	
O & O ΑΕ	εμπορικές δραστηριότητες						25,0%	
INFOCENTER ΑΕ (εξάγ. 1999)	εμπορικές δραστηριότητες						80,0%	
ADVANCED ΑΕ	εμπορικές & άλλες δραστηριότητες						>50%	
PROSYS ΕΠΕ	εμπορικές & άλλες δραστηριότητες						>50%	
PROJECTA ΑΕ	εμπορικές & άλλες δραστηριότητες						64,0%	80
ASTRAN ΑΕ	ελ.ν. γραφείο και χαρτί						>50%	
ΟΔΠΗ & ΟΔΟΣΤΡΩΜΑΤΩΝ ΑΕ (συνμ. 1999)	κατασ. δημόσιων και ιδιωτικών έργων	47.617	47.846	14.535	19.416	4.778	55,0%	150-550
ECO Constructions ΑΕ (1998)	κατασκευαστικές δραστηριότητες						30,0%	

INVEST-TOYR AE (	τουριστικές δραστηριότητες	μεταξύ κεφαλά 2.137 εκατ. δρχ.	ζήμιες -41 εκατ. δρχ	>50%	<50%			
IRPLI Av Tour & Σινεμά, Αγροκ.Ει (2000)	εκμ. τουρισμ. συγκροτ., αγορά & αξιοτ. ακινήτων, εκ	μεταξύ κεφαλά 110 εκατ. δρχ		>50%				
AVC Av Ει Καρ Έντερπ Συσμειοχ (1998)	εταιρία venture capital	Ιδια κεφαλά 1.593 εκατ. δρχ.	καθ. κέρδη 93 εκατ. δρχ	30,0%				
WINTER Ventures Corporation	συμμετοχές δραστηριότητες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία		>50%				
MARR Invest & Finance SA	συμμετοχές δραστηριότητες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία		>50%				
COOPER Invest	συμμετοχές δραστηριότητες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία		>50%				
SYSWARE Bulgaria (Βουλγαρία)	παραρτ. ολοκληρωμ. μηχανογραφικών λύσεων	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία		>50%				
SYSWARE ISH Ltd (Κύπρος)	παραρτ. ολοκληρωμ. μηχανογραφικών λύσεων	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία		>50%				
SYSWARE Romania Srl (Ρουμανία)	παραρτ. ολοκληρωμ. μηχανογραφικών λύσεων	κινώλες γρησφ 3.630 εκατ. δρχ.	καθ. κέρδη 50 εκατ. δρχ	>50%				
MICROLAND Cyprus Ltd (Κύπρος)	παραρτ. ολοκληρωμ. μηχανογραφικών λύσεων	κινώλες γρησφ 347 εκατ. δρχ.	καθ. κέρδη 5,5 εκατ. δρχ	>50%				
MICROLAND Romania Srl (Ρουμανία)	παραρτ. ολοκληρωμ. μηχανογραφικών λύσεων	κινώλες γρησφ 148 εκατ. δρχ.	καθ. κέρδη 2 εκατ. δρχ	>50%				
UNISOFT Romania Srl (Ρουμανία)	παραρτ. ολοκληρωμ. μηχανογραφικών λύσεων	κινώλες γρησφ 90 εκατ. δρχ.	καθ. κέρδη 1,5 εκατ. δρχ	>50%				
UNISOFT Bulgaria (Βουλγαρία)	παραρτ. ολοκληρωμ. μηχανογραφικών λύσεων	κινώλες γρησφ 13 εκατ. δρχ.	καθ. κέρδη 0,2 εκατ. δρχ	>50%				
Δημόσιος Οργανισμός ΑΡΓΥΡΟΥ								
Κλωστήρια Πρεβλζης ΑΕ (1972)	παραρτ. γνήσιων, εκ	25.373	32.093	11.209	12.630	191	>50%	420
Κλωστήρια Αττικής ΑΕ (1945)	παραρτ. κλωστοϋφαντ. προϊόν.	296	9.032	8.352	7.941	-277	>50%	
INTELEK EYPOΠHΣ ΑΕ (1990)	αντιπαραρτ. επαγγ. συστήμ. βιομ. αυτοματισμού	2.965	2.352	25	314	205	10,0%	30
ΕΛΑΝ-ΕΛ.Αντιστ. Έντεν Συμμετοχική ΑΕ (1989)	συμμετ. σε εταιρίες ντεν τεχνολογίας	μεταξύ κεφαλά 150 εκατ. δρχ					20,0%	
Δημόσιος Οργανισμός ΒΟΥΛΓΑΡΑΚΗ								
ΓΟΥΛΑ ΥΑΛΟΥΡ ΒΙΜΗΧΑΝΙΑ ΑΕ (1958)	παραρτ. μηχανολ. & υδρ. ειδών	34.888	122.048	59.335	60.842	5.818	59,0%	322
KRONOS ΥΑΛΟΥΡ ΑΒΕΕ (έξω 1990)	παραρτ. μηχανολ. & υδρ. ειδών	15.606	31.403	15.337	6.463	-2.908	100,0%	220
EL PACK ΑΕ (συσμ.)	βιομ. χάρτ. ειδών συσκευασίας	26.934	23.023	5.886	6.689	1.399	<50%	170
YALOS HOLDINGS LTD (Κύπρος)	συμμετοχές εκ δραστηριότητες	1.192	926	113	215	77	83,3%	45
GLASSINVEST HOLDINGS LTD (Κύπρος)	συμμετοχές εκ δραστηριότητες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					100,0%	
-STID AD (Βουλγαρία)	παραρτ. & εγχώρι. ειδών υαλοπλάστ.	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					99,9%	
BARECK HOLDINGS LTD (Κύπρος)	συμμετοχές εκ δραστηριότητες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					100,0%	
-DRUJBA AD (Βουλγαρία)	παραρτ. & εγχώρι. ειδών υαλοπλάστ.	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					97,3%	
M G L MEDITERRANEAN GLASS LTD (Κύπρος)	συμμετοχές εκ δραστηριότητες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					100,0%	
Δημόσιος Οργανισμός ΠΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ								
BIANEE ΑΕ (1971)	παραρτ. συστ. εγγ. γονύμ. εκμ. φαρμάκ.	124.285	87.212	19.146	16.323	20.567	>50%	708
BIAN ΑΕ (1995)	Εκμ. χονδρ. εμπ. υλ. γρησφ. εταρ. Καλλιμ.	3.648	2.582	85	308	34	100,0%	42
T.A.K. Πανοθέτης (έξω 1990)	εταρτ. "μπρόντς-ετρά"	7.689	11.855	10.755	-4.251	-3.388	100,0%	15
ΣΕΠΑΝ ΑΒΕΕ (1993)	εταρτ. κλωστοϋφ. & ειδ. ενδύμ.	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					100,0%	
HOECHT-MURION-RUSSEL (έξω 1998)	παραρτ. συστ. εγγ. γονύμ. εκμ. φαρμάκ.	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					100,0%	
Δημόσιος Οργανισμός Μερ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ								
ΣΟΦΙΑ ΕΛΛΑΣ ΑΒΕΕ (1978)	παραρτ. συστ. & εμπ. συστήμ. εκ	167.887	81.867	16.998	16.180	1.001	>50%	200-210
ΣΟΒΟΕ-ΣΟΓΙΑ Β ΕΛΛΑ ΑΕ (1988)	αγοράσεις καλλήτρ. προϊόντ. εκ	11.050	3.813	299	577	80	100,0%	6
KOPE ΑΕ (1986)	βιομηχ. ειδών διατροφής	23.817	18.957	2.224	1.117	-201	100,0%	80
HELLAS FISHERIES ΑΕΕ (1990)	ηθωκαλλυμ. δρατ.	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					100,0%	
ΒΕΡΓΙΝΑ ΤΟΥΡΙΜ ΝΑΥΤ. ΕΠΕ (1992)	μεταφορ. - ναυτιλιακή εταρτ. γρηρ.	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					100,0%	
AMBROSSIA OIL LD (Κύπρος)	παραρτ. συστ. & εμπ. συστήμ. εκ	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					100,0%	
Δημόσιος Οργανισμός ΔΟΝΤΑ								
ΕΠΙΛΕΚΤΟΙ ΚΑΔΣ/ΠΑ ΑΒΕΕ (1970)	παραρτ. εκμ. βόμ. γνήσι. εκ	50.395	92.220	43.869	56.736	5.772	>50%	742
ΚΑΔΣΤ. ΠΑΕΚΤ ΑΘΗΝ ΑΕ (1967)	παραρτ. κλωστοϋφαντ. προϊόν.	1.785	7.307	3.588	81	1.172	100,0%	6
Αγρ. ΔΟΝΤΑ ΑΕ (1975)	παραρτ. κλωστοϋφαντ. προϊόν.	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					100,0%	
Δημόσιος ΣΕΡΙΤΗ								
ΧΑΡΤΟΠΟΙΙΑ ΘΡΑΚΗΣ ΑΕ (1978)	παραρτ. διαφ.ρ. τύπων χαρτί	48.277	59.629	18.456	19.578	1.810	>50%	560
INTERINVEST ΑΕ (1991)	εταιρία χαρτοπολυστ. εκ	4.279	51.028	9.485	50.024	2.957	100,0%	3
Εθνητ. Αντιστ. Βόρ. Ελλάδ (1994)	εταιρία επενδύσων		8.306	1.863	8.304	421	100,0%	5
PISZKEI PAPER MILL SA Ουγγαρία (έξω 1984)	παραρτ. διαφ.ρ. τύπων χαρτί	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					>50%	
ST ANDRE PAPER MILL SA Ουγγαρία (έξω 1994)	παραρτ. διαφ.ρ. τύπων χαρτί	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					>50%	
PYRAMIS PAPER MILL SAE Αλγερία (έξω 1995)	παραρτ. διαφ.ρ. τύπων χαρτί	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					>50%	
Δημόσιος ΝΑΥΔΗ								
ΣΕΛΜΑΝ ΑΕ (1962)	παραρτ. γνήσι. διαρ. ειδών ζυμ. εκ	122.981	218.815	99.706	133.947	7.954	>50%	1.216
ΧΑΤΖΗΛΟΥΚΑΣ ΑΒΕΤΕ (1946)	παραρτ. γνήσι. καλλήτρ. εκ	8.573	18.792	14.675	7.404	-13	85,0%	51
ΡΑΚΤΙΚΟΡ ΗΕΛΕΜΠ ΑΕ (συσμ. 1991)	πολυκαταμ. Supermarket	129.513	57.850	1.540	10.682	12.864	<50%	750
Τράστ. Παν. Παν. (συσμ. 1992)	τροπ. ζυμ. δρατ. εκ	718.004	10.817.954	4.435.430	1.095.172	186.918	<50%	360
ZENKO ΑΕ (1969)	εμπ. διαφ.ρ. ειδών	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					100,0%	
ELMAR SHIPPING CO. SA (1971)	ναυτ. δρατ. εκ (A H. 89457)	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					100,0%	
Δημόσιος ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΥ								
Ελλάς Chipta International SA (1973)	υποστηρικ. δρατ. (υποστηρικ. αναλ. εκ)	94.882	181.207	137.401	98.075	5.655	>50%	1.357
Ελλάς Parnet ΑΕ (1994)	παραρτ. & εμπ. γρησφ. υαλοπλάστ. εκ	5.172	4.720	4.461	4.298	1.063	100,0%	70-95
Ελλάς Φάρμα ΑΕ (1993)	εμπ. διαρ. προϊόντων του φάρμ.	2.119	3.179	98	714	-312	100,0%	
Ελλάς Βουδα ΑΕ (συσμ. 1997)	παραρτ. εμπ. διαρ. μαρκαλ. εκ ειδών	1.229	3.487	2.579	1.933	-142	75,2%	15
Ελλάς Ανθήμα ΑΕ (έξω 1998)	δυναμ. γρησφ. κατ. (αγοράζων) προϊόντων	10.533	15.275	5.450	-776	-1.257	80,0%	80
Ελλάς Ολμπέρ Μουζέκης ΑΕ (έξω 1998)	παραρτ. καραμ. κατ. & ηζ. εκ	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					72,5%	
-ΚΑΡΑΜΕΛΕΡΟΠΟΙΙΑ ΑΧΙΛΛΕΥΣ ΙΩΝΑ ΑΕ "ΙΒΙΣ"	παραρτ. καραμ. κατ. 7 ζυμ. προϊόντων	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					100,0%	
Ελλάς Ψυγία Chipta ΑΕ (έξω 1998)	υαλο-αποθήκευσ. κατ. W u & Πατ. εκ	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					100,0%	
Ελλάς SMARKY ΑΕ (έξω 1993)	παραρτ. υποστηρικ. κρουστών	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					100,0%	
Ελλάς Εμπορική Σύνθεση ΑΕ (1993)	εταρτ. γνήσι. & εμπ. διαρ. προϊόντων	5.184	1.840	38	240	153	74,0%	16
ΤΕΙΜΗΣ ΑΕ (συσμ. 1997)	παραρτ. & εμπ. εταρ. υαλοπλάστ. συσκευασίας	11.751	22.290	15.515	8.638	167	20,0%	110
Ελλάδα Creamline ΑΕ (συσμ. 1989)	παραρτ. προϊόν. σκελ. & παρ. καλλ. φαυ. καυ. εκ	8.355	12.888	6.092	4.429	89	21,3%	40-75
-Creamline Romania SA (1996)	παραρτ. & εμπ. διαρ. προϊόντων του φάρμ.	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					77,0%	
Ισπανία Chipta Espana SA (1998)	εμπ. διαρ. υποστηρικ. προϊόντων	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					100,0%	
Rwanda ZAO Chipta (1998)	εμπ. διαρ. υποστηρικ. προϊόντων	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					93,5%	
Chipta Participations Ltd (1997, Κύπρος)	συμμετοχές δραστηριότητες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					100,0%	
-Κύπρος Chipta Romania (1999, Κύπρος) Ltd	συμμετοχές δραστηριότητες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					51,3%	
--Ρουμανία Chipta Romania S R L	παραρτ. γνήσι. & εμπ. διαρ. κρουστών	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία					100,0%	

[illegible]

FOLLI-FOLLI FRANCE SA	εμπορ καταρμίστων,δύσων,μπιζού, κá	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	100.0%					
FOLLI-FOLLI KONG KONG LTD	εμπορ καταρμίστων,δύσων,μπιζού, κá	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	100.0%					
HAWAII JOINT VENTURE	συμμετοχές δραστηριότητες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	100.0%					
ETERNALL SE (εξέγ.2000, Ισπανία)	εμπορεάς δραστηριότητες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία	40.0%					
Όμιλος ΠΙΚΣΤΟΠΟΥΛΟΥ								
IMACO MEDIA MET GROUP AE (1995)	έκδοση περιοδικών (Αστροσκοπία, κá)	23.738	31.267	14.568	17.238	2.371	>50%	169
IKOPRESS AE (1998)	ετήσια έκδοσών	642	753	244	560	-46	100.0%	20
ΙΚΩ ΠΑΙΟΦΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡ.ΑΕ (NITRO RADIO) 2000	εξαμεσάλλευση ραδιοφωνικών σταθμών	2.059	3.453	1.631	1.807	415	100.0%	35
NITRO MUSIC AE (1997)	παραγωγή τηλεοπτικών διασών	2.473	3.534	1.95	1.320	280	100.0%	17
CALOUR UNIT ABEΕ (2000)	γραφικές τέχνες	1.543	1.574	703	847	416	100.0%	26
POWERNET AE (1996)	υπηρεσίες Internet	1.853	4.031	1.676	3.132	7	84.0%	21
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΥΛΗ ΑΕ (2000)	δυναμική πύλη						100.0%	
Π ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΑΕ (2000)	έκδοση βιβλίων						100.0%	
ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΗ ΑΕ	εκδοτικές δραστηριότητες						100.0%	
Όμιλος ΚΩΤΣΙΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΑΡΚΑΤΖΗ								
ΙΟΝ ΑΕ - Βιοφ. & Εμπρ. Κανάδα-Ισολάι (1930)	παραγ. σιταλά, κακάο, καραμέλα, ισολά	83.021	94.141	36.692	37.422	4.330	>50%	1.080
INTERIA AE (1980)	παραγωγή ειδών διακοροής	4.351	2.433	919	1.310	199	100.0%	29
ΒΙΡΑ ΑΒΕΕ (1985)	εξέχ. (χαρτίο) πλαστικές	1.270	2.311	752	904	-131	100.0%	15
ΚΡΕΤΑ ΟΛΥΜΠΙΑΔΕ ΑΕ (1981)	παραγωγή κερών	1.336	3.986	1.752	1.644	1.092	100.0%	32
ΕΛΣΑ ΑΕ (1928)	μαρμαλάδες & καλλυντικά	34.751	38.667	7.584	15.711	1.080	100.0%	330
Αφο. ΙΚΩΤΣΙΟΠΟΥΛΟΥ ΑΕ (1982)	δυναμική παραδοσιακών σιταλά/παραγ.						100.0%	
Όμιλος ΛΑΒΙΔΑ								
ΛΑΒΙΦΑΡΜ ΑΒΕ (1975)	εργ. παραγ. αντιφωρ. καλίων, συμμ. δραστηριότητες	142.955	183.797	88.754	107.219	5.583	>50%	242
ΛΑΒΙΦΑΡΜ HELLAS SA (1992)	εργ. παραγ. φαρμ. & εμπρ. βιοφ.	18.124	17.005	1.957	2.503	-1.224	98.9%	99
ΛΑΒΙΦΑΡΜ ALLIANCE SANTE AE (1993)	φάρμακα/επιθετική (χρόνι. αντιφωρ.)	68.393	35.912	1.350	8.533	872	60.0%	225
-ΚΑΒΑΛΑ ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΗ ΑΕ (1999)	χορσικάς εμπόριο & δαναμ. φαρμάκων	8.257	3.069	101	128	14	>50%	16
-ΛΑΒΙΦΑΡΜ ALLIANCE SANTE ΠΑΤΡΑ ΑΕ (1998)	χορσικάς εμπόριο & δαναμ. φαρμάκων	10.567	3.999	321	179	9	>50%	22
-ΛΑΡΙΣΑ ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΗ ΑΕ (1999)	χορσικάς εμπόριο & δαναμ. φαρμάκων	8.319	2.882	178	-92	-268	>50%	18
-NEWFARMA AE (1998)	χορσικάς εμπόριο & δαναμ. φαρμάκων	12.298	5.046	406	198	170	>50%	18
SANOFI-SYNTHELABO AE (1981)	εμπορ. φάρμακα & καλλυντικά	54.081	31.577	3.245	7.890	3.548	30.0%	180
ΛΑΒΙΚΑΤ ΑΤΕΒΕ	καλλυντικά/επισκευά & δραστηριότητες	644	324		113	97	100.0%	3-4
ΛΑΒΙΣΟ ΑΕ (1982)	εργ. & εμπρ. καλλυντικών AVON						95.0%	
ΕΚΕΠΥ-Επ. Κων. Ενώ. Πρ. Υγείας ΑΕ (εξέγ. 2000)	επισκευά/επισκευά & παραδοσιακά υγείας						100.0%	
ΛΑΒΙΣΟΜΕΤΑΚ ΑΕ (1982)	εργ. παραγ. (φάρμακ.) εμπρ. καλλυντ. L'Oréal						48.0%	
PARMA PLUS AE Εργ. Φαρμάκων	εμπόριο φαρμάκων/επισκευά						>50%	
ΛΑΒΙΦΑΡΜ Corporation SA (1993) U.S.A.	εμπρ. φάρμακα & καλλυντικά						48.4%	
-ΛΑΒΙΦΑΡΜ Laboratories (U.S.A)	ανάπτυξη δυνάμειν εργασίας, συμμ.εργ.						100.0%	
-SERAPEX SA (εξέγ. 2000, Γαλλία)	παραγωγή & εμπόριο φαρμάκων						100.0%	
-SERAPEX Equipments SA (εξέγ. 2000, Γαλλία)	εργαστήρι & κατασκή. εξοπλ. SFC φάρμακα βιοφ.						100.0%	
-PASEX Corp. (εξέγ. 2000, ΗΠΑ)								
LABORATORIES Lavipharm SA (1990) France	τεχνολογία & σήματα PASEX						30.0%	
ΛΑΒΙΦΑΡΜ GROUP HOLDING (1993)Λαυζέμ	εμπρ. φάρμακα & καλλυντικά						45.0%	
ΛΑΒΙΦΑΡΜ INTERNATIONAL SA (1993)Λαυζέμ	επισκευά φαρμάκων/επισκευά						100.0%	
ΛΑΒΙΦΑΡΜ Emission Europe SA (1993)	επισκευά φαρμάκων/επισκευά						100.0%	
Όμιλος ΔΙΑΜΠΕΗ								
ΕΤΜΑ ΑΕ (1925)	παραγ. τεχνητής μετάξης	26.408	21.808	46.450	46.335	-2.634	>50%	85
ΕΛΛΑΤΕΣ ΣΥΝΘ.ΙΝΕΞ ΑΕ (1969)	παραγ. & εμπρ. συνθετ. νημάτων	29.457	41.489	21.895	16.836	1.189	100.0%	250
ΝΗΜΑΤΕΜΠΟΡΙΚΗ ΑΤΤΙΚΑ.ΑΕ(1965)	παραγ. & εμπρ. νημ. & υφαντ.						>50%	
ΠΟΛΥΕΤΜΑ ΠΟΛΥΕΣ.ΝΗΜ.ΑΕ(1970)	παραγ. νημ.των πολυεστέρ						>50%	
Lien Da Men-Made Fibre Ltd(Κίνα 1965)	παραγωγή ραβών						>50%	
Rometex SA (εξέγ.1996, Γαλλία)	σύντημ εμπρ. νημ. & ραβών, κá						>50%	
Όμιλος Αφών ΑΕΜΠΙΔΑΚΗ								
ΠΛΑΣΤΙΚΑ ΚΡΗΤΗΣ ΑΕ (1974)	παραγωγή πρώτων υλών πλαστικών & χρωμ.	50.099	48.005	15.795	33.389	6.087	>50%	230
ΕΤΕΠΝΑ ΑΕ (1987)	εξόρυξη & πλαστικών υλών	2.460	1.446	24	54	11	100.0%	
ROMCOLOR 2000 SA	παραγωγή & εμπόριο πλαστικών ειδών						100.0%	
SENKROMA SA	παραγωγή & εμπόριο πλαστικών ειδών						100.0%	
GLOBALCOLORS POLSKA SA	παραγωγή & εμπόριο πλαστικών ειδών						100.0%	
Όμιλος ΑΔΥΑΝ								
ΜΥΛΟΙ ΑΔΥΑΝ ΑΕ (1927)	παραγωγή αλεύρων και υποπροϊόντων	40.599	133.982	110.100	67.458	4.523	>50%	198
ATLAS SA (1988)	απορρυτιμ. & εμπόριο σιταλά & ειδών διακοροής	3.625	598	253	262	33	100.0%	7
ΜΥΛΟΙ ΑΓ.ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΕ (εξέγ. 1998)	παραγωγή αλεύρων και υποπροϊόντων		1.156	718	841	-6	100.0%	180
SC MOARA Louis-Romanian Flour Mills SA	παραγωγή & εμπόριο αλεύρων, ειδών διακοροής						>50%	
L.I.F.E.-Louis Internal Foods Enterprise LTD	παραγωγή & εμπόριο αλεύρων, ειδών διακοροής						>50%	
L.I.F.E. (Βιάννα) LTD	παραγωγή & εμπόριο αλεύρων, ειδών διακοροής						>50%	
KRAPIS MEL AD	εμπόριο αλεύρων και ειδών διακοροής						>50%	
SOFIA MEL AD	εμπόριο αλεύρων και ειδών διακοροής						>50%	
TITAN SA	εμπόριο αλεύρων και ειδών διακοροής						>50%	
MOPAN SA	εμπόριο αλεύρων και ειδών διακοροής						>50%	
Όμιλος ΑΥΚΟΥ								
INFORM ΑΥΚΟΣ ΑΕ (1981)	παραγ. χαρτί εκτυπ. & διαγρ. προγραμμ. λογισμικού, κá	48.391	72.425	27.703	47.163	15.791	>50%	460
ΕΚΤΥΠΩΤΙΚΗ ΒΟΡ.ΕΛΛΑΔΙΣ ΑΕ (1998)	εκτυπώσες μηχανογραφικών εντύπων, κá	3.431	5.280	2.923	3.876	529	100.0%	38
ΣΤ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΑΒΕΕ (εξέγ. 1994)	κατασκευή χάρτινων κοτύλων & επικατών, κá	6.089	11.013	4.075	9.567	1.187	100.0%	120
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΧΑΡΤΟΥ ΑΕ (1997)	παραγ. χαρτί εμπόριο χαρτίτων εκτυπώσεων κá	1.830	1.233	307	-9	27	100.0%	8-15
INFORM PROCESSING SERVICES AE (1989)	εκτύπ. & καθορ. & διαγρ. πρωτοτύπων κοτύλων	2.087	6.882	4.885	6.082	-626	100.0%	85
INFORM LYKOS ROMANIA LTD	παραγ. χαρτί εκτυπ. & διαγρ. προγραμμ. λογισμικού, κá						100.0%	
Όμιλος ΑΥΜΠΕΡΗ								
ΕΚΔΟΕΙΣ ΑΥΜΠΕΡΗ ΑΕ (1996)	έκδοση περιοδικών και βιβλίων	32.569	40.382	14.529	27.403	4.593	>50%	270
ΑΕΣΗΜ ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΑΕ (2000)	έκδοση περιοδικών και οδηγών Αθηνάραμα	3.838	3.574	478	1.503	411	100.0%	80

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΚΤΥΠΩΤΙΚΗ ΑΕ (1968)	Αθροιστικές εκπτώσεις, επιμέλεια εκδόσεων	3.659	3.574	480	1.504	412	100,0%	80
ΛΙΜΠΕΚΟ ΑΕ	επιπαινώσεις εργασιών			δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία			100,0%	
LIBERIS ATHENS AE	επιπαινώσεις εργασιών			δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία			100,0%	
Όμιλος ΜΗΧΑΛΙΔΗ								
ΜΙΧΑΛΙΔΗΣ Α-ΚΑΤΙΝΗ ΑΕ (1994)	παραγ. & εμπορ. αγαθών	109.032	231.923	80.713	50.998	1.012	>50%	200-2700
ΜΙΧΑΛΙΔΗΣ Α. ΑΕ (1994)	επεξεργασία και χονδρικό εμπόριο καπνού	47.910	81.890	8.357	29.950	2.163	>50%	140-800
ΕΒΙΕ Α ΜΙΧΑΛΙΔΗΣ ΑΕ (1936)	εμπορία χαρτονομισμάτων		17.036	14.217	16.858	12	>50%	5
ΕΛΛΗΝΟΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΚΑΠΝΩΝ ΑΕ	εμπορία καπνικών προϊόντων		1.743	13	52	2.212	>50%	
Φαούρης στο Λύμνη ΑΕ (1990)	παραγ. ψαλμωδών ορισματούχων	804	2.657	2.197	1.965	-145	>50%	30
ROLLE-EX MHTAK & JIA OE (1992)	εμπορία βελών, μεταφορών	1.883	278	24	30	-2	>50%	4
Μ ΒΟΓΙΑΤΖΟΓΛΟΥ ΑΕ (1935)	επεξεργ. & εξαγ. φύλλων καπνού						>50%	
ΜΟΪΣΚΟΦ Π. ΑΕ (εξάγ. 1990)	παραγ. & εμπορ. αγαθών						>50%	
STAR FOOD ΑΕ (εξάγ 1991)	έτοιμα καταναλωτ. φαγητά						>50%	
ΑΤΤΙΚΗ FOODS PROD ΑΕ (1987)	βιομηχανία τροφίμων						>50%	
Α.ΔΕΡΒΟΣ ΕΠΕ (1990)	βιομηχανία τροφίμων						>50%	
MIRELITE HELLAS ΑΕ (1989)	εμπ. ιματ. & σαρτ. προϊόν.						>50%	
Α ΜΙΧΑΛΙΔΗΣ ΑΠΟΤΡΙΚΕΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΕΣ ΑΕ	παραγ. & εμπόρ. καπνικών προϊόντων						>50%	
RODOP TUTUN TIC SA (Τουρκία)	παραγ. & εμπορ. αγαθών						>50%	
MICABERAT Joint Venti (Αλβανία)	παραγ. & εμπορ. αγαθών						>50%	
MICAKORCA Joint Venti (Αλβανία)	παραγ. & εμπορ. αγαθών						>50%	
ARIS SA (Σλοβενία)	εμπορία καπνών						>50%	
HUNGARIAN DEEP FREZING CO	εμπ. καταναλωτ. προϊόντων						>50%	
GREEK AMERICAN TOBACCO COMP. (ΗΠΑ)	παραγ. εμπορ. καπνικών προϊόντων						>50%	
STRUMICA TABAC SA (Σκόπια)	παραγ. εμπορ. καπνικών προϊόντων						>50%	
KOCANI TABAC (εξάγ 2000, Σκόπια)	παραγ. εμπορ. καπνικών προϊόντων						85,0%	
SLOVAK INTERNAT. TABAC (εξάγ 1994, Σλοβανία)	εμπόριο καπνικών προϊόντων						>50%	
SLITO SRL (εξάγ Ιταλία)	εμπόριο καπνικών προϊόντων						>50%	
MICHAILIDIS MOLDOVA SA (εξάγ Μολδαβία)	εμπόριο καπνικών προϊόντων						>50%	
Όμιλος ΜΟΥΖΑΚΗ								
ΜΟΥΖΑΚΗΣ ΕΛΔ ΑΕΒΕΕ (1998)	παραγ. αντιπληρ. εσθγ. εμπορ. μηχανημάτων κλειστών	45.954	103.335	57.964	49.507	3.125	>50%	1.150
ΜΟΥΖΑΚΗΣ ΕΛΔ ΑΕΒΕΕ (1992)	εγκαταστήρ. βελόνων, επεξεργ. υποπαραβλήτων	14.872	9.334	3.364	4.303	2.931	50,0%	15
ΛΙΔΙΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΠΛΑΣΤΙΚΗΣ ΑΒΕΕ (1971)	εσθγ. καταναλωτ. ενδυμάτων, ιματ. καλτσών, κδ	8.843	8.506	3.096	3.528	-694	50,0%	160
ROBERT MATRA ΑΕ	εσθγ. (αποστ.) & εμπόρ. Πλ.εσθμ. καταναλωτ. κδ	1.102	2.216	324	1.150	12	60,0%	15
ΠΕΤΑΛΟΥΔΑ ΚΛΩΤ ΑΕΕ (1957)	εμπορ. κλωστοϋφαντ. & ενδυμ.	27.689	21.185	113	8.426	126	>50%	90
RENOLIT HELLAS ΑΕ (εξάγ 1994)	παραγ. εμπ. & εσθγ. κλωστ. προϊόν.						>50%	
ELVIP ΕΞΟΤΕΡΙΚΟΥ (Τατιάς)	παραγ. & εμπόριο καταναλωτ. οικιακών						35,0%	
MAROPLEX SA (εξάγ 2001)	παστάς ενδυμαστ., γιμναστικής κδ						85,2%	
ΚΛΩΤΟΒΙΟΜΗΧ. ΕΛΛ.ΑΕ (1957)	παραγ. κλωστοϋφαντ. προϊόντων						>50%	
Όμιλος ΜΠΗΤΡΟΥ								
ΜΠΗΤΡΟΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΗ ΑΕ (2000)	συμμετοχές, δραστηριότητες	17.452	54.040	43.642	44.004	255	>50%	18
ΜΠΗΤΡΟΣ ΜΕΤΑΛΛΟΥΡΓΙΚΗ ΑΕΒΕ	εμπορία σιδήρου & χυλίου	55.355	59.436	9.431	20.527	2.408	100,0%	141
ΜΠΗΤΡΟΣ ΜΕΤΑΛΜΠΕΣ ΑΒΕΕ (εξάγ 2000)	εσθγ.εμπ. εμπόριο χυλίου & σιδήρου	19.552	23.159	6.470	7.259	697	77,0%	28
ΒΑΚΟΝΤΙΣ ΑΒΕΕ (εξάγ 2000)	επεξεργ. & εμπορ. βελών, αλυσίδων	4.783	5.418	2.029	3.287	225	>50%	25
ΝΙΚ.ΚΙΟΛΕΛΗΣ ΑΒΕΕ (συμμ 2000)	βιομηχανία κατασκευής αμολωμάτων	18.225	30.750	11.518	17.724	2.557	30,0%	280
ΚΟΝΤΙ STEEL HELLAS ΑΕ (εξάγ 2000)	βιομηχ. καταστ. προφίλ. αλουμινίου & σιδήρου	51.534	83.693	24.394	14.803	725	20,0%	276
ΘΩΡΑΣ ΑΝΤΙΣΤΗΣΙΜΗ ΑΕΤΒΕ (εξάγ 2000)	αντιστηρίξεις κατασκευές	509	220	7	78	40	75,0%	7
ΚΥΚΛΑΔΙΚΗ ΣΕΝΚΟ ΤΟΥΡΙΣΤ. ΤΕΧΝ ΑΕ	εγκαταστήρ. πόρων εσθγ.εμπ. Μικράς	383	3.092	2.875	2.194	-84	100,0%	5-80
ΜΠΗΤΡΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΗ ΑΒΕΤΕ	μεταλλικές κατασκευές		2.864	1.988	2.852	-63	95,6%	3
ΜΠΗΤΡΟΣ ΑΚΙΝΗΤΑ ΑΕΕ	εγκαταστήρ. ακινήτων		1.457	1.054	1.420	-72	100,0%	2
ΜΠΗΤΡΟΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΑΕ (2000)	παραγ. ενσθλ. & -αντιστηρίξ. πηγών ενέργειας						100,0%	
ΜΠΗΤΡΟΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑ ΑΕ (2000)	παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας						100,0%	
DEMIL ΑΕ (2000)	επεξεργ. σιδηρέλ. & στρατηγικού υλικού						33,0%	
ΜΠΗΤΡΟΣ ΤΥΣΙΕΝ ΕΙΔΙΚΟΙ ΧΑΛΥΒΕΣ ΑΕ (2001)	steel service center χονδρικό εμπόριο						80,0%	
JOINT VENTURE Ουκρανία	steel service center χονδρικό εμπόριο						50,0%	
JOINT VENTURE Βουλγαρία	steel service center χονδρικό εμπόριο						50,0%	
Όμιλος ΜΠΟΥΤΑΡΗ								
Ι ΜΠΟΥΤΑΡΗΣ & ΥΙΟΣ (HOLDING) ΑΕ 1994	εμπορία χαρτοφυλακίων	648	47.498	45.815	45.306	119	>50%	6
Ι Μπουτάρης & Υιός Ονομαστική ΑΕ (1980)	παραγ. & εμπ. κρασιών	21.925	33.033	4.734	15.982	1.785	100,0%	180
ΜΥΘΩΣ ΖΥΘΟΠΟΙΙΑ ΑΕ	παραγ. & εμπ. μπύρας, αναψυκ.	20.440	55.293	30.769	34.675	3.344	100,0%	250-320
Καμνιάς Ονομαστική ΑΕ (εξάγ. 1991)	παραγ. εμπ. κρασιών, μπύρ. αναψ.	682	408	52	401	6	100,0%	
ΜΙΝΩΣ - Κρασί Κρήτης Αφ. Μελιτάρη ΑΕ (1988)	παραγ. & εμπόρ. κρασιών	1.013	2.715	945	1.083	-83	100,0%	15
ΜΙΔΑΣ ΑΕ (1992)	εμπ. εστ. & ποιν. υπηρ. αναψυκ.		1.782	175	-654		100,0%	34
Μπουτάρης Εμπορική ΑΕ	εμπορικές δραστηριότητες						100,0%	
Ζυθοποιία Αφ.αίν ΑΒΕΕ (1990)	χονδ. εμπ. ποιν. υπηρ. αναψυκ.						100,0%	
UNITED DISTILLERS BUTARI (κων/δα 1989)	εμπ. αλκολ. ποιν. & κρασιών						100,0%	
ΑΕ Αναστ. Καννα Πελ. & Σ. Γ. Εργ (1993)	κατασκευαστικές δραστ.ίες						100,0%	
ΑΕ Γεν. Εργ. - Γεν. Εργ. Δι. Μαυ. (1994)	αναπτυξιακές δραστ.ίες						100,0%	
Α1.ΒΑΔΡΙΝΚ SH P K ΕΠΕ (1993) Αλβανία	βιομηχ. & εμπ. ποιν. υπηρ. αναψυκ.						100,0%	
BULGADRIK ΕΠΕ (1993) Βουλγαρία	βιομηχ. & εμπ. ποιν. υπηρ. αναψυκ.						100,0%	
Όμιλος ΝΙΚΑ								
Π.Γ. ΝΙΚΑΣ ΑΒΕ (1971)	παραγ. & εμπορ. αλκοολικών, συμμ. δραστηρι.	52.448	107.596	80.644	66.929	3.890	>50%	269
ΝΙΚΑΣ Σπάρτη ΑΕ (1986)	παραγωγή αλκοολικών	6.185	6.124	3.275	4.768	161	100,0%	45
ΝΙΚΑΣ Θεσσαλονίκη ΑΕ (1986)	παραγωγή αλκοολικών	10.614	11.476	4.089	7.463	250	100,0%	81
ΝΙΚΑΣ Λάρισα ΑΕ (1992)	εμπόριο τροφίμων	1.873	2.361	1.832	1.241	-125	100,0%	13
ΝΙΚΑΣ Κρήτη ΑΒΕΤ (1998)	παραγ. εμπ. αλκοολ. & τυροκομ. προϊόντων	4.153	2.946	1.546	1.938	22	99,8%	18
ΝΙΚΑΣ Κως ΑΕ (1988)	εμπόριο τροφίμων	5.125	4.367	2.136	1.424	-198	96,2%	20
Πλατάνη ΑΕ (1996)	παραγ. γαλακτ. παραδ. προϊόντων	3.798	4.974	2.570	464	10	75,0%	8-30
Δομοκό ΑΕ (1999)	παραγ. γαλακτ. παραδ. προϊόντων	396	693	136	194	-100	70,0%	2-5

BOSS" I Χρ Στραυραλδής ΑΒΕΕ (εξέγ 1999)	επίξ επι καταρ ασση επι κρατών αλλαντικών	19.967	9.994	2.909	-441	-1.920	80.0%	50
Στραυραλδής ΕΠΕ (εξέγ 1999)	επιξ επι καταρ ασση επι κρατών αλλαντικών	8.891	1.129	30	-1	-1	98.0%	7
ΝΙΚΑΣ Πελιτόνληρος ΑΕ (1990)	παραγωγή και εμπορία αλλαντικών	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία						80.0%
ΑΛΕΑ ΑΒΕΤΕ (2000)	επίξ επι καταρ ασση επι κρατών αλλαντικών	100 εκατ 145 εκατ δοχ. καθ κέρδη 6 εκατ δοχ.						70.0%
Ελληνική Διεύθυνση Εμπορίου ΑΕ (1996)	διεύθυνση εμπορίου και προμήθων	μετατικό κεφάλαιο 300 εκατ δοχ.						2.0%
Εσπας Ζοζαφ "Αδελφός Ζώνης" ΑΒΕΕ (εξέγ 1997)	καπνιστά-αγορά-παραγωγή	100 εκατ 821 εκατ δοχ. καθ κέρδη 573 εκατ δοχ.						37.7%
P. G. NIKAS GmbH (1995, Γερμανία)	εμπορία αλλαντικών και προμήθων	μετατικό κεφάλαιο 2.700 χιλ γερμ μαρκ						90.0%
Victor Investments SA (Αυστρουβουρνο)	συμμετοχές δραστηριότητες	μετατικό κεφάλαιο 267 εκατ δοχ.						90.0%
NIKAS Skopje Ltd (1996, Σκόπια)	παραγ και εμπορ αλλαντικών και προμήθων	μετατικό κεφάλαιο 1.550 εκατ δοχ.						97.3%
NIKAS Bulgaria SA (1998, Βουλγαρία)	παραγ και εμπορ αλλαντικών και προμήθων	μετατικό κεφάλαιο 1.006 εκατ δοχ.						100.0%
NIKAS Romania SA (1998, Ρουμανία)	διανομή αλλαντικών και προμήθων	μετατικό κεφάλαιο 150 χιλ δολλάρ						100.0%
NIKAS Lebanon Sml (1999, Λιβάνος)	παραγ και εμπορ αλλαντικών και προμήθων	μετατικό κεφάλαιο 83 εκατ δοχ.						94.6%
Αλλαντικό Γρηγορίου Ltd (εξέγ 2000, Κύπρος)	παραγ και εμπορ αλλαντικών	100 εκατ 1.891 εκατ δοχ. (ζητεί 272 εκατ δοχ)						36.0%
Γρηγορίου BE Ltd (εξέγ 2000, Κύπρος)	παραγ και διανο αλλαντικών και κρασι σκευασμ	100 εκατ 1.843 εκατ δοχ. καθ κέρδη 893 εκατ δοχ						36.0%
Δημός ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ								
ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ Ε Ι ΑΕ-Βιομ Μηχαν (1971)	παραγ και εμπορ αλλαντικών	85.846	52.909	18.206	37.962	6.476	>50%	1.000
Ελληνική ΦΟΥΡΝΟ ΑΕ (1978)	παραγ αρτοποιικών προϊόντων	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία						>50%
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΡΟΦΙΜΩΝ ΑΕ (19...)	επίξ επι καταρ ασση	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία						>50%
Δημός ΠΙΤΣΕΤΣΑΚΙ								
A.T. Πιτσίτσας ΕΛ-Βιομ Πλαστ και Ελαστ (1980)	παραγ εμπορ ελασμάτων και σκληρών σωλήνων	71.753	206.402	119.033	120.778	5.680	>50%	545
BEXPO AE (εξέγ 1998)	παραγ εμπορ βελανιδιών-χρωματισ	14.072	14.812	4.368	3.363	735	60.0%	120
ΧΡΟΜΟ ΑΒΕΕ (εξέγ 1998)	χρωμ εμπορ χρωμ βερν μακροί υακί	2.851	1.358	41	181	-25	>50%	19
Πλαστικό Μοσχογιάννης ΙΡΕ ΑΕ (συμμ 2000)	παραγωγή πλαστικών	20.997	23.139	6.194	2.785	-278	<20%	138
Petretzakis Datzos AE (συμμ 2000)	επίξ επι καταρ ασση	788	902	22	563	-28	33.4%	20
Νιστά Εντράντο ΑΕ (συμμ 2000)	αποτύπωση κατασκευών διανομής πώλ	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία						<20%
Heffles Petretzakis Tubes Ltd (Παριζιανός)	παραγ εμπορ ελασμάτων και σκληρών σωλήνων	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία						51.0%
Heffles UK Ltd (Αγγλία)	εμπορία ελασμάτων πλαστ σωλήνων	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία						100.0%
Induplex Group (εξέγ 2000, Αγγλία)	συμμετοχές δραστηριότητες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία						100.0%
-Induplex SPA (εξέγ 2000, Ιταλία)	παραγ ελασμάτων πλαστ σωλή και σκληρ υακ καλωδ	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία						100.0%
-Fleddes SA (εξέγ 2000, Ισπανία)	παραγ ελασμάτων πλαστ σωλήνων	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία						100.0%
-Europhase Ltd (εξέγ 2000, Αγγλία)	εμπορία ελασμάτων πλαστ σωλήνων	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία						100.0%
A G Petretzakis GmbH (1972, Γερμανία)	εμπορία ελασμάτων και πλαστικών σωλήνων	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία						100.0%
-Behn Plast GmbH (εξέγ 2000, Γερμανία)	παραγ εμπορ ελασμάτων σωλήνων	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία						100.0%
A G Petretzakis International Holdings Ltd	συμμετοχές δραστηριότητες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία						100.0%
A G Petretzakis Romania S r l	εμπορία ελασμάτων πλαστ σωλήνων	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία						100.0%
Macedonian Plastica AD (BΓAM)	εμπορία ελασμάτων πλαστ σωλήνων	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία						100.0%
Petretzakis Inc (ΗΠΑ)	εμπορία ελασμάτων σωλήνων	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία						100.0%
Imperial Plastech Inc (συμμ 1999, Καναδάς)	παραγ εμπορ ελασμάτων σωλήνων	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία						27.0%
Heffles Iran (pdy)	παραγ εμπορ ελασμάτων σωλήνων	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία						25.0%
Ανδρ Ιραν (pdy)								
Millenium Holdings SA	παραγ εμπορ ελασμάτων σωλήνων	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία						25.0%
Petretzakis Africa (2000)	συμμετοχές δραστηριότητες	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία						100.0%
-Main Pipesystems Pty (εξέγ 2001, Ν Αφρική)	παραγ σωλήνων PVC σωλήνων ελασμάτων σωλή	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία						100.0%
Δημός ΡΟΚΑ								
ΜΕΤΑΛΛΟΒΙΟΜΗΧ ΑΡΧΑΔΙΑΣ-Χ.ΡΟΚΑΣ ΑΒΕΕ (1977)	μεταλλικές και μηχανολογικές κατασκευ	31.387	94.374	47.780	77.448	11.879	>50%	184
ΡΟΚΑΣ ΑΙΟΛΙΚΗ ΑΒΕΕ (1996)	αεολικό πάρκο κατασκευή και εγκατάσταση	7.014	63.937	53.771	32.515	1.363	100.0%	17
ΡΟΚΑΣ ΑΙΟΛΙΚΗ ΕΥΒΟΙΑ ΑΒΕΕ (1998)	αεολικό πάρκο κατασκευή και εγκατάσταση	2.775	50.361	42.309	22.283	164	100.0%	10
ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΒΑΡΙΑ ΑΒΕΕ (1995)	εγκαταστάσεις	19.594	9.580	1.086	1.434	358	100.0%	18
ΡΟΚΑΣ ΕΠΕΡΕΦΕΙΑ ΑΒΕΕ (2000)	αεολικό πάρκο κατασκευή και εγκατάσταση	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία						100.0%
ΡΟΚΑΣ ΑΙΟΛΙΚΗ ΖΑΡΑΚΕΣ ΑΒΕΕ (2000)	αεολικό πάρκο κατασκευή και εγκατάσταση	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία						100.0%
Δημός ΣΑΡΑΝΤΗ								
ΣΑΡΑΝΤΗ ΓΡ. ΑΒΕΕ (1964)	παραγ και διαν καλλυν φαρμάκ καθ συσκ καθ άλλων πρσ	83.357	287.823	171.527	139.432	2.620	>50%	390
ZETA AE (1985)	εμπορία προϊόντων Ομίλου Esbee Leucide	82.719	25.514	1.068	1.334	7.466	8.4%	400
VENUS AE (1993)	κατασκευή μεσό ενδυμάτων	2.361	1.362	650	223	128	100.0%	12
ΓΙΑΝΝΑΪ Π. ΑΕ (εξέγ 1994)	παραγ και εμπορ παιδικών ενδυμάτων	2.314	4.951	1.887	1.260	-1.490	100.0%	1
ΘΕΟΔΩΡΩΤΗΣ Κ. ΑΕ (1987)	ασση επι αεριοσφαιρ αυτοκινήτων ΟΤΟΤΟΡ	8.423	8.249	96	2.183	936	50.0%	50
ΙΩΑΝΝΟΥ Γ & Μ ΑΒΕΕ (1985)	παραγ και εμπορ προϊόντα από υδρόφορο βαμβάκ	2.478	5.570	3.753	3.432	51	35.0%	50
ΛΟΜΠΕΛΙΑ ΑΕ (1992)	παραγ και εμπορ παρασκευασμένων προϊόντων	11.538	8.587	159	781	1.330	90.0%	50
MULTIRAMA ΑΒΕΕ (1957)	ασση και εμπορία ΗΥ, οικιακών συστημάτων, καθ	47.170	62.722	19.381	10.993	2.987	>50%	313
PET LEADERS AE (1983)	αντηρ διασπορά και εμπορ ζωών	2.345	1.514	73	174	32	70.0%	12
PHARMA CARE AE (1984)	αντηρ διασπορά φαρμάκων - παρασκευασμένων προϊόν	5.162	5.519	497	1.259	413	55.0%	85
POH AE (1995)	παραγ και εμπορ προϊόντα διασπορά ζωών καθ	2.373	2.417	288	428	-230	70.0%	7
ΣΑΝΙΤΑΣ-ΣΑΝΙΤΑΣ ΑΒΕΕ (εξέγ 1994)	παραγ και εμπορ συσκευασμένων προϊόντων	25.187	24.483	5.481	8.458	3.329	95.3%	75
ΣΚΟΤ ΑΕ ΔΙΑΝΟΜΗΣ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ (1996)	συνεργία ασση και εμπορ ηλεκτρονικ υακί	452	198	27	61	26	>50%	5
BRIARDALE SA	εμπορία συσκευασιών	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία						100.0%
ROMSAR COSMETICS SA Ρουμανία	εμπορία καλλυντικών καθ ειδών	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία						99.2%
SARANTIS BULGARIA LTD	εμπορία καλλυντικών καθ ειδών	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία						99.4%
SARANTIS POLAND SA	διανομή προϊόντων στην ΣΑΡΑΝΤΗ	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία						100.0%
SARANTIS GLOBAL LTD, Κύπρος	εξήγησης διανομής προϊόντων σε διεθνή αγορά	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία						100.0%
SARANTIS FRANCE SARL	ασση και εμπορία καλλυν καθ προϊόντων	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία						100.0%
NET WEST DISTR SERVICES FYROM LTD	διανομή προϊόντων στην ΣΑΡΑΝΤΗ	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία						85.0%
NET WEST DISTR SERV NEA FIOYTKOZABIA LTD	διανομή προϊόντων στην ΣΑΡΑΝΤΗ	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία						92.0%
SARANTIS DEUTSCHLAND GMBH	διανομή προϊόντων στην ΣΑΡΑΝΤΗ	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία						90.0%
SARANTIS UK LTD	διανομή προϊόντων στην ΣΑΡΑΝΤΗ	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία						100.0%
SARANTIS HUNGARY LTS	διανομή προϊόντων στην ΣΑΡΑΝΤΗ	δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία						100.0%
Δημός ΤΑΒΟΥΛΑΡΗ								
ΝΕΦΡΙΟΝ ΝΙΣ ΑΕ Ναυπλίου Σύρου (εξέγ 1994)	ναυπηγοεπισκευαστικές δραστηριότητες	19.253	27.466	19.696	19.952	-1.831	>50%	610-800
ΝΑΥΠΗΓΕΙΑ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΑΕ (εξέγ 1997)	ναυπηγοεπισκευαστικές δραστηριότητες	81.473	238.913	93.685	16.975	10.301	>50%	750

ΝΕΟΡΙΟ Κόνινο Αιτωλ. Σύντ. Εταιρ. Καπάρ.	κέντρο επεξεργασίας καπνίσματος	120	321	51	-44	16	>50%	10
ΤΙΑΜΑ ΑΕ	συμμετοχές δραστηριότητες						100.0%	
AMBER LTD (Κύπρος)	συμμετοχές δραστηριότητες						100.0%	
Ομάδα ΤΕΓΕΠΟΥΛΟΥ								
Χ.Κ.ΤΕΓΕΠΟΥΛΟΥ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΕ (1974)	εκδόσεις εκπαιδευτικών σημειωμάτων & περιοδικών	78 418	141 038	81 875	121 908	3 031	71.4%	893
Χ.ΤΕΓΕΠΟΥΛΟΥ-Α ΤΕΡΠΟΠΟΥΛΟΥ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΕ (1998)	εκδόσεις περιοδικών και άλλων έργων	1 162	502	135	136	6	50.0%	40
ΘΕΩΡΕΤΙΚΟΤΗΤΑ ΑΕ (1998)	εκδόσεις πρακτικών (practical) & εκπαιδευτικών	3 379	385		74	180	90.0%	180
ΕΜΦΑΣΙΣ Εκδοτική ΑΕ (1998)	εκδόσεις και κυκλοφορία εντύπων & περιοδικών	4 739	2 359	853	268	-30	25.0%	35
ΑΡΧΑΙΟΝΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΕ (1992)	εκδόσεις βιβλίων και μελετών	236	367	2	141	48	50.0%	2
ΔΟΜΗ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΕ (1972)	εκδόσεις εγκυκλοπαιδικών και συναφών εντύπων	958	2 096	505	974	-412	50.0%	35
ΔΡΑΓΟΥΝΗΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΕ (συνμ. 2000)	εκδόσεις βιβλίων και περιοδικών	11 824	5 802	714	449	2 155	15.0%	67
ΑΡΓΟΣ ΑΕ (1999)	δανειστής σημειωμάτων και περιοδικών	78 750	12 506	3 228	2 858	619	24.0%	412
MEDIATEL Υπηρεσία Πληροφορ. ΑΕ (1994)	παραγωγή υπηρεσιών μέσω τηλεφώνου (audiotex)	3 031	4 030	912	3 469	407	44.0%	20
MEDIA CALL CENTER (MEDIAFON) ΑΕ (1995)	εκμετάλλ. αυτοματισμ. τηλεφώνου. Κέντρο πωλησ. για ελληνισμ.	301	365	223	96	-431	20.0%	20
ΤΗΛΕΤΥΠΟΣ ΑΕ (1985)	ηλεκτρονική σταθμός Mega Channel	117 274	158 871	85 396	79 088	9 506	12.3%	619
ΕΥΡΩΛΟΝ-ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΑΕ (1995)	παραγωγή τηλεοπτικών ταινιών	4 087	2 037	108	229	468	95.0%	10-25
ΕΥΡΩΛΟΝ NET ΑΕ (1996)	ηλεκτρονική έκδοση σημειωμάτων						51.0%	
ΕΥΡΩΛΟΝ TELECOM ΑΕ (1999)	πρόσθ. ηλεκτρ. υπηρεσιών (φωνής, τηλεφώνου, Internet, κ.λ.)						16.0%	
FREEMANTLE HELLAS ΑΕ (Παρ. Ηρώ & Εξών (1995)	παραγωγή τηλεοπτικών προγραμμάτων						40.0%	
RISK HELLAS ΑΕ (1999)	δανειστής ελληνικών αγορών & δημοσκοπήσεων						20.0%	
A.ARBANITIS & ΣΙΑ ΟΕ (1996)	επιχειρήσεις ήρω & κινηματογράφ. ταινιών						50.0%	
Ομάδα Αφών ΧΑΛΑΪΔΗ								
ΠΛΑΣΤΙΚΑ ΘΡΑΚΗΣ ΑΒΕΕ (1977)	παραρ. υφασμάτων από πολυτετραπυλινό	47 015	113 889	78 795	80 235	5 020	>50%	800
ΘΡΑ - ΠΛΑΣΤ ΑΒΕΕ (έξαρ. 2000)	παραρ. οικιακών υφασμάτων, φίλτρ. πολυκαυσίμου	4 774	15 011	13 140	12 530	490	51.0%	80
-MEFASAKIOI ΑΒΕΕ (έξαρ. 2000)	κατασκ. σάκων, σφαιρών, μόνων πολυτετραπυλινού	13 478	12 278	7 441	9 831	428	>50%	200
-THRACE PAC ΑΒΕΕ (έξαρ. 2000)	παραρ. διαρ. αβών από πολυτετραπυλινό	1 108	8 100	4 867	2 588	1	>50%	64
-GRATES ΑΒΕΕ (έξαρ. 2000)	παραρ. πλαστ. σφαιρών, χημικών						>50%	
-SYNTHETIC HOLDINGS (Αγγλία)	συμμετοχές δραστηριότητες						>50%	
-SYNTHETIC PACKAGING (Ιρλανδία)	παραρ. bag bags & υφασμάτων						>50%	
-SYNTHETIC TEXTILES (Αγγλία)	παραρ. υφασμάτων από πολυτετραπυλινό						>50%	
-ARNO LTD (Ιρλανδία)	παραρ. διαρ. αβών από πολυτετραπυλινό						>50%	
DON & LOW LTD (Σκωτία)	παραρ. υφασμάτων από πολυτετραπυλινό						80.0%	
-DON & LOW HELLAS ΑΒΕΕ	παραρ. μη υφασμάτων, χημικών υφασμάτων						100.0%	
THRACE MANAGEM & CONSULTING SERV AE	μελέτες συμβουλευτικές δραστηριότητες						51.0%	
AEBEPLAST AE	παραρ. αβών διαμνητικής συσκευασίας						>50%	
ΠΛΑΣΤΙΚΑ ΘΡΑΚΗΣ ΣΥΣΤΗΜΑΤΙΑ ΑΒΕΕ	παραρ. αβών διαμνητικής συσκευασίας						90.0%	
-SYNTHETIC POLYBULK SA (Νιζαρλάνδη)	παραρ. αβών διαμνητικής συσκευασίας						>50%	
-SYNTHETIC POLYBULK SA (Σουηδία)	παραρ. αβών διαμνητικής συσκευασίας						>50%	
Ομάδα ΧΑΤΖΗΠΕΛΛΗΟΥ								

Χατζηπύλου Holdings ΑΕ (2000)	συμμετοχές δραστηριότητες, συμ. υπηρεσ. κ.λ.	352	73 152	70 788	53 422	-240	63.0%	
Infotrust ΑΒΕΕ (έξαρ. 2000)	κατασκ. συστήμ. αγοράς ηλεκτρ. υπολογιστών	344	690	829	81	1	100.0%	6
Infotrust ΑΕ (1999)	παραρ. -κωπ. γραμ. ασυρματ. επείγ. ενδομ.	1 889	353	84	160	119	100.0%	6
Vertical ΑΒΕΕ (1978)	παραρ. καλ. ταιν. επαγγελματ. νημά. υφασμ. κ.λ.	50 970	100 218	47 372	43 808	7 678	99.9%	850
Apple Base ΑΒΕΕ (έξαρ. 2000)	παραρ. κωπ. ενδομ. ασυρματ. & αβ. ένδυμ.	4 895	3 981	322	1 522	531	80.0%	70
BLUE POINT K.N. Αφρώνας ΑΕ (έξαρ. 2000)	κατασκ. (φωσφ.) εμπόρε. προϊόντων ενδυμ. υφασμ.	9 038	7 831	1 100	4 866	1 146	70.0%	50
ERGO Textile Αφών Γαλακτοπ. ΑΕ (1994)	παραρ. -εμπόρε. προϊόντων ενδυμ. υφασμ.	13 714	11 355	3 407	2 981	533	80.0%	65
SPRIDER ΑΒΕΕ (1978)	παραρ. -εμπόρε. προϊόντων ενδυμ. υφασμ.	28 128	40 401	18 762	17 990	4 816	80.0%	80
-SPRIDER Ένδυμα ΕΠΕ	παραρ. προϊόντων ενδυμ. υφασμ. καλ. ταιν. κ.λ.						99.0%	
-SPRIDER ΑΒΕΕ & ΣΙΑ ΟΕ	παραρ. προϊόντων ενδυμ. υφασμ. καλ. ταιν. κ.λ.						99.0%	
-SPRIDER ΑΒΕΕ & ΣΙΑ ΟΕ Καλλιθέας	παραρ. προϊόντων ενδυμ. υφασμ. καλ. ταιν. κ.λ.						99.0%	
-SPRIDER ΑΒΕΕ & ΣΙΑ ΟΕ Αθήνας	παραρ. προϊόντων ενδυμ. υφασμ. καλ. ταιν. κ.λ.						99.0%	
-SPRIDER ΑΒΕΕ & ΣΙΑ ΟΕ Χαλκίδας	παραρ. προϊόντων ενδυμ. υφασμ. καλ. ταιν. κ.λ.						99.0%	
-SPRIDER ΑΒΕΕ & ΣΙΑ ΟΕ Ν. Ιωνίας	παραρ. προϊόντων ενδυμ. υφασμ. καλ. ταιν. κ.λ.						99.0%	
-SPRIDER ΑΒΕΕ & ΣΙΑ ΟΕ Καλαμάτας	παραρ. προϊόντων ενδυμ. υφασμ. καλ. ταιν. κ.λ.						99.0%	
-SPRIDER Μαρμαρίου Μοναστ. ΕΠΕ	παραρ. προϊόντων ενδυμ. υφασμ. καλ. ταιν. κ.λ.						100.0%	
-SPRIDER Πάτρας ΕΠΕ	παραρ. προϊόντων ενδυμ. υφασμ. καλ. ταιν. κ.λ.						99.0%	
-KOSTOS-SPRIDER ΑΒΕΕ & ΣΙΑ ΟΕ	παραρ. προϊόντων ενδυμ. υφασμ. καλ. ταιν. κ.λ.						99.0%	
-MEGATHLON ΑΕ Ελευθέρας	παραρ. προϊόντων ενδυμ. υφασμ. καλ. ταιν. κ.λ.						99.9%	
METKO Ltd (1999, Βουλγαρία)	παραρ. ενδυμ. υφασμ. φασμ. για την Ιταλία						100.0%	
Unique Commerce ΑΕ (έξαρ. 2000, Αγγλία)	εμπορική αξιοποίηση εμπ. σμ. Vergh, κ.λ.						49.0%	
ACTIF Group PLC Ltd (συνμ. 2000, Αγγλία)	σχεδ. σμ. & πρ. σμ. προϊόντων ενδυμ. υφασμ.						10.7%	
ΠΟΛΥΕΘΝΙΚΟΙ ΥΠΟ-ΟΜΑΔΟΙ								
Ομάδα ΑΘΗΝΑΪΚΗΣ ΖΥΘΟΠΟΙΕΙΑ								
ΑΘΗΝΑΪΚΗ ΖΥΘΟΠΟΙΕΙΑ ΑΕ (1982)	(αλλαντικές επιχειρήσεις)						>50%	1 400
ΕΠΙΚΟ ΑΕ (1993)	εμφυλ. μεταλλ. νερού	8 937	11 823	8 508	5 037	-254	100.0%	25
BREWINVEST ΑΕ (1994)	επ. χαρτοφυλ. με την 3Ε						50.0%	
-ZAGORKA SA Boulogne (έξαρ. 1994)	παραρ. γαλακτ. ΖΑΓΟΡΚΑ Βουλγ.						50.0%	
Ομάδα CEMENT FRANCAIS								
ΧΑΛΥΒ ΔΟΜ.ΥΛΙΚΑ ΑΕ (έξαρ. 1990)	(γαλλικές επιχειρήσεις)	58 148	89 359	27 675	48 078	13 446	>50%	167
-ET-MITFON ΑΕ (έξαρ. 1990)	παραρ. μη μεταλλικών ορυκτ.	15 288	7 267	867	2 169	429	100.0%	40
-ΙΚΥΡΑ ΛΑΤ.ΕΡΓΑΣ.ΕΠΕ (1991)	παραρ. μη μεταλλικών ορυκτ.	1 081	168	138	30	24	100.0%	35
-ΑΜΜΟΣ ΛΑΤ.ΑΝ.ΑΤΤΙΚ.ΑΕ (έξαρ. 1991)	παραρ. μη μεταλλικών ορυκτ.	55	24 074	23 013	23 987	-43	100.0%	4
ΛΙΘΟΣ ΑΕ (έξαρ. 1990)	χρηστ. ορυκτ. υπερασφ.						100.0%	
ΓΕΩΜΕΛ ΑΕ (1992)	έξορυκ. τεχνολ. & επιστ. σμ.						100.0%	
AIR TRANS Εργ. & Τεχ. Εί. Τοιμ. (1993)	δομητική & εμπόρε. τεχνολ. σμ.						100.0%	
M C S -ΔΙΟΙΚ.ΕΠ. & ΠΑΡ.ΥΠ.ΑΕ (1994)	παραρ. ηλεκτρ. υπηρεσιών						100.0%	
Ομάδα GLAXO								
GLAXO WELLCOME ΑΒΕΕ	(αγγλικές επιχειρήσεις)						>50%	380
	παραρ. διαμνητ. φαρμάκων & αβών	103 439	87 781	14 186	22 945	3 710		

ΑΛΛΗΝ ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΗ ΑΕ	εμπόρα φαρμακευτικών ειδών	14.187	9.715	222	4.030	791	10,0%	38
Ομιλος GRAND METROPOLITAN	(αγγλικών συμφερόντων)							
ΜΕΤΑΞΑ Σ. & Η. & Α. ΑΒΕΕ (έξση 1988)	παράρ. σε εμπ. σκοπών μ. προϊόν	28.546	29.456	10.893	19.834	5.453	>50%	96
ΚΑΛΟΓΙΑΝΝΗ ΠΟΤ-ΤΟΥΡ ΕΠΕ ΑΕ (1986)	παραγωγή (φασόν) αλάου, παραγωγή τεχνολογίας	4.694	1.649	712	535	20	100,0%	2
Ομιλος HELLAS CAN	(αμερικανικών συμφερόντων)							
HELLAS CAN Βιομ. Ειδών Συστασ. ΑΕ (1965)	παραγωγή μεταλλικών δοχείων	140.308	136.740	39.547	85.642	11.493	>50%	462
CROWN CORK SEVILLA SL (ισπανία)	παραγωγή μεταλλικών δοχείων						100,0%	
CROWN CORK & SEAL GmbH (Γερμανία)	παραγωγή μεταλλικών δοχείων						100,0%	
Ομιλος NESTLE	(ελβετικών συμφερόντων)							
NESTLE ΕΛΛΑΣ ΑΒΕ (1973)	παραρ. ειδών διατροφής	300.701	109.536	35.520	27.142	56.490	>50%	681
ALCON Laboratories Hellas ΕΠΕ (1980)	εργα. & χονδρ. εμπ. φαρμακ. ειδ.	16.287	14.074	369	400	491	100,0%	48
ΟΜΙΛΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΑΚΩΝ ΕΛΛΑΔΟΣ-ΕΘΟΣ	εργα. & διαβίωση δημοφιλών προϊόντων						100,0%	
Ομιλος PECHINEY	(γαλλικών συμφερόντων)							
ΑΛΟΥΜΙΝΙΟ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΑΕ (1961)	παραρ. αλουμινίου & αλουμινίου	424.047	448.109	164.865	265.096	93.552	>50%	1.300
ΔΕΛΦΟΙ - ΔΙΤΟΜΟΝ ΑΜΕ (1975)	μεταλλουργία βραχίων & βελών	22.536	21.858	10.992	13.707	4.895	100,0%	207
ΕΠΑΛ ΜΕ ΑΕ (έξση 1996)	παραγωγή εργαλείων αλουμινίου	39.287	19.741	9.442	2.747	191	100,0%	60
ΠΕΣΙΝΕ ΕΛΛΑΣ ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΑΕ (1978)	αποκατάσταση εργαλείων & εμπ. χρημ. προϊόντων	2.292	1.559	109	736	198	100,0%	13
ΕΛΒΑΛ-ΕΛΛΗΝ Βιομηχ. Αλουμινίου (1973)	παραρ. προϊόν. ελάστων αλουμινίου	329.679	406.435	197.125	301.138	32.812	<10%	850
Ομιλος PEPSICO	(αμερικανικών συμφερόντων)							
TASTY FOODS ΑΕ (έξση 1987)	παραρ. ποτών & κρουασάν. κλπ.	76.046	42.030	20.098	21.907	10.034	10,0%	650
PEPSICO - HBH ΑΕ (έξση 1989)	παραρ. & εμπόρ. αναμικτ.	80.808	79.848	44.941	44.373	-5.467	100,0%	596
Ομιλος PHILLIP MORRIS	(αμερικανικών συμφερόντων)							
ΠΑΥΛΑΔΟΥ ΙΟΚΟΛΑΤΟΠΟΙΙΑ ΑΕ (έξση 1988)	παραρ. προϊόντων καπνίσματος & ζαχαρώδη προϊόν.	48.144	35.635	9.288	10.640	2.688	100,0%	174
KRAFT GENER FOODS HEL ΑΕ	βιομ. κρουασάν. στην καρτ. κλπ.	30.529	42.615	1.212	6.814	4.754	100,0%	240
PHILIP MORRIS HELLAS ΑΕΒΕ (1986)	εμπόρ. & διαστρώματα	119.536	48.608	1.282	25.834	12.747	100,0%	30
Ομιλος UNILEVER	(αγγλο-ολλανδικών συμφερόντων)							
ΕΛΛΑΣ Ελαιουργ. Εργογ. ΑΕ (έξση 1962)	βιομ. ελαίων & φυτικών-λιπιδίων	168.530	107.872	45.110	54.265	23.796	100,0%	434
ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΕΡΕΥΝΑ ΑΓΟΡΑΙΣ ΑΕ (1973)	ελαίνα αγοράς	6.468	2.927	397	192	102	100,0%	59
UNILEVER HELLAS ΑΕ (1977)	παραρ. εμπ. προϊόντων & εσών ποσότητες υγιεινής	240.010	104.089	51.807	25.333	30.191	100,0%	660
LEVER HELLAS ΑΕ (1962)	βιομ. προϊόν. & καλλυντ. & απορρυπν.						100,0%	

ΠΗΓΗ: Ενημερωτικά Δελτία και Ετήσια Απολογισμοί Εργασιών των μητρικών εταιριών των παραπάνω ομάδων
Επεξεργασία στοιχείων ICAP 2000, Διοικητικά ημερήσια και περσοδικά Τύπου 1990-2001

Καρέλια («Καπνοβιομηχανία Καρέλια»), Κατσέλη («Κατσέλης Χ & Υιοί»), Κεράνη («Κεράνης»), Κουκούντζου («Κleemann»), Κουτσολιούτσου («Folli-Folli»), Κωστόπουλου-Καρακντζή («ION»), Λαβίδα («Lanipharm»), Λιάμπεη («Ελατέξ»), Λεμπιδάκη («Πλαστικά Κρήτης»), Λούλη («Μύλοι Λούλη»), Λύκου («Inform Λύκος»), Λυμπέρη («Εκδόσεις Λυμπέρη»), Μιχαϊλίδη («Μιχαϊλίδης-Καπνική»), Μουζάκη («Ελ.Μουζάκης»), Μπήτρου («Μπήτρος Μεταλλουργική»), Μπουτάρη («Μύθος Ζυθοποιία»), Νίκα («Π.Γ.Νίκας»), Παπαδόπουλου («Ε.Ι.Παπαδόπουλος»), Πετζεντάκι («Α.Γ.Πετζεντάκης»), Ρόκα («Μεταλλοβιομηχανική Αρκαδίας»), Σαράντη («Γρ.Σαράντης»), Ταβουλάρη («Ναυπηγεία Ελευσίνας»), Τεγόπουλου («Χ.Κ.Τεγόπουλος»), Χαλιώρη («Πλαστικά Θράκης») και Χατζηϊωάννου («Vertical»), καθώς των ξένων ομίλων «Αθηναϊκή Ζυθοποιία» (ολλανδικός), «Cement Francais» (γαλλικός), «Glaxo» (αγγλικός), «Grand Metropolitan» (αγγλικός), «Hellas Can» (αμερικάνικος), «Nestle» (ελβετικός), «Pechiney» (γαλλικός), «Pepsico» (αμερικάνικος), «Phillip Morris» (αμερικάνικος) και «Unilever» (αγγλο-ολλανδικός).

Με βάση τα αναλυτικά στοιχεία του Πίνακα 2.23, καθώς πρόσθετες πληροφορίες από τους «Ετήσιους Απολογισμούς Χρήσης» των ομίλων, μπορούμε να συνάγουμε ορισμένα χαρακτηριστικά των τάσεων ανάπτυξης τους την τελευταία δεκαετία. Κατ' αρχήν σημαντικός αριθμός ομίλων εμφανίζει δυναμική ανάπτυξη και επέκταση σε νέους τομείς, ενώ ένας μικρότερος, κυρίως σε παροδοσικούς κλάδους, αποχωρεί από το προσκήνιο. Οι όμιλοι με δυναμισμό ανάπτυξης είναι των Αθανασούλη-Βαλασαμίδη, Βουγλαράκη, Γιαννακόπουλου, Θεοδωρόπουλου, Θεοδωρίδη, Ζερίτη, Καντώνια, Κατσέλη, Κουτσολιούτσου, Λαβίδα, Λεμπιδάκη, Λούλη, Λύκου, Λυμπέρη, Μιχαϊλίδη, Μπήτρου, Νίκα, Σαράντη, Τεγόπουλου, Χαλιώρη, Χατζηϊωάννου, καθώς «Αθηναϊκή Ζυθοποιία» (μπύρα Amstel), «Cement Francais» (τσιμέντα Χάλυψ), «Phillip Morris» (Παυλίδης), «Nettle» (Λουμίδης), «Unilever» (Ελαίς) και «Pechiney» (Αλουμίνιο της Ελλάδος). Αντίθετα οι όμιλοι που εμφανίζουν στάσιμη ή φθίνουσα πορεία (λόγω παραγωγικών και τεχνολογικών αναδιαρθρώσεων, καθώς και ανταγωνιστικών πιέσεων), είναι των Αργυρού, Κεράνη, Λιάμπεη, Pepsico, Grand Metropolitan, κά).

Επίσης πολλοί όμιλοι, ενίσχυσαν κατά την τελευταία δεκαετία το μέγεθος τους με εξαγορές-συγχωνεύσεις (Αθανασούλη-Βαλσαμίδα, Βουλγαράκη, Ζερίτη, Θεοδωρόπουλου, Θεοδωρίδη, Κατσέλη, Λούλη, Μιχαλίδη, Μουζάκη, Μπήτρου, Νίκα, Πετζετάκι, Σαράντη, Ταβουλάρη, Χαλιώρη, Χατζηϊωάννου, «Αθηναϊκή Ζυθοποιία», «Cement Francais», «Nestle», «Pepsico», «Phillip Morris», «Unilever» κá), ενώ όλοι σχεδόν οι ελληνικοί όμιλοι κατέφυγαν τα τελευταία χρόνια στην άντληση κεφαλαίων από το χρηματιστήριο. Από πλευράς συγκρότησης, οι περισσότεροι όμιλοι έχουν κλαδικό χαρακτήρα με άμεση επέκταση στο εμπόριο και σε συγγενικούς κλάδους, ενισχύοντας την καθετοποίηση εργασιών και αποκτώντας γνωρίσματα βιομηχανικών «κοντσέρν» (Ακκά, Αθανασούλη-Βαλσαμίδα, Βουλγαράκη, Θεοδωρόπουλου, Θεοδωρίδη, Κατσέλη, Λαβίδα, Λύκου, Μπήτρου, Μπουτάρη, Νίκα, Πετζετάκι, Χαλιώρη, Χατζηϊωάννου). Αντίθετα ορισμένοι όμιλοι επεκτείνοντας τη δράση τους «οριζόντια» (σε διάφορους τομείς και χρηματοοικονομικές εργασίες), αποκτούν γνωρίσματα «κονγκλόμερατ» και χρηματιστικών ομίλων (Αγγελόπουλου, Αλαφούζου, Ηλιάδη, κá).

Τέλος οι περισσότεροι όμιλοι έχουν επεκτείνει τη δράση τους στο εξωτερικό, κυρίως σε βαλκανικές και ευρωπαϊκές χώρες (Αγγελόπουλου, Αθανασούλη-Βαλσαμίδα, Βουλγαράκη, Ζερίτη, Θεοδωρόπουλου, Θεοδωρίδη, Καντώνια, Καρέλια, Κεράνη, Κουτσολιούτσου, Λαβίδα, Λιάμπεη, Λούλη, Μιχαλίδη, Μουζάκη, Νίκα, Πετζετάκι, Σαράντη, Χαλιώρη, Χατζηϊωάννου), παρουσιάζοντας γνωρίσματα «ΜΜ-Πολυεθνικών Ομίλων».⁸³ Επίσης σε αρκετούς ομίλους υπάρχει σημαντική κεφαλαιακή συμμετοχή ξένων πολυεθνικών (Ακκά, Δημητρίου, Ηλιάδη, Κουκούντζου, Σαράντη, κá), ενώ αναπτύσσουν παράλληλα και άλλες μορφές επιχειρηματικής συνεργασίας.

---

⁸³ Η εμφάνιση των Μ-Μ Πολυεθνικών Εταιριών και αντίστοιχων Ομίλων, είναι προϊόν της αυξανόμενης διεθνοποίησης της παραγωγής και του κεφαλαίου. Σε ειδική Έκθεση ο ΟΗΕ (1993) εξετάζει τη θέση και τους τρόπους δειξιδυσης στην αγορά, τα αποτελέσματα λειτουργίας, τα ανταγωνιστικά τους πλεονεκτήματα, κá. Ο αριθμός των «Μικρο-Μεσαίων Πολυεθνικών Εταιριών», σύμφωνα με την ίδια Έκθεση, ξεπερνούσε στις αρχές δεκαετίας '90 τις 750, από τις οποίες οι 180 είχαν την έδρα τους στις ΗΠΑ, οι 120 στην Ιαπωνία και οι 370 στις ευρωπαϊκές χώρες. Από πλευράς τομεακής διάρθρωσης, οι 514 ήταν στη βιομηχανία, οι 195 στις υπηρεσίες και οι 25 στον πρωτογενή τομέα. Ο μέσος αριθμός των ελεγχόμενων εταιριών στις Μ-Μ Πολυεθνικές ήταν 3 εταιρίες, ενώ στις μεγάλες πολυεθνικές ανέρχονταν σε 64 εταιρίες (Τόλιος, 1999, σελ.23)

Από πλευράς ιδιοκτησιακού καθεστώτος, οι περισσότεροι ελληνικής ιδιοκτησίας όμιλοι έχουν οικογενειακό χαρακτήρα, γεγονός που επιδρά στον τρόπο διεύθυνσης και οργάνωσης, ενώ οι ξένοι αποτελούν στην ουσία τμήματα (υπο-όμιλοι) ευρύτερων πολυκλαδικών και χρηματιστικών ομίλων. Τέλος ορισμένοι όμιλοι έχουν πολυσυμμετοχικό χαρακτήρα (Altec, Κεράνη, κá), ενώ αρκετοί συμμετέχουν σε μικτά επιχειρηματικά σχήματα (joint ventures) σε οικονομίες άλλων χωρών (Ζερίτη, Θεοδωρόπουλου, Θεοδωρίδη, Λούλη, Λιάμπη, Μιχαιλίδη, Νίκα, Πετζετάκι, Χαλιώρη, κá).

Από πλευράς κερδοφορίας, οι περισσότεροι όμιλοι είχαν το 2000 υψηλές αποδόσεις ιδίων κεφαλαίων, απόρροια της δεσπίζουσας θέσης σε κλάδους της μεταποίησης (Βουλγαράκη, Γιαννακόπουλου, Δοντά, Θεοδωρίδη, Καρέλια, Κουκούντζου, Κοτσολιούτσου, Λεμπιδάκη, Λούλη, Λύκου, Λυμπέρη, Νίκα, Παπαδόπουλου, Ρόκα, Ταβουλάρη, Χατζηϊωάννου κá). Ωστόσο ορισμένοι εμφανίζουν συγκριτικά χαμηλά ποσοστά (Αγγελόπουλου, Ακκά, Αργυρού, Ζερίτη, Ηλιάδη, Κεράνη, Λιάμπη, κá), αντανάκλαση των διαρθρωτικών προβλημάτων της ελληνικής βιομηχανίας και έντασης του ανταγωνισμού. Αντίθετα όλοι σχεδόν οι ξένοι όμιλοι εμφανίζουν υψηλή κερδοφορία, με αποτέλεσμα το συνολικό ύψος κερδών ορισμένων (πχ. Nestle, Pechiney, Unilever, Amstel, κá), να προσεγγίζει ή ακόμα και ξεπερνάει εκείνο των μεγάλων ομίλων. Η υψηλή κερδοφορία των παραπάνω ομίλων αντανakλά οπωσδήποτε την καλύτερη οργάνωση, καθώς και την απόκτηση δεσπίζουσας θέσης σε κλάδους της ελληνικής βιομηχανίας αποκομίζοντας υψηλά κέρδη. Χαρακτηριστικό της δράσης τους είναι η «επιθετική» πολιτική εξαγορών δυναμικών ελληνικών επιχειρήσεων από αρχές δεκαετίας '90 (κυρίως στους κλάδους τροφίμων και ποτών, όπως Παυλίδης, Λουμίδης, Ήβη, Tasty Foods, Μεταξάς, κá) και η χρησιμοποίηση ακραίων μεθόδων μονοπωλιακού ανταγωνισμού, σε περιπτώσεις που απειλούνται τα συμφέροντα τους (περιπτώσεις ελληνικών τιμμεντοβιομηχανιών, ΑΓΕΤ Ηρακλής, Τιμμένα Χαλκίδας και Τιμμένα Χάλυψ).

Τα ειδικότερα συμπεράσματα που βγαίνουν από τη σύντομη εξέταση των «Μικρότερων Ομίλων», είναι ότι παρουσιάζουν σε μικρογραφία (με μεγάλο εύρος ιδιαιτεροτήτων), όλα σχεδόν τα γνωρίσματα ανάπτυξης και δράσης των μεγαλύτερων ομίλων, αποτελώντας ταυτόχρονα «φυτώριο»

μελλοντικών μεγάλων ομίλων. Επίσης επιβεβαιώνεται το γεγονός ότι οι διαδικασίες συγκέντρωσης κεφαλαίου στην ελληνική βιομηχανία, έχει φθάσει στο τέτοιο επίπεδο ανάπτυξης, που σηματοδοτεί τη μετάβαση των περισσότερων ομίλων από την κλαδική στην πολυκλαδική διάρθρωση, καθώς στην πολυεθνική επέκταση, τόσο από πλευράς γεωγραφικής όσο και σύνθεσης κεφαλαίων, δημιουργώντας αντίστοιχο πλέγμα σχέσεων και οικονομικών συμφερόντων. Όσον αφορά τα γενικότερα συμπεράσματα από την ανάλυση των μεγαλύτερων βιομηχανικών ομίλων, θα παρατεθούν στο τέλος της μελέτης, αφού προηγουμένως εξεταστούν διεξοδικά, οι επιδράσεις της βιομηχανικής πολιτικής στους γενικότερους όρους ανάπτυξης και λειτουργίας τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ III: ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΟΙ ΟΜΙΛΟΙ ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΜΠΕΙΡΙΕΣ

3.0. Εισαγωγή

Η εξέταση των διαδικασιών συγκέντρωσης κεφαλαίου και των κυριότερων γνωρισμάτων των βιομηχανικών ομίλων, έδειξε μεταξύ άλλων ότι οι συντελούμενες κεφαλαιακές αναδιαρθρώσεις στους κόλπους της ελληνικής βιομηχανίας, η υποχώρηση παλαιών και η εμφάνιση νέων βιομηχανικών «τζακιών», η αυξανόμενη πολυκλαδικότητα και πολυεθνικότητα των ομίλων, έχουν άμεση σχέση με τις επιλογές της βιομηχανικής πολιτικής και τους γενικότερους προσανατολισμούς της μακροοικονομικής διαχείρισης, όπως αυτοί διαμορφώνονται στην πορεία συμμετοχής της χώρας στις διαδικασίες της ευρωπαϊκής ενοποίησης.

Σε αυτό το κεφάλαιο θα εξετάσουμε σε θεωρητικό επίπεδο, ορισμένα ζητήματα της βιομηχανικής πολιτικής, που έχουν άμεση σχέση με τη λειτουργία και ανάπτυξη των βιομηχανικών ομίλων. Ειδικότερα, μέσα από την ανασκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας, θα εξετάσουμε κατ' αρχήν τη σχέση οικονομικής ανάπτυξης, βιομηχανικής ανάπτυξης και βιομηχανικής πολιτικής και στη συνέχεια, τις επιπτώσεις των διαδικασιών βιομηχανικής αναδιάρθρωσης στη δύναμη και θέση των πολυκλαδικών ομίλων. Επίσης θα εξετάσουμε τις επιδράσεις των διαδικασιών «παγκοσμιοποίησης» στα παραδοσιακά εργαλεία άσκησης της βιομηχανικής πολιτικής και τις προεκτάσεις τους στη δράση των ομίλων, καθώς το ρόλο των άμεσων ξένων επενδύσεων στην πολυκλαδική και πολυεθνική τους συγκρότηση. Τέλος θα εξετάσουμε την επίδραση των νέων τεχνολογιών και συστημάτων «ευέλικτης εξειδίκευσης» στο μέγεθος των επιχειρήσεων, καθώς το ρόλο του κράτους και των διαφόρων «τύπων» βιομηχανικής πολιτικής στη λειτουργία και ανάπτυξη των σύγχρονων βιομηχανικών ομίλων.

3.1. Οικονομική Ανάπτυξη, Βιομηχανική Ανάπτυξη και Βιομηχανική Πολιτική

Η εξέταση της σχέσης οικονομικής ανάπτυξης, βιομηχανικής ανάπτυξης και βιομηχανικής πολιτικής, φέρνει στο προσκήνιο θεωρητικές

προσεγγίσεις και προβληματισμούς που αναπτύχθηκαν την μεταπολεμική περίοδο, σχετικά με το περιεχόμενο της έννοιας ανάπτυξη και ειδικότερα της βιομηχανικής, όπως επίσης το ρόλο του κράτους και της βιομηχανικής πολιτικής στις διαδικασίες εκβιομηχάνισης. Η παραδοσιακή νεοκλασική θεωρία προσεγγίζοντας την έννοια της ανάπτυξης κυρίως από την πλευρά της συσσώρευσης και της οικονομικής μεγέθυνσης (growth), παραγνώρισε ουσιαστικές κοινωνικο-οικονομικές πλευρές της οικονομικής ανάπτυξης (development), τις οποίες επεσήμαναν πολλοί θεωρητικοί, όπως επίσης και διεθνείς οργανισμοί.⁸⁴

Ταυτόχρονα επανήλθαν στο προσκήνιο θεωρητικές προσεγγίσεις των κλασικών (Smith, Ricardo, Marx), που τροφοδότησαν διάφορα «υποδείγματα» οικονομικής ανάπτυξης στις αναπτυγμένες καπιταλιστικές χώρες (Harrod, Hansen, Domar, Solow, Meade, Duglas, Rostow, Kaldor, Robinson, κά), ενώ στα πλαίσια της μαρξιστικής παράδοσης⁸⁵ εμφανίστηκαν οι θεωρίες της «εξάρτησης» και «άνισης ανάπτυξης» ή «υπανάπτυξης», ως έκφραση των ειδικότερων αναζητήσεων οικονομικής ανάπτυξης και

---

⁸⁴ . Στον Ιδρυτικό Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών το 1944, η έννοια της ανάπτυξης οριζόταν ως οικονομική και κοινωνική πρόοδος και ανώτερο βιοτικό επίπεδο, καθώς επίσης ως ανώτερο επίπεδο κουλτούρας, παιδείας, υγείας, κα. Ωστόσο τις πρώτες δεκαετίες της μεταπολεμικής περιόδου, λόγω των προβλημάτων ανοικοδόμησης και των αναγκών αύξησης του εισοδήματος, η έννοια της «ανάπτυξης» (development), ταυτίστηκε με την έννοια της «μεγέθυνσης» (growth). Στην πορεία όμως αποφορτίστηκε από μονομερείς προσεγγίσεις και τις τελευταίες δεκαετίες ορίστηκε ως 'διατηρήσιμη και ανθρώπινη ανάπτυξη' (sustainable and human development), με 'οικολογική φροντίδα, κοινωνική δικαιοσύνη, πολιτική ελευθερία, ισότητα φύλων, κοινωνική συνοχή, κ.α'. Αν και υπάρχουν ακόμα διαφορετικές προσεγγίσεις στον ορισμό της ανάπτυξης, έπαψε πλέον να ταυτίζεται μονομερώς με την «οικονομική μεγέθυνση» (WIR, 1999, σελ.150).

⁸⁵ Ο Marx χωρίς ποτέ να επεξεργαστεί ειδική θεωρία της οικονομικής ανάπτυξης, θεωρείται πρόδρομος όλων των σχετικών θεωριών, δεδομένου ότι ήταν ο πρώτος που επεξεργάστηκε τα σχήματα της απλής και διευρυμένης καπιταλιστικής αναπαραγωγής. Η θεωρία της καπιταλιστικής αναπαραγωγής (ως αναπαραγωγή όχι μόνο υλικών αγαθών αλλά ταυτόχρονα και κοινωνικών σχέσεων), διαφέρει από τις άλλες θεωρίες οικονομικής ανάπτυξης στο ότι έχει ευρύτερο ορίζοντα θεώρησης. Όπως παρατηρεί η Osadchaya (1974) ο καπιταλισμός όπως και κάθε τρόπος παραγωγής 'αναπτύσσεται υπό την αλληλεπίδραση δύο παραγόντων: των τεχνικο-οικονομικών που καθορίζονται από το επίπεδο ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων και το ρυθμό οικονομικής μεγέθυνσης και των κοινωνικο-οικονομικών που καθορίζονται από τη φύση της ιδιοκτησίας και τις σχέσεις μεταξύ των κοινωνικών τάξεων και κοινωνικών ομάδων στη δοσμένη κοινωνία'. (σελ.166-167) Με άλλα λόγια η διαδικασία οικονομικής ανάπτυξης σύμφωνα με τη μαρξιστική προσέγγιση, αποτελεί ενότητα τεχνικο-οικονομικών και κοινωνικο-οικονομικών παραγόντων, με πρωταρχική σημασία των δεύτερων στον προσδιορισμό των ιστορικών τάσεων της ανάπτυξης, σε αντίθεση με τις άλλες θεωρίες που αναφέρονται κυρίως στους τεχνικο-οικονομικούς παράγοντες.

εκβιομηχάνισης των λιγότερο αναπτυγμένων χωρών. (Baran, 1957, Frank 1967, Amin 1973, κά).⁸⁶

Οι συζητήσεις για την οικονομική ανάπτυξη τροφοδότησαν νέο κύκλο ερωτημάτων, γύρω από την έννοια και το ρόλο της βιομηχανικής ανάπτυξης και τους τρόπους μέτρησης της. Αρχικά η βιομηχανική ανάπτυξη ταυτιζόταν με την οικονομική ανάπτυξη, ωστόσο στην πορεία έγινε καθαρό ότι αποτελεί κυριότερο χαρακτηριστικά της. Σηματοδοτεί όχι μόνο «διαδικασίες» (process) αλλά και «στρατηγικές επιλογές». Όπως τονίζει ο Ρακος (1982, σελ.16) η πρώτη διάσταση αναφέρεται στο 'ιστορικό περιεχόμενο της βιομηχανικής ανάπτυξης', ενώ η δεύτερη στην πολιτική, δηλ. 'στο σύνολο των στρατηγικών για την επίτευξη της οικονομικής ανάπτυξης'. Από ιστορική άποψη η βιομηχανική ανάπτυξη μπορεί να οριστεί ως εκείνες οι 'θεμελιώδεις αλλαγές στον τρόπο παραγωγής που έχουν ως κύριο χαρακτηριστικό όχι τόσο την παραγωγή νέων προϊόντων όσο κυρίως τους νέους τρόπους παραγωγής προϊόντων, με εξειδίκευση και καταμερισμό εργασίας, οικονομίες κλίμακας, τεχνική πρόοδο, εφαρμογή επιστήμης και τεχνολογίας στην παραγωγή κá. Από αυτήν την άποψη η βιομηχανική ανάπτυξη δεν αλλάζει μόνο τις μέθοδες παραγωγής, αλλά και τις μέθοδες κατανομής καθώς και το καταναλωτικό πρότυπο'. (το ίδιο, σελ.17).

Έντονες ήταν επίσης οι συζητήσεις γύρω από τις θεωρίες της «ισόρροπης» και «μη ισόρροπης» βιομηχανικής ανάπτυξης, τόσο με την έννοια των ρυθμών μεταξύ διαφόρων κλάδων και τομέων της οικονομίας, όσο και την έννοια των πολιτικών επιλογών. Δηλαδή της «στρατηγικής» βιομηχανικής ανάπτυξης και των αντίστοιχων μέτρων και μηχανισμών κρατικής στήριξης με στόχο την ενίσχυση της παραγωγικότητας και

---

⁸⁶ . Την τελευταία δεκαετία ορισμένοι εκπρόσωποι της σχολής της «εξάρτησης» και «υπανάπτυξης», επαναξιολογώντας αφετηριακές προσεγγίσεις της παραπάνω σχολής επισημαίνουν ότι άλλες από τις συγκεκριμένες θέσεις επιβεβαιώθηκαν και άλλες όχι. Όπως επισημαίνουν οι Ayres & Clark (1998), το ζήτημα της ανάπτυξης είναι πολύ πιο σύνθετο και 'δεν μπορεί να κατανοηθεί μόνο με όρους εξάρτησης ή εθνικής αυτονομίας, αλλά χρειάζεται μελέτη των ειδικότερων μορφών καπιταλιστικής ανάπτυξης (συσχετισμό δυνάμεων, πάλη και συμμαχία μεταξύ τάξεων, ποσοστό συσσώρευσης, μα) σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση'. (σελ.114)

ανταγωνιστικότητας της βιομηχανίας και συνολικά της οικονομίας, καθώς και τη γενικότερη άνοδο της κοινωνικής ευημερίας.⁸⁷

Χαρακτηριστικό των παραπάνω θεωριών, ήταν η παραδοχή μιας «εξωτερικής ώθησης» την οποία ο Rosenstein-Rodan (1943) αποκάλεσε «μεγάλη ώθηση» και ο Rostow (1960) «απογείωση» και την οποία μόνο το κράτος μπορούσε να αναλάβει προκειμένου μια χώρα να περάσει σε διαδικασίες «αυτοδύναμης ανάπτυξης». Αφετηρία της συζήτησης για την «ισόρροπη ανάπτυξη», αποτέλεσε ένα άρθρο του Rosenstein-Rodan (1943) για την εκβιομηχάνιση των χωρών της Ανατολικής και Νοτιο-Ανατολικής Ευρώπης, όπου μεταξύ άλλων, αναφερόταν στην ανάγκη ανάπτυξης όλων των κλάδων της βιομηχανίας και ιδιαίτερα της ελαφριάς βιομηχανίας. Στην πορεία ο Nurske (1952) πρόσθεσε τις υποδομές και τους κλάδους κεφαλαιουχικών αγαθών, ενώ ο Myint (1964) διεύρυνε το πεδίο αναφοράς συμπεριλαμβάνοντας και τον αγροτικό τομέα. Σημαντικό στοιχείο της θεωρίας της «ισόρροπης ανάπτυξης» ήταν η «εθνικοκεντρική προσέγγιση», δηλ. αυτή που συντελείται στα πλαίσια μιας «κλειστής οικονομίας» και προϋποθέτει εκτεταμένη κρατική παρέμβαση.

Σε αντίθεση με την παραπάνω προσέγγιση, ο Hirschman (1958) πρόβαλε την ιδέα της «μη ισόρροπης» βιομηχανικής ανάπτυξης. Ξεκινώντας από την ανάγκη άριστου συνδυασμού μεταξύ περιορισμένων διαθέσιμων πόρων και συγκεκριμένων αναπτυξιακών σκοπών και υιοθετώντας την ανάγκη «εξωτερικής ώθησης» από το κράτος, τόνισε ότι η οικονομία προκειμένου να τεθεί σε διαδικασίες «αυτοδύναμης ανάπτυξης» (self-sustained growth), πρέπει να επικεντρώσει την προσπάθεια της σε εκείνους τους κλάδους που έχουν ισχυρές «συνδέσεις» (linkages) με άλλους κλάδους και των οποίων η ανάπτυξη θα μπορούσε να λειτουργήσει ως κινητήριο μοχλός (μέσα από μια «στρατηγική ανισορροπία»), τραβώντας και τους υπολοίπους στην αναπτυξιακή διαδικασία.

Ωστόσο, μεταξύ των δύο προσεγγίσεων δεν υπήρχαν μεγάλες διαφορές, με εξαίρεση ίσως 'το μέγεθος και την έκταση της εξωτερικής

⁸⁷ Η αναλυτικότερη εξέταση των διαφόρων θεωρητικών προσεγγίσεων για το ρόλο του κράτους και της βιομηχανικής πολιτικής, θα γίνει στη συνέχεια σε ειδική ενότητα του παρόντος κεφαλαίου.

ώθησης'. (Pakos, 1982, σελ. 41) Οι εμπειρικές αξιολογήσεις των παραπάνω θεωριών, αποδείχτηκαν στην πράξη πολύ αντιφατικές και μάλλον επιβεβαίωσαν μια γενικότερη αρχή ότι ο χαρακτήρας και το επίπεδο βιομηχανικής ανάπτυξης προσδιορίζονται τόσο από την ιστορική βαθμίδα ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων και την ιστορική εξέλιξη των καπιταλιστικών σχέσεων, όσο και από τις ειδικότερες συνθήκες που ισχύουν σε κάθε χώρα μια συγκεκριμένη περίοδο.

3.2. Βιομηχανική αναδιάρθρωση και «αποβιομηχάνιση»

Η βαθιά και παρατεταμένη κρίση που αγκάλιασε όλες τις βιομηχανικά αναπτυσσόμενες χώρες στα μέσα της δεκαετίας '70, επιβεβαίωσε την παραπάνω θέση, ενώ άλλαξε σε μεγάλο βαθμό το περιεχόμενο της συζήτησης περί οικονομικής ανάπτυξης, βιομηχανικής ανάπτυξης και βιομηχανικής πολιτικής. Η συγκεκριμένη κρίση δεν ήταν μια συνηθισμένη κρίση κυκλικού χαρακτήρα, αλλά μια γενικευμένη διαρθρωτική κρίση που έφερε στην επιφάνεια βαθύτερες δυσαναλογίες και αδιέξοδα της κεφαλαιοκρατικής αναπαραγωγής (σε εθνικό και διεθνές επίπεδο) και επηρέασε βαθιά, τόσο το κυρίαρχο ως τότε μοντέλο βιομηχανικής οργάνωσης (φορντισμός), όσο και το κυρίαρχο μοντέλο κεφαλαιοκρατικής συσσώρευσης⁸⁸ και οικονομικής διαχείρισης (κευνσιανισμός).

Αν και δεν είναι στους στόχους της μελέτης η αναλυτική εξέταση, του χαρακτήρα, των αιτιών και συνεπειών της παραπάνω κρίσης, σημειώνουμε

⁸⁸ Γύρω από τα «μοντέλα» ή «καθεστώτα» κεφαλαιακής συσσώρευσης έχουν διεξαχθεί τις τελευταίες δεκαετίες πολλές συζητήσεις μεταξύ εκπροσώπων διαφόρων ρευμάτων σκέψης στα πλαίσια της μαρξιστικής παράδοσης. Κατά τον Bonfeld (1987) ο φορντισμός είναι ένα 'εντατικό καθεστώς συσσώρευσης' ενώ ο κευνσιανισμός 'προάγει την απαιτούμενη για τις ανάγκες του κεφαλαίου ρύθμιση κατά τη διάρκεια του φορντισμού'. (σελ.70, 71) Σύμφωνα με το Jessop (1988) το καθεστώς συσσώρευσης 'είναι ένας ιδιαίτερος συνδυασμός παραγωγής και κατανάλωσης το οποίο μπορεί να αναπαράγεται διαχρονικά' παρά τις συγκρουσιακές τάσεις που περιέχει, ενώ ο τρόπος ρύθμισης αναφέρεται σε 'ένα θεσμικό σύνολο και σύμπλεγμα κανόνων οι οποίοι διασφαλίζουν την καπιταλιστική παραγωγή pro tempore παρά το συγκρουσιακό και ανταγωνιστικό χαρακτήρα των καπιταλιστικών κοινωνικών σχέσεων'. (σελ. 100) Όταν οι αντιθέσεις που γεννάει το καθεστώς συσσώρευσης δεν είναι πλέον διευθετήσιμο τότε έχουμε κρίση του που είναι ταυτόχρονα και κρίση του τρόπου ρύθμισης, ενώ η μετάβαση σε νέο καθεστώς συσσώρευσης είναι προϊόν 'ταξικών συγκρούσεων, πειραματισμού και πλάνης, τυχαίων ανακαλύψεων, κá'. (σελ. 102) (Για τη σχετική συζήτηση βλέπε αναλυτικά: «Μεταφορντισμός και κοινωνική μορφή. Μια μαρξιστική συζήτηση για το μεταφορντικό κράτος» (eds) W.Bonfeld and J.Holloway, 1993)

σύμφωνα με ορισμένες προσεγγίσεις,⁸⁹ ότι η «διαρθρωτική κρίση» ήταν προϊόν γενικότερων αλλαγών και ανακατατάξεων που επέφερε η ανάπτυξη των νέων τεχνολογιών και η μετάβαση της οικονομίας σε νέα τεχνολογική βάση, καθώς και η επιτάχυνση των διαδικασιών διεθνοποίησης, ολοκλήρωσης και «παγκοσμιοποίησης» της οικονομικής ζωής, μαζί και των προβλημάτων που δημιουργούσε το σύστημα της εθνικο-κρατικής οικονομικής παρέμβασης (ή κρατικο-μονοπωλιακής ρύθμισης) της καπιταλιστικής οικονομίας. Με άλλα λόγια βαθύτερη αιτία ήταν η αυξανόμενη αναντιστοιχία μεταξύ του νέου επιπέδου ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων (κυρίως των νέων τεχνολογικών) και των διαμορφωμένων παραγωγικών σχέσεων (κυρίως των σχέσεων «οικονομικής διαχείρισης»),⁹⁰ γεγονός που οδήγησε σε αναζήτηση νέων καταλληλότερων μορφών κίνησης τους, στηριγμένες στις θεωρητικές προσεγγίσεις του νεοφιλελευθερισμού.

Για τις αναπτυσσόμενες βιομηχανικές χώρες, η κρίση σήμαινε το τέλος της «χρυσής εποχής» στην ανάπτυξη του καπιταλισμού (Chang & Rowthorn 1995a, Panic, 1995, κά), έχοντας ως κύρια χαρακτηριστικά τη μείωση των ρυθμών αύξησης της κοινωνικής παραγωγικότητας, την κατάργηση του συστήματος σταθερών ισοτιμιών και την αναδιανομή ρόλων στην παγκόσμια οικονομία, μεταξύ εθνικών κρατών και πολυεθνικών εταιριών. Η προσπάθεια εξόδου από την κρίση ήταν επίπονη και παρατεταμένη και συνοδεύτηκε από μεγάλες βιομηχανικές αναδιαρθρώσεις, οι οποίες επέδρασαν άμεσα στο

⁸⁹ Γύρω από το χαρακτήρα της σύγχρονης κρίσης, τις αιτίες, τις συνέπειες και τις διαδικασίες εξόδου, έγιναν στη δεκαετία του '70-'80 μεγάλες θεωρητικές συζητήσεις μεταξύ οικονομολόγων (μαρξιστών και μη), που συνεχίζεται στις μέρες μας. Ενδεικτικά αναφέρουμε ορισμένες εργασίες οικονομολόγων (ξένων και ελλήνων), όπως των Aglietta (1979), Boyer (1979) Weisskopf (1981), Hirsch (1985), Lipietz (1986), Gill & Law (1989), Benefield & Holloway (1991), Cowling & Sugden (1993), Piven (1995), Λυμπεράκη (1991), Τσιακίρης (1991), Φωτόπουλος (1993), Σταμάτης (1997), κα.

⁹⁰ Οι σχέσεις 'οικονομικής διαχείρισης' (ή οικονομικού μηχανισμού), περιλαμβάνουν το σύνολο των μορφών, μεθόδων και εργαλείων ρύθμισης των διαδικασιών αναπαραγωγής, σε αντιστοιχία με τους οικονομικούς νόμους του δοσμένου κοινωνικού συστήματος. Στην πράξη ο 'οικονομικός μηχανισμός', αποτελεί εκείνο το μέρος των 'σχέσεων παραγωγής' (και του πολιτικού εποικοδομήματος) που βρίσκεται ανάμεσα στις 'σχέσεις ιδιοκτησίας' και στις 'οργανωτικο-τεχνολογικές σχέσεις παραγωγής'. Οι 'σχέσεις ιδιοκτησίας' (ή 'σχέσεις ιδιοποίησης'), καθορίζουν το κοινωνικό 'προφίλ' του κοινωνικο-οικονομικού σχηματισμού και τους ειδικούς οικονομικούς νόμους που προσδιορίζουν τη λειτουργία του, ενώ οι 'οργανωτικο-τεχνολογικές σχέσεις παραγωγής', εξασφαλίζουν την ορθολογική συνένωση της ζωντανής εργασίας με τα μέσα παραγωγής και τον αποτελεσματικό καταμερισμό εργασίας και από κοινού με τις 'παραγωγικές δυνάμεις' (μέσα παραγωγής, εργατική δύναμη, επιστήμη, κά), διαμορφώνουν τον τεχνολογικό τρόπο παραγωγής. (Τόλιος, 1991, σελ.134 και 135)

πεδίο της βιομηχανικής οργάνωσης και αντίστοιχα στη δομή και δράση των βιομηχανικών ομίλων, αποκτώντας ορισμένα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά.

Ειδικότερα οι διαδικασίες βιομηχανικής αναδιάρθρωσης, σηματοδότησαν τη βαθμιαία μετάβαση από τα άκαμπτα «φορντικά-τευλορικά» συστήματα οργάνωσης της παραγωγής, σε νέα συστήματα τα λεγόμενα «νεοφορντικά» ή «μεταφορντικά», με κύριο χαρακτηριστικά την «ευελιξία», χωρίς ωστόσο να εγκαταλειφθεί ο τύπος της «μαζικής» και «τυποποιημένης» παραγωγής. Παράλληλα επιταχύνθηκαν οι διαδικασίες τεχνολογικής ανανέωσης του πάγιου κεφαλαίου και η δημιουργία νέας τεχνολογικής βάσης παραγωγής, στηριγμένης στην ηλεκτρονική και πληροφορική, καθώς και η μετάβαση στην «εντατικού τύπου αναπαραγωγή» (εξοικονόμηση πόρων), με αποτέλεσμα ο ηγετικός ρόλος στην ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων, να περάσει από τους παραδοσιακούς βιομηχανικούς κλάδους στους κλάδους μικροηλεκτρονικής & πληροφορικής.

Η ανάπτυξη των νέων τεχνολογιών και το βαθμιαίο πέρασμα των επιχειρήσεων σε νέα τεχνολογική βάση, προκάλεσε βαθιές αλλαγές στην υπάρχουσα ως τότε μονοπωλιακή διάρθρωση και στις οργανωτικο-διάρθρωτικές μορφές συσώρευσης κεφαλαίου.⁹¹ Η διαδικασία αυτή εκδηλώθηκε με δύο τρόπους. Από τη μια ενισχύεται ο στρατηγικός ρόλος των επιχειρήσεων με ηγετική θέση στην παραγωγή προϊόντων νέας τεχνολογίας, ενώ από την άλλη έχασαν σημαντικό έδαφος οι επιχειρήσεις που βρίσκονταν σε παραδοσιακούς κλάδους (χαλυβουργία, αυτοκινητοβιομηχανία, μηχανοκατασκευές, κά).⁹² Ταυτόχρονα στις τελευταίες επήλθαν σημαντικές

⁹¹ Τόσο από θεωρητική άποψη όσο και από πλευράς εμπειρικής-ιστορικής έρευνας, έχει διαπιστωθεί ότι η τεχνολογική πρόοδος ασκεί θεμελιακές επιδράσεις στη διάρθρωση των επιμέρους κλαδικών αγορών. Σε πολλές περιπτώσεις, ορισμένες καινοτομίες ήταν τόσο σημαντικές, ώστε μεταμόρφωσαν ριζικά το οικονομικό πεδίο στους κλάδους όπου εμφανίστηκαν. Κατά κανόνα, οι νέες τεχνολογίες αναβαθμίζουν το ρόλο κάποιων εταιριών (αδιάφορο αν πρόκειται για νέες ή παλιές) και οδηγούν σε χρεοκοπία άλλες, δημιουργώντας έτσι νέες συνθήκες μέσα στις οποίες αναπτύσσονται οι διάφορες μορφές εταιρικού ανταγωνισμού, για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα. Παράλληλα η έρευνα έδειξε ότι οι διάφορες μορφές δομικής συγκρότησης των αγορών (ανταγωνισμός, μονοπώλιο, ολιγοπώλιο), επηρεάζουν με τη σειρά τους το ρυθμό και την κατεύθυνση της τεχνολογικής προόδου. (Για μια αναλυτικότερη αναφορά, βλέπε σχετικά, Πάκος, 1992, σελ. 340-395)

⁹² Χαρακτηριστικό των ανακατατάξεων που συντελούνται είναι οι γρήγορες αλλαγές στην κορυφή της πυραμίδας των μεγάλων επιχειρήσεων. Όπως παρατηρεί ο Audresch (1998), η χρονική περίοδος αλλαγής κατά 1/3 της σύνθεσης των 500 μεγαλύτερων επιχειρήσεων στις ΗΠΑ (με βάση τον κατάλογο που δημοσιεύει το περιοδικό Fortune), από

αναδιαρθρώσεις, με την εγκατάλειψη δραστηριοτήτων χαμηλής απόδοσης και ενίσχυσης άλλων σε πλέον κερδοφόρους τομείς, ενώ σε αρκετές περιπτώσεις η πιο πάνω διαδικασία οδήγησε σε μείωση συνολικά του μεγέθους των επιχειρήσεων.

Σημαντικό επίσης ρόλο στις διαδικασίες της βιομηχανικής αναδιάρθρωσης, έπαιξαν και παίζουν οι εξαγορές-συγχωνεύσεις, ιδιαίτερα διασυννοριακού χαρακτήρα, είτε με την απόκτηση του ελέγχου εταιριών «νέων τεχνολογιών» με στόχο την εξασφάλιση μονοπωλιακών πλεονεκτημάτων, είτε με τη διαδικασία των συγχωνεύσεων και ανασυγκρότησης τους, είτε με την ανταλλαγή πακέτων μετοχών (cross-selling) και σύναψης «στρατηγικών συμμαχιών». Το αποτέλεσμα ήταν ισχυροποίηση της δύναμης ορισμένων βιομηχανικών ομίλων και αποδυνάμωση (μέχρι και απώλειας) της θέσης άλλων, συνοδευόμενες από αντίστοιχες ανακατατάξεις στη κορυφή της βιομηχανικής πυραμίδας, σε εθνικό και διεθνές επίπεδο.

Το γεγονός ότι η προηγούμενη μονοπωλιακή διάρθρωση, στηριζόταν σε ένα περιορισμένο αριθμό παραδοσιακών κλάδων (κυρίως χαλυβουργία, αυτοκινητοβιομηχανία, χημική βιομηχανία, ελαστικά, κλπ), οι οποίοι καθόριζαν τις ευρύτερες παραμέτρους της οικονομικής ανάπτυξης και βρισκόνταν κάτω από τον έλεγχο μιας μικρής ομάδας μεγάλων επιχειρήσεων, έδωσαν στη διαδικασία αναδιοργάνωσης, σύνθετο και έντονα ανταγωνιστικό χαρακτήρα. Οι συντελούμενες αναδιαρθρώσεις και αλλαγές στη δομή και μέγεθος των βιομηχανικών ομίλων (προϊόν διαφοροποίησης της παραγωγής, κάθετης και οριζόντιας επέκτασης, πολυκλαδικής και πολυεθνικής δραστηριότητας, κá),⁹³ δεν οδήγησε γενικά σε συρρίκνωση τους, αλλά 'κατά κανόνα στην ενίσχυση τους με παραδοσιακές και νέες μορφές συγκέντρωσης και συγκεντροποίησης κεφαλαίου και διαπλοκής συμφερόντων με άλλους επιχειρηματικούς ομίλους' σε εθνικό και διεθνικό επίπεδο. (Τόλιος, 1999, σελ.19)

δύο δεκαετίες που ήταν στο διάστημα 1950-1970, μειώθηκε στη μία δεκαετία στο διάστημα 1970-1980 και σε συνέχεια πέντε χρόνια στη δεκαετία '80. (σελ.36)

⁹³ Σχετικά με την οργανωτική διάρθρωση και μέγεθος των σύγχρονων βιομηχανικών ομίλων, αναφέρουμε ενδεικτικά τις εργασίες των Lazonik (1991), Cowling and Sugden (1993), Montgomery (1994), Weinstein and Yafeh (1995), Waldman and Jensen (1998), κá.

Τέλος η ευρεία χρήση νέων τεχνολογιών, η βαθμιαία μετάβαση της οικονομίας σε νέα τεχνολογική βάση και οι εκτεταμένες αναδιαρθρώσεις μεγάλων βιομηχανικών επιχειρήσεων, επιφέρουν ριζικές αλλαγές σε όλο το πλέγμα των εργασιακών σχέσεων και πρώτα απ' όλα στην έκταση και διάρθρωση της απασχόλησης. Οι μαζικές απολύσεις και η μείωση των θέσεων εργασίας, συνοδεύτηκαν από την εφαρμογή νέων εύκαμπτων μορφών απασχόλησης, που οδήγησαν συνολικά σε αύξηση της ανεργίας. Χωρίς να εγκαταληφθεί πλήρως το «τευλορικό» μοντέλο του «μαζικού εργάτη», άρχισε βαθμιαία διαμορφώνεται ένας νέος τύπος εργαζόμενου και εργασιακών σχέσεων, με συστατικά στοιχεία την «κινητικότητα», «ελαστικότητα», «εξατομίκευση» και χωρικό «κατακερματισμό» των προτσές εργασίας.

Όπως τονίζει ο Τραυλός-Τζανετάτος (1988, σελ.63), πρόκειται για τη θέση σε κίνηση μιας διαδικασίας οργάνωσης της εργασίας, που 'αποσυλλογικοποιεί τις εργασιακές σχέσεις και αποσταθεροποιεί δραματικά τη συνοχή της εργατικής τάξης'. Πλάι σε ένα υψηλά εξειδικευμένο και καλά αμειβόμενο πυρήνα προσωπικού, αρχίζει να αναπτύσσεται ένας νέος τύπος εργαζόμενου, αποκεντρωμένος χωρικά και διαφοροποιημένος εργασιακά, από το τυπικό μοντέλο οργάνωσης των όρων εργασίας. Οι συμβάσεις έργου, οι υπεργολαβίες, η μερική απασχόληση, το ελαστικό ωράριο, η εντατικοποίηση, η μισθολογική υποβάθμιση, κά, 'φαίνεται να συνθέτουν μια πορεία κατολίσθησης των εργασιακών σχέσεων στη βαρβαρότητα της μανιφακτούρας'. (το ίδιο, σελ.63).

Οι συγκεκριμένες διαδικασίες βιομηχανικής αναδιάρθρωσης, δημιούργησαν νέο κύκλο ερωτημάτων και έφεραν στο προσκήνιο το θέμα της «αποβιομηχάνισης» και του επαναπροσδιορισμού των ορίων «βιομηχανίας-υπηρεσιών». Η συζήτηση για την «αποβιομηχάνιση», ξεκίνησε στις αρχές δεκαετίας '80,⁹⁴ όταν παρατηρήθηκε μια σχετικά γρήγορη μείωση του

⁹⁴ Τα φαινόμενα «αποβιομηχάνισης» πήραν μεγάλη έκταση στην Αγγλία όπου πρώτα ξεκίνησε και η σχετική συζήτηση (Rowthorn and Wells 1987, Cowling and Sugden 1993, Pitelis, 1994, μα), καθώς και σε άλλες χώρες, μεταξύ αυτών και στην Ελλάδα (Αλεξίου και Μιχαήλ 1990, Κυπριανίδης 1992, Ιωακείμογλου 1994, Πετράκη 1995, Γιαννίτης, 1996, Πιτέλης και Αντωνάκης 1998), θέτοντας επιτακτικά το ερώτημα, αν η βιομηχανική πολιτική θα μπορούσε και με ποιο τρόπο να συμβάλει στην αντιμετώπιση των συγκεκριμένων φαινομένων.

μεριδίου της μεταποίησης στο ΑΕΠ σε όλες σχεδόν τις χώρες του ΟΟΣΑ, εξ' αιτίας της διάλυσης ορισμένων μεγάλων βιομηχανικών επιχειρήσεων παλιάς τεχνολογίας και την εμφάνιση βιομηχανικών περιοχών σε κρίση, με επακόλουθο τη μείωση του ποσοστού των απασχολούμενων και της αξίας της βιομηχανικής παραγωγής στο ΑΕΠ.

Τα παραπάνω φαινόμενα έθεσαν το ερώτημα, κατά πόσο η «αποβιομηχάνιση» είναι φαινόμενο «κακής οικονομικής επίδοσης» ή αντίθετα φαινόμενο «ωρίμανσης» (τάση «τριτογεννοποίησης») της οικονομίας και μετάβασης προς μια «μεταβιομηχανική κοινωνία». Είναι γεγονός ότι στην πορεία της οικονομικής ανάπτυξης, έχει παρατηρηθεί ταχύτερη αύξηση της ζήτησης υπηρεσιών και απασχολούμενων στις υπηρεσίες, ενώ από την άλλη η αύξηση της παραγωγικότητας στη βιομηχανία μειώνει το κόστος παραγωγής ανά μονάδα προϊόντος και οδηγεί αντίστοιχα 'στη μείωση του μεριδίου της μεταποίησης' στο ΑΕΠ. (Πιτέλης, 1998, σελ. 50). Στο πεδίο των βιομηχανικών ομίλων, η «αποβιομηχάνιση» εκδηλώνεται με κλείσιμο μονάδων, μείωση παραγωγής και μεγέθους επιχειρήσεων, εξαγορές-συγχωνεύσεις και άλλα μέτρα «εξυγίανσης» ενώ παράλληλα εντείνονται οι προσπάθειες επέκτασης σε νέες κερδοφόρες δραστηριότητες.

Ωστόσο οι παραπάνω καταστάσεις, δεν σηματοδοτούν γενικευμένες διαδικασίες «αποβιομηχάνισης» και μετατόπιση του κέντρου βάρους της οικονομίας από τη σφαίρα παραγωγής στη σφαίρα των υπηρεσιών. Η διαδικασία «βιομηχανικής αναδιάρθρωσης» έχει δύο όψεις: την «καταστροφική» και τη «δημιουργική», τη «συρρίκνωση» ορισμένων κλάδων και τη «δημιουργία» νέων, την όψη της «αποβιομηχάνισης» και την όψη της «νέο-εκβιομηχάνισης». Ποιο από τα δύο στοιχεία θα κυριαρχήσει για ένα μακρό σχετικά διάστημα (σε μια συγκεκριμένη οικονομία ή ευρύτερη περιοχή) πρέπει να εξεταστεί συγκεκριμένα.

Με αυτήν την έννοια ακόμα κι αν σε ορισμένες χώρες παρατηρούνται έντονα φαινόμενα «αποβιομηχάνισης», δεν είναι ορθό να μιλάμε για γενικευμένη διαδικασία αποδυνάμωσης του ρόλου της βιομηχανίας. Η υλική παραγωγή με πυρήνα τη μεταποίηση και την αγροτική παραγωγή, καθώς ορισμένες υπηρεσίες που είναι συνέχεια της υλικής παραγωγής (μεταφορές, τυποποίηση, συντήρηση, έρευνα & ανάπτυξη κá), παίζουν και θα

εξακολουθήσουν να παίζει κύριο ρόλο στην οικονομία, διότι σε αυτήν τη σφαίρα δημιουργείται το «νέο προϊόν» (η «νέα αξία» ή το «εισόδημα»), ενώ στην υπόλοιπη σφαίρα των υπηρεσιών πραγματοποιείται η ανακατανομή και η κατανάλωση του εθνικού εισοδήματος.

Κατά συνέπεια η «αποβιομηχάνιση», είναι κυρίως προϊόν της κρίσης και των διαδικασιών βιομηχανικής αναδιάρθρωσης.⁹⁵ Η αντιμετώπιση της παροϋποθέτει συγκεκριμένα μέτρα βιομηχανικής πολιτικής, «οριζόντιου» και «κάθετου» χαρακτήρα, για τον εκσυγχρονισμό κλάδων και επιχειρήσεων, την ενίσχυση της τοπικής και περιφερειακής ανάπτυξης, τη δημιουργία νέων ευκαιριών απασχόλησης, τη στήριξη ανέργων και προγράμματα κατάρτισης και επανένταξης στην εργασία, κά.

Τέλος όσον αφορά τη σχέση «βιομηχανίας-υπηρεσιών», οι διαδικασίες αναδιάρθρωσης, όσο και η ανάπτυξη νέων τεχνολογιών, τη θέτουν σε νέα βάση. Στο παρελθόν, οι περισσότερες χώρες, ιδιαίτερα οι ευρωπαϊκές, ταύτιζαν τη βιομηχανία με τη μεταποίηση, ενώ σήμερα σε συνθήκες διεύρυνσης του πεδίου βιομηχανικών δραστηριοτήτων («βιομηχανοποίηση» υπηρεσιών), όπως και του πεδίου των υπηρεσιών («τριτογενιοποίηση» δραστηριοτήτων μεταποίησης), έχει επέλθει επανα-καθορισμός των ορίων της «βιομηχανίας», η οποία πλέον περιλαμβάνει ευρύτερες κλαδικές και επιχειρηματικές δραστηριότητες, μεταβάλλοντας αντίστοιχα και τα όρια της βιομηχανικής πολιτικής.

Ειδικότερα με την ανάπτυξη νέων τεχνολογιών και την εμφάνιση των κλάδων της πληροφορικής, ηλεκτρονικής και γενικότερα της βιομηχανίας έντασης γνώσεων, δημιουργούνται αμφίδρομες σχέσεις μεταξύ μεταποίησης και υπηρεσιών. Για παράδειγμα στη σφαίρα του «περιβάλλοντος», ορισμένες μεταποιητικές δραστηριότητες (πχ. μηχανο-κατασκευές), διαπλέκονται με δραστηριότητες υπηρεσιών (ανακύκλωσης), δημιουργώντας νέο πλέγμα επιχειρήσεων και νέο κλάδο δραστηριοτήτων τη «βιομηχανία περιβάλλοντος».

⁹⁵ Εκτός από τον παράγοντα κρίση και βιομηχανική αναδιάρθρωση, αιτία αποβιομηχάνισης μιας εθνικής οικονομίας, μπορεί να γίνει και η φυγή κεφαλαίων προς άλλες χώρες και περιοχές με την εξωτερική επέκταση μεγάλων επιχειρήσεων και ιδιαίτερα των πολυεθνικών. Οι Cowling and Sugden (1993, κεφ.5, σελ. 16), αναφέρουν ως χαρακτηριστικό παράδειγμα τη Μεγάλη Βρετανία όπου η σχετικά μεγάλη εξαγωγή κεφαλαίων από αγγλικές πολυεθνικές, είχε ως αποτέλεσμα την επιβράδυνση των ρυθμών ανάπτυξης και εκσυγχρονισμού της βρετανικής βιομηχανίας.

Αντίστοιχα νέοι κλάδοι δημιουργούνται στη σφαίρα της 'βιοτεχνολογίας', της 'βιομηχανίας πολυμέσων', της 'τουριστικής βιομηχανίας', της 'βιομηχανίας ψυχαγωγίας', κá. (Καλογήρου 1998, σελ. 94).

Ταυτόχρονα εμφανίζεται και η αντίστροφη διαδικασία. Υπηρεσίες marketing, διανομής, διαφήμισης, κλπ, που συνδέονται με τις πολιτικές «εξωτερίκευσης» της μεταποίησης, αποκτούν αυτοτελή υπόσταση και προσφέρονται από εξειδικευμένες επιχειρήσεις παροχής υπηρεσιών, είτε ως ανεξάρτητες, είτε ως θυγατρικές μεγάλων εταιριών και πολυκλαδικών ομίλων. Παράλληλα στα πλαίσια της μεταποίησης, η παραγωγή υλικών αγαθών όλο και περισσότερο μετατρέπεται, από πλευράς προστιθεμένης αξίας, σε διαδικασία «παραγωγής» υπηρεσιών, ιδιαίτερα 'αγαθών έντασης τεχνολογίας' (high technology goods) και 'συστημάτων μεταφοράς και αξιοποίησης πληροφοριών' (information based services), καθιστώντας πολύ ελαστικά τα όρια μεταξύ βιομηχανίας και υπηρεσιών. (Γεωργόπουλος, 1996, σελ. 28).

3.3. Ανταγωνιστικότητα, βιομηχανική πολιτική και βιομηχανικοί όμιλοι σε συνθήκες «παγκοσμιοποίησης».

Η ανάπτυξη των νέων τεχνολογιών, η επιτάχυνση των διαδικασιών «ολοκλήρωσης» και «παγκοσμιοποίησης» και τα νέα συστήματα οργάνωσης της παραγωγής, έχουν αλλάξει το ανταγωνιστικό περιβάλλον των επιχειρήσεων και αυτήν την έννοια του ανταγωνισμού. Σημαντικές αλλαγές επέρχονται στο σύστημα της κρατικής ρύθμισης, όπως και σε βασικά εργαλεία άσκησης βιομηχανικής πολιτικής (πολιτική ανταγωνισμού, κρατικές ρυθμίσεις τιμών, προμηθειών, κινήτρων, δημόσιες επιχειρήσεις, κá). Η έννοια της «ανταγωνιστικότητας» ανάγεται σε λέξη κλειδί, στην επεξεργασία μέτρων βιομηχανικής πολιτικής και γενικότερων πλαισίων άσκησης μακροοικονομικής διαχείρισης. Οι παραπάνω εξελίξεις επηρεάζουν τη λειτουργία και δράση των βιομηχανικών ομίλων και τις διαδικασίες συγκέντρωσης και συγκεντροποίησης κεφαλαίου (εξαγορές-συγχωνεύσεις), σε εθνικό και διεθνές επίπεδο.

Ειδικότερα η «πολιτική ανταγωνισμού» (ή «αντιτράστ νομοθεσία»), η οποία αποτέλεσε από τις αρχές του 20ου αιώνα αφετηριακό στοιχείο στην

επεξεργασία βιομηχανικής πολιτικής σε πολλές αναπτυγμένες χώρες,⁹⁶ απαιτεί στις σημερινές συνθήκες, επαναπροσδιορισμό των ορίων της. Αρχικός στόχος των ρυθμίσεων (της επονομαζόμενης και «αντιμονοπωλιακής» νομοθεσίας), ήταν ο έλεγχος των «συγκεντρώσεων» και η αποτροπή ακραίων φαινομένων μονοπωλιακής-ολιγοπωλιακής κυριαρχίας και καθορισμού υψηλών τιμών στην αγορά από «συμφωνημένες πρακτικές» μεγάλων επιχειρήσεων, καθώς και η εξασφάλιση συνθηκών λειτουργίας του ανταγωνισμού. Στην ουσία η συγκεκριμένη πολιτική επεδίωκε τη διαμόρφωση «κανόνων» ανταγωνισμού μεταξύ μεγάλων επιχειρήσεων για την αποφυγή του λεγόμενου «εξοντωτικού ανταγωνισμού», την εξασφάλιση στοιχειωδών συνθηκών δράσης των ΜΜ-Επιχειρήσεων και την άμβλυνση των κοινωνικών αντιδράσεων - καταναλωτών και εργαζόμενων - από τις πρακτικές των μονοπωλιακών και ολιγοπωλιακών συγκροτημάτων.

Η εφαρμογή της συγκεκριμένης πολιτικής, απέτρεψε ως ένα βαθμό την υπερσυγκέντρωση οικονομικής δύναμης στα χέρια μεγάλων βιομηχανικών ομίλων κλαδικού χαρακτήρα (καρτέλ, τράστ, κά), χωρίς ωστόσο να αποτρέψει τη δημιουργία βιομηχανικών ομίλων πολυκλαδικού και πολυεθνικού χαρακτήρα.⁹⁷ Παράλληλα παρουσίασε μεγάλες αντιφάσεις και ανεπάρκειες και ποτέ δεν κατάφερε να περιορίσει δραστικά τις μονοπωλιακές σχέσεις στην οικονομία.

⁹⁶ Η «αντιτράστ νομοθεσία», εμφανίστηκε κατ' αρχήν στις ΗΠΑ και Καναδά στο μεταίχμιο του 20ου αιώνα και αργότερα επεκτάθηκε στις άλλες αναπτυγμένες χώρες. Ειδικότερα στις ΗΠΑ η συγκεκριμένη νομοθεσία ξεκίνησε το 1890 με την Sherman Act, η οποία τροποποιήθηκε προς το ηπιότερο με την Clayton Act το 1914. Σε συνέχεια υπήρξε μερική επιστροφή στην πρώτη, με την Robinson-Patman Act το 1936, ενώ με την Celler-Kefauver Act το 1950, επιβλήθηκαν αυστηρότεροι έλεγχοι στις εξαγορές-συγχωνεύσεις. Ωστόσο από τα μέσα της δεκαετίας '70, κάτω από την πίεση των «μονεταριστικών» αντιλήψεων της Σχολής Σικάγου, αρχίζει στο όνομα ενίσχυσης της «αποτελεσματικότητας» των επιχειρήσεων η χαλάρωση ορισμένων διατάξεων, ενώ από το 1997 με τη ψήφιση του νέου κανονισμού συγχωνεύσεων, πολλές εξαγορές αντιμετωπίζονται πλέον με φιλικό τρόπο, στο όνομα των 'συνεργιών' που δημιουργούν. (Kovacic and Shapiro, 2000, σελ. 57).

⁹⁷ Η εφαρμογή της «αντιτράστ νομοθεσίας», ενώ περιόρισε ως ένα βαθμό τις «συγκεντρώσεις» σε κλαδικό επίπεδο, από την άλλη ενθάρρυνε το επίπεδο συγκεντρώσεως στο σύνολο της οικονομίας, με ένταση των διαδικασιών «διαφοροποίησης» κυρίως μέσω εξαγορών και συγχωνεύσεων. Το αποτέλεσμα ήταν, όπως επισημαίνει ο Spruill (1982), η κυριαρχία στο μεγαλύτερο μέρος της αμερικάνικης οικονομίας, 'υψηλά συγκεντρωτημένων και υψηλά διαφοροποιημένων ολιγοπωλίων, με ηγετικά μερίδια αγοράς και δυνατότητα αποκόμισης υψηλών κερδών' σε σταθερή βάση. (σελ.8)

Αυτό οφείλεται τόσο στις θεωρητικές ανεπάρκειες των αντιλήψεων της κυρίαρχης σχολής οικονομικής σκέψης «περί μονοπωλίου» (απολυτοποίηση ανταγωνισμού τιμών και μεριδίων αγοράς) και στην επεξεργασία αντίστοιχων μέτρων «αντιμονοπωλιακής πολιτικής», όσο κυρίως στην απουσία πολιτικής βούλησης εκ μέρους των κυβερνήσεων για την αντιμετώπιση των βαθύτερων αιτίων ανάπτυξης και κυριαρχίας των μονοπωλιακών σχέσεων.⁹⁸ Πρακτικά τα όρια της συγκεκριμένης πολιτικής εξαντλούνταν στη διαμόρφωση «ομαλότερων» συνθηκών μονοπωλιακού ή ολιγοπωλιακού ανταγωνισμού και στην αποφυγή ανεξέλεγκτων συγκρούσεων και κοινωνικών εντάσεων που απορρέουν από την ύπαρξη τους. Απόδειξη ήταν η ενίσχυση της δύναμης των μεγάλων επιχειρήσεων και πολυκλαδικών βιομηχανικών ομίλων σε όλες τις αναπτυγμένες χώρες στη διάρκεια του 20ου αιώνα, με όλες τις αντιφάσεις και ιδιαιτερότητες που συνεπάγεται η συγκεκριμένη διαδικασία από χώρα σε χώρα.

Ωστόσο σε συνθήκες έντονων τεχνολογικών αλλαγών και επιτάχυνσης των διαδικασιών ολοκλήρωσης και «παγκοσμιοποίησης», τα αντικειμενικά περιθώρια εφαρμογής της «αντιμονοπωλιακής πολιτικής» σε εθνικό επίπεδο μεταβάλλονται δραστικά. Ειδικότερα οι διαδικασίες «παγκοσμιοποίησης» αλλάζουν βαθμιαία την γεωγραφική έννοια των αγορών, των μεριδίων αγοράς, του επιπέδου συγκέντρωσης και δεσπόζουσας θέσης. Αλλάζουν επίσης την έννοια των οικονομιών κλίμακας και του αποτελεσματικού μεγέθους των επιχειρήσεων. Οι μεγάλες δαπάνες έρευνας και ανάπτυξης, η παραγωγή προϊόντων νέας τεχνολογίας και καινοτομιών, η δημιουργία εκτεταμένων δικτύων πώλησης, κá, απαιτούν μεγάλες επιχειρήσεις, ικανές να ανταπεξέλθουν το ανταγωνισμό σε πολλές και ταυτόχρονα μεγάλες αγορές.

Αυτό ισχύει ιδιαίτερα για την ΕΕ μετά τη δημιουργία της «ενιαίας ευρωπαϊκής αγοράς». Όπως τονίζεται σε ειδική έκθεση της Επιτροπής της ΕΕ, 'οι εταιρίες για την ενίσχυση της ανταγωνιστικής τους θέσης, έχουν ενσωματώσει τη διάσταση της διεθνοποίησης στην οργανωτική διάρθρωση

⁹⁸ Η «αντιμονοπωλιακή νομοθεσία» στην Αγγλία, δεν θεωρεί τα μονοπώλια και τις πρακτικές τους ότι αντιστρατεύονται από θέση αρχής το δημόσιο συμφέρον. Αυτό εξαρτάται από την εξέταση κάθε περίπτωσης ξεχωριστά. Όπως παρατηρούν οι Davies, Driffield and Clarke (1999) ένα τέτοιο μοντέλο αντιμονοπωλιακής νομοθεσίας 'έχει αναπόφευκτα περιορισμένη επιτυχία. δεδομένου ότι η κατά περίπτωση εξέταση περιορίζει το πεδίο διερεύνησης σε σημαντικές μόνο περιπτώσεις'. (σελ.264)

και στρατηγική, με εξωτερίκευση πολλών δραστηριοτήτων, γεωγραφική επαχωροθέτηση παραγωγής και διάχυση των προϊόντων τους σε πολλαπλές αγορές, για την αποκόμιση ωφελειών από τις οικονομίες κλίμακας. (COM, 1999, σελ. 7) Οι παραπάνω διεργασίες ενθαρρύνουν αντικειμενικά τις εξαγορές-συγχωνεύσεις σε εθνικό και κυρίως σε διασυνοριακό επίπεδο, ενισχύουν τις τάσεις «γιγαντισμού» των βιομηχανικών ομίλων και ιδιαίτερα την πολυεθνική τους διάσταση,⁹⁹ φέρνοντας πιο κοντά την πρόβλεψη του Μαρξ, για την ιστορική τάση της καπιταλιστικής συσσώρευσης.

Με βάση τις παραπάνω εξελίξεις, η «αντιμονοπωλιακή πολιτική» σε εθνικό επίπεδο, όλο και περισσότερο εμφανίζεται (με όρους αξιοποίησης του μονοπωλιακού κεφαλαίου), ως εμπόδιο στην αποτελεσματικότητα και σε τελευταία ανάλυση στην ανταγωνιστικότητα των μεγάλων βιομηχανικών επιχειρήσεων και πολυκλαδικών ομίλων. Αναφύεται όπως παρατηρεί ο Andretsch (1998) ένα ιδιόμορφο δίλημμα. 'Τα οφέλη από την αύξηση της αποτελεσματικότητας που προέρχονται από τη μεγαλύτερη αξιοποίηση των οικονομιών κλίμακας, μπορούν να προέλθουν μόνο από την αυξημένη συγκέντρωση, ενώ από την άλλη, τα οφέλη από την ενίσχυση του ανταγωνισμού, μπορούν να προέλθουν από τη θυσία των οικονομιών κλίμακας ως αποτέλεσμα της αντιπράστ πολιτικής'. (σελ.19).

Στα πλαίσια αυτά, μια «συγκέντρωση» που ενισχύει την αποτελεσματικότητα και σε τελευταία ανάλυση την κερδοφορία, θεωρείται προτιμότερη από την παραβίαση των συμβατικών κανόνων

---

⁹⁹ Για την «τυπολογία» των πολυεθνικών εταιριών, στη βιβλιογραφία χρησιμοποιούνται σειρά από κριτήρια. Ο Lane (1998, σελ. 464), θεωρεί ότι τέσσερα είναι τα κυριότερα (ενεργητικό, δραστηριότητες, χρηματοοικονομικός έλεγχος και υπερπόντιες λειτουργίες) στη βάση των οποίων προσδιορίζει και το επίπεδο πολυεθνικότητας. Ειδικότερα στην περίπτωση που οι υπερπόντιες δραστηριότητες αποτελούν ένα μικρό συμπλήρωμα των δραστηριοτήτων της μητρικής εταιρίας, χαρακτηρίζονται ως 'πολυεθνικές', στην περίπτωση που παίρνουν τη μορφή επενδύσεων χαρτοφυλακίου χαρακτηρίζονται ως 'διεθνείς', στην περίπτωση που έχουν χαρακτήρα δικτύων σχετικά ανεξάρτητων εταιριών χαρακτηρίζονται ως 'διεθνικές' και στην περίπτωση που αποτελούν αγωγούς τροφοδοσίας στα πλαίσια μιας ενιαίας παγκόσμιας αγοράς χαρακτηρίζονται 'παγκοσμιοποιημένες'. Ωστόσο στη βιβλιογραφία δεν υπάρχει ενιαία κωδικοποίηση κριτηρίων. Ο Margison (2000, σελ.10), επισκοπώντας τη σχετική βιβλιογραφία, διακρίνει δύο βασικές κατηγορίες. Από τη μια τις πολυεθνικές που θεωρούνται 'χωρίς πατρίδα' και από την άλλη εκείνες που ενώ έχουν παγκόσμια δράση, ανήκουν ωστόσο στον 'εθνικό επιχειρηματικό κορμό', ενώ σε συνθήκες ευρωπαϊκής ενοποίησης, διακρίνει μια νέα κατηγορία, τις 'ευρωεταίριες', οι οποίες 'είναι κάτι περισσότερο από απλή επέκταση της εθνικής εταιρίας στο εξωτερικό' και οι οποίες συγκεντρώνουν 'το κύριο μέρος των δραστηριοτήτων τους' στις οικονομίες των ευρωπαϊκών χωρών.

ανταγωνισμού,¹⁰⁰ γεγονός που φέρνει στο προσκήνιο την ανάγκη επανεξέτασης του ρόλου της «αντιμονοπωλιακής πολιτικής» σε εθνικό επίπεδο, ως στοιχείο της βιομηχανικής πολιτικής. Ωστόσο το κρίσιμο ερώτημα που προκύπτει είναι προς ποια κατεύθυνση θα κινηθεί ο επαναπροσδιορισμός της. Θα γίνει προς την κατεύθυνση απελευθέρωσης της δράσης των μεγάλων επιχειρήσεων που προβάλλουν οι οπαδοί του νεοφιλελευθερισμού και η οποία καταλήγει άμεσα ή έμμεσα στη μεγαλύτερη συγκέντρωση οικονομικής και πολιτικής δύναμης στα χέρια των μεγάλων πολυκλαδικών και πολυεθνικών βιομηχανικών ομίλων ή προς την κατεύθυνση επεξεργασίας νέων πλαισίων πολιτικής ανταγωνισμού, ως συστατικό στοιχείο μιας εναλλακτικής πρότασης δημοκρατικής ρύθμισης των οικονομικών σχέσεων σε εθνικό, υπερεθνικό και διεθνικό επίπεδο; Το ποιος θα καθορίζει το περιεχόμενο των ρυθμίσεων και ποιος θα ελέγχει την εφαρμογή τους, είναι προφανές ότι αποτελεί κρίσιμο πολιτικό ζήτημα στην επεξεργασία μιας σύγχρονης πολιτικής ανταγωνισμού.

Η πρώτη επιλογή χωρίς απαραίτητα να καταλήγει σε τυπική κατάργηση της «αντιτράστ νομοθεσίας», οδηγεί αναπόφευκτα στον θρίαμβο των αγορών και στην ενδυνάμωση του ρόλου των μεγάλων βιομηχανικών ομίλων στην οικονομική και κοινωνική ζωή των σύγχρονων κοινωνιών. Ειδικότερα η απουσία θεσμών και μηχανισμών ελέγχου των «συγκεντρώσεων» σε διεθνές επίπεδο, δημιουργούν ευνοϊκές συνθήκες μεγαλύτερης ενίσχυσης της δύναμης των πολυκλαδικών και πολυεθνικών ομίλων. Αντίθετα η δεύτερη επιλογή που έχει ως αφετηρία την οικονομική, κοινωνική και πολιτική θεώρηση των μονοπωλιακών σχέσεων, θέτει ως

¹⁰⁰ Οι διοικήσεις Ρήγκαν και Μπους στις ΗΠΑ, υιοθέτησαν στην πράξη την άποψη ότι η «αντιτράστ πολιτική» στην καλύτερη περίπτωση είναι «άσχετη» και στη χειρότερη περίπτωση «επιζήμια» από πλευράς αποτελεσματικότητας των μεγάλων επιχειρήσεων (επί προεδρίας τους έγιναν τέτοιες εξαγορές και συγχωνεύσεις που ποτέ δεν θα επιτρέπονταν από τις προηγούμενες διοικήσεις), ενώ προς την ίδια κατεύθυνση κινήθηκε και η διοίκηση Κλίντον. Είναι χαρακτηριστικό ότι η προσφυγή που έγινε στην Ομοσπονδιακή Επιτροπή Εμπορίου των ΗΠΑ, από πέντε αμερικανικές εταιρίες λογισμικού κατά της Microsoft για «άδικοι επιχειρηματικές πρακτικές», οδήγησε σε δεκαετή έρευνα (1990-2000) για παράβαση της αντιτράστ νομοθεσίας και τελικά σε απόφαση (Απρίλιος 2002) για 'στάσιμο» της Microsoft σε δύο εταιρίες. Ωστόσο η απόφαση ακυρώθηκε ένα χρόνο αργότερα (Ιούνιος 2001), κατόπιν πεσφύγης της τελευταίας στο ανώτατο δικαστήριο. («Financial Times», 29.6.01) Γιαυτό, όπως επισημαίνει ο Mueller (1996), πολλοί μελετητές της «αντιτράστ πολιτικής» στη Βόρεια Αμερική, θεωρούν ότι οι προτάσεις για αυστηρότερη εφαρμογή της, είναι αναχρονιστικές' παρ' ότι η περίοδος αυστηρής εφαρμογής της 'συμπίπτει με αυτό που ονομάστηκε «χρυσή εποχή» του αμερικάνικου καπιταλισμού». (σελ.439)

κεντρική επιδίωξη τον έλεγχο και περιορισμό τους (με διεθνείς συμφωνίες, εφαρμογή κοινωνικού ελέγχου, κá) στην προοπτική υπέρβασής τους, με εξασφάλιση ταυτόχρονα συνθηκών ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων και εφαρμογής αποτελεσματικών μορφών βιομηχανικής οργάνωσης και διαχείρισης, με οικονομικά, κοινωνικά και οικολογικά κριτήρια.

Ωστόσο η ανάγκη σύγχρονης θεώρησης της βιομηχανικής πολιτικής και των επιδράσεων της στους βιομηχανικούς ομίλους, δεν αφορά μόνο την «αντιτράστ νομοθεσία», αλλά και άλλες κρατικές ρυθμίσεις, ιδιαίτερα αυτές που συνδέονται με τη στήριξη της ανταγωνιστικότητας των «εθνικών πρωταθλητών». Δηλαδή εκείνων των μέτρων και ρυθμίσεων που έχουν στόχο τη στήριξη της ανταγωνιστικότητας, κερδών και μεριδίων αγοράς, ορισμένων μεγάλων βιομηχανικών επιχειρήσεων (ιδιωτικών, κρατικών ή μικτής ιδιοκτησίας), για τον αποτελεσματικό ανταγωνισμό των ξένων στην εγχώρια και διεθνή αγορά.¹⁰¹ Η συγκεκριμένη πολιτική είχε δύο άξονες που συνδέονται στενά μεταξύ τους. Από τη μια αφορούσε μέτρα και ρυθμίσεις «κλαδικής βιομηχανικής πολιτικής» (επιχορηγήσεις επενδύσεων, φορολογικά κίνητρα, ευνοϊκή συμμετοχή σε κρατικές προμήθειες, κá) και από την άλλη πολιτικές «στρατηγικού εμπορίου» (εξαγωγικές επιδοτήσεις, φορολογικές ελαφρύνσεις, μέτρα προστατευτισμού, κλπ).

Ορισμένες χώρες κυρίως της Ν.Α.Ασίας (Ιαπωνία, Ν.Κορέα, Ταϊβάν, Σιγκαπούρη, κá), συνέδεσαν τη στήριξη των «εθνικών πρωταθλητών» με την εφαρμογή βιομηχανικής πολιτικής οικοδόμησης «δυναμικών ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων», του λεγόμενου 'διαμαντιού ανταγωνιστικότητας' κατά Porter (1998, σελ.163),¹⁰² κυρίως με την ανάπτυξη «κλάδων αιχμής»,

¹⁰¹ . Στη Μεγάλη Βρετανία, βασικός άξονας βιομηχανικής πολιτικής στη δεκαετία '60-'70, ήταν επικεντρωμένη στην ενίσχυση του μεγάλου μεγέθους και στην «επιλογή των νικητών» ή των «εθνικών πρωταθλητών». Η συγκεκριμένη πολιτική όπως παρατηρεί ο Pitelis (1993), "στηριζόταν στην κρατική βοήθεια με στόχο την αύξηση του μεγέθους μέσω συγχωνύσεων, την παροχή επιχορηγήσεων και άλλων ευνοϊκών ρυθμίσεων». (σελ.3)

¹⁰² . Στη βάση των εμπειριών της οικονομικής ανάπτυξης της Ιαπωνίας που βασίστηκε στην οικοδόμηση «δυναμικών ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων», οι Best και Porter διατύπωσαν τη «δυναμική θεωρία του συγκριτικού πλεονεκτήματος» ή του «εθνικού ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος». Κατά τον Best (1990), η ανταγωνιστικότητα της Ιαπωνίας και των «πέντε τίγρεων» της Ν.Α.Ασίας (Χονγκ-Κονγκ, Σιγκαπούρη, Ταϊβάν, Μαλαισία και Ν.Κορέα), ήταν αποτέλεσμα της έμφασης που έδωσαν στα θέματα 'οργάνωσης' και 'παραγωγής' (σελ.140), ενώ κατά τον Porter {(1990), 1998}, οφείλεται στην ύπαρξη ενός 'διαμαντιού ανταγωνιστικότητας' που αποτελείται από συνδυασμό τεσσάρων παραγόντων: των 'συνθηκών παραγωγής' (ανθρώπινοι και φυσικοί πόροι, κλιματολογικές συνθήκες, γνώση

εισαγωγή νέας τεχνολογίας, παραγωγή νέων προϊόντων, εφαρμογή νέων μορφών οργάνωσης και νέων τρόπων συμπεριφοράς με έμφαση στη συνεργασία προς εργαζόμενους, προμηθευτές και πελάτες, κá.

Η προώθηση της συγκεκριμένης πολιτικής είχε αντιφατικά αποτελέσματα. Από τη μια συνέβαλε αποφασιστικά στη δημιουργία ισχυρών εθνικών βιομηχανικών επιχειρήσεων και πολυκλαδικών ομίλων, ενίσχυσε την έρευνα & ανάπτυξη και την παραγωγή νέων προϊόντων, καθώς και την επέκταση των «εθνικών πρωταθλητών» στην διεθνή αγορά, ενώ από την άλλη είχε υψηλό κοινωνικό κόστος, περιόρισε τον ανταγωνισμό και διαμόρφωσε συνθήκες προστατευτισμού, οι οποίες σε αρκετές περιπτώσεις δημιούργησαν «νυσταγμένους γίγαντες». Οι νέες συνθήκες ανταγωνισμού που διαμορφώθηκαν με την ανάπτυξη των νέων τεχνολογιών και την επιτάχυνση των διαδικασιών ολοκλήρωσης και «παγκοσμιοποίησης», έφεραν στο κέντρο της συζήτησης την έννοια της «βιομηχανικής ανταγωνιστικότητας» και το καθεστώς στήριξης των «εθνικών πρωταθλητών».

Ειδικότερα για την έννοια της «ανταγωνιστικότητας», παρά τις έντονες συζητήσεις των τελευταίων δεκαετιών, δεν υπάρχει κοινά αποδεκτός ορισμός,¹⁰³ ενώ μεγάλη συζήτηση γίνεται για τους παράγοντες που την προσδιορίζουν, όπως επίσης τους τρόπους ενίσχυσης της. Σύμφωνα με τους

κλπ, μη εύκολο να τύχουν μίμησης από άλλους), των 'συνθηκών αγοράς' (εκλεπτυσμένη και απαιτητική ζήτηση), της 'δομής και στρατηγικής' των επιχειρήσεων (έμφαση στον ανταγωνισμό σε τοπικό επίπεδο), και τέλος των 'δικτύωσεων' (επιχειρήσεων που συνεργάζονται μεταξύ τους και μοιράζονται, τεχνολογία, πελάτες, δίκτυα διανομής, κá) (σελ.159-164). Σε αντίθεση με τον Best, ο Porter δεν βλέπει ξεχωριστό ρόλο στο κράτος, παρά μόνο μέσα από την επίδραση που μπορεί να έχουν οι πολιτικές του στους τέσσερις παράγοντες του 'διαμαντιού'. Οι νέες θεωρίες των Best και Porter, εστιάζουν στην ουσία σε ζητήματα που αποτελούν παράγοντες αύξησης της παραγωγικότητας.

¹⁰³ Υπάρχει μια μεγάλη σύγχυση σχετικά με τους δείκτες που χρησιμοποιούνται για τη μέτρηση της ανταγωνιστικότητας. Η πληθώρα των δεικτών οφείλεται στο σύνθετες φαινόμενο σύγχυσης της ανταγωνιστικότητας με τους παράγοντες που την προσδιορίζουν. Όπως επισημαίνει ο Ιωακείμογλου (1997), 'ως δείκτης ανταγωνιστικής ικανότητας μιας χώρας, χρησιμοποιείται συχνά το επίπεδο κερδοφορίας (η μάζα των κερδών ως ποσοστό του καθαρού προϊόντος ή του κεφαλαιακού αποθέματος), διότι είναι λογικό οι επιχειρήσεις μιας χώρας που χαρακτηρίζονται από υψηλή κερδοφορία, να είναι και ανταγωνιστικές. Αυτή είναι μια χαρακτηριστική περίπτωση σύγχυσης μεταξύ αιτίας (κερδοφορία) και αποτελέσματος (ανταγωνιστικότητα), ή οποία μπορεί να οδηγήσει σε λανθασμένα συμπεράσματα'. Ωστόσο η υψηλή κερδοφορία σε μια χώρα ή έναν κλάδο, πιθανόν να οφείλεται (και αυτό συμβαίνει πολύ συχνά) είτε στην ολιγοπωλιακή δομή της αγοράς, είτε στην προστατευτική πολιτική που «παράγει κέρδη», τα οποία βέβαια 'είναι άσχετα με την πραγματική ανταγωνιστική ικανότητα της χώρας ή του κλάδου'. (σελ.63).

περισσότερους ερευνητές, η ανταγωνιστικότητα μιας οικονομίας, προσδιορίζεται από την ικανότητα διασύνδεσης της κερδοφόρας διάθεσης των προϊόντων της σε διεθνείς ανταγωνιστικές αγορές, με την ταυτόχρονη βελτίωση ή τουλάχιστον διατήρηση του βιοτικού επιπέδου των κατοίκων της. Στην ουσία 'η ανταγωνιστικότητα μιας οικονομίας εξαρτάται κυρίως από το επίπεδο παραγωγικότητας της εργασίας' (Τόλιος-Μαγκλιβέρας, 1984, σελ.52), η οποία με τη σειρά της προσδιορίζεται από το επίπεδο ανάπτυξης της επιστήμης και εφαρμογής των επιτευγμάτων της, το επίπεδο οργάνωσης της παραγωγής, το επίπεδο επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης, τη μακροοικονομική πολιτική, το ρόλο της δημόσιας διοίκησης, κα.¹⁰⁴

Οι διαφορετικές προσεγγίσεις στον ορισμό της ανταγωνιστικότητας, θα μπορούσαν, κατά τον Καλογήρου (1998, σελ.65), να ομαδοποιηθούν σε δύο μεγάλες κατηγορίες. Πρώτον, στις παραδοσιακές τις λεγόμενες και 'μακρο-θεωρήσεις' και δεύτερον στις σύγχρονες ή τις 'μικρο-θεωρήσεις'. Σύμφωνα με τους οπαδούς της «μακρο-θεώρησης», η ανταγωνιστικότητα εξαρτάται κυρίως από τις τιμές των συντελεστών παραγωγής και ορίζεται στο σύνολο της οικονομίας ανεξάρτητα από το τι συμβαίνει στο εσωτερικό των κλάδων και επιχειρήσεων, ενώ αντίθετα της «μικρο-θεώρησης», αφηρητικό σημείο έχει τον κλάδο και την επιχείρηση με υπολογισμό ταυτόχρονο των μακροοικονομικών παραγόντων.

Μια άλλη κατάταξη γίνεται μεταξύ «παλαιών» και «μοντέρνων» προσεγγίσεων. Η πρώτη, σύμφωνα με τον Ιωακείμογλου (2001), 'αντιλαμβάνεται την ανταγωνιστικότητα κυρίως ως προς την τιμή των συντελεστών παραγωγής' (σελ.77), η οποία ουσιαστικά αντιστοιχεί 'στην ανταγωνιστικότητα κόστους' και κυρίως εξαρτάται 'από το ύψος των μισθών και της απασχόλησης'. (σελ.78). Αντίθετα η δεύτερη προσέγγιση, 'δίνει σαφώς μεγαλύτερη έμφαση στη διαρθρωτική ανταγωνιστικότητα', η οποία εξαρτάται κυρίως από την 'ποιότητα', τη 'διαφοροποίηση', τα 'εμπορικά δίκτυα', την

¹⁰⁴ Ο Πιτέλης (1998b) θεωρεί την παραγωγικότητα σε εθνικό επίπεδο ως 'πυρήνα της ανταγωνιστικότητας'. Στον πρώτο κύκλο του 'τροχού παραγωγικότητας' όπως χαρακτηριστικά αναφέρει, εντάσσει τις 'υποδομές', τις 'οικονομίες μοναδιαίου κόστους', την 'τεχνολογία-καινοτομικότητα' και τους 'ανθρώπινους πόρους', ενώ στον δεύτερο και τρίτο κύκλο αντίστοιχα το 'μακροοικονομικό' και 'θεσμικό περιβάλλον' (σελ. 31)

‘ικανότητα διατήρησης και αύξησης του μεριδίου στις ξένες αγορές’, κά. (το ίδιο, σελ.78).

Τις τελευταίες δεκαετίες όλο και περισσότερο έμφαση δίδεται στον προσδιορισμό της ανταγωνιστικότητας στα πλαίσια της «μικρο-θεώρησης»,¹⁰⁵ παρ’ ότι ‘τόσο η «ανταγωνιστικότητα-τιμή», όσο και η «διαρθρωτική ανταγωνιστικότητα» της βιομηχανίας αποτελούν σημαντικούς προσδι-οριστικούς παράγοντες της συνολικής ανταγωνιστικότητας’. (το ίδιο, σελ.81). Το γεγονός δεν είναι άσχετο από την αυξανόμενη απελευθέρωση των αγορών και την επιτάχυνση των διαδικασιών ολοκλήρωσης και «παγκοσμιοποίησης», που βαθμιαία αλλά σταθερά, οδηγούν σε δασμολογικό αποπλισμό και αποδυνάμωση των εθνικών μηχανισμών ελέγχου της διεθνούς κίνησης κεφαλαίων, σε περιορισμό της δυνατότητας προσδιορισμού των επιτοκίων και χρησιμοποίησης της συναλλαγματικής πολιτικής για στήριξη της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας και κατ’ επέκταση ενός κλάδου ή επιχείρησης.

Παράλληλα οι εξελίξεις στη σφαίρα των νέων τεχνολογιών και στην οργάνωση της παραγωγής, αλλάζουν την έννοια του ανταγωνισμού και αναβαθμίζουν τη σημασία της ανταγωνιστικότητας μέσω δημιουργίας «δυναμικών συγκριτικών πλεονεκτημάτων» που αποτελούν ταυτόχρονα παράγοντες αύξησης της παραγωγικότητας. Κατά τον Pitelis (1993, σελ.19), τα διακριτά χαρακτηριστικά του νέου ανταγωνισμού αφορούν την ‘οργάνωση της επιχείρησης’ (προσανατολισμός για απόκτηση στρατηγικών πλεονεκτημάτων μέσω συνεχών βελτιώσεων και οργανωτικής ευελιξίας), τον ‘τύπο συντονισμού’ (συμβουλευτικός για προώθηση συνεργασίας μεταξύ ανεξάρτητων επιχειρήσεων που ειδικεύονται σε διακριτές φάσεις της παραγωγικής αλυσίδας), την ‘τομεακή οργάνωση’ (οι επιχειρήσεις

¹⁰⁵ . Κατά τον Krugman (1996), ‘η έννοια της εθνικής ανταγωνιστικότητας είναι δύσκολο να προσδιοριστεί’. δεδομένου ότι μια επιχείρηση αν δεν είναι ανταγωνιστική ‘δεν μπορεί να διατηρήσει τη θέση της στην αγορά και αν δεν βελτιώσει την απόδοση της θα πάψει να υπάρχει’, ενώ οι χώρες δεν κλείνουν ούτε αποσύρονται ποτέ, ‘χωρίς ωστόσο να υπάρχουν ξεκάθαρα όρια για το μέγεθος του παθητικού του ισοζυγίου τους’. (σελ. 45) Επίσης ο Krugman θεωρεί ότι είναι προτιμότερο να μιλάμε με όρους ‘παραγωγικότητας’ αντί ‘ανταγωνιστικότητας’. ενώ ο Porter (1998, σελ.10) προτείνει την υποκατάσταση της έννοιας της εθνικής ανταγωνιστικότητας με την ανταγωνιστικότητα των ‘επιχειρήσεων’ ή/και των ‘κλάδων’ (μία χώρα είναι ανταγωνιστική όσο υπάρχουν στην επικράτεια της συγκέντρωση ανταγωνιστικών επιχειρήσεων και κλάδων).

ανταγωνίζονται και συνεργάζονται προσφέροντας από κοινού υπηρεσίες και διαμορφώνουν σε μεγάλο βαθμό τους κανόνες αγοράς και τις επενδύσεις) και τέλος τη 'βιομηχανική στρατηγική' (επιλογή κλάδων ανάπτυξης, ανάδειξη της συνεργασίας ως κρίσιμου παράγοντα σε σχέση με τον ανταγωνισμό, κá)

Όπως τονίζουν οι Best and Forrant (1998, σελ.112), στον παλιό ανταγωνισμό η βιομηχανική πολιτική επικεντρώνει κυρίως 'στην έναν-προς-έναν τεχνική βοήθεια ή αποκλειστική στήριξη επιχειρήσεων για απόκτηση σύγχρονης τεχνολογίας που ούτε βοηθάει και πολύ τις επιχειρήσεις να βελτιώνουν τις μεταποιητικές τους διαδικασίες, ούτε τη διάχυση της τεχνολογίας σε ολόένα διευρυνόμενους κύκλους', ενώ στο νέο ανταγωνισμό, η βιομηχανική πολιτική επικεντρώνει 'στην οικοδόμηση παραγωγικής δυναμικότητας επιχειρήσεων και κλάδων για να ανταποκριθούν στις διεθνείς προκλήσεις' εξασφαλίζοντας συγχρονισμό του κύκλου σχεδιασμού-μεταποίησης με τη διάχυση νέας τεχνολογίας.

Οι παραπάνω εξελίξεις αναπόφευκτα επηρεάζουν τις επιλογές και τα μέτρα βιομηχανικής πολιτικής για στήριξη της ανταγωνιστικότητας. Ωστόσο στα πλαίσια της «μακρο-θεώρησης», η ανταγωνιστικότητα ενός προϊόντος κρίνεται κυρίως με όρους εθνικής οικονομίας, ενώ στα πλαίσια της «μικρο-θεώρησης» κρίνεται με όρους διεθνούς οικονομίας. Κατά συνέπεια η «μικρο-θεώρηση» διαχωρίζεται από την παραδοσιακή «κλαδική πολιτική», η οποία αντιλαμβάνεται τη στήριξη της ανταγωνιστικότητας κυρίως σε επίπεδο εθνικής οικονομίας, με την επιλογή κλάδων εθνικής σημασίας και τñ κρατική στήριξη μεγάλων εθνικών επιχειρήσεων και ομίλων, με στόχο την ανάδειξη των «εθνικών πρωταθλητών» στην εγχώρια και διεθνή αγορά.

Επίσης η «μακρο-θεώρηση», συνδέεται αντικειμενικά με τα «άμεσα» και «κάθετα μέτρα» βιομηχανικής πολιτικής, που διευκολύνουν τη στήριξη των «εθνικών πρωταθλητών», ενώ η «μικρο-θεώρηση» συνδέεται κυρίως με τα «έμμεσα» και «οριζόντια μέτρα», καθώς τις «ανταγωνιστικές προσφορές» για προσέλκυση επενδύσεων από πολυεθνικές. Ωστόσο και στις δύο περιπτώσεις, έχουμε «ενεργητικές» μορφές βιομηχανικής πολιτικής, οι οποίες πρακτικά ευνοούν τις μεγάλες επιχειρήσεις. Κατά συνέπεια στις νέες συνθήκες, συντελείται βαθμιαία μετατόπιση της βιομηχανικής πολιτικής - σε σχέση με τους βιομηχανικούς ομίλους - από τις ειδικές πολιτικές στήριξης των

«εθνικών πρωταθλητών», στις γενικές πολιτικές στήριξης όλων των μεγάλων επιχειρήσεων, που κατά το πλείστον είναι «εθνικοί πρωτοθλητές» και οι μεγαλύτερες «περιφερειακοί» ή ακόμα και «παγκόσμιοι πρωταθλητές».

Η μετατόπιση από τα «κάθετα» στα «οριζόντια» μέτρα βιομηχανικής πολιτικής, είναι ιδιαίτερα φανερή σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η στήριξη της ανταγωνιστικότητας, μεγάλων ευρωπαϊκών επιχειρήσεων και ορισμένων βιομηχανικών κλάδων, βαθμιαία μετατοπίζεται προς την κατεύθυνση διάχυσης των πληροφοριών, παροχής κινήτρων για καινοτομίες, στήριξης της E & A, βελτίωση της ποιότητας των προϊόντων, τις περιφερειακές ενισχύσεις κá. Επίσης η έννοια της «ανταγωνιστικότητας» όλο και περισσότερο αντιμετωπίζεται με όρους «παγκοσμιοποίησης», δηλ. σε επίπεδο «δραστηριοτήτων» και «αγορών» και λιγότερο σε επίπεδο «εθνικών οικονομιών», «κλάδων» ή «περιφερειών» όπου γίνεται δύσκολη η μέτρηση της. Από την άλλη 'η αύξηση της διασυννοριακής διαπλοκής κεφαλαίων, η επαναχωροθέτηση λειτουργιών, οι γρήγορες αλλαγές στο ιδιοκτησιακό καθεστώς κλπ, κάνουν όλο και πιο ασαφή τον γεωγραφικό προσδιορισμό της ταυτότητας μιας εταιρίας'. (COM, 1999, σελ.11, 12).

Ωστόσο η πολιτική «δημιουργίας» και «στήριξης» των «εθνικών πρωταθλητών», δεν εγκαταλείπεται πλήρως, αλλά προσαρμόζεται προς τις ανάγκες εκείνων των μερίδων κεφαλαίου που δρουν κατ' εξοχήν σε εθνικά πλαίσια. Έκφραση της συγκεκριμένης πολιτικής είναι οι ειδικές ενίσχυσης σε κατηγορίες επιχειρήσεων, η ενθάρρυνση εξαγορών και συγχωνεύσεων σε εθνικό επίπεδο, οι πολιτικές στήριξης των Μικρο-μεσαίων Επιχειρήσεων και η ανάπτυξη «δικτυώσεων», καθώς και οι γενικότερες κατευθύνσεις της μακροοικονομικής πολιτικής, για τη διαμόρφωση ευνοϊκότερων συνθηκών συσσώρευσης και συγκέντρωσης κεφαλαίου.

Τέλος ένας ακόμα μοχλός παραδοσιακής βιομηχανικής πολιτικής που υφίσταται ριζικές αλλαγές και επιδρά στη διάρθρωση πολλών βιομηχανικών ομίλων, είναι η πολιτική στο δημόσιο τομέα και ειδικότερα η πολιτική ιδιωτικοποιήσεων κρατικών επιχειρήσεων και βιομηχανικών συγκροτημάτων, ορισμένα από τα οποία έχουν χαρακτήρα φυσικού μονοπωλίου. Τα κρίσιμα ερωτήματα που απορρέουν από τη συγκεκριμένη πολιτική, αφορούν τη σκοπιμότητα και αναγκαιότητα προώθησης τους, τα όρια και τα

αποτελέσματα εφαρμογής τους, τη σχέση τους με τη βιομηχανική πολιτική και τους βιομηχανικούς ομίλους, τις ευρύτερες προεκτάσεις από την εφαρμογή τους σε οικονομικό, κοινωνικό και πολιτικό επίπεδο, καθώς τη γενικότερη προοπτική του δημόσιου τομέα στην αναζήτηση εναλλακτικής στρατηγικής ανάπτυξης και αποτελεσματικής διαχείρισης του.

Εδώ θα περιοριστούμε κυρίως στην εξέταση εκείνων των πλευρών που έχουν άμεση και έμμεση σχέση με τους βιομηχανικούς ομίλους. Ειδικότερα η πολιτική των ιδιωτικοποιήσεων αφορά κυρίως δύο κατηγορίες βιομηχανικών επιχειρήσεων και πολυκλαδικών ομίλων. Πρώτον τις κρατικές βιομηχανίες σε παραδοσιακούς κλάδους (αυτοκινητοβιομηχανία, ναυπηγεία, χαλυβουργία, κλωστοϋφαντουργία, κλπ) και δεύτερον τις επιχειρήσεις στον τομέα της κοινής ωφέλειας (ηλεκτρισμού, φυσικού αερίου, τηλεπικοινωνιών, ύδρευσης, σιδηροδρόμων, αερομεταφορών, μα), οι περισσότερες από τις οποίες είχαν ή εξακολουθούν να έχουν χαρακτηριστικά φυσικού μονοπωλίου.

Στις πρώτες, η πολιτική ιδιωτικοποιήσεων έχει χαρακτήρα ολικής, μερικής ή ακόμα και τμηματικής πώλησης σε ιδιώτες και πολυεθνικούς ομίλους (πολλές από τις παραπάνω επιχειρήσεις αντιμετώπισαν προβλήματα βιωσιμότητας στην περίοδο της διαρθρωτικής κρίσης '70-'80). Αντίθετα στις δεύτερες, έχει χαρακτήρα πώλησης πλειοψηφικού πακέτου μετοχών ή «στρατηγικών συμμετοχών» μειοψηφίας, με εισαγωγή στο χρηματιστήριο (πολιτική μετοχοποίησης). Σε πολλές περιπτώσεις οι διαδικασίες αλλαγής του ιδιοκτησιακού καθεστώτος, συνοδεύεται από βαθμιαίο μετασχηματισμό τους σε πολυκλαδικούς ομίλους, μέσω «θυγατρικοποίησης» δραστηριοτήτων και με συμμετοχή στα κεφάλαια τους μεγάλων ιδιωτικών ή πολυεθνικών επιχειρήσεων.

Επίσης η παραπάνω διαδικασία συνοδεύεται από κατάργηση προνομίων (καθεστώς θεσμικού μονοπωλίου), χωρίς ωστόσο να αλλάζει απαραίτητα και το μερίδιο ή τη δύναμη τους στην αγορά. Ειδικότερα η κατάργηση των «φυσικών μονοπωλίων», με το λειτουργικό και ιδιοκτησιακό χωρισμό, των φάσεων παραγωγής και εμπορίας των προϊόντων ή υπηρεσιών τους, δεν μεταβάλλει οπωσδήποτε τη θέση τους στην αγορά. Αντίθετα ο μετασχηματισμός τους σε ευρύτερους πολυκλαδικούς βιομηχανικούς ομίλους, ή ένταξη τους, με μερική ή ολική ιδιωτικοποίηση, σε

άλλους ομίλους, ενισχύει τη θέση τους, ενώ ανακατανέμει την συγκεντρωμένη οικονομική δύναμη από τα χέρια του κράτους στον ιδιωτικό τομέα. Ωστόσο παρά τις ιδιωτικοποιήσεις, η κρατική ιδιοκτησία δεν καταργείται εντελώς, αλλά η λειτουργία της αναπροσαρμόζεται στις σύγχρονες ανάγκες διεθνοποιημένης κίνησης του μονοπωλιακού κεφαλαίου.

Η πολιτική ιδιωτικοποιήσεων έφερε στο προσκήνιο το ζήτημα της κρατικής ιδιοκτησίας στο σύγχρονο καπιταλισμό. Κάτω από τη μακρόχρονη κυριαρχία των «κρατικίστικων» αντιλήψεων, πλανάται ακόμα μια μεγάλη σύγχυση για τη σχέση μεταξύ «νομικής» και «οικονομικής» έννοιας της ιδιοκτησίας. Κατά τη μαρξιστική προσέγγιση η ιδιοκτησία από «νομική» άποψη εμφανίζεται ως σχέση «ανθρώπων προς πράγματα», ενώ από «οικονομική» άποψη ως σχέση «μεταξύ ανθρώπων» στη διαδικασία παραγωγής, κατανομής, ανταλλαγής και κατανάλωσης υλικών και πνευματικών αγαθών. Στην ουσία η ιδιοκτησία από οικονομική άποψη, είναι οι «σχέσεις ιδιοποίησης», δηλαδή η δυνατότητα κατοχής, χρησιμοποίησης και διάθεσης των μέσων παραγωγής και των αποτελεσμάτων τους, σε όφελος εκείνων που από νομική άποψη έχουν το δικαίωμα της ιδιοκτησίας.

Κατά προέκταση, ο χαρακτήρας της κρατικής ιδιοκτησίας καθορίζεται, από το ποιος είναι ο αληθινός κάτοχος, χρήστης και διαχειριστής της. Και στην καπιταλιστική κοινωνία, είναι προφανές ότι αληθινοί «ιδιοκτήτες» της κρατικής περιουσίας, είναι η «κυρίαρχη τάξη» και ιδιαίτερα η ανώτερη κορυφή της, η «διευθύνουσα ή άρχουσα ελίτ», που κατέχει, διαχειρίζεται και χρησιμοποιεί τη δημόσια ιδιοκτησία, σύμφωνα με τα γενικότερα συμφέροντα της, καθώς τα ειδικότερα συμφέροντα διαφόρων μερίδων της, πρώτα απ' όλα της «οικονομικής ελίτ». Από αυτήν την άποψη το δίλημμα, «ιδιωτική» ή «κρατική» ιδιοκτησία, είναι σε μεγάλο βαθμό παραπλανητικό, δεδομένου ότι πρόκειται για δύο διαφορετικές μορφές «καπιταλιστικής ιδιοκτησίας».

Κάθε μορφή ιδιοκτησίας διαθέτει στη διαδικασία της κεφαλαιοκρατικής αναπαραγωγής, «πλεονεκτήματα» και «μειονεκτήματα», τα οποία δεν είναι μια για πάντα δοσμένα, αλλά τροποποιούνται ανάλογα με τις απαιτήσεις λειτουργίας του καπιταλιστικού συστήματος. Σε συνθήκες αλλαγής του χαρακτήρα της πολιτικής εξουσίας (δημιουργία γνήσιας λαϊκής κυβέρνησης), η κρατική ιδιοκτησία αρχίζει να αποκτάει χαρακτηριστικά

«συλλογικής/εθνικοποιημένης» ιδιοκτησίας, που αν «κοινωνικοποιηθεί» στην πράξη (με κατοχή, χρησιμοποίηση και διάθεση των αποτελεσμάτων της «από την κοινωνία σε όφελος της κοινωνίας»), μπορεί να μετατραπεί σε αληθινή ιδιοκτησία των πραγματικών δημιουργών του υλικού και πνευματικού πλούτου της δοσμένης κοινωνίας.

Η προώθηση της πολιτικής ιδιωτικοποιήσεων-αποκρατικοποιήσεων, τροφοδότησε πολλές συζητήσεις για το μέλλον των κρατικών επιχειρήσεων και γενικότερα των κρατικών ρυθμίσεων στο σύγχρονο καπιταλισμό.¹⁰⁶ Από μεθοδολογική άποψη κρίσιμο ζήτημα - που διευκολύνει την καλύτερη κατανόηση και ερμηνεία των αντιφατικών επιδιώξεων και συγκρούσεων που απορρέουν από την εφαρμογή της συγκεκριμένης πολιτικής - είναι η οπτική της θεώρησης τους. Οπωσδήποτε θα ήταν λάθος να ερμηνευτούν οι ιδιωτικοποιήσεις ως «εγκεφαλική κατασκευή» ή κάποιο «ιδεολόγημα» μιας συγκεκριμένης σχολής οικονομικής σκέψης. Η εξέταση των αιτίων και των προοπτικών τους, πρέπει κατά τη γνώμη μας να συνδεθεί με τις διαδικασίες ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων και τις νέες μορφές κίνησης των παραγωγικών σχέσεων (ιδιαίτερα των σχέσεων οικονομικής διαχείρισης) του σύγχρονου καπιταλισμού.

Από τις ποικίλες αναλύσεις και ερμηνείες για τους προσδιοριστικούς παράγοντες των ιδιωτικοποιήσεων,¹⁰⁷ δύο κατά τη γνώμη μας έχουν γενικότερη σημασία και προσδιορίζουν σε μεγάλο βαθμό την ένταση, έκταση και ιστορικό βάθος της συγκεκριμένης πολιτικής από χώρα σε χώρα. Πρόκειται κατ' αρχήν, για τη νέα βαθμίδα ανάπτυξης των διαδικασιών ολοκλήρωσης και «παγκοσμιοποίησης» που οδηγεί σε κατάργηση ή τροποποίηση πολλών κρατικών ρυθμίσεων μεταξύ αυτών και του δημόσιου

¹⁰⁶ . Στις ΗΠΑ η πολιτική «ιδιωτικοποιήσεων-αποκρατικοποιήσεων» λόγω του σχετικά μικρού μεγέθους του δημόσιου τομέα, πήρε χαρακτήρα κατάργησης ή περιορισμού κρατικών ρυθμίσεων (πολιτική «απορρύθμισης») σε μια σειρά τομείς, ιδιαίτερα στη σφαίρα της «κοινής ωφέλειας». Ορισμένοι ερευνητές και οπαδοί της «απορρύθμισης» (Winston, 1998), επισημαίνουν ότι η συγκεκριμένη πολιτική 'ενίσχυσε από τη μια μεριά τον ανταγωνισμό', ωστόσο οδήγησε από την άλλη σε 'διαφοροποίηση τιμών' και 'επιπέδου εξυπηρέτησης' πελατών, σε όφελος κυρίως των μεγάλων καταναλωτών και σε βάρος των μικρών. (σελ. 102)

¹⁰⁷ . Για αναλυτικότερη παρουσίαση των διαφόρων απόψεων για τις ιδιωτικοποιήσεις, βλέπε σχετικό αφιέρωμα Ενημερωτικού Δελτίου ΙΝΕ (Ινστιτούτου Εργασίας ΓΣΕΕ), τεύχη 25-31 το έτος 1993. Ειδικότερα Βαϊτσός (1993), Γιαννίτσας (1993α, 1993β), Κουτσουλάκας (1993), Λαΐνος (1993), Λυμπεράκη (1993α, 1993β), Μαραβέλας (1993), Στρατούλης (1993), Τόλιος (1993), Χριστόπουλος (1993), κά.

τομέα και δεύτερον, την ανάπτυξη και χρήση των νέων τεχνολογιών που οδηγεί στη μετάβαση από τα «φορντικά» στα «μεταφορντικά» μοντέλα οργάνωσης της παραγωγής, τα οποία σπρώχνουν τις κρατικές επιχειρήσεις σε μεγαλύτερη λειτουργική «ευελιξία» (οικονομική διαχείριση, λήψη αποφάσεων, εργασιακές σχέσεις, κá), καθώς και σε πολύμορφες συνεργασίες με πολυκλαδικούς και πολυεθνικούς ομίλους (εξαγορές και συγχωνεύσεις, στρατηγικές συμμαχίες, ενιαία δίκτυα, κλπ), θέτοντας σε νέες βάσεις τις σχέσεις «ιδιωτικού - δημόσιου» και «εθνικού - διεθνικού».

Ωστόσο το περιεχόμενο και τα όρια της συγκεκριμένης πολιτικής, προσδιορίζοντα σε μεγάλο βαθμό από τα ειδικότερα συμφέροντα των κοινωνικών και πολιτικών δυνάμεων που τις προωθούν. Δηλαδή, εκτός από τους αντικειμενικούς παράγοντες, σοβαρό ρόλο παίζουν οι υποκειμενικές-πολιτικές επιλογές των κυβερνήσεων και των ισχυρών κέντρων οικονομικής δύναμης. Κι είναι ευνόητο ότι κυρίαρχες πολιτικές δυνάμεις, ισχυρά πολυκλαδικά και πολυεθνικά συγκροτήματα και διάφορες μερίδες της οικονομικής ελίτ, να ενδιαφέρονται για εκείνες τις τροποποιήσεις του μηχανισμού ρύθμισης και του δημόσιου τομέα, που εξυπηρετούν καλύτερα τα άμεσα και μακροπρόθεσμα συμφέροντα τους.¹⁰⁸ Από αυτήν την άποψη οι ιδιωτικοποιήσεις αποτελούν βασικό στοιχείο της νεοφιλελεύθερης πολιτικής που σηματοδοτεί τη μετάβαση του συστήματος σε νέο μοντέλο διαχείρισης.

Το δόγμα «λιγότερο κράτος και περισσότερη ελευθερία» που προβάλλουν οι νεοφιλελεύθεροι, αντανακλά την ανάγκη διεύρυνσης των ορίων δράσης του πολυεθνικού κεφαλαίου που παρεμποδίζεται από τις κρατικές ρυθμίσεις και την κρατική επιχειρηματική δραστηριότητα. Για το διεθνοποιημένο κεφάλαιο 'οι παλιές «κρατικές μηχανές» πρέπει να «σπάσουν» και στη θέση τους να μπουν νέες πιο αποτελεσματικές', που να παίρνουν υπόψη τους τη δίψα για επέκταση και την ανάγκη διεύρυνσης της κυριαρχίας του. (Χριστόπουλος, 1991, σελ.197)

¹⁰⁸ Τα συγκεκριμένα «συμφέροντα» πρέπει να κατανοούνται, τόσο με την ευρεία έννοια (προσαρμογή δημοσίων επιχειρήσεων στις απαιτήσεις διεθνοποίησης, αναζήτηση στρατηγικών «συμμαχιών», εξεύρεση πόρων για κάλυψη «ταμειακών ελλειμμάτων», σπαταγή από μη βιώσιμες επιχειρήσεις, κá), όσο και με τη στενή έννοια (πέρασμα κερδοφόρων δραστηριοτήτων σε ιδιωτικές επιχειρήσεις, εξυπηρέτηση ιδιοτελών σκοπών πολιτικών και υπηρεσιακών παραγόντων, κá).

Αυτό με άλλα λόγια σημαίνει ότι η πολιτική ιδιωτικοποιήσεων, αποτελεί στην ουσία συγκεκριμένη απάντηση, συγκεκριμένων κοινωνικών και πολιτικών δυνάμεων, σε συγκεκριμένες αντικειμενικές απαιτήσεις της οικονομικής ζωής, με στόχο την εξυπηρέτηση των «στενών» και «ευρύτερων» συμφερόντων τους, τα οποία μόνο «εξ' υπολοίπου» ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις ανάπτυξης της εθνικής οικονομίας και στα συμφέροντα των εργαζόμενων. Ωστόσο, όπως παρατηρεί ο Ben Fine (1999, σελ.94), η δικαιολόγηση των ιδιωτικοποιήσεων από τους οπαδούς του νεοφιλελευθερισμού, συνδέθηκε με τα συνθήματα 'κατατρόπωσης της γραφειοκρατίας', καταπολέμηση της 'επιδίωξης προσόδων' και της 'διαφθοράς' στο δημόσιο τομέα, με αποτέλεσμα τη δημιουργία συγχύσεων και αυταπατών για τις πραγματικές αιτίες και τα αποτελέσματα τους.

Όσον αφορά τα όρια τους, αυτά καθορίζονται από την αλληλεπίδραση αντιφατικών παραγόντων, έχοντας ως κυρίαρχη τάση τη μείωση συνολικά του μεγέθους του δημόσιου τομέα, σε όφελος του ιδιωτικών και ιδιαίτερα των πολυεθνικών ομίλων. Αν στην περίοδο διαμόρφωσης του εθνικο-κρατικού συστήματος ρύθμισης, υπήρχε τάση επέκτασης της κρατικής επιχειρηματικής δραστηριότητας, στις σημερινές συνθήκες ολοκλήρωσης και αυξανόμενης «παγκοσμιοποίησης», υπάρχει τάση μείωσης όχι μόνο της κρατικής ρύθμισης αλλά και του δημόσιου τομέα. Η συγκεκριμένη τάση έχει αντικειμενικά όρια το σημείο όπου εξασφαλίζονται μακροπρόθεσμα «ομαλότερες» (όσο το δυνατόν) συνθήκες λειτουργίας του οικονομικού μηχανισμού και αναπαραγωγής των κυρίαρχων οικονομικών σχέσεων του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής.

Το «κρίσιμο όριο» διαφέρει από χώρα σε χώρα, ανάλογα με το βαθμό ανάπτυξης του κρατικού τομέα, το μέγεθος και επίπεδο ανάπτυξης της οικονομίας, καθώς το χαρακτήρα συμμετοχής της στο διεθνή καταμερισμό εργασίας. Για τις χώρες που συμμετέχουν στις διαδικασίες ευρωπαϊκής ενοποίησης, ο κρατικός τομέας με τη μορφή «θεσμικών» ή «φυσικών» μονοπωλίων περιορίζεται δραστικά. Η κρατική ιδιοκτησία χωρίς να αμφισβητείται ανοιχτά, συρρικνώνεται και μετασχηματίζεται σε μεγάλο βαθμό, σε ιδιωτική ή μικτή ιδιοκτησία, μέσω της αλληλοσυνύφανσης κεφαλαίων σε εθνικό και υπερεθνικό επίπεδο.

Συνολικά η πολιτική ιδιωτικοποιήσεων, έχει ως αποτέλεσμα την ενίσχυση της οικονομικής και πολιτικής δύναμης των πολυκλαδικών και πολυεθνικών ομίλων, ενώ από την άλλη το εθνικό κράτος χάνει στην ουσία ένα βασικό μοχλό οικονομικής ρύθμισης και μέσο άσκησης βιομηχανικής πολιτικής, που κάτω από ορισμένες συνθήκες θα μπορούσε να παίξει (και ως ένα βαθμό έπαιξε) καθοριστικό ρόλο στη γενικότερη κοινωνικο-οικονομική ανάπτυξη. Η κρατική ρύθμιση παρ' ότι δεν καταργείται εντελώς στο πεδίο των «φυσικών μονοπωλίων» (συνήθως αντικαθίσταται από μια «ανώτατη ρυθμιστική αρχή»), ο ρόλος της είναι πολύ περιορισμένος (αφορά κυρίως θέματα τιμολόγησης) και δεν μπορεί να λειτουργήσει ως ουσιαστικό εργαλείο βιομηχανικής αναπτυξιακής πολιτικής.

Οι εμπειρίες από τις διάφορες χώρες έδειξαν, ότι οι όροι μεταβίβασης της κρατικής περιουσίας προς το ιδιωτικό κεφάλαιο (εθνικό ή πολυεθνικό), ήταν οπωσδήποτε μια «επικερδής επιχείρηση» για πολλούς εμπλεκόμενους και ιδιαίτερα για μεγάλα βιομηχανικά και πολυκλαδικά συγκροτήματα, που ενίσχυσαν τη δύναμη και την ελευθερία δράσης τους, στην εγχώρια και διεθνή αγορά. Από την άλλη η αποδοτικότητα των επιχειρήσεων κατά κανόνα δεν βελτιώθηκε,¹⁰⁹ ενώ αντίθετα αυξήθηκαν οι τιμές των υπηρεσιών, οι αμοιβές των μάντζερς, η εντατικοποίηση της εργασίας και τα έσοδα από τις ιδιωτικοποιήσεις χρησιμοποιήθηκαν όχι τόσο για επενδυτικούς σκοπούς, όσο κυρίως για κάλυψη δημοσίων ελλειμμάτων.

Ο θόρυβος για τον 'λαϊκό καπιταλισμό' με μοίρασμα μετοχών σε πολίτες, δεν απέτρεψε τον έλεγχο των ιδιωτικοποιημένων επιχειρήσεων από λίγους μετόχους και κυρίως 'θεσμικούς επενδυτές' (Ben Fine, 1999, σελ. 104), μετατρέποντας στις περισσότερες περιπτώσεις τα κρατικά μονοπώλια σε ιδιωτικά μονοπώλια ή ολιγοπώλια. Τέλος δεν επιβεβαιώθηκε η ανωτερότητα της ιδιωτικής ιδιοκτησίας έναντι της κρατικής,¹¹⁰ αλλά αυτό που

¹⁰⁹ Οι Parker and Liang (1998), μελετώντας τα αποτελέσματα του βιομηχανικού ομίλου «British Steel» πριν και μετά την ιδιωτικοποίηση, διαπίστωσαν ότι 'οι επιδόσεις του ήταν καλύτερες στα χρόνια υπό κρατικό έλεγχο', γεγονός που δείχνει ότι οι κρατικές επιχειρήσεις με σωστή κυβερνητική πολιτική και αποτελεσματικό management, μπορούν να πετύχουν καλές επιχειρηματικές επιδόσεις. (σελ.45)

¹¹⁰ Για σύγκριση της «αποτελεσματικότητας» μεταξύ ιδιωτικών και κρατικών επιχειρήσεων, διεξάγεται από παλιά μια συζήτηση μεταξύ διαφόρων σχολών οικονομικής σκέψης. Οι εμπειρικές έρευνες ωστόσο δεν έχουν δώσει σαφείς απαντήσεις, κυρίως λόγω

κυρίως επιβεβαιώθηκε ήταν τα «μειονεκτήματα» και «πλεονεκτήματα» των δύο κυριότερων μορφών καπιταλιστικής ιδιοκτησίας. Δηλαδή της «ιδιωτικής» ως περισσότερο ευέλικτης, έντονα εκμεταλλευτικής και προσανατολισμένης στη μεγιστοποίηση του ατομικού κέρδους και της «κρατικής» περισσότερο βραδυκίνης, προσανατολισμένη στη στήριξη μακρο-οικονομικών επιλογών, έχοντας στοιχεία κοινωνικής «ευαισθησίας» (κάτω από την πίεση του συνδικαλιστικού κινήματος), που επηρεάζουν στην αποδοτικότητα της.¹¹¹

Η αναζήτηση εναλλακτικής απάντησης στην πολιτική των ιδιωτικοποιήσεων, δεν μπορεί είναι μια *a priori* «άρνηση» ή «υπεράσπιση» της κρατικής ιδιοκτησίας και των κρατικών βιομηχανικών ομίλων. Αν η πρώτη οδηγεί σε «θεοποίηση» της ιδιωτικό-καπιταλιστικής ιδιοκτησίας (όπως συνήθως κάνουν οι εκπρόσωποι του νεοφιλελευθερισμού), η δεύτερη αποτελεί ακραία μορφή «κρατισμού» και ταυτόχρονα εκδήλωση «οικονομικού ρομαντισμού». Η εναλλακτική απάντηση θα πρέπει κατά τη γνώμη μας να εδραιώνεται στην «προοδευτική» από την άποψη των «ιστορικών τάσεων» εξέλιξης των σχέσεων ιδιοκτησίας και γενικότερα των οικονομικών σχέσεων στην προοπτική μιας δικαιότερης κοινωνίας. Δηλαδή ενώ αφετηριακό σημείο θα πρέπει να είναι η εξασφάλιση αποτελεσματικότερων όρων διαχείρισης των δημοσίων επιχειρήσεων και της κρατικής περιουσίας, λαμβάνοντας πάντα υπ' όψιν τα νέα δεδομένα της οικονομικής ζωής («παγκοσμιοποίηση», νέες τεχνολογίες, περιβαλλοντική διάσταση κá), παράλληλα θα πρέπει να επιδιώκεται ο μετασχηματισμός της, με τη μεταβίβαση του ελέγχου των συνθηκών παραγωγής και ιδιοποίησης των αποτελεσμάτων της, στους ίδιους τους δημιουργούς του υλικού και πνευματικού πλούτου της κοινωνίας.

3.4. Άμεσες ξένες επενδύσεις και πολυεθνικότητα ομίλων

διαφορετικών κριτηρίων που χρησιμοποιούνται. Όπως παρατηρούν οι Ευθύμογλου και Ξηπαπαδάς (1990), για τη μέτρηση της 'αποτελεσματικότητας' των δημοσίων επιχειρήσεων λαμβάνονται κυρίως υπ' όψιν 'μακρο-οικονομικοί' δείκτες, ενώ των ιδιωτικών κυρίως 'μικρο-οικονομικοί' δείκτες. (σελ. 43, 44)

¹¹¹ Σε όλες σχεδόν τις καπιταλιστικές χώρες, οι πιο κερδοφόροι τομείς επιχειρηματικής δραστηριότητας κυριαρχούνται συνήθως από ιδιωτικές επιχειρήσεις, ενώ στο δημόσιο τομέα αφήνονται συνήθως δραστηριότητες οικονομικά και κοινωνικά αναγκαίες, όμως λιγότερο κερδοφόρες και υψηλότερου επιχειρηματικού κινδύνου. 'Εξαιτίας αυτής της μονοπωλίας των κερδοφόρων δραστηριοτήτων από τον ιδιωτικό τομέα και την ανάθεση των οικονομικά λιγότερων βιώσιμων δραστηριοτήτων στο δημόσιο τομέα, η σύγκριση μεταξύ των δύο καθίσταται σχετικά άδικη'. (Fine, 1999, σελ. 106)

Οι διαδικασίες φιλελευθεροποίησης και «παγκοσμιοποίησης» των οικονομικών σχέσεων και ιδιαίτερα η απελευθέρωση της κίνησης κεφαλαίων, καθώς η αύξηση της ροής «άμεσων ξένων επενδύσεων» (ΑΞΕ) μεταξύ χωρών, ενισχύουν την πολυεθνική δραστηριότητα μεγάλων αλλά και μικρότερων εταιριών και επιχειρηματικών ομίλων. Επίσης ο αυξανόμενος ανταγωνισμός και η προσπάθεια κατάκτησης δεσπόζουσας θέσης στη διεθνή αγορά, εντείνουν τις διασυννοριακές εξαγορές και συγχωνεύσεις καθώς και τις στρατηγικές συμμαχίες και συνεργασίες εταιριών δίνοντας νέα ώθηση στην πολυκλαδικότητα και πολυεθνικότητα των βιομηχανικών ομίλων.

Οι παραπάνω εξελίξεις φέρνουν στο κέντρο της συζήτησης νέα ερωτήματα για τις μορφές και τις συνέπειες επέκτασης των μεγάλων εταιριών διεθνώς, το ρόλο των άμεσων επενδύσεων και των αντίστοιχων μέτρων βιομηχανικής πολιτικής σε εθνικό επίπεδο. Στα ερωτήματα τα οποία διεξάγεται συζήτηση επικεντρώνονται κυρίως στο αν και σε ποιο βαθμό οι «άμεσες ξένες επενδύσεις» (ΑΞΕ) συμβάλουν στη βιομηχανική ανάπτυξη και στη διεθνή ανταγωνιστικότητα μιας οικονομίας, στα κίνητρα προσέλκυσης και προσανατολισμού των ΑΞΕ, στα θέματα στήριξης της εξωτερικής επέκτασης των εθνικών επιχειρήσεων και αντίστροφα στα μέτρα ελέγχου της δράσης των πολυεθνικών στις προϋποθέσεις επωφελοούς συνεργασίας μαζί τους, κá. Πρόκειται για ερωτήματα που αποτέλεσαν στο παρελθόν (δεύτερο μισό του 20ου αιώνα) αντικείμενο μιας μεγάλης συζήτησης και επανέρχονται στο προσκήνιο με νέους όρους, ζητώντας σύγχρονη θεώρηση.

Δεν είναι στους στόχους της μελέτης η αναλυτική εξέταση όλου του φάσματος των σχετικών ερωτημάτων και των αντίστοιχων προβληματισμών. Θα περιοριστούμε κυρίως σε αυτά που αφορούν το αντικείμενο της έρευνας και ειδικότερα στο πώς και σε ποιο βαθμό, οι «εισροές» και «εκροές» άμεσων ξένων επενδύσεων (ΑΞΕ), ενισχύουν την ανάπτυξη των πολυκλαδικών και πολυεθνικών βιομηχανικών ομίλων και κατά πόσο η βιομηχανική πολιτική, πρέπει στο βαθμό που μπορεί, να ενισχύει ή να αποθαρρύνει - προς ποια κατεύθυνση και με ποιες μορφές - αυτήν την διαδικασία.

Ειδικότερα όσον αφορά το πρώτο σκέλος του ερωτήματος, οι ΑΞΕ αποτελούν βασική μορφή εξαγωγής κεφαλαίου¹¹² και κρίσιμο παράγοντα «παγκοσμιοποίησης» της διεθνούς οικονομίας. Εκτός από τις καθαρά κεφαλαιακές ροές για την ίδρυση, συμμετοχή ή εξαγορά εταιριών, παίρνουν επίσης τη μορφή «υλικών» και «άυλων» στοιχείων του ενεργητικού των επιχειρήσεων (μεταφορά τεχνολογίας, δαπάνες R & D, επιχειρηματική εμπειρία, τεχνικές management, πρόσβαση στα διεθνή εμπορικά δίκτυα, κά). Οι «άμεσες επενδύσεις» δημιουργούν επίσης ισχυρούς οικονομικούς δεσμούς μεταξύ αναπτυσσόμενων και αναπτυγμένων χωρών, καθώς μεταξύ αναπτυγμένων και αναπτυσσόμενων χωρών, με κύριους φορείς τις μεγάλες πολυεθνικές εταιρίες, οι οποίες ενισχύουν σταθερά τη θέση τους στη διεθνή οικονομία.¹¹³

¹¹² Η εξαγωγή κεφαλαίου διακρίνεται σε αυτήν που πραγματοποιείται μεταξύ κρατών (αναπτυξιακή βοήθεια ή δάνεια) και σε αυτήν που πραγματοποιείται από επιχειρήσεις (ιδιωτικές ή κρατικές). Η τελευταία διακρίνεται σε εξαγωγή κεφαλαίων με μορφή δανείων, επενδύσεων χαρτοφυλακίου ή επανεπένδυσης κερδών (portfolio equity flows) και «άμεσων ξένων επενδύσεων». Στο διάστημα 1990-97, οι μακροπρόθεσμες ροές κεφαλαίων από τις αναπτυσσόμενες στις αναπτυσσόμενες χώρες, παρουσίασαν συνολικά αύξηση κατά τρεις φορές (από 98 σε 300 δις δολ.). Παρά τη μείωση της επίσημης κρατικής ροής κεφαλαίων (από 56 δις σε 44 δις), οι συνολικές ροές από τον ιδιωτικό τομέα αυξήθηκαν πάνω από έξι φορές (από 41 δις σε 256 δις). Ειδικότερα η εξαγωγή δανειακών κεφαλαίων αυξήθηκε σχεδόν επτά φορές (από 15 δις σε 103 δις), οι επενδύσεις χαρτοφυλακίου και επανεπένδυση κερδών κατά δέκα φορές (από 3,2 δις σε 32 δις), ενώ οι «άμεσες ξένες επενδύσεις» πάνω από πέντε φορές (από 23 δις σε 120 δις). Στο σύνολο των διαφόρων μορφών εξαγωγής κεφαλαίου, οι ΑΞΕ αποτελούσαν το 1997 το 40% σε σχέση με 24% το 1990. Με βάση το ύψος των ΑΞΕ, τη συνολική αξία του παγίου κεφαλαίου των ΑΞΕ (ως ποσοστό του ΑΕΠ), την προστιθέμενη αξία από τις θυγατρικές των πολυεθνικών και του αριθμού απασχολούμενων στις τελευταίες, μπορούμε να υπολογίσουμε το βαθμό «διεθνικότητας» ή «πολυεθνικότητας» (intra transnationality) μιας οικονομίας. Σύμφωνα με στοιχεία του ΟΗΕ, τον υψηλότερο βαθμό διεθνικότητας ή πολυεθνικότητας μεταξύ των αναπτυγμένων χωρών, είχαν το 1996, η Ν. Ζηλανδία ακολουθούμενη από το Βέλγιο και την Ελλάδα, ενώ τον χαμηλότερο η Ιαπωνία ακολουθούμενη από Ιταλία και Γερμανία. (WIR, 1999)

¹¹³ Σύμφωνα με στοιχεία του ΟΗΕ, ο αριθμός των πολυεθνικών επιχειρήσεων το 1998, ανέρχονταν σε 60.000 μητρικές εταιρίες με δίκτυο 500.000 θυγατρικών, σε σχέση με 37.000 μητρικές με δίκτυο 200.000 θυγατρικών στις αρχές της δεκαετίας '90. Από τις μητρικές εταιρίες, περίπου 50.000 (83,5%) ήταν από τις αναπτυγμένες χώρες, ενώ οι ξένες θυγατρικές στις παραπάνω χώρες ήταν μόνο οι 94.000 (18,5%). Οι 100 μεγαλύτερες πολυεθνικές (από τις αναπτυγμένες χώρες), κατείχαν το 1997 αξία ξένων χρεογράφων 1,8 τρις δολ. και είχαν ύψος πωλήσεων 2,1 τρις δολ. (δηλ. 15% του ενεργητικού και 22% των πωλήσεων όλων των μη χρηματο-πιστωτικών πολυεθνικών εταιριών). Το ύψος των εμπορικών συναλλαγών μεταξύ πολυεθνικών ομίλων, υπολογίζεται στα 2/3 του παγκόσμιου εμπορίου, ενώ οι εμπορικές συναλλαγές στο εσωτερικό τους (με τις θυγατρικές τους), ξεπερνούσε το 1/3 του παγκόσμιου εμπορίου. Στη σφαίρα της παραγωγής, η αξία των παραγομένων αγαθών και υπηρεσιών ξεπερνούσε το 1997 το 25% της παγκόσμιας παραγωγής, από το οποίο 1/3 προέρχονταν από τις χώρες εγκατάστασης των πολυεθνικών. Τέλος όλο και μεγαλύτερο μέρος των συναλλαγών μεταξύ πολυεθνικών, αποτελούν οι πληρωμές για royalties και licence fees («τεχνολογικό ενεργητικό»). Το 1997 το 88% του συνόλου των διασυννοριακών πληρωμών (εκροών) και αναλήψεων (εισροών) για royalties και licence fees, πραγματοποιείτο μεταξύ

Οι διαδικασίες φιλελευθεροποίησης των καθεστώτων των ΑΞΕ και οι διασυνοριακές εξαγορές και συγχωνεύσεις (κυρίως μεταξύ πολυεθνικών των αναπτυγμένων χωρών), αποτελούν καθοριστικούς παράγοντες της ραγδαίας αύξησης τους. Ειδικότερα οι διαδικασίες φιλελευθεροποίησης συνοδεύονται συνήθως από ευνοϊκότερες ρυθμίσεις υπέρ των ΑΞΕ,¹¹⁴ οι οποίες τα τελευταία χρόνια έγινε προσπάθεια να αποκτήσουν ενιαία θεσμική έκφραση στα πλαίσια του ΟΟΣΑ, με τις συζητήσεις για την υπογραφή «Πολυμερούς Συμφωνίας για τις Επενδύσεις» (Multilateral Agreement on Investment-MAI), η οποία ωστόσο δεν τελεσφόρησε λόγω των αντιθέσεων που εμφανίστηκαν, τόσο μεταξύ αναπτυγμένων όσο και μεταξύ αναπτυσσόμενων και αναπτυσσόμενων χωρών.¹¹⁵

Όσον αφορά τις διασυνοριακές εξαγορές και συγχωνεύσεις (Ε/Σ), αποτελούν σημαντικό παράγοντα αύξησης των ΑΞΕ¹¹⁶ και βασικό μοχλό αναδιάρθρωσης των πολυεθνικών εταιριών και ομίλων. Μεγάλο μέρος τους δεν συνοδεύεται από χρηματικές πληρωμές, αλλά πραγματοποιείται με μορφή ανταλλαγής πακέτου μετοχών μεταξύ εταιριών. Οι κυριότεροι παράγοντες του νέου «κύματος» εξαγορών και συγχωνεύσεων συνδέονται με το άνοιγμα των

πολυεθνικών των αναπτυγμένων χωρών, γεγονός που δείχνει την κυριαρχία τους στο πεδίο παραγωγής και εμπορίας νέων τεχνολογιών. (VMR, 1999)

¹¹⁴ Στο διάστημα 1991-98, επήλθαν σημαντικές αλλαγές στο καθεστώς των ΑΞΕ στις διάφορες χώρες. Το 1998, έγιναν περισσότερες από 145 αλλαγές σε 60 περίπου χώρες, από τις οποίες 94% ήταν προς ευνοϊκότερη κατεύθυνση. Ο αριθμός των διμερών συμφωνιών το 1998 ανήλθε σε 1.726 από τις οποίες 434 ήταν μεταξύ αναπτυσσόμενων χωρών. (VMR, 1999)

¹¹⁵ Οι συζητήσεις για την υπογραφή «Πολυμερούς Συμφωνίας για τις Επενδύσεις» (Multilateral Agreement on Investment-MAI), άρχισαν το 1995 στα πλαίσια του ΟΟΣΑ, έχοντας ως κύρια κατεύθυνση τη φιλελευθεροποίηση των ρυθμιστικών καθεστώτων, σε όφελος των μεγάλων πολυεθνικών εταιριών και σε βάρος των ασθενέστερων χωρών. Οι διαπραγματεύσεις λόγω των αντιθέσεων που εκδηλώθηκαν, τόσο μεταξύ ΗΠΑ, ΕΕ και Ιαπωνίας, όσο και των αντιδράσεων πολλών αναπτυσσόμενων χωρών και κοινωνικών οργανώσεων, οδήγηθηκαν σε αδιέξοδο που επισημοποιήθηκε τον Απρίλιο '98, μετά την απόφαση της γαλλικής κυβέρνησης να σταματήσει τη συμμετοχή της σε αυτές. Χαρακτηριστικό του πνεύματος του «Σχεδίου Συμφωνίας», σύμφωνα με τη «*Monde Diplomatique*» (Φεβρουάριος '98), 'οι δικαιούχοι των πλεονεκτημάτων είναι κυρίως οι επενδυτές, ενώ οι υποχρεώσεις βαρύνουν αποκλειστικά τις εθνικές κυβερνήσεις'.

¹¹⁶ Ο αριθμός και η αξία των διασυνοριακών εξαγορών και συγχωνεύσεων (Ε/Σ) ανέρχεται στο 25% των Ε/Σ σε παγκόσμια κλίμακα (σε απόλυτους αριθμούς η αξία τους από 85 δις δολ. το 1991, ανήλθε σε 27 δις το 1995 και σε 544 δις το 1998). Το μεγαλύτερο μέρος (85-90%) χρηματοδοτείται από ΑΞΕ εταιριών ΗΠΑ και Αγγλίας (συγκέντρωσαν το 50% της συνολικής αξίας των διασυνοριακών Ε/Σ), ενώ στις αναπτυσσόμενες χώρες αντιστοιχεί μόνο το 11% των μεγάλων Ε/Σ, κυρίως από ιδιωτικοποιήσεις κρατικών εταιριών. (VMR, 1999). Σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, το 53% της αξίας των Ε/Σ στο διάστημα 1996-98, αφορούσε Ε/Σ σε εθνικό επίπεδο, το 17% σε Κοινοτικό και το 30% σε διεθνές επίπεδο. Σε σύγκριση με το 1994-96, το μερίδιο των εθνικών Ε/Σ μειώθηκε από 59% σε 53%, ενώ των διεθνών αυξήθηκε κατά 6 ποσοστιαίες μονάδες (European Economy, February, 1999, Supplement A).

εθνικών αγορών και την πολιτική ιδιωτικοποιήσεων, την απελευθέρωση της κίνησης κεφαλαίων και τον εντονότερο διεθνή ανταγωνισμό, τις τεχνολογικές αλλαγές, καθώς επίσης την πάγια επιδίωξη των επιχειρήσεων για εξασφάλιση κυρίαρχης θέσης στην αγορά και διατήρησης ολιγοπωλιακού ή μονοπωλιακού πλεονεκτήματος.

Τελικός στόχος των Ε/Σ είναι η επίτευξη εκείνου του επιχειρηματικού μεγέθους που εξασφαλίζει στη μητρική εταιρία αποτελεσματική πρόσβαση σε τοπικές και περιφερειακές αγορές με τη δημιουργία δικτύου θυγατρικών εταιριών. Πρόκειται, όπως χαρακτηριστικά επισημαίνουν οι «Financial Times» (10.9.2000), για 'πολύ μεγάλες εταιρίες, που επιδιώκουν να γίνουν μεγαλύτερες δια μέσου εξαγορών και συγχωνεύσεων και να κατευθύνουν τους καταναλωτές να αγοράζουν οπουδήποτε τα ίδια προϊόντα'. Η αναζήτηση του κατάλληλου μεγέθους, συνοδεύεται και από την αναζήτηση των αναγκαίων πηγών χρηματοδότησης, τη δημιουργία διευθυντικών και λειτουργικών «συνεργιών» (synergies), την επίτευξη «οικονομικών κλίμακας» και τη μείωση του κλίματος αβεβαιότητας που επιφέρουν οι τεχνολογικές αλλαγές και η ένταση της «οικονομίας γνώσης» στη διεθνή αγορά. (WIR, 1999, σελ.101)

Το νέο κύμα διασυνοριακών Ε/Σ, συνοδεύεται επίσης από «κύμα» διασυνοριακών «στρατηγικών συμμαχιών» μεταξύ πολυεθνικών εταιριών (ιδιαίτερα στη σφαίρα των νέων τεχνολογικών), που αποκτούν μεγάλη σημασία στον διεθνή ανταγωνισμό. Κυριότερες μορφές είναι τα «joint ventures», «licensing», «sub-contracting», «franchising», «marketing», «R & D agreements», κά, που ενισχύουν την πολυκλαδική και πολυεθνική δικτύωση των επιχειρηματικών ομίλων. Οι πολυεθνικές δικτυώσεις και συμμαχίες 'αλλάζουν τα κλασσικά σύνορα των επιχειρήσεων και διαμορφώνουν ένα ενδογενές ρεύμα που οδηγεί σε παραπέρα ενίσχυση της παγκοσμιοποίησης τους'. (Μακρυδάκης & Λιούκας, 1997, σελ.320) Οι «στρατηγικές συμμαχίες» από φύση τους έχουν χαρακτήρα σύμβασης. Ωστόσο προσφέρουν στις επιχειρήσεις εκτός από κεφαλαιακή συμμετοχή, την απαραίτητη ευελιξία, κατάλληλη τεχνολογία, μείωση κόστους και κινδύνων και αποτελεσματικότερη προσαρμογή στις ανταγωνιστικές συνθήκες. Συνολικά οι «εξαγορές-συγχωνεύσεις και οι «στρατηγικές συμμαχίες» ενδυναμώνουν τη θέση των μεγάλων βιομηχανικών εταιριών και πολυεθνικών ομίλων, στις

εθνικές και διεθνείς αγορές και διαμορφώνουν νέα oligopolία, στηριγμένα στη γνώση.

Οι νέες τάσεις ανάπτυξης των ΑΞΕ, αντανακλώνται στις αλλαγές στρατηγικής των πολυεθνικών εταιριών. Στο παρελθόν η πολιτική επενδύσεων στο εξωτερικό, υποκαθιστούσε την εξαγωγική πολιτική μιας πολυεθνικής, ενώ σήμερα εξετάζεται από την άποψη της γενικότερης αποτελεσματικότητας της εταιρικής διάρθρωσης.¹¹⁷ Όπως επισημαίνουν οι Πουρναράκης & Τρυποσπίτης (1997), 'το απλό σύστημα των ΑΞΕ με τις απομονωμένες βιομηχανικές εγκαταστάσεις, δίνει τη θέση του σε ποιο περίπλοκα συστήματα περιφερειακά ενοποιημένων δικτύων, στα οποία οι θυγατρικές εταιρίες αναπτύσσουν σημαντικές εμπορικές ανταλλαγές μεταξύ τους, ενώ η μητρική εκμεταλλεύεται τα υλικά και άυλα κεφάλαια του όλου συστήματος'. Στα ενοποιημένα δίκτυα, οι καινοτομίες μπορούν να γίνουν σε οποιαδήποτε παραγωγική μονάδα και να μεταφερθούν στις υπόλοιπες, ενώ βασικό κριτήριο στην επιλογή του τόπου εγκατάστασης μιας επένδυσης, είναι η 'μεγιστοποίηση της συμβολής της στο σύνολο του εταιρικού δικτύου'. (σελ.383). Σημαντικό ρόλο στη νέα στρατηγική παίζει η ανάπτυξη των τεχνολογιών πληροφορικής και τηλεπικοινωνιών.

Οι διαδικασίες «εισροών» και «εκροών» ΑΞΕ, είναι φανερό ότι ενισχύουν την εσωτερική και εξωτερική πολυκλαδικότητα, καθώς και την πολυεθνικότητα των βιομηχανικών ομίλων. Ενισχύουν επίσης το επίπεδο συγκέντρωσης κεφαλαίου σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Ειδικότερα οι «εισροές» για δημιουργία θυγατρικών εταιριών, εξαγορά επιχειρήσεων ή ανάπτυξη «στρατηγικών συμμαχιών» (joint ventures, franchising, sub-contracting, licensing, κá), ενισχύουν την «πολυεθνικότητα» και «πολυκλαδικότητα» των μητρικών εταιριών, με την κάθετη ή οριζόντια επέκταση εργασιών σε νέους τομείς.

¹¹⁷ Στην Ευρωπαϊκή Ένωση, σύμφωνα με στοιχεία της Commission, ένας όλο και μεγαλύτερος αριθμός πολυεθνικών μετασχηματίζεται σε 'ολοκληρωμένες' πανευρωπαϊκές οργανώσεις' που τα παραγωγικά και υπεργολαβικά τους δίκτυα έχουν απλωθεί σε ολόκληρη την Ευρώπη. Η μετάβαση γίνεται από την παλιά στρατηγική της δημιουργίας θυγατρικών (με δεσμούς ιδιοκτησίας και τεχνολογίας), προς χαλαρές μορφές 'ολοκληρωμένων' επιχειρήσεων (με δεσμούς ιδιοκτησίας, τεχνολογίας, αγοράς, χρηματοδότησης και άλλες εισροές) και σε συνέχεια προς διεθνή παραγωγικά 'σμπλέγματα' που συμπεριλαμβάνουν όλες τις μορφές επιχειρηματικών δεσμών και λειτουργούν σε περιβάλλον ελεύθερου εμπορίου, μετακίνησης άμεσων ξένων επενδύσεων, μεταφοράς τεχνολογίας, κá. (COM, 1999, σελ 10).

Στις «χώρες υποδοχής», οι ΑΞΕ ενισχύουν τη διαδικασία συσσώρευσης κεφαλαίου, ενώ αξιοποιούν σε όφελος τους το καθεστώς κινήτρων και τους διαθέσιμους χρηματοοικονομικούς πόρους. Η επιτάχυνση των διαδικασιών συγκέντρωσης κεφαλαίου στις «χώρες υποδοχής» και ειδικότερα η δημιουργία υπο-ομίλων εταιριών, ενισχύουν το γενικό επίπεδο «πολυκλαδικότητας» των ομίλων, καθώς επίσης το επίπεδο συγκέντρωσης και ολιγοπωλιακής-μονοπωλιακής διάρθρωσης των οικονομικών τους. Ταυτόχρονα ενισχύεται ο βαθμός «διεθνικότητας» ή «πολυεθνικότητας» των οικονομιών, με την αυξανόμενη διασύνδεση της παραγωγής κλάδων, επιχειρήσεων και απασχολούμενων με τις πολυεθνικές εταιρίες.

Οι νέες συνθήκες που διαμορφώνονται διεθνώς, κάνουν πιο ανταγωνιστικές τις συνθήκες προσέλκυσης των ΑΞΕ και θέτουν τις εθνικές κυβερνήσεις μπροστά σε νέες προκλήσεις. Συνήθως η μη σύμπτωση επιδιώξεων μεταξύ πολυεθνικών εταιριών και εθνικών κυβερνήσεων,¹¹⁸ θέτουν το κρίσιμο ερώτημα κάτω από ποιους όρους και προϋποθέσεις, οι επενδυτικές δραστηριότητες των πολυεθνικών θα μπορούσαν να λειτουργήσουν ως μοχλός βιομηχανικής και γενικότερα οικονομικής ανάπτυξης.

Σε σχέση με παλαιότερα, η στάση των κυβερνήσεων και τα αντίστοιχα πλαίσια πολιτικής «προσέλκυσης» ΑΞΕ, έχουν αλλάξει σημαντικά στις σημερινές συνθήκες. Πριν από είκοσι χρόνια οι κυβερνήσεις έβλεπαν τις πολυεθνικές ως «μέρος» του αναπτυξιακού προβλήματος, ενώ σήμερα τις βλέπουν ως «μέσον» επίλυσης του. Παλαιότερα οι ΑΞΕ αντιμετωπίζονταν ως «αναγκαίο κακό», ενώ σήμερα θεωρούνται βασικός παράγοντας

¹¹⁸ Οι κυβερνήσεις συνήθως ζητούν από τις πολυεθνικές κεφάλαια και μια σειρά εμπορικών επιλογών (τεχνολογία, management, επώνυμα προϊόντα, διεθνές δίκτυο πωλήσεων μα). Από την πλευρά τους οι πολυεθνικές επιδιώκουν μέσω των ΑΞΕ, πρόσβαση στην εσωτερική αγορά για τη διάθεση προϊόντων, μείωση αβεβαιότητας, χαμηλότερο κόστος επένδυσης, φθηνό εργατικό δυναμικό και ευνοϊκότερο επιχειρηματικό περιβάλλον (φορολογία, κίνητρα, χαλαρό καθεστώς ελέγχου, κ.ά), που οδηγούν σε υψηλότερη ανταγωνιστικότητα και κερδοφορία. (Henley, Kirkpatrick and Wilde, 1999, σελ. 224, 225) Ωστόσο η παρουσία μιας πολυεθνικής μπορεί να αντιστρατεύεται τη δημιουργία μιας ισχυρής εθνικής βιομηχανίας, ή η χώρα να ενδιαφέρεται για νέα τεχνολογία, ενώ η πολυεθνική να προσφέρει ώριμη τεχνολογία. Επίσης μια πολυεθνική μπορεί να εκτιμά ότι συμφέρει το κλείσιμο μιας θυγατρικής και η μεταφορά της σε άλλη χώρα, ενώ μια κυβέρνηση πιθανόν να ενδιαφέρεται για την απασχόληση και συνέχιση λειτουργίας της. Με λίγα λόγια οι ιδιαίτερες επιδιώξεις των πολυεθνικών, πολλές φορές αντιστρατεύονται τα συμφέροντα εγχώριων επιχειρήσεων και καταναλωτών, στρεφόμενες εθνικές αναπτυξιακές επιλογές.

αποτελεσματικής συμμετοχής μιας χώρας στο διεθνή καταμερισμό εργασίας. Το κρίσιμο ερώτημα κατά συνέπεια δεν είναι αν οι ΑΞΕ και οι πολυεθνικές είναι «καλές» ή «κακές», αλλά κάτω από ποιες συνθήκες θα μπορούσαν, όπως ήδη επισημάναμε, να επιδράσουν θετικά ή αρνητικά στη βιομηχανική ανάπτυξη και διεθνή ανταγωνιστικότητα μιας οικονομίας και με ποιο τρόπο η βιομηχανική πολιτική μπορεί να μεγιστοποιήσει τα «οφέλη» και να περιορίσει τα «κόστη» μιας τέτοιας συνεργασίας.

Για το ρόλο των ΑΞΕ και των πολυεθνικών, από και προς τις χώρες «προέλευσης» ή «υποδοχής», υπάρχει μια πλούσια βιβλιογραφία που συνεχώς εμπλουτίζεται με νέες επεξεργασίες. Μέχρι τις αρχές δεκαετίας '80, η σχετική βιβλιογραφία μαρξιστικής και μη παράδοσης,¹¹⁹ έδινε ιδιαίτερη έμφαση στη θεωρητική ερμηνεία του φαινομένου και στην εξέταση των «πλεονεκτημάτων» και «μειονεκτημάτων» των ΑΞΕ στις χώρες «προέλευσης» και «υποδοχής». Βεβαίως στα συμπεράσματα υπήρχαν ουσιαστικές διαφορές, δεδομένου ότι η αφετηριακό σημείο της μαρξιστικής παράδοσης, ήταν και παραμένει η ανάδειξη της ποιότητας των οικονομικών σχέσεων που δημιουργούν και αναπαράγουν οι πολυεθνικές εταιρίες μέσω των ΑΞΕ και των επιπτώσεων που έχουν στις εθνικές οικονομίες και στους λαούς των χωρών προέλευσης και υποδοχής.

Οστόσο παρά τις αντιφατικές αξιολογήσεις, τα «θετικά» των ΑΞΕ εντοπίζονταν, για τις χώρες «προέλευσης», κυρίως στη δυνατότητα προμήθειας φθηνών πρώτων υλών και αξιοποίησης φθηνής εργατικής δύναμης στις χώρες υποδοχής, στην εξασφάλιση αγορών διάθεσης προϊόντων και μηχανημάτων, στην προώθηση γεωπολιτικών επιδιώξεων κá, ενώ τα «αρνητικά» αφορούσαν την επιβράδυνση των ρυθμών ανάπτυξης και απασχόλησης (λόγω φυγής κεφαλαίων και παραγωγής στο εξωτερικό και αντίστοιχα εισαγωγής προϊόντων από θυγατρικές στο εσωτερικό), καθώς και στο σημαντικό κοινωνικό κόστος για τη στήριξη της διεθνούς επέκτασης των «εθνικών πρωταθλητών».

---

¹¹⁹ Από την πλούσια βιβλιογραφία σημειώνουμε ενδεικτικά τις εργασίες των Hymer (1976), Nukhovich (1980), Φουντούλης (1982), Buzuev (1985), Dunning (1992), Γιαννίτσης (1992), Cowling and Sugden (1993), Γεωργόπουλος (1998), Iammarino, Πιτέλης, Sugden, Τσιπούρη (1998), κá.

Αντίθετα για τις χώρες «υποδοχής», τα θετικά εντοπίζονταν στην ενίσχυση της κεφαλαιακής συσσώρευσης, μεταφορά τεχνολογίας και σύγχρονου management, βελτίωση παραγωγικότητας, αύξηση απασχόλησης, δυνατότητα εξαγωγών, ενώ τα αρνητικά, στο υψηλό κόστος των κινήτρων και προνομίων, στην αρπακτική εκμετάλλευση πλουτοπαραγωγικών πόρων και εργατικής δύναμης, στις καταστροφές του περιβάλλοντος, στον έλεγχο κρίσιμων κλάδων και στη διαμόρφωση μονοπωλιακών δομών, στα εμπόδια ανάπτυξης εγχώριας τεχνολογίας και ανταγωνιστικών εθνικών βιομηχανιών, στις πρακτικές υπερ/υπο-τιμολογήσεων, στις πιέσεις προς κυβερνήσεις για προμήθεια στρατιωτικού εξοπλισμού, στις πολιτικές επιλογές και εξωτερικό προσανατολισμό χώρας, κá.

Από τα παραπάνω γίνεται φανερό ότι τα «θετικά» των ΑΞΕ για τις χώρες «προέλευσης», καταγράφονται κυρίως υπέρ των πολυεθνικών ενώ τα «αρνητικά» αφορούν κυρίως τις εθνικές οικονομίες. Αντίστοιχα στις χώρες «υποδοχής» τα «θετικά» είναι και πάλι υπέρ των πολυεθνικών και ορισμένων μεγάλων εγχώριων επιχειρήσεων που είναι συνδεδεμένες μαζί τους, ενώ τα «αρνητικά» αφορούν τις εθνικές οικονομίες και τους λαούς. Με άλλα λόγια η δράση των πολυεθνικών, τόσο στις χώρες προέλευσης όσο και στις χώρες υποδοχής, αποσκοπεί στην υποταγή των επιλογών της βιομηχανικής πολιτικής σε εθνικό επίπεδο για τη μεγιστοποίηση των ωφελειών τους. Ειδικότερα στις χώρες υποδοχής επιδιώκουν στον εξαναγκασμό των εθνικών κυβερνήσεων να αποδεχτούν τη λογική των «ανταγωνιστικών προσφορών», προκειμένου να εξασφαλίσουν τη συνεργασία τους. Όπως επισημαίνει ο Pitelis (1993) 'το σπάσιμο του δεσμού μεταξύ επίδοσης επιχειρήσεων και επίδοσης εθνικής οικονομίας, έχει δραματικές συνέπειες στη βιομηχανική πολιτική και επιβάλλει σε μια κυβέρνηση να παίξει ένα νέο ρόλο που συνίσταται στην προσπάθεια επίτευξης της καλύτερης δυνατής συμφωνίας με εγχώριες και ξένες πολυεθνικές για την ενίσχυση της εθνικής ευημερίας'. (σελ. 23) Αυτό αφορά ιδιαίτερα τις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες, όπου τα προβλήματα βιομηχανικής ανάπτυξης είναι πολύ πιο κρίσιμα και αντικειμενικά υπάρχουν μεγαλύτερες δυσκολίες διαπραγμάτευσης και εξασφάλισης επωφελών όρων συνεργασίας με τις πολυεθνικές

Τις πρώτες δεκαετίες της μεταπολεμικής περιόδου μέχρι τις αρχές δεκαετίας '80, κυρίαρχο στοιχείο της πολιτικής των κυβερνήσεων έναντι των ΑΞΕ, ήταν η πολιτική της κρατικής ρύθμισης (επιλεκτική προσέλκυση ΑΞΕ, έλεγχος δράσης πολυεθνικών, δημιουργία μεγάλων ιδιωτικών και κρατικών επιχειρήσεων, στήριξη «εθνικών πρωταθλητών», κá). Όμως από τα μέσα της δεκαετίας '80, με την πολιτική φιλελευθεροποίησης (μείωση κρατικής παρέμβασης, ιδιωτικοποιήσεις, απελευθέρωση κίνησης κεφαλαίων, κá), άρχισε βαθμιαία η εγκατάλειψη της πολιτικής στήριξης των «εθνικών επιχειρήσεων» και η προώθηση της εξωτερικής επέκτασης με όρους διεθνούς ανταγωνιστικότητας. Έτσι η προσέλκυση των ΑΞΕ άρχισε να αποκτά χαρακτήρα «ανταγωνιστικών προσφορών» μεταξύ χωρών, ενώ από την άλλη δυσκόλεψαν οι προϋποθέσεις αξιοποίησης τους με όρους εθνικών οικονομιών. (WIR, 1999, σελ. 155)

Ειδικότερα στις νέες συνθήκες οι κυβερνήσεις για προσέλκυση ΑΞΕ, άρχισαν να διαμορφώνουν φιλελεύθερα ρυθμιστικά πλαίσια συνοδευόμενα από ισχυρά κίνητρα, τα οποία ωστόσο δεν εξασφαλίζουν πάντα προσέλκυση επενδυτών, δεδομένου ότι υπάρχουν άλλοι σημαντικότεροι παράγοντες (μέγεθος και δυναμισμός εγχώριας αγοράς, υλικοτεχνική υποδομή, ανθρώπινο δυναμικό, διαθεσιμότητα και κόστος απόκτησης υλικών πόρων, κá), που καθορίζουν την τελική τους επιλογή.¹²⁰ Παρ' ότι δεν υπάρχει μια για πάντα και για όλους δοσμένη ενιαία πολιτική για τις ΑΞΕ, υπάρχουν ωστόσο με βάση την εμπειρία και τις νέες συνθήκες που έχουν διαμορφωθεί διεθνώς, ορισμένοι βασικοί άξονες πολιτικής, που μπορούν να συμβάλλουν στην αξιοποίηση των θετικών και περιορισμό αρνητικών, ενώ σημαντικό ρόλο σε κάθε περίπτωση παίζει η ικανότητα των κυβερνήσεων στην επεξεργασία συνεκτικής βιομηχανικής πολιτικής με βάση τις ειδικότερες συνθήκες κάθε χώρας.¹²¹

¹²⁰ . Ο Γιαννίτσας (1992), σε συγκριτική ανάλυση του καθεστώτος κινήτρων Ελλάδας, Ισπανίας και Πορτογαλλίας, επισημαίνει ότι, 'η ομοιογένεια στα κίνητρα και η ανισότητα στο αποτέλεσμα, δείχνουν κι εδώ ότι τα κίνητρα δεν είναι καθοριστικό αλλά συμπληρωματικό, ίσως, στοιχείο των επιλογών. Αντίθετα μεγαλύτερη σημασία φαίνεται να έχει η ύπαρξη στόχων πολιτικής στα θέματα κλαδικών δομών, ανάπτυξης και διάρθρωσης του παραγωγικού συστήματος, κá'. (σελ.148)

¹²¹ . Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η πρόσφατη εμπειρία της Κίνας από την πολιτική της απέναντι στις ΑΞΕ. Το 1995 η κινέζικη κυβέρνηση ψήφισε νέο πλαίσιο, όπου προσδιορίζονται αναλυτικά οι τομείς και οι προϋποθέσεις ενθάρρυνσης, αποθάρρυνσης ή

Συγκεκριμένα τα πεδία πολιτικής για τις ΑΞΕ, τα οποία με κατάλληλο περιεχόμενο μέτρων θα μπορούσαν να συμβάλλουν στην «αμοιβαία επωφελή συνεργασία» μεταξύ εθνικών κρατών και πολυεθνικών, αφορούν τα ζητήματα του ύψους της εισροής χρηματοδοτικών πόρων, της μεταφοράς τεχνολογίας, της ενίσχυσης ανταγωνιστικότητας των βιομηχανικών εξαγωγών, αύξησης της απασχόλησης και εξειδίκευσης, της προστασίας του περιβάλλοντος, καθώς και άλλες αναπτυξιακές παραμέτρους, οικονομικές και κοινωνικές. Δεν θα αναφερθούμε αναλυτικά σε κάθε ένα από τα παραπάνω ζητήματα, αλλά θα περιοριστούμε σε μια συνοπτική επισήμανση, ορισμένων μέτρων πολιτικής¹²² που έχουν σχέση με το θέμα της μελέτης.

Ειδικότερα στο θέμα της εισροής χρηματοδοτικών πόρων, η προσέλκυση ΑΞΕ μπορεί να γίνει με διαμόρφωση κατάλληλου θεσμικού πλαισίου και πολιτικής κινήτρων, καθώς με την κατάργηση διοικητικών εμποδίων και το σαφή προσδιορισμό του είδους και των κλάδων επένδυσης για ενίσχυση της βιομηχανικής ανάπτυξης μιας χώρας. Επίσης η μεταφορά τεχνολογίας δια μέσου των ΑΞΕ θα πρέπει να στοχεύει τόσο στην άμεση εισαγωγή και εφαρμογή νέας τεχνολογίας, όσο στην ενίσχυση της εγχώριας τεχνολογικής βάσης, η οποία βεβαίως προϋποθέτει δραστήρια και αποτελεσματική παρέμβαση του κράτους για προσανατολισμό τους σε τομείς που θα μεγιστοποιηθούν τα αναπτυξιακά τους αποτελέσματα. Ιδιαίτερη σημασία έχει η στήριξη της εγχώριας έρευνας και ανάπτυξης (R & D), η δημιουργία βιομηχανικών πάρκων και υποδομής υψηλής τεχνολογίας, καθώς η παραγωγή προϊόντων υψηλής προστιθεμένης αξίας και η διάχυση νέων τεχνολογιών στην οικονομία με ειδικές συμφωνίες συνεργασίας μεταξύ εγχωρίων επιχειρήσεων και πολυεθνικών.

απαγόρευσης ΑΞΕ στην κινέζικη οικονομία. Ειδικότερα οι τομείς προσέλκυσης ΑΞΕ, είναι των «νέων τεχνολογιών» (για επιτάχυνση της βιομηχανικής αναδιάρθρωσης και υποκατάστασης εισαγωγών), των «υποδομών» και «ανάπτυξης περιφερειών» (σύμφωνα με τους στόχους του ένατου δευτέρου πλάνου) κ.ά. Παράλληλα σχεδιάζεται άνοιγμα της εσωτερικής αγοράς στις ΑΞΕ σε όλο και περισσότερους τομείς (πχ. υπηρεσιών), στο βαθμό όμως που οι εγχώριες επιχειρήσεις είναι σε θέση να ανταπεξέλθουν το διεθνή ανταγωνισμό. (Για μεγαλύτερη ανάλυση βλέπε σχετικά, Henley, Kirkpatrick and Wilde, 1999).

¹²² . Ειδικότερη ανάλυση, των διαφόρων μέτρων πολιτικής, βλέπε σχετικά: World Investment Report (1997), «Transnational Corporations, Market Structure and Competitive Policy», World Investment Report (1999), «Foreign Direct Investment and the Challenge of Development», United Nations, New York and Geneva, καθώς UNCTAD (1996), «Trade and Development Report», New York and Geneva, U.N. Publications, Sales No E.96. II.D.6.

Επίσης η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των βιομηχανικών εξαγωγών, εξαρτάται από τα ειδικότερα «συγκριτικά» και «δυναμικά» πλεονεκτήματα που διαθέτει ή μπορεί να δημιουργήσει μια χώρα μέσω των ΑΞΕ. Ωστόσο το συγκεκριμένο ζήτημα εξαρτάται από το εθνικό επίπεδο ικανοτήτων και ανάπτυξης, τη φύση των εξαγωγικών καθεστώτων, καθώς τις μορφές και όρους διασύνδεσης της χώρας με το διεθνές δίκτυο των πολυεθνικών εταιριών.¹²³ Όσον αφορά την επίδραση των ΑΞΕ στην απασχόληση και στην εξειδίκευση, εξαρτάται από το ύψος και το είδος των ΑΞΕ, την πολιτική των κυβερνήσεων και τις στρατηγικές των πολυεθνικών που πραγματοποιούν τις επενδύσεις. Ειδικότερα μεγάλο ρόλο παίζει το σύστημα εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης (δημόσιας και ιδιωτικής), καθώς το πλέγμα βιομηχανικών σχέσεων (εργασιακών δικαιωμάτων) και ειδικότερα το καθεστώς επίλυσης των διαφορών μεταξύ εργασίας και κεφαλαίου. (WIR, 1999, σελ.276)

Ένα ακόμα κρίσιμο στοιχείο για την ποιότητα της βιομηχανικής ανάπτυξης, είναι ο τρόπος διαχείρισης των περιβαλλοντικών προβλημάτων από τις πολυεθνικές. Σε πολλές περιπτώσεις η δράση τους έχει αρνητικό αντίκτυπο στο περιβάλλον των χωρών υποδοχής, ενώ δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις που ορισμένες κυβερνήσεις προκειμένου να εξασφαλίσουν ΑΞΕ, ελαχιστοποιούν τις περιβαλλοντικές απαιτήσεις και υποβαθμίζουν την ποιότητα της ανάπτυξης των χωρών τους. Ωστόσο όλο και περισσότερο συνειδητοποιείται η ανάγκη εφαρμογής πλαισίου προσέλκυσης ΑΞΕ με ρητές δεσμεύσεις χρησιμοποίησης «καθαρής τεχνολογίας», ενώ σημαντικό ρόλο παίζουν και οι διεθνείς συμφωνίες στις οποίες να περιλαμβάνονται ρήτρες προστασίας του περιβάλλοντος. (WIR, 1999, σελ. 312)

¹²³ Οι εμπειρίες των αναπτυσσόμενων χωρών από την εφαρμογή της «πολιτικής διαρθρωτικής προσαρμογής» (πολιτική απορύθμισης και φιλελευθεροποίησης που χάραξε η Παγκόσμια Τράπεζα στα μέσα της δεκαετίας '80 για τον Τρίτο Κόσμο), ήταν από πολλές πλευρές αρνητική. Η φιλελευθεροποίηση του εξωτερικού εμπορίου και η εγκατάλειψη της πολιτικής υποκατάστασης εισαγωγών, έπληξε άμεσα την προσπάθεια εκβιομηχάνισης των παραπάνω χωρών. (Chang and Rowthorn, 1995, σελ.10, Arkadie, 1995a, σελ.199) Επίσης η πολιτική ιδιωτικοποιήσεων και η παραχώρηση πολύ ευνοϊκών κινήτρων προσέλκυσης ΑΞΕ σε συνδυασμό με τα προβλήματα υπερχρέωσης τους, αποδυνάμωσαν ακόμα περισσότερο την προσπάθεια ανάπτυξης τους με όρους εθνικών οικονομικών. (Yaghmaian, 1998, σελ.260) Κατά συνέπεια η τυπική ισότητα μεταξύ ανισοδύναμων εταιριών (εθνικών κυβερνήσεων και πολυεθνικών), καταλήγει σε ανισοτιμία, γεγονός που κάνει επικαιρο το αίτημα των λιγότερο αναπτυγμένων χωρών, για μια «νέα διεθνή οικονομική τάξη πραγμάτων» και εξασφάλιση φερέγγυων όρων οικονομικής συνεργασίας μεταξύ χωρών και λαών.

Τέλος όσον αφορά τις κοινωνικές προεκτάσεις, τρία ζητήματα έχουν ξεχωριστή σημασία και αποτελούν πεδίο αντιπαράθεσης μεταξύ πολυεθνικών και ενός ευρύτερου φάσματος κοινωνικών και πολιτικών δυνάμεων σε ολόκληρο τον πλανήτη. Πρόκειται για τα εργασιακά και συνδικαλιστικά δικαιώματα των απασχολούμενων στις πολυεθνικές, τα ζητήματα οικολογικής προστασίας και το σεβασμό βασικών δικαιωμάτων (κοινωνικών και πολιτικών) των πολιτών και των λαών του πλανήτη. Το μεγάλο ωστόσο πρόβλημα αφορά το περιεχόμενο του ελέγχου και ιδιαίτερα ποιος και πως θα πραγματοποιηθεί. Η ιδέα εφαρμογής «κώδικα συμπεριφοράς» των πολυεθνικών με ευθύνη του ΟΗΕ και η προώθηση διεθνών συμφωνιών που θα εξασφαλίζουν δημοκρατική ρύθμιση των διεθνών οικονομικών σχέσεων, σε ισότιμη και αμοιβαία επωφελή βάση, αποτελεί στις σημερινές συνθήκες ελάχιστη προϋπόθεση για φερέγγυα προοπτική της «παγκοσμιοποίησης» στο οικονομικό και κοινωνικό πεδίο.

Για τις χώρες που συμμετέχουν σε διαδικασίες «περιφερειακής ολοκλήρωσης», το θεσμικό πλαίσιο και οι όροι προσέλκυσης των ΑΞΕ, εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τις οικονομικές συνθήκες του «ευρύτερου οικονομικού χώρου» και λιγότερο από τις κυβερνητικές επιλογές κάθε χώρας ξεχωριστά. Ωστόσο η βιομηχανική πολιτική, σε εθνικό αλλά και υπερεθνικό επίπεδο, μπορεί να επιδράσει στην προσέλκυση ΑΞΕ (με επιχειρησιακά προγράμματα, πλαίσιο κινήτρων, οριζόντιες και κάθετες δράσεις) και να συμβάλλει στην ανάπτυξη και στον εκσυγχρονισμό κλάδων, με μεταφορά νέας τεχνολογίας, σύγχρονου management, παραγωγής ανταγωνιστικών προϊόντων με προορισμό την εγχώρια και τη διεθνή αγορά.

Συνοψίζοντας, η βιομηχανική πολιτική έναντι των ΑΞΕ για να επιδράσει θετικά στην αναπτυξιακή διαδικασία, θα πρέπει να κινηθεί προς δύο κατευθύνσεις. Από τη μια να ενθαρρύνει εκείνες τις «εισροές» και «εκροές» ΑΞΕ, που συμβάλλουν στη βιομηχανική ανάπτυξη και διεθνή ανταγωνιστικότητα της οικονομίας, (αποθαρρύνοντας αντίστοιχα αυτές που ασκούν ανασταλτική ή επιζήμια επίδραση) και από την άλλη, να επιφέρει με την «πολιτική ανταγωνισμού» και διάφορες μορφές κοινωνικού ελέγχου, τον περιορισμό της ολιγοπωλιακής-μονοπωλιακής διάρθρωσης και των

παρενεργειών που δημιουργεί η συγκέντρωση οικονομικής δύναμης, στο επίπεδο της οικονομίας και της κοινωνίας.

3.5. Νέες τεχνολογίες, «ευέλικτη εξειδίκευση» και αποδοτικό μέγεθος επιχειρήσεων

Η ανάπτυξη των νέων τεχνολογιών και των μοντέλων «ευέλικτης εξειδίκευσης», η εμφάνιση νέων κλάδων και η δημιουργία νέων μεγάλων εταιριών, οι διαδικασίες αναδιάρθρωσης μεγάλων επιχειρήσεων και η «άνθιση» των μικρο-μεσαίων επιχειρήσεων, το κύμα εξαγωγών-συγχωνεύσεων και η αυξανόμενη επέκταση των πολυεθνικών, έφεραν και πάλι στο προσκήνιο το θέμα του «αποδοτικού» μεγέθους των βιομηχανικών επιχειρήσεων, με τις αντίστοιχες προεκτάσεις που έχει σε επίπεδο βιομηχανικής πολιτικής.

Στην οικονομική θεωρία υπάρχουν διάφορες προσεγγίσεις για το αποδοτικό μέγεθος των επιχειρήσεων.¹²⁴ Οι «οικονομίες κλίμακας», το «κόστος συναλλαγών», το «διαφορικό κόστος παραγωγής», η «διαφοροποίηση παραγωγής», ο «κύκλος ζωής» των επιχειρήσεων, ο παράγοντας «τεχνολογία», η «διάρθρωση αγοράς», η επιδίωξη «δεσπόζουσας θέσης», κά, είναι μερικοί από τους παράγοντες γύρω από τους οποίους οικοδομούνται διάφορες θεωρίες. Ωστόσο δύο κατά τη γνώμη μας είναι οι κυριότεροι παράγοντες που παίζουν αποφασιστικό ρόλο. Το επίπεδο κερδοφορίας, το οποίο «δοκιμάζει» μακροπρόθεσμα όλα τα επιχειρηματικά σχήματα και δεύτερο ο νόμος της κεφαλαιοκρατικής συσσώρευσης, δηλαδή η ικανοποίηση της βαθύτερης απαίτησης του κεφαλαίου για αυτοαύξηση της «προκαταβεβλημένης αξίας» μέσω της παραγωγής και ιδιοποίησης υπεραξίας.

Κατά συνέπεια οι ιστορικές μορφές επιχειρηματικής οργάνωσης (ατομική επιχείρηση, μετοχική εταιρία, μονοπώλιο ή ολιγοπώλιο, κλαδικός, πολυκλαδικός ή πολυεθνικός όμιλος, στρατηγικές συμμαχίες, κά), αποτελούν στην ουσία ιστορικές μορφές κίνησης των κεφαλαιοκρατικών σχέσεων στην πορεία ανάπτυξης τους. Συνεπώς το «μεγαλύτερο μέγεθος» ακολουθεί τις

¹²⁴ Για αναλυτικότερη παρουσίαση των σχετικών προσεγγίσεων βλέπε, J.You, (1995).

ιστορικές τάσεις ανάπτυξης του κεφαλαίου, όχι στα πλαίσια μιας «γραμμικής» θεώρησης ούτε στα πλαίσια μιας ξεχωριστής επιχείρησης, αλλά ως ιστορική μορφή οργάνωσης του συσσωρευμένου πλούτου που λειτουργεί ως «κεφάλαιο» και το οποίο έχει ως υλική έκφραση τα μέσα παραγωγής και την απασχολούμενη εργατική δύναμη.

Η κρίση του «φορντισμού», οδήγησε σε αμφισβήτηση του κυρίαρχου πρότυπου οικονομικής οργάνωσης που είχε ως βάση του τη μεγάλη επιχείρηση με τη συγκεντρωτική και ιεραρχική διοίκηση και τη μαζική παραγωγή.¹²⁵ Οι δυσκολίες προσαρμογής στις αλλαγές της ζήτησης και οι ανεπάρκειες του παλιού ανταγωνισμού, έθεσαν υπό αμφισβήτηση τα πλεονεκτήματα της «φορντικής» επιχείρησης. Η πεποίθηση ότι η χαμηλή τιμή που απορρέει από την τυποποιημένη μαζική παραγωγή (οικονομίες κλίμακας),¹²⁶ διασφαλίζει την ανταγωνιστικότητα, αποδείχτηκε σε μεγάλο βαθμό αβάσιμη με την εμφάνιση του «νέου ανταγωνισμού», που έχει ως χαρακτηριστικά την καινοτομία, ιδιαιτερότητα, ποιότητα, πρωτοτυπία σχεδίου, «ακριβότερη» εργασία και ενδεχομένως καλύτερες εργασιακές σχέσεις.¹²⁷

¹²⁵ Η αμφισβήτηση της αναγκαιότητας της μεγάλης επιχείρησης άρχισε κατά τις αρχές της δεκαετίας '80. Ανάμεσα στην πληθώρα των σχετικών εργασιών, σημειώνουμε τις εργασίες των Piore & Sabel, 1984, Best, 1990, Kay, 1993, κά.

¹²⁶ Η ανάλυση της έννοιας των «οικονομικών κλίμακας» στη βιβλιογραφία, περιορίζεται συνήθως στα πλαίσια μιας «μονο-εργαστασιακής» επιχείρησης. Ωστόσο σημαντικές οικονομίες κλίμακας πραγματοποιούνται σε επίπεδο «πολύ-εργαστασιακών» επιχειρήσεων, οι οποίες λόγω των δυσκολιών μέτρησης έχουν σε μεγάλο βαθμό υποτιμηθεί ή αγνοηθεί. Οι συγκεκριμένες 'οικονομίες' όπως τονίζει ο Πάκος (1997), 'πηγάζουν από την αύξηση του αριθμού των δραστηριοτήτων, την επάρκεια και ποιότητα της διοίκησης, την παραγωγή περισσότερων προϊόντων παρόμοιας τεχνικής βάσης, τις οικονομίες πεδίου (σκοπού) ή κοινής παραγωγής, τη μαζική διαφήμιση, τη χρηματοδότηση κλπ'. Με λίγα λόγια η «πολύ-εργαστασιακή» επιχείρηση αντιπροσωπεύει ένα πολύπλοκο σύστημα σχέσεων 'στο οποίο δημιουργούνται σε μόνιμη βάση ευκαιρίες για πιο αποτελεσματική οργάνωση της παραγωγής και στο οποίο (σύστημα) δεν φαίνεται να υπάρχει κάποιο ανώτερο όριο μεγέθους όπου εξαντλούνται όλες οι δυνατότητες πραγματοποίησης οικονομικών κλίμακας' (σελ. 205)

¹²⁷ Βασική διαφορά μεταξύ του «φορντικού» μοντέλου συσώρευσης και εκείνου της «ευέλικτης εξειδίκευσης», είναι ότι το πρώτο στηρίζεται κυρίως στην παραγωγή και ιδιοποίηση «απόλυτης υπεραξίας», ενώ το δεύτερο κυρίως στη «σχετική υπεραξία». Η «απόλυτη υπεραξία» δημιουργείται με την παράταση του χρόνου εργασίας πέρα από τον «αναγκαίο χρόνο», ενώ η «σχετική υπεραξία» δημιουργείται από τη μείωση του «αναγκαίου χρόνου» και την αύξηση αντίστοιχα του «πρόσθετου χρόνου», μέσω «επαναστατικοποίησης των τεχνικών προταές εργασίας» και αύξησης της παραγωγικότητας εργασίας (Κ.Μαρξ, «Κεφάλαιο», τόμος Ι, σελ. 525-526). Πιατό η παραγωγή «απόλυτης υπεραξίας» συνδέεται με τις πιο «άγριες» μορφές εκμετάλλευσης, ενώ της «σχετικής υπεραξίας» με «εκλεπτισμένες» και «εξανθρωπισμένες» μορφές εκμετάλλευσης. Ωστόσο η δυνατότητα βελτιωμένων εργασιακών σχέσεων σε συνθήκες «ευέλικτης εξειδίκευσης», εξαρτάται όπως και σε κάθε άλλη περίπτωση από την ικανότητα και αγωνιστικότητα των συνδικαλιστικών φορέων και τη συσπείρωση των εργαζόμενων να πετύχουν βελτίωση τους. Η εργοδοσία, είτε αφορά μικρές, είτε μεγάλες

Οπωσδήποτε ο παλιός ανταγωνισμός, που έχει ως βάση του το χαμηλό κόστος, παραμένει ισχυρός και θα εξακολουθήσει να παραμένει όσο υπάρχει σημαντική μερίδα καταναλωτών που προτιμά για οικονομικούς λόγους τη μαζική και τυποποιημένη παραγωγή. Ωστόσο ο νέος ανταγωνισμός παρ' ότι πιο «δαπανηρός» («ένταση ποιότητας» και «νέων τεχνολογικών μεθόδων») κερδίζει έδαφος, θέτοντας στις επιχειρήσεις το καθήκον της οργανωτικής ευελιξίας και της προσαρμοστικότητας στις μεταβολές της ζήτησης και της τεχνολογίας. Κατά συνέπεια οι ανεπάρκειες του «φορντικού» μοντέλου, οδήγησαν στην ανάπτυξη ευρύτερων «δικτυώσεων»¹²⁸ στο εσωτερικό και εξωτερικό περιβάλλον των επιχειρήσεων.

Οι «εσωτερικές δικτυώσεις» (ή «εσωτερική επιχειρηματικότητα») παίρνουν τη μορφή «θυγατρικοποίησης» διακριτών φάσεων της παραγωγικής διαδικασίας και λειτουργιών διαχείρισης μιας επιχείρησης ή ανάθεση δραστηριοτήτων σε τρίτους με μορφή «υπεργολαβιών» και 'δημιουργία μεικτών επιχειρήσεων για παραγωγή συγκεκριμένων ειδών'. (Τόλιος, 1991, σελ.59) Αντίθετα οι «εξωτερικές δικτυώσεις» παίρνουν τη μορφή επίσημων ή άτυπων δεσμών συνεργασίας μεταξύ παραγωγών και χρηστών ('από κοινού ανάληψη επενδύσεων' για εξασφάλιση ωφελειών εξειδίκευσης, 'μακροχρόνιες σχέσεις υπεργολαβίας' και στενή συνεργασία για προώθηση καινοτομιών, κά). (Λυμπεράκη, 1998, σελ.238).

Παρ' ότι η «δικτύωση» διευκολύνει τη μείωση του μεγέθους και ενισχύει την αποτελεσματικότητα της επιχείρησης, στην ουσία το «μεγάλο μέγεθος» δεν καταργείται, αλλά κατά κανόνα αναπαράγεται μέσα από την αλληλεπίδραση δύο αντιφατικών διαδικασιών. Πρώτον την «επιχειρηματική διαφοροποίηση» και δεύτερον «επιχειρηματική ολοκλήρωση». Η πρώτη ενισχύει τη δημιουργία αυτοτελών επιχειρηματικών μονάδων (θυγατρικές υπεργολαβικά σχήματα, μικτές επιχειρήσεις κά) και η δεύτερη τον επιχειρηματικό συντονισμό στα πλαίσια ευρύτερων «ενδο-επιχειρηματικών

επιχειρήσεις και πολυεθνικές, αξιοποιεί τον παράγοντα πχ. ανεργία ως «όπλο» κατά των διεκδικήσεων, ενώ προσπαθεί με κάθε τρόπο να μετακυλήσει τα βάρη του εκσυγχρονισμού και της αναδιάρθρωσης των επιχειρήσεων στις δυνάμεις της εργασίας.

¹²⁸ Κατά τον Best and Forrant (1998) 'με τον όρο δικτυα εννοούμε ομάδες επιχειρήσεων του ίδιου βιομηχανικού κλάδου, που ενώνονται συνήθως με τη βοήθεια ενός ενδιάμεσου φορέα, με σκοπό την ενασχόληση με θέματα κοινού ενδιαφέροντος και την πραγματοποίηση οικονομικών κλίμακας σε θέματα όπως ανάπτυξη προϊόντος, marketing, χρηματοδότηση, εκπαίδευση κά'. (σελ.102)

δικτύων» (θυγατρικές συγκεντρώσεις, δημιουργία «στεφάνης» εξαρτημένων ΜΜΕ, συμφωνίες συνεργασίας με προμηθευτές και διακινητές, κά). Κρίσιμο ρόλο σε αυτή τη διαδικασία παίζει η ανάπτυξη συστημάτων πληροφορικής που διευκολύνουν τη λειτουργική σύνδεση μεταξύ επιχειρηματικής «διαφοροποίησης» και επιχειρηματικής «ολοκλήρωσης».

Όπως επισημαίνουν οι Mendleson and Pillai (1999), 'η διαφοροποίηση οδηγεί σε αποκέντρωση του δικαιώματος αποφάσεων με αναγκαία την πληροφόρηση για τη λήψη αποφάσεων. Η πληροφόρηση προάγει την ενημέρωση εσωτερικά και εξωτερικά του ευρύτερου επιχειρηματικού οργανισμού, ενώ η διάρθρωση του δικτύου βλέπει την εταιρία ως μέρος ενός μεγάλου ενδο-επιχειρηματικού δικτύου που λειτουργεί χωρίς πυρήνα δραστηριοτήτων για άλλα μέλη του δικτύου επιτρέποντας σε κάθε εταιρία να επικεντρωθεί στο δικό της πυρήνα δραστηριοτήτων'. (σελ.257) Κατά συνέπεια η τάση προς το μεγάλο μέγεθος δεν πρέπει να κατανοείται «γραμμικά». Οι τεχνολογικές και παραγωγικές εξελίξεις, οι νέες μορφές οργάνωσης και αντίστοιχες κεφαλαιακές αναδιρθρώσεις, είναι παράγοντες που καθορίζουν την αντιφατική πορεία προς το μεγαλύτερο μέγεθος. Η αύξηση του αριθμού και της δύναμης των πολυκλαδικών και πολυεθνικών ομίλων τις τελευταίες δεκαετίες, επιβεβαιώνει την παραπάνω διαπίστωση.

Ωστόσο η βαθύτερη αμφισβήτηση των πλεονεκτημάτων της «τυποποιημένης μαζικής παραγωγής», κατευθύνεται στον ίδιο το «γενετικό κώδικα» του «φορντικού» μοντέλου, δηλαδή στην αυστηρή ιεραρχία και τις άκαμπτες δομές που δυσκολεύουν τη γρήγορη διάχυση νέων τεχνολογιών και την ανάπτυξη νέων σχέσεων συνεργασίας μεταξύ προμηθευτών και χρηστών. Τα μοντέλα της «ευέλικτης εξειδίκευσης», κινούμενα στον αντίποδα της «φορντικής» επιχείρησης, εισάγουν οργανωτικές και λειτουργικές καινοτομίες, που αντικαθιστούν τις ιεραρχικές βαθμίδες με ευέλικτα οργανωτικά σχήματα, όπως ομάδες εργασίας, 'τα οποία βασίζονται στη συνεργασία και συνυπευθυνότητα τόσο στο εσωτερικό της επιχείρησης όσο και στις σχέσεις της με τους προμηθευτές και χρήστες των προϊόντων και υπηρεσιών' τα οποία παράγονται. (Λυμπεράκη, 1998, σελ.241)

Η διεθνής εμπειρία έχει καταγράψει τις τελευταίες δεκαετίες, διαδικασίες βιομηχανικής αναδιάρθρωσης που στηρίζονται στο συνδυασμό

«ευελιξίας» και «δικτύωσης». Ευελιξία για να 'εξασφαλιστεί η ταχύτητα ανταπόκρισης στις επιταγές μιας αγοράς που μεταβάλλεται αέναα και παραμένει ελάχιστα προβλέψιμη' και δικτύωση επειδή 'το γιγαντιαίο μέγεθος μπορεί να μην είναι επαρκές για να εξασφαλίσει την πρόσβαση σε εξειδικευμένες δραστηριότητες, οι οποίες με τη σειρά τους μεταβάλλονται ταχύτατα'. (ΥΠΑΝ, 1997β, Έκθεση για την Ανταγωνιστικότητα και τη Βιομηχανική Στρατηγική στην Ελλάδα», σελ.79)

Στην ουσία το μοντέλο της «ευέλικτης εξειδίκευσης», αποσυνδέει το ζήτημα της «τεχνολογίας» από ένα συγκεκριμένο τύπο οργάνωσης της παραγωγής (φορντικό πρότυπο). Οι διάφορες μορφές επιχειρηματικότητας αντανακλούν διαφορετικές μορφές οργάνωσης των μέσων παραγωγής και της εργατικής δύναμης και ταυτόχρονα διαφορετικές μορφές κίνησης των σχέσεων παραγωγής. Η «τεχνολογία» συνδυάζεται με τις διάφορες μορφές επιχειρηματικής οργάνωσης και τις διάφορες μορφές κίνησης των οικονομικών σχέσεων. Όπως παρατηρούν οι Piore and Sabel (1984), το επίπεδο ανάπτυξης των «μηχανών» και γενικότερα των παραγωγικών δυνάμεων, αποτελούν 'τόσο τον καθρέπτη όσο και το ελατήριο της κοινωνικής ανάπτυξης'. (σελ.5).

Η «ευέλικτη εξειδίκευση» ως υπόδειγμα ανταγωνιστικής επιχείρησης, χωρίς να παραγνωρίζει την ελαχιστοποίηση του κόστους παραγωγής (η «αμυντική» ή «παθητική» ευελιξία επιδιώκει μείωση κόστους σε βάρος κυρίως της εργασίας), δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην προσαρμοστικότητα, την καινοτομία, ιδιαιτερότητα, ποιότητα, συνεργασία, εξειδίκευση και ως ένα βαθμό «δημοκρατικότερο» τρόπο διοίκησης των επιχειρήσεων. Απορρίπτει τη φορντική ταύτιση του μεγάλου μεγέθους με την οικονομική αποτελεσματικότητα και ανταγωνιστική επιτυχία, ενώ θεωρεί ότι και οι μικρότερες επιχειρήσεις μπορούν να είναι εξίσου ανταγωνιστικές, αν όχι ανταγωνιστικότερες, από τις μεγάλες.¹²⁹

¹²⁹ Οι ανταγωνιστικές ικανότητες των μικρομεσαίων επιχειρήσεων (ΜΜΕ) δεν περιορίζονται μόνο στην εγχώρια αλλά και στη διεθνή αγορά. Σχετική έρευνα που έγινε στη Γερμανία αποκάλυψε «κρυφούς πρωταθλητές». Δηλαδή μικρομεσαίες επιχειρήσεις με διεθνή παρουσία που ανταγωνίζονταν αποτελεσματικά πολυεθνικές εταιρίες σε ειδικές αγορές και προϊόντα. (Για αναλυτικότερη παρουσίαση βλέπε σχετικά Μακρίδης & Λιούκας, 1997, σελ.323)

Ειδικότερα κατά τους θεωρητικούς της «ευέλικτης εξειδίκευσης», τα πλεονεκτήματα της μεγάλης επιχείρησης, στο φορντικό πρότυπο οργάνωσης, υπερτονίστηκαν και ο «γίγαντισμός» οδήγησε σε «νυσταγμένους γίγαντες». Οι οικονομίες κλίμακας δεν είναι πάντα παρούσες και ο νέος ανταγωνισμός αλλάζει την παραδοσιακή σχέση «μικρού-μεγάλου» διευκολύνοντας την αποκαθετοποίηση μεγάλων επιχειρήσεων (σε επίπεδο διοίκησης και παραγωγής) και την ανάπτυξη οριζόντιων διεπιχειρησιακών δικτύσεων. Η τάση αποκαθετοποίησης, όσο και η ενδυνάμωση των οριζόντιων διαεπιχειρησιακών δικτύων, οδηγούν στην ανάδειξη και ισχυροποίηση ευέλικτων και εξειδικευμένων βιομηχανικών συστημάτων στη βάση της γεωγραφικής συγκέντρωσης'. (Λυμπεράκη, 1998, σελ.244). Ωστόσο, παρ' ότι το μικρό μέγεθος δεν αποτελεί πάντα μειονέκτημα, δεν σημαίνει από την άλλη ότι αποτελεί και «οιονεί» πλεονέκτημα. Οι μεγάλες επιχειρήσεις έχουν πολλά περιθώρια να αναπαράγουν τις σχέσεις εξάρτησης και υποταγής των μικρότερων, ενώ από την άλλη δεν είναι εύκολο, ένα οποιοδήποτε σύμπλεγμα μικρομεσαίων επιχειρήσεων, να μετατραπεί από τη μια στιγμή στην άλλη σε παράγοντα δυναμικής δικτυωμένης ευέλικτης παραγωγής. Χρειάζεται να συντρέχουν ορισμένες προϋποθέσεις, που συνήθως είναι αποτέλεσμα μακρόχρονης και συστηματικής αναπτυξιακής παρέμβασης.

Οι θεωρητικές συζητήσεις γύρω από την «ευέλικτη εξειδίκευση», έχουν τροφοδοτήσει ένα πλούσιο διάλογο γύρω από το περιεχόμενο της πολιτικής βιομηχανικής ανάπτυξης και ειδικότερα της ενθάρρυνσης της ευελιξίας και της δικτύωσης, στα πλαίσια κλάδων και περιοχών. Χαρακτηριστικό παράδειγμα συνδυασμού ευελιξίας και δικτύωσης, είναι οι «σχηματισμοί», «συστάδες» ή «αστερισμοί» επιχειρήσεων» (clusters)¹³⁰ και

¹³⁰ Υπάρχουν διάφοροι ορισμοί για τους «σχηματισμούς επιχειρήσεων» (clusters). Κατά την έκθεση του ΟΗΕ (WIR, 2001), τα 'βιομηχανικά clusters παίζουν ένα αυξανόμενο ρόλο στην οικονομική δραστηριότητα, ιδιαίτερα στους τομείς εντάσεως τεχνολογίας. Αποτελούν συγκεντρώσεις επιχειρήσεων, σε έναν ή περισσότερους βιομηχανικούς κλάδους που ωφελούνται από τις συνεργίες οι οποίες δημιουργούνται, από το πυκνό δίκτυο μεταξύ ανταγωνιστών, πωλητών και αγοραστών'. (σελ. xix). Επίσης κατά τους Drejer, Kristensen and Laurson (1999), τα clusters είναι 'ομάδες επιχειρήσεων, κέντρων γνώσης και καινοτομιών, υποστηρικτικών φορέων με λειτουργική συγγένεια, που συνεργάζονται με τυπικές και άτυπες μορφές, για να επιτύχουν νέες στρατηγικές αγοράς, βελτίωσης προϊόντων και παραγωγικών διαδικασιών'. (σελ.173). Οι περισσότερες πρωτοβουλίες τέτοιων επιχειρήσεων αποσκοπεί στη δημιουργία 'δικτύων και δεσμών μεταξύ επιχειρήσεων

οι «βιομηχανικές συνοικίες ή περιοχές» (industrial districts),¹³¹ που έχουν αναπτυχθεί σε διάφορες χώρες της Ευρώπης και διεθνώς.

Οι Jacobson and Andreosso-O'Callaghan (1996) αναφερόμενοι στη γαλλική εμπειρία της δικτύωσης επιχειρήσεων, κάνουν λόγο για τις «filieres», δηλ. 'μονάδες παραγωγής που μπορεί ανήκουν σε διαφορετικούς βιομηχανικούς κλάδους, ωστόσο συνδέονται μεταξύ τους με σχέσεις αγοραστή-προμηθευτή....Ένα filiere αποτελείται από μια αλυσίδα οικονομικών δρατηριοτήτων, που ξεκινούν από την εξόρυξη πλουτοπαραγωγικών πόρων, ως τη διανομή των τελικών προϊόντων'. (σελ.118) Τα filieres έχουν συνήθως τρεις πόλους: τον 'ανιόντα', το 'κέντρο' (ή πυρήνα) και τον 'κατιόντα'. Για παράδειγμα 'σε ένα αγροτο-τροφικό filiere, ο ανιόντας πόλος περιλαμβάνει τις γεωργικές και αλιευτικές δρατηριότητες, καθώς τα αγροτικά μηχανήματα και την παραγωγή ζωοτροφών, ο κατιόντας πόλος περιλαμβάνει ειδική μεταφορά τροφίμων, προμηθευτικές υπηρεσίες και διανομή, ενώ ο πυρήνας περιλαμβάνει, αυτή καθ' αυτή, τη βιομηχανική διαδικασία παραγωγής τροφίμων'. (σελ.119)

Τα filieres ως αντίληψη, αποτελούν κατά τον Porter (1998) 'πρόδρομοι των clusters'. (σελ.789). Τα clusters αναφέρονται 'στις βιομηχανίες που έχουν κάθετες και οριζόντιες σχέσεις'. (σελ.73). Πρόκειται

που βρίσκονται στην ίδια γεωγραφική περιοχή και στην ίδια γραμμή παραγωγικής δραστηριότητας'. (το ίδιο, σελ.173). Τέλος, στη μελέτη «Το Μέλλον της Ελληνικής Βιομηχανίας» (ΥΠΑΝ, 1997α), αναφέρεται ότι 'η έννοια των ομάδων επιχειρήσεων ή σχηματισμών (clusters) και των δικτύσεων (networks), αποκτάει κεντρική σημασία στη σύγχρονη βιομηχανική πολιτική'. (σελ. 97) Κάθε δίκτυο 'είναι μορφή σταθερής οργανωτικής διασύνδεσης μεταξύ επιχειρήσεων, ενώ το cluster είναι μορφή γεωγραφικής συγκέντρωσης ομοειδών επιχειρήσεων'. (σελ.98)

¹³¹ . Οι σύγχρονες «βιομηχανικές περιοχές» ή «βιομηχανικές συνοικίες», αποτελούν ένα σύστημα εταιριών και τοπικών θεσμών, με γενικά και ιδιαίτερα χαρακτηριστικά. Ο Pietrobelli (1998, σελ.140) εντοπίζει τέσσερα γενικά χαρακτηριστικά. α) Οι σχέσεις μεταξύ των ανεξάρτητων επιχειρήσεων. καθορίζονται από ένα σύνολο κανόνων οι οποίοι καθορίζουν τη φυσιογνωμία και το κοινωνικό προφίλ της «περιοχής». β) Κάθε επιχείρηση επιδιώκει τη μεγιστοποίηση κέρδους, ειδικεύεται σε μια ή περισσότερες φάσεις του παραγωγικού κύκλου και διαμορφώνει σχέσεις με τις άλλες επιχειρήσεις στη βάση εξειδικευμένων συμφωνιών. γ) Οι σχέσεις στα πλαίσια των «περιοχών» στηρίζονται και ενισχύονται από θεσμούς που ενθαρρύνουν την ανάπτυξη όλης της «περιοχής» και την αξιοποίηση των πλεονεκτημάτων της ευέλικτης παραγωγής, δια μέσου του εξωτερικού καταμερισμού εργασίας. Τέλος οι «περιοχές» έχουν μια τοπική διάσταση, γεωγραφικά περιορισμένη, στην οποία πραγματοποιείται ο παραγωγικός κύκλος, από πολλαπλούς φορείς που συμμετέχουν στην «περιοχή». Στην Ευρώπη βιομηχανικές «περιοχές» ή «συνοικίες», υπάρχουν στη βόρειο-ανατολική και κεντρική Ιταλία, στην περιοχή Δυτικής Γιουτλάνδης Δανίας, στην περιοχή Βάδης-Βυρτεμβέργης Γερμανία, της Νότιο-Δυτικής Φλάνδρας Βελγίου, κ.ά.

‘για πετυχημένες εθνικές βιομηχανίες που συνδέονται μεταξύ τους δια μέσου κάθετων (αγοραστών/προμηθευτών) ή οριζόντιων (κοινών πελατών, τεχνολογίας, δικτύων διανομής, κλπ) σχέσεων’. (σελ. 149) Αυτή η αλληλοσύνδεση ‘εξασφαλίζει την ανταλλαγή και τη ροή των πληροφοριών γύρω από τις ανάγκες, τις τεχνικές και την τεχνολογία ανάμεσα στους αγοραστές, προμηθευτές και τις σχετικές βιομηχανίες.’ (σελ.152) Με άλλα λόγια τα clusters αποτελούν ‘το όχημα για τη διατήρηση της διαφοροποίησης και της υπέρβασης της εσωτερικής στενότητας, της αδράνειας, της ακαμψίας και του εφησυχασμού μεταξύ ανταγωνιστών....Η παρουσία ενός cluster βοηθάει να αυξηθεί η ροή πληροφοριών και η πιθανότητα νέων προσεγγίσεων, από την περιέλιξη κατιόντων, ανιόντων και σχετιζόμενων βιομηχανιών. (σελ.151)

‘Η γεωγραφική φύση των clusters και η σημασία της ροής των πληροφοριών στη δημιουργία τους, οδηγούν’, σύμφωνα με τους Jacobson and Andreosso-O’Callaghan (1996), ‘σε μια συσχέτιση με τις βιομηχανικές περιοχές...Οι βιομηχανικές περιοχές είναι clusters ή τουλάχιστον μέρος ενός clusters...Τα clusters είναι ευρύτερα από τα filieres και συμπεριλαμβάνουν τόσο τις οριζόντιες όσο και τις κάθετες σχέσεις’. (σελ.120). Συνήθως ‘οι βιομηχανικές περιοχές θεωρούνται ιταλικό φαινόμενο, οι filieres σχετίζονται περισσότερο με τη Γαλλία, ενώ τα clusters....αποτελούν σημαντικό χαρακτηριστικό όλων των επιτυχημένων οικονομιών’. (το ίδιο, σελ.120)

Ειδικότερα όσον αφορά τις «βιομηχανικές συνοικίες», σύμφωνα με τον Best (1996), αποτελούν ‘ομάδες επιχειρήσεων που είναι συγκεντρωμένες στην ίδια βιομηχανική περιοχή....και οι οποίες ειδικεύονται σε παρόμοιες και συμπληρωματικές δραστηριότητες’. (1996, σελ.233) Σε αντίθεση με τις Μαρσαλιανές βιομηχανικές περιοχές που έχουν ‘στατικό χαρακτήρα’ (οι επιχειρήσεις είναι κομμάτια ενός πάζλ και κάθε μια αποτελεί στοιχείο ενός συγκεκριμένου όλου), οι ‘δυναμικές βιομηχανικές συνοικίες’ έχουν ως κύριο χαρακτηριστικό ‘τη συνεχή γνώση, προσαρμογή και βελτίωση, της οικονομικής αποδοτικότητας....Ο συντονισμός στις δυναμικές βιομηχανικές περιοχές, δεν είναι σχεδιασμένος και κατά συνέπεια οι πρωτοβουλίες, απαιτήσεις, δικτυώσεις και διάφοροι αστερισμοί επιχειρήσεων, δεν μπορούν να προσδιοριστούν εκ των προτέρων, αλλά αντίθετα αναπτύσσονται στη

διαδικασία της αμοιβαίας προσαρμογής τους, με απρόβλεπτους τρόπους'. (το ίδιο, σελ.335) Επίσης στην «ευέλικτη εξειδίκευση» οι επιχειρήσεις δεν δημιουργούνται μόνο σε ένα στάδιο της παραγωγικής διαδικασίας, αλλά σε όλα τα στάδια (από την πρώτη ύλη μέχρι και τοποθέτηση στην αγορά). Πρόκειται δηλαδή για παραγωγικά συστήματα, τα οποία συνδυάζουν τον ανταγωνισμό και τη συνεργασία και όπου τα «εμπόδια εισόδου» είναι μηδαμικά ή ανύπαρκτα, ενώ στο Μαρσαλιανό πρότυπο, η δράση των επιχειρήσεων, περιορίζεται σε ένα μόνο στάδιο της παραγωγικής αλυσίδας ενώ απουσίαζαν οι τυπικές μορφές συνεργασίας μεταξύ τους.

Τέλος στο υπόδειγμα της «ευέλικτης εξειδίκευσης» ο ανταγωνισμός είναι κυρίως ανταγωνισμός καινοτομίας και «διαφοροποίησης» με αποτέλεσμα πολλές ΜΜΕ να λειτουργούν ως οιονεί «μονοπωλία», ενώ στο Μαρσαλιανό πρότυπο, ο ανταγωνισμός είναι ανταγωνισμός τιμών και χαμηλού κόστους για την παραγωγή ομοιογενών προϊόντων που κατευθύνονταν σε όλες τις αγορές κά. Στην ουσία οι σύγχρονες «βιομηχανικές συνοικίες» και «δικτυώσεις» ΜΜΕ, αποτελούν συγκεκριμένη απάντηση του μοντέλου της «ευέλικτης εξειδίκευσης», στην αξιοποίηση των πλεονεκτημάτων της μικρής παραγωγής, ενώ οι Μαρσαλιανές «βιομηχανικές περιοχές» αποτελούσαν συγκεκριμένη απάντηση του «φορντικού» μοντέλου στην αξιοποίηση των πλεονεκτημάτων της μικρής παραγωγής, για τις ανάγκες της τυποποιημένης μαζικής παραγωγής.

Γενικότερα τα πλεονεκτήματα των «συστάδων» ή «σχηματισμών επιχειρήσεων» και «βιομηχανικών συνοικιών», δεν βρίσκονται στα χαρακτηριστικά των μεμονωμένων επιχειρήσεων, αλλά στο φαινόμενο της «συλλογικής αποτελεσματικότητας» του συστήματος «δικτυώσεων» στο σύνολο του. Σημαντικός παράγοντας επιτυχίας είναι η επιλογή του λεγόμενου «ανηφορικού δρόμου» προς την ανταγωνιστικότητα, που στηρίζεται στην υιοθέτηση νέας τεχνολογίας, ανάπτυξη καινοτομιών, βελτίωση ποιότητας, ταχύτερη προσαρμογή στις αλλαγές της ζήτησης, κά. Ωστόσο η ανάπτυξη τους, προϋποθέτει σημαντικές επενδύσεις και αποτελεσματική θεσμική στήριξη, για την εξασφάλιση των αναγκαίων πιστώσεων, προμήθεια πρώτων υλών σε καλές τιμές, δημιουργία μηχανισμών εκπαίδευσης και κατάρτισης, παροχή υπηρεσιών πληροφόρησης, τυποποίησης, marketing, ελέγχου

ποιότητας, κά. Από αυτήν την άποψη οι παραδοσιακές πολιτικές στήριξης των ΜΜΕ στα πλαίσια της «ευέλικτης εξειδίκευσης», αποκτούν νέο περιεχόμενο.

Από συνολικότερη άποψη, οι θεωρητικές προσεγγίσεις των «δικτυώσεων» και «βιομηχανικών συνοικιών» που αμφισβητούν την αναγκαιότητα της μεγάλης επιχείρησης, προσπαθούν να συνθέσουν σε ένα ενιαίο θεωρητικό υπόδειγμα, όλες τις ιδιότητες και λειτουργίες της αγοράς (ιδιοκτησία, επιχειρηματικότητα, συνεργασία και ανταγωνισμό) που θεωρούνται ότι ασκούν θετικές επιπτώσεις στην αποτελεσματικότητα και στη λειτουργία της οικονομίας. Πρόκειται για θεωρίες που εξιδανικεύουν τον «ελεύθερο ανταγωνισμό» του πρώτου σταδίου ανάπτυξης του καπιταλισμού και υποστηρίζουν ότι είναι δυνατή η εκτόπιση της μεγάλης «φορντικής» επιχείρησης, από τη μικρομεσαία και ανεξάρτητη, πολλαπλά δικτυωμένη, ευέλικτη και ικανή να μαθαίνει από την ίδια της την πείρα, που αναπτύσσει ποικίλους τρόπους επικοινωνίας και συνεργασίας, με άλλες επιχειρήσεις του ευρύτερου κλαδικού ή γεωγραφικού χώρου.

Το συγκεκριμένο μοντέλο έχει υποστεί κριτική από διάφορες οπτικές. Μια γραμμή κριτικής αφορά τις δυσκολίες γενικευμένης εφαρμογής του και η 'αναγωγή του, από ένα φαινόμενο περιορισμένων διαστάσεων σε κυρίαρχη τάση του παγκόσμιου καπιταλιστικού συστήματος». (Τόλιος, 1991, σελ.60) Τα επιτυχημένα παραδείγματα «βιομηχανικών συνοικιών» της λεγόμενης Τρίτης Ιταλίας, έχουν χαρακτηριστικά που τα κάνουν δύσκολα γενικεύσιμα ή αναπαράξιμα. Πρόκειται για ένα σύστημα πολλαπλής στήριξης, που απαιτεί μακρόχρονη, σχεδιασμένη, προγραμματισμένη δράση και στενή συνεργασία κράτους, τοπικής αυτοδιοίκησης, ιδιωτικής πρωτοβουλίας και εργατικών ενώσεων. Η δημιουργία κατάλληλης θεσμικής, τεχνικής και αναπτυξιακής υποδομής και αντίστοιχης κουλτούρας συνεργασίας, είναι μια δύσκολη υπόθεση που απαιτεί μεγάλη ιστορική διαδρομή, ενώ η προσπάθεια δημιουργίας τους προσκρούει αντικειμενικά στα κυρίαρχα πρότυπα καπιταλιστικής εταιρικής οργάνωσης και συμπεριφοράς, τα οποία οι κυρίαρχες οικονομικές πολιτικές δεν τα αποδυναμώνουν, αλλά κατά κανόνα τα ενισχύουν.

Ωστόσο οι δυσκολίες και οι ιδιαιτερότητες, δεν σημαίνουν άρνηση και απόρριψη του μοντέλου, αλλά ρεαλιστική θεώρηση των δυνατοτήτων και μακροπρόθεσμων προοπτικών του. Η «ευέλικτη εξειδίκευση» ως εναλλακτικό υπόδειγμα βιομηχανικής οργάνωσης, έχει εφαρμογή τόσο σε μικρομεσαίες όσο και μεγάλες επιχειρήσεις. Όμως κύριο «πεδίο» εφαρμογής είναι οι δεύτερες και όχι οι πρώτες. Οι «αλυσίδες» δεκάδων και εκατοντάδων θυγατρικών εταιριών από μεγάλους πολυκλαδικούς και πολυεθνικούς ομίλους, αποτελούν δείγματα τέτοιων δικτυώσεων. Οι MME αποτελούν «συμπλήρωμα» και όχι τον «κορμό» τους, χωρίς αυτό να αναιρεί τη σημασία αξιοποίησης των πλεονεκτημάτων του «μικρού μεγέθους» με άμβλυνση των αδυναμιών του. Πρόκειται για ένα κρίσιμο ζήτημα βιομηχανικής πολιτικής με μεγάλες οικονομικές και κοινωνικές προεκτάσεις.

Μια άλλη γραμμή κριτικής, αμφισβητεί την ίδια τη δυνατότητα των MME να παίζουν στις σημερινές συνθήκες αυτόνομο και ουσιαστικό ρόλο. Οι «βιομηχανικές συνοικίες», «υπεργολαβίες», «αυτόνομες ομάδες εργασίες» και άλλες μορφές οργάνωσης της παραγωγής και ανάπτυξης «δικτυώσεων», αποτελούν κατά κανόνα μορφές σύνδεσης και υποταγής των MME στις στρατηγικές επιλογές μεγάλων εταιριών και πολυκλαδικών ομίλων. Όπως χαρακτηριστικά τονίζουν οι Cowling and Sugden (1993), 'η μεταφορά ορισμένων αποφάσεων σε αυτόνομες επιχειρηματικές μονάδες δεν αναιρεί τη διατήρηση του κέντρου ελέγχου των αποφάσεων από το βασικό οργανισμό'. (κεφ.3, σελ. 16).

Κατά συνέπεια τα διάφορα μη συγκεντρωτικά επιχειρηματικά σχήματα (M-Firm, U-Firm, κά), αποτελούν στην ουσία μορφές οργάνωσης των σύγχρονων μεγάλων επιχειρήσεων.¹³² Το ίδιο ισχύει και για τα «δίκτυα» τα

¹³² Ο όρος «M-Firm» χρησιμοποιήθηκε από τον Williamson (1970), για να περιγράψει την «πολυτομεακή» (multidivisional), μη συγκεντρωτικά διοικούμενη επιχείρηση, σε διάκριση από τη «U-Firm» που περιγράφει την «ενιαία» (unitary) επιχείρηση. Στην περίπτωση της «M-Firm», η επιχείρηση συγκροτείται από πολλές μικρότερες τομεακές (ή κλαδικές) μονάδες, με διοικητική και άλλη αυτονομία που συντονίζονται από την κεντρική διοίκηση. Ο όρος «U-Firm» χρησιμοποιείται για να υποδηλώσει το ιαπωνικό πρότυπο οργάνωσης της μεγάλης επιχείρησης, που ακολουθεί μεταξύ άλλων και την αρχή της «μερικής ολοκλήρωσης» (ανάθεση ετερογενών δραστηριοτήτων σε εξωτερικούς συνεργάτες, θυγατρικές ή υπεργολάβους) και είναι σε θέση να κρατά την εσωτερική δομή της επιχείρησης σχετικά απλή, μικρή και συνεκτική. Η επιχειρηματική ιαπωνική εμπειρία έχει αναδείξει πετυχημένες τεχνικές οργάνωσης παραγωγής και διοίκησης, όπως «Ελεγχος Συνολικής Ποιότητας» (Total Quality Management), «Ακριβώς στην Ώρα» (Just in Time) προσέγγιση στο θέμα των

οποία δεν είναι προνόμιο των μικρών αλλά κυρίως των μεγάλων επιχειρήσεων, οι οποίες στα πλαίσια των «δικτύων πυρήνα» (core networks) ή «δικτύων οργανώσεων» (networks organizations), συνδέουν πολλές τυπικά ανεξάρτητες μικρές επιχειρήσεις με την κεντρική επιχείρηση, οι οποίες πρακτικά έχουν μικρότερη δύναμη και ανεξαρτησία, από οποιαδήποτε άλλη μικρή επιχείρηση που δουλεύει για την αγορά.

Τέλος στη λογική των «δικτύων» κινούνται και οι μεγάλες «στρατηγικές συμμαχίες» μεταξύ εταιριών και πολυκλαδικών ομίλων, για τη δημιουργία υπερεθνικών και διεθνικών «δικτύων» στον τομέα των τηλεπικοινωνιών, ενέργειας, πληροφορικής, ηλεκτρονικού εμπορίου, κá. Η ανάπτυξη των περιφερειακών ολοκληρώσεων και των διαδικασιών «παγκοσμιοποίησης» ενισχύει σταθερά τις «δικτυώσεις» μεγάλου μεγέθους, περιορίζοντας αντικειμενικά το οικονομικό βάρος των «μικρών»¹³³ και συνολικά των ΜΜΕ.¹³⁴ Παράλληλα η ένταση των διασυνοριακών εξαγορών και συγχωνεύσεων με στόχο την επίτευξη «οικονομικών κλίμακας», εντείνει την πολυκλαδική και πολυεθνική διάρθρωση των εταιριών, ισχυροποιώντας ακόμα περισσότερο τις επιχειρήσεις «μεγάλου μεγέθους» στη διεθνή οικονομία. (WIR, 1999)

Μια τρίτη γραμμή κριτικής, αφορά τις κατευθύνσεις της βιομηχανικής πολιτικής, για την ενίσχυση του «αποδοτικού» μεγέθους. Στα πλαίσια των σχετικών συζητήσεων ορισμένοι μελετητές (Audretsch 1998, Πιτέλης 1998b, Mendleson and Pillai 1999, κá) θεωρούν την ανάπτυξη «δικτύων» ΜΜΕ ως κύριο στοιχείο της στρατηγικής βιομηχανικής ανάπτυξης. Ειδικότερα ο Πιτέλης, ξεκινώντας από την υπόθεση ότι ο 'γίγαντισμός' ισχυροποιεί το πρόβλημα της «αιχμαλωσίας» του κράτους από τους μεγάλους

αποθεμάτων, «Απασχόληση για Ζωή» (Life Time Employment), «Ευέλικτη Εξειδίκευση» (Flexible Specialization), κá.

¹³³ Σύμφωνα με εκτιμήσεις επιχειρηματικών παραγόντων της Ιταλίας (Gianpaolo Galli πρόεδρος της Confindustria) το μικρό μέγεθος των ιταλικών βιομηχανικών επιχειρήσεων (95% του συνόλου), αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα διεθνούς επέκτασης ή επένδυσης σε νέες τεχνολογίες και σε ορισμένους τομείς (πχ. κλωστοϋφαντουργία) που αντιμετωπίζουν αυξανόμενο ανταγωνισμό από τις αναδυόμενες αγορές. («Financial Times», 20.6.2000).

¹³⁴ Οι διαδικασίες «παγκοσμιοποίησης» και έντασης του ανταγωνισμού θα φέρουν σύμφωνα με ορισμένες μελέτες σε δύσκολη θέση μεγάλο μέρος ΜΜΕ. Εκτιμάται ότι το ποσοστό ΜΜΕ που θα είναι λιγότερο εκτεθειμένες στο διεθνή ανταγωνισμό, από 40% το 1995 θα περιοριστεί στο 20% το 2005, ενώ των ΜΜΕ που θα εκτεθεί σε κίνδυνο θα αυξηθεί από 20-30% το 1995 σε 40% και των διεθνώς ανταγωνιστικών ΜΜΕ από 25% θα ανέλθει στο 33% το 2005. (Για μεγαλύτερη ανάλυση βλέπε, Μακρίδακης & Λιούκας, 1997, σελ.321).

παραγωγούς', θεωρεί ότι το μεγάλο μέγεθος 'θέτει εμπόδια σε μια Εθνική Στρατηγική» που στοχεύει στη μείωση του συνολικού κόστους συναλλαγών'. Κατά συνέπεια ο μόνος 'εναλλακτικός δρόμος προς μια αναπτυξιακή βιομηχανική στρατηγική, είναι αυτός που στηρίζεται στα «δίκτυα των μικρών επιχειρήσεων» μέσα σε «βιομηχανικές περιφέρειες», διότι είναι λιγότερο επιρρεπής στην επιδείνωση των προβλημάτων αιχμαλωσίας' του κράτους (σελ.224) και παρέχει παράλληλα 'μία ευπρόσδεκτη πηγή ανταγωνισμού προς τις πολυεθνικές εταιρίες'. (σελ. 226)

Η συγκεκριμένη θεώρηση μπορεί από το ένα μέρος να ενθαρρύνει, μέτρα και πολιτικές στήριξης των ΜΜΕ, με αντίστοιχες ευνοϊκές επιπτώσεις στην οικονομία και την κοινωνία. Ωστόσο, όπως έχει δείξει η πείρα, η αγορά και ο μηχανισμός των τιμών, δεν είναι σε θέση από μόνος του να εξασφαλίσει την αποτελεσματική αξιοποίηση παραγωγικών πόρων και τη δημιουργία οικονομικών σχέσεων με ποιοτικά χαρακτηριστικά, όπως τη συνεργασία, αμοιβαιότητα, δεσμούς εμπιστοσύνης κá, τα οποία αμφισβητούν στην ουσία την επιδίωξη του μέγιστου ατομικού κέρδους.

Βέβαια, ως αντίληψη και κατεύθυνση πολιτικής έχει την αξία της, διότι πέρα από τα όποια θετικά αποτελέσματα, δείχνει ότι εκτός από τον κυρίαρχο τρόπο οργάνωσης της παραγωγής, μπορεί να υπάρχει και άλλος τρόπος όπου το στοιχείο της «οικονομικής αποτελεσματικότητας», συνδυάζεται καλύτερα με τα στοιχεία της «οικονομικής δημοκρατίας», της «κοινωνικής δικαιοσύνης» και της «οικολογικής φροντίδας». Δηλαδή εμπεριέχει την ιδέα ενός άλλου τρόπου οργάνωσης της κοινωνικής παραγωγής και ρύθμισης των οικονομικών σχέσεων μεταξύ αυτών και της βιομηχανικής πολιτικής, με ανθρωποκεντρικά και δημοκρατικά χαρακτηριστικά.

Αν όμως έτσι έχουν τα πράγματα, τότε μια σειρά νέα ερωτήματα προκύπτουν, σχετικά με τα όρια ενίσχυσης των «δικτύων» ΜΜΕ και των «βιομηχανικών συνοικιών» και κατά πόσο το συγκεκριμένο μοντέλο μπορεί να περιλάβει και τις μεγάλες επιχειρήσεις (κρατικές, ιδιωτικές και πολυεθνικές). Επίσης, αν το «μεγάλο» θεωρείται έτσι κι αλλιώς αποτυχημένο, τότε ποια μέτρα αποδυνάμωσης πρέπει να παρθούν, δεδομένου ότι όσο το μεγάλο είναι κυρίαρχο, θα επιφυλάσσει συμπληρωματικό ρόλο στο «μικρό»

και θα το χρησιμοποιεί ως ιδιόμορφο «μαξιλαράκι» στις διακυμάνσεις της ζήτησης και «θερμοκήπιο» δημιουργίας νέων μεγάλων επιχειρήσεων.¹³⁵

Τέλος, στο βαθμό που η βιομηχανική πολιτική, έχει αποκλειστικό προσανατολισμό, τη στήριξη των ΜΜΕ, συνεπάγεται ότι οι μεγάλες επιχειρήσεις (δημόσιες, ιδιωτικές, πολυεθνικές) τίθενται εκτός πλαισίου και άρα τα αποτελέσματα της θα είναι πρακτικά περιορισμένα. Ωστόσο η υποτίμηση του ρόλου του «δημόσιου τομέα» στην αναπτυξιακή διαδικασία, μειώνει δραστικά την εμβέλεια της, ενώ η μη ανάδειξη των «όρων συνεργασίας» με τις πολυεθνικών (όχι στα πλαίσια των «ανταγωνιστικών προσφορών», αλλά με όρους διεθνούς δημοκρατικής ρύθμισης, της κίνησης κεφαλαίων και των άμεσων επενδύσεων), παρεμποδίζει την αξιοποίηση των πλεονεκτημάτων της διεθνούς συνεργασίας.

Στην ουσία οι προτάσεις βιομηχανικής πολιτικής που στηρίζονται μόνο στα «δίκτυα» των ΜΜΕ και τις «βιομηχανικές συνοικίες», περιέχουν μια μεγάλη αντίφαση. Από τη μια απολυτοποιούν τα πλεονεκτήματα των «δικτύων», παραγνωρίζοντας το ρόλο του δημόσιου τομέα στην αναπτυξιακή διαδικασία και από την άλλη αποφεύγουν να θέσουν το ζήτημα του κοινωνικού ελέγχου στη δραστηριότητα των μεγάλων εταιριών. Στην πραγματικότητα, η κριτική του «μεγάλου» γίνεται από θέσεις «οικονομικού ρομαντισμού». Ωστόσο αναδεικνύοντας τις ανεπάρκειες της αγοράς, φέρνουν στο προσκήνιο τη δυνατότητα ενός άλλου τρόπου παραγωγής και κοινωνικής οργάνωσης, με ανθρωποκεντρικά και δημοκρατικά χαρακτηριστικά και αποτελεσματικότερο συνδυασμό του «μικρού» και «μεγάλου», με κριτήρια οικονομικής και κοινωνικής αποδοτικότητας.

Η προώθηση μιας τέτοιας εναλλακτικής πρότασης, δεν θα είναι προϊόν της βαθμιαίας δημιουργίας «σοσιαλιστικών νησίδων»,¹³⁶ αλλά προϋποθέτει

¹³⁵ . Πολλές εμπειρικές μελέτες έχουν δείξει, ότι οι σχέσεις «συνεργασίας» μεταξύ μεγάλων και μικρών επιχειρήσεων, οδηγούν κατά κανόνα σε καταστάσεις «εξάρτησης» και «υποταγής» των τελευταίων στις πρώτες. Όπως επισημαίνει ο Πιτέλης (1998b, σελ.219), στις σημερινές συνθήκες αν αγορές 'αφεθούν να λειτουργήσουν ελεύθερες' είναι απίθανο ο «νέος ανταγωνισμός» να οδηγήσει 'σε ποιοτική μεταβολή στη φύση της βιομηχανικής οργάνωσης' και οι μικρές επιχειρήσεις να αποτελέσουν 'μία μεγάλη πρόκληση στη δύναμη των μεγάλων'. Το πιθανότερο είναι οι μικρές επιχειρήσεις να λειτουργούν ως 'εντολοδόχοι' των πρώτων.

¹³⁶ . Ορισμένες από τις θεωρητικές προσεγγίσεις που τονίζουν τα πλεονεκτήματα ανάπτυξης με «δίκτυα» και «βιομηχανικές συνοικίες» (και γενικότερα κάθε μορφής συνεταιριστικής ή συλλογικής οργάνωσης μικροεμπορευματοπαραγωγών), από φιλοσοφική-

Η προώθηση μιας τέτοιας εναλλακτικής πρότασης, δεν θα είναι προϊόν της βαθμιαίας δημιουργίας «σοσιαλιστικών νησίδων»,¹³⁶ αλλά προϋποθέτει αλλαγή των κυρίαρχων πολιτικών επιλογών και διαφορετικό συσχετισμό πολιτικών και κοινωνικών δυνάμεων σε εθνικό και υπερεθνικό επίπεδο. Κατά συνέπεια το πραγματικό δίλημμα δεν είναι το «μικρό» ή το «μεγάλο» μέγεθος, αλλά ο χαρακτήρας των οικονομικών σχέσεων που σηματοδοτούν. Αν είναι λάθος ο «αφορισμός» του «μεγάλου», άλλο τόσο λάθος είναι και ο «εξωραϊσμός» του μικρού.

Οι προσεγγίσεις για τις παρενέργειες της δράσης των μεγάλων επιχειρήσεων (ιδιωτικών, κρατικών, πολυεθνικών), θέτουν το ερώτημα πως με διαφορετικούς πολιτικούς προσανατολισμούς και διαφορετικούς πολιτικούς συσχετισμούς δυνάμεων, θα μπορούσαν τα πλεονεκτήματα του μεγάλου μεγέθους να αξιοποιηθούν υπέρ μιας εθνικής στρατηγικής ανάπτυξης στηριγμένης στην επωφελή συνεργασία με ξένες επιχειρήσεις, τη δημιουργία νέων επιχειρηματικών πλαισίων λειτουργίας του ιδιωτικού τομέα και νέων κριτηρίων λειτουργίας του δημόσιου τομέα.

3.6. Κράτος, Οικονομία, Βιομηχανική πολιτική και Βιομηχανικοί Όμιλοι

Η συζήτηση για τη βιομηχανική πολιτική και την επίδραση της στους βιομηχανικούς ομίλους, αναπόφευκτα φέρνει στο προσκήνιο το ζήτημα του ρόλου του κράτους στην οικονομία. Πρόκειται για ένα από τα πλέον συζητήσιμα θέματα στην οικονομική θεωρία από τη γέννηση της. Παρ' ότι σχεδόν όλοι συμφωνούν ότι το κράτος έχει κάποιο ρόλο να παίζει στην οικονομία, υπάρχει μικρή συμφωνία, για το τι και πως πρέπει να γίνει. Τις τελευταίες δεκαετίες και ιδιαίτερα στη δεκαετία '90, η συζήτηση εκτός από μεγάλη ένταση, πήρε και μεγάλο βάθος, τροφοδοτούμενη από νέες

---

¹³⁶ . Ορισμένες από τις θεωρητικές προσεγγίσεις που τονίζουν τα πλεονεκτήματα ανάπτυξης με «δίκτυα» και «βιομηχανικές συνοικίες» (και γενικότερα κάθε μορφής συνεταιριστικής ή συλλογικής οργάνωσης μικροεμπορευματοπαραγωγών), από φιλοσοφική-κοινωνιολογική θεώρηση των οικονομικών σχέσεων, εμπεριέχουν στοιχεία ιδεών και πρακτικών των «ουτοπικών σοσιαλιστών» του 19^{ου} αιώνα (Saint-Simon, Fourier, Owens), που πρόβαλαν την ιδέα της συνένωσης των μικρών ιδιοκτητών κατά του μεγάλου κεφαλαίου, με την ανάπτυξη συλλογικών μορφών ιδιοκτησίας και οικονομικής δραστηριότητας. Η κριτική των «ουτοπικών» στο μεγάλο κεφάλαιο, γινόταν με όρους «μικροαστικής πολιτικής οικονομίας», που αντανάκλα τη θέση και τα συμφέροντα των μικρών και μεσαίων επιχειρηματιών στην καπιταλιστική κοινωνία.

θεωρητικές προσεγγίσεις και εμπειρικές καταστάσεις, καθώς και από νέα ζητήματα που εμφανίστηκαν στην παγκόσμια οικονομία και πολιτική (νέες τεχνολογίες, διαδικασίες ολοκλήρωσης και «παγκοσμιοποίησης», εξελίξεις στις ανατολικές χώρες κá).

Οι διάφορες σχολές οικονομικής σκέψης (νεοκλασική, αυστριακή, κεύνσιανή, νεοφιλελεύθερη, θεσμική, μαρξιστική, κá), έχουν δώσει τις δικές τους ερμηνείες για τον οικονομικό ρόλο του κράτους, ενώ σημαντικές διαφορές παρατηρούνται και στα πλαίσια των ίδιων σχολών σκέψης. Θα προσπαθήσουμε εξετάζοντας τη σχετική βιβλιογραφία,¹³⁷ να δώσουμε συνοπτικά τα κύρια πεδία συζήτησης και αντιπαράθεσης για το ρόλο του κράτους και πως αυτά επηρεάζουν συνακόλουθα τη βιομηχανική πολιτική και τους βιομηχανικούς ομίλους.

Ειδικότερα το ρεύμα των «οικονομικών της ευημερίας» στα πλαίσια της νεοκλασικής σχολής, (Baumol, 1965, Stiglitz 1988, Jacobs & Andreosso-O'Call, 1996, κá), θεωρούν ότι ο μηχανισμός της ελεύθερης αγοράς παρουσιάζει «ατέλειες» και δεν είναι πάντα σε θέση να εξασφαλίσει την άριστη από κοινωνική άποψη τοποθέτηση οικονομικών πόρων (την κατά Pareto αριστοποίηση), γεγονός που κάνει αναγκαία την παρέμβαση του κράτους στην οικονομία. Η κρατική παρέμβαση θεωρείται αναγκαία για την εξασφάλιση προσφοράς «δημόσιων αγαθών», αποτροπή μονοπωλιακών καταστάσεων, ρύθμιση ζητημάτων εξωτερικού περιβάλλοντος των επιχειρήσεων (externalities), ανάληψη κόστους υποδομών (sunk cost), κá. Με λίγα λόγια το κράτος, ως «κοινωνικός φρουρός» καλείται να διορθώσει με ποικίλες ρυθμίσεις και μηχανισμούς (δημόσιες επιχειρήσεις, φορολογία, δημόσιες επενδύσεις, anti-trust νομοθεσία, βιομηχανική πολιτική, καθορισμό δικαιωμάτων ιδιοκτησίας, κá) τις αδυναμίες της «αγοράς», με στόχο τη μεγιστοποίηση της κοινωνικής ευημερίας.

Οι αντιλήψεις των «οικονομικών της ευημερίας», διευκόλυναν την απαγκίστρωση της κυρίαρχης οικονομικής σκέψης από τη λογική του

---

¹³⁷ Από την τεράστια βιβλιογραφία για τον οικονομικό ρόλο του κράτους (τόσο στην ελληνική όσο κυρίως στην αγγλική γλώσσα), επιλέξαμε την πιο αντιπροσωπευτική (των βασικότερων σχολών και ρευμάτων οικονομικής σκέψης). Σε σχέση με τις ειδικότερες απαιτήσεις του θέματος που εξετάζουμε.

«laissez-faire» και τη θεωρία του «κράτους-νυκτοφύλακα», προετοιμάζοντας το έδαφος για την «κεϋνσιανή επανάσταση» και την επιστροφή της πολιτικής στην οικονομία, την οποία είχαν απομακρύνει οι θεωρίες των «οριακών» (υποκειμενική θεωρία της αξίας και μεθοδολογία της οριακής ανάλυσης), από την καρδιά της κλασσικής Πολιτικής Οικονομίας, όπως αυτή εκφραζόταν κυρίως από τους Σμίθ, Ρικάρντο και Μαρξ.

Ειδικότερα ο Keynes (1936), δείχνοντας ότι ο μηχανισμός της ελεύθερης αγοράς δεν ήταν σε θέση να πετύχει άριστη τοποθέτηση πόρων και πλήρη απασχόληση του παραγωγικού δυναμικού, πρόβαλε την ιδέα της μόνιμης και συστηματικής παρέμβασης του κράτους στην οικονομία, με τη διαχείριση της «ενεργού ζήτησης» μέσω της μακρο-οικονομικής πολιτικής, για την καταπολέμηση της ανεργίας και την άμβλυνση της οξύτητας των κρίσεων (αντικυκλική πολιτική). Ο κεϋνσιανισμός με τις διάφορες εκδοχές εφαρμογής του, λειτούργησε αποτελεσματικά σε όλη τη διάρκεια της «χρυσής περιόδου» του καπιταλισμού και ανόδου του ρόλου του κράτους στην οικονομία, μέχρι τη γενικευμένη διαρθρωτική κρίση της δεκαετίας '70, που ήταν ταυτόχρονα και κρίση της κρατικής παρέμβασης και απαρχή μείωσης του ρόλου του κράτους στην οικονομία και αναζήτησης νέου μοντέλου διαχείρισης του καπιταλιστικού συστήματος.

Οι αντιλήψεις του «κεϋνσιανισμού» και των «οικονομικών ευημερίας», δέχτηκαν σφοδρή κριτική, τόσο από τους οπαδούς της αυστριακής και της νεοφιλελεύθερης σχολής (της λεγόμενης «Νέας Πολιτικής Οικονομίας»), όσο και από πολλούς οπαδούς της «θεσμικής» αλλά και της μαρξιστικής παράδοσης. Την πιο οργανωμένη επίθεση κατά του «κεϋνσιανισμού» έκαναν οι «μονεταριστές» (Friedman 1962, Stigler 1975, κá), οι οποίοι με βάση τις υποθέσεις των «ορθολογικών προσδοκιών»¹³⁸ και τις «βαρλασιανές» αντιλήψεις περί «γενικής ισορροπίας», αμφισβήτησαν την

---

¹³⁸ Η θεωρία των «ορθολογικών προσδοκιών» της νεοκλασικής σχολής υποθέτει ότι τα άτομα κάνουν εκτιμήσεις ή προβλέψεις για άγνωστες τιμές μεταβλητών κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο, αξιοποιώντας όλες τις διαθέσιμες πληροφορίες. Η υπόθεση αυτή συνεπάγεται ότι τα άτομα δεν κάνουν συστηματικά λάθη στις προβλέψεις τους. Η υπόθεση των «ορθολογικών προσδοκιών» απέχει σημαντικά από την άποψη του Keynes για την αβεβαιότητα και τις προβλέψεις. Παρ' ότι δεν του ήταν άγνωστη η θεωρία των πιθανοτήτων, ο Keynes κατηγορηματικά αρνιόταν ότι οι προσδοκίες είναι αυτό που τώρα αποκαλούμε «ορθολογικές». (Βλάχου και Χρίστου 1999, σελ. 36)

αποτελεσματικότητα διαχείρισης της ενεργού ζήτησης, ενώ με έντονο λαϊκισμό κατήγγειλαν τις συνέπειες της «αντιπληθωριστικής πολιτικής» σε βάρος των τίμια εργαζόμενων.

Γενικότερα οι οπαδοί του νεοφιλελευθερισμού, θεωρούν ότι η παρέμβαση του κράτους στην οικονομία, οδηγεί σε σπατάλες και μείωση της κοινωνικής ευημερίας, λόγω του μεγάλου κόστους παρέμβασης («ασυμμετρία πληροφόρησης») και της «επιδίωξης προσόδων» από οργανωμένες ομάδες και την κρατική γραφειοκρατία, οι οποίοι ελέγχουν (ή κατ' άλλους έχουν «αιχμαλωτίσει») το κράτος. Κατά συνέπεια με δεδομένη την αποτυχία της κρατικής παρέμβασης (θεωρία της «κυβερνητικής αποτυχίας»),¹³⁹ οι νεοφιλελεύθεροι τάσσονται υπέρ της δραστηκής μείωσης του κράτους, κατάργησης κρατικών ρυθμίσεων (ιδιαίτερα όσες συνδέονται με το «κράτος πρόνοιας»), εφαρμογή πολιτικής ιδιωτικοποιήσεων, απελευθέρωση όλων των αγορών και ιδιαίτερα της αγοράς εργασίας (αναδιάρθρωση εργασιακών σχέσεων) και επιβολή στην ουσία νέου καθεστώτος συσσώρευσης, με επανακαθορισμό των όρων αγοράς και εκμετάλλευσης της εργατικής δύναμης.

Οι νεοφιλελεύθερες αντιλήψεις, έχουν δεχθεί κριτική, τόσο από την πλευρά των «θεσμικών οικονομικών», όσο και άλλων ρευμάτων σκέψης ιδιαίτερα της μαρξιστικής παράδοσης.¹⁴⁰ Στην ουσία οι νεοφιλελεύθερες αντιλήψεις αποτελούν μερική επιστροφή στον «ελεύθερο ανταγωνισμό» του 19^{ου} αιώνα και έχουν ως άξονες αναφοράς τη «θεοποίηση» του ιδιωτικού και «δαινομοποίηση» του δημόσιου, την εμπιστοσύνη στην ατομική

¹³⁹ Η θεωρία «αποτυχίας της κυβέρνησης», συνδέεται άμεσα με την ιδέα «αποτυχίας» του κράτους στην διαχείριση της οικονομίας (τόσο με τη μορφή της «κρατικής ρύθμισης» όσο και με τη μορφή του «κεντρικού σχεδιασμού»). Η αιτία της «κυβερνητικής αποτυχίας», σύμφωνα με τους οπαδούς της παραπάνω αντίληψης, βρίσκεται στην αδυναμία του κράτους να εξασφαλίσει επαρκή και αξιόπιστη πληροφόρηση, σε αντίθεση με όσα πιστεύουν τα «οικονομικά της ευημερίας» που θεωρούν ότι το κράτος έχει όλες τις αναγκαίες πληροφορίες για μεγιστοποίηση της κοινωνικής ευημερίας. Κατά συνέπεια για να υπερβεί το κράτος το πρόβλημα της «ασύμμετρης πληροφόρησης», μεταξύ ανώτερων και κατώτερων γραφειοκρατών και μεταξύ κράτους και διαφόρων φορέων ή ομάδων συμφερόντων (επιχειρηματικών ομάδων ή εργατικών ενώσεων), είναι αναγκασμένο να δαπανά πολλούς πόρους, με αποτέλεσμα το κόστος της κρατικής παρέμβασης να είναι μεγαλύτερο από το όφελος, ή αντίθετα τα οφέλη της κρατικής παρέμβασης να είναι λιγότερα από τα κόστη.

¹⁴⁰ Για μια κριτική θεώρηση βασικών αντιλήψεων της νεοφιλελεύθερης σχολής, βλ. σχετικά Μ. Βλάχου (1999), «Ριζοσπαστικές Κριτικές του Νεοφιλελευθερισμού» (επιμ.), καθώς Κ. Σταμάτης (1999), «Η ανάκτηση του μέλλοντος: Πέρα από τη νεοφιλελεύθερη κυριαρχία».

επιχειρηματικότητα και την έλλειψη αξιοπιστίας στην κρατική επιχειρηματικότητα, την έμφαση στις ατομικές επιδιώξεις και ευημερία και την υποβάθμιση της κοινωνικής αλληλεγγύης και της κοινωνικής συνοχής. Οι εμπειρίες από την εφαρμογή του νεοφιλελεύθερου μοντέλου δεν δικαιώνουν τις «λαϊκίστικες» διακηρύξεις του, αλλά αντίθετα διευκολύνουν την 'αφαίρεση κατακτήσεων της εργατικής τάξης και προοδευτικών κινημάτων του αιώνα μας' (Chang & Rowthorn, 1995, σελ. 17), αναπαράγοντας σε διευρυμένη κλίμακα κοινωνικές ανισότητες και αντιθέσεις σε πλανητικό επίπεδο.

Όσον αφορά οπαδούς της «θεσμικής σχολής»,¹⁴¹ η κριτική κατά των «οικονομικών της ευημερίας» και «αποτυχίας της αγοράς», εστιάζεται κυρίως, στο ότι οι τελευταίοι βλέπουν το ρόλο του κράτους «να αντιδρά στην αγορά» αντί «να οδηγεί την αγορά». Κατά τους «θεσμικούς» η αγορά δεν είναι ο μόνος, αλλά ένας από τους πολλούς οικονομικούς θεσμούς συντονισμού της οικονομικής δραστηριότητας. Η αναγκαιότητα μικρότερης κρατικής παρέμβασης που προβάλλουν, δεν ταυτίζεται με κάποια θεσμική προτεραιότητα ή ανωτερότητα της αγοράς. Ιστορικά πολλά κράτη έχουν δημιουργήσει δραστήριους μηχανισμούς αγοράς, αντί να αντιδρούν στις αποτυχίες της αγοράς.

Γενικότερα οι θεσμικοί θεωρούν ότι πέρα από την αγορά, το κράτος και άλλοι οικονομικοί θεσμοί, έχουν να παίξουν πολύ σημαντικό ρόλο στο συντονισμό της οικονομικής δραστηριότητας. Πρακτικά το πρόβλημα ανάγεται στην αναζήτηση του κατάλληλου 'μείγματος συντονισμού μεταξύ κράτους και αγοράς και άλλων οικονομικών θεσμών συντονισμού'. (Chang, 1996, σελ. 136) Κατά τους «θεσμικούς» και ιδιαίτερα τους «νέο-θεσμικούς», η σύγκριση μεταξύ του 'κόστους τοποθέτησης πόρων μέσω μηχανισμού της αγοράς και κόστους τοποθέτησης πόρων μέσω της κρατικής παρέμβασης', δίνει την απάντηση για την αναγκαιότητα ή μη της τελευταίας. (σελ. 48) Εάν το κράτος μπορεί να πετύχει την ίδια αποτελεσματική τοποθέτηση με μικρότερο κόστος,

---

¹⁴¹ Τα «θεσμικά οικονομικά», εμφανίστηκαν στη δεκαετία '60 στις ΗΠΑ και Ευρώπη και συνέχεια σε άλλες χώρες, ως εναλλακτική απάντηση στις ανεπάρκειες και τις «απολίκες» υποθέσεις της «νεοκλασικής σχολής». Δεν έχουν ενιαίο αλλά «πολύ-συλλεκτικό» θεωρητικό πλαίσιο και «πραγματιστική» προσέγγιση στα οικονομικά φαινόμενα. (Για αναλυτικότερη αναφορά των σύγχρονων ρευμάτων και αντιλήψεων της «θεσμικής σχολής», βλέπε σχετικά Samuels, 1995)

μειώνοντας παράλληλα το κόστος συντονισμού και παραγωγής του ιδιωτικού τομέα, τότε είναι επιθυμητή η παρέμβαση. Το ερώτημα κατά συνέπεια που προκύπτει είναι με ποιους τρόπους το κράτος μπορεί να πετύχει συνολικά μικρότερο κόστος συναλλαγών και όχι αν η κρατική παρέμβαση αυτή καθ' αυτή έχει κόστος.¹⁴²

Το τελευταίο μπορεί να επιτευχθεί κυρίως με την εξασφάλιση από το κράτος καλής πληροφόρησης, με βελτίωση του συστήματος εκπαίδευσης, αλλαγή θεσμών και κλίμακας αξιών (ιδεολογική επίδραση), αντιμετώπιση προβλημάτων επιδίωξης προσόδων (θεσμοθέτηση αποτελεσματικού συστήματος δικαιωμάτων ιδιοκτησίας), μείωση της μακρο-οικονομικής αστάθειας (μέσω διαχείρισης συνολικής ζήτησης) και επικέντρωση κράτους σε στρατηγικές παρεμβάσεις στην οικονομία, καθώς οργάνωση της κοινωνίας σε μεγάλες ομάδες («κορπορατίστικες» πρακτικές) και εξασφάλιση «συναίνεσης» γύρω από κάποιους στόχους, κá.

Έχοντας ως βάση τη θεωρία του «κόστους συναλλαγών» οι «νέο-θεσμικοί» αναπτύσσουν μια νέα θεωρία της κρατικής παρέμβασης που έχει ως πυρήνα την ιδέα ενός μικρότερου αλλά αποτελεσματικότερου κράτους. Όπως τονίζει ο Chang (1996), ένα 'μικρό κράτος με στρατηγικές παρεμβάσεις στην οικονομία, μπορεί να είναι πολύ αποτελεσματικό και ταυτόχρονα να έχει μικρότερο κόστος συντονισμού'. (σελ. 133) Πρόκειται στην ουσία για προσπάθεια προσαρμογής των αντιλήψεων της «νέο-θεσμικής» σχολής,

¹⁴² Η θεωρία του «κόστους συναλλαγών», παίζει κεντρικό ρόλο στην αντίληψη της θεσμικής σχολής για την ερμηνεία της κρατικής παρέμβασης. Οι «θεσμικοί» κάνουν κριτική στους «νεοκλασικούς», γιατί εκτός από το κόστος παραγωγής δεν αναγνωρίζουν κανένα άλλο κόστος στην οικονομία (κόστος «αποτυχίας αγοράς» στην τοποθέτηση πόρων ή «κόστος κρατικής παρέμβασης» για διόρθωση αποτυχιών της αγοράς). Κατά τους «θεσμικούς» στη λειτουργία του «μηχανισμού αγοράς» υπάρχει ένα «κόστος συναλλαγών» προκειμένου να προστατευτούν οι οικονομικοί φορείς από ευκαιριακές συμπεριφορές (πχ. κόστος συμβάσεων). Παράλληλα τονίζουν ότι στην έννοια του «κόστους συναλλαγών» περιλαμβάνεται τόσο το κόστος τοποθέτησης πόρων «μεταξύ» οικονομικών μονάδων (κόστος υπογραφής συμβολαίων), όσο το κόστος διεύθυνσης «εντός» των παραγωγικών μονάδων (κόστος επίβλεψης, εκπαίδευσης). Το κόστος συντονισμού 'μεταξύ' και 'εντός' των παραγωγικών μονάδων, το οποίο διαφοροποιείται από το γνήσιο μηχανολογικό κόστος, ορίζεται ως «κόστος συναλλαγών». (Chang, 1996, σελ. 47) Στην έννοια του «κόστους συναλλαγών» οι «νέοθεσμικοί» συμπεριλαμβάνουν επίσης και το κόστος της κρατικής παρέμβασης (κόστος πληροφόρησης, επιδίωξης προσόδων, κá). Με λίγα λόγια το συνολικό «κόστος συναλλαγών» ή «κόστος συντονισμού» της οικονομικής δραστηριότητας, αποτελείται από το κόστος λειτουργίας του «μηχανισμού αγοράς» και το κόστος της «κρατικής παρέμβασης» στην οικονομία.

σχετικά με το ρόλο του εθνικού κράτους, σε συνθήκες ολοκλήρωσης και παγκοσμιοποίησης.

Ωστόσο η συγκεκριμένη προσέγγιση παρά τα θετικά, παρουσιάζει και σημαντικές μεθοδολογικές και θεωρητικές ανεπάρκειες. Ειδικότερα η ιδέα ενός «μικρότερου» και «αποτελεσματικότερου» κράτους, παρ' ότι ως τέτοια δεν μπορεί να απορριφθεί, έχει μεγάλη ασάφεια στο περιεχόμενο της. «Μικρότερο» και «αποτελεσματικότερο» κράτος, σε ποιους τομείς και σε όφελος τίνος; Σημαντικό ρόλο παίζει το «ποιοτικό» παρά το «ποσοτικό» στοιχείο, δεδομένου ότι το ίδιο σύνθημα προβάλλουν και οι «νεοφιλελεύθεροι» όταν τάσσονται ανοιχτά κατά του «κράτους πρόνοιας» και της «προστασίας» βασικών εργασιακών δικαιωμάτων. Κατά συνέπεια κρίσιμο ζήτημα είναι η εξέταση του ταξικού ρόλου του κράτους, ζήτημα που θα ασχοληθούμε σε συνέχεια στα πλαίσια της μαρξιστικής παράδοσης.

Επίσης ο ορισμός του «κόστους συναλλαγών» (ή «κόστους συντονισμού» της οικονομικής δραστηριότητας), είναι πολύ περιοριστικός, δεδομένου ότι καλύπτει μόνο ένα μέρος του συνολικού κόστους λειτουργίας του «οικονομικού μηχανισμού» της καπιταλιστικής οικονομίας. Όπως έχουμε ήδη αναφέρει, ο «οικονομικός μηχανισμός» του σύγχρονου καπιταλισμού αποτελείται από τρία συστατικά στοιχεία και ένα τέταρτο που βρίσκεται υπό διαμόρφωση. Πρόκειται για το μηχανισμό της «ελεύθερης αγοράς», το μηχανισμό της «κρατικής ρύθμισης», το μηχανισμό των «πολυκλαδικών-πολυεθνικών μονοπωλιακών ενώσεων» σε εθνικό και διεθνικό επίπεδο και τέλος τον υπό διαμόρφωση μηχανισμό «διεθνικής και υπερεθνικής ρύθμισης», που όλο και πιο καθαρά σχηματίζεται στα πλαίσια των περιφερειακών ολοκληρώσεων (EU, NAFTA, ASCEAN, κλπ), των διεθνών οικονομικών οργανισμών (IMF, WB, WTO) ή των συναντήσεων μεταξύ των G-7 και οδηγούν στη 'θέσπιση νέων διεθνών κανόνων'. (Yaghmaian, 1998, σελ. 257)

Μια τέτοια «δυναμική» και «ολιστική» χαρακτήρα θεώρηση του «κόστους συναλλαγών», διευκολύνει την επεξεργασία μιας σύγχρονης θεώρησης της «εθνικής και υπερεθνικής κρατικής ρύθμισης», καθώς και εκείνων των αλλαγών που απαιτούνται στους υπόλοιπους κρίκους του «οικονομικού μηχανισμού» και του όλου πλέγματος παραγωγικών σχέσεων, με στόχο τη μείωση του συνολικού «κόστους συντονισμού» της οικονομίας και

την προαγωγή της ανάπτυξης και κοινωνικής ευημερίας, για όλους τους λαούς και πολίτες του πλανήτη.

Από την πλευρά της η «μαρξιστική παράδοση», διαθέτοντας ένα μεγάλο απόθεμα θεωρητικών επεξεργασιών για το ρόλο του κράτους στον καπιταλισμό, καθώς και των καθεστώτων που σηματοδότησαν προσπάθειες «υπέρβασης» του, διερευνά στις σημερινές συνθήκες απαντήσεις σε επίκαιρα ζητήματα οικονομικής θεωρίας και πολιτικής. Ειδικότερα οι κλασικοί της μαρξιστικής παράδοσης,¹⁴³ όσο και οι μετέπειτα εκπρόσωποι των διαφόρων μαρξιστικών ρευμάτων σκέψης,¹⁴⁴ έδωσαν με βάση την «υλιστική αντίληψη της ιστορίας», αναλυτικές επεξεργασίες τόσο για την ταξική φύση του κράτους

¹⁴³ Ο Μάρξ θεωρούσε ότι το κράτος δεν είναι τίποτα άλλο από τη μορφή οργάνωσης που οι αστοί υιοθετούν αναγκαστικά για την αμοιβαία εξασφάλιση της ιδιοκτησίας και των συμφερόντων τους τόσο εξωτερικά όσο και εσωτερικά. Για να παίξει αυτό το ρόλο το κράτος πρέπει να παρουσιάζεται στο σύνολο της κοινωνίας ως 'ανεξάρτητο' και 'αυτόνομο', εμφανίζοντας με απιπαγή μορφή τα 'γενικά συμφέροντα' της αστικής τάξης ως 'γενικά συμφέροντα' της κοινωνίας. («Γερμανική Ιδεολογία» τομ.1, σελ. 78-79, 129) Ο Ένγκελς με τη σειρά του επεσήμαινε ότι το κράτος είναι 'πρόϊον κοινωνικών αντιθέσεων' και λειτουργεί ως 'όργανο καθυπόταξης και εκμετάλλευσης της καταπιεζόμενης τάξης'. Όταν το κράτος γίνει 'πραγματικός εκπρόσωπος ολόκληρης της κοινωνίας' και εξαλειφθούν οι ταξικοί ανταγωνισμοί, τότε και το κράτος θα 'απονεκρωθεί'. («Η Καταγωγή της Οικογένειας της Ατομικής Ιδιοκτησίας και του Κράτους», τομ.ΙΙ, σελ. 368, 370 και «Αντι-Ντύρινγκ» σελ. 416-417) Τέλος ο Λένιν υιοθετώντας τις παραπάνω προσεγγίσεις, υπογράμμισε ότι κατά την μετάβαση από τον καπιταλισμό στο σοσιαλισμό, το κράτος είναι αναγκαίο όχι τόσο για την 'καθυστάση των εκμεταλλευτριών τάξεων', όσο κυρίως για την πραγματοποίηση ενός ανώτερου τύπου κοινωνικής οργάνωσης της εργασίας και 'ρύθμισης της σοσιαλιστικής οικονομίας'. («Κράτος και Επανάσταση», σελ.33-34).

¹⁴⁴ Στη βιβλιογραφία έχουν καταγραφεί (Καράγιωργας, 1979, Carnoy, 1984, Yaghmaian, 1998), έξι τουλάχιστον προσεγγίσεις διαφόρων σχολών μαρξιστικής σκέψης, για το ρόλο του κράτους στην καπιταλιστική οικονομία, που η μία συμπληρώνει την άλλη. Πρόκειται κατ' αρχήν για την «ιστρομενταλιστική» προσέγγιση, με κύριο εκπρόσωπο το R.Miliband (1969), που θεωρεί το κράτος 'όργανο' στα χέρια των καπιταλιστών για την εξυπηρέτηση των συμφερόντων τους. Δεύτερο, η προσέγγιση του «κρατικο-μονοπωλιακού καπιταλισμού», με εκπροσώπους V.Cheprakov (1969), S.Menshikov (1969), P.Boccara (1974), κ.ά. που θεωρεί την παρέμβαση του κράτους, ως προσπάθεια άμβλυνσης των αντιθέσεων του συστήματος και αποτελεσματικότερης εξυπηρέτησης των συμφερόντων του μονοπωλιακού κεφαλαίου. Τρίτο, η «στροκτουραλιστική» προσέγγιση με εκπροσώπους τους L.Althusser (1965) και Ν.Πουλαντζά (1968, 1975), που θεωρεί ότι η μορφή και οι λειτουργίες του καπιταλιστικού κράτους, καθορίζονται από τη φύση των ταξικών σχέσεων του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής. Τέταρτο, η προσέγγιση της «λογικής ή ιστορικής συναγωγής του κράτους» ως πλάσματικού και συλλογικού καπιταλιστή, με εκπροσώπους τους J.Holloway & S.Piccioto (1977), J.Hirsch (1978), κ.ά. η οποία συνάγει τη μορφή και τις λειτουργίες του κράτους από τις διαδικασίες της κεφαλαιακής συσσώρευσης και ειδικότερα από την ιστορική εξέλιξη της ταξικής πάλης. Πέμπτο η «νεογκραμισινή» προσέγγιση (Α.Gramsci, C.Busi-Glucksmann, 1975), που θεωρεί ότι το κράτος παίζει αποφασιστικό ρόλο στην εξασφάλιση της ενότητας και πολιτικο-ιδεολογικής ηγεμονίας της καπιταλιστικής τάξης, ως αναγκαίας προϋπόθεσης της καπιταλιστικής συσσώρευσης. Τέλος η λεγόμενη γαλλική «σχολή της ρύθμισης» με εκπροσώπους τους Aglietta (1979), Boyer (1979), Lipiez (1987), κ.ά. που εισάγει το ρόλο των θεσμών και της κοινωνικής διάρθρωσης στη θεωρία της καπιταλιστικής συσσώρευσης.

(σε αντιπαράθεση με τις θεωρίες περί «εξωγενοῦς», «ανεξάρτητου» ή «ουδέτερου» κράτους), όσο και για το ρόλο του κράτους στην οικονομία. Ιδιαίτερα για το τελευταίο τόνισαν ότι στα πλαίσια του καπιταλισμού εξυπηρετεί άμεσα ή έμμεσα τα συμφέροντα των κεφαλαιοκρατών, ενώ στο σοσιαλισμό εξυπηρετεί τα συμφέροντα των εργαζόμενων τάξεων και ολόκληρης της κοινωνίας.

Ειδικότερα η κριτική στο σύστημα της κρατικής παρέμβασης, δεν περιοριζόταν μόνο στην αποκάλυψη και καταγγελία του ταξικού της χαρακτήρα, αλλά παράλληλα με επεξεργασίες και προτάσεις συνέβαλλαν στον προσανατολισμό της πάλης των συνδικάτων στη διεκδίκηση του «κοινωνικού κράτους», της δημιουργίας κρατικού τομέα (με εθνικοποιήσεις και νέες επιχειρήσεις), την εφαρμογή δημοκρατικού προγραμματισμού και σχεδίων ανάπτυξης, την εφαρμογή κανόνων ελέγχου και περιορισμού της δύναμης του μονοπωλιακού κεφαλαίου, καθώς και μέτρων κοινωνικής προστασίας των εργαζόμενων και συμμετοχή τους στα βασικά κέντρα οικονομικών αποφάσεων.

Ωστόσο παράλληλα υπογράμμιζαν, ότι ο θετικός χαρακτήρας ορισμένων κρατικών ρυθμίσεων, δεν ήταν σε θέση να αλλάξει τη φύση του καπιταλιστικού συστήματος και της κρατικής παρέμβασης, χωρίς αλλαγή του χαρακτήρα της πολιτικής εξουσίας. Η ανάληψη της εξουσίας από τις «δυνάμεις της εργασίας», η κοινωνικοποίηση των βασικών μέσων παραγωγής, η εφαρμογή «κεντρικού σχεδιασμού» και η ανάληψη από το κράτος ευρύτερων οικονομικών και κοινωνικών λειτουργιών, θα εξασφάλιζε ομαλότερες συνθήκες αναπαραγωγής (χωρίς κρίσεις, ανεργία, φτώχεια, κλπ) και τη σταθερή άνοδο της κοινωνικής ευημερίας.

Η εμπειρία των οικονομιών του «κεντρικού σχεδιασμού», παρά τα θεαματικά αποτελέσματα των «πενταετών σχεδίων ανάπτυξης» (ιδιαίτερα την πρώτη περίοδο εφαρμογής τους) έδειξαν ότι η επίτευξη αποτελεσματικότερης οργάνωσης της οικονομίας και η εξασφάλιση ανώτερης παραγωγικότητας της εργασίας, ήταν πολύ πιο σύνθετη υπόθεση. Τα «πενταετή» είχαν περισσότερο «στατικό» παρά «δυναμικό» χαρακτήρα και αντικειμενικά τροφοδοτούσαν την «εκτατική» παρά την «εντατική» ανάπτυξη. Ιδιαίτερα η επικράτηση αντιλήψεων, συνεχούς επέκτασης του κράτους στην οικονομία,

οδήγησαν σε ακραίες μορφές «κρατισμού» και σε κυριαρχία «διοικητικών» μεθόδων διεύθυνσης της οικονομίας αντί «οικονομικών» μοχλών διεύθυνσης.

Το αποτέλεσμα ήταν η αποδυνάμωση των οικονομικών μηχανισμών ελέγχου και αποτελεσματικής τοποθέτησης πόρων στην οικονομία, με αντίστοιχες σοβαρές (οικονομικές και κοινωνικές) παρενέργειες, οι οποίες έγιναν ιδιαίτερα αισθητές στη δεκαετία του '80. Η πολιτική της «περεστρόϊκα» και οι οικονομικές μεταρρυθμίσεις που ακολούθησαν, προσπάθησαν να δώσουν νέα ώθηση χωρίς όμως επιτυχία (η ανάλυση των αιτίων ξεφεύγει από το αντικείμενο της μελέτης), με αποτέλεσμα μια οδυνηρή πορεία επιστροφής στο καπιταλισμό. Ωστόσο ορισμένες χώρες μετά την εφαρμογή οικονομικών μεταρρυθμίσεων,¹⁴⁵ παρουσιάζουν σήμερα ενδιαφέρουσες εμπειρίες από πλευράς οικονομικής θεωρίας και οικονομικής πολιτικής.

Στις νέες συνθήκες οι συζητήσεις για τον οικονομικό ρόλο του κράτους στα πλαίσια της μαρξιστικής παράδοσης, έχουν ως επίκεντρο τόσο τα ζητήματα της κρατικής ρύθμισης (χαρακτήρας, μορφές, έκταση, κλπ), όσο και τα ζητήματα των σχέσεων ιδιοκτησίας (κρατικής, ιδιωτικής, συλλογικής), καθώς του ρόλου «σχεδίου-αγοράς» στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη, τη σχέση «εθνικο-κρατικής» και «υπερεθνικής-διεθνικής ρύθμισης», τα «οικονομικά της μετάβασης», κá. Η διαχωριστική γραμμή, μεταξύ μαρξιστικής και άλλων σχολών οικονομικής σκέψης, δεν είναι μόνο η ταξική θεώρηση των οικονομικών προβλημάτων, όσο κυρίως η αναζήτηση απαντήσεων από την πλευρά των «δυνάμεων της εργασίας» και της κοινωνίας, σε αντιπαράθεση με τις αντιλήψεις άλλων σχολών σκέψης, που άμεσα ή έμμεσα υποστηρίζουν τα συμφέροντα ισχυρών κύκλων του χρηματιστικού κεφαλαίου. Δεν βρίσκεται στους στόχους της μελέτης η αναλυτικότερη εξέταση των παραπάνω συζητήσεων. Ωστόσο κατά την εξέταση του ρόλου του κράτους στο πεδίο της βιομηχανικής πολιτικής στα πλαίσια του καπιταλισμού, θα αναφερθούμε σε ορισμένες πτυχές των παραπάνω ζητημάτων.

Ειδικότερα όσον αφορά τον προσδιορισμό της «βιομηχανικής πολιτικής», το περιεχόμενο της δεν ορίζεται ενιαία από τις διάφορες σχολές

¹⁴⁵ Για αναλυτικότερη παρουσία της πορείας των οικονομικών μεταρρυθμίσεων σε διάφορες χώρες του πρώην «υπαρκτού σοσιαλισμού», βλέπε σχετικά Eilman 1995 (για τις χώρες Αν. Ευρώπης), Nolan 1995 (για την Κίνα) και Arkadie 1995b (για Βιετνάμ-Λάος).

οικονομικής σκέψης, αλλά σε μεγάλο βαθμό εξαρτάται από τις γενικότερες θεωρητικές προσεγγίσεις για το ρόλο του κράτους στην οικονομία, καθώς το επίπεδο βιομηχανικής ανάπτυξης, το χαρακτήρα της κυβερνητικής εξουσίας, τις ιδιαιτερότητες εξέλιξης των κεφαλαιοκρατιών σχέσεων, κá. Στα πλαίσια της κρατούσας σχολής Κλαδικής Οικονομικής, η βιομηχανική πολιτική ορίζεται από τον Johnson (1984) 'ως πρωτοβουλίες και συντονισμός κυβερνητικών δραστηριοτήτων, με στόχο την ενίσχυση της παραγωγικότητας και ανταγωνιστικότητας του συνόλου της οικονομίας και ειδικότερα της βιομηχανίας'. (σελ. 8) Δηλαδή αναφέρεται σε όλες τις δραστηριότητες των δημοσίων αρχών που επηρεάζουν άμεσα ή έμμεσα τα αποτελέσματα της βιομηχανίας (παραγωγικότητα, κερδοφορία, διεθνή ανταγωνιστικότητα, κá). Σε αυτό το πλαίσιο η βιομηχανική πολιτική διακρίνεται, από την άποψη του «πλάτους της κρατικής παρέμβασης» (μίκρο και μακρο-επίπεδο) σε άμεση και έμμεση, από την άποψη του «βάθους» (χαλαρή ή ισχυρή) σε παθητική και ενεργητική και από την άποψη του «σκοπούμενου αποτελέσματος» (ενθάρρυνσης ή αποτροπής) σε θετική και αρνητική.

Κατά συνέπεια ανάλογα με βαθμό κρατικής παρέμβασης, μπορούμε σύμφωνα με τους Jacobs and Andeosso-O'Call (1996), να διακρίνουμε 'πέντε τύπους βιομηχανικής πολιτικής', χωρίς απαραίτητα 'ο ένας να αποκλείει τον άλλον', αλλά με δυνατότητα συνδυασμού 'περισσότερων του ενός τύπου σε μια χώρα'. (σελ. 275, 276). Ειδικότερα ο πρώτος τύπος έχει ως αφετηρία την «ελάχιστη δυνατή παρέμβαση» του κράτους και αποσκοπεί στη βελτίωση των αποτελεσμάτων της βιομηχανίας δια μέσου της δημιουργίας ευνοϊκού μακρο-οικονομικού περιβάλλοντος με κατάλληλη δημοσιονομική πολιτική, βελτίωση του τεχνολογικού και επαγγελματικού επιπέδου και υποδομών, καθώς και την εφαρμογή πολιτικής ανταγωνισμού για την αποτροπή μονοπωλιακών καταστάσεων στην οικονομία, κá.

Ο δεύτερος τύπος βιομηχανικής πολιτικής έχει στόχο τη δημιουργία «ευνοϊκού οικονομικού περιβάλλοντος» και χρησιμοποιεί εκτός από την πολιτική ανταγωνισμού και τη δημοσιονομική πολιτική και άλλους μοχλούς οικονομικής ρύθμισης (δημόσιες επενδύσεις, εμπορική πολιτική, περιφερειακή πολιτική, κá), προκειμένου να ενθαρρύνει γενικά τη βιομηχανική δραστηριότητα και όχι σύμφωνα με επιλεγμένους στόχους. Ο τρίτος τύπος

επιχειρεί να συνδυάσει τη «δραστήρια» και «αρνητική» παρέμβαση, επιδιώκοντας από τη μια να προωθήσει συγκεκριμένες επιλογές σε εθνικό επίπεδο και δημιουργία «δυναμικών συγκριτικών πλεονεκτημάτων» και από την άλλη να μειώσει τις επιπτώσεις του διεθνούς ανταγωνισμού με «περιοριστικές» πρακτικές στο εξωτερικό εμπόριο.¹⁴⁶

Ο τέταρτος τύπος έχει ως αφετηρία τη «δραστήρια» και «συντονισμένη» παρέμβαση του κράτους, χωρίς ωστόσο να έχει άμεσο έλεγχο ή ιδιοκτησία στην παραγωγή. Ο «συντονιστικός» ρόλος εκφράζεται με την εναρμόνιση διαφόρων πολιτικών (βιομηχανικής, εκπαιδευτικής, έρευνας, πληροφόρησης, κλπ), ενώ ο «δραστήριος» εκφράζεται στην «επιλεκτική» στήριξη κλάδων και υποκλάδων, ακόμα και ξεχωριστών επιχειρήσεων, στη λογική της υποστήριξης των «εθνικών πρωταθλητών» σε διεθνές επίπεδο. Τέλος ο πέμπτος τύπος χαρακτηρίζεται από ισχυρή κρατική παρέμβαση στην παραγωγή, με δημιουργία δημόσιων επιχειρήσεων σε διάφορους κλάδους (λεγόμενους «στρατηγικής σημασίας») με ποικίλες νομικές μορφές και διαφορετικό βαθμό (άμεσου ή έμμεσου) κρατικού ελέγχου. Στα πλαίσια του συγκεκριμένου τύπου, έχουμε και τις περιπτώσεις εθνικοποιήσεων μεγάλων επιχειρήσεων και δημιουργίας μεγάλων κρατικών πολυεθνικών ομίλων, ενώ θα μπορούσαμε στον ίδιο τύπο να κατατάξουμε και το αντίστροφο φαινόμενο (πολιτική ιδιωτικοποιήσεων) που προωθείται από αρχές της δεκαετίας '80.

Ωστόσο πρέπει να σημειώσουμε, ότι η παραπάνω «τυπολογία» βιομηχανικών πολιτικών, είναι σε μεγάλο βαθμό σχηματική και μπορεί να γίνει άλλη, με βάση τα «φιλελεύθερα» και «παρεμβατικά μοντέλα. Η διαφορά έγκυται στο ότι τα πρώτα έχουν ως αφετηρία τη δημιουργία ευνοϊκού επιχειρηματικού περιβάλλοντος, ενώ τα δεύτερα τη δημιουργία μιας βιομηχανικής διάρθρωσης που εξυπηρετεί συγκεκριμένες οικονομικές και

¹⁴⁶ Στην ουσία αυτός ο τύπος βιομηχανικής πολιτικής έχει σχέση κυρίως με τη βιομηχανική πολιτική της Ιαπωνίας και των Νέων Βιομηχανικών Χωρών της Ν.Α.Ασίας (τις λεγόμενες «ασιατικές τίγρεις»). Ο Chang (1996) αξιολογώντας τους διάφορους ορισμούς της βιομηχανικής πολιτικής, θεωρεί ότι με βάση και την εμπειρία της Ν.Κορέας, η τελευταία θα πρέπει να στοχεύει 'σε ειδικές βιομηχανίες' (κλάδους και επιχειρήσεις) προκειμένου να 'επιτευχθούν αποτελέσματα που επιδιώκονται από το κράτος και είναι αποδοτικά για το σύνολο της οικονομίας'. (σελ. 60) Ο συγκεκριμένος ορισμός δίνει κατ' αρχήν έμφαση στη στήριξη 'ειδικών βιομηχανιών', τονίζει τον παράγοντα «αποτελεσματικότητα» και βελτίωση της 'αποδοτικότητας όλης της οικονομίας' και τέλος θεωρεί ότι το κράτος πρέπει να έχει συνείδηση ότι η επιδιωκόμενη πολιτική δεν σημαίνει ότι σε κάθε περίπτωση είναι σωστή και δικαιολογημένη από τον καθένα.

κοινωνικές προτεραιότητες. Όπως επισημαίνει η Καραμεσίνη (2002), 'τα φιλελεύθερα μοντέλα στηρίζονται κυρίως σε οριζόντια και έμμεσα μέτρα πολιτικής, ενώ τα παρεμβατικά σε άμεσα και επιλεκτικά. Το ελεύθερο εμπόριο, η αντιμονοπωλιακή πολιτική και τα γενικά κίνητρα προς το βιομηχανικό κεφάλαιο, αποτελούν την πεμπτούσια των φιλελεύθερων μοντέλων, ενώ η προώθηση της συγκέντρωσης του κεφαλαίου, τα επιλεκτικά κίνητρα και η ενίσχυση των στρατηγικών κλάδων, χαρακτηρίζουν τα παρεμβατικά μοντέλα'. (σελ.33) Κατά συνέπεια προκύπτει το κρίσιμο ζήτημα του συντονισμού της βιομηχανικής δραστηριότητας («εκ των προτέρων» ή «εκ των υστέρων» και με ποιους «μηχανισμούς»), καθώς η «στατική» και «δυναμική» διάσταση της βιομηχανικής πολιτικής.

Με βάση αυτήν την κατάταξη, το μοντέλο του «τέλειου ανταγωνισμού» στο οποίο στηρίζεται το βασικό ρεύμα των «οικονομικών της βιομηχανίας», δεν αποδέχεται «εκ των προτέρων» συντονισμό των επενδυτικών σχεδίων, διότι οι ξεχωριστές ενέργειες των οικονομικών φορέων δεν είναι σε θέση να αλλάξουν το τελικό αποτέλεσμα. Η κρατική παρέμβαση έχει έννοια «εκ των υστέρων», για τη διόρθωση των «ατελειών» της αγοράς. Ωστόσο το θέμα του συντονισμού (για την αποφυγή σπατάλης από τις δυσαναλογίες που δημιουργεί ο στοιχειακός τρόπος λειτουργίας του μηχανισμού της αγοράς), έχει έννοια να αντιμετωπιστεί «εκ των προτέρων», διότι «εκ των υστέρων» η επίτευξη ισορροπίας, μεταξύ προσφοράς και ζήτησης, συνεπάγεται αναπόφευκτα «σπατάλες» (μείωση παραγωγικής δυναμικότητας, μείωση απασχόλησης, κá).

Κατά τους οπαδούς της νέο-θεσμικής σχολής, ο «εκ των προτέρων» συντονισμός είναι αναγκαίος και μπορεί να επιτευχθεί, είτε στα πλαίσια μεγάλων επιχειρήσεων (επιλογή που εγκυμονεί κινδύνους εμφάνισης μονοπωλίων με δυσάρεστα αποτελέσματα), είτε στα πλαίσια του «κεντρικού σχεδιασμού» (ο οποίος δημιουργεί άλλες παρενέργειες), είτε στα πλαίσια μιας συνεκτικής βιομηχανικής πολιτικής με ενεργό ανάμιξη του κράτους. Στην τελευταία περίπτωση το κράτος προκειμένου να αποφύγει «σπατάλες», μπορεί με την παρέμβαση του να εξασφαλίσει «συντονισμό επενδυτικών σχεδίων», δημιουργία «υφειακών καρτέλ», «ρυθμιζόμενη έξοδος» από τον κλάδο, κá. Για την επιτυχία μιας τέτοιας βιομηχανικής πολιτικής, μεγάλη

σημασία έχει η εξασφάλιση από το κράτος, 'αξιοπιστίας', 'ευελιξίας' και 'δίκαιης μεταχείρισης' των διαφόρων μερών κατά την εφαρμογή της. (Chang, 1996, σελ.70)

Ωστόσο η βιομηχανική πολιτική ως εργαλείο «συντονισμού» της βιομηχανικής δραστηριότητας, εκτός από τη «στατική» έχει και τη «δυναμική» διάσταση. Δηλαδή μπορεί και πρέπει να λειτουργεί ταυτόχρονα ως προαγωγός «οικονομικής αλλαγής και γνώσης», ως υποστηρικτής «παραγωγικών κύκλων», ως παράγοντας «διαφοροποίησης των πηγών νεωτερισμού», κά. Γενικότερα κατά τους «νεο-θεσμικούς», η «στατική» και «δυναμική» διάσταση της βιομηχανικής πολιτικής, αποτελεί στην ουσία προσπάθεια 'κοινωνικοποίησης των κινδύνων' της βιομηχανικής ανάπτυξης δια μέσου της κρατικής παρέμβασης και ταυτόχρονα σημαντική 'μορφή επέκτασης της θεσμικής ρύθμισης' στην οικονομία. (το ίδιο, σελ. 77).

Όμως κατά την εφαρμογή της βιομηχανικής πολιτικής, εμφανίζονται προβλήματα τα οποία σε πολλούς δημιουργούν επιφυλάξεις και αντιρρήσεις για την σκοπιμότητα της. Οι τελευταίες όπως παρατηρεί ο Chang (1996), εστιάζονται κυρίως στο πρόβλημα της 'επαρκούς πληροφόρησης', της 'επιδίωξης προσόδων' και 'αποδυνάμωσης του επιχειρηματικού ενδιαφέροντος', ζητήματα 'νομιμότητας' της κρατικής παρέμβασης και 'δημοκρατικού ελέγχου' της γραφειοκρατίας, 'δυσκολίες δημιουργίας υποστηρικτικών θεσμών', κά. (σελ.79)

Οι περισσότερες από τις παραπάνω επιφυλάξεις και αντιρρήσεις απηχούν αντιλήψεις και πρακτικές του «νεοφιλελεύθερου» ρεύματος, που αντιμετωπίζει με καχυποψία και έλλειψη αξιοπιστίας το κράτος και γενικά την κρατική παρέμβαση και υπερασπίζεται τις αντιλήψεις της «ορθόδοξης οικονομικής σκέψης» η οποία δεν αναγνωρίζει άλλη μορφή συντονισμού της οικονομικής δραστηριότητας εκτός από την αγορά. Πρόκειται για αντιλήψεις και πρακτικές, που στις σημερινές συνθήκες ολοκλήρωσης και «παγκοσμιοποίησης», εξυπηρετούν κατ' εξοχήν συμφέροντα και επιλογές μεγάλων επιχειρήσεων και πολυεθνικών ομίλων.

Όσον αφορά τη σχολή της μαρξιστικής παράδοσης, ο ίδιος ο Μαρξ αναλύοντας το προτσές της κεφαλαιοκρατικής αναπαραγωγής και τη

στοιχειακή δράση του νόμου της αξίας, επεσήμανε την αντίφαση ανάμεσα, στην αποτελεσματική οργάνωση της παραγωγής στα πλαίσια των ξεχωριστών επιχειρήσεων και την αναρχία σε κοινωνική κλίμακα, με αποτέλεσμα τις τεράστιες «σπατάλες» πόρων και τη δημιουργία του εφεδρικού βιομηχανικού στρατού της ανεργίας. Θεωρούσε ωστόσο δυνατή την υπέρβαση της αναρχίας στην παραγωγή και την οργάνωση της οικονομίας στη βάση ενός ενιαίου σχεδίου, με την κοινωνικοποίηση των βασικών μέσων παραγωγής και την αλλαγή του χαρακτήρα της πολιτικής εξουσίας.

Οι εμπειρίες των χωρών «κεντρικού σχεδιασμού» έδειξαν από τη μια ότι οι πρακτικές «κρατικοποίησης των πάντων» οδηγούν σε αδιέξοδα, ενώ από την άλλη ορισμένες προσεγγίσεις των οπαδών του «σοσιαλισμού της αγοράς» εμφανίζονται πιο ρεαλιστικές.¹⁴⁷ Σύμφωνα με τις τελευταίες οι «εμπορευματοχρηματικές σχέσεις» μπορούν να χρησιμοποιηθούν, με την προϋπόθεση ότι θα υποταχθούν στους στόχους και τις επιλογές του «σχεδίου» όχι με διοικητικό τρόπο, αλλά με κοινωνική ρύθμιση και χρήση οικονομικών μοχλών διεύθυνσης από τις δυνάμεις της εργασίας, οι οποίες θα πρέπει να ελέγχουν και την πολιτική εξουσία. Σε αυτά τα πλαίσια η βιομηχανική πολιτική, μπορεί να συμβάλλει όχι απλά στη «μεγέθυνση» του βιομηχανικού προϊόντος, αλλά στην επίτευξη βιώσιμης ανάπτυξης με κριτήρια οικονομικά, κοινωνικά και οικολογικά. Οι διαδικασίες ολοκλήρωσης και «παγκοσμιοποίησης» προσθέτουν στις σημερινές συνθήκες νέες πτυχές στο πρόβλημα, ωστόσο δεν αλλάζουν τη «φιλοσοφία» της θεωρητικής του προσέγγισης.

Οι παραπάνω θεωρητικές προσεγγίσεις της βιομηχανικής πολιτικής έχουν άμεση επίδραση στους φορείς υλοποίησης της και πρώτα απ' όλα στις βιομηχανικές επιχειρήσεις. Ειδικότερα κάθε τύπος βιομηχανικής πολιτικής,

¹⁴⁷ Το ρεύμα ιδεών του λεγόμενου «σοσιαλισμού της αγοράς», δεν είναι ενιαίο αλλά καλύπτει ολόκληρο φάσμα απόψεων που κινούνται μεταξύ «διαχειριστικής λογικής» του συστήματος και «ριζοσπαστικής υπέρβασης» του. Ειδικότερα στο θέμα της σχέσης «αγοράς» και «σχεδίου» διεξάγεται από παλιά συζήτηση με αφετηρία την αντιπαράθεση μεταξύ Lange (1936) και Hayek (1940). Παρ' ότι οι σχετικές συζητήσεις στα πλαίσια του συγκεκριμένου ρεύματος συνεχίστηκαν την μεταπολεμική περίοδο, απόκτησαν νέα ένταση στη δεκαετία '90 μετά τις εξελίξεις στις χώρες του «υπαρκτού σοσιαλισμού». (Για αναλυτικότερη παρουσίαση της σχετικής συζήτησης βλέπε, Roemer, 1994, σελ. 41-50. και Hodgson, 1998, σελ.407-431)

επηρεάζει με μικρότερη ή μεγαλύτερη ένταση τις διαδικασίες συγκέντρωσης και συγκεντροποίησης κεφαλαίου και σε τελευταία ανάλυση τη δράση των βιομηχανικών ομίλων. Είναι φανερό ότι ορισμένα μέτρα βιομηχανικής πολιτικής μπορούν να επιταχύνουν την ανάπτυξη και ενίσχυση της δύναμης τους, ενώ άλλα μπορούν να ελέγξουν ή να παρεμποδίσουν την γιγάντωση τους. Ειδικότερα τα μέτρα βιομηχανικής πολιτικής που έχουν χαρακτήρα στήριξης κλάδων και επιχειρήσεων, με συστηματική ανάθεση κρατικών παραγγελιών σε ορισμένες επιχειρήσεις, την πολύμορφη στήριξη «εθνικών πολυεθνικών», τις πολιτικές προστατευτισμού, τις ιδιωτικοποιήσεις, κά, μπορούν να ενισχύσουν τη δημιουργία και ανάπτυξη βιομηχανικών ομίλων, ενώ αντίθετα η πολιτική ανταγωνισμού, ο έλεγχος εξαγωγών και συγχωνεύσεων, η παρεμπόδιση δημιουργίας μονοπωλίων ή ολιγοπωλίων, κά, μπορούν ως ένα σημείο ναβάλουν φραγμό στη μεγέθυνση τους.

Ωστόσο το κρίσιμο ζήτημα δεν είναι και πάλι το μεγάλο μέγεθος όσο κυρίως ο χαρακτήρας των σχέσεων που σηματοδοτούν. Πρόκειται δηλαδή για ζήτημα «ουσίας» και όχι «μορφής». Το ίδιο ισχύει με τους προσανατολισμούς της βιομηχανικής πολιτικής και τις γενικότερες επιλογές της οικονομικής πολιτικής. Αυτό σημαίνει ότι στα πλαίσια μιας εναλλακτικής οικονομικής στρατηγικής ανάπτυξης και αντίστοιχου μοντέλου βιομηχανικής πολιτικής, η πολυκλαδικότητα και πολυεθνικότητα των βιομηχανικών ομίλων δεν καταργείται αλλά αξιοποιείται και υποτάσσεται στις κοινωνικές και πολιτικές προτεραιότητες που καθορίζουν οι δυνάμεις της εργασίας και του πολιτισμού. Αυτό βέβαια προϋποθέτει αλλαγή του χαρακτήρα της πολιτικής εξουσίας και δημοκρατική ρύθμιση των οικονομικών σχέσεων σε εθνικό και υπερεθνικό επίπεδο, ένα ζήτημα κρίσιμο που η εξέταση του ξεφεύγει από τους σκοπούς της μελέτης.

Τέλος πριν κλείσουμε το παρόν κεφάλαιο θα αναφερθούμε σύντομα στις εμπειρίες από την εφαρμογή μέτρων βιομηχανικής πολιτικής στις σημαντικότερες βιομηχανικές χώρες, ενώ στο επόμενο κεφάλαιο θα εξετάσουμε πιο αναλυτικά τις κατευθύνσεις βιομηχανικής πολιτικής (και των προεκτάσεων της στους βιομηχανικούς ομίλους) σε επίπεδο συνολικά της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ειδικότερα της ελληνικής οικονομίας. Κάθε τύπος βιομηχανικής πολιτικής, από μεθοδολογική άποψη πρέπει να εξετάζεται

«ιστορικά» και «συγκεκριμένα» (σε σχέση με τις ιδιαιτερότητες κάθε χώρας). Παρ' ό τι το κράτος από την αρχαιότητα ως τα πρώτα στάδια ανάπτυξης του καπιταλισμού είχε ορισμένες οικονομικές λειτουργίες, συστηματική και εκτεταμένη παρέμβαση στη βιομηχανία είχε από το μεσοπόλεμο, φθάνοντας στο απόγειο του αρχές δεκαετίας '80. Η μεγάλη διαρθρωτική κρίση της δεκαετίας '70 έφερε όπως ήδη τονίσαμε στην επιφάνεια, βαθύτερες δυσαναλογίες της καπιταλιστικής αναπαραγωγής (σε εθνικό και διεθνές επίπεδο), θέτοντας υπό αμφισβήτηση κυρίαρχα πρότυπα βιομηχανικής οργάνωσης και μακρο-οικονομικής διαχείρισης. Έφερε επίσης στο προσκήνιο τη βιομηχανική πολιτική, ως κρίσιμου παράγοντα στην προσπάθεια εξόδου από την κρίση.

Στις αναπτυσσόμενες χώρες, η αναγκαιότητα συγκροτημένης κρατικής παρέμβασης στη βιομηχανία, εκδηλώθηκε με δύο τρόπους. Από τη μια «αμυντικά» για τη «θωράκιση» κλάδων και επιχειρήσεων και από την άλλη «επιθετικά», για τη δημιουργία «δυναμικών συγκριτικών πλεονεκτημάτων» με εισαγωγή καινοτομιών, αναδιάρθρωση παραγωγής, κá. Στόχος αυτών των πολιτικών ήταν η ενδυνάμωση της 'σχετικής θέσης των οικονομιών στον υπό διαμόρφωση νέο παγκόσμιο καταμερισμό εργασίας'. (Λυμπεράκη και Τραυλός, 1993, σελ. 46).

Ταυτόχρονα η συζήτηση για τη σκοπιμότητα και αποτελεσματικότητα της βιομηχανικής πολιτικής, πήρε δύο ακραίες εκδοχές. Από τη μια ήταν οι απόψεις που τάσσονταν υπέρ της «ενεργητικής» βιομηχανικής πολιτικής (κυρίως στις ευρωπαϊκές χώρες), έχοντας ως βάση τη διαπίστωση, ότι τα «ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα» δεν δημιουργούν από τη μια στιγμή στην άλλη, αλλά είναι προϊόν συνειδητής προσπάθειας των κυβερνήσεων για την «προώθηση της βιομηχανικής ανάπτυξης» (Porter, 1998, σελ.30), καθώς επίσης ότι η διάκριση ανάμεσα σε κλάδους που ανατέλουν και σε κλάδους που δύουν (κατά τη μετάβαση από το φορντικό στο μεταφορντικό μοντέλο) ήταν ανεδαφική και η πραγματική διάκριση ήταν ανάμεσα σε ανατέλλουσες και δύουσες μορφές οργάνωσης των παραγωγικών μονάδων, κá.

Από την άλλη μεριά ήταν οι απόψεις (κυρίως στις ΗΠΑ) που αμφισβητούσαν την αναγκαιότητα εφαρμογής βιομηχανικής πολιτικής και τάσσονται υπέρ της φιλελευθεροποίησης και διατήρησης ορισμένων μόνο

έμμεσων μορφών («παθητική» βιομηχανική πολιτική), κυρίως με την άρση αντικινήτρων (που σχετίζονται με μονοπωλιακές καταστάσεις και αντιφάσεις της μακροοικονομικής πολιτικής), οι οποίες έβάζαν εμπόδια στην ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας. Όμως, ενώ η συζήτηση γινόταν με όρους 'σκοπιμότητας και αναγκαιότητας της βιομηχανικής πολιτικής', η διαφορά στην πράξη ήταν 'ανάμεσα στην άμεση ή έμμεση βιομηχανική πολιτική'.¹⁴⁸ (Λυμπεράκη και Τραυλός, 1993, σελ. 49). Εξετάζοντας το ζήτημα από μια άλλη σκοπιά, μπορούμε να ισχυριστούμε, ότι οι θεωρητικές διαφορές μεταξύ των δύο βασικών εκδοχών, αντανakλούν άμεσα ή έμμεσα, τα συμφέροντα και τις επιδιώξεις χωρών και επιχειρηματικών κύκλων, στην αναζήτηση του κατάλληλου «μίγματος βιομηχανικής πολιτικής» και προσαρμογής στα νέα τεχνολογικά και οργανωτικά δεδομένα της παραγωγής, σε συνθήκες ολοκλήρωσης και «παγκοσμιοποίησης» της οικονομικής ζωής.

Ειδικότερα η βιομηχανική πολιτική των ΗΠΑ, δεν ήταν ποτέ από παράδοση ενεργητική, αλλά κατά καιρούς μόνο «επιλεκτική» (διαστημικό πρόγραμμα, αμυντική βιομηχανία, νέες τεχνολογίες, επιχορηγήσεις στα ναυπηγεία, κλπ) και είχε στόχο την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της αμερικάνικης οικονομίας. Αντίθετα η πολιτική ανταγωνισμού (antitrust policy), έχει μεγαλύτερη παράδοση αρχίζοντας από τη Sherman Act (επέδωκε την παρεμπόδιση δημιουργίας κλαδικών μονοπωλίων στην οικονομία), η οποία μετά τις έντονες αντιδράσεις των μεγάλων επιχειρήσεων τροποποιήθηκε προς το ηπιότερο το 1914 από την Clayton Act και σε συνέχεια το 1936 από τη

---

¹⁴⁸ Η βιομηχανική πολιτική αποτελεί ένα σύστημα άμεσων και έμμεσων ρυθμίσεων που επηρεάζουν τον παραγωγικό μηχανισμό της οικονομίας. Όπως επισημαίνουν Λυμπεράκη και Τραυλός (1993), η άμεση βιομηχανική πολιτική επιδρά κυρίως στις 'συνθήκες παραγωγής' (διάρθρωση βιομηχανίας, τεχνολογία, απασχόληση, κá), καθώς στη 'διακίνηση και εμπορία'. Στα εργαλεία της περιλαμβάνονται τα 'επενδυτικά κίνητρα, υποδομές, ενίσχυση εξαγωγών, προστασία επιλεγμένων τμημάτων αγοράς, κρατικές προμήθειες, στήριξη έρευνας και ανάπτυξης, τυποποίηση και ποιοτικές προδιαγραφές, ζητήματα ανταγωνισμού, ρυθμίσεις για αποσβέσεις, επιμόρφωση προσωπικού, επιδότηση θέσεων εργασίας, κá'. (σελ.40) Η επιλεκτικότητα των εργαλείων εξυπηρετεί συγκεκριμένους στόχους (στήριξη νέων κλάδων, αύξηση απασχόλησης, κá) και συμπίπτει ουσιαστικά με τις λεγόμενες 'κάθετες δράσεις', γι'αυτό και 'αποτελεί σημείο σύγκρουσης μεταξύ διαφόρων τμημάτων του βιομηχανικού κεφαλαίου'. (σελ.41) Αντίθετα η έμμεση βιομηχανική πολιτική 'πηγάζει από τη χρήση της μακροοικονομικής πολιτικής για την επίτευξη βιομηχανικών στόχων' και περιλαμβάνει τη νομισματική-πιστωτική πολιτική, την εισοδηματική, φορολογική και συναλλαγματική πολιτική, την πολιτική απασχόλησης, κá. (σελ. 42) Η μακροοικονομική πολιτική μπορεί να ενισχύει ή να αποδυναμώνει την άμεση βιομηχανική πολιτική και πρακτικά να διαμορφώνει ένα μοντέλο διαχείρισης το οποίο λειτουργεί 'μη επιλεκτικά'. συμπίπτοντας στην ουσία με τις λεγόμενες 'οριζόντιες δράσεις'.

Robinson Patman Act, ενώ με τις νέες ρυθμίσεις στη δεκαετία '90 επί διοικήσεων Μπους και Κλίντον, έγινε ακόμα πιο ηπιότερη και ανεκτική. Είναι χαρακτηριστικό ότι παρά την εφαρμογή «antitrust policy», δεν αποτράπηκε η δημιουργία μονοπωλιακών επιχειρήσεων και βιομηχανικών ομίλων στην αμερικάνικη οικονομία, ενώ κατά τη μετάβαση από τις κλαδικές στις πολυκλαδικές μονοπωλιακές ενώσεις (κοντσέρν και κονγκλόμερατ), οι ρυθμίσεις της έγιναν περισσότερο αναποτελεσματικές.

Σημαντικό ενδιαφέρον παρουσιάζει επίσης η βιομηχανική πολιτική της Ιαπωνίας και των «Νέων Βιομηχανικών Χωρών» της Ν.Α.Ασίας. Ειδικότερα η βιομηχανική πολιτική της Ιαπωνίας, χαρακτηρίζεται από τρία συστατικά στοιχεία. Πρώτο «γενικά μέτρα», δεύτερο «διαρθρωτικά μέτρα» και τρίτο «οργανωτικά μέτρα». (Hosomi and Okumura, 1982) Τα «γενικά μέτρα» (πχ. ποιοτική τυποποίηση) έχουν στόχο την προαγωγή ολόκληρης της βιομηχανίας, τα «διαρθρωτικά» τη βελτίωση της παραγωγικότητας και της απασχόλησης σε ειδικούς τομείς και τα «οργανωτικά-θεσμικά» μέτρα τη σταθερή προώθηση βιομηχανικών επιλογών. Η κυβέρνηση μέσω του MITI (Υπουργείο Εξωτερικού Εμπορίου & Βιομηχανίας), επεξεργάζεται τους μακροπρόθεσμους στόχους και προγράμματα, για τη δημιουργία των συγκριτικών πλεονεκτημάτων. Ταυτόχρονα το ιαπωνικό μοντέλο έχει ως βάση δύο σημαντικούς «πυλώνες», α) την 'κοινωνική συναίνεση' και β) τους επιχειρηματικούς ομίλους 'keiretsu', οι οποίοι έχουν στον πυρήνα τους μια μεγάλη εμπορική τράπεζα ή ασφαλιστική εταιρία, περιβάλλονται από εκατοντάδες μεγάλες και μικρές επιχειρήσεις και παίζουν δραστήριο ρόλο στην προώθηση των στόχων της βιομηχανικής πολιτικής. (Weinstein and Yafen, 1995, σελ.360).

Όσον αφορά τις Νέες Βιομηχανικές Χώρες,¹⁴⁹ η βιομηχανική πολιτική στηρίζεται στη δημιουργία δυναμικών συγκριτικών πλεονεκτημάτων

---

¹⁴⁹ . Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η βιομηχανική πολιτική της Ν.Κορέας η οποία πέτυχε θεαματικά αποτελέσματα τη μεταπολεμική περίοδο, εγείροντας ερωτήματα για τους παράγοντες επιτυχίας. Κατά τον Chang (1996), καθοριστικό ρόλο έπαιξε η συγκεντρωτική διεύθυνση της κοινωνίας από τον πρόεδρο Πάρκ, που διαπνεόταν από τις αρχές του 'ιαπωνικού κορπορατισμού' (έντονη κρατική παρέμβαση, αυστηρή ρύθμιση της οικονομικής ζωής, συμμαχία κρατικής-πολιτικής-οικονομικής ελίτ υπό την ηγεσία της κυβέρνησης που έπαιρνε τελικές αποφάσεις, κλπ). Επίσης ενδιαφέρον παρουσιάζει ο ρόλος των ομίλων 'chaebols' (πολυκλαδικών conglomerates), ορισμένα από τα οποία ήταν ιδιωτικά, άλλα μικτής

(διοικούμενο εμπόριο, προστατευτισμό, έμφαση στο διοικούμενο ανταγωνισμό, εστίαση στη μεταποίηση, κá), καθώς και στην πολιτική 'υποκατάστασης εισαγωγών', 'προώθησης εξαγωγών', 'στήριξης κλάδων υψηλής τεχνολογίας', 'νέες μέθοδοι οργάνωσης παραγωγής' (total quality, just in time), πετυχαίνοντας τις τελευταίες δεκαετίες θεαματικούς ρυθμούς ανάπτυξης. (Πιτέλης, 1996, σελ.61).

Τέλος όσον αφορά την εμπειρία της «Ευρωπαϊκής Ένωσης» αυτή θα εξεταστεί όπως αναφέραμε αναλυτικά στο επόμενο κεφάλαιο, κατά την εξέταση της βιομηχανικής πολιτικής στην ελληνική οικονομία. Ωστόσο σε επίπεδο κρατών-μελών, υπάρχει μια πλούσια εμπειρία που ξεκινάει για ορισμένες χώρες τη μεταπολεμική περίοδο (Γαλλία, Ιταλία, Ισπανία, Πορτογαλία, Αυστρία) και για άλλες από τη δεκαετία '70 (Αγγλία, Γερμανία, Ολλανδία, Δανία, Ιρλανδία), ενώ σε όλες τις ευρωπαϊκές χώρες, υπήρξε και υπάρχει ακόμα ως ένα βαθμό, ισχυρή κρατική παρουσία στη βιομηχανία και σε πολλούς τομείς της οικονομίας. Συνολικά στις παραπάνω χώρες, η βιομηχανική πολιτική πέρασε από τρεις διακριτές φάσεις.

Η πρώτη αφορά την περίοδο μετά τον πόλεμο ως τέλος δεκαετίας '50 με στόχο (Ιωακείμoglou και Ευσταθόπουλος, 2001), 'την ανασυγκρότηση του βιομηχανικού ιστού' και εφαρμογή πολιτικής ανταγωνισμού με στόχο 'τον περιορισμό της δράσης και της δημιουργίας ολιγοπωλίων, έτσι ώστε να διατηρηθεί μια ανοιχτή ανταγωνιστική αγορά'. (σελ.37) Η δεύτερη καλύπτει τις δεκαετίες 1960-1980 και κυριαρχείται από την αντίληψη 'των ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων των ολιγοπωλίων' και την εφαρμογή πολιτικών στήριξης 'των εθνικών πρωταθλητών' (σελ.37), ενώ η τρίτη, αρχίζει από τη δεκαετία '80 και συνδέεται με 'την επιστροφή των νεοφιλελεύθερων ιδεών στην πολιτική και την οικονομία' και 'την αμφιστάτηση των βιομηχανικών πολιτικών των περασμένων δεκαετιών'. (σελ. 41). Θα αναφερθούμε συνοπτικά στις εμπειρίες των παραπάνω χωρών στα πλαίσια πάντα των βασικών στόχων της μελέτης.

και άλλα κρατικής ιδιοκτησίας. Κρίσιμο στοιχείο της δράσης τους ήταν η 'αποτελεσματικότητα' (με βάση τις κατευθύνσεις του κεντρικού σχεδίου, τη συνέπεια εκπλήρωσης των στόχων και επίπεδο κερδοφορίας), ενώ ισχυρό κίνητρο να παραμείνουν αποτελεσματικά ήταν ο κίνδυνος απώλειας της κρατικής στήριξης (κρατικές προμήθειες και τραπεζική χρηματοδότηση). Σημαντικός ήταν ο ρόλος 'chaebols' στην προώθηση προγραμμάτων αναδιάρθρωσης της βιομηχανίας (συγχωνεύσεις-εξαγορές, διάλυση μη αποδοτικών επιχειρήσεων και ενσωμάτωση τους σε μεγαλύτερες κá). (Για αναλυτικότερη παρουσίαση του μοντέλου βιομηχανικής πολιτικής της Ν Κορέας, βλέπε Chang, 1996, σελ 91-136)

Ειδικότερα οι ευρωπαϊκές χώρες της Μεσογείου, ακολούθησαν όπως παρατηρούν οι Jacobson and Andreosso-O'Callagan (1996), ισχυρή κρατική παρέμβαση στη βιομηχανία. Συγκεκριμένα στη Γαλλία εφαρμόστηκε 'ενδεικτικός οικονομικός προγραμματισμός, πολιτική εκσυγχρονισμού βιομηχανικών επιχειρήσεων, στήριξη 'εθνικών πρωταθλητών' και πολιτική εθνικοποιήσεων ως τα μέσα δεκαετίας '80, ενώ στη συνέχεια άρχισε αντίστροφη διαδικασία ιδιωτικοποιήσεων. (σελ. 288) Επίσης στην Ιταλία, με άξονα τον φορέα IRI εφαρμόστηκε 'η πλέον παρεμβατική πολιτική στη βιομηχανία από όλες τις μεγάλες ευρωπαϊκές χώρες', με ισχυρές επιχορηγήσεις, δημιουργία μεγάλων κρατικών επιχειρήσεων και μεγάλου αριθμού απασχολούμενων. Από τα μέσα της δεκαετίας '80, η βιομηχανική πολιτική της Ιταλίας άρχισε να αποκτά νεοφιλελεύθερα χαρακτηριστικά. (σελ. 289) Κάτι ανάλογο ισχύει και για την Ισπανία. Κατά τη διάρκεια της μεταπολεμικής περιόδου δημιουργήθηκε βαθμιαία ένας ισχυρός δημόσιος τομέας, με μεγάλους επιχειρηματικούς ομίλους που έπαιζαν βασικό ρόλο στις εξαγωγές, στην περιφερειακή ανάπτυξη, στη μεταφορά τεχνολογίας, κá'. (σελ. 291) Μετά την ένταξη στην ΕΟΚ, άρχισε πολιτική φιλελευθεροποίησης μαζί και της βιομηχανικής πολιτικής.

Αντίθετα οι περισσότερες χώρες του βορρά, ακολούθησαν μετά τον πόλεμο φιλελεύθερα μοντέλα βιομηχανικής πολιτικής. Ειδικότερα η Γερμανία, παρ' ότι πριν τον πόλεμο είχε ισχυρή κρατική παρέμβαση, μετά τον πόλεμο ο ρόλος του κράτους περιορίστηκε κυρίως 'στη σφαίρα της κοινής ωφέλειας, της τεχνολογίας, της εκπαίδευσης και κατάρτισης και σε ορισμένους κοινωνικούς τομείς'. (σελ.286) Κάτι ανάλογο έγινε και για τη Βρετανία, παρ' ότι από παράδοση 'είχε πάντα φιλελεύθερη πολιτική'. Στη δεκαετία '60 ακολούθησε πολιτική στήριξης των «εθνικών πρωταθλητών» και έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην ανάπτυξη της πυρηνικής και αεροπορικής βιομηχανίας, ενώ στην περίοδο της κρίσης με τα φαινόμενα αποβιομηχάνισης, 'εφάρμοσε παρεμβατική πολιτικ. (σελ. 287) Επίσης η Δανία ως τη δεκαετία '70 ακολουθούσε 'φιλελεύθερη πολιτική', ενώ στη δεκαετία '80 έγινε 'παρεμβατική' για να επιστρέψει και πάλι στη δεκαετία'90 σε 'φιλελεύθερη'. Τέλος ενδιαφέρον παρουσιάζει η εμπειρία της Ιρλανδίας, η οποία ως τη δεκαετία '80 εφάρμοζε πολιτική 'εξαγωγικού προσανατολισμού', ενώ από αρχές δεκαετίας

'90 ακολούθησε 'πολιτική προσέλκυσης ξένων επενδύσεων' χορηγώντας ισχυρά κίνητρα και σημειώνοντας σημαντικές επιτυχίες. (σελ. 292)

Ωστόσο από τα μέσα της δεκαετίας '90, στην πορεία δημιουργίας της ONE, στις περισσότερες χώρες θα διαμορφωθούν πιο πραγματιστικές προσεγγίσεις, οι οποίες βαθμιαία οδηγούν σε μια προσέγγιση των ασκούμενων πολιτικών στο βιομηχανικό τομέα. Επέρχεται δηλαδή ένας συγκεκρισμός μεταξύ «φιλελεύθερων» και «παρεμβατικών» αντιλήψεων, με την αναγνώριση του ρόλου των δυνάμεων της αγοράς και την ταυτόχρονη αναγνώριση της αναγκαιότητας της κρατικής παρέμβασης. Όπως επισημαίνει η Καραμεσίνη (2002), 'διαμορφώνεται μια συναίνεσης γύρω από μια ενεργητική βιομηχανική πολιτική που έχει ως άξονα τα οριζόντια μέτρα, αλλά μπορεί να περιλαμβάνει και κάθετα μέτρα'. (σελ.39)

Συμπερασματικά στις χώρες-μέλη της Ε.Ε., η ασκούμενη βιομηχανική πολιτικής ως τις αρχές δεκαετίας '80, ήταν κατά κανόνα παρεμβατική, ενώ με τη δημιουργία της «ενιαίας εσωτερικής αγοράς» και την επιτάχυνση των διαδικασιών «παγκοσμιοποίησης», υπήρξε στροφή προς τα νεοφιλελεύθερα και αντιπαρεμβατικά μοντέλα. Ωστόσο από τα μέσα της δεκαετίας '90, έχουμε μια πιο πραγματιστική προσέγγιση και ένα συνδυασμό «φιλελεύθερων» και «παρεμβατικών» μέτρων. Συνολικά ωστόσο σε επίπεδο ΕΕ, δεν υπάρχει ακόμα με εξαίρεση την «πολιτική ανταγωνισμού» που θα δούμε στη συνέχεια, μια συγκροτημένη και συνεκτική βιομηχανική πολιτική, αλλά κυριαρχείται από χαλαρές ρυθμίσεις και ένα φιλελεύθερο πρότυπο πολιτικής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV: ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΟΙ ΟΜΙΛΟΙ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΣΤΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ '90

4.0. Εισαγωγή

Οι νέες θεωρητικές προσεγγίσεις στο πεδίο της βιομηχανικής ανάπτυξης και της βιομηχανικής πολιτικής, που ήλθαν στο προσκήνιο τις τελευταίες δεκαετίες με την ανάπτυξη των νέων τεχνολογιών, τις διαδικασίες «παγκοσμιοποίησης» και μετάβασης των οικονομιών στο νεοφιλελεύθερο μοντέλο διαχείρισης, έδειξαν ότι οι συνθήκες δράσης και ανάπτυξης των βιομηχανικών ομίλων, υφίστανται σημαντικές αλλαγές σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Το τελευταίο ισχύει ιδιαίτερα για τις οικονομίες που συμμετέχουν σε διαδικασίες περιφερειακής ολοκλήρωσης τύπου ΕΕ, όπου η δημιουργία της «ενιαίας εσωτερικής αγοράς» και οι αλλαγές στις κατευθύνσεις και τις μορφές άσκησης βιομηχανικής πολιτικής, διαμορφώνουν νέες ευνοϊκές συνθήκες ενίσχυσης της πολυκλαδικότητας και πολυεθνικότητας των βιομηχανικών ομίλων.

Σε αυτό το κεφάλαιο θα εξετάσουμε κατ' αρχήν, τα κυριότερα γνωρίσματα και κατευθύνσεις της «βιομηχανικής πολιτικής» της ΕΕ και ειδικότερα της «πολιτικής ανταγωνισμού», δεδομένου ότι ασκούν, λόγω συμμετοχής της χώρας στην ΟΝΕ, άμεση επίδραση στη βιομηχανική ανάπτυξη και βιομηχανική πολιτική, όπως επίσης στη λειτουργία και ανάπτυξη των βιομηχανικών ομίλων. Στη συνέχεια θα εξετάσουμε τις ειδικότερες κατευθύνσεις της βιομηχανικής πολιτικής στην Ελλάδα κατά τη δεκαετία '90, τους παράγοντες που προσδιορίζουν τη μετάβαση από τις «κάθετες» στις «οριζόντιες» βιομηχανικές πολιτικές, τις κατευθύνσεις και επιλογές του Β' και Γ' ΚΠΣ στη βιομηχανία, την πολιτική κινήτρων και ιδιωτικοποιήσεων, καθώς και τις βασικότερες ρυθμίσεις της μακρο-οικονομικής πολιτικής που επηρεάζουν το ευρύτερο περιβάλλον δράσης των βιομηχανικών ομίλων. Τέλος θα εξετάσουμε τις νέες ρυθμίσεις της πολιτικής ανταγωνισμού και τις δραστηριότητες της Επιτροπής Ανταγωνισμού, σε σχέση με τη λειτουργία και ανάπτυξη των βιομηχανικών ομίλων.

4.1. Η Βιομηχανική Πολιτική της ΕΕ και οι επιδράσεις της στην ανάπτυξη και δράση των βιομηχανικών ομίλων.

Η συνθήκη ίδρυσης της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΟΚ) δεν προέβλεπε συγκεκριμένες διατάξεις για τη βιομηχανική πολιτική. Έμοιαζε να αρκείται όπως παρατηρούν ορισμένοι ερευνητές 'στους αυτοματισμούς του ελεύθερου ανταγωνισμού και του ελεύθερου εμπορίου, όχι μόνο για την πραγματοποίηση της κοινής αγοράς των βιομηχανικών προϊόντων, αλλά και την αναδιάρθρωση τομέων και επιχειρήσεων που απαιτούσε η διάσταση και ο δυναμισμός αυτής της αγοράς'. (Μούσης, 1999, σελ.355)

Πιο περιεκτική, από πλευράς ρυθμίσεων βιομηχανικής πολιτικής, ήταν η συνθήκη της «Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα» (ΕΚΑΧ), η οποία αντιμετώπισε με επιτυχία την κρίση στο συγκεκριμένο τομέα τη δεκαετία 1958-68. Ωστόσο παρά την απουσία συγκροτημένου πλαισίου η συμφωνία της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, περιείχε αρκετές ρυθμίσεις που είχαν άμεση ή έμμεση σχέση με τη βιομηχανική πολιτική, κυρίως μέσω της «πολιτικής ανταγωνισμού», του «κοινού τελωνειακού δασμολογίου», κá. Από πλευράς κεντρικής σύλληψης, η βιομηχανική πολιτική ήταν στην ουσία 'μία προσπάθεια συντονισμού όλων (ή σχεδόν όλων) των επί μέρους «πολιτικών» της ΕΟΚ με τρόπο που να υπηρετούν την επιβίωση, εδραίωση και παραπέρα ανάπτυξη της κοινοτικής βιομηχανίας'. (Λιδωρίκης, 1984).

Μέχρι τέλος δεκαετίας '80, δεν έγιναν σημαντικά βήματα στην ανάπτυξη της βιομηχανικής πολιτικής. Οι νέες ρυθμίσεις αφορούσαν κυρίως θέματα «τεχνικής εναρμόνισης και τυποποίησης» (ΕΕ, C136, 4.6.85), άνοιγμα «συμβάσεων δημοσίων προμηθειών» (ΕΕ L13, 15.1.1977 και ΕΕ L199, 9.8.1993), προώθηση της «συνεργασίας επιχειρήσεων» ιδιαίτερα μεταξύ μικρομεσαίων, κá. Προϊόν των συγκεκριμένων βημάτων ήταν η θεσμοθέτηση του «Ευρωπαϊκού Ομίλου Οικονομικού Σκοπού»¹⁵⁰, καθώς και η προσπάθεια

---

¹⁵⁰ Ο «Ευρωπαϊκός Όμιλος Οικονομικού Σκοπού» (ΕΟΟΣ) θεσμοθετήθηκε το 1985. Δεν αποτελούσε ανεξάρτητη οικονομική ενότητα από τα μέλη που τον αποτελούσαν, ούτε δρούσε αυτόνομα με σκοπό τη μεγιστοποίηση του κέρδους. Κάθε μέλος του Ομίλου ήταν τελείως αυτόνομο τόσο από οικονομική όσο και νομική άποψη. Στα 6 πρώτα χρόνια λειτουργίας του θεσμού ιδρύθηκαν 700 ΕΟΟΣ που είχαν περισσότερο χαρακτηριστικά τράπεζας δεδομένων. (Για αναλυτικότερη αναφορά βλέπε Μούσης, 1999, σελ.367, 368)

δημιουργίας «ευρωπαϊκών ανωνύμων εταιριών» που ωστόσο σταμάτησε λόγω των αντιδράσεων που υπήρξαν.

4.1.1. Το σύγχρονο πλαίσιο βιομηχανικής πολιτικής της ΕΕ

Από τις αρχές δεκαετίας '90, με τη δημιουργία της «ενιαίας εσωτερικής αγοράς» και ιδιαίτερα την κατάργηση των διασυνοριακών φραγμών και την άρση των τεχνικών και άλλων εμποδίων στην κυκλοφορία των βιομηχανικών προϊόντων, την ανάπτυξη των νέων τεχνολογιών και την επιτάχυνση των διαδικασιών «παγκοσμιοποίησης», αυξήθηκαν οι ρυθμίσεις σχετικά με τη βιομηχανία. Ιδιαίτερη προσοχή δόθηκε στην πολιτική «προτύπων» τόσο ως προϋπόθεση κατάργησης των τεχνικών εμποδίων στις συναλλαγές, όσο και στην ενίσχυση της βιομηχανικής ανταγωνιστικότητας. Ενθαρρύνθηκε επίσης με νέες δράσεις, η ανάπτυξη των ΜΜΕ και η χρηματοδοτική στήριξη τους, ενώ διαμορφώθηκαν νέες τομεακές πολιτικές, σε ευαίσθητους στο διεθνή ανταγωνισμό κλάδους, παραδοσιακούς και νέους (σιδηρουργία-χαλυβουργία, κλωστοϋφαντουργία, αυτοκινητοβιομηχανία, ναυπηγική, αεροναυπηγική, τηλεπικοινωνίες, βιομηχανία πληροφορικής, κá), καθώς και προγράμματα «έρευνας-ανάπτυξης» μεταξύ κρατών-μελών και σε επίπεδο ΕΕ.

Ειδικότερα στο πεδίο της «τομεακής-κλαδικής πολιτικής», παρ' ότι εξακολουθεί να είναι στα χέρια των εθνικών κυβερνήσεων, οι οποίες επιδιώκουν να προσανατολίσουν τη βιομηχανική δραστηριότητα σε επιθυμητούς στόχους, η υπερεθνική εξουσία διαθέτει ουσιαστικές, όπως θα δούμε στη συνέχεια αρμοδιότητες ελέγχου (του ύψους και του είδους των ενισχύσεων), για την αποφυγή στρευλώσεων του ανταγωνισμού και την ένταξη των τελευταίων στις γενικότερες επιδιώξεις και στόχους της βιομηχανικής πολιτικής της ΕΕ.

Όσον αφορά την πολιτική «έρευνας και ανάπτυξης», είναι η μόνη στην ουσία συγκροτημένη μορφή βιομηχανικής πολιτικής σε επίπεδο ΕΕ. Ως βασικό πλαίσιο αναφοράς έχει τα πολυετή «προγράμματα» έρευνας και τεχνολογικής ανάπτυξης τα οποία εκπονούν το Συμβούλιο και η Επιτροπή και τα οποία καθορίζουν τις γενικές κατευθύνσεις των δράσεων, το ύψος συμμετοχής της Κοινότητας και την κατανομή των πόρων στις διάφορες

δράσεις.¹⁵¹ Από τις τομεακές ενισχύσεις και τις δαπάνες των ερευνητικών προγραμμάτων, ωφελημένες είναι κυρίως οι μεγάλες επιχειρήσεις και βιομηχανικοί όμιλοι, που διαθέτουν αντικειμενικά, καλύτερες δυνατότητες αξιοποίησης των σχετικών κονδυλίων.

Επίσης σημαντικός τομέας δράσης που έχει άμεση σχέση με τη βιομηχανική πολιτική και την ανάπτυξη βιομηχανικών ομίλων, είναι η «περιφερειακή πολιτική». Η ΕΕ δεν επιδιώκει υποκατάσταση της περιφερειακής πολιτικής των κρατών μελών, αλλά συντονισμό της στα πλαίσια των περιφερειακών προγραμμάτων ανάπτυξης και των αντίστοιχων «κοινοτικών πλαισίων στήριξης» (ΚΠΣ),¹⁵² με τη χορήγηση περιφερειακών ενισχύσεων από τα «διαρθρωτικά ταμεία» και τα κράτη μέλη, για έργα οικονομικής και κοινωνικής υποδομής και ενθάρρυνσης παραγωγικών επενδύσεων κυρίως στη βιομηχανία.

Η Επιτροπή δίνει ιδιαίτερη σημασία στην αναβάθμιση των «καθυστερημένων αναπτυξιακά περιοχών», των περιοχών σε «βιομηχανική παρακμή» καθώς και ορισμένων «αγροτικών ζωνών» χαμηλής οικονομικής ανάπτυξης. Το ύψος των περιφερειακών ενισχύσεων μπορεί να φθάσει μέχρι 65% του κόστους επένδυσης, ιδιαίτερα στις περιφέρειες του «στόχου 1» (στον οποίο ανήκουν όλες οι περιφέρειες της Ελλάδας). Παρ' ότι οι περιφερειακές ενισχύσεις έχουν οριζόντιο χαρακτήρα, ωφελημένες είναι κατά βάση οι μεγάλες επιχειρήσεις και πολυκλαδικοί όμιλοι, οι οποίοι έχουν την ευχέρεια εγκατάστασης θυγατρικών μονάδων σε διάφορες περιοχές και τη δυνατότητα διάθεσης των προϊόντων τους σε εθνικό και υπερεθνικό επίπεδο.

Τέλος άμεση σχέση με τη βιομηχανική πολιτική έχει ο ενεργειακός τομέας (άνθρακα, πετρελαίου, ηλεκτρισμού, φυσικού αερίου, πυρηνικής

---

¹⁵¹ Το πέμπτο «πρόγραμμα-πλαίσιο» (1998-2002), ύψους 14,8 δις Ecu, έχει ως στόχους την ποιότητα ζωής, την κοινωνία της πληροφορίας, την ανταγωνιστικότητα, την ενέργεια-περιβάλλον, καθώς και τρία οριζόντια προγράμματα (διεθνείς έρευνες, προαγωγή ΜΜΕ, ανθρωπινό ερευνητικό δυναμικό), καθώς και το πρόγραμμα-πλαίσιο της «Ευρατόμ» (COM, 2001)

¹⁵² Για το συντονισμό της περιφερειακής πολιτικής σε επίπεδο ΕΕ, τα κράτη-μέλη υποβάλλουν κατά πενταετία, «Σχέδια Περιφερειακής Ανάπτυξης» (ΣΠΑ) και αντίστοιχα «Επιχειρησιακά Προγράμματα» υλοποίησης τους. Στην περίοδο 1989-94 εφαρμόστηκε το Α' ΚΠΣ και στην περίοδο 1994-99 το Β' ΚΠΣ (γνωστά ως πακέτα Ντελόρ, Ι και ΙΙ), ενώ το Γ' ΚΠΣ για την περίοδο 2000-2006, βρίσκεται σε διαδικασίες υλοποίησης.

ενέργειας, κά), ενώ έμμεσα επιδρούν και άλλες πολιτικές, όπως η «πολιτική περιβάλλοντος» (περιορισμοί ρυπογόνων βιομηχανιών, ανάπτυξη «οικο-βιομηχανιών» και «οικο-τεχνολογιών», χρήση μη ρυπογόνων πηγών ενέργειας, διαχείριση απορριμμάτων, κά), η «εμπορική πολιτική» (τελωνειακό δασμολόγιο, εμπορικές συμφωνίες, ποσοστώσεις, πολιτική αντι-ντάμπινγκ, κίνητρα εξαγωγών) κά.

Με την προώθηση της ευρωπαϊκής ενοποίησης και τη δημιουργία της «Ευρωπαϊκής Ένωσης», κεντρικός στόχος της βιομηχανικής πολιτικής γίνεται η «ανταγωνιστικότητα». Σύμφωνα με το Άρθρο 3 της ιδρυτικής συμφωνίας, η Ευρωπαϊκή Ένωση και τα κράτη-μέλη, επιδιώκουν την επιτάχυνση των προσαρμογών της βιομηχανίας στις διαρθρωτικές μεταβολές, τη δημιουργία ευνοϊκού περιβάλλοντος ανάπτυξης των επιχειρήσεων και ιδιαίτερα των ΜΜΕ, την προώθηση της συνεργασίας μεταξύ επιχειρήσεων και τη βελτίωση των συνθηκών εκμετάλλευσης του βιομηχανικού δυναμικού, ιδιαίτερα στους τομείς καινοτομίας, έρευνας και τεχνολογικής ανάπτυξης. (Άρθρο 157 ΣΕΚ). Για την παρακολούθηση της συντελούμενης προόδου, η Επιτροπή εισηγήθηκε στο Συμβούλιο τη «συγκριτική αξιολόγηση» (benchmarking) της ανταγωνιστικότητας της ευρωπαϊκής βιομηχανίας, σε σχέση με τις καλύτερες επιδόσεις σε παγκόσμιο επίπεδο. (COM, 1996)

Ωστόσο παρά τα βήματα που έγιναν, η βιομηχανική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης εξακολουθεί να είναι χαλαρή, έχει έμμεσο χαρακτήρα και επιδιώκει κυρίως τη δημιουργία ευνοϊκού περιβάλλοντος δράσης των επιχειρήσεων. Προς αυτήν την κατεύθυνση συμβάλλουν και οι γενικότεροι προσανατολισμοί της μακρο-οικονομικής πολιτικής εκ μέρους του Εcοfin και της Κεντρικής Ευρωπαϊκής Τράπεζας, που εκδηλώνεται στις κατευθύνσεις οικονομικής πολιτικής των κρατών μελών, με περιοριστικές πολιτικές μισθών, περικοπές κοινωνικών δαπανών, αυστηρή νομισματική πολιτική, ελαστικοποίηση εργασιακών σχέσεων, κά.

Τα κυριότερα εργαλεία προώθησης της βιομηχανικής πολιτικής, είναι τα διάφορα προγράμματα και δράσεις με υποστηρικτικούς μηχανισμούς την πληροφόρηση, τη διαβούλευση, τον έλεγχο και εποπτεία, ιδιαίτερα στις περιπτώσεις κρατικών ενισχύσεων που χορηγούν οι κυβερνήσεις των κρατών μελών σε ορισμένες βιομηχανίες. Παρ' ότι η συγκεκριμένη πολιτική αποκτά

μερικές φορές χαρακτηριστικά «επιλεκτικής βιομηχανικής πολιτικής» (πχ ενθάρρυνση νέων τεχνολογιών, κá), στην πραγματικότητα παραμένει φιλελεύθερη, έχει κυρίως «οριζόντιο» χαρακτήρα και στηρίζεται στην αρχή της «επικουρικότητας». Η μόνη πλευρά βιομηχανικής πολιτικής, με αναπτυγμένο και συγκροτημένο θεσμικό πλαίσιο που επηρεάζει τις συνθήκες ανάπτυξης και δράσης των βιομηχανικών ομίλων (σε εθνικό και υπερεθνικό επίπεδο), είναι η «πολιτική ανταγωνισμού» και σε αυτήν κυρίως θα περιοριστούμε στην πορεία της ανάλυσης μας.

4.1.2. Η πολιτική ανταγωνισμού της ΕΕ

Η «πολιτική ανταγωνισμού» της ΕΕ μπορεί σχηματικά να χωριστεί σε δύο μέρη. Το ένα που αφορά τις επιχειρήσεις και το άλλο τα κράτη-μέλη. Το πρώτο έχει σχέση με τους ελέγχους και περιορισμούς σε «συμφωνίες» και «συμπράξεις» τύπου καρτέλ, προκειμένου να αποτραπεί η δημιουργία μονοπωλιακών καταστάσεων ή η «κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης», καθώς τους έλεγχους επί των «συγκεντρώσεων» (εξαγορών-συγχωνεύσεων) που οδηγούν σε κατάκτηση «κυρίαρχης» ή «δεσπόζουσας θέσης». Το δεύτερο έχει σχέση με την κατάργηση των καθεστώτων ευνοϊκής μεταχείρισης των κρατικών επιχειρήσεων και εθνικών μονοπωλίων εμπορικού χαρακτήρα, προκειμένου να εξασφαλιστούν ίδιες συνθήκες ανταγωνισμού μεταξύ δημοσίων και ιδιωτικών επιχειρήσεων, καθώς και με έλεγχο της χορήγησης κρατικών ενισχύσεων σε ιδιωτικές ή δημόσιες επιχειρήσεις, προς αποφυγή στρέυλωσης των κανόνων ανταγωνισμού σε επίπεδο Κοινότητας.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η «πολιτική ανταγωνισμού», παίζει εξ' αντικειμένου κρίσιμο ρόλο στη δημιουργία της «ενιαίας αγοράς» και στην προώθηση της ολοκλήρωσης των ευρωπαϊκών οικονομιών. Γιαυτό η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δείχνει ιδιαίτερη επιμονή στην εφαρμογή της. Η συγκεκριμένη πολιτική στην πορεία της ευρωπαϊκής ενοποίησης, εμπλουτίζεται με νέες ρυθμίσεις στη βάση των εμπειριών που αποκτώνται κατά την αντιμετώπιση συγκεκριμένων καταστάσεων. Πολλά στοιχεία της συγκεκριμένης πολιτικής αποκτούν νέα διάσταση, κάτω από την επίδραση των διαδικασιών «παγκοσμιοποίησης». Η έννοια της «αγοράς», του «μεριδίου αγοράς», της «δεσπόζουσας θέσης», του «ελέγχου των συγκεντρώσεων», της «επιβολής κυρώσεων», κá, αποκτούν νέο περιεχόμενο και δημιουργούν την

ανάγκη νέων ρυθμίσεων και μηχανισμών ελέγχου, σε συνεργασία με άλλες χώρες ή ενότητα χωρών εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΗΠΑ, χώρες Ανατ.Ευρώπης, Ιαπωνία, κá) ή στα πλαίσια διεθνών οργανισμών (WTO). Θα εξετάσουμε συνοπτικά τους βασικούς άξονες της πολιτικής ανταγωνισμού, τόσο αυτούς που αναφέρονται στις επιχειρήσεις, όσο και στα κράτη-μέλη, καθώς και των επιδράσεων τους στη λειτουργία και δράση των βιομηχανικών ομίλων.

α) Έλεγχος «συμπράξεων» και «συμφωνιών» τύπου καρτέλ

Σύμφωνα με το άρθρο 81 της νέας «Συνθήκης των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων» (ΣΕΚ),¹⁵³ όλες οι συμφωνίες μεταξύ επιχειρήσεων, όλες οι αποφάσεις ενώσεων επιχειρήσεων και κάθε εναρμονισμένη πρακτική που μπορούν να επηρεάσουν το εμπόριο μεταξύ κρατών-μελών και έχουν ως αντικείμενο ή αποτέλεσμα, την παρεμπόδιση, τον περιορισμό ή τη νόθευση του ανταγωνισμού, είναι ασυμβίβαστες με την κοινή αγορά και γιαυτό απαγορεύονται. Το συγκεκριμένο άρθρο απαριθμεί πέντε είδη συμφωνιών, που περιλαμβάνουν τόσο τις «οριζόντιες συμφωνίες» (δηλαδή συμφωνίες μεταξύ επιχειρήσεων που βρίσκονται στο ίδιο στάδιο παραγωγής ή μεταξύ ανταγωνιστών ή δυνητικών ανταγωνιστών), όσο και τις «κάθετες συμφωνίες» (δηλαδή συμφωνίες μεταξύ επιχειρήσεων που βρίσκονται σε διαφορετικά στάδια παραγωγής και το προϊόν ή η υπηρεσία μεταβιβάζεται από τον παραγωγό στον τελικό χρήστη).

Ειδικότερα σύμφωνα με το άρθρο 81 απαγορεύονται οι συμφωνίες μεταξύ επιχειρήσεων που οδηγούν: α) στον άμεσο ή έμμεσο καθορισμό τιμών αγοράς ή πώλησης ή άλλων όρων συναλλαγής, β) αυτών που αφορούν τον περιορισμό ή τον έλεγχο της παραγωγής, της διάθεσης, της τεχνολογικής ανάπτυξης ή των επενδύσεων, γ) αυτών που συνδέονται με την κατανομή των

¹⁵³ Η Συμφωνία του Άμσטרνταμ (1997), άλλαξε μεταξύ άλλων και την αρίθμηση των άρθρων της Συνθήκης για την «Ευρωπαϊκή Ένωση», καθώς και των άρθρων της Συνθήκης για τις «Ευρωπαϊκές Κοινότητες», με αποτέλεσμα αντίστοιχες αλλαγές στη σειρά των άρθρων της «πολιτικής ανταγωνισμού». Σύμφωνα με τη νέα αρίθμηση, τα άρθρα που αφορούν τις «περιοριστικές συμφωνίες» και την «κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης», πήραν την αρίθμηση 81 και 82 σε σχέση με 85 και 86 που είχαν παλαιότερα, ενώ τα άρθρα για τα «κρατικά μονοπώλια» και τα «μονοπωλιακά δικαιώματα» πήραν την αρίθμηση 31 και 86 σε σχέση με 37 και 90 που είχαν. Τέλος τα άρθρα για τις «κρατικές ενισχύσεις» πήραν αρίθμηση 87 και 88 σε σχέση με 92 και 93, κοκ. (XXVIIIη Έκθεση της Επιτροπής επί της Πολιτικής Ανταγωνισμού της ΕΕ, 1998, σελ 6).

αγορών ή των πηγών ανεφοδιασμού, δ) αυτών που οδηγούν στην εφαρμογή άνισων όρων επί ισοδύναμων παροχών έναντι των συναλλασσομένων με αποτέλεσμα οι τελευταίοι να περιέχονται σε μειονεκτική θέση και τέλος ε) των συμφωνιών που αφορούν την εξάρτηση σύναψης συμβάσεων με την αποδοχή εκ μέρους των συναλλασσόμενων, πρόσθετων παροχών που από τη φύση τους ή σύμφωνα με τις εμπορικές συνήθειες νοθεύουν τον ανταγωνισμό.

Ωστόσο υπάρχουν και συμφωνίες οι οποίες δεν εμπίπτουν στο πεδίο απαγόρευσης, είτε λόγω χαρακτήρα σχετικών δραστηριοτήτων, είτε λόγω μεγέθους επιχειρήσεων, είτε λόγω ειδικών μορφών συνεργασίας. Ειδικότερα δεν εμπίπτουν στο πεδίο απαγόρευσης «συμφωνίες», «αποφάσεις» ή «εναρμονισμένες πρακτικές» που συμβάλλουν στη βελτίωση της παραγωγής ή της διανομής των προϊόντων ή στην προώθηση της τεχνικής ή οικονομικής προόδου προς όφελος των καταναλωτών και οι οποίες (συμφωνίες, αποφάσεις ή πρακτικές) δεν επιβάλλουν στις ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις περιορισμούς, μη απαραίτητους για την επίτευξη των στόχων αυτών, ούτε παρέχουν στις επιχειρήσεις τη δυνατότητα κατάργησης του ανταγωνισμού επί σημαντικού μέρους της αγοράς των σχετικών προϊόντων.

Επίσης δεν εμπίπτουν στο πεδίο της απαγόρευσης οι λεγόμενες συμφωνίες «ήσσονος σημασίας» (κανόνας «των ελαχίστων» ή «de minimis»), που λόγω μεγέθους επηρεάζουν πολύ λίγο την αγορά και τον ανταγωνισμό. Πρόκειται για εκείνες τις «οριζόντιες» συμφωνίες που το μερίδιο αγοράς των σχετικών επιχειρήσεων δεν υπερβαίνει το 5% του συνόλου των προϊόντων ή των υπηρεσιών στα πλαίσια της «κοινής αγοράς» ή των «κάθετων» συμφωνιών που το μερίδιο αγοράς δεν υπερβαίνει το 10% της «κοινής αγοράς». Οι παραπάνω εξαιρέσεις αφορούν ιδιαίτερα τις ΜΜΕ για συμφωνίες μεταξύ τους, με την προϋπόθεση ότι πρόκειται για επιχειρήσεις που απασχολούν λιγότερο από 250 άτομα, ο ετήσιος κύκλος εργασιών δεν υπερβαίνει τα 40 εκατ. Ευρ και ο ισολογισμός τα 27 εκατ. Ευρ.

Δεν εμπίπτουν επίσης στο πεδίο απαγόρευσης ορισμένες δραστηριότητες που αποτελούν αντικείμενο συμφωνιών οι οποίες δεν είναι από τη φύση τους ανταγωνιστικές. Πρόκειται για «συμφωνίες συνεργασίας» μεταξύ επιχειρήσεων με στόχο την εκπόνηση μελετών, ερευνών αγοράς,

λογιστικών θεμάτων, εγγύησης πιστώσεων, κοινών προγραμμάτων έρευνας-ανάπτυξης, κοινών διαφημίσεων, συμβάσεων υπεργολαβίας, κá. Τέλος με απόφαση της Επιτροπής μπορούν να εξαιρεθούν και ορισμένες ακόμα «συμφωνίες συνεργασίας», όταν αυτές διευκολύνουν την εισαγωγή νέας τεχνολογίας, την εκμετάλλευση δικαιωμάτων βιομηχανικής ιδιοκτησίας (ευρεσιτεχνίας, σήματα, σχέδια, πρότυπα, κá).

Η Επιτροπή σε περίπτωση που διαπιστώσει παραβιάσεις των σχετικών διατάξεων, μπορεί να ακυρώνει τις «συμφωνίες» και να επιβάλλει πρόστιμα, εάν δεν υπάρξει άμεση συμμόρφωση. Το ύψος των προστίμων μπορεί να φθάσει το 1 εκατ.Ecu, ή το 10% του κύκλου εργασιών των ενεχόμενων επιχειρήσεων κατά τον τελευταίο χρόνο της παραβίασης των σχετικών διατάξεων.¹⁵⁴ Οι ενέργειες της Επιτροπής ελέγχονται από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο, το οποίο μπορεί να ακυρώσει ή να τροποποιήσει (προς το αυστηρότερο ή ηπιότερο) τις αποφάσεις της Επιτροπής. Οι εθνικές αρχές μπορούν να παρέμβουν για την αποτροπή μιας «συμφωνίας», κατ' εφαρμογή των εθνικών διατάξεων, ακόμα και αν η υπόθεση εκκρεμεί ενώπιον της Επιτροπής. Ωστόσο η απόφαση των εθνικών αρχών δεν μπορεί να αντιβαίνει απόφαση της Επιτροπής.

Συνολικά με βάσει τις διατάξεις του άρθρου 81, η Επιτροπή κάνει προσπάθεια να ελέγξει ορισμένες ακραίες καταστάσεις μονοπωλιακής συμπεριφοράς (κυρίως επίσημων ή άτυπων καρτέλ). Στις περισσότερες περιπτώσεις αναζητά συμβιβαστικές λύσεις στα πλαίσια των κανόνων ανταγωνισμού, ενώ τα διάφορα μέτρα και πρόστιμα που επιβάλλονται, στην ουσία δεν αποδυναμώνουν τη μονοπωλιακή δύναμη των συγκεκριμένων επιχειρήσεων. Θα αναφερθούμε ενδεικτικά σε ορισμένες περιπτώσεις τέτοιων συμφωνιών, που περιέχονται στην Έκθεση επί της Πολιτικής Ανταγωνισμού

¹⁵⁴ Σύμφωνα με την XXVIII Έκθεση επί της Πολιτικής Ανταγωνισμού για το 1998, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή περαίωσε 581 υποθέσεις σχετικές με «συμφωνίες», «συμπράξεις» και «δεσπόζουσες θέσεις», σε σχέση με 517 το 1997 και 388 το 1996. Οι 11 επίσημες αποφάσεις το 1998 βασίστηκαν στις διατάξεις των άρθρων 81 και 82 και συνοδεύονταν από την επιβολή προστίμων. Η αύξηση του αριθμού των περαιωθεισών υποθέσεων μαρτυρεί τη θέληση της Επιτροπής να επιταχύνει τη διεκπεραίωση των υποθέσεων «συμπράξεων». Ωστόσο η συγκεκριμένη βελτίωση δεν μπορεί να καλύψει τη βραδύτητα με την οποία διεκπεραιώνονται οι περισσότεροι φάκελοι. Με βάση τις 11 επίσημες αποφάσεις που προαναφέρθηκαν, η μέση διάρκεια της σχετικής διαδικασίας είναι 4 χρόνια και 10 μήνες, με ελάχιστη διάρκεια 2 χρόνια και 1 μήνα και η μέγιστη 8 χρόνια. (σελ.31)

το 1994 και αφορούν, όπως επισημαίνει η Έκθεση, περιπτώσεις «σκληροπυρηνικών» καρτέλ (στους κλάδους παραγωγής και εμπορίας τσιμέντου και PVC-πολυβινυχλωριδίου) και οι οποίες δίνουν μια εικόνα του χαρακτήρα των μονοπωλιακών πρακτικών που εφαρμόζονται σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Συγκεκριμένα στην περίπτωση του «καρτέλ τσιμέντου» που ενδιαφέρει και την Ελλάδα, σύμφωνα με την «XXIV Έκθεση της Επιτροπής επί της Πολιτικής Ανταγωνισμού το 1994» (σελ. 458), η Επιτροπή επέβαλε πρόστιμα συνολικού ύψους 248 εκατ. ECU, 'στην Ευρωπαϊκή Ομοσπονδία Τσιμέντου, σε 8 εθνικές ενώσεις παραγωγών τσιμέντου και σε 33 ευρωπαίους παραγωγούς τσιμέντου, για τη συμμετοχή τους, από το 1983, σε διεθνικές συμπράξεις (κατανομή της αγοράς τσιμέντου και ανταλλαγή πληροφοριών)'. Τους υποχρέωσε επίσης να παύσουν τη συγκεκριμένη πρακτική, χωρίς να είναι βέβαιο ότι δεν θα την επαναλάβουν στο μέλλον με άλλους τρόπους και ανίστοχα αποτελέσματα.

Οι παραπάνω ενώσεις και παραγωγοί τσιμέντου, συμμετείχαν σύμφωνα με την Έκθεση 'σε μια γενική συμφωνία κατανομής των αγορών με στόχο την προστασία των εθνικών ή εγχώριων αγορών. Η συμφωνία αυτή με την ονομασία «Cembureau agreement or principle of not transshipping to internal European markets», είχε συναφθεί στα πλαίσια της Cembureau-Ευρωπαϊκή Ομοσπονδία Τσιμέντου. Οι ενώσεις και οι παραγωγοί αυτοί συμμετείχαν επίσης στη λήψη μέτρων και σε διευθετήσεις που συνόδευαν τη γενική συμφωνία Cembureau'. (το ίδιο, σελ.458) Σύμφωνα με την Επιτροπή, 'όλες οι ρυθμίσεις που έγιναν στα πλαίσια της Cembureau, οι συνεδριάσεις και οι διμερείς και/ή πολυμερείς επαφές καθώς και οι επιτροπές εξαγωγών (European Cement Export Committee και Export Policy Committee), αποτελούσαν μια «συμφωνία ενιαία και διαρκή», που περιελάμβαναν επιμέρους ρυθμίσεις, οι οποίες μπορούσαν να θεωρηθούν ως παραβάσεις καθαυτές'. (σελ.463)

Όσον αφορά το «καρτέλ PVC» (πολυβινυχλωριδίου), η Επιτροπή μετά από απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου στις 17.6.94, 'ενέκρινε εκ νέου στις 17.7.94 την απόφαση την οποία είχε εκδώσει αρχικά στις 21.12.88, για την επιβολή προστίμων ύψους 25 εκατ. ECU, στο καρτέλ παραγωγών PVC'

(σελ.456), οι οποίοι είχαν προσφύγει στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο αρνούμενοι να το παραδεχτούν. Ειδικότερα με βάση την απόφαση διαπιστώθηκε ότι 17 παραγωγοί PVC στην ΕΕ, είχαν στο διάστημα μεταξύ Αυγούστου 1980 και Μαΐου 1984, 'συμμετάσχει σε ένα κλειστό και με υψηλό βαθμό οργάνωσης καρτέλ, για τον καθορισμό τιμών και την κατανομή της αγοράς'. Η ύπαρξη του εν λόγω καρτέλ αποδείχτηκε με βάση έγγραφα λεπτομερούς σχεδιασμού, τις τακτικές μυστικές συσκέψεις που πραγματοποιούντο στη Ζυρίχη, καθώς και άλλα έγγραφα σχετικά με τη ρύθμιση των ποσοστώσεων. Στις συσκέψεις του καρτέλ, οι παραγωγοί οι οποίοι ήταν όλοι μεγάλες πετροχημικές βιομηχανίες (μεταξύ άλλων η βελγική Solvay, η Norsk Hydro, κá), 'προγραμματίζουν μια σειρά συντονισμένων «πρωτοβουλιών για τις τιμές», ώστε να αυξηθεί η τιμή του PVC στις αγορές της Κοινότητας'. (το ίδιο, σελ.456)

Ωστόσο εκτός από τις περιπτώσεις «απαγόρευσης συμφωνιών», η Επιτροπή παίρνει κατά κανόνα «αποφάσεις απαλλαγής» ή «αρνητικής πιστοποίησης συμφωνιών».¹⁵⁵ Για παράδειγμα το 1994, σύμφωνα με την XXIV Έκθεση της Επιτροπής επί της Πολιτικής Ανταγωνισμού (σελ.142), η Επιτροπή ενέκρινε τη συμφωνία «στρατηγικής συμμαχίας» μεταξύ British Telecom (BT) και της αμερικάνικης MCI στον τομέα των τηλεπικοινωνιών, με βάση την οποία προβλέπονταν α) δημιουργία κοινής επιχείρησης (Concert) για την ανάπτυξη και εμπορία νέων διεθνών τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών, β) συμμετοχή BT κατά 20% στην MCI με εκπροσώπηση στο συμβούλιο των διευθυντών και γ) αμοιβαία υποχρέωση της BT και MCI να μην ανταγωνίζονται η μία την άλλη στην εδαφική τους επικράτεια (MCI στην αμερικάνικη αγορά, BT στον υπόλοιπο κόσμο). Σύμφωνα με την Επιτροπή, παρ' ότι η συγκεκριμένη «στρατηγική συμμαχία» περιόριζε σοβαρά τον ανταγωνισμό (απομόνωσε το έδαφος της ΕΕ από εισαγωγές εκ των έξω), λόγω δυνατότητας δημιουργίας νέων τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών από

---

¹⁵⁵ Το 1994 η Επιτροπή έλαβε ευνοϊκή θέση στις περιπτώσεις δύο διεθνών «στρατηγικών συμμαχιών» (British Telecom/MCI και Olietti/Digidal), καθώς στις περιπτώσεις αρκετών «μικτών επιχειρήσεων» για «Έρευνα & Ανάπτυξη», σε συμφωνίες παραγωγής και πώλησης ορισμένων ειδικών προϊόντων (Exxon/Shell, Pasteur/Merieux/Merck, Philips/Osram, Fujitsu/AMD και Asahi/St.Gobain), σε μια «συμφωνία» που αφορούσε τη μείωση της παραγωγικής ικανότητας (Stichting Baksteen) και σε πέντε «συμφωνίες» στον τομέα των σιδηροδρομικών και χερσαίων μεταφορών (Eurotunnel, ACI, Night Services, CIA και Ducros/DHL). (XXIV Έκθεση της Επιτροπής επί της Πολιτικής Ανταγωνισμού το1994, σελ.141)

ευρωπαϊκές επιχειρήσεις (BT), περιόρισε την υποχρέωση «μη άσκησης ανταγωνισμού» της MCI στο έδαφος της ΕΕ για μια 5ετία, εγκρίνοντας ταυτόχρονα τη συμμετοχή της BT κατά 20% στο κεφάλαιο της MCI και την εκπροσώπηση της στην διοίκηση της εταιρίας.

β) Έλεγχος κατάχρησης δεσπόζουσας θέσης

Εκτός από τις απαγορεύσεις «συμφωνιών» και «συμπράξεων» που αναιρούν τους κανόνες ανταγωνισμού, το άρθρο 82 της Συμφωνίας των ΕΚ, θεωρεί ασυμβίβαστη με την κοινή αγορά την «καταχρηστική εκμετάλλευση δεσπόζουσας θέσης» από μια ή περισσότερες επιχειρήσεις εντός της κοινής αγοράς ή σε σημαντικό τμήμα της. Η «κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης» σύμφωνα με το παραπάνω άρθρο, αφορά τις περιπτώσεις άμεσης ή έμμεσης επιβολής μη δίκαιων τιμών αγοράς ή πώλησης ή άλλων όρων συναλλαγής, τον περιορισμό της παραγωγής, διάθεσης ή τεχνολογικής ανάπτυξης με ζημιά των καταναλωτών, την εφαρμογή άνισων όρων επί ισοδύναμων παροχών έναντι των συναλλασσομένων, με αποτέλεσμα οι τελευταίοι να έρχονται σε μειονεκτική θέση στον ανταγωνισμό. Τέλος αφορά τις περιπτώσεις εξάρτησης σύναψης συμβάσεων από την αποδοχή εκ μέρους των συναλλασσομένων πρόσθετων παροχών που από τη φύσης τους ή σύμφωνα με τις εμπορικές συνήθειες, δεν έχουν σχέση με το αντικείμενο των συγκεκριμένων συμβάσεων.

Είναι φανερό ότι το παραπάνω πλαίσιο δεν απαγορεύει την ύπαρξη ή τη δημιουργία «δεσπόζουσας θέσης», αλλά την «καταχρηστική εκμετάλλευση της», χωρίς ωστόσο να είναι απολύτως σαφές πότε και πώς αυτή δημιουργείται. Ειδικότερα ο προσδιορισμός της «δεσπόζουσας θέσης» δεν συνδέεται μόνο με το μέγεθος του μεριδίου αγοράς που μια επιχείρηση κατέχει, αλλά και με τη δυνατότητα άσκησης σημαντικής επίδραση στη λειτουργία της αγοράς έναντι των άλλων επιχειρήσεων (λόγω κατοχής τεχνικών γνώσεων, πρώτων υλών, κεφαλαίων και άλλων μέσων που διαθέτει). Σύμφωνα με απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου, η «δεσπόζουσα θέση» συνδέεται όπως αναφέραμε ήδη στο πρώτο κεφάλαιο, με τη «θέση οικονομικής δύναμης» που κατέχει μια επιχείρηση και η οποία της δίνει τη δυνατότητα να παρεμποδίζει τον ανταγωνισμό στη «σχετική

αγορά» και να της εξασφαλίζει «ανεξάρτητη συμπεριφορά» έναντι των ανταγωνιστών, των πελατών και των καταναλωτών.

Η «καταχρηστική εκμετάλλευση δεσπόζουσας θέσης», συνίσταται στη δυνατότητα μιας επιχείρησης να επηρεάζει τη δομή της αγοράς στην οποία η ίδια δρα και όπου ο βαθμός ανταγωνισμού είναι εξασθενημένος και η συμπεριφορά «κατάχρησης» θέτει σε κίνδυνο τη διατήρηση ή την ανάπτυξη του. Με άλλα λόγια η κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης, δεν προκύπτει μόνο από μερικές ενέργειες, αλλά και από δομικές μεταβολές που μπορούν να μειώσουν ή να εξαλείψουν τον ανταγωνισμό που έχει ήδη τεθεί σε κίνδυνο (δηλ. μπορεί να πρόκειται για ενίσχυση της δεσπόζουσας θέσης σε σημείο που να παρεμποδιστεί ουσιαστικά ο ανταγωνισμός). Από αυτήν την άποψη η καταχρηστική εκμετάλλευση της δεσπόζουσας θέσης, όπως παρατηρούν οι Druesne και Κρέμλης (1991, σελ.62), 'δεν αφορά κάποιο σφάλμα ή παράλειψη στη δεοντολογία δράσης των επιχειρήσεων', αλλά την αντικειμενική ανάλυση συγκεκριμένων καταστάσεων στην οικονομική ζωή.

Κατά τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου, μια επιχείρηση που κατέχει δεσπόζουσα θέση, πρέπει από μόνη της να φροντίζει για τη νομική της προστασία ζητώντας από την Επιτροπή «αρνητική πιστοποίηση» όπως προβλέπει το άρθρο 2 του κανονισμού 17/62. Αυτό ωστόσο δεν την απαλλάσσει από το καθήκον να επιβλέπει την εφαρμογή των διατάξεων του άρθρου 82 για την αποφυγή κατάχρησης δεσπόζουσας θέσης. Η διαδικασία διαπίστωσης και παύσης των παραβάσεων της κατάχρησης δεσπόζουσας θέσης, είναι ανάλογη με εκείνη που ισχύει για τις συμφωνίες.

Τέλος «δεσπόζουσα θέση» και «καταχρηστική εκμετάλλευση» μπορούμε να έχουμε τόσο «ατομικά» (από μια επιχείρηση) όσο και «συλλογικά» (από περισσότερες επιχειρήσεις ή όμιλο επιχειρήσεων), οπότε μιλάμε για «συλλογική δεσπόζουσα θέση». Η τελευταία έχει ιδιαίτερη σημασία στις σημερινές συνθήκες, όπου με την επιτάχυνση των διαδικασιών ευρωπαϊκής ενοποίησης, την ένταση των εξαγορών-συγχωνεύσεων και των διαφόρων μορφών συνεργασίας μεταξύ επιχειρήσεων και πολυκλαδικών ομίλων, όλο και πιο συχνά εμφανίζονται καταστάσεις «συλλογικής δεσπόζουσας θέσης», που στην ουσία αποτελούν «ολιγοπωλιακές

δεσπόζουσες θέσεις», με αντίστοιχες καταχρηστικές συμπεριφορές στην εκμετάλλευσή τους.

Η Επιτροπή δίδει μεγάλη σημασία στην αντιμετώπιση των καταχρήσεων «δεσπόζουσας θέσης» ως βασικού στοιχείου λειτουργίας των κανόνων του ανταγωνισμού. Η στάση της ωστόσο είναι αρκετά ελαστική και συνήθως προσπαθεί με υποδείξεις (και σπάνια με κυρώσεις), να αποτρέψει τη δημιουργία καταστάσεων «κατάχρησης δεσπόζουσας θέσης». Είναι χαρακτηριστικό, σύμφωνα με την «XXVIII Έκθεση επί της Πολιτικής Ανταγωνισμού» (1998), η Επιτροπή ασχολήθηκε μόνο με έξι υποθέσεις που ενέπιπταν στις διατάξεις του άρθρου 82. Θα περιοριστούμε στην παρουσίαση δύο εξ' αυτών για να φανεί το πνεύμα αντιμετώπισης τους από την Επιτροπή.

Η πρώτη αφορά (σελ.45), την καναδική εταιρία Nordion η οποία έχει ενεργό ρόλο στην παγκόσμια παραγωγή και πώληση μολυβδαινίου '99 (ραδιοφαρμακευτικού προϊόντος που χρησιμοποιείται στην πυρηνική ιατρική). Η εν λόγω εταιρία είχε συνάψει στη βελγική αγορά με τους πελάτες της, 'συμβάσεις αποκλειστικής προμήθειας μακροχρόνιας διάρκειας, με τρόπο που απέκλειε το βασικό ανταγωνιστή της τη βελγική εταιρία IRE', καθώς και την είσοδο οποιουδήποτε άλλου δυνητικού ανταγωνιστή στη συγκεκριμένη αγορά. Η Επιτροπή 'αφού έλαβε ανακοίνωση αιτιάσεων για κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης', ζήτησε από τη Nordion να σταματήσει 'τις ρήτρες αποκλειστικότητας των συμβάσεων', πράγμα που έγινε δεκτό και η Επιτροπή 'έθεσε τέλος στη συγκεκριμένη διαδικασία'.(σελ.45)

Η δεύτερη αφορά (σελ.169) την ιταλική εταιρία AAMS (Amministrazione Autonoma dei Monopoli dello Stato), η οποία κατέχει δεσπόζουσα θέση στην ιταλική αγορά χονδρικής διανομής τσιγάρων. Η AAMS εκμεταλλεύτηκε καταχρηστικά επί πολλά έτη την δεσπόζουσα θέση, επιβάλλοντας στους αλλοδαπούς παραγωγούς τσιγάρων άλλων κρατών-μελών, 'συμβάσεις χονδρικής διανομής, με ρήτρες που περιόριζαν σοβαρά τις δυνατότητες κυκλοφορίας ξένων τσιγάρων στην ιταλική αγορά' και έθεταν αδικαιολόγητες απαιτήσεις στη συσκευασία τους διευκολύνοντας την κυκλοφορία των δικών της τσιγάρων σε βάρος των ξένων. Με απόφαση της η Επιτροπή διέταξε την AAMS να σταματήσει αμέσως τις καταχρηστικές συμπεριφορές, επιβάλλοντας ταυτόχρονα πρόστιμο 6 εκατ. ECU.

γ) Έλεγχος «συγκεντρώσεων» (εξαγορών-συγχωνεύσεων, κá)

Παρά τους ελέγχους «συμφωνιών», «συμπράξεων» και «καταχρήσεων δεσπόζουσας θέσης», τα φαινόμενα παρεμπόδισης του ανταγωνισμού αποκτούν νέα διάσταση, με την επιτάχυνση των διαδικασιών συγκέντρωσης και συγκεντροποίησης κεφαλαίου στην πορεία της ευρωπαϊκής ενοποίησης και της «παγκοσμιοποίησης» των οικονομικών. Ειδικότερα οι εξαγορές-συγχωνεύσεις, η σύναψη «στρατηγικών συμμαχιών» και η δημιουργία «κοινών εταιριών» και νέων επιχειρηματικών ομίλων, ενισχύουν τις προσπάθειες δημιουργίας ολιγοπωλιακών και μονοπωλιακών καταστάσεων που εντείνουν την παρεμπόδιση ή αδρανοποίηση του ανταγωνισμού, με τελικό αποτέλεσμα την καταχρηστική εκμετάλλευση της δεσπόζουσας θέσης.

Για την αντιμετώπιση των παραπάνω καταστάσεων, η Συνθήκη των ΕΚ, εκτός των άρθρων 81 και 82, έχει καθιερώσει εκ των προτέρων έλεγχο των πράξεων «συγκέντρωσης» με «κοινοτική διάσταση» (Ευρωπαϊκή Ένωση, 1997α). Αρμόδιο όργανο ελέγχου είναι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Σύμφωνα με τον Κανονισμό 4064/89 (ο οποίος τροποποιήθηκε με τον Κανονισμό 1310/97 και ισχύει από την 1^η Μαρτίου 1998), μια πράξη «συγκέντρωσης» (με μορφή συγχώνευσης, ολικής ή μερικής απόκτησης ενεργητικού ή σημαντικής συμμετοχής στο κεφάλαιο μιας εταιρίας) έχει «κοινοτική διάσταση», όταν ο συνολικός κύκλος εργασιών που πραγματοποιούν οι ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις σε παγκόσμιο επίπεδο, ξεπερνάει τα 2,5 δις ECU (συνολικό κατώφλι) και όταν ο κύκλος εργασιών που πραγματοποιούν οι ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις σε καθένα από τρία τουλάχιστον κράτη μέλη της Κοινότητας ξεπερνάει τα 100 εκατ. ECU (ελάχιστο κατώφλι).

Όσον αφορά τα «μερίδια αγοράς» (μετά την τροποποίηση του Κανονισμού το 1994), αναπροσαρμόστηκαν από 10% σε 15% για τις «οριζόντιες συγκεντρώσεις» και από 15% σε 25% για τις «κάθετες συγκεντρώσεις». (XXIV Έκθεση της Επιτροπής επί της Πολιτικής Ανταγωνισμού το 1994, σελ. 195). Στη δικαιοδοσία των εθνικών αρχών παραμένει μόνο ο έλεγχος των συγκεντρώσεων, όταν τα 2/3 των δραστηριοτήτων καθεμιάς των ενδιαφερομένων εταιριών, είναι συγκεντρωμένα σε ένα κράτος μέλος. Ωστόσο η Επιτροπή έχει το δικαίωμα να

ζητήσει από τις εθνικές αρχές την διερεύνηση μιας συγκέντρωσης που ενδέχεται να έχει σημαντικές επιπτώσεις σε μια τοπική αγορά.

Αξίζει να τονίσουμε ότι η Επιτροπή, δεν είναι από άποψη αρχής κατά των πράξεων συγκέντρωσης, αλλά μόνο για τις περιπτώσεις που οδηγούν στη δημιουργία δεσπόζουσας θέσης και η οποία αποτελεί προϋπόθεση δημιουργίας ολιγοπωλιακών/μονοπωλιακών καταστάσεων και καταχρηστικής εκμετάλλευσής τους. Σε όλες τις άλλες περιπτώσεις η Επιτροπή όχι μόνο δεν παρεμποδίζει, αλλά αντίθετα ενθαρρύνει τις συνεργασίες και συγκεντρώσεις, ιδιαίτερα ΜΜΕ, οι οποίες προσφέρουν σημαντικά πλεονεκτήματα (οικονομίες κλίμακας, μείωση κόστους παραγωγής και διανομής, βελτίωση αποδοτικότητας, επιτάχυνση τεχνικής προόδου, κá) και ενισχύουν την ανταγωνιστικότητα των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων στη διεθνή αγορά.

Για την παρακολούθηση των συγκεντρώσεων, οι επιχειρήσεις είναι υποχρεωμένες να κοινοποιούν εκ των προτέρων στην Επιτροπή, εκείνες τις πράξεις συγκέντρωσης που έχουν κοινοτική διάσταση. Σύμφωνα με το νέο Κανονισμό, η Επιτροπή εξετάζει τις αιτούμενες πράξεις σε δύο φάσεις. Στην πρώτη εξετάζει κατά πόσο εμπίπτουν στα πλαίσια των ρυθμίσεων του νέου Κανονισμού οι αιτούμενες πράξεις και εφ' όσον εμπίπτουν επιτρέπει εκείνες που δεν δημιουργούν, ούτε ενισχύουν «δεσπόζουσα θέση» στην κοινή αγορά ή σε σημαντικό τμήμα της. Σε αρκετές ωστόσο περιπτώσεις η έγκριση συνοδεύεται με ορισμένες δεσμεύσεις από τους ενδιαφερόμενους.

Μόνο σε περίπτωση σοβαρών αμφιβολιών για την συμβατότητα των «συγκεντρώσεων» προς την κοινή αγορά, ακολουθεί η δεύτερη φάση, όπου κατόπιν λεπτομερούς εξέτασης η Επιτροπή εγκρίνει ή απορρίπτει (ή εγκρίνει με προϋποθέσεις) μια πράξη συγκέντρωσης. Στην πράξη ωστόσο η Επιτροπή έχει απαγορεύσει πολύ λίγες πράξεις συγκεντρώσεις (γύρω στο 1% των συνολικά αιτούμενων πράξεων),¹⁵⁶ ενώ κατά κανόνα καλεί τις επιχειρήσεις να

¹⁵⁶ Η κοινοποίηση πράξεων συγκέντρωσης με «κοινοτική διάσταση», παρουσίασε ραγδαία αύξηση στη δεκαετία '90. Από 12 περιπτώσεις το 1990, αυξήθηκαν σε 60 το 1992, σε 95 το 1994, 131 το 1996 και 235 το 1998. Συνολικά στο διάστημα 1990-98, υποβλήθηκαν στην Επιτροπή 936 αιτήσεις πράξεων συγκέντρωσης από τις οποίες η Επιτροπή επελήφθη τελικά 888. Από αυτές οι 50 θεωρήθηκαν ότι δεν εμπίπτουν στις ρυθμίσεις του νέου Κανονισμού, οι 746 εγκρίθηκαν άμεσα κατά πρώτη φάση, οι 26 εγκρίθηκαν επίσης κατά την πρώτη φάση με ορισμένους όρους, οι 17 παραπέμφθηκαν στις εθνικές αρχές, ενώ οι υπόλοιπες 49 πέρασαν στη δεύτερη φάση, όπου μετά από αναλυτική εξέταση, οι 11

τροποποιήσουν τα σχέδια τους, ώστε να είναι συμβατά με τους κανόνες ανταγωνισμού. Είναι χαρακτηριστικό ότι το 1999 από τις 292 υποθέσεις πράξεων «συγκέντρωσης» που κοινοποιήθηκαν στην Επιτροπή, μόνο 20 πέρασαν στο δεύτερο στάδιο και από αυτές 8 εγκρίθηκαν υπό όρους, 1 απαγορεύτηκε, 5 ανακλήθηκαν και 9 μεταφέρθηκαν προς εξέταση στο 2000.

Οι αιτίες του κύματος «συγκεντρώσεων» κυρίως με τη μορφή εξαγορών-συγχωνεύσεων (Ε/Σ) που παρατηρείται την τελευταία δεκαετία στην ΕΕ,¹⁵⁷ οφείλεται τόσο στις διαδικασίες ευρωπαϊκής ενοποίησης (εισαγωγή «ευρώ», ολοκλήρωση εσωτερικής αγοράς, επικείμενη διεύρυνση, κά), όσο και στην επιτάχυνση των διαδικασιών «παγκοσμιοποίησης». Παράλληλα εμφανίζονται νέα χαρακτηριστικά στις συντελούμενες «συγκεντρώσεις». Όπως διαπιστώνει η «XXVIII Έκθεση της Επιτροπής επί της Πολιτικής Ανταγωνισμού» το 1998 (σελ.72), το κύμα Ε/Σ στη δεκαετία του '80, συνδεόταν κυρίως με καταστάσεις «διαφοροποίησης» και «σύμπτυξης» εταιριών, ενώ στη δεκαετία '90, συνδέεται κυρίως με τις τάσεις «παγκοσμιοποίησης» και δημιουργία εταιριών «με ηγετική θέση διεθνώς σε συγκεκριμένους τομείς και προϊόντα».

Με τη σειρά της η αντίστοιχη Έκθεση για το 1999, επισημαίνει (σελ. 58) ότι ένας αυξανόμενος αριθμός «συγκεντρώσεων» λαμβάνει χώρα σε αγορές «που θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ολιγοπωλιακές» με αποτέλεσμα την ενίσχυση των καταστάσεων «συλλογικής ή ολιγοπωλιακής δεσπόζουσας

εγκρίθηκαν ως είχαν, οι 28 εγκρίθηκαν με ορισμένες προϋποθέσεις και μόνο 10 απαγορεύτηκαν εντελώς, ως μη συμβατές με τους κανόνες ανταγωνισμού της ενιαίας αγοράς. (European Economy, No 2, February 1999, σελ.21)

¹⁵⁷ Στη δεκαετία '90 παρατηρήθηκε ένταση των εξαγορών-συγχωνεύσεων (Ε/Σ) σε όλες τις αναπτυσσόμενες χώρες. Στην ΕΕ ο αριθμός των Ε/Σ παρά τις ετήσιες διακυμάνσεις παρουσιάζει ανοδική τάση. Από 4.242 περιπτώσεις το 1988, σε 7.003 το 1990, σε 5.740 το 1993, σε 6.327 το 1996 και σε 7.600 το 1998. Το μεγαλύτερο μέρος είναι Ε/Σ σε εθνικό επίπεδο, με φθίνοντα όμως ρυθμό (από 71,6% του συνόλου το 1987 σε 50,1% το 1998). Αντίθετα ανοδικές τάσεις εμφανίζουν οι Ε/Σ εντός της ΕΕ (από 9,6% το 1987 σε 16,5% το 1998), όπως επίσης και οι διασυνοριακές Ε/Σ, μεταξύ ευρωπαϊκών εταιριών και εταιριών άλλων χωρών (ΗΠΑ, Ιαπωνίας, κλπ). Το μερίδιο των εξαγορών ξένων εταιριών από ευρωπαϊκές (στο σύνολο των Ε/Σ) από 4,4% το 1987 ανήλθε σε 17,1% το 1998, ενώ το αντίστοιχα μερίδιο εξαγοράς ευρωπαϊκών εταιριών από ξένες πολυεθνικές από 14,5% ανήλθε σε 16,3%. Τέλος από πλευράς κλαδικής διάρθρωσης, το 61% των Ε/Σ στο διάστημα 1991-93 αφορούσαν βιομηχανικές επιχειρήσεις, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό στο διάστημα 1996-98 περιορίστηκε στο 52%. (European Economy, No 2, February 1999, σελ.4, 5, 22)

θέσης».¹⁵⁸ Επίσης η επέκταση του πεδίου εφαρμογής του νέου κανονισμού στις «κοινές επιχειρήσεις», διευρύνει το πεδίου ελέγχου της «δεσπόζουσας θέσης» και στις περιπτώσεις συντονισμού της ανταγωνιστικής συμπεριφοράς μεταξύ μητρικών εταιριών της «κοινής επιχείρησης», ενώ η επιβολή προστίμου λόγω υποβολής ανακριβών ή πλαστών στοιχείων κατά την κοινοποίηση μιας συγκέντρωσης, ενισχύουν τον ελεγκτικό ρόλο της Επιτροπής. Τέλος η αύξηση της πολυπλοκότητας των υποθέσεων και η εξέταση τους σε πολλές διαφορετικές αγορές και γεωγραφικές περιοχές, κάνει σε πολλές περιπτώσεις αναγκαία τη συνεργασία της Επιτροπής¹⁵⁹ με αρμόδιες αρχές άλλων χωρών.

Από τα παραπάνω συνάγεται ότι το θεσμικό πλαίσιο ελέγχου των «συγκεντρώσεων» σε επίπεδο ΕΕ, μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις βάζει φραγμούς στη μεγέθυνση των βιομηχανικών ομίλων. Ωστόσο η αναγνώριση της ύπαρξης «συλλογικής δεσπόζουσας θέσης» ολιγοπωλιακού χαρακτήρα εκ μέρους των θεσμικών οργάνων της ΕΕ, δείχνει μια πιο ρεαλιστική θεώρηση των υπάρχοντων μονοπωλιακών σχέσεων, η οποία αντικειμενικά διευκολύνει τη λήψη μέτρων, στο βαθμό που υπάρχει πολιτική βούληση, για αντιμετώπιση καταστάσεων καταχρηστικής εκμετάλλευσης δεσπόζουσας θέσης.

δ) Κρατικά μονοπώλια και μονοπωλιακά δικαιώματα

Εκτός από τις «συμφωνίες», «συμπράξεις», «συγκεντρώσεις» και την «καταχρηστική εκμετάλλευση» δεσπόζουσας θέσης, η νόθευση του ανταγωνισμού μπορεί να πραγματοποιηθεί και από παρεμβάσεις των εθνικών κρατών, με διατήρηση ή δημιουργία «κρατικών μονοπωλίων», την

¹⁵⁸ Η αρμοδιότητα της Επιτροπής και η προσέγγιση που ακολουθεί στον έλεγχο των ολιγοπωλίων, επικυρώθηκε πρακτικά με την απόφαση του Δικαστηρίου στην υπόθεση Gensior/Lonrho (Μάρτιος '99). Η συγκεκριμένη απόφαση είναι σημαντική γιατί υιοθετεί την προσέγγιση της Επιτροπής κατά την αντιμετώπιση των «συλλογικών δεσποζουσών θέσεων», δεχόμενη ότι ορισμένα χαρακτηριστικά της αγοράς (όπως διαφάνεια, ομοιογένεια προϊόντος, ωριμότητα αγοράς, χαμηλός ρυθμός καινοτομίας, διάρθρωση κόστους, επαφές με άλλες αγορές, κ.ά), αποτελούν κριτήρια που μπορούν να εφαρμοστούν για να διαπιστωθεί εάν οι αγορές είναι επιρρεπείς στη δημιουργία 'ολιγοπωλιακών δεσποζουσών θέσεων'. (ΧΧΙΧ Έκθεση της Επιτροπής επί της Πολιτικής Ανταγωνισμού το 1999, σελ.60).

¹⁵⁹ Σύμφωνα με την ΧΧΙΧ Έκθεση της Επιτροπής επί της Πολιτικής Ανταγωνισμού το 1999, μεταξύ των υποθέσεων που αξιοποιήθηκε η διεθνής συνεργασία, ήταν με την Ομοσπονδιακή Αρχή των ΗΠΑ (αρμόδια για τις περιοριστικές συμφωνίες και καταχρήσεις δεσπόζουσας θέσης) και ειδικότερα για τις περιπτώσεις της Exxon/Mobil και BP Amoco/Atlantic Richfield, στον τομέα του πετρελαίου και χημικών προϊόντων. (σελ.57)

παραχώρηση «μονοπωλιακών δικαιωμάτων», καθώς τη χορήγηση «κρατικών ενισχύσεων» σε ιδιωτικές ή δημόσιες επιχειρήσεις. Η πολιτική ανταγωνισμού έχει στόχο να καταργήσει ή να αμβλύνει τις παραπάνω στρευλώσεις του ανταγωνισμού, αλλάζοντας τους όρους λειτουργίας των μονοπωλιακών επιχειρήσεων και βιομηχανικών ομίλων. Ειδικότερα η διαμόρφωση προνομιακών καθεστώτων λειτουργίας δημοσίων επιχειρήσεων, αφορά κυρίως επιχειρήσεις στον τομέα της «κοινής ωφέλειας» (τηλεπικοινωνιών, ταχυδρομείων, ύδρευσης, ηλεκτρισμού, φυσικού αερίου, αεροπορικών, θαλάσσιων και σιδηροδρομικών μεταφορών, κλπ), καθώς στη σφαίρα της ραδιοτηλεόρασης, των τραπεζικών, ασφαλιστικών ή άλλων υπηρεσιών.

Σύμφωνα με το άρθρο 86 της Συνθήκης, τα κράτη μέλη δεν θα πρέπει να θεσπίζουν ούτε να διατηρούν μέτρα αντίθετα με τους κανόνες ανταγωνισμού, συμπεριλαμβανομένων και των δημοσίων επιχειρήσεων¹⁶⁰ που τους έχουν παραχωρηθεί ειδικά ή αποκλειστικά δικαιώματα. Επίσης προβλέπει ότι οι επιχειρήσεις που είναι επιφορτισμένες με τη διαχείριση υπηρεσιών «γενικού οικονομικού συμφέροντος» ή έχουν χαρακτηρίσει «δημοσιονομικού μονοπωλίου», υπόκεινται στους κανόνες ανταγωνισμού, στο βαθμό που η εφαρμογή τους δεν εμποδίζει (νομικά ή πραγματικά) την εκπλήρωση της ιδιαίτερης αποστολής τους και η ανάπτυξη των συναλλαγών τους δεν πρέπει να επηρεάζεται σε βαθμό που να αντίκειται προς το συμφέρον της Κοινότητας.

Με βάση τα παραπάνω, την τελευταία δεκαετία και ιδιαίτερα μετά τη δημιουργία της «ενιαίας αγοράς», έχει ξεκινήσει η βαθμιαία κατάργηση του ειδικού καθεστώτος λειτουργίας των επιχειρήσεων «κοινής ωφέλειας» (διαδικασία «απελευθέρωσης» και «ανοίγματος» των αγορών), όπως επίσης η διαδικασία κατάργησης διαφόρων «μονοπωλιακών δικαιωμάτων» στην προσφορά ορισμένων υπηρεσιών («κλειστά επαγγέλματα», κá). Η αλλαγή του καθεστώτος λειτουργίας των επιχειρήσεων «κοινής ωφέλειας» και η προσαρμογή τους στους κανόνες ανταγωνισμού, προβλέπεται να ξεπεράσει χρονικά το επίσημο όριο έναρξης λειτουργίας του «ευρώ» (2002),

¹⁶⁰ Χωρίς να υπάρχει κάποιος επίσημος ορισμός της «δημόσιας επιχείρησης» εκ μέρους της ΕΕ, ως τέτοια θεωρείται εκείνη που υπάγεται στην εξουσία των δημοσίων αρχών και το κράτος είναι ιδιοκτήτης του συνόλου ή της πλειοψηφίας του μετοχικού κεφαλαίου και ελέγχει απόλυτα τον διορισμό των διοικήσεων τους.

παρουσιάζοντας πολλές ιδιαιτερότητες από χώρα σε χώρα και κατά τομέα δραστηριότητας. Είναι ενδεικτικό, ότι η απελευθέρωση των τηλεπικοινωνιών ενώ ολοκληρώθηκε στις αρχές 2000, η απελευθέρωση της αγοράς του φυσικού αερίου μόλις είχε αρχίσει.

Η μετάβαση στο νέο καθεστώς, αργά αλλά σταθερά θα οδηγήσει στη δημιουργία μιας ενιαίας αγοράς υπηρεσιών «κοινής ωφέλειας» και αντίστοιχων διευρωπαϊκών δικτύων (τηλεπικοινωνιών, σιδηροδρόμων, ταχυδρομείων, ηλεκτρικής ενέργειας, φυσικού αερίου, κá), με αντίστοιχες προεκτάσεις σε επίπεδο πολυκλαδικών ομίλων. Για να φανεί πιο καθαρά ο χαρακτήρας των συντελούμενων αλλαγών, θα αναφερθούμε ενδεικτικά στις διαδικασίες απελευθέρωσης της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας, μιας κατ' εξοχήν βιομηχανικής δραστηριότητας στη σφαίρα των επιχειρήσεων «κοινής ωφέλειας».

Σύμφωνα με την «XXIX Έκθεση της Επιτροπής επί της Πολιτικής Ανταγωνισμού» το 1999 (σελ.47), η απελευθέρωση της εσωτερική αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας ξεκίνησε το 1999, με την απελευθέρωση αρχικά του 25% της αγοράς και με προοπτική την πλήρη απελευθέρωση στην επόμενη πενταετία.¹⁶¹ Οι βασικές αρχές που διέπουν την απελευθέρωση είναι η αρχή της «πρόσβασης τρίτων στο δίκτυο», η αρχή της «χωριστής χρέωσης», η αρχή των «επιλέξιμων καταναλωτών» (δηλαδή για όσους έχουν ετήσια κατανάλωση άνω των 100 GWh), η δημιουργία «ανεξάρτητων ρυθμιστικών αρχών», κá.

Ειδικότερα η οδηγία που ρυθμίζει τα σχετικά θέματα (96/92/EK, ΕΕ, L29, 30.97) προβλέπει μεταξύ άλλων τη ξεχωριστή λογιστική παρακολούθηση όλων των φάσεων προσφοράς ηλεκτρικής ενέργειας (παραγωγής, μεταφοράς και διανομής). Προβλέπει επίσης τη δημιουργία σε κάθε χώρα ανεξάρτητων

---

¹⁶¹ Σύμφωνα με την XXIX Έκθεση της Επιτροπής επί της Πολιτικής Ανταγωνισμού το 1999 (σελ.47), τον πρώτο χρόνο απελευθέρωσης της αγοράς, απελευθερώθηκε το 60% της συνολικής ζήτησης ηλεκτρικής ενέργειας. Πολλά κράτη επέλεξαν ανεξάρτητο ρυθμιστή για τον έλεγχο της παραγωγής και ιδίως την πρόσβαση τρίτων στα δίκτυα μεταφοράς και διανομής. Η Επιτροπή συνεργάζεται με τις νεοσυσταθείσες αρχές και δημιούργησε ένα «φόρουμ» ρύθμισης της ηλεκτρικής ενέργειας στην ΕΕ (είχε εναρκτήρια συνεδρίαση στη Φλωρεντία το 1999), με τη συμμετοχή εκπροσώπων από όλα τα κράτη μέλη καθώς και φορείς εκμετάλλευσης συστημάτων παραγωγής, μεταφοράς και διανομής ηλεκτρικής ενέργειας. Η Επιτροπή επιδιώκει την επίτευξη συναίνεσης σχετικά με τα μέτρα εναρμόνισης των εθνικών ρυθμίσεων, ώστε να προωθηθεί η δημιουργία μιας εσωτερικής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας.

«ρυθμιστικών αρχών ενέργειας» (PAE), με αρμοδιότητα την παρακολούθηση των εξελίξεων, την επεξεργασία προτάσεων πολιτικής, την εποπτεία και τον έλεγχο εφαρμογής των διαδικασιών απελευθέρωσης, καθώς το συντονισμό μεταξύ των PAE, των κρατών μελών, σε θέματα ενεργειακής πολιτικής, κá.

Με την απελευθέρωση της αγοράς, δημιουργούνται περισσότερες της μιας επιχειρήσεις ηλεκτρικής ενέργειας σε κάθε χώρα (καταργούνται δηλαδή τα φυσικά μονοπώλια παραγωγής ηλεκτρικού ρεύματος), ενώ ταυτόχρονα προβλέπεται η δημιουργία ξεχωριστών εταιριών «μεταφοράς-διαχείρισης» και «δικτύου διανομής» με αποτέλεσμα το μετασχηματισμό των ενιαίων επιχειρήσεων σε όμιλο εταιριών. Στη χορήγηση αδειών δημιουργίας και εκμετάλλευσης νέων μονάδων και πρόσβασης στα δίκτυα «μεταφοράς» και «διανομής», δεν πρέπει να γίνεται καμιά διάκριση μεταξύ χρηστών (παραγωγών, προμηθευτών και καταναλωτών).

Η χρησιμοποίηση του δικτύου «διανομής» από τους παραγωγούς, προϋποθέτει την καταβολή αποζημίωσης η οποία αποτελεί αντικείμενο διαπραγμάτευσης μεταξύ των αυτοτελών επιχειρήσεων. Όσον αφορά τα τιμολόγια για τους «επιλέξιμους» καταναλωτές, καθορίζονται από τους παραγωγούς και τον φορέα «διαχείρισης», ενώ για τους «μη επιλέξιμους» (οικιακή κατανάλωση και μικρές επιχειρήσεις) καθορίζονται από το κράτος, με σύμφωνη γνώμη της PAE.

Η οδηγία αναγνωρίζει το δικαίωμα των κρατών μελών να προσδιορίσουν το περιεχόμενο των υπηρεσιών «γενικού οικονομικού συμφέροντος» (πχ. εξυπηρέτηση στόχων κοινωνικής πολιτικής, καταστάσεων έκτακτης ανάγκης, κá), καθώς και το δικαίωμα άσκησης της εποπτείας, ώστε η διαδικασία απελευθέρωσης να μην αποτρέψει την εκπλήρωση των συγκεκριμένων στόχων. Τέλος το άνοιγμα της αγοράς συνοδεύεται από αλλαγές στις εργασιακές σχέσεις και στο ιδιοκτησιακό καθεστώς των επιχειρήσεων.

Ειδικότερα χωρίς να υπάρχει κανένα θεσμικό εμπόδιο διατήρησης του δημόσιου χαρακτήρα των επιχειρήσεων, στην πράξη με την προώθηση της

μερικής ή ολικής ιδιωτικοποίησης,¹⁶² την είσοδο ιδιωτικών εταιριών στην αγορά και τη δημιουργία «κοινών επιχειρήσεων», τη σύναψη «στρατηγικών συμμαχιών» με ιδιωτικούς πολυεθνικούς ομίλους, τη «θυγατρικοποίηση» δραστηριοτήτων και την επέκταση σε νέους τομείς, δημιουργείται ολόκληρο φάσμα εναλλακτικών τύπων μικτής καπιταλιστικής ιδιοκτησίας, που έχουν ως κοινό χαρακτηριστικό τη μείωση συνολικά του κρατικού ελέγχου επί των επιχειρήσεων «κοινής ωφέλειας» και το βαθμιαίο μετασχηματισμό των κρατικών μονοπωλίων σε τμήματα ή πυρήνα ευρύτερων πολυκλαδικών-πολυεθνικών ομίλων.

Συμπερασματικά στην πορεία «απελευθέρωσης» (αλλαγής του καθεστώτος λειτουργίας των επιχειρήσεων «κοινής ωφέλειας»), επέρχονται σημαντικές αλλαγές στο γενικότερο ρυθμιστικό πλαίσιο των κρατικών μονοπωλίων, στο καθεστώς της εποπτείας και του ελέγχου, στην πολιτική τιμών, επενδύσεων, παραγωγής και εμπορίας, χρηματοδότησης, εμποδίων εισόδου, λογιστικής διαχείρισης, εργασιακών σχέσεων, ιδιοκτησιακού καθεστώτος, κá. Ταυτόχρονα συντελείται βαθμιαίος μετασχηματισμός των κρατικών μονοπωλίων σε υπερεθνικούς πολυκλαδικούς-πολυεθνικούς ομίλους, που έχουν στον έλεγχο τους διευρωπαϊκά δίκτυα παραγωγής και προσφοράς υπηρεσιών «κοινής ωφέλειας». Όσον αφορά στα μονοπώλια εμπορικού χαρακτήρα (οινοπνεύματος, σπέρτων, πετρελαιοειδών, κá), στα πλαίσια της κοινής αγοράς (σύμφωνα με τις ρυθμίσεις του άρθρου 37), είτε καταργούνται είτε αναπροσαρμόζουν τις λειτουργίες στους κανόνες ανταγωνισμού, χάνοντας το κατοχυρωμένο θεσμικά αποκλειστικό δικαίωμα άσκησης μιας συγκεκριμένης οικονομικής δραστηριότητας.

ε) Κρατικές ενισχύσεις

Οστόσο τους κανόνες ανταγωνισμού και τις συνθήκες δράσης των βιομηχανικών ομίλων, μπορούν σε μεγάλο βαθμό να επηρεάσουν μέτρα και πολιτικές των εθνικών κυβερνήσεων και ειδικότερα η πολιτική των «κρατικών ενισχύσεων». Πρόκειται για ένα σημαντικό εργαλείο που έχουν στα χέρια τους

¹⁶²

Είναι χαρακτηριστικό ότι μια σειρά μεγάλες κρατικές επιχειρήσεις και κρατικοί όμιλοι στις χώρες μέλη της ΕΟΚ, έχουν μπει στη διαδικασία μερικής ή ολικής ιδιωτικοποίησης. Ενδεικτικά αναφέρουμε τη Lufthansa και Deutsche Telecom στη Γερμανία, τον όμιλο AGF και Renault στη Γαλλία, την Creditanstalt και Bank of Austria στην Αυστρία, την Electricidade και Portugal Telecom στην Πορτογαλία, κ.ο.κ. («Εξπρές», 28.1.96)

οι εθνικές κυβερνήσεις το οποίο όμως όλο και περισσότερο μπαίνει κάτω από την εποπτεία και ρύθμιση των υπερεθνικών οργάνων της ΕΕ. Η θεωρητική δικαιολόγηση των κρατικών ενισχύσεων από την κυρίαρχη σχολή οικονομικής σκέψης, στηρίζεται στην «αποτυχία της αγοράς» που κάνει αναγκαία την κρατική παρέμβαση. προκειμένου να διορθωθούν οι ατέλειες του μηχανισμού λειτουργίας της και να αμβλυνθούν οι ανισορροπίες που δημιουργεί η πορεία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης.¹⁶³ (Meiklejohn 1999, Besley and Seabright 1999)

Πιο συγκεκριμένα το θεσμικό πλαίσιο παροχής «κρατικών ενισχύσεων», προσδιορίζεται από τα άρθρα 87 και 88 (πρώην 92 και 93) της Συμφωνίας ΕΚ, καθώς και τους κανονισμούς 994/98 και 659/99. Οι μορφές ενισχύσεων (επιχορηγήσεις, επιδοτήσεις επιτοκίου, φορολογικές ελαφρύνσεις, εγγυήσεις δανείων, κá), δεν επηρεάζουν την εφαρμογή των κοινοτικών διατάξεων. Σύμφωνα με τα άρθρα των ιδρυτικών συνθηκών, ορισμένες ενισχύσεις, κυρίως κοινωνικού χαρακτήρα, θεωρούνται «συμβατές» με την κοινή αγορά, ενώ άλλες «δύνανται να θεωρηθούν», στο βαθμό που προωθούν την «οικονομική ανάπτυξη περιοχών», σχέδια «κοινού ευρωπαϊκού ενδιαφέροντος», ανάπτυξη «ορισμένων δραστηριοτήτων», διατήρηση «πολιτιστικής κληρονομιάς», κá. Το Συμβούλιο με ειδική πλειοψηφία και σε ορισμένες περιπτώσεις η Επιτροπή, έχουν το δικαίωμα παροχής νέων μορφών ενισχύσεων. Αντίθετα δεν είναι «συμβατές» με την ενιαία αγορά οι «κρατικές ενισχύσεις» οποιασδήποτε μορφής, που νοθεύουν ή απειλούν να νοθεύσουν τον ανταγωνισμό, μέσω της ευνοϊκής μεταχείρισης επιχειρήσεων ή κλάδων της οικονομίας.

¹⁶³ Ο κυριότερος λόγος παροχής «κρατικών ενισχύσεων», είναι η άμβλυνση των ανεπαρκειών του μηχανισμού αγοράς και των ανισορροπιών που δημιουργεί η διαδικασία της ευρωπαϊκής ενοποίησης. Αυτό εκδηλώνεται ιδιαίτερα στην περίπτωση των «δημοσίων αγαθών», «πνευματικών-πολιτισμικών αγαθών», «οικονομικών κλίμακας», «εξωτερικότητες» (externalities), «ατελούς ή ασύμμετρης πληροφόρησης», «θεσμικών ακαμψιών», «ατελειών κινητικότητας συντελεστών παραγωγής», «στήριξη εγχώριων επιχειρήσεων έναντι ξένων ανταγωνιστών», «ανακατανομής εισοδήματος», «άμβλυνσης περιφερειακών ανισοτήτων», κá. Ωστόσο η αποτελεσματικότητα της κρατικής παρέμβασης προϋποθέτει όπως παρατηρεί ο Meiklejohn (1999), την 'επιλογή της κατάλληλης μορφής ρύθμισης'. Οι 'κρατικές ενισχύσεις' δεν είναι εκ προοιμίου ούτε η καλύτερη ούτε η χειρότερη μορφή, αλλά πρέπει να κρίνονται ταυτόχρονα στο 'κατά πόσο ελαχιστοποιούν τις στρευνώσεις των κανόνων ανταγωνισμού'. (σελ.9)

Οι διάφορες «κρατικές ενισχύσεις» θα μπορούσαν να ομαδοποιηθούν σε τέσσερις κατηγορίες, κάθε μια από τις οποίες επιδρά με το δικό της τρόπο στην ανάπτυξη και λειτουργία των βιομηχανικών ομίλων. Πρόκειται κατ' αρχήν για τις «οριζόντιες» ενισχύσεις (έρευνα-ανάπτυξη, προστασία περιβάλλοντος, ΜΜΕ, επενδύσεις στην αλλοδαπή, διάσωσης και αναδιάρθρωσης επιχειρήσεων, απασχόλησης και κατάρτισης, κá). Δεύτερον για τις «κλαδικές» ενισχύσεις (προς βιομηχανίες άνθρακα-χάλυβα, ναυπηγεία, κλωστοϋφαντουργίες, αυτοκινητοβιομηχανίες, ναυτιλία, αερομεταφορές, αγροτικός τομέας, κá). Τρίτον τις «περιφερειακές» ενισχύσεις (περιφερειακής ανάπτυξης, πολυτομεακά επενδυτικά σχέδια, υποβαθμισμένες περιοχές πόλεων, κλπ) και τέλος τις «ad hoc» ενισχύσεις (κυρίως προς ορισμένες μεγάλες επιχειρήσεις). Η Επιτροπή σε συνεργασία με τα κράτη μέλη, ελέγχει το καθεστώς ενισχύσεων και δίνει κατευθυντήριες οδηγίες προσαρμογής τους στις εξελίξεις, ενώ παρεμβαίνει αποτρεπτικά στις περιπτώσεις που θεωρεί ότι παραβιάζονται ουσιαστικά οι κανόνες ανταγωνισμού.

Στη δεκαετία '90, κάτω από την επίδραση των διαδικασιών «παγκοσμιοποίησης» (επεξεργασία κώδικα ενισχύσεων του WTO, κá) και τη δημιουργία της «ενιαίας εσωτερικής αγοράς», έγιναν νέες ρυθμίσεις στο καθεστώς των «κρατικών ενισχύσεων». Κύριο χαρακτηριστικό είχαν τη διεύρυνση του πεδίου εφαρμογής, τη μεγαλύτερη ευχέρεια της Επιτροπής στη χορήγηση εξαιρέσεων,¹⁶⁴ καθώς και μείωση του συνολικού ύψους τους με ταυτόχρονη αύξηση των ad hoc ενισχύσεων,¹⁶⁵ οι οποίες αποτελούν και την βασική πηγή στρέυλωσης των κανόνων ανταγωνισμού.

¹⁶⁴ Σύμφωνα με τον Κανονισμό του Συμβουλίου (994/98), ορισμένες κατηγορίες ενισχύσεων που αφορούν ενισχύσεις προς ΜΜΕ, έρευνα-ανάπτυξη, προστασία περιβάλλοντος, απασχόληση-κατάρτιση και περιφερειακές ενισχύσεις, δεν απαιτούν κοινοποίηση στην Επιτροπή. Επίσης δεν χρειάζονται κοινοποίηση, οι ενισχύσεις που χωρίς να πληρούν όλα τα κριτήρια του άρθρου 87, δεν υπερβαίνουν ωστόσο ένα ορισμένο ύψος σε μια ορισμένη χρονική περίοδο (κανόνας *de minimis*). Επίσης με βάση τη νέα Οδηγία 94/98, στην Επιτροπή παρέχεται η ευχέρεια να εγκρίνει τις ενισχύσεις που αποβλέπουν την προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης περιοχών, οι οποίες μειονεκτούν σε σχέση με τον εθνικό μέσο όρο. Τέλος ο νέος Κανονισμός (659/99), κωδικοποιεί όλα τα σχετικά θέματα περί κρατικών ενισχύσεων, κάνοντας σαφές το θεσμικό πλαίσιο και τον έλεγχο τους από την Επιτροπή. (Για μεγαλύτερη ανάλυση, βλέπε σχετικά, Sinnavee and Slot, 1999, σελ.1156).

¹⁶⁵ Το ύψος των «κρατικών ενισχύσεων» που χορηγούνται από τις χώρες της ΕΕ, εκφράζει την τελευταία δεκαετία τάση μείωσης. Από 88 δις Ecu το χρόνο στο διάστημα 1992-94 (ή 1.6% του ΑΕΠ του μη αγροτικού τομέα), σε 81 δις Ecu στο διάστημα 1994-96 (ή 1,3% του ΑΕΠ). Το μεγαλύτερο μέρος των ενισχύσεων κατευθύνονται στη βιομηχανία (46%) και

Οι «κρατικές ενισχύσεις» επηρεάζουν με τον ένα ή άλλο τρόπο, άμεσα ή έμμεσα, τη δραστηριότητα των μεγάλων επιχειρήσεων και βιομηχανικών ομίλων, ανεξάρτητα αν πρόκειται για δημιουργία νέων, για διάσωση και εκσυγχρονισμό παλαιών ή για ιδιωτικοποίηση κρατικών βιομηχανιών. Ειδικότερα μέσα από τις «οριζόντιες ενισχύσεις», ωφελημένες είναι κυρίως οι μεγάλες επιχειρήσεις με τη στήριξη των επενδυτικών τους σχεδίων. Συγκεκριμένα στον τομέα του «περιβάλλοντος», η ενίσχυση για αγορά εξοπλισμού (μείωση ρύπων, εξοικονόμηση ενέργειας και χρησιμοποίηση ανανεώσιμων πηγών) ανέρχεται σε 15-30%, στην «έρευνα & ανάπτυξη» κυμαίνεται από 25-50%, στη δημιουργία νέων επιχειρήσεων (ως 250 απασχολούμενους) από 7,5-15%,¹⁶⁶ όπως και για επενδύσεις της ίδιας κατηγορίας επιχειρήσεων στο εξωτερικό.

Όσον αφορά τις ενισχύσεις «διάσωσης και αναδιάρθρωσης», αυτές αφορούν κυρίως «προβληματικές επιχειρήσεις» και χορηγούνται μόνο προσωρινά. Βασική μορφή ενίσχυσης (Simon, 1999, σελ.52) είναι η «εγγύηση δανείων» η οποία παρέχεται με την προϋπόθεση εξασφάλισης της «βιωσιμότητας της επιχείρησης», ενώ όταν υπάρχει «πλεονάζουσα δυναμικότητα», η χορήγηση ενισχύσεων συνοδεύεται από μείωση παραγωγής, εκτός ειδικών περιπτώσεων.

Από την πλευρά τους οι «κλαδικές ενισχύσεις» έχουν χαρακτηριστικά κάθετων μέτρων βιομηχανικής πολιτικής και αφορούν κυρίως κλάδους με

στους σιδηρόδρομους (40%). Οι ενισχύσεις στη βιομηχανία αντιπροσώπευαν το 1996 το 2,7% της προστιθέμενης αξίας της βιομηχανικής παραγωγής σε σχέση με 4% το 1990. Από το σύνολο των «περιφερειακών» ενισχύσεων (στο διάστημα 1994-96), το 57% αφορούσε ενισχύσεις προς μεγάλες βιομηχανίες (κυρίως στις φθίνουσες βιομηχανικές περιοχές). ενώ από τις «οριζόντιες», αφορούσε το 30% και από τις «τομεακές» το 13%. Όσον αφορά τις ad hoc ενισχύσεις προς μεγάλες βιομηχανίες, αποτελούσαν το 1996 το 16% των συνολικών ενισχύσεων σε σχέση με 6% το 1990. (Για αναλυτικότερη παρουσίαση βλ. Vanhalewyn, 1999, σελ 33-35)

¹⁶⁶ Σύμφωνα με το νέο ορισμό της Επιτροπής (ΟJ L 1076 30.4.1996), ως «μεσαίες» επιχειρήσεις θεωρούνται εκείνες που απασχολούν από 50-250 άτομα και έχουν κύκλο εργασιών 40 εκατ. Ecu, ως «μικρές» εκείνες που απασχολούν κάτω από 10-50 άτομα και κύκλο εργασιών μέχρι 7 εκατ. Ecu και ως «πολύ μικρές» όσες απασχολούν κάτω από 10 άτομα. Οι μεσαίες επιχειρήσεις μπορούν να έχουν επιχορήγηση του κόστους επένδυσης μέχρι 7,5%, ενώ οι μικρές μέχρι 15%. Τα ίδια ποσοστά στήριξης ισχύουν και για τις επενδύσεις που πραγματοποιούν στο εξωτερικό. Ωστόσο στην πράξη πολλές από τις θεωρούμενες μεσαίου μεγέθους επιχειρήσεις, ανήκουν στην κατηγορία των μεγάλων επιχειρήσεων (ιδιαίτερα σε οικονομίες όπως η ελληνική) ή αποτελούν θυγατρικές βιομηχανικών ομίλων και απολαμβάνουν στην ουσία το μεγαλύτερο μέρος των παρεχόμενων κρατικών ενισχύσεων προς τις ΜΜΕ.

χρόνια διαρθρωτικά προβλήματα και πλεονάζουσα δυναμικότητα (ναυπηγεία, βιομηχανίες άνθρακα και χάλυβα, αυτοκινητοβιομηχανίες, ναυτιλία, αερομεταφορές, κá), ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις χορηγούνται και σε νέους κλάδους (πχ. ημιαγωγών). Οι συγκεκριμένες ενισχύσεις συνοδεύονται από δεσμεύσεις μείωσης ή μη αύξησης της παραγωγής, από συγχωνεύσεις ή κλείσιμο δραστηριοτήτων, από παραγωγικές, τεχνολογικές και οργανωτικές αναδιορθώσεις, καθώς προσπάθειες διατήρησης των μεγάλων βιώσιμων μονάδων. Η συγκεκριμένη πολιτική, στην περίπτωση των δημοσίων επιχειρήσεων και κρατικών ομίλων, ενισχύει τις διαδικασίες εξυγίανσης και εκσυγχρονισμού τους, ενώ όταν συνοδεύεται από ιδιωτικοποιήσεις, επιφέρει αλλαγές στο ιδιοκτησιακό τους καθεστώς, ενισχύοντας τη δύναμη των ιδιωτικών και ξένων πολυεθνικών ομίλων.

Όσον αφορά τις «περιφερειακές ενισχύσεις» στόχο έχουν την άμβλυνση των περιφερειακών ανισοτήτων και συνήθως είναι ουδέτερες στην διατομεακή τοποθέτηση πόρων (Κανονισμός 74/98). Ωστόσο το μεγαλύτερο μέρος κατευθύνεται στη βιομηχανία και κυρίως σε μεγάλες επιχειρήσεις, ενώ με τη δημιουργία ειδικού πλαισίου για τις μεγάλες «πολυτομεακές» επενδύσεις (Κανονισμός 107/98), θεσμοθετείται ευνοϊκότερη μεταχείριση μεγάλων επενδυτών που είναι κατά κανόνα μεγάλες βιομηχανίες και πολυεθνικοί όμιλοι.¹⁶⁷

Τέλος όσον αφορά τις «ad hoc» ενισχύσεις, αυτές δεν εντάσσονται σε κανένα από τα γνωστά σχήματα ενισχύσεων, αλλά όπως επισημαίνει ο Vanhalewyn (1999) 'συγκεντρώνονται σε ένα μικρό αριθμό επιχειρήσεων που συχνά λειτουργούν σε oligοπωλιακές αγορές και γιαυτό αποτελούν σοβαρό

¹⁶⁷ Η θεσμοθέτηση «πολύ-τομεακού/κλαδικού πλαισίου περιφερειακών ενισχύσεων για μεγάλα επενδυτικά σχέδια», ξεκίνησε δοκιμαστικά το διάστημα 1998-2001. Έχει στόχο να περιορίσει όσο είναι δυνατόν τις αρνητικές επιδράσεις στον ανταγωνισμό από το φαινόμενο των «ανταγωνιστικών προσφορών» στην προσέλκυση άμεσων ξένων επενδύσεων στο χώρο της ΕΕ. Παρ' ότι οι χώρες μέλη διατηρούν το δικαίωμα καθορισμού του ύψους των ενισχύσεων (στα πλαίσια των εγκεκριμένων προγραμμάτων περιφερειακής ανάπτυξης), υποχρεούνται να κοινοποιούν στην Επιτροπή κάθε πρόταση χορήγησης περιφερειακής επενδυτικής ενίσχυσης, είτε αυτή αναφέρεται στα πλαίσια του εγκεκριμένου προγράμματος, είτε όταν αφορά τις περιπτώσεις όπου το συνολικό κόστος του επενδυτικού σχεδίου είναι πάνω από 50 εκατ. Ecu και η ενίσχυση για κάθε δημιουργούμενη ή σωζόμενη θέση εργασίας, είναι πάνω από 40 χιλ. Ecu, καθώς και όταν η συνολική ενίσχυση είναι πάνω από 50 εκατ. Ecu. Με αυτόν τον τρόπο η Επιτροπή προσπαθεί όχι μόνο να καταγράψει τις πιθανές στρευλώσεις του ανταγωνισμού, αλλά και να έχει σαφή εικόνα των γεωγραφικών περιοχών προέλευσης και τοποθέτησης των επενδυμένων κεφαλαίων. (Ευρωπαϊκή Ένωση, 1998β)

κίνδυνο στρεύλωσης του ανταγωνισμού'. (σελ.45) Οι ad hoc ενισχύσεις παρουσιάζουν θεαματική αύξηση την τελευταία δεκαετία (από 19% όλων των μη αγροτικών ενισχύσεων το 1992, ανήλθαν σε 29% το 1996). Κατά το μεγαλύτερο μέρος (πάνω από 90%) αφορά ενισχύσεις από Γαλλία, Γερμανία, Ιταλία και Ισπανία.

Παρά την υποχρέωση κάθε χώρας να κοινοποιεί στην Επιτροπή κάθε σημαντική κρατική ενίσχυση, μεγάλο μέρος δεν κοινοποιείται (ξεπερνά το 20% του συνόλου και είναι υπερβολικά υψηλό σύμφωνα με εκτίμηση της Επιτροπής). Συγκεκριμένα όπως διαπιστώνεται στην «XXVIIIη Έκθεση επί της πολιτικής ανταγωνισμού το 1998», το Δικαστήριο 'έπιβεβαίωσε την πάγια τακτική της Επιτροπής να απαιτεί την ανάκτηση των ενισχύσεων που έχουν χορηγηθεί κατά παράβαση της υποχρέωσης κοινοποίησης και είναι ασυμβίβαστες με την κοινή αγορά'. (σελ. 126). Ωστόσο κάτι τέτοιο δεν είναι πάντα εύκολο γιατί υπάρχουν μεγάλες δυσκολίες (ακόμα και απροθυμία) εκ μέρους των εθνικών αρχών να ελέγξουν τις παράνομες ενισχύσεις.

Από την παραπάνω ανάλυση συνάγεται ότι οι κρατικές ενισχύσεις αποτελούν σημαντικό εργαλείο επηρεασμού της οικονομικής δραστηριότητας και ιδιαίτερα της βιομηχανικής στις χώρες της ΕΕ. Ωστόσο ωφελημένες είναι κυρίως μεγάλες επιχειρήσεις και βιομηχανικοί όμιλοι. Παρ' ότι την τελευταία δεκαετία παρατηρείται τάση μείωσης του συνολικού ύψους τους,¹⁶⁸ η αύξηση των ad hoc ενισχύσεων υποδηλώνει την αναγκαιότητα αντιμετώπισης κρίσιμων προβλημάτων στην πορεία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, που δεν μπορεί να επιλύσει ο μηχανισμός της αγοράς. Ταυτόχρονα η ανεξέλεγκτη χρήση τους μπορεί να επιφέρει σοβαρές στρευνώσεις στον ανταγωνισμό. Ωστόσο κάτω από ορισμένες κοινωνικο-πολιτικές προϋποθέσεις, μπορούν να

¹⁶⁸ Σύμφωνα με νεότερα στοιχεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (έτος 2000), υπάρχει συνολικά σαφής τάση μείωσης του επιπέδου κρατικών ενισχύσεων. Σε ποσοστό του ΑΕΠ, η Φινλανδία το 2000, είχε το μεγαλύτερο ποσοστό (1.44% του ΑΕΠ ή 1,8 δις ευρώ), το Βέλγιο 1,34% (ή 3.3 δις), η Γερμανία και Δανία 1,23% του ΑΕΠ, κοκ, ενώ η Ελλάδα, κατείχε την 13^η θέση με 0.89% του ΑΕΠ (ή 1,1 δις ευρώ). («Εξπρές», 24.5.2002). Την ίδια εικόνα παρουσιάζουν οι ενισχύσεις στη βιομηχανία. Σε ποσοστό «προστιθεμένης αξίας», ο μέσος όρος σε ολόκληρη την ΕΕ, ήταν 2,6% στο διάστημα 1995-77 και 1,9% στο διάστημα 1997-99 (δηλαδή περιορίστηκαν από 35,7 δις ευρώ σε 27,5 δις ευρώ). Ωστόσο στην Ελλάδα, τα αντίστοιχα ποσοστά, παρ' ότι μειούμενα διαχρονικά, ήταν τα υψηλότερα επίπεδα από όλες τις χώρες. Συγκεκριμένα την περίοδο 1995-77 ήταν 5.5% και την περίοδο 1977-99 μειώθηκαν στο 4,3% (δηλ. από 677 εκατ.ευρώ, σε 537 εκατ.ευρώ). Όσον αφορά τις άλλες χώρες, στην Ιταλία περιορίστηκαν από 5% στο 2,7%, στη Γερμανία από 3,4% σε 2,4%, κοκ, με τελευταίες την Πορτογαλία και Αγγλία, με ποσοστά 0.9% και 0,7% αντίστοιχα. («Εξπρές», 20.7.2001)

αποτελέσουν σημαντικό εργαλείο περιφερειακής ανάπτυξης και βιομηχανικής πολιτικής, καθώς και μηχανισμό δικαιότερης των κατανομής πόρων μεταξύ των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Συμπερασματικά από τη συνολική εξέταση της βιομηχανικής πολιτικής της ΕΕ και ειδικότερα της πολιτικής ανταγωνισμού, μπορούν να βγουν ορισμένες διαπιστώσεις-συμπεράσματα για τις επιδράσεις που ασκούν στη βιομηχανική ανάπτυξη και στις συνθήκες λειτουργίας των βιομηχανικών ομίλων. Η πρώτη διαπίστωση συνδέεται με το γεγονός ότι το ευρύτερο πλαίσιο βιομηχανικής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης, είναι χαλαρό, έχει έμμεσο χαρακτήρα και κυριαρχείται από την πολιτική ανταγωνισμού. Οι σημαντικότερες δράσεις έχουν κυρίως οριζόντιο χαρακτήρα και επιδιώκουν τη βελτίωση του περιβάλλοντος δράσης των επιχειρήσεων. Οι πόροι που διατίθενται από τον κοινοτικό προϋπολογισμό δεν είναι σημαντικοί, ωστόσο δεσμεύουν μεγάλο μέρος των εθνικών αναπτυξιακών πόρων τους οποίους κατευθύνουν σε προτεραιότητες της υπερεθνικής ολοκλήρωσης.

Επίσης η απουσία συνεκτικής και επιλεκτικής βιομηχανικής πολιτικής, σε συνδυασμό με τη προϊούσα φιλελευθεροποίηση των καθεστώτων βιομηχανικής πολιτικής και τον χαρακτήρα επιλογών της μακρο-οικονομικής πολιτικής, δεν διαμορφώνουν φερέγγυες συνθήκες πραγματικής σύγκλισης, μείωσης των περιφερειακών ανισοτήτων και ενίσχυσης της κοινωνικής συνοχής. Ωστόσο η ακολουθούμενη πολιτική δεν αποτελεί μονόδρομο. Υπάρχουν εναλλακτικές προτάσεις που θεμελιώνουν τη δυνατότητα πιο φερέγγυας πορείας της ευρωπαϊκής ενοποίησης, με ποιοτικά χαρακτηριστικά τη βιώσιμη ανάπτυξη, την πλήρη απασχόληση, την κοινωνική αλληλεγγύη, την πραγματική σύγκλιση και την οικολογική ισορροπία.¹⁶⁹

¹⁶⁹ Το Νοέμβριο 2000, παράλληλα με τη σύσκεψη των αρχηγών κρατών-μελών της ΕΕ στη Νίκαια Γαλλίας, δόθηκε στη δημοσιότητα η νέα «Διακήρυξη των Ευρωπαίων Οικονομολόγων για μια Εναλλακτική Οικονομική Πολιτική στην Ευρώπη». Οι βασικοί άξονες της συγκεκριμένης πρότασης αναφέρονται, σε μια πιο αποτελεσματική και περισσότερο δημοκρατική μακρο-οικονομική πολιτική, σε μια ισχυρή κοινωνική πολιτική, σε μια πιο ισορροπημένη διαρθρωτική πολιτική, σε μια καλύτερα προετοιμασμένη διεύρυνση προς ανατολές και τέλος σε μια πιο ριζοσπαστική αναδιάρθρωση της οικονομίας και της κοινωνίας. Ειδικότερα στον τομέα της «διαρθρωτικής πολιτικής», η πρόταση επισημαίνει την ανάγκη πραγματικής προσέγγισης στην πολιτική ανταγωνισμού, ενίσχυση της πολιτικής έρευνας-ανάπτυξης, προώθηση στρατηγικής βιομηχανικής πολιτικής, καθώς και περισσότερο στοχοπροσηλωμένης περιφερειακής πολιτικής και πιο δραστήριας εμπορικής πολιτικής (Working Group, 2000, σελ. 61-67)

Η δημιουργία επίσης της ενιαίας αγοράς σε συνδυασμό με την πολιτική απορρύθμισης σε εθνικό επίπεδο, εντείνουν τον ανταγωνισμό μεταξύ επιχειρήσεων και τροφοδοτούν ισχυρές τάσεις συγκέντρωσης και συγκεντροποίησης κεφαλαίου (εξαγορές και συγχωνεύσεις) που τελικά οδηγούν σε ενίσχυση της δύναμης των μεγάλων βιομηχανικών ομίλων. Τα εθνικά μονοπώλια στα πλαίσια της «ενιαίας αγοράς» μετατρέπονται σε ολιγοπώλια, ενώ αυξάνει ο αριθμός των ανταγωνιστών στις ολιγοπωλιακές αγορές. Η ένταση του ανταγωνισμού στρώχνει από το ένα μέρος τις επιχειρήσεις στη μείωση του κόστους και των τιμών και την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας, ενώ από το άλλο ενισχύει τις διαδικασίες δημιουργίας μονοπωλιακών ή ολιγοπωλιακών επιχειρήσεων σε ευρωπαϊκή κλίμακα. Παρ' ότι η «ενιαία αγορά» περιορίζει ως ένα βαθμό τη δύναμη των εθνικών βιομηχανικών ομίλων και ιδιαίτερα των κρατικών, ενισχύει σε υπερεθνικό επίπεδο τη δύναμη των πολυκλαδικών βιομηχανικών ομίλων και τη συγκρότηση διευρωπαϊκών πολυεθνικών ομίλων.

Τέλος η εφαρμογή της «πολιτικής ανταγωνισμού», ασκεί σημαντική επίδραση στη συμπεριφορά των πολυκλαδικών ομίλων. Όμως αυτό που στην ουσία ρυθμίζει είναι πλευρές του μονοπωλιακού ή ολιγοπωλιακού ανταγωνισμού και δεν αναιρεί την ύπαρξη των μονοπωλιακών σχέσεων. Το γεγονός αυτό οφείλεται μεταξύ άλλων στις θεωρητικές ανεπάρκειες ερμηνείας του «μονοπωλίου», άλλοτε ως «φαινομένου αγοράς» και άλλοτε ως «προϊόντος κρατικής παρέμβασης»,¹⁷⁰ με αποτέλεσμα τα «αντιμονοπωλιακά μέτρα» να καταλήγουν σε ρυθμίσεις αποτροπής ακραίων καταστάσεων καταχρηστικής εκμετάλλευσης δεσπόζουσας θέσης. Βέβαια στην πορεία της ευρωπαϊκής ενοποίησης η πολιτική ανταγωνισμού εμπλουτίζεται με νέες ρυθμίσεις στη βάση των εμπειριών που αποκτώνται από την αντιμετώπιση συγκεκριμένων καταστάσεων. Ωστόσο σε συνθήκες έντονων τεχνολογικών

¹⁷⁰ . Ειδικότερα η «νεοκλασική σχολή», θεωρεί ότι μια αγορά έχει «μονοπωλιακή δομή», όταν δεν ισχύουν οι προϋποθέσεις του «τέλειου ανταγωνισμού» (μεγάλος αριθμός αγοραστών και πωλητών και «τέλεια» κινητικότητα των συντελεστών παραγωγής), ενώ η «νεοαυστριακή σχολή» θεωρεί ότι το μονοπώλιο μπορεί να εμφανιστεί μόνο ως αποτέλεσμα κρατικών παρεμβάσεων (διοικητικών ή παροχής αποκλειστικών δικαιωμάτων). Στη βάση των παραπάνω ερμηνειών προσδιορίζονται και τα «αντιμονοπωλιακά μέτρα» τα οποία έχουν στόχο την άρση των αιτιών που παρεμποδίζουν ή στρευνώνουν τον ανταγωνισμό (εξασφάλιση «ελευθερίας εισόδου» και κατάργηση «κρατικών παρεμβάσεων»). (Για αναλυτικότερη αναφορά βλέπε σχετικά Ιωαννίδης, 1989, σελ. 77-79)

αλλαγών, ανακατατάξεων στη μονοπωλιακή διάρθρωση και επιτάχυνση των διαδικασιών ολοκλήρωσης και «παγκοσμιοποίησης», τα συγκεκριμένα πλαίσια «αντιμονοπωλιακής πολιτικής» καθίστανται ανεπαρκή και φέρνουν στο προσκήνιο την αναγκαιότητα ευρύτερων ρυθμίσεων σε παγκόσμια κλίμακα.

Χαρακτηριστικό των νέων τάσεων είναι οι διαπιστώσεις της «XXVIIIης Έκθεσης της Επιτροπής επί της Πολιτικής Ανταγωνισμού» το 1999 (σελ.67), η οποία επισημαίνει τις δυσκολίες εφαρμογής των κανόνων ανταγωνισμού σε συνθήκες διεθνοποιημένων αγορών, χαρακτηρίζοντας 20 αγορές ως «παγκόσμιες» και άλλες ως «ευρωπαϊκές» και «διατλαντικές». Η Έκθεση διαπιστώνει επίσης ότι εάν η ανταγωνιστική συμπεριφορά αφεθεί στην ανεξέλεγκτη δράση των μεγάλων πολυεθνικών εταιριών, τότε μπορεί να ακυρωθούν πολλά οφέλη από το άνοιγμα των αγορών σε παγκόσμιο επίπεδο. Κατά συνέπεια η ανάγκη επεξεργασίας ενός παγκοσμιοποιημένου πλαισίου «πολιτικής ανταγωνισμού», προβάλλει ως ιστορική αναγκαιότητα. Ωστόσο το κρίσιμο ερώτημα είναι ποιες δυνάμεις και ποιοι μηχανισμοί θα αναλάβουν την επεξεργασία και εφαρμογή του συγκεκριμένου πλαισίου.

4.2. Βιομηχανική πολιτική στην Ελλάδα τη δεκαετία '90 και η επίδραση της στους βιομηχανικούς ομίλους

Η εξέταση του υπερεθνικού πλαισίου βιομηχανικής πολιτικής της ΕΕ και των επιδράσεων της στην ανάπτυξη και δράση των βιομηχανικών ομίλων, μας επιτρέπει πλέον να περάσουμε στην εξέταση του συγκεκριμένου θέματος σε εθνικό επίπεδο. Θα αναφερθούμε σε βασικές πλευρές της βιομηχανικής πολιτικής την τελευταία δεκαετία, αφού πρώτα εξετάσουμε σύντομα τις εμπειρίες της βιομηχανικής πολιτικής της προηγούμενης περιόδου ιδιαίτερα μετά τη διαρθρωτική κρίση της δεκαετίας '70. Η τελευταία εκδηλώθηκε με ιδιαίτερη σφοδρότητα στην ελληνική βιομηχανία, πήρε μεγάλη έκταση και βάθος, λόγω της ύπαρξης χρόνιων διαρθρωτικών προβλημάτων και του χαρακτήρα της βιομηχανικής πολιτικής, καθώς το άνοιγμα της ελληνικής οικονομίας στο διεθνή ανταγωνισμό, ιδιαίτερα μετά την ένταξη στην ΕΟΚ.

Ειδικότερα οι άξονες βιομηχανικής πολιτικής την μεταπολεμική περίοδο, στηρίζονταν στα επενδυτικά κίνητρα, στον προστατευτισμό, στην

προσέλκυση ξένων κεφαλαίων και στα εξαγωγικά κίνητρα. Σύμφωνα με την Καραμεσίνη (1994), 'οι παροχές και τα κίνητρα, το σταθερό μακροοικονομικό περιβάλλον που διαμορφώθηκε από τα μέσα της δεκαετίας '50, τη συγκράτηση του μισθολογικού κόστους και των εργατικών διεκδικήσεων που πραγματοποιήθηκε από τον κρατικό έλεγχο του συνδικαλιστικού κινήματος και του συστήματος συλλογικών διαπραγματεύσεων, δημιούργησαν κατάλληλες προϋποθέσεις για το μεταπολεμικό ελληνικό οικονομικό θαύμα'. (σελ. 89)

Ωστόσο η 'εντυπωσιακή πορεία εκβιομηχάνισης σε συνδυασμό με την υιοθέτηση ενός φιλελεύθερου μοντέλου βιομηχανικής πολιτικής ερχόταν σε αντίφαση με το μεταπολεμικό επίπεδο ανάπτυξης της χώρας και την εμπειρία άλλων νέων βιομηχανικών χωρών, όπου εφαρμόστηκαν ενεργητικές βιομηχανικές πολιτικές με κλαδικές στοχεύσεις'. (σελ.90) Το συγκεκριμένο μοντέλο έδειξε τα όρια του όταν απέτυχε μετά την κρίση της δεκαετίας '70, να συμβάλλει σε μια «επιθετική αναδιάρθρωση» της ελληνικής μεταποίησης.

Στην ουσία η διαρθρωτική κρίση ήταν γενικευμένη κρίση του μεταπολεμικού μοντέλου βιομηχανικής ανάπτυξης,¹⁷¹ το οποίο είχε στηριχτεί σύμφωνα με το Γιαννίτση (1983, σελ. 361) σε τρεις κυρίως άξονες: Πρώτον στην 'τεχνολογική εξάρτηση', δεύτερον στην κυριαρχία ενός 'ολιγοπωλιακού-μονοπωλιακού συστήματος ρύθμισης των σχέσεων της βιομηχανίας με την εθνική και διεθνή οικονομία' και τρίτον στη δημιουργία ενός 'προνομιακού πλέγματος σχέσεων της βιομηχανίας με το τραπεζικό σύστημα', που από το ένα μέρος προσδιόριζε 'τον τύπο βιομηχανικής ανάπτυξης και τους φορείς της» ενώ από το άλλο περιόριζε την «προσαρμοστικότητα' της βιομηχανικής δομής σε περιόδους κρίσης.

Ειδικότερα η προνομιακή μεταχείριση της βιομηχανίας εκφραζόταν όπως επισημαίνει ο Ξανθάκης (1989, σελ.20) στη διαμόρφωση πιστωτικού πλαισίου πολύ ευνοϊκής χρηματοδότησης και παροχής διαφόρων κινήτρων

---

¹⁷¹ . Για τις αιτίες αναποτελεσματικότητας του μεταπολεμικού μοντέλου βιομηχανικής ανάπτυξης η Ι.Μινόγλου (1999) επισημαίνει δύο παράγοντες. Πρώτον, τη 'συμπαιγνία των ελίτ' (πολιτικών, τραπεζιτών, βιομηχανικού κατεστημένου, κá) και δεύτερον, την απουσία ευνοϊκού νομικού πλαισίου 'ικανού να δώσει ώθηση στην επιχειρηματικότητα και στην καινοτομία'. Κατά συνέπεια 'η βιομηχανική πολιτική - μια χαρακτηριστική έκφραση του ιδιόμορφου κοινωνικο-οικονομικού σχηματισμού της Ελλάδας - επηρέασε αρνητικά την πορεία της βιομηχανικής ανάπτυξης'. Γενικά υπήρξε 'αναποτελεσματική και κατά περιόδους ανίκανη να συμβάλει εποικοδομητικά στη βιομηχανική και οικονομική πρόοδο'. (σελ.40)

(επενδυτικών, λειτουργικών, εξαγωγικών) 'που βελτίωναν τις σχετικές τιμές των προϊόντων και παρακινούσαν πολλούς επιχειρηματίες να ξεκινήσουν ή να επεκτείνουν τις βιομηχανικές τους δραστηριότητες'. Η μεταφορά πόρων στη μεταποίηση υπήρξε τόσο σημαντική,¹⁷² ώστε να δημιουργείται βάσιμα το ερώτημα, ποια θα ήταν η εξέλιξη της ελληνικής μεταποίησης χωρίς αυτή τη συνεισφορά'. (το ίδιο, σελ. 20) Επίσης εκφραζόταν στη δημιουργία από πλευράς κράτους κατάλληλης «υποδομής» (μεταφορές, επικοινωνίες, βιομηχανικές περιοχές) και στον έντονο δασμολογικό προστατευτισμό, καθώς και στο αυταρχικό καθεστώς εργασιακών σχέσεων και κυβερνητικών παρεμβάσεων στο συνδικαλιστικό κίνημα.

Τέλος η εφαρμογή φιλελεύθερου μοντέλου βιομηχανικής πολιτικής συνοδευόταν από την απουσία κλαδικών ή διαρθρωτικών πολιτικών, γεγονός που δυσκόλεψε τις διαδικασίες προσαρμογής και προώθησης της βιομηχανικής αναδιάρθρωσης. Ο κρατικός μηχανισμός δεν διέθετε όπως παρατηρεί ο Λινάρδος-Ριλμόν (1994, σελ.44), 'τα όργανα και τα επιτελεία τα οποία θα είχαν τη δυνατότητα να σχεδιάσουν και να υλοποιήσουν πολιτικές με μεσοπρόθεσμους ή μακροπρόθεσμους στόχους' και να διαχειριστούν την κρίση της βιομηχανίας με όρους επιθετικής αναδιάρθρωσης και ανάπτυξης. Επίσης το συγκεκριμένο μοντέλο συσσώρευσης δεν διέθετε ούτε 'εργαλεία τεχνολογικών και οργανωτικών αναδιορθώσεων στο εσωτερικό των επιχειρήσεων και κλάδων, τα οποία θα έδιναν στη βιομηχανική δομή μεγαλύτερη ευελιξία προσαρμογής'. (το ίδιο, σελ.44) Σε αυτό συνέβαλε και η 'άμυντική στρατηγική' της εργοδοσίας η οποία εθισμένη στο προνομιακό καθεστώς μεταχείρισης, πίεζε συνεχώς το κράτος για νέα προνόμια και διευκολύνσεις για την αντιμετώπιση της κρίσης.

Στο τέλος της δεκαετίας '70 το «θερμοκηπιακό» περιβάλλον της ελληνικής βιομηχανίας άλλαξε δραστικά, τόσο εξ' αιτίας της διεθνούς συγκυρίας (πετρελαιοκές κρίσεις, διεθνής ύφεση, υπερεθνικές κινήσεις κεφαλαίων, ένταξη στην ΕΟΚ), όσο και της αποδυνάμωσης ορισμένων κρατικών ρυθμίσεων (άνοδος επιτοκίων), της ανάπτυξης των συνδικαλιστικών

---

¹⁷² Για την προνομιακή χρηματοδότηση και τα άφθονα κίνητρα προς τη βιομηχανία έχουν γράψει πολλοί μελετητές. Για παράδειγμα ο Γιαννίσης (1983) επισημαίνει ότι σε όλη την περίοδο 1966-1980, 'ο φόρος από τον οποίο απαλλάσσονταν οι επιχειρήσεις ήταν 1.9 φορές περισσότερος από αυτόν που ήταν υποχρεωμένες να καταβάλλουν'. (σελ. 20)

αγώνων και της απουσίας εκ μέρους της Πολιτείας ενός μακροπρόθεσμου σχεδίου βιομηχανικής προσαρμογής στα νέα τεχνολογικά και παραγωγικά δεδομένα και τις απαιτήσεις συμμετοχής στις διαδικασίες της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Το αποτέλεσμα ήταν η εμφάνιση δεκάδων προβληματικών επιχειρήσεων με κύριο χαρακτηριστικό την «υπερχρέωση» και την «τεχνολογική απαξίωση» του παγίου κεφαλαίου, για τις οποίες όπως θα δούμε στη συνέχεια, κατασπαταλήθηκαν τεράστιοι πόροι χωρίς τελικά να αποφευχθούν φαινόμενα «αποβιομηχάνισης» και παραγωγικής αποδιάρθρωσης κλάδων και περιοχών και η απώλεια σημαντικού αριθμού θέσεων εργασίας.

4.2.1. Βιομηχανική αναδιάρθρωση και βιομηχανική πολιτική στη δεκαετία '80

Οι μεγάλες δυσκολίες προσαρμογής που αντιμετώπισε η ελληνική βιομηχανία την πρώτη δεκαετία μετά την κρίση, άρχισαν βαθμιαία να ξεπερνιούνται από τα μέσα της δεκαετίας '80 με την πραγματοποίηση των πρώτων διστακτικών βημάτων ουσιαστικού εκσυγχρονισμού. Η συγκεκριμένη διαδικασία, εκδηλώθηκε στην Ελλάδα καθυστερημένα σε σχέση με άλλες χώρες, ήταν περιορισμένη και αφορούσε κυρίως τον τεχνολογικό και οργανωτικό εκσυγχρονισμό μέρους μόνο των επιχειρήσεων και της κλαδικής διάρθρωσης της βιομηχανικής παραγωγής. Η αναδιάρθρωση συνεχίστηκε με αργούς ρυθμούς ως αρχές δεκαετίας '90 και είχε περιορισμένη επίδραση στο συνολικό επίπεδο βιομηχανικής παραγωγής.

Ταυτόχρονα εμφανίστηκε ένας ιδιόμορφος «δυϊσμός». Από τη μια μεριά ο κύριος όγκος της μεγάλης βιομηχανίας άρχισε να εκσυγχρονίζεται ενισχύοντας την ανταγωνιστικότητα στο εσωτερικό της χώρας και διεθνώς και από την άλλη ο κύριος όγκος της μικρο-μεσαίας βιομηχανίας παρουσίαζε σημαντική καθυστέρηση προσπαθώντας να κρατηθεί σε ορισμένους «θύλακες» βιομηχανικής παραγωγής με προορισμό την εσωτερική αγορά, οι οποίοι προς το παρόν δέχονταν μικρή ανταγωνιστική πίεση από ξένες και εγχώριες μεγάλες επιχειρήσεις. Η πρώτη διαδικασία ονομάστηκε «επιθετική ή ενεργητική» αναδιάρθρωση και η δεύτερη «αμυντική ή παθητική» αναδιάρθρωση. (Ιωακείμογλου, 1994α, Λινάρδος-Ριλμόν, 1994, Πετράκη, 1994)

Τα κύρια χαρακτηριστικά της «πρώτης» ήταν οι γρηγορότεροι ρυθμοί συσσώρευσης, η εισαγωγή νέων τεχνολογιών, η παραγωγή νέων προϊόντων, η χρησιμοποίηση υψηλά εξειδικευμένης εργασίας, καθώς και οι αλλαγές στην οργάνωση και στο περιεχόμενο εργασίας. Ο τύπος της επιθετικής ή ενεργητικής αναδιάρθρωσης, επέφερε 'ουσιαστική τεχνολογική αναβάθμιση στο σύστημα των μηχανών, καινοτομίες στην οργάνωση της εργασίας, παραγωγή νέων ή ποιοτικά ανώτερων προϊόντων και μεγάλη επενδυτική δαπάνη'. (Ιωακείμογλου, 1995, σελ.80) Δηλαδή παρουσίαζε ορισμένα γνωρίσματα των λεγόμενων «μεταφορντικών» μοντέλων βιομηχανικής οργάνωσης παρ' ότι δεν αφορούσε όλες τις μεγάλες επιχειρήσεις.

Αντίθετα η «δεύτερη» διαδικασία, της αμυντικής ή παθητικής αναδιάρθρωσης, διατηρούσε χαμηλούς ρυθμούς συσσώρευσης και επεδίωκε εκσυγχρονισμό των παραγωγικών διαδικασιών, με μείωση κυρίως των θέσεων εργασίας, αναδιοργάνωση των λειτουργιών παραγωγής και εισαγωγή οργανωτικών μεθόδων «εξορθολογισμού», παρόμοιες με αυτές που ακολουθούσαν επιχειρήσεις σε αναπτυσσόμενες χώρες. Οι παραπάνω αλλαγές οδήγησαν σε αύξηση της εντατικότητας της εργασίας και των ρυθμών αξιοποίησης του πάγιου κεφαλαίου. Ο συγκεκριμένος τύπος δεν επέφερε 'ουσιαστική τεχνολογική αναβάθμιση του μηχανικού συστήματος παραγωγής νέων προϊόντων....αλλά προσπάθησε να αυξήσει την παραγωγικότητα χωρίς πρόσθετη επενδυτική δαπάνη'. (το ίδιο, σελ. 79).

Η «αμυντική» αναδιάρθρωση κυριάρχησε στην πριν από το 1986 περίοδο, ενώ η «επιθετική» μετά το 1986. Η διαδικασία έναρξης της «επιθετικής» αναδιάρθρωσης έχει άμεση σχέση με την αλλαγή προσανατολισμού της οικονομικής πολιτικής προς «νεοφιλελεύθερες» κατευθύνσεις μετά τις εκλογές του 1985¹⁷³ και την αλλαγή του κοινωνικού συσχετισμού δυνάμεων που εκφράστηκε με τις ανακατατάξεις σε επίπεδο

---

¹⁷³ Η αλλαγή προσανατολισμού της οικονομικής πολιτικής μετά τις εκλογές 1985, επέτρεψαν στο βιομηχανικό κεφάλαιο να εντείνει τις διαδικασίες συσσώρευσης. Το 1986 για πρώτη φορά, όπως παρατηρεί ο Λινάρδος-Ριλμόν (1994, σελ. 45), 'τα κέρδη των επιχειρήσεων αυξάνονται αισθητά χάρη στα μέτρα μείωσης των πραγματικών αμοιβών', η δημιουργία του κράτους-πρόνοια 'μπαίνει στο ψυγείο', η άσκηση βιομηχανικής πολιτικής μέσω των 'προβληματικών' εγκαταλείπεται, οι επενδύσεις στη βιομηχανία αυξάνονται και εγκαινιάζεται η πολιτική 'σκληρής δραχμής' ως αντιπληθωριστική πολιτική που συμβάλει στη διαφοροποίηση του παραγωγικού δυναμικού και οδηγεί ωστόσο στην αύξηση της ανεργίας.

ηγεσίας ΓΣΕΕ. Ωστόσο όπως επισημαίνει ο Λινάρδος-Ριλμόν (1994, σελ. 45) 'η απόσπαση ενός μέρους της βιομηχανίας που όλο και σε μεγάλο βαθμό είναι τεχνολογικά και οργανωτικά σύγχρονη, από μια παραγωγική δομή σε παρακμή, μη ανταγωνιστική, που προσφεύγει στη φτηνή αγορά εργασίας και την παραοικονομία, χωρίς να ανακόπτεται η αύξηση της ανεργίας και της υποαπασχόλησης, είναι μια εξέλιξη που χαρακτηρίζεται από έντονη αστάθεια' και δεν εξασφαλίζει φερέγγυους όρους σύγκλισης με τις οικονομίες των χωρών της Κοινότητας.

Οι διαδικασίες αναδιάρθρωσης επέφεραν σημαντικές ανακατατάξεις στη μονοπωλιακή δομή της βιομηχανίας. Μεγάλες επιχειρήσεις με μονοπωλιακή θέση μετατράπηκαν στη «δίνη» της κρίσης σε «προβληματικές», ενώ μεγάλοι βιομηχανικοί όμιλοι (Πειραϊκής-Πατραϊκής, Σκαλιστήρη, Μποδοσάκη, κά), άρχισαν βαθμιαία να «σβήνουν» φορτώνοντας σε κρατικές τράπεζες και στον ΟΑΕ δεκάδες δισεκατομμύρια χρέη. Παράλληλα νέοι βιομηχανικοί όμιλοι με πολυκαλαδική διάρθρωση άρχισαν να αναδύονται (Βαρδινογιάννη, Δασκαλόπουλου, Ηλιόπουλου-Κυριακόπουλου, Κόκκαλη, Λαναρά, Λεβέντη-Ιωάννου-Δαυίδ, Παπαστράτου, Πετζετάκη, Φιλίππου, κά), καταλαμβάνοντας «δεσπτόζουσα θέση» σε διάφορους κλάδους της βιομηχανίας και της ελληνικής οικονομίας.

Τέλος οι διαδικασίες αναδιάρθρωσης συνοδεύτηκαν από σημαντικές αλλαγές στις «εργασιακές σχέσεις» (μορφές απασχόλησης, χρόνο εργασίας, συνθήκες εργασίας, συστήματα και ύψος αμοιβών, συλλογικές διαπραγματεύσεις, συνδικαλιστική δραστηριότητα, κά). Πρόκειται για μια διαδικασία που φέρει εκ μέρους της εργοδοσίας χαρακτηριστικά «κοινωνικής ρεβάνς» και συντείνει στη δημιουργία της «κοινωνίας των 2/3»,¹⁷⁴ δεδομένου ότι αξιοποιεί τις συγκεκριμένες αναδιαρθρώσεις (όσο και την αυξανόμενη ανεργία και την ύπαρξη σημαντικού αριθμού οικονομικών μεταναστών), ως

¹⁷⁴ . Ο όρος «κοινωνία των 2/3», συνδέεται άμεσα με τον χαρακτήρα και τα αποτελέσματα εφαρμογής των νεοφιλελεύθερων αντιλήψεων σε οικονομικό, κοινωνικό και πολιτικό επίπεδο. Ο όρος παρ' ότι σχηματοποιεί το σύγχρονο κοινωνικό πρόβλημα, παρέχει ωστόσο, μια 'χονδρική εκτίμηση' όπως επισημαίνει ο Πάκος (2001β, σελ. 13), 'της έκτασης και της οξύτητας του, και υποδηλώνει ότι οι υπάρχουσες μορφές ελέγχου της οικονομικής, πολιτικής, πολιτιστικής και επικοινωνιακής ισχύος, σπρώχνουν στο περιθώριο – ουσιαστικά εκτός κοινωνίας – μια αυξανόμενη μερίδα του πληθυσμού'. (Για μια αναλυτικότερη αναφορά σχετικά με το ζήτημα, βλ. έγκυρα «Διεθνούς Συνεδρίου: Κοινωνία των 2/3» του Ιδρύματος Καραγιώργα, έκδ. Παντείου Πανεπιστημίου, 2001).

μοχλό πίεσης σε βάρος των ελλήνων εργαζόμενων, προκειμένου να αφαιρεθούν κατακτήσεις και να επιβληθεί καθεστώς συσσώρευσης τύπου Ν.Α.Ασίας.

Ειδικότερα οι διαδικασίες τεχνολογικού και οργανωτικού εκσυγχρονισμού, συνοδεύονται από αλλαγές στη δομή της απασχόλησης και στην εμφάνιση ενός ιδιόμορφου «δυσίμου» στην αγορά εργασίας, απόρροια του γενικότερου «δυσίμου» αναδιάρθρωσης της βιομηχανίας. Η στρατηγική της επιθετικής προσαρμογής από τις μεγάλες κυρίως επιχειρήσεις που επικεντρώνουν την προσοχή τους στον ανταγωνισμό ποιότητας και όχι στην υπερεκμετάλλευση της εργατικής δύναμης, οδηγεί όπως επισημαίνει η Πετράκη (1994, σελ.54) στη διαμόρφωση εργασιακών σχέσεων με 'ασφαλέστερες σχέσεις απασχόλησης και μεγαλύτερη αναλογία ειδικευμένου προσωπικού'. Αντίθετα η στρατηγική της αμυντικής προσαρμογής που προωθείται κυρίως από τις επιχειρήσεις που επιδιώκουν με κάθε τρόπο τον περιορισμό του κόστους παραγωγής, οδηγεί στην επιδίωξη «μέγιστης ευελιξίας του εργατικού δυναμικού, την εντατικοποίηση και την υπερεκμετάλλευση του τόσο μέσα στην επιχείρηση όσο και με την υπεργολαβία και το φασόν». (το ίδιο, σελ. 54)

Οι παραπάνω εξελίξεις φέρνουν στο κέντρο της συζήτησης την προοπτική των εργασιακών σχέσεων σε σύνδεση με τις προσπάθειες ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας στη βιομηχανία. Η εμπειρία άλλων χωρών έχει δείξει ότι ο «ανηφορικός δρόμος» προς την ανταγωνιστικότητα περνάει από την αναβάθμιση της θέσης του παράγοντα εργασία στην πορεία της βιομηχανικής ανάπτυξης. Κατά συνέπεια χωρίς σύνδεση της τεχνολογικής, οργανωτικής και παραγωγικής διαδικασίας με τη συνολική αναβάθμιση της θέσης των εργαζόμενων στις επιχειρήσεις, είναι δύσκολο να προωθηθούν οι μεγάλοι στόχοι της ανάπτυξης, της παραγωγικότητας, της ποιότητας και ουσιαστικής ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής βιομηχανίας.

Δυστυχώς η βιομηχανική πολιτική που εφαρμόστηκε τη δεκαετία '80 ως τα πρώτα έτη της δεκαετίας '90, πολύ λίγο βοήθησε προς αυτή την κατεύθυνση. Αρκετοί ερευνητές (Γιαννίσης, 1993γ, 1993δ, Λυμπεράκη και Τραυλός, 1993, κá), έχουν επισημάνει τα αδιέξοδα της βιομηχανικής πολιτικής στη δεκαετία '80 ως τις αρχές δεκαετίας '90, αποδίδοντας τις αιτίες στην

«αντιφατικότητα», «αναποτελεσματικότητα», «αδυναμία», κλπ., της βιομηχανικής πολιτικής.¹⁷⁵

Ωστόσο η «απουσία», η «αδυναμία», η «αναποτελεσματικότητα», η «αντιφατικότητα», κλπ., της βιομηχανικής πολιτικής, δεν θα πρέπει να ερμηνεύεται απλά και μόνο ως «υποκειμενική αδυναμία» ή «απουσία θέλησης» του κράτους και των κυβερνήσεων, αλλά και ως προϊόν διαμορφωμένων σε κάθε περίοδο ταξικών σχέσεων μεταξύ κράτους, κυβερνήσεων, επιχειρηματικών φορέων και συνολικά της κοινωνίας, που προσδιορίζουν το περιεχόμενο των επιλογών. Κατά συνέπεια η «περισσότερο» ή «λιγότερο» καλή διαχείριση συγκεκριμένων επιλογών, παίζει οπωσδήποτε σημαντικό ρόλο, ωστόσο κρίσιμο ρόλο παίζει και ο χαρακτήρας των επιλογών. Στην περίπτωση της βιομηχανικής πολιτικής, οι κρατικές επιλογές δεν επεδίωκαν απλά και μόνο τη συνεχή «αποδοτικότητα», τον «εκσυγχρονισμό» και την «ανάπτυξη» των παραγωγικών δυνάμεων της βιομηχανίας σε όφελος της κοινωνίας, αλλά πρώτα απ' όλα τη διαμόρφωση τέτοιων συνθηκών συσσώρευσης για το βιομηχανικό κεφάλαιο, που να εξασφαλίζουν την υψηλότερη δυνατή κερδοφορία και ταυτόχρονα την «ομαλότερη» δυνατή αναπαραγωγή των όρων εκμετάλλευσης της μισθωτής εργασίας.

Κατά συνέπεια ο χαρακτήρας των μέτρων βιομηχανικής πολιτικής στη δεκαετία του '80, δείχνει ότι στις επιλογές των κυβερνήσεων επικράτησαν κατά βάση οι επιλογές του βιομηχανικού κεφαλαίου. Το τελευταίο εθισμένο στο συνδυασμό φιλελεύθερης δράσης και γενικευμένων επιδοτήσεων του παρελθόντος, επεδίωξε στις νέες συνθήκες όπως παρατηρεί ο Λινάρδος-Ριλμόν (1996, σελ.20), 'να βρει διεξόδους στην ίδια κατεύθυνση, συγκεντρώνοντας την προσοχή του στη μείωση των εργατικών αμοιβών και

---

¹⁷⁵ Είναι χαρακτηριστικό ότι ο Γιαννίσης, αξιολογώντας τα αποτελέσματα της βιομηχανικής πολιτικής στη δεκαετία '80, θεωρεί ότι η βιομηχανική πολιτική 'συγκροτήθηκε μέσα από ετερόκλητα, αντιφατικά, βραχυπρόθεσμα συχνά μέτρα και αποφάσεις, που ευνοούσαν την κερδοφορία και τη βιωσιμότητα συγκεκριμένων επιχειρήσεων ή και κλάδων, αλλά που δεν επηρέαζαν τη βάση πάνω στην οποία στηρίζεται η αναπτυξιακή δυναμική της χώρας'. (1993γ, σελ.16) 'Έτσι η βιομηχανική πολιτική αντί να διαχωριστεί από συγκεκριμένους φορείς και μικρο-οικονομικούς πόλους επιρροής και να στοχεύσει σε κλάδους, παραγωγικές δομές, σχέσεις και δυναμικές, παγιώθηκε σε μια μονοδιάστατη λογική'. (1993δ, σελ.26) 'Η παραγνώριση της σημασίας της βιομηχανικής πολιτικής εκφράζει την αντίθεση στην αναγκαιότητα της προσαρμογής, δηλαδή της αλλαγής'. (το ίδιο, σελ.27).

στην άρνηση της κρατικής παρέμβασης'. Από την άλλη 'ο κρατικός μηχανισμός δεν ήταν έτοιμος να ασκήσει βιομηχανική πολιτική, ιδιαίτερα στους κλάδους που χρειάστηκε να επέμβει και να σώσει μεγάλες υπερχρεωμένες επιχειρήσεις'. (το ίδιο, σελ.20)

Από αυτήν την άποψη παρά τις κάποιες προσπάθειες χάραξης μιας διαφορετικής βιομηχανικής πολιτικής στη δεκαετία του '80, το βιομηχανικό κεφάλαιο δεν ανταποκρίθηκε στις «ιστορικές» απαιτήσεις επεξεργασίας μιας εθνικής στρατηγικής παραγωγικής ανασυγκρότησης της βιομηχανίας και συνολικά της οικονομίας. Οπωσδήποτε το γεγονός της ένταξης της χώρας στην ΕΟΚ, περιόρισε και θα περιορίζει στο μέλλον τα περιθώρια χάραξης εθνικής στρατηγικής στην ελληνική βιομηχανία. Ωστόσο η πείρα άλλων χωρών (Πορτογαλίας, Ισπανίας, Ιταλίας) έχει δείξει, ότι υπάρχουν σημαντικά περιθώρια επεξεργασίας «επιλεκτικής» βιομηχανικής στρατηγικής και προώθησης εθνικών αναπτυξιακών στόχων, υπολογίζοντας πάντα τις απαιτήσεις συμμετοχής της εθνικής βιομηχανίας στον ευρωπαϊκό και διεθνή καταμερισμό εργασίας.

4.2.2. Βασικά χαρακτηριστικά της βιομηχανικής πολιτικής στη δεκαετία '90. Επιδράσεις στους βιομηχανικούς ομίλους

Οι εμπειρίες της βιομηχανικής πολιτικής στη δεκαετία '80, έφεραν με ορμητικό τρόπο στο προσκήνιο, ιδιαίτερα μετά το 1992 και την προοπτική συμμετοχής της χώρας στην γ' φάση της ΟΝΕ και του ευρώ, την επεξεργασία βιομηχανικής πολιτικής εκσυγχρονισμού της παραγωγικής βάσης και ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής μεταποίησης. Η ύπαρξη αποθέματος ιδεών και προτάσεων από επιστημονικούς και κοινωνικούς φορείς, αποτελούσε μια καλή αφετηρία για την επεξεργασία τέτοιας πολιτικής. Ειδικότερα στα συμπεράσματα ειδικής μελέτης του ΚΕΠΕ (1996), για τη «Διαρθρωτική Πολιτική στη Βιομηχανία και στην Απασχόληση», επισημαίνεται η ανάγκη επεξεργασίας εκ μέρους του κράτους 'κλαδικών βιομηχανικών πολιτικών' (σελ.19), με ενίσχυση παράλληλα της οικονομικής και κοινωνικής υποδομής, τη βελτίωση της ποιότητας του εργατικού δυναμικού, την αναβάθμιση της δημόσιας διοίκησης, την ορθολογική διαχείριση αναπτυξιακών πόρων, τη βελτίωση των μηχανισμών στήριξης των ΜΜΕ, κá.

Επίσης σε συμπεράσματα μελέτης του Ινστιτούτου Εργασίας-ΙΝΕ (1994, σελ.48), τονίζεται η ανάγκη 'εφαρμογής μιας βιομηχανικής πολιτικής που θα διευκολύνει τη διάχυση επιθετικών αναδιαρθρώσεων, την ανάπτυξη νέων δραστηριοτήτων, την αύξηση της απασχόλησης' και τη μετάβαση από μια αποσπασματική και 'ρηχή' θεώρηση της βιομηχανικής πολιτικής σε μια προσέγγιση 'βάθους', με τη 'δημιουργία υλικής υποδομής, κατάρτισης ανθρώπινου δυναμικού και ενίσχυσης επενδυτικών πρωτοβουλιών', που θα ευνοούσαν την τεχνολογική ανάπτυξη, τις 'δίκτυώσεις' επιχειρήσεων και τη δημιουργία νέων, σε κλαδικό και περιφερειακό επίπεδο, κά. Κρίσιμο στοιχείο μιας τέτοιας βιομηχανικής πολιτικής όπως τονίζεται στη σχετική μελέτη του ΙΝΕ, είναι η 'γενικευμένη πολιτική αναβάθμιση του εργατικού δυναμικού όχι μόνο μέσω του μηχανισμού κατάρτισης, αλλά και μέσω δημιουργίας ενός πλαισίου κοινωνικής πολιτικής' με την υπογραφή ενός νέου τύπου 'κοινωνικού συμβολαίου', που θα προστατεύει το εισόδημα της μισθωτής εργασίας και θα αποτρέπει τάσεις κίνησης προς μια 'φτηνή αγορά εργατικής δύναμης και παραικονομίας'.

α) Βιομηχανική στρατηγική και βιομηχανική πολιτική

Στα μέσα της δεκαετίας '90 από τη Δ/ση Βιομηχανικής Πολιτικής του υπουργείου Ανάπτυξης, έγιναν προσπάθειες επεξεργασίας σύγχρονης βιομηχανικής πολιτικής, με τη συγκρότηση ειδικής επιτροπής για την εκπόνηση μελέτης με θέμα: «Το Μέλλον της Ελληνικής Βιομηχανίας» στα πλαίσια του «Επιχειρησιακού Προγράμματος Βιομηχανίας» του Β'ΚΠΣ. Προϊόν της συγκεκριμένης μελέτης ήταν η επεξεργασία πλαισίου προτάσεων μιας «Νέας Βιομηχανικής Στρατηγικής» και η προώθηση του κοινωνικού «διαλόγου» για την επίτευξη «συναίνεσης» μεταξύ κράτους και κοινωνικών φορέων (κυρίως εργοδοτικών και συνδικαλιστικών οργανώσεων).¹⁷⁶

Οι κυριότεροι άξονες της «νέας βιομηχανικής στρατηγικής» αφορούσαν συνοπτικά τις εξής επιλογές και δράσεις: Συνεργασία κράτους και ιδιωτικού

---

¹⁷⁶ Οι προτάσεις για τη «νέα βιομηχανική στρατηγική», στηρίζονται στις επεξεργασίες των κειμένων για «Το Μέλλον της Ελληνικής Βιομηχανίας» (περιγραφή του έργου και πεπραγμένα), στην «Έκθεση για την Ανταγωνιστικότητα και τη Βιομηχανική Στρατηγική στην Ελλάδα», καθώς στο κείμενο για «Διεθνή Ανταγωνιστικότητα και Συναινετική Βιομηχανική Στρατηγική στην Ελλάδα: Βασικά σημεία συναίνεσης», Οκτώβρης 1997, έκδ. Υπουργείο Ανάπτυξης, Γενική Γραμματεία Βιομηχανίας.

τομέα για την αξιοποίηση και ενίσχυση υπαρχόντων «συγκριτικών πλεονεκτημάτων» και την οικοδόμηση «νέων ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων» σε τομείς υψηλής προστιθέμενης αξίας. Ανάπτυξη του ανταγωνισμού ως βασικού παράγοντα καινοτομιών και βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας και ενθάρρυνση της συνεργασίας των επιχειρήσεων, κυρίως ΜΜΕ, σε θέματα τεχνολογίας, οργάνωσης, διοίκησης, παραγωγής, κλπ. Ενίσχυση του αποδοτικού μεγέθους των επιχειρήσεων, ιδιαίτερα εκείνων που έχουν επιδείξει καινοτομικές ή εξαγωγικές επιδόσεις, με εσωτερική μεγέθυνση ή/και με εξαγορές-συγχωνεύσεις, καθώς και δημιουργία «δικτυώσεων», ιδιαίτερα μεταξύ ΜΜΕ, σε κλαδικό και γεωγραφικό επίπεδο.

Στήριξη επίσης των κλάδων «έντασης γνώσης» (λογισμικού, ηλεκτρονικών, κά) και προώθηση της ενδοκλαδικής αναδιάρθρωσης, ειδικότερα σε κλάδους που η ελληνική μεταποίηση διαθέτει παράδοση (κλωστοϋφαντουργία και ένδυση) και σε κλάδους που κατέχει ολιγοπωλιακή θέση σε ευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο (μάρμαρο, κονσερβοποιημένα φρούτα, κά). Μετατόπιση του κέντρου βάρους της βιομηχανικής πολιτικής στην εφαρμογή «οριζόντιων πολιτικών» και αξιοποίηση των «κάθετων» πολιτικών στα πλαίσια ανάλογων πρωτοβουλιών που αναπτύσσει η ΕΕ και εφ' όσον υπάρχει εθνικό συμφέρον.

Συνειδητή και συστηματική επίσης προσπάθεια προσέλκυσης ξένων επενδύσεων, ιδιαίτερα εκείνων που βοηθούν τη στροφή στο ποιοτικό και επώνυμο προϊόν και μεταφορά τεχνολογίας, καθώς ενθάρρυνση των επενδύσεων στο εξωτερικό, ιδιαίτερα στην ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων, με μεταφορά δραστηριοτήτων έντασης εργασίας και προώθηση συνεργασίας με αντίστοιχες ντόπιες επιχειρήσεις και πολυεθνικές. Πολιτική εξωτερικού εμπορίου προς την κατεύθυνση της υποστήριξης των «ανοικτών» και «ελεύθερων αγορών» και υιοθέτηση παράλληλα πολιτικών στήριξης των εξαγωγών, στα πλαίσια της υφιστάμενης πολιτικής και θεσμικού πλαισίου της ΕΕ. Τέλος προώθηση πολιτικής ιδιωτικοποιήσεων μη βιώσιμων κρατικών επιχειρήσεων και κυρίως «προβληματικών» και «μετοχοποίηση» με μερική ιδιωτικοποίηση βιώσιμων ΔΕΚΟ, καθώς και άνοιγμα στον ανταγωνισμό τομέων που ελέγχονται πλήρως από το κράτος, κά.

Όσον αφορά τις γενικότερες προϋποθέσεις εφαρμογής της «νέας βιομηχανικής στρατηγικής», αναφέρονται κυρίως: στην εξασφάλιση συναινεσης των κοινωνικών εταίρων, στην εφαρμογή μακρο-οικονομικής πολιτικής στήριξης της ανταγωνιστικότητας, στην εφαρμογή πολιτικής περιβάλλοντος με ανάπτυξη ανταγωνιστικών δραστηριοτήτων ιδιαίτερα στον τομέα της ενέργειας, στην ενδυνάμωση της «έρευνας και ανάπτυξης» και στην εφαρμογή μέτρων διάχυσης των αποτελεσμάτων της σε ολόκληρη την οικονομία, στην ενθάρρυνση της μερικής απασχόλησης και στην αντιμετώπιση «κινήτρων» και «αντικινήτρων» των εργαζόμενων στο δημόσιο και ιδιωτικό τομέα, στην πολιτική ενίσχυσης των υποδομών (τηλεπικοινωνίες, εκπαίδευση, χρηματοοικονομικές υπηρεσίες, αναμόρφωση δημόσιας διοίκησης) κá.

Τέλος όσον αφορά τους «μηχανισμούς υλοποίησης», εκτός από το θεσμικό πλαίσιο της βιομηχανικής πολιτικής και ιδιαίτερα της πολιτικής ανταγωνισμού της ΕΕ, κρίσιμο ρόλο προβλέπεται να παίξει το «Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης» και ειδικότερα το «Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Βιομηχανίας», καθώς επίσης ο νέος Αναπτυξιακός Νόμος 2601/98. Επίσης μεγάλη σημασία αποδίδεται στην αναβάθμιση του ρόλου της Επιτροπής Ανταγωνισμού, στην ενεργοποίηση της Διεύθυνσης Βιομηχανικής Πολιτικής του υπουργείου Ανάπτυξης, στην απλοποίηση του θεσμικού πλαισίου της βιομηχανικής πολιτικής, κá. (Υπουργείο Ανάπτυξης, 1997α, 1997β, 1997γ)

Από τη συνολική θεώρηση των επεξεργασιών και προτάσεων του έργου για «Το μέλλον της ελληνικής βιομηχανίας» και των βασικών κατευθύνσεων της «νέας βιομηχανικής στρατηγικής», διαπιστώνουμε κατ' αρχήν την προσπάθεια ανακοπής των αρνητικών τάσεων της ελληνικής βιομηχανίας και την προώθηση ενός νέου πλαισίου πολιτικής με βάση τα νέα δεδομένα στο πεδίο των νέων τεχνολογιών, την οργάνωση της παραγωγής και των διαδικασιών ολοκλήρωσης και «παγκοσμιοποίησης». Ωστόσο είναι εμφανής στο νέο πλαίσιο βιομηχανικής πολιτικής, η υποβάθμιση της σημασίας, πρώτον, των «κλαδικών πολιτικών» και της «επιλεκτικής» βιομηχανικής πολιτικής υπέρ των «οριζόντιων μέτρων» και του μηχανισμού της αγοράς και δεύτερον, του ρόλου του δημόσιου τομέα στη βιομηχανική ανάπτυξη και στη γενικότερη αναπτυξιακή διαδικασία.

Επίσης είναι εμφανής η υποβάθμιση του παράγοντα «εργασία», για τον οποίο η φροντίδα εξαντλείται κυρίως σε μέτρα εκπαίδευσης και κατάρτισης του «ανθρώπινου κεφαλαίου», ενώ ως κοινωνικού παράγοντα δημιουργίας υλικού και πνευματικού πλούτου, αντιμετωπίζεται με περικοπές δικαιωμάτων, ελαστικοποίηση εργασιακών σχέσεων, περιοριστικές εισοδηματικές πολιτικές, κá. Χαρακτηριστική είναι η αντιμετώπιση της απασχόλησης και η μείωση της ανεργίας, η οποία αφήνεται ουσιαστικά στους μηχανισμούς της αγοράς. Αντίθετα όλες σχεδόν οι επιλογές άμεσα ή έμμεσα έχουν «αφετηρία» και «τέλος» την στήριξη της «επιχειρηματικότητας», την ενίσχυση του μεγάλου μεγέθους των επιχειρήσεων, την επέκτασή τους στο εξωτερικό (κυρίως στις Βαλκανικές χώρες) και την ανάπτυξη της συνεργασίας με πολυεθνικές εταιρίες.

Τέλος, όσον αφορά το θεσμικό πλαίσιο βιομηχανικής πολιτικής της ΕΕ, αντιμετωπίζεται στην ουσία ως «δεδομένο» και «αδιαπραγμάτευτο», σε αντίθεση με εμπειρίες άλλων χωρών που διεκδίκησαν και πέτυχαν ειδικές ρυθμίσεις.¹⁷⁷ Συνολικά το πλαίσιο της «νέας βιομηχανικής πολιτικής», κινείται στη λογική των σύγχρονων φιλελεύθερων μοντέλων που προωθούνται στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες.¹⁷⁸ Ωστόσο είναι χρήσιμο να τονίσουμε, ότι μεταξύ προτάσεων των ειδικών επιστημόνων που συμμετείχαν στην εκπόνηση της μελέτης για «Το Μέλλον της Ελληνικής Βιομηχανίας» και του πλαισίου προτάσεων της «νέας βιομηχανικής πολιτικής», υπάρχουν σημαντικές διαφορές, όπως επίσης και μεταξύ των τελευταίων και των μέτρων που υλοποιούνται στα πλαίσια των «επιχειρησιακών προγραμμάτων βιομηχανίας» του Β' και Γ' ΚΠΣ, τα οποία θα αναφερθούμε στη συνέχεια.

---

¹⁷⁷ Η Πορτογαλία μέσω του Προγράμματος PEDIP και την έκκριση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, χρησιμοποίησε αμιγώς κάθετα μέτρα για ανάπτυξη της ανταγωνιστικότητας της πορτογαλικής βιομηχανίας. (Υπουργείο Ανάπτυξης (ΥΠΑΝ), «Το Μέλλον της Ελληνικής Βιομηχανίας» (1997α, σελ.15))

¹⁷⁸ Αξιολογώντας τη «νέα βιομηχανική στρατηγική», σωστά η Καραγιάννη (2001) επισημαίνει τη σημασία της 'συναινεσης' για την προώθηση της. Ωστόσο θεωρεί ότι 'ο ρόλος του κράτους είναι πολύ αναβαθμισμένος στην επιτυχία του εγχειρήματος σε σχέση με τις κρατούσες προσεγγίσεις'. (σελ. 71). Κατά τη γνώμη μας, ο ρόλος του κράτους στην «νέα βιομηχανική στρατηγική» περιορίζεται, τόσο όσον αφορά τις ΔΕΚΟ όσο και την κλαδική και «επιλεκτική» βιομηχανική πολιτική. Αυτό που ενισχύεται, σε σχέση με το παρελθόν, είναι ο ρόλος της υπερεθνικής ρύθμισης στις επιλογές βιομηχανικής πολιτικής μέσα από την εφαρμογή των επιχειρησιακών προγραμμάτων του Β' και Γ' ΚΠΣ.

β) Νέα βιομηχανική στρατηγική και βιομηχανικοί όμιλοι

Η αναλυτική εξέταση όλων των προεκτάσεων της «νέας βιομηχανικής στρατηγικής», δεν αποτελεί αντικείμενο της παρούσας μελέτης. Θα περιοριστούμε μόνο στην εξέταση των επιδράσεων της στην ανάπτυξη και δράση των βιομηχανικών ομίλων. Ειδικότερα θα αναφερθούμε στις επιδράσεις που απορρέουν από τα «οριζόντια» και «κάθετα» μέτρα πολιτικής σύμφωνα με τις ρυθμίσεις του νέου αναπτυξιακού νόμου και τις επιλογές του Β' ΚΠΣ, στην προώθηση της πολιτικής ιδιωτικοποιήσεων και ενίσχυσης του αποδοτικού μεγέθους των επιχειρήσεων με «εξαγορές-συγχωνεύσεις, στην στήριξη της επέκτασης ελληνικών επιχειρήσεων στο εξωτερικό και στην ενθάρρυνση της συνεργασίας με πολυεθνικές επιχειρήσεις και ομίλους στην εγχώρια και εξωτερική αγορά.

Πιο συγκεκριμένα γύρω από τα «οριζόντια» και «κάθετα» μέτρα πολιτικής, με αφορμή την επεξεργασία του νέου πλαισίου «βιομηχανικής στρατηγικής», έγιναν τα τελευταία χρόνια έντονες συζητήσεις για την σκοπιμότητα και την αποτελεσματικότητα τους, που επεκτάθηκαν στο χαρακτήρα και περιεχόμενο της βιομηχανικής πολιτικής, στο ρόλο του κράτους και των επιχειρηματικών φορέων, στους όρους συμμετοχής της χώρας στις διαδικασίες ευρωπαϊκής ενοποίησης, κá. Θα αναφερθούμε κατ' αρχήν στις κυριότερες απόψεις περί «οριζόντιων» και «κάθετων» πολιτικών και των επιδράσεων τους στο πεδίο των βιομηχανικών ομίλων, επισημαίνοντας επιγραμματικά ότι οι πρώτες αναφέρονται σε όλες τις επιχειρήσεις, ενώ οι δεύτερες «επιλεκτικά» σε ορισμένους κλάδους και επιχειρήσεις της οικονομίας.

Αναλυτικότερα γύρω από το συγκεκριμένο θέμα, διατυπώθηκαν στα πλαίσια των σχετικών συζητήσεων σχηματικά τρεις απόψεις. Από τη μια ήταν οι υποστηρικτές της άποψης ότι βιομηχανική πολιτική σημαίνει μόνο «κλαδική πολιτική»¹⁷⁹ και κατά συνέπεια κυρίαρχο στοιχείο πρέπει να είναι η

¹⁷⁹ Κατά το Γιαννίτση 'βιομηχανική πολιτική σημαίνει προσπάθεια δημιουργίας των ειδικών εκείνων κρίκων της αλυσίδας των ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων, που απορροφούν από το οικονομικό περιβάλλον και που μόνο μέσα από εξειδικευμένες δράσεις μπορούν να ενισχυθούν' (1993δ, σελ 35). Ειδικότερα 'το στοιχείο που διαμορφώνει τη φύση της βιομηχανικής πολιτικής συνίσταται στον εξειδικευμένο, εστιασμένο και οργανωμένο-προγραμματισμένο χαρακτήρα των μέτρων ή των πολιτικών που τίθενται σε κίνηση για τη

«επιλεκτικότητα» των μέτρων. Από την άλλη ήταν η άποψη ότι στις σημερινές συνθήκες διεθνοποίησης και ολοκλήρωσης, προτεραιότητα πρέπει να δοθεί στα «οριζόντια» μέτρα¹⁸⁰ και συμπληρωματικά όπου είναι εφικτό, σε «κάθετα» μέτρα. Και τέλος μεταξύ των δύο απόψεων υπήρχε ένα ολόκληρο φάσμα διαφορετικών αντιλήψεων και προβληματισμών, που «έκλειναν», περισσότερο ή λιγότερο, υπέρ της μιας¹⁸¹ ή της άλλης άποψης, ή πρότειναν το συνδυασμό μεταξύ τους.¹⁸²

στηρίξη της βιομηχανικής ανάπτυξης'. (1993α, σελ.10) Η 'επιλεκτικότητα και ιεράρχηση στόχων' είναι πρωταρχικό στοιχείο της βιομηχανικής πολιτικής. Αντίθετα 'η θεσμοθέτηση κινήτρων για όλους και για κάθε μορφή δραστηριότητας (οριζόντια μέτρα) δεν αποτελεί βιομηχανική πολιτική'. (1993δ, σελ.35)

¹⁸⁰ Η «Έκθεση για την Ανταγωνιστικότητα και Βιομηχανική Στρατηγική στην Ελλάδα» (1997β) του υπουργείου Ανάπτυξης, ορίζει ως βιομηχανική πολιτική 'το σύνολο των μέτρων του κράτους με στόχο τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της βιομηχανίας'. (σελ.111) Επίσης θεωρεί ότι η αποτελεσματικότητα των κλαδικών πολιτικών λόγω διεθνοποίησης είναι 'αμφισβητήσιμη' και ότι οδηγούμαστε 'σε μετατόπιση του κέντρου βάρους της βιομηχανικής πολιτικής προς εφαρμογή οριζόντιων πολιτικών που συμβάλλουν στη διαμόρφωση ενός ευνοϊκού περιβάλλοντος λειτουργίας των επιχειρήσεων και ενίσχυσης των προσδιοριστικών παραγόντων της ανταγωνιστικότητας'. (σελ.31)

¹⁸¹ Στα συμπεράσματα μελέτης του Ινστιτούτου Εργασίας-INE (1994), τονίζεται ότι 'στην Ελλάδα οι άμεσες βιομηχανικές πολιτικές δεν είχαν ποτέ κλαδικό χαρακτήρα και δεν ήταν πραγματικά κόσμεες πολιτικές. Η γενικευμένη επιδότηση των βιομηχανικών επενδύσεων ήταν πάντοτε ενταγμένη σε μια φιλελεύθερη αντίληψη της βιομηχανικής ανάπτυξης. Δεν υπάρχει επομένως ζήτημα εγκατάλειψης των κλαδικών πολιτικών'. (1994, σελ.39) 'Στις ελληνικές συνθήκες δεν είναι δυνατόν να αποκλειστούν τα κάθετα μέτρα βιομηχανικής πολιτικής' (σελ.47) Αντίθετα στη μελέτη του ΚΕΠΕ, «Προτάσεις για τη Διαρθρωτική Πολιτική στη Βιομηχανία και την Απασχόληση» (1996), επισημαίνεται ότι 'μία κλαδική πολιτική στην Ελλάδα θα μπορούσε να αποδώσει και να συμβάλλει στην βιομηχανική ανάπτυξη αν το ελληνικό κράτος ως μηχανισμός παρέμβασης είχε τις δυνατότητες να τη σχεδιάσει και να την εφαρμόσει. Η πείρα όμως δείχνει ότι το ελληνικό κράτος δυσκολεύεται να φέρει σε πέρας αποτελεσματικά πολύπλοκες λειτουργίες όπως ο σχεδιασμός και η εφαρμογή μιας κλαδικής πολιτικής'. (σελ.20)

¹⁸² Ο Πιτέλης (1998) ορίζοντας τη βιομηχανική πολιτική ως τα 'κρατικά μέτρα που στοχεύουν να επηρεάσουν τη βιομηχανία μιας χώρας ώστε να βελτιωθεί μακροπρόθεσμα η ευημερία των πολιτών της' (σελ. 208), θεωρεί ότι οι οριζόντιες πολιτικές χωρίς να υποτιμούνται την πιθανότητα ανάγκης βιομηχανικής στρατηγικής αναπτυξιακού χαρακτήρα' (σελ. 213) και τονίζει τις θετικές εμπειρίες της επιλεκτικής βιομηχανικής στρατηγικής της Ιαπωνίας στη δημιουργία 'δυναμικών συγκριτικών πλεονεκτημάτων'. (σελ. 215). Επίσης οι Λυμπεράκη και Τραυλός (1993) ορίζοντας τη βιομηχανική πολιτική ως 'σύνολο μέσων και εργαλείων που επιδρούν στον παραγωγικό μηχανισμό της οικονομίας' (σελ.40), κάνουν διάκριση μεταξύ 'άμεσων' και 'έμμεσων' μέτρων επισημαίνοντας ότι η 'επιλεκτικότητα αποτελεί 'σημείο σύγκρουσης μεταξύ διαφόρων τμημάτων του βιομηχανικού κεφαλαίου' (σελ.41) και ότι η υιοθέτηση της εξαρτάται από το αν συμφέρει την 'υφιστάμενη βιομηχανική δομή'. (σελ.42). Τέλος η Καραμεσίνη (1994) θεωρεί ότι 'τα φιλελεύθερα μοντέλα στηρίζονται κυρίως σε οριζόντιες πολιτικές και έμμεσα μέτρα, ενώ αντίθετα οι κάθετες πολιτικές και άμεσα μέτρα'. (σελ. 86) Θεωρεί ότι 'οι οριζόντιες πολιτικές είναι μη επιλεκτικές διότι τα μέσα που παρέχουν έχουν πρόσβαση όλες οι επιχειρήσεις, ενώ αντίθετα οι κάθετες πολιτικές είναι επιλεκτικές διότι απευθύνονται αποκλειστικά σε ορισμένους τομείς, κλάδους ή επιχειρήσεις'. (σελ.86) Τέλος τονίζει 'η κοινή βιομηχανική πολιτική της ΕΕ και η συζήτηση γύρω από αυτήν, είναι προσαρμοσμένες στις ανάγκες των πιο ισχυρών και διεθνοποιημένων

Ωστόσο το πραγματικό «δίλημμα» για τη βιομηχανική πολιτική δεν βρισκόταν στα «οριζόντια» ή «κάθετα» μέτρα, όσο στο χαρακτήρα και τις κατευθύνσεις της πολιτικής και ιδιαίτερα στο κατά πόσο εξασφάλιζε την παραγωγική ανασυγκρότηση της βιομηχανίας, την ανάπτυξη νέων κλάδων, την άνοδο της παραγωγικότητας και την αναβάθμιση της θέσης των εργαζόμενων στην παραγωγική διαδικασία. Η αγνόηση ουσιαστικά του παράγοντα «εργασία», από την προβληματική της «νέας βιομηχανικής πολιτικής», υποβάθμιζε την όλη συζήτηση για τα «οριζόντια» και «κάθετα» μέτρα σε μια «αντιπαράθεση» επί των μορφών στήριξης της επιχειρηματικότητας. Ωστόσο και οι δύο μορφές με διαφορετικό τρόπο, μπορούσαν όπως έδειξε η πείρα, τόσο στα «φιλελεύθερα» όσο και στα «παρεμβατικά» μοντέλα, να στηρίζουν τα συμφέροντα των μεγάλων επιχειρήσεων και βιομηχανικών ομίλων και τις ειδικότερες επιδιώξεις της μιας ή άλλης μερίδας του βιομηχανικού κεφαλαίου.¹⁸³

Βεβαίως η συγκεκριμένη θεώρηση δεν συνεπάγεται ουδετερότητα ανάμεσα στα κάθετα και οριζόντια μέτρα πολιτικής. Θεωρούμε ότι και οι δύο μορφές έχουν τη σημασία τους (η πρώτη για την εξασφάλιση «επιλεκτικότητας» και η δεύτερη για τη διαμόρφωση κατάλληλων «εξωτερικών συνθηκών» λειτουργίας των επιχειρήσεων από πλευράς υποδομών, εκπαίδευσης, έρευνας-ανάπτυξης, κá) με την εξασφάλιση ωστόσο δύο σημαντικών προϋποθέσεων.

Η πρώτη αφορά την ενεργητική σύνδεση των «κάθετων» και «οριζόντιων» μέτρων με ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα οικονομικής και βιομηχανικής ανάπτυξης, ώστε οι διάφορες δράσεις (κάθετες και οριζόντιες, άμεσες ή έμμεσες, κλπ), να προωθούν στρατηγικές αναπτυξιακές

μεριδών του ευρωπαϊκού κεφαλαίου και σε αυτές των πιο αναπτυγμένων ευρωπαϊκών χωρών. Αυτό δημιουργεί την ανάγκη απόκλισης της Ελλάδας από το κοινοτικό κατεστημένο στον τομέα της βιομηχανικής πολιτικής. Τα οριζόντια μέτρα δεν πρέπει καθόλου να υποτιμούνται, όμως τα κάθετα μέτρα είναι εξίσου αναγκαία. (σελ.94)

¹⁸³ . Στη μεταπολεμική περίοδο, η εφαρμογή «επιλεκτικής» βιομηχανικής πολιτικής στήριξης των «εθνικών πρωταθλητών», εφαρμόστηκε τόσο στις χώρες με «παρεμβατικά» όσο και στις χώρες με «φιλελεύθερα» μοντέλα βιομηχανικής πολιτικής. Η «στροφή» προς τις «οριζόντιες» δράσεις, λόγω ολοκλήρωσης και «παγκοσμιοποίησης», εξυπηρετεί και πάλι τα ίδια μεγάλα συμφέροντα. Η μόνη διαφορά βρίσκεται στο ότι τώρα πλέον πρόκειται για τα συμφέροντα των μεγάλων πολεμικών-πολυκλαδικών ομίλων που δρουν σε «παγκοσμιοποιημένες» και «ολοκληρωμένες» αγορές. Δηλαδή πρόκειται για τους «παγκόσμιους» και «περιφερειακούς πρωταθλητές», οι οποίοι όμως κατά κανόνα είναι και «εθνικοί πρωταθλητές».

παρεμβάσεις μακράς πνοής και να συμβάλλουν στη δημιουργία κύματος νεωτερισμών, τεχνολογικών καινοτομιών, ανάληψης νέων δραστηριοτήτων, δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας και ενίσχυσης της παραγωγικότητας και ανταγωνιστικότητας. Η δεύτερη αφορά την ενεργητική αντί την παθητική προσαρμογή του νέου πλαισίου βιομηχανικής πολιτικής στο αντίστοιχο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αξιοποιώντας όλα τα περιθώρια μέτρων και ειδικών ρυθμίσεων, για την αποτελεσματική συμμετοχή της ελληνικής μεταποίησης στα νέα δεδομένα του ευρωπαϊκού και διεθνούς καταμερισμού εργασίας.

Δυστυχώς οι εμπειρίες της βιομηχανικής πολιτικής των τελευταίων χρόνων, δεν δικαιώνουν ούτε τη συζήτηση περί «οριζόντιων» και «κάθετων» μέτρων, ούτε τις προσδοκίες για ουσιαστική ανάπτυξη και εκσυγχρονισμό των παραγωγικών δυνάμεων της βιομηχανίας. Η απουσία ενός γενικότερου αναπτυξιακού σχεδίου στην ελληνική οικονομία, με συγκεκριμένες δράσεις σε άλλους τομείς και στη βιομηχανία, καθώς και η «παθητική» στην ουσία προσαρμογή στο θεσμικό πλαίσιο της ΕΕ,¹⁸⁴ η υποτίμηση του ρόλου του δημόσιου τομέα στην αναπτυξιακή διαδικασία, σε συνδυασμό με την υποβάθμιση του παράγοντα «εργασία», δείχνουν ότι οι εξαγγελίες για «νέα βιομηχανική πολιτική» αποτελούν στην πραγματικότητα «αναπαλαίωση» του προηγούμενου μοντέλου βιομηχανικής ανάπτυξης. Ειδικότερα η πολιτική στήριξης των μεγάλων επιχειρήσεων, συνετέλεσε αποφασιστικά στον εκσυγχρονισμό και τη διαμόρφωση μεγάλων βιομηχανικών ομίλων. Όπως επισημαίνει η Καραμεσίνη (2002), «με την επιχορήγηση ολοκληρωμένων πολυετών επιχειρηματικών σχεδίων σε όλη την επικράτεια και την αύξηση της

---

¹⁸⁴ Η Ελλάδα δεν αξιοποίησε στις αρχές δεκαετίας '90 τη δυνατότητα εκσυγχρονισμού κλάδων σε κρίση με στήριξη της ΕΕ. Ειδικότερα δεν αξιοποίησε την ευκαιρία, όπως η Πορτογαλία, επεξεργασίας προγράμματος εκσυγχρονισμού της κλωστοϋφαντουργίας, αλλά περιορίστηκε σε συμμετοχή στο πολυτομεακό πρόγραμμα RITEX, που μεταξύ άλλων είχε στόχο τη μείωση της εξάρτησης ορισμένων περιφερειών από τον κλάδο κλωστοϋφαντουργίας και ένδυσης με έξοδο (κλείσιμο) επιχειρήσεων. («Το Βήμα», 12.3.95). Επίσης δεν αξιοποίησε το πρόγραμμα RENAVAL για εκσυγχρονισμό των κρατικών ναυπηγείων, αλλά δεσμεύτηκε το 1990 «στην ιδιωτικοποίηση των κρατικών μονάδων με την προϋπόθεση ρύθμισης των χρεών κατά παρέκκλιση των κοινοτικών διατάξεων». (Τόλιος, 1998, σελ.330) Αντίθετα η Ισπανία και Πορτογαλία αξιοποίησαν τα παραπάνω προγράμματα και πέτυχαν εκσυγχρονισμό των κλάδων τους. Ειδικότερα η Πορτογαλία για τον εκσυγχρονισμό του κλάδου κλωστοϋφαντουργίας και ένδυσης, εξασφάλισε στο διάστημα 1994-99 περί τα 400 εκατ. Ecu. από τα διαρθρωτικά ταμεία της ΕΕ. (Τσέτσης, 1995, σελ.536-537)

επιχορήγησης για επενδύσεις μεγάλου ύψους, ευνοείται εν τέλει μια περιορισμένη ομάδα επιχειρήσεων μεγάλου μεγέθους με ικανότητα μακροπρόθεσμου επιχειρηματικού σχεδιασμού' (σελ.346).

γ) Αναπτυξιακοί νόμοι και κίνητρα επενδύσεων

Οι παραπάνω διαπιστώσεις, αποκαλύπτονται πολύ καθαρά, στις διατάξεις του νόμου περί κινήτρων (Ν.2601/98), για την πραγματοποίηση παραγωγικών επενδύσεων, ο οποίος κινείται, με δευτερεύουσες αλλαγές, στα βήματα των προηγούμενων νόμων (Ν.1892/90 με τις προσθήκες των άρθρων 23α και 23β στο Ν.2234/94). Ειδικότερα ο νέος αναπτυξιακός νόμος εξασφαλίζει τη διατήρηση της δωρεάν επιχορήγησης για τις νέες επενδύσεις, ενώ για τις υφιστάμενες επιχειρήσεις που πραγματοποιούν επενδύσεις, παρέχει επιδότηση επιτοκίου, φορολογικές απαλλαγές, κá.¹⁸⁵ Επίσης προβλέπεται «ειδικό καθεστώς» για τους μεγάλους επενδυτές, δηλαδή για τις μεγάλες επιχειρήσεις, βιομηχανικούς ομίλους και πολυεθνικά συγκροτήματα που πραγματοποιούν επενδύσεις πάνω από 3 δις ή 1 δις με την προϋπόθεση ότι 50% των κεφαλαίων της ίδιας συμμετοχής είναι κεφάλαια εξωτερικού.¹⁸⁶

¹⁸⁵ Σύμφωνα με τις διατάξεις του Ν.2601/98 (άρθρο 1), τα κίνητρα για την πραγματοποίηση παραγωγικών επενδύσεων αφορούν τις εξής μορφές. Πρώτον «δωρεάν επιχορήγηση» για την κάλυψη μέρους του κόστους επένδυσης (από 15-40%) ανάλογα με την περιοχή (Α, Β, Γ, Δ) που πραγματοποιείται, δεύτερον «επιδότηση τόκων» (15-40%) για μεσομακροπρόθεσμα δάνεια που λαμβάνονται για υλοποίηση της επένδυσης, τρίτον «επιδότηση χρηματοδοτικής μίσθωσης» (15-40%) για κάλυψη δαπανών απόκτησης μηχανολογικού εξοπλισμού και τέταρτον «φορολογική απαλλαγή» (40-100%) του φόρου εισοδήματος επί των μη διανεμομένων κερδών. Οι παρεχόμενες ενισχύσεις προσφέρονται με δύο εναλλακτικούς τρόπους: είτε δωρεάν επιχορήγηση ή/και επιδότηση τόκων ή/και επιδότηση χρηματοδοτικής μίσθωσης, είτε φορολογική απαλλαγή και επιδότηση τόκων αν ληφθεί επενδυτικό δάνειο. Τέλος ειδικά κίνητρα, πέραν των ανωτέρω, προσφέρονται για τις λεγόμενες «μεγάλες επενδύσεις». (Για αναλυτικότερη παρουσίαση του νέου πλαισίου επενδυτικών κινήτρων, βλ. ΕΤΒΑ, 1999, «Οδηγός Επενδύσεων», σελ.58-60)

¹⁸⁶ Τα «ειδικά καθεστώτα» σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 10, καθορίζονται με προεδρικά διατάγματα που εκδίδονται με πρόταση των υπουργών Εθνικής Οικονομίας και Ανάπτυξης και του κατά περίπτωση συναρμόδιου υπουργού, με στόχο τη στήριξη της ανάπτυξης περιφερειών ή ορισμένων κατηγοριών επιχειρήσεων ή επενδύσεων ιδιαίτερης σημασίας για την οικονομική ανάπτυξη της χώρας. Επίσης «ειδικά καθεστώτα» μπορούν να δημιουργηθούν με αποφάσεις των υπουργών Εθνικής Οικονομίας και Ανάπτυξης και συναρμόδιων υπουργών, για σχέδια διάσωσης και αναδιάρθρωσης μεταποιητικών ή μεταλλευτικών επιχειρήσεων που απασχολούν τουλάχιστον 150 άτομα και βρίσκονται σε ιδιαίτερα δυσμενή θέση, καθώς και για «μεγάλα επενδυτικά σχέδια» άνω των 25 δις που δημιουργούν τουλάχιστον 300 θέσεις εργασίας, εκ των οποίων ένας αριθμός μπορεί να δημιουργείται σε δορυφορικές επιχειρήσεις. Με όμοιες αποφάσεις ορίζονται επίσης οι αναγκαίες «παρεκκλίσεις» από τις ρυθμίσεις του παρόντος νόμου, σε σχέση με την ίδια συμμετοχή, τη διαδικασία παροχής επιχορηγήσεων, κá, καθώς τη σύνθεση της Ειδικής Γνωμοδοτικής Επιτροπής και την ενδεχόμενη κατασκευή με δημόσια δαπάνη ειδικών έργων

Οι αιτήσεις υπαγωγής νέων μεγάλων επενδυτικών σχεδίων, όπως επίσης μεγάλων επενδύσεων που αφορούν δαπάνες υλοποίησης ολοκληρωμένων πολυετών (2-5 ετών) επιχειρηματικών σχεδίων παλαιών φορέων βιομηχανικών και μεταλλευτικών επιχειρήσεων και επιχειρήσεων λογισμικού, υποβάλλονται και παρακολουθούνται από το «Ελληνικό Κέντρο Επενδύσεων ΑΕ» (ΕΛΚΕ) που εποπτεύεται από το ΥΠΕΘΟ, ενώ τα επενδυτικά σχέδια μικρότερου ύψους παρακολουθούνται από την Γενική Γραμματεία Βιομηχανίας του υπουργείου Ανάπτυξης.

Σύμφωνα με στοιχεία του ΥΠΕΘΟ στη διάρκεια της δεκαετίας '90, με βάση το Ν.1892/90, ολοκληρώθηκαν 3.890 επενδυτικά σχέδια, συνολικού ύψους 872,4 δις με προβλεπόμενη επιχορήγηση 343 δις, από τα οποία δημιουργήθηκαν 34.821 νέες θέσεις εργασίας. Ειδικότερα στην 5ετία 1996-2000, σύμφωνα με τα στοιχεία του Πίνακα 4.1, εγκρίθηκαν με βάση τους αναπτυξιακούς νόμους 1892/90 και 2601/98, 4.493 αιτήσεις επενδυτικών σχεδίων, συνολικού ύψους 1.323 δις και προβλεπόμενης δωρεάν επιχορήγησης ύψους 523 δις (40% του κόστους επένδυσης), από τις οποίες υπολογίζεται να δημιουργηθούν 35.000 περίπου νέες θέσεις εργασίας.

Το μεγαλύτερο μέρος των επενδυτικών σχεδίων (73%) αφορούσαν επενδύσεις στο δευτερογενή τομέα, συνολικού ύψους 992 δις (75% του συνόλου) με προβλεπόμενη δωρεάν επιχορήγηση 416 δις (79,6% του συνόλου). Πιο ειδικότερα από τις αιτήσεις επενδύσεων του έτους 2000, εγκρίθηκαν τελικά 456 σχέδια συνολικού ύψους 209 δις και δωρεάν επιχορήγησης 68 δις, από την υλοποίηση των οποίων προβλέπεται να δημιουργηθούν 3.985 θέσεις εργασίας. Οι μεγάλες επενδύσεις στο σύνολο των εγκεκριμένων σχεδίων, αφορούσαν επτά μόνο επενδυτικά σχέδια, τα οποία ωστόσο κάλυπταν 50,7% του συνολικού ύψους των επενδύσεων και 56,7% των προβλεπόμενων επιχορηγήσεων.¹⁸⁷

υποδομής προς διευκόλυνση της γενικότερης λειτουργίας της μονάδας, κ.ά. Οι κοινές υπουργικές αποφάσεις με τις οποίες υπάγονται παραπάνω επενδύσεις στο ειδικό καθεστώς, προϋποθέτουν την κύρωση τους με νόμο.

¹⁸⁷ Οι επτά μεγαλύτερες εγκριθείσες επενδύσεις το 2000 αφορούσαν επενδυτικά σχέδια του ομίλου «Ελληνικά Πετρέλαια» (ΕΛΠΕ) (ύψους 29 δις δρχ. με επιχορήγηση 11,5 δις για παραγωγή πολυπροπυλενίου στη βιομηχανική περιοχή Σίνδου Θεσσαλονίκης). Επίσης της βελγικής εταιρίας «Glaverbel Ελλάς ΑΕ» (ύψους 37,1 δις με επιχορήγηση 12,6 δις για παραγωγή υαλοπινάκων στην περιοχή Καβάλας), την εταιρία «Ρόκας Αιολική ΑΕ» (αιολική

Πίνακας 4.1: Συγκεντρωτικός πίνακας εγκρίσεων επενδύσεων των Ν.1892/90, 2234/94 και 2601/98, στην πενταετία 1996-2000

(σε εκατ.δρχ.)

Έτος	Α' γενής τομέας			Β' γενής τομέας			Ξενοδοχεία			Υπηρεσίες			Σύνολο Χώρας			Συν. νέων θεσ.εργαί
	αρ.εγκρ	ύψος επενδ.	ύψος επιχορ.	αρ.εγκρ.	ύψος επενδ.	ύψος επιχορ.	αρ.εγκρ.	ύψος επενδ.	ύψος επιχορ.	αρ.εγκρ.	ύψος επενδ.	ύψος επιχορ.	αρ.εγκρ.	ύψος επενδ.	ύψος επιχορ.	
Α' εξ. 1996	40	7.850,00	4.034,50	595	205.474,50	92.182,40	91	37.181,80	11.157,80	32	5.668,20	2.050,40	759	256.174,60	109.425,50	6.575
Β' εξ. 1996	45	6.971,30	3.309,60	683	128.040,50	55.774,40	77	25.533,90	8.169,50	35	7.040,00	2.739,50	840	167.585,70	69.993,00	5.921
Α' εξ. 1997	54	5.009,50	2.136,30	716	163.065,20	71.816,10	98	30.400,60	9.474,30	48	11.640,50	4.436,30	916	210.115,80	87.663,00	6.205
Β' εξ. 1997	48	7.760,30	3.885,70	658	179.044,10	83.270,00	98	23.758,90	7.359,30	47	12.892,80	5.125,00	851	223.456,10	99.640,00	6.074
1998	11	1.139,40	399,80	138	39.130,10	13.517,30	79	20.070,20	5.173,80	7	2.642,00	792,00	235	62.981,70	19.882,90	1.932
1999	17	2.096,10	808,00	239	129.483,00	49.996,20	156	42.917,10	11.836,30	24	19.189,50	5.775,30	436	193.685,70	68.415,80	4.209
2000	30	12.251,10	3.841,10	264	148.433,50	49.727,90	142	40.897,10	11.292,50	20	7.557,60	3.071,90	456	209.139,30	67.933,40	3.985
Σύνολο	248	43.077,70	18.416,00	3293	992.870,90	416.284,30	741	220.759,80	64.483,50	213	66.830,80	23.990,40	4493	1.323.138,90	523.163,80	34.801
% σύνθεσι	5,50%	3,30%	3,50%	73,30%	75,02%	79,60%	16,50%	16,70%	4,80%	4,70%	5,03%	4,60%	100%	100%	100%	

Πηγή: ΥΠΕΘΟ, Γενική Γραμματεία Επενδύσεων και Ανάπτυξης, Επεξεργασία στοιχείων.

Από το σύνολο των βιομηχανικών επενδύσεων της περιόδου, σημαντικό μέρος σύμφωνα με τα στοιχεία του Πίνακα 4.2, αφορούσαν επενδύσεις των άρθρων 23α και 23β του Ν.1892/90 και ανάλογων διατάξεων του 2601/98, που ανέλαβαν να πραγματοποιήσουν μεγάλοι κυρίως βιομηχανικοί όμιλοι. Ειδικότερα στην περίοδο 1995-99, σε σύνολο 1.071 επενδυτικών σχεδίων, συνολικού ύψους 658 δις και δωρεάν επιχορηγήσεων 247 δις, προβλέπεται να δημιουργηθούν 11.721 νέες θέσεις εργασίας. Τα περισσότερα επενδυτικά σχέδια και επιχορηγήσεις, αφορούν τους κλάδους τροφίμων και ποτών, κλωστοϋφαντουργίας, εκδόσεων-εκτυπώσεων, χημικών προϊόντων, μεταλλικών προϊόντων, μη μεταλλικών ορυκτών, πλαστικών ειδών, πληροφορικής, ηλεκτρικών μηχανών, κά.

Πιο συγκεκριμένα οι επενδύσεις του άρθρου 23α, αφορούσαν την υλοποίηση ολοκληρωμένων πολυετών (2-5 ετών) επιχειρηματικών σχεδίων, παλαιών φορέων βιομηχανικών και μεταλλευτικών επιχειρήσεων (ελάχιστου ύψους 1 δις), καθώς και επιχειρήσεων λογισμικού (ελάχιστου ύψους 500 εκατ.), που έχουν στόχο τον τεχνολογικό, διοικητικό, οργανωτικό και επιχειρησιακό εκσυγχρονισμό και ανάπτυξη των επιχειρήσεων. Σύμφωνα με τα στοιχεία του Πίνακα 4.3., στο διάστημα 1995-99, σε σύνολο 171 επενδυτικών σχεδίων, ύψους 306 δις, επιχορηγήσεων 106 δις και προβλεπόμενων 6.100 νέων θέσεων εργασίας, οι εταιρίες των 18 μεγαλύτερων ομίλων (10% του συνόλου των εταιριών), είχαν 30,5% των επενδύσεων, 30,8% των δωρεάν επιχορηγήσεων και 22% των νέων θέσεων εργασίας.

Ειδικότερα οι όμιλοι με τις μεγαλύτερες επενδύσεις και αντίστοιχες επιχορηγήσεις, σύμφωνα με τα στοιχεία του Πίνακα 4.3., ήταν οι Στασινόπουλου (Βιοχάλκο, κά), Κόκκαλη (Ιντρακομ, κά), Unilever (Ελαίς, κά), Κυριακόπουλου (Αργυρομεταλλευμάτων & Βαρυτίνης, κά), Γερμανού (Μπαταρίες Γερμανός, κά), Δασκαλόπουλου (Δέλτα, κά), Φιλίππου (Φάγε, κά), Πετζετάκι (Πετζετάκις, κά), Μαίλη (Μαίλης), Pepsico (Tasty Foods), Concretum (ΑΓΕΤ Ηρακλής, κά), Κανελλόπουλου-Παπαλεξόπουλου (Τιτάν,

---

ενέργεια) με δύο επενδυτικά σχέδια συνολικού ύψους 14,5 δις στην περιοχή της Ν.Ευβοίας), την εταιρία «Low Ελλάς ΑΒΕΕ» με ύψος επένδυσης 4,3 δις στην περιοχή της Ξάνθης, τα «Κλωστήρια Πολύχρονος ΑΕ» με ύψος επένδυσης 7,5 δις στην περιοχή Αιτωλοακαρνανίας, την «Hellas Farm ΑΕ» με επένδυση 8,5 δις την περιοχή Τρικάλων και την «Counva Doors ΑΕ», με ύψος επένδυσης 5,2 δις στην περιοχή Βιωτίας. («Ναυτεμπορική», 11.1.2001)

Πίνακας 4.2.: Βιομηχανικές επενδύσεις του Ν.1892/90 (άρθρα 23α και 23β του Ν.2234/94) και αντίστοιχ του Ν.2601/98 κατά κλάδο δραστηριότητας στο διάστημα 1995-1999 (σε εκατ.δρχ.)

Κλάδος Δραστηριότητας	Αριθ.Επιχ.Συν.Ύψους Σχεδίων	Επενδύσεων	Υφ.Δωρεάν Επιχορήγηση	Απασχολ. Προβλ.π. προσωπ. νέες θέσ.εργ.	Βασ.ολοκλ.Επένδ.σχέδια (μην ολοκλ.έξ 23α	Επένδ.σχέδια 23β
Βιομ. τροφίμ. & ποτών	228	145.067,30	54.086,70	26.012	2.376 124 (112)	40 188
Παραγ. προϊόν. καπνού	2	5.865,70	1.627,10	575	11 1 (1)	2
Κωστούφαντουργία	80	40.787,60	15.681,40	13.010	2.014 59 (21)	8 72
Ένδυση,καπερ.γούνας	40	16.489,10	6.062,90	3.644	378 27 (13)	8 32
Καπερ.δερμ.ειδ.ταξιδίου	30	7.117,70	2.796,90	988	222 13 (17)	1 29
Βιομ.ξύλου &πρωι.ξύλου	10	2.694,70	1.025,40	378	57 4 (6)	1 9
Παργ. επίπλ. & λοιπ. βιομ.	45	15.532,80	5.896,70	2.598	377 24 (21)	5 40
Βιομ. χάρτου &πρωι.χάρτ	30	17.344,50	6.554,50	3.954	197 21 (9)	5 25
Εκδόσεων-εκτυπώσεων	105	49.439,60	19.572,40	5.129	480 64 (42)	3 102
Πρωι.ελαστ. & πλαστ.ύλες	78	32.007,10	12.408,90	5.377	509 48 (30)	3 75
Χημικά προϊόντα	102	80.134,80	29.574,90	13.264	766 48 (54)	22 80
Πρωιόν. Μη μεταλ.ορυκτά	65	41.829,40	15.687,60	7.023	412 38 (27)	12 53
Κατασκευές οχημάτων	4	2.835,50	1.134,20	1.253	29 2 (2)	4
Κατ. εξοπλ.ραδιοη/ηλ.	10	13.301,80	4.834,70	4.401	278 9 (1)	4 6
Κατ.ηλεκτ.μηχ. & συσκ.	24	24.916,80	9.045,20	3.799	399 14 (10)	8 16
Παρ.κατ.οργ.&οργ.ακριβ.	11	5.000,90	1.871,50	446	102 3 (8)	1 10
Κατ.εξοπλ.μεταφορ.μέσω	7	1.508,10	603,2	96	1.319 3 (4)	7
Μεταλ.πρωιόν.εκτός μηχ.	115	65.022,00	24.817,50	8.741	1.117 50 (65)	11 104
Κατ.μηχ.& ειδ.εξοπλισμοί	28	13.167,20	5.145,20	2.113	379 19 (9)	2 26
Παρ.βασικών μετάλλων	11	19.086,60	7.172,60	2.225	275 6 (5)	3 8
Παρ.οπτιαν.& διύλιση πτε	8	18.473,40	7.280,70	6.889	16 5 (3)	1 7
Μηχ. γραφείου & Η/Υ	7	7.846,00	2.791,60	487	331 3 (4)	3 4
Πληρωφ.& softw.δραστη.	28	25.506,90	8.927,90	1.674	731 16 (12)	27 1
Βιομ.ανακύκλωσης	3	7.100,00	2.640,00	0	62 1 (20)	3
Σύνολο κλάδων	1071	658.075,50	247.439,70	114.076	11.721	171 900

ΣΥΝΟΠΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΣΥΝΟΛΟ ΤΩΝ ΣΧΕΔΙΩΝ (Μάιος 2000)

(I) Επενδύσεις 23α

Γενικό Σύνολο	Αριθ.Επιχειρ.Σχεδίων	Ύψος Επένδυσης	Επιχορήγηση	Απασχ.Προσλ.Νέες θέσ.εργ.
Αρχικά Εγκεκριμένα	227	424.787,4	148.675,5	46.994 7.318
Τελικά Εγκεκριμένα	227	424.071,2	148.424,9	
Απενταγμένα	51	99.786,9	34.925,4	
Ολοκληρωμένα	47	100.258,9	35.090,9	
Υλοποιούμενα	176	324.284,2	113.499,4	
Σε Εξέλιξη	129	224.024,2	78.408,4	

(II) Επενδύσεις 23β

Γενικό Σύνολο	Αριθ.Επιχειρ.Σχεδίων	Ύψος Επένδυσης	Επιχορήγηση	Απασχ.Προσλ.Νέες θέσ.εργ.
Αρχικά Εγκεκριμένα	1.056	403.908,8	161.563,5	98.283 8.335
Τελικά Εγκεκριμένα	1.056	405.877,2	162.378,7	
Απενταγμένα	41	12.878,7	5.161,9	
Ολοκληρωμένα	330	113.935,5	45.574,2	
Υλοποιούμενα	1.016	392.987,4	157.226,8	
Σε Εξέλιξη	685	279.061,0	111.652,5	

Πηγή: Υπουργείο Ανάπτυξης, Διεύθυνση Βιομηχανικής Πολιτικής, Επεξεργασία στοιχείων.

Πίνακας 4.3. Επενδύσεις βιομηχανικών ομίλων του Ν.1892/90 (άρθρο 23α Ν.2234/94) και Ν.2601/98, στο διάστημα 1995-99

(σε εκατ.δρχ.)

Επωνυμία Εταιρείας	Μέτοχοι Πλειοψηφίας	Κλάδος Δραστηριότητας	Νομός	Έτος Επένδ.	Ύψος Επένδυσης	Ύψος Επενδύσεων Επηρεοχρή	Αποσπασμού Προβλ. Νέας Προσωπικό θέσεις Εργ. Ολοκληρωσ.		
ΔΕΛΤΑ ΑΕ ΠΡΟΤΥΠΟΣ ΒΙΟΜ. ΓΑΛΑΚΤΟΣ	Όμιλος Δασκαλάτου	Βιομηχανία Τροφίμων και Ποτών	Αθηνών	1995	3.202,0	1.120,7	0	72	Ναι
ΔΕΛΤΑ ΑΕ ΠΡΟΤΥΠΟΣ ΒΙΟΜ. ΓΑΛΑΚΤΟΣ	>> Δασκαλάτου	Βιομηχανία Τροφίμων και Ποτών	Αθηνών	1997	3.500,0	1.225,0	1.745	10	Ναι
ΦΛΟΚΑ ΑΕ	>> Goody's-Δασκαλάτου	Βιομηχανία Τροφίμων και Ποτών	Ανατ. Αττικής	1996	1.210,0	423,5	76	6	Ναι
Ε.Α.Σ. ΛΑΡΙΣΕΣ-ΤΥΡΝΑΒΟΥ-ΑΓΙΑΣ	Συνεταιριστική	Βιομηχανία Τροφίμων και Ποτών	Λαρίσης	1995	2.665,5	932,9	0	16	Ναι
ΚΑΡΑΜΕΛΟΠΟΙΙΑ ΦΑΝ.ΛΑΒΔΑΣ ΑΕ	Όμιλος (δεν υπαρ διαβ. στοιχ.)	Βιομηχανία Τροφίμων και Ποτών	Αθηνών	1995	1.201,9	420,6	26	26	Ναι
ΚΑΤΣΕΛΗ Χ. ΥΙΟΙ ΑΒΕΕ	Όμιλος Λεβέντη-Κατσέλη	Βιομηχανία Τροφίμων και Ποτών	Ανατ. Αττικής	1995	1.225,0	428,7	306	18	Ναι
ΚΑΤΣΕΛΗ Χ. ΥΙΟΙ ΑΒΕΕ	>> Λεβέντη-Κατσέλη	Βιομηχανία Τροφίμων και Ποτών	Αθηνών	1998	1.100,0	365,0	365	13	
ΚΙΚΩΣ ΑΛΕΞ. ΑΕΒΕ	Όμιλος Γ. Κικίω	Βιομηχανία Τροφίμων και Ποτών	Λαρίσης	1995	2.172,0	760,2	0	11	Ναι
ΜΥΛΟΙ ΑΓ.ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΣ	Όμιλος Μπαλάφα, κ.ά	Βιομηχανία Τροφίμων και Ποτών	Παράκω	1995	1.500,0	525,0	0	8	Ναι
ΠΑΡΒΕΝΩΝ ΑΕ	Όμιλος Α. Κουμνιώτης	Βιομηχανία Τροφίμων και Ποτών	Αχλας	1995	1.241,3	434,5	168	0	Ναι
ΦΑΓΕ ΑΕ	Όμιλος Φωλπίτου	Βιομηχανία Τροφίμων και Ποτών	Αθηνών	1995	3.480,0	1.218,0	0	103	Ναι
ΤΥΡΑΣ ΑΕ	>> Φωλπίτου	Βιομηχανία Τροφίμων και Ποτών	Τρικιών	1995	2.457,4	860,1	116	27	Ναι
ΥΦΑΝΤΗΣ Α. & Χ. ΑΒΕΕ	Όμιλος Α. Υφαντή	Βιομηχανία Τροφίμων και Ποτών	Αθηνών	1995	2.675,0	936,2	158	0	Ναι
ΒΕΝΕΤΗΣ ΧΑΡ. ΑΕ	Όμιλος (δεν υπαρ διαβ. στοιχ.)	Βιομηχανία Τροφίμων και Ποτών	Αθηνών	1996	1.517,1	531,1	74	35	Ναι
BINGO ABBE	Όμιλος Τόττη	Βιομηχανία Τροφίμων και Ποτών	Αθηνών	1996	1.050,0	367,5	130	10	
TASTY FOODS ABBE	Όμιλος Ρεφαίο	Βιομηχανία Τροφίμων και Ποτών	Ανατ. Αττικής	1996	3.820,0	1.337,0	451	29	Ναι
ΘΡΑΚΗ ΑΕ	Όμιλος Σπέντη	Βιομηχανία Τροφίμων και Ποτών	Αθηνών	1996	2.987,5	1.045,6	412	114	Ναι
ΙΟΝ ΑΕ	Όμιλος Κωτσάτσουλου-Καρακ	Βιομηχανία Τροφίμων και Ποτών	Αθηνών	1996	1.533,0	536,5	803	24	Ναι
ΚΑΛΑΒΕΡΗ ΑΦΟΙ ΑΒΕΕ	Όμιλος Αφοί Κολαοβέρη	Βιομηχανία Τροφίμων και Ποτών	Εύβοιας	1996	1.350,0	472,5	22	50	
ΚΟΝΕΣ ΑΕ	Όμιλος Α. Τριμυδάστας	Βιομηχανία Τροφίμων και Ποτών	Πέλλας	1996	1.826,7	639,3	0	9	Ναι
ΝΗΡΕΥΣ ΙΚΘΥΟΚΑΛΙΕΡΓΕΙΕΣ ΧΙΟΥ ΑΕ	Όμιλος Μπέντλε	Βιομηχανία Τροφίμων και Ποτών	Αθηνών	1996	2.508,0	877,8	160	196	Ναι
ΝΙΚΑΣ Π.Γ. ΑΒΕ	Όμιλος Νίκα	Βιομηχανία Τροφίμων και Ποτών	Ανατ. Αττικής	1996	3.700,0	1.295,0	0	37	
ΠΑΛΑΔΟΠΟΥΛΟΣ Ε.Ι. ΑΕ	Όμιλος Παπαδόπουλου	Βιομηχανία Τροφίμων και Ποτών	Αθηνών	1996	2.848,0	996,8	882	34	
ΣΤΗΝΑΙΟΠΟΥΛΟΣ Β.Γ. ΑΒΕΕ	Όμιλος Β.Στηναιούλου	Βιομηχανία Τροφίμων και Ποτών	Αχλας	1996	1.378,7	482,5	84	2	
ΟΛΥΜΠΙΕ CATERING ΑΕ	Όμιλος Ολυμπιακή Αεροπορία	Βιομηχανία Τροφίμων και Ποτών	Ανατ. Αττικής	1997	1.950,0	682,5	1.129	158	
ΑΡΤΟΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΚΑΡΑΜΟΛΕΓΚΟΣ ΑΕ	Όμιλος Καραμολέγκου	Βιομηχανία Τροφίμων και Ποτών	Ανατ. Αττικής	1997	1.565,0	547,7	123	84	Ναι
ΔΕΔΕΣ ΚΩΝ.ΑΡΤΕΙΑΚΗ ΚΟΝΙΣΡ ΑΣΠΙΣ ΑΕ	Όμιλος (δεν υπαρ διαβ. στοιχ.)	Βιομηχανία Τροφίμων και Ποτών	Αργολίδας	1997	2.206,7	772,3	27	21	Ναι
ΕΛΑΔΙ ΑΕ ΕΛΛΗΝΟΓΡΥΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ	Όμιλος Unilever	Βιομηχανία Τροφίμων και Ποτών	Αθηνών	1997	4.000,0	1.400,0	478	8	
UNILEVER HELLAS ΑΕ	Όμιλος Unilever	Παράγ. Χημικών ουσιών & τροφίμ.	Αθηνών	1996	3.700,0	1.295,0	626	0	Ναι
ΚΟΛΙΟΣ ΟΕ	Όμιλος Αφοί Κολιώ	Βιομηχανία Τροφίμων και Ποτών	Κιλκίς	1997	2.866,0	933,1	259	20	
ΚΟΝΙΣΡΒΟΠΟΙΙΑ ΒΟΡ.ΑΙΓΑΙΟΥ ΑΒΕΕ	Όμιλος οικογ. Τζίκα	Βιομηχανία Τροφίμων και Ποτών	Κιλκίς	1997	1.042,0	364,7	220	29	Ναι
ΚΡΙ - ΚΡΙ ΑΕ	Όμιλος (δεν υπαρ διαβ. στοιχ.)	Βιομηχανία Τροφίμων και Ποτών	Σερρών	1997	1.859,0	650,6	75	18	Ναι
ΜΙΝΕΡΒΑ ΑΕ ΕΛΛΗΝΟΓΡΥΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ	Όμιλος Ν. Κοσμάς	Βιομηχανία Τροφίμων και Ποτών	Αθηνών	1997	1.116,0	390,6	232	4	Ναι
ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΓΑΛΑΚΤΟΣ	Όμιλος Ε. Καραγιάννη	Βιομηχανία Τροφίμων και Ποτών	Βοιωτίας	1997	1.006,3	352,9	8	8	Ναι
SHIPTA INTERNATIONAL ΑΕ	Όμιλος Θεοδοσιάτου	Βιομηχανία Τροφίμων και Ποτών	Θεσσαλονίκης	1998	3.200,0	1.120,0	672	58	Ναι
JACOBS SUSARO - ΠΑΥΛΙΔΗΣ ΑΒΕΕ	Όμιλος Philip Morris	Βιομηχανία Τροφίμων και Ποτών	Αθηνών	1998	1.022,5	357,8	420	4	Ναι
CRETA FARM ΑΒΕΕ	Όμιλος Αφοί Δομαζάκη	Βιομηχανία Τροφίμων και Ποτών	Ρεθύμνης	1998	1.500,0	525,0	83	45	
ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤ. ΒΕΡΡΟΙΑΣ-VENUS	Συνεταιριστική	Βιομηχανία Τροφίμων και Ποτών	Αθηνών	1998	1.168,0	408,0	32	4	
ΕΔΕΣΜΑ ΑΒΕΕ	Όμιλος Μαυρίδης-Χ.Ψαυρού	Βιομηχανία Τροφίμων και Ποτών	Θεσσαλονίκης	1998	1.030,0	367,5	100	12	Ναι
ΧΑΙΤΟΓΛΟΥ ΑΦΟΙ ΑΒΕΕ	Όμιλος οικ. Χαϊτογλου	Βιομηχανία Τροφίμων και Ποτών	Ευσσαλονίκης	1998	1.300,0	465	260	20	
ΚΑΠΝΙΚΗ Α. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ ΑΕ	Όμιλος Μπαρμάρη	Παράγηση Πράσινων Καπνών	Κιλκίς	1995	2.524,7	863,6	0	11	Ναι
ΚΑΠΝΟΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΚΑΡΕΛΙΑ ΑΕ	Όμιλος Καρέλια	Παράγηση Πράσινων Καπνών	Μακεδονίας	1995	3.341,0	743,4	575	0	
MAXIM - ΚΟΝΩΝΙΟΣ ΠΕΤΣΙΝΙΔΗΣ ΑΕ	Όμιλος Πέτσινιδη	Παράγηση Κλωστοφαικών Υφών	Θεσσαλονίκης	1995	1.641,9	574,6	369	75	Ναι
ΒΑΡΒΑΡΕΣΣΟΣ ΑΕ	Όμιλος οικογ. Βαρβαρέσσου	Παράγηση Κλωστοφαικών Υφών	Ημαθίας	1995	3.861,1	1.351,3	0	1.535	Ναι
ΕΛΛΑΤΕ ΑΕ	Όμιλος Λαμπτήρη	Παράγηση Κλωστοφαικών Υφών	Αθηνών	1995	1.445,0	505,7	332	14	
ΑΦΟΙ ΛΑΔΕΝΗΣ ΑΕ "ΜΙΝΕΡΒΑ"	Όμιλος (δεν υπαρ διαβ. στοιχ.)	Παράγηση Κλωστοφαικών Υφών	Θεσσαλονίκης	1996	1.023,3	358,1	419	3	Ναι
AUTOMATONA ABBE	Όμιλος οικογ. Τουρκομουστή	Παράγηση Κλωστοφαικών Υφών	Αθηνών	1997	1.030,0	367,5	30	5	
ΡΑΚ ΚΕΝΤΑΠΟΤΣΙΔΗΣ ΑΕ	Όμιλος (δεν υπαρ διαβ. στοιχ.)	Παράγηση Κλωστοφαικών Υφών	Θεσσαλονίκης	1997	1.449,0	507,1	83	8	
ΑΚΡΙΑ Δ.ΑΦΟΙ ΑΕ	Όμιλος Γ.Ακρίδας	Παράγηση Κλωστοφαικών Υφών	Αθηνών	1998	1.006,0	352,1	201	2	Ναι
ΑΝΕΣΟΥΛΑΚΗ ΑΦΟΙ ΑΕ	Όμιλος Αφοί Ανεσούλακη	Παράγηση Κλωστοφαικών Υφών	Κιλκίς	1998	1.195,1	418,6	220	10	Ναι
HELEN'S CLUB (MISS RAKEVSKI) ΑΕ	Όμιλος Μουσιζόπουλου-Ραββί	Κατσακ. Ειδ. Ενδυμ.-κατεργ. γούνας	Αθηνών	1995	1.490,2	518,1	0	38	Ναι
AGELLINA - Α.ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΑΕ	Όμιλος οικ. Παπακωνσταντίνου	Κατσακ. Ειδ. Ενδυμ.-κατεργ. γούνας	Θεσσαλονίκης	1996	1.322,6	462,9	102	17	Ναι
TRIUMPH INTERNATIONAL ΑΒΕΕ	Όμιλος Triumph International	Κατσακ. Ειδ. Ενδυμ.-κατεργ. γούνας	Αθηνών	1996	1.232,6	420,9	295	8	Ναι
ΕΛΒΕ ΕΝΔΥΜΑΤΩΝ ΑΕ	Όμιλος Κωτσάτσουλου Τηλ.	Κατσακ. Ειδ. Ενδυμ.-κατεργ. γούνας	Καβάλας	1996	1.654,0	592,4	101	12	
KATERINA ΕΠΕ	Όμιλος (δενχ. Β. Röllman)	Κατσακ. Ειδ. Ενδυμ.-κατεργ. γούνας	Πιερίας	1996	1.594,9	559,2	0	0	
SEX FORM ΑΕ	Όμιλος Βαργή-Γ.Γόδουλου	Κατσακ. Ειδ. Ενδυμ.-κατεργ. γούνας	Αθηνών	1997	1.250,0	437,5	632	4	Ναι
ΑΛΛΟΤΕΤΕ ΑΕ	Όμιλος (δεν υπαρ διαβ. στοιχ.)	Κατσακ. Ειδ. Ενδυμ.-κατεργ. γούνας	Αθηνών	1998	1.078,0	377,3	76	10	Ναι
STAFF ΑΕ	Όμιλος Γ.Δημητρίου	Κατσακ. Ειδ. Ενδυμ.-κατεργ. γούνας	Λαρίσης	1998	1.060,9	371,3	100	17	
ΦΕΙΔΑΣ Δ.Ι. ΑΕ	Όμιλος οικ. Φεϊδά	Κατεργασία Δέρματος-κατσακ. ειδ. Τούφ.	Ανατ. Αττικής	1995	1.002,0	350,7	0	13	
PURIPLAST HELLAS ΑΕ	Όμιλος Ι. Ρουνιέ	Βιομηχ. Ξύλου, κατσακ. προϊόν ξύλου	Θεσσαλονίκης	1998	1.030,0	367,5	53	2	Ναι
ΕΠΙΠΛΟΥΣΥΝΘΕΣΕΙΣ ΝΕΟΣΕΤ ΑΒΕΕ	Όμιλος Αλεξάνδρου, κ.ά	Κατσακ. Επίπλων, Λοιπές Βιομηχ.	Εύβοιας	1995	1.240,0	434,0	0	35	
ΕΠΙΠΛΟΥΣΥΝΘΕΣΕΙΣ ΝΕΟΣΕΤ ΑΒΕΕ	>> Αλεξάνδρου, κ.ά	Κατσακ. Επίπλων, Λοιπές Βιομηχ.	Εύβοιας	1997	1.372,0	490,2	214	18	
FOLLIE - FOLLIE ΑΒΕΕ	Όμιλος Κατσολούτσου Δ.	Κατσακ. Επίπλων, Λοιπές Βιομηχ.	Αθηνών	1996	1.187,0	415,4	104	20	
ΠΑΠΑΝΑΓΙΟΥ ΑΒΕΕ "ΔΡΟΜΕΑΣ"	Όμιλος Γ. Π.Παναγιώτου	Κατσακ. Επίπλων, Λοιπές Βιομηχ.	Σερρών	1997	1.064,0	379,4	110	3	Ναι
ΜΑΧΙ ΑΒΕΕ	Όμιλος Μ.Ευμορφίδης	Κατσακ. Επίπλων, Λοιπές Βιομηχ.	Ενδοχώρα	1998	1.443,8	505,3	102	30	Ναι
LINETTE HELLAS ΑΕ	Όμιλος Μ.Ιωαννίδη	Κατσακ. Χαρτίσκα & Προϊόν χαρτί	Βοιωτίας	1995	1.026,0	359,1	0	17	Ναι
ΧΑΡΤΟΠΟΙΙΑ ΚΩΜΟΤΗΝΗΣ ΑΒΕΕ	Όμιλος Γ.Γραβουνιώτης	Κατσακ. Χαρτίσκα & Προϊόν χαρτί	Ροδόπης	1995	1.042,5	364,8	108	68	

ΑΘΗΝΑΪΚΗ ΧΑΡΤΟΠΟΙΙΑ ΑΕ	Όμιλος Κόνσεντ "New Co"	Κατασκ.Χαρτίτοπλ.& Πράσιν χαρτίου	Αθηνών	1996	1.441,0	504,3	1.273	-18	
ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ Α. ΒΙΟΜ.ΕΠΕΞ.ΧΑΡΤΟΥ Α	Όμιλος Ε.Χατζόπουλος	Κατασκ.Χαρτίτοπλ.& Πράσιν χαρτίου	Θεσσαλονίκης	1996	1.156,0	404,4	103	36	Ναι
ΠΑΤΡΙΑΚΗ ΧΑΡΤΟΠΟΙΙΑ ΑΕ	Όμιλος Τριανταφυλλόπουλου	Κατασκ.Χαρτίτοπλ.& Πράσιν χαρτίου	Αχαΐας	1998	3.000,0	1.050,0	136	3	Ναι
ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΛΙΒΑΝΗ ΑΒΕ	Όμιλος εκ. Λιβάνη	Εκδόσεις - Εκτυπώσεις	Αθηνών	1995	1.246,0	436,1	0	18	Ναι
ΒΙΒΛΙΟΣΥΝΕΓΓΡΑΦΙΚΗ ΑΕΠΕΕ	Όμιλος (δεν υπαρ. διαθέ. στοιχ.)	Εκδόσεις - Εκτυπώσεις	Αθηνών	1996	1.312,9	499,5	46	21	
ΓΕΝΙΚΗ ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΤΥΠΟΥ ΑΕ	Όμιλος Βαρδολογιάννη	Εκδόσεις - Εκτυπώσεις	Αθηνών	1996	1.506,0	527,8	211	10	Ναι
PIRE LIFE ΑΕ	Όμιλος Πετρελάκη	Πρόσθια Πλαστικό & Πλαστί υλές	Βουλιαγής	1996	3.632,0	1.271,20	74	37	Ναι
ΠΕΤΖΕΤΑΚΙΣ Α. Γ. Ε	>> Πετρελάκη	Πρόσθια Πλαστικό & Πλαστί υλές	Βουλιαγής	1997	2.250,0	892,5	478	6	
ΠΛΑΣΤΙΚΑ ΘΡΑΚΗΣ ΑΒΕΕ	Όμιλος Αφελ Χαλιώτη	Πρόσθια Πλαστικό & Πλαστί υλές	Εξάνης	1997	1.696,7	593,8	379	9	Ναι
ΛΑΥΡΗΑΡΜ ΑΕ	Όμιλος Λαββία	Παραγ. Χημικών ουσιών & προϊόν.	Ανατ.Αττικής	1995	2.078,0	727,3	140	6	
ΒΙΒΕΧΡΟΜ ΣΤ ΠΑΤΕΡΑ ΑΕ	Όμιλος Τριποστακόδης Π.	Παραγ. Χημικών ουσιών & προϊόν.	Δυτ.Αττικής	1995	2.819,1	727,3	140	6	
ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΕΤΡΕΛΑΙΑ ΑΕ	Όμιλος ΕΛΠΙΕ	Παραγ. Χημικών ουσιών & προϊόν.	Δυτ.Αττικής	1995	2.865,0	1.001,0	0	15	Ναι
ΣΑΡΑΝΤΗΣ ΓΡ. ΑΒΕΕ	Όμιλος Σαράνη	Παραγ. Χημικών ουσιών & προϊόν.	Αθηνών	1995	2.193,0	767,5	401	52	Ναι
BEIERSDORF ΕΛΛΑΣ ΑΕ	Όμιλος (δεν υπαρ. διαθέ. στοιχ.)	Παραγ. Χημικών ουσιών & προϊόν.	Ανατ.Αττικής	1996	2.960,0	833,0	253	26	Ναι
BOEHRINGER INGELHEIM ΕΛΛΑΣ ΑΕ	Όμιλος (δεν υπαρ. διαθέ. στοιχ.)	Παραγ. Χημικών ουσιών & προϊόν.	Αθηνών	1996	4.250,0	1.487,5	228	25	
BP HELLAS ΑΕ	Όμιλος BP-Mobil	Παραγ. Χημικών ουσιών & προϊόν.	Δυτ.Αττικής	1996	2.118,2	741,3	69	30	
ELPEN ΑΕ	Όμιλος	Παραγ. Χημικών ουσιών & προϊόν.	Ανατ.Αττικής	1996	1.940,0	679,0	168	28	
HELLENICA ΑΕ	Όμιλος	Παραγ. Χημικών ουσιών & προϊόν.	Αθηνών	1996	1.161,0	406,3	125	18	
RIKEN ΑΕ	Όμιλος Hentel Helias	Παραγ. Χημικών ουσιών & προϊόν.	Αθηνών	1996	1.102,0	365,7	265	31	Ναι
ZENESCA HELLAS ΑΕ	Όμιλος Κ.Πενταφράγκος	Παραγ. Χημικών ουσιών & προϊόν.	Θεσσαλονίκης	1996	1.037,0	363,1	85	4	Ναι
ΚΟΡΠΕ ΑΕ	Όμιλος Κ.Λεμής	Παραγ. Χημικών ουσιών & προϊόν.	Αθηνών	1996	1.630,8	570,7	206	26	
ΚΟΥΤΑΝΗΣ Γ.Α. ΑΒΕΕ ERLAC	Γ.Κουτάνης	Παραγ. Χημικών ουσιών & προϊόν.	Ανατ.Αττικής	1996	1.932,0	525,7	79	4	
ΠΕΤΡΟΚΑΖ ΑΕ	Όμιλος Α.Ρυζακόπου-Σ. Cetta	Παραγ. Χημικών ουσιών & προϊόν.	Αθηνών	1996	3.302,0	1.195,7	335	21	Ναι
ΦΑΜΑΡ ΑΕ	Όμιλος Μαραντόπουλου	Παραγ. Χημικών ουσιών & προϊόν.	Αθηνών	1996	3.780,0	1.323,0	69	44	
ΒΑΥΕΡ ΕΛΛΑΣ ΑΒΕΕ	Όμιλος Bayer Α. G.	Παραγ. Χημικών ουσιών & προϊόν.	Βουλιαγής	1997	1.422,0	497,7	282	7	
DRUCKFARBEN (ΝΤΡΟΥΚΦΑΡΜΠΕΝ) ΕΛΜ	Όμιλος Καραβασίλη Γ.	Παραγ. Χημικών ουσιών & προϊόν.	Δυτ.Αττικής	1997	1.016,0	369,6	51	4	
SHELL GAS ΑΒΕΕΥ	Όμιλος Shell	Παραγ. Χημικών ουσιών & προϊόν.	Δυτ.Αττικής	1997	1.535,1	537,3	80	3	Ναι
ΓΕΡΟΛΥΜΑΤΟΣ Π.Ν. ΑΕΒΕ	Όμιλος Π.Γερόλυματος	Παραγ. Χημικών ουσιών & προϊόν.	Ανατ.Αττικής	1997	2.778,0	972,3	363	10	
ΛΙΝΤΕ ΕΛΛΑΣ ΑΕ	Όμιλος Linde Α. G.	Παραγ. Χημικών ουσιών & προϊόν.	Δυτ.Αττικής	1997	2.575,0	901,4	124	14	Ναι
COLGATE PALMOLIVE (HELLAS) ΑΒΕΕ	Όμιλος Procter & Gamble	Παραγ. Χημικών ουσιών & προϊόν.	Αθηνών	1998	1.200,0	420,0	309	5	Ναι
ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ ΗΛΙΑΣ ΑΒΕΕ	Όμιλος Η.Βασιλειάδης	Παραγ. Χημικών ουσιών & προϊόν.	Θεσσαλονίκης	1998	1.200,0	420,0	130	12	Ναι
ΑΓΕΤ ΗΡΑΚΛΗΣ ΑΕ	Όμιλος Conacertum	Παραγ. Προϊόν. Μη Μεταλλ. Ορυκτά	Μαγνησίας	1995	2.824,5	989,5	0	0	Ναι
ΕΜΜΥ ΑΒΕΕ ΚΤΙΡΙΑΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ	>> Conacertum	Παραγ. Προϊόν. Μη Μεταλλ. Ορυκτά	Αθηνών	1997	1.050,0	367,5	40	2	
ΤΙΤΑΝ ΕΣ ΤΣΙΜΕΝΤΩΝ	Όμιλος Κανελ-Παταλέζοπου	Παραγ. Προϊόν. Μη Μεταλλ. Ορυκτά	Βουλιαγής	1996	3.731,6	1.306,1	0	32	Ναι
ΙΝΤΕΡΒΕΝΤ ΔΟΜΙΚΑ ΥΛΙΚΑ ΑΕ	>> Κανελ-Παταλέζοπου	Παραγ. Προϊόν. Μη Μεταλλ. Ορυκτά	Βαλταδενίστου	1996	1.038,0	363,3	373	8	Ναι
ΙΝΤΕΛΑ ΣΤΑΝΤΑΡΝΤ ΑΒΕΕ	Όμιλος Ιντέλα (τολυσιμυδός)	Παραγ. Προϊόν. Μη Μεταλλ. Ορυκτά	Ευβοίας	1996	2.234,0	781,9	356	2	
ΙΠΠΟΚΑΜΠΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΗ ΑΕ	Όμιλος Ν.Αμοιράδης	Παραγ. Προϊόν. Μη Μεταλλ. Ορυκτά	Ανατ.Αττικής	1996	1.050,0	367,5	80	55	Ναι
ΚΕΡΑΦΙΝΑ ΑΒΕΤΕ	Όμιλος Δ.Νεόφυρος	Παραγ. Προϊόν. Μη Μεταλλ. Ορυκτά	Κορινθίας	1998	1.093,3	382,6	177	4	
ΑΕΕ ΑΛΦΑ ΜΠΕΤΟΝ ΑΒΕΤΕ	Όμιλος Β.Αλαφρογιάννη	Παραγ. Προϊόν. Μη Μεταλλ. Ορυκτά	Αθηνών	1998	1.060,0	371,0	169	21	
ΑΕΕ ΑΡΓΥΡΟΜΕΤΑΛΛΟΥΝ & ΒΑΡΥΤΙΝΗΣ	Όμιλος Κυριακόπουλου-Ηλιού	Παραγ. Προϊόν. Μη Μεταλλ. Ορυκτά	Κυκλάδων	1998	3.100,0	1.065,0	676	20	
ΑΕΕ ΑΡΓΥΡΟΜΕΤΑΛΛΟΥΝ & ΒΑΡΥΤΙΝΗΣ	Όμιλος Κυριακόπουλου-Ηλιού	Παραγ. Προϊόν. Μη Μεταλλ. Ορυκτά	Ευβοίας	1995	4.566,0	1.598,1	331	54	Ναι
ΜΑΘΙΟΣ ΠΥΡΜΑΧΑ ΑΕ	Όμιλος εκ. Μαθίου	Παραγ. Προϊόν. Μη Μεταλλ. Ορυκτά	Παράκω	1998	1.000,0	350,2	72	6	Ναι
ΥΑΛΟΥΡΓΓΑ ΚΡΟΝΟΣ ΑΒΕΕ	Όμιλος Βαυλιάρηκη κ.ά.	Παραγ. Προϊόν. Μη Μεταλλ. Ορυκτά	Αθηνών	1998	1.600,0	560,0	190	34	
ΧΑΛΥΒ ΔΟΜΙΚΑ ΥΛΙΚΑ ΑΕ	Όμιλος Ciment Français	Παραγ. Προϊόν. Μη Μεταλλ. Ορυκτά	Αθηνών	1998	1.100,0	385,0	166	5	
NETCOM ΑΒΕΕ	Όμιλος (πρώτ. Α.Κουσταθάνος)	Κατασκ. Εξοπλ.& Συστ. Ραδιοφ. Τηλεμ. Ανατ.Αττικής	Αθηνών	1995	1.011,2	363,9	0	29	Ναι
ΣΒΑΜΠΕ ΕΛΛΑΣ ΕΠΕ	Όμιλος (δεν υπαρ. διαθέ. στοιχ.)	Κατασκ. Εξοπλ.& Συστ. Ραδιοφ. Τηλεμ. Ανατ.Αττικής	Αθηνών	1995	1.885,0	669,7	109	29	Ναι
INTRAKOM ΑΕ	Όμιλος Κόκκαλη	Κατασκ. Εξοπλ.& Συστ. Ραδιοφ. Τηλεμ. Ανατ.Αττικής	Αθηνών	1996	3.643,0	1.275,1	1.481	60	Ναι
ΙΝΤΑΣΟΦΤ ΑΕ	>> Κόκκαλη	Κατασκ. Εξοπλ.& Συστ. Ραδιοφ. Τηλεμ. Ανατ.Αττικής	Αθηνών	1998	3.000,0	1.050,0	1.612	60	
ΓΕΡΜΑΝΟΣ ΜΠΑΤΑΡΙΕΣ ΑΒΕΕ	>> Κόκκαλη	Πληροφορική & Συναρμ. Αρσενισμ. Αθηνών	Αθηνών	1998	1.000,0	420,0	632	41	Ναι
ΓΕΡΜΑΝΟΣ ΜΠΑΤΑΡΙΕΣ ΑΒΕΕ	Όμιλος Γερμανού	Κατασκ. Ηλεκτρ. Μηχαν. 7 Συστημ. Εξάνης	Εξάνης	1995	4.675,0	1.636,2	35	70	Ναι
ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΚΑΛΩΔΙΑ ΑΕ	>> Γερμανού	Κατασκ. Ηλεκτρ. Μηχαν. 7 Συστημ. Εξάνης	Εξάνης	1998	3.000,0	1.050,0	355	62	
ΕΤΕΜ ΑΕ	Όμιλος Στασινόπουλου	Κατασκ. Ηλεκτρ. Μηχαν. 7 Συστημ. Εξάνης	Βουλιαγής	1995	1.032,0	465,7	287	7	Ναι
SANTAS-SANTAS ΑΕ	>> Στασινόπουλου	Κατασκ. Μεταλλ. Προϊόν. εκτός μηχαν.	Βουλιαγής	1995	1.248,2	409,8	0	48	Ναι
ΣΤΑΔΙΟΝΟΥΡΓΓΙΑ ΚΤΙΡΙΘΟΥ ΑΕ	>> Στασινόπουλου	Κατασκ. Μεταλλ. Προϊόν. εκτός μηχαν.	Αθηνών	1996	2.313,0	809,5	100	25	
ΓΕΝΙΚΗ ΚΑΛΩΔΙΩΝ-ΑΦΟΙ ΟΡΦΑΝΙΔΗ ΑΕ	Όμιλος Αφελ Ορφανίδη	Κατασκ. Μεταλλ. Προϊόν. εκτός μηχαν.	Κορινθίας	1997	4.000,0	1.400,0	229	50	
ΙΝΤΕΡΚΑΙΜΑ ΑΒΕΕ	Όμιλος Γ.Μητζίτης	Κατασκ. Ηλεκτρ. Μηχαν. & Συστημ. Βουλιαγής	Βουλιαγής	1996	1.346,0	471,1	156	0	
ΦΟΥΡΑΝ ΑΦΟΙ ΑΒΕΕ	Όμιλος Φουρή	Κατασκ. Ηλεκτρ. Μηχαν. & Συστημ. Βουλιαγής	Βουλιαγής	1996	2.435,0	865,7	200	4	Ναι
FULGOR ΑΕ	Όμιλος Fulgor	Κατασκ. Ηλεκτρ. Μηχαν. & Συστημ. Κορινθίας	Κορινθίας	1997	2.177,0	761,9	471	5	Ναι
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΗΛΕΚΤΡΟΤΕΧΝΙΚΗ ΑΒΕΕ	Όμιλος Α.Καραγιάννη	Κατασκ. Ηλεκτρ. Μηχαν. & Συστημ. Ευβοίας	Ευβοίας	1997	1.050,0	367,5	45	29	
ERGO ΑΕΒΕ	Όμιλος Κούσιου	Κατασκ. Ιατρικ. Οργάν. & οργάν. ακριβ. Αθηνών	Αθηνών	1996	2.576,2	901,6	128	38	
ΜΑΛΙΑΝΗΣ Μ.Ι. ΑΕΒΕ	Όμιλος Μαλή	Κατασκ. Μεταλλ. Προϊόν. εκτός μηχαν.	Βουλιαγής	1995	4.640,0	1.624,0	0	124	Ναι
ΜΕΤΑΛΛΟΠΛΑΣΤΙΚΗ ΑΓΡΙΝΙΟΥ ΑΕ	Όμιλος Τσιγκρίτζη-Π.Κωνσταντί	Κατασκ. Μεταλλ. Προϊόν. εκτός μηχαν.	Αιτωλοακαρναν	1995	1.030,0	362,2	0	0	
ΠΥΡΑΜΙΔ ΜΕΤΑΛΛΟΥΡΓΓΙΑ ΑΕ	Όμιλος Α.Μπακατσάκης	Κατασκ. Μεταλλ. Προϊόν. εκτός μηχαν.	Θεσσαλονίκης	1995	2.815,0	985,2	0	20	Ναι
DORAL ΑΒΕΕ	Όμιλος Χ.Καλλιάς	Κατασκ. Μεταλλ. Προϊόν. εκτός μηχαν.	Θεσσαλονίκης	1996	1.506,8	527,4	0	35	Ναι
VIOMAL ΑΕ	Όμιλος Α.Απασιτάου	Κατασκ. Μεταλλ. Προϊόν. εκτός μηχαν.	Ευβοίας	1996	1.050,0	367,5	15	2	
ΑΛΚΟ ΕΛΛΑΣ ΑΒΕΕ	Όμιλος Θ.Τζώρτζη, κ.ά.	Κατασκ. Μεταλλ. Προϊόν. εκτός μηχαν.	Δυτ.Αττικής	1996	2.494,6	873,1	77	12	Ναι
ΑΛΒΙΟ ΒΙΟΚΑΡΠΕΤ ΑΕ. ΒΙΟΜ.& ΕΜΠ.ΕΠΙΧ.	Όμιλος Καντίνου	Κατασκ. Μεταλλ. Προϊόν. εκτός μηχαν.	Λαρίσης	1997	1.666,0	594,1	331	21	Ναι
ΑΠΛΑΟΥΜΙΝ ΑΒΕΕ	Όμιλος Α.Παπαχρηστούλου	Κατασκ. Μεταλλ. Προϊόν. εκτός μηχαν.	Αθηνών	1997	1.054,0	369,9	56	3	
MAVELES ΑΒΕΕ	Όμιλος Β.Μαυρίδης	Κατασκ. Μηχαν. & Ειδών. Εξοπλ.ισμ. Δυτ.Αττικής	Δυτ.Αττικής	1997	1.089,0	381,1	102	13	
ΚΛΙΜΑΤΕΧΝΙΚΗ ΑΕ	Όμιλος Γ.Μαρίδης	Κατασκ. Μηχαν. & Ειδών. Εξοπλ.ισμ. Θεσσαλονίκης	Θεσσαλονίκης	1997	1.344,0	470,4	107	10	Ναι
ΑΛΟΥΜΙΝΑ ΜΥΛΙΝΑΣ ΒΙΟΜ.ΑΛΟΥΜΙΝΙΟΥ Α	Όμιλος Μυλωνά	Παραγ. Προϊόν. Μη Μεταλλ. Ορυκτά	Κιλκίς	1996	2.152,0	753,2	0	0	

ΑΛΟΥΜΙΝΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΑΕ "ALMACO"	Όμιλος (πρ Π.Ζαχαριάδης)	Παραγωγή Βασικών Μετάλλων	Κιλκίς	1997	2.522,8	862,9	320	128	Ναι
ELDONS ΑΕΒΕ	Όμιλος ακ.Παπαθανασίου	Παράγ.Κωκ. & Προϊόν Δύτης.Πετρ.	Δυτ.Αττικής	1996	2.171,5	780,1	53	16	Ναι
ALTEC ΑΒΕΕ	Όμιλος ALTEC (πολυσυσμμετο	Κατασκ.Μηχανών Γραφείου & Η/Υ	Αθηνών	1995	3.180,0	1.113,0	0	153	Ναι
UNISOFT ΑΕ	>> ALTEC (πολυσυσμμετο	Πληροφορική & Συναφείς Δραστηριότ	Αθηνών	1995	840,0	294,0	0	31	
UNISOFT Β.ΕΛΛΑΔΟΣ ΑΕ	>> ALTEC (πολυσυσμμετο	Πληροφορική & Συναφείς Δραστηριότ	Θεσσαλονίκης	1995	562,9	197,0	40	17	
MICROLAND COMPUTERS ΑΕ	>> ALTEC (πολυσυσμμετο	Πληροφορική & Συναφείς Δραστηριότ	Αθηνών	1996	1.055,7	369,5	0	43	Ναι
INFORMATICS Η/Υ ΑΕΒΕ	Όμιλος Κονοδήμου-Γκιώνη	Κατασκ.Μηχανών Γραφείου & Η/Υ	Αθηνών	1997	1.609,0	553,1	44	46	
ΠΟΥΛΙΑΔΗΣ & ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ ΑΕΒΕ	Όμιλος Πουλιόδη	Κατασκ.Μηχανών Γραφείου & Η/Υ	Αθηνών	1997	2.148,0	751,1	230	99	Ναι
ΠΟΥΛΙΑΔΗΣ & ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ ΑΕΒΕ	>> Πουλιόδη	Πληροφορική & Συναφείς Δραστηριότ	Αθηνών	1998	1.085,0	379,7	280	60	Ναι
PC - SYSTEMS ΑΕ	>> Πουλιόδη	Πληροφορική & Συναφείς Δραστηριότ	Αθηνών	1998	550,1	192,5	86	21	Ναι
Ο-1 ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗ ΑΕ	Όμιλος Κ.Μεταξάς	Πληροφορική & Συναφείς Δραστηριότ	Αθηνών	1995	549,0	192,1	32	16	
Α.Β.Σ. ΑΕ	Όμιλος Β.Τραπέζογλου	Πληροφορική & Συναφείς Δραστηριότ	Αθηνών	1995	510,0	178,5	0	4	
ACE ΠΡΟΗΓΜΕΝΕΣ ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΑΕ	Όμιλος (δεν υπαρ διαθ στοιχ.)	Πληροφορική & Συναφείς Δραστηριότ	Αθηνών	1995	931,0	325,8	0	54	Ναι
ΗΤΕC-ΕΦΑΡΜ.ΣΥΓΧΡ.ΤΕΧΝΙΑΣ & Η/Υ ΑΕ	Όμιλος (δεν υπαρ διαθ στοιχ.)	Πληροφορική & Συναφείς Δραστηριότ	Αθηνών	1995	532,4	196,3	0	39	Ναι
D/S ΑΕ	Όμιλος Ι.Κυριακτοπούλου	Πληροφορική & Συναφείς Δραστηριότ	Αθηνών	1995	656,0	229,6	0	11	Ναι
COMPUTER LOGIC ΑΕ	>> Ι.Κυριακτοπούλου	Πληροφορική & Συναφείς Δραστηριότ	Αθηνών	1995	1.235,0	432,2	0	92	
ΗΤΕC-ΕΦΑΡΜ.ΣΥΓΧΡ.ΤΕΧΝΙΑΣ & Η/Υ ΑΕ	Όμιλος (δεν υπαρ διαθ στοιχ.)	Πληροφορική & Συναφείς Δραστηριότ	Αθηνών	1995	1.257,0	439,9	0	18	Ναι
INFORM ΠΛΑΥΚΟΣ ΑΕ	Όμιλος Λύκου	Πληροφορική & Συναφείς Δραστηριότ	Αθηνών	1995	21.30,0	745,5	0	25	Ναι
INFORMER ΑΕ	Όμιλος Σιμουδή-Καρούδη	Πληροφορική & Συναφείς Δραστηριότ	Αθηνών	1995	1.270,0	444,5	0	26	Ναι
SINGULAR ΑΕ	Όμιλος Singular (πολυσυσμ)	Πληροφορική & Συναφείς Δραστηριότ	Αθηνών	1995	1.373,0	480,5	0	94	Ναι
SINGULAR INTERNATIONAL ΑΕ	Όμιλος Singular (πολυσυσμ)	Πληροφορική & Συναφείς Δραστηριότ	Θεσσαλονίκης	1996	500,0	175,0	43	8	Ναι
BYTE COMPUTER ΑΒΕΕ	Όμιλος Singular-Βυζάντιος	Πληροφορική & Συναφείς Δραστηριότ	Αθηνών	1997	542,0	189,7	34	12	Ναι
ΔΕΛΤΑ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗ ΑΕ	Όμιλος Singular-Alpha Τρόντσε	Πληροφορική & Συναφείς Δραστηριότ	Αθηνών	1997	900,0	322,0	133	26	
DATAMEDIA ΑΕ	Όμιλος Ηλιάδης Θεογ.	Πληροφορική & Συναφείς Δραστηριότ	Παραρτώ	1996	1.185,7	415,0	85	12	Ναι
DATA MEDIA ΑΕ	>> Ηλιάδης Θεογ.	Πληροφορική & Συναφείς Δραστηριότ	Αθηνών	1998	550,0	192,5	75	5	Ναι
INFO-QUEST ΑΕΒΕ	Όμιλος Φέσσα	Πληροφορική & Συναφείς Δραστηριότ	Αθηνών	1996	2.222,0	777,7	80	38	
LEON ENGINEERING ΑΕ	Όμιλος Ι.Ν.Αδων	Πληροφορική & Συναφείς Δραστηριότ	Αθηνών	1996	1.086,0	380,1	41	14	
SITEC ΑΕ (πρώην LOGOTECH ΑΕ)	Όμιλος Π.Κρίσταλης	Πληροφορική & Συναφείς Δραστηριότ	Αθηνών	1996	550,0	192,5	45	0	
ΕΛΛ.ΕΠΙΣΤ.ΕΤ.ΠΛΗΡΟΦ. & ΣΥΣΤ.ΤΗΛ/ΝΙΩ	Όμιλος (δεν υπαρ διαθ στοιχ.)	Πληροφορική & Συναφείς Δραστηριότ	Αθηνών	1996	635,0	222,2	35	17	
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΠΛΗΡΗΦΟΡΙΚΗΣ ΑΕ	Όμιλος Ι.Μυτιληναίου	Πληροφορική & Συναφείς Δραστηριότ	Ρεθύμνης	1996	507,0	177,4	6	4	
Μ & Ο ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ ΑΕ	Όμιλος Δ.Καρογιάνης	Πληροφορική & Συναφείς Δραστηριότ	Αθηνών	1997	522,0	182,7	24	10	
BULL ΑΕΕ	Όμιλος Bull	Πληροφορική & Συναφείς Δραστηριότ	Αθηνών	1998	550,0	192,5	63	13	Ναι

Σύνολο 171 Επενδυτικών Σχεδίων

306.528,2 106.797,2 32723 6106

Συνοπτική αρουσίση επενδύσεων (άρθρο 23α), των μεγαλύτερων βιομηχανικών ομίλων

Όμιλος Σισσινοπούλου	8.593,2	3.102,0	616	124
Όμιλος Κάκκαλη	7.843,0	2.745,1	3.725	221
Όμιλος Unilever	7.700,0	2.895,0	1104	8
Όμιλος Γερμανού	7.675,0	2.686,2	390	132
Όμιλος Κυριακτοπούλου-Ηλιάτοπούλου	7.696,0	2.693,1	1.007	74
Όμιλος Δασκαλόπουλου	6.702,0	2.345,7	1.745	82
Όμιλος Φιλίππου	5.937,4	2.078,1	118	130
Όμιλος Τσιζιτιάου	5.882,0	2.163,7	552	43
Όμιλος Μαλλή	4.640,0	1.624,0	616	130
Όμιλος Κανελλόπουλου-Παπαλεξόπουλου	4.769,6	1.599,4	373	40
Όμιλος Concelium (ΑΓΕΤ Ηρακλής, κá)	3.874,5	1.356,0	40	2
Όμιλος Persico	3.820,0	1.337,0	451	29
Όμιλος Μαρινόπουλου	3.780,0	1.323,0	68	44
Όμιλος Νίκα	3.777,0	1.295,0	0	37
Όμιλος Θεοδωρόπουλου	3.200,0	1.120,0	872	58
Όμιλος Παπαδόπουλου	2.848,0	996,8	882	34
Όμιλος Singular (πολυσυσμματοεργκός)	2.415,0	845,2	77	114
Όμιλος Φέσσα	2.222,0	777,7	60	38

Σύνολο 18 Ομίλων

83.344,7 32.843,0 12716 1340

Ποσοστά αναλογία στο σύνολο

30,5% 30,8% 38,8% 21,9%

Πηγή: Υπουργείο Ανάπτυξης, Διεύθυνση Βιομηχανικής Πολιτικής, Επιχειρησιακά στοιχεία.

Πίνακας 4.4.: Οι μεγαλύτερες επενδύσεις του Ν.1892/90 (άρθρο 23β Ν.2234/94) και Ν.2601/98, από βιομηχανικές επιχειρήσεις και ομίλους, στο διάστημα 1995-99

Επωνυμία Επιχείρησης	Μέτοχοι Πλαزمοφίας	Κλάδος Δραστηριότητας	Νομός	Έτος		Έτος	Έτος	Απασχολ.	Προβλ. Μείζ.	Ποσ. εκστ. εξ.
				Επένδ.	Επένδυσης	Επιχορηγ.	Προσυντ.			
ΔΕΛΤΑ ΑΕ Πρότυπος Βιομηχανία Γάλακτος	Ομίλος Δασκαλάτσου	Βιομηχανία Τροφίμων & Ποτών	Αθηνών	1996	271,5	108,6	1.738	9		
ΑΛΕΞΙΣ ΑΕ	>> Δασκαλάτσου	Βιομηχανία Τροφίμων & Ποτών	Θεσσαλονίκης	1998	240,0	96,0	80	0	Ναι	
ΑΛΕΞΙΣ ΑΕ	>> Δασκαλάτσου	Βιομηχανία Τροφίμων & Ποτών	Θεσσαλονίκης	1999	529,8	211,9	0	0		
ΜΠΑΡΜΠΑ ΣΤΑΘΗΣ ΓΕΝΙΚΗ ΤΡΟΦΙΜΩΝ ΑΕ	>> Δασκαλάτσου	Βιομηχανία Τροφίμων & Ποτών	Θεσσαλονίκης	1998	750,0	300,0	244	0		
ΠΑΓΩΤΑ ΔΩΔΟΝΗ ΑΕ	>> Δασκαλάτσου	Βιομηχανία Τροφίμων & Ποτών	Ανατ.Αττικής	1996	287,5	115,0	50	2	Ναι	
ΒΙΓΛΑ ΑΕΒΕ	>> Δασκαλάτσου	Βιομηχανία Τροφίμων & Ποτών	Λαρίσης	1999	984,7	387,8	38	9		
ΦΛΟΚΑ ΑΕ	>> Gashy-Δασκαλάτσου	Βιομηχανία Τροφίμων & Ποτών	Ανατ.Αττικής	1999	52,4	20,9	69	0		
TASTY FOODS ΑΕ	Ομίλος PepsiCo	Βιομηχανία Τροφίμων & Ποτών	Ανατ.Αττικής	1997	500,0	200,0	442	52	Ναι	
PEPSICO - HBN ABE	>> PepsiCo	Βιομηχανία Τροφίμων & Ποτών	Κορινθίας	1999	1130,0	452,0	647	24	Ναι	
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΖΑΧΑΡΗΣ ΑΕ	Ομίλος ΑΤΕ	Βιομηχανία Τροφίμων & Ποτών	Λαρίσης	1996	71,9	28,8	1.428	0	Ναι	
ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΕΙΝΕΣ ΑΕ	Ομίλος Κ.Τσαμάνβη	Βιομηχανία Τροφίμων & Ποτών	Ιωαννίνων	1996	2.367,2	946,9	0	14	Ναι	
ΚΥΛΙΝΔΡΟΜΥΛΟΙ Κ.ΣΑΡΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ ΑΕ	Ομίλος Σαραντάτσου	Βιομηχανία Τροφίμων & Ποτών	Πατραις	1996	1.898,0	759,2	38	0		
ΚΡΕΤΑ ΦΑΡΜ ΑΕ	Ομίλος Αφοι Δομαζάκη	Βιομηχανία Τροφίμων & Ποτών	Ρεθύμνης	1996	1.322,0	528,8	80	12	Ναι	
ΚΡΕΤΑ FARM ΑΕ	>> Αφοι Δομαζάκη	Βιομηχανία Τροφίμων & Ποτών	Ρεθύμνης	1999	1.173,5	468,4	93	5		
ΚΡΕΤΑ ΕΛΙΤ ΑΕ	Ομίλος Αφοι Μανώλη	Βιομηχανία Τροφίμων & Ποτών	Ηρακλείου	1997	95,2	38,1	13	4	Ναι	
ΚΡΕΤΑ ΕΛΙΤ ΑΕ	>> Αφοι Μανώλη	Βιομηχανία Τροφίμων & Ποτών	Ηρακλείου	1999	75,0	30,0	21	4		
ΓΡΗΓΟΡΗΣ ΜΙΚΡΟΓΕΥΜΑΤΑ ΑΒΕΕ	Ομίλος Γαργάτσου Β. κα	Βιομηχανία Τροφίμων & Ποτών	Αθηνών	1999	240,0	96,0	175	6		
ΥΕΡΟ ΑΕ	Ομίλος Βερότσου	Βιομηχανία Τροφίμων & Ποτών	Φωκίδας	1997	253,0	101,2	20	0		
ΔΗΜΗΤΡΑ ΑΕ	Ομίλος Φ.Χ.Κανιλιάρη	Βιομηχανία Τροφίμων & Ποτών	Αθηνών	1996	263,7	105,5	50	4	Ναι	
ΔΗΜΗΤΡΑ ΑΕ	>> Φ.Χ.Κανιλιάρη	Βιομηχανία Τροφίμων & Ποτών	Ανατ.Αττικής	1997	890,0	356,0	54	11		
ΔΗΜΗΤΡΑ ΑΕ	>> Φ.Χ.Κανιλιάρη	Βιομηχανία Τροφίμων & Ποτών	Δυθεκανήσου	1998	180,0	64,0	61	10		
ΣΠΑΡΤΗ ΕΛΛΑΣ ΑΕ	Ομίλος Σ.Γ.Τ.δημητράτσου	Βιομηχανία Τροφίμων & Ποτών	Λακωνίας	1999	690,0	280,0	21	5		
ΜΥΣΤΑΚΙΔΗΣ ΑΦΟΙ ΑΕ-ΟΡΥΖΟΜΥΛΟΙ ΜΑΚΕΔ.	Ομίλος Μυστακίδη	Βιομηχανία Τροφίμων & Ποτών	Θεσσαλονίκης	1997	700,0	260,0	17	0	Ναι	
ΜΥΣΤΑΚΙΔΗΣ ΑΦΟΙ ΑΕ-ΟΡΥΖΟΜΥΛΟΙ ΜΑΚΕΔ.	>> Μυστακίδη	Βιομηχανία Τροφίμων & Ποτών	Θεσσαλονίκης	1998	1.250,0	500,0	24	0		
ΜΥΣΤΑΚΙΔΗΣ ΑΦΟΙ ΑΕ-ΟΡΥΖΟΜΥΛΟΙ ΜΑΚΕΔ.	>> Μυστακίδη	Βιομηχανία Τροφίμων & Ποτών	Θεσσαλονίκης	1999	1.350,0	540,0	26	0		
ΤΥΡΑΙΣ ΑΕ	Ομίλος Φωλίττου	Βιομηχανία Τροφίμων & Ποτών	Τρικάλων	1997	270,0	108,0	134	3	Ναι	
ΤΥΡΑΙΣ ΑΕ	>> Φωλίττου	Βιομηχανία Τροφίμων & Ποτών	Τρικάλων	1998	400,0	160,0	149	11	Ναι	
ΤΥΡΑΙΣ ΑΕ	>> Φωλίττου	Βιομηχανία Τροφίμων & Ποτών	Τρικάλων	1999	300,0	120,0	164	9	Ναι	
ΚΑΝΑΚΟ ΑΕ	>> Φωλίττου	Βιομηχανία Τροφίμων & Ποτών	Δυτ.Αττικής	1998	500,0	200,0	262	18		
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΜΠΗΣΚΟΤΩΝ ΑΒΕΕ	>> Φωλίττου	Βιομηχανία Τροφίμων & Ποτών	Εύβοιας	1999	914,0	365,6	465	0	Ναι	
ΜΟΡΝΟΣ ΑΕΒΕ	>> Φωλίττου	Πρόσνια Ελαστικό & Πλαστ.Υλ.ες	Βοιωτίας	1998	700,0	280,0	280	44	Ναι	
ΜΟΡΝΟΣ ΑΕΒΕ	>> Φωλίττου	Πρόσνια Ελαστικό & Πλαστ.Υλ.ες	Βοιωτίας	1999	627,0	250,0	345	5		
ΠΙΟΤΗΣ ΑΕ	Ομίλος Γωή	Βιομηχανία Τροφίμων & Ποτών	Ανατ.Αττικής	1998	170,0	68,0	36	3		
ΠΙΟΤΗΣ ΑΘ. ΑΕ	>> Γωή	Βιομηχανία Τροφίμων & Ποτών	Αθηνών	1999	1708,0	693,2	209	0		
CIBUS ΑΕ	Ομίλος Λεβέντη-Κασιέλη	Βιομηχανία Τροφίμων & Ποτών	Θεσσαλονίκης	1996	248,0	98,8	35	1	Ναι	
CIBUS ΑΕ	>> Λεβέντη-Κασιέλη	Βιομηχανία Τροφίμων & Ποτών	Θεσσαλονίκης	1999	226,8	90,7	96	2		
ΕΤΑΙΡ ΔΗΜΗΤΡΙΑΚΩΝ ΒΟΡ.ΕΛΛΑΔΟΣ ΑΕ	Ομίλος Λεβέντη-Δαυίδ	Βιομηχανία Τροφίμων & Ποτών	Θεσσαλονίκης	1998	67,0	26,8	107	0	Ναι	
OLYMPUS FOODS ΑΒΕΕ	>> Λεβέντη-Δαυίδ	Βιομηχανία Τροφίμων & Ποτών	Πειραιά	1999	240,0	96,0	93	0		
ΠΕΤΡΩΝΙΣ ΑΕ	>> Λεβέντη-Δαυίδ	Κατεργασία Δερμίν. Κατ.Ειδ.Ταξ.	Αθηνών	1999	245,0	98,0	69	0	Ναι	
ΠΕΤ ΒΟΡΕΙΟΥ ΕΛΛΑΔΟΣ ΑΒΕΕ	>> Λεβέντη-Δαυίδ	Πρόσνια Ελαστικό & Πλαστ.Υλ.ες	Κολκίς	1998	120,0	48,0	29	2	Ναι	
PLIAS ΑΕ	>> Λεβέντη-Δαυίδ	Παργ. Χημικών Ουσιών & Προδ. Αθηνών	Αθηνών	1999	2000,0	800,0	158	0		
ΒΙΟΡΥΛ ΑΕ	>> Λεβέντη-Δαυίδ	Παργ. Χημικών Ουσιών & Προδ. Αθηνών	Αθηνών	1995	117,1	46,8	64	6	Ναι	
ΒΙΟΡΥΛ ΑΕ	>> Λεβέντη-Δαυίδ	Παργ. Χημικών Ουσιών & Προδ. Αθηνών	Αθηνών	1999	177,3	70,9	81	30		
ΒΕΚΚΑ ΑΕ	Ομίλος Πρεμνίας Α.	Βιομηχανία Τροφίμων και Ποτών	Κορινθίας	1995	85,7	34,2	120	1	Ναι	
ΒΕΚΚΑ ΑΕ	>> Πρεμνίας Α.	Βιομηχανία Τροφίμων και Ποτών	Κορινθίας	1998	315,0	126,0	154	10		
ΧΑΪΤΟΓΛΟΥ ΑΒΕΕ	Ομίλος οικ.Χαϊτόγλου	Βιομηχανία Τροφίμων και Ποτών	Ανατ.Αττικής	1996	70,4	28,1	30	6		
ΧΑΪΤΟΓΛΟΥ ΑΦΟΙ ΑΒΕΕ	>> οικ.Χαϊτόγλου	Βιομηχανία Τροφίμων και Ποτών	Θεσσαλονίκης	1997	233,2	93,2	200	5	Ναι	
ΧΑΪΤΟΓΛΟΥ - ΧΑΡΤΕΛ ΑΒΕΕ	>> οικ.Χαϊτόγλου	Κατασκ.Χαρτοποι. & Πρωλ.Χαρτ.	Θεσσαλονίκης	1997	70,4	28,1	43	3	Ναι	
ΧΑΪΤΟΓΛΟΥ - ΧΑΡΤΕΛ ΑΒΕΕ	>> οικ.Χαϊτόγλου	Κατασκ.Χαρτοποι. & Πρωλ.Χαρτ.	Θεσσαλονίκης	1999	169,7	67,8	61	7	Ναι	
EVEREST-ΤΡΟΦΟΔΟΤΙΚΗ ΑΒΕΕ	Ομίλος Μαλιζέτσου, κα	Βιομηχανία Τροφίμων και Ποτών	Δυτ.Αττικής	1997	211,1	84,4	27	0	Ναι	
EVEREST-ΤΡΟΦΟΔΟΤΙΚΗ ΑΒΕΕ	>> Μαλιζέτσου, κα	Βιομηχανία Τροφίμων και Ποτών	Δυτ.Αττικής	1999	300,0	120,0	61	0		
ΑΛΠΙΝΟ ΑΒΕΕ	Ομίλος Μπτελέ	Βιομηχανία Τροφίμων και Ποτών	Θεσσαλονίκης	1998	491,2	196,4	99	2	Ναι	
BOSS I.Χ.ΣΤΑΥΡΟΥΛΑΚΗΣ ΑΒΕΕ	Ομίλος Νίκα	Βιομηχανία Τροφίμων και Ποτών	Θεσσαλονίκης	1998	400,0	160,0	71	8		
ΚΥΛΙΝΔΡΟΜΥΛΟΙ ΛΟΥΛΗ ΑΕ	Ομίλος Κ.Λούλη	Βιομηχανία Τροφίμων & Ποτών	Μαγνησίας	1999	1.750,0	700,0	161	12		
ΦΟΥΡΝΟΣ ΠΤΟ ΑΙΜΑΝΙ ΑΕ	Ομίλος Μιχαήλδη	Βιομηχανία Τροφίμων & Ποτών	Θεσσαλονίκης	1998	68,0	27,2	54	0		
ΑΓΡΟΤΙΚΟΙ ΣΤΗΝΟΤΡ.ΣΥΝΕΤ.ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	Συνεταιριστική	Βιομηχανία Τροφίμων & Ποτών	Ιωαννίνων	1999	1.100,0	440,0	454	20		
ΜΥΘΟΣ ΖΗΝΟΠΟΛΙΑ ΑΕ	Ομίλος Μπουτάρη	Βιομηχανία Τροφίμων & Ποτών	Θεσσαλονίκης	1999	1.200,0	480,0	125	0		
ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ Ε.Ι. ΑΕ	Ομίλος Παπαδοπούλου	Βιομηχανία Τροφίμων & Ποτών	Αθηνών	1999	2.200,0	890,0	929	5		
ΠΡΟΝΤΑΚΤΑ ΑΕ	Ομίλος Β.Βαγενά	Βιομηχανία Τροφίμων & Ποτών	Καρδίτσας	1999	1.800,0	640,0	136	25	Ναι	
ΕΤΜΑ ΑΕ	Ομίλος Λιμνίτση	Παραγωγή Κλωστοφύλων Υλών	Αθηνών	1995	719,5	287,8	720	0	Ναι	
ΚΛΩΣΤΗΡΙΑ ΝΑΟΥΣΙΝΙ ΑΕ	Ομίλος Λανανά	Παραγωγή Κλωστοφύλων Υλών	Ημαθίας	1995	617,7	247,1	718	0	Ναι	
ΚΛΩΣΤΗΡΙΑ ΝΑΟΥΣΙΝΙ ΑΕ	>> Λανανά	Παραγωγή Κλωστοφύλων Υλών	Ημαθίας	1999	600,0	240,0	759	0		
ΤΡΙΚΟΛΑΝ ΓΑΛΛΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΕ	>> Λανανά	Παραγωγή Κλωστοφύλων Υλών	Ημαθίας	1995	118,7	47,5	249	1	Ναι	
ΤΡΙΚΟΛΑΝ ΓΑΛΛΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΕ	>> Λανανά	Παραγωγή Κλωστοφύλων Υλών	Ημαθίας	1998	107,7	43,1	230	0	Ναι	
ΔΟΥΔΟΣ ΚΩΝ/ΝΟΤ ΑΕ	>> Λανανά	Παραγωγή Κλωστοφύλων Υλών	Φθιώτιδας	1999	428,0	171,2	137	7	Ναι	
ΠΑΝΝΟΥΣΙΣ ΠΑΝΝΗΣ ΑΒΕΕ	>> Λανανά	Παραγωγή Κλωστοφύλων Υλών	Βοιωτίας	1998	420,0	168,0	116	9	Ναι	
ΡΑΝΚΟ ΑΕ	>> Λανανά	Παραγωγή Κλωστοφύλων Υλών	Ροδόπης	1999	530,0	212,0	438	0	Ναι	

ΜΟΥΖΑΚΗΣ ΕΛ. Δ. ΑΕΒΕΜΕ	Όμιλος Μουζάκη	Παραγωγή Κλωστοϋφανών Υλών	Αθηνών	1995	1.127,3	493,9	1.143	24	Ναι
ΠΡΟΤΕΣ ΑΒΕΕ	Όμιλος οικιασ δασκαλόπουλος	Παραγωγή Κλωστοϋφανών Υλών	Θεσσαλονίκης	1996	1.654,2	685,9	144	12	Ναι
ΠΡΟΤΕΣ ΑΒΕΕ	>> οικιασ δασκαλόπουλος	Παραγωγή Κλωστοϋφανών Υλών	Θεσσαλονίκης	1999	728,0	291,2	131	16	
ΦΙΕΡΑΤΕΣ ΑΕ	Όμιλος Αφεί Αντζουλάκη	Παραγωγή Κλωστοϋφανών Υλών	Κιλκίς	1996	1.073,0	429,2	223	27	Ναι
ΦΑΡΜΙΛΤΕΣ ΑΕ	Όμιλος Κανέλης-Στυλιανίδη	Παραγωγή Κλωστοϋφανών Υλών	Κιλκίς	1999	1.800,0	720,0	110	8	
ΕΥΡΟΤΕΧ ΕΠΙΕ	Όμιλος Ακκά	Παραγωγή Κλωστοϋφανών Υλών	Θεσσαλονίκης	1997	112,5	45,0	21	1	Ναι
ΛΙΟΥΤΕΣ ΑΕ	>> Ακκά	Παραγωγή Κλωστοϋφανών Υλών	Κιλκίς	1999	390,0	140,0	296	-61	Ναι
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΥΦΑΝΤΟΥΡΓΑ ΑΕ	>> Ακκά	Παραγωγή Κλωστοϋφανών Υλών	Πέλλας	1999	2399,9	995,5	390	-24	
ΧΑΤΖΗΠΑΝΟΥ ΑΒΕΕ	Όμιλος Χατζηγιάννου	Παραγωγή Κλωστοϋφανών Υλών	Θεσσαλονίκης	1997	615,3	248,1	173	0	Ναι
ΜΑΧΙΜ ΚΟΝΛΑΟΣ ΠΕΡΤΣΙΝΙΔΗΣ ΑΣ	Όμιλος Περίσπινδη	Παραγωγή Κλωστοϋφανών Υλών	Θεσσαλονίκης	1998	320,0	128,0	421	10	Ναι
ΕΠΙΛΕΚΤΟΣ ΚΛΑΔΟΥΦΑΝΤΟΥΡΓΙΑ ΑΕΒΕ	Όμιλος οικ.Δοντά	Παραγωγή Κλωστοϋφανών Υλών	Λαρίσης	1999	1.513,0	605,2	653	0	Ναι
ΚΟΥΡΒΑ ΑΒΕΕ	Όμιλος Παπαγεωργίου, κ.δ	Βιομ. Ξύλου & κατασ.πρασίν. Ξύλου	Ανατ.Αττικής	1997	248,7	99,5	93	3	Ναι
MARFIN COM AE	>> Παπαγεωργίου, κ.δ	Εκδόσεις & Εκτιμήσεις	Αθηνών	1996	293,0	117,2	49	4	Ναι
ΒΑΡΑΓΚΗΣ ΑΒΕΠΕ	Όμιλος Βαραγκή	Κατασκευή Επένδυων & Λογ. Βιομ.	Αθηνών	1995	80,1	32,1	135	0	Ναι
ΒΑΡΑΓΚΗΣ ΑΒΕΠΕ	>> Βαραγκή	Κατασκευή Επένδυων & Λογ. Βιομ.	Βουλιαγμένης	1998	180,0	72,0	142	0	Ναι
ΠΡΟΤΕΙΝΕΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΑΕ	Όμιλος (δεν υπαρ διαθ.στοχ)	Κατασκευή Επένδυων & Λογ. Βιομ.	Καρδίτσας	1997	1.804,0	641,6	7	14	Ναι
SATO - ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΕΠΙΠΛΑΝ ΓΡΑΦΕΙΟΥ ΑΙ	Όμιλος Θεοδουρίδη	Κατασκευή Επένδυων & Λογ. Βιομ.	Θεσσαλονίκης	1998	390,0	158,0	391	0	
ΕΝΗΤΑΒΕΛΟΝΗ ΑΙΚΑΒΕΕ ΑΝΕΛΟΝ	Όμιλος οικ.Ενητεβελώνη	Κατασκευή Επένδυων & Λογ. Βιομ.	Δυτ.Αττικής	1998	180,0	78,0	120	10	Ναι
ΕΝΗΤΑΒΕΛΟΝΗ ΑΙΚΑΒΕΕ ΑΝΕΛΟΝ	>> οικ.Ενητεβελώνη	Κατασκευή Επένδυων & Λογ. Βιομ.	Δυτ.Αττικής	1999	425,0	170,0	125	10	
ΠΑΤΡΑΪΚΗ ΧΑΡΤΟΠΟΙΙΑ ΑΕ	Όμιλος Τρανσφελλόντουλου	Κατασ. Χαρτοποιολού & Πρωλ.Χαρ. Αχαΐας	1995	910,0	364,0	133	5	Ναι	
ΠΑΤΡΑΪΚΗ ΧΑΡΤΟΠΟΙΙΑ ΑΕ	>> Τρανσφελλόντουλου	Κατασ. Χαρτοποιολού & Πρωλ.Χαρ. Αχαΐας	1996	738,7	295,5	134	0	Ναι	
ΠΑΤΡΑΪΚΗ ΧΑΡΤΟΠΟΙΙΑ ΑΕ	>> Τρανσφελλόντουλου	Κατασ. Χαρτοποιολού & Πρωλ.Χαρ. Αχαΐας	1998	1.200,0	480,0	135	2	Ναι	
ΦΟΡΤ ΤΖΕΙΜΣ ΕΛΛΑΣ ΑΒΕΕ	Όμιλος Χ.Αναγνωστόπουλος	Κατασ. Χαρτοποιολού & Πρωλ.Χαρ. Αθηνών	1995	1395,5	559,2	276	11	Ναι	
ΠΕΙΠΕΡΓΙΑΚ-ΤΣΟΥΚΑΡΙΩΝΣ Ι.ΑΒΕΕΚ	Όμιλος Λαμπράκη	Ταχυοκ. Κατασ. Χαρτοποιολού & Πρωλ.Χαρ. Αθηνών	1997	650,2	260,2	37	0	Ναι	
ΠΕΙΠΕΡΓΙΑΚ-ΤΣΟΥΚΑΡΙΩΝΣ Ι.ΑΒΕΕΚ	>> Λαμπράκη	Ταχυοκ. Εκδόσεις & Εκτιμήσεις	Βουλιαγμένης	1998	467,3	196,9	47	2	
ΕΚΤΥΠΩΣΕΙΣ ΒΟΡ.ΕΛΛΑΔΟΣ ΑΕ	>> Λαμπράκη, Μπόμπια	Εκδόσεις & Εκτιμήσεις	Θεσσαλονίκης	1999	450,0	180,0	16	7	
INFORM - ΛΥΚΟΣ Π. ΑΕ	Όμιλος Λύκου	Εκδόσεις & Εκτιμήσεις	Ανατ.Αττικής	1996	595,0	234,0	200	7	Ναι
INFORM - ΛΥΚΟΣ Π. ΑΕ	>> Λύκου	Εκδόσεις & Εκτιμήσεις	Ανατ.Αττικής	1998	610,4	244,1	228	21	
INFORM - ΛΥΚΟΣ Π. ΑΕ	>> Λύκου	Εκδόσεις & Εκτιμήσεις	Ανατ.Αττικής	1999	600,0	240,0	250	18	
ΕΜ-ΕΣ ΠΡΕΣΣ ΑΕ	Όμιλος (δεν υπαρ διαθ.στοχ)	Εκδόσεις & Εκτιμήσεις	Αθηνών	1996	1.220,0	498,0	7	3	Ναι
ΕΜ-ΕΣ ΠΡΕΣΣ ΑΕ	Όμιλος (δεν υπαρ διαθ.στοχ)	Εκδόσεις & Εκτιμήσεις	Αθηνών	1999	850,0	340,0	16	0	
ΣΟΥΛΑΚΟΣ ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ ΑΒΕΕ	Όμιλος Φ.Σουλιάκος	Εκδόσεις & Εκτιμήσεις	Παράδει	1996	619,9	247,9	11	3	Ναι
ΣΟΥΛΑΚΟΣ ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ ΑΒΕΕ	>> Φ.Σουλιάκος	Εκδόσεις & Εκτιμήσεις	Παράδει	1998	390,7	84,7	21	2	Ναι
ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΑΙΘΑΝΗ ΑΒΕ	Όμιλος Λιβάνη	Εκδόσεις & Εκτιμήσεις	Αθηνών	1997	169,7	67,8	39	2	Ναι
ΧΑΙΔΕΜΕΝΟΣ ΑΒΕΕ	Όμιλος οικ.Χαϊδεμένου	Εκδόσεις & Εκτιμήσεις	Αθηνών	1995	188,7	75,5	45	6	Ναι
ΧΑΙΔΕΜΕΝΟΣ ΑΒΕΕ	>> οικ.Χαϊδεμένου	Εκδόσεις & Εκτιμήσεις	Αθηνών	1997	1.980,0	752,0	72	8	Ναι
ΧΑΙΔΕΜΕΝΟΣ ΑΒΕΕ	>> οικ.Χαϊδεμένου	Εκδόσεις & Εκτιμήσεις	Αθηνών	1999	1.500,0	600,0	101	20	
A.PRESS AE	Όμιλος (δεν υπαρ διαθ.στοχ)	Εκδόσεις & Εκτιμήσεις	Ανατ.Αττικής	1998	1.250,0	500,0	0	33	
ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΑΒΕΕ	Όμιλος Δ.Γιαννακίδη	Εκδόσεις & Εκτιμήσεις	Αθηνών	1997	530,0	212,0	11	4	Ναι
ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΑΒΕΕ	>> Δ.Γιαννακίδη	Εκδόσεις & Εκτιμήσεις	Ανατ.Αττικής	1998	180,0	72,0	16	3	Ναι
ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΑΒΕΕ	>> Δ.Γιαννακίδη	Εκδόσεις & Εκτιμήσεις	Ανατ.Αττικής	1999	250,0	100,0	20	2	
ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΑΒΕΕ	>> Δ.Γιαννακίδη	Εκδόσεις & Εκτιμήσεις	Αθηνών	1999	70,0	28,0	6	0	Ναι
ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΣ	Όμιλος οικ.Καρθιά	Εκδόσεις & Εκτιμήσεις	Αθηνών	1997	108,9	42,7	55	8	Ναι
ORA PRESS ABBE	Όμιλος (δεν υπαρ διαθ.στοχ)	Εκδόσεις & Εκτιμήσεις	Ανατ.Αττικής	199	2.000,0	800,0	17	0	
ΠΗΓΑΣΟΣ ΕΚΔΟΤΙΚΗ & ΕΚΤΥΠΩΤΙΚΗ ΑΕ	Όμιλος Μπόμπια	Κατασκευή Επ.Ενδυσ. & Κατ.Γούν. Αθηνών	1998	202,2	80,9	582	0	Ναι	
ΠΗΓΑΣΟΣ ΕΚΔΟΤΙΚΗ & ΕΚΤΥΠΩΤΙΚΗ ΑΕ	>> Μπόμπια	Κατασκευή Επ.Ενδυσ. & Κατ.Γούν. Αθηνών	1999	3.500,0	1.400,0	529	-15		
ΤΕΓΟΠΟΥΛΟΣ Κ.Χ. ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΕ	Όμιλος Τεγούπουλου	Εκδόσεις & Εκτιμήσεις	Αθηνών	1998	3.900,0	1.560,0	508	16	
ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ ΑΕ	Όμιλος Αλαφραίου	Εκδόσεις & Εκτιμήσεις	Αθηνών	1999	3.591,6	1.432,6	304	0	
ΤΕΡΖΟΠΟΥΛΟΣ ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΑΕ	Όμιλος Τερζόπουλου	Εκδόσεις & Εκτιμήσεις	Αθηνών	1999	90,0	36,0	64	0	
ΝΤΕΣΠΕΚΤ (πρώην ΓΡΟΥΠ) ΠΟΥΥΜΕΣΙΑ ΣΥΣ	Όμιλος Παυλιδού	Εκδόσεις & Εκτιμήσεις	Αθηνών	1998	339,0	135,6	14	3	Ναι
ΑΡΓΟ ΑΒΕΕ	Όμιλος Δ.Αλεξίου	Πρόσθια Ελαστικό & Πλαστ.Υλ.εσ. Ανατ.Αττικής	1995	335,1	134,0	105	2	Ναι	
ΑΡΓΟ ΑΒΕΕ	>> Δ.Αλεξίου	Πρόσθια Ελαστικό & Πλαστ.Υλ.εσ. Ανατ.Αττικής	1996	662,0	264,8	117	2	Ναι	
ΑΡΓΟ ΑΒΕΕ	>> Δ.Αλεξίου	Πρόσθια Ελαστικό & Πλαστ.Υλ.εσ. Ανατ.Αττικής	1999	1172,0	468,8	152	6		
ΠΑΪΡΗΣ ΑΒΕΕ	Όμιλος οικ.Παϊρή	Πρόσθια Ελαστικό & Πλαστ.Υλ.εσ. Δυτ.Αττικής	1995	1.309,5	523,4	150	15	Ναι	
ΠΛΑΣΤΙΚΑ ΚΡΗΤΗΣ ΑΒΕΕ	Όμιλος Αφεί Λαμπιδάκη	Πρόσθια Ελαστικό & Πλαστ.Υλ.εσ. Ηρακλείου	1995	342,2	136,8	154	9	Ναι	
ΠΛΑΣΤΙΚΑ ΚΡΗΤΗΣ ΑΒΕΕ	>> Αφεί Λαμπιδάκη	Πρόσθια Ελαστικό & Πλαστ.Υλ.εσ. Ηρακλείου	1996	218,2	87,3	154	6	Ναι	
ΠΛΑΣΤΙΚΑ ΚΡΗΤΗΣ ΑΒΕΕ	>> Αφεί Λαμπιδάκη	Πρόσθια Ελαστικό & Πλαστ.Υλ.εσ. Ηρακλείου	1997	1.172,4	468,9	170	9	Ναι	
ΚΡΙΣ - ΠΑΝ ΑΕ	Όμιλος Παναγιωτόπουλου	Πρόσθια Ελαστικό & Πλαστ.Υλ.εσ. Βουλιαγμένης	1997	450,0	180,0	160	5	Ναι	
ΙΜΑΙ ΑΕ	Όμιλος Clouth Gummiwerke	Πρόσθια Ελαστικό & Πλαστ.Υλ.εσ. Μαγνησίας	1998	3.452,1	1.380,8	266	0	Ναι	
FLEXORAPACK ABBE	Όμιλος οικ.Γκωνοστή	Πρόσθια Ελαστικό & Πλαστ.Υλ.εσ. Ανατ.Αττικής	1997	294,0	105,6	70	2	Ναι	
FLEXORAPACK ABBE	>> οικ.Γκωνοστή	Παραγ. Χημικών Ουσιών & Πρωτ. Ανατ.Αττικής	1998	165,9	66,3	81	0	Ναι	
FLEXORAPACK ABBE	>> οικ.Γκωνοστή	Παραγ. Χημικών Ουσιών & Πρωτ. Ανατ.Αττικής	1999	503,0	201,2	108	6		
AIR LIQUIDE HELLAS ASEA	Όμιλος Air Liquide International	Παραγ. Χημικών Ουσιών & Πρωτ. Βουλιαγμένης	1995	1.116,0	446,4	177	5	Ναι	
AIR LIQUIDE HELLAS ASEA (τηρ. CARBONICA	>> Air Liquide International	Παραγ. Χημικών Ουσιών & Πρωτ. Φλωρίνης	1997	445,0	178,0	34	3		
AIR LIQUIDE HELLAS ASEA	>> Air Liquide International	Παραγ. Χημικών Ουσιών & Πρωτ. Βουλιαγμένης	1998	1.925,0	770,0	180	4		
UNI - PHARMA ΚΛΕΩΝ ΤΙΕΤΗΣ ΑΒΕΕ	Όμιλος Τσιτίη	Παραγ. Χημικών Ουσιών & Πρωτ. Αθηνών	1995	64,3	25,7	140	0	Ναι	
UNI - PHARMA ΚΛΕΩΝ ΤΙΕΤΗΣ ΑΒΕΕ	>> Τσιτίη	Παραγ. Χημικών Ουσιών & Πρωτ. Αθηνών	1995	329,9	131,5	140	0	Ναι	
UNI - PHARMA ΚΛΕΩΝ ΤΙΕΤΗΣ ΑΒΕΕ	>> Τσιτίη	Παραγ. Χημικών Ουσιών & Πρωτ. Αθηνών	1996	354,6	141,8	163	0	Ναι	
DRUCKFARBEN (ΝΤΡΟΥΚΦΑΡΜΠΕΝ) ΕΛΛΑΣ	Όμιλος Καραβασιλή Γ.	Παραγ. Χημικών Ουσιών & Πρωτ. Ειμβόρας	1996	173,5	69,4	44	0	Ναι	
DRUCKFARBEN (ΝΤΡΟΥΚΦΑΡΜΠΕΝ) ΕΛΛΑΣ	>> Καραβασιλή Γ.	Παραγ. Χημικών Ουσιών & Πρωτ. Ειμβόρας	1999	600,0	240,0	64	8		
VETERIN ABBE	Όμιλος Σ.Παναγιωτόπουλου	Παραγ. Χημικών Ουσιών & Πρωτ. Δυτ.Αττικής	1996	346,8	138,7	126	0	Ναι	
VETERIN ABBE	>> Σ.Παναγιωτόπουλου	Παραγ. Χημικών Ουσιών & Πρωτ. Δυτ.Αττικής	1999	185,0	74,0	176	4		

ΑΝΘΑΡΜ ΕΛΛΑΣ ΑΕ	Ομιλος Ε.Νικολάου	Παράγ. Χημικών Ουσών & Προδόν Βοιωτίας	1995	83,9	33,5	59	0	Ναι	
ΑΝΘΑΡΜ ΕΛΛΑΣ ΑΕ	>> Ε.Νικολάου	Παράγ. Χημικών Ουσών & Προδόν Βοιωτίας	1996	1.192,2	476,8	61	5	Ναι	
ΑΝΘΑΡΜ ΕΛΛΑΣ ΑΕ	>> Ε.Νικολάου	Παράγ. Χημικών Ουσών & Προδόν Βοιωτίας	1999	185,0	74	176	4		
ΑΙΝΤΕ ΕΛΛΑΣ ΑΕ	Ομιλος Linde A.G.	Παράγ. Χημικών Ουσών & Προδόν Δυτικ.Αιτίας	1996	2.420,0	969,0	118	15	Ναι	
ΔΕΜΟ ΑΒΕΕ	Ομιλος Σιδήσος	Παράγ. Χημικών Ουσών & Προδόν Ανατ.Αιτίας	1997	1.623,0	649,2	89	4	Ναι	
ΔΕΜΟ ΑΒΕΕ	>> Σιδήσος	Παράγ. Χημικών Ουσών & Προδόν Ανατ.Αιτίας	1998	1.840	736,0	90	4	Ναι	
ΣΑΡΑΝΤΗΣ ΓΡ. ΑΒΕΕ	Ομιλος Σαράντη	Παράγ. Χημικών Ουσών & Προδόν Αθηνών	1997	229,0	91,6	371	0	Ναι	
ΣΑΡΑΝΤΗΣ ΓΡ. ΑΒΕΕ	Ομιλος Σαράντη	Παράγ. Χημικών Ουσών & Προδόν Βοιωτίας	1998	76,0	30,4	46	10		
ΦΑΜΑΡ ΑΒΕ	Ομιλος Μαρωνίτσου	Παράγ. Χημικών Ουσών & Προδόν Αθηνών	1998	200,0	80,0	660	4	Ναι	
SPECIFAR ΑΒΕΕ	Ομιλος Κ.Βασιλάτσου	Παράγ. Χημικών Ουσών & Προδόν Αθηνών	1999	1.500,0	600,0	19	2		
UNILEVER HELLAS ΑΕΒΕ	Ομιλος Unilever	Παράγ. Χημικών Ουσών & Προδόν Αθηνών	1999	800,0	320,0	499	0		
ΚΕΡΑΑΜΟΠΟΙΙΑ Γ.ΚΑΤΙΚΗΣ ΑΕ	Ομιλος (δεν υπαρ διαθ στοιχ	Πρόδονα από Μη Μεταλλ.Ορυκτά	Απωλασκανον	1996	1.061,4	424,5	62	17	Ναι
ΤΙΤΑΝ ΑΕ ΤΙΜΙΜΕΝΤΩΝ	Ομιλος Κινελ - Παπαλεζέτ	Πρόδονα από Μη Μεταλλ.Ορυκτά	Δυτικ.Αιτίας	1996	702,0	280,8	1.398	7	Ναι
ΣΩΛΗΝΟΥΡΓΙΑ ΖΗΤΑ ΑΕΒΕ	Ομιλος Α.Ζαφειρίδης-Β174	Πρόδονα από Μη Μεταλλ.Ορυκτά	Θεσσαλονίκης	1996	1.937,0	774,8	16	10	Ναι
ΙΝΤΕΛΛ ΠΥΡΙΜΑΧΑ ΑΒΕ	Ομιλος Ιντελ	Πρόδονα από Μη Μεταλλ.Ορυκτά	Εύβοιας	1998	350,0	140,0	90	0	Ναι
ΙΝΤΕΛΛ ΠΥΡΙΜΑΧΑ ΑΒΕ	Ομιλος Ιντελ	Πρόδονα από Μη Μεταλλ.Ορυκτά	Εύβοιας	1998	350,0	140,0	90	0	Ναι
ΜΟΣΧΟΥ ΑΕ	Ομιλος οικ.Μόσχου	Πρόδονα από Μη Μεταλλ.Ορυκτά	Θεσσαλονίκης	1998	300,0	120,0	31	3	Ναι
ΜΟΣΧΟΥ ΑΕ	>> οικ.Μόσχου	Πρόδονα από Μη Μεταλλ.Ορυκτά	Θεσσαλονίκης	1999	240,0	96,0	30	2	
ΦΙΤΟΣ ΑΕ	Ομιλος Σιασάντουλου	Πρόδονα από Μη Μεταλλ.Ορυκτά	Βοιωτίας	1999	1.025,0	410,0	105	10	
ΝΟΝΙΤΑΣ ΑΕ (ηρ ΣΙΝΕΔΟΡ ΑΕ)	>> Σιασάντουλου	Κατασκ.Ηλεκτρ.Μηχαν. & Συστ.	Κιλκίς	1996	678,2	271,3	109	14	Ναι
ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΚΑΛΩΔΙΑ ΑΕ	>> Σιασάντουλου	Κατασκ.Ηλεκτρ.Μηχαν. & Συστ.	Βοιωτίας	1996	902,0	360,8	294	8	Ναι
ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΚΑΛΩΔΙΑ ΑΕ	>> Σιασάντουλου	Κατασκ.Ηλεκτρ.Μηχαν. & Συστ.	Βοιωτίας	1997	1.356,4	542,5	296	8	Ναι
ΕΛΒΑΛ ΑΕ	>> Σιασάντουλου	Κατασκ.Μεταλλ.Πρόδον.Εκτός Μηχ.Βοιωτίας	1995	4.000,0	1600,0	473	32	Ναι	
ΕΛΒΑΛ ΑΕ	>> Σιασάντουλου	Κατασκ.Μεταλλ.Πρόδον.Εκτός Μηχ.Βοιωτίας	1998	400,0	160,0	0	0		
ΕΛΒΑΛ ΑΕ	>> Σιασάντουλου	Παραγυνη Βασικών Μεταλλών	Βοιωτίας	1999	4.200,0	1680,0	610	22	
ΧΑΛΚΟΡ ΑΕ	>> Σιασάντουλου	Κατασκ.Μεταλλ.Πρόδον.Εκτός Μηχ.Βοιωτίας	1995	1.187,5	475,1	304	0	Ναι	
ΣΩΛΗΝΟΥΡΓΙΑ ΚΟΡΙΝΘΟΥ ΑΕ	>> Σιασάντουλου	Κατασκ.Μεταλλ.Πρόδον.Εκτός Μηχ.Κορινθίας	1996	2.411,4	964,5	200	19		
ΕΒΙΕΠ ΑΕ	>> Σιασάντουλου	Κατασκ.Μεταλλ.Πρόδον.Εκτός Μηχ.Βοιωτίας	1998	900,0	360,0	635	15		
ΕΤΕΜ ΑΕ	>> Σιασάντουλου	Κατασκ.Μεταλλ.Πρόδον.Εκτός Μηχ.Δυτικ.Αιτίας	1998	2.300,0	920,0	205	19		
ΚΕΜ ΑΕ	>> Σιασάντουλου	Κατασκ.Μεταλλ.Πρόδον.Εκτός Μηχ.Εύβοιας	1999	631,4	252,5	74	26	Ναι	
ΒΑΛΚΑΝΙΚΗ ΑΤΕΒΕ (ηρ.ΛΑΖΑΡΙΔΗ ΑΦΟΙ)	Ομιλος Διότρου	Πρόδονα από Μη Μεταλλ.Ορυκτά	Φλωρίνης	1999	1.100,0	440,0	67	4	
ΓΟΥΛΑ ΑΕ	Ομιλος Βαυλαράκη	Πρόδονα από Μη Μεταλλ.Ορυκτά	Αθηνών	1999	4.500,0	1.800,0	262	0	
ΚΕΡΑΜΟΠΟΙΙΑ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΙΔΗΣ ΑΕ	Ομιλος (δεν υπαρ διαθ στοιχ	Πρόδονα από Μη Μεταλλ.Ορυκτά	Θεσσαλονίκης	1999	1.130,0	452,0	32	0	Ναι
ΤΙΜΕΝΤΑ ΧΑΛΚΙΔΙΣ ΑΕ	Ομιλος ΑΓ'ΕΤ (Concretum)	Πρόδονα από Μη Μεταλλ.Ορυκτά	Εύβοιας	1999	360,0	150,0	814	0	
ΕΒΙΕΣΚ ΑΕ	Ομιλος ΑΓ'ΕΤ (Concretum)	Κατασκ.Μεταλλ.Πρόδον.Εκτός Μηχ.Μαγνησίας	1999	470,0	188,0	345	0		
ΕΛΒΟ ΑΕ	Ομιλος Μπιλιγιάνου	Κατασκευη Αυτοκινήτων-Οχημάτων	Θεσσαλονίκης	1997	745,5	298,2	1.016	0	Ναι

ΜΕΤΚΑ ΑΕ	>> Μπιλιγιάνου	Κατασκ.Μεταλλ.Πρόδον.Εκτός Μηχ.Μαγνησίας	1999	419,0	167,6	443	2		
ΚΟΛΕΙΩΣΗ ΝΙΚ. ΑΕΒΕ	Ομιλος Κολιέτη	Κατασκευη Αυτοκινήτων-Οχημάτων Ανατ.Αιτίας	1998	1.800,0	720,0	144	24		
ΣΑΡΑΚΑΚΗ ΑΦΟΙ ΑΕΒΕ	Ομιλος Σαρακίδη	Κατασκευη Αυτοκινήτων-Οχημάτων Αθηνών	1999	190,0	76,0	51	4		
ΣΗΜΕΝΙΣ ΤΗΛΕΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗΣ ΑΕ	Ομιλος Σίμνης	Κατασκ.Εξοπλ. & Συστ.Ραδιοφων.Θεσσαλονίκης	1995	1.408,8	563,5	393	0	Ναι	
ΣΗΜΕΝΙΣ ΤΗΛΕΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗΣ ΑΕ	>> Σίμνης	Κατασκ.Εξοπλ. & Συστ.Ραδιοφων.Θεσσαλονίκης	1998	700,0	280,0	370	20	Ναι	
ΣΗΜΕΝΙΣ ΑΕ ΗΛΕΚΤΡΟΤΕΧΝΕΡΓΩΝ & ΠΡΟΪΟ	>> Σίμνης	Κατασκ.Ηλεκτρ.Μηχαν. & Συστ.	Θεσσαλονίκης	1999	1.100,0	440,0	308	0	
ΣΗΜΕΝΙΣ ΑΕ ΗΛΕΚΤΡΟΤΕΧΝΕΡΓΩΝ & ΠΡΟΪΟ	>> Σίμνης	Κατασκ.Ηλεκτρ.Μηχαν. & Συστ.	Ανατ.Αιτίας	1996	50,2	20,1	80	3	Ναι
ΕΒΙΟΠ ΤΕΜΠΟ ΑΕ	>> Σίμνης	Κατασκ.Ηλεκτρ.Μηχαν. & Συστ.	Εύβοιας	1995	160,0	64,0	508	0	Ναι
ΕΒΙΟΠ ΤΕΜΠΟ ΑΕ	>> Σίμνης	Κατασκ.Μηχαν. & Εξ.Εξοπλισμώ	Εύβοιας	1998	1.397,7	559,1	577	43	Ναι
INFO-QUEST ΑΕΒΕ	Ομιλος Φόσσας	Κατασκ.Ηλεκτρ.Μηχαν. & Συστ.	Αθηνών	1995	561,9	224,7	145	0	Ναι
ΑCT ΑΕ	Ομιλος Ν.Χαστάκης	Κατασκ.Ηλεκτρ.Μηχαν. & Συστ.	Κιλκίς	1998	1.176,2	471,2	0	58	Ναι
FULGLOR ΑΕ	Ομιλος Fulgor	Κατασκ.Ηλεκτρ.Μηχαν. & Συστ.	Κορινθίας	1999	700,0	280,0	522	0	
ΚΑΤΣΑΝΟΣ Θ. ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΕΜΕΒ ΑΕ	Ομιλος (δεν υπαρ διαθ στοιχ	Κατασκ.Ιατρικών Οργ. & Οργ.Ακρόν.Ανατ.Αιτίας	1996	180,1	72,1	10	6	Ναι	
ΚΑΤΣΑΝΟΣ Θ. ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΕΜΕΒ ΑΕ	Ομιλος (δεν υπαρ διαθ στοιχ	Κατασκ.Ιατρικών Οργ. & Οργ.Ακρόν.Ανατ.Αιτίας	1997	189,0	75,6	11	0		
ΚΑΤΣΑΝΟΣ Θ. ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΕΜΕΒ ΑΕ	Ομιλος (δεν υπαρ διαθ στοιχ	Κατασκ.Ιατρικών Οργ. & Οργ.Ακρόν.Ανατ.Αιτίας	1998	100,0	40,0	12	0		
ΕΡΓΟ ΑΕ	Ομιλος Καϊτάσκου	Κατασκ.Ιατρικών Οργ. & Οργ.Ακρόν.Αθηνών	1997	543,0	217,2	147	4		
ΝΕΦΡΙΟΝ ΝΕΑ ΑΕ ΝΑΥΠΗΓΕΙΩΝ ΣΥΡΟΥ	Ομιλος Ταφουλάρη	Κατασκευη Εξοπλισμώ Μεταφορ.Κυκλώδων	1995	623,6	248,4	0	519	Ναι	
ΝΑΥΠΗΓΙΚΗΣ & ΒΙΟΜ.ΕΠΙΧ.ΕΛΕΥΣΙΝΑΣ ΑΕ	>> Ταφουλάρη	Κατασκευη Εξοπλισμώ Μεταφορ.Δυτικ.Αιτίας	1998	56,5	22,2	0	750		
ΛΟΟΥΜΙΝΙΟ ΑΤΤΙΚΗΣ ΑΕΒΕ	Ομιλος (δεν υπαρ διαθ στοιχ	Κατασκ.Μεταλλ.Πρόδον.Εκτός Μηχ.Περαιώς	1995	1.146,9	458,7	65	0	Ναι	
PROFIL ΛΟΟΥΜΙΝΙΟΥ ΑΒΕ	Ομιλος Τζιρανών	Παραγυνη Βασικών Μετάλλων	Βοιωτίας	1998	660,0	260,0	174	8	Ναι
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΧΑΛΥΒΟΥΡΓΙΑ ΑΕ	Ομιλος Αγγελόπουλου	Κατασκ.Μεταλλ.Πρόδον.Εκτός Μηχ.Δυτικ.Αιτίας	1996	264,1	105,6	414	0	Ναι	
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΧΑΛΥΒΟΥΡΓΙΑ ΑΕ	>> Αγγελόπουλου	Παραγυνη Βασικών Μετάλλων	Περαιώς	1998	440,0	176,0	411	0	Ναι
ΕΠΙΛΑ ΜΕ ΑΕ	Ομιλος Π.Μανιάς	Κατασκ.Μεταλλ.Πρόδον.Εκτός Μηχ.Βοιωτίας	1996	1.409,8	563,9	0	54	Ναι	
ΝΤΟΛΑ ΑΒΕΕ	Ομιλος Χρ.Καλλιάς	Κατασκ.Μεταλλ.Πρόδον.Εκτός Μηχ.Θεσσαλονίκης	1997	1.408,0	563,6	125	57		
DORAL ΑΒΕΕ	>> Χρ.Καλλιάς	Κατασκ.Μεταλλ.Πρόδον.Εκτός Μηχ.Θεσσαλονίκης	1999	795,0	318,0	165	21		
ΑΟΚΑ ΕΛΛΑΣ ΑΒΕΕ	Ομιλος Θ.Τζιριζής	Κατασκ.Μεταλλ.Πρόδον.Εκτός Μηχ.Δυτικ.Αιτίας	1997	500,0	200,0	86	0	Ναι	
ΥΛΙΚΟΝ ΑΕ	Ομιλος Α.Παναγιωτακίδη	Κατασκ.Μεταλλ.Πρόδον.Εκτός Μηχ.Δυτικ.Αιτίας	1997	756,2	302,4	30	5	Ναι	
ΥΛΙΚΟΝ ΑΕ	>> Α.Παναγιωτακίδη	Κατασκ.Μεταλλ.Πρόδον.Εκτός Μηχ.Δυτικ.Αιτίας	1998	700,0	280,0	41	10	Ναι	
ΥΛΙΚΟΝ ΑΕ	>> Α.Παναγιωτακίδη	Κατασκ.Μεταλλ.Πρόδον.Εκτός Μηχ.Δυτικ.Αιτίας	1999	230,0	92,0	41	12		
ΧΑΛΒΟΦΥΛΩΝ ΑΕ	Ομιλος Αφεί Σωτηρίου	Κατασκ.Μεταλλ.Πρόδον.Εκτός Μηχ.Περαιώς	1997	960,0	380,0	60	45	Ναι	
ΧΑΛΒΟΦΥΛΩΝ ΑΕ	>> Αφεί Σωτηρίου	Κατασκ.Μεταλλ.Πρόδον.Εκτός Μηχ.Βοιωτίας	1998	700,0	280,0	80	43		
ΧΑΤΗΧΑΝΤΕΛΕΙΣ ΔΗΜ & ΑΘΑΝ. ΑΕ	Ομιλος Αφεί Χ.Παναγιώτ	Κατασκ.Μεταλλ.Πρόδον.Εκτός Μηχ.Σερρών	1999	400,0	160,0	21	6		
ΒΕΤΑ ΑΕΒΕ	Ομιλος Α.Βελιάνδρος	Κατασκ.Μηχαν. & Εξ.Εξοπλ.Ανατ.Αιτίας	1997	1.270,9	508,3	28	5	Ναι	
ΒΕΤΑ ΑΕΒΕ	>> Α.Βελιάνδρος	Κατασκ.Μηχαν. & Εξ.Εξοπλ.Θεσσαλονίκης	1999	285,0	114,0	48	6		
ΑΤΤΑΛΟΣ SA	Ομιλος Π.Παναγιωτακίδη	Κατασκ.Μηχαν. & Εξ.Εξοπλ.Ανατ.Αιτίας	1999	3.480,0	1.392,0	276	161		
ΑΤΤΑΛΟΣ SA	>> Π.Παναγιωτακίδη	Κατασκ.Μηχαν.Γραφείω & ΗΥ	Ανατ.Αιτίας	1996	438,0	175,2	80	28	Ναι

ΠΥΡΑΜΙΣ ΜΕΤΑΛΛΟΥΡΓΙΑ ΑΕ	Όμιλος Α Μητακιστάτος	Κατσικ. Μηχανημ. & Ειδ. Εξοπλισμ. Θεσσαλονίκης	1999	764,0	305,6	275	22	Ναι
ΜΕΤΑΛΛΟΥΜΙΝ ΑΕΒΕ	Όμιλος πρ. Π. Δασκάρας-B202	Παραγωγή Βασικών Μετάλλων Αθηνών	1997	1.019,4	407,7	13	47	Ναι
ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΣΙΔΗΡΟΥΡΓΙΑ ΑΕ	Όμιλος Εμμετζιόγλου	Παραγωγή Βασικών Μετάλλων Εύβοιας	1998	1.100,0	440,0	134	12	
ΕΧΑΛCO SA - ΕΛΛΗΝ.ΒΙΟΜ.ΔΙΕΛΛΟΥΜ.ΑΕ	Όμιλος Καντώνια	Παραγωγή Βασικών Μετάλλων Αχαΐας	1999	2.200,0	880,0	162	0	
ΕΛΜΕΤΑΛ ΑΕ	>> Καντώνια	Παραγωγή Βασικών Μετάλλων Αθηνών	1999	1.70,0	69,0	45	4	
ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΕΤΡΕΛΑΙΑ ΑΕ	Όμιλος ΕΛΠΕ	Παργ. Κωκ. & Προϊον.Διύλυσ.Πετρ. Δυτικ.Αττικής	1996	3.970,0	1.998,0	1.178	0	Ναι
ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΕΤΡΕΛΑΙΑ ΑΕ	>> ΕΛΠΕ	Παργ. Κωκ. & Προϊον.Διύλυσ.Πετρ. Δυτικ.Αττικής	1998	2.885,0	1.154,0	1.178	0	Ναι
ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΕΤΡΕΛΑΙΑ ΑΕ	>> ΕΛΠΕ	Παργ. Κωκ. & Προϊον.Διύλυσ.Πετρ. Δυτικ.Αττικής	1999	3.237,1	1.294,8	2.292	0	Ναι
ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΕΤΡΕΛΑΙΑ ΑΕ	>> ΕΛΠΕ	Παργ. Κωκ. & Προϊον.Διύλυσ.Πετρ. Κορινθίας	1997	97,6	39,1	327	0	Ναι
ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΕΤΡΕΛΑΙΑ ΑΕ	>> ΕΛΠΕ	Παργ. Κωκ. & Προϊον.Διύλυσ.Πετρ. Θεσσαλονίκης	1999	3.800,0	1.520,0	144	0	
ΜΟΤΟΡ ΟΙΛ ΕΛΛΑΣ ΔΙΥΑΣΤ.ΚΟΡΙΝΘΟΥ ΑΕ	Όμιλος Βαρδηνιογάννη	Παργ. Κωκ. & Προϊον.Διύλυσ.Πετρ. Κορινθίας	1998	1.500,0	600,0	1.129	0	
ΠΕΤΡΟΛΙΑ ΕΛΛΑΣ ΑΒΕΕ	Όμιλος Λάσιση	Παργ. Κωκ. & Προϊον.Διύλυσ.Πετρ. Δυτικ.Αττικής	1999	812,0	324,8	598	0	
MICROLAND COMPTURES AEBE	Όμιλος ALTEC (Αθανασούλ. Κατσικ.Μηχαν. Γραφείου & ΗΥΥ	Αθηνών	1997	143,0	57,2	69	5	Ναι
RECAVERY TIRE RECYCCLING SA	Όμιλος (δεν υπαρ. διαστ. στοχ. Βιομηχανία Ανακύκλωσης	Βασιλίας	1999	2.800,0	1.120,0	0	13	
ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΕΣ ΠΡΩΤΕΙΝΕΣ ΑΕ	Όμιλος (δεν υπαρ. διαστ. στοχ. Βιομηχανία Ανακύκλωσης	Κιλκίς	1999	4.000,0	1.800,0	0	14	
Σύνολο 178 Επενδυτικών Σχεδίων				200.812,1	80.146,8	48.048	3008	
Γενικό Σύνολο 900 Επενδυτικών Σχεδίων				381.647,3	140.842,5	81.363	8608	
% αναλογία των 179 στο σύνολο των 900 επενδυτικών σχεδίων				57,1%	56,9%	60,3%	53,6%	

Συνοπτική παρουσίαση των μεγαλύτερων επενδύσεων (άρθρο 23β), από βιομηχανικές επιχειρήσεις και ομίλους

Όμιλος Σιασινόπουλου	19.991,9	7.996,7	306	173
Όμιλος Ελληνικά Πετρέλεια (ΕΛΠΕ)	13.989,7	5.985,9	5.119	0
Όμιλος Siemens	4.816,7	1.626,7	2.236	66
Όμιλος Βουλγαράκη	4.500,0	1.800,0	282	0
Μακεδονικές Πρωτεΐνες ΑΕ	4.000,0	1.600,0	0	14
Όμιλος Π. Παναγιωτόπουλου	3.918,0	948,0	356	189
Όμιλος Τεγόπουλου	3.900,0	1.560,0	506	16
Όμιλος Φωλίουπου	3.711,0	1.493,6	1.639	90
Όμιλος Μπόμπολα	3.702,2	1.480,9	1.111	-15
Όμιλος Αισφούζου	3.581,6	1.432,6	304	0
Όμιλος Clouth Gummiwerke	3.452,1	1.380,8	266	0
Όμιλος Αφολ Μυστακίδη	3.300,0	1.320,0	67	0
Όμιλος Air Liqueud International	3.041,0	1.216,4	357	9
RECAVERY TIRE RECYCCLING AE	2.880,0	1.120,0	0	13

Όμιλος Ακκιά	2.851,4	1.140,5	807	-84
Όμιλος Τριανταφυλλόπουλου	2.849,7	1.139,5	402	7
Όμιλος Αρβέντη-Δαυιδ	2.432,0	972,8	368	2
Όμιλος Linde A.G.	2.420,0	969,0	118	15
Όμιλος Α. & Χ. Δασκαλόπουλου	2.362,2	957,1	275	28
Όμιλος Καντώνια	2.370,0	948,0	227	4
Όμιλος κ. Τσακμανίδη	2.367,2	946,9	0	14
Όμιλος Α. Αλεξίου	2.169,1	867,6	374	10
ORA PRESS ABBE	2.000,0	800,0	17	0
Όμιλος Α. Ζαφραρίδη	1.937,0	774,8	16	10
Όμιλος Σαραντάτοπουλου	1.898,0	759,2	38	0
Όμιλος Κωλεΐδη	1.880,0	720,0	144	12
Όμιλος Γεωτίη	1.878,0	751,2	245	31
Όμιλος Λασιάρη	1.872,1	748,9	2.060	8
Όμιλος Κανιλή-Στυλιαννίδη	1.800,0	720,0	110	8
Όμιλος Λίκου	1.796,4	718,5	678	44
Όμιλος Βαρδηνιογάννη	1.500,0	600,0	1.129	0
Σύνολο εταιριών 31 βιομηχανικών ομίλων	116.196,3	46.404,8	18.777	864

% αναλογία στο σύνολο των 179 επενδυτικών σχεδίων	57,4%	56,6%	40,3%	22,1%
% αναλογία στο σύνολο των 900 επενδυτικών σχεδίων	32,7%	32,2%	24,3%	11,8%

Πηγή: Υπουργείο Ανάπτυξης, Διεύθυνση Βιομηχανικής Πολιτικής, Επεξεργασία στοιχείων

κά), Μαρινόπουλου (Φαμάρ), Νίκα (Νίκας), Θεοδωρόπουλου (Chipita), Παπαδόπουλου (Ε.Ι.Παπαδόπουλος), Singular (Singular, κά), Φέσσα (Info-Quest), κά.

Όσον αφορά τις επενδύσεις του άρθρου 23β, αφορούσαν την υλοποίηση ολοκληρωμένων πολυετών (2-3 ετών) επιχειρηματικών σχεδίων, αναδιάρθρωσης και εκσυγχρονισμού βιομηχανικών και μεταλλευτικών επιχειρήσεων, επενδύσεων εισαγωγής φιλικής περιβαλλοντικά τεχνολογίας, καθώς και αξιοποίησης ανανεώσιμων μορφών ενέργειας, κά. Ειδικότερα στο διάστημα 1995-99, σε σύνολο 900 υλοποιούμενων επενδυτικών σχεδίων του άρθρου 23β, συνολικού ύψους 351,5 δις, δωρεάν επιχορήγησης 140,6 δις και 5.606 προβλεπόμενων θέσεων εργασίας, το 20% των επενδυτικών σχεδίων (περίπου 180), είχαν με βάση τα στοιχεία του Πίνακα 4.4., το 57,1% της αξίας των επενδύσεων, το 56,9% των δωρεάν επιχορηγήσεων και το 53,6% των νέων θέσεων εργασίας. Πιο ειδικότερα 31 μεγάλοι βιομηχανικοί όμιλοι, είχαν το 32,7% της αξίας των επενδύσεων, το 32,2% των επιχορηγήσεων και μόνο το 11,8% των νέων θέσεων εργασίας. Οι όμιλοι με τις μεγαλύτερες επενδύσεις και επιχορηγήσεις, ήταν του Στασινόπουλου, ΕΛΠΕ, Siemens, Βουλγαράκη, Παναγιωτόπουλου, Τεγόπουλου, Μπόμπολα, Αλαφούζου, Φιλίππου, Μυστακίδη, Clouth Gummiwerke, Air Liquied Intrnational, Ακκά, Τριανταφυλλόπουλου, Λεβέντη-Ιωάννου-Δαυίδ, Linde A.G., Καντώνια, Κιολεΐδη, Γιώτη, Λαναρά, Λύκου, Βαρδινογιάννη, κά.

Τέλος όσον αφορά τις μεγάλες επενδύσεις που παρακολουθούνται από το ΕΛΚΕ, σύμφωνα με τα στοιχεία του Πίνακα 4.5., στο διάστημα 1996-2001 (α' εξάμηνο), είχαν εγκριθεί 119 επενδυτικά σχέδια, συνολικού ύψους 486,5 δις, επιχορήγησης 192,2 δις και 5.656 προβλεπόμενων νέων θέσεων εργασίας. Το 25% των σχεδίων ήταν επενδύσεις ξένων πολυεθνικών, ενώ σε αρκετές από τις υπόλοιπες υπήρχε ξένη συμμετοχή. Με ελάχιστες εξαιρέσεις, ο κύριος όγκος των παραπάνω επενδυτικών σχεδίων ήταν σύμφωνα με τα στοιχεία του Πίνακα 4.6., γύρω στα 3-5 δις δρχ., και με ποσοστό επιχορήγησης γύρω στο 40%.

Ωστόσο η συγκέντρωση επενδύσεων και επιχορηγήσεων σε λίγους μεγάλους βιομηχανικούς ομίλους, είναι πιο έντονη σε αυτές τις επενδύσεις. Γύρω στις 29 μεγάλες ελληνικές βιομηχανικές εταιρίες με τις θυγατρικές τους,

Πίνακας 4.5.: Επενδυτικές προτάσεις που έχουν υποβληθεί στο ΕΛΚΕ το διάστημα 1996-2001

Ετος	Είδος επένδυσης	Συνολικός αριθμός επενδύσεων που υποβλήθησαν στο ΕΛΚΕ	Σύνολο εγκεκριμένων επενδύσεων	Συνολικό Κόστος εγκεκριμένων επενδύσεων (σε δις δρχ.)	Επιχορήγηση εγκεκριμένων επενδύσεων (σε δις δρχ.)	Νέες θέσεις εργασίας επί των εγκεκριμένων επενδύσεων
1996	1892/90	36	7	16,66	8,26	317
1997	1892/90	37	27	98,73	47,20	1512
	23α & 23β	30	20	48,47	17,03	465
1998	2601/98	41*	13	58,33	22,12	613
	23α & 23β	17	14	39,45	15,02	407
1999	2601/98	19*	11	82,28	33,33	935
	23α & 23β	15	13	40,99	16,40	206
2000	2601/98	26*	12	91,29	29,55	912
2001	2601/98	12	2	10,25	3,32	289
ΣΥΝΟΛΟ		233	119	486,45	192,23	5656

Πηγή: Ελληνικό Κέντρο Επενδύσεων (ΕΛΚΕ)

ΕΤΗ 1996-2001

Α/Α	Ετος Εγκρίσης	Εταιρία	Μέτοχοι Πλειοψηφίας	- Αντικείμενο Επένδυσης	Νομός	Κόστος (δισ.)	Επιχορήγηση (%)	(δισ.)
ΝΟΜΟΣ 1892/90								
1	1996	ΑΙΟΛΙΚΑ ΠΑΡΚΑ ΚΡΥΩΝ	Tacke Wind Technik	Αιολικό Πάρκο	Λασιθίου	3.70	40%	1.48
2	1996	CALIFORNIA FOOD	Αργυρόπουλος Δ.	Βιομηχ. μπισκοτών	Αχαΐας	1.98	51%	0.98
3	1996	ΚΟΥΒΑΣ - Βιομηχ. Ρυθμιζόμενου Χάρτου και Χαρτοκιβωτίου	Ασσι Κουβάς - T. Andersen - P. Haus	Παράγωγη ρυθμιζόμενου χαρτού και χαρτοκιβωτίου	Ροδόπης	5.50	40-62%	3.26
4	1996	ΑΤΛΑΝΤΙΣ EEL	Σπύρου Γ.	Χελλοκαλλιέργεια	Ροδόπης	1.60	62%	0.99
5	1996	ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΣΠΥΡΟΥ ΒΙΟΔΟΜΗ	Σπύρου Γ.	Απογνοση Βαυβακοσπορίου	Μαγνησίας	1.25	40%	0.50
6	1996	Β. ΕΛΛΑΔΟΣ ΑΤΕΒΕ	Γεώργιος Μπατατούδης	Παράγωγη ηχοπετασματιών και επεξεργασία ευλύου/κοομού	Κύκκης	1.54	45%	0.69
7	1996	ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΑΡΜΑ ΜΑΝΤΙΤΑΡΙΩΝ ΚΛΩΣΤΗΡΙΑ ΒΑΜΒΑΚΟΣ ΗΛΙΑΔΗΣ-ΘΕΟΔΩΡΙΔΗΣ	Δημ. Ασημουμπής	Παράγωγη & Συσκευασία μαντιταριών	Ευβοίας	1.09	35%	0.36
8	1997		Θεοδωρίδης Π.	Κλωστήρια Νημάτων	Κύκκης	4.78	44%	2.11
9	1997	ΚΡΙ-ΚΑ ΑΒΕΕΕΒ	- Κρητικός Θ - Maelien Case SPA	Παράγωγη Νημάτων	Αχαΐας	1.83	40%	0.73
10	1997	ΑΛΦΑ ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΒΟΡΕΙΟΥ ΕΛΛΑΔΟΣ	- Λαμπρόκης - Μπομπολάς	Εκδόση Εφημερίδας	- Κύκκης - Θεσ/νίκης	2.94	45%	1.33
11	1997	ΧΑΛΥΒΟΥΡΓΙΑ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	- Μάνεσης Ν. - Thysssen	Παράγωγη προϊόντων γαλβαν	Μαγνησίας	5.51	44%	2.40
12	1997	ΥΠΤΑ HELLAS	- Ρούσης Π. - Mabetex SA	Παράγωγη Φίλτρων Αιωοκαθάρσης	Ροδόπης	1.72	61%	1.05
13	1997	ΧΑΛΥΒΟΥΡΓΙΑ ΑΛΜΥΡΟΥ	ΒΙΟΧΑΛΚΟ	Παράγωγη Χάλυβα	Μαγνησίας	8.80	36%	3.14
14	1997	ΧΑΛΥΒΟΥΡΓΙΑ ΑΛΜΥΡΟΥ	ΒΙΟΧΑΛΚΟ	Μονάδα Ελάσματος	Μαγνησίας	5.61	39%	2.18
15	1997	ΑΙΟΛΙΚΑ ΠΑΡΚΑ ΚΥΚΛΑΔΩΝ	WindPower Development Vestas Wind Systems	Κατασκευή Αιολικού Πάρκου	Ευβοίας	2.95	45%	1.33
16	1997	ΧΑΛΥΒΟΥΡΓΙΑ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	- Μάνεσης Ν. - Thysssen	Παράγωγη Μονάδας Κατασκευή Μονάδας	Μαγνησίας	2.42	40%	0.97
17	1997	ΔΟΜΙΚΑ ΠΛΕΓΜΑΤΑ	- Μάνεσης Ν. - Thysssen	Παράγωγη Δομικών Υλικών	Μαγνησίας	2.27	43%	0.97
18	1997	ΧΑΛΚΟΡ ΑΕ	ΒΙΟΧΑΛΚΟ	Εκσυγχρονισμός Μονάδας Επεξεργασίας Μετάλλων	Βοιωτίας	6.70	27%	1.80
19	1997	ΚΛΩΣΤΗΡΙΑ ΦΑΝΚΟ	ΦΑΝΚΟ ΑΕ	Παράγωγη Βαμβακερού Νήματος	Ροδόπης	4.40	61%	2.70
20	1997	ΔΙΑΜΑΝΤ ΒΙΝΤΕΡ ΕΛΛΑΣ	- Saint Gobain - WBG Winter Beteiligungs-GmbH	Εκσυγχρονισμός Μονάδας Παράγωγη Αβαραιοτοφόρων Εργαλείων Κοπής Πετοιωμάτων	Βοιωτίας	1.13	29%	0.33
21	1997	ΠΕΤΡΟΛΑ	Οικογένεια Λάτση	Επένδυση Προστασίας Περιβάλλοντος	Αττικής	1.48	40%	0.59
22	1997	HELLAS FROST ΑΕ	Αννα Παυλιδουή	Τυποποίηση & Συσκευασία σπρος προϊόντων	Εβρου	2.06	62%	1.28
23	1997	ΚΑΦΕ ΚΛΑΜΠ ΑΕ	Ι. Τσιολάκογλου	Βιοτεχνία παρασκευής καφέ	Εβρου	1.47	65%	0.96
24	1997	Α. ΦΙΛΗΣ ΑΕ	Aristos Philis Printers Ltd	Παράγωγη Τηλεκαρτών	Εβρου	1.75	62%	1.08
25	1997	ΠΙ Ε Ρ Ο Σ ΕΛΛΑΣ ΑΕ	Ταρενίδης Γρηγόρης	Παράγωγη Αιθ. Αλκοολής & Οινόπνευματωδών	Ροδόπης	1.86	58%	1.08
26	1997	ΚΟΝΤΙ ΑΒΕΕ	- SOLLAC - Unisor-Sacilor	Επεξεργασία προϊόντων γαλβαν & εμπορία	Μαγνησίας	2.46	45%	1.11
27	1997	ΑΛΟΥΜΙΝΙΟ ΑΤΤΙΚΗΣ	ΑΛΟΥΜΙΝΙΟ ΑΤΤΙΚΗΣ	Είδη συσκευασίας από αλουμίνιο	Εβρου	4.39	67%	2.94
28	1997	ΚΛΩΣΤΗΡΙΑ ΘΡΑΚΗΣ Α.Ε.	- Ιωάννης Ακκας - Continental Eagle Corporation	Παράγωγη Βαμβακερών Νημάτων Πενιέ	Ροδόπης	6.33	56%	3.58
29	1997	ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΕΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΕΣ ΜΕΤΑΛΛΟΥ Α.Ε.	- Giuliano Illasi - IMZ SPA	Παράγωγη προϊόντων μετάλλου (ειδικότερα εξαρτημάτων & ανελών)	Δραμας	1.39	45%	0.62
30	1997	KROGEMANN - ΠΑΠΟΥΛΟΓΛΟΥ ΕΠΕ	Εργον Ernst Krogemann Δημήτρης Παπουλόγλου	Παράγωγη πλαστικών ειδών συσκευασίας	Ροδόπης	2.50	65%	1.62
31	1997	SOVEL ΑΕ (πρώην ΕΡΑΙΚΟΝ ΑΕ)	ΣΙΔΕΝΟΡ ΑΕ	Παράγωγη δομικών πλεγμάτων & καύωδων	Μαγνησίας	4.56	39%	1.86
32	1997	ΔΕΤΕΠΙΑ (Διαδημοκρατική Επιχείρηση Τηλεθέρμανσης Ευρύτερης Περιοχής Αμύνταιου)	Δήμος Αμύνταιου	Παράγωγη, μεταφορά και διανομή θερμότητας	Φλώρινας	3.65	45%	1.64
33	1997	ΕΚΟ ΦΙΛΙΣ ΣΥΣΚΕΥΑΣΙΕΣ ΑΒΕΕ	ΕΚΟ Ελληνικά Διαμίστρια & Χημικά Μακεδονίας ΑΒΕΕ	Παράγωγη φύμ πολυμερικού υαλοειδούς	Ροδόπης	7.10	55%	3.87

ΕΤΗ 1996-2001

Α/Α	Έτος Εγκρίσης	Εταιρία	Μέτοχοι Πλειοψηφίας	Αντικείμενο Επένδυσης	Νομός	Κόστος		
						(δίσ.)	(%)	(δίσ.)
			SCIENCE INTERNATIONAL INC - LEWIS MECHANICAL & METALWORKS INC	Παραγωγή Ρητινών Πολυαικεταλίων				
34	1997	POLYFORM MANUFACTURING ΕΠΕ			Ροδόπης	6.67	60%	4.00
35	1997	ΕΛΛΙΣ ΑΕΕΕ	Unilever	Λίπη & Έλαια	Αττικής	4.00	35%	1.40
36	1997	Γερολυμάτος	Π. Γερολυμάτος	Φαρμακοβιομηχανία	Αττικής	2.78	35%	0.97
37	1997	Bayer Ελλάς ABEE	Bayer A.G. Leverkusen	Φαρμακοβιομηχανία	Αττικής	2.35	35%	0.82
38	1997	Galentia	Βαρβάς Δ.Ι.7	Φαρμακοβιομηχανία	Ευβοίας	2.27	35%	0.79
39	1997	Μεσογειακές Ανακυκλώσεις	Τσιτσικράκης Γ.	Οικολογική Αποσυμμεταλλογόνση	Ηρακλείου	0.63	40%	0.25
40	1997	Air Liquide Hellas	Air Liquide International	Βιομηχανικά Αέρια	Αττικής	2.75	35%	0.96
41	1997	ΛΙΝΤΕ ΕΛΛΑΣ ΕΠΕ	LINDE A.G.	Βιομηχανικά Αέρια	Αττικής	2.60	35%	0.91
42	1997	Σωληνορρέια Κορινθίου	Βιογάλλο	Παραγωγή Χαλυβδосαλίων	Κορινθίου	4.00	35%	1.40
43	1997	Shell Gaz AEBEY	Shell Gaz BV	Εκπορία & Εμφιαλάση Υγραερίων	Αττικής	2.10	35%	0.74
44	1997	Παργάνης ΑΕΒΕ	Βαρβέρης Ευ.	Χημικοποιο-Επεξεργασία Ναπών Φρούτων	- Καβάλας - Κορινθίου	2.50	35%	0.88
45	1997	Μπουτλίων ΑΒΕΕ	Καντας Π & Klaus Graf	Παραγωγή Μονωτικών Υλικών	Βοιωτίας	1.33	35%	0.47
46	1997	Amvium Hellas	Amvium NV	Παραγωγή Αμιλίου & Αμιλοάλας	Θεσπίας	2.58	35%	0.90
47	1997	Olympic Caterine	Ολυμπιακή Αεροπορία	Παραγωγή Τροφίμων & Εκμεταλλεύση Κυλίκιων σε Αεροδρόμια	Αττικής	1.95	35%	0.68
48	1997	"ΥΓΙΟΙ ΔΗΜ. ΚΟΛΙΟΥ Ο.Ε."	Ν. Κολιός	Βιομηχανία Τυροκομικών Προϊόντων	Κύκκας	2.67	35%	0.93
49	1997	ΔΕΛΤΑ ΑΕ	ΔΕΛΤΑ ΑΕ	Προϊόντα επεξεργασίας Γάλακτος	Αττικής	3.50	35%	1.23
50	1997	ΠΕΤΡΟΛΑ ΕΛΛΑΣ ΑΕΒΕ	ΠΕΤΡΟΛΑ	Παραγωγή Καυσίμων	Αττικής	0.81	40%	0.32
51	1997	MISKO A.E.	BARILLA S.p.a	Παραγωγή Ζυμαρικών	Αττικής	3.29	35%	1.15
52	1997	NEOSET A.E.	Κωνίνας Αλεξάνδρακης	Κατασκευή & Εμπορία Επιτολυνθένσεων	Αττικής	1.37	35%	0.48
53	1997	FULGOR A.E.	Istifid S.P.A.	Παραγωγή Ενεργειακών- Τηλεκικοινωνιακών Καλωδίων & Βέργας Χαλκού	Αττικής	2.39	35%	0.84
54	1997	ALMACO - ΑΛΟΥΜΙΝΙΟΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΑΕ	Ζαχαριάδης Παντελής	Παραγωγή προφίλ αλουμινίου	Κύκκας	2.60	35%	0.91
55	1998	ECOTURN ABEE	Ε. Παίρης Μεταλλοπλαστική Αγρινίου ΑΕ	Βιομηχανία Ανακύκλωσης Πλαστικών	Αιτωλοακαρνανίας	3.80	40%	1.52
56	1998	CHIPITA INTERNATIONAL AE	Θεοδωρόπουλος Σ.	Παραγωγή κρουσάν, snacks, bake rolls	Φθιώτιδας	3.35	35%	1.17
57	1998	ΑΙΟΛΙΚΟ ΠΑΡΚΟ ΜΑΥΡΑΝΤΩΝΙΟΥ "ΖΕΦΥΡΟΣ"	NORDEX	Κατασκευή Αιολικού Πάρκου	Ευβοίας	1.10	45%	0.30
58	1998	ΑΦΟΙ ΑΝΕΖΟΥΛΑΚΗ ΑΕ	ΦΙΕΡΑ ΑΒΕΕ	Παραγωγή και βαφή υασωμάτων	Κύκκας	2.60	38%	0.99
59	1998	ΖΟΥΡΑΣ ΦΑΡΜ ΑΕ	Τριανταφύλλος Ζούρας	Πτηνοτροφική μονάδα αποσταλλαγής	Εβρου	2.60	67%	1.74
60	1998	ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΧΑΡΤΟΠΟΙΙΑ ΚΕΝΤΡ. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΑΕ	SONOCO	Παραγωγή Χάρτιου	Κιλκίς	2.44	36%	0.89
61	1998	ΠΛΑΣΤΙΚΑ ΘΡΑΚΗΣ ΑΒΕΕ	Κωνίνας Χαλιώτης	Παραγωγή πλαστικών ειδών συσκευασίας και πλαστικών ειδών αγροτικής χρήσης	Ξάνθης	4.06	55%	2.23
62	1998	ΣΕΛΜΑΝ ΕΛΛΗΝΟΕΛΒΕΤΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΞΥΛΟΥ Α.Ε.	Παναγιώτης Ηλιάδης	Βιομηχανική επεξεργασία ξύλου	Ροδόπης	12.62	25%	3.16
63	1998	ΕΛΒΑΛ ΑΕ	ΑΛΟΥΜΙΝΙΟΝ ΑΘΗΝΩΝ	Ελαση και παραγωγή πλαστών προϊόντων αλουμινίου	Βοιωτίας	8.87	32%	2.88
64	1998	ΞΙΦΙΔΑΣ Α.Ε.	Κωνίνας Ιωαννίδης	Μεταποίηση & Κονσέρβωση Ιχθυών	Καβάλας	3.46	50%	1.75
65	1998	MESSER ΒΟΛΟΣ ΑΒΕΕ	MESSER GRIESHEIM (MGG)	Παραγωγή οξυγόνου, αζώτου, αργού και εμβολώσεως αυτών	Μεννηγιάς	3.12	40%	1.24
66	1998	ΚΛΩΣΤΗΡΙΑ ΜΑΡΟΝΕΙΑΣ Α.Ε.	ΚΛΩΣΤΗΡΙΑ ΝΑΟΥΣΣΗΣ Α.Ε.	Παραγωγή Βαμβακερών Νημάτων	Ροδόπης	7.83	38%	2.96
ΝΟΜΟΣ 2601/98								
67	1998	STRAPTECH SA	ΜΙ ΜΑΙΛΛΑΔΗΣ ΑΕΒΕ	Είδη Συσκευασίας	Αλεξανδρούπολης	2.48	45%	1.12
68	1998	INTRAKOM A.E.	Σ. Κόκκαλης	Ανάπτυξη τηλεπικοινωνιακών και ηλεκτρονικών διατάξεων υψηλής τεχνολογίας	Αττικής	3.00	35%	1.05

ΕΤΗ 1996-2001

Α/Α	Έτος Εγκρίσης	Εταιρία	Μέτοχοι Πλειοψηφίας	Αντικείμενο Επένδυσης	Νομός	Κόστος	Επιχορήγηση
						(δισ)	(%) (δισ)
69	1998	ΑΕΕ ΑΡΓΥΡΟΜΕΤΑΛΛΕΥΜΑΤΩΝ & ΒΑΡΥΤΙΝΗΣ	Αικ Κυριακοπούλου	Παραγωγή προϊόντων βαζίτη, μπεντονίτη κλπ.	Κυκλάδων	3.10	35% 1.09
70	1998	ΙΜΑΣ Α.Ε.	Glouth Gummiwerke AG	Κατασκευή ελαστικών μεταφορικών ταινιών, και πλακών ελαστικού	Μαγνησίας	3.50	40% 1.40
71	1998	MOTOR OIL HELLAS Α.Ε.	MOTOR OIL	Διύλιση αργού πετρελαίου	Κορινθίας	1.50	40% 0.60
72	1998	ΓΕΡΜΑΝΟΣ ΜΠΑΤΑΡΙΕΣ ΑΒΕΕ	Πάνος Γερμανός	Παραγωγή και εμπορία μπαταριών και συναφών ειδών	- Ξαπόης - Αττικής	3.00	35% 1.03
73	1998	ΠΑΤΡΑΪΚΗ ΧΑΡΤΟΠΟΙΙΑ	Γιώργος Τριανταφυλλόπουλος	Βιομηχανία Χάρτου	Αχαΐας	3.00	35% 1.05
74	1998	CHIRITA INTERNATIONAL	Σταύρος Αργυροπούλος	Παραγωγή κρουασάν, snacks, bake roll	Φθιώτιδας	3.20	35% 1.12
75	1998	ΕΤΕΜ Α.Ε.	ΕΤΕΜ Α.Ε.	Παραγωγή ραβδών αλουμινίου	Αττικής	2.30	40% 0.92
76	1998	ΕΛΔΑ Α.Ε.	ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΔΙΔΥΛΙΣΤΗΡΙΑ ΑΣΠΡΟΠΥΡΓΟΥ Α.Ε.	Εμπορία πετρελαιοειδών	Αττικής	3.00	40% 1.20
77	1998	ΣΩΛΗΝΟΥΡΓΕΙΑ ΚΟΡΙΝΘΟΥ ΑΕ	ΣΩΛΗΝΟΥΡΓΕΙΑ ΚΟΡΙΝΘΟΥ Α.Ε.	Παραγωγή και επένδυση γαλβανοαλειμμένων	Κορινθίας	4.30	40% 1.72
78	1998	Χ.Κ. ΤΕΠΟΠΟΥΛΟΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ Α.Ε.	Χ. Τεπόπουλος	Εκδόσεις Ευμεριδιών-περιοδικών-εκτυλώσεις περιοδικών	Αττικής	3.90	40% 1.56
79	1998	ΚΥΛΙΝΔΡΟΜΥΛΟΣ ΛΟΥΛΗ Α.Ε.	Κωνσταντίνος Λούλης	Βιομηχανία επεξεργασίας σιτηρών και παραγωγής αλεύρων	Μαγνησίας	1.75	40% 0.70
80	1998	AIR LIQUIDE HELLAS ΑΕΒΑ	AIR LIQUIDE INTERNATIONAL	Παραγωγή βιομηχανικών & ιατρικών αερίων	Βοιωτίας	2.40	40% 0.96
81	1998	ΕΒΙΟΠ ΤΕΜΠΟ Α.Ε.	SIEMENS ΑΕ	Παραγωγή ασφαλειοδιακοπών, κλεμμένων, πυρών	Βοιωτίας	1.50	40% 0.60
82	1999	ΑΙΟΛΙΚΟ ΠΑΡΚΟ ΡΟΔΟΥ ΑΕ	Greentech Energy Systems A/S	Αιολικό Πάρκο	Δωδεκανήσου	4.50	40% 1.80
83	1999	ΠΥΡΟΓΕΝΕΣΙΣ ΑΒΕΕ	PYROGENESIS INC	Παραγωγή Προηγμένων Υλικών με χρήση Τεχνολογίας Θερμικού Ψεκασμού	Αττικής	1.14	40% 0.46
84	1999	ΑΤΜΕΛ HELLAS	ΑΤΜΕΛ CORPORATION	Ερευνα, σχεδίαση & παραγωγή πρωτότυπων και ανάπτυξη ολοκληρωμένων κυκλωμάτων σε εφαρμογές πολυμέσων & τηλεοπτικών	Αχαΐας	6.50	40% 2.60
85	1999	VILLAGE ROADSHOW ANARTYXIS Α.Ε.	VILLAGE ROADSHOW THEATRES EUROPE LTD	Κατασκευή και εκμετάλλευση δημοσίας χρήσεως σταθμού αυτοκινήτων	Αττικής	0.80	43% 0.35
86	1999	RESILUX ΕΛΛΑΣ ΑΒΕΕ	RESILUX HOLDING B V	Μονάδα παραγωγής προφορμών PET	Αχαΐας	1.76	30% 0.53
87	1999	ΑΙΟΛΙΚΟ ΠΑΡΚΟ ΡΟΚΑΣ-ΑΣΠΙΡΗ ΡΑΧΗ/ ΜΙΣΟΧΩΡΙΑ/ ΤΣΟΥΚΑ ΚΟΙΝ. ΚΑΦΗΡΕΩΣ	Μεταλλοβιομηχανία Αρκαδίας - Χ. Ρόκας ΑΒΕΕ	Αιολικό Πάρκο	Ευβοίας	5.57	40% 2.23
88	1999	ΑΙΟΛΙΚΟ ΠΑΡΚΟ ΡΟΚΑΣ-ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗ/ ΜΥΡΤΙΑ ΚΟΙΝ. ΣΤΥΡΑΙΩΝ	Μεταλλοβιομηχανία Αρκαδίας - Χ. Ρόκας ΑΒΕΕ	Αιολικό Πάρκο	Ευβοίας	3.98	40% 1.59
89	1999	ΑΕΓΕΚ Α.Ε.	ΑΕΓΕΚ Α.Ε.	Τεχνική Εταιρεία	Αττικής	2.91	10% 0.29
90	1999	ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΟΝΤΟΡ ΑΕ & ΣΙΑ ΖΑΡΑΚΕΣ Ι.Ε.Ε.	ENERGIEKONTOR VB GmbH and Co KG	Αιολικό Πάρκο	Ευβοίας	0.92	40% 0.37
91	1999	ΣΩΛΗΝΟΥΡΓΕΙΑ ΚΟΡΙΝΘΟΥ	Οίκος Στασινοπούλου και Μπράτσου	Παραγωγή σωλήνων γαλβαν	Βοιωτίας	25.42	40% 10.17
92	1999	GLAVERBEL Α.Ε.	Glaverbel SA	Παραγωγή υαλοπινάκων με τεχνολογία float	Καβάλας	28.78	45% 12.95
93	1999	ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΕΣ ΠΡΩΤΕΙΝΕΣ	ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΩΤΕΙΝΗ Α.Ε.	Διάλυση-αξιοποίηση τυρογάλακτος και παραγωγή τυροκομικών προϊόντων	Θεσ/νίκης	4.00	40% 1.60
94	1999	ΠΗΓΑΣΟΣ Α.Ε.	Οίκος Μπόμπολα	Εκδοτική & Εκτυπωτική εταιρεία	Αττικής	3.50	40% 1.40
95	1999	ΗΡΑ ΛΟΥΤΡΑΚΙΟΥ Α.Ε.	ΗΡΑ Α.Ε.	Παραγωγή, συσκευασία, εξαγωγή, εμπορία φυσικού μεταλλικού νερού	Κορινθίας	0.75	40% 0.30
96	1999	ΕΛΒΑΣ Α.Ε.	Ομίλος ΒΙΟΧΑΛΚΟ	Ελαση αλουμινίου	Βοιωτίας	4.20	40% 1.68
97	1999	Ε.Ι. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ Α.Ε.	- Ιωάννα Παπαδοπούλου - General Biscuit - Οίκος Βουλγαρική	Βιομηχανία Μπισκότων	- Αττικής - Θεσ/νίκης - Μαγνησίας	2.20	40% 0.88
98	1999	ΓΙΟΥΛΑ Α.Ε.	FRIGOGLOSS Α.Ε.	Παραγωγή προϊόντων από γυαλί και κρυστάλλο	Αττικής	4.50	40% 1.80
99	1999	ΕΧΑΛΣΟ Α.Ε.	ΒΙΟΚΑΡΠΙΕΤ Α.Ε.	Παραγωγή Αλουμινίου	Λαρίσης	2.20	40% 0.88

ΕΤΗ 1996-2001

Α/Α	Έτος Εγκρίσης	Εταιρία	Μέτοχοι Πλασηφίας	Λειτουργία	Νομός	Κόστος			Επιχορήγηση	
						(δίζ)	(%)	(δίζ)		
100	1999	Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ ΑΝΩΝΥΜΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΕΝΤΥΠΩΝ-ΜΕΣΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ	A. Αλφειούδας	Εκδοση Εντύπων	Αττικής	3.86	40%	1.54		
101	1999	ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΥΦΑΝΤΟΥΡΓΙΑ Α.Ε.	- Süchtung Hellenic - Royal Ten Cate N V	Παραγωγή βαμβακερού υφαντού	Πέλλης	2.40	40%	0.96		
102	1999	ATTALUS HIGH TECH INDUSTRY A.E.	Παναγιωτόπουλος Παναγιώτης	Παραγωγή μηχανών βιβλιοδέσας	Αττικής	3.48	40%	1.39		
103	1999	RECOVERY TIRE RECYCLING HELLAS A.E.	- Λοΐζος Κωνσταντίνος - Λοΐζος Ευριπίδης - Λοΐζος Δημήτριος	Ανακύκλωση ελαστικών	Βοιωτίας	2.80	40%	1.12		
104	1999	ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΕΤΡΕΛΑΙΑ Α.Ε.	ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΕΤΡΕΛΑΙΑ Α.Ε.	Παραγωγή και εμπορία αργού πετρελαίου και χημικών	Θεσσαλίας	3.80	40%	1.52		
105	1999	ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΕΤΡΕΛΑΙΑ Α.Ε.	ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΕΤΡΕΛΑΙΑ Α.Ε.	Παραγωγή και εμπορία αργού πετρελαίου και χημικών	Αττικής	3.30	40%	1.32		
106	2000	DON & LOW ΕΛΛΑΣ ΑΒΕΕ	- Don & Low Ltd - K. Χαλιωτής	Παραγωγή μη υφαντισμένων υφασμάτων	Σάφης	4.32	45%	1.94		
107	2000	PILLSBURY ΕΛΛΑΣ Α.Ε.	Selviac Nederlands B.V.	Παραγωγή τυποποιημένων προϊόντων διατροφής (προϊόντα ζύμης & κατ'ανάγκη)	Βοιωτίας	1.62	40%	0.65		
108	2000	ΑΙΟΛΙΚΟ ΠΑΡΚΟ ΜΕΓΑΛΟ ΒΟΥΝΟ/ΤΣΟΥΚΚΑ (ΜΑΚΡΥΡΑΧΗ Γ.)	Μεταλλοβιομηχανία Ακαδίας - Χ. ΡΟΚΑΣ	Αιολικό Πάρκο	Ευβοίας	6.38	40%	2.55		
109	2000	ΡΟΚΑΣ ΑΙΟΛΙΚΗ ΖΑΡΑΚΕΣ ΑΒΕΕ	Μεταλλοβιομηχανία Ακαδίας - Χ. ΡΟΚΑΣ	Αιολικό Πάρκο	Ευβοίας	8.11	40%	3.24		
110	2000	KRINOS INTERNATIONAL A.E.	ORIENTAL SUPERIORITY S.A. (Σ. Κωνσταντίνος)	Επεξεργασία και τυποποίηση ελίων, ταρμωσάλας και τουρσιών	Κορινθίας	1.50	30%	0.45		
111	2000	ΚΛΩΣΤΗΡΙΑ Γ. ΠΟΛΥΧΡΟΝΟΣ ΑΒΕΕ	ΚΛΩΣΤΟΥΦΑΝΤΟΥΡΓΙΑ ΝΑΥΠΑΚΤΟΥ Γ. ΠΟΛΥΧΡΟΝΟΣ ΑΒΕΕ	Παραγωγή βαμβακερών νημάτων πεντέ	Αιτωλοακαρνανίας	7.50	28%	2.10		
112	2000	ΛΑΝΔΑ ΑΣΤΕ	LEISURE HOLDING S.A.	Ξενοδοχειακή Μονάδα	Δωδεκανήσου	1.93	19%	0.38		
113	2000	HELLAS FARM ΑΒΕΕ	CRETA FARM ΑΒΕΕ	Ζωική μονάδα παραγωγής κρέατος	Τρικάλων	8.50	30%	2.55		
114	2000	ΕΚΤΕΡ ΑΙΟΛΙΚΗ	St. Frederikslund Energi A/S	Αιολικό Πάρκο	Ευβοίας	3.13	40%	1.25		
115	2000	ΑΙΟΛΙΚΑ ΠΑΡΚΑ ΚΑΡΥΣΤΙΑΣ ΕΠΕ	St. Frederikslund Energi A/S	Αιολικό Πάρκο	Ευβοίας	3.34	40%	1.34		
116	2000	COURVA DOORS ΑΕΒΕ	ΚΟΥΡΒΑ ΑΕΒΕ	Παραγωγή επιφανειών με εκτύπωση και εσωτερικών πορτών	Βοιωτίας	5.21	30%	1.56		
117	2000	ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΕΤΡΕΛΑΙΑ Α.Ε.	ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΕΤΡΕΛΑΙΑ Α.Ε.	- Παραγωγή Προπυλενίου - Παραγωγή Πολυπροπυλενίου	- Αττικής - Θεσσαλίας	39.74	29%	11.53		
118	2001	ΓΑΛΗΝΗ ΣΤΕΕ Α.Ε.	Κωνσταντίνος Μίσιος	Συνεδριακό Κέντρο & Κέντρο Θεραπευτικής	Φθιώτιδας	3.32	31%	1.07		
119	2001	ΚΛΩΣΤΗΡΙΑ ΚΟΜΟΤΗΝΗΣ ΑΒΕΕ	- CONTINENTAL EAGLE CORPORATION (Roger Bernard Fermon) - I. Αγκάς	Παραγωγή βαμβακερών νημάτων πεντέ	Ροδόπης	6.74	33%	2.25		
Συνολικό Κόστος Εγκριμένων Επενδύσεων						486.42		192.22		

Πηγή: Ελληνικό Κέντρο Επενδύσεων (ΕΛΚΕ)

σύμφωνα με τα στοιχεία του Πίνακα 4.7., είχαν το 63,1% των επενδύσεων και 61,1% των επιχορηγήσεων, ενώ 11 πολυεθνικές είχαν επί πλέον 15,6% και 16,9% αντίστοιχα. Συνολικά 40 ελληνικοί και ξένοι βιομηχανικοί όμιλοι είχαν το 78,6% των επενδύσεων και 78,1% των επιχορηγήσεων. Οι ελληνικοί όμιλοι με τις μεγαλύτερες επενδύσεις και επιχορηγήσεις, ήταν του Στασινόπουλου, ΕΛΠΕ, Μάνεση-Thyssen, Ακκά, Ρόκα, Θεοδωρόπουλου, Ηλιάδη, Δομαζάκη, Λαναρά, Πολύχρονου, Βουλγαράκη, Τεγόπουλου, Αλαφούζου, Μπόμπολα, Δασκαλόπουλου, Παναγιωτόπουλου, Κόκκαλη, Κυριακόπουλου, Γερμανού, Ιωαννίδη, Τριανταφυλλόπουλου, κά, ενώ από τους πολυεθνικούς, επισημαίνουμε ιδιαίτερα της Glaverbel,¹⁸⁸ Science International, Atmel Corporation, Air Liquied international, Unilever, Barilla, St.Frederikslund Energy, Tacke Wind Technic, κά.

Το συμπέρασμα που βγαίνει από την ανάλυση των βιομηχανικών επενδύσεων των αναπτυξιακών νόμων 1892/90 και 2601/98 της περιόδου 1995-2000, είναι ότι κυρίως ωφελημένοι από τα κίνητρα και τις δωρεάν επιχορηγήσεις, ήταν οι μεγάλες βιομηχανικές επιχειρήσεις και όμιλοι που ενίσχυσαν σημαντικά την κεφαλαιακή τους βάση και ενδυνάμωσαν τη θέση τους στην ελληνική οικονομία. Οι νέες θέσεις εργασίας που δημιουργήθηκαν ήταν συγκριτικά λιγότερες σε σχέση με το μέσο όρο του συνόλου των επενδύσεων, ενώ οι κλάδοι που κατευθύνθηκαν ήταν κυρίως οι παραδοσιακοί (τρόφιμα-ποτά, κλωστοϋφαντουργία, εκδόσεις-εκτυπώσεις, μεταλλουργία, πετρελαιοειδή, κά), καθώς και ορισμένοι νέοι βιομηχανικοί κλάδοι, όπως πληροφορικής, ανακύκλωσης, ήπιων μορφών ενέργειας, κά. Επίσης αξίζει να σημειωθεί σύμφωνα με τα στοιχεία των Πινάκων, 4.3., 4.4. και 4.7., ότι πολλοί όμιλοι πήραν μέσω των μητρικών ή θυγατρικών εταιριών, δάνεια και επιχορηγήσεις, από δύο ή και τρεις κατηγορίες επενδύσεων (23α, 23β, ΕΛΚΕ). Χαρακτηριστική περίπτωση οι όμιλοι Στασινόπουλου, Φιλίππου, Ακκά, Θεοδωρόπουλου, Unilever, Κόκκαλη, Λαναρά, κά.

Όσον αφορά τη ροή των άμεσων ξένων επενδύσεων από πολυεθνικούς ομίλους στην ελληνική οικονομία την τελευταία δεκαετία, παρά

¹⁸⁸ Η επένδυση της Glaverbel SA με αντικείμενο την παραγωγή υαλοπινάκων float, αποτελεί το πρώτο μεγάλο επενδυτικό σχέδιο που εγκρίθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και εντάσσεται στις διατάξεις της Οδηγίας 107/98 (θεσμοθέτηση πολυτομεακού πλαισίου περιφερειακών ενισχύσεων) για μεγάλα επενδυτικά σχέδια στο διάστημα 1998-2001.

Πίνακας 4.7: Μεγάλες επενδύσεις βιομηχανικών ομίλων εγκεκριμένων από το Ελληνικό Κέντρο Επενδύσεων (ΕΛΚΕ), στο διάστημα 1996-2000

(σε δις δρχ)

Έτος	Έγκριση Επιχειρήσεως	Μέτοχοι Πλειοψηφίας	Αντικείμενο Επένδυσης	Νομός	Κόστος Επένδυσης	Επιχειρήσεως (%)	(δρχ)
1997	ΧΑΛΥΒΟΥΡΓΙΑ ΑΛΜΥΡΟΥ	Ομίλος Σιασάντπουλου	Παραγωγή χάλυβα	Μαγνησίας	8,80	36%	3,14
1997	ΧΑΛΥΒΟΥΡΓΙΑ ΑΛΜΥΡΟΥ	>> Σιασάντπουλου	Μονάδα Ελάσματος	Μαγνησίας	5,61	39%	2,18
1997	ΧΑΛΚΟΡ	>> Σιασάντπουλου	Εκσυγχρονισμός Επεξεργασίας Χαλκού	Βοιωτίας	6,70	27%	1,80
1997	SOVEL (πρώην ΕΡΑΙΚΟΝ)	>> Σιασάντπουλου	Παραγωγή Πλαστικών	Μαγνησίας	4,56	39%	1,80
1997	ΣΙΔΗΡΟΥΡΓΙΑ ΚΟΡΙΝΘΟΥ	>> Σιασάντπουλου	Παραγωγή χαλυβδόσουλινων	Κορίνθου	4,00	35%	1,40
1998	ΕΛΒΑΛ ΑΕ	>> Σιασάντπουλου	Ελαστο-πλαστικά προϊόντα	Βοιωτίας	8,87	32%	2,88
1998	ΕΤΕΜ	>> Σιασάντπουλου	Παραγωγή ραβδών αλουμινίου	Αιτωλίας	2,30	40%	0,92
1998	ΣΙΔΗΡΟΥΡΓΙΑ ΚΟΡΙΝΘΟΥ	>> Σιασάντπουλου	Παραγωγή χαλυβδόσουλινων	Κορίνθου	4,30	40%	1,72
1999	ΣΙΔΗΡΟΥΡΓΙΑ ΚΟΡΙΝΘΟΥ	>> Σιασάντπουλου	Παραγωγή σωλήνων χάλυβα	Βοιωτίας	25,42	40%	10,17
1999	ΕΛΒΑΛ	>> Σιασάντπουλου	Ελαστο αλουμινίου	Βοιωτίας	4,20	40%	1,68
					74,78	27,68	
1997	ΕΚΟ ΦΩΣΕ ΣΥΣΚΕΥΑΣΙΕΣ	Ομίλος ΕΛΠΕ	Παραγωγή πολυπροπυλενίου	Ροδότης	7,10	55%	3,87
1998	ΕΛΔΑ	>> ΕΛΠΕ	Εμπορία Πετρελαιοειδών	Αιτωλίας	3,00	40%	1,20
1998	ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΕΤΡΕΛΑΙΑ	>> ΕΛΠΕ	Παραγωγή Εμπ. αργού πετρελ. & χημ.	Θεσσαλονίκης	3,8	40%	1,52
1998	ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΕΤΡΕΛΑΙΑ	>> ΕΛΠΕ	Παραγωγή Εμπ. αργού πετρελ. & χημ.	Αιτωλίας	3,3	40%	1,32
2000	ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΕΤΡΕΛΑΙΑ	>> ΕΛΠΕ	Παραγωγή πετρελ. & πολυπροπ.	Αιτωλίας	39,74	25%	11,53
					56,84	19,44	
1997	ΧΑΛΥΒΟΥΡΓΙΑ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	Ομίλος Μάνιτ-Τηγεσθεν	Παραγωγή προϊόντων χάλυβα	Μαγνησίας	5,51	44%	2,40
1997	ΧΑΛΥΒΟΥΡΓΙΑ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	Ομίλος Μάνιτ-Τηγεσθεν	Παραγωγή ελασμάτων	Μαγνησίας	2,42	40%	0,97
1997	ΔΟΜΙΚΑ ΠΛΑΣΤΙΚΑ	Ομίλος Μάνιτ-Τηγεσθεν	Μονάδα παραγωγής πλαστικών	Μαγνησίας	2,27	43%	0,97
					10,20	4,34	
1997	ΚΛΩΣΤΗΡΙΑ ΘΡΑΚΗΣ	Ομίλος Ακκά, κ.ά	Παραγωγή βαμβακερών νημάτων	Ροδότης	6,33	56%	3,58
1998	ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΥΦΑΝΤΟΥΡΓΙΑ	Ομίλος Ακκά, κ.ά	Παραγωγή βαμβακερών υφασμάτων	Πάλλης	2,4	40%	0,98
2001	ΚΛΩΣΤΗΡΙΑ ΚΟΜΟΤΗΝΗΣ	Ομίλος Ακκά, κ.ά	Παραγωγή βαμβακερών νημάτων	Ροδότης	6,74	33%	2,25
					15,47	6,78	
1998	ΑΙΟΛΙΚΟ ΠΑΡΚΟ ΡΟΚΑΣ	Ομίλος Ρόκα	Αιολικό Πάρκο Αστέρη Ράχη-Μα	Ευβοίας	5,57	40%	2,23
1998	ΑΙΟΛΙΚΟ ΠΑΡΚΟ ΡΟΚΑΣ	Ομίλος Ρόκα	Αιολικό Πάρκο Μαυρογυφάδα-Μα	Ευβοίας	3,98	40%	1,59
2000	ΑΙΟΛΙΚΟ ΠΑΡΚΟ ΜΕΓΑΛΟ Β	Ομίλος Ρόκα	Αιολικό Πάρκο Μακρομυριά	Ευβοίας	6,38	40%	2,55
2000	ΡΟΚΑΣ ΑΙΟΛΙΚΗ ΖΑΡΑΚΕΣ	Ομίλος Ρόκα	Αιολικό Πάρκο	Ευβοίας	8,11	40%	3,24
					24,04	9,61	
1998	CHIRITA INTERNATIONAL	Ομίλος Θεοδωρόπουλου	Παραγωγή κρουστών, πλαστικών	Φθιώτιδας	3,35	35%	1,17
1998	CHIRITA INTERNATIONAL	Ομίλος Θεοδωρόπουλου	Παραγωγή κρουστών, πλαστικών	Φθιώτιδας	3,32	35%	1,12
					6,55	2,28	
1998	ΣΕΛΜΑΝ ΕΛΛΗΝ-ΕΛΒΕΤ.ΒΙΣ	Ομίλος Ηλιάδη	Βιομηχ. Επεξεργασίας Σιλικών	Ροδότης	12,62	25%	3,18
2000	HELLAS FARM ABBE	Ομίλος Αφ. Δομαζάκη	Ζωική μον. παρακράσιος	Τρικάλων	8,50	30%	2,55
1998	ΚΛΩΣΤΗΡΙΑ ΜΑΡΩΝΕΙΑΣ ΑΕ	Ομίλος Αναστάσιου	Παραγωγή βαμβακερών νημάτων	Ροδότης	7,83	38%	2,98
1997	ΚΛΩΣΤΗΡΙΑ ΦΑΗΚΟ	Ομίλος Αναστάσιου-Νήσαν, κ.ά	Παραγωγή βαμβακερών νημάτων	Ροδότης	4,40	61%	2,70
2000	ΚΛΩΣΤΗΡΙΑ ΓΡ. ΠΟΛΥΧΩΡΟΝ	Ομίλος Πολυχρόνου	Παραγωγή νημάτων	Αιτωλίας	7,50	28%	2,10
1998	ΚΟΥΒΑΣ Βιομηχ. Χάρτου	Αφ. Κουβάς	Παραγωγή χαρτί & χαρτί	Ροδότης	5,50	40-62%	3,28
2000	COURVA DOORS ABBE	Π. Βασιλαγιάνης	Παραγωγή εκτύπωσης	Βοιωτίας	5,21	30%	1,58
1997	ΚΛΩΣΤ. ΒΑΜΒ. ΗΛΙΑΔ-ΘΕΟΔ.	Π. Θεοδωρίδης	Κλωστήριο νημάτων	Κιλκίς	4,78	44%	2,11
1998	ΠΟΥΛΙΑ ΑΕ	Ομίλος Βουλγαράκη, κ.ά	Παραγωγή πλαστικών-κρουστών	Αιτωλίας	4,80	40%	1,80
1997	ΑΛΟΥΜΙΝΙΟ ΑΤΤΙΚΗΣ	Ομίλος (δεν υπαρ. καθ. στο)	Εξήλ. Συστήματα από αλουμίνιο	Εύβοιας	4,39	67%	2,94
1998	ΠΛΑΣΤΙΚΑ ΘΡΑΚΗΣ ΑΒΕΕ	Κωνσ. Χαλιώτης	Παραγωγή πλαστικών ειδών	Εβδήρης	4,08	55%	2,23
2000	DOW & LOW ΕΛΛΑΣ ΑΒΕΕ	Dow & Low Ltd, Κ. Χαλιώτης	Παραγωγή υφασμάτων	Εβδήρης	4,32	45%	1,94
1998	ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΕΣ ΠΡΟΤΕΙΝΕΣ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΑΕ	Ελ. Πρωτοπαπ	Τυρ. τροφ. & αλφ. υφασμάτων	Θεσσαλονίκης	4,00	40%	1,60
1998	Χ.Κ. ΤΕΓΟΠΟΥΛΟΣ ΕΚΔΟΣΕ	Ομίλος Τεγόπουλου	Εκδ. -Εκτ. εφημερ. & περιοδ.	Αιτωλίας	3,90	40%	1,58
1998	Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ ΑΕ	Ομίλος Αλαφούζου	Εκδ. -Εκτ. εφημερ. & περιοδ.	Αιτωλίας	3,88	40%	1,54
1998	ECOTURN ABBE	Ε. Παρίσης	Βιομηχ. Ανακύκλωσης Πλαστικών	Αιτωλίας	3,80	40%	1,52

1997	ΔΙΑΤΕΠΑ	Διαδημοτική Επιχείρηση	Παραγωγή μεταλλικών δομικών	Φλώρινας	3,65	45%	1,64
1998	ΠΗΓΑΙΟΣ ΑΕ	Ομίλος Μηδούλα	Εκδόσεις Εκτυπώσεις	Αιτωλίας	3,50	40%	1,40
1997	ΔΕΛΤΑ ΑΕ	Ομίλος Δασκαλόπουλου	Προϊόντα Επεξεργασίας	Αιτωλίας	3,50	35%	1,23
1998	ATTALUS HIGH TECH INDU	Παν. Παναγιωτόπουλος	Παραγωγή βιβλιοδεσίας	Αιτωλίας	3,48	40%	1,54
1998	ΣΙΦΙΑΣ ΑΕ	Ομίλος Ιωαννίδη	Μεταλλ. & Κονστροπ. Ιχθυοδ.	Καβάλας	3,46	50%	1,73
1998	ΑΡΓΥΡΟΜΕΤΑΛ. 7 ΒΑΡΥΤΙΝΗΣ	Ομίλος Κυριακόπουλου	Παραγωγή προϊόντων βελτίωσης	Καβάλας	3,10	35%	1,09
1998	INTRACOM ΑΕ	Ομίλος Κόκκαλη	Ανάπτυξη Τηλεπ. & ηλεκτρ. δικτύων	Αιτωλίας	3,00	35%	1,05
1998	GERMANOS ΜΠΑΤΑΡΙΑΣ ΑΕ	Ομίλος Γεωργίου	Παραγωγή μπαταριών	Εβδήρης Αιθ.	3,00	35%	1,05
1998	ΠΑΤΡΑΪΚΗ ΧΑΡΤΟΠΟΙΙΑ	Ομίλος Τραπεζοφιλότητων	Βιομηχ. Χάρτου	Αχαΐας	3,00	35%	1,05

Σύνολο εταιριών 28 ελληνικών βιομηχανικών ομίλων

Σύνολο 119 εγκεκριμένων επενδύσεων ΕΛΚΕ

Ποσοστά αναλογά στο σύνολο των εγκεκριμένων επενδύσεων από το ΕΛΚΕ

118,86	47,31
368,8	117,47
488,4	182,2
63,1%	61,1%

Έτος Μεγάλες Επενδύσεις Πολυεθνικών Ομίλων

1998	GLAVERBEL ΚΑΒΑΛΑΣ ΑΕ	Glauber SA	Παραγωγή τεχν. πλαστικών	Καβάλας	28,78	45%	12,95
1997	POLYFORM MANUFACTURING	Science International Inc, κ.α	Παραγωγή Ρητινών Πολυακετάδων	Ροδότης	6,67	60%	4,00
1998	ATMEL HELLAS	Atmel Corporation	Ολοκληρωμένα κυκλώματα	Αχαΐας	6,50	40%	2,60
2000	EKTER ΑΙΟΛΙΚΗ	St. Frødenkstrand Energy	Αιολικό Πάρκο	Ευβοίας	3,13	40%	1,25
2000	ΑΙΟΛΙΚΗ ΠΑΡΚΑ ΚΑΡΥΣΤΙΑΣ	St. Frødenkstrand Energy	Αιολικό Πάρκο	Ευβοίας	3,34	40%	1,34
1997	AIR LIQUID HELLAS	Air Liquid International	Παραγωγή Βιομ. & Ιατρ. Αερίων	Αιτωλίας	2,75	35%	0,96
1998	AIR LIQUID HELLAS	Air Liquid International	Παραγωγή Βιομ. & Ιατρ. Αερίων	Βοιωτίας	2,40	40%	0,96
1998	ΑΙΟΛΙΚΟ ΠΑΡΚΟ ΡΟΔΟΥ	Greenleaf Energy Systems	Αιολικό Πάρκο	Δωδεκανήσου	4,50	40%	1,80
1997	ΕΛΛΑΣ ΑΕΕΕ	Unilever	Λίπη & Ελαια	Αιτωλίας	4,00	35%	1,40
1998	ΑΙΟΛΙΚΗ ΠΑΡΚΑ ΚΡΥΩΝ	Tacke Wind Technic	Αιολικό Πάρκο	Λασιθίου	3,70	40%	1,48
1998	ΙΜΑΣ ΑΕ	Glouth Communitweke AG	Καύσιμα ελαστομεταλλικών	Μαγνησίας	3,50	40%	1,40
1997	MISKO ΑΕ	Battila S.p.a	Παραγωγή Συμπαγών	Αιτωλίας	3,29	35%	1,15
1998	MESSER ΒΟΛΟΣ ΑΒΕΕ	Messer Griesheim (MGG)	Παραγωγή αερίων & γερμ. αερίων	Μαγνησίας	3,12	40%	1,24

Σύνολο εταιριών 11 πολυεθνικών ομίλων

Ποσοστά αναλογά στο σύνολο των εγκεκριμένων επενδύσεων από το ΕΛΚΕ

78,7	32,8
15,6%	16,9%

Γενικό Σύνολο μεγάλων επενδύσεων, από 28 ελληνικούς και 11 πολυεθνικούς ομίλους
Ποσοστά αναλογά στο σύνολο των 119 των εγκεκριμένων επενδύσεων από το ΕΛΚΕ

382,5	180,8
78,6%	78,1%

Πηγή: Ελληνικό Κέντρο Επενδύσεων (ΕΛΚΕ), Επεξεργασία Στοιχείων.

την χορήγηση ισχυρών κινήτρων από τους αναπτυξιακούς νόμους, παρατηρείται τάση μείωσης του μεριδίου της Ελλάδας στο σύνολο των συγκεκριμένων επενδύσεων στις χώρες της ΕΕ.¹⁸⁹ Αυτό δείχνει ότι εκτός από τα κίνητρα σημαντικό ρόλο στην προσέλκυση ΑΞΕ παίζουν και άλλοι παράγοντες, όπως γραφειοκρατικές διαδικασίες, επίπεδο επαγγελματικής εκπαίδευσης και ιδιαίτερα 'το συγκριτικό πλεονέκτημα που προκύπτει από την ύπαρξη επαρκούς υποδομής σε τεχνολογία, συγκοινωνία και επικοινωνίες'. (Παπάζογλου, 2001, σελ.50) Ωστόσο η παρουσία ξένων βιομηχανικών ομίλων στην ελληνική οικονομία παραμένει ισχυρή, δεδομένου ότι όλες σχεδόν οι μεγάλες βιομηχανίες έχουν τεχνολογικούς ή κεφαλαιακούς δεσμούς με πολυεθνικές εταιρίες. Ταυτόχρονα την τελευταία δεκαετία, όπως έχουμε δείξει στο δεύτερο κεφάλαιο της μελέτης, είχαμε σημαντική επέκταση δραστηριοτήτων ελληνικών βιομηχανιών ομίλων στο εξωτερικό που αποτελεί ένα από τα κυριότερα σύγχρονα γνωρίσματα στην ανάπτυξη τους. Αξίζει να τονίσουμε ότι από πλευράς αναπτυξιακών νόμων, υπήρξε στήριξη της εξωτερικής επέκτασης ελληνικών επιχειρήσεων προς ορισμένες βαλκανικές χώρες.¹⁹⁰

δ) Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Βιομηχανίας και βιομηχανικοί όμιλοι

Εκτός από τις ρυθμίσεις των αναπτυξιακών νόμων, βασικός μηχανισμός προώθησης της «νέας βιομηχανικής στρατηγικής» από τα μέσα της δεκαετίας '90, είναι τα μέτρα και οι δράσεις του «Επιχειρησιακού Προγράμματος Βιομηχανίας» του Β' ΚΠΣ 1994-99 (ο χρόνος υλοποίησης του παρατάθηκε ως το 2001), καθώς τα μέτρα και οι δράσεις του «Επιχειρησιακού

¹⁸⁹ Ειδικότερα σύμφωνα με επεξεργασία στοιχείων της UNCTAD από τη Δ/ση Μελετών της Τράπεζας Ελλάδος (Οικονομικό Δελτίο, Ιούλιος 2001), το μερίδιο της Ελλάδας στις άμεσες ξένες επενδύσεις, από 1,3% του ΑΕΠ της ΕΕ στο διάστημα 1988-93, περιορίστηκε στο 1% στο διάστημα 1994-96, στο 0,4% στο διάστημα 1997-99 και στο 0,3% το 1999. Αντίθετα σημαντική ήταν η αύξηση των άμεσων επενδύσεων στην Ιρλανδία, την Ισπανία και την Πορτογαλία, καθώς και τη Σουηδία από το μέσο της δεκαετίας '90'. (Παπάζογλου, 2001, σελ 58). Επίσης το αθροιστικό σύνολο των άμεσων ξένων επενδύσεων στην Ελλάδα, στο τέλος 2001, ανέρχονταν σε 14,06 δις δολάρια, ενώ αντίθετα οι άμεσες ξένες επενδύσεις από την Ελλάδα στο εξωτερικό, ανήλθαν σε 5,14 δις δολάρια, δηλ. περίπου στο 35% των πρώτων. («Ναυτεμπορική», 18.9.2002)

¹⁹⁰ Την τελευταία πενταετία (1996-2000), εγκρίθηκαν από το ΥΠΕΘΟ, γύρω στα 90 επενδυτικά σχέδια ελληνικών επιχειρήσεων για την Αλβανία, συνολικού ύψους 8 δις δρχ. και δωρεάν επιχορήγησης 2.5 δις δρχ.

Προγράμματος Ανταγωνιστικότητας» του Γ' ΚΠΣ 2000-2006, του οποίου η υλοποίηση, λόγω καθυστερήσεων, πρόκειται να ξεκινήσει στα μέσα του 2001. Από θεωρητική άποψη, τα προγράμματα και οι δράσεις των «Κοινοτικών Πλαισίων Στήριξης» αποτελούν προσπάθεια συνδυασμού εθνικής και υπερεθνικής κρατικής ρύθμισης των διαδικασιών αναπαραγωγής του βιομηχανικού κεφαλαίου και γενικότερα των κεφαλαιοκρατικών σχέσεων στην ελληνική οικονομία, σύμφωνα με τις επιλογές και συμφέροντα των κυρίαρχων οικονομικών και πολιτικών δυνάμεων σε εθνικό και υπερεθνικό επίπεδο.

Ειδικότερα το «Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Βιομηχανίας» (ΕΠΒ) του Β' ΚΠΣ 1994-99, αποτελείται από 6 «υπο-προγράμματα», με 16 «μέτρα» και με 56 «δράσεις». Το συνολικό ύψος των κονδυλίων ανέρχεται σε 2.808,9 εκατ.Εcu, από τα οποία 720 εκατ. αποτελούν συμμετοχή των διαρθρωτικών ταμείων της ΕΕ, τα 468,8 εκατ. εθνική συμμετοχή και τα 1.620,6 εκατ. Εcu συμμετοχή ιδιωτικών φορέων.

Οι κυριότεροι άξονες προτεραιότητας αφορούν: α) 'τη δημιουργία ενός σύγχρονου πλαισίου βιομηχανικών υποδομών και συνοδευτικών υπηρεσιών για τη βελτίωση της ποιότητας των προϊόντων, τη μείωση του μοναδιαίου κόστους παραγωγής, τη στήριξη της εξαγωγικής προσπάθειας και τη χωροταξική ανασυγκρότηση της βιομηχανίας', β) 'την παροχή οικονομικών κινήτρων προώθησης των ιδιωτικών επενδύσεων για την επέκταση και τον εκσυγχρονισμό του παραγωγικού δυναμικού, την υλοποίηση ολοκληρωμένων επιχειρηματικών σχεδίων, την ενσωμάτωση της καινοτομίας και της νέας τεχνολογίας στην παραγωγική διαδικασία και τη βελτίωση των συνθηκών υγιεινής και ασφάλειας της εργασίας', γ) 'τη χρηματοδότηση μεγάλων επενδυτικών σχεδίων ιδιαίτερης βαρύτητας για την εθνική οικονομία', δ) 'τη βελτίωση των προοπτικών ανάπτυξης των μικρομεσαίων επιχειρήσεων με την παροχή σύγχρονων χρηματοδοτικών μέσων και εξειδικευμένων επενδυτικών κινήτρων, εκσυγχρονισμού της οργάνωσης, της παραγωγικής διαδικασίας και προώθησης των προϊόντων τους στην αγορά' και ε) 'την ενδοεπιχειρηματική κατάρτιση των εργαζόμενων'. (Υπουργείο Ανάπτυξης, 2000, σελ. 21-22)

Ωστόσο κατά την πορεία υλοποίησης των «μέτρων» του ΕΠΒ προέκυψε ένας δυϊσμός, όπου ορισμένα «μέτρα» παρουσίασαν ταχύτερο ρυθμό υλοποίησης (πχ. ενίσχυση ιδιωτικών επενδύσεων), ενώ άλλα που

σχεδιάστηκαν για την αντιμετώπιση σημαντικών αδυναμιών της ελληνικής βιομηχανίας (ανασυγκρότηση φθινουσών περιοχών, «μέτρα» για τις ΜΜΕ, κá), παρουσίασαν χαμηλούς ρυθμούς, εγείροντας σοβαρά ερωτηματικά για την τελική επίτευξη των στόχων του.¹⁹¹ Σύμφωνα με διαπιστώσεις του Υπουργείου Ανάπτυξης (ΥΠ.ΑΝ.) για τα αποτελέσματα του ΕΠΒ, ο βαθμός υλοποίησης του προγράμματος στο τέλος 1999 ήταν 64%, βαθμός καθόλου ικανοποιητικός. Αυτό οφείλεται στο ότι η 'πλειονότητα των δράσεων ουσιαστικά ενεργοποιήθηκε από τα μέσα 1997, ενώ άμεση εφαρμογή είχαν μόνο τα κίνητρα για επενδύσεις'. (ΥΠ.ΑΝ., 2000, σελ. 22) Οι αιτίες των καθυστερήσεων σε ότι αφορά το δημόσιο, αποδίδονται κυρίως 'στο χαμηλό επίπεδο θεσμικής προετοιμασίας', ενώ από πλευράς ιδιωτικού τομέα, οι αιτίες οφείλονται στο 'σημαντικό χρόνο που πήρε η ενημέρωση των επιχειρήσεων και η ωρίμανση των αποφάσεων, αλλά και η απόκτηση αμοιβαίας κατανόησης μεταξύ επιχειρήσεων και κράτους, ως προς τον επιδιωκόμενο στόχο'. (το ίδιο, σελ.23)

Δεν θα εξετάσουμε αναλυτικά τα αποτελέσματα υλοποίησης των διαφόρων υποπρογραμμάτων του ΕΠΒ, αλλά θα περιοριστούμε μόνο σε εκείνα τα «μέτρα» και «δράσεις» που έχουν άμεση σχέση με την ανάπτυξη βιομηχανικών ομίλων. Πρόκειται για τα υποπρογράμματα «προώθησης ιδιωτικών επενδύσεων», «εκσυγχρονισμού επιχειρήσεων» και το «μέτρο»

---

¹⁹¹ Ειδικότερα στην έκθεση του «Συμβούλου Αξιολόγησης» του ΕΠΒ του Β' ΚΠΣ (1994-99), «BSC-Ευρωπόδομη-Indeco» (Δεκέμβρης 1999, σελ. 4), αναφέρεται χαρακτηριστικά, ότι στο υπο-πρόγραμμα «Υποδομές», τα «μέτρα» που αφορούν τη «Δημιουργία Συστήματος Ποιότητας Προϊόντων» και «Στήριξης Εξαγωγικής Προσπάθειας» έχουν «καλή αποτελεσματικότητα και ικανοποιητική ολοκλήρωση», ενώ αντίθετα τα «μέτρα» για τις «Βιομηχανικές Υποδομές» και την «Ανασυγκρότηση Φθινουσών Περιοχών», παρά τη σημαντική αναπτυξιακή τους διάσταση, εμφανίζουν «κακή πορεία υλοποίησης και μεγάλη υστέρηση στην απορρόφηση». Όσον αφορά το υποπρόγραμμα «Προώθηση Ιδιωτικών Επενδύσεων», βρίσκεται σε καλή πορεία όπου το «μέτρο» Ενίσχυση Ιδιωτικών Επενδύσεων (στο οποίο ενσωματώθηκε και το «μέτρο» Μεγάλα Επενδυτικά Σχέδια») παρουσιάζει με εξαίρεση τα τελευταία «υψηλή απορροφητικότητα». Σχετικά καλή πορεία έχει επίσης το υποπρόγραμμα «Εκσυγχρονισμός Επιχειρήσεων», όπου το «μέτρο» Ενίσχυση Επιλεγμένων Επιχειρήσεων για Βελτίωση της Διεθνούς Ανταγωνιστικότητας» παρουσιάζει «καλή υλοποίηση και απορρόφηση», όπως και τα «μέτρα» για τον Τεχνολογικό Εκσυγχρονισμό Επιχειρήσεων και Βελτίωση της Υγιεινής και Ασφάλειας της Εργασίας. Αντίθετα σοβαρά προβλήματα εμφανίζει το υποπρόγραμμα «ΜΜΕ», όπου το «μέτρο» Χρηματοπιστωτικοί Θεσμοί και Εργαλεία έχει «χαμηλό ποσοστό υλοποίησης», όπως και το «μέτρο» Βελτίωση Ανταγωνιστικότητας ΜΜΕ εμφανίζει «χαμηλή απορροφητικότητα, καθυστερημένη ενεργοποίηση και πολυτυπία δράσεων». Τέλος σοβαρά προβλήματα εμφανίζει και το υποπρόγραμμα για το «Ανθρώπινο Δυναμικό» το οποίο «δεν κατόρθωσε τελικά να ακολουθήσει το συνολικό προγραμματισμό». (σελ.5)

ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας του υποπρογράμματος ΜΜΕ, δεδομένου ότι ένας αριθμός από τις μεγαλύτερες ΜΜΕ (με απασχόληση από 100-250 άτομα) διαθέτουν μικρούς επιχειρηματικούς ομίλους. Το σύνολο των παραπάνω δράσεων, ξεπερνάει σύμφωνα με το ΕΠΒ, το 75% των προβλεπόμενων κονδυλίων (2.153,4 εκατ. Ecu σε σχέση με 2.808,9 εκατ. Ecu του συνόλου) και αποτελούν στην ουσία τη ραχοκοκαλιά του προγράμματος.

Ειδικότερα το πρώτο «υποπρόγραμμα» συνολικού ύψους 1.250 εκατ. Ecu, αρχικά προέβλεπε τρεις δράσεις. Ενίσχυση «μεγάλων ιδιωτικών επενδύσεων» (άνω των 5 δις) συνολικού ύψους 632 εκατ. Ecu, ενίσχυση «ιδιωτικών επενδύσεων» του Ν.1892/90, συνολικού ύψους 70 εκατ. Ecu και χρηματοδότηση «μεγάλων βιομηχανικών έργων» (εργοστάσιο αλουμίνας στη Θίβρη Βοιωτίας, μονάδα χρυσού στην Ολυμπιάδα Χαλκιδικής και μονάδα συμπαραγωγής ενέργειας στη Λάρυμνα Εύβοιας), συνολικού ύψους 548 εκατ. Ecu. Όμως με την εγκατάλειψη πραγματοποίησης των μεγάλων βιομηχανικών έργων (θεωρείται η μεγαλύτερη αποτυχία του ΕΠΒ από αναπτυξιακή άποψη), το μεγαλύτερο μέρος των κονδυλίων απορροφήθηκε από τον παραδοσιακό μηχανισμό ενίσχυσης των ιδιωτικών επενδύσεων (μέσω κινήτρων), ενώ το υπόλοιπο απορροφήθηκε από το υποπρόγραμμα «εκσυγχρονισμός επιχειρήσεων». Για τα επενδυτικά σχέδια των αναπτυξιακών νόμων 1892/90 και 2601/98, το συνολικό ύψος επενδύσεων, τις προβλεπόμενες ενισχύσεις και τις επιχειρήσεις που ωφελήθηκαν, αναφερθήκαμε ήδη αναλυτικά πιο πάνω.

Στην ουσία το «μέτρο» στήριξης των ιδιωτικών επενδύσεων του ΕΠΒ του Β' ΚΠΣ, αποτέλεσε τμήμα των επιχειρηματικών σχεδίων που είχαν ήδη ενταχθεί στους αναπτυξιακούς νόμους, γιαυτό και η απορρόφηση των κονδυλίων ήταν σχετικά εύκολη, ενώ μείωσε το οικονομικό βάρος που θα έπρεπε κανονικά να σηκώνει ο κρατικός προϋπολογισμός. Μέχρι το πρώτο εξάμηνο 1999 είχαν ενταχθεί επτά Έργα (με 155 επενδυτικά σχέδια), εκ των οποίων δύο Έργα είχαν αντικείμενο την ενίσχυση μεγάλων ιδιωτικών επενδύσεων (άνω των 5 δις) και πέντε Έργα την ενίσχυση ιδιωτικών επενδύσεων βάση του 1892/90. Ο μέσος προϋπολογισμός ανά Έργο, ήταν 41.665 εκατ.δρχ., ενώ κατά επενδυτικό σχέδιο 1.881 εκατ.δρχ. Ωστόσο μόνο 51 επενδυτικά σχέδια (32,9% του συνόλου), ξεπερνούσαν το παραπάνω

ποσό, εκ των οποίων επτά ήταν εξ' ορισμού υπαγωγές, σε έργα ενίσχυσης πολύ μεγάλων επενδύσεων. (ΕΠΒ, Β'ΚΠΣ 1994-99, «Έκτακτη Έκθεση Αξιολόγησης», Μάιος '99, σελ.55)

Όσον αφορά το υποπρόγραμμα «εκσυγχρονισμός επιχειρήσεων» συνολικού ύψος 825 εκατ. Ecu, το ένα «μέτρο», συνολικού ύψους 575 εκατ. Ecu, αφορούσε την ενίσχυση «επιλεγμένων επιχειρήσεων» που είχαν υποβάλλει «ολοκληρωμένα πολυετή επιχειρηματικά σχέδια» τεχνολογικού, διοικητικού και οργανωτικού εκσυγχρονισμού, στα πλαίσια των διατάξεων του πρώην άρθρου 23α. Σύμφωνα με απολογιστικά στοιχεία (Πίνακας 4.3), ως το τέλος 1999, είχαν ενισχυθεί συνολικά 171 «ολοκληρωμένα επιχειρηματικά σχέδια», παλαιών φορέων μεταποιητικών και μεταλλευτικών επιχειρήσεων και επιχειρήσεων λογισμικού, συνολικού ύψους 306 δις και δωρεάν επιχορήγησης 106 δις. Το δεύτερο «μέτρο», συνολικού ύψους 250 εκατ. Ecu, αφορούσε τον «τεχνολογικό εκσυγχρονισμό των επιχειρήσεων», με στόχο την αναβάθμιση της ποιότητας των παραγόμενων προϊόντων, τη βιομηχανική ευελιξία, την εισαγωγή καινοτομιών και φιλικών οικολογικά μεθόδων παραγωγής, την υποβοήθηση μεταφοράς τεχνολογίας, στα πλαίσια των διατάξεων του πρώην άρθρου 23β. Σύμφωνα με απολογιστικά στοιχεία, (Πίνακας, 4.3), ως το τέλος 1999, είχαν ενισχυθεί 652 «ειδικά επενδυτικά σχέδια», συνολικού ύψους 242 δις.

Από την ανάλυση των αποτελεσμάτων εφαρμογής του ΕΠΒ του Β' ΚΠΣ, διαπιστώνουμε ότι μέσο ύψος επενδυτικών σχεδίων (σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 23α), ήταν 1,6 δις δρχ. (σελ.56) και αναφέρονταν κυρίως στους κλάδους «τροφίμων-ποτών» και παραγωγής «χημικών προϊόντων». Το τυπικό κόστος επένδυσης ανά νέα θέση εργασίας, αντιστοιχούσε σε 52,9 εκατ.δρχ., με ύψος επιχορήγησης 19 εκατ.δρχ. Ιδιαίτερα ωφελημένοι όπως ήδη αναφέραμε, ήταν οι μεγάλες επιχειρήσεις και βιομηχανικοί όμιλοι. Όσον αφορά τα επενδυτικά σχέδια με βάση τις ρυθμίσεις του άρθρου 23β, το μέσο ύψος ήταν σε 367 εκατ.δρχ. (σελ.61). Τα περισσότερα προς ενίσχυση σχέδια, αφορούσαν επενδύσεις στον κλάδο «τροφίμων-ποτών», «εκδόσεων-εκτυπώσεων», «κλωστοϋφαντουργίας», «χημικών», «κατασκευής μεταλλικών προϊόντων», κá.

Επίσης πολύ μικρός αριθμός σχεδίων αφορούσε τους κλάδους «πληροφορικής» και «ανακύκλωσης», οι οποίοι θα μπορούσαν μελλοντικά 'να συμβάλλουν στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας'. (σελ.62) Το τυπικό κόστος επένδυσης ανά θέση εργασίας ανέρχονταν σε 49,9 εκατ. δρχ., και ήταν μεγαλύτερο σε σύγκριση με το προβλεπόμενο (33 εκατ.δρχ. ανά θέση εργασίας) στα πλαίσια του 2601/98. (σελ.63). Κυρίως ωφελημένοι και από αυτήν την δράση, ήταν όπως είδαμε μεγάλες επιχειρήσεων και βιομηχανικοί όμιλοι (Πίνακας, 4.4.), ενώ ο θεσμός στήριξης των επενδύσεων με δωρεάν επιχορηγήσεις, αναδείχτηκε κύριος μοχλός άσκησης βιομηχανικής πολιτικής.

Τέλος όσον αφορά το «μέτρο» ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας των ΜΜΕ, συνολικού ύψους 64,5 δις, ως τέλος 2000 είχαν απορροφηθεί, σύμφωνα με στοιχεία του Πίνακα 4.8, 20,2 δις (66,6%). Επίσης είχαν επωφεληθεί 2.795 επιχειρήσεις, ενώ είχαν δημιουργηθεί 4.561 θέσεις εργασίας. Παράλληλα από την κοινοτική πρωτοβουλία «χρηματοδότηση ΜΜΕ», συνολικού ύψους 52,5 δις, είχαν απορροφηθεί 19,7 δις (70%) και είχαν επωφεληθεί 1.117 επιχειρήσεις. Ακόμα για τη δημιουργία 27 δικτύων ΜΜΕ (με συμμετοχή 207 επιχειρήσεων από διάφορους κλάδους της βιομηχανίας), διατέθηκαν 11,8 δις, ενώ για τη δημιουργία 23 clusters (με συμμετοχή 224 ΜΜΕ), διατέθηκαν 12,9 δις. Τέλος για τη δημιουργία χρηματοδοτικών θεσμών στήριξης των ΜΜΕ διατέθηκαν 7,5 δις, ενώ σε προγράμματα εκσυγχρονισμού των υποστηρικτικών τους δομών, διετεθήσαν 12,5 δις. Συνολικά οι επιχειρήσεις που επωφελήθηκαν από τα διάφορα προγράμματα στήριξης των ΜΜΕ στη βιομηχανία, υπολογίζονται γύρω στις 4.500-5000 (2-3% του συνόλου), ποσοστό πολύ μικρό σε σχέση με τις απαιτήσεις ουσιαστικής στήριξης και ανάπτυξης τους.

Αξίζει να σημειωθεί, ότι από το πρόγραμμα ενίσχυσης των ΜΜ-Επιχειρήσεων και ΠΜ-Επιχειρήσεων (συνολικού προϋπολογισμού 64,5 δις και προβλεπόμενης επιχορήγησης 30,3 δις), οι θέσεις εργασίας που δημιουργήθηκαν, ήταν πολλαπλάσιες σε σχέση με αυτές των αναπτυξιακών νόμων. Ειδικότερα από τα 171 επενδυτικά σχέδια, του άρθρου 23α, συνολικού ύψους 306 δις και προβλεπόμενης επιχορήγησης 106 δις, δημιούργησαν 6.106 νέες θέσεις εργασίας, ενώ από τα 900 σχέδια του άρθρου 23β, συνολικού ύψους 200 δις και δωρεάν επιχορήγησης 80 δις,

Πίνακας 4.8 : Ενισχύσεις σε Μικρο-Μεσαίες και Πολύ-Μικρές Επιχειρήσεις από το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Βιομηχανίας του Β' ΚΠΣ

ΜΕΤΡΟ-ΔΡΑΣΗ	ΤΙΤΛΟΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΠΙΧΥΣΕΩΝ	ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ	(σε δραχμές)		ΠΟΣΟΣΤΟ ΝΕΕΣ ΘΕΣΕΙΣ ΑΠΟΡΡΩΣΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ
				ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΕΠΙΧΟΡΗΓΗΣΗ	ΣΥΝΟΛΟ ΠΛΗΡΟΦΟΝ	
4.1.2.	ΕΤΑΙΡΙΕΣ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ ΕΠΙΧΥΤΙΚΩΝ ΣΥΜΜΕΤΟΧΩΝ	3	5.000.000.000	1.000.000.000	1.000.000.000	100.0%
4.1.3.	ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΕΝΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ	18	907.864.058	453.932.029	277.336.440	61.1%
4.1.4.	ΕΠΙΔΟΤΗΣΗ ΕΠΙΧΟΡΗΓΟΥ ΒΙΟΤΕΧΝΙΚΩΝ ΔΑΝΕΙΩΝ	246	224.812.931	224.812.931	224.812.931	100.0% ΟΧΙ ΠΡΟΒΛΕΨΗ
4.2.1.	ΤΕΧΝΙΚΗ ΒΟΗΘΕΙΑ ΣΤΑ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΑ Η ΣΕ ΑΛΛΟΥΣ ΚΛΑΔΙΚΟΥΣ ΚΑΙ ΣΥΛΛΟΓΙΚΟΥΣ ΦΟΡΕΙΣ	130	1.212.325.842	606.162.921	548.686.171	90.5% ΟΧΙ ΠΡΟΒΛΕΨΗ
4.2.4.	ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΚΟΙΝΩΠΡΑΞΙΩΝ ΚΑΙ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΜΟΡΦΩΝ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΜΜΕ	42	636.106.344	318.053.172	285.498.172	89.8% ΟΧΙ ΠΡΟΒΛΕΨΗ
4.2.5.	ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΤΗΣ ΥΠΕΡΓΟΛΑΒΙΑΣ	105	428.650.916	207.452.958	183.877.958	88.6% ΟΧΙ ΠΡΟΒΛΕΨΗ
4.2.6.	ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΠΑ ΤΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΝΕΩΝ ΜΜΕ	1.261	20.375.581.616	10.187.795.808	8.558.820.514	84.05 4.000
4.2.8.	ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΧΕΙΡΟΤΕΧΝΙΑΣ	439	2.136.675.636	1.067.837.818	1.042.852.218	97.7% ΟΧΙ ΠΡΟΒΛΕΨΗ
4.2.9.	ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΕΠΙΧΥΤΙΚΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΔΙΚΤΥΩΝ ΜΜΕ	194	10.975.283.632	6.775.336.893	4.112.055.699	60.7% ΟΧΙ ΠΡΟΒΛΕΨΗ
4.2.10	ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΕΜΠΟΡΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ	218	18.150.815.267	7.280.326.107	2.617.842.446	36.1% ΟΧΙ ΠΡΟΒΛΕΨΗ
4.2.11.	ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΓΥΝΑΙΚΩΝ	136	4.480.824.682	2.240.412.341	1.358.969.819	60.7%
	ΣΥΝΟΛΟ	2.786	64.827.950.924	30.342.322.978	20.212.782.389	68.6% 4.961

Χρηματοδότηση ΜΜΕ του Β' ΚΠΣ από την Κοινωνική Πρωτοβουλία για τις ΜΜΕ

ΜΕΤΡΟ	ΤΙΤΛΟΣ ΔΡΑΣΗΣ	ΣΥΝΟΛΙΚΟΣ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ	ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΑΠΑΝΗ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ**	ΣΥΝΟΛΟ ΠΛΗΡΟΦΟΝ ΕΠΙΧ. 30%ΟΙ	% ΑΠΟΡΡΩΣΗΣ ΕΚΤΑΜΕΙΝΩΣΕΩΝ
1.1	CLUSTERS	13.100.000.168	8.345.683.038	230	8.022.358.322	72.2%
1.2	ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ ΜΜΕ	16.842.485.190	8.421.242.595	813	6.058.195.453	71.0%
2.1	ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΔΙΟΡΕΞΗ	21.172.720.268	10.586.360.134	786	7.464.037.188	70.5%
2.2	ΠΡΟΒΛΕΨΗ ΣΕ ΝΕΕΣ ΑΓΟΡΕΣ	423.790.637	211.896.268	67	131.388.147	62.0%
3.1	ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ	135.263.278	67.631.614	20	41.994.103	62.1%
3.2	ΔΙΚΤΥΑ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΜΕ ΧΡΗΣΗ ΤΗΛΕΠΙΚΩΝΩΝΩΝ	95.369.511	47.699.756	28	17.531.603	36.8%
4.1	ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ ΣΤΕΛΕΧΩΝ ΜΜΕ	794.815.565	460.487.793	169	1.888.000	0.4%
	ΣΥΝΟΛΟ	52.564.477.487	28.140.980.188	1117	19.737.782.797	70.1%

(*) Το σύνολο δεν αφορά το άθροισμα γιατί με επιχείρηση λαμβάνει μέρος σε περισσότερες του ενός μέτρους

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Βιομηχανίας 1994-1999: Ενίσχυσης Δικτύων Επιχειρήσεων

		ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ	ΕΠΕΚΡ.ΕΠΙΧΟΡΗΓΗΣΗ	ΕΠΕΚΡ.ΜΕΜΟΝΩΣΗ	ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ (σε δραχμές)	ΤΡΕΧ.ΕΠΙΧΟΡΗΓΗΣΗ
1-27	Δημιουργία 27 Δικτύων σε διαφορετικούς κλάδους της Βιομηχανίας	11.887.680.002	7.333.028.347	11.887.680.002	10.849.862.347	6.755.472.449
1-23	CLUSTERS Κοινωνική Πρωτοβουλία για τις ΜΜΕ	12.827.800.000	224.ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΥΝ ΣΤΑ CLUSTERS			

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Βιομηχανίας 1994-1999: Δημιουργία Χρηματοδοτικών Θεσμών και Εργαλείων

	(σε δραχμές)
ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΕΝΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ: 1.049.000.000	ΠΡΟΚΕΙΜΕΝΟΥ ΝΑ ΜΕΤΕΞΕΛΑΒΟΥΝ ΣΕ ΣΥΝΕΤΕΙΣΤΙΚΕΣ ΤΡΑΠΕΖΕΣ ΠΑ ΤΗ ΠΡΟΚΗΡΥΞΗ ΥΠΟΒΛΗΘΗΚΑΝ 32 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΕΠΙΧΡΗΜΑΤΙΚΩΝ 23
ΕΤΑΙΡΙΕΣ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ ΕΠΙΧΥΤΙΚΩΝ ΣΥΜΜΕΤΟΧΩΝ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ: 5.000.000.000	ΤΟ ΕΡΓΟ ΑΦΟΡΑ ΤΗΝ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΙΚΗ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΟΥ ΜΕΤΟΧ. ΚΕΦ. ΤΩΝ Ε.Κ.Ε.Σ. ΠΑ ΤΗ ΠΡΟΚΗΡΥΞΗ ΥΠΟΒΛΗΘΗΚΑΝ 9 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΕΠΙΧΡΗΜΑΤΙΚΩΝ 6
ΕΠΙΔΟΤΗΣΗ ΕΠΙΧΟΡΗΓΟΥ ΒΙΟΤΕΧΝΙΚΩΝ ΔΑΝΕΙΩΝ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ: 350.000.000	ΠΑ ΑΓΟΡΑ ΚΑΝΟΝΩΡΓΙΟΥ ΕΞΟΦΛΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΚΕΦ. ΚΙΝ. ΜΟΝΙΜΟΤΕΡΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ ΠΑ ΤΗ ΠΡΟΚΗΡΥΞΗ ΥΠΟΒΛΗΘΗΚΑΝ 508 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΕΠΙΧΡΗΜΑΤΙΚΩΝ 499

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Βιομηχανίας 1994-1999: Ενίσχυση ΜΜΕ για βελτίωση και Εκσυγχρονισμό των υποστηρικτικών τους δομών

	(σε δραχμές)
ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ ΕΠΙΔΟΤΗΣΕΩΝ ΜΜΕ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ: 500.000.000	ΠΡΟΚΕΙΜΕΝΟΥ Ο ΕΟΜΕΧ ΝΑ ΧΕΙΡΙΣΤΕΙ ΑΠΟΤΥΧΑ ΤΙΣ ΔΡΑΣΕΙΣ ΕΠΙΧΟΡΗΓΕΩΝ ΜΜΕ
ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΚΛΑΔΙΚΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΠΡΟΤΟΚΟΛΛΩΝ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ: 1.143.670	ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΩΝ ΕΚΔΕΙΞΕΩΝ, ΣΥΝΕΔΡΙΩΝ Κ.Α.Π. ΠΡΟΒΟΛΗ ΣΗΜΑΤΟΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ, ΠΡΟΜΟΘΕΙΑ ΕΞΟΦΛΙΣΜΟΥ, ΕΚΔΟΣΗ ΕΝΤΥΠΟΥ ΥΛΙΚΟΥ, ΑΡΧΕΙΟ ΣΧΕΔΙΩΝ ΚΑΙ ΣΥΛΛΟΓΗ ΚΟΙΝΩΝΙΩΝ
ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΚΛΑΔΙΚΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΑΡΤΙΣΤΙΚΩΝ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ: 549.363.000	ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ ΥΠΟΔΟΜΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΤΟΥ ΚΛΑΔΟΥ
ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΚΛΑΔΙΚΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ "ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΟΥΝΑΣ" ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ: 994.568.000	ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΝΕΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΠΑ ΤΟΝ ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟ ΤΩΝ ΕΠΙΧΥΣΕΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ "ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΝΔΥΜΑΤΟΣ" ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ: 1.838.840.000	ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΠΡΟΠΟΙΝΣΗ ΜΟΔΑΣ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΜΟΔΑΣ, ΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕ ΔΙΚΤΥΑ Κ.Α.Π.

ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΕΛΚΕΔΕ "ΚΕΝΤΡΟ
ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ Α.Ε."
ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ: 2.184.580

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΥΠΟΔΟΜΩΝ ΠΑ ΤΗΝ ΙΔΡΥΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΝΕΩΝ
ΕΠΙΧΕΙΡΕΩΝ
ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ: 1.606.500.000

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗΣ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΧΕΙΡΟΤΕΧΝΙΑΣ
ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ: 848.400.000

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗΣ ΤΑΠΗΤΟΥΡΓΙΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ
ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ: 2.338.100.000

ΔΙΑΔΟΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΜΟΡΦΩΝ ΕΤΑΙΡΩΝ
ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΜΜΕ-ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΥΠΟΔΟΜΩΝ
ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ: 70.000.000

ΔΙΑΔΟΣΗ ΠΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΥΠΕΡΓΟΛΑΒΙΑΣ-ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ
ΥΠΟΔΟΜΩΝ
ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ: 290.000.000

ΤΟΠΙΚΕΣ ΧΕΙΡΟΤΕΧΝΙΚΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ
ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ: 300.000.000

ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΟΥΣΑΣ ΥΠΟΔΟΜΗΣ ΤΟΥ ΕΛΚΕΔΕ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΝΕΩΝ ΤΕΧΝΟΛΟΓΩΝ

ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΥΠΟΔΟΜΗΣ ΕΟΜΕΧ, ΕΚΘΕΣΕΙΣ, ΔΙΚΤΥΩΣΗ

ΔΙΑΔΟΣΗ, ΔΙΑΔΟΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ ΚΑΙ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΜΕΣΩ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ ΝΕΩΝ ΤΕΧΝΙΚΩΝ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΣΧΕΔΙΩΝ, ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ,
ΠΡΟΒΟΛΗΣ & ΔΙΑΘΕΣΗΣ

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΜΗΤΡΩΟΥ, ΠΡΟΜΗΘΕΙΑ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΥ ΕΚΔΟΣΗ ΕΝΤΥΠΟΥ ΥΛΙΚΟΥ Κ.Α.Π.

ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ ΠΑΝΕΛΛ ΕΚΘΕΣΗΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΑΠΟΙΣΤΟΛΩΝ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ, ΕΚΔΟΣΗ ΕΝΤΥΠΩΝ, CD-ROM, VIDEO
ΕΚΠΟΝΗΣΗ ΣΧΕΔΙΩΝ ΠΡΟΤΥΠΩΝ ΣΥΜΒΟΛΩΝ ΥΠΕΡΓΟΛΑΒΙΑΣ

ΑΠΟΠΕΡΑΤΩΣΗ, ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΣ & ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ 6 ΤΟΠΙΚΩΝ ΚΕΝΤΡΩΝ: ΤΑΥΡΟΣ, ΡΟΔΟΣ, ΑΓ. ΝΙΚΟΛΑΟΣ, ΑΜΦΙΣΣΑ, ΣΑΜΟΣΡΑΧΗ, ΓΡΕΒΕΝ

Πηγή: Υπουργείο Ανάπτυξης

δημιούργησαν 5.606 νέες θέσεις εργασίας. Άρα είναι προφανές ότι για τη μείωση της ανεργίας, υπάρχει ανάγκη μεγαλύτερης στήριξης των ΜΜΕ, οι οποίες εφ' όσον συνδυάζονται με σύγχρονη οργάνωση και τεχνολογικό εξοπλισμό, μπορούν να παίζουν σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη και εκσυγχρονισμό της ελληνικής βιομηχανίας.

Οι βασικές κατευθύνσεις και επιλογές του ΕΠΒ του Β' ΚΠΣ, συνεχίστηκαν στην ουσία, με μικρές τροποποιήσεις και στο Γ' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης, 2000-2006. Τα προβλεπόμενα «μέτρα» για τη βιομηχανία, έχουν ως κύριο «άξονα» το υποπρόγραμμα «Στήριξης και Ενθάρρυνσης της Επιχειρηματικότητας», καθώς και ορισμένα «μέτρα» από τους άξονες «Βελτίωση του Επιχειρηματικού Περιβάλλοντος» και «Πρωώθησης της Επιχειρηματικής Αριστείας», στα πλαίσια του ευρύτερου «Επιχειρησιακού Προγράμματος Ανταγωνιστικότητας» (ΕΠΑΝ) του υπουργείου Ανάπτυξης.¹⁹² Όπως παρατηρεί η «Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή» (ΟΚΕ), 'αλλαγή στην αναπτυξιακή πολιτική θα συνιστούσε η διαμόρφωση αναπτυξιακής στρατηγικής που θα περιλάμβανε επιλογές δυνατοτήτων ανάπτυξης σε επίπεδο τομέων και κλάδων, αλλά και η παρουσίαση των μακροπρόθεσμων προϋποθέσεων σε ό,τι αφορά το ανθρώπινο δυναμικό, τις υποδομές, τις υπηρεσίες και τις μεθόδους των εξειδικευμένων πολιτικών'. («Εξπρές», 20.1.2002) Από αυτήν την άποψη το ΕΠΑΝ δεν μεταβάλλει τις «συντεταγμένες» της βιομηχανικής πολιτικής.

Ειδικότερα ο άξονας «Στήριξης και Ενθάρρυνσης της Επιχειρηματικότητας», έχει συνολικό προϋπολογισμό 3.400 εκατ.Ευρο από τα οποία 847 εκατ. αποτελούν Κοινοτική συμμετοχή, 516 εκατ. Εθνική δημόσια συμμετοχή, ενώ τα 2.036 εκατ. Ιδιωτική συμμετοχή. Το ύψος των κονδυλίων αντιστοιχεί πάνω από το 50% του προϋπολογισμού του ΕΠΑΝ, αρθρώνεται σε εννέα «μέτρα», από τα οποία τρία έχουν άμεση σχέση με το θέμα των βιομηχανικών ομίλων που εξετάζουμε. Πρόκειται κατ' αρχήν για τα «μέτρα» ενίσχυσης των

¹⁹² Τα «Επιχειρησιακά Πρόγραμμα Ανταγωνιστικότητας» (ΕΠΑΝ), περιλαμβάνει 9 «Άξονες» και 37 «Μέτρα». Από πλευράς κλαδικής εμβέλειας, καλύπτει τόσο τη «μεταποίηση» όσο την «ενέργεια» και «τουρισμό» και διάφορες σφαίρες «υποδομής» για στήριξη της επιχειρηματικότητας. Ο συνολικός προϋπολογισμός ανέρχεται σε 6.382 εκατ.Ευρο, από τα οποία 1.976 εκατ.Ευρο αποτελούν συμμετοχή των διαρθρωτικών Ταμείων της ΕΕ, τα 1.239 εκατ.Ευρο εθνική συμμετοχή και τα 3.167 εκατ.Ευρο ιδιωτική χρηματοδότηση. (Υπουργείο Ανάπτυξης, 2001)

ιδιωτικών επενδύσεων στη μεταποίηση (Ν.2601/98) και τις συνεχιζόμενες επενδύσεις («έργα γέφυρα») των αναπτυξιακών νόμων 1892/90 και 2601/98 (πρώην άρθρα 23α, 23β), τα οποία στο σύνολο τους απορροφούν το 40% των κονδυλίων του πιο πάνω υποπρογράμματος.

Συγκεκριμένα το «μέτρο» ενίσχυσης των ιδιωτικών επενδύσεων του Ν.2601/98 στη μεταποίηση, αφορά την ενίσχυση, μέσω κινητήρων, των νέων ιδιωτικών επενδύσεων και ενδεχομένως επεκτάσεις υφισταμένων επιχειρήσεων όλων των βιομηχανικών κλάδων'. Ειδικά για την προσέλκυση ξένων επενδύσεων, προβλέπεται να ενισχυθεί, όπως αναφέρεται στο υποπρόγραμμα, ο ρόλος του ΕΛΚΕ, ο οποίος 'θα κατάρτιζε κάθε χρόνο Κυλιόμενο Σχέδιο Δράσης, το οποίο θα υποβάλλει στις αρμόδιες αρχές και στην Επιτροπή Παρακολούθησης του ΕΠΑΝ, με στόχο τη διαπίστωση των ισχυρών και ασθενών σημείων της χώρας στην προσέλκυση άμεσων επενδύσεων'. (Υπουργείο Ανάπτυξης, 2001, ΕΠΑΝ, σελ.42)

Όσον αφορά το «μέτρο» για τις «συνεχιζόμενες επενδύσεις», συνδέεται με τη στήριξη των 'ολοκληρωμένων πολυετών (2-5 ετών) επιχειρηματικών σχεδίων, υφιστάμενων φορέων βιομηχανικών και μεταλλευτικών επιχειρήσεων και επιχειρήσεων ανάπτυξης λογισμικού', με βάση τις διατάξεις του άρθρου 3, παραγ.1 του Ν.2601/98. Στο «μέτρο» θα ενταχθούν ως «έργα-γέφυρες», τα επενδυτικά σχέδια των ετών 1999 και 2000 του ΕΠΒ του Β' ΚΠΣ (πρώην άρθρου 23α), καθώς και τα σχέδια των «ειδικών επενδύσεων» (πρώην άρθρου 23β) για το 1999, που αφορούν την 'ενίσχυση νέων αλλά και υφισταμένων μεταποιητικών επιχειρήσεων'. (στο ίδιο, σελ.43) Τέλος στα πλαίσια του «μέτρου» για τον τεχνολογικό-οργανωτικό εκσυγχρονισμό των επιχειρήσεων, προβλέπεται να ενισχυθούν οι ΜΜ μεταποιητικές επιχειρήσεις που απασχολούν ως 250 άτομα, για επενδύσεις που 'βελτιώνουν την ποιότητα των προϊόντων και παραγωγικών διαδικασιών', εισαγάγουν «καινοτομίες και παράγουν καινοτομικά προϊόντα», υιοθετούν 'οικολογικά φιλικές μέθοδες παραγωγής', νέες μέθοδες και τεχνικές διοίκησης της 'εφοδιαστικής αλυσίδας', κá. (το ίδιο, σελ.45)

Συνολικά με βάση τις εμπειρίες του ΕΠΒ του Β' ΚΠΣ, από τα παραπάνω «μέτρα» ωφελημένες θα είναι και πάλι κυρίως μεγάλες επιχειρήσεις και βιομηχανικοί όμιλοι. Ωστόσο σε σχέση με το Β' ΚΠΣ, οι

δράσεις για τις ΜΜΕ, είναι πιο εξειδικευμένες και αναβαθμισμένες. Για παράδειγμα για πρώτη φορά προβλέπεται η δημιουργία ολοκληρωμένου δικτύου δομών υποστήριξης και συγκεκριμένων μέτρων ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας των μικρο-μεσαίων και ιδιαίτερα των πολύ-μικρών επιχειρήσεων (κάτω από 50 απασχολούμενους), όπως επίσης και η «επιλεκτικότητα» πολλών δράσεων, του συνολικού προγράμματος ΕΠΑΝ, στα πλαίσια των ορίων της κοινοτικής νομοθεσίας.

Το κύριο πρόβλημα του προγράμματος ΕΠΑΝ και γενικότερα του Γ' ΚΠΣ, δεν είναι η απουσία διακηρύξεων και φιλόδοξων αναπτυξιακών στόχων, όσο η πραγματοποίηση του. Οι εμπειρίες από την εφαρμογή του Β' ΚΠΣ, καθώς και οι μεγάλες καθυστερήσεις στην προετοιμασία των επιχειρησιακών προγραμμάτων του Γ' ΚΠΣ, ο τρόπος στελέχωσης και λειτουργίας των διαχειριστικών αρχών και κυρίως η απουσία κλαδικών πολιτικών, σε ρόλο «παισίου-πυξίδας» για την οικοδόμηση ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων, δημιουργούν σοβαρές αμφιβολίες για την αποτελεσματική αξιοποίηση των πόρων (από οικονομική και κοινωνική άποψη), παρ' ότι πολλές μεγάλες επιχειρήσεις και ενδεχομένως κάποιες ΜΜΕ θα είναι ωφελημένες από τις δράσεις του.

ε) Πολιτική ιδιωτικοποιήσεων και βιομηχανικοί όμιλοι

Η πολιτική «ιδιωτικοποιήσεων» στην ελληνική βιομηχανία, συνδέεται κυρίως με δύο ομάδες επιχειρήσεων. Οι πρώτες έχουν σχέση με τις επιχειρήσεις του «Οργανισμού Ανασυγκρότησης Επιχειρήσεων» (ΟΑΕ) και οι δεύτερες με τις υπόλοιπες επιχειρήσεις, άμεσου ή έμμεσου κρατικού ελέγχου, όπως αμυντικές βιομηχανίες (ΕΑΒ, ΕΒΟ, ΕΛΒΟ, ΠΥΡΚΑΛ), θυγατρικές κρατικών τραπεζών (Εθνικής, Εμπορικής, ΑΤΕ, ΕΤΒΑ), καθώς και επιχειρήσεων «κοινής ωφέλειας» που αναπτύσσουν βιομηχανικές δραστηριότητες (ΟΤΕ, ΔΕΗ, ΕΛΠΕ, ΔΕΠΑ, κá). Η προώθηση της συγκεκριμένης πολιτικής από τις αρχές δεκαετίας '90, οδήγησε στη μείωση της παρουσίας του κράτους στη βιομηχανία, στην επιτάχυνση των διαδικασιών δημιουργίας νέων ιδιωτικών ομίλων, στο μετασχηματισμό μεγάλων δημοσίων επιχειρήσεων σε πολυκλαδικούς ομίλους μικτής ιδιοκτησίας και στη μετατροπή ορισμένων βιομηχανικών ομίλων σε υποομίλους ξένων πολυεθνικών εταιριών.

Ειδικότερα όσον αφορά τον ΟΑΕ, η ίδρυση του το 1983, αποτέλεσε πράξη θεσμικής συγκέντρωσης υπό κρατικό έλεγχο, σημαντικού μέρους της παραγωγής και του κεφαλαίου της βιομηχανίας, προκειμένου να αντιμετωπιστούν τα σοβαρά οικονομικά και κοινωνικά αδιέξοδα της «κρίσης υπερχρέωσης», μεγάλου αριθμού μεταποιητικών επιχειρήσεων. Οι αιτίες της «προβληματικότητας» είχαν άμεση σχέση με την παρατεταμένη διαρθρωτική κρίση, το άνοιγμα της ελληνικής βιομηχανίας στον διεθνή ανταγωνισμό (κυρίως μετά την ένταξη στην ΕΟΚ), την πολιτική «φθηνού χρήματος» εκ μέρους των κρατικών τραπεζών και τις πρακτικές κακοδιοίκησης¹⁹³ πολλών επιχειρήσεων από τους πρώην ιδιοκτήτες τους.

Σε σύνολο 140 επιχειρήσεων που έκαναν αίτηση ένταξης στον ΟΑΕ εντάχτηκαν τελικά 78 εταιρίες. Στις αρχές του 2001, σύμφωνα με στοιχεία του ΟΑΕ, 46 εταιρίες ήταν στο τελικό στάδιο εκκαθάρισης χωρίς περιουσιακά στοιχεία, 12 εταιρίες ήταν σε διαδικασίες εκκαθάρισης έχοντας ορισμένα περιουσιακά στοιχεία, 15 εταιρίες είχε πωληθεί το σύνολο των μετοχών τους, 1 εταιρία εκκρεμούσε η οριστική σύμβαση μεταβίβασης των μετοχών (ΕΛΙΝΤΑ) και 2 εταιρίες βρίσκονταν ακόμα σε κανονική λειτουργία (ΛΑΡΚΟ και ΠΥΡΚΑΛ). Επίσης από τις 25.000 θέσεις εργασίας το 1990, είχαν διατηρηθεί λιγότερο από 2.000, ενώ ολόκληρες περιοχές (Λαύριο, Βοιωτία, Εύβοια, Κοζάνη, Μαγνησία, Αχαΐα, κá), είχαν μετατραπεί σε ζώνες «αποβιομηχάνισης» και ανεργίας.

Η όλη πορεία δημιουργίας, ανάπτυξης, συρρίκνωσης και έναρξης εκκαθάρισης του ΟΑΕ (Αύγουστος '98), είναι προϊόν συγκεκριμένων κυβερνητικών επιλογών που έχει δύο διακριτές φάσεις. Η πρώτη φάση αφορά την περίοδο δημιουργίας και ανάπτυξης του Οργανισμού (1983-90) και σηματοδοτεί την πολιτική «κρατικοποίησης» των προβληματικών (στην ουσία «κρατικοποίησης» των χρεών), και η δεύτερη σηματοδοτεί την πολιτική

¹⁹³ Για τα φαινόμενα «κακοδιοίκησης» και «κακοδιαχείρισης» των επιχειρήσεων που έγιναν αιτία «προβληματικότητας» έχουν γραφεί πολλά. Ο Σακελλαρόπουλος (1992) για παράδειγμα, αναφέρει χαρακτηριστικά ότι στην περίπτωση της ΑΓΕΤ Ηρακλής, ασκήθηκε ποινική δίωξη κατά της διοίκησης της εταιρίας 'για απάτη, απιστία, συναλλαγματικές παραβάσεις κá'. (σελ. 149). Επίσης στην «Πειραική-Πατράϊκή» η κακοδιοίκηση αφορούσε 'την επενδυτική πολιτική που ακολούθησε στη δεκαετία '70' (σελ.150), στην Αθηναϊκή Χαρτοποσία 'τα οικονομικά σκάνδαλα' (σελ. 161), στη χαρτοποσία ΜΕΛ 'την έλλειψη τεχνολογικής ανανέωσης και απουσίας ακόμα και στοιχειώδους συντήρησης του εξοπλισμού', κá. (σελ. 163).

«ιδιωτικοποίησης» (δηλ. την πώληση των μετοχών ή του ενεργητικού των επιχειρήσεων με ευνοϊκούς όρους σε ιδιώτες).

Πρόκειται για δύο όψεις της ίδιας πολιτικής, με κοινό παρανομαστή, την αποτυχία ανασυγκρότησης βασικών παραγωγικών μονάδων και την κατασπατάληση τεράστιων πόρων που θα μπορούσαν, κάτω από άλλες συνθήκες, να συμβάλλουν στο γενικότερο εκσυγχρονισμό και ανάπτυξη της ελληνικής μεταποίησης. Η απουσία στρατηγικών επιλογών, η έλλειψη κλαδικών πολιτικών, τα ελλείμματα σύγχρονου management, κά, αποτέλεσαν μερικές από τις αιτίες αποτυχίας της παραπάνω πολιτικής. Η δεκαπενταετής εμπειρία του ΟΑΕ έδειξε ότι τα βαθύτερα αίτια αποτυχίας του, συνδέονται με τις επιλογές διαχείρισης των προβληματικών, τις γενικότερες επιλογές οικονομικής πολιτικής και τον τρόπο άσκησης της πολιτικής εξουσίας.

Ειδικότερα η ένταξη σημαντικού αριθμού «προβληματικών» στη δύναμη του ΟΑΕ, δεν συνοδεύτηκε από διαχειριστικό έλεγχο ώστε να διαπιστωθούν οι αιτίες υπερχρέωσης, να καταλογιστούν οι ενδεχόμενες ευθύνες για παραβιάσεις της νομοθεσίας. Επίσης η ένταξη επιχειρήσεων δεν συνοδεύτηκε από εκπόνηση μελετών βιωσιμότητας και την εφαρμογή συγκεκριμένων προγραμμάτων εξυγίανσης και εκσυγχρονισμού. Στις περισσότερες περιπτώσεις οι αναγκαίες μελέτες, είτε δεν έγιναν καθόλου, είτε άργησαν πάρα πολύ, ενώ η αναποτελεσματικότητα πολλών διοικήσεων (τοποθέτηση συνήθως με κομματικά κριτήρια), ενέτειναν τα αδιέξοδα, οδηγώντας σε σπατάλη πόρων και χρόνου προσαρμογής.

Σοβαρός ανασταλτικός παράγοντας ήταν επίσης η έλλειψη συγκεκριμένων κλαδικών πολιτικών και η μη επικέντρωση σε κλάδους και επιχειρήσεις στρατηγικής σημασίας. Επίσης η προχειρότητα αντιμετώπισης του ιδιοκτησιακού καθεστώσ πολλών εταιριών,¹⁹⁴ δημιούργησε ασάφειες και

¹⁹⁴ Ο Ν.1386/83 που αφορούσε την ίδρυση του ΟΑΕ, προέβλεπε ότι εκτός από ορισμένες επιχειρήσεις που θα παραμείνουν ιδιοκτησία του, λόγω «στρατηγικού χαρακτήρα» για την οικονομία, οι υπόλοιπες εφ' όσον κριθούν βιώσιμες θα πωληθούν με πλειστηριασμό σε ιδιώτες είτε θα εκκαθαριστούν. Κατά συνέπεια δεν υπήρχε περίπτωση επιστροφής στους παλιούς μετόχους. Ωστόσο η συγκεκριμένη ρύθμιση δεν έδωσε τη δέουσα προσοχή στις νομικές επιπλοκές που μπορούσαν να δημιουργηθούν από τις ισχύουσες διατάξεις του πτωχευτικού δικαίου και από τις δεσμεύσεις της συμφωνίας σύνδεσης με την ΕΟΚ (Ξανθάκης, 1989, σελ.30), με αποτέλεσμα να αξιοποιηθούν από ορισμένους πρώην ιδιοκτήτες (Κεφάλας «Αθηναϊκής Χαρτοποίας», Στράτος-Κασιόμπας «Πειραικής-Πατραϊκής»

αμφισβητήσεις, ενώ η «μετοχοποίηση χρεών» για λογαριασμό του ΟΑΕ περιέπλεξε το συγκεκριμένο πρόβλημα, με αποτέλεσμα ορισμένοι πρώην ιδιοκτήτες να καταφύγουν στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο και από χρεοφειλέτες κρατικών τραπεζών, να γίνουν διεκδικητές επιχειρήσεων των οποίων τα χρέη είχε αναλάβει ο ΟΑΕ.

Τέλος σημαντικό ρόλο στην αποτυχία της αποστολής του ΟΑΕ, έπαιξε και η ποιότητα των διοικήσεων του. Ειδικότερα η συχνή αλλαγή διοικήσεων (στα πρώτα 10 χρόνια λειτουργίας άλλαξαν 16 πρόεδροι και 11 διευθύνοντες σύμβουλοι), η επιλογή προσώπων με κομματικά, συγγενικά ή φιλικά κριτήρια και η σύνδεση ορισμένων με σκάνδαλα κακοδιαχείρισης,¹⁹⁵ ενέτειναν την αναποτελεσματικότητα λειτουργίας του. Την συνολική ωστόσο ευθύνη της δράσης του φέρουν οι κυβερνήσεις της περιόδου 1983-98.

Το συμπέρασμα που βγαίνει από την πολιτική «κρατικοποίησης» και «εξυγίανσης» των προβληματικών, είναι ότι με εξαίρεση ορισμένες εταιρίες που πέτυχαν εξισορρόπηση χρηματοοικονομικών μεγεθών (ΑΓΕΤ Ηρακλής, Αθηναϊκή Χαρτοποία, κá), οι περισσότερες διατήρησαν το «φαύλο κύκλο» χρεών, δανεισμού και «προβληματικότητας».¹⁹⁶ Όπως επισημαίνει ο Σακελλαρόπουλος (1992), 'ο άμεσος κρατικός παρεμβατισμός που προώθησε ο ΟΑΕ ήταν ένας παρεμβατισμός «αμυντικού χαρακτήρα». Σκοπός του ήταν η προστασία των υφιστάμενων οικονομικών και παραγωγικών δομών και όχι η δημιουργία νέων'. (σελ.302)

Από τις αρχές δεκαετίας '90 με την ανάληψη της κυβερνητικής εξουσίας από τη ΝΔ, άρχισε η αντίστροφη μέτρηση. Η νέα κυβέρνηση απορρίπτοντας

κά) για την προσφυγή στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο. Στην πορεία βέβαια με διάφορες ρυθμίσεις ξεπεράστηκαν τα σχετικά εμπόδια.

¹⁹⁵ Ο πρόεδρος του ΟΑΕ Πέτρος Παπαγεωργίου (1992) και αργότερα γενικός διευθυντής του πολιτικού γραφείου του πρωθυπουργού Κ.Μητσotάκης, κατηγορήθηκε ως συνυπεύθυνος του τρόπου πώλησης της ΑΓΕΤ Ηρακλής («Τα Νέα», 19.5.94). ενώ ο Βασίλης Σεβδαλής πρόεδρος του ΟΑΕ το 1993, κατηγορήθηκε για έμμεσες διασυνδέσεις με τους υποψηφίους αγοραστές της μητρικής εταιρίας «Π-Π» Βιομηχανία Βάμβακος ΑΕ, η οποία τελικά δεν πραγματοποιήθηκε μετά από παρέμβαση του εισαγγελέα». («Απογευματινή», 29.11.94)

¹⁹⁶ Αξίζει να σημειωθεί ότι οι επιχειρήσεις που είχαν ενταχθεί στον ΟΑΕ ως το 1990, απορρόφησαν πάνω από 270 δις. τραπεζικές και μη χορηγήσεις, ενώ ως το 1993 ξεπέρασαν τα 400 δις. (Οικονομικός Ταχυδρόμος 9.5.94). Με λίγα λόγια, οι αναγκαίοι πόροι «εξυγίανσης» διατέθηκαν και ίσως με το παραπάνω, δεν είχαν όμως στόχο. πρόγραμμα, καλή διαχείριση και προοπτική.

κάθε ιδέα «κλαδικής πολιτικής»¹⁹⁷ και δημιουργώντας κλίμα αναξιοπιστίας για το δημόσιο τομέα, διευκόλυνε αντικειμενικά την εκποίηση επιχειρήσεων με δυσμενείς όρους, που σε ορισμένες περιπτώσεις πήρε χαρακτηριστικά οικονομικών σκανδάλων. Την πολιτική ιδιωτικοποιήσεων συνέχισε και ολοκλήρωσε η νέα κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ μετά το 1993, παρά την έντονα αντιπολιτευτική στάση που κράτησε την προηγούμενη περίοδο.

Από τις επιχειρήσεις που πωλήθηκαν ως τέλος δεκαετίας '90, σημαντικός αριθμός εξαγοράστηκε από ελληνικούς πολυκλαδικούς ομίλους. Ειδικότερα όπως αναφέρει ο Τόλιος (1999, σελ.474) τα «Πλαστικά Καβάλας ΑΕ» εξαγοράστηκαν από τα «Πλαστικά Μακεδονίας ΑΕ» του Ομίλου Πετζετάκι, η «Βέλκα ΑΕ» και η «Π-Π Κλωστήρια Σάμου ΑΕ» από την «Cosmos ΑΕ» του Ομίλου Χατζή, η «ΒΙΕΧ ΑΕ» από τη «Μηχανική ΑΕ» του Ομίλου Εμφιετζόγλου, η «Π-Π Κλωστήρια Καρπενησίου ΑΕ» από την «Eurotex ΑΕ» του Ομίλου Βερνίκου, οι ΑΕ Επιχειρήσεων και «Μακεδονικοί Λευκόλιθοι ΑΕ» (πρώην συγκρότημα Σκαλιστήρη) από την κοινοπραξία εταιριών «Βιολινίτ ΑΕ» του Ομίλου Βαρβούτη και «Άλφα Παροχής Επιχειρηματικού Κεφαλαίου ΑΕ» του Ομίλου Alpha Τράπεζα Πίστωσης, η «Π-Π Βιομηχανία Βάμβακος ΑΕ» (συγκρότημα Βαρυμπόπη) από τη «Χαροποιία Θράκης ΑΕ» του Ομίλου Ζερίτη, η «Σαν Λάϊτ ΑΕ» και η «ΣΕΚΚΑ ΑΕ» από την «Μπαταρίες Γερμανός ΑΕ» του Ομίλου Γερμανός, κά. Τέλος από ξένους πολυεθνικούς ομίλους εξαγοράστηκαν, ο Όμιλος ΑΓΕΤ Ηρακλής» από την ιταλική Calcestruzzi του Ομίλου Ferruzzi, η «Αθηναϊκή Χαρτοποιία ΑΕ» από την «New Co.» θυγατρική της ευρω-αμερικανικής κοινοπραξίας «Lochridge, Bollton Group, Goldman Sachs, Capital partners και Brain Capital», η «Π-Π Γερμανίας (Van Delden)» από τη γερμανική «Spinnerei Hof», η «ΕΠΑΣ

¹⁹⁷ Η προσπάθεια εφαρμογής «κλαδικής πολιτικής» έγινε από την κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ στην περίοδο 1983-84. Προάγγελος ήταν το «Πενταετές Αναπτυξιακό Πρόγραμμα» 1983-87 που προέβλεπε κλαδική βιομηχανική πολιτική και η οποία στη συνέχεια συγκεκριμενοποιήθηκαν με έξι επί μέρους κλαδικές μελέτες (κλωστοϋφαντουργία, χαλυβουργία, γεωργικά μηχανήματα, βυρσοδεψία-υποδηματοποιία, χαρτοβιομηχανία και βιομηχανία ορυκτών). Ωστόσο οι έξι αυτές μελέτες συνάντησαν τη σφοδρή κριτική από διάφορες πλευρές για τις ατέλειες τους. Μετά τις εκλογές του 1985, την αλλαγή του επιτελείου της κυβέρνησης και την επιλογή της σταθεροποιητικής πολιτικής, οι κλαδικές μελέτες, η κλαδική βιομηχανική πολιτική και ολόκληρο το 5ετές αναπτυξιακό πρόγραμμα εγκαταλείφθηκαν. (Σακελλαρόπουλος, 1992, σελ. 139) Κατά συνέπεια «κλαδική πολιτική» ως τέτοια, ποτέ δεν πήρε «σάρκα και οστά» στην ελληνική πραγματικότητα και έμεινε περισσότερο ως «υπόθεση εργασίας».

Σωτηρόπουλοι» από την αλυσίδα «Αφοί Βασιλόπουλοι» του βελγικού Ομίλου «Delhaize Le Lion», κá.

Η συνολική πορεία του ΟΑΕ έδειξε ότι τα αναπτυξιακά αδιέξοδα της ελληνικής βιομηχανίας απαιτούσαν τη συγκεκριμένη περίοδο διαφορετική προσέγγιση. Στην περίπτωση των «προβληματικών» χρειαζόταν έγκαιρη επεξεργασία και υλοποίηση θεσμικών και οργανωτικών μέτρων, ώστε να σωθεί πολύτιμο παραγωγικό δυναμικό και να αξιοποιηθεί ικανό εργατικό δυναμικό. Ειδικότερα θάπρεπε να είχε εφαρμοστεί πολιτική ανασυγκρότησης βασικών κλάδων (κλωστοϋφαντουργίας, χαρτοβιομηχανίας, ναυπηγείων, μεταλλοκατασκευών, κλπ) όπως είχαν ακολουθήσει άλλες ευρωπαϊκές χώρες, καθώς και πολιτική ενθάρρυνσης των συγχωνεύσεων ομοειδών επιχειρήσεων για δημιουργία βιώσιμων και ανταγωνιστικών μονάδων.

Χρειαζόταν επίσης αποσαφήνιση του ιδιοκτησιακού καθεστώτος, με ένταξη βιώσιμων μονάδων είτε στα πλαίσια του ΟΑΕ είτε στα πλαίσια «ενιαίων φορέων»¹⁹⁸ με την εποπτεία δημόσιου, είτε με πώληση μονάδων (δευτερεύουσας σημασίας) στον ιδιωτικό τομέα με διαφανείς διαδικασίες, είτε τέλος με υιοθέτηση ειδικών μέτρων για περιπτώσεις που οι εργαζόμενοι ήθελαν ως συλλογικοί ιδιοκτήτες να αναλάβουν τη λειτουργία των επιχειρήσεων.

Επίσης στο θέμα του προσωπικού χρειαζόταν δημιουργία «ειδικού φορέα υποδοχής», ώστε το πλεονάζον προσωπικό με την εφαρμογή προγραμμάτων επανεκπαίδευσης και κατάρτισης, να εξασφαλιζόνταν η επανένταξη του στην παραγωγική διαδικασία. Τέλος χρειαζόταν θεσμικός εκσυγχρονισμός και αναδιοργάνωση του ίδιου του ΟΑΕ, ως φορέα «εξυγίανσης» και ανάπτυξης κλάδων και επιχειρήσεων της ελληνικής μεταποίησης και χρησιμοποίησης του ως βασικού μοχλού βιομηχανικής

---

¹⁹⁸ Η πρόταση για δημιουργία «ενιαίων φορέων» σε κλάδους της ελληνικής μεταποίησης (κλωστοϋφαντουργία, χαρτοποιία, ναυπηγο-επισκευές, μεταλλοβιομηχανίες, αμαξώματα, κá), προερχόταν από τα εργατικά συνδικάτα και αντανakλούσαν την ανάγκη άσκησης κλαδικής βιομηχανικής πολιτικής. Οι «ενιαίοι φορείς», με πυρήνα μια μεγάλη επιχείρηση ή αριθμό ομοειδών επιχειρήσεων ελεγχόμενων από τον ΟΑΕ, θα εξασφάλιζαν παραγωγικό συντονισμό, εξειδίκευση παραγωγής, εκσυγχρονισμό παραγωγικών μονάδων, περιορισμό εξοντωτικού ανταγωνισμού, κá. (Για αναλυτικότερη αναφορά βλέπε, Σακελλαρόπουλο, 1992, σελ. 164, 167 και 196)

πολιτικής, στα πλαίσια ενός γενικότερου προγράμματος εκσυγχρονισμού και ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας.

Όσον αφορά τις κρατικές «αμυντικές βιομηχανίες» ΕΑΒ, ΕΒΟ, ΠΥΡΚΑΛ και ΕΛΒΟ, δημιουργήθηκαν στο τέλος της δεκαετίας '70, με στόχο την κάλυψη μέρους των αναγκών των ενόπλων δυνάμεων σε πολεμικό υλικό και μείωση της εξάρτησης της χώρας από ξένες πολεμικές βιομηχανίες. Ωστόσο παρά τους σημαντικούς πόρους που απορρόφησαν, όλες με εξαίρεση την ΕΛΒΟ, παρουσίασαν την τελευταία δεκαετία κατά κανόνα ζημιогόνα αποτελέσματα, ενώ πολύ λίγο μειώθηκε η εξάρτηση της χώρας από εισαγωγές πολεμικού υλικού. Οι αιτίες των αδιεξόδων των αμυντικών βιομηχανιών, εκτός από τις γενικότερες αλλαγές στο πεδίο των οπλικών συστημάτων και τις αλλαγές στρατηγικής μετά την κατάρρευση του διπολισμού, θα πρέπει να αναζητηθούν κυρίως στην έλλειψη σύνδεσης των προμηθειών των Ενόπλων Δυνάμεων με τις παραγωγικές δραστηριότητες των αμυντικών βιομηχανιών, καθώς στα προβλήματα αναποτελεσματικής διεύθυνσης και στις παρεμβάσεις ξένων οικονομικών και στρατιωτικο-πολιτικών κέντρων, που δεν ήθελαν για προφανείς λόγους την ανάπτυξη εγχώριων αμυντικών βιομηχανιών.

Ειδικότερα η μη ουσιαστική σύνδεση των παραγωγικών δραστηριοτήτων των αμυντικών βιομηχανιών με τις στρατιωτικές προμήθειες των ενόπλων δυνάμεων, έχει ως αποτέλεσμα τη δαπάνη κάθε χρόνο τεράστιων ποσών για εισαγωγές και τη συντήρηση από την άλλη ζημιогόνων αμυντικών βιομηχανιών. Χαρακτηριστικό αυτής της πολιτικής είναι ότι μόλις το 4-5% της αξίας των στρατιωτικών προμηθειών καλύπτονται από την εγχώρια αμυντική βιομηχανία. («Hellnews», Οκτώβριος '94) Η αναδιάρθρωση που εξήγγειλε το 1996 το υπουργείο Εθνικής Άμυνας και η απόφαση δημιουργίας ενιαίου φορέα «Έρευνας-Τεχνολογίας-Προμηθειών-Αμυντικής Βιομηχανίας», σε συνδυασμό με την πρόθεση «ελληνοποίησης» του μεγίστου δυνατού μέρους των στρατιωτικών προμηθειών, δημιούργησε προσδοκίες για μακρόχρονη βιωσιμότητα των αμυντικών βιομηχανιών.

Ωστόσο το 1998 με τις νέες αναδιορθώσεις του υπουργείου Εθνικής Άμυνας (ΥΕΘΑ), αντί για τη δημιουργία ενός ενιαίου κέντρου συντονισμού δραστηριοτήτων μεταξύ αμυντικών βιομηχανικών και υπηρεσιών προμήθειας

στρατιωτικού υλικού, έγινε μεγαλύτερη «διάχυση» αρμοδιοτήτων, ενώ παράλληλα αποφασίστηκε η προώθηση της πολιτικής ιδιωτικοποιήσεων των αμυντικών βιομηχανιών, γεγονός που σήμαινε στην πράξη εγκατάλειψη της εφαρμογής κρατικής πολιτικής για τις αμυντικές βιομηχανίες.

Έτσι με βάση τους νέους προσανατολισμούς του ΥΕΘΑ, πραγματοποιήθηκε άμεσα η ιδιωτικοποίηση της ΕΛΒΟ, με την πώληση το καλοκαίρι 2000 του 43% των μετοχών και το management στον Όμιλο Μυτιληναίου, αντί ποσού 4 δις δρχ. Αντίθετα η πώληση της ΕΑΒ κατά 49% και του management, προβλέπεται να περάσει «από πέντε κύματα», δεδομένου ότι έχει συνδεθεί με την αγορά 60 νέων πολεμικών αεροσκαφών. Ειδικότερα οι αντιπαραθέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ των κοινοπραξιών «EADS-Eurofighter» και «Dassault», προμηθευτών των πολεμικών αεροσκαφών, έχουν δημιουργήσει έντονη αβεβαιότητα για την τελική επιβίωση της ΕΑΒ στο μέλλον. Τέλος ο όμιλος εταιριών ΕΒΟ (στον οποίο έχει ενταχθεί και η ΠΥΡΚΑΛ) παραμένει προς το παρόν στον έλεγχο του δημοσίου, συνεχίζοντας ωστόσο τα ζημιογόνα αποτελέσματα (-14,3 δις το 1999).

Όσον αφορά τις ιδιωτικοποιήσεις βιομηχανικών επιχειρήσεων από τους κρατικούς τραπεζικούς ομίλους Εθνικής, Εμπορικής, ΑΤΕ και ΕΤΒΑ,¹⁹⁹ αποτέλεσε βασικό χαρακτηριστικό της πολιτικής «αναδιάρθρωσης του χαρτοφυλακίου» τους που ξεκίνησε στις αρχές δεκαετίας '90 και οδήγησε στο βαθμιαίο μετασχηματισμό σε σύγχρονους χρηματοπιστωτικούς ομίλους. Ειδικότερα στο πρώτο μισό της δεκαετίας '90, συντελέστηκε η «εξυγίανση» (πώληση ή εκκαθάριση) του κύριου όγκου «συμμετοχών» (πλειοψηφίας ή μειοψηφίας) των τραπεζικών ομίλων σε βιομηχανικές κυρίως επιχειρήσεις, με

¹⁹⁹ Στη διάρκεια της δεκαετίας '90, με τις αλληπτάλληλες αυξήσεις μετοχικού κεφαλαίου, άλλαξε η μετοχική σύνθεση των τραπεζών Εθνικής και Εμπορικής υπέρ των ιδιωτών (νομικών και φυσικών προσώπων). Έτσι στις 31.12.99 το ελληνικό δημόσιο κατείχε (άμεσα ή έμμεσα) το 34,5% των μετοχών της πρώτης και το 42% της δεύτερης ενώ διατηρούσε το δικαίωμα διορισμού των διοικήσεων τους. Ωστόσο σύμφωνα με εξαγγελίες του υπουργού Εθνικής Οικονομίας κ. Παπαντωνίου («Καθημερινή», 10.12.2000), από το 2001 οι διοικήσεις των δύο τραπεζών θα εκλέγονται από τις γενικές συνελεύσεις των μετόχων και θα σταματήσει η πρόσληψη προσωπικού μέσω του ΑΣΕΠ. Κατά συνέπεια ο ρόλος του κράτους θα περιοριστεί στο ρόλο μετόχου μειοψηφίας. Όσον αφορά την ΑΤΕ και ΕΤΒΑ, παρά την εισαγωγή τους στο χρηματιστήριο και τη μερική ιδιωτικοποίησή τους, εξακολουθούν προς το παρόν να βρίσκονται υπό κρατικό έλεγχο χωρίς να είναι βέβαιο ότι θα παραμείνουν και στο μέλλον. (Ήδη το φθινόπωρο του 2001, η ΕΤΒΑ εξαγοράστηκε από τον Όμιλο Τράπεζας Πειραιώς).

αποτέλεσμα να περιοριστεί δραστικά η άμεση παρουσία τους στο βιομηχανικό τομέα.

Ειδικότερα από τον όμιλο Εθνικής πωλήθηκαν πάνω από 25 βιομηχανίες, από τον όμιλο Εμπορικής 5, από τον όμιλο ΑΤΕ 26 και της ΕΤΒΑ 17. Σημαντικός αριθμός των πωληθέντων επιχειρήσεων εξαγοράστηκε από ελληνικούς και ξένους ομίλους. Ενδεικτικά αναφέρουμε²⁰⁰ ότι από τον όμιλο Εθνικής οι εταιρίες «Α.Καμπράς Οικονομοποιία» και «Ζυθοποιία Χέννινγκερ Ελλάς» εξαγοράστηκαν από τον όμιλο Μπουτάρη, η γαλακτοβιομηχανία «ΕΒΓΑ» από τον όμιλο Φιλίππου, η εταιρία ηλεκτρικών συσκευών «Ελίντα» από τον όμιλο Παπαγιάννη, η βιομηχανία αναψυκτικών «ΗΒΗ Παναγόπουλος» από τον όμιλο Pepsico, κλπ.

Επίσης από τον όμιλο Εμπορικής, τα «Ναυπηγεία Νεωρίου» και τα «Ναυπηγεία Ελευσίνας» (μετά από την αποτυχία πώλησης στον όμιλο Περατικού), εξαγοράστηκαν από τον όμιλο Ταβουλάρη, η χυμοποιία «Ελιοχύμ» από την πολυεθνική Schwepps, κλπ. Επίσης από τον όμιλο Αγροτικής Τράπεζας, αρκετές αγροτοβιομηχανίες εξαγοράστηκαν από συνεταιριστικές οργανώσεις, ενώ η «Nestle Hellas» από την πολυεθνική Nestle και η «Agrocan» από την «International Can». Τέλος από τον όμιλο ΕΤΒΑ, η βιομηχανία «Θράκη» εξαγοράστηκε από τη «Viterin Meat Food» του ομίλου Η.Παναγόπουλου, τα «Κλωστήρια Φιλιατών» από τον όμιλο Αργυρού, τα ναυπηγεία «ΝΑΥΣΙ» από τον όμιλο Καλογερίδη και τελευταία τα Ναυπηγεία Σκαρामαγκά από το γερμανικό όμιλο HDW-Ferrostaal.

Τέλος όσον αφορά την ιδιωτικοποίηση «δημοσίων επιχειρήσεων» που ασκούν βιομηχανικές, εμπορικές ή άλλες δραστηριότητες (ιδιαίτερα στη σφαίρα των υπηρεσιών «κοινής ωφέλειας»), οι σχετικές διαδικασίες ξεκίνησαν από τα μέσα της δεκαετίας '90 με το νόμο 2414/96. Η κλασσική διαδικασία που εφαρμόστηκε ήταν στην πρώτη φάση η «μετοχοποίηση» (με είσοδο στο χρηματιστήριο) και η μερική ιδιωτικοποίηση (διάθεση μέχρι 49% των μετοχών σε έλληνες ή ξένους ιδιώτες επενδυτές). Η δεύτερη φάση εγκαινιάστηκε μετά το 2000 και προβλέπει μειοψηφική συμμετοχή του κράτους στις ΔΕΚΟ, με

²⁰⁰ . Για αναλυτικότερη παρουσίαση των αλλαγών στο χαρτοφυλάκιο των κρατικών και άλλων τραπεζικών ομίλων, βλέπε σχετική μελέτη Γ.Τόλιου (1998), «Συγκέντρωση κεφαλαίου, Τραπεζικοί και Ασφαλιστικοί Όμιλοι στην Ελληνική Κοινωνία», Αθήνα, εκδ. Σάκκουλα.

πώληση πάνω από 51% των μετοχών και την απώλεια του δικαιώματος διορισμού της διοίκησης και της πρόσληψης προσωπικού μέσω ΑΣΕΠ.²⁰¹

Οι διαδικασίες ιδιωτικοποίησης και το άνοιγμα των αντίστοιχων αγορών, οδήγησε βαθμιαία στο μετασχηματισμό ορισμένων μεγάλων κρατικών επιχειρήσεων «κοινής ωφέλειας» σε πολυκλαδικούς ομίλους (μέσω «θυγατρικοποίησης» δραστηριοτήτων και δημιουργίας ή εξαγοράς νέων εταιριών), ενώ η σύναψη «στρατηγικών συμμαχιών» και η αλληλοσυνύφανση κρατικού, ιδιωτικού και πολυεθνικού κεφαλαίου, μετέβαλε το ιδιοκτησιακό καθεστώς υπέρ των ιδιωτικών ομίλων. Ταυτόχρονα με την αυτοτελή είσοδο νέων εταιριών (ελληνικών και ξένων) στους παραπάνω τομείς, περιορίστηκε ο ρυθμιστικός ρόλος του κράτους και διευκολύνθηκε η διείσδυση πολυκλαδικών ομίλων σε κερδοφόρους τομείς δραστηριότητας.

Ειδικότερα στον ενεργειακό τομέα, μετά την απελευθέρωση της αγοράς πετρελαιοειδών (αρχές δεκαετίας '90), προχώρησε η μερική ιδιωτικοποίηση του ομίλου ΕΛΠΕ (Ελληνικά Πετρέλαια) κατά 25% το 1998 και προβλέπεται να ξεπεράσει το 51% μετά το 2001. Επίσης από αρχές 2001 ξεκίνησε η διαδικασία απελευθέρωσης της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας και η μερική ιδιωτικοποίηση της ΔΕΗ, ενώ για το φυσικό αέριο και τη ΔΕΠΑ, οι σχετικές διαδικασίες θα ξεκινήσουν αργότερα, στα πρότυπα της ΔΕΗ.

Με την απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας (Ν.2773/99), προβλέπεται η δημιουργία ειδικής εταιρίας «Διαχειριστή Ελληνικού Συστήματος Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας» (ΔΕΣΜΗΕ ΑΕ), στην οποία η ΔΕΗ θα έχει συμμετοχή το πολύ ως 49% και το υπόλοιπο θα διατεθεί από το κράτος στις ιδιωτικές εταιρίες παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας που θα δημιουργηθούν στο άμεσο μέλλον.²⁰² Επίσης η ΔΕΗ προβλέπεται να

---

²⁰¹ Στο διάστημα 1998-2001 (σ' εξάμηνο), τα συνολικά έσοδα από τη μερική ιδιωτικοποίηση δημοσίων επιχειρήσεων ανήλθαν σε 1,5 τρις δρχ. και προήλθαν βασικά από τις αλληπάλληλες «μετοχοποιήσεις» του ΟΤΕ (1,110 δις), των ΕΛΠΕ (185 δις), των ΚΑΕ (14 δις) και της ΕΥΔΑΠ (63 δις). («Εξπρές», 5.7.01)

²⁰² Η απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας, είχε ως αποτέλεσμα την υποβολή εκατοντάδων αιτήσεων στη «Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας» (ΡΑΕ) για απόκτηση άδειας παραγωγής. Μεταξύ των αιτούντων, ήταν και μεγάλοι πολυκλαδικοί όμιλοι ελληνικών και ξένων συμφερόντων, όπως του Κοπελούζου, Μυτιληναίου, ΕΛΠΕ, Alfa-Alfa Holding (Αλαμανή), Petrolia (Λάτση), Motor Oil (Βαρδινογιάννη-Aramco), HED (Κόκκαλη-Μπόμπολα), ΑΓΕΤ Ηρακλής (Lafarge), κá. Ήδη εγκρίθηκαν οι αιτήσεις της Enelco του ομίλου Κοπελούζου

δημιουργήσει θυγατρικές εταιρίες σε άλλους τομείς (τηλεπικοινωνίες), για απορρόφηση του πλεονάζοντος προσωπικού, λόγω μείωσης του μεριδίου στην αγορά ηλεκτρικής ενέργειας και το κλείσιμο μη αποδοτικών μονάδων.

Τέλος στον τομέα των τηλεπικοινωνιών, η ιδιωτικοποίηση εξ' αρχής της «κινητής τηλεφωνίας», οδήγησε από τα μέσα δεκαετίας '90, στην είσοδο δύο μεγάλων πολυεθνικών συγκροτημάτων, Panafon και Telestet στη συγκεκριμένη αγορά, από τα οποία το πρώτο έχει δημιουργήσει ένα ισχυρό υπο-όμιλο εταιριών στην ελληνική οικονομία.²⁰³ Ο ΟΤΕ στα πλαίσια της πολιτικής ιδιωτικοποιήσεων, αρχικά αποκλείστηκε από την κινητή τηλεφωνία, ενώ αργότερα στα πλαίσια της γενικότερης απελευθέρωσης της αγοράς, εισήλθε δυναμικά και απόκτησε σε σύντομο χρονικό διάστημα, μεγάλο μερίδιο αγοράς, ανατρέποντας τους ισχυρισμούς ότι δεν μπορεί μια κρατική επιχείρηση να είναι εξ' ίσου δυναμική και αποδοτική όπως μια ιδιωτική.

Το ποσοστό ιδιωτικοποίησης του ΟΤΕ, μέσω τμηματικής πώλησης μετοχών στο χρηματιστήριο, ανήλθε το 1999 με βάση το Ν.273/99 στο 49%. Ωστόσο σύμφωνα με νεότερες κυβερνητικές επιλογές, προβλέπεται να φθάσει το 2001 64%.²⁰⁴ Παράλληλα ο ΟΤΕ από τα μέσα δεκαετίας '90 άρχισε να μετασχηματίζεται σε πολυκαδικό-πολυεθνικό όμιλο, με τη δημιουργία νέων εταιριών (CosmOTE, Hellascom, Maritel, OTE-Net, OTE-Sat, OTE-Globe, OTE-Plc, Cosmo-One, OTE-Consulting, κά) και την επέκταση στο εξωτερικό (συμμετοχή στους τηλεπικοινωνιακούς οργανισμούς Σερβίας, Αρμενίας, Ρουμανίας, Αλβανίας, Βουλγαρίας, πΓΔΜ και στην ίδρυση θυγατρικών). Στο

με την ιταλική Enel Power, της Alfa-Alfa Holding του ομίλου Αλαμάνι με την αμερικανική Odfgen Energy, του ομίλου Μπιλινσάιου, του ομίλου ΕΛΠΕ της «Θερμοηλεκτρικής» του κατασκευαστικού ομίλου ΓΕΚ-ΤΕΡΝΑ, κά. («Εξπρές», 24.4.01)

²⁰³ Η εταιρία Panafon ελέγχεται από την αγγλική Vodafone, ενώ από ελληνικής πλευράς συμμετέχει κυρίως η Intrasoft του ομίλου Κόκκαλη. Ο όμιλος Panafon-Vodafone ελέγχουν στην Ελλάδα τις εταιρίες Panafon Net, Panafon Εμπορική, Unifon, Ideal Telecom, Citicom, Multimedia, Viofon, Nextnet, κά. Όσον αφορά την Telestet ανήκει στην «STET Hellas AE» (θυγατρική της ιταλικής STET International), στην οποία από ελληνικής πλευράς συμμετέχει η Mobitel-Telestet του ομίλου Κοντομηνά.

²⁰⁴ Το κράτος σύμφωνα με δηλώσεις του υπουργού Μεταφορών-Επικοινωνιών κ.Βερελή, θα περιορίσει τη συμμετοχή του στον ΟΤΕ από 51% στο 36%, διότι όπως δήλωσε χαρακτηριστικά 'είναι απαίτηση της αγοράς' να επιλέγονται ο διευθύνων σύμβουλος και τα μέλη του διοικητικού συμβουλίου από τη γενική συνέλευση και όχι από την εκάστοτε κυβέρνηση. («Τα Νέα», 5.4.01) Από το νέο πακέτο πώλησης μετοχών το 9% θα είναι με μορφή ομολόγων μετατρέψιμων μελλοντικά σε μετοχές και το 6% θα είναι προς δύο ξένες τράπεζες (Credit Suisse First Boston και UBS Warburg), που έχουν αναλάβει την εξεύρεση στρατηγικού συμβάχου του ΟΤΕ.

μετοχικό κεφάλαιο των περισσότερων θυγατρικών του εταιριών, συμμετέχουν ιδιώτες επενδυτές (πχ. στην CosmOTE συμμετέχει η νορβηγική Telenor με 18% και η Wt.Com Enterprise με 7,3%), ενώ δεν λείπουν και οι καταγγελίες για κακοδιαχείριση του χαρτοφυλακίου συμμετοχών.²⁰⁵

Τέλος με την απελευθέρωση της αγοράς τηλεπικοινωνιών και την χορήγηση έξι αδειών «σταθερής ασύρματης τηλεφωνίας»,²⁰⁶ ο ΟΤΕ έχασε από 1.1.2001 το αποκλειστικό δικαίωμα προσφοράς τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών. Συνολικά με την πολιτική ιδιωτικοποίησης, το κράτος έχασε ένα «εν δυνάμει» μοχλό άσκησης βιομηχανικής πολιτικής και βιομηχανικής ανάπτυξης, ενώ με την αλλαγή του ιδιοκτησιακού καθεστώτος δημοσίων επιχειρήσεων, ενισχύεται η παρουσία ιδιωτικών και ξένων πολυκλαδικών-πολυεθνικών σε κρίσιμους τομείς της οικονομικής και κοινωνικής ζωής.

στ) Μακρο-οικονομική πολιτική και βιομηχανικοί όμιλοι

Εκτός από τα μέτρα διαρθρωτικής πολιτικής (κίνητρα επενδύσεων, Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης, ιδιωτικοποιήσεις, κά), σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη των βιομηχανικών ομίλων παίζει η μακρο-οικονομική πολιτική και ειδικότερα η εισοδηματική, δημοσιονομική και νομισματική πολιτική. Η επίδραση τους είναι συνήθως έμμεση ωστόσο σημαντική, στην προώθηση στόχων της βιομηχανικής πολιτικής και η εφαρμογή τους έχει ευρύτερες οικονομικές και κοινωνικές προεκτάσεις. Θα εξετάσουμε ορισμένες πλευρές των συγκεκριμένων πολιτικών στη δεκαετία '90, περιοριζόμενοι κυρίως σε ότι έχει σχέση με το ειδικότερο αντικείμενο της διατριβής.

Ειδικότερα στον τομέα της «εισοδηματικής πολιτικής», κύρια επιλογή από τις αρχές δεκαετίας '90, ήταν η περιοριστική πολιτική μισθών και

²⁰⁵ Σύμφωνα με ερώτηση-καταγγελία του βουλευτή της αξιωματικής αντιπολίτευσης κ.Η.Καλλιώρα στη Βουλή, η θυγατρική ΟΤΕ-Leasing πωλήθηκε στον Όμιλο Πειραιώς αντί 9,6 δις δρχ., ενώ σύμφωνα με εκτίμηση της UBS Warburg, η αξία της ανέρχονταν σε 12-16 δις, («Ελευθεροτυπία», 23.3.01)

²⁰⁶ Οι έξι άδειες για την προσφορά υπηρεσιών «σταθερής ασύρματης τηλεφωνίας», δόθηκαν σε κοινοπραξίες ελληνικών και ξένων εταιριών. Πρόκειται για την «Eurogrom ΑΕ» (Eurocom Networks, Προμηθίας Gas ομίλου Κοπελούζου), την Κοινοπραξία ΔΕΗ (NBG Greek Fund Limited, Αλφα Επενδυτικών Συμμετοχών, Γενική Τράπεζα, ΔΕΗ Τηλεπικοινωνίες), την «Quest Wireless» (Infoquest ομίλου Φέσσα, C.V.Romania, Ελληνική Τεχνοδομική, Starcom), την «Μεσογειακές Ευρωζωνικές Υπηρεσίες» (Stet International, Forthnet), την Panafon και τέλος τον ΟΤΕ. Η χορήγηση των έξι αδειών επέφερε στο ελληνικό δημόσιο μόνο 19,7 δις δρχ., σε σχέση με έσοδα 40-50 δις δρχ. που προσδοκούσε η ελληνική κυβέρνηση. («Τα Νέα», 7.12.2000)

συντάξεων και αντίστοιχα η ενίσχυση των κερδών, με στόχο την αύξηση των επενδύσεων, τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας. Ειδικότερα μετά το 1992, η συγκεκριμένη πολιτική χαρακτηρίστηκε ως «μονόδρομος», προκειμένου να εξασφαλιστεί η επίτευξη των ονομαστικών κριτηρίων σύγκλισης, για την ένταξη της χώρας στην ΟΝΕ.

Πίνακας 4.9: Ετήσιο %αύξησης ΑΕΠ, Πραγματικών & Κατώτατων Αμοιβών, Αποδ/τητα

Ιδίων Κεφαλαίων και Καθ.Κέρδη ανά απασχ/μενο, στις Βιομ.Επιχ. ΑΕ & ΕΠΕ

(σε χιλ.δρχ.)

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	Συνολ. Μεταβ.
Ετήσιο % ΑΕΠ	0,0	3,1	0,4	-1,0	1,5	2,0	2,4	3,5	3,1	3,4	19,8
1989=100	100	103,1	103,5	102,5	104,0	106,1	108,6	112,4	115,9	119,8	
Πρ.Αμοιβ.											
1989=100	-2,1	-3,4	-3,5	-4,0	-0,1	3,7	3,3	5,2	1,5	1,7	1,8
	97,9	94,6	91,3	87,6	87,5	90,7	93,7	98,6	100,1	101,8	
Κατ.Αμοι.											
1989=100	-2,7	-4,2	-4,0	-2,1	1,5	0,5	-0,5	2,4	0,7	1,1	-7,3
	97,3	93,2	89,5	87,6	88,9	89,4	88,9	91,1	91,7	92,7	
% Αποδ. Ιδίων Κεφ											
	6,7	3,1	11,4	10,6	11,7	13,5	11,1	9,8	11,6	12,5	
Καθ.Κέρδ ανά απας											
	251	129	647	756	989	1.518	1.517	1.585	2.114	2.858	

Πηγή: ΥΠΕΘΟ, ΕΣΥΕ, Εισηγητική Έκθεση Κρατικού Προϋπολογισμού 2000, Οδηγός Επιχειρήσεων ICAP 1995-2000.

Αποτέλεσμα της συγκεκριμένης πολιτικής, σύμφωνα με τα στοιχεία του Πίνακα 4.9, ήταν το ουσιαστικό «πάγωμα» της αγοραστικής δύναμης των μισθών και ημερομισθίων στη δεκαετία '90. Ειδικότερα ενώ η αύξηση του ΑΕΠ σε τιμές αγοράς 1995, ανήλθε συνολικά στη δεκαετία'90 σε 19,8%, οι μέσες πραγματικές αμοιβές των μισθωτών αυξήθηκαν μόλις κατά 1,8% και οι κατώτατες (μισθοί-ημερομίσθια) υπέστησαν μείωση σε πραγματικές τιμές κατά -7,3%. Στην ουσία ούτε οι «μέσες αποδοχές» βελτιώθηκαν, αν λάβουμε υπ' όψιν ότι στη διαμόρφωση τους συνυπολογίζονται και οι αμοιβές των διευθυντικών στελεχών.

Κατά συνέπεια ο κύριος όγκος των εργατοϋπαλλήλων στη διάρκεια της δεκαετίας '90, όχι μόνο δεν είχε καμιά ουσιαστική συμμετοχή στην αύξηση του εθνικού εισοδήματος, αλλά το σχετικό του μερίδιο συγκριτικά συρρικνώθηκε.²⁰⁷ Στην πραγματικότητα η συμπίεση των εργατικών εισοδημάτων και αντίστοιχα του βιοτικού επιπέδου των εργατικών οικογενειών ήταν ακόμα μεγαλύτερη, αν υπολογίσουμε την αύξηση της ανεργίας (από 7,6% το 1990, ανέβηκε στο 9,6% το 1994 και σε 12% το 1999), όσο και τις περικοπές κοινωνικών δαπανών και την πολιτική «ελαστικοποίησης» των εργασιακών σχέσεων.

Βεβαίως η συγκεκριμένη πολιτική ήταν ιδιαίτερα επαχθής στην περίοδο 1990-93, ενώ στο διάστημα 1994-99 παρουσίασε σχετική «χαλάρωση» (Πίνακας, 4.9). Η συγκεκριμένη διαφορά «έντασης» συνδέεται κυρίως με την πορεία του οικονομικού κύκλου (αρχικά ύφεση και σε συνέχεια αναζωογόνηση) και λιγότερο με αποχρώσεις κοινωνικής «ευαισθησίας» μεταξύ κυβερνήσεων ΝΔ και ΠΑΣΟΚ.²⁰⁸ Σε όλο το διάστημα η συγκεκριμένη πολιτική είχε «περιοριστικό» χαρακτήρα σε βάρος των μισθών, ενώ ήταν πολύ ενισχυτική προς την πλευρά των κερδών. Είναι χαρακτηριστικό, ότι σύμφωνα με έκθεση του ΟΟΣΑ (OECD, 1998), η κερδοφορία των επιχειρήσεων στην ελληνική οικονομία ήταν τα τελευταία χρόνια από τις μεγαλύτερες στις χώρες του ΟΟΣΑ. Το φαινόμενο αυτό επιβεβαιώνεται και από τα στοιχεία του ICAP. (Πίνακας 4.9).

Συγκεκριμένα η αποδοτικότητα των ιδίων κεφαλαίων των μεγάλων βιομηχανικών επιχειρήσεων (ΑΕ και ΕΠΕ), σταθεροποιήθηκε την τελευταία

²⁰⁷ Σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία (Εισηγητική Έκθεση Κρατικού Προϋπολογισμού 2000, σελ. 14), το σύνολο των μισθών σε ποσοστό του ΑΕΠ από 39,3% το 1990, περιορίστηκε βαθμιαία στο 35,4% το 1994 για να αρχίσει και πάλι να βαθμιαία ανέρχεται στο 40,1% το 1999. Ωστόσο την ίδια περίοδο ο αριθμός των απασχολούμενων στην ελληνική οικονομία αυξήθηκε από 3.719.100 άτομα το 1990, σε 3.789.600 το 1994 και σε 4.014.800 το 1999. (σελ.15) Κατά συνέπεια το κατά κεφαλήν ΑΕΠ των μισθωτών στη διάρκεια της δεκαετίας '90 ουσιαστικά συρρικνώθηκε.

²⁰⁸ Από μακροχρόνια άποψη, οι πραγματικές αποδοχές των μισθωτών έχουν σταθεροποιηθεί στο επίπεδο των αρχών της δεκαετίας '80. Η σημαντική αύξηση των αποδοχών στην περίοδο 1994-99 αποτελεί στην ουσία διορθωτική κίνηση στην πτώση που προηγήθηκε την περίοδο 1989-93. Όπως επισημαίνει η Έκθεση του ΙΝΕ για την πορεία της Ελληνικής Οικονομίας, 'η διόρθωση αυτή έχει επαναφέρει τις πραγματικές αποδοχές στα επίπεδα του 1989 και υπερβαίνει κατά 5% το επίπεδο γύρω από το οποίο οι πραγματικές αποδοχές μεταβάλλονται μακροχρόνιως, δηλ. το επίπεδο του 1984'. (ΙΝΕ, 1999, σελ.106)

πενταετία στο διπλάσιο σε σχέση με αυτό που ήταν αρχές δεκαετίας '90.²⁰⁹ Την ίδια περίοδο τα καθαρά κέρδη ανά απασχολούμενο αυξήθηκαν κατά 11,4 φορές, ενώ ο πληθωρισμός στο ίδιο διάστημα αυξήθηκε μόνο κατά 2,7 φορές. Ωστόσο για τις μεγάλες επιχειρήσεις, σύμφωνα πάντα με την ίδια πηγή, η αποδοτικότητα των κεφαλαίων και τα κέρδη ανά απασχολούμενο, ήταν πολύ μεγαλύτερα. Ειδικότερα για το έτος 1999, η αποδοτικότητα των ιδίων κεφαλαίων για επιχειρήσεις με πάνω από 500 άτομα, ήταν 13,7%, για επιχειρήσεις από 100-499 άτομα 13,5% και για επιχειρήσεις από 10-99 άτομα 10,6%. Όλα τα παραπάνω αντανακλώνται στην αύξηση του δείκτη εισοδηματικής ανισότητας²¹⁰ και στη γενικότερη διεύρυνση της άνισης κατανομής πλούτου στην ελληνική κοινωνία, σε όφελος κυρίως των μεγάλων κεφαλαιούχων και επιχειρηματικών ομίλων.

Όσον αφορά τον τομέα της «δημοσιονομικής πολιτικής», θα περιοριστούμε κυρίως σε ορισμένες πλευρές της «φορολογικής πολιτικής» και της «πολιτικής κρατικών προμηθειών». Ειδικότερα στον τομέα της φορολογίας, με την κατάθεση και συζήτηση κάθε χρόνο στη Βουλή του κρατικού προϋπολογισμού, έρχεται στο προσκήνιο το κοινωνικά άδικο, αναχρονιστικό και «εν πολλοίς» αντιαναπτυξιακό φορολογικό σύστημα. Πρόκειται για ένα θέμα σοβαρό με πολλές προεκτάσεις που η αναλυτική του εξέταση ξεφεύγει από τους σκοπούς της μελέτης. Ωστόσο από την άποψη του θέματος που εξετάζουμε, έχει ενδιαφέρον να επισημάνουμε τη μεγάλη διαφορά του ποσοστού φορολογικών εσόδων από άμεσους και έμμεσους φόρους στο ΑΕΠ μεταξύ Ελλάδας και άλλων ευρωπαϊκών χωρών,²¹¹ γεγονός

²⁰⁹ Σύμφωνα με στοιχεία του ΣΕΒ, η αποδοτικότητα των ιδίων κεφαλαίων της βιομηχανίας, από 1,4% το 1991, ανέβηκε στο 9,2% το 1993, στο 11,2% το 1996 και στο 12,4% το 1999. (ΣΕΒ: Ελληνική Βιομηχανία 2000, σελ.79)

²¹⁰ Σύμφωνα με στοιχεία της Eurostat (2001) για το έτος 1997, ο δείκτης εισοδηματικής ανισότητας στην Ελλάδα ήταν από τους υψηλότερους στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Ειδικότερα το εισόδημα των 20% πλουσιότερων κατοίκων στην Ελλάδα ήταν 6,7 φορές μεγαλύτερο από το εισόδημα των 20% πιο φτωχών κατοίκων. Ο αντίστοιχος δείκτης για το σύνολο της ΕΕ ήταν 5,3 φορές μεγαλύτερος.

²¹¹ Σύμφωνα με την Εισηγητική Έκθεση του Κρατικού Προϋπολογισμού 1998, τα έσοδα της Γενικής Κυβέρνησης από άμεσους και έμμεσους φόρους (σε ποσοστό του ΑΕΠ) στα κράτη-μέλη της ΕΕ ήταν κατά μέσο όρο 26,6% (13,8% από έμμεσους και 12,8% από άμεσους), ενώ στην Ελλάδα ήταν 21,5% (14,3% από έμμεσους και 7,2% από άμεσους). (σελ.73)

που δείχνει την ύπαρξη μεγάλης φοροδιαφυγής, η οποία κυρίως προέρχεται από υψηλά και μεσαία εισοδήματα, φυσικών και νομικών προσώπων.

Είναι χαρακτηριστικό ότι στον τομέα της φορολογίας φυσικών προσώπων, το 1998 σύμφωνα με στοιχεία της ΕΣΥΕ (1999), οι μισθωτοί πλήρωσαν 43,6% των φόρων, οι εμποροβιομήχανοι 22,8%, οι συνταξιούχοι 14,8%, οι ελεύθεροι επαγγελματίες 12,7%, οι εισοδηματίες 4,9% και οι γεωργοί 1,1%. Δηλαδή μισθωτοί και συνταξιούχοι πλήρωσαν σχεδόν το 60% της φορολογίας του εισοδήματος φυσικών προσώπων. Η εκτεταμένη φοροδιαφυγή αποτελεί την κύρια πηγή διαρροής εσόδων από τον κρατικό προϋπολογισμό. Μάλιστα σε αρκετές περιπτώσεις το ίδιο το φορολογικό σύστημα διευκολύνει την απόκρυψη εισοδημάτων μεγάλων κεφαλαιούχων. Ο νόμος για το «πόθεν έσχες» δεν απαιτεί τη δικαιολόγηση εισοδημάτων για την απόκτηση ορισμένων περιουσιακών στοιχείων, όπως αγορά ομολόγων, αγορά εισηγμένων στο χρηματιστήριο μετοχών, κεφάλαια ίδρυσης ανώνυμης εταιρίας ή αύξησης κεφαλαίου ΑΕ, κά, με αποτέλεσμα τη συγκάλυψη της φοροδιαφυγής των «εχόντων και κατεχόντων».

Επίσης σημαντική διαρροή εσόδων υπέρ των μεγάλων κεφαλαιούχων γίνεται και με τη φοροκλοπή, δηλ. τη μη απόδοση βεβαιωμένων φόρων στις ΔΟΥ για τους οποίους γίνονται κατά καιρούς ευνοϊκές ρυθμίσεις. Το 1998 σύμφωνα με στοιχεία του υπουργείου Οικονομικών (Εισηγητική Έκθεση του Κρατικού Προϋπολογισμού 1999, σελ.76), οι 14.453 μεγαλοφειλότες του δημοσίου χρωστούσαν στις εφορίες πάνω από 2,2 τρις (έμποροι 659 δις, ελεύθεροι επαγγελματίες 447 δις, βιομήχανοι 299 δις, βιοτέχνες 251 δις, κλπ), ενώ τον Αύγουστο '99, τα ληξιπρόθεσμα χρέη ξεπερνούσαν 3,1 τρις, ποσό που αντιστοιχούσε στο 30% των φορολογικών εσόδων του κράτους.

Σημαντικός επίσης παράγοντας μειωμένης φορολογίας των μεγάλων επιχειρήσεων είναι τα φορολογικά κίνητρα, τα οποία σύμφωνα με τις διατάξεις του Ν.2601/98 ανέρχονται σε 40-100% του φόρου εισοδήματος των μη διανεμόμενων κερδών (αφορολόγητο αποθεματικό), καθώς επίσης τα φορολογικά κίνητρα συγχωνεύσεων του ΝΔ.1297/72 και του Ν.2166/93, με βάση τα οποία οι συγχωνευόμενες εταιρίες απαλλάσσονται από διάφορους

φόρους και τέλη.²¹² Όλα τα παραπάνω έχουν ως αποτέλεσμα, μεγάλη μείωση της φορολογικής επιβάρυνσης των μεγάλων επιχειρήσεων και πολυκλαδικών ομίλων και την ενίσχυση των διαδικασιών συσσώρευσης κεφαλαίου υπέρ των τελευταίων. Είναι χαρακτηριστικό, σύμφωνα με στοιχεία του ICAP, ότι τα μεικτά κέρδη όλων των επιχειρήσεων ΑΕ και ΕΠΕ το 1999, ανήλθαν σε 12.268 δις και τα καθαρά κέρδη 4.338 δις. Τον ίδιο χρόνο η φορολογία νομικών προσώπων, με βάση τα στοιχεία του Κρατικού Προϋπολογισμού 2001, ανήλθε σε 1.136 δις. Δηλαδή τα φορολογικά έσοδα από όλα τα νομικά πρόσωπα (ΑΕ, ΕΠΕ, ΕΕ, ΟΕ, κοινοπραξίες, συνεταιρισμούς, κλπ), ανέρχονταν στο 10,1% των μικτών κερδών των μεγάλων επιχειρήσεων και στο 26,7% των καθαρών κερδών.

Αν λάβουμε υπ' όψιν ότι ο συντελεστής φορολογίας κερδών των ΑΕ και ΕΠΕ ήταν 40% και ότι οι φόροι νομικών προσώπων αφορούσαν μόνο κατά $\frac{3}{4}$ τις ΑΕ και ΕΠΕ, σημαίνει ότι το ποσοστό φορολογίας των μεγάλων εταιριών είναι πολύ μικρότερο. Κατά συνέπεια έχουμε μια έμμεση, πλην όμως σαφή ένδειξη, της χαμηλής φορολογικής επιβάρυνσης των μεγάλων επιχειρήσεων μεταξύ αυτών και των βιομηχανικών ομίλων, γεγονός που τους παρέχει πρόσθετα πλεονεκτήματα στη συσσώρευση κεφαλαίου και ενίσχυσης της δύναμης τους στην ελληνική οικονομία.

Όσον αφορά την «πολιτική κρατικών προμηθειών», σύμφωνα με την υπάρχουσα εμπειρία η ανάπτυξη μακροχρόνιων οικονομικών δεσμών μεταξύ δημοσίων φορέων (αγοραστών) και προμηθευτριών βιομηχανιών (πωλητών), έχει διαμορφωθεί μια σχέση «ολιγοπωνίου-ολιγοπωλίου» που διευκολύνει αντικειμενικά τη χάραξη βιομηχανικής πολιτικής και τη δημιουργία βιομηχανικών επιχειρήσεων με κυρίαρχη θέση στην εγχώρια αγορά και μερικές φορές επιχειρήσεων σε ρόλο «εθνικών πρωταθλητών» στη διεθνή αγορά. Όπως παρατηρεί ο Καλογήρου (1993, σελ. 104), στην Ελλάδα η αγορά κρατικών προμηθειών ως τα μέσα της δεκαετίας '90 είχε έντονα

²¹² Τα κίνητρα συγχωνεύσεων του Ν.Δ.1297/72, προσφέρουν απαλλαγές από φόρους και τέλη (φόρο μεταβίβασης ακίνητης περιουσίας, τέλη χαρτοσήμου κά), ενώ έχουν το πλεονέκτημα της αύξησης της εισφερόμενης περιουσίας κατά το ποσό της υπεραξίας και τη μη απώλεια των φορολογικών ζημιών της απορροφώσας εταιρίας. Αντίθετα ο Ν.2166/93 προσφέρει περισσότερες επιλογές (μετατροπής, απορρόφησης, συγχώνευσης, απόσχισης, εισφοράς, κά) και προβλέπει συντομότερη και απλούστερη διαδικασία, χωρίς να θέτει χρονικούς ή άλλους λειτουργικούς περιορισμούς. (ΕΤΒΑ, 1999, σελ. 64-65)

ολιγοπωλιακή διάρθρωση'. Οι προμήθειες του υπουργείου Εμπορίου 'σε ποσοστό άνω του 50% των σχετικών διαγωνισμών, συμμετείχαν 1-3 προμηθευτές που κατά κανόνα ήταν οι ίδιοι και έπαιρναν μόνιμα μέρος στους κατά περίπτωση διαγωνισμούς'.

Η ύπαρξη μακροχρόνιων δεσμών συνεργασίας μεταξύ φορέων του ελληνικού δημοσίου και εγχώριων βιομηχανιών, είχε ως αποτέλεσμα την ανάπτυξη πολλών κλάδων και υποκλάδων της ελληνικής βιομηχανίας, στηριγμένων σχεδόν αποκλειστικά στις κρατικές παραγγελίες (λιπασματο-βιομηχανία, μεταλλοκατασκευές, βιομηχανία τηλεπικοινωνιακού εξοπλισμού, βιομηχανία αγωγών και καλωδίων, βιομηχανία παραγωγής μετασχηματιστών διανομής ρεύματος, πολεμικές βιομηχανίες κá). Δεν είναι τυχαίο που στους ότι πάνω τομείς, δραστηριοποιούνται σήμερα 'σημαντικές εγχώριες βιομηχανίες (ελληνικές, ιδιωτικές, κρατικές και θυγατρικές ξένων εταιριών) με μεγάλη ως και σχεδόν αποκλειστική εξάρτηση από τις κρατικές παραγγελίες'. (στο ίδιο, σελ.111) Η συγκεκριμένη εξάρτηση οδήγησε σε ορισμένες περιπτώσεις, στην παρεμπόδιση ανάπτυξης δραστηριοτήτων από δημόσιες επιχειρήσεις σε νέους τομείς, ενώ αντίστοιχα διευκόλυνε την ανάπτυξη δραστηριοτήτων ιδιωτικών επιχειρήσεων.²¹³

Μετά το 1998, στα πλαίσια προσαρμογής στην κοινοτική νομοθεσία, έγιναν σημαντικές αλλαγές στο πεδίο των κρατικών προμηθειών. Από τη μια δόθηκε δυνατότητα συμμετοχής εταιριών από τις χώρες της ΕΕ, ενώ από την άλλη περιορίστηκαν οι δυνατότητες χρησιμοποίησης τους ως μοχλού βιομηχανικής πολιτικής. Ωστόσο παρά την εφαρμογή του θεσμικού πλαισίου (Π.Δ.370/14.9.95), οι κρατικές προμήθειες, αρμοδιότητας της Επιτροπής του

---

²¹³ Συγκεκριμένα ενώ το 1977 είχε αποφασιστεί η δημιουργία κρατικής εταιρίας παραγωγής ηλεκτρονικού υλικού (ΕΛ.Β.ΗΛ.) θυγατρικής του ΟΤΕ, με μετοχικό κεφάλαιο 400 εκατ.δρχ, η επένδυση ουδέποτε πραγματοποιήθηκε. Βασική αιτία ήταν ο ανταγωνισμός και οι πιέσεις πολυεθνικών εταιριών (κυρίως Siemens και Ericsson) προς τις ελληνικές κυβερνήσεις, δεδομένου ότι αποτελούσαν τους βασικούς προμηθευτές τηλεπικοινωνιακού και ηλεκτρολογικού υλικού. Ειδικότερα μετά την απόφαση του ΚΥΣΥΜ (16^η Σεπτεμβρίου 1986) να σταματήσει κάθε ενέργεια κατασκευής της μονάδας (ΕΛΒΗΛ) και να ανασταθεί η προμήθεια των ψηφιακών του ΟΤΕ σε δύο ξένες εταιρίες (SIEMENS και ERICSSON και στις συνδεδεμένες μαζί τους Siemens Hellas και Intracom), δρομολογήθηκαν εξελίξεις που εκτός από το «πάγωμα» της επένδυσης (ΕΛΒΗΛ), διευκολύνθηκε η ανάπτυξη της Intracom και Ζήμενς Τηλεβιομηχανική, ενώ έγιναν πιο έντονες οι «αδιαφάνειες» στο σύστημα προμηθειών του ΟΤΕ. («Καθημερινή», 19.5.96)

Υπουργείου Εμπορίου, διατήρησαν την ολιγοπωλιακή διάρθρωση²¹⁴ και το μεγαλύτερο μέρος εξακολουθεί να προέρχεται από μεγάλες εμπορο-βιομηχανικές εταιρίες, ελληνικής ή ξένης ιδιοκτησίας.²¹⁵

Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι κατά την περίοδο 1996-2000, στον τομέα των γεωργικών φαρμάκων ο βασικότερος προμηθευτής ήταν η «Bayer Ελλάς ΑΒΕΕ», στα αυτοκίνητα-λεωφορεία η «Π.Ι.Κοντέλς», στο χαρτί εκτυπώσεων η «Αθηναϊκή Χαρτοποιία», στα αυτοκίνητα ειδικών χρήσεων η «Σφακιανάκης ΑΕΒΕ», στα κλειστά κυκλώματα τηλεόρασης η «Philips ΑΕ», στα μηχανήματα καθώς αυτοκίνητα-οχήματα διαφόρων τύπων η «Θεοχαράκης ΑΕ», στο γάλα εβαπορέ η «Nestle Ελλάς ΑΕ», στα υφάσματα στολών η «Εριουργία Τρία Άλφα ΑΕ», στα ελικόπτερα η «ΠΡΟΜΟΤ Ε.Ι.Λαϊνόπουλος ΑΕ», στα μεταλλικά έπιπλα η «Θ.Τσιτσόπουλος ΑΕ», στα επιβατηγά αυτοκίνητα η «Citroen Ελλάς ΑΕ», κλπ. Συνολικά το 10% των εταιριών είχε πάνω από το 50% των προμηθειών.

Κάτι αντίστοιχο συμβαίνει και με τις προμήθειες δημοσίων επιχειρήσεων και οργανισμών, τις οποίες από παράδοση είχαν ορισμένες μεγάλες βιομηχανίες και κατά καιρούς είχαν γίνει καταγγελίες για «αδιαφάνειες» και «διαπλοκές συμφερόντων».²¹⁶ Ειδικότερα πριν την

²¹⁴ . Παρά τη δημιουργία ενιαίων κανόνων συμμετοχής στις κρατικές προμήθειες, υπάρχουν καταγγελίες για παραβίαση τους. Ο ίδιος ο γενικός γραμματέας της Επιτροπής Κρατικών Προμηθειών κ.Δημ.Μάρδας, πρόσφατα έκανε λόγο για ολιγοπωλιακές καταστάσεις, οι οποίες ωστόσο τείνουν να περιοριστούν. («Εξπρές», 18.4.2001)

²¹⁵ . Σύμφωνα με στοιχεία του Υπουργείου Ανάπτυξης για το 2001, σε σύνολο 420 διαγωνισμών προμηθειών, στις 189 (ποσοστό 45%) συμμετείχαν μέχρι και δύο προμηθευτές, στις 175 (ποσοστό 41,6%) συμμετείχαν από 3-5 προμηθευτές και στις υπόλοιπες ήταν πάνω από πέντε προμηθευτές. Η συμμετοχή των ελληνικών προϊόντων στις πιο πάνω προμήθειες, ανέρχονταν μόλις στο 20-25% της αξίας των προμηθειών. («Ναυτεμπορική», 3.4.2002)

²¹⁶ . Βασικός προμηθευτής καλωδίων της ΔΕΗ ήταν και παραμένει η Βιοχάλκο (όμιλος Στασινόπουλου), ενώ τηλεπικοινωνιακού υλικού του ΟΤΕ ήταν και παραμένει η Ιντρακόμ σε συνεργασία με τις Siemens και Ericsson. Ειδικά για τις τελευταίες, πολλά δημοσιεύματα στην δεκαετία '90, έφεραν στην επιφάνεια συγκρούσεις και διαπλοκές «ομάδων συμφερόντων» προμηθευτών. Ειδικότερα για την προμήθεια 1.100.000 ψηφιακών παροχών του ΟΤΕ ύψους 45 δις, συγκρούστηκαν τρεις κοινοπραξίες: α) της γερμανικής Siemens με Ιντρακόμ (όμιλου Κόκκαλη) και έμμεσα της σουηδικής Ericsson, β) της γαλλικής Alcatel με τους ομίλους Βαρδινόγιάννη και Μπόμπολα και γ) της αμερικανικής AT&T με την канаδική Northern Telecom. Τελικά «νικητής» βγήκε η πρώτη γιατί σύμφωνα με ανακοίνωση του ΟΤΕ ήταν από τεχνική άποψη αρτιότερη και από οικονομική συμφερότερη. («Εθνος», 24.4.94) Η Alcatel αντέδρασε και μέσω του «λόμπυ» που διέθεταν στις Βρυξέλες. Με επιστολή του Γεν.Διευθυντή της 15ης Γεν.Διεύθυνσης κ.Μogg, ζήτησε από τον ΟΤΕ να μην υπογράψει τη σύμβαση μέχρι η Επιτροπή να αποφανθεί αν η διαδικασία ήταν σύμφωνη με το κοινοτικό

απελευθέρωση της αγοράς στους τομείς ύδατος, ενέργειας, μεταφορών και τηλεπικοινωνιών, μεγάλο μέρος των προμηθειών (πάνω από 1 τρις δρχ), παραχωρήθηκε από 1.1.1998 με «προγραμματικές συμφωνίες» για μια δετία (και δικαίωμα παράτασης τρία χρόνια), σε μεγάλες εμποροβιομηχανικές εταιρίες και πολυκλαδικούς ομίλους με διάφορα κοινοπρακτικά σχήματα.

Συγκεκριμένα σύμφωνα με τα στοιχεία του Πίνακα 4.10, σε σύνολο 576,5 δις δρχ. προμηθειών του ΟΤΕ, το 90% πήγε στις εταιρίες Ιντρακόμ & Ιντραμέτ (ομίλου Κόκκαλη), στην «Τηλεκαλώδια» (ομίλου Στασινόπουλου), στη Γενική Καλωδίων & Καλώδια Ξάνθης (ομίλου Γερμανού), καθώς στις πολυεθνικές Siemens και Σήμενς-Τηλεβιομηχανική, Alcatel, Fulgor, κά. Επίσης σε σύνολο προμηθειών της ΔΕΗ, ύψους 278 δις, πάνω από 52% πήγε σε έξι πολυεθνικούς και ελληνικούς ομίλους (Alcatel 33,9 δις, Fulgor 26 δις, Siemens 23,9 δις, Στασινόπουλου 18,5 δις, AEG 16,5 δις, Μυτιληναίου 15,3 δις και Schneider 12,3 δις). Επίσης προμήθειες σε τροχαίο υλικό του ΟΣΕ, συνολικού ύψους 176 δις, το μεγαλύτερο μέρος πήγε σε κοινοπραξίες μεταξύ των Ελληνικών Ναυπηγείων και της Siemens-Adtranz-Krauss Maffei, του ομίλου Κιολεΐδη και της Μαν Adtranz, της Μέτκα του ομίλου Μυτιληναίου και Adtranz, κά, ενώ προμήθειες για υλικά συντήρησης τροχαίου υλικού ύψους 35 δις, στο μεγαλύτερο μέρος πήγε στις εταιρίες Motor Oil και LPC (ομίλου Βαρδινογιάννη), στον όμιλο Γερμανού, στις πολυεθνικές Siemens και Mobil, καθώς στην κοινοπραξία Βιδοτεχνικά-Στ.Μπογιαζιτής-Ελλην.Γραμμές.

Όσον αφορά τις προμήθειες του ΗΣΑΠ, τα 2/3 πήγαν στην κοινοπραξία μεταξύ Ελληνικών Ναυπηγείων, Siemens και Adtranz, του ΗΛΠΑΠ, στις κοινοπραξίες ΕΛΒΟ-Νεορίαν και Σφακιανάκη-Van Hool-GEC-Alstom, ενώ της ΕΘΕΛ, στους ομίλους Μυτιληναίου, Σαρακάκη, ΕΛΠΕ και Βαρδινογιάννη. Επίσης από τις προμήθειες της ΕΥΔΑΠ, συνολικού ύψους 10 δις, το 78% πήγε σε τρεις επιχειρήσεις (Ελληνικά Σωληνουργεία 3,7 δις, Σωληνουργεία Θηβών 2,2 δις και Σωληνουργεία Κορίνθου, 1,8 δις). Τέλος από τις

δίκαιο! («Το Βήμα», 19.6.94) Όσον αφορά την AT&A, παραμονές της επίσκεψης του πρωθυπουργού Α.Παπανδρέου στις ΗΠΑ, ο αμερικανός πρέσβης στην Αθήνα κ.Τόμας Νάιλις έστειλε στον υπουργό Μεταφορών κ.Χαραλάμπους επιστολή στην οποία μεταξύ άλλων ζητούσε την ανάθεση της προμήθειας των ψηφιακών του ΟΤΕ στην αμερικανική εταιρία AT&A (περιοδ. «ΜΕΝ», Ιούνιος '94) Όλα τα παραπάνω δείχνουν ότι στο κύκλωμα κρατικών προμηθειών, αποτελεί πεδίο σύγκρουσης ισχυρών συμφερόντων που ορισμένες φορές αποκτούν και πολιτικές προεκτάσεις.

Πίνακας 4.10.: Προγραμματικές συμφωνίες μεταξύ δημοσίων επιχειρήσεων (ΟΤΕ, ΔΕΗ, ΟΣΕ, ΗΣΑΠ, ΗΛΠΑΠ, ΕΘΕΛ, ΕΥΔΑΠ) και εγχώριων βιομηχανιών

(σε εκατ. δρχ.)

α/α	Είδος Προμήθειας/Παροχής	Προμηθευτής	Όμιλος ή εταιρία προμηθευτής	Βασικό ήμισυ	Βαθμολογία Διάρκ. σύμβασης	Ποσοστό 31.12.2000 με έναρξη 1.1.98 Εθ.Πρ.Α(ας)
(I). Προγραμματικές συμφωνίες ΟΤΕ						
1	Υλικά, λογισμικό και υπηρεσίες	INTRACOM ΑΕ	Όμιλος Κόκακολ	275.875,3	194.992,3	Πεντασία
2	Μεταλλικοί ίσιοι	INTRAMET ΑΕ	>> Κόκακολ	1.200,0	1.543,8	Πεντασία
3	Υλικά, λογισμικό και υπηρεσίες	ΣΗΜΕΝΣ ΤΗΛΕΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ-ΣΗΜΕΝΣ ΑΕ	Όμιλος Siemens	195.516,0	131.023,0	Πεντασία
4	Καλώδια οπτικών ινών	ΑΛΑΚΑΤΕΛ ΚΑΛΩΔΙΑ ΕΛΛΑΣ ΑΕ FULGOR ΕΛΕΤ. ΗΛΕΚ.ΚΑΛ.ΑΕ ΤΗΛΕ-ΚΑΛΩΔΙΑ ΑΕ ΓΕΝΙΚΗ ΚΑΛΩΔΙΩΝ ΑΕ	Όμιλος Alcatel Όμιλος Fulgor Όμιλος Σιασινόπουλου Όμιλος Αφών Οφραννίδη	50.000,0	29.301,8	Πεντασία
5	Καλώδια	ΚΑΛΩΔΙΑ ΣΑΝΘΗΣ ΑΕ	Όμιλος Αφών Οφραννίδη	1.200,0	762,3	Πεντασία
6	Υλικά, λογισμικό και υπηρεσίες	ΑΝΚΟ ΑΕ	Αναπτυξιακή	14.089,3	10.839,1	Πεντασία
7	Ανορθωτικά συστήματα κώ	ΑΝΚΟ ΑΕ	Αναπτυξιακή	455,1	355,8	Πεντασία
8	Υλικά, λογισμικό και υπηρεσίες	ΕΛΒ ΑΕ	ΔΕΚΟ	9.800,0	10.140,0	Πεντασία
9	Εξοπλισμός τελεματικού καλωδίων	ΑΙΜ ΚΥΡΙΑΡΙΔΗΣ	Όμιλος	4.000,0	2.443,3	Πεντασία
10	Εξοπλισμός τελεματικού καλωδίων	ΡΕΗΚΑΠ ΑΕ	Όμιλος	3.516,9	2.464,3	Πεντασία
11	Θερμοστατοελεγκμένα υλικά	ΡΕΗΚΑΠ ΑΕ	Όμιλος	1.000,0	779,1	Πεντασία
12	Στάλα πελάου	ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΓΕΩΡΓΙΑΣ	Δημόσιο	3.500,0	2.013,1	Πεντασία
13	Υλικά, λογισμικό και υπηρεσίες	ΜΑΡΑΚ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΑΒΕΕ	Όμιλος	3.240,9	3.240,9	Τριετία
14	Εμποτισμός ξύλων πελάου	ΕΛΒΙΕΣ ΟΕ	Όμιλος	1.400,0	974,3	Πεντασία
15	Εμποτισμός ξύλων πελάου	ΔΡΥΤΣΑΙ-ΚΑΓΚΛΗΣ ΑΕ	Όμιλος	1.400,0	830,6	Πεντασία
16	Εμποτισμός πελάου με κρεατογέλα	ΟΣΕ ΑΕ	ΔΕΚΟ	1.059,2	485,9	Πεντασία
17-33	Διάφορα υλικά (έπιπλα, κλπ)	Διάφορες εταιρίες		9.334,0	5.865,8	Πεντασία
Σύνολο 33 Προγραμματικών Συμφωνιών				576.586,7	396.065,40	
(II). Προγραμματικές συμφωνίες ΔΕΗ						
(Ποσοστό συμμετοχής)						
1.	Μετρητές Ηλεκτρικής Ενέργειας	SIEMENS MATERING	Όμιλος Siemens	15.800	100,0%	1997-2001
2.	Αγωγοί και Καλώδια	ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΚΑΛΩΔΙΑ ΑΕ	Όμιλος Σιασινόπουλου	18.515	27,6%	1997-2001
3.	Μετασχηματιστές Διανομής	ΑΚΑΤΕΛ ΚΑΛΩΔΙΑ ΕΛΛΑΣ ΑΒΕ FULGOR ΑΕ ΓΕΝΙΚΗ ΚΑΛΩΔΙΩΝ ΑΕ ΚΑΛΩΔΙΑ ΣΑΝΘΗΣ ΑΕ ΑΕΓ ΕΛΛΑΣ ΑΕ ΣΙΝΕΔΕΡ ΕΛΕΚΤΡΙΚΑ ΑΕ ΒΗΛΕΣ/ΕΛΕΚΤΡΟΜΠΙΛΕΣ ΕΛΛΑΣ & ΣΙΑ ΕΠΕ	Όμιλος Alcatel Όμιλος Fulgor Όμιλος Αφών Οφραννίδη Όμιλος Αφών Οφραννίδη Όμιλος AEG Όμιλος SCHNEIDER	26.400 18.515 2.211 1.340 11.000 11.000 2.800	39,4% 27,6% 3,3% 2,0% 50,0% 50,0% 100,0%	1997-2001 1997-2001 1997-2001 1997-2001 1997-2001 1997-2001 1997-2001
4.	Γυάλινα Κονεία Διακοπής Μονωτήρες	ΡΕΗΚΑΠ ΑΕ	Όμιλος Μπιλιηναίου	1.745	100,0%	1997-2001
5.	Θερμοστατοελεγκμένα Υλικά Καλωδίων	ΣΤΑΛΚΟ ΑΒΕ	Όμιλος Μπιλιηναίου	900	50,0%	1997-2001
6.	Κιβώτια ασφαλειών Χ.Τ.	ΒΗΜΙΚΑ ΕΠΕ	Όμιλος Μπιλιηναίου	900	50,0%	1997-2001
7.	Μετασχηματιστές εντάσεως - τάσεως	ΣΤΑΛΚΟ ΑΒΕ ΤΩΒ ΑΕ	Όμιλος Μπιλιηναίου	1.000 1.000	50,0% 40,0%	1997-2001 1997-2001
8.	Στελέχη ασφαλειών (ηλεκτών) Μ.Τ	CICAESA ΕΠΕ	Όμιλος Siemens	271	100,0%	1997-2001
9.	Δίκτυα τηλεπικοινωνιών ακουστικής συχνότητας	SIEMENS ΑΕ INTRACOM ΑΕ Σ. ΑΜΠΑΡΙΔΙΔΗΣ - Ν. ΜΗΝΑΚΟΥΛΗΣ ΕΠΕ	Όμιλος Siemens Όμιλος Κόκακολ	2.250 2.250 2.250	23,0% 44,0% 33,0%	1997-2001 1997-2001 1997-2001
10.	Ασφαλοστασιολογικές υπαίρου 20 ΚΩ και θηκών τη	ΣΤΑΛΚΟ ΑΒΕ CICAESA ΕΠΕ	Όμιλος Μπιλιηναίου	1.727 1.413	55,0% 45,0%	1997-2001 1997-2001
11.	Υπόγειοι γραμμοπλάτες κιβώτια λυομένων επαφών 2 ή 3	ΒΗΜΙΚΑ ΕΠΕ	Όμιλος Μπιλιηναίου	1.771	100,0%	1997-2001
12.	Τσιμεντοστάλα	ΠΡΕΚΟΝΙΤΡΟΥΚΤΑ ΑΕ ΓΕΔΥ ΑΒΕΕ	Όμιλος Μπιλιηναίου	2.850 2.850	50,0% 50,0%	1997-2001 1997-2001
13.	Συρματόσχοινα επόχων και αγωγοί προστασίας γης Ν. ΑΕΒΕΝΤΕΡΝΗΣ ΑΕ	Δ. ΚΟΡΩΝΑΚΗΣ ΑΒΕΕ	Όμιλος Μπιλιηναίου	575	50,0%	1997-2001
14.	Προμήθεια βάσεων ηλεκτρικών ασφαλειών Χ.Τ.	ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΗΛΕΚΤΡΟΤΕΧΝΙΚΗ ΑΒΕΕ	Όμιλος Μπιλιηναίου	445	100,0%	1997-2001
15.	Εμποτισμός ξύλων	ΕΛΒΙΕΣ ΟΕ	Όμιλος Μπιλιηναίου	2.300	50,0%	1997-2001
		ΔΡΥΤΣΑΙ - ΚΑΓΚΛΗΣ ΑΒΕΕ	Όμιλος Μπιλιηναίου	2.300	50,0%	1997-2001
16.	Συγκροτήματα πλάτων Μ.Τ. Υ/Σ διανομής και πτε	SIEMENS	Όμιλος Siemens	930	50,0%	1997-2001
		ΣΤΑΛΚΟ	Όμιλος Μπιλιηναίου	465	50,0%	1997-2001
17.	Στοιχεία συνδέσεως κιβωτίων	ΠΑΝΝΑΚΟΥΔΑΚΗΣ ΑΕ "ALPHA BROS"		465	100,0%	1997-2001
18.	Κιβώτια διακοπών (πλάτη και κενά) και επιτο	Ε. ΤΣΙΓΚΟΥΡΑΚΟΣ		110	30,0%	1997-2001
		ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΗΛΕΚΤΡΟΤΕΧΝΙΚΗ		110	30,0%	1997-2001
		Μ. ΤΣΑΚΟΓΙΑΝΝΗΣ ΑΒΕΕ - ΑΡΜΕΤ		147	40,0%	1997-2001
19.	Κιβώτια ισοβαθής μονοφασικών και τριφασικών	Ε. ΤΣΙΓΚΟΥΡΑΚΟΣ		729	27,0%	1997-2001
		ΓΕΔΥ ΑΒΕΕ		864	32,0%	1997-2001
		Μ. ΤΣΑΚΟΓΙΑΝΝΗΣ ΑΒΕΕ - ΑΡΜΕΤ		1.107	41,0%	1997-2001
20.	Σφηνήτριες εξογκωτικές συμπόμενες τριφασικών	ΤΑΣΙΝΗΣ Ε. & Κ. ΟΕ		233	100,0%	1997-2001

21.	Σφηνέρες ανάρτησας (ANP-1 & ANP -2) και σφή RIVIMETAL - Α. ΡΙΒΙΟΣ ΑΒΕΕ		257	75,0%	1997-2001
	ΒΙΔΙΟΤΕΧΝΙΚΑ ΕΠΕ		86	25,0%	1997-2001
22.	Συνδέσφιρες παράλληλων αλυσίδων	RIVIMETAL - Α. ΡΙΒΙΟΣ ΑΒΕΕ	202	100,0%	1997-2001
23.	Καγκλωτο θυμεταλλικοί συνδέσφιρες	RIVIMETAL - Α. ΡΙΒΙΟΣ ΑΒΕΕ	563	65,0%	1997-2001
	ARMET ΑΒΕΕ - Μ. ΤΣΑΚΟΓΙΑΝΝΗΣ		303	35,0%	1997-2001
24.	Εξαρτήματα συνιστοιρυμένων καλωδίων με Χ.Τ.	ΒΗΛΕΣ ΗΛΕΚΤΡΙΚΗ - ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΑΕ	640	80,0%	1997-2001
	ΓΑΙΤΑΝΕΛΗΣ ΑΒΕΤΕ		640	20,0%	1997-2001
25.	Συνεπτυγμένο υποβίρκα Υ/Ζ δανομής	ΑΕΓ ΕΛΛΑΣ ΑΕ	1.400	40,0%	1997-2001
	ΣΤΕΝΤΕΡ ΕΛΕΚΤΡΙΚΑ ΑΕ	Όμιλος AEG	1.050	30,0%	1997-2001
	ΣΙΜΕΝΣ ΑΕ	Όμιλος SCHNEIDER	1.050	30,0%	1997-2001
26.	Σύδρη εξαρτήματα μονωτήρων	ΑΦΟΙ ΤΣΑΜΠΑ ΕΠΕ	300	70,0%	1997-2001
	ΤΑΣΣΗΣ Ε. & Κ. ΟΕ		127	30,0%	1997-2001
27.	Αλεξήτραυρα οδράσιν μετάλλιν χωρίς δάκυν για ι ΣΤΑΛΚΟ ΑΒΕ		533	33,3%	1997-2001
	ΓΕΝΙΚΗ ΗΛΕΚΤΡΟΤΕΧΝΙΚΗ ΑΒΕΕ	Όμιλος Μυτιλήναιου	533	33,3%	1997-2001
	ΑΒΒ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΗ ΑΕ		533	33,3%	1997-2001
28.	Προμήθεια ανεπιτόσητων εγκώρων ξύλινων στύλων ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΓΕΩΡΓΙΑΣ		5.500	100,0%	1997-2001
29.	Προμήθεια και πόνηση υποβρυχίων καλωδίων ισχύϊ ΑΛΚΑΤΕΛ ΚΑΛΩΔΙΑ ΕΛΛΑΣ ΑΒΕ		5.000	50,0%	1997-2001
	FULGOR ΑΕ	Όμιλος Alcatel	5.000	50,0%	1997-2001
30.	Προμήθεια ξακωδιστή 150 ΚΩ με μόνωση από ΧΡΥΛ ΑΛΚΑΤΕΛ ΚΑΛΩΔΙΑ ΕΛΛΑΣ ΑΒΕ		5.000	50,0%	1997-2001
	FULGOR ΑΕ	Όμιλος Alcatel	2.500	50,0%	1997-2001
	FULGOR ΑΕ	Όμιλος Fulgor	2.500	50,0%	1997-2001
31.	Χάλινες πυλίων γραμμών μεταφοράς	ΜΕΤΚΑ ΑΕ	1.696	32,0%	1997-2001
	ΤΕΜΚΑ ΑΒΕΕ	Όμιλος Μυτιλήναιου	477	9,0%	1997-2001
	ΙΝΤΡΑΜΕΤ ΑΕ	Όμιλος Κόκακολη	1.696	32,0%	1997-2001
	ΒΙΕΧ ΑΕ	Όμιλος Εργετιζόγλου	1.431	27,0%	1997-2001
32.	Αποζωκτες 20-420 ΚΩ	ΣΤΑΛΚΟ ΑΒΕ	932	50,0%	1997-2001
	ΓΕΝΙΚΗ ΗΛΕΚΤΡΟΤΕΧΝΙΚΗ (ΓΕΝΗΛ) ΑΒΕΕ	Όμιλος Μυτιλήναιου	932	50,0%	1997-2001
33.	Μελέτη, προμήθεια εξοπλισμού και εγκατάσταση ΥΙ ΑΒΒ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΗ ΑΕ - ΑΕΓ ΕΛΛΑΣ ΑΕ		7.500	50,0%	1997-2001
	ΣΙΜΕΝΣ ΑΕ - ΑΕΓ ΕΛΛΑΣ ΑΕ	Όμιλος Siemens & Όμιλος AEG	7.500	50,0%	1997-2001
34.	Ιμάντες Τ/Δ και συνοφή υλικά	ΙΜΑΣ ΑΕ	32.000	100,0%	1997-2001
35.	Αποξωκτες μόνιων και δοκίμια ραλίων από ελα Δ. Δ.Α. ΔΕΛΗΣ ΑΕ		1.307	100,0%	1997-2001
	GMC ΑΕ	Όμιλος Clouth Gummiverwerke	1.600	33,3%	1997-2001
36.	Ραλμία ταμποδρόμων	ΒΙΔΙΟΤΕΧΝΙΚΑ ΕΠΕ	734	15,3%	1997-2001
	ΠΥΡΚΑΑ ΑΕ	Όμιλος EBO	480	10,0%	1997-2001
	ΡΑΟΥΛΟΤΕΧΝΙΚΗ ΑΒΕΕ		1.987	41,4%	1997-2001
37.	Τανοσταθμια με στοιχεία Α και Β	SIEMENS	546	36,0%	1997-2001
	AEG	Όμιλος AEG	546	36,0%	1997-2001
	SCHNEIDER ELECTRIQUE	Όμιλος SCHNEIDER	308	22,0%	1997-2001
38.	Κατασκευή αλυσίδων μεταφοράς σινι δομής κωσθό ΜΕΤΚΑ ΑΕ	Όμιλος Μυτιλήναιου	700	100,0%	1997-2001
39.	Συστοιρυές ΝΙ - CD και συνοφή υλικά	ΓΕΡΜΑΝΟΙ ΜΠΑΤΑΡΙΕΣ ΑΒΕΕ	1.530	85,0%	1997-2001
	ΕΡΓΟΝ ΣΥΣΤΡΕΥΤΑ ΕΠΕ	Όμιλος Γερμανοί	270	15,0%	1997-2001
40.	Χιτά προλόντα παραγωγής και ορυκτων	ΒΜΤΕ ΑΒΕΕ	2.945	36,8%	1997-2001
	GMC ΑΕ		2.980	37,3%	1997-2001
	ΧΥΤΟΧΑΛΥΒΕΣ ΒΟΛΟΥ ΑΕ		1.302	16,3%	1997-2001
	ΧΥΤΟΧΑΛΥΒΕΣ ΠΕΙΡΑΙΔΣ ΑΕ		771	9,6%	1997-2001
41.	Αντιτρυβικά ελάσματα	Γ. ΚΑΡΔΑΡΑΣ & ΣΙΑ ΟΕ	1.800	80,0%	1997-2001
	SERVISTEEL ΑΕ	Όμιλος Μυτιλήναιου	200	10,0%	1997-2001
	ΕΡΓΟΤΕΜ ΑΤΕΒΕ		200	10,0%	1997-2001
42.	Επικωσμή - Ανακατασκευή τημημάτων υπηλλής πίεσης ΜΕΤΚΑ ΑΕ		1.140	50,0%	1997-2001
	MEKASOL LTD	Όμιλος Μυτιλήναιου	1.150	50,0%	1997-2001
43.	Επικωσμή - Κατασκευή στρυφρών μύλων λυγστή μα ΜΕΤΚΑ ΑΕ		2.000	100,0%	1997-2001
44.	Ειδιές αντιστάσεις και τρυφροδοτικά αυτιών	ΕΜΕΛΚΑΤ - ΟΥΡΑΝΙΑ ΠΑΡΑΣΤΑΤΙΔΟΥ	300	100,0%	1997-2001
45.	Ανατιρυφρώσες στρυφρών σιμοστροβίλων ΑΗΣ Δι ΜΕΤΚΑ ΑΕ		165	66,0%	1997-2001
	Χ. & Δ. ΟΡΦΑΝΙΔΗΣ ΑΒΕΕ	Όμιλος Αφών Ορφανίδη	85	34,0%	1997-2001
46.	Στοιχεία τρυφρομηνιόν αέρα με καυσάτρυ (ΠΒΙ)-Λ ΣΤΑΛΚΟ ΑΕ		210	35,0%	1997-2001
	ΕΡΓΟΤΕΜ ΑΤΕΒΕ	Όμιλος Μυτιλήναιου	210	35,0%	1997-2001
	ΧΥΤΕΜΠΟΡΙΚΗ Κ. ΧΡΟΝΗΣ & ΣΙΑ ΟΕ		180	30,0%	1997-2001
47.	Συντήρηση ηλεκτρικού εξοπλισμού ΑΗΣ	ΑΣΠΛΑΤΕ - ΤΕΚΤΟΝ ΑΤΕ	835	75,0%	1997-2001
	ΕΛΕΚΤΡΟΜΕΚ ΑΕ		278	25,0%	1997-2001
48.	Επικωσμές - Ανακατασκευές μονάδων ΑΗΣ Νοσίου ε ΕΡΓΟΤΕΜ ΑΤΕΒΕ		2.000	40,0%	1997-2001
	ΤΡΙΑ ΚΑΠΑ ΠΙ ΑΤΕΕ		2.000	40,0%	1997-2001
	Κ/Ε ΚΑΠΑ ΤΕΧΝΙΚΗ ΑΕ - Γ. ΒΑΣΙΛΑΣ		500	10,0%	1997-2001
	Κ/Ε Α. ΚΟΝΤΕΣΗΣ - Ν. ΧΟΡΤΟΓΙΑΝΝΗΣ		500	10,0%	1997-2001
49.	Κατασκευή σπάρων - Αναπυρέλινδ στατιών κωνήτρυ ASEA BROWN BOVERI ΑΕ		672	50,0%	1997-2001
	ΒΑΛΙΑΔΗΣ & ΣΙΑ ΕΠΕ		268	20,0%	1997-2001
	WANLASS MOTORS HELLAS		268	20,0%	1997-2001
	ΑΦΟΙ ΕΜ. ΜΑΥΡΑΚΟΥ ΟΕ		134	10,0%	1997-2001
50.	Προμήθεια και τοποθέτηση τημημάτων θερμωμωμω	ΜΑΘΙΟΣ ΠΥΡΙΜΑΧΑ ΑΕ	630	70,0%	1997-2001
	ΙΝΤΕΛΑ ΠΥΡΙΜΑΧΑ ΑΕ	Όμιλος Αλβέρτη-Δαυίδ	72	8,0%	1997-2001
	ΒΕΟ - ΑΦΟΙ ΜΑΤΣΟΥΡΔΕΛΗ ΑΒΕΠ		198	22,0%	1997-2001
51.	Επικωσμή - Συντήρηση επιστοιμών ΑΗΣ	ΜΕΤΚΑ ΑΕ	1.352	40,0%	1997-2001
	ΜΕΚΑΣΙΔΑ ΕΠΕ		2.028	60,0%	1997-2001
52.	Κατασκευή και Προμήθεια τημημάτων πίεσης Λεβήτρυ ΜΕΤΚΑ ΑΕ		800	40,0%	1997-2001

	ΣΤΑΛΚΟ ΑΕ	Ομίλος Μυτιληναίου	800	40,0%	1997-2001
	ΜΕΚΑΣΙΔΑ ΕΠΕ		400	20,0%	1997-2001
53.	Επενδυομενές εργασία γενικών καθαρισμών	Κ/Σ ΑΣΠΑΤΕ - ΤΕΚΤΩΝ ΑΤΕ - ΔΕΚΑ ΟΕ	1.350	30,0%	1997-2001
		Κ/Σ ΒΙΕΡ ΕΠΕ - ΓΕΝΙΚΗ ΜΗΧΑΝΙΚΗ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΑΤΕ	1.125	25,0%	1997-2001
		Κ/Σ Α. ΓΚΙΝΟΣ - Α. ΦΙΛΙΠΠΙΔΗΣ - Γ. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ - Γ. ΛΑΔΑΚΗΣ	1.350	30,0%	1997-2001
		Κ/Σ Α. ΤΑΤΣΙΝΑΣ - Β. ΧΑΡΙΤΙΔΟΥ - Γ. ΜΑΡΚΟΓΙΑΝΝΑΚΗΣ	675	15,0%	1997-2001
54.	Μελέτη, Προμήθεια υλικών, Κατασκευή, Συντηρησμός ΜΕΤΚΑ ΑΕ	Ομίλος Μυτιληναίου	500	25,0%	1997-2001
		ΕΡΓΟΤΕΜ ΑΤΕΒΕ	500	25,0%	1997-2001
		ΕΚΜΕ ΑΕ	500	25,0%	1997-2001
		ΒΙΔΑΛΗΣ ΕΔΕ	500	25,0%	1997-2001
55.	Κατασκευή κολλών και περεσχυλών στράβλων ΑΗ ΜΕΤΚΑ ΑΕ	Ομίλος Μυτιληναίου	110	50,0%	1997-2001
		Χ. Δ. ΟΡΦΑΝΙΔΗΣ	110	50,0%	1997-2001
56.	Γάντια εργασίας	Ομίλος Αφών Ορεσάνδη	293	50,0%	1997-2001
		STOP ΕΠΕ	293	50,0%	1997-2001
57.	Εργασίες επισκευών - ανακατασκευών μονών ΑΗΣ Βαρ. Σύστηματος, ύψους 7.500 εκατ. δρχ. κατανομή 5-25% μεταξύ προμήθ.		7.500	(5-25%)	1997-2001
		ΑΣΠΑΤΕ - ΤΕΚΤΩΝ ΑΤΕ			1997-2001
		ΒΙΕΡ ΕΠΕ			1997-2001
		Β. ΔΕΜΕΡΤΖΙΔΗΣ			1997-2001
		ΓΕΝΙΚΗ ΜΗΧΑΝΙΚΗ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΑΤΕ			1997-2001
		ΔΕΚΑ ΟΕ			1997-2001
		ΜΑΚΕΔ. ΤΕΧΝ. ΒΑΝΗΣ - ΛΕΣΓΙΔΗΣ ΟΕ			1997-2001
		Β. ΑΝΑΣΤΑΣΟΠΟΥΛΟΣ & ΣΙΑ ΟΕ			1997-2001
		Β. ΜΑΥΡΩΙΔΗΣ			1997-2001
		Χ. ΔΗΜΑΚΗΣ			1997-2001
		Δ. ΤΣΑΒΑΡΑΣ			1997-2001
		Δ. ΚΟΝΤΑΞΗΣ			1997-2001
		ΣΤ. ΚΟΛΟΒΕΤΣΙΟΣ			1997-2001
		Α. ΓΚΙΝΟΣ			1997-2001

Γενικό Σύνολο 67 Προγραμματικών Συμφωνιών

278.781,0

(III). Προγραμματικές συμφωνίες ΟΙΣΕ

α)	13 Προγραμματικές Συμφωνίες Τροχαίου Υλικού, Συνολικού ύψους 296 δρχ. επικρατούμενο σε 118,6 δρχ. Ελληνικά (40%) και σε 176,6 δρχ. ξένο μέρος (60%)				
1	Δίδυμες προαπτικές Α/Α κ.γ. (ποσότητα 15)	Ελληνικά Ναυπηγεία, Αδριανή			στο στάδιο έγκρισης κατασκευών
2	Ποσειδάων ηλεκτρικών προαπτικές (πρωτ. 20)	Ελληνικά Ναυπηγεία, Σίλμης ΑΕ, Siemens A.G.			έγκριση κατασκευών σχεδίων δομής υλικών
3	Διόδοι φθορισμού μετ. αυτοκ. B+B (ορισμό)	Νικ. Κολοβής ΑΕΒΕ			δομής έγκρισης κατασκευών σχεδίων
4	Rail Busess μετρίκ & κανονική γραμμή (12+17)	Ελληνικά Ναυπηγεία, Αδριανή, Stadler Fahrzeuge			δομής έγκρισης κατασκευών σχεδίων
5	Βυτινάκια (120+80 (ορισμό)	Νικ. Κολοβής ΑΕΒΕ			τελ. στάδιο κατασκευών προπ. έγκριση παραδοσης
6	Ανακατασκευή Ε/Α (ποσότητα 107)	Ελληνικά Ναυπηγεία, ΤΕΜΟΙΝΣΑ			έγκριση κατασκευών σχεδίων υλικών, έγκριση εργασιών
7	Ανακατασκευή Ε/Α (ποσότητα 42)	Νικ. Κολοβής ΑΕΒΕ, Μεν. Αδριανή, δυναμικά Vagnon			δομής έγκρισης κατασκευών σχεδίων
8	Ηλεκτρομαγνήτες πορείας κ.γ. (ποσότητα 24)	Ελληνικά Ναυπηγεία, Σίλμης ΑΕ, Siemens A.G., Κρίσια Matfe			έγκριση κατασκευών σχεδίων υλικών, έγκριση εργασιών
9	Επιβατικά μετρίκ διαμ. τυπ. υλικού, ποσότητα (πρωτ. 106)	Ελληνικά Ναυπηγεία, Σίλμης ΑΕ, Siemens A.G., Τεμπονιά			έγκριση κατασκευών σχεδίων υλικών, έγκριση εργασιών
10	Επιβατικά μετρίκ διαμ. τυπ. υλικού, ποσότητα (πρωτ. 106)	Νικ. Κολοβής ΑΕΒΕ, Μεν. Αδριανή, δυναμικά Vagnon			έγκριση κατασκευών σχεδίων υλικών, έγκριση εργασιών
11	Φορτωτές διαμ. τυπ. υλικού, ποσότητα (πρωτ. 400)	Ναυπηγεία Ελευσίνας			έγκριση κατασκευών σχεδίων υλικών, έγκριση εργασιών
12	Αυτοκ. μονάδ. συνδ. στήριξης, ποσότητα (πρωτ. 31)	ΕΛΒΟ ΑΕ			έγκριση κατασκευών σχεδίων υλικών, έγκριση εργασιών
13	Διγλώσσες πορείας κ.γ. (ποσότητα 10)	ΜΕΤΚΑ, Αδριανή			έγκριση κατασκευών σχεδίων υλικών, έγκριση εργασιών
β)	26 Προγραμματικές Συμφωνίες Υλικών Γραμμής-Υλικών Συντήρησης Τροχαίου Υλικού και Ανάδοχοι Συντηρητών Ισχύουσων Διαβιβάσεων, Συνολικού ύψους 35,3 δρχ.				
	Συσταμείς και υλικά αυτών	Γερμανός Μεταλλουργός ΑΒΕΕ, Εργον Συστηματική ΕΠΕ	378,9	93,3 Τετρατ.	1998-02
	Ορυκτολάσκα - Αίτη	Μέτρον Διά ΑΕ, LFC Ελλάς ΑΕ	570,5	112,7 Τετρατ.	1998-02
	Ορυκτολάσκα - Αίτη	Eidona, Mobil, Bolat ΑΕ, EKO ΑΕΒΕ	124,2	74,2 Τετρατ.	1998-02
	Αντιδιαβροχ. - Αντιπηκτικό κ.γ. Καθαρισμ. υλικά	Polarchem, Eurochem Eidona	120,6	85,1 Τετρατ.	1998-02
	Υποδομή εργασιών	Νικ. Κολοβής ΑΕΒΕ	438,9	73,2 Τετρατ.	1999-03
	Ελαστικά διαμ. τυπ. υλικού Κ.Γ.	Βιδοτεχνικά Σ.Σ. Μεταφορ. Υλ. ΕΛΛ. Γραμμές, ΒΙΔΟΜΕΤ	165,3	74,6 Τετρατ.	1999-03
	Ελαστικά διαμ. τυπ. υλικού Κ.Γ.	Βιδοτεχνικά Σ.Σ. Μεταφορ. Υλ. ΕΛΛ. Γραμμές, ΒΙΔΟΜΕΤ	376,8	70,6 Τετρατ.	1999-03
	Πλάκες Έδρασης "Κ" στήριξης υλικού Κ.Γ.	Βιδοτεχνικά Σ.Σ. Μεταφορ. Υλ. ΕΛΛ. Γραμμές, Γεν. Μηχανισμ.	1.110,0	333,0 Τετρατ.	1999-03
	Πλάκες Έδρασης "Κ" στήριξης υλικού Κ.Γ. & S48	Βιδοτεχνικά Σ.Σ. Μεταφορ. Υλ. ΕΛΛ. Γραμμές, ΑΕΒΕΜ	370,0	203,2 Τετρατ.	1999-03
	Ακρίδια "Κ" και διαμ. τυπ. υλικού Κ.Γ. & Μ.Γ.	Βιδοτεχνικά Σ.Σ. Μεταφορ. Υλ. ΕΛΛ. Γραμμές, ΑΕΒΕΜ	550,0	176,0 Τετρατ.	1999-03
	Αμφιόδοι διαμ. τυπ. υλικού Κ.Γ. & Μ.Γ.	Βιδοτεχνικά Σ.Σ. Μεταφορ. Υλ. ΕΛΛ. Γραμμές, ΑΕΒΕΜ	478,8	171,1 Τετρατ.	1999-03
	Αλλυαλά Τροχών	Βιδοτεχνικά Σ.Σ. Μεταφορ. Υλ. ΕΛΛ. Γραμμές, ΑΕΒΕΜ	7.968,4	3.317,6 Τετρατ.	1999-03
	Καλλήτοι μονοκλιμακ. διαμ. τυπ. υλικού Κ.Γ. & Μ.Γ.	Βιδοτεχνικά Σ.Σ. Μεταφορ. Υλ. ΕΛΛ. Γραμμές, ΑΕΒΕΜ	130,0	29,8 Τετρατ.	1999-03
	Σταθμ. υλικά Κ.Γ.	Δρίστα-Καυλός, Αλκωνίδης ΑΕ	3.145,0	1.144,0 Τετρατ.	1999-03
	Σταθμ. υλικά Κ.Γ.	Δρίστα-Καυλός	1.110,0	296,0 Τετρατ.	1999-03
	Σταθμ. υλικά Κ.Γ. και γεφυρών	Δρίστα-Καυλός	171,2	23,1 Τετρατ.	1999-03
	Ανασ. Καθαρισμ. διαμ. τυπ. υλικού Κ.Γ. & Μ.Γ.	Νικ. Κολοβής ΑΕΒΕ	575,8	453,7 Τετρατ.	1999-03
	200 ΑΣΙΔ. 200 Νέα ΑΣΙΔ. Εκκαθαρισμ. 150	Σίλμης ΑΕ	8.799,4	2.252,1 Τετρατ.	1999-03
	>>	Σαφίτι Ελλάς	6.147,2	1.352,6 Τετρατ.	1999-03
	>>	Κ/Σ Διαν. Κατασκευ. ΑΤΤΝΕ-Σαφίτι	1.912,3	1.331,6 Τετρατ.	1999-03
	Διάφορες άλλες Προγραμματικές Συμφωνίες προμήθειας διαμ. τυπ. υλικού Κ.Γ. & Μ.Γ.	Δρίστα-Καυλός	615,5	448,2 Τετρατ.	1999-03
	Σύνολο 26 Προγραμματικών Συμφωνιών		35.258,8	12.115,9 Τετρατ.	60,0%

(IV). Προγραμματικές Συμφωνίες ΗΣΑΠ

1α	Προμήθεια 120 νέων οχημάτων	Κων/ζα Ελληνικά Ναυπηγεία-Siemensia AE-ADTRANZ Ομάλος Siemens, κά	50.000,0	25%	Πένταξία	25,0%
1β	Διασκευή παλαιών οχημάτων	Κων/ζα Ελληνικά Ναυπηγεία-Siemensia AE-ADTRANZ Ομάλος Siemens, κά	7.000,0	25%	Πένταξία	25,0%
2	Προμήθεια 150.000 κυλίων φρέσκου γάλακτος	ΑΓΝΟ (Δορυέας Θεσσαλονίκης ΑΕ)	16.000,0	80%	Τριετία+2 χρόνια	
3	Προμήθεια 1.230 ζεύγη ειδικά υποδόμματα τρασυτοπ Ηλίας Θεσσαυρόπουλος		10.575,0	80%	Τριετία+2 χρόνια	
4	Προμήθεια 380 ζεύγη ειδικά υποδόμματα τρασυτοπ ΜΑΡΗ ΕΠΕ		2.840,0	80%	Τριετία+2 χρόνια	
Σύνολο 4 Προγραμματικών Συμφωνιών			86.415,0			

(V). Προγραμματικές Συμφωνίες ΗΛ.Π.Α.Π.

1α	Ηλεκτροκίνητα λεωφορεία (πράσινα)	ΕΛΒΟ-ΝΕΟPLAN-ΚΟΡΕ	Κοντροβάρια	14.672,0	Πένταξία+3 χρόν	28,7%
1β	Ηλεκτροκίνητα λεωφορεία (πράσινα)	Κων/ζα Στρασάνδης-Van Hool-GEC-ALSTOM	Ομάλος Στρασάνδης, κά	14.672,0	Πένταξία+3 χρόν	32,0%
2	Μηχατρίκι Ni-Cd	Γερμανός ΑΒΕΕ	Ομάλος Γερμανός	287,5	Πένταξία+3 χρόνια	
3	Κατασκευαστών & πετρελίων κινήτριων	ΑΡΙΩΝ ΕΠΕ		234,7	Πένταξία+3 χρόνια	
4	Μεταλλικά Ιστιά	METAL-X / ΑΙ Χρυσανθάκουλος		109,3	Πένταξία+3 χρόνια	
5,-14	Προμήθεας διαφόρων ειδών και υλικών	Διάφορα προμηθευτές		140,2		
Σύνολο 14 Προγραμματικών Συμφωνιών			30.126,7			

(VI). Προγραμματικές Συμφωνίες ΕΘΕΑ (Εταιρεία Θερμικών Λεωφορείων)

1.	Προμήθεια Λεωφ 630 Λεωφορεία	ΕΛΒΟ ΑΒΕ	Ομάλος Μυτιληναίου	42.755,9	73%	Τριετία
	120 Λεωφορεία	Αργαί Σαραντάκη	Ομάλος Σαραντάκη	9.753,4	100%	Τριετία
2.	Καύσιμα	ΕΚΟ-ΕΑΑ ΑΒΕΕ	Ομάλος ΕΛΠΕ	32.000,0	72,5%	Τριετία
3.	Ανταπνέα	Μέτορ Οπλ. Ελλάς	Ομάλος Βαρδολιγαγιάνη	62,3	70%	Τριετία
	297.072 Kg.	L.P.C. ΑΒΕΕ	>> Βαρδολιγαγιάνη	64,2	70%	Τριετία
	356.000 Kg.	ΕΚΟ ΕΛΔΑ ΑΒΕΕ	Ομάλος ΕΛΠΕ	27,8	70%	Τριετία
	125.000 Kg.	Shell Hellas AE	Ομάλος Shell	63,8	70%	Τριετία
	355.000 Kg.	Mobil Hellas AE	Ομάλος Mobil	41,7	70%	Τριετία
	131.200 Kg.	Sakson AEBE	Ομάλος	27,8	70%	Τριετία
	125.000 Kg.	ELDON'S AEBE	Ομάλος	6,1	70%	Τριετία
4	Ιμπετς (Στοιός 87.300 τεμ.	Κων.Δημητριάδης	Ομάλος	351,2	67%	Τριετία
	22.800 τεμ.	Fashion Club AE	Ομάλος	106,7	67%	Τριετία
	46.500 τεμ.	Χαρ.Κατωγιάδης	Ομάλος	529,1	67%	Τριετία
	46.500 τεμ.	Θωμ.Τσημουρίδης	Ομάλος	529,1	67%	Τριετία
5.	Φύλλα	Ευκλεδής Καλότηγος ΟΕ	Ομάλος	15,8	80%	Τριετία
	7.412 τεμ.	Ολυμπ. Filter AEBE	Ομάλος	75,5	Τριετία	
	83.561 τεμ.	ΟΤΟΣΟΛ ΑΕ	Ομάλος	54,6	22%	Τριετία
6.	Αναγόμια Ελασ 2.800 τεμ.	ΠΕΛΑΜΑ ΑΕ	Ομάλος	54,6	23%	Τριετία
	2.800 τεμ.					
Σύνολο 6 Προγραμματικές Συμφωνίες			86.578,8			

(VII). Προγραμματικές συμφωνίες ΕΥΔΑΠ

1.	Γάλα	Ραβδίτη ΑΕ	(ΚΑ ΚΙΛ. ΓΑΛ)			
2.	Γάλα	Ανθό ΑΕ	267.000		1998-200	
3.	Θετικό άργιλο	Χημική Βιομηχανία Βορείου Ελλάδος ΑΕ	261.100		1998-200	
4	Θετικό άργιλο	Αθηνική Χαρτοποιία ΑΕ	562		1998-200	
5.	Ζωστήρες χυτοσίδηρα	Κατσίκης ΑΕ	89.500	Κοντροβάρια ξένων εταιρειών	1998-200	
6.	Ζωστήρες χυτοσίδηρα	Χη/ζα Μακεδονίας ΑΕ	6.600		1998-200	
7.	Ζωστήρες χυτοσίδηρα	Κτενάς ΑΕ	43.600		1998-200	
8.	Μανσόν	Τάσσης ΑΕ	6.800			
9.	Πλάκα φρεσάτων υδρομετρήτων	Αικυρή	80.100		1998-200	
10.	Καλύμματα φρεσάτων υδρομετρήτων	Β.Μ.Τ.Ε. ΑΕ	114.600		1998-200	
11.	Καλύμματα φρεσάτων υδρομετρήτων	Εμμ. Καζής ΑΕ	114.600		1998-200	
12.	Άνδρο χλώριο	ΕΚΟ ΑΒΕΕ	289.000	Ομάλος ΕΛΠΕ	1998-200	
13.	Υποχλωριώδες νάτριο	ΕΚΟ ΑΒΕΕ	19.900	Ομάλος ΕΛΠΕ	1998-200	
14.	Κρουνοί	ΒΙΟΡΕΔΙΑΚΟ ΑΕ	118.900		1998-200	
15.	Κρουνοί	ΟΛΥΜΠΟΣ ΑΕ	118.600		1998-200	
16.	Κρουνοί	ΓΚΛΕΖΑΚΟΣ ΑΕ	125.200		1998-200	
17.	Χαλύβδωσάληνες	ΣΟΛΗΝΟΥΡΓΕΙΑ ΚΟΡΙΝΘΟΥ ΑΕ	1.815.100	Ομάλος Στασινοπούλου	1998-200	
18.	Χαλύβδωσάληνες	ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΣΟΛΗΝΟΥΡΓΕΙΑ	3.740.300	Ομάλος Δ. Γαγγάλη	1998-200	
19.	Χαλύβδωσάληνες	ΣΟΛΗΝΟΥΡΓΕΙΑ ΘΗΒΩΝ	2.183.700	Ομάλος Σ. Κατζίτς	1998-200	

Γενικό Σύνολο 19 Προγραμματικών Συμφωνιών

9.864.000

προμήθειες του ΟΛΠ, το μεγαλύτερο μέρος πήγε στη Μέτκα και Ρόκας, ενώ του Ο.Υ.Θ. στις Ελληνίτ, ΕΚΟ, Χημικά Μακεδονίας, Pipe Life, κá. («Ναυτεμπορική», 14.1.1998).

Συμπερασματικά, οι νέες συνθήκες λειτουργίας της αγοράς «κρατικών προμηθειών», αναπαράγουν από τη μια την «ολιγοπωλιακή» δομή της αγοράς και από την άλλη αποδυναμώνουν τη θέση των ελληνικών εταιριών ενισχύοντας παράλληλα τη θέση ευρωπαϊκών πολυεθνικών ομίλων. Αποδυναμώνουν επίσης τη δυνατότητα αναπτυξιακής αξιοποίησης της αγοραστικής δύναμης του κράτους και την προσπάθεια «ελληνοποίησης» των κρατικών προμηθειών που είχε ξεκινήσει στη δεκαετία '80. Η συγκεκριμένη αποδυνάμωση εντείνεται από την πολιτική ιδιωτικοποίησης μεγάλων ΔΕΚΟ (ιδιαίτερα ΟΤΕ, ΔΕΗ) που κατέχουν σημαντικό μερίδιο των κρατικών προμηθειών.

Ωστόσο στις νέες συνθήκες εμφανίζονται ορισμένες δυνατότητες διατήρησης της αναπτυξιακής διάστασης των κρατικών προμηθειών, μέσα από «κλειστούς διαγωνισμούς», την επίκληση του κανόνα «de minimis» (προμήθειες κάτω των 400.000 Ecu ή 150 εκατ.δρχ., σύμφωνα με τις κοινοτικές οδηγίες) και την εξασφάλιση ενός ποσοστού κρατικών προμηθειών αποκλειστικά για τις ΜΜΕ, είτε με ηλεκτρονική πρόσβαση στις σχετικές διαδικασίες (πρόγραμμα «δικτυωθείτε»), είτε με καθιέρωση της αποδοχής προσφορών κατά 10-15% ακριβότερες για όλη την ΕΕ ή τουλάχιστον για τις περιοχές του Στόχου 1 (σύμφωνα με τον κανονισμό αναδιάρθρωσης των διαρθρωτικών ταμείων).

Αν λάβουμε υπ' όψιν ότι στην κατηγορία των ΜΜΕ εντάσσονται επιχειρήσεις μέχρι 250 εργαζόμενους, σημαίνει ότι μεγάλο μέρος των ελληνικών μεταποιητικών επιχειρήσεων, ακόμα και βιομηχανικοί όμιλοι (μέσω θυγατρικών), μπορούν να έχουν προτιμησιακή πρόσβαση σε αυτές. Ωστόσο το κρίσιμο στοιχείο για την εξασφάλιση μακροπρόθεσμα μεγαλύτερου μεριδίου στην αγορά των κρατικών προμηθειών, είναι η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των ελληνικών βιομηχανιών, με εφαρμογή νεότερης τεχνολογίας, παραγωγικών καινοτομιών, οργανωτικού εκσυγχρονισμού και άλλων μέτρων ανάπτυξης της παραγωγικότητας.

Τέλος όσον αφορά τη «νομισματική πολιτική» (πιστωτική και συναλλαγματική), στη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας, έχουν συντελεστεί μεγάλες αλλαγές (Αλεξάκης, κά, 1995), με αντίστοιχες επιδράσεις στο γενικότερο οικονομικό περιβάλλον λειτουργίας και ανάπτυξης των βιομηχανικών ομίλων. Ειδικότερα με την επιτάχυνση των διαδικασιών ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και «παγκοσμιοποίησης» των αγορών χρήματος και κεφαλαίου, καθώς επίσης τη μετάβαση στο νεοφιλελεύθερο μοντέλο διαχείρισης, έχουν μεταβληθεί οι συνθήκες άντλησης και κατανομής χρηματικών πόρων από το τραπεζικό σύστημα, το χρηματιστήριο και άλλους φορείς. Δεν είναι στους στόχους της μελέτης η αναλυτική εξέταση των παραπάνω ζητημάτων, αλλά θα περιοριστούμε σε ορισμένες μόνο πλευρές που έχουν σχέση με το αντικείμενο της έρευνας.

Ειδικότερα το παλιό καθεστώς της προνομιακής χρηματοδότησης της βιομηχανίας, με τις άφθονες και φθηνές πιστώσεις, έδωσε από τις αρχές δεκαετίας '90 τη θέση του στο καθεστώς της ελεύθερης διακλαδικής ροής κεφαλαίων και διαμόρφωσης επιτοκίων με όρους αγοράς. Αποτέλεσμα της πολιτικής απελευθέρωσης του χρηματοπιστωτικού συστήματος, ήταν η σχετική μείωση του ποσοστού χρηματοδότησης της βιομηχανίας στο σύνολο της τραπεζικής χρηματοδότησης και η διαμόρφωση «πραγματικών» επιτοκίων, σε αντίθεση με τα αρνητικά ή πολύ χαμηλά (πραγματικά) επιτόκια που ίσχυαν στο παρελθόν. Η μετάβαση από το καθεστώς των επιδοτούμενων (στην ουσία) επιτοκίων, στο καθεστώς των πραγματικών επιτοκίων, αποτέλεσε κατά το Γιαννίση (1993ε) 'μηχανισμό μερικής χρηματοοικονομικής εξυγίανσης της βιομηχανίας' και παράγοντα 'στροφής των μεγαλύτερων επιχειρήσεων από την τραπεζική, στη χρηματιστηριακή αγορά. (σελ.191)

Οστόσο οι μεγάλες επιχειρήσεις και βιομηχανικοί όμιλοι, εξακολουθούσαν να έχουν άμεσα ή έμμεσα προνομιακή μεταχείριση από το τραπεζικό σύστημα, τόσο από πλευράς ύψους κεφαλαίων όσο και όρων δανεισμού.²¹⁷ Η πιστωτική πολιτική των τραπεζών συνέχισε να ευνοεί τις

²¹⁷ Τα δάνεια αποτελούν την πιο συνηθισμένη πηγή χρηματοδότησης στην Ελλάδα σε σχέση με τις άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σύμφωνα με πρόσφατη έρευνα της «Grant Thornton» για τα χαρακτηριστικά των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων (Ειδικό Ένθετο στο «Εξπρές», 29.8.2001), οι πηγές εξωτερικής χρηματοδότησης των επιχειρήσεων στις χώρες της «ευρωζώνης» ήταν από δάνεια 50% ενώ στην Ελλάδα ήταν 68%. (σελ.16)

μεγάλες επιχειρήσεις, τόσο λόγω της υψηλότερης κερδοφορίας, όσο και της μεγαλύτερης διαπραγματευτικής δύναμης, 'απόρροια της ολιγοπωλιακής ή μονοπωλιακής θέσης που κατείχαν στην αγορά'. (Γεωργόπουλος, 1998α, σελ.26).²¹⁸ Επίσης σημαντικό ρόλο έπαιξε η ύπαρξη πολύμορφων επιχειρηματικών δεσμών και πλέγματος συμφερόντων μεταξύ τραπεζικών και βιομηχανικών ομίλων, γεγονός που διευκόλυνε την παροχή ειδικών χρηματοπιστωτικών διευκολύνσεων.

Δυστυχώς οι ετήσιοι απολογισμοί των τραπεζών δεν παρέχουν αναλυτικά στοιχεία για τους όρους χρηματοδότησης των μεγάλων επιχειρήσεων και βιομηχανικών ομίλων.²¹⁹ Ωστόσο με βάση τα στοιχεία του ICAP, μπορούμε να έχουμε μια συνολική εικόνα της δανειοδότησης του συνόλου της βιομηχανίας και ιδιαίτερα των μεγάλων επιχειρήσεων κατά την 5ετία 1995-99. Σύμφωνα με στοιχεία του Πίνακα 4.11, οι δανειακές υποχρεώσεις των 200 μεγαλύτερων βιομηχανιών, στο σύνολο των δανειακών υποχρεώσεων της βιομηχανίας (εταιριών ΑΕ και ΕΠΕ), ήταν γύρω στο 55-60%, ενώ μόνο των 50 πρώτων (κυρίως μητρικών εταιριών βιομηχανικών ομίλων) ήταν γύρω στο 33-37%.²²⁰ Ανάλογη εικόνα παρουσιάζεται, με βάση

²¹⁸ Σύμφωνα με ανάλυση της χρηματοοικονομικής κατάστασης των επιχειρήσεων ΑΕ και ΕΠΕ, για το διάστημα 1989-95, διαπιστώθηκε ότι οι 200 μεγαλύτερες επιχειρήσεις σε σύνολο 17 361, είχαν το 1995, το 39,7% του μακροπρόθεσμου δανεισμού και 31% του βραχυπρόθεσμου δανεισμού. Από τις παραπάνω επιχειρήσεις οι 66 πρώτες είχαν το 23,7% του μακροπρόθεσμου και 16,7% του βραχυπρόθεσμου δανεισμού. (Γεωργόπουλος, 1998, σελ.18)

²¹⁹ Όλες οι μεγάλες τράπεζες διαθέτουν εξειδικευμένες υπηρεσίες εξυπηρέτησης των μεγάλων επιχειρήσεων. Σύμφωνα με Απολογιστική Έκθεση του Ομίλου Εθνικής για το 2000, το «χαρτοφυλάκιο των μεγάλων επιχειρήσεων της Τράπεζας περιελάμβανε πάνω από 750 επιχειρήσεις με υπόλοιπα χρηματοδοτήσεων άνω του 1 τρισεκ δρχ., παρουσιάζοντας αύξηση κατά 44% σε σχέση με το προηγούμενο χρόνο». (σελ.49) Επίσης σε ανάλογη Απολογιστική Έκθεση του Ομίλου Εμπορικής, αναφέρεται ότι «το 2000 η Εμπορική Τράπεζα ανταποκρίθηκε με επιτυχία στις απαιτήσεις των 700 μεγάλων επιχειρήσεων-πελατών της, εδραίωσε 30 νέες συνεργασίες, με ύψος πιστοδοτήσεων 25 δις δρχ.». (σελ.41)

²²⁰ Το 1999, μεταξύ των 50 μεγαλύτερων βιομηχανιών από πλευράς ενεργητικού, με τις μεγαλύτερες δανειακές υποχρεώσεις, συγκαταλέγονταν οι μητρικές (αλλά και θυγατρικές) των κυριότερων βιομηχανικών ομίλων. Ενδεικτικά αναφέρουμε τις Ελληνικά Πετρέλαια (όμιλος ΕΛΠΕ), Ελληνική Εταιρία Εμφιαλώσεως και Frigoglass (όμιλος Λεβέντη-Ιωάννου-Δαυίδ), Ιντρακόμ (όμιλος Κόκκαλη), Μότορ Όιλ (όμιλος Βαρδινγιάννη), Τίταν (όμιλος Κανελλόπουλου), ΑΓΕΤ Ηρακλής (όμιλος Lafarge), ΔΟΛ (όμιλος Λαμπράκη), Παπαστράτος (όμιλος Παπαστράτου), Αλουμίνιο Ελλάδος (όμιλος Pechiney), Πετρόλα (όμιλος Λάτση), ΕΛΒΑΛ-ΧΑΛΚΟΡ-ΣΙΝΕΔΟΡ-SOVEL-Σωληνουργία Κορίνθου (όμιλος Σταςινόπουλου), Μπαταρίες Γερμανός (όμιλος Γερμανού), ΦΑΓΕ (όμιλος Φιλίππου), ΔΕΛΤΑ (όμιλος Δασκαλόπουλου), Α.Γ.Πετζετάκης (όμιλος Πετζετάκη), Αργυρομεταλλευμάτων & Βαρυτίνης

Πίνακας 4.11 : Δανειακές υποχρεώσεις Βιομηχανικών επιχειρήσεων ΑΕ & ΕΠΕ στο διάστημα 1995-99

	1995			1996			1997			1998			1999		
	Αριθ.Επι Υποχρεώσεις % σύνθεσ			Αριθ.Επι Υποχρεώσεις % σύνθεσ			Αριθ.Επι Υποχρεώσεις % σύνθεσ			Αριθ.Επι Υποχρεώσεις % σύνθεσ			Αριθ.Επι Υποχρεώσεις % σύνθεσ		
I. Σύνολο δανειακών υποχρεώσ	3600	4077650	100,00%	3645	4187532	100,00%	3908	4569711	100%	4404	5529960	100%	5036	6412027	100%
(Μεσομακροπρόθεσμες)	3600	657197	16,60%	3645	722256	17,20%	3908	848123	18,60%	4404	993811	18%	5036	1208869	18,90%
(Βραχυπρόθεσμες)	3600	3402454	83,40%	3645	3465276	82,80%	3908	3721588	81,40%	4404	4536149	82%	5036	5203158	81,10%
Δανειακή επιβάρυνση (υποχρεώσεις/ενεργητικά)		58,60%			55,60%			55,20%			54,10%			51,60%	
Ιδια Κεφάλαια προς υποχρεώσεις		70,60%			79,80%			80,90%			84,70%			93,80%	
II. Δανειακές υποχρεώσεις των 200 μεγαλύτερων βιομηχανικών επιχειρήσεων με βάση το Ενεργητικό															
	% Αποδι Υποχρεώσεις % σύνθεσ			% Αποδι Υποχρεώσεις % σύνθεσ			% Αποδι Υποχρεώσεις % σύνθεσ			% Αποδι Υποχρεώσεις % σύνθεσ			% Αποδι Υποχρεώσεις % σύνθεσ		
(οι 50 πρώτες επιχειρήσεις)	14,50%	1512981	61,70%	14,23%	1951371	66,90%	12,28%	1419791	56,50%	12,70%	1837294	59%	13,70%	2130378	58,30%
(51-100 πρώτες επιχειρήσεις)	14,40%	402198	16,40%	11,05%	450688	15,50%	10,96%	504565	20,10%	13,17%	612416	19,70%	13,54%	770545	21,10%
(101-200 επιχειρήσεις)	10,25%	536112	21,90%	8,53%	514596	17,60%	8,23%	589924	23,40%	8,53%	661862	21,30%	10,63%	754137	20,60%
Σύνολο	13,33%	2451291	100%	11,68%	2916655	100%	10,80%	2514280	100%	11,71%	3111572	100%	12,85%	3655060	100%
Δαν.υποχρ 200 μεγάλ.στο σύνολο δαν.υποχρ.βιομηχ.			60%			70%			55%			56%			57%
Δανειακ. υποχρ. 50 πρώτων στο σύνολο δαν.υποχρ.βιομ.			37%			46%			33%			33%			33%
III. Δανειακές υποχρεώσεις των βιομηχανικών επιχειρήσεων με βάση το μέγεθος της Απασχόλησης															
	Αρ.Επιχ. Υποχρεώσεις % σύνθεσ			Αρ.Επιχ. Υποχρεώσεις % σύνθεσ			Αρ.Επιχ. Υποχρεώσεις % σύνθεσ			Αρ.Επιχ. Υποχρεώσεις % σύνθεσ			Αρ.Επιχ. Υποχρεώσεις % σύνθεσ		
(500 και άνω απασχολούμενους)	71	1577596	39,30%	68	1391907	34,20%	68	1418662	31,90%	73	1952557	36,20%	66	2151906	34,60%
(100-499 απασχολούμενους)	471	1458585	36,40%	472	1580786	38,80%	447	1749312	39,30%	447	1892555	35,10%	472	2281412	36,70%
(10-99 απασχολούμενους)	2420	972979	24,30%	2441	1100206	27%	2610	1279114	28,80%	2973	1545520	28,70%	3262	1782130	28,70%
Σύνολο βιομηχανικών επιχειρήσεων	2962	4009161	100%	2981	4072900	100%	3125	4447089	100%	3493	5390633	100%	3800	6215448	100%

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων ICAP, "Η Ελλάδα σε αριθμούς", για τα έτη 1995-99

τον αριθμό των απασχολούμενων, όπου γύρω στις 70 επιχειρήσεις με απασχολούμενους πάνω από 500 άτομα, είχαν το 35-39% των δανειοδοτήσεων του συνόλου της βιομηχανίας.

Τέλος την τελευταία 5ετία, σύμφωνα με στοιχεία του Πίνακα 4.11, παρατηρείται αύξηση του ποσοστού μακροπρόθεσμης χρηματοδότησης των βιομηχανικών επιχειρήσεων και μείωσης της βραχυπρόθεσμης, καθώς βελτίωση της σχέσης ιδίων προς ξένα κεφάλαια και μείωση της δανειακής επιβάρυνσης,²²¹ γεγονός που δείχνει τη βελτίωση της γενικότερης χρηματοοικονομικής κατάστασης των μεγάλων βιομηχανιών (αύξηση κερδοφορίας, μείωση κόστους δανεισμού, αύξηση ιδίων κεφαλαίων, κá).

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η αύξηση του δανεισμού με στόχο τις «συμμετοχές» σε κεφάλαια άλλων επιχειρήσεων, φαινόμενο που συνδέεται με την εντατικοποίηση των διαδικασιών «πολυκλαδικότητας» των βιομηχανικών ομίλων. Όπως παρατηρεί η Έκθεση του ΣΕΒ για την Ελληνική Βιομηχανία (2000), 'οι υψηλές επενδύσεις σε συμμετοχές καταδεικνύουν την προσπάθεια των επιχειρήσεων να αναπτύξουν για μια ακόμη χρονιά στρατηγικές συνεργασίας, διεπιχειρησιακές σχέσεις και να επεκταθούν σε νέους τομείς'. (σελ.64) Η αναζήτηση κεφαλαίων για «συμμετοχές» αφορά όχι μόνο τις πολύ μεγάλες και μεγάλες επιχειρήσεις, αλλά και τις μεσαίες 'οι οποίες προσπαθούν να σχηματίσουν ομίλους μέσω εξαγορών και συγχωνεύσεων, συμμετοχών μειοψηφίας, κλπ, με στόχο την επέκταση στο εξωτερικό, την κατάκτηση νέων αγορών τελικών και ενδιάμεσων αγαθών και τη διασπορά επιχειρηματικών κινδύνων'. (Γεωργόπουλος, 1997, σελ.19)

Τέλος σημαντική πηγή κεφαλαίων που ενίσχυσε τη δύναμη των μεγάλων επιχειρήσεων και βιομηχανικών ομίλων την τελευταία δεκαετία, ήταν το χρηματιστήριο. Ιδιαίτερα την περίοδο 1998-2000 το ύψος των αντληθέντων

(όμιλος Κυριακόπουλου), Χαλυβουργική (όμιλος Αγγελόπουλου), Lavipharm (όμιλος Λαβίδα), ΜΕΤΚΑ (όμιλος Μυτιληναίου), κá. (ICAP, «Ελλάδα σε Αριθμούς», σελ. 34)

²²¹ Η μείωση του κόστους δανεισμού των βιομηχανικών επιχειρήσεων, συνδέεται με τη μείωση των επιτοκίων δανεισμού λόγω αποκλιμάκωσης του πληθωρισμού. Σύμφωνα με Έκθεση του ΣΕΒ για την Ελληνική Βιομηχανία (2000), το ποσοστό εξόδων χρηματοδότησης στο σύνολο των εξόδων της βιομηχανίας, από 25,8% το 1994, υποχώρησε στο 18,1% το 1996 και στο 13,5% το 1999. (σελ.83)

κεφαλαίων ξεπέρασε τον τραπεζικό δανεισμό.²²² Ωστόσο η άντληση κεφαλαίων από το χρηματιστήριο ήταν και αποτελεί προνόμιο μόνο των μεγάλων εταιριών (από τις 21.000 ΑΕ και ΕΠΕ μόνο 365 ήταν στις αρχές του 2001 στο χρηματιστήριο), ενώ η μεγάλη μάζα των εταιριών και ιδιαίτερα των ΜΜΕ, εξακολουθεί να έχει μοναδική διέξοδο τον τραπεζικό δανεισμό.

Η άντληση κεφαλαίων από το χρηματιστήριο αποτελεί οικονομικότερη μορφή ενίσχυσης των ιδίων κεφαλαίων, χωρίς από την άλλη να δημιουργεί ιδιαίτερα προβλήματα, στη διατήρηση του ελέγχου των εταιριών από τους μεγάλους μετόχους. Παράλληλα οι εισηγμένες εταιρίες με τις δημιουργούμενες «υπεραξίες», την επαναγορά μετοχών²²³ και τις πρακτικές χειραγώγησης των τιμών τους (όχι μόνο από «κερδοσκόπους» και χρηματιστηριακές εταιρίες αλλά και από τους βασικούς μετόχους),²²⁴ έχουν την ευχέρεια αποκόμισης πρόσθετων κερδών.

---

²²² Την περίοδο 1995-2000, υπήρξε ραγδαία αύξηση των αντλούμενων κεφαλαίων από το χρηματιστήριο, από μέρους μεγάλων βιομηχανιών, τόσο με την είσοδο νέων εταιριών, όσο και με τις αυξήσεις μετοχικού κεφαλαίου εισηγμένων εταιριών. Το ύψος των αντληθέντων κεφαλαίων από 10 δις το 1996, ανήλθε σε 175 δις το 1998, σε 390 δις το 1999 και σε 649 δις το 2000, ενώ αντίστοιχα το ύψος των νέων δανειοδοτήσεων από τις τράπεζες προς τη βιομηχανία, από 254 δις το 1996, περιορίστηκε σε 194 δις το 1998, σε 371 δις το 1999 και σε 457 δις το 2000. (Εκθέσεις Διοικητή Τράπεζας Ελλάδος, 1997-2000)

²²³ Σε συνθήκες μεγάλης πτώσης των τιμών στο χρηματιστήριο, οι εισηγμένες εταιρίες προβαίνουν συνήθως σε μαζική επαναγορά μετοχών στο όνομα της στήριξης τους. Η συγκεκριμένη ενέργεια αποτελεί στην πραγματικότητα, έναν ακόμα τρόπο αποκόμισης πρόσθετων κερδών. Είναι χαρακτηριστικό, μετά τη μεγάλη πτώση των μετοχών στο ΧΑΑ το α' εξάμηνο 2001, το 1/3 των εισηγμένων εταιριών ενημέρωσαν τις χρηματιστηριακές αρχές ότι σκοπεύουν να προχωρήσουν σε επαναγορά ιδίων μετοχών. Από τις 109 εταιρίες, οι 60 είχαν ήδη προχωρήσει στις αρχές Ιουλίου 2001, σε επαναγορά μετοχών μεταξύ αυτών ΟΤΕ (αγορά 47,4 εκατ. μετοχών), Βάλκαν Έξपोर्ट (αγορά 20 εκατ. μετοχών), Δ.Ο.Λαμπράκη (αγορά 7,5 εκατ. μετοχών), Επίλεκτος Κλωστοϋφαντουργία ομίλου Ακκά (4,1 εκατ.), κά). (Ναυτεμπορική, 31.7.2001)

²²⁴ Σημαντικός παράγοντας που διευκολύνει τη χειραγώγηση των τιμών στο ΧΑΑ, είναι ο χαμηλός βαθμός διασποράς των μετοχών, κυρίως λόγω του οικογενειακού χαρακτήρα των επιχειρήσεων, αλλά και η απουσία συστηματικού ελέγχου από τις χρηματιστηριακές αρχές. Σύμφωνα με μελέτη της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς το 1/3 των τίτλων που διαπραγματεύονται στο ΧΑΑ, παρουσίαζε στις αρχές 2001, διασπορά μικρότερη απ' όσο προβλέπει η σχετική νομοθεσία κατά την είσοδο των εταιριών στο χρηματιστήριο (25% για την Κύρια και 20% για την Παράλληλη Αγορά). Κατά συνέπεια δεν είναι παράξενο που οι μικροεπενδυτές μέτοχοι (με ποσοστό λιγότερο από 1% του κεφαλαίου μιας εταιρίας) κατείχαν συνολικά (στις αρχές 2001), μετοχικές αξίες 14,5 τρις δρχ, ενώ 2.814 βασικοί μέτοχοι των 365 εταιριών που ήταν εισηγμένες στο ΧΑΑ, κατείχαν αξίες 23,5 τρις δρχ. («Εξέπρες», 26.6.2001) Επίσης σύμφωνα με Έκθεση της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς (2000), επεβλήθησαν πρόστιμα σε μεγάλες εταιρίες για πρακτικές χειραγώγησης μετοχών, όπως της «Κλωνατέξ ΑΕ» (ομίλου Λαναρό), για 'βραχυπρόθεσμη υποτιμητική κερδοσκοπία, χειραγώγηση και δεσπόζουσα θέση' (σελ.101), της Frigoglass ABEE (ομίλου Λεβέντη-Ιωάννου-Δαυίδ), για 'αποκλίσεις

Είναι άκρως αποκαλυπτικό το αποτέλεσμα της μεγάλης «ανόδου» και «πτώσης» των τιμών στο ΧΑΑ στο διάστημα 1998-2001, όπου για πρώτη φορά σε τόσο βραχύ διάστημα συντελέστηκε τέτοια πρωτοφανής ανακατανομή εισοδήματος και πλούτου στη ελληνική κοινωνία (προσεγγίζει το ύψος ενός ετήσιου ΑΕΠ),²²⁵ με κερδισμένους κυρίως τους εγχώριους και ξένους θεσμικούς επενδυτές, τράπεζες, χρηματιστηριακές και χρηματοπιστωτικές εταιρίες και άλλες μεγάλες επιχειρήσεις (μεταξύ αυτών και βιομηχανικές) και με χαμένους κυρίως τα εκατομμύρια μικροεπενδυτών, που παγιδεύτηκαν στο «κλίμα» των υψηλών συγκυριακά χρηματιστηριακών αποδόσεων.

Το συνολικό ύψος των κεφαλαίων που αντλήθηκαν στο ΧΑΑ από τις 310 εκδόσεις νέων μετοχών στη διετία 1999-2000, ανήλθε σύμφωνα με στοιχεία της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς σε 6.110 δις., το μεγαλύτερο μέρος των οποίων πήγε σε «εξαγορές», «συμμετοχές» και «ιδρύσεις» νέων εταιριών (51,5%), καθώς σε αποπληρωμή δανείων (13,2%) και σε κεφάλαια κίνησης (11%), ενώ μόνο το 24,3% πήγε σε επενδύσεις παγίων εγκαταστάσεων. («Εξπρές», 26.6.01) Αυτό αφορά και τις μεγάλες βιομηχανικές εταιρίες (μητρικές κυρίως βιομηχανικών ομίλων), οι οποίες συγκέντρωσαν το 20% περίπου των παραπάνω κεφαλαίων.

Ειδικότερα σύμφωνα με τα στοιχεία του Πίνακα 4.12, από τις αυξήσεις μετοχικού κεφαλαίου 32 μεγάλων βιομηχανικών επιχειρήσεων, το μεγαλύτερο μέρος (50,5%) πήγε σε «εξαγορές» και «συμμετοχές», το 5,4% σε κεφάλαια κίνησης, το 10,8% σε αποπληρωμή δανείων και μόνο το 18% σε επενδύσεις, ενώ το υπόλοιπο 15,3% ως τέλος 2000 ήταν αδιάθετο ή αφορούσε άλλες χρήσεις. Από τα στοιχεία του πίνακα φαίνεται καθαρά ότι ορισμένοι μεγάλοι βιομηχανικοί όμιλοι (Στασινόπουλου, Λεβέντη-Δαυίδ, Κόκκαλη, Μυτιληναίου,

---

κερδών από προβλέψεις Ενημερωτικών Δελτίων και πλημελής ενημέρωση του κοινού', κ.ά. (το ίδιο, σελ.107)

²²⁵ Η χρηματιστηριακή αξία των εισηγμένων μετοχών στο ΧΑΑ, από 9.828 δις (ή 29% του ΑΕΠ) το 1997, ανέβηκε στα 22.838 δις το 1998 (62% του ΑΕΠ) και στα 67.310 δις το 1999 (172% του ΑΕΠ). ενώ στη συνέχεια μειώθηκε στα 40.193 δις το 2000 (98% του ΑΕΠ) και στα 37.518 δις το Μάη 2001 (85% του ΑΕΠ). Με άλλα λόγια από τέλος 1999 ως το Μάη 2001 η αξία των μετοχών υπέστη υποτίμηση κατά 60% (ή 30 τρις). Τα αντληθέντα κεφάλαια στο παραπάνω διάστημα, ανήλθαν 527 δις το 1997, 1.246 δις το 1998, 4.161 δις το 1999, 3.693 δις το 2000 και 144 δις ως το Μάιο 2001. (ΥΠΕΘΟ: Εξαμηνιαία Έκθεση, Ιούνιος 2001α, σελ.48).

Πίνακας 4.12 : Αυξήσεις μετοχικού κεφαλαίου, ορισμένων μεγάλων βιομηχανικών επιχειρήσεων στο διάστημα 1999-2000 και τρόπος χρησιμοποίησης των κεφαλαίων

Όνομα εταιρίας	Όμιλος εταιριών	Αύξηση μετ.κεφαλ.	Συμμετοχές & εξαγορές	Κεφάλαιο κίνησης	Μείωση δανεισμού	Επενδύσεις πάγια, κά	Αδιάθετα ή άλλες χρήσεις
3Ε (COCA-COLA)*	Όμιλος Λεβέντη-Δαυίδ, κά	568.470	568.470				
ΜΟΥΡΙΑΔΗΣ	Όμιλος Λεβέντη-Δαυίδ, κά	6.200	2.046	3.400			
ΠΑΠΟΥΤΣΑΝΗΣ	Όμιλος Λεβέντη-Δαυίδ, κά	5.335	5.000			335	
ΒΙΟΧΑΛΚΟ**	Όμιλος Στασινόπουλου	141.450	23.355			103.000	15.095
ΕΛΒΑΛ	Όμιλος Στασινόπουλου	41.354	6.200	8.374	3.918	7.288	15.574
ΣΙΝΕΔΟΡ	Όμιλος Στασινόπουλου	31.835		5.714	10.638	4.132	11.351
ΧΑΛΚΟΡ	Όμιλος Στασινόπουλου	10.200		4.060		3.500	2.640
ΕΤΕΜ	Όμιλος Στασινόπουλου	8.580			3.220	1.254	4.106
ΙΝΤΡΑΣΟΦΤ	Όμιλος Κόκκαλη	92.000	17.000	5.000		59.000	11.000
ΙΝΤΡΑΚΟΜ	Όμιλος Κόκκαλη	61.236			26.698	19.500	15.047
ΙΝΤΡΑΛΟΤ	Όμιλος Κόκκαλη	10.164		588	1.386	128	8.062
ΛΑΒΙΦΑΡΜ	Όμιλος Λαβίδα	21.000	7.000		11.000	3.000	
ΔΕΛΤΑ**	Όμιλος Δασκαλόπουλου	21.430	21.400				30
Μ.Ι.ΜΑΙΛΗΣ	Όμιλος Μαίλη	50.700	21.090	1.750	26.710	900	250
ΓΕΡΜΑΝΟΣ***	Όμιλος Γερμανού	70.585	2.000	4.210	13.000	14.500	36.875
ΣΕΛΜΑΝ	Όμιλος Ηλιάδη	15.216	3.000	3.500	8.216	500	
ΕΛΛ.ΠΕΤΡΕΛΑΙΑ	Όμιλος ΕΛΠΕ	64.500	35.000			26.000	3.500
Δ.Ο.Λ.	Όμιλος Λαμπράκη	62.909	2.335		12.569	7.700	40.305
ΜΥΤΙΛΗΝΑΙΟΣ**	Όμιλος Μυτιληναίου	50.650	12.670	16.400	11.500	10.080	90
ΜΕΤΚΑ	Όμιλος Μυτιληναίου	21.430	11.100				10.330
ΜΕΤ.Χ.ΡΟΚΑΣ	Όμιλος Ρόκα	15.291		2.415		6.200	6.676
Χ.Κ.ΤΕΓΟΠΟΥΛΟΣ	Όμιλος Τεγόπουλου	29.950	8.243	1.800	5.000	6.100	8.807
ΠΕΤΖΕΤΑΚΙΣ	Όμιλος Πετζετάκι	26.453	7.545		7.465	3.900	7.543
ΠΗΓΑΣΟΣ ΕΚΔ.	Όμιλος Μπόμπολα	21.000	2.756		3.193	4.568	10.483
ΚΔΟΥΔΟΣ	Όμιλος Λαναρά	60.000	45.520	3.300	2.600	320	8.260
ΓΡ.ΣΑΡΑΝΤΗΣ***	Όμιλος Σαράντη	22.882		12.666	10.000		216
ΕΛ.ΕΤ.ΜΠΙΣΚΟΤΩΝ	Όμιλος Παπαδόπουλου	16.237	8.260	4.874	1.337	664	1.102
ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ ΕΚΔ.	Όμιλος Αλαφούζου	24.650	902		6.338	2.987	14.423
ΑΛΟΥΜΥΛ	Όμιλος Μυλωνά	10.090	1.840	4.460		1.363	2.427
ΜΑΞΙΜ-ΠΕΡΤΣΙΝΙΔΗ	Όμιλος Περτσινίδη	10.135	158	1.335	3.500	1.315	3.827
ΚΕΡΑΝΗΣ ΣΥΜ.***	Όμιλος Κεράνη	14.108	1.032	2.180	5.000	1.780	4.116
Π.Γ.ΝΙΚΑΣ	Όμιλος Νίκα	9.338	1.051	1.700	1.230	509	4.848
Σύνολο	32 εταιρίες	1.615.378	814.973	87.726	174.518	290.523	246.983
Ποσοστιαία σύνθεση		100,0%	50,5%	5,4%	10,8%	18,0%	15,3%

(*) αρχικά η απόφαση ήταν για 681.999 δις, αλλά τελικά καλύφθηκε μόνο κατά 568.470 δις

(**) αφορά βιομηχανικές εταιρίες που έχουν εξελιχθεί σε "συμμετοχικές" (Holdings)

(***) αφορά εμποροβιομηχανικές εταιρίες και όχι καθαρά βιομηχανικές

Πηγή: Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς, "Εξπρές", 7.2.2001

κά), άντλησαν μέσω μητρικών και θυγατρικών εταιριών, το μεγαλύτερο ύψος των κεφαλαίων (περίπου τα 2/3), γεγονός που επιβεβαιώνει ότι το χρηματιστήριο αποτελεί προνομιακό πεδίο άντλησης κεφαλαίων για τις μεγάλες επιχειρήσεις και πολυκλαδικούς ομίλους.

Τέλος ένας ακόμη παράγοντας ενίσχυσης της δύναμης των μεγάλων ομίλων την τελευταία δεκαετία, ήταν οι κατευθύνσεις της «συναλλαγματικής πολιτικής».²²⁶ Η προσπάθεια επίτευξης των ονομαστικών στόχων σύγκλισης προκειμένου να εξασφαλισθεί η είσοδος στη γ' φάση της ΟΝΕ και στο «ευρώ» (μείωση πληθωρισμού, δημοσίων ελλειμμάτων και επιτοκίων και εξασφάλιση συναλλαγματικής σταθερότητας), οδήγησε από τα μέσα της δεκαετίας '90, στην εφαρμογή πολιτικής «σκληρής» δραχμής με αντιφατικές επιδράσεις στην ελληνική οικονομία. Από την άποψη του θέματος που εξετάσουμε, παρά τα προβλήματα που δημιούργησε η συγκεκριμένη πολιτική στην εγχώρια παραγωγή, λειτούργησε συνολικά θετικά για τους μεγάλους βιομηχανικούς ομίλους, δεδομένου ότι ενίσχυσε την πολυκλαδική και πολυεθνική επέκταση της δράσης τους.

Ειδικότερα η πολιτική «σκληρής» δραχμής, ασκώντας δίπλευρη ανταγωνιστική πίεση στην εγχώρια παραγωγή (αύξηση εισαγωγικής διεύθυνσης και επιβράδυνση εξαγωγών), ανάγκασε πολλές βιομηχανικές επιχειρήσεις (κυρίως μεγάλες), να εντείνουν τις διαδικασίες εκσυγχρονισμού προκειμένου να αντιμετωπίσουν τον ανταγωνισμό, ενώ ταυτόχρονα ενίσχυσε την τάση εξαγωγών-συγχωνεύσεων και τη δημιουργία μεγαλύτερων εταιριών και πολυκλαδικών ομίλων. Παράλληλα διευκόλυνε αντικειμενικά την εξωτερική

226

Η αναλυτική εξέταση των προεκτάσεων της συναλλαγματικής πολιτικής στην ελληνική οικονομία την τελευταία δεκαετία, ξεφεύγει από τους στόχους της μελέτης. Ωστόσο είναι αναγκαίο να επισημάνουμε ότι η συναλλαγματική πολιτική στην Ελλάδα από τα μέσα της δεκαετίας '80, είχε χαρακτήρα «συνεχούς διολίσθησης» με κύριο στόχο τη στήριξη της ανταγωνιστικότητας των ελληνικών εξαγωγών, ενώ από το τέλος δεκαετίας '80 πήρε χαρακτήρα «βραδείας διολίσθησης» με στόχο τη μείωση του πληθωρισμού, η οποία μετά το 1993 έγινε πιο έντονη (πολιτική «σκληρής δραχμής») στα πλαίσια του στόχου ένταξης της χώρας στην ΟΝΕ. Ωστόσο η συναλλαγματική πολιτική δεν μπορεί να υποκαταστήσει τη μακροοικονομική πολιτική και την επίλυση προβλημάτων που οφείλονται κυρίως 'σε μη συγκυριακούς λόγους αλλά σε μονιμότερες ή και διαρθρωτικές αιτίες'. (Μελάς, 1996, σελ. 37). Με άλλα λόγια οι όποιες ρυθμίσεις της συναλλαγματικής πολιτικής δεν μπορούν να ανατρέξουν το γεγονός ότι η ισοτιμία του νομίσματος καθορίζεται μακροπρόθεσμα από τα πραγματικά δεδομένα (fundamentals) της οικονομίας, τα οποία προσδιορίζουν σε τελική ανάλυση και το επίπεδο ανταγωνιστικότητας της. (Από την πλούσια βιβλιογραφία στο θέμα, επισημαίνουμε ενδεικτικά τις εργασίες των Λεβεντάκη (1995), Μελά (1996) και Παπαδήμου (2001)).

επέκταση των μεγάλων επιχειρήσεων, κυρίως προς στις βαλκανικές χώρες (ευνοϊκότερες συνθήκες αξιοποίησης πλουτοπαραγωγικών πόρων και εργατικής δύναμης, καθώς διείσδυσης στην εγχώρια αγορά), ενίσχυσε την πολυεθνικότητα δράσης τους και τη συνεργασία τους με ξένες επιχειρήσεις. Γενικότερα η μακρο-οικονομική πολιτική που εφαρμόστηκε την τελευταία δεκαετία, συνέβαλε συνολικά στην ανάπτυξη και ενίσχυση της δύναμης των μεγάλων επιχειρήσεων και βιομηχανικών ομίλων.

ζ) Πολιτική ανταγωνισμού, Επιτροπή Ανταγωνισμού και βιομηχανικοί όμιλοι

Στην τελευταία ενότητα αυτού του κεφαλαίου, θα εξετάσουμε την επίδραση της «πολιτικής ανταγωνισμού» στην Ελλάδα και το ρόλο της Επιτροπής Ανταγωνισμού (ΕΑ), στην ανάπτυξη και δράση των βιομηχανικών ομίλων. Επίσης θα αναφερθούμε στα νέα κίνητρα συγχωνεύσεων που ψηφίστηκαν πρόσφατα, τα οποία στην ουσία αποτελούν, μια άλλη έκφραση της πολιτικής ανταγωνισμού. Κατά συνέπεια το κρίσιμο ερώτημα που προβάλλει, είναι κατά πόσον το πλαίσιο πολιτικής στην ελληνική νομοθεσία, δημιουργεί πραγματικά εμπόδια στην ενδυνάμωση των βιομηχανικών ομίλων και κατά πόσον η Επιτροπή Ανταγωνισμού εξασφαλίζει την εφαρμογή των σχετικών κανόνων ανταγωνισμού και τον έλεγχο των μονοπωλιακών και ολιγοπωλιακών καταστάσεων στην ελληνική βιομηχανία.

Συγκεκριμένα το ισχύον θεσμικό πλαίσιο περί πολιτικής ανταγωνισμού ρυθμίζεται από τους νόμους 703/77, 2000/91, 2296/95 και 2837/2000 και είναι προσαρμοσμένο στο γενικότερο πνεύμα και κατευθύνσεις της πολιτικής ανταγωνισμού της ΕΕ και του ΟΟΣΑ.²²⁷ Ωστόσο διαθέτει σημαντική

---

²²⁷ . Από αρχές δεκαετίας '90, με την επιτάχυνση των διαδικασιών ολοκλήρωσης και «παγκοσμιοποίησης», παρατηρούνται διεθνώς τάσεις φιλελευθεροποίησης των ρυθμίσεων «περί ανταγωνισμού», που βρίσκουν έκφραση και σε επίπεδο εθνικής νομοθεσίας. Παρ' ότι η τελευταία εξακολουθεί να έχει σημαντική αυτονομία, όλο και περισσότερο προσαρμόζεται στις γενικότερες κατευθύνσεις του ΟΟΣΑ και τις υπερεθνικές ρυθμίσεις της ΕΕ. Προς αυτήν την κατεύθυνση κινείται και ο τελευταίος νόμος 2837/2000 που επέφερε σημαντικές αλλαγές στο βασικό νόμο 703/77, περιορίζοντας τον έλεγχο των «συγκεντρώσεων», αναπροσαρμόζοντας τα όρια των «μεριδίων αγοράς» και του «κύκλου εργασιών». Χαρακτηριστικό των συχνών αλλαγών στην εθνική νομοθεσία είναι το άρθρο 4 το Ν.703/77 σχετικά με τις «συγκεντρώσεις», το οποίο τροποποιήθηκε έξι φορές την τελευταία δεκαετία. Δύο επί κυβερνήσεων ΝΔ (1934/91 και Ν.2000/91) και τέσσερις επί κυβερνήσεων ΠΑΣΟΚ (Ν.2296/95, Ν.2323/95, Ν.2741/98 και Ν.2837/2000). (Για αναλυτικότερη παρουσίαση, βλ. Δρ. Αλεξάνδρας, 2001)

αυτοτέλεια σε θέματα που έχουν σχέση με την εγχώρια αγορά (πχ. έλεγχος «συγκεντρώσεων» όταν τα 2/3 του κύκλου εργασιών κάθε μιας των ενδιαφερομένων εταιριών είναι συγκεντρωμένα σε ένα κράτος μέλος, κά), καθώς και την εφαρμογή των γενικότερων διατάξεων «περί ανταγωνισμού», με ευθύνη της Επιτροπής Ανταγωνισμού (ΕΑ).

Βεβαίως στην Ελλάδα ουδέποτε εφαρμόστηκε αυστηρή πολιτική ανταγωνισμού²²⁸ και η αντίστοιχη Επιτροπή πολύ λίγο ανταποκρίθηκε στο ρόλο της σε όλο το διάστημα λειτουργίας της. Ειδικότερα όπως επισημαίνεται στη 2^η Έκθεση της «Επιτροπής Ανταγωνισμού» για το έτος 1996-97 (κατατέθηκε στον πρόεδρο της Βουλής τον Ιούνιο '97), είχε ως κύριο έργο τον 'προληπτικό έλεγχο των συγκεντρώσεων και τη λήψη ασφαλιστικών μέτρων', ενώ πολύ λίγο ασχολήθηκε με τον έλεγχο των συμπράξεων και καταγγελιών και τη διενέργεια 'αυτεπάγγελτων ερευνών σε κλάδους ζωτικής σημασίας για την εθνική οικονομία'. (σελ.13)

Επίσης η εύρυθμη λειτουργία και αποτελεσματικότητα της Επιτροπής, εξαρτάται σύμφωνα με την Έκθεση, 'από την αναγνώριση και ουσιαστική ενίσχυση του ρόλου της, καθώς την άμεση και οριστική λύση χρόνιων προβλημάτων που αντιμετωπίζει τόσο η ίδια όσο και η Γραμματεία'.²²⁹ Τέλος

²²⁸ . Οι αρμοδιότητες της Επιτροπής Ανταγωνισμού (ΕΑ), σε όλη την περίοδο εφαρμογής της λεγόμενης «αντιμονοπωλιακής νομοθεσίας», έχει υποστεί πολλές αλλαγές, χωρίς ποτέ να γίνει ουσιαστικός ο ρόλος της στην ελληνική οικονομία. Ειδικότερα στην περίοδο 1979-82, η ΕΑ είχε «αποφασιστική» αρμοδιότητα μόνο όσον αφορά τις διατάξεις των άρθρων 1 και 2 του Ν.703/77 (απαγόρευση συμπράξεων και καταχρηστική εκμετάλλευση δεσπτόζουσας θέσης) και «γνωμοδοτική» αρμοδιότητα όσον αφορά την εφαρμογή του άρθρου 5 (ειδικές ρυθμίσεις) με εξαίρεση τις δημόσιες επιχειρήσεις. Την περίοδο 1983-92 είχε μόνο γνωμοδοτικό χαρακτήρα και οι αποφασιστικές της αρμοδιότητες ανατέθηκαν στον υπουργό Εμπορίου (Ν.1232/84). Την περίοδο 1992-95 απόκτησε και πάλι αποφασιστικές αρμοδιότητες στην εφαρμογή των άρθρων 1 και 2 του Ν.703/77 και γνωμοδοτική στην εφαρμογή του άρθρου 4 (έλεγχος συγκεντρώσεων). Τέλος από τον Ιούνιο '95 – Απρίλιο '97 άρχισε να λειτουργεί ως «Ανεξάρτητη Διοικητική Αρχή», ενώ από τον Αύγουστο 2000, με το νέο θεσμικό και οργανωτικό καθεστώς λειτουργίας, αναβαθμίστηκε ο ρόλος της, χωρίς ωστόσο να είναι βέβαιο ότι θα γίνει ουσιαστικότερος στην αντιμετώπιση των ολιγοπωλιακών-μονοπωλιακών καταστάσεων στην ελληνική οικονομία.

²²⁹ Τα κυριότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει η Επιτροπή Ανταγωνισμού, σύμφωνα με την 2^η ετήσια έκθεση δράσης της για το έτος 1996-97, εντοπίζονται κυρίως στην ανεπαρκή στελέχωση με εξειδικευμένο προσωπικό, στον αυξανόμενο όγκο εργασιών, στον περιορισμένο αριθμό συνεδριάσεων, στις ελλείψεις υλικοτεχνικής υποδομής και στη μικρή, σε σχέση με το επιτελούμενο έργο, αποζημίωση των μελών της. Τέλος σημαντικά εμπόδια στην αποτελεσματική δράση της, βάσει το θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας της, το οποίο σύμφωνα με προτάσεις της 2^{ης} Έκθεσης της Επιτροπής Ανταγωνισμού στον υπουργό Ανάπτυξης, χρειάζεται αναπροσαρμογή. (σελ.14)

επισημαίνεται ότι 'εφόσον η Πολιτεία δεν προβεί στις απαιτούμενες ενέργειες για στήριξη της, η ισχύουσα προβληματική κατάσταση θα συνεχιστεί και ο εν λόγω θεσμός θα παρουσιάζει την εικόνα μιας αποτυχημένης επιλογής'. (σελ.13)

Ειδικότερα η «Επιτροπή Ανταγωνισμού» (ΕΑ) στο διάστημα 1996-97, ασχολήθηκε με 37 υποθέσεις (κυρίως «καταγγελίες», «αιτήσεις ασφαλιστικών μέτρων», «συγκεντρώσεις», «γνωμοδοτήσεις», κá). Η γνώμη της σε όλες τις περιπτώσεις «συγκέντρωσης» ήταν θετική, με εξαίρεση την εξαγορά της «Βοσινάκης ΑΒΕΕ» από την «Καμάρι ΑΕ» του ομίλου Φιλίππου. Ενέκρινε επίσης όλες τις περιπτώσεις χορήγησης «άδειας παρέκκλισης», μεταξύ αυτών και την εξαγορά 50% της Motor Oil από τη Saudi Arabian, ενώ σε πολλές περιπτώσεις ακολούθησε ελαστική ερμηνεία των παραβιάσεων των κανόνων ανταγωνισμού (εξαγορά Τσιμέντων Χαλκίδας από την Concretum) και απέφυγε την επιβολή προστίμων, λόγω εκπρόθεσμης γνωστοποίησης «συγκεντρώσεων» (Χαλυβδεμπορική-Στηλμέτ, Μηχανική-Ήφαιστος, κá). Γενικότερα η όλη δράση της δεν δικαίωσε το ρόλο της για ουσιαστικό έλεγχο και εφαρμογή των κανόνων ανταγωνισμού στην ελληνική οικονομία.

Οι παραπάνω διαπιστώσεις επιβεβαιώνονται και από ειδική έρευνα του IOBE για λογαριασμό της εφημερίδας «Το Βήμα». Σύμφωνα με συγκεκριμένη έρευνα, σε σύνολο 185 υποθέσεων που εξέτασε η Επιτροπή στο διάστημα 1994-98, οι 94 αφορούσαν υποθέσεις «συγκεντρώσεων» και από αυτές 75 αφορούσαν υποθέσεις έγκρισης «συγκεντρώσεων». Από τις 70 υποθέσεις που εξετάστηκαν αναλυτικά, μόνο δύο απορρίφθηκαν, ενώ όλες οι υπόλοιπες θεωρήθηκαν ότι δεν υπάρχει λόγος απαγόρευσης.

Ωστόσο κατά την αναλυτική εξέταση των παραπάνω περιπτώσεων, διαπιστώθηκε ότι πολλές «συγκεντρώσεις» οδηγούσαν σε υψηλά μερίδια αγοράς (22 περιπτώσεις άνω του 60% και 7 περιπτώσεις άνω του 70%), γεγονός που δείχνει ότι η Επιτροπή Ανταγωνισμού (ΕΑ), δεν ασχολήθηκε με υποθέσεις που είχαν 'μεγάλες πιθανότητες εμφάνισης ολιγοπωλιακών καταστάσεων', αλλά κυρίως με υποθέσεις που είχαν όπως σημειώνει η έρευνα, 'ασήμαντη ή μικρή επίδραση στην κοινωνική ευημερία'. («Το Βήμα», 21.1.2001)

Επίσης η Ε.Α. δεν ασχολήθηκε με την εξέταση οικονομικών χαρακτηριστικών που αφορούν τις 'κάθετες συγκεντρώσεις', ούτε με την ύπαρξη 'συμπληρωματικότητας' αλλά μόνο 'υποκατάστασης' μεταξύ διαφόρων προϊόντων σε κάθε υπόθεση. Με βάση τα παραπάνω καθώς και άλλες αξιολογήσεις της δράσης της, η έρευνα καταλήγει στο συμπέρασμα, ότι η λειτουργία της ήταν αναποτελεσματική με συνέπεια μεγάλες απώλειες 'κοινωνικής ευημερίας'. («Το Βήμα», 21.1.2001, σελ.8-10) Το συμπέρασμα αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία γιατί προέρχεται από τον ερευνητικό φορέα του Συνδέσμου Ελληνικών Βιομηχανιών (ΣΕΒ).

Οι νέες ρυθμίσεις που επέφερε ο Ν.2837/2000, παρά τη θεσμική, την οργανωτική και λειτουργική αναβάθμιση της Επιτροπής, δεν δημιουργούν φερέγγυες προϋποθέσεις ενίσχυσης της αποτελεσματικότητας της. Αυτό δεν είναι άσχετο από την πολιτική φιλελευθεροποίησης του καθεστώτος ελέγχου των «συγκεντρώσεων» που προωθεί ο συγκεκριμένος νόμος, όπως επίσης και ο νέος νόμος για τα «κίνητρα συγχωνεύσεων».²³⁰ Κατά συνέπεια ενώ το νέο θεσμικό καθεστώς αποφορτίζει από τη μια το έργο της Επιτροπής Ανταγωνισμού από διάφορες υποθέσεις, ευνοεί από την άλλη τις συγκεντρώσεις και την καταχρηστική εκμετάλλευση δεσπόζουσας θέσης.

Ειδικότερα σύμφωνα με το άρθρο 4β, παγ.1, του Ν.703/77 (όπως ισχύει σήμερα μετά τις τροπολογίες του Ν.2837/2000), τα υποχρεωτικά όρια γνωστοποίησης μιας «συγκέντρωσης», αναπροσαρμόζονται προς τα πάνω και ισχύουν μόνο για τις περιπτώσεις που αποκτάται ή αυξάνεται το μερίδιο αγοράς (ομοειδών προϊόντων ή υπηρεσιών στην εθνική αγορά), πάνω από 35% σε σχέση με 25% που ήταν, καθώς και στις περιπτώσεις που ο συνολικός κύκλος εργασιών όλων των επιχειρήσεων που συμμετέχουν στη συγκέντρωση, ανέρχεται τουλάχιστον σε 150 εκατ. ευρώ στην εθνική αγορά

²³⁰ Με βάση το νέο φορολογικό νόμο 2992/2002, δίδονται νέα κίνητρα φορολογικού χαρακτήρα, για συγχωνεύσεις επιχειρήσεων, με στόχο τη δημιουργία ισχυρών οικονομικών μονάδων. Σύμφωνα με το άρθρο 9, παρ.1, του νέου νόμου, οι ανώνυμες εταιρίες που προέρχονται από συγχώνευση ή απορροφούν άλλες εταιρίες, φορολογούνται για τα κέρδη που θα προκύψουν το 2002-04, με μειωμένο φορολογικό συντελεστή κατά 10 ποσοστιαίες μονάδες, τον πρώτο χρόνο μετά την ολοκλήρωση της συγχώνευσης (ή απορρόφησης) και με 5% το δεύτερο χρόνο. Τα παραπάνω εφαρμόζονται, εφ' όσον οι «μετασχηματιζόμενες» (συγχωνευόμενες) εταιρίες, δεν έχουν καταστεί «συνδεδεμένες» (θυγατρικές) από 1.1.1997, ενώ τα ίδια κεφάλαια κάθε μιας από τις απορροφώμενες εταιρίες, είναι τουλάχιστον το 1/5 (για εισηγμένες στο Χρηματιστήριο 1/10), των ιδίων κεφαλαίων της απορροφώσας εταιρίας.

σε σχέση με 75 εκατ. που ήταν, ενώ δύο τουλάχιστον από τις συμμετέχουσες επιχειρήσεις, πραγματοποιούν κάθε μια χωριστά συνολικό κύκλο εργασιών άνω των 15 εκατ. ευρώ σε σχέση με 7 εκατ. που ήταν. Σε περίπτωση παράβασης της υποχρέωσης γνωστοποίησης της «συγκέντρωσης», επιβάλλεται πρόστιμο τουλάχιστον 5 εκατ.δρχ., που δεν μπορεί να υπερβεί το 7% του συνολικού κύκλου εργασιών. Ωστόσο σύμφωνα με το άρθρο 4δ, παρ.4, η Ε.Α. μπορεί να εγκρίνει μια «συγκέντρωση», εάν οι συμμετέχουσες επιχειρήσεις επιφέρουν αλλαγές και τροποποιήσεις (ώστε να μην περιορίζεται σημαντικά ο ανταγωνισμός) ή να δεχτούν όρους και περιορισμούς στο αρχικό σχέδιο συγκέντρωσης, από την Επιτροπή.

Παρ' όλα αυτά σε περίπτωση απαγόρευσης της «συγκέντρωσης», μπορεί η απαγόρευση να παρακαμφθεί, σύμφωνα με το άρθρο 4γ, με απόφαση του υπουργού ΥΠΕΘΟ ή ΥΠΑΝ ή συναρμόδιων υπουργών (Μεταφορών, Γεωργίας, κá), όταν η κρίνεται ότι συγκέντρωση παρουσιάζει γενικότερα οικονομικά πλεονεκτήματα ή κρίνεται απαραίτητη για την εξυπηρέτηση υπέρτερου δημόσιου συμφέροντος, ιδιαίτερα όταν συμβάλλει στον εκσυγχρονισμό και εκλογίκευση της παραγωγής και της οικονομίας, την προσέλκυση επενδύσεων, την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας στην ευρωπαϊκή και διεθνή αγορά και τη δημιουργία θέσεων απασχόλησης.

Το νέο θεσμικό πλαίσιο αντιμετωπίζει επίσης με χαλαρό τρόπο τις περιπτώσεις «σύμπραξης» και «συντονισμού» της δράσης των «κοινών επιχειρήσεων» και των μητρικών εταιριών που τις έχουν συστήσει. Το νέο πλαίσιο δεν ακολουθεί τις ρυθμίσεις του Κανονισμού 1310/97 της ΕΕ (που εξετάζει όλες τις «κοινές επιχειρήσεις» που εκπληρούν τις λειτουργίες μιας αυτόνομης οικονομικής ενότητας με τη διαδικασία των συγκεντρώσεων),²³¹

²³¹ Η Επιτροπή της ΕΕ με Ανακοίνωση της (ΕΕ C 203 της 14.8.1990), έχει κάνει διάκριση μεταξύ «κοινών επιχειρήσεων» με χαρακτήρα «συγκέντρωσης» και «κοινών επιχειρήσεων» με χαρακτήρα «συνεργασίας». Μια κοινή επιχείρηση εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού περί «συγκεντρώσεων» όταν: α) αποκτάται κοινός έλεγχος και δυνατότητα άσκησης αποφασιστικής επιρροής στην κοινή επιχείρηση. β) αποτελεί οικονομικά αυτόνομη οντότητα και ασκεί δραστηριότητες σε μια αγορά εκπληρώνοντας τις λειτουργίες που συνήθως εκπληρώνουν και άλλες επιχειρήσεις που ασκούν δραστηριότητες στην ίδια αγορά. γ) ο συντονισμός της ανταγωνιστικής συμπεριφοράς μεταξύ των ιδρυτικών εταιριών και της κοινής επιχείρησης αποτελεί μέσο δημιουργίας ή ενδυνάμωσης του συντονισμού μεταξύ των ιδρυτικών εταιριών και τέλος δ) ο συντονισμός της ανταγωνιστικής συμπεριφοράς ως προς τις ιδρυτικές εταιρίες, να μπορεί να καταλήξει σε περιορισμό του ανταγωνισμού. (Για

αλλά θεωρεί ότι οι «κοινές επιχειρήσεις» είναι συμπραξιακού/συνεργασιακού χαρακτήρα που δεν πληρούν συνήθως τα κατώτατα όρια ελέγχου των συγκεντρώσεων. Επίσης με το νέο νόμο καταργήθηκε η διάταξη του άρθρου 2α για «κατάχρηση θέσης οικονομικής εξάρτησης» μεταξύ επιχειρήσεων και η αντιμετώπιση τους παραπέμπεται πλέον στα πολιτικά δικαστήρια ως ιδιωτικές διαφορές. Ωστόσο στις περισσότερες περιπτώσεις πρόκειται για καταχρηστική εκμετάλλευση οικονομικής δύναμης (αν όχι δεσποζουσας θέσης) μεγάλων επιχειρήσεων προς τις μικρότερες και στην ουσία αποτελεί παραβίαση των κανόνων ανταγωνισμού.

Οι νέες ρυθμίσεις αποφορτίζουν οπωσδήποτε κατά πολύ το έργο της ΕΑ. Όμως το κρίσιμο ζήτημα δεν είναι η μείωση του φόρτου εργασιών της Επιτροπής μέσω φιλελευθεροποίησης του θεσμικού πλαισίου, αλλά αντίθετα η ουσιαστική αναβάθμιση του θεσμικού πλαισίου και η ενίσχυση του ρόλου της, ώστε να παίξει αποφασιστικότερο ρόλο στην εφαρμογή των κανόνων ανταγωνισμού και στον έλεγχο των μονοπωλιακών καταστάσεων στην οικονομία.

Βέβαια με την ορισμένη θεσμική, λειτουργική και οργανωτική αναβάθμιση της Επιτροπής, τη στενότερη συνεργασία και συντονισμό των ενεργειών της με τις άλλες «ανεξάρτητες διοικητικές αρχές» (Ενέργειας, Τηλεπικοινωνιών, Κεφαλαιαγοράς, Ραδιοτηλεόρασης, κά) και τη δυνατότητα αυτεπάγγελτης γνωμοδότησης σε θέματα ανταγωνισμού προς τους αρμόδιους φορείς, τις ενώσεις επιμελητηρίων και εμπορικών συλλόγων, ενισχύονται αντικειμενικά οι δυνατότητες ελέγχου, σοβαρών περιπτώσεων παραβίασης των κανόνων ανταγωνισμού.²³²

Ωστόσο προκαλεί ανησυχίες η πρόταση της Επιτροπής που περιέχεται στην τελευταία Έκθεση Πεπραγμένων για το 2000-2001, ότι ο έλεγχος των

αναλυτικότερη αναφορά βλέπε σχετικά, «XXIV Έκθεση της Επιτροπής επί της Πολιτικής Ανταγωνισμού». 1994, σελ.197-198)

²³² . Στις άμεσες προτεραιότητες της Επιτροπής Ανταγωνισμού, είναι η εξέταση ορισμένων σοβαρών περιπτώσεων «συγκέντρωσης» και ελέγχου «κατάχρησης δεσποζουσας θέσης». Πρόκειται για την εξέταση της καταγγελίας εμφιαλωτών κατά της Ελληνικής Εταιρίας Εμφιάλωσης (3Ε) για καταχρηστική εκμετάλλευση δεσποζουσας θέσης, καθώς της παράνομης πραγματοποίησης 21 συγκεντρώσεων από τις εταιρίες Μινωικές Γραμμές και Minoan Flying Dolphins. Επίσης έρευνα κατά 5 καπνοβιομηχανιών για εναρμονισμένη πολιτική καθορισμού τιμών, έρευνα για την εκπαιδευτική πολιτική των ΕΛΠΕ, έρευνα κατά της Αθηναϊκής Ζυθοποιίας για καταχρηστική εκμετάλλευση δεσποζουσας θέσης, κ.ά.

συγκεντρώσεων 'θα επιταχυνθεί σημαντικά αν υιοθετηθεί μια διαδικασία κατά την οποία θεωρείται ότι έχει εγκριθεί μια συγκέντρωση αν παρέλθει μήνας από τη γνωστοποίηση της και η Γραμματεία δεν έχει μέσα στο χρονικό αυτό διάστημα δηλώσει στους ενδιαφερόμενους ότι υπάρχει λόγος για λεπτομερή διερεύνηση της υπόθεσης'. (σελ.17)

Ακριβώς η εμπειρία από την προηγούμενη δράση της Επιτροπής, δείχνει, ότι λόγω του μεγάλου φόρτου εργασιών ήταν σε 'αδυναμία τήρησης των προθεσμιών που έτασσε ο νόμος για έκδοση απόφασης επί συγκεντρώσεων', είχε 'πλημμελή παρακολούθηση των συμπράξεων, εναρμονισμένων πρακτικών και καταχρήσεων δεσποζουσας θέσης', καθώς 'συγκεντρώσεων που πραγματοποιήθηκαν χωρίς να γνωστοποιηθούν στην Επιτροπή'. (σελ.20) Κατά συνέπεια η πρόταση για «αυτόματη» έγκριση μετά ένα μήνα αν δεν υπάρξει απάντηση, κινείται προς την κατεύθυνση φιλελευθεροποίησης των ελέγχων, οδηγεί αναπόφευκτα καταστρατηγήσεις και σε ουσιαστική αναιρέση τους.

Όσον αφορά τις δραστηριότητες της Επιτροπής τον τελευταίο χρόνο, σύμφωνα με τα στοιχεία της Έκθεσης Πεπραγμένων 2000-2001, το νέο θεσμικό πλαίσιο περιόρισε σημαντικά το φόρτο εργασιών, ελέγχου των «συγκεντρώσεων», ενώ και στις περιπτώσεις που ασχολήθηκε πιο αναλυτικά ελάχιστες απέρριψε. Ειδικότερα σε σύνολο 60 γνωστοποιήσεων «συγκέντρωσης», οι 32 θεωρήθηκαν με πράξεις του προέδρου της, ότι δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του νόμου (άρθρου 4β, παρ.1, όπως ισχύει σήμερα), ενώ από τις 28 που εξετάστηκαν, μόνο μία απαγορεύτηκε.²³³ Επίσης από τις 10 αιτήσεις ασφαλιστικών μέτρων μία μόνο έγινε δεκτή, από τις 2 αιτήσεις χορήγησης άδειας κατά παρέκκλιση η μία έγινε δεκτή (συγχώνευση Aegean Airlines και Cronus Airlines), ενώ εγκρίθηκε η αίτηση χορήγησης «αρνητικής πιστοποίησης» (αφορά τη συμμετοχή της Credit Agricole στο

²³³ Η απαγόρευση συγκέντρωσης αφορά την σύσταση «κοινής επιχείρησης» με την επωνυμία «Ventures ΑΕ Επιχειρηματικών Συμμετοχών», που ίδρυσαν οι εταιρίες α) Αlpha Τράπεζα Πίστewς, β) ΔΕΛΤΑ Πληροφορική ΑΕ, γ) Ιντρακόμ ΑΕ, δ) Ιντρασόφτ ΑΕ, ε) ΔΟΛ Digital ΑΕ και στ) Τέλεσις Τράπεζα Επενδύσεων. Η ίδρυση της συγκεκριμένης εταιρίας κρίθηκε ότι φέρει χαρακτήρα «σύμπραξης», η οποία εμπίπτει στις διατάξεις του άρθρου 1. παρ.1 του Ν.703/77 όπως ισχύει σήμερα.

κεφάλαιο της Εμπορικής Τράπεζας) και εκδόθηκαν ακόμα τρεις γνωματεύσεις, η μία με πρωτοβουλία της Επιτροπής.

Συνολικά από τις δραστηριότητες της ΕΑ συνάγεται, ότι η λειτουργία της δεν βάζει ουσιαστικά εμπόδια στην ανάπτυξη και ενίσχυση της δύναμης των βιομηχανικών και πολυκλαδικών ομίλων. Περισσότερο λειτουργεί ως επιτροπή «επίλυσης διαφορών» μεταξύ επιχειρήσεων σε θέματα «δεοντολογίας» ανταγωνισμού, ενώ σημαντικές υποθέσεις (περίπτωση ακτοπλοϊκού ολιγοπωλίου των «Μινωϊκών Γραμμών» με εξαγορά 21 εταιριών), έρχεται εκ των υστέρων προς εξέταση. Η κύρια αδυναμία της ΕΑ δεν συνδέεται με τα πρόσωπα που την αποτελούν, όσο από το γενικότερο θεσμικό πλαίσιο της «πολιτικής ανταγωνισμού», που δεν βάζει ουσιαστικούς φραγμούς στη κατάκτηση δεσπόζουσας θέσης, ούτε στον έλεγχο της «καταχρηστικής εκμετάλλευσης» δεσπόζουσας θέσης.

Συνοψίζοντας, η βιομηχανική πολιτική που ασκήθηκε στη δεκαετία '90, ήταν περισσότερο «φιλελεύθερη» και λιγότερο «παρεμβατική», στηρίχτηκε στους παραδοσιακούς μοχλούς ενίσχυσης της «επιχειρηματικότητας» και προέταξε τα «οριζόντια μέτρα» σε βάρος των «επιλεκτικών» και των «κάθετων πολιτικών». Επίσης αποδυνάμωσε τους κρατικούς μοχλούς άσκησης της βιομηχανικής πολιτικής, προώθησε την πολιτική ιδιωτικοποιήσεων και ενίσχυσε το ρόλο του μηχανισμού της αγοράς στην αναπτυξιακή διαδικασία. Η συγκεκριμένη πολιτική δεν άμβλυσε τα πρόβλημα της ανεργίας, ελάχιστα στήριξε τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις και συνέβαλε οριακά στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας του συνόλου της ελληνικής μεταποίησης. Ωστόσο λειτούργησε πολύ ευνοϊκά για τις μεγάλες επιχειρήσεις και βιομηχανικούς ομίλους, στήριξε και ενεθάρρυνε την πολυκλαδική και πολυεθνική τους επέκταση, με αποτέλεσμα την ενίσχυση της ολιγοπωλιακής-μονοπωλιακής δομής των περισσότερων κλάδων της μεταποίησης. Όσον αφορά τα γενικότερα συμπεράσματα της ανάλυσης του θέματος της διατριβής αυτά συνοψίζονται στη συνέχεια.

V. Γενικότερα συμπεράσματα

Στην παρούσα μελέτη προσπαθήσαμε να δείξουμε, με θεωρητική ανάλυση και εμπειρική διερεύνηση, τις αλλαγές που έχουν συντελεστεί στο βαθμό συγκέντρωσης κεφαλαίου στην ελληνική μεταποίηση κατά τη δεκαετία 1990-2000, καθώς επίσης τα κυριότερα γνωρίσματα και τις τάσεις ανάπτυξης των μεγαλύτερων βιομηχανικών ομίλων. Διερευνήσαμε επίσης τις κατευθύνσεις και επιδράσεις της βιομηχανικής πολιτικής στους όρους λειτουργίας και ανάπτυξης τους, σε συνθήκες ευρωπαϊκής ενοποίησης και αυξανόμενης «παγκοσμιοποίησης». Η ανάλυση έφερε στην επιφάνεια σημαντικές ανακατατάξεις και αλλαγές στο επίπεδο συγκέντρωσης «οικονομικής δύναμης», καθώς και νέες μορφές κίνησης των κεφαλαιοκρατικών σχέσεων στα πλαίσια των πολυκλαδικών-πολυεθνικών βιομηχανικών ομίλων. Ταυτόχρονα αναδείχθηκαν νέα ερωτήματα για το ρόλο της βιομηχανικής πολιτικής στις σύγχρονες συνθήκες.

1. Ειδικότερα τη δεκαετία '90, στην ελληνική μεταποίηση και ευρύτερα στην ελληνική οικονομία, κάτω από την επίδραση των τεχνολογικών και παραγωγικών αναδιαρθρώσεων, την επιτάχυνση των διαδικασιών ολοκλήρωσης και «παγκοσμιοποίησης», την ένταση του ανταγωνισμού, το «κύμα» εξαγορών-συγχωνεύσεων και την προώθηση του νεοφιλελεύθερου μοντέλου διαχείρισης, εντατικοποιήθηκαν οι ρυθμοί συσσώρευσης κεφαλαίου και αυξήθηκε ο βαθμός συγκέντρωσης. Μέσα από εναλλακτικές προσεγγίσεις σε 2ψήφιο, 3ψήφιο και 4ψήφιο επίπεδο ανάλυσης, διαπιστώσαμε ότι το επίπεδο κλαδικής συγκέντρωσης στη μεταποίηση, παρουσίασε τάσεις αύξησης σε σχέση με αυτό της δεκαετίας '80.

Συγκεκριμένα οι μεγαλύτερες επιχειρήσεις, με πάνω από 100 απασχολούμενους, ενώ αποτελούσαν το 1999 το 14,1% του συνόλου των ΑΕ και ΕΠΕ (538 σε σύνολο 3.800), είχαν στον έλεγχο τους περισσότερο από 73% του ενεργητικού, 73% των παγίων, 74% των ιδίων κεφαλαίων, 79% των καθαρών κερδών και το 62% των απασχολουμένων. Αντίστοιχα το 1990, οι μεγάλες βιομηχανίες (635 σε σύνολο 3.448), παρ' ότι αποτελούσαν το 17,5% των ΑΕ και ΕΠΕ, είχαν στον έλεγχο τους 76,6% του ενεργητικού, 79,8% των παγίων, 69,8% των ιδίων κεφαλαίων, 62,8% των καθαρών κερδών και 68,1% της απασχόλησης. Η αύξηση του μεριδίου, ενός μικρότερου αριθμού μεγάλων

βιομηχανιών, επί των ιδίων κεφαλαίων και καθαρών κερδών, δείχνει την ύπαρξη ισχυρών τάσεων συγκέντρωσης υπέρ των μεγαλύτερων εταιριών, καθώς την ενδυνάμωση της ολιγοπωλιακής διάρθρωσης της ελληνικής μεταποίησης.

Χαρακτηριστικό των τάσεων είναι ότι στην πενταετία 1993-98, η κατανομή των «λόγων συγκέντρωσης» (κατά τάξεις μεγέθους των 4 μεγαλύτερων επιχειρήσεων της μεγάλης βιομηχανίας σε 3ψήφιο επίπεδο κλαδικής ανάλυσης), με βάση την «προστιθέμενη αξία παραγωγής», την «ακαθάριστη αξία παραγωγής», τις «πωλήσεις» και την «απασχόληση», έδειξε σαφείς αυξητικές τάσεις της συγκέντρωσης και ενίσχυσης της ολιγοπωλιακής δομής. Οι κλάδοι με υψηλό βαθμό συγκέντρωσης (από 61-100%), αυξήθηκαν από 44 σε 50 (ή από 46,8% στο 53,2% των κλάδων), με αποτέλεσμα περισσότεροι από τους μισούς κλάδους της μεταποίησης, να έχουν στο τέλος της δεκαετίας '90 ολιγοπωλιακή διάρθρωση.

Ειδικότερα οι κλάδοι με πολύ υψηλό βαθμό συγκέντρωσης (πάνω από 80%), ήταν στην παραγωγή «προϊόντων καπνού», «δερμάτων ειδών», «διύλισης πετρελαίου», «συνθετικών ινών», «κατασκευής προϊόντων από ελαστικό», «γυαλιού και προϊόντων γυαλιού», «κεραμικών πλακιδίων», «προϊόντων από μη μεταλλικά ορυκτά», «σιδήρου και χάλυβα», «χύτευσης μετάλλων», «εργαλειομηχανών», «μηχανών γραφείου και Η/Υ», «ηλεκτρικών συσσωρευτών», «οχημάτων», «ηλεκτρικών λυχνιών», «τηλεοπτικών και ραδιοφωνικών πομπών», «οργάνων και συσκευών μέτρησης», «ανακύκλωσης μεταλλικών απορριμμάτων», κá.

Από την ανάλυση των στοιχείων κλαδικής συγκέντρωσης, διαφάνηκε επίσης και ο βασικός πυρήνας εταιριών, με «δεσπόζουσα» και «εν δυνάμει» ολιγοπωλιακή θέση στην ελληνική μεταποίηση. Πρόκειται για περισσότερες από 80 μεγάλες επιχειρήσεις, με μερίδιο αγοράς πάνω από 35%, σε 4ψήφιο κλάδο ανάλυσης με βάση τις πωλήσεις. Το σύνολο σχεδόν των παραπάνω εταιριών, αφορούσε κατά κανόνα τη μεγαλύτερη επιχείρηση του αντίστοιχου κλάδου, ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις και οι δεύτερες μεγαλύτερες επιχειρήσεις είχαν ανάλογο μερίδιο αγοράς. Ωστόσο ο συγκεκριμένος πυρήνας, στην πράξη ήταν μεγαλύτερος, αν υπολογίσουμε ότι κατά την παραγωγή πολλών προϊόντων, ορισμένες βιομηχανίες είχαν μερίδιο αγοράς

μεγαλύτερο απ' ό τι παρουσίαζαν σε 4ψήφιο επίπεδο και πολύ μεγαλύτερο αν υπολογίσουμε την ύπαρξη ομοειδών θυγατρικών στα πλαίσια ευρύτερων βιομηχανικών ομίλων.

Όσον αφορά την «ολική συγκέντρωση» στη μεταποίηση, διαπιστώσαμε ό τι βρισκόταν επίσης σε υψηλά επίπεδα. Οι 100 μεγαλύτερες βιομηχανίες το 1999, στο σύνολο των ΑΕ και ΕΠΕ της μεταποίησης, είχαν το 49,1% του ενεργητικού, το 53,1% των ιδίων κεφαλαίων, το 46% των μικτών κερδών, 59% των καθαρών κερδών και το 26,4% της απασχόλησης, ενώ το 1994 τα αντίστοιχα ποσοστά ήταν 48,9% του ενεργητικού, 42,5% των ιδίων κεφαλαίων, 43,3% των καθαρών κερδών και 30,4% της απασχόλησης. Ανάλογα υψηλά ποσοστά «ολικής συγκέντρωσης» παρουσίαζαν και άλλοι τομείς της ελληνικής οικονομίας, όπως τράπεζες, ασφαλιστικές εταιρίες, τηλεπικοινωνίες, πληροφορική και ορισμένες υπηρεσίες, ενώ σε άλλους τομείς, όπως εξόρυξη, εμπόριο και τουρισμός, ο βαθμός συγκέντρωσης ήταν σχετικά σε χαμηλότερα επίπεδα.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν, οι εκτιμήσεις της «ολικής συγκέντρωσης» στο σύνολο της ελληνικής οικονομίας, η οποία ας σημειωθεί επιχειρείται για πρώτη φορά. Σύμφωνα με τους σχετικούς υπολογισμούς, σε σύνολο 21.000 ΑΕ και ΕΠΕ το 1999, οι 70 μεγαλύτερες εταιρίες (οι 5 πρώτες σε κάθε τομέα), είχαν το 56% του ενεργητικού, το 40% των ιδίων κεφαλαίων, το 28% των μικτών κερδών, το 38% των καθαρών κερδών και το 19% της απασχόλησης. Πρόκειται για μια σημαντική ένδειξη της άνισης κατανομής πλούτου και οικονομικής δύναμης στην ελληνική κοινωνία, η οποία ασκεί ποικίλες επιδράσεις σε οικονομικό, κοινωνικό και πολιτικό επίπεδο.

Κατά την εμπειρική διερεύνηση (με χρήση οικονομετρικών μεθόδων), της επίδρασης του βαθμού κλαδικής συγκέντρωσης («ενεργητικού» και «πωλήσεων») στο επίπεδο της κερδοφορίας («μικτά κέρδη»), των 4 μεγαλύτερων επιχειρήσεων της μεταποίησης, σε 2βάθμιο επίπεδο ανάλυσης για τα έτη 1994 και 1999, διαπιστώθηκε η ύπαρξη ισχυρής θετικής συσχέτισης. Ειδικότερα από τις σχετικές εκτιμήσεις, οι οποίες για πρώτη φορά γίνονται σε επίπεδο ελληνικής οικονομίας, διαπιστώσαμε ό τι σε χαμηλά επίπεδα κλαδικής συγκέντρωσης («ενεργητικού» και «πωλήσεων»), μια αύξηση κατά 1% του βαθμού συγκέντρωσης, οδηγεί σε μια αντίστοιχη σχεδόν

αύξηση του βαθμού συγκέντρωσης «μικτών κερδών». Παρ' όλα αυτά όταν η συγκέντρωση «ενεργητικού» και «πωλήσεων» ξεπεράσει ένα ορισμένο επίπεδο (πχ. πάνω από 60%), τότε η συγκέντρωση κερδών αρχίζει να αυξάνει ταχύτερα, γεγονός που υποδηλώνει την εμφάνιση ολιγοπωλιακών και μονοπωλιακών καταστάσεων, οι οποίες οδηγούν σε υψηλότερα ποσοστά κεφδοφορίας, με την επιβολή μονοπωλιακών τιμών και την απόσπαση υπερκερδών σε βάρος της κοινωνίας.

Ωστόσο οι εκτιμήσεις της κλαδικής και ολικής συγκέντρωσης, ενέχουν σημαντικό έλλειμμα αξιοπιστίας, στο βαθμό που δεν λαμβάνουν υπ' όψιν την συγκέντρωση οικονομικής δύναμης στα πλαίσια των πολυκλαδικών και πολυεθνικών ομίλων. Από τη σχετική εκτίμηση του βαθμού συγκέντρωσης στα πλαίσια των βιομηχανικών ομίλων (με βάση τα στοιχεία των δύο πρώτων επιχειρήσεων 20 μεγάλων ομίλων, καθώς της πρώτης επιχείρησης 50 μεσαίου μεγέθους ομίλων), διαπιστώσαμε ότι οι συγκεκριμένες 90 μεγάλες εταιρίες, είχαν το 2000, το 56% των πωλήσεων της μεγάλης βιομηχανίας (εταιριών ΑΕ και ΕΠΕ), το 103% του ενεργητικού (λόγω συνυπολογισμού δύο τραπεζών των ομίλων Λάτση και Βαρδινογιάννη με διογκωμένο ενεργητικό), καθώς το 44% των παγίων, το 66% των ιδίων κεφαλαίων, το 80% των καθαρών κερδών και το 23% της απασχόλησης. Πρόκειται για μια χαρακτηριστική ένδειξη συγκέντρωσης οικονομικής δύναμης, η οποία στην πραγματικότητα είναι υποεκτιμημένη, αν λάβουμε υπ' όψιν ότι δεν συνυπολογίζονται όλες οι θυγατρικές εταιρίες των ομίλων, ιδιαίτερα εκείνων του εξωτερικού, των οποίων τα μεγέθη είναι ιδιαίτερα σημαντικά για τους μεγάλους ομίλους.

2. Η διερεύνηση των ζητημάτων της κλαδικής και ολικής συγκέντρωσης, δεν περιορίζεται βέβαια ούτε εξαντλείται μόνο σε ποσοτικές μετρήσεις, αλλά αγκαλιάζει ποιοτικές πλευρές της οικονομικής διάρθρωσης και των νέων μορφών κίνησης των κεφαλαιοκρατικών σχέσεων στα πλαίσια των πολυκλαδικών και πολυεθνικών ομίλων. Η διερεύνηση των κυριότερων γνωρισμάτων των μεγαλύτερων βιομηχανικών ομίλων, που για πρώτη φορά επιχειρείται σε τέτοια έκταση και με τέτοιο συστηματικό τρόπο στην ελληνική βιομηχανία, η εξέταση της «ιστορικής διαδρομής», του επιπέδου ανάπτυξης και ιδιομορφιών τους, των «συμμαχιών» και «συγκρούσεων» συμφερόντων,

της πολυκλαδικής και πολυεθνικής τους επέκτασης, αποκαλύπτουν σε μικρογραφία τα σημαντικότερα γνωρίσματα και αντιθέσεις του ελληνικού καπιταλισμού στη δεκαετία '90.

Ειδικότερα την τελευταία δεκαετία παρατηρήθηκε επιτάχυνση των διαδικασιών εκσυγχρονισμού παλαιών βιομηχανικών ομίλων και δημιουργίας νέων, καθώς και μετάβασης ορισμένων από τη στενότερη διακλαδική τους παρουσία, στην ευρύτερη πολυκλαδική και πολυεθνική τους διάρθρωση. Η χρήση νέων τεχνολογικών, οι παραγωγικές αναδιαρθρώσεις, η απορύθμιση των αγορών, η πολιτική ιδιωτικοποιήσεων, η μακρο-οικονομική πολιτική ενίσχυσης των κερδών, η δημιουργία της «ενιαίας εσωτερικής ευρωπαϊκής αγοράς», η ένταση του ανταγωνισμού, κά, ήταν παράγοντες που επιτάχυναν τους ρυθμούς ανασυγκρότησης παλαιών και δημιουργίας νέων ομίλων, μέσω εξαγορών και συγχωνεύσεων, αυξήσεων μετοχικού κεφαλαίου, ίδρυσης νέων εταιριών, προώθησης «συνεργασιών» και «στρατηγικών συμμαχιών» μεταξύ επιχειρήσεων, κά.

Ειδικότερα το ισχυρό «κύμα» εξαγορών και συγχωνεύσεων που αγκάλιασε την ελληνική οικονομία στη δεκαετία '90, εκδηλώθηκε με ιδιαίτερη ένταση στη βιομηχανία. Από τις 500 περίπου μεγάλες εξαγορές και συγχωνεύσεις που έχουν καταγραφεί στη δεκαετία '90, πάνω από το 40% αφορούσαν εξαγορές μικρότερων βιομηχανικών επιχειρήσεων από μεγαλύτερες βιομηχανίες. Οι κυριότεροι λόγοι εξαγορών-συγχωνεύσεων, ήταν η προσπάθεια ενίσχυσης της ανταγωνιστικής τους θέσης στην εγχώρια και εξωτερική αγορά, με δημιουργία μεγαλύτερων επιχειρήσεων και οικονομιών κλίμακας, την καθετοποίηση και διαφοροποίηση εργασιών, την εξασφάλιση δικτύων διανομής, τη σύναψη στρατηγικών συμμαχιών και δημιουργίας «συνεργιών», με απώτερη επιδίωξη την κατάκτηση ή διατήρηση δεσπόζουσας θέσης και τη διασφάλιση όσο το δυνατόν υψηλότερων κερδών.

Η επιτάχυνση των διαδικασιών συγκέντρωσης και συγκεντροποίησης και οι αλλαγές στη βιομηχανική διάρθρωση, άλλαξαν τη θέση και ρόλο των παραδοσιακών βιομηχανικών ομίλων στην ελληνική οικονομία. Ορισμένοι όμιλοι που συνδέονταν με τα λεγόμενα «παλαιά τζάκια», έφυγαν οριστικά από το προσκήνιο (Στράτου-Κατσάμπα, Σκαλιστήρη, Μποδοσάκη, Κεφάλα, κά). Παράλληλα μια σειρά νεότεροι σχετικά όμιλοι, ακολούθησαν το δρόμο του

εκσυγχρονισμού και της ανάπτυξης (Λάτση, Βαρδινογιάννη, Στασινόπουλου, Κανελλόπουλου-Παπαλεξόπουλου, ΕΛΠΕ, Παπαστράτου, Κυριακόπουλου, Λαμπράκη, κά), ενώ νέοι εντελώς όμιλοι βγήκαν στο προσκήνιο, τόσο σε παραδοσιακούς όσο και σε νέους κλάδους (Κόκκαλη, Λεβέντη-Ιωαννου-Δαυίδ, Δασκαλόπουλου, Φιλίππου, Μπόμπολα, Λαναρά, Πουλιάδη, Μυτιληναίου, Μαίλη, Αλαμανή, κα).

Όλοι σχεδόν οι βιομηχανικοί όμιλοι, εμφανίζουν τάσεις ενίσχυσης της πολυκλαδικότητας, τόσο της «εσωτερικής», με δημιουργία θυγατρικών σε συγγενικούς κλάδους και διατήρηση των τεχνολογικών ή παραγωγικών δεσμών μεταξύ τους, όσο και της «εξωτερικής» πολυκλαδικότητας με δημιουργία θυγατρικών σε διάφορους κλάδους χωρίς απαραίτητα να υπάρχουν τεχνολογικοί και παραγωγικοί δεσμοί μεταξύ τους. Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της «εξωτερικής» πολυκλαδικότητας, είναι η δημιουργία θυγατρικών εταιριών σε ευαίσθητους τομείς της κοινωνικής ζωής, όπως «μέσα μαζικής επικοινωνίας», αθλητισμός, πολιτισμός, επαγγελματική εκπαίδευση, χρηματοπιστωτικός τομέας, κά, που παρέχουν στους ιδιοκτήτες τους, πρόσθετες δυνατότητες παρέμβασης στα οικονομικά και πολιτικά «δρώμενα» της ελληνικής κοινωνίας. Παράλληλα παρατηρήθηκε και η αντίστροφη διαδικασία. Μεγάλες επιχειρήσεις και όμιλοι (Μπόμπολα, Μυτιληναίου, Αλαμανή, κά), έχοντας αρχικό πεδίο εκίνησης άλλους τομείς, έχουν επεκτείνει τη δραστηριότητα τους στη βιομηχανία καταλαμβάνοντας δεσπόζουσα θέση σε διάφορους κλάδους της μεταποίησης.

Όλοι σχεδόν οι μεγάλοι όμιλοι, εμφανίζουν ισχυρές τάσεις ενίσχυσης της «πολυεθνικότητας», τόσο από πλευράς γεωγραφικών περιοχών δράσης (κυρίως προς τις χώρες της ΕΕ, της Βαλκανικής και της Ανατ. Ευρώπης), όσο από πλευράς σύνθεσης κεφαλαίων, με την ίδρυση εταιριών, την εξαγορά ή συμμετοχή σε μικτά επιχειρηματικά σχήματα, τις «στρατηγικές συνεργασίες» με ξένους πολυεθνικούς ομίλους, κά. Ιδιαίτερα εκτεταμένες είναι οι διεθνείς δραστηριότητες των ομίλων Βαρδινογιάννη, Λάτση, Λεβέντη-Ιωάννου-Δαυίδ, Κόκκαλη, Κανελλόπουλου-Παπαλεξόπουλου, Κυριακόπουλου, Μαίλη, Πουλιάδη, Αλαμανή, Μπόμπολα, Φιλίππου και Δασκαλόπουλου, όπως και αρκετών από τους μεσαίους ομίλους (Αγγελόπουλου, Αθανασούλη-Βαλαμίδη, Θεοδωρόπουλου, Λαβίδα, Μηχαϊλίδη, Πιτζετάκι, Σαράντη, κά).

Υπολογίζεται ότι πάνω από 2/3 των μεγάλων βιομηχανικών ομίλων και αρκετοί από τους μικρότερους, διαθέτουν κατά μέσο όρο στο εξωτερικό, πάνω από 10 θυγατρικές, μέρος των οποίων ασκούσε παραγωγική δραστηριότητα. Παρ' ότι ο βαθμός «πολυεθνικότητας» (transnationality) των ελληνικών βιομηχανικών ομίλων βρίσκεται σε σχετικά χαμηλότερα επίπεδα σε σύγκριση με τους αντίστοιχους ξένους ομίλους, ωστόσο αποτελεί νέο ποιοτικό γνώρισμα στην ανάπτυξη του βιομηχανικού κεφαλαίου και γενικότερα του ελληνικού καπιταλισμού. Η εμφάνιση «ελληνικών πολυεθνικών εταιριών», δεν αποτελεί πλέον εξαίρεση ή τυχαίο γεγονός, αλλά χαρακτηριστικό γνώρισμα όλων των μεγάλων βιομηχανικών ομίλων στην ελληνική οικονομία.

Σημαντική είναι επίσης η παρουσία ξένων πολυεθνικών ομίλων στην ελληνική βιομηχανία. Παρ' ότι από τους 20 μεγάλους βιομηχανικούς ομίλους μόνο δύο (Siemens και ΑΓΡΤ-Ηρακλής) ήταν ξένων συμφερόντων, σε όλους σχεδόν τους μεγαλύτερους ελληνικούς ομίλους, υπήρχε από «ισχυρή» ως «σημαντική» συμμετοχή πολυεθνικού κεφαλαίου (Βαρδινογιάννη, Λεβέντη-Ιωάννου-Δυϊδ, Λάτση, Στασινόπουλου, Κόκκαλη, Δασκαλόπουλου, ΕΛΠΕ, κά). Επίσης από τους 50 μεσαίου μεγέθους ομίλους, οι 10 ήταν ξένων συμφερόντων, ενώ σε πολλούς από τους υπόλοιπους υπήρχε ξένη συμμετοχή.

Τέλος μια σειρά πολυεθνικά συγκροτήματα χωρίς να διαθέτουν υπό-όμιλο εταιριών, κατείχαν δεσπόζουσα θέση σε κλάδους της ελληνικής μεταποίησης, μέσω της λειτουργίας μεγάλης θυγατρικής (Johnson & Johnson Hellas, Colgate-Palmolive, Bayer Hellas, Air Liquid Hellas, Fulgor Hellas, κά). Το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό των ξένων πολυεθνικών ομίλων, ήταν η παρουσία κυρίως σε κλάδους παραγωγής προϊόντων πλατιάς κατανάλωσης (είδη διατροφής, ποτά, είδη προσωπικής υγιεινής, φάρμακα-καλλυντικά, διαρκή καταναλωτικά αγαθά, κά), καθώς και η επίτευξη υψηλότερης κερδοφορίας συγκριτικά με αντίστοιχες ελληνικές επιχειρήσεις, που αποδίδεται τόσο στα πλεονεκτήματα του «μεγαλύτερου» μητρικού ομίλου, όσο και στην κατάκτηση δεσπόζουσας θέσης σε συγκεκριμένους κλάδους της ελληνικής μεταποίησης.

Επίσης όλοι οι μεγάλοι βιομηχανικοί όμιλοι, είχαν στον ένα ή άλλο βαθμό, σημαντική παρουσία στον χρηματοπιστωτικό τομέα, αποκτώντας

γνωρίσματα χρηματιστικών ομίλων (Βαρδινογιάννη, Λάτση, Κόκκαλη, Στασινόπουλου, Κανελλόπουλου-Παπαλεξόπουλου, Λεβέντη-Ιωάννου-Δαυίδ, Κυριακόπουλου, Μυτιληναίου, κá). Ωστόσο μόνο δύο (Βαρδινογιάννη και Λάτση) διέθεταν εκείνα τα ποιοτικά χαρακτηριστικά από πλευράς οικονομικών σχέσεων, που κατατάσσονται στους χρηματιστικούς ομίλους, όπως και δύο όμιλοι ξένων συμφερόντων (Siemens και ΑΓΕΤ Ηρακλής) που αποτελούν τμήματα ευρύτερων πολυεθνικών χρηματιστικών ομίλων.

Η κύρια κατεύθυνση ανάπτυξης των βιομηχανικών ομίλων, είναι η μετάβαση από τους κλαδικούς προς τους πολυκλαδικούς και σε συνέχεια στους πολυεθνικούς, ενώ παράλληλα συντελείται επέκταση στο χρηματοπιστωτικό τομέα, όπου μετά από ένα επίπεδο ανάπτυξης, αποκτούν γνωρίσματα χρηματιστικών ομίλων. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν από αυτήν την άποψη, οι μικρότεροι όμιλοι οι οποίοι εμφανίζουν σε «μικρογραφία» τα κυριότερα χαρακτηριστικά ανάπτυξης των μεγαλύτερων ομίλων, με όλο τον πλούτο του «συγκεκριμένου» και στην πράξη λειτουργούν ως «φυτώρια», νέων μεγάλων πολυκλαδικών και πολυεθνικών ομίλων.

Από πλευράς οργανωτικής διάρθρωσης, κυρίαρχος «τύπος» ομίλων ήταν τα βιομηχανικά «κοντσέρν», ατελούς ακόμα «βαθμού ωρίμανσης». Στην κατηγορία αυτή ανήκαν οι όμιλοι ΕΛΠΕ, Στασινόπουλου, Κανελλόπουλου-Παπαλεξόπουλου, Παπαστράτου, Δασκαλόπουλου, Μαίλη, Πουλιάδη, Λαναρά, Λαμπράκη, Φιλίππου, Κυριακόπουλου κá. Παράλληλα ορισμένοι όμιλοι, έχουν, με βάση το σύνολο των δραστηριοτήτων τους, γνωρίσματα «κονγλόμερατ». Σε αυτήν την κατηγορία ανήκαν οι όμιλοι Βαρδινογιάννη, Λάτση, Κόκκαλη, Λεβέντη-Ιωάννου-Δαυίδ, Μπόμπολα, Μυτιληναίου, Αλαμανή, κá. Οι περισσότεροι βιομηχανικοί όμιλοι δεν έχουν ολοκληρωμένη θεσμική συγκρότηση, αλλά λειτουργούν κυρίως ως «ενότητα οικονομικών συμφερόντων» μεταξύ επιχειρήσεων που ανήκουν σε μέλη της ίδιας οικογένειας.

Η απουσία ενιαίας θεσμικής συγκρότησης, ενισχύεται αντικειμενικά και από την απουσία ενιαίου θεσμικού πλαισίου εφαρμογής της εργατικής νομοθεσίας, της υγιεινής και ασφάλειας, της φορολογικής πολιτικής, κá, στο σύνολο των επιχειρήσεων ενός «ενιαίου ομίλου». Ωστόσο από πλευράς οργανωτικής συγκρότησης, αυξάνει ο αριθμός των ομίλων με σύγχρονη

οργανωτική δομή. Κεντρικό «Holding Company» σε ρόλο μητρικής εταιρίας, γύρω του βασικές θυγατρικές επικεφαλής των κυριότερων τομέων δραστηριότητας οι οποίες έχουν στον έλεγχό τους άλλες θυγατρικές, δημοσίευση «λογιστικών καταστάσεων» και «ενοποιημένων ισολογισμών», εφαρμογή ενιαίων μεθόδων management στο σύνολο των εταιριών του ομίλου (αρχές «εταιρικής διακυβέρνησης», σχεδιασμός επενδύσεων, ενιαίος χρηματοοικονομικός έλεγχος, κá).

Όσον αφορά στο ιδιοκτησιακό καθεστώς, όλοι σχεδόν οι μεγάλοι όμιλοι, ήταν ιδιωτικοί με εξαίρεση τον όμιλο ΕΛΠΕ που ήταν κρατικός και τους ομίλους ΑΓΕΤ Ηρακλής και Siemens που ήταν ξένων συμφερόντων. Η πολιτική ιδιωτικοποίησης ενίσχυσε του ιδιωτικούς και ξένους ομίλους και περιόρισε τον άμεσο ρόλο του κράτους στη βιομηχανία. Ωστόσο παρατηρείται τάση κεφαλαιακής συνύφανσης ιδιωτικών-κρατικών-ξένων ομίλων και η δημιουργία ενός σύνθετου πλέγματος δεσμών και σχέσεων προς την κατεύθυνση ενίσχυσης της «πολεθνικότητας» και «παγκοσμιοποίησης» των κεφαλαίων και δραστηριοτήτων τους. Το φαινόμενο αυτό είναι ιδιαίτερα έντονο στους ομίλους ΕΛΠΕ, Λεβέντη-Ιωάννου-Δαυίδ, Στασινόπουλου, Κόκκαλη, Κανελλόπουλου-Παπαλεξόπουλου, Siemens, ΑΓΕΤ Ηρακλής, κá. Από την ανάλυση των μεγάλων βιομηχανικών ομίλων, δεν επιβεβαιώνεται η ανωτερότητα της ιδιωτικής καπιταλιστικής ιδιοκτησίας, έναντι της κρατικής. Στο βαθμό που εξασφαλίζεται αποτελεσματικό «μáνατζμεντ» και αποτελεσματική προσαρμογή στα νέα δεδομένα, οι κρατικοί όμιλοι (όπως έδειξε η πείρα του Ομίλου ΕΛΠΕ), εμφανίζουν σε συγκεκριμένους τομείς συγκριτικά πλεονεκτήματα.

Οι κύριοι μέτοχοι και ο βασικός πυρήνας διευθυντικών στελεχών των βιομηχανικών ομίλων, εντάσσονται από κοινωνικοταξική άποψη στο στρώμα της οικονομικής ελίτ. Οι ανακατατάξεις και ποιοτικές διαφοροποιήσεις στους κόλπους των ομίλων, αντανακλώνται και στη σύνθεση της βιομηχανικής ελίτ. Η πολιτική ιδιωτικοποιήσεων έχει περιορίσει σημαντικά το στρώμα των εκπροσώπων της κρατικής ελίτ, ενώ από την άλλη η ενίσχυση της πολυκλαδικότητας και της πολυεθνικότητας, έχει ενισχύσει το στρώμα της διεθνικής και κοσμοπολίτικης ελίτ. Παράλληλα η αυξανόμενη κεφαλαιακή συνύφανση μεγάλων βιομηχανικών, τραπεζικών, εφοπλιστικών, εμπορικών

και άλλων ομίλων, με ολιγοπωλιακή-μονοπωλιακή θέση στην ελληνική οικονομία, διευρύνει το στρώμα της χρηματιστικής ελίτ.

Οι επικεφαλής των ομίλων, εκτός από επιχειρηματικές δραστηριότητες, αναπτύσσουν παράλληλα και διάφορες κοινωνικές δραστηριότητες, με τη συμμετοχή στις διοικήσεις επιχειρηματικών οργανώσεων, τη στήριξη ως «χορηγοί» πολιτιστικών, φιλανθρωπικών και άλλων κοινωνικών δραστηριοτήτων, τη δημιουργία μη κερδοσκοπικών «Ιδρυμάτων» στη μνήμη των ιδρυτών τους κ.ά. Οι συγκεκριμένες δραστηριότητες, εντάσσονται στα πλαίσια του συστήματος δημοσίων σχέσεων και αποσκοπούν κυρίως στην αναβάθμιση του κοινωνικού «προφίλ» των ιδιοκτητών τους, καθώς επίσης στην ενδυνάμωση των αυτοτελών μηχανισμών παρέμβασης τους στα «κοινωνικά δρώμενα» και στα κέντρα άσκησης της πολιτικής εξουσίας.

Στα πλαίσια αυτά εντάσσονται και οι ιδιαίτερες φιλικές, κοινωνικές και συγγενικές σχέσεις που αναπτύσσονται, μεταξύ των ιδιοκτητών βιομηχανικών ομίλων και εκπροσώπων της πολιτικής εξουσίας και η δημιουργία «πλέγματος συμφερόντων», τα οποία συνήθως σηματοδοτούν ευνοϊκές ρυθμίσεις για τους πρώτους και πολύμορφη στήριξη (οικονομική, πολιτική, κ.ά) στους δεύτερους. Ωστόσο σε αρκετές περιπτώσεις η συγκεκριμένη «διαπλοκή» συνοδεύεται από ανοικτή εκδήλωση αντιθέσεων μεταξύ τους στην επεξεργασία και υλοποίηση συγκεκριμένων μέτρων (ή ρυθμίσεων), που επιλύονται συνήθως με συμβιβασμούς, ανάλογα με το «επίδικο» ζήτημα, το συσχετισμό δύναμης, την πολιτική «συγκυρία», κ.ά.

3. Οι αλλαγές στο επίπεδο συγκέντρωσης «οικονομικής δύναμης» και η επέκταση των πεδίων δραστηριότητας των βιομηχανικών ομίλων, συνδέονται άμεσα και έμμεσα με τις επιλογές της βιομηχανικής πολιτικής και τις γενικότερες κατευθύνσεις της μακρο-οικονομικής διαχείρισης, όπως αυτές διαμορφώνονται στην πορεία συμμετοχής της χώρας στις διαδικασίες της ευρωπαϊκής ενοποίησης, καθώς επίσης τις γενικότερες διαδικασίες «παγκοσμιοποίησης» της οικονομικής ζωής. Ειδικότερα τις τελευταίες δεκαετίες, οι κατευθύνσεις και οι μηχανισμοί εφαρμογής της βιομηχανικής πολιτικής (κάτω από την επίδραση των νέων τεχνολογιών, των διαδικασιών αναδιάρθρωσης των βιομηχανικών σχέσεων και προώθησης του νεοφιλελεύθερου μοντέλου μακρο-οικονομικής διαχείρισης), έγιναν αντικείμενο

έντονων συζητήσεων και «πειραματισμών», τόσο στην Ελλάδα όσο και διεθνώς.

Τα κύρια πεδία συζητήσεων σχετικά με τους βιομηχανικούς ομίλους, αφορούσαν την «πολιτική ανταγωνισμού» («αντι-τραστ» νομοθεσία ή «αντιμονοπωλιακή» πολιτική), τις πολιτικές στήριξης της ανταγωνιστικότητας, την πολιτική ιδιωτικοποιήσεων και απελευθέρωσης των αγορών, την προσέλκυση «άμεσων ξένων επενδύσεων», τις «δίκτυώσεις» επιχειρήσεων, κά, καθώς και τα γενικότερα ζητήματα του ρόλου του κράτους στην οικονομία και το χαρακτήρα της βιομηχανικής πολιτικής. Οι διαφορετικές προσεγγίσεις, παρ' ότι ξεκινούσαν από κοινές κατά κανόνα διαπιστώσεις, είχαν ωστόσο σημαντικές διαφορές, τόσο στον προσδιορισμό των αιτίων όσο κυρίως των μέτρων πολιτικής, αποτέλεσμα των διαφορετικών θεωρητικών προσεγγίσεων, των διαφορετικών συμφερόντων που αντανακλούσαν και τις διαφορετικές υποκειμενικές ιεράρχησης προτεραιοτήτων που έβεταν.

Ειδικότερα η ανάπτυξη των νέων τεχνολογιών, η επιτάχυνση των διαδικασιών «ολοκλήρωσης» και «παγκοσμιοποίησης» και τα νέα συστήματα «ευελικτής» οργάνωσης της παραγωγής, έχουν αλλάξει κατά πολύ το ανταγωνιστικό περιβάλλον των επιχειρήσεων, ακόμα και στην έννοια του ανταγωνισμού. Η λεγόμενη «αντιμονοπωλιακή πολιτική», που αποτέλεσε από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα αφετηρία εφαρμογής βιομηχανικής πολιτικής, στις νέες συνθήκες, το πεδίο εφαρμογής της περιορίζεται σε εθνικό επίπεδο. Παρ' ότι αρχικά είχε αποτρέψει, ως ένα βαθμό, την υπερ-συγκέντρωση οικονομικής δύναμης στους ομίλους κλαδικού χαρακτήρα (καρτέλ, τραστ, κλπ), δεν κατάφερε ωστόσο να την αποτρέψει στα πλαίσια των πολυκλαδικών και πολυεθνικών ομίλων, ούτε να περιορίσει τις μονοπωλιακές σχέσεις στην οικονομία.

Στις νέες συνθήκες η έννοια των «αγορών», των «μεριδίων αγοράς», του «επιπέδου συγκέντρωσης», «δεσπόζουσας θέσης», «οικονομικών κλίμακας», «αποτελεσματικού μεγέθους επιχειρήσεων», κά, αλλάζουν πεδία αναφοράς. Η «πολιτική ανταγωνισμού», σε εθνικό επίπεδο προβάλλει πλέον ως εμπόδιο στην αποτελεσματική αξιοποίηση της δύναμης των μεγάλων πολυκλαδικών-πολυεθνικών, θέτοντας υπό επανεξέταση το πεδίο εφαρμογής της.

Ωστόσο το κρίσιμο ερώτημα είναι προς ποια κατεύθυνση θα γίνει ο συγκεκριμένος επαναπροσδιορισμός. Θα έχει ως κατεύθυνση την «απελευθέρωση» της δράσης των μεγάλων βιομηχανικών επιχειρήσεων και πολυεθνικών ομίλων, που προβάλλουν οι οπαδοί του νεοφιλελευθερισμού και η οποία θα εντείνει τη συγκέντρωση οικονομικής δύναμης, ή θα έχει στόχο την επεξεργασία νέων πλαισίων ανταγωνισμού, ως συστατικό στοιχείο μιας εναλλακτικής πρότασης δημοκρατικής ρύθμισης των διεθνών οικονομικών σχέσεων και στόχο τον έλεγχο και περιορισμό της δύναμης των ομίλων σε εθνικό, υπερεθνικό και διεθνικό επίπεδο; Το ποιος θα καθορίζει το περιεχόμενο των ρυθμίσεων και ποιος θα ελέγχει την εφαρμογή του, είναι κρίσιμο ζήτημα πολιτικής επιλογής, που καθορίζει τελικά και την κατεύθυνση της «πολιτικής ανταγωνισμού». Στις σημερινές συνθήκες ωστόσο, κυρίαρχη τάση είναι η πρώτη, γιατί και παρατηρείται αυξανόμενη ενίσχυση της οικονομικής τους δύναμης.

Η σύγχρονη θεώρηση της βιομηχανικής πολιτικής, δεν αφορά μόνο την «πολιτική ανταγωνισμού», αλλά και όλες τις άλλες κρατικές ρυθμίσεις που επηρεάζουν λειτουργία και ανάπτυξη των βιομηχανικών ομίλων, μεταξύ αυτών και τις πολιτικές στήριξης της «ανταγωνιστικότητας» μεγάλων «εθνικών» βιομηχανιών (ιδιωτικών ή κρατικών) για τον αποτελεσματικό ανταγωνισμό των ξένων στην εγχώρια και διεθνή αγορά. Η συγκεκριμένη πολιτική είτε με τη μορφή «κλαδικής πολιτικής» (επιχορηγήσεις επενδύσεων, φορολογικά κίνητρα, ευνοϊκή συμμετοχή σε κρατικές προμήθειες, κá), είτε τη μορφή του «στρατηγικού εμπορίου» (εξαγωγικές επιδοτήσεις, φορολογικές ελαφρύνσεις, μέτρα προστατευτισμού, κá), συνέβαλε μεταπολεμικά σε όλες σχεδόν τις αναπτυσσόμενες χώρες, στη δημιουργία μεγάλων εθνικών επιχειρήσεων με πολυκλαδική και πολυεθνική δραστηριότητα.

Ωστόσο σε συνθήκες «ολοκλήρωσης» και «παγκοσμιοποίησης», οι πολιτικές στήριξης της «ανταγωνιστικότητας», μετατοπίζονται από το «μάκρο-επίπεδο» (δηλ. στήριξη των «εθνικών πρωταθλητών» με όρους εθνικής οικονομίας), προς το «μίκρο-επίπεδο» (δηλ. στήριξη μεγάλων επιχειρήσεων με όρους «περιφερειακών ολοκληρώσεων» και «παγκοσμιοποιημένων» αγορών). Αυτό αναπόφευκτα οδηγεί σε περιορισμό των «κάθετων» (ή «κλαδικών») μέτρων βιομηχανικής πολιτικής και ενίσχυση των «οριζόντιων»

μέτρων. Παρ' ότι η συγκεκριμένη κατεύθυνση ενισχύει τη δύναμη των μεγάλων πολυκλαδικών-πολυεθνικών ομίλων, παρεμποδίζει ταυτόχρονα την προώθηση εθνικών αναπτυξιακών στόχων και την οικοδόμηση «συγκριτικών ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων». Δυσκολεύει επίσης τη θέση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων και επιβραδύνει την ανάπτυξη των λιγότερο αναπτυγμένων χωρών. Συνεπώς για να είναι αποτελεσματική μια πολιτική ενίσχυσης της «ανταγωνιστικότητας» (με οικονομικά-κοινωνικά κριτήρια), θα πρέπει να ικανοποιεί εκείνες τις αναπτυξιακές επιλογές και κοινωνικές ανάγκες, που δεν θα αναπαράγουν τα «χάσματα» ανάπτυξης και άνισης κατανομής εισοδήματος και πλούτου μεταξύ χωρών και λαών, αλλά θα προάγουν την κοινωνική ευημερία για το σύνολο των χωρών και περιοχών του πλανήτη.

Ένας ακόμα μοχλός παραδοσιακής βιομηχανικής πολιτικής που επηρεάζει την ανάπτυξη και δράση των βιομηχανικών ομίλων, είναι η πολιτική ιδιωτικοποιήσεων. Η εμπειρία από τη δράση των δημοσίων επιχειρήσεων και των κρατικών βιομηχανικών ομίλων, ήταν σε όλες τις χώρες μαζί και στην Ελλάδα αντιφατική. Από τη μια ο δημόσιος τομέας συνέβαλε στην προώθηση εθνικών αναπτυξιακών στόχων και στην ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων, ενώ από την άλλη συνδέθηκε με γραφειοκρατικές δομές, πελατειακές σχέσεις και φαινόμενα κακοδιαχείρισης. Ωστόσο η πολιτική κατάργησης των θεσμικών μονοπωλίων και η προώθηση των ιδιωτικοποιήσεων, δεν οδήγησε σε αποδοτικότερη λειτουργία, ούτε άλλαξε τη θέση και ρόλο των επιχειρήσεων στην αγορά.

Αντίθετα η ανακατανομή της συγκεντροποιημένης οικονομικής δύναμης του κράτους υπέρ των ιδιωτικών ομίλων, ισχυροποίησε τη δύναμη των τελευταίων, καθώς επίσης την ελευθερία δράσης τους στην εγχώρια και διεθνή αγορά. Η εναλλακτική απάντηση στην πολιτική ιδιωτικοποιήσεων, δεν βρίσκεται στην εκ των προτέρων «άρνηση» ή «υπεράσπιση» της κρατικής ιδιοκτησίας και των κρατικών βιομηχανικών ομίλων, αλλά στην εξασφάλιση αποτελεσματικότερων κατ' αρχήν όρων διαχείρισης τους, λαμβάνοντας υπ' όψιν τα νέα δεδομένα της οικονομικής ζωής («παγκοσμιοποίηση», νέες τεχνολογίες, κá), καθώς επίσης την αλλαγή του χαρακτήρα λειτουργίας τους, με τη μεταβίβαση του ελέγχου των συνθηκών παραγωγής και ιδιοποίησης των

αποτελεσμάτων τους, στους πραγματικούς δημιουργούς του υλικού και πνευματικού πλούτου της κοινωνίας.

Οι διαδικασίες «παγκοσμιοποίησης» των οικονομικών σχέσεων και ιδιαίτερα η απελευθέρωση της κίνησης κεφαλαίων, αυξάνουν τη ροή «άμεσων ξένων επενδύσεων» (ΑΞΕ) μεταξύ χωρών, ενώ από την άλλη ο αυξανόμενος διεθνής ανταγωνισμός, εντείνει τις διασυννοριακές εξαγορές-συγχωνεύσεις και «στρατηγικές συμμαχίες» των επιχειρήσεων στην προσπάθεια κατάκτησης δεσπόζουσας θέσης στην αγορά. Ειδικότερα η «εισροή» και «εκροή» άμεσων ξένων επενδύσεων, ενισχύει κατά κανόνα τη θέση και ρόλο των μεγάλων πολυκλαδικών-πολυεθνικών ομίλων στη διεθνή αγορά, ενώ οι διασυννοριακές εξαγορές και συγχωνεύσεις, συμβάλλουν στην επίτευξη εκείνου του επιχειρηματικού μεγέθους δίνει στους ομίλους την ευχέρεια πρόσβασης σε τοπικές και περιφερειακές αγορές και στην προώθηση «στρατηγικών συμμαχιών» μεταξύ τους. Συνολικά οι διαδικασίες «εισροής» και «εκροής» άμεσων ξένων επενδύσεων, είτε αποσκοπεί στη δημιουργία θυγατρικών εταιριών, είτε στην εξαγορά επιχειρήσεων, είτε στη σύναψη «στρατηγικών συμμαχιών», ενισχύουν την πολυεθνικότητα και πολυκλαδικότητα των ομίλων, καθώς και το επίπεδο συγκέντρωσης κεφαλαίου και ολιγοπωλιακής-μονοπωλιακής διάρθρωσης σε εθνικό και διεθνές επίπεδο.

Το κρίσιμο ερώτημα που προβάλλει στις σημερινές συνθήκες, είναι κάτω από ποιους όρους οι επενδυτικές δραστηριότητες των πολυεθνικών εταιριών θα μπορούσαν να λειτουργήσουν ως μοχλός βιομηχανικής ανάπτυξης και ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας μιας οικονομίας, περιορίζοντας ταυτόχρονα τα «κόστη» που έχει μια τέτοια συνεργασία. Για τις χώρες που συμμετέχουν σε «περιφερειακές ολοκληρώσεις», η απάντηση στο συγκεκριμένο ερώτημα δεν εξαρτάται μόνο από τις εθνικές κυβερνήσεις, αλλά και από τις οικονομικές συνθήκες του «ευρύτερου οικονομικού χώρου», καθώς επίσης και τις επιλογές των υπερεθνικών οργάνων ρύθμισης.

Ωστόσο σε οποιαδήποτε περίπτωση, η βιομηχανική πολιτική, για να επιδράσει θετικά στην αναπτυξιακή διαδικασία, θα πρέπει να ενθαρρύνει εκείνες τις «εισροές» και «εκροές» που συμβάλλουν στη βιομηχανική ανάπτυξη και στην ανταγωνιστικότητα των οικονομιών και ταυτόχρονα να αποθαρρύνει εκείνες που ασκούν ανασταλτική ή επιζήμια επίδραση.

Ταυτόχρονα μέσω της «πολιτικής ανταγωνισμού» και των διάφορων μορφών κοινωνικού ελέγχου, θα πρέπει να επιβάλλει το δραστικό έλεγχο της ολιγοπωλιακής-μονοπωλιακής διάρθρωσης και της μεγάλης συγκέντρωσης οικονομικής δύναμης.

Η συζήτηση για τη βιομηχανική πολιτική έφερε στο προσκήνιο το κρίσιμο θέμα του ρόλου του κράτους στην οικονομία. Πρόκειται για ένα από τα σημαντικότερα ζητήματα στην οικονομική θεωρία όπου κάθε σχολή οικονομικής σκέψης δίνει τις δικές της απαντήσεις. Το ίδιο ισχύει και για τη βιομηχανική πολιτική και των επιδράσεων της στους φορείς υλοποίησης, πρώτα απ' όλα στις μεγάλες βιομηχανικές επιχειρήσεις και ομίλους. Κάθε «τύπος» βιομηχανικής πολιτικής («άμεσης» ή «έμμεσης», «φιλελεύθερης» ή «παρεμβατικής», «οριζόντιων» ή «κάθετων» μέτρων, κλπ), επηρεάζει με τον ένα ή άλλο τρόπο τις διαδικασίες συγκέντρωσης και συγκεντροποίησης και επιδρά στη λειτουργία και ανάπτυξη των βιομηχανικών ομίλων. Χωρίς αμφιβολία ορισμένα μέτρα βιομηχανικής πολιτικής, μπορούν να επιταχύνουν την ανάπτυξη τους, ενώ άλλα μπορούν να παρεμποδίσουν τη «γιγάντωση» τους.

Ωστόσο το κρίσιμο ζήτημα δεν είναι μόνο το μεγάλο μέγεθος, όσο ο χαρακτήρας των σχέσεων που σηματοδοτούν. Πρόκειται δηλαδή για ζήτημα «ουσίας» και όχι «μορφής». Το ίδιο ισχύει και με τους προσανατολισμούς της βιομηχανικής πολιτικής, καθώς τις γενικότερες επιλογές της οικονομικής πολιτικής. Αυτό σημαίνει ότι στα πλαίσια μιας εναλλακτικής στρατηγικής ανάπτυξης και αντίστοιχου μοντέλου βιομηχανικής πολιτικής, η πολυκλαδικότητα και πολυεθνικότητα των βιομηχανικών ομίλων δεν αίρεται απαραίτητα, αλλά αξιοποιείται και υποτάσσεται στις κοινωνικές και πολιτικές προτεραιότητες που καθορίζουν οι δυνάμεις της εργασίας σε όφελος της κοινωνίας. Κάτι τέτοιο προϋποθέτει αλλαγή του χαρακτήρα της πολιτικής εξουσίας και δημοκρατική ρύθμιση των οικονομικών σχέσεων σε εθνικό και υπερεθνικό επίπεδο.

4. Η συζήτηση για τη σκοπιμότητα και αποτελεσματικότητα της βιομηχανικής πολιτικής, πήρε τις τελευταίες δεκαετίες στις αναπτυσσόμενες χώρες, δύο ακραίες εκδοχές. Από τη μια ήταν οι απόψεις που τάσσονταν υπέρ της «ενεργητικής» βιομηχανικής πολιτικής (κυρίως στις ευρωπαϊκές

χώρες) και από την άλλη οι απόψεις που αμφισβητούσαν την αναγκαιότητα της (κυρίως στις ΗΠΑ) και τάσσονταν υπέρ της διατήρησης ορισμένων μόνο έμμεσων μορφών («παθητική» βιομηχανική πολιτική). Στην ουσία οι θεωρητικές διαφορές μεταξύ των δύο κύριων εκδοχών, αντανakλούσαν άμεσα ή έμμεσα τις επιδιώξεις και συμφέροντα κυβερνήσεων και επιχειρηματικών κύκλων, στην αναζήτηση κατάλληλου «μείγματος βιομηχανικής πολιτικής» και προσαρμογής στα νέα τεχνολογικά, οργανωτικά και παραγωγικά δεδομένα, όπως επίσης στις απαιτήσεις ολοκλήρωσης και «παγκοσμιοποίησης». Στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες ως τα μέσα της δεκαετίας '80, υπήρχε τάση αύξησης της κρατικής παρέμβασης στη βιομηχανία. Ωστόσο από τις αρχές της δεκαετίας '90, με τη δημιουργία της «ενιαίας εσωτερικής αγοράς», άρχισε η βαθμιαία μετατόπιση στα λιγότερα «παρεμβατικά» και πιο «φιλελεύθερα» μοντέλα βιομηχανικής πολιτικής.

Ειδικότερα σε επίπεδο ΕΕ, το γενικότερο πλαίσιο βιομηχανικής πολιτικής ήταν και παραμένει χαλαρό, έχει έμμεσο χαρακτήρα και κυριαρχείται από την «πολιτική ανταγωνισμού». Οι σημαντικότερες δράσεις έχουν κυρίως «οριζόντιο» χαρακτήρα και επιδιώκουν τη βελτίωση του περιβάλλοντος δράσης των επιχειρήσεων. Με τη δημιουργία της «ενιαίας αγοράς», την προώθηση της οικονομικής απορύθμισης και την ένταση του ανταγωνισμού, ενισχύθηκαν οι τάσεις συγκέντρωσης και συγκεντροποίησης (κυρίως με διασυνοριακές εξαγορές-συγχωνεύσεις) και ισχυροποιήθηκε η δύναμη των μεγάλων βιομηχανικών ομίλων. Τα εθνικά μονοπώλια στα πλαίσια της «ενιαίας αγοράς» μετατρέπονται σε ολιγοπώλια, ενώ αυξάνει ο αριθμός των ανταγωνιστών στις ολιγοπωλιακές αγορές. Ωστόσο παρ' ότι περιορίζεται ως ένα βαθμό η δύναμη των εθνικών βιομηχανικών ομίλων και ιδιαίτερα των κρατικών, ενισχύεται από την άλλη η δύναμη των πολυκλαδικών ομίλων σε υπερεθνικό επίπεδο, καθώς επίσης οι διαδικασίες συγκρότησης «διευρωπαϊκών» βιομηχανικών ομίλων.

Η εφαρμογή της «πολιτικής ανταγωνισμού», παρ' ότι ασκεί σημαντική επίδραση στη συμπεριφορά των πολυκλαδικών ομίλων, αυτό που στην πραγματικότητα ρυθμίζει, είναι κυρίως πλευρές του ολιγοπωλιακού-μονοπωλιακού ανταγωνισμού, χωρίς να αναιρεί την ύπαρξη των μονοπωλιακών σχέσεων. Βεβαίως στην πορεία της ευρωπαϊκής ενοποίησης η

συγκεκριμένη πολιτική εμπλουτίζεται με νέες ρυθμίσεις. Ωστόσο με την προώθηση της ολοκλήρωσης και την επιτάχυνση της «παγκοσμιοποίησης», οι παραπάνω ρυθμίσεις καθίστανται ανεπαρκείς και φέρνουν στο προσκήνιο την αναγκαιότητα ρυθμίσεων σε παγκόσμια κλίμακα. Όμως το κρίσιμο ερώτημα και πάλι είναι ποιες δυνάμεις και ποιοι μηχανισμοί θα αναλάβουν την επεξεργασία και υλοποίηση του, ώστε η ανταγωνιστική συμπεριφορά να μην αφηθεί στην ανεξέλεγκτη δράση των μεγάλων πολυεθνικών εταιριών και να ακυρωθούν πολλά οφέλη, που «δυνητικά» έχει το άνοιγμα των αγορών σε παγκόσμια κλίμακα,.

Το γενικότερο πλαίσιο βιομηχανικής πολιτικής της ΕΕ, επηρεάζει όπως είναι φυσικό, τις επιλογές της βιομηχανικής πολιτικής σε επίπεδο ελληνικής οικονομίας, καθώς επίσης την ανάπτυξη και δράση των βιομηχανικών ομίλων. Παρ' ότι στη δεκαετία '80, έγιναν προσπάθειες επεξεργασίας μια εθνικής στρατηγικής παραγωγικής ανασυγκρότησης και εκσυγχρονισμού της ελληνικής μεταποίησης, λόγω της αντιφατικότητας των κυβερνητικών επιλογών, τις ανεπάρκειες του κρατικού μηχανισμού και τις αντιστάσεις του βιομηχανικού κεφαλαίου, τα αποτελέσματα της προσπάθειας ήταν περιορισμένα. Το βιομηχανικό κεφάλαιο εθισμένο στα επενδυτικά κίνητρα, τον προστατευτισμό, το χαμηλό εργατικό κόστος και στη φθηνή χρηματοδότηση, δεν θέλησε να στηρίξει μια τέτοια πολιτική. Ωστόσο η προοπτική ένταξης στην ΟΝΕ έκανε αναγκαία την επεξεργασία πολιτικής αναδιάρθρωσης και εκσυγχρονισμού της παραγωγικής βάσης και ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής μεταποίησης.

Η επεξεργασία της «νέας βιομηχανικής στρατηγικής» στα πλαίσια της εφαρμογής του «Επιχειρησιακού Προγράμματος Βιομηχανίας» του Β' ΚΠΣ, προσπάθησε να δώσει ένα νέο πλαίσιο, με βάση τα νέα δεδομένα των νέων τεχνολογιών, οργάνωσης της παραγωγής και των απαιτήσεων συμμετοχής στις διαδικασίες της «ευρωπαϊκής ενοποίησης». Ωστόσο το νέο πλαίσιο βιομηχανικής πολιτικής, κινήθηκε στη λογική των φιλελεύθερων μοντέλων πολιτικής που εφαρμόζονται στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες. Ειδικότερα η «νέα βιομηχανική στρατηγική» έδωσε μεγαλύτερη έμφαση στα «οριζόντια μέτρα» αντί στις «κλαδικές πολιτικές» και τις «επιλεκτικές δράσεις», υποβάθμισε το ρόλο του δημόσιου τομέα στη βιομηχανική

ανάπτυξη και τη γενικότερη αναπτυξιακή διαδικασία και προώθησε στην ουσία μια «παθητική» προσαρμογή στα δεδομένα της ΕΕ.

Η «νέα βιομηχανική στρατηγική» παραγνώρισε επίσης τη θέση του παράγοντα «εργασία», ως βασικού συντελεστή στη δημιουργία του υλικού και πνευματικού πλούτου, ενώ η όποια φροντίδα εξαντλήθηκε στα μέτρα εκπαίδευσης και κατάρτισης «ανθρώπινου κεφαλαίου». Αντίθετα όλες οι επιλογές είχαν στον ένα ή άλλο βαθμό «αφετηρία» και «τέλος», τη στήριξη της «επιχειρηματικότητας», την ενίσχυση του μεγέθους των επιχειρήσεων, την επέκταση στο εξωτερικό (κυρίως στα Βαλκάνια) και την ανάπτυξη της συνεργασίας με τις πολυεθνικές εταιρίες. Με άλλα λόγια η «νέα βιομηχανική στρατηγική», όπως και το γενικότερο πλαίσιο μακρο-οικονομικής διαχείρισης, επιδίωξαν τη δημιουργία ευνοϊκών συνθηκών ανάπτυξης των μεγάλων βιομηχανικών επιχειρήσεων και πολυκλαδικής-πολυεθνικής επέκτασης των δραστηριοτήτων τους. Αυτό εκφράστηκε ιδιαίτερα στο πεδίο των «επενδυτικών κινήτρων», την εφαρμογή του «Επιχειρησιακών Προγράμματος Βιομηχανίας» του Β' ΚΠΣ, στην «πολιτική ιδιωτικοποιήσεων», στις επιλογές της «μακρο-οικονομικής πολιτικής», στην «πολιτική ανταγωνισμού», κά.

Ειδικότερα στο πεδίο των «επενδυτικών κινήτρων», ο νέος αναπτυξιακός νόμος (2601/98) διατήρησε όλες τις ευνοϊκές διατάξεις των προηγούμενων (1892/90, 2234/94), ενώ δημιούργησε «ειδικό καθεστώς» για τους μεγάλους επενδυτές (δηλ. βιομηχανικούς ομίλους και πολυεθνικά συγκροτήματα). Από τη στήριξη των βιομηχανικών επενδύσεων των αναπτυξιακών νόμων της περιόδου 1995-2000, ωφελημένοι από κίνητρα και δωρεάν επιχορηγήσεις, ήταν κυρίως οι μεγάλες βιομηχανίες και πολυκλαδικοί όμιλοι, που ενίσχυσαν την κεφαλαιακή τους βάση, καθώς και τη θέση τους στην εγχώρια και εξωτερική αγορά.

Είναι χαρακτηριστικό ότι από τα 171 επενδυτικά σχέδια του άρθρου 23α, συνολικού ύψους 306 δις, επιχορήγησης 106 δις και 6.100 προβλεπόμενων νέων θέσεων εργασίας, οι θυγατρικές 18 βιομηχανικών ομίλων είχαν το 30,5% του ύψους των επενδύσεων, το 30,8% των επιχορηγήσεων και το 22% των θέσεων εργασίας. Επίσης από τα 900 επενδυτικά σχέδια του άρθρου 23β, συνολικού ύψους 351 δις, επιχορήγησης 140 δις και 5.600 νέων θέσεων εργασίας, οι θυγατρικές 31 πολυκλαδικών

ομίλων, είχαν 32,7% του ύψους των επενδύσεων, 32,2% των επιχορηγήσεων και μόλις 11,8% των νέων θέσεων εργασίας. Τέλος από τα 119 σχέδια των λεγόμενων «μεγάλων επενδύσεων», συνολικού ύψους 486 δις, επιχορήγησης 192 δις και 5.656 νέων θέσεων εργασίας, οι θυγατρικές 40 μεγάλων ομίλων είχαν 78,6% του ύψους των επενδύσεων, 78,1% των επιχορηγήσεων και 2/3 περίπου των νέων θέσεων εργασίας.

Ανάλογα αποτελέσματα είχαμε στην εφαρμογή του «Επιχειρησιακού Προγράμματος Βιομηχανίας» (ΕΠΒ) του Β' ΚΠΣ, όπου κατά την εφαρμογή του προέκυψε ένας «δυσίσμος». Ορισμένα «μέτρα» είχαν ταχύ ρυθμό υλοποίησης (ενίσχυση ιδιωτικών επενδύσεων), ενώ άλλα που σχεδιάστηκαν για την αντιμετώπιση διαρθρωτικών αδυναμιών της ελληνικής βιομηχανίας, είτε παρουσίασαν χαμηλούς ρυθμούς υλοποίησης (ανασυγκρότηση φθινουσών περιοχών), είτε εγκαταλείφθηκαν εντελώς, όπως τα «μεγάλα βιομηχανικά έργα» (δημιουργία εργοστασίου αλουμίνας στη Θίσβη Βοιωτίας, μονάδας χρυσού στην Ολυμπιάδα Χαλκιδικής, μονάδα συμπαραγωγής ενέργειας στη Λάρυμνα Ευβοίας, κá). Το μεγαλύτερο μέρος των κονδυλίων του ΕΠΒ απορροφήθηκε από τον παραδοσιακό μηχανισμό ενίσχυσης των ιδιωτικών επενδύσεων και ωφέλημένες ήταν κυρίως οι θυγατρικές εταιρίες μεγάλων βιομηχανικών ομίλων.

Επίσης σημαντική πλευρά της βιομηχανικής πολιτικής αποτέλεσε η πολιτική επί των «προβληματικών επιχειρήσεων» που εντάχθηκαν στον ΟΑΕ (Οργανισμού Ανασυγκρότησης Επιχειρήσεων), όπως επίσης η ιδιωτικοποίηση κρατικών αμυντικών βιομηχανιών, θυγατρικών βιομηχανιών επιχειρήσεων τραπεζικών κρατικών ομίλων και επιχειρήσεων «κοινής ωφέλειας» με βιομηχανική δραστηριότητα. Ειδικότερα όσον αφορά στη συνολική πορεία του ΟΑΕ (ίδρυση, λειτουργία, συρρίκνωση, τελική εκκαθάριση), παρουσίασε δύο διακριτές φάσεις. Η πρώτη αφορούσε την περίοδο από την ίδρυση ως το 1990 και συνδέθηκε με την πολιτική «κρατικοποίησης» των προβληματικών (στην ουσία «κρατικοποίησης χρεών»), ενώ η δεύτερη αφορούσε τη δεκαετία '90 και συνδέθηκε με την πολιτική ιδιωτικοποίησης βιώσιμων προβληματικών (πώληση μετοχών ή ενεργητικού με ευνοϊκούς όρους σε ιδιώτες και βιομηχανικούς ομίλους).

Πρόκειται για δύο όψεις της ίδιας πολιτικής, που οδήγησε σε αποτυχία ανασυγκρότησης σημαντικού τμήματος του παραγωγικού δυναμικού και σε κατασπατάληση αναπτυξιακών πόρων, που θα μπορούσαν κάτω από άλλες συνθήκες (εφαρμογή κλαδικών πολιτικών, συγχώνευση ομοειδών επιχειρήσεων, αποτελεσματικό management κá), να είχαν συμβάλει θετικά στον εκσυγχρονισμό και ανάπτυξη της ελληνικής μεταποίησης. Αντίθετα η επιλογή της «εκποίησης» με εσπευσμένες, πολλές φορές, διαδικασίες, εκτός από την απαξίωση παραγωγικού δυναμικού και την απώλεια χιλιάδων θέσεων εργασίας, συνοδεύτηκε από πρακτικές αδιαφάνειας που ορισμένες πήραν χαρακτήρα «οικονομικών σκανδάλων» (πχ. ΑΓΕΤ Ηρακλής, κá).

Όσον αφορά στην πώληση θυγατρικών βιομηχανιών επιχειρήσεων των κρατικών τραπεζικών ομίλων, αποτέλεσε βασικό στοιχείο της πολιτικής αναδιάρθρωσης χαρτοφυλακίου, στη διαδικασία μετασχηματισμού τους σε σύγχρονους χρηματοπιστωτικούς ομίλους. Ωστόσο η συμβολή τους στη βιομηχανική ανάπτυξη στο παρελθόν, ήταν πολύ σημαντική, ιδιαίτερα των ομίλων ΕΤΒΑ και ΑΤΕ, και θα μπορούσαν, στα πλαίσια μιας συνεκτικής βιομηχανικής πολιτικής, να συμβάλλουν αποφασιστικά στον εκσυγχρονισμό και ανασυγκρότηση της ελληνικής βιομηχανίας. Κάτι ανάλογο ισχύει και για τις κρατικές αμυντικές βιομηχανίες, η προβληματικότητα των οποίων ήταν προϊόν της απουσίας σύνδεσης των παραγωγικών δραστηριοτήτων τους με τις στρατιωτικές προμήθειες των Ενόπλων Δυνάμεων, ενώ η επιλογή ιδιωτικοποίησης, δεν ήταν η καλύτερη λύση, ούτε από οικονομική, ούτε από αμυντική άποψη.

Τέλος η πολιτική ιδιωτικοποίησης μεγάλων επιχειρήσεων «κοινής ωφέλειας», σήμαινε για το κράτος την απώλεια, ενός ακόμα μοχλού άσκησης βιομηχανικής πολιτικής, ενώ με την αλλαγή του ιδιοκτησιακού καθεστώτος, ενισχύθηκε η παρουσία ιδιωτικών και ξένων ομίλων σε κρίσιμους τομείς της οικονομικής και κοινωνικής ζωής. Συνολικά η πολιτική ιδιωτικοποιήσεων, με εξαίρεση βέβαια τις μη βιώσιμες και δευτερεύουσας σημασίας προβληματικές επιχειρήσεις, αποδυνάμωσε τους «εν δυνάμει» αναπτυξιακούς μοχλούς του κράτους και ενίσχυσε το ρόλο της αγοράς, καθώς επίσης τη δύναμη των ιδιωτικών και ξένων πολυκλαδικών και πολυεθνικών βιομηχανικών ομίλων.

Ωστόσο εκτός από τα μέτρα διαρθρωτικής πολιτικής (κίνητρα επενδύσεων, Κ.Π.Σ., ιδιωτικοποιήσεις, κá), σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη των βιομηχανικών ομίλων έπαιξε στη δεκαετία '90, η μακρο-οικονομική πολιτική. Η επίδραση της παρ' ότι έμμεση, ήταν ωστόσο σημαντική. Ειδικότερα η περιοριστική εισοδηματική πολιτική μισθών και ημερομισθίων που εφαρμόστηκε σε όλη τη διάρκεια της δεκαετίας '90, αποτέλεσε βασικό παράγοντα αύξησης της κερδοφορίας των μεγάλων επιχειρήσεων και βιομηχανικών ομίλων. Είναι χαρακτηριστικό ότι στη διάρκεια τη δεκαετίας '90, η αύξηση του ΑΕΠ (σε πραγματικές τιμές 1995) ήταν 19,8%, ενώ οι «μέσες αποδοχές» των μισθωτών αυξήθηκαν μόλις 1,8% και οι «κατώτατες» υπέστησαν πραγματική μείωση κατά -7,3%. Αντίστοιχα η κερδοφορία των μεγάλων επιχειρήσεων (ΑΕ & ΕΠΕ), στη διάρκεια της παραπάνω δεκαετίας διπλασιάστηκε.

Επίσης η φορολογική πολιτική, με τα διάφορα φορολογικά κίνητρα και τις ευνοϊκές ρυθμίσεις, αποτέλεσε σημαντική πηγή συσσώρευσης κερδών, ενώ οι κρατικές προμήθειες («προγραμματικές συμφωνίες», «ανοικτοί» και «κλειστοί» διαγωνισμοί, κá), αποτέλεσαν μια ακόμα πηγή υψηλών κερδών για μεγάλες βιομηχανίες και πολυεθνικές εταιρίες. Τέλος στον τομέα της χρηματοδότησης, παρ' ότι από τις αρχές δεκαετίας '90, καταργήθηκε το προνομιακό καθεστώς χρηματοδότησης της βιομηχανίας, οι μεγάλες επιχειρήσεις και όμιλοι, εξακολουθούν και σήμερα να απολαμβάνουν, από το τραπεζικό σύστημα, ευνοϊκούς όρους δανεισμού, ενώ η εξασφάλιση κεφαλαίων με χαμηλό κόστος από το χρηματιστήριο, αποτέλεσε για τους περισσότερους βιομηχανικούς ομίλους, πρόσθετη πηγή συσσώρευσης, ιδιαίτερα στο δεύτερο μισό της δεκαετίας '90.

Ένας ακόμα μοχλός βιομηχανικής πολιτικής, που συνέβαλε με τη «χαλαρότητα» του, στην ανάπτυξη και ισχυροποίηση της θέσης των βιομηχανικών ομίλων, ήταν η «πολιτική ανταγωνισμού». Παρ' ότι το εθνικό θεσμικό πλαίσιο στη δεκαετία '90, υπέστη αρκετές αλλαγές για εναρμόνιση του στο αντίστοιχο πλαίσιο της ΕΕ, στην πράξη πολύ λίγο εφαρμόστηκε λόγω υποβαθμισμένης λειτουργίας της «Επιτροπής Ανταγωνισμού» (ΕΑ). Παρ' ότι τα τελευταία χρόνια έγιναν προσπάθειες θεσμικής, οργανωτικής και λειτουργικής αναβάθμισης της, λόγω φιλελευθεροποίησης του καθεστώτος

ελέγχου των «συγκεντρώσεων», δεν κατέστη δυνατόν να ελεγχθούν αποτελεσματικά οι «ολιγοπωλιακές-μονοπωλιακές» δομές της ελληνικής μεταποίησης και οι πρακτικές καταχρηστικής εκμετάλλευσης δεσπόζουσας θέσης.

Στην πραγματικότητα η λειτουργία της Ε.Α., εξακολουθεί να έχει περισσότερο χαρακτήρα επιτροπής, «επίλυσης διαφορών» μεταξύ επιχειρήσεων, σε θέματα «δεοντολογίας ανταγωνισμού», παρά να έχει λειτουργία θεσμικού οργάνου, με αποστολή τον έλεγχο της συγκέντρωσης οικονομικής δύναμης, εκ μέρους μεγάλων επιχειρήσεων και βιομηχανικών ομίλων και την αποτροπή επιβολής μονοπωλιακών τιμών σε βάρος της κοινωνίας. Η κύρια αδυναμία της «Επιτροπής Ανταγωνισμού», δεν οφείλεται τόσο στα πρόσωπα, όσο κυρίως στο γενικότερο θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας της «πολιτικής ανταγωνισμού», σε εθνικό και υπερεθνικό επίπεδο.

Συνοψίζοντας η βιομηχανική πολιτική που ασκήθηκε στη δεκαετία '90, λειτούργησε ιδιαίτερα ευνοϊκά για την ανάπτυξη των βιομηχανικών ομίλων, ενώ πολύ λίγο συνέβαλε, σε σύγκριση με το οικονομικό και κοινωνικό κόστος που είχε, στο γενικότερο εκσυγχρονισμό και ανάπτυξη της ελληνικής μεταποίησης, στην αύξηση της απασχόλησης και τη μείωση της ανεργίας, καθώς στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της, στα πλαίσια της ευρωπαϊκής και παγκόσμιας οικονομίας.

5. Στην πορεία της ανάλυσης των διαφόρων πλευρών του θέματος, ορισμένα ζητήματα εξετάστηκαν συνοπτικά, στα όρια των απαιτήσεων της διατριβής, ενώ σε άλλα υπήρξε μόνο επιγραμματική αναφορά. Πρόκειται «κατά το πλείστον» για σημαντικά ζητήματα που απαιτούν βαθύτερη θεώρηση και μελέτη και συνδέονται άμεσα με τις οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές προεκτάσεις των διαδικασιών συγκέντρωσης και δράσης των βιομηχανικών ομίλων, όπως επίσης και των επιδράσεων της βιομηχανικής πολιτικής στη λειτουργία της οικονομίας.

Ενδεικτικά σημειώνουμε την ανάγκη συνολικότερης εξέτασης του επιπέδου συγκέντρωσης κεφαλαίου και της δράσης των πολυκαδικών-πολυεθνικών ομίλων για το σύνολο της ελληνικής οικονομίας. Επίσης την ανάγκη επεξεργασίας σύγχρονης «πολιτικής ανταγωνισμού» σε εθνικό και

υπερεθνικό επίπεδο και εξασφάλιση αποτελεσματικού ελέγχου της ολιγοπωλιακής-μονοπωλιακής διάρθρωσης. Επίσης σημειώνουμε την ανάγκη επεξεργασίας ενός γενικότερου προγράμματος ανασυγκρότησης και εκσυγχρονισμού της ελληνικής βιομηχανίας, εντός του οποίου θα ενταχθούν οι δράσεις των «επιχειρησιακών προγραμμάτων βιομηχανίας» του ΚΠΣ, οι πολιτικές «κινήτρων», «εξαγορών-συγχωνεύσεων» και άλλες άμεσες και έμμεσες μορφές βιομηχανικής πολιτικής.

Τέλος χρειάζεται να εξεταστεί ο ρόλος των βιομηχανικών ομίλων και των εργοδοτικών οργανώσεων, στην επεξεργασία και υλοποίηση της βιομηχανικής πολιτικής, όπως επίσης η μελέτη των μορφών και μηχανισμών «διαπλοκής συμφερόντων» μεταξύ οικονομικής και πολιτικής ελίτ σε εθνικό και υπερεθνικό επίπεδο, η μελέτη του ρόλου των βιομηχανο-επικοινωνιακών ομίλων στη διαμόρφωση της κοινωνικής συνείδησης και της πολιτικής συμπεριφοράς, η μελέτη της εξωτερικής επέκτασης του βιομηχανικού κεφαλαίου και των επιδράσεων της στην εγχώρια παραγωγή και την απασχόληση, η μελέτη των σύγχρονων χαρακτηριστικών ανάπτυξης του χρηματιστικού κεφαλαίου σε συνθήκες ολοκλήρωσης και παγκοσμιοποίησης, κá. Πρόκειται για ζητήματα που έχουν άμεση σχέση με τη νέα βαθμίδα εξέλιξης των κεφαλαιοκρατικών σχέσεων μαζί και αντιθέσεων του «ελληνικού σχηματισμού», τα οποία σε μεγάλο βαθμό προσδιορίζουν τη γενικότερη πορεία εξέλιξης της ελληνικής κοινωνίας στο άμεσο μέλλον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική²³⁴

Αισιόπουλος, Κ. (1992), «Σύγχρονη επιχείρηση και ενοποιημένες οικονομικές καταστάσεις», Αθήνα, «Οικονομικός Ταχυδρόμος», 2.1.1992, σελ.83-85.

Αλεξάκης Π., Γιαννίτης Τ., Ξανθάκης Μ., Χατζηγιάννης Ν. (1995), «Απελευθέρωση Αγορών και Μετασχηματισμοί στο Ελληνικό Τραπεζικό Σύστημα», Αθήνα, εκδ. «Παπαζήσης».

Αλεξίου, Ο. και Μιχαήλ, Μ. (1990), «Υπάρχει «αποβιομηχάνιση»;», περιοδ. «Επιστημονική Σκέψη», Μάρτης-Απρίλης 1990, Αθήνα.

Albert, M. (1993), «Καπιταλισμός εναντίον Καπιταλισμού», Αθήνα, εκδ. «Γαλαίος».

Αμίν Σ. (1973, 1976), «Η άνιση ανάπτυξη», Αθήνα, εκδ. «Καστανιώτης».

Αναγνωστοπούλου, Α. (1995), «Η συγκέντρωση στην ελληνική μεταποίηση», Αθήνα, «Οικονομική Επιθεώρηση», Δ/σης Μελετών Εμπορικής Τράπεζας, τεύχος 4, Οκτώβριος-Δεκέμβριος '95, σελ. 5-11.

Αντωνάκης, Ν. (1986), «Συγκέντρωση Κεφαλαίου στην Ελληνική Βιομηχανία: Θεωρητική και Εμπειρική Ανάλυση», Πειραιάς, περιοδικό «ΣΠΟΥΔΑΙ», Ιαν.-Δεκ '86.

Αργείτης, Γ. (2002), «Παγκοσμιοποίηση ΟΝΕ και Οικονομική Προσαρμογή», Αθήνα, εκδ. «Τυπωθίτω» Γιώργος Δάρδανος.

Αριστοτέλης, «Πολιτικά», τόμ.1, Αθήνα, εκδ. «Κάκτος», 1992

Αυδής, Λ. (1995), «Συλλογικές συμβάσεις εργασίας στους ομίλους επιχειρήσεων», Αθήνα, «Τετράδια του ΙΝΕ»-Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ, τεύχος 3, Ιουλ.-Σεπτ. '95, σελ. 28-34.

Βαίτσος, Κ. (1993), «Τηλεπικοινωνίες και Ιδιωτικοποιήσεις: Στρατηγικές επιλογές για την ελληνική οικονομία», Αθήνα, «Ενημερωτικό Δελτίο ΙΝΕ»-Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ, τεύχος 30-31.

Best, M. και Forrant, R. (1998), «Δημιουργώντας Βιομηχανική υποδομή: Βιομηχανικές πολιτικές πενταγώνου έναντι βιομηχανικών πολιτικών παραγωγής». (Eds) «Διεθνής Ανταγωνιστικότητα και Βιομηχανική Στρατηγική», Αθήνα, εκδ. «Τυπωθίτω-Γιώργος Δάρδανος».

Βλάχου, Α. και Χρήστου, Γ. (1999), «Σύγχρονη οικονομική θεωρία: Μερικά ζητήματα κρίσιμης σημασίας», στο «Ριζοσπαστικές κριτικές του Νεοφιλελευθερισμού», Αθήνα, εκδ. «Τυπωθίτω-Γιώργος Δάρδανος».

Bonefeld, W. (1987), «Η αναδιτύπωση της θεωρίας του κράτους», στο «Μεταφορντισμός και κοινωνική μορφή. Μια μαρξιστική συζήτηση για το μεταφορντικό κράτος», Αθήνα 1993, εκδ. «Εξάντας», σελ.51-95

Bonefeld, W. and Holloway, J. ([1991], 1993), «Εισαγωγή: Μεταφορντισμός και κοινωνική μορφή», (eds) Μεταφορντισμός και κοινωνική μορφή. Μια μαρξιστική συζήτηση για το μεταφορντικό κράτος, Αθήνα 1993, εκδ. «Εξάντας», σελ. 7-15.

Bottomore, T. (1969), «Elites and Society», μετάφραση στα ελληνικά «Ελίτ και Κοινωνία», Εκδόσεις '70-Πλανήτης.

Busi-Glucksmann, C. (1975), «Ο Γκράμσι και το κράτος. Για μια υλιστική θεωρία της φιλοσοφίας», εκδ. «Θεμέλιο» 1984.

Γεωργόπουλος, Α. (1995), «Συγχωνεύσεις και Εξαγορές: Θεωρητική Προσέγγιση και Ελληνική Πραγματικότητα», «Οικονομική Επιθεώρηση», Δ/σης Οικονομικών Μελετών Εμπορικής Τράπεζας, τεύχος 2, Απρίλιος-Ιούλιος '95.

²³⁴

(*) Ορισμένες εργασίες ξένων συγγραφέων που είναι μεταφρασμένες στα ελληνικά, έχουν καταχωρηθεί στην ελληνική βιβλιογραφία.

Γεωργόπουλος, Α. (1996), «Ο τομέας υπηρεσιών στην Ελλάδα: Τομέας εξισορρόπησης των κυκλικών διακυμάνσεων ή φορέας αποσταθεροποίησης του οικονομικού συστήματος;», Οικονομική Επιθεώρηση, Δ/σης Μελετών Εμπορικής Τράπεζας, Αθήνα.

Γεωργόπουλος, Α. (1997), «Ο παραδοσιακός τραπεζικός δανεισμός επιχειρήσεων μπροστά στις νέες προκλήσεις», Οικονομική Επιθεώρηση, εκδ. Δ/σης Οικονομικών Μελετών της Εμπορικής Τράπεζας Ελλάδος, Οκτώβ.-Δεκεμ. '97.

Γεωργόπουλος, Α. (1998), «Σύγχρονες τάσεις διεθνοποίησης των εμπορικών, παραγωγικών και χρηματοπιστωτικών σχέσεων. Θεωρητική προσέγγιση και ελληνική εμπειρία», Αθήνα, εκδ. «Παπαζήση».

Γεωργόπουλος, Α. (1998α), «Αποτελεί το μέγεθος των επιχειρήσεων αποφασιστική παράμετρο άσκησης πιστωτικής πολιτικής;», Οικονομική Επιθεώρηση, εκδ. Δ/σης Οικονομικών Μελετών της Εμπορικής Τράπεζας Ελλάδος, Ιούλιος-Σεπτέμβρης '98.

Γιαννίσης, Τ. (1983), «Η Ελληνική Βιομηχανία Ανάπτυξη και Κρίση», Αθήνα, εκδ. «Gutenberg».

Γιαννίσης, Τ. (1992), «Η δυναμική των σχέσεων εξειδίκευσης μεταξύ Ελλάδας - Ισπανίας-Πορτογαλίας-Τουρκίας και οι Ξένες Επενδύσεις στην Ελλάδα στη δεκαετία του '80», Αθήνα, εκδ. «Παπαζήση».

Γιαννίσης, Τ. (1993α), «Η προβληματική της ιδιωτικοποίησης και οι σχέσεις Κράτους-Αγοράς ως έκφραση πολιτικών και κοινωνικών ανακατατάξεων», Αθήνα, «Ενημερωτικό Δελτίο ΙΝΕ» Ινστιτούτου Εργασίας ΓΣΕΕ, τεύχος 26-27.

Γιαννίσης, Τ. (1993β), «Μια συνολική θεώρηση της ιδιωτικοποίησης», Αθήνα, «Ενημερωτικό Δελτίο ΙΝΕ», Ινστιτούτου Εργασίας ΓΣΕΕ, τεύχος 26-27.

Γιαννίσης, Τ. (1993γ), «Πρόλογος», στο «Βιομηχανική και Τεχνολογική Πολιτική στην Ελλάδα», υπό τους Γιαννίση, Τ., Δενιόζο, Δ., Καλογήρου, Γ., Λυμπεράκη, Α., Τραυλό, Σ., Αθήνα, εκδ. «Θεμέλιο».

Γιαννίσης, Τ. (1993δ), «Η Επιταγή μιας Βιομηχανικής Πολιτικής», στην έκδοση «Βιομηχανική και Τεχνολογική Πολιτική στην Ελλάδα», Αθήνα, εκδ. «Θεμέλιο».

Γιαννίσης, Τ. (1993ε), «Όρια και λειτουργίες της Πιστωτικής Πολιτικής στη Διαδικασία της Βιομηχανικής Κρίσης», στην έκδοση «Βιομηχανική και Τεχνολογική Πολιτική στην Ελλάδα», Αθήνα, εκδ. «Θεμέλιο».

Γιαννίσης, Τ. (1996), «Βιομηχανική πολιτική, αποβιομηχάνιση και φθίνουσες περιοχές», Τετράδια ΙΝΕ-ΓΣΕΕ, «Δίκτυα, Βιομηχανική Πολιτική και Απασχόληση», Αθήνα, Απρίλιος-Σεπτέμβρης '96, σελ.41-48.

Γκόρτσος, Χ. (1992), «Η εποπτεία χρηματοπιστωτικών ομίλων σε ενοποιημένη βάση, σύμφωνα με το Κοινοτικό δίκαιο. Ανάλυση της Οδηγίας 92/30/ΕΟΚ», Δελτίο Ενωσης Ελληνικών Τραπεζών, Τεύχος Δ' Τριμηνιαία '92, σελ. 19-36.

Δοξιάδης, Α. (1984), «Υπάρχει μονοπωλιακό κεφάλαιο στην Ελληνική Βιομηχανία;», Αθήνα, περιοδικό «Σύγχρονα Θέματα», τεύχος 22, Ιούλ.-Σεπτ. '84.

Δραγασάκης, Γ. (1981), «Το καπιταλιστικό μονοπώλιο: Εισαγωγή στην έννοια του καπιταλιστικού μονοπωλίου και τους όρους αξιοποίησης του μονοπωλιακού κεφαλαίου», Αθήνα, Περιοδικό «Επιστημονική Σκέψη», Ιούλης-Αύγουστος 1981, σελ.10-22.

Δρουκόπουλος Β. (1978), «Η συγκέντρωση του κεφαλαίου και της παραγωγής στην εποχή μας», Αθήνα, εκδ. «Οδυσσεάς».

Δρουκόπουλος, Β. (1991), «Ο βαθμός συγκέντρωσης της ελληνικής μεταποιητικής βιομηχανίας: Εξελίξεις και προοπτικές». Τεύχη Πολιτικής Οικονομίας, Νο 8.

Druesne G. και Κρέμλινς, Γ. (1991), «ΕΟΚ και Πολιτική Ανταγωνισμού», Αθήνα, εκδ. «Το Ποντίκι».

Δρυλλεράκης, Κ. (2001), «Η Προστασία του Ελεύθερου Ανταγωνισμού», Αθήνα, εκδ. «Νομική Βιβλιοθήκη – Χάρης Καρατζάς».

Ένγκελς, Φ. «Αντι-Νρύρινγκ», Αθήνα εκδ. «Αναγνωστίδη».

Ένγκελς, Φ. «Η καταγωγή της οικογένειας της ατομικής ιδιοκτησίας και του κράτους», », «Διαλεκτά Έργα», τόμοι ΙΙ, σελ. 190-378, Αθήνα.

ΕΟΚ, 2η Τραπεζική Οδηγία, (89/646/ΕΟΚ).

ΕΟΚ, (1989), «Κανονισμός αριθ 4064/89», του Συμβουλίου της 21^{ης} Δεκεμβρίου 1989 για τον έλεγχο των συγκεντρώσεων μεταξύ επιχειρήσεων.

Επιτροπή Ανταγωνισμού (1997), «Ετήσια Έκθεση Πεπραγμένων περιόδου 1996-1997», Αθήνα.

Επιτροπή Ανταγωνισμού (2001), «Ετήσια Έκθεση Πεπραγμένων περιόδου 2000-2001», Αθήνα.

Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς (1999), «Αρχές Εταιρικής Διακυβέρνησης στην Ελλάδα», Αθήνα, εκδ. «Επιτροπή Ανταγωνισμού».

Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς (2000). «Ετήσια Έκθεση». Αθήνα, έκδ. «Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς».

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Βιομηχανίας Β' ΚΠΣ 1994-99, (1994), Τεχνικό Συμπληρωματικό Έγγραφο, όπως εγκρίθηκε από την Επιτροπή Παρακολούθησης στη συνεδρίαση της 20ς Δεκεμβρίου 1994. Αθήνα, εκδ. «Interaction-Σύμβουλοι Επιχειρήσεων».

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Βιομηχανίας Β' ΚΠΣ 1994-99, (1999α), Έκτακτη Απολογιστική Έκθεση Αξιολόγησης (Μάιος 1999), Θεσσαλονίκη, εκδ. «BCS Σύμβουλοι Αξιολόγησης & Περιβάλλοντος ΕΠΕ, Ευρωύποδομή ΑΕ και INDENCO ΑΕ».

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Βιομηχανίας Β' ΚΠΣ 1994-99, (1999β), Εκ των Προτέρων Αξιολόγηση ΣΕΠ, Μεταποίησης-Υπηρεσιών 2000-2006», (Δεκέμβρης 1999), Θεσσαλονίκη, εκδ. «BCS Σύμβουλοι Αξιολόγησης & Περιβάλλοντος ΕΠΕ, Ευρωύποδομή ΑΕ και INDENCO ΑΕ».

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Ανταγωνιστικότητας-ΕΠΑΝ (2001), Αθήνα, έκδοση Υπουργείου Ανάπτυξης, Γενική Γραμματεία Βιομηχανίας.

ΕΣΥΕ, «Απογραφή καταστημάτων βιομηχανίας», για τα έτη 1978, 1984, 1988.

ΕΣΥΕ, «Στατιστική Έρευνα Βιομηχανίας», για την περίοδο 1980-1991.

ΕΣΥΕ, «Ετήσια Βιομηχανική Έρευνα», για τα έτη 1993-1998

ΕΣΥΕ, «Στοιχεία Μητρώου Επιχειρήσεων» για το έτος 1995

ΕΣΥΕ, (1999), «Στατιστική του δηλωθέντος εισοδήματος φυσικών προσώπων και της φορολογίας αυτού κατά το οικονομικό έτος 1998». Αθήνα.

ΕΤΒΑ, (2000), «Οδηγός Επενδύσεων», Αθήνα, εκδ. ΕΤΒΑ.

Ευθύμογλου, Γ. και Ξεπαπαδέας, Α. (1990), «Δημόσιες Επιχειρήσεις: Θεωρητική και Εφαρμοσμένη Προσέγγιση», Πειραιάς, εκδ. «Α. Σταμούλης».

Ευρωπαϊκή Ένωση, (1997α), «Κανονισμός αριθ 1310/97», του Συμβουλίου της 30^{ης} Ιουνίου 1997, που τροποποιεί τον κανονισμό αριθ 4064/89, για τον έλεγχο των συγκεντρώσεων μεταξύ επιχειρήσεων.

Ευρωπαϊκή Ένωση, (1997β), «Συνθήκη Άμσטרνταμ», Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, C 340, 10.11.97.

Ευρωπαϊκή Ένωση, (1998α), «Κανονισμός αριθ. 74/98, για τις Κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με τις κρατικές ενισχύσεις περιφερειακού χαρακτήρα». Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 10.3.98.

Ευρωπαϊκή Ένωση, (1998β), «Κανονισμός 107/98, για το Πολυτομεακό πλαίσιο για τις περιφερειακές ενισχύσεις προς μεγάλα επενδυτικά σχέδια». Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 7.4.98.

Ευρωπαϊκή Ένωση, (1998γ), «Κανονισμός αριθ. 994/98 του Συμβουλίου της 7^{ης} Μαΐου 1998, για την εφαρμογή των άρθρων 92 και 93 της συνθήκης για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας σε ορισμένες κατηγορίες οριζόντιων κρατικών ενισχύσεων». Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 14.5.98.

Ευρωπαϊκή Ένωση, (1999), «Κανονισμός αριθ. 659/99 του Συμβουλίου της 22^{ης} Μαρτίου 1999, για τη θέσπιση λεπτομερών κανόνων εφαρμογής του άρθρων 93 της συνθήκης της ΕΚ». Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 27.3.99.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (1994), «XXIVη Έκθεση της Επιτροπής επί της πολιτικής ανταγωνισμού 1994», Βρυξέλλες, εκδ. «Ευρωπαϊκή Επιτροπή».

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (1997), «Γενική Έκθεση για τη δραστηριότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης το 1998», Βρυξέλλες, εκδ. «Ευρωπαϊκή Επιτροπή».

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (1998), «XXVIIIη Έκθεση της Επιτροπής επί της πολιτικής ανταγωνισμού 1998», Βρυξέλλες, εκδ. «Ευρωπαϊκή Επιτροπή».

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (1999), «XXIXη Έκθεση της Επιτροπής επί της πολιτικής ανταγωνισμού 1999», Βρυξέλλες, εκδ. «Ευρωπαϊκή Επιτροπή».

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2000), «Νομοθεσία περί ανταγωνισμού στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες», τόμος IIA, κανόνες που εφαρμόζονται στις κρατικές ενισχύσεις, Βρυξέλλες, εκδ. «Ευρωπαϊκή Επιτροπή».

Jessor, B. (1988), «Θεωρία της ρύθμισης, μεταφορντισμός και το κράτος: κάτι περισσότερο από μια απάντηση στον Werner Bonefeld», στο βιβλίο «Μεταφορντισμός και κοινωνική μορφή. Μια μαρξιστική συζήτηση για το μεταφορντικό κράτος», Αθήνα 1993, εκδ. «Εξάντας», σελ. 96-126.

ICAP, Οδηγός Επιχειρήσεων, «Η Ελλάδα σε αριθμούς», για την περίοδο 1900-2001.

ICAP, Οδηγός Επιχειρήσεων, 1995-2000, Αθήνα, εκδόσεις ICAP.

ICAP, «Η Ελλάδα σε Αριθμούς», 1995-2000, Αθήνα, εκδόσεις ICAP.

ICAP, (2001), «Η Ελλάδα σε Αριθμούς», Αθήνα, εκδόσεις ICAP.

Immarino, S., Πιτέλης, Χ., Sugden, R. και Τσιπούρη, Λ. (1998), «Άμεσες Ξένες Επενδύσεις, Ανταγωνιστικότητα και Βιομηχανική Ανάπτυξη: Η Περίπτωση των Ελληνικών Επενδύσεων προς τις Χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης», (Eds) «Διεθνής Ανταγωνιστικότητα και Βιομηχανική Στρατηγική», Αθήνα, εκδ. «Τυπωθήτω-Γιώργος Δάρδανος».

ΙΝΕ-ΓΣΕΕ, (1994), «Η αναδιάρθρωση της ελληνικής βιομηχανίας και η επιπτώσεις στους εργαζόμενους στη βιομηχανία», Συμπεράσματα μελέτης του ΙΝΕ-ΓΣΕΕ, Ενημερωτικό Δελτίο Ινστιτούτου Εργασίας-ΙΝΕ της ΓΣΕΕ, τεύχος 40-41, Ιούνιος-Ιούλιος '94, σελ.38-48.

ΙΝΕ-ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, (1999), «Η Ελληνική Οικονομία και η Απασχόληση», Ετήσια Έκθεση 1999, Αθήνα.

IOBE (1997), «Θέσεις του IOBE για την ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας», Αθήνα.

Ιωακείμογλου, Η. (1994), «Η Αναδιάρθρωση δεν είναι αποβιομηχανίση», Αθήνα, εφημ. ΗΜΕΡΗΣΙΑ, 19.1.94.

Ιωακείμογλου, Η. (1994α), «Αναδιάρθρωση της Ελληνικής Βιομηχανίας και η θέση της Ελλάδας στον ευρωπαϊκό καταμερισμό εργασίας», Ενημερωτικό Δελτίο Ινστιτούτου Εργασίας (ΙΝΕ) της ΓΣΕΕ, Νο 40-41, Ιούνιος-Ιούλιος '94.

Ιωακείμογλου, Η. (1995), «Αναδιάρθρωση και Διεθνής Εξειδίκευση της Ελληνικής Βιομηχανίας», Αθήνα, εκδ.ΙΝΕ-ΓΣΕΕ

Ιωακείμογλου, Η. και Ευσταθόπουλος Γ. (2001), «Η ανταγωνιστικότητα, η ΟΝΕ και η βιομηχανική πολιτική», Τετράδια του ΙΝΕ-Ινστιτούτου Εργασίας, Αθήνα, τεύχος, 20-21.

Ιωαννίδης, Σ. (1989), «Ανταγωνισμός, Αγορά, και Δημοκρατία. Μια κριτική της νεοαυστριακής οικονομικής θεωρίας», Διδακτορική Διατριβή στο Πάντειο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Δημόσιας Διοίκησης, Αθήνα.

Καλογήρου Γ. (1993), «Κρατικές Αγορές, Βιομηχανικές Δομές και Κρατικές Πολιτικές στον Ελληνικό Χώρο», στην έκδοση «Βιομηχανική και Τεχνολογική Πολιτική στην Ελλάδα», Αθήνα, εκδ. «Θεμέλιο».

Καλογήρου, Γ. (1998), «Ανταγωνιστικότητα: Θεωρητικές Αναζητήσεις και Στρατηγικές Απαντήσεις», (Eds) «Διεθνής Ανταγωνιστικότητα και Βιομηχανική Στρατηγική», Αθήνα, εκδ. «Τυπωθήτω-Γιώργος Δάρδανος».

Καραγιάννη, Σ. (2001), «Η Νέα Βιομηχανική Στρατηγική: Η περίπτωση της βιομηχανίας ενδυμάτων στην Ελλάδα», περιοδικό «Σπουδαί», τεύχος 1-2, Ιαν.-Ιουν 2001, σελ.65-95.

Καράγιωργας, Σ. (1979), «Οικονομικές λειτουργίες του κράτους», Αθήνα, εκδ. «Παπαζήση».

Καραμεσίνη, Μ. (1994), «Η βιομηχανική αναδιάρθρωση και ο ρόλος της βιομηχανικής πολιτικής στην Ελλάδα κατά τη διάρκεια της κρίσης», Ενημερωτικό Δελτίο Ινστιτούτου Εργασίας (ΙΝΕ) της ΓΣΕΕ, Νο 40-41, Ιούνιος-Ιούλιος '94.

Καραμεσίνη, Μ. (2002), «Βιομηχανική Πολιτική, Ευρωπαϊκή Ενοποίηση και Μισθωτή Εργασία», Αθήνα, εκδ. «Ελληνικά Γράμματα».

Καπετανάκη-Σηφάκη Κ. (1991), «Ελληνικά χρηματοοικονομικά συγκροτήματα και ελληνική βιομηχανία», Αθήνα, «Σύγχρονα Θέματα», τεύχος 46-47, Δεκέμβριος 1991, σελ. 15-31.

ΚΕΠΕ, (1995), «Η πορεία των περιθωρίων κέρδους και οι επιπτώσεις στον τιμάρθιμο», Αθήνα, Ιούνιος '95, εκδόσεις «Κέντρο Ερευνών και Προγραμματισμού-ΚΕΠΕ».

ΚΕΠΕ, (1996), «Προτάσεις διαρθρωτικής πολιτικής για τη βιομηχανία και την απασχόληση», Αθήνα, εκδ. ΚΕΠΕ.

Κεραμίδου, Ι. (1999), «Η δυναμική της συσσώρευσης του κεφαλαίου στην ελληνική βιομηχανία κατά την περίοδο 1960-1995», Αθήνα, «Οικονομική Επιθεώρηση», Διεύθυνση Μελετών της Εμπορικής Τράπεζας, τεύχος 20, Οκτώβριος-Δεκέμβριος '99.

Cornoy, M. (1984), «Κράτος και Πολιτική Θεωρία», Αθήνα, εκδ. «Οδυσσεάς».

Κοτζιάς, Ν. (1995), «Ευρωπαϊκή Ένωση: Ένα Σύστημα εν τω γίνεσθαι», Αθήνα, εκδ. «Δελφίνι».

Κουτσούκης, Κ. (1990), «Η Πολιτική Ηγεσία», Αθήνα, εκδ. «Αναστασίου».

Κουτσουλάκος, Γ. (1993), «Στρατηγικές Ιδιωτικοποίησης και μέθοδες πώλησης», Αθήνα, Ενημερωτικό Δελτίο «ΙΝΕ-Ινστιτούτου Εργασίας ΓΣΕΕ», τεύχος 26-27.

Κυπριανίδης, Τ. (1992), «Το φάντασμα της αποβιομηχάνισης», εφημ. «ΕΠΟΧΗ», 23-2-1992, Αθήνα.

Λαίνος, Γ. (1993), «Ιδιωτικοποιήσεις: Θεωρητικό πλαίσιο – Η ελληνική εφαρμογή», Αθήνα, Ενημερωτικό Δελτίο ΙΝΕ, Ινστιτούτου Εργασίας ΓΣΕΕ, τεύχος 28-29.

Λεβεντάκης, Α. (1995), «Τάσεις στη διεθνή ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας και προοπτικές στο 2004. Η ελληνική οικονομία στο κατώφλι του 21^{ου} αιώνα». Σχεδιασμός-επιμέλεια Α. Κιντής, εκδ. «Ιονική Τράπεζα».

Λεβέντης, Γ. (1995), «Συλλογικές συμβάσεις εργασίας σε επίπεδο ομίλου επιτηδεύσεων», Αθήνα, «Τετράδια του ΙΝΕ», Ινστιτούτου Εργασίας ΓΣΕΕ, τεύχος 3, Ιούλ.-Σεπτ. '95, σελ. 11-18

Λένιν, Β. {(1916). 1964}, «Ιμπεριαλισμός ανώτατο στάδιο του καπιταλισμού», εκδ. «Θεμέλιο», Αθήνα.

Λένιν, Β. {(1917), 1975}, «Κράτος και Επανάσταση», Αθήνα, εκδ. «Σύγχρονη Εποχή».

Λιδωρίκης, Στ. (1984), «Η ΕΟΚ και τα προβλήματα της Ελληνικής Βιομηχανίας» (Επιμέλεια συλλογικής επεξεργασίας της ΔΠΚ), εκδ. «Gutenberg»

Λινάρδος-Ριμόν, Π. (1994), «Η βιομηχανική αναδιάρθρωση και οι επιπτώσεις της στους εργαζόμενους στη βιομηχανία», Συμπεράσματα μελέτης του «Ινστιτούτου Εργασίας-ΙΝΕ» της ΓΣΕΕ, τεύχος 40-41, Ιούνιος-Ιούλιος '94.

Λινάρδος-Ριμόν, Π. (1996), «Η Βιομηχανική Πολιτική και οι μελέτες για τα Δίκτυα», Αθήνα, «Τετράδια του ΙΝΕ», τευχ. 6-7, Απρίλ.-Σεπτ.96.

Λυμπεράκη, Α. (1991), «Ευέλικτη Εξειδίκευση; Κρίση και αναδιάρθρωση στη Μικρή Βιομηχανία», Αθήνα, εκδ. «Gutenberg».

Λυμπεράκη, Α. (1993α), «Ιδιωτικοποίηση: Η ιδεολογία των αγορών στην αγορά των ιδεολογιών», Αθήνα, Ενημερωτικό Δελτίο ΙΝΕ», Ινστιτούτου Εργασίας ΓΣΕΕ, τεύχος 26-27.

Λυμπεράκη, Α. (1993β), «Ιδιωτικοποίηση και εργασιακές σχέσεις», Αθήνα, Ενημερωτικό Δελτίο ΙΝΕ», Ινστιτούτου Εργασίας ΓΣΕΕ, τεύχος 26-27.

Λυμπεράκη, Α. (1998), «Δικτύωση, Ευέλικτη Εξειδίκευση και Μικρές Επιχειρήσεις», (Eds) «Διεθνής Ανταγωνιστικότητα και Βιομηχανική Στρατηγική», Αθήνα, εκδ. «Τυπωθήτω-Γιώργος Δάρδανος».

Λυμπεράκη, Α. και Τραυλός, Σ. (1993), «Κρατικές παρεμβάσεις στη Βιομηχανία: Άμεση και έμμεση βιομηχανική πολιτική στη δεκαετία του '80», στο «Βιομηχανική και Τεχνολογική Πολιτική στην Ελλάδα», εκδ. «Θεμέλιο».

Μακρυδάκης, Σ. και Λιούκας Σ. (1997), «Παγκοσμιοποίηση και στρατηγικές ανταγωνιστικότητας των ελληνικών επιχειρήσεων», στην έκδοση «Το παρόν και μέλλον της Ελληνικής Οικονομίας», του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνάς, (eds) Αν.Κιντής, εκδόσεις «Gutenberg».

Μάλιος, Μ. (1975), «Σύγχρονη φάση ανάπτυξης του καπιταλισμού στην Ελλάδα», Αθήνα, εκδ. «Σύγχρονη Εποχή».

Μαραβέλας, Κ. (1993), «Η Ιδιωτικοποίηση του ΟΤΕ και οι συνέπειες της», Αθήνα, «Ενημερωτικό Δελτίο ΙΝΕ», Ινστιτούτου Εργασίας ΓΣΕΕ, τεύχος 30-31.

Μαρμαγκιώλης, Γ. - Παζινός, Α. (1989), «Μελέτη του φαινομένου των Συγχωνεύσεων και Εξαγορών, σε σχέση με την ανταγωνιστικότητα των κλάδων της ελληνικής βιομηχανίας», Αθήνα, εκδ. «Εμπορική Τράπεζα».

Μαρξ, Κ. - Ένγκελς, Φ. «Εκλεκτά Έργα», τομ.Ι, ΙΙ, Αθήνα.

Μαρξ, Κ. - Ένγκελς, Φ. «Η Γερμανική Ιδεολογία», Αθήνα, εκδ. (Gudenbrg), τομ.1.

Μαρξ, Κ. {(1857-1858), 1989}, «Οικονομικά Χειρόγραφα ή Grundrisse», μετάφραση στα ελληνικά με τον τίτλο: «Βασικές Γραμμές Κριτικής της Πολιτικής Οικονομίας», τομ.Ι, ΙΙ, ΙΙΙ, Αθήνα, εκδ. «Στοχαστής».

Μαρξ, Κ. {(1867), 1963}, «Το Κεφάλαιο», τόμος Ι, Αθήνα, εκδ. «Μόρφωση».

Μαρξ, Κ. {(1893), 1963}, «Το Κεφάλαιο», τόμος ΙΙ, Αθήνα εκδ. «Μόρφωση».

Μαρξ, Κ. {(1894), 1979}, «Το Κεφάλαιο», τόμος ΙΙΙ, Αθήνα, εκδ. «Σύγχρονη Εποχή».

Μελάς, Κ. (1996), «Συναλλαγματικές εξελίξεις και πολιτική στην Ελλάδα 1974-95», Οικονομική Επιθεώρηση, Δ/ση Μελετών Εμπορικής Τράπεζας, τεύχος Ιούλ.-Σεπτ.96.

Μερζάνης Χ. (2001), «Λογιστικά πρότυπα, γνωστοποίηση πληροφοριών και επενδυτικές πολιτικές στην κεφαλαιαγορά», Αθήνα, Οικονομική Επιθεώρηση, έκδ. Δ/σης Μελετών Εμπορικής Τράπεζας.

Meunaud, J. (1964), «Οι πολιτικές δυνάμεις στην Ελλάδα», με τη συνεργασία Π.Μερλόπουλου και Γ.Νοταρά, Αθήνα, εκδ. «Μπάϋρον».

Mills, W. {(1956), 1991}, «The Power Elite», μετάφραση στα ελληνικά «Η Αριστοκρατία της Εξουσίας», εκδ. «Αρσενίδης».

Μινολού, Ι. (1999), «Ανεπαρκής και χωρίς συντονισμό η βιομηχανική πολιτική», Αθήνα, περιοδικό «Οικονομικός Ταχυδρόμος», σελ.24-40.

Μπαμπανάσης,Σ.-Σούλας,Κ. (1976), «Η Ελλάδα στην περιφέρεια των αναπτυσσόμενων χωρών», Αθήνα, εκδ. «Θεμέλιο».

Μούσης, Ν. (1999), «Ευρωπαϊκή Ένωση», Δίκαιο-Οικονομία-Πολιτική, Αθήνα. εκδ. «Παπαζήσης».

Ντέμιν, Α. (1983), «Κρατικο-μονοπωλιακός καπιταλισμός: προβλήματα, τάσεις, αντιθέσεις», έκδοση Πανεπιστημίου Λένινγκραντ (ρωσικ.εκδ)

Ξανθάκης, Μ. (1989), «Η Κρίση της Ελληνικής Μεταποίησης και η παρέμβαση του Κράτους», Αθήνα, εκδ. «Παπαζήση».

Πάκος, Θ. (1992), «Ανταγωνισμός – Συγκέντρωση – Τεχνολογία», Αθήνα, εκδ. «Παπαζήση».

Πάκος, Θ. (1997), «Βιομηχανική Οργάνωση, Επιχειρηματικές Πολιτικές και Απόδοση», Αθήνα, εκδ. «Παπαζήση».

Πάκος, Θ. (2001α), «Ιδεολογικές πτυχές της νεοκλασικής θεωρίας της επιχείρησης», περιοδ. «Θέσεις», τεύχος 75, σελ.13-24.

Πάκος, Θ. (2001β), «Το διανεμητικό υπόβαθρο της «Κοινωνίας των 2/3», Διεθνές Συνέδριο του Ιδρύματος Καραγιώργα με θέμα «Κοινωνία των 2/3», Αθήνα, εκδ. Παντείου Πανεπιστημίου.

Παπαδόκης, Β. (2002), «Εξαγορές και Συγχωνεύσεις: Ελληνική και Διεθνής Εμπειρία», Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθήνας, Μάιος 2002.

Παπαδήμος, Λ. (2001), «Το ευρώ, η ελληνική οικονομία και το τραπεζικό σύστημα», Δελτίο Ένωσης Ελληνικών Τραπεζών, Α' Τρίμηνο 2001, σελ.5-13.

Παπάζογλου, Χ. (2001), «Περιφερειακή οικονομική ενοποίηση και εισροή ξένων άμεσων επενδύσεων: Η ευρωπαϊκή εμπειρία», Οικονομικό Δελτίο Τράπεζας Ελλάδος, τεύχος 17, Ιούλιος 2001, σελ.47-62.

Πετράκη, Γ. (1994), «Βιομηχανικές πολιτικές διαχείρισης της εργασίας 1950-93», Ενημερωτικό Δελτίου, Ινστιτούτου Εργασίας-ΙΝΕ της ΓΣΕΕ, Νο 40-41, Ιούνιος-Ιούλιος '94,

Πετράκη, Γ. (1995), «Βιομηχανικές περιοχές σε κρίση», περιοδ. «ΕΡΓΑΣΙΑ», Μάιος-Ιούνιος 1995, τεύχος 2, Αθήνα.

Πετράκη, Γ. (1995α), «Κοινωνικοί Συσχετισμοί και Εργοδοτικές Πολιτικές Διαχείρισης και Ελέγχου της Εργασίας (1950-1993). Αθήνα, Εκδ. «Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ».

Πιτέλης, Χ. (1996), «Ανταγωνιστικότητα, Απασχόληση, Συναίνεση και Δημοκρατία. Βιομηχανική Στρατηγική και ο Ρόλος των Δικτύων». Τετράδια ΙΝΕ-ΓΣΕΕ, «Δίκτυα, Βιομηχανική Πολιτική και Απασχόληση», Αθήνα, Απρίλιος-Σεπτέμβρης '96.σελ. 49-74.

Πιτέλης, Χ. (1998α), «Παραγωγικότητα, Ανταγωνιστικότητα και Σύγκλιση στην Παγκόσμια Οικονομία: Ο Ρόλος της Προσφοράς», (Eds) «Διεθνής Ανταγωνιστικότητα και Βιομηχανική Στρατηγική», Αθήνα, εκδ. «Τυπωθήτω-Γιώργος Δάρδανος».

Πιτέλης, Χ. (1998β), «Ανταγωνιστικότητα, Απασχόληση, Συναίνεση και Δημοκρατία: Βιομηχανική Στρατηγική και ο Ρόλος των Δικτύων», (Eds) «Διεθνής Ανταγωνιστικότητα και Βιομηχανική Στρατηγική», Αθήνα, εκδ. «Τυπωθήτω-Γιώργος Δάρδανος».

Πιτέλης, Χ. και Αντωνάκης, Ν. (1998), «Μεταποίηση και Αποβιομηχάνιση: Θεωρία, Εμπειρική Τεκμηρίωση και η Περίπτωση της Ελλάδας», (Eds) «Διεθνής Ανταγωνιστικότητα και Βιομηχανική Στρατηγική», Αθήνα, εκδ. «Τυπωθήτω-Γιώργος Δάρδανος».

Πιτέλης, Χ., Sugden, R. και Thomas, R. (1998), «Επενδύσεις προς το Εσωτερικό, Συμβατότητα Στόχων και η (Ανάγκη για) Βιομηχανική Στρατηγική», (Eds) «Διεθνής Ανταγωνιστικότητα και Βιομηχανική Στρατηγική», Αθήνα, εκδ. «Τυπωθήτω-Γιώργος Δάρδανος».

Πουλιαντζάς, Ν. {(1968), 1975}, «Πολιτική Εξουσία και Κοινωνικές Τάξεις», Αθήνα, εκδ. «Θεμέλιο».

Πουρνάρης, Ε. και Τριποσπίτης, Δ. (1997), «Διεθνής παραγωγή και Ελληνική Οικονομία», στην έκδοση «Το παρόν και μέλλον της Ελληνικής Οικονομίας», του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθήνας, (eds) Αv. Κιντής, εκδόσεις «Gutenberg».

Roemer, J. (1994), «Ένα μέλλον για το σοσιαλισμό», Αθήνα, εκδ. «Στάχυ», 1995.

Ρουσσάκης, Ε. (1991), «Αίτια και επιπτώσεις της τρέχουσας αναδιάρθρωσης των εμπορικών τραπεζών στις ΗΠΑ», Δελτίο Ένωσης Ελληνικών Τραπεζών, Γ' Τριμηνιαία 1991.

Σακελλαρόπουλος, Θ. (1992), «Προβληματικές Επιχειρήσεις, Κράτος και κοινωνικά συμφέροντα στη δεκαετία του '80», Αθήνα, εκδ. «Κριτική Επιστημονική Βιβλιοθήκη».

Σαμαράς, Γ. (1982), «Κράτος και Κεφάλαιο στην Ελλάδα», Αθήνα, εκδ. «Σύγχρονη Εποχή».

ΣΕΒ-Σύνδεσμος Ελληνικών Βιομηχανιών (2000), «Έκθεση για την Ελληνική Βιομηχανία», Αθήνα, εκδ. ΣΕΒ.

Σταμάτης, Γ. (1997), «Οικονομικά Μαργκινάκια», Αθήνα, εκδ. «Ελληνικά Γράμματα».

Σταμάτης, Κ. (1999), «Η ανάκτηση του μέλλοντος: Πέρα από τη νεοφιλελεύθερη κυριαρχία», Αθήνα, εκδ. «Νήσος».

Στρατούλης, Δ. (1993), «Κριτική θεώρηση του Νόμου 2167/93 για την Ιδιωτικοποίηση του ΟΤΕ», Αθήνα, Ενημερωτικό Δελτίο ΙΝΕ», Ινστιτούτου Εργασίας ΓΣΕΕ, τεύχος 30-31.

Τόλιος, Γ. και Μαγκλιβέρας, Σ. (1984), «Παραγωγικότητα, Ανταγωνιστικότητα και Ανεργία», εκδ. «Σύγχρονη Εποχή»

Τόλιος, Γ. (1987), «Τα νέα φαινόμενα στην κυριαρχία των μονοπωλίων στην ελληνική οικονομία», Αθήνα, Επιστημονική Σκέψη», Μάρτιος '87, αρθ. τεύχους 32, σελ.23-34

Τόλιος, Γ. (1991), «Σύγχρονος Καπιταλισμός: Τάσεις ανάπτυξης και αντιθέσεις», Αθήνα, εκδ. «Σύγχρονη Εποχή»

Τόλιος, Γ. (1993), «Αποκρατικοποιήσεις-Ιδιωτικοποιήσεις-Κοινωνική Ολοκλήρωση και Εργατικό Κίνημα», Αθήνα, «Ενημερωτικό Δελτίο ΙΝΕ», Ινστιτούτου Εργασίας ΓΣΕΕ, Τεύχος 25.

Τόλιος, Γ. (1998), «Συγκέντρωση Κεφαλαίου, Τραπεζικοί και Ασφαλιστικοί Όμιλοι στην Ελληνική Κοινωνία», Αθήνα, εκδ. «Σάκκουλα».

Τόλιος, Γ. (1999), «Συγκέντρωση Κεφαλαίου, Οικονομικοί Όμιλοι και Οικονομική Ελίτ», Αθήνα, εκδ. «Ελληνικά Γράμματα».

Τόλιος, Γ. (2000), «Πολυκλαδικοί Όμιλοι στην Ελληνική Οικονομία και μηχανισμοί 'διαπλοκής συμφερόντων' με την πολιτική εξουσία», στο Συνέδριο του Ιδρύματος Σάκη Καράγιωργα με θέμα: «Δομές και σχέσεις εξουσίας στη σημερινή Ελλάδα», Αθήνα, εκδ. «Ίδρυμα Σάκης Καράγιωργας».

Τράπεζα Ελλάδος, «Εκθέσεις του Διοικητή για τα έτη 1995, 1996, 1997, 1998, 1999, 2000.

Τράπεζα Ελλάδος. Μηνιαίο Στατιστικό Δελτίο, Δεκέμβρης, 1990, 1994, 1998.

Τραυλός-Τζανετάτος, Δ. (1988), «Οι εργασιακές σχέσεις στη δίνη της μικρο-ηλεκτρονικής καπιταλιστικής ανασυγκρότησης», Αθήνα, «Επιστημονική Σκέψη», τεύχος 40.

Τραυλός-Τζανετάτος, Δ. (1995), «Οι συλλογικές διαπραγματεύσεις στους ομίλους επιχειρήσεων», Αθήνα, «Τετράδια του ΙΝΕ», Ινστιτούτου Εργασίας ΓΣΕΕ, τεύχος 3, Ιουλ.-Σεπτ. '95, σελ. 19-27

Τσαλίκη, Π. και Τσουλιφίδης, Α. (2000), «Συγκέντρωση κεφαλαίου στη Βιομηχανία και πολιτικές συνέπειες», στο «Δομές και σχέσεις εξουσίας στη σημερινή Ελλάδα», Αθήνα, «Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα», (σελ.707-723)

Τσέτσης, Στ. (1995), «Euroguide»: Πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Βιομηχανική Πολιτική, Αθήνα, εκδ. «Γ.Δ. INFORMATION & Σία ΕΕ».

Τσιακίρης, Α. (1991), «Η θεωρία των κρίσεων και η ελληνική εμπειρία», Αθήνα, εκδ. Δ/σης Μελετών & Προγραμματισμού ΑΤΕ».

Υπουργείο Ανάπτυξης-ΥΠΑΝ (1997α), «Το Μέλλον της Ελληνικής Βιομηχανίας, περιγραφή του Εργού και Πεπραγμένα». Αθήνα, εκδ. υπουργείο Ανάπτυξης.

Υπουργείο Ανάπτυξης-ΥΠΑΝ (1997β), «Έκθεση για την Ανταγωνιστικότητα και τη Βιομηχανική Στρατηγική στην Ελλάδα», (ευρεία περίληψη), Αθήνα, εκδ. υπουργείο Ανάπτυξης.

Υπουργείο Ανάπτυξης-ΥΠΑΝ (1997γ). «Διεθνής Ανταγωνιστικότητα και Συναινετική Βιομηχανική Στρατηγική για την Ελλάδα: Βασικά Σημεία Συναινεσης», (Συνοπτική παρουσίαση), Αθήνα, εκδ. υπουργείο Ανάπτυξης.

Υπουργείο Ανάπτυξης-ΥΠΑΝ (2000). «Γ' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης 2000-2006, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Μεταποίησης-Υπηρεσιών», Γενική Γραμματεία Βιομηχανίας.

Υπουργείο Ανάπτυξης-ΥΠΑΝ (2001). «Γ' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης 2000-2006, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Ανταγωνιστικότητας- ΕΠΑΝ», Γενική Γραμματεία Βιομηχανίας.

Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας-ΥΠΕΘΟ (1998), «Εισηγητική Έκθεση Κρατικού Προϋπολογισμού 1998».

Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας-ΥΠΕΘΟ (1999), «Εισηγητική Έκθεση Κρατικού Προϋπολογισμού 1999».

Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας-ΥΠΕΘΟ (2000), «Εισηγητική Έκθεση Κρατικού Προϋπολογισμού 2000».

Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας-ΥΠΕΘΟ (2001). «Εισηγητική Έκθεση Κρατικού Προϋπολογισμού 2001».

Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας-ΥΠΕΘΟ (2001α), «Εξαμηνιαία Έκθεση, για τις Τρέχουσες Οικονομικές Εξελίξεις και Προοπτικές της Ελληνικής και της Διεθνούς Οικονομίας».

Φίλιος, Β. (1989), «Τα τραπεζικά holdings σε σχέση με τις απορροφήσεις ή εξαγορές τραπεζών», Αθήνα, Δελτίο Ένωσης Ελληνικών Τραπεζών, τεύχος Δ' τριμηνιαία, 1989, σελ. 35-47.

Fine, B. (1999), «Ιδιωτικοποιήσεις: Θεωρία με Μαθήματα από το Ηνωμένο Βασίλειο», στο «Ριζοσπαστικές Κριτικές του Νεοφιλελευθερισμού», Αθήνα, εκδ. «Τυπωθήτω-Γιώργος Δαρδανός».

Fortune (1980), «Τα 100 μεγαλύτερα Δυτικο-ευρωπαϊκά βιομηχανικά μονοπωλιακά συγκροτήματα από το 1970 μέχρι το 1979» Νο 3, Αύγουστος 1980, αναδημοσίευση «Επιστημονική Σκέψη», Σεπτέμβρης-Οκτώβρης 1981, αριθ.τευχ.3, σελ. 107-110

Φουντούλης, Χ. (1982), «Υπερεθνικά μονοπώλια του σύγχρονου καπιταλισμού», Αθήνα, εκδ. Ειρήνη.

Freeman, C. και Perez, C. (1988). «Διαρθρωτικές κρίσεις προσαρμογής: Οικονομικοί κύκλοι και επενδυτική συμπεριφορά», άρθρο στο βιβλίο «Technical Change and Economic Theory», εκδόθηκε στα ελληνικά με τον τίτλο, «Οικονομική Θεωρία και Τεχνολογία», με εισαγωγή και επιμέλεια Τάσου Γιαννίτση, εκδ. «Gutenberg» (1991).

Φωτόπουλος, Τ. (1993), «Η Νεοφιλελεύθερη Συναινεση και η κρίση της Οικονομίας Ανάπτυξης», Αθήνα, εκδ. «Γόρδιος».

Χασσιδ, Ι. (1977), «Ελλάς και ΕΟΚ: Συγκριτική μελέτη βιομηχανικής διάρθρωσης», Αθήνα, εκδ.ΙΟΒΕ.

Χασσιδ, Ι. (1980), «Ελληνική Βιομηχανία και ΕΟΚ: Μελέτη για τις επιπτώσεις από την ένταξη», Αθήνα, εκδ.ΙΟΒΕ

Χασιώτης, Β. (1994), «Πως διοικούνται οι όμιλοι επιχειρήσεων», Αθήνα, «Οικονομικός Ταχυδρόμος», 10.11.94, σελ. 91-94.

Hirsch, J. (1985), «Φορντισμός και μεταφορντισμός: η παρούσα κοινωνική κρίση και οι συνέπειες της», στο βιβλίο «Μεταφορντισμός και κοινωνική μορφή. Μια μαρξιστική συζήτηση για το μεταφορντικό κράτος», Αθήνα 1993, εκδ. «Εξάντας», σελ. 16-50.

Χριστίδου, Φ. (1995), «Οι τράπεζες στη δεκαετία του '90», Αθήνα, «Οικονομική Επιθεώρηση», Δ/ση Μελετών Εμπορικής Τράπεζας, Ιανουάριος-Μάρτιος '95, σελ. 2-15.

Χριστόπουλος, Κ. (1991), «Τάσεις ανάπτυξης του κεφαλαίου στην Ελλάδα», Αθήνα, εκδ. «Σύγχρονη Εποχή».

Χριστόπουλος, Κ. (1993). «Τηλεπικοινωνιακή Ανάπτυξη και Ιδιωτικοποίηση του ΟΤΕ», Αθήνα. «Ενημερωτικό Δελτίο ΙΝΕ», Ινστιτούτου Εργασίας ΓΣΕΕ, τεύχος 30-31.

Ξενογλώσση

Aaronovits, S. and Sawyer, M.C. (1975), "Big Business, Theoretical and Empirical Aspects of Concentration and Mergers in the United Kingdom», MacMillan, London.

Aglietta, M. (1979), "A Theory of Capitalist Regulation: The US Experience", publ. "New Left Review", no.136, November-December.

Althousser, L. (1965), "Pour Marx", Francois Maspeto.

Argitis, G. (1996), "Financial Capital, Monetary Policy and Income Distribution", Thesis submitted for the Ph.D. degree, in Economics at the University of Cambridge.

Arkadie, Van B. (1995a), "The State and Economic Change in Africa", (Eds.) "The Role of the State in Economic Change", Clarendon Press, Oxford.

Arkadie, Van B. (1995b), "The State and Economic Reform in Vietnam and The Lao PDR", (Eds.) "The Role of the State in Economic Change", Clarendon Press, Oxford.

Art J-Y. (1999), "Developments in EC Competition Law in 1998: An overview". Common Market Law Review, vol.36, No 5, October

Audretsch, D. (1998), "Industrial Organization and the New Industrial Policy", Discussion Paper No.1997, Centre for Economic Policy Research, London.

Ayres, R. & Clark, D. (1998), "Capitalism, Industrialisation and Development in Latin America: the Dependency Paradigm Revisited", Capital & Class, No. 64.

Bain, J. (1968), "Industrial Organization", second edition, John Wiley & Sons, Inc, New York.

Baran, P. (1957), "The Political Economy of Growth", Monthly Review Press.

Baumol, W. (1965), "Welfare Economics and the Theory of State", 2nd edition, London: London School of Economics.

Besley, T. and Seabright, P. (1999), "The effects and policy implication of State Aid to Industry: An economic analysis", Economic Policy, A European Forum, No 28, April.

Best, M. {(1990), 1996}, "The New Competition: Institutions of Industrial Restructuring", Polity Press, Cambridge, UK.

Boccara, P. (1974), "Etude sur le Capitalism Monopolist d'Etat", Editions Sociales.

Bond, P. (1990), "The new U.S. class struggle: Financial industry power VS grassroots populisms", Capital & Class, No 40, SPRING '90, U.K.

Bottomore, T. (1981), "Introduction" to the new edition of "Finance Capital" by Rudolf Hilferding (1910)

Boyer, R. (1979), "Wage Formation in Historical Perspective: The French Experience", Cambridge Journal of Economics, 3:2.

Bukharin, N. {(1918), 1972}, "Imperialism and World Economy", London Merlin Press.

Buzuev A. (1985), "Transnational Corporations and Militarism", Moscow, "Progress Publishers"

Carroll, W. (1989), "Neoliberalism and the recomposition of Finance Capital in Canada", Capital & Class, No 38, Summer 1989.

Chang Ha J. (1996), "The Political Economy of Industrial Policy", London, Publ. "Macmillan Press Ltd".

Chang Ha J. & Rowthorn, R. (1995a), "Introduction" in (Eds.) "The role of the State in Economic Change", Clarendon Press, Oxford.

Chang Ha J. & Rowthorn, R. (1995b), "The Role of the State in Economic Change: Entrepreneurship and Conflict Management". (Eds.) "The role of the State in Economic Change", Clarendon Press, Oxford.

Cheprakov, V. (1969), "State Monopoly Capitalism", Moscow, Progress Publishers.

Clarke, R. (1993), "Trends in concentration in UK manufacturing, 1980-9", in *Industrial Concentration and Economic Inequality*, Edited by Casson M. and J.Greedy, Edward Elgar.

COM, (1996), "Benchmarking The Competitiveness of European Industry", Commission Communication, III.A.3, PMS, 9.10.1996

COM, (1999), "The Competitiveness of European Enterprises in the face of Globalisation – How it can be encouraged", Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the Committee of the Regions and the Economic and Social Committee, Brussels, 718 final, 20.1.1999.

COM, (2001), "Fifth Framework Programme of the European Community for Research, Technological Development and Demonstration Activities". <http://www.europe.eu.int/comm/research/fp5.htm>

Cowling, K. & Sugden, R. (1993), "Beyond Capitalism: Towards a New World Economic Order", London: Pinter.

Cox, R. (1987), "Production, Power and World Order", New York, Columbia University Press.

Dale, R. (1991), "UK Regulation of Financial Conclomerates After Big Bag", University of Southampton.

Davies, S., Driffield, N., and Clarke, R. (1999), "Monopoly in the U.K.: What determines whether the MMC finds against the investigated firms?", *The Journal of Industrial Economics*, September 1999, vol.XLVII, No.3.

Drejser, I., Kristensen Skov F. and Laursen, K. (1999), "Cluster Studies, as a Basis for Industrial Policy: The Case of Denmark", *Industry and Innovation*, vol.6, No 2, December.

Dunning, J. (1992), "The Competitive Advantage of Counties and the Activities of Transnational Corporations", *Transnational Corporations* vol.1, no.2.

Ellman, M. (1995), "The State under State Socialism and Post-Socialism", (Eds.) "The Role of the State in Economic Change", Clarendon Press, Oxford.

European Economy, (1999), "Mergers and Acquisitions", No 2, February, Supplement A.

Eurostat, Yearbook (2001).

Forbes (1999), "The Global Power Elite", Ειδικό αφιέρωμα.

Fourie, F.C.v.N. (1993), "Economic Concentration: A Survey and evaluation of policy options", *The South African Journal of Economics*, 60, 3, p.135-152.

Frank, G. (1967), *Capitalism and Underdevelopment in Latin America*, Monthly Review Press, London.

Friedman, M. (1962), "Capitalism and Freedom", Chicago, Univ. Chicago press.

Ghemawat, P. and Khanna. T. (1998), "The nature of diversified business groups: A research design and two case studies", *The Journal of Industrial Economics*, volume XLVI, March 1998, No.1.

Gill, S. & Law, D. (1989), "Global Hegemony and the Structural Power of Capital", *International Studies Association, Quarterly* (1989) 33, 475-499.

Gramsci, A. "Selections from the Prison Notebooks", Lawrence and Wishart, London, 1971.

Green. G. (1987), "Finance capital and uneven development", Boulder, co: Westview Press, U.K.

Hannah, L. and Kay, J. (1997), "Concentration in Modern Industry", London, Macmillan.

Hayek, F. (1940), "Socialist Calculation: The Competitive "Solution", *Economica*, 7: 125-149

Heimann, E. (1945), "History of Economics Doctrines", N.York, Oxford University Press.

Henley, J., Kirkpatrick, C. and Wilde, G. (1999), "Foreign Investment in China: Recent Trends and Current Policy", *The World Economy*, Vol.22, No 2.

Hilferding, R. [(1910), 1981], "Finance Capital", Edit with an Introduction by Tom Bottomore, Routledge and Kegan Paul, London, Boston and Henley (1981).

Hirschman, A. (1958), "The Strategy of Economic Development", Yale Univ.Press.

Hodgson, G. (1998), "Socialism against markets? A critique of two recent proposals", *Economy & Society*, vol.27, no.4, November.

Holloway, J. and Pieccoto, S. (1977), "Capital, Crisis and the State", *Capital and Class*, No 2, σελ. 76-101

Hosomi, T. & Okumura, A. (1982), "Japanese industrial Policy", in J.Pinder (ed.), *National Industrial Strategies and the World Economy*, Croon Helm, London.

Jacobson D. and Andreosso-O'Callaghan B. (1996), "Industrial Economics and Organization, A European Perspective", The McGraw-Hill Book Companies.

Johnson, C. (1984), "The Idea of Industrial Policy", in C.Jhonson (ed.), *The Industrial Policy Debate*. Institute for Contemporary Studies, San Francisco.

Kay, J. (1993), "Foundations of Corporate Success", Oxford: Oxford University Press.

Keyns, J. (1936), "The General Theory of Employment, Interest and Money", London, Macmillan.

Khan, M. (1987), "Perfect Competition", in *The Pelgrave Dictionary of Economics*, vol.3, London; Macmillan.

Koguchi, K. (1993), "Financial Conglomeration", Ειδικό αφιέρωμα OECD για τα "Financial Conglomerates". Paris, 1993.

Kovacic, E and Shapiro, C. (2000), "Antitrust Policy: A Century of Economic and Legal Thinking", *Journal of Economic Perspectives*, vol.14, num.1, Winter 2000, pp. 43-60.

Lane, C. (1998), "European companies between globalization and localization: A comparison of internationalization strategies of British and German MNCs", *Economy & Society*, vol.27, No.4, November.

Lange, O. [1936 (1956)], "On the Economic Theory of Socialism", in *On the Economic Theory of Socialism*, ed. B. Lippincott, Minneapolis, University of Minneapolis Press.

Lazonic, W. (1991), "Business Organization and the Myth of Market Economy", Cambridge, Cambridge University Press.

Leach, D. (1992), "Absolute us. Relative Concentration in Manufacturing Industry, 1972-1985", *The South African Journal of Economics*, 60.4, p.386-399.

Lipczynski, J. and Wilson. J. (2001), "Industrial Organizations: An Analysis of Competitive Markets", Prentice Hall

Lipiez, A. (1986), "Beyond the Crisis: The Exhaustion of the Regime of Accumulation. A "Regulation School" Perspective on Some French Empirical Works", *Review of Radical Political Economics*, 18: 1&2.

Marginson, P. (2000). "The Euro-company and Euro Industrial Relations", *European Journal of Industrial Relations*, vol.6, numb.1, March 2000, p.9-34

Maycock, J. (1986), "Financial Conglomerates: The New Phenomenon", Gower Studies in Finance and Investment, 2, Cambridge, University Press.

Meiklejohn, R. (1999a), "The Economics of State Aid: Introduction and Synopsis", European Economy, No 3, ed. European Commission, Brussels.

Meiklejohn, R. (1999b), "The Economics of State Aid", European Economy, No 3, ed. European Commission, Brussels.

Mendelson, H. and R.Pillai (1999), "Information Age organizations, dynamics and performance", Journal of Economic Behavior & Organizatio, vol.38, p. 253-281.

Menshikov, S. (1969, 1973), "Millionaires and Managers", Moscow, Progress Publishers.

Miliband, R. (1969, 1974), "The State in Capitalist Society", Quartet Books Limited.

Montgomery, C. (1994). "Corporate Diversification", Journal of Economic Perspectives, vol.8, no.3, summer 1994, pp.163-178.

Morrissey, O. (1990), "Measuring Concentration in UK Manufacturing Industry", Discussion Paper, Department of Economics University of Nottingham.

Mueller, D. (1996), "Lessons from the United State's antitrust history", International Journal of Industrial Organization, No.14 (1996) 415-445.

Myint, H. (1964), "The Economics of the Development Countries", 4th Edition, Hutchinson, London.

Nolan, P. (1995), "Politics, Planning, and the Transition from Stalinism: the Case of China". (Eds.) "The Role of the State in Economic Change", Clarendon Press, Oxford.

Nukhovich, E. (1980), "International Monopolies and Development Countries, Moscow, Progress Publishers.

Nukhovich, E. (1989), "Contemporary Monopoly Capitalism", Moscow, ed. "Institute of Social Sciences" (rus.ed)

Nurske, R. (1952), "Some International Aspects of the Problems of Economic Development, A.E.R." in (ed) Agarwala, A.N. and Singh, S.P., The Economic of Development (1958).

OECD (1998), "Economic Outlook, No 64, Dec.1999.

Osadchaya, I. (1974), "From Keynes to Neoclassical Synthesis: A Critical Analysis", Moscow, Progress Publishers.

Overbeek, H. (1980), "Financial capital and the crisis in Britain", Capital and Class, No 11.

Pakos, T. (1980), "Concentration in Greek Manufacture", M.Sc. dissertation, University of Stafford.

Pakos, T. (1982), "Industrialisation, Structural Change and Policy. The Case of Greece 1958-1977", A Thesis submitted to The Victoria University of Manchester for the degree of Ph.D.

Panic, M. (1995), "International Economic Integration and the Changing Role of National Governments. (Eds.) "The Role of the State in Economic Change", Clarendon Press, Oxford.

Parker, D. and Liang, H. (1998), "Privatisation and Performance: A Study of the British Steel Industry under Public and Private Ownership", Economic Issues, vol.3, part 2, September.

Perlo V. (1957). "The Empire of High Finance", New York.

Pietrobelli, C. (1998), "The Socio-Economic Foundations of Competitiveness: An Economic Analysis of Italian Industrial Districts", Industry and Innovation, vol.5, No2, December.

- Piore, M. and Sabel, C. (1984)*, "The Second Industrial Divide: Possibilities for Prosperity", ed. Basic Books.
- Pitelis, C. (1993)*, "British Industrial Policy in Theoretical and International Perspectives", University of Cambridge, Research Papers in Management Studies, No 19.
- Pitelis, C. (1994)*, "Industrial Strategy: For Britain, in Europe and the Globe", Judge Institute of Management Studies and Queens' College University of Cambridge.
- Piven, F. (1985)*, "Is It Global Economics or Neo-Laissez-Faire?", *New Left Review*, No 213, Semp.- Octob.'95.
- Porter, M. (1990, 1998)*, "The Competitive Advantage of Nations", New York, Macmillan Business.
- Prais, S. (1976)*, "The evolution of Giant Firms in Britain: A Study of the Growth of Concentration in Manufacturing Industry in Britain, 1909-1970", Cambridge University Press, Cambridge.
- Rosenstein-Rodan, P. (1943)*, "Problems of Industrialisation of Eastern and South Eastern Europe", *Economic Journal* in Agarwala, A.N. Singh S.P. (ed) "The Economics of Development" 1958.
- Ross, W.B. (1988)*, "The Conglomerate and the Focussed: Modern Forms of the Leader-Commanded Firm", The University of Sydney Australia 2006.
- Rostow, W. (1976)*, "Economic Growth: Past and Future", In: *Growth in America*, Eds. By Chester L. Greenwood Press, Cooper., Westport. London
- Rowthorn, R. & Wells, J. (1987)*, "Deindustrialization and Foreign Trade", Cambridge: Cambridge University Press.
- Samuels, W. (1995)*, "The Present state of institutional economics", *Cambridge Journal of Economics*, vol.19, 569-590.
- Scherer, F. (1980)*, "Industrial Market Structure and Economic Performance", Houghton Mifflin Company, Boston.
- Scherer, F. (2000)*, "Competition Policy, Domestic and International", Edward Elgar, Cheltenham, UK.
- Scott, J. (1987)*, "Intercompany structures in western Europe: A comparative historical analysis", pp. 129-222. In: Mark S. Mizuchi and Michel Schwartz (eds.), *Intercompany Relations. The Structural Analysis of Business*. New York: Cambridge University Press.
- Simon, S. (1999)*, "Recent developments in State Aid policy", *European Economy*, No 3, ed. European Commission, Brussels.
- Sinnaeve, A. and Slot, P.J. (1999)*, "The new regulation on State Aid procedures", *Common Market Law Review*, vol.36, No 6, October.
- Spruill, C. (1982)*, "Conglomerates and the Evolution of Capitalism", Southern Illinois University Press, USA.
- Stigler, G. (1975)*, "The Citizen and the State", (University of Chicago Press).
- Stiglitz, J. (1988)*, "Economics of the Public Sector", 2nd edition (New York: W.W.Norton).
- Sweezy, P. (1942)*, "The Theory of Capitalist Development", N.York, Oxford University Press.
- Tanski, J. and Frensh, D. (2001)*, "Capital Concentration and Market Power in Mexico's Manufacturing Industry: Has Trade Liberalization Made a Difference?", *Journal of Economic Issues*, vol. XXXV, No.3, September 2001, p.675-711.
- UNCTAD (1996)*, "Trade and Development Report", New York and Geneva, U.N. Publications, Sales No E.96, II.D.6.

United Nations, (1993), "Small and Medium-Sized Trans-national Corporations, Role, Impact and Policy Implications", N.York and Geneva.

United Nations, (1994), "World Investment Report", Trans-national Corporations, Employment and the Workplace», En Executive Summary, United Nations, N.York and Geneva.

United Nations, (1999), "World Investment Report: Foreign Direct Investment and the Challenge of Development", United Nations, New York and Geneva.

United Nations, (2001), "World Investment Report: Promoting Linkages", United Nations, New York Geneva.

United Nations (2001), "Human Development Report", N.Y. Oxford University Press.

Utton, M. (1970), "Industrial Concentration", Penguin, Harmondsworth, 1970.

Vanhalewyn, E. (1999), "Trends and patterns in State Aids" European Economy, No 3, ed. European Commission, Brussels.

Waldman, D. and E. Jensen (1998), "Industrial Organization, Theory and Practice", Addison-Wesley.

Waterson, M. (1993), "Are Industrial Economists Still Interested in Concentration"? in Industrial Concentration and Economic Inequality, Edited by Casson M. and J.Greedy, Edward Elgar.

Weinstein, D. and Yafeh, Y. (1995), "Japan's Corporate Groups: Collusive or Competitive? An empirical investigation of Keiretsu behavior", The Journal of Industrial Economics, vol.XLIII, December 1995, p.359-376

Weisskopf, T. (1981), "The Current Economic Crisis in Historical Perspective", Socialist Review, Oakland USA, vol.11.

Williamson, O. (1970), "Corporate Control and business Behavior", Prentice-Hall, Englewoog Cliffs.

Williamson, P.J. (1994), "Oligopolistic dominance and EC merger policy", European Economy, "Competition and Interaction Community Merger Control Policy", Directorate-General for Economic and Finance Affairs, European Commission.

Winston, C. (1998), "U.S. Industry: Adjustment to Economic Deregulation", Journal of Economic Perspectives, vol.12, No 3, summer, pages 89-110.

WIR-World Investment Report (1997), "Transnational Corporations, Market Structure and Competitive Policy, United Nations, New York and Geneva.

WIR- World Investment Report (1999), "Foreign Direct Investment and the Challenge of Development", United Nations, New York and Geneva.

Wood, G. (1992), "The determinants of changes in industrial concentration", Paper presented at the Conference of Industry Economics, 16-18 July 1992, Australian National University.

Working Group. (2000), "Declaration of European Economists for an Alternative Economic Policy in Europe", www.memo-europe.uni-bremen.de/

Yaghmaiam, B. (1998), "Globalization and the State: The Political Economy of Global Accumulation and Its Emerging Mode of Regulation", Science & Society, vol.62, No 2.

You II, J. (1995), "Small Firms in Economic Theory: Critical Survey", Cambridge Journal of Economics, No. 19, pp 441-462.

Zeitlin, J. (1989), "Introduction", Economy and Society, Special Issue, Local Industrial Strategies, Zeitlin J. (επιμ.), τομ. 18, τευχ 4, Νοέμβρης.

